UNIVERSAL
LIBRARY
OU_232154
UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. ۲۹۷۶۴ Accession No. 49.9
6909

Author شیخ زین الدین احمد بن زین الدین علی

Title مکتوبات حضرت خواجہ محمد معصوم

This book should be returned on or before the date last marked below.

الذی یجدونه مکتوبا عندهم فی التورٰیة والانجیل

مکتوبات حضرت خواجہ محمد معصوم رضؓ

فرزند و خلیفہ جانشین حضرت یوم ربانی محبوب صمدانی شیخ احمد فاروقی
سہروردی مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہما کہ از مطالعہ ہر مکتوب
انوار واردات و الہامات بلند و مقامات و کمالات ارجمند
ایشان روشن ست و معاینہ آن بر قلوب طالبان
حقائق و معارف از اشراق اسرار غیبی و کشف
موارد لاریبی چون آئینہ مجلی پرتو افگن
بکمال تصحیح و تنقیح و تمام
تہذیب و ترتیب

۲۶۷۵۶۴
ح م ـ ـ
۶۹۰۹ ع

در مطبع نظامی واقع کانپور مطبوع گردید

فہرست مضامین مکتوبات خواجہ محمد معصوم خلف الصدق امام ربانی حضرت مجدد الف ثانی

نمبر شمار	مضمون مکتوب	صفحہ	نمبر شمار	مضمون مکتوب
۱	در قطع مراتب ظلال و عروج بمعارج نہایۃ النہایۃ	۳۵	۲۱	در ذکر خواص محبت و صفات کمال آن۔
۲	در اذواق مخصوصہ بایں شمول عنایات و سبحانی	۳۶	۲۲	در تحریص بر احیای سنت و اماتت بدعت۔
۳	در انکشاف نسبت عزیزی بہ پیر بزرگوار خویش۔	۳۸	۲۳	در اقسام توحید و شرح ہر مرتبہ باذکر معارف متعلقہ
۴	در حصول مقام عالی کہ باصل الاصل متعلق ست	۴۰	۲۴	در حالات و اشواق و حقیقت کعبہ و شرح حدیث لی مع اللہ
۵	در اشارت بحصول نسبت سابقین با معارف متعلقہ آن	۴۸	۲۵	در حکم خاص ہر بقعہ و فیض مخصوص ہر سرزمین۔
۶	در بیان فنائے اتم و بقائے اکمل۔	۴۹	۲۶	در بیان مرتبہ جمع و ترغیب تحصیل مرتبہ فوق۔
۷	در بیان عظمت مطلوب و عجز از ادراک آن۔	۵۰	۲۷	در عدم ذات ممکن و حسن و جمال عاریتے۔
۸	در اذواق و تلوین ظاہر و تمکین و بیرنگی باطن۔	۵۱	۲۸	در شرح احوال شخصے و بیان یاران وے۔
۹	در بیان لطائف وعظ و نتائج تذکیر۔	۵۲	۲۹	در مفاسد ترک مذہب صوفیہ و احادیث فضائل جہاد
۱۰	در نعت سرور کائنات و ترغیب باتباع خیر البریات	۷۶	۳۰	در اسرار کریمہ ما عندکم ینفد و ما عند اللہ باق۔
۱۱	در اجوبہ سوالات ستہ معارف جلیہ و اسرار علیہ۔	۷۷	۳۱	در جواب کتابت شخصے کہ تعرض بحال درویشان نمودہ بود
۱۲	در تحقیق فنا و عدم و وجود فنا و وجود عدم و فرق آنہا۔	۷۸	۳۲	در آنکہ حق تعالیٰ را دین خالص بی شرکت مطلوب ست
۱۳	در بیان عظمت مطلوب و بزرگی اسم مبارک اللہ تعالیٰ	۷۹	۳۳	در آنکہ مدار کار بر محبت شیخ و متابعت سنت ست
۱۴	در نصائح طالبان معرفت و بیان حالات نماز	″	۳۴	در فرق میان حیات دنیوی و حیات برزخ صغریٰ
۱۵	در بیان آنکہ اعظم حجب این راہ نفس طالب ست	۸۰	۳۵	در بیان قرب ولایت و قرب نبوت۔
۱۶	در شرح معانی الصوفی کائن بائن	۸۲	۳۶	در بیان ظاہر اثم و باطن اثم۔
۱۷	در قصور اعمال و نیات و اذواق و واردات مخصوصہ	″	۳۷	در آنکہ ذکر از مقاصد نیست و آنچہ دوام مدار اعتبار ندارد
۱۸	در جواب نقص شخصی کہ مشتمل بر احوال و قائع بود۔	۸۳	۳۸	در ترغیب اینان امور کہ طالب ناگزیر ست۔
۱۹	در بیان مکاشفہ حضرت مجدد الف ثانی۔	۸۴	۳۹	در دفع شبہہ کہ متعلق بشریعت و طریقت ست۔
۲۰	در اشارہ بعضے اسرار مضغہ قلبیہ۔	۸۵	۴۰	در نصیحت و موعظت طالبان این راہ۔

صفحہ	صفحہ مکتوب	مضمون مکتوب
۸۶	۴۰	در دفع منظنۂ آزردگی و گران خاطرے۔
//	۴۲	در آنکہ تکلیف دنیا موجب راحت اخری ست۔
۸۸	۴۳	در ذکر محصلات قرب الٰہی جل شانہ۔
//	۴۴	در شرح معانی ہدایت بصراط مستقیم۔
۸۹	۴۵	در ذکر بعضے مکاشفات پیر دستگیر خود۔
//	۴۶	در ترغیب اتباع سنت و رسوخ محبت شیخ۔
۹۰	۴۷	در تسلیک طلاب و توضیح مراتب کمال مع معارف۔
۹۴	۴۸	در بیان ترغیب بر التزام ذکر۔
//	۴۹	در آنکہ معالجۂ امراض نفسانی بدوامی اوامر و نواہی ست
//	۵۰	در اجوبۂ سوالات ثمانیۂ سلوک و عرفان۔
۱۰۲	۵۱	در اعراض فضائل صوری و ترغیب کمالات باطنی
۱۰۳	۵۲	در تاویل کریمہ یا ایہا الذین آمنوا اتقوا اللہ حق تقاتہ
۱۰۴	۵۳	در اشارت بعضے کمالات خواجہ و اسرار مخصوصۂ خود
۱۰۵	۵۴	در بیان حسن ایلام محبوب در اسرار عشق۔
۱۰۶	۵۵	در جواب حال ماری کہ خطرۂ زوال در دماغش بمرتبۂ گشتہ
//	۵۶	در سر کثرت ظہور کیفیت در غیر مراقبہ۔
۱۰۷	۵۷	در آنکہ نجات آخرے و قرب حق منوط باتباع سنت ست
۱۰۸	۵۸	در بیان تحریص بمحافظت نسبت باطنی۔
۱۰۹	۵۹	در ترغیب بر التزام نیاز و نقے وجود۔
۱۰۹	۶۰	در آنکہ شریعت حقہ اصل جمیع کمالات ست۔
۱۱۰	۶۱	از عدم علم بحال نفی حال لازم نیاید اجازت تعلیم طریقت
۱۱۲	۶۲	در مقام رضا و اعتبار ست۔
//	۶۲	در نسبت حق باخلق بروجہ تشبیہ با ذکر معارف
۱۱۳	۶۴	در فضائل جہاد اصغر و شرح معارف جہاد اکبر علیہ السلام
۱۱۷	۶۵	در ترغیب بترک تسویف و نفی ارادت۔
//	۶۶	در جواب عریضۂ کہ مشتمل بر وارد عظیم بود۔
۱۱۸	۶۷	در مذہب علماء در مسئلۂ کلام الٰہی و تدقیقے دران۔
۱۱۹	۶۸	در مراتب اصول و حلول بطریق اجمال۔
۱۲۰	۶۹	در حصول بعض از جمیع جوہ ذات بعد سیدن بکمال الکمال
۱۲۲	۷۰	در معنی حدیث القبر روضۃ من ریاض الجنۃ مع بشارتے
//	۷۱	در آنکہ تعلق بماسوا از اشد امراض ست۔
//	۷۲	در تحریض بر رضا بقضای الٰہی جل شانہ۔
۱۲۳	۷۳	در جواب شبہہ کہ بر شریعت و طریقت وارد شدہ۔
۱۲۴	۷۴	در سبقت ایں اصلت و ہر چہ در ظل بود مستعار از انست
۱۲۵	۷۵	در مواجید و احوال در ذکر ملحوظ و محظور نیست۔
//	۷۶	در حسن تاویل سورۂ اخلاص۔
۱۲۷	۷۷	در علامات وصول بدرجۂ کمال۔
//	۷۸	در ترغیب برابطہ و فنافی الشیخ و اتباع سنت و فنافی اللہ
۱۳۰	۷۹	در تحقیق مقام بندگی مع اسرار و رموز سورۂ ناس
۱۳۱	۸۰	در تضاد بندگی بارادت و مدار روضۂ مبارکہ بایدہ
۱۳۲	۸۱	در آنکہ ترک کثرت شرط این راہ ست
//	۸۲	در آنکہ حصول المطلوب بگذشتن از ذکر

صفحہ		مضمون مکتوب	صفحہ		مضمون مکتوب
۱۳۲	۸۳	در آنکہ نفاد اسباب صوری مدد معاملہ باطنی ست۔	۱۷۱	۱۰۴	در فنای نفس و دلالت التزام آداب شرعیہ در رایت مطلوب
۱۳۳	۸۴	در توسط ذوق و شوق ست و در انتہا خوف و حزن۔	۱۷۳	۱۰۵	در فضیلت فقر و ترغیب بر تحصیل فنا۔
۱۳۴	۸۵	در حل شبہا نیکہ بر کلام حضرت مجدد الف ثانی نمودہ شد	″	۱۰۶	در آنکہ در محبت ذاتی جلال زیادہ از جمال نقش ست
۱۵۰	۸۶	در حصول منسبت قیومیت بہرہ مہالت بحیثیت دارای کمال انتقابی	۱۷۴	۱۰۷	در بیان عظمت مطلوب جل و علا۔ و نور نمودن تمام فضل
۱۵۲	۸۷	در بیان امور کہ ابلاغ آن ضرور ست۔	″	۱۰۸	در نصائح سودمند ظاہراً و باطناً۔
۱۵۳	۸۸	در معارف قربیت و تفصیل سیری و دقائق فنا و غلبہ عجز و حیرت	۱۷۵	۱۰۹	در حالت قیامت و موت و نوم و یقظہ و عالم خلق و عالم امر۔
۱۵۹	۱۹	در اشارت بجامعیت عارف۔	۱۷۷	۱۱۰	در شرح رباعی عارف و حید شیخ ابو سعید۔
۱۶۰	۹۰	در بیان عدمیت عارف۔	۱۸۰	۱۱۱	در شرح احوال شخصے مشتمل بر نصائح عارفانہ۔
″	۹۱	در اظہار محبت پیر خود و محبت اصحاب آنحضرت۔	۱۸۱	۱۱۲	در تنبیہ بر وقع خطا در ضرورت استرضای مرشد۔
۱۶۱	۹۲	در ترغیب تحصیل طریقہ بندگی و معاملہ عجز در اعمال۔	۱۸۲	۱۱۳	در تاویل کریمہ اللہ نور السموات والارض الآیہ۔
″	۹۳	در حل آنکہ بر تقدیر فنا علم بفنا چگونہ باشد۔	۱۸۵	۱۱۴	در فضیلت علو ہمت و محبت و حزن۔
۱۶۳	۹۴	در دفع شبہہ صاحب نزہت کہ بر مقرر قوم نمودہ۔	۱۸۶	۱۱۵	در تنزیہ محبوب حقیقی جل شانہ۔
۱۶۴	۹۵	در ترغیب تحصیل نسبت این بزرگواران۔	″	۱۱۶	در بیان در رایت حق سبحانہ و تعالے۔
″	۹۶	در نصیحت دوام اقبال و نگرانی در وظائف بندگی۔	۱۸۷	۱۱۷	در ترغیب تحصیل فنای قلب و نفس۔
″	۹۷	در اظہار گلہ دوستانہ بطریق عارفانہ۔	۱۸۸	۱۱۸	در رعایت مقام شیخت و ذکر لوازم آن۔
۱۶۵	۹۸	در بیان طریقہ مرضیہ عبودیت۔	″	۱۱۹	در جواب نامہ شخصے کہ متضمن واردات بود و وجد و ذوق
۱۶۶	۹۹	در تحریض تحصیل معرفت مضبوط اوقات۔	۱۹۱	۱۲۰	در جواب عریضہ کہ مشتمل بر حالت غالبہ واقعہ روشن بود
″	۱۰۰	در بیان حاصل طریقہ عالیہ مرضیہ و ذکر نصائح۔	۱۹۲	۱۲۱	در آنکہ سبقت از اصل ست و ظل ہیچ چیز مستقل نیست
۱۷۰	۱۰۱	در آنکہ مصداق حصول نسبت صحیحہ تخلیت باحکام شریعت	۱۹۳	۱۲۲	در شرح احوال شخصے جواب سلامت و تحسین احوال یاران او
۱۷۰	۱۰۲	در تذکیر تحصیل معرفت صانع و تحذیر حرمان آن۔	۱۹۸	۱۲۳	در ترغیب اعلای ہمت و تفضیل شہود بر مشاہدات دیگر۔
۱۷۱	۱۰۳	در اظہار محبت و وجد قصور اعمال	۲۰۰	۱۲۴	در فرق میان عوام و خواص و اخص الخواص۔

صفحہ	مکتوب	مضمون مکتوب
۲۰۰	۱۲۵	در تذکیر و نصیحت و پذیر۔
۲۰۱	۱۲۶	در بیان استجابۃ کریمۂ استجیبوا لربکم آہ و کمالات شرعیہ۔
۲۰۲	۱۲۷	در بیان حقیقت تمکن و فنای حقیقی۔
۲۰۲	۱۲۸	در آنکہ طالب مواجید طالب ماسواست۔
۲۰۳	۱۲۹	در تعبیر واقعۂ عالی کہ شخصے پرسیدہ۔
۲۰۴	۱۳۰	جمیع کمالات منحصر در اتباع نبوی و استفاضہ بقدر محبت
۲۰۵	۱۳۱	در نصیحت و ترغیب بتحصیل فنای قلب و نفس۔
۲۰۶	۱۳۲	در فضائل سودمند۔
۲۰۶	۱۳۳	در جواب نامۂ شخصے کہ متضمن حالات و استفسار ہا بودہ
۲۰۷	۱۳۴	در مدح بزرگان باشارۂ تفحص اسرار ایشان۔
۲۰۸	۱۳۵	در آنکہ از عہدۂ منصب قضا برآمدن بسی مشکل ست۔
۲۰۸	۱۳۶	در نصیحت مفید۔
۲۰۸	۱۳۷	در ذکر اسرار غامضہ بطریق اجمال۔
۲۰۹	۱۳۸	در ترغیب اعلاء ہمت و کشف آنکہ در غیر توجہ نسبت افزاید
۲۱۰	۱۳۹	در بیان حقیقت عارف کامل۔
۲۱۱	۱۴۰	در جمالات اتباع نبوی کہ بسی موہبت و نسبت اعتقاد و عمل آن
۲۱۱	۱۴۱	در آنکہ موجود حقیقی را با موہوم ہیچ نسبت نیست۔
۲۱۲	۱۴۲	در ذکر لسانی نفی و اثبات کلمۂ طیبہ و بیان سجدۂ بعد وتر۔
۲۱۲	۱۴۳	در آنکہ طالب حکم عمی دارد و وصول آن بخدمت پیر موہبت ست
۲۱۳	۱۴۴	در آنکہ معاملۂ اصل و راء الوراست و خلاف این از ضلال ست
۲۱۴	۱۴۵	در آنکہ کلمۂ توحید خلاصۂ تمام سلوک ست مع نصائح۔

صفحہ	مکتوب	مضمون مکتوب
۲۱۶	۱۴۶	ظہور جلال الٰہی در رنگ جمال و انعام موجب محبت و ولایت
۲۱۷	۱۴۷	در ترغیب تعمیر اوقات و فضائل تقضای حوائج و حسن خلق
۲۲۰	۱۴۸	در آنکہ قبح و شرارت مرآت حسن و جمال ست۔
۲۲۱	۱۴۹	در آنکہ حزن لازم این دار ست و خفا ظہور نسبت مضر نیست
۲۲۲	۱۵۰	در آنکہ فنا قدم اول ست درین راہ۔
۲۲۳	۱۵۱	در آنکہ نسبت باطن قوت پذیرد و تجلی باحکام شرعیہ زیادہ شود
۲۲۳	۱۵۲	در حل شبہہ کہ بر کلام حضرت خواجہ وارد شدہ۔
۲۲۴	۱۵۳	در آنکہ مقصود از فنا و بقا زوال گرفتاری ماسواست
۲۲۴	۱۵۴	در شرح احوال شخصے کہ در عریضۂ وی مندرج بود
۲۲۷	۱۵۵	در آنکہ تعمیر ظاہر سبب تخریب باطن ست۔
۲۲۸	۱۵۶	در فنا و توحید و تجلی ذاتی و کمالات صلوٰۃ و ظہور ہا حسب بعد و قرب
۲۳۲	۱۵۷	در اظہار افراط محبت بحضرت پیر و اصحاب وی
۲۳۳	۱۵۸	در اظہار درد و سوز و گداز۔
۲۳۴	۱۵۹	در دلالت شکر نعمت و تحذیر از مکر الٰہی جل جلالہ
۲۳۵	۱۶۰	باید کہ ظاہر در رنگ باطن بدوام حضور موصوف باشد
۲۳۶	۱۶۱	در عظمت مطلوب جل جلالہ و دلالت بر اعلاء ہمت۔
۲۳۷	۱۶۲	در آنکہ نصیب سالک از مطلوب حقیقی جز استہلاک نیست۔
۲۳۷	۱۶۳	در اشارت اسرار غامضۂ اذواق خاصۂ خود۔
۲۳۸	۱۶۴	در دوام درد و گداز طالب حق عزوجل نعمت عظمیٰ
۲۳۹	۱۶۵	در شرح بعضے کلمات مصطلحۂ این طریقۂ علیہ
۲۴۲	۱۶۶	در شرح احوال علے وجہ الکمال۔

صفحه		مضمون مکتوب
۲۴۳	۱۶۷	در تنزیه مطلوب و دلالت بر اعلای همت۔
۲۴۴	۱۶۸	در آنکه شرط نخستین این راه فناست۔
//	۱۶۹	در آنکه یاس از عمل مستلزم اعتماد بر کرم ست۔
۲۴۵	۱۷۰	در کیفیت غرض مشوب نباشد حتی الاحوال والمواجید
//	۱۷۱	در نصائح نافعه۔
۲۴۶	۱۷۲	در آنکه ظاهر کامل بر نگ باطن و دوام حضور موجب صحو ست
۲۴۷	۱۷۳	در جواب آنکه علم حق تعالی را در علم خود گم یابم۔
۲۴۸	۱۷۴	در بیان خلاصهٔ سلوک بطریق اجمال۔
//	۱۷۵	در آنکه مشاهدات و متخیلات را نفی باید نمود۔
//	۱۷۶	در آنکه فنا شرط معرفت ست و ترغیب تحصیل این دولت
۲۴۹	۱۷۷	در عدم اعتماد بر کشف وقایع و کمال معرفت و تحقیق فنا۔
۲۵۱	۱۷۸	در ترغیب کسب علوم شرعیه و احیای سنت مصطفویه مع نصائح دیگر
۲۵۲	۱۷۹	در طلب استقامت بیعت و محبت مرشد و فرق نسبت و عرفان
۲۵۳	۱۸۰	در خصائص حضرت مجدد الف ثانی و تعرض حال درویشی
۲۵۵	۱۸۱	در بیان مقام جمع و ترغیب تحصیل فرق بعد الجمع۔
۲۵۶	۱۸۲	در شرح احوال و جواب استفسارها و تحقیق حیات و ممات حضرت خضر
۲۶۵	۱۸۳	در اسرار غامضهٔ وحدت شهودیه که بر مجدد الف ثانی وارد شده
۲۷۰	۱۸۴	در رد قصور اعمال خود و انکشاف نسبت شخصی۔
۲۷	۱۸۵	در بیان عدمیت سالک و ماهیت ممکن۔
۲۸۰	۱۸۶	در قرب و لایت و بیان نفس ست و کمال آن در قرب نبوت ست
۲۸۲	۱۸۷	در آنکه مقصود از خلق انسان تحصیل معرفت حق ست۔

صفحه		مضمون مکتوب
۲۸۳	۱۸۸	در آنکه دیدهٔ مرآت کمال پیرست و ذکر نصائح۔
//	۱۸۹	در شرح کلمهٔ طیبه که بآن حضرت مجدد الف ثانی ملهم گردیده
۲۸۵	۱۹۰	در ذکر معرفت مسموعه از حضرت پیر دستگیر
//	۱۹۱	در کمالات ذات موهوب عارف تام المعرفة۔
۲۸۶	۱۹۲	ذکر بشارت اصالت و مادهٔ حضرت مجدد الف ثانی۔
۲۸۷	۱۹۳	در ذکر کمالات و مکاشفات حضرت مجددی۔
۲۸۸	۱۹۴	ذکر مقامات حضرت ایشان که دران بطا بصالت و محبوبیت فائقیست
۲۸۹	۱۹۵	کشف بر اتباع سنت نبوی بلت ابراهیمی مع معارف خفیه
۲۹۰	۱۹۶	در بیان مقامی فوق مقام رضا۔
//	۱۹۷	در جواب عریضه که مشتمل بر واردات بوده و جواب اسوله۔
۲۹۲	۱۹۸	افاضهٔ فیوض رابطه بحضرت شیخ و دوام ذکر فنای قلب و نفس
//	۱۹۹	در شرح اذواق و مواجید که شخصے نوشته بود۔
۲۹۳	۲۰۰	تحریض دوام ذکر و اختیار عزلت و تجویز تعلیم طریقت۔
۲۹۴	۲۰۱	در بیان نسبت شخصے و ذکر نصائح نافعه۔
۲۹۵	۲۰۲	در تذکیر و نصیحت مفیده۔
//	۲۰۳	در اسرار غامضهٔ فنا و بقا و قیومیت و جامعیت۔
۲۹۸	۲۰۴	در فقر ممکن و غنای واجب عز و جل۔
//	۲۰۵	در رویت حق کمالات ولایت تلو نبوت و فوق آن
۲۹۱	۲۰۶	در اشاره کمالات خود و کمالات شخصے قدس سره۔
//	۲۰۷	در وعظ و تذکیر و نصیحت
۲۹۲	۲۰۸	در مکاشفه حضرت مجدد الف ثانی قدس سره۔

مکتوبیکه متضمن تجلیات ثلثه است درین اوان رسید بقدر استعداد خود ازان بهره ور گردید و حظی فراگرفت بعد ازان مکتوبیکه مشتمل بر معارف نور صرف ذاتی ست شرف ایراد یافت در حین مطالعهٔ آن شعوری از نور صرف یافته بود بلکه فنائی و بقائی بآن نیز فهمیده و تا مدتی دران استغراق داشته هرچند در وقت کتابت آن نسبت مستور ست تا وجهش چه باشد حضرت سلامت از عنایات او تعالی چه نویسد و احسانهای او را سبحانه چسان بیان نماید کشان کشان میبرند هرچند نداند که کجا میبرند و کجا میرسانند اما التذاذات و کیفیات که درین میان روی میدهند بیان آن نمیتواند کرد ذوقی ست نه بیانی ؎ من نه باختیار خود میروم از قفای او ✤ آن دو کمند عنبرین می برد م کشان کشان حضرت حق سبحانه علم و تمیز کامل بتوجه عالی عطا فرماید رَبِّ زِدْنِی عِلْمًا قبل ازین بمحبوب قاصدی واقعه نوشته فرستاده بهت اگر بصحت رسد آن ممتاز شود و کمال بنده نوازی ست والعبودیة

مکتوب سوم در انکشاف نسبت عزیزی به پیر بزرگوار خویش رضی الله تعالی عنه

عرضداشت احقر الخدمه محمد معصوم بذروهٔ عرض آستانه بوسان میرساند از انروز یکه از شرف سعادت حضور مهجور گشته است خبری از خادمان آن درگاه باین شکسته بال نرسیده بسی نگران ست احوال خادمان اینجای مستوجب همیست و اوقات را بجمعیت بسر میبرند حضرت سلامت شب که شب شنبه بست و ششم ربیع الثانی بود میان شیخ منزل ازین دار رحلت نمودند خوب رفتند در وقت دفن کلاه تبرکی آنحضرت را که پیش بنده بود و را کلاهی که آنحضرت بنده را بتخصیص عنایت فرموده اند بر سر ایشان پوشانیدم بمجرد پوشانیدن یا بعد از لحظه دیدم که نسبت علیهٔ خاصهٔ آنحضرت در ایشان جلوه گر گشت و تمامی این عزیز را در گرفت بعد ازان تمام مقبره را نسبتش فرو گرفت بلکه تمامی آن گرد و نواح را مالا مال از نور ساخت قبل من قبل بلا عدّ

مکتوب چهارم در حصول مقام عالی که باصل الاصل متعلق ست نیز بوالد بزرگوار خود

عرضداشت نیازمند درگاه والا محمد معصوم بعرض اقدس میرساند احوال این شکسته بال بمین تبعه آن کعبهٔ امانی وآمال بر وجه استقامت ست وهیچگونه در غریمت امور فتور راه نیافته امید میدارد که بطفیل نظر عنایت آنحضرت در چند نفس عاریتی که مانده نیز فتور راه نیابد ثانیا معروض میدارد که فقیر تا مدتها مقبوض ومغموم می بود آخر الامر بتوجه عالی بسطی عظیم روی داد ودران بسط مقامی عالی بس شگرف نمودار شد دران وقت چنان معلوم گشت که این مقام فوق جمیع مقامات ظلال ست مقام اصل الاصل ست که شائبهٔ ظلیت بآن راه نیافته خود را بتمامه داخل آنمقام یافت وسر خود را داخل مرکز آنمقام دید وباقی خود را تابه آن مرکز محاذی بآن وبعضی چیزهای دیگر همدران وقت مشهود بود اگر در حضوری بود یحتمل که بعرض میرساند

مکتوب پنجم در اشارت بحصول نسبت سابقین بامعارف متعلقهٔ آن نیز بوالد بزرگوار خویش رضی الله تعالی عنه

عرضداشت بندهٔ کمترین محمد معصوم بذروهٔ عرض خاک نشینان درگاه عرش اشتباه میرساند که سراپا فراز نامهٔ گرامی که از سرای هوو دل مرسل بود رسید جانهای افسرده را سروری کامل بخشید ودلهای مرده را حیات جاودانی از سر نو ارزانی فرمود حمد بسیار سپاس که متعلقان آنجا از ان مهلکه بعافیت ماندند سفری که مولانا محمد صدیق اختیار کرده بود اوائل هم در نظر فقیر چندان زیبا نمی نمود ولیکن باین همه روئی اگر در خانه باشد کسے + میل بیرون چون کند دیوانه باشد کسے ثانیا احوال شکستهٔ خود را بعرض میرساند حضرت سلامت این فقیر را ازان باز که بعالم فنا فرود آوردند نشانهٔ آن نسبت را که در وقت عروج بآن مشرف ساخته بودند میانه می یابد که از یمین ویسار بیگانه است یمین ویسار ازین نسبت قلیل النصیب اند بلکه هیچ مناسبت ندارند این نسبت مخصوص بسابقان ست اصحاب یمین در رنگ اصحاب یسار ازین کمال چه در یابند وارباب ظلال در رنگ عوام مومنان ازین معما چه دریابند محبت ذاتیه که در آنجا ایلام محبوب

از دیار محبت بخش ست نسبت بانعام او اینجا متحقق میگردد و چون بذوق و وجدان خود در
میکنند بی تکلف می یابد که حظی و حلاوتی بلکه از دیار محبتی که در وقت ایلام محبوب ست در هنگام
انعام او نیست توان گفت که تصور ایلام محبوب فرحتی و سروری می بخشد که در نفس انعام
آن فرح و سرور ثابت نیست چه در محبت ذاتیه هر چند فرح و سرور از شائبهٔ نفسانیه منزه و مبرا باشد
اتمیت و اکملیت پیدا می کند عالم را بتمامه اعراض می یابد که بوی از جوهریت نیافته است و قیام
بذاته در حق آن ثابت نیست قیوم جمیع اشیاء اوست سبحانه مشار الیه بلفظ انا بلکه مشار الیه
بجمیع اشارات هم اوست تعالی چه ممکن را ذات نیست و اشارت بعرض عین اشارت بقیوم
اوست ممکنات را اشباح پیش نمیداند و زیاده از ارادهٔ امر جاری در نهایا تصور نمی نماید قدرت
کاملهٔ او تعالی را باید ملاحظه نمود که این اراده را که محض در مرتبهٔ حس و وهم ست بر نحوی ثبات و استقرار
داده است که از زوال مصون و محفوظ است و معاملهٔ ابدی باین مربوط و قیام اعراض را بر نحوی میباید
که از شائبهٔ عالیت و محلیت پاک و مبرا ست بیش ازین نیست که ثبوت و تقرر اشیا با دست تعالی و العبدیة

مکتوب ششم در فنای اتم و بقای اکمل نیز به پیر بزرگوار خود رضی الله تعالی عنه

عرضداشت مجور ملازمت عالی محمد معصوم بنده زادهٔ ماکفان آستانهٔ عالیشان میرساند حسن و جمال
که متوهم میشد چون عاریتی و امانتی بود و باهل امانت منصرف گشت و غیر از شر و نقص هیچ چیز باقی نماند
حضرت سلامت در اثنای این تحریر حالتی روی داد دید که العدام که غیر وی هیچ چیز ظاهر نبود
روی باستتار آورد و آن کمالات که باصل خود رجوع کرده بود جلوه گر شدن گرفت درین اثنا
غیبتی روی داد می بیند از بس که طعام بسیار خورده است در طبیعت بهمزدگی پیدا شده است و قی
بشدت روی داده می یابد که از هر رگ و پوست حتی که از رگ ناخنها هم ماده میکشند و می برآرند چون
باقامت آمده دید که عدم را بتمامه برآورده و غیر از ان کمالات چیزی دیگر ظاهر نیست خود را بغایت
نورانی و لطیف یافت بعد ازان دید که آن کمالات که بآن بقا بخشیده اند باصل خود رجوع کردن

گرفتند و باصل الاصل ملحق گشتند و ظهور در آنحضرت بطریق اصالت و حقیقت پیدا کرده اتصال بی کیف حاصل نمودند این زمان انا که از عدم تمام کنده بآن کمالات ملحق شده بودند آنجا اطلاق یافت و نسبت ظاهر با مظهر چون نسبت عالم خلق بعالم امر یافت حقیقت کمالات انفعالی اینجا ظاهر میشود و بعضی امور دیگر نیز اینجا معلوم بود نتوانست نوشت انشاء الله تعالی چون بدولت حضور مشرف گردد بعرض رساند

مکتوب ہفتم در عظمت مطلوب و عجز از ادراک آن نیز بپیر بزرگوار خود رضی الله عنه

عرضداشت کمترین بندها محمد معصوم بندروه عرض باریافتگان آستانه علیا میرساند که احوال و اوضاع خدمه اینجا و دستوجب حمدست همواره ترصد استماع اخبار فرخنده آثار سلامتی خدمه عتبه علیه دامنگیرست اشتیاق دریافت دولت حضور را چه شرح دهد و سوز و گداز جدائی را چسان وانماید ؎ در و نم خون شد آخر چند جوشم ٭ می اندر آبگینه چند نوشم

قبله گاه عجب کاروبارست و طرفه غنج و دلال در عین آرام حرمان ست و در نفس وصل هجران می یابد و نمی یابد و نمیداند که چه می یابد و چه نمی یابد تضاد در تضاد ست و تناقض در تناقض آدمی سپید هند و لذتی می بخشند که هزاران لذات و آرامها در جنب آن بجوی نمیخرند و در عوض آن به پشیزی نگیرند مصراع آنجا که باشد نقل و مے بیکاریست این کارها ٭ اگر عمرها در شکر آن صرف نماید هیچ نکرده باشد و اگر عهدها در طلب آن بگذراند بی سابقه فضل الهی هیچ حاصل ننموده مع ذلک حرمان همه وقت دامنگیرست و دوری و مهجوری همواره دستگیر ؎ دهنش غایتی ندارد سعدی سخن پایان بماند تشنه مستسقی و دریا همچنان باقی ٭ چه مطلوب در غایت تنزه و رفعت و طالب در نهایت پستی و نقصست نه این را با وی شرکتی و نه او را با این نسبت آین از ادراک آن عاجز را آنجا راه و مدرک خود و قاصر فلا لم یوجد بینهما نسبة و لو بالوجه و شرکة و لو بالاسم فلا جرم یکون العجز عن درک الادراک ادراکا و الجهل عن کنهه معرفة و چون اینمعنی را بذوق و وجدان خود دریافته و بتعمق نظر فهمیده

نه از روی تکلف و تصنع بنابران جرأت و گستاخی نمود و چه توان کرد که علو همت مطلبی را میخواهد که دست ادراک از دامن آن کوتاه ست زیرا که هر چه از در حاصل شود نه اوست بلکه شبیه و مثال او و گرفتاری ظل گرفتاری بغیر ست اگرچه نمود دارا اصل ست اما بی شائبهٔ ظلیت نخواهد بود گرفتاران اصل را نقط ظلیت کوه عظیمست لهذا از مشاهدات روتافته متوجه احدیت صرف ست انّی وجهت وجهی للذی فطر السموات والارض حنیفاً وما انا من المشرکین

مکتوب هشتم بجناب ارشاد پناه میر محمد نعمان قدس سرّه در اذواق و تلوین ظاهر و تمکین و بیرنگی باطن

بسم الله الرحمن الرحیم

مخدوما از خردی باز شوری و ولوله در نهاد این بیچاره ابداع کرده اند و از پیشگاه طینت این آواره را مخمر بخمیر عشق و شراب جنون نموده لیکن بجهت ضعف مدرکه و غلبهٔ شهوات طبعی آن طینت اصلی کالمستور بود گاه گاه سری میکشید و اکثر اوقات مختفی الا یقینی بانیعنی از ان باز حاصل بود و همواره از سر او این ندا سر میزد ؎ دل آرامی که داری دل در و بند ✻ دگر چشم از همه عالم فرو بند ✻ وانیعنی رفته رفته بمرور ظهور کردن گرفت و قوی شدن پذیرفت و یحکم الا ان حزب الله هم الغالبون درین ایام آن نشأه از سر نو تازه گشته و با چندین طبل و نفیر سر کشیده شوریدگی خاص در دماغ بهم رسیده است و سودای تازه در سر پیدا گشته ؎ در سرم سودای شیرین دلبری ست ✻ جنون من حبیب ذو فنون ست ؎ گذشت ست آنکه چون افسردهٔ چند ✻ دلم بودی بخواب و خورد و خورسند ✻ کنون دل را زمان جن پرستی ست حریف عشق را آغاز مستی ست ✻ از انست که هر گاه قلم بدست میگیرد که بغیر نیازی چیزی نویسد در ریوزهٔ توجه و دعا نماید جوشی از اندرون بروی کار می آید و قلم را بجای دیگری می اندازد ؎ بلی چون دل گرفتار هوائیست ✻ نهی دیگر بچشمش از دهائیست

وبحرف چند نامربوط روی نامه را سیاه می کند و وقت و حال متکلم و مخاطب تعقل ناکرده مهمل میشود

لیلی و مولی مشکبو هر کس که دیدش مو بمو ✤ داند که زنجیر از چه رو در گردن مجنون بود

پس باید که مخاطبان از روی کرم این قسم شوریده کار را معذور میداشته باشند و بسیاه کردهٔ

او نظر نکنند بیچاره مشتاق چه کند بانچه مغلوبست بآن مفتون ست مجنون عشق را دگر امر و

حالت ست ✤ کاسلام دین لیلی دیگر ضلالت ست ندانند که هر کس را هوائی دیگر ست

و هر دیده را بینائی دیگر جمعی را منظور مزخرفات دنیاست و طائفه را مطمح نظر تنعمات عقبی ست

و فرقه را همت مقصور بر مولی تو و طوبی و ما و قامت یار ✤ فکر هر کس بقدر همت اوست

بر سر اصل سخن رویم مشتاق مسکین گاهی مغرور وصل ست و گاهی مفتون فصل زمانی نظر

بالطاف و عنایات دوست مباهی و مفتخر ست و زمانی دیگر نظر بکردار و اعمال خود مناجی و مستغفر

هنگامی بملاحظهٔ کمال همیناسبتی خود با آنجناب مقدس مقبوض و مایوس ست

شد مدتی که گفت و شنو با تو رو نداد ✤ ای بی نصیب گو شم ای هیچ البم ✤ و هنگام نظر بشوق خود و اشد

شوق او مبسوط و امیدوار آماده گشته ام دگر امشب نظاره را ✤ پیوند کرده ام جگر پاره پاره را

اگر شادان ست بار شادان ست و اگر غمگین ست با و غمگین جانان غم خود و اندر بر من

من شادی خود فدای جانان کردم ✤ بالجمله نظر بخود بعید ست و نظر با و قریب فی نفسه هالک و لاشی ست

و نظر با و حی و قائم انی لا صم اذا نودیت بهمی ✤ و اذا نودیت بعمد لا تسمع

هنگامی قاصد ست و هنگامی مقصود هم طالب ست و هم مطلوب لهذا قلم او متلون ست بالوان

و اداهای او متناقض بافهام عبارات او هیچ در هیچ ست و معاملات او هیچ در هیچ آرین هم هیچ

چه کشاید و ازین هیچ چه آید بگو ای باد آن مهمان ما را ✤ که آخر چند سوزی جان ما را

از روی طالبی فاقد ست و از روی مطلوبی واجد چه درین صورت او و میان نیست و در صورت

اولی او و میان بوصلش تا سر صد بار از پا افگنده شدم ✤ که نوبه نوازم و شاخی بلندی آشیان دارم

باید دانست که انیمه اختلافات بمقتضای کل یوم هو فی شان نسبت بصورت و ظاهر او ست

حقیقت و باطن او بموجب الآن کما کان متمکن و بیک رنگیست بلکه از تمکین و یکرنگی گذشته به بیرنگی پیوسته است سبحان الله عجب است که قلم گرفته عذر تقصیرات نماید تقصیر بر تقصیر افزود و استغفاره یحتاج الی استغفار کثیر

یک آتش می فشاند از چشم خونریز ۔ که سوی دیگرش نرود آتش تیز ۔ چه کند مرض اولاد دوست و علت او نه قابل شفا ما بالذات لاینفک عن الذات تا کجا اطناب نماید و وقت شریف را تباه کند

عمر بگذشت و حدیث درد ما آخر نشد ۔ شب بآخر شد کنون کوته کنم افسانه را ۔ السلام علیکم و علی من لدیکم

مکتوب نہم بشیخ عبد اللطیف شکرخانی فی الوعظ و التذکیر

الحمد لله العلی الاعلی کما یحب ربنا و یرضی و الصلوة و السلام علی رسوله محمد المصطفی صاحب قاب قوسین او ادنی و علی آله و اصحابه البررة التقی اما بعد فانی ادعوک الی الرفیق الاعلی و اتباع الهدی ان الی ربک الرجعی و اعلم ان العذاب علی من کذب و تولی فعلیک بمجانبة النفس و الشیطان و الهوی فانذرتکم نارا تلظی لایصلاها الا الاشقی و الزم الورع و التقوی و النفقة علی المسکین و ذی القربی و اجتنبها الاتقی الذی یوتی ماله یتزکی و لاتمدن عینیک الی زینة الدنیا طاغین الی الذی ظلم و الذی غوی و لاتنس المقابر و البکی و الجنة و ما هوی و النار و ما یصلی و تفکر فی اللیل اذا یغشی و النهار اذا تجلی و سارع الی امتثال اوامر الله تعالی و انته عما نهی و اتبع الشفاعة الکبری فی یوم لاینفع المال و البنون الا من اتی الله بقلب سلیم و الا تشی ان هذه تذکرة فمن شاء اتخذ الی ربه سبیلا و الی الله المشتکی من قلب معرض عن الهدی منهمک فی الهوی الم یعلم بان الله یری و الیه الرجعی و انه یعلم السر و اخفی فیا حبذا من ارتقی عن السفلی متوجها الی العلی و علی خطیئته بکی فی ظلم الدجی و اعلم ان الی الله المنتهی و انه علی العرش استوی و ما رای تا ثر قدرة للوری و استیقن بان الله هو اغنی و اقنی و اضحک و ابکی و انه هو امات و احیی فحینئذ فنی عن نفسه و بربه بقی فصار شدید القوی مازاغ بصره و ما طغی لایحزنه الطامة الکبری و جوزی بالجزاء الاوفی یوم یتذکر الانسان ما سعی و ان له قربات و زلفی اذا برزت الجحیم لمن یری و فی ذلک فلیتنافس المتنافسون و یسابق المتسابقون و السلام علی من اتبع الهدی و التزم متابعة المصطفی علیه و علی آله الصلوة العلی الی یوم الجزا

مکتوب دہم بخواجہ دینار در نعت سرور کائنات علیہ الصلوات والتسلیمات وترغیب براتباع خیر البریات

الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی نقد سعادت دارین وابستہ بمتابعت سید کونین ست علیہ وعلی آلہ الصلوۃ والسلام اگر نجات از نار ست مربوط بمتابعت سید ابرار ست واگر دخول بدار القرار ست ہم منوط باتباع قدوۂ اخیار واگر رضای پروردگار بہ ست نیز مشروط بہ پس روی رسول مختار ست توبہ وزہد وتوکل وتبتل بے تبعیت او نامقبول ست واذکار وافکار واشواق واذواق بی توسل وی غیر معمول اولیا بجرعۂ از بحر بے پایان او فارغ ومنتفع وانبیا بقدحی از سرچشمۂ آب حیات او بہرہ ور وتمتع ملک طفیلی اوست وفلک حویلی او رشتۂ وجود باو مسلوک ست بسلسلۂ ایجاد بوی مربوط وظہور ربوبیت باو منوط کائنات جملگی در فنای وی اند وملوک کائنات تعالی طالب رضای او کما ورد انا اطلب رضاک یا محمد ﷺ نماند بعصیان کسے در گرو + کہ دارد چنین سید پیش رو

شعر فان رسول اللہ نور یستضاء بہ مہند من سیوف اللہ مسلول + صلوات اللہ تعالی وتسلیماتہ وتحیاتہ سبحانہ علیہ وعلی آلہ وصحبہ کلما ذکر اللہ الذاکرون وکلما غفل عن ذکرہ الغافلون صلوۃ تکون لک رضاء ولحقہ ادائے پس بر جوانان سعادتمند وطالبان ہوشمند لازم ست کہ ظاہرا وباطنا در اتباع او کوشند وہر چہ منافی این دولت بود چشم سر وسر از ان بپوشند یقین یقین بدانند کہ اگر شخصی ہزاران ہزار فضائل وخوارق داشتہ باشد ودر متابعت مداہن بود صحبت ومحبت او سم قاتل ست وشخصی کہ ہیچ ازین خوارق وفضائل ندارد ودر اتباع قدم راسخ دارد صحبت ومحبت او تریاق نافع ست محال ست سعدی کہ راہ صفا + توان رفت جز در پی مصطفی

علیہ الصلوات والتسلیمات والبرکات العلی

مکتوب یازدہم بقلیچ اللہ در جواب اسولہ کہ نمودہ بودند اول آنکہ بموجب سبقت

رحمتی غضبی باید کہ اہل رحمت از اہل غفلت زیادہ بود و معاملہ برعکس ست
دوم آنکہ حساب عمر قلیل را در مدت پنجاہ ہزار سال گرفتن از عدالت
بعید مینماید سوم آنکہ بحکم جف القلم الخ باید کہ او سبحانہ مجبور بود چہارم آنکہ
سرور عالم علیہ الصلوۃ والسلام با وجود محبوبیت چون خواہش
حیرت نمودہ اند پنجم آنکہ یالیت رب محمد لم یخلق محمدا بکدام معنی ست
ششم آنکہ روز سوم بروحانیت میت طعام و گل دادن اصل دارد
یا نہ ہفتم آنکہ شیخ زادہا کہ بارث بجای پدر نشینند مجوز ست یا نہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ رب العالمین والصلوۃ والسلام علی سید المرسلین و آلہ اجمعین صحیفہ شریفہ
کہ متضمن اسولہ و اشعار دلکش بود مشرف گردانید باندازہ فہم قاصر در حل ہر کدام چیزی
نوشتہ آمد و اللہ سبحانہ الموفق للمراد و حاصل سوال اول آنکہ مقتضای سبقت رحمتی غضبی
آنست کہ اہل رحمت بیش از اہل غضب بوند و حال معاملہ برعکس ست چہ عصات انس
و جن بیش از صلحای اینہا اند و اہل تکلیف ہمین دو نوع اند پس سبقت رحمت چگونہ راست آید و چہ اثر
بران مترتب شود جواب در دنیا رحمت خداوندی جل سلطانہ شامل حال مومن و کافر ست کما قال
ورحمتی وسعت کل شیء دال بران ست و فردای قیامت رحمت مخصوص بمومنان باشد و کافران
ازان محروم بوند کما قال فسا کتبہا للذین یتقون و یؤتون الزکوۃ الآیہ شاہد آنست و سبقت رحمت
بر غضب در دنیا ہمہ را شامل ست و در آخرت مخصوص باہل ایمان ست جماعہ از مومنان کہ
بکسب معاصی مستحق غضب شدہ اند از کمال رافت و رحمت آنہا را خواہند بخشید و بہ بہشت

خواهند بود و رمادهٔ آنها رحمت سبقت خواهد کرد بر غضب اگر سبقت رحمت بر غضب نباشد امثال ما گناهگاران را در دنیا و آخرت امید رستگاری نبود و از سبقت رحمت ست که با این بار گناه بر روی زمین میگردیم و هلاک نمیشویم و با انواع نعم متنعم میباشیم و امید وار نجاتیم و اگر سبقت رحمت بر غضب باعتبار عدد مرحومان و مغضوبان بگیریم چنانکه ذهن سائل بآن رفت هم درست میشود چه اهل رحمت اهل طاعت اند از انس و جن و تمام فرشتگان و اهل غضب کفار انس و جن و شک نیست که عدد ملائکه بچندین اضعاف زیاده است از مجموع عدد انس و جن و اهل رحمت را مخصوص با اهل طاعت از انس و جن نمودن و ملائکه کرام را ازان بیرون آوردن معنے ندارد که همه ماموربامر الهی اند تعالی و اهل طاعت اند لا یعصون الله ما امرهم و یفعلون ما یؤمرون و هر که مامور امر الهی ست تعالی از اهل تکلیف ست و اهل تکلیف را بانبیعنی قرار داده که در افراد او مطیع و عاصی باشد ممنوع ست بر تقدیر تسلیم حصر اهل تکلیف درین دو نوع غیر مسلم ست ظاهر احق تعالی را بندها باشند از اجناس مختلفه ورای انس و جن که متضمن مطیع و عاصی بود و باندازهٔ عمل خود معذب و مثاب باشند چنانچه در اخبار آمده است و زیادتی عدد اهل رحمت باندازهٔ آنها باشد و ما یعلم جنود ربک الا هو حاصل سوال دوم آنکه روز قیامت پنجاه هزار سال روز خواهد بود تا آن روز تمام نشود و هیچ یکی نه از انبیا علیهم الصلوة و نه از غیر ایشان به بهشت نخواهد رفت حساب عمر قلیل دنیاوی را در مدت پنجاه هزار سال گرفتن خصوص مومنان را از عدالت بعید مینماید جواب آنکه حساب در مدت قلیله خواهد شد قال فی بدور السافرة ان فصل القضاء فی ذلک الیوم فی قدر ساعة و بروی انه علیه السلام سئل عن محاسبة الخلق فقال کما یرزقهم فی غداة واحدة کذلک یحاسبهم فی ساعة واحدة و فی تفسیر القاضی البیضاوی فی تفسیر قوله تعالی وهو اسرع الحاسبین یحاسب الخلائق فی مقدار حلب شاة ولا یشغله حساب عن حساب و اینهمه طول روز قیامت از راه عظمت و بزرگی و جاه و جلال و استغنای حضرت مالک یوم الدین ست بر دریزرگان انتظار ناگزیر ست انتظار باندازهٔ استغنای جاه و جلال ست مانند شدت و عذاب امروز

که خاص بکفره و فسقه ست قال الله تعالی وکان یوما علی الکافرین عسیرا مقربان از انبیا علیهم الصلوة والبرکاة و اولیا و سایر اهل طاعت و تقوی دران روز از ان شدت و عذاب امین باشند لایحزنهم الفزع الاکبر و تتلقهم الملائکة بعضی از انها در سایهٔ عرش بوند و بعضی بر منابر نور بوند و بعضی بر کرسیها و بعضی بر کثیب مشک و بعضی در مساجد باجمله درجها آراسته در لذت قرب ملتذ بوند و مائدها از طعمهٔ جنت و ابریقها از اشربهٔ بهشت بایشان رسد و مردم در شدت باشند و بعضی به بهشت بروند و باز بعرصات بیایند و بعضی را آنروز بآن شدت درازی مقدار وقت نماز فرض کوتاه گردد هرچند بر اهل طاعت نیز دران روز رواست که زمانی بیاید که هولناک گردند اما هول پیوسته و عذاب سختی دائم نصیب اهل طغیان ست معاملة ابرار جدا ست هرجا که باشند در عرصات یا در برزخ یا در بهشت در مراتب قرب اند هر بلائی که هست بر جان اهل عصیان ست و آنچه نوشته اند که ناآنروز تمام نشود هیچ کس از بنی آدم نه از انبیا علیهم الصلوات والبرکات و نه از غیر ایشان بجنت نرود عجب ست از کجا نوشته اند آنچه از ظاهر قرآن و احادیث مفهوم میشود که خلاف آنست اما القرآن فقوله تعالی ان اصحاب الجنة الیوم فی شغل فاکهون و قوله تعالی اصحاب الجنة یومئذ خیر مستقرا و احسن مقیلا و قاضی بیضاوی در تفسیر این کریمه مینویسد و یروی انه یفرغ من الحساب فی نصف ذلک الیوم فیقبل اهل الجنة فی الجنة و اهل النار فی النار و احادیث درین باب بسیار ست بعضی ازان ایراد مینماید در بدور السافره می آرد و اخرج ابن المبارک و الطبرانی و ابن حبان عن ابن عمر عن النبی صلی الله علیه و آله وسلم قال تحبسون یوم القیمة فیقال ابن فقراء هذه الامة فیقومون فیقال لهم ماذا عملتم فیقولون ربنا ابتلینا فصبرنا و ولیت الامور فالسلطان غیرنا فیقول الله صدقتم فیدخلون الجنة قبل الناس بنصف یوم و یبقی شدة الحساب علی ذوی الاموال و السلطان قالوا فاین المؤمنون یومئذ قال یوضع لهم منابر من نور فتظلال علیهم بالغمام و یکون ذلک الیوم اقصر علی المؤمنین من ساعة من نهار و اخرج ابن جریر عن سعید الصواف قال بلغنی ان یوم القیمة یقصر علی المؤمنین حتی یکون کما بین العصر الی المغرب و انهم یقیلون فی ریاض الجنة حتی یفرغ الناس من الحساب فذلک

قوله تعالی اصحاب الجنة یومئذ خیر مستقرا واحسن مقیلا و تقدیر به پنجاه هزار سال می تواند که باعتبار شدت باشد بر کافران قال القاضی البیضاوی فی تفسیر قوله تعالی فی یوم کان مقداره خمسین الف سنة واستطالته اما لشدته علی الکفار ولکثرة ما فیه من الحالات والمحاسبات اولانه علی الحقیقة کذلک وفی تفسیر الکواشی کان مقداره علی الکافر لشدته خمسین الف سنة وهو علی المؤمن کصلوة مکتوبة وفیه ایضا فی تفسیر قوله تعالی فی یوم کان مقداره الف سنة مما تعدون او المعنی یرجع امر الخلائق وتدبیرهم الیه فی یوم القیمة ومقداره الف سنة فمعنی خمسین الف سنة علی هذا انه یشتد علی الکافر حتی یکون خمسین الف سنة فی الطول ویسهل علی المؤمنین کقدر صلوة مکتوبة وفی البدور السافرة اخرج احمد وابو یعلی وابن حبان والبیهقی بسند حسن عن ابی سعید قال انه سئل رسول الله صلی الله تعالی علیه وآله وسلم عن یوم کان مقداره خمسین الف سنة ما اطول هذا الیوم فقال والذی نفسی بیده انه لیخفف عن المؤمن حتی یکون اهون من الصلوة المکتوبة یصلیها فی الدنیا وفی روایة علی المؤمنین کمقدار ما بین الظهر والعصر وبر تقدیر تسلیم گوییم که نسبت بحق تعالی هیچ چیز خلاف عدالت وظلم نیست اگر همه را بدوزخ فرستد هیچ ظلم نیست که این تصرف در ملک خود است در ملک دیگری تصرف بی اذن او کردن ظلم است وهو سبحانه مالک علی الاطلاق یتصرف فی ملکه کیف یشاء لا یسئل عما یفعل وهم یسئلون حاصل سوال سوم آنکه بمقتضای حدیث نفیس جف القلم بما هو کائن باید که حق تعالی مجبور تقدیر خود بود پس کار بتعطیل کشد ونیز کل یوم هو فی شان ویمحو الله ما یشاء ویثبت بچه معنی باشد بدانند که حق تعالی در ازل تقدیر فرموده که باراده واختیار خود در اوقات مختلفه چنین وچنان خواهم کرد برطبق تقدیر ازلی حق تعالی همیشه که باختیار خود در کار است وتعطیل نیست وهیچ چیز نه این تقدیر ازلی که باختیار خواهم کرد مؤید اختیار است نه منافی آن وکتاب محو واثبات لوح محفوظ است ومحو واثبات آن نیز در ازل مقدر است وقلم خشک شده وآنچه نوشته اند وعنده ام الکتاب وبنای اعتراض بران نمودن خطاست در قرآن مجید وعنده ام الکتاب است با آنکه گوییم جف القلم

نسبت باست که در قید زمان مقید یم و حق تعالی که زمان بروی جاری نیست ماضی و مستقبل
وازل و ابد نزد او تعالی آن واحد ست پس تقدیر و خلق در یک آن واقع ست تقدم و تاخر
در انحضرت گنجایش ندارد حاصل سوال چهارم آنکه سید عالم علیه و علی آله الصلوة والسلام
با وجود حصول مقام محبوبیت چرا آرزوی مقام حیرت کرده فرموده رب زدنی تحیرا فیک
بدانند که حیرت کنایه از معرفت ست اعرفهم بالله اشدهم تحیرا فیه پس سوال زیادتی تحیر
سوال زیادتی معرفت ست که معرفت را پایانی نیست محبان و محبوبان همه طالب زیادتی
معرفت اند با آنکه گویم که بر تقدیر تسلیم که حق معرفت واقع است و معرفت را پایان ست میتواند
که بعد این سوال بدرجهٔ کمال از معرفت رسیده باشند که فوق آن متصور نیست یا این دعا
برای تعلیم امت بود حاصل سوال پنجم مخدوما مقتضای کمال محبت رفع اثنینیت ست میان
محب و محبوب و انخلاع نام از بشریت و امکان و احکام آنها چه هر قدر از امکان و بشریت
در ممکن باقی ست همانقدر حجاب مطلوب ست و انخلاع و رفع اثنینیت ممکن نیست چنانچه
شیخ عطار فرموده ؎ نمی بینی که شاه چون همیبر ✤ نبرد او فقر کل تو رنج کم بر
بنابران فرموده باشند یا لیت رب محمد لم یخلق محمدا و نیز فرموده لا احصی ثناء علیک انت
کما اثنیت علی نفسک چه هر قدر که امکان از ممکن تا باقیست از ثنای واجب لذاته کما هو
عجز دارد و چون معرفت فنا فی المعروف ست پس حق معرفت حاصل نیاید چه کمال فنا بر رفع
اثنینیت ست که مستلزم وجوب ذاتی ست لاجرم ما عرفناک حق معرفتک وارد گشته با آنکه
گویم در ثبوت این حدیث از سرور کائنات علیه و علی آله الصلوات التسلیمات سخن ست
و کلمنی یا حمیرا هنگام ورود وارد قوی ست که این وجود طاقت برداشت آن ندارد و در انوقت
خود را با مورد دیگر میخواهد که مشغول وارد نا از آن بار ساعتی تخفیف یابد و دوک دفک نکشد ؎ گوید
؎ این تکلفهای من در شعر من ✤ کلمینی یا حمیرا ے من ست
منقول ست که عبد الله اصطخری همراه سگبانان برای تماشائی بصحرا میرفت ناساعتی

حدیث

حدیث لا ابتی ثناء علیک انت کما اثنیت علی نفسک

از بار وجود آسایش یابد حاصل سوال ششم آنکه طعام بروحانیت میت روز سوم یا دهم
و گل دادن روز سوم از کجاست مخدومنا طعام دادن لله تعالی بی رسم و ریا و ثواب آنرا بمیت
گزرانیدن بسیار خوب ست و عبادت بزرگ اما تعیین وقت را اصل معتد علیه ظاهر نمیشود
و در روز سوم گل دادن در مردان بدعت ست آری در زنان خوشبوی آوردن روز سوم
آمده است برای رفع سوگ که غیر از منکوحه را از اهل قرابت و زیاده از سه روز سوگ داشتن
مشروع نیست پس روز سوم خوشبوی بیارند تا زنان دیگر غیر از منکوحه میت از سوگ برآیند
حاصل سوال هفتم از شیخ زاده ها که وارث بجای پدر می نشینند و مردم را مرید میگیرند پرسیده بودند
مخدومنا در جانشینی پدر مقتدای وراثت معنوی می باید که منوط بولادت معنوی ست که عبارت
از تحقق ست بکمالات پدر ولادت صوری را نتیجه وراثت صوری ست که اخذ مال و متاع
پدر ست نه وراثت معنوی که ارشاد و تکمیل باشد پس بمجرد ولادت صوری در وراثت معنوی
داخل نمودن خطرست از پیری و مریدی رسمی کاری نمیکشاید و آنچه از طفل سوال کرده بودند که اگر
کاملی بنفرس دریابد که از این طفل بعد بلوغ انتظام این معامله خواهد شد بوراثت معنوی
خواهد رسید با و بیعت بکنانند او را جانشین خود سازد گنجایش دارد والسلام علیکم

مکتوب دوازدهم بخواجه مومن جذلی در تحقیق فنا و عدم و وجود فنا و وجود عدم و فرق درمیانها

بعد الحمد و الصلوة و تبلیغ الدعوات بجناب کمالات انتساب خواجه محمد مومن جذلی میرساند
بمطالعه صحیفه شریفه مبتهج و مسرور گردید اندراج یافته بود که حضرت صاحبزاده گلان
بشارتی بمن نوشته اند تو نیز دران باب متوجه شده چیزی بنویس مخدومنا ما چائی که
ایشان نوشته باشند چه احتیاج که دیگری دران امر بنویسد و یا توجه نماید کسی که بصحبت
و خدمت قطب الاقطاب قدس الله سبحانه بسره الاقدس بصدق رسیده است این قسم امر

وهمچنین امور دیگر که نوشته اند وصحت وسقم آنرا استفسار نموده در حق او چه استبعاد دارد
وشما خود از مقبولان آنحضرت هستید زیاده ازان در بارهٔ شما متوقع ست همت را بلند دارند
واوقات را معمور بعضی چیزها که امروز پرده نکشوده است امید ست که فردا پرده از روی آن
بکشاید از بسیاری قبضها دلتنگ نشوند موطن بسط وبقا بر وجه کمال در پیش ست امیدوار
باشند ان مع العسر یسرا ان مع العسر یسرا ابن عباس رضی الله عنه میفرماید لن یغلب عسر
یسرین درین ایام معرفتی در تحقیق معنے فنا وعدم وفرق درمیان این هر دو مسوده نموده بود
که دانستن آن طالب این راه را از ضروریات ست چون مناسبتی بمطلب شما داشته آنرا
نیز درین کتابت اندراج نمود استماع فرمایند عدم که در عبارات اکابر این سلسله علیه واقع میشود
وعبارت از وراء وجود هستی اسم الهی ست جل سلطانه که مبدأ تعین عارف ست از پس پرده ها از راه
جذب ومحبت بر مدرکهٔ سالک که هستی سالک در جنب آن مستور گردد وسالک خود را واوصاف
خود را گم کند ونیابد وجود عدم عبارت از تحقق ست بآن هستی یعنی وجودی وبقائی که بر عدم
مترتب ست واحتمال دارد که وجود عدم عبارت از تحقق بحالت عدمیه باشد یعنی پیدا شدن
وصف عدم در سالک واین عدم واین وجود عدم بمعنی اول فنا وبقاست در جهت جذبه
این ظهور را دوام نیست پس فنا وبقا که بران مترتب بود نیز دائمی نباشد واز عود وبوجود بشریت
ایمن نبود تا آن ظهور کامل ست هستی سالک متواری ست وچون ظهور متواری گشت وجود
بشریت عود نمود فنای حقیقی عبارت از استیلای هستی مطلوب ست بر عارف که عارف
اخلاق واوصاف خود را پر تو اوصاف واخلاق مطلوب باید بحدیکه همه را درست بآنجناب
قدس حواله فرماید واز جمیع منتسبات تهی گردد وهیچ نسبتی باو راه نیابد وجود فنا عبارت از
بقاست که برین فنا مترتب شود وبولادت ثانیه بوجود موهوب موجود گردد واین فنا واین
بقا را دوام لازم ست واز عود وبوجود وبشریت ایمن در صورت اولی استتار سالک ست
ودر صورت ثانیه انتفای اوشان مابینها لان المستتر قد یظهر ویعود والزائل لا یعود واول

ز مطالب نیست و ولایت بآن مربوط نه و ثانی از مطالب ست و ولایت بآن مشروط
بساست که طالب اول را ثانی مختلط سازد و خود را بوجود و عدم فانی حقیقی انگارد و کامل و ناقص
فرق نتواند نمود و این از جمله مزال اقدام سالکان ست در اینجا بعنایت خداوندی جل سلطانه پیر کامل
مکمل باید که هر دو طریق جذبه و سلوک پرورش یافته نهایت رسیده باشد تا این بیچاره دست
و پا گم کرده را ازین ورطه برآرد و دلالت بنقصان او نماید و بفنای حقیقی رهنمونی فرماید اگر گویند
هرگاه ظهور هستی مطلوب در هر دو صورت باشد چرا یکی را دوام باشد و دیگری را نه و یکی از الهٔ منتسبات
از عارف نماید و اثبات ولایت فرماید و دیگری نه گوئیم در صورت اولی که تعبیر ازان بعدم مینمایند
طالب هنوز در اصل مطلوب نگشته است و چون جذبهٔ او بسلوک ختم نگشته است و از مقام قلب ترقی
ننموده بمقلب قلب نه پیوسته است حجب درمیان دارد لیکن از راه جذبهٔ و محبت بطریق اندر راه
النهایة فی البدایة پیوسته از مطلوب از پس پرده باطنش می تابد و او را ازو خبر باید و چون حجب
درمیان ست دوام نمی پذیرد و از عود بوجود بشریت ایمن نیست و ظهور در پرده می آید و نیز چون
ظاهر ظلی از ظلال مطلوب ست و انموذجی از انموذجات او نه نفس مطلوب و ظل و انموذج را آنقدر
قوت نیست که اوصاف و منتسبات سالک را تواند سلب نمود و بفنای حقیقی تواند رسانید لاجرم
سالک از اوصاف و منتسبات خود درین هنگام نمی برآید و بفنای حقیقی نمیرسد و ولایت چونکه مربوط
بمجموع جذب و سلوک ست و بجذبه فقط اسم ولایت بروی صادق نمی آید و در صورت ثانیه عارف
از مقام قلب برآمده بمقلب قلب پیوسته است و معاملهٔ جذبه و سلوک را بانجام رسانیده مطلوب را
بی پرده در آغوش کشیده است لاجرم ظهور در حق او دائم ست و از عود مذکور ایمن چه پرده درمیان
نمانده است تا محجوبیت متصور گردد و چون وجود کمالاتی که بمکمن انتساب دارد ظلال وجود و کمالات
مطلوب ست که هنگام غیبت از مطلوب ممکن آن کمالات را از خود فهمیده و خیانت در امانت نموده
دگرگونی سری پیدا کرده بود و در وقت طلوع اصل ظل را غیر از محویت و تلاشی و لحوق باصل چاره
نیست عارف نیز درین هنگام ظلال را باصل حواله نموده و از همه منتسبات خالی گشته رخت

بصحرای عدم کشیده و بفنای حقیقی مشرف گردیده و باین فنا و بقا که بران مترتب شود اسم ولایت را بر خود درست خواهد کرد و این دیدعاریت سپردن باصل از تجلی صفات ست و کمال آن مربوط بتجلی ذات ست چه تمامی هر مقام منوط ست بگذشتن ازان مقام

مکتوب سیزدهم بحافظ محمد شریف در عظمت مطلوب و بزرگی اسم مبارک الله

حضرت حق سبحانه باعلای مرتبهٔ کمال برساناد شفقت آثار امطلوب حقیقی چه نکه ورای ادراک افهام ست و ورای تفکر و تعقل معرفت دران حریم اقدس نکارت ست و علم چون چون او جلوه فرماید مشتاق بیچاره رو بعدم آرد ؎ گیرم که بغمخانهٔ ما یار خرامد ۞ کو حوصلهٔ طاقت دیدار که دارد ۞ پس طالب او غیر ازانکه خود را بهجر قرار دهد و به یاس آرام گیرد چاره ندارد ؎ عاشقانرا نصیب از معشوق ۞ جز خرابی و جانگدازی نیست واگر بعد وجود موهوب بعلم و شعور ش باز آرند مطلوب را باندازهٔ استعداد و یافت خود خواهد و دریافت و بیرون از حوصله و طاقت نخواهد شناخت که مقید هر چند بزعم خود از همه قیود وارهد مطلق حقیقی نگردد و پس نایافت همه وقت داس گیسو آرد و ناامیدی نقد وقت ؎ همه صبح وصل ما شام من و شام ناامیدی ۞ که سیاه بخت هجرم شب من سحر ندارد ۞ عاشق دردمند را آرام نیست و هیچ گونه قراری ندارد و از آتش دوری همواره سینه سوزان بحرارت و از سوگ مهجوری پیوسته جگر دوزان بهمگاه سرور حبیبان علیه و علی آله الصلوات و التسلیمات بدوام حزن و تواصل فکر موصوف بود از دیگران چه گوید و آرام بطلال و اعتبارات نه آرام با او ست محب ذات بآن خرسند فشود و نام سامی آنحضرت که لفظ مبارک الله ست گویا اشعار بعدم دریافت مسمای خود دارد و لام معرفت چون با لام آله رسیده و دران لام مدغم و ناچیز گشته است و همان لام آله باقی مانده تا نکته ضمن ایمائی باشد که چون معرفت با حضرت منتهی گردد و فانی و مستهلک شود و جز معرفت هیچ نماند یکی در زیادتی و چون معرفت معارف نیز بعدم پیوست چه علم را با عالم و شهود

از بزرگی این اسم مبارک ست که فحول علما دران متحیر رفته اند و بکنه آن پی نبرده بسمای آن چگونه پی برند مصرع چو نام این ست نام آور چه باشد و جمعی گویند که این اسم سریانی ست و جمعی دیگر برآنکه اسم عربی ست و بر تقدیر عربی بودن اینهمه برآنند که جامد ست و بعضی گویند که مشتق ست و اگر مشتق ست بتحقیق معلوم نیست که اشتقاق آن از الله بالفتح لام ست یعنی عبد یا از اله بکسر لام بمعنی تحیر یا از الهت الی فلان ای سکنت الیه یا از الاله اذا فزع من امر نزل علیه یا از اله بفضل اذا ولع بامر یا از والهٰ اذا تحیر و ضبط مشتق ست و جمعی گویند که اصل او لاه ست مصدر لاه یلیه لیها اذا احتجب و ارتفع بعضی برانند که علم ذات ست و بعضی برآنکه صفت ست و راصل بر ذات تعالی غالب آمده ست و حکم علم گرفته است چنانچه الثریا بالجمله بزرگی و عدم یافتن دران دلیل بزرگی و عدم یافت بسمای اوست ﷻ الله چه لفظ یا چه نام ست که در زبان خاص و عام ست

مکتوب چهاردهم در ذکر بعضے نصایح که طالب این راه را لابد ست و بیان برخے از حالات نماز

بسم الله الرحمن الرحیم

استجیبوا لربکم من قبل ان یاتی یوم لا مرد له من الله و ما لکم من ملجا یومئذ و ما لکم من نکیر صحیفه شریفه که بمحبوب اغوی مولانا محمد حنیف فرستاده بودند و این مخمول زاویه خمول را یاد آوری نموده مطالعه آن فرحت فزایان رسانید چون مبنی از حرارت طلب و شوق مطلوب بی همتا بود فرحت برفرحت افزود و چه نعمتی ست که حق سبحانه و تعالی بطور آوردان که آخر الزمان ست سودای جناب قدس خویش در سر بنده پیدا آرد و آتش محبت خود در سراو بیفروزد و بسنجر الش سر از ساز دشکر این نعمت عظمی بجا باید آورد و ممنون این عطیه باید بود و کمر همت را محکم بسته هل من مزید گویان آرزو باید داشت و راجویان باید شد و چشم انتظار بران باید داشت که سودای مذکور بسر حد جنون برسد و از ماسوای مطلوب بیگانه سازد و از کشاکش لاطائل وارهاند و ذائره محبت منارهٔ انانیت را

که از علو و سرکشی اماره بر پاست پاک بسوزد تا بانوار کمال لایزال انارت و اضاءت پیدا آید
لئن شکرتم لازیدنکم سعادت آنرا چون شما را شوقی بطریق این اکابر بهم رسیده است باید که در
رعایت شرائط و آداب این طریق عالی مهما امکن بکوشند و اتباع سنت و اجتناب از بدعت
لازم گیرند که مدار این راه بر آن ست و بفتوای علمای متدین در اقوال و افعال و اخلاق
زندگانی نمایند و سیر صالحین را شعار خود سازند و فقرا را دوست دارند و در خفتن و خوردن
و سخن کردن همه اعتدالی را رعایت کنند و سحر خیزی را مهما امکن از دست ندهند و نماز و استغفار
و گریه و زاری آنوقت را مغتنم شمرند و بصحبت صلحا راغب باشند دین المرء دین خلیله باشند
و بدانند که طالب آخرت را از ترک دنیا چاره نیست ترک حقیقی اگر میسر نشود ترک حکمی لابد است
تا امید نجات صورت بندد ترک حکمی عبارت ازان ست که در اموال نامیه و انعام سائمه
و اموال تجارت زکوة را که تقدیر آن در کتب شرعیه مبین ست بمنت بمصارف آن بدهند
و صلهٔ رحم و حق جار و سائل و مستقرض و غیره را رعایت کنند و مال را بیجا صرف نکنند و اسراف
دران ننمایند و آنرا وسیلهٔ لهو و لعب و زینت خلق و تفاخر و تکاثر نکنند چون چنین شود و مال از مضرت
برآید دنیا با آخرت جمع شود بلکه دنیا نماند دنیه بدانند که نماز ستون دین ست اگر آنرا برپا کرد دین را
برپا داشت و اگر هدم کرد دین را هدم کرد پس باید که نماز را در اوقات مستحبه با شرائط و آداب
آن که در فقه بیان یافته است با جماعت ادا نمایند و کوشش کنند که بتحریمهٔ اولی برسند و در صف
اول جایا بند و بترک یکی ازین امور ماتم دارند مصلی کامل در وقت ادای آن گویا از دنیا که از
دولت قربت قلیل النصیب ست و اگر نصیبی دارد قرب ظلی دارد و می برآید و با آخرت که موطن
قرب اصلی ست نمی پیوندد و دولتی که بآن نشأ مربوط ست مناسبت آن فرا میگیرد و مستعطشان
بلوادی حیرت و فراق درین نشأ از سر چشمهٔ زلال تمانوس و سیر اند و ستولهان بیدای کبریائی
و جلال امروز در سراپردهٔ محفل عروسی اوند و هوش بوی وصال رسول خدا صلی الله تعالی علیه و آله
وسلم فرموده است اذا قام العبد فی الصلوة فتحت له ابواب الجنان و کشف الحجب بینه و بین ربه

واستقبلت الحور العین بالم تحیظ و ثار سیدن بصحبت شیخ کامل و مکمل طریق اوقات را بتلاوت و وظائف طاعات و اوراد کہ از کتب معتبرہ و احادیث ثابت شدہ است بسر برند بعضے ازین قسم وظائف اوراد و اعمال را این فقیر جمع نمودہ است ملا محمد حنیف ظاہر را داشتہ باشند و اکثر اوقات را بتکرار کلمہ طیبہ لا الہ الا اللہ معمور دارند کہ در طہارت باطن اثر تمام دارد و اگر عدد معین را از کلمہ مبارک ورد سازند نیز گنجایش دارد و بطہارت و غیر طہارت میگفتہ باشند و صحبت این اکابر را سرمایہ سعادت دانند مدار کار بران تصور نمایند سوم اینکہ ترا از گنج مقصود نشان دہم اگر ما نرسیدیم تو شاید برسی ✽ والسلام علیکم و علی سائر من اتبع الہدی و التزم متابعۃ المصطفی علیہ و علی آلہ الصلوات و البرکات العلی و علی جمیع الانبیاء و المرسلین و الملائکۃ و سائر العباد الصالحین آمین ✽

مکتوب پانزدہم بمیر ضیاء الدین حسین در انکہ اعظم حجب این راہ نفس طالب است

الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی انت الفاتحۃ علی شمسک بزرگترین حجب میان طالب و مطلوب نفس طالب ست و اشتغال او بتدبیر و مرادات او مصارع در تو یک یک از دو ایشان ست مصارع نفسک و قتالہ مصارعک بامارسیہ نشین و با خود منشین ✽ والسلام اولا و آخرا

مکتوب شانزدہم بمیر معصوم در معنی الصوفی کائن بائن

سلام علیکم طلبتم قل اللہ ثم ذرہم طالب حق جل و علا تا از محبت ماسوای او تعالی بلکہ از دید و دانش آن نیز مطلب علی نرسد الصوفی کائن بائن بہمین اعتبار گفتہ اند کہ صوفی از روی صورت و ظاہر ہر چند با خلق ست لیکن از راہ باطن و معنی از ہمہ گسستہ و دل از ہمہ برستہ است با بحر آسودہ باش و آسودہ مباش والسلام والاکرام

مکتوب ہفدہم بجناب ارشاد پناہ میر محمد نعمان قدس سرہ در بیان تصور اعمال و تمہم داشتن نسبت با بیان بعضے از دقائق و واردات مخصوصہ خود

خدام سیدی سندی ازین عاصی مهجور سلام وتحیت درمعرض قبول آرند ازبی توفیقی وبیحاصلی
خود چه وانماید کاریکه شایستهٔ قبول پروردگار بوده درحق این گناهگار عشقای روزگار ست
وعملی که سزاوار نظر کردگار باشد صدر آن ازین مغرور دور از کار حاصل کار او خودکامی وهوس
روائی ست وبزم روزگار او خودستائی وظاهرآرائی طاعت او طاعت هواست وعبادت
او سمعه وریاست کلام او بی غرض نفسانی نیست وسکوت او بیوسوسهٔ شیطانی نه استغفار
او طمع آمیز ست وانزوای او کبرانگیز همتش استیفای تنعمات ولذات ست وهمتش تفوق
برافران واتباع شهوات اگر استغفار بر زبان دارد چندین گناه در دلش مذکور ست واگر
چشم سر از محارم فروبسته است نامحرم بسیار چشم سر منظور ست اگر بذکر وورد اشتغال دارد
صاحب الورد ملعون را مورد ست اگر بی اورادواذکار تارک الورد ملعون را مصداق باجمله
طالب دنیاست وتارک عقبی معاملهٔ او بصاحب خویش معاملهٔ مخادع ومستهزی ست ☜
کس نکند باکس بیگانگان ✤ انچه تو با حضرت حق میکنی ✤ بظاهر مدعی محبت ست وبحقیقت
معاملهٔ او معاملهٔ کافر فرنگ ست خیال باید نمود که این نوع دعوی را چه جزا بود واین قسم معامله را
چه مکافات عصاة دیگر را با اینچنین سیاهکار نسبتی نیست وکذب در معاملت را با سائر معاصی
کدام مساوات ☜ میخوارهٔ وخودپرست فاسق بودن ✤ درکوی خرابات موافق بودن ✤
بهر کام وهوای نفس عاشق بودن ✤ به زانکه بجرقه درمنافق بودن ✤ مقصود از تصدیع واملال
التماس آنست که چون اعزهٔ احبه این شرمنده کار را از روی کمال حسن ظن باوضاع صلاح
یقین کرده اند وعنوانی بروی قرار داده الحال بعد از ملاحظهٔ این سطور چون از حقیقت کسا واین
مغرور را اطلاع بواقعی یابند خیال سابق را که در بارهٔ این آواره داشتند از سر نهند واورا
بعنوان مسطور تصور فرمایند واز آشنائی او هراسان باشند مصراع صد حیله بگریزد ای اهل جهان از من
چون ستر حال خویش از کسانیکه درگمان کمال اویند داخل خیانت بود بنابران حقیقت خود را
کما ینبغی دانسته دوستان آگاه باشند وساده دلان چند را آگاه سازند تا از مجرد شنیدن نام

یکی از جانروند و مردم را از جا نبرند ❊ شیرین مثل ست گشته مشهور ❊ آواز دهل خوش ست از دور ❊
والا اکسیکه معامله را و باین سرحد باشد و بیراسر و برگ قلم گرفتن و سخن پردازی کردن کجاست ❊

گر عاقلی از حدیث خود کم گنمے	فضلی ز گفتگوے محکم گنمے	ما تمزده چند فراهم گنمے
برگفته بگیری و ما تم گنمے	والسلام علیکم وعلی من لدیکم **فصل بالخیر** بعد از تحریر بنیاز نامه	

بخاطر رسید که چون از حقیقت کسا د خود نوشتی اگر لختے از نعمت حق جل وعلا که در بارهٔ خود مشاهده کرده درین رقیمه اندراج نمائی مبادا داخل کفران بود بنابران بموجب وامابنعمة ربک فحدث شمهٔ ازان نیز اظهار مینماید محمد و ما با انهمه خرابی و تباهکاری اینقدر میداند که از پیشگاه و ظلمت این خاک راه معنی تعبیه کرده اند دانی و ودیعت نهاده که آن معنی منظور نظر خاص اوست تعالی وعنایت خفی در بارهٔ آن واقع ست زیاده ازین نمیتواند تعبیر نمود و بتفصیل نمیتواند پرداخت که متکلم و مستمع را تاب تکلم و هوش استماع آن نیست از انست که در زمان سابق پیش ازظهور انمعنی جذب و کشش معنوی و عشق و محبت بیکیفی در خود میافت طبیعت او از خلق گریزان بود و بخلوت و صحرا راغب و باخود میگفت ❊

به تنهائی چنین مایل دلم چیست ❊ وزین تنهانشستن حاصلم چیست

و آن محبت را بهیچ متعلق سر نمیکشید و نمیدانست که این عشق کدام کوست و انهمه کشش بکدام سوست

❊ میدید بچشم خود عیاری	در دیده نهفته خار خاری	آگه نه که گرد دامن کیست
وان غنچه ز خار گلشن کیست	در جیب گلش که این خسک بخت	در چشم دلش که این نمک بخت
آتش که بسقف خانه در زد	وین فتنه که دامن که سر زد	این تلوسه چیست در شکیبش
بادی که میرد فریبش	سوزیست ز عشق در سراو	تیغیست نهان بگو مراو
از جنبش غمزهاے خونی	دارد نگرانے در درونی	جانی بسر خیال میداشت
چشمی بره شمال میداشت	سرمست نظاره سو بسو بود	در رقص نشاط مو بمو بود
❊ ❊ آرزو بازه	هم گوش بجنبشش بر آواز	گر قافلهٔ رسد صدائی
آواز بردن دهد درائی	وتا مدتها مغلوب این حالت بود و آرزو میکرد و این عشق را	

متعلق ظهور فرماید در این شورش و تلوسه را معشوق معین پدید آید و هر چند آن عشق را بمعشوقات سفلی فرود می آورد فرود نمی آمد سودای بود جنون آمیز و شوق بود و آتش انگیز و هیچ معلوم نه که جنون انگیز کیست و این آتش افروزی بهر چیست حیران کار خود بود و باین

ابیات زبان حال او گویاست

تنها نه بدل خلد گزان سوی	دارد دخله بهشت بن موی	ور زنا خن کیست جنبش تار
ور شعله کیست پیشه برفرق	از سوز که این شرار برخاست	ور دیده من که میزند برق
بر هر مژه ام جدا نگاریست	در هر نگهم جدا بهاریست	ور راه که این عنا برخاست
بشکست هزار آبگینه	این باد ز دامن که برخاست	آن کیست که در درون سینه
این مرغ که می پرد بدین بام	وین بوسه که میدهد به پیغام	وین دود ز خرمن که برخاست
گر هر رگ و ریشه ام بلاجاست	آن روز که خاک من سرشتند	این عشق ندانم از کجا خاست
از طره بتی فگنده دامست	لیکن نشناسمش کدام ست	سودای جنون بسر نوشتند
عاند رکف کیست ساعد من	از خنده گیست لو بهارم	تا عشق که شد مساعد من
این عشق ز عاشقان عجب نیست	معشوق شناسی از ادب نیست	وز ناز کسی که خار خارم
در دل بنشین که منزل تست	بنشین بنشین نشیمن از تست	ای عشق خوش آمدی چنین چیست
بر روز از تو شب سیه مرا بس	بخت از تو و خاک ره مرا بس	جان و خرد و دل و تن از تست
بگشا کمر از میان بنشین	بنشین و ز عقل جوش بنشان	بپذیر تحفه جان بنشین
از آمدنت چو گل شگفتم	دامن دامن بهار رفتم	وز خون هوس خروش بنشان
بر گل بنهید تخته امروز	بر سر اصل سخن رویم بعد از انکه مغنی مکنون بمرور شهور بپرتو	گل کرد بهار بخت امروز

انوار پیش از انکه در معرض ظهور کامل آید معلوم شد که متعلق آن محبت که بود و آن انجذاب و کشش بکدام طرف وابسته بمحبوبی پدید آمد در غایت حسن و خوبی و در نهایت رفعت و مرغوبی آیا آن غایت و حسن و جمال متصور نیست بلکه ممکنات منبع این بسیار است که اطلاق

حسن وجمال بران حریم متعال کرامتے دارد وہمچنین ہر کمال وجمال ازان بارگاہ در راہ است
ہر جا کمالی نمایان ست اثر کمال او یافت وہر طرف کہ حسن وجمال متصور ست انموذج حسن و
جمال او دید بیقین دانست کہ محبوبے را او شایان ست ومطلوبی را ہم او سزاوار ست از ہمہ
روی بتافت وعنان عنایت بجانب او تافت وکمر ہمت را بخدمت او چست بربست دید
کہ عنان تابی آنجا راہی نمی کشاید واین خدمت شایان آن حریم مقدس نیست وہیچ کوشش
وسعی را بی فضل او بار نیست سابقۂ عنایت می باید پس کشش او در کار ست دیگر ہیچ از ہمہ در نیامد
ومعاملہ را باو گذاشت خوش گفت ؎ مرا گر تو سن دل نیست در راہ کمند زلف او ہم نیست کوتاہ
عنایت ازلی او را در رسید وبالطاف خود این دور از کار را بنواخت وبسابقۂ فضل وکرم
این خاک او فتادہ را در حوالی حریم قدس خود جا داد ہذا ان معنی مضمر در آن مستور در ان بارگاہ
پر تو بر روز ظہور دارد وبصد آب وتاب در صحن گلزار امید در رقص ونشاط جاوید ست قدمی
با ناز بر میدارد وقدمی با نیاز می نہد وبا کمال خرمی وفرخندگی ہم آغوش بوی وصال ست
وبا وجود بندگی سرمست بادۂ لایزال وباین ترانۂ مترنم ست ؎ ہم از در باز گردای باد نوروز
کہ من بوی گل خود دارم امروز مدہ پیش شب از مہ بادم اکنون کہ من با مہوشِ خود شادم اکنون
گر اول میرہود از گریہ آہم کنون خوش می برد در بادہ غمم واگر بر خود نیز عاشقی نماید می سزد
کہ نواختۂ محبوبست واگر شیفتۂ حسن خویشتن بود نیز بر محل ست کہ منظور ومطلوب ست ای عزیزان
معبر را کہ با بوی عنبر ست با این بدن چہ کین چہ نسبت وآن معنی علوی را با این پیکر سفلی وابس ماندہ
آوارۂ بیچارہ کہ از یار جدا ماندہ وگرفتار دیار اعدا گشتہ کدام مساوات این پیکر عنصری ست
کہ در بادیۂ حیرت وحسرت سراسیمہ وسرگشتہ با دل پریشان وموی آویزان با دو رو از
شش طرف بروی طپانچہ زنان وگرد حجاب حواس خمس را غبار گیران ؎
ہم با دو رو طپانچہ بر روی ہم خاک فشردہ پنجہ در موی از کار واز کار رفتہ ماندہ واز
شوق وسرگرمی دست افشاندہ محمول زاویۂ بیحالاوتی وافسردگی گشتہ عنان ہمتش از دست رفتہ

وکمر خدمتش فرو شکسته از غایت حیرانی بچیزی جمع نمی تواند شد و از بس سراسیمگی از کس دریوزه نمی تواند نمود هر چند آن معنی از آن این نبود لیکن آنرا دلیری برگیرند لاجرم بمراحل ازین دوری گیرند و لبعد المشرقین میان این و آن او فتاد ؎ از باد صبا دلم چو بوی تو گرفت بگذاشت مرا و جست جوی تو گرفت اکنون زمن خسته نمی آرد یاد بوی تو گرفته بود خوی تو گرفت

آن بر تخت مرصع النس نشسته و این پیکر در خاک تیره فرو هشته آن از هم آغوشی مراد شاد و فرخنده این از حیرت سینهٔ حسرت بر خود کنده این با چندانی ناداری و نیازی و آن با صد استغنا و ناز این بهزار آرزو و ابتهال آن از کمال بی نیازی با خود راز گویان این پیکر سفلی بآن معنی علوی گوید ؎

من بی تو بخاک ره مژه باز	تو خوابگزین به بستر ناز	
تو خنده زنان بصحن گلزار	من بی تو بخون کشیده دامان	
من بی تو بخاک غصه پامال	تو رقص کنان ببانگ خلخال	
تو رشته گسل چو در ته آب	من بی تو بسوز دل گدازی	
من بی تو گرفته ترک هستی	تو کرده بخویش ناز مستی	
تو عاشق خود بحسن بازی	من بی تو بخون کشیده دامان	

تنبیه ای عزیز اول کتابت را با خر ان کسی منافع نفهمد و بظاهر تناقض نه انگارد زیرا که هر چه منسوب بممکن ست ازین روی که ممکن ممکن ست قابل رد و طعن ست شایان آنحضرت چگونه بود و معاملهٔ فضل جدا ست این قسم دور از کار یلا گر بنوازند کمال بنده نوازی اوست و بنده فی نفسه و عمل او همان ست که مسطور شده است عنایت و کرم او بکردار این کس وابسته نیست با آنکه گوییم آنچه در ماسبق ذکر یافت وارد یست از واردات چون این وارد غالب آید جمیع اعمال و طاعات خود را قابل لعن و طعن انگارد و در نفس الامر هر چه باشد و آنچه در آخر کتابت مسطور ست نیز وارد یست و یک وارد را با وارد دیگر هیچ تدافع و تناقض نیست اول مغلوب آن دیگر بود بعد ازان مغلوب این دیگر گردد مدافق مردان بزرگی گفته است که کاتب شمال من همیشه در کتابت و کاتب یمین حسنه نمی یابد تا بر دی کاغذ ثبت نماید این کار خانه در دیدعارف ست و بس و این

دیدار امنشائی ست ومعاملات بآن وابسته است که شمهٔ ازان ظاهر اورد ذکر آمد تا حمد مستعجل ست بتفصیل آن نمیتواند پرداخت وموافق دیدآخر همان بزرگ درجای دیگر میفرماید که کاتب شمال خود را نمی یابم وشمال حکم یمین پیدا کرده است بحکم کلتا یدیه یمین نیز اکه شمال از مقتضیات عدم بوده وچون عدم بعین واثر از عارف زائل شود شمال درحق او نمانده وبموجب تخلق باخلاق الله شمال حکم یمین گیرد وانچه گفتم که این دیدار امنشائی ست ومعامله بآن وابسته ست باید دانست که هرچه بآنجناب مقدس منسوب ست همه خیر وکمال ست خیر وکمال را آینه باید تا ظهور خیریت آن بآن شود وآینه نمی باشد الا در مقابل شی ومقابل خیر وکمال شر ونقص ست از بضدها تتبین الاشیاء وظاهر ست که مرآت هرچند در مرائیت خود کامله بود ظهور صورت منعکسه دران اتم باشد پس هرچند دیدشریت عارف بیشتر بود ظهور خیریت در وی زیاده تر باشد زیراکه ممکن فی نفسه ینشای هر شر ونقص ست چه ذات او عدم ست ما اصابک من حسنة فمن الله وما اصابک من سیئة فمن نفسک وظهور خیریت را دیدشریت کافی نست من تواضع لله رفعه الله بالجمله هر خیر وکمال وهر حسن وجمال که در صفحهٔ کائنات هویداست همه مستفاد ومستعار از مرتبهٔ وجوب ست ذات ممکن عدم ست که هیچ نیست از هیچ غیر از هیچ چه آید

از تست طلسم این خزانه — من هیچ نیم درین میانه — از شیشهٔ تست این می ناب
من خاک بلب در آتش وآب — هم گنج ز تست هم تو گنجور — من دست تهی فشاندم از دور
معنی تو وهی چنین شگرفم — من جلد کتاب صوت وحرفم — من ذرهٔ خاک آستانم
تو میطلبی بر آستانم — از موجهٔ فیض تست این جوش — من مهر بلب نهاده خاموش
از جوش خروش خود چه گویم — این باده توئی ومن سبویم — ولیکن هذا آخر المکتوب ربنا

لا تؤاخذنا ان نسینا او اخطانا الحمد لله اولا وآخرا والصلوة والسلام الاتمان الاکملان علی رسوله محمد دائما وسرمدا وعلی آله الاطهار واصحابه الاخیار وعلی جمیع الانبیاء والمرسلین وعلی ملائکة المقربین وعلی اهل الطاعة اجمعین آمین حاجی الحرمین شیخ حسین بخدمت میر سمد امید

که از توجهات بهره ور باشد ۵ اینهم که تراست باده درجوش از خشک لبان مکن فراموش
همچنین یاران دیگر ما نیز باید که از صحبت سیراب و متمتع باشند بشرمردگی نصیب اعدا باد ۵
از گرمی مجلس تست بس دور تو ساقی و اهل بزم مخمور والسلام علیکم وعلی سائر من اتبع الهدی

مکتوب هژدهم بمولانا محمد صدیق پشوری در جواب عرایض وی که مشتمل بر احوال او قایع بوده

بسم الله الرحمن الرحیم

به نستعین الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی دو مکتوب مرغوب عقب یکدیگر رسیده خوشوقت ساخت و بدان سرور کائنات علیه وعلی آله افضل الصلوات واکمل التحیات رحمت و بشارت ست و پرسیدن سبب خوف عین تسلیه و فرمودند تسلیه لسانی فرمایند یا نه وما ارسلناک الا رحمة للعالمین نوشته بودند که این خوف واندیشه وحزن بر نجی استیلا یافته است که قوت وهمت را بالکل سلب نموده بغیر از ادای فرائض وسنن بعبادات دیگر نمی تواند پرداخت خوف خاتمه واندیشهٔ احزوی باید که در توفیق طاعات بیفزاید وسبب از دیاد نوافل اعمال گردد و موجب انتقاص آن خوف شود وهر چند نفس اینخوف واندیشه از عبادت ست ومانع غفلت ومعاصی می آرند که عطار شبلی رحمه الله سبحانه چهل سال بگریست وجانب آسمان ننگریست سبب گریه او پرسیدند فرمود که از ترس گور وهیبت قیامت انگاه سبب ننگریستن بجانب آسمان پرسیدند فرمود که شرم گناه گناه بسیار کرده ام ودر مجلسها بس خندیده ام وقهقهه نموده از شرم آن چشم بالا نمیکنم منقول است که فتح موصلی شش سال بگریست گوشت وپوست از رخسارهٔ مبارکش بریزید انگاه بعد از نقل او را بخواب دیدند گفتند خدای تعالی با تو چه کرد گفت بیامرزید اما آنزمان که مرا بالا بردند فرمان آمد که بالا تر آرید چون زیر عرش بردند سجده کردم اما لرزان وترسان خطاب آمد که ای فتح چیست که چندین بگریستی مرا غفار بگرفتی سر بسجده نهاده گفتم الهی ترا غفار دانستم اما از ترس گور وهیبت قیامت ودرشتی ملک الموت میگریستم که دران تنگنای لحد

حال من چگونه خواهد بود فرمان آمد که چون می ترسی بآن گریه ترا آمرزیدم این گریه وانیخوف که نصیب شماست از نعم بنیه است میمون ومبارک ست ترقی بخش منور باطن شکر خداوندی جل سلطانه بجا آرند واز استیلای آن دلتنگ نشوند ودر حدیث آمده است که دو خوف در آدمی جمع نشود خوف در دنیا وخوف در عقبی یعنے خوف آخرت که در دنیا نصیب شود خوف آخرت بر باید این ذیوانگیها وشورشها وصیحها وگریه شوقها که نصیب وقت شماست وبجد است از شما سر نمیزند مردم آرزو دارند که لحظه اینقسم وقت روی دهد واز قوت جذب شوق وجنون غالب آید وساعتی ظاهر وباطن را از ماسوی بیگانه سازد ودر ما نداشتال ما سنگدلان وتنگ چشمان از نعیمی بمراحل اند مصرع هنیالارباب النعیم نعیمها + نوشته بودند که روزی نشسته بودم که جوشے از انها دانیکس برخاست ونزدیک شد که صیحهای پر درد از نهاد او برآید بتکلیف تمام خود را از صیحه نگاهداشت ازین سبب درد سینه ودرد پهلو برخاسته است شکر کنند که در نیطور جوش مشروب جان بسلامت ماند بسیاری از صوفیه در نیطور وقت قالب را از جان تهی کرده اند می آرند که ابراهیم خواص قدس سره روزی بر جمعی بگذشت که بذکر الهی جل سلطانه اشتغال داشتند انه ذکر آن جماعه در ابراهیم چنان ذوق اثر کرد که در رقص شد هفت شبانه روز بدینمنوال بود وچون بهوش آمد تجدید وضه نمود ووضوء گانه بجا آورد دو سر بسجده نهاد صد بار یا الله یا الله یا الله بگفت وسر بر کرد وجان بداد ع عاشق بهوای دوست بیهوش بود + واز یاد محب خویش مدهوش بود + نوشته بودند که در کتابت تو مندرج بود که اصل کار محبت ست بمحبت کجا رسند الخ از نیمعنی بسیار بسیار متالم ست ودر غم واندوه بنوعی فرو رفته است که سر بر نمی تواند برداشت مخدوما عجب ست که در ماده شما که در محبت متفرد بید اینکلمه نوشته باشم هر چند تامل میکنم بخاطر نمی آید که این کلمه نوشته باشم لیکن چون نوشته اید البته خواهد بود تا چه طور از قلم برآمده است وکدام معنی مراد ست بهر حال سبب تمام شما گردیده است مصرع بلای درد مندان از در ودیوار می آید + هیچ بخاطر نمی آرند محبت شما بدیهی ست جاے سخن ندارد والسلام علیکم

مکتوب نوزدہم بحافظ عبد الرشید در بیان مکاشفۂ حضرت مجدد الف ثانی پیر دستگیر خود رضی اللہ تعالیٰ عنہ

بسم اللہ والسلام علی رسول اللہ در اخبار نبوی علی مصدرہا الصلوٰۃ والسلام والتحیۃ آمدہ است که چون شخصی بمیرد و بروی حقی از حقوق عباد مثل دین و غیر آن باشد روح او را بالای آسمان نمی گذارند و از ترقی ممنوع میگردد تا زمانی که از جانب آن میت ادای حقوق نشود و چون حقوق او ادا شد ازین حبس خلاصی یافت حضرت ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنہ در نیمه شبی بسیار متفکر میبودند آخر کار بفضل پروردگار جل شانہ بر آنحضرت چنان منکشف ساختند که این حکم مخصوص بشخصی ست که روح او را درین دار دنیا ترقی واقع نشده است اما اگر بکرم الٰہی جل شانہ در دار دنیا باوجود این تعلقات روح او را ترقی شده است بعد موت نیز او را ترقی شود بمشیۃ سبحانہ بخلاف شخصی که درین دار محبوس و در قفس بود ترقی وی بعد وفات موقوف ست بر خلاصی او ازین تعلقات والسلام

ترقی روح

مکتوب بستم بحاجی محمد جان در اشارۂ بعضی اسرار مضغۂ قلبیه

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی مضغۂ قلبیه چون از اجزای عشرہ ترکیب یافته هیأت اجمالی پیدا کند بعد تزکیۃ کل منها و تصفیتها و حصول کما لاتها المتوقعۃ فیها قابلیت ظهور اصل بی شائبۂ ظلمیت پیدا میکند هر چند ظاهر در مرآت شیخ و مثال شی ست نه عین آن شی چنانچه در حقیقت جامعه قلبیه که ظهور وی ظلی ست اما نه معامله خارج از نظر عقل ست ؎ فریاد ما فظا انیمه آخر همه آهنگ تو نیست + هم قصه غریب حدیث عجیب هست + اطلاق لفظ ظهور در نیموطن از تنگی میدان عبارت ست والا فالظهور ثمه فافهم هذا المعرفۃ الشریفۃ فانها مما خص اللہ سبحانہ بها البعض خواص الخواص تفصیل این معرفت کما ینبغی از مکتوب یکصد و بیست و یکم مکتوبات جلد ثالث حضرت مجدد الف ثانی

طلب باید نمود این کمالی که مذکور شد وابستہ بمقام قاب قوسین ست ہنوز سعادت ادنی دست نداده است از مقام دم نمیتواند زد ضیق صدری و لا مطلق لسانی ع قلم انجا رسید و شکست

الحمد للہ الذی ہدانا لہذا و ما کنا لنہتدی لولا ان ہدانا اللہ حمدا کثیرا طیبا مبارکا فیہ مبارکا علیہ کما یحب و یرضی و الصلوۃ و السلام علی سیدنا و علی آلہ و صحبہ و علی جمیع اخوانہ من الانبیاء و المرسلین و علی کل و اصحاب کل و علی الملائکۃ المقربین کما ینبغی لعلو شانہم و یجیرے

مکتوب بست و یکم بشیخ محمد جان اکبر آبادی در ذکر خواص محبت

بسم اللہ الرحمن الرحیم اللہ تعالی ہمراتب کمال و اکمال ترقیات دہاد و بر جادہ سنت سنیہ مستقیم و مستدیم دارد صحیفہ گرامی بتعاقب یکدیگر رسیدہ مسرت بر مسرت بخشید الحمد للہ سبحانہ کہ بقیت اند و از یاد فقیر افارغ نمیند محب با بعض طائفہ است عزیزی گفتہ است خداوندا مرا از نہ قوم گردان یا از نظارگیان این قوم گردان کہ قوم دیگر را طاقت ندارم حق سبحانہ محبت کامل با بعض طائفہ علیہ کرامت فرماید تا از فیوض و برکات شان بہرہ تام بخشد و از اسرار و معانی خفیہ ایشان سیراب و شاداب گرداند راہ محبت ست کہ محب را ہموارہ با محبوب میدارد و بصفات کاملہ او موصوف میسازد و طالب را برنگ مطلوب می برآرد و جوش عشق ست کہ سالک را از وجود بشریت سبکبار میکند و از تنگنای انانیت میرہاند و او را از زمیر باید و بی وی در حریم قدس جاوید ہر دو بمنازل قرب میرساند بلی از پیشگاہ چنین آمدہ است محبت ست کہ سبب وجود گشتہ و سلسلہ ایجاد را جنبانیدہ و حب ست کہ باعث ظہور و اظہار گردیدہ و گنج مکنون را در عرصہ بروز آوردہ اول چیزی کہ قبول تعین کردہ حب ست کہ حقیقت سرور کائنات ست علیہ و علی آلہ الصلوۃ و السلام باین حب و حبیب رب العالمین شدہ و سائر کائنات از اقتضای حب جوش محبت بوجود ظہور آمدہ است ع اگر عشق نبودی و غم عشق نبودی ہ چندین سخن نغز کہ گفتی کہ شنیدی ہ و السلام توقع کہ این دعا در از کار را گاہی بدعائی یاد فرمایند

مکتوب بست و دوم بمولانا محمد حنیف در تحریص بر احیای سنت و اماتت بدعت و ترغیب بر متابعت و محبت سید المرسلین علیه السلام و جواب کتابت وی که مشتمل بر احوال یاران او بود

بسم الله الرحمن الرحیم

حامدا و مصلیا علی رسوله الکریم اما بعد فمجازی الامور مشکورة المسئول من الله سبحانه عافیتکم و استقامتکم علی جادة الشریعة العلیة و السنة السنیة المصطفویة علی مصدرها الصلوة و السلام و التحیة مخدومها هنگام قرب قیامت ست و وقت تراکم ظلمات عالمی در گرداب این ظلمات فرو رفته و میرود جوانمردی باید که در نیطور زمان احیای سنتی فرماید و اماتت بدعتی نماید بی انوار سنن نبوی راه راست یافتن بسی محال ست و بی التزام اطوار نبوت نجات جستن محض خیال سلوک طریقه صوفیه و وصول محبت ذاتیه بی اتباع حبیب رب العالمین صورت ندارد کریمه قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی یحببکم الله شاهد صدق ست درین باب سعادت خود دران باید دید که در امری از امور نسبت با تسر و رد دین و دنیا نموده آید علیه و علی آله الصلوة و السلام چه در عادات و چه در عبادات و چه در معاملات در عالم مجاز شخصی که بمحبوب کسی تشبه میکند در نظر محب چه بلای محبوب مرتبه ای در آید مرغوب و رعنا مینماید و همچنین دوستداران محبوب نزد محب محبوب و عزیزاند و مبغضان مبغوض و مغضوب پس کمالات صوری و معنوی مربوط بمحبت اوست علیه و علی آله الصلوة و السلام و متزن بمیزان آن لهذا افضل طاعات موالات اولیا و سعادات اعدا آمد چه انمیعنی ناشی از صرف محبت ست چه در دوستی دوستداران دوست و دشمنی دشمنان او این کس بی اختیار ست و درین باب جنون دارد لن یؤمن احدکم حتی یقال انه مجنون و هر که چنین نبود از محبت بی نصیب ست ع قولی بی تبری نیست ممکن را اینجا باید کار فرموده نه در صحابه که بسیار چنانچه بعضی گمان برده اند که موالات حضرت امیر کرم الله

تعالی وجه بی تبری ازا کابر صحابه صورت ندارد غلط فهمیده اند چه تبری ازاعدا شرط موالات است
نه تبری ازاحبا چه حضرت حق سبحانه اصحاب کرام را رحماء بینهم فرموده است و رحما جمع رحیم است
که ازصیغ مبالغه است پس باید که این بزرگواران بکمال مهربانی بایکدیگر موصوف باشند و چون
صفت مشبه دلالت براستمرار دارد باید که این صفت کمال مهربانی درمیان این بزرگواران
بر دوام واستمرار بود بغض وکینه وحسد وعداوت که منافی رحمت بسبیل دوام ازایشان
باهمدیگر مفقود باشد و در حدیث آمده است ارحم امتی بامتی ابوبکر کسی که ارحم بود ازو کینه وعداوت
نسبت بامت چگونه متصور بود و برسر اصل سخن رویم که مؤید آنست که مذکور شد که موالات اولیا
ومعاداوت اعدا افضل طاعات ست آنچه در اخبار آمده است ان الله تعالی قال لموسی علیه السلام
هل عملت لی عملا قط قال الهی صلیت لک وصمت وتصدقت وذکرت فقال الله عزوجل اما الصلاة
فلک برهان والصوم جنة والصدقة ظل والذکر نور فای عمل عملت لی فقال موسی الهی دلنی علی
العمل الذی هو لک قال یاموسی هل والیت لی ولیا او عادیت لی عدوا فعلم انه الحب فی الله
والبغض فی الله در کتابی که ملا تیمور آورده سخنی بود که شبی برخاسته بود و بعد از شکر وضو
دست برداشت بعجز تمام دعا کرده در ریوزهٔ نسبت خاص حضرت ایشان وفلان عزیز نموده
آنی نگذشته بود که نسبتی ظاهر شد کذا وکذا قریب یکنیم گهڑی در طغیان بود و بعد ازان کم کم فرو نشست
شکر خداوند جل سلطانه بجا آرند که بمجرد دعا کردن اثری از اجابت مفهوم شد و نسبتی خاص ظهور نمود
لیکن عجب ست که بالنسبت پیر دستگیر نسبت عزیز دیگر هم آرزو کردید با آنکه مقرر ست که اگر از جائی
دیگر نسبتی برسد آنرا راجع به پیر باید داشت و قبلهٔ توجه را منتشر نباید ساخت تا مکه مراد شما آنست
که نسبت خاص آنحضرت و نسبت آن بزرگ که با آنحضرت رسیده است پس این تقدیر هم نسبت
حضرت ایشان باشد و نیز نوشته بودند که یاران وخویشان تکلیف خانهای خود کردند آن
حلاوت وانتذاذ نماند در حضور هم شما اظهار انبساطی میکردید وی پرسیدید که درین باب چه باید کرد
اجابت دعوت خود سنت ست باتیان سنت فتور در حلاوت چگونه رود لیکن آنرا شرائط ست

کہ در کتب شرعیہ مبین ست مثل آنکہ طعام ریا و سمعہ نبود و از وجہ حلال باشد و در مجلس لہو و لعب نبود و دعوت عام نباشد و مانند آن اگر دعوت مستجمع ہمہ شرائط بود و بہ نیت اقامت سنت اجابت واقع شود و خوردن طعام و خصوصیت منظور نبود امید ست کہ در نسبت باطن فتور نیارد و در زیادت آمدہ ست کہ و یحضر الولیمۃ بنیۃ اقامۃ السنۃ و دون اکل الطعام و عن سفیان الثوری من دعی احدا الی طعام بغیر نیۃ کتبت علیہ خطیئۃ فان اجابہ کتبت علیہ خطیئتان و اگر یکی از شرائط مفقود بود اجابت آن مسنون نیست چہ درکار کہ در ارتکاب آن در حلاوت باطن خلل نماید نوشتہ بودند کہ یاران آنجای از نسبتی کہ درین سفر عنایت کردہ بودند بہرہ یافتند چہ عجب فللارض من کاس الکرام نصیب و آنچہ شیخ عرض در بارہ این بندہ و ازکار و قائع مشہورہ دیدہ و از آنسرور علیہ و علی آلہ الصلوۃ و السلام دارد شنیدہ و دیگر عنایتہا و التفاتہا دیدہ و شنیدہ و در کتابت ملا تیمور و کتابت میر نوروز مندرج بود امیدوار گشتہ و شکر خداوندی جل شانہ بجا آوردہ و آنچہ از احوال جوان احدی و جوان دیگر نوشتہ بودند اصیل و عالی ست اللہم کثر اخوانی فی الدین از ارتحال فرزند جگر گوشہ نوشتہ بودند انا للہ و انا الیہ راجعون حق سبحانہ نعم البدل عنایت کند و صبر و رضا بقضا بدہد فانما المحروم من حرم الثواب در حدیث آمدہ ست عجبت من فضل اللہ للمومن ان اصابہ خیر حمد ربہ و شکر و ان اصابہ مصیبۃ حمد ربہ و ہو اجر المومن فی کل شیء حتی اللقمۃ التی یرفعہا الی فی امرأتہ والسلام علیکم و علی من لدیکم

مکتوب بست و سوم بجانان جیلم در بیان اقسام توحید و شرح ہر مرتبہ باذکر معارف متعلقہ مع التوضیح و الایجاز

بسم اللہ الرحمن الرحیم حامدا للہ العظیم و مصلیا علی رسولہ الکریم اللہ تعالی ذات بابرکات مخدومی محترمی مشفقی مکرمی را مشمول الطاف بیغایات خویش و استدعا نمودہ مقامات قرب ترقی دہاد مصرع از ہر چہ میروی سخنی دوست خوشتر ست + استماع فرمایند توحید بر دو گونہ است توحید عوام و توحید خواص توحید عوام تصدیق ست بمضمون کلمہ طیبہ لا الہ الا اللہ و نفی

معبودات باطلہ کفر و اثبات معبود بحق باوجود تشریک حق جل و علا با ماسوای او در محبت و گرفتاری
و دید و دانش و باوجود انکار و منازعت نفس امارہ کہ در جبلت او مودعست و در توحید
خواص باوجود تصدیق مذکور در درجہ است در رجۂ اولی یگانہ گرداند این دل ست از محبت
و گرفتاری ما دون حق سبحانہ و از دید و دانش آن ؎ توحید بعرف صوفی صاحب سیر
تخلیص دل از توجہ اوست بغیر ؎ بیانش آنست کہ چون سالک شیوہ مداومت بر ذکر و فکر نماید
و از لہو و لعب و آنچہ منافی دوام اقبال و توجہ است اعراض کند و عنایت ازلی شامل حال طالب بود
بتدریج سلطان ذکر بر باطن او استیلای نماید بحدیکہ ذکر باطن دوام پیدا کند و از تکلف یاد کردن میرہاند
و غفلت ظاہر و باطن سرایت نمیکند ظاہر بہر چہ مشغول بود غافل بود یا حاضر بیدار بود یا در خواب
باطن ہمواره در ذکر و حضورست خلوت و جلوت بنسبت بباطن یکسان ست ؎ از برون در میان
بازارم ؎ وز درون خلوتیست با یارم ؎ و چون باطن بدوام حضور و آگاہی موصوف شود محبت و گرفتاری
ماسوی آہستہ آہستہ رو بزوال خواہد آورد و تعلق علمی و حبی او از ماد و ن او تعالی کہ بعلم حصولی تعلق
دارد گسستہ خواہد شد بحدی کہ نسیان ماسوی و انقطاع کلی از ما عدا خواہد نمود بنوعی کہ اگر بتکلف
یاد ماسوی نماید بیاد ش نیاید و در دل خطور نکند بمین بیان از شادی جہان شاد بود و نہ از غمی آن
غمگین بود بواسطۂ نسیانی کہ دل را از ماسوی حاصل شده است این حالت معبر بفنای قلبی ست و
کمال اول ست از کمالات ولایت باید دانست کہ در این کمال ہر چند باطن را دوام حضورست و از
گرفتاری ماسوی وارستہ لیکن نفس حاضر و عالم حضوری او بر جاست و منازعت و انانیت او بر پاست
درجۂ دوم در توحید خواص آنست کہ نفس حاضر و عالم حضوری او با خود نیز رو بزوال آرد و انانیت و دعوی
سری و شرکت او خلل پذیرد و از خود با نا تواند تعبیر نمود کہ انانیت و خودی از وی زائل شده است
این بیان اگر توجہ و حضورست از خود بخود ست کہ از عارف نامی و نشانی نمانده نہ بآن معنی کہ
عارف در یوقت بعین حق گشته و بذات او سبحانہ یکی شده است انا الحق گفتن از نا رسیدن ست
با ینمقام چہ بر تقدیر فنا و نیستی و زوال انا انا الحق گفتن معنی ندارد و بسبحانی نمیتواند تکلم نمود ؎ شعر

خیال من کج مبر اینجا و شناس * کسی کو در خدا گم شد خدا نیست * اینحالت را فنای نفس گویند
حقیقت فنا درین موطن ست حاصل فنای اول تخلیهٔ مرآت باطن ست از نقوش ماسوی و از
حصول صور ماعدا و ماسوا خواه آفاق بود خواه انفس این کمال وابسته بتجلی افعال ست و فنای
ثانی که انتفای عارفست بانتفای علم حضوری او مربوط بتجلی صفات ست و کمال دران منوط بتجلی ذات ست
این بست حاصل سیر و سلوک اهل الله و نسخه بحال اهل کمال هنوز مجال سخن بسیار ست

مکتوب بست و چهارم بمرزا امان الله برهان پوری در جواب عرایض وی که متضمن حالات و اشواق و وقایع وی و یاران وی بود و باذکر معارف متعلقهٔ هر مقام و بیان حقیقت کعبهٔ معظمه و شرح حدیث لی مع الله وقت و تفصیل حقیقت سرور کائنات علیه و علی آله الصلوة والسلام بر حقائق دیگران

بسم الله الرحمن الرحیم حامدا لله العظیم و مصلیا علی رسوله الکریم صحیفهٔ شریفهٔ جناب اخوی
اعزی سلمه الله سبحانه عن الزلل والآفات باهدایای محترمهٔ برادر میر ضیاء الدین حسین رسانیده
خوشوقت ساخت حق سبحانه ابواب فیوض را همواره مفتوح دارد و بعنایات و جذبات
خود نیز سربلند کناد و آنچه در باب مولانا ابو المظفر نبیرهٔ شیخ علم الله رحمه الله تعالی رحمة واسعة
دریافته از آنکه گویا حضرت ایشان با او متوجه گشتند و او از لباسی که داشت عریان شده لباس
دیگر پوشانیدند و آنحضرت فرموده اند که ورق این را گردانیدند و در واقعهٔ دیگر فرمودند که ما
این را بخود گرفته ایم ازین باز کار این دیگر ست بسیار اصیل ست امید نست که از نسبت خاصهٔ
آنحضرت نصیبی فراگیرد و مراد عنایاتی که درین واقعه نسبت بشما بوقوع آمده شکر خداوندی
جل و علا بجا آرند که بشارت عظمی ست و آنچه از استیلای عجز و عدم درک اظهار نموده بودند

نوشتہ بودند کہ حالت دیگر باین مشابہتی ندارد و از ہمہ وراست بلی نسبتے کہ بوراء الورے
متعلق ست از سائر نسبت وراء ی ست و غیر از عجز از درک آن چہ نصیب و اقعا تیکہ محمد شاہ
دیدہ روشن ست ظاہرا بقطب وقت خیلی مناسبت دارد و از انوار و برکات او امید وار ست
حق سبحانہ از قوۃ بفعل آرد و قایع مبشرات اند بزرگان ما بران اعتماد تام نہادہ اند انچہ در لفظیہ
رود ہ ازان این کس ست ؎ چو غلام آفتابم ہمہ زافتاب گویم ؎ نہ مشبم نہ شب پرستم کہ حدیث خواب گویم
و واقعہ کہ دران پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم و سائر حضرات شما را بالای کعبہ معظمہ گرفتند
و باتمام دیوار کعبہ امر فرمودند و فرمودند کہ بتو تعلق دارد و بعد ازاں تمام فرمودند کہ جامہ را ہم تو
بپوشان بامداد حضرت جامہ بکعبہ معظمہ مکرمہ پوشانید بعد ازاں ہمہ حضرات مبارکباد دادہ
مصافحہ کردند بسی عالی ست مناسبت تمام ازاں بکعبہ معظمہ مفہوم میگردد و حق سبحانہ از حقیقت
آن نصیبے ارزانی کناد حقیقت کعبہ زنست میان حقائق مخلوقات و حقیقت واجبی جل سلطانہ
کہ مرتبہ احدیت ذاتست تعالی چہ کعبہ مسجود الیہ خلائق ست حقیقت آن از حقائق سائر خلائق
البتہ باید کہ ممتاز باشد چہ مسجود ذات حق ست سبحانہ کعبہ باید کہ ناشی ازان مرتبہ مقدسہ بود
حضرت ایشان ما قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس در مکتوبیکہ داخل سہ جلد مکتوبات نیست
نوشتہ اند کہ حقیقت کعبہ ذات واجبی ست تعالی چہ مسجود فی الحقیقۃ ہمان مرتبہ مقدسہ ست
ہذا باید دانست کہ مسجود ہر چند ذات بیچون ست لیکن اعتبار مسجودیت باو ملحوظ گشتہ ست
لاجرم از مرتبہ احدیت ذات کہ مبراست از نسب و اعتبارات متنزل باشد و در دید و دانش
دگر فتاری متمیز بود و در واقعہ دیگر نوشتہ بودند کہ حضرت ایشان سر فقیر را برداشتہ پیشانی
فقیر بوسیدہ میفرمایند کہ خبردار شو فقیری بینند کہ توجہ تمام عالم چہ آفاقی و چہ انفسی تمام بفقیر است
چنانچہ اگر ازان توجہ باز ماند ہمہ متلاشی شوند می بینم کہ حلیہ فقیر ہو ہو حلیہ حضرت ایشان ست
و این حالت بمشافہہ می بینند حیرت بیشتر شد کہ این کہ می بینند و این مشاہدہ چیست حضرت میفرمایند
فی الحقیقۃ ہر دو یکی ست چنانچہ می نماید مخدوما انچہ در واقعہ دیدہ اند اگر در خارج چنین بود مقام

قطب الاقطاب ست و توجہ تمام عالم بدین طریق تعلق بارد وارد غایۃ مافی الباب گاہ باشد
کہ مرید صادق بحکم فنا فی الشیخ حالت مخصوصۂ شیخ را در خود احساس نماید و در وقت اتحاد بشیخ
در مرآت خویش کمالات شیخ مطالعہ نماید معنی قطبیت کہ شیخ او بآن موصوف ست در نیوقت اگر
در خود یابد چہ عجب و گاہ بود کہ اعوان قطب انیمعنی را در خود مشاہدہ کنند ہر چند بالاصالۃ اینحدیث
وابستہ بقطب ست لیکن بہ تبعیت و طفیل او اعوان او نیز دران خدمت شرکت دارد چنانچہ
در عالم مجاز انیمعنی در وزرا و سلاطین ثابت ست منصب وزارت از بادشاہ بیک شخص ست
اما ارکان دولت او در رنگ او مرجع خلائق اند باید دانست کہ جمعی در خواب و واقعہ خود را بادشاہ
یا قطب وقت می بینند و در یقظہ ہیچکدام ازانہا ثابت نیست و جہش آنست کہ معنی بادشاہیت
یا قطبیت در انہا کاین ست لیکن ضعیف ست شایان آن نیست کہ در عالم شہادت ظہور یابد
بعد ازان ازدو حالت خالی نیست اگر انیمعنی قوت گیرد شایان آن گشت کہ در عالم شہادت
ظہور پیدا کند بقدرت اللہ سبحانہ در عالم شہادت ہم بادشاہ می شود و ہم قطب میگردد و اگر آنقدر
قوت پیدا نکرد بہمان ظہور مثالی می باید کہ اضعف ظہورات ست کفایت می افتد و بقدر قوت
در ظہور می یابد ازین قبیل ست واقعاتیکہ طالبان این راہ می بینند و خود را در مقامات عالیہ
می یابند و می بینند کہ بمناصب ارباب ولایت سرافراز گشتہ اند شخصی از اصحاب حضرت ایشان
نا قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ بآنحضرت عرضداشت نمود کہ بشارت قطب الاقطابی کہ از عالم غیب می آید
اصلی دارد یا نہ آنحضرت در جواب نوشتند کہ این بشارت حصول کمالات مقام قطبیت ست
نہ منصب قطبیت کہ مشروط بعلم ست چہ صاحب منصب صاحب علم ست انتہی در ذیل اینواقعہ
نوشتہ بودند کہ حقایق و معارف بسیار رو میدہد و میگزرد و بحقیقت ہر یکی اطلاع میدہند
اگر شمہ ازان علانیہ شود خلل نظام عالم شود مصرع قلم اینجا رسید و سر بشکست + بلی برخواص
بندگان چیزہا ظاہر میشود کہ بیرون از حوصلۂ عوام ست ستر آن از عوام ناگزیر ست اگر ظہور
یابد سبب فتنہ و فساد گردد و بعضی امور ازان قبیل ست کہ ستر آن از خواص نیز درکار ست

کہ مخصوص بعضی خواص ست مگر باذن نوشتہ بودند کہ آنچہ برین ذرۂ بیمقدار میگذرد بکدام
زبان عرض داشت نماید آنچہ از قول و فعل صادر میشود می بینند کہ ہمہ صفات قولی و فعلی و حسی
و حرکتی سری و علانیتی از جای دیگر ست این ہیکل و پیکر را با آن مناسبتی نیست این قالب
جداست و درک این نیز از قالب جداست و عدمیت این ہمہ عالم ہویداست و چشم در درک
این معما اعمی مانا کہ مراد از قالب و پیکر مجموع ظاہر و باطن انسان داشتہ اند نہ ظاہر صرف
چنانچہ متبادر از قالب ست چہ این صفات فی الحقیقۃ قائم بباطن ست نہ بظاہر و چون عارف
بر عدمیت ذاتیۂ خود واقف و بینا میگردد و بحالت فنا موصوف میشود و باطن را نیز در رنگ
ظاہر خالی از صفات می یابد و عدم صرف و جماد محض خیال میکند و درک و شعور از ہر دو
مسلوب می بیند بلکہ فی الحقیقۃ فنا و بقا از صفات باطن ست و بس ظاہر عارف ہمواره
بر صفات بشریت ست و از دو بینی نرسته و بتوحید نہ پیوسته باطن در مراتب قرب ست
و ظاہر بمراحل ازان دور و کمال در حق ظاہر آن ست کہ بر احوال باطن اطلاع یابد احوال مر
باطن را ست و علم باحوال مر ظاہر را اگر سالک از ارباب علم ست و چون ظاہر ازین علم خالی
باشد در قلق و اضطراب بود والی ان یبلغ الکتاب اجلہ نوشتہ بودند کہ در نماز فرض بامدادی وارد
آمد کہ در ہیچ وقت دیگر نبود چنان در سر نمودند کہ این آن حالت ست کہ مخبر صادق صلی اللہ
تعالی علیہ وآلہ وسلم بہ لی مع اللہ وقت ازان خبر داده چنان دانستند کہ این حالت و نسبت
خاصۂ آن سرور ست علیہ وعلی آلہ الصلوۃ والسلام کہ فوق درجۂ ملک مقرب و نبی مرسل ست
کہ در آنجا اطلاق اسم ہم کرده نمیشود و نصیبۂ این دولت با ولی العزم ست و آنہم بطفیل آنحضرت
علیہ وعلی آلہ الصلوۃ والسلام از امت ہر کرا باینده دولت بنوازند نوالۂ ازان نعمت میرسد
الی آخرہ تحمد و ما جا زیست کہ بعضی افراد کمل امت را از دولت خاصۂ نبی خود علیہ السلام بطریق
وراثت نصیب باشد کہ خادمان خاص از اوباش خاص صاحب خود امید دارند لیکن گاہ ہست
کہ این معاملہ بر سبیل حقیقت بود و گاہ بر سبیل اشتباہ ظل باصل ماند بدانش آنست کہ سر لی مع اللہ وقت

حدیث لی مع اللہ

آنست کہ حقیقت آنسرور علیہ وعلی آلہ الصلوۃ والسلام بر حقائق سائر موجودات ممکنہ تفوق
دارد وچہ حقائق انبیای مرسل وچہ حقائق ملائکہ مقربین وایضا آن حقیقت بمنزلہ کل ست
وسائر حقائق در رنگ اجزای اوست اول چیزیکہ از کمن غیب بعرصۂ ظہور آمد وصدور پیوستہ
حقیقت اوست صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم وتعین نخستین مرتبۂ لاتعین ہم اوست کہ تعین
جمی ست وجود وایجاد ہمہ متفرع بر حب ست وگفت وشنود ومحب ومحبوب ہم ناشی
ازوی چہ حب ست کہ قفل غیب الغیب را کشودہ وکارخانۂ وجود وایجاد را چنین ساختہ وگنج
مکنون را بظہور آوردہ جوش محبت ست کہ اسرار محبوب را متجلی ساختہ ومروش عشق ست
کہ بکر جمال وکمال او را از پردۂ کتم برآوردہ اگر نہ این عشق بودی پردۂ از جمال لم یزلی کہ کشودے
وآوازۂ کمالش بگوش جان وجہانیان کہ رسانیدی ؎ گر عشق نبودی وغم عشق نبودی
چندین سخن نغز کہ گفتی کہ شنیدی ؎ از نیجاست کہ حسن بے پروگی میخواہد وجمال سرمستوری ندارد
؎ پریرو تاب مستوری ندارد ؎ چو در بندی زروزن سر برآرد ؎ چہ حسن را عشق ناگزیرست
وجمال را محبت دامنگیر ؎ ؎ ہر کجا حسن مینماید روے ؎ می نہد سر بسجدہ عشق آنسوی
بر سر اصل سخن رویم وگوئیم کہ ازین بیان مقرر شد کہ قرلی کہ حقیقت آنسرورست علیہ وعلی آلہ
الصلوۃ والسلام باذات اقدس تعالی حقیقت دیگر پر انیست لاجرم وقت او علیہ وعلی آلہ
الصلوۃ والسلام ممتاز باشد وہیچ پیغمبری وفرشتہ را دران گنجایش نبود آری اگر حقیقت یکی را
بآن حقیقۃ الحقایق بطفیل یا تبعیت الحاق وانطباقی حاصل شود می تواند کہ بطفیل شریک
آن دولت گردد لیکن چون فرق اصالت وتبعیت ہموارہ باقی ست شرکت من جمیع الوجوہ
منتفی ست بلکہ اگر شرکت ست شرکت صوری ست وفی الحقیقۃ شرکتے نیست خادم را با مخدوم
چہ شرکت طفیلی را با اصل چہ مساوات واین الحاق واتحاد حقیقت در افرادی از کمل ملل ثابت
وچون حقیقۃ الحقائق را در مراتب تنزلات ظلال ست وظہورات تمثیلات چون سالکی بطلی
از ان ظلال میرسد وتمیز میان ظل واصل نمیتواند کرد خیال میکند کہ بآن حقیقت رسیدہ است

و شرکتی دران وقت خاص پیدا کرده نه چنین ست این از قبیل اشتباه ظل ست باصل سوال
ظل مقام لی مع الله نیز خصوصیت با آنسرور دارد علیه وعلی آله الصلوة والسلام و دیگری را
با و شرکت نیست پس کسیکه بظل آنمقام رسد باید که در مقام خاص او صلی الله علیه وآله وسلم
حقیقةً شریک باشد جواب گوییم که فضل او علیه وعلی آله الصلوة والسلام بر سائر انبیای کرام
وملائکهٔ عظام علیهم الصلوة والسلام باعتبار اصل آنمقام ست که فوق همه مقامات قرب ست
نه بظل آنمقام که این فوقیت آنجا مفقود ست زیرا که تواند بود که اصول مقامات انبیا وملائکه
فوق آن ظل بود هرچند ظلال مقامات ایشانان دون آن ظل ست اگر گویند که تفوق آن
ظل بران ظلال نیز موجب فضل اوست بر دیگران علیه وعلیهم الصلوات والبرکات گوییم تفوق ظل
بران ظلال با وجود تفوق اصول دیگران بران ظل موجب فضل جزئی ست نه کلی که از مبحث
خارج ست چه هر کس باعتبار خصوصیت مقام خود بر دیگران فضل دارد اما این فضل جزئی ست
هرچند از فضل جزئی نا فضل جزئی فرق ست چه این ظل فوق سائر ظلال ست واجمع ست انرا نها
مع ذلک نظر باصول این فضل جزئی ست و آنسرور علیه الصلوة والسلام که لی مع الله وقت
فرموده است باعتبار اصل فرموده است که بر سائر مقامات تفوق دارد نه باعتبار ظل که این تفوق
در آنجا نیست پس سالک در مقامات ظل توهم شرکت پیدا کند از قبیل اشتباه ظل باصل خواهد بود
سوال حقیقت هریکی ازین اکابر از حقیقت دیگری ممتاز ست و هیچ کس را بالاصالة در حقیقت دیگری
شرکت نیست پس هر کدام را وقت ممتاز باشد در وقت خواص او دیگری را مدخل نبود پس پیغامبر ما را
علیه وعلی آله الصلوة والسلام کرام خصوصیت ست که باعتبار آن لی مع الله وقت فرموده جواب
گوییم که در وقت خاص هر کدام دیگرانرا هرچند شرکت شخصی مفقود ست اما شرکت نوعی هست
که موجب مماثلت ست زیرا که هر حقیقت را با حقیقت دیگر ما به الاشتراکی هست وهمه حقائق مندرج در حقیقة
الحقائق ست وحقیقة الحقائق را با سائر حقائق ما به الاشتراکی نیست تا آنرا بایشان شرکت نوعی
بود تا مماثلت ثابت باشد پس در وقت خاص او علیه الصلوة والسلام دیگرانرا نه شرکت نوعی ست

و نه شرکت شخصی جواب دیگر گوییم که حقیقت آنسرور علیه وعلی آله الصلوة والسلام حقیقة الحقائق است وحقائق دیگران بمنزلهٔ اجزای اوست ومقرر ست که هر کمالی که جزو را ثابت ست کل را نیز ثابت ست نه عکس پس در کمالات دیگران پیغمبر ما را صلی الله علیه وآله وسلم شرکت ثابت شد و در کمال او علیه وعلی آله الصلوة والسلام دیگران را شرکت نبود وحدیث لی مع الله وقت صادق وثابت بود بلکه گوییم که کسانیکه حقائق شان جزئیات اسمای کلی ست یا جزئیات جزئیات آن اسما ست پیغامبر ما را نیز علیه وعلی آله الصلوة والسلام دران شرکت ست چه صاحب اسم جزئی ورتبت دائرهٔ صاحب اسم جزئی ست وهمین نسبت ست صاحب اسم جزئی را با صاحب اسم کلی فاهم باش آنکه گوییم که متبادر ازین قسم عبارت تفوق وقت صاحب عبارت ست از دیگران وعدم مماثلة خصوصیت محضه ورصدور این عبارت کافی ست پس مصدر این عبارت آنسرور بود علیه وعلی آله الصلوة والسلام نه دیگر که تفوق وعدم مماثلة ومشارکت مفقود ست هر چند خصوصیت هست نوشته بودند که روزی در حلقه نشسته بودم می بینم که در مجلس آنسرور صلی الله علیه وآله وسلم حاضرم وآنحضرت صلی الله علیه وسلم میفرمایند که امرست که امروز روز عقد ست ترا با حق سبحانه وتعالی عقد میکنم در آنوقت فقیر را حالی ست که نمیتوان بیان نمود میفرمایند که دنیا وآخرت را در مهر بتو دادیم اما باید دانست که مراد از عقد با وتعالی تحقیل که عقد باسم او باشد تعالی که مبدأ التعین انیکس ست وبا اصول آن اسم که منتهی بشیون واعتبارات ذاتیه شود وحصول فنا وبقاست بآنکه حصول ولایت اسلام حقیقی منوط بآن ست چنانچه شیخ شرف الدین یحیی منیری قدس سره فرموده تا بسما در خود جفت نشوی مسلمان نشوی یعنی تا باسمی که مبدأ التعین تست تحقق نشوی مسلمان نشوی بالجمله معاملهٔ اصول اصول ست حصول نسبت از فنا وبقا وحصول وتحقق متصور ست وچون کار از اصول بالا رود اصل در رنگ ظل در راه ماند ومعامله بغیب ذات افتد تعالی هیچ از نسب مذکوره آنجا متصور نبود لم یلد ولم یولد ولم یکن له کفوا احد نشان آنمولی ست

لا وهو زان سرای روزبهی + بازگشتند وحبیب وکیسه تهی + وانچه فرموده که دنیا وآخرت در مهر دادند یعنی انچه مناسبت باسم دارد ذاخر رجا معیت آن اسم ست چنانچه حضرت ایشان ما

نوشته اند که بهشت هر شخصی عبارت از ظهور اسم الهی ست تعالی که مبدأ تعین او ست بکسوت انهار
و اشجار و حور و قصور باندازهٔ تفاوت اسماء در علو و سفل و در جامعیت و عدم جامعیت تفاوت
در درجات حسب آن ست و عقد باکثر و رصلے الله تعالی علیه و علی آله وسلم میتواند که چون او علیه
و علی آله الصلوة والسلام مظهر شرایع و احکام الهی ست جل و علا پس این عقد بشریعت بود و بظاهر
شریعت یا بظاهر و باطن هر دو عقد کنایه از تحلی باحکام شرعیه و تزین بسنن مرضیه و باطن شریعت
اسلام حقیقی ست و تحقق بآن منتهای اقدام اولیاست و میتواند که عقد بحوق بود بحقیقت او علیه و علی
آله الصلوة والسلام که حقیقة الحقائق ست چنانچه تفصیل آن بالا مذکور شد در جای دیگر نوشته بودند
که دران حالت معلوم نمودند که اینمقام لاتعین ست معلوم شریف باد که تا هر جا سیر و سلوک ست
و ترقی و عروج همه در مراتب تعینات ست فوق مراتب تعینات قدمگاهی نیست هر چند در وقت
عروج بلاتعین ظاهر شود فی الحقیقة بی پرده تعین نیست در لاتعین محض قدم نهادن بوجوب
متحقق شدن ست که محال ست آری وصول نظری در آنحضرت بحیثیتی که محال نبود از انکشاف معامله
قبر اندراج نموده بودند و نوشته بودند که در قبر هم حالتی ست که تحریر و تقریر در نمی آید از شرح و بیان
بیرون ست وقت و حال دیگر ست که باین عالم نماند سرور و حضور در اینجا از ان عالم ست که از عالم دنیا
مطلق خطور و خبر نیست بلی قبر منزل اول ست از منازل آخرت من مات فقد قامت قیامته معامله
که با آخرت تعلق دارد و آغاز آن از قبر ست القبر اما روضة من ریاض الجنة او حفرة من حفر النیران
دنیا تمام محل ظهورات ظلیه ست و انموذجات مثالیه لاتشفی علیلا ولا یروی عطشانا نشان
آنست نه طالب صادق را ازان سیری و نه تشنه را سیرابی کسراب بقیعة یحسبه الظمان ماء محل
کشت و کار ست و جای طاعت و عبادت بیش از مزرعه نیست مر آخرت را آخرت ست که محل
ظهور اصلی ست و موضع لقا بروجه کمال و شروع اینمعامله از برزخ صغری ست که قبر ست من کان
یرجو لقاء الله فان اجل الله لات پس معامله قبر بمعاملات دنیاوی نماند هر چند بر آخرت ست اما معاملات
آنموطن غالب ست آری نماز ست که در دنیا نشانی از اصل دارد و از ظهورات ظلیه معصیت

در حدیث آمده حجابی که میان بنده و حق سبحانه است در نماز برداشته می شود و نیز آمده الساجد یسجد علی قدمی الله فلیسال و لیرغب نماز بحسب صورت هرچند از دنیاست اما فی الحقیقة از آخرت است زیرا که معراج مومن است و نصیبی از انچه بآخرت تعلق دارد بدست می آرد مخدومی مکاتبتی که از شما بعد ازین کتابت که میر ضیاء الدین حسین رسانیده بود رسید دران کتابت متدرج بود که درین ایام احوالی میگذرد که در تحریر و تقریر آن عاجز است اکثر در نماز فرض حالتی روی میدهد که از شرح و بیان بیرون است و از کیفیت دور است امور و اسرار غریبه و عجیبه وارد میشود الی آخره بلی نماز فرض از سائر نمازها در کمالاتی که بالا مذکور شد ممتاز است قرب فرایض را با قرب نوافل چه نسبت در آغاز اینها بنوافل ملتذ می سازند و در نهایت اینحالت مقصور بر فرائض صلوة است و در بیرون آن گویا معطل و بیکار حدیث ارحنی یا بلال گویا مشعر باین کمال ست چه فرایض ست که مربوط بدعوت بلال ست رضی الله تعالی عنه که راحت خود را دران فرموده علیه و علی آله الصلوة و السلام و ایرا نوافل وسیع ست تقید بدعوت بلال ندارد و بر ولالگی او موقوف نه ولالگی و مشاطگی او بفرایض ست که نشانی ازین نشان دارد و خبری از مطلوب می آرد مصرع دمدم صبح از گریبانم گر آن مه در کنار آید

باید دانست که آداب و نوافل که متمم و مکمل فرائض اند معدود از فرائض اند هرچند رعایت آن بیشتر نماید نتیجهٔ فرض بیشتر آید بلکه در سنن رواتب نیز این نسبت سرایت مینماید که گویا کملات فرایض اند و لیکن هذا آخر المکتوب الحمد لله اولا و آخرا و الصلوة و السلام علی رسوله محمد و آله و اصحابه اجمعین و علی جمیع الانبیاء و المرسلین و علی الملائکة المقربین و سائر الصالحین اجمعین آمین

مکتوب بست و پنجم بمرزا عبید الله بیگ در آنکه هر بقعه را حکمی ست خاص و هر سرزمین را فیضی ست مخصوص

بعد الحمد و الصلوة و تبلیغ الدعوات بجناب اخوی اعزی مرزا عبید الله بیگ میرساند صحیفه شریفه که مکتوب میر ضیاء الدین حسین فرستاده بودند رسید چون متضمن احوال و اذواق سنیه بود

لذات معنویہ بخشید اللہ تعالی ہموارہ بر ترقیات دارد و بر اتباع سنت سنیہ استقامت بخشد
فعل الحکیم لایخلو عن حکمۃ در رفتن صوبہ دکن ظاہرا حکمتے باشد ہر زمین را فیوض مختلفہ است و ہر بلدہ
را خاصیت علیحدہ باہر قریہ معاملہ جدا اہل بصایر در ہر توجہ فیض خاص میگیرند و از سر زمینی کمالی بدست
می آرند حضرت ایشان ما قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس دران ہنگام کہ بتقریب سلطان وقت
در بلدۂ لاہور تشریف داشتند اول یک دو ماہ در گذر حاجی سوای در حویلی کہنۂ خواجہ قاسم
تشریف داشتند در آنجا اسرار و معارف بیشمار کہ اکثر آن تعلق بکمالات فنا و عدمیت اشیا و لحوق
عارف بعدم صرف دارد و فائض می گشتند و بیان میفرمودند و مکتوبیکہ معنون بہ اہل اتی علی الانسان
حین من الدہر لم یکن شیأ مذکورا ست با چند مکاتیب کہ گرد و پیش آنست ہمانجا نگارش یافتہ است
چون آن حویلی بسیار کہنہ بود ارادۂ انتقال بحویلی دیگر کہ در گذر ملا بود نمودند پیش از انکہ بآن حویلی
انتقال فرمودند فرمودند کہ در انجا معارف و اسرار کہ متعلق بکمالات بقاست خواہند فائض شد
انشاء اللہ تعالی بعد از انتقال ہمچنین شد و اسرار کہ متعلق بکمالات بقاست و نازکیہای مقام بقا
افاضہ فرمودند و آن مکتوب کہ دران این عبارت مندرج ست برعکس مرایای دیگر بکلیت خود
شخص او مراتبت خود را و اینماید فہم من فہم ؎ قیامت میکنی سعدی بدین شیرین سخن گفتن
مسلم نیست طوطی را بدو رانت شکر خائی ؎ با چند مکتوب دیگر کہ در اطراف این مکتوب ست
جا بجا تحریر یافتہ ست مامول از دوستان دعا و توجہ ظہر الغیب ست والسلام

مکتوب بست و ششم بحاجی حسین در بیان مرتبۂ جمع کہ کفر حقیقی ست و ترغیب بر تحصیل مرتبۂ فوق کہ اسلام حقیقی ست

الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی مکتوب مرغوب رسیدہ خوشوقت ساخت از دواق
و مواجید کہ از جوش سکر و استیلای محبت رو داده مندرج ساخته بودند بوضوح انجامید نیک
و مبارک ست زادکم اللہ سبحانہ شوقا و ذوقا جاذبۂ عشق ست کہ صفات لطیفہ و کثیفہ و رذیلہ

و شریعه را یکسان نموده است و سکر و محبت ست که اسلام و کفر را برابر ساخته و قبح و قبایح را مستور گردانیده این گلهاست که از انجمن جمع شگفته است و این حیرت و عدمیت از عین الیقین آمده که موطن فنا و بی شعوری ست چیزهای خوب و پسندیده است لیکن اقامت در نیموطن مستحسن نیست فنای نفسه هر چند کمال ست اما زینهٔ کمالات دیگر ست و شرط عروج ست در مقامات قرب بیچکس را تا نگردد او فنا نیست ره دربارگاه کبریا از جمع بفرق بعد الجمع باید آمد از عین بحق واز فنا ببقا باید ارتقا نمود از عدم بوجود واز جهل بعلم باید رسید تا حسن اسلام متجلی گردد و قبح کفر و فسق هویدا شود کریمه ولکن الله حبب الیکم الایمان و زینه فی قلوبکم و کره الیکم الکفر والفسوق والعصیان اولئک هم الراشدون فضلا من الله ونعمة مؤید این معنی ست نزلت بودند که منبع یکی ست بل همه صنع و خلق اوست جل وعلا لیکن حق سبحانه از بعضی مصنوعات و مخلوقات خود راضی ست و آنرا حسن ساخته و از بعضی دیگر راضی نه و آنرا قبیح گردانیده و عارف کامل متخلق باخلاق الله تعالی بعد از گذشتن باین معرفت که نوشته شود همچنین می باید حسن شرعی را حسن و قبیح شرعی را قبیح می بیند اللهم ارنا حقائق الاشیاء کما هی وخلصنا عن الاشتغال بالملاهی والسلام علیکم وعلی من لدیکم

مکتوب بست و هفتم بشاه نعمت الله قادری در آنکه ذات ممکن عدم ست و حسن و جمال عاریتی ست

حامدا لله العظیم ومصلیا علی رسوله الکریم اما بعد این ذرهٔ حقیر هر چند بحسب صورت از شرف حضور دور ست و از دریافت صحبت مهجور لیکن بنسبت خاکساری اهل الله دارد و در حضور و غیبت از حلقه بگوشان شان ست امیدوار ست که گاه گاهی این دوری را بگوشهٔ خاطر عاطر آورده بفیوض و برکات معنویه نواخته باشند و از عنایات خاصه نصیبی ارزانی داشته فقیر قلیل البضاعة غیر احتیاج چه اظهار کند و بجز دریوزه گری چه داند چه کند فقر او ذاتی ست و فاقهٔ او سرمدی نصیب او از مطلوب حقیقی استهلاک ست و خطا او از ان ذروهٔ علیا اضمحلال پس از کمال او چه دریابد

وحسن وجمال او چگونه بپرتو ذات او عدم ست و بود او نابود و خیر و کمال در حق او عاریتی ست وحسن وجمال انعکاسی باین کمال عاریتی و باین جمال انعکاسی خود را خیر و کامل خیال نموده است وبنیاد دراز برین نمود بی بنیاد نهاده و آهی اگر رحمت دستگیری نفرماید و سابقهٔ کرم امداد ننماید کمال در حق او انتفای کمالی ست و خیریت در سلب خیریت خویش گفت ؎ معشوق اگرچه گشت همخانهٔ ما ویران تر از اول ست ویرانهٔ ما و اگر نسبت خیر و کمال بخود نماید خائن بود و دعوی همسری با صل پیدا کند الا ان یوجد بعد العدم و یولد بالولادة الثانیة فحینئذ لا تحل عطایا الملک الا مطایاه سبحانه و تعالی امثال ما مهجور را ایمانی باین معانی دهاد بطفیل امثال شما شاهبازان شرب بی از مشرب بخشاد بالنبی و آله الامجاد علیه و علیهم الصلوات و التسلیمات و التحیات و البرکات

مکتوب بست و هشتم بشیخ محمد علیم جلال آبادی در شرح احوال وی و احوال یاران وی که در عریضهٔ وی مندرج بود

الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی صحیفهٔ شریفهٔ اخوی اعزی شیخ محمد علیم رسیده خوشوقت ساخت نوشته بودند که دفع خطرهٔ قلبی بنوعی شده است که بتکلف هم خطره نمیگذرد و محو دوام اینمعامله معبر بفنای قلبی ست و کمال اول ست و شرط کمالات دیگر ست و نیز نوشته بودند که اختیار و رضای خود را در اختیار و رضای او سبحانه گم می یابد این دید هم از شعب فناست چون اینمعامله بانجام رسد چنانچه هیچ مرادی در ساحت سینه نماند و ارادت نیز در رنگ مرادات رخت بصحرای عدم کشد بعد ازان از فنا ببقا آید این زمان او را صاحب ارادت میکنند و از نزد خود ارادت عطا میفرمایند نوشته بودند که عنایت و کرم حق عز اسمه بسیار مشاهده میشود پیش ازین چندگاه ذات خود را مظهر ذات او تعالی میدانست و صفات خود را مظهر صفات او سبحانه الحال معلوم میشود که من هیچ نیستم و همه از وست الی آخره اینمعامله و ابسته ببقاست لیکن اینچه پیشتر میدانستند مشابهت بقاب قوسین داشته الحال معلوم می نماید هلا یتی

با او ادنی دارد حق سبحانه از حقیقت او ادنی نصیبے ارزانی فرماید چه انچه نوشته اند بطریق انذار و ظاهر میگردد شکر خداوندی جل شانه بجا آرند که باوجود قلت صحبت مورد این نوع واردات گشته اید و در احوال یاران خود نوشته بودند که چندین ذکر قلب و یاد داشت دارند مانا که از یاد داشت دوام آگاهی قلب خواسته اند نه یاد داشت که حضرت ایشان ما قدسنا الله سبحانه و تعالی بسره العزیز در بعضے از مکاتیب خود نوشته اند که مخصوص بکمل منتهیان ست و آنچه در رباب ملا یار محمد نوشته بودند که خطره از قلب او بنوعی مرتفع گشته است که بتکلف هم نمی آید و می گوید که در قلب خود مثل ذرات آفتاب می بینم که جوش میزند اکثر اوقات خود را گم می یابم و قلب خود را گاهی بنوعی وسیع می یابم که اگر عالم و مافیه را بگنجانند می گنجد الی آخره مخدوما رفع خطره قلبی با بسیط حق بی ظهور انوار اسمائی و صفاتی نیست تا بینابی نزهی مشاهده مثل ذرات آفتاب ازین رهگذر و وسیع یافتن قلب نیز ازان ست چه این عالم را در جنب آن انوار چه اعتداد ست این دیدار بلند فطرتے و وسعت استعداد آن یار خبر میدهد والعلم عند الله سبحانه اگر این یار چندگاه درین نوع بگذراند و سیر سریر نماید ظاهر ابد بنا شد دیگر پیش ازین فقیر در کتابت ملا حسن علی نوشته بود که عدد یکه بآن ماذون بوده و چندان عدد را اذن ست الحال نوشته میشود که چهار چندان عدد را طریقه بگویند والسلام

مکتوب بست و نهم میرزا عبید الله بیگ و جماعه که مذهب صوفیه علیه را ترک تعرض دانسته اند و باسقاط عمل و مقاصد دیگر قائل گشته باذکر احادیث که در فرضیت امر معروف و نهی منکر وارد شده است و ذکر احادیث فضائل جهاد

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی سید المرسلین محمد و آله و اصحابه اجمعین

منکر و ما در اہل زمانہ زبان زد و شائع شدہ است کہ مشرب صوفیہ علیہ ترک تعرض ست بحال
خلق و بدنا بودن باکسی چون این کلمہ خلاف واقع ست و متضمن مفاسد کثیرہ بخاطر رسید
کہ درین باب چیزی بنویسد و مفاسد آنرا ظاہر سازد و درین تقریب احادیثی کہ تعلق بامر معروف
و نہی منکر و حب فی اللہ و بغض فی اللہ و فضیلت جہاد فی سبیل اللہ و علو مرتبہ مجاہدان و درجات
شہدا دارد ایراد نماید و بعضے نقلہا از صوفیہ کرام کہ مناسبتے بانمقام دارد و مبنی از استقامت
بر جادہ شریعت غرا ست و در جماعتی ست کہ خود را منتسب باین طائفہ علیہ می سازند و سر
از ربقہ شریعت حقہ برآرند نیز درج نمودہ بدوستان ارسال دارد و من اللہ سبحانہ العصمۃ
والتوفیق مگر ما کسیکہ معتقد انیمعنی ست معلوم نیست کہ از صوفیہ کدام جماعت را میخواہد طریقہ پیران
ما کہ مشائخ نقشبند اند خود اتباع سنت ست و اجتناب از بدعت چنانچہ از کتب و رسائل شان ظاہر
و ہویدا ست و امر معروف و نہی منکر و بغض فی اللہ و جہاد فی سبیل اللہ از سنن مقررہ مصطفویہ ست
بلکہ از واجبات و فرائض دین او علیہ من الصلوٰت افضلہا و من التحیات اکملہا پس ترک امر معروف
ترک انیطریقہ علیہ بود حضرت خواجہ نقشبند قدس سرہ میفرمایند کہ طریقہ ما عروہ وثقی ست چنانچہ
در ذیل متابعت حضرت رسالت صلی اللہ تعالی علیہ و آلہ وسلم دست زدن ست و اقتدا
باثار صحابہ کرام علیہم الرضوان کردن ست در نیطریقہ باندک عمل فتوح بسیار ست و ہر کہ از نیطریقہ
روی گرداند خطر عظیم دارد اگر مشرب صوفیہ علیہ ترک تعرض بود چرا حضرت خواجہ نقشبند کہ
از رؤسای صوفیہ است و راس انیطریقہ علیہ بہ پیر خود حضرت امیر کلال کہ جای ادب بود
واجب بودند بعدم تعرض در باب ذکر جہر کہ طریقہ حضرت ایشان بود امر معروف کردند و علمای بخارا را
جمع نمودہ پیش ایشان بردند و ایشان از راہ حسن نشر بمسلمانی و کمال حقانیت گفتہ حضرت خواجہ را
قبول کردند و ذکر جہر را در گذاشتند چنانچہ منقول ست و طریقہ سلف و صوفیہ و مشائخ مستقیم نیز
ہمین بود صوفیہ کرام کہ اینہمہ دفاتر در سلوک و ریاضت و موعظت نوشتہ اند و مہلکات و منجیات
قرار دادہ امر معروف و نہی منکر ست یا چیز دیگر و تعرض ست یا ترک تعرض حضرت خواجہ معین الدین چشتی

از پیر خود نقل میکنند کہ فرمود راہ دوستی تاریک و باریک ست میباید کہ با خلق نصیحت کنے و بتر سانی شیخ محی الدین ابن العربی قدس سرہ کہ پیشوای اہل وحدت وجود ست چرا صوفیہ وقت خود را کہ طریق سماع و رقاصی داشتند مانع آمدہ دلالت بترک آن نمود بعضی ازانہا بگفتۂ شیخ باز آمدہ و طریقۂ خود را گذاشتند و بعضی باز نگشتند لیکن اعتراف بنقص و قصور خود کردند چنانچہ شیخ در بعض از رسائل خود نوشتہ است غوث صمدانی شیخ عبد القادر جیلانی در بعضی از رسائل خود باب بزرگ در امر معروف و نہی منکر آوردہ است و دقائق آنرا بیان فرمودہ و احتیاط ہا دران امر خطیر رعایت نمودہ در ہمانجا می آرد فاذا ثبت انہ لا یجب علیہ الانکار ای النہی عن المنکر عند عدم القدرۃ فہل یجوز الانکار اذا غلب علی ظنہ الخوف علی نفسہ فعندنا یجوز ذلک وہو الافضل اذا کان من اہل العزیمۃ والصبر فہو کالجہاد فی سبیل اللہ تعالی مع الکفار وقد قال اللہ تعالی فی قصۃ لقمان علیہ السلام وامر بالمعروف وانہ عن المنکر واصبر علی ما اصابک ان ذلک من عزم الامور ولا سیما اذا کان عند السلطان جائرا والاظہار الایمان عن ظہور کلمۃ الکفر لان الفقہاء اتفقوا علی ذلک وانما الخلاف بیننا وبینہم فی غیر ہذین الموضعین انصاف باید داد کہ مشرب ایشان کہ پیشوای اہل ولایت و مقتدای صوفیہ بود ترک تعرض بود یا این مبالغہ در امر معروف کی کردندی و نیز حضرت شیخ فرمودہ الذی یومر بہ وینکر علی ضربین فکلما وافق الکتاب والسنۃ العقل فہو معروف وکلما خالف ذلک فہو منکر ثم ذلک ینقسم قسمین احدہما ظاہر یعرفہ العوام والخواص وہو کوجوب الصلوۃ الخمس وصوم شہر رمضان والزکوۃ والحج وغیر ذلک ومن المنکر کتحریم الزنا وشرب الخمر والسرقۃ وقطع الطریق والربوا والغصب وغیر ذلک فہذا القسم یجب الانکارہ علی العوام کما یجب علی الخواص من العلماء والقسم الثانی ما لا یعرفہ الا الخواص مثل اعتقاد ما یجوز علی الباری وما لا یجوز علیہ فہذا المختص بالعلماء الانکارہ فان اخبر واحد من العلماء احدا من العوام جاز لہ ذلک ووجب علی العامی الانکارہ عند القدرۃ تفضیل عیاض کہ از اکابر صوفیہ ست فرمودہ من احب صاحب بدعۃ احبط اللہ عملہ واخرج نور الایمان من قلبہ واذا علم عز وجل من رجل انہ مبغض لصاحب بدعۃ رجوت اللہ ان یغفر لہ وان قل عملہ واذا

رأیت مبتدعا فی الطریق فخذ طریقا آخر وقال فضیل سمعت سفیان بن عیینۃ رضی اللہ عنہ
یقول من تبع جنازۃ مبتدع لم یزل فی سخط اللہ عزوجل حتی یرجع وقد لعن النبی صلی اللہ تعالی
علیہ وآلہ وسلم فقال صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم من احدث حدثا او اوی محدثا فعلیہ لعنۃ اللہ
والملائکۃ والناس اجمعین لا یقبل منہ صرف ولا عدل یعنی بالصرف الفریضۃ وبالعدل النافلۃ
در حدیث آمدہ یا عایشۃ ان الذین فرقوا دینہم وکانوا شیعا ہم اصحاب البدع واصحاب الاہواء لیس لہم
توبۃ انا منہم بریٔ وہم منی برائ الحسی عن عمر اگر مشرب صوفیۂ کرام ترک تعرض بودی چرا یکی از روسائے
صوفیہ فرمودی آنروز کہ درمیان صوفیان بنقار نگذرد آنرا خیر ندانند شیخ الاسلام گفتہ کہ نقار
صوفیان کن مکن ست پس حاصل معنی چنان باشد کہ روز یکہ صوفیان میان خود ہا امر معروف
ونہی منکر ننمایند ومداہنت کنند آن خیر نیست نیک تامل نمایند جائے کہ بعدم تعرض قائلند عذاب
وثواب اخروی ومواعید شدیدہ کہ در باب اعمال سوء در قرآن مجید واحادیث صحیحہ وارد
شدہ است قبول دارند یا نہ اگر قبول دارند پس چرا نامرادی را از مہلکۂ عظیمہ نہ برآرند وطریق
نجات را از عذاب سخت باو ننمایند اگر بر سر راہ نابینائی چاہی یا ماری بود یا کسی در مہلکۂ دنیاوی
دیگری افتادہ باشد ظاہر آنست کہ اینجماعہ او را متنبہ خواہند ساخت وراہ نجات او را خواہند نمود
وتعرض حال او خواہند کرد وجزا بر مہلکۂ اخروی کہ اشد وابقی ست متنبہ نسازند وراہ نجات ننمایند
یقین ست کہ قبول ندارند ومعتقد قیامت وحشر ونشر ومافیہ نیند اعاذنا اللہ سبحانہ عن اعتقادہم
السوء اگر ترک تعرض خلق مرضی حق بودی جل وعلا چرا بعثت انبیا علیہم السلام نمودی وتشریع
شرایع فرمودی ودعوت بدین اسلام وبطلان ادیان دیگر وراہی اسلام کردی وہر کہ دعوت
این بزرگواران قبول نکرد در امم سابقہ بعذابہای گوناگون گرفتار نمودہ وہلاک واستیصال
شان نمودی بالیستی خلق را بطور آنہا میگذاشت وہیچ تعرض نمی نمود ومنکر انرا بر تحری وعذاب
ہلاک نمیفرمود نیز برین تقدیر جہاد را برای چہ فرض می ساخت کہ ہم متضمن ایذای قتل مسلمانان است
وہم ایذای قتل کفار وانہمہ فضیلت ومزیت جہاد را ومجاہدان وشہدای فی سبیل اللہ را کہ منصوص

قطعیہ ثابت شدہ است چنانچہ بعضے ازان خواہد آمد چون باشد کہ بناحق تعرض مردم مینمایند
وایذا میرسانند ونیز نفس انسانی از مخلوقات حق ست سبحانہ چرا تخریب ومعادات او امر نمود
وجہاد او را جہاد اکبر فرمود وقرب خود را باین جہاد مربوط ساخت کما ورد عادنفسک فانہا تعبت
بمعاداتی او را ہم بوضع او باید گذاشت پس معلوم شد کہ اینہا اعداء اللہ اند وحق سبحانہ میخواہد
کہ انتقام از اعدای خود بگیرد واللہ عزیز ذوانتقام از کمال رحمت انبیا را بالاصالۃ واولیا را
بہ تبعیت بدعوت فرستاد واعلام عذاب وثواب بر زبان آنہا فرمود وحجت را بر مخالفان
درست ساخت وزبان عذرشان بند نمود لئلا یکون للناس علی اللہ حجۃ بعد الرسل بخشم پوشی
وخواب خرگوشی باین کارخانۂ عظیم القدر مرتفع نمی شود ہیچکس آنرا دفع نمیتواند کرد ان عذاب
ربک لواقع مالہ من دافع اگر میخواست ہمہ را براہ راست ہدایت مینمود ویدار السلام میفرستاد
ولو شاء لہدکم اجمعین لیکن ارادت ازل چنین خواست وحکمت لم یزلی ہمچنین اقتضا نمود ولکن
حق القول منی لأملأن جہنم من الجنۃ والناس اجمعین بمولای حقیقی جل شانہ جای پرسش نسبت
کہ چرا چنین کرد وچنان نکرد لا یسال عما یفعل وہم یسألون ؎ کرا زہرۂ آنکہ از بیم او
کشاید زبان جز بہ تسلیم او ؎ وقال اللہ تعالی قل ہذہ سبیلی ادعوا الی اللہ علی بصیرۃ انا ومن
اتبعنی پس متابعان او علیہ وعلی آلہ الصلوۃ والسلام با او در دعوت وامر معروف شریک اند
وہر کہ تارک امر معروف ست تابع نیست انصاف باید داد اگر فساق وکفار مبغوض واعدای
حق جل وعلا نبودندی لبغض فی اللہ از واجبات دین نیامدی وازا فضل مقربات ومستکمل ایمان
نگشتی وسبب حصول ولایت ورضا وقرب خداوندی جل سلطانہ نشدی عن عمرو بن الجموع انہ
سمع النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم یقول لا یجد العبد صریح الایمان حتی یحب للہ تعالی ویبغض للہ تعالی
فاذا احب للہ تبارک وتعالی وابغض للہ فقد استحق الولایۃ للہ رواہ احمد وعن ابی امامۃ
قال قال رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم من احب للہ وابغض للہ واعطی للہ ومنع للہ
فقد استکمل الایمان رواہ ابو داؤد وعن ابی ذر قال قال رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم

افضل الاعمال الحب فی اللہ رواہ ابو داؤد و عن معاذ بن جبل انہ سئل النبی صلی اللہ تعالی
علیہ وآلہ وسلم عن افضل الایمان قال ان تحب للہ و تبغض للہ و تعمل لسانک فی ذکر اللہ
قال و ماذا یا رسول اللہ قال ان تحب للناس ما تحب لنفسک و تکرہ لہم ما تکرہ لنفسک
رواہ احمد و ہم در حدیث آمدہ تقربوا الی اللہ سبحانہ ببغض اہل المعاصی و القوہم بوجوہ مقہرۃ
و التمسوا رضی اللہ تعالی بسخطہم و تقربوا الی اللہ عزوجل بالتباعد منہم ابن شاہین و الدیلمی عن
ابن مسعود و فی الکنز الحنفی فی خبر ان اللہ تعالی قال لموسی علیہ السلام ہل عملت لی عملا قط قال
الہی صلیت لک و صمت و تصدقت و ذکرت فقال اللہ عزوجل اما الصلوۃ فلک و الصوم جنۃ
و الصدقۃ ظل و الذکر نور فای عمل عملت لی فقال موسی الہی دلنی علی العمل الذی ہو لک
قال یا موسی ہل والیت لی ولیا و عادیت لی عدوا فعلم موسی انہ احب فی اللہ و البغض
فی اللہ و در بالا از فضیل قدس سرہ نقل درین باب گذشتہ است و الحق کہ محبت دوستان
محبوب و عداوت دشمنان او از لوازم محبت ست محب صادق درین دو عمل اختیار
ندارد و محتاج بکسب و تعمل نیست چنانچہ در اعمال دیگر محتاج ست دوستان دوست چہ
بلا زیبا بنظر در می آیند و دشمنان او چہ قسم زشت و بد انیمعنی در مجاز ظاہر و ہویدا ست بہر کہ
دعوی دوستی نماید تا تبری از دشمنان او نکند مقبول نیست و منافق بیش نمیدانند شیخ الاسلام
گفت کہ من با ابو الحسن شمعون نہ نیکم کہ او استاد من حضری را میر نجایند و ہر کہ پیرترا رنجہ دارد
و تو از وی رنجہ نباشی سگ بہ از تو بود قال اللہ تعالی قد کانت لکم اسوۃ حسنۃ فی ابراہیم
و الذین معہ اذ قالوا لقومہم انا برآءمنکم و مما تعبدون من دون اللہ کفرنا بکم و بدا بیننا و بینکم
العداوۃ و البغضاء ابدا حتی تومنوا باللہ وحدہ و نیز فرمود لقد کان لکم فیہم اسوۃ حسنۃ لمن کان
یرجوا اللہ و الیوم الآخر پس ازین کریمہ معلوم شد کہ طالب حق را جل و علا این تبری و بغض
و عداوت ضرور و ناگزیر ست و نیز فرمودہ تعالی لا تتولوا قوما غضب اللہ علیہم و نیز فرمودہ
یا ایہا الذین آمنوا لا تتخذوا عدوی و عدوکم اولیاء الی قولہ سبحانہ فقد ضل سواء السبیل ازین آیہ

معلوم شد که موالات اعداء الله موجب گمراهی ست و راهی بوصول بمطلب ندارد و نیز فرموده تعالی یا ایها الذین جاهدوا الکفار والمنافقین واغلظ علیهم و نیز فرموده سبحانه لا تجد قوما یؤمنون بالله والیوم الآخر یوادون من حاد الله ورسوله ولو کانوا آباءهم وابناءهم واخوانهم او عشیرتهم الآیه و نیز فرموده و لو کانوا یؤمنون بالله والنبی وما انزل الیه ما اتخذوهم اولیاء ع تولی بی تبری نیست ممکن ✤ اینجا صادق ست نه دراصفهان کرا چنانچه رفضه گمان برده اند چه تبری از اعدا باید نه از احباء جمعی که بشرف صحبت مشرف اند بمحبت و مودت بایکدیگر موصوف اند شدت و غلظت شان با کفار بوده کما قال الله تعالی اشداء علی الکفار رحماء بینهم اگر گویند خلق همه مظاهر و مجالی حق اند جل وعلا و غیر از نمایندگی کمالات او سبحانه در بینها چیزی دیگر نیست چنانچه مشرب اهل وحدت وجود ست پس همه را بچشم محبت باید دید و بهیچ کدام بد نباید بود چنانچه گفته اند ع بس بدی مطلق نباشد در جهان ✤ گوییم عداوت و عدم موالات کفار و غلظت و جهاد با اینها بنصوص قطعیه ثابت شده که ریب را اصلا در ان گنجایش نیست اینهائی نفسهم هر چه باشند متابعت نصوص ما را فرض و ناگزیر ست ما را نبض کار ست نه نبض نجات فردا وابسته بنبض ست نه بنبض خواب و خیال و کشوف و الهامات و در برابر نص نمیتواند شد غایة الامر شخصی که مغلوب حالت باید که خود را بتکلف متابعت نصوص دارد و عمل بنصوص هر چند خلاف وجدان و کشف او بود و همواره ملتجی و متضرع باشد که حقیقت کار کما هو منکشف گردد و چشم بصیرت او مکتحل بتراب اقدام انبیا و صحابه علیهم السلام بود ع این کار دولت ست کنون تا کرا دهند ✤ با آنکه گوییم که جماعه که مشرب وحدت وجود دارند وجود را مراتب اثبات مینمایند و احکام هر مرتبه را از احکام مرتبه دیگر جدا اثبات میکنند و احکام کثرت را که بنای شریعت غرا بر ان ست از دست نمیدهند و رفع آنرا الحاد و زندقه می شمرند ع گر حفظ مراتب نکنی زندیقی ✤ پس امر بمعروف و بد بودن باهل فسق و کفر از احکام کثرت ست و در رنگ سائر احکام شرعیه برداشتن آن الحاد و زندقه بود و هر چند بدی مطلق را نفی میکنند لیکن بدی نسبی اثبات مینمایند ع بد به نسبت باشد آنرا هم بدان ✤ و بدی نسبی در بد بودن و احتراز کردن کافی ست اهل وحدت وجود از ستم پرهیز میکنند و دیگران را از ان مانع می آیند

و مارد کژدم را می کشند و مردم را ازان می ترسانند و از مطیعان و معتقدان خود راضی اند
و از مخالفان و منکران خود ساخط و در غضب مولوی روم قدس سره که از رؤسای صوفیهٔ
موحده است میفرماید ؎ منکر این حرف ایندم در نظر ٭ شد ممثل سرنگون اندر سقر ٭
و از طعام لذیذ و آب شیرین و متاع نفیس و آواز خوش و بوی خوش و منزل خوش و صور
جمیله بیشتر راغب و ملتذ باشند نسبت باضداد آن و رعایت احوال منتسبان خود و حمایت
شان نسبت بدیگران بیشتر مینمایند و از مهالک خود را کنار ه میگیرند و جلب منافع و دفع مضار
مما امکن میکنند و از تدبیر معاش و تربیت فرزندان فارغ نیند و از مشورت و کنکاش خالی نیند
و زنان خود را در پرده میدارند و تجویز نمی نمایند که نامحرمی گرد شان گردد و دست درازی کند
و اطفال خود را از صحبت بد دور میدارند و ظالم و متعدی را بسر امیر ساند و مریضان را از غذاهای
ناملایم پرهیز میکنانند اینهمه رعایت احکام کثرت ست یا چیز دیگر پس در امور دنیای دنی رعایت
این احکام نمودن با وجود اباحت ترک آن و در امور اخروی ترک رعایت این احکام کردن
با وجود ورود امر الهی جل سلطانه باتیان آن و بجمیلهٔ وحدت وجود سر از ربقهٔ بندگی کشیدن
عجب انصاف ست و از قاعدهٔ عقل دور اندیش دور و منشای آن عدم انقیاد و ناگردیدن ست
باحکام الهی جل شانه و عدم اعتقاد ست بظهور نبوت و انکار ست از قیامت و از عذاب
و ثواب آن اعاذنا الله سبحانه و ایاکم عنه اهل وحدت وجود که مستقیم الاحوال اند تخصص تشرع
و تقلب شان در دین مشهود و ماثور اند محتاج نوشتن نیست حضرت ایشان ما قد سنا الله بسر
اینهمه احتیاط که در وضو و طهارت و نماز و آداب آن داشتند میفرمودند که از عمل والد بزرگوار خود
اخذ نمودیم از کتب اینقسم عمل بدست آمدن مشکل ست و والد بزرگوار ایشان که جد این فقیر باشند
با وجود که مشرب وحدت وجود داشتند و بفصوص دانی طاق بودند تشریع ایشان هم بر وجه کمال
بود چنانچه معروف ست که ایشان میفرمودند که این احتیاط را از عمل شیخ خود که در سلسلهٔ چشتیه
بودند شیخ رکن الدین اخذ نموده ام ایشان نیز با وجود مشرب توحید بتشرع کامل موصوف بودند

حضرت شیخ این احتیاط را از عمل شیخ و والد خود شیخ عبدالقدوس گرفته بودند و ایشان در رجعت
علیا در مشرب وحدت وجود داشتند و همواره مغلوب حال میبودند مع ذلک در تشرع و احتیاط ظاهری
نیز فرد کامل بودند حضرت خواجه احرار که چراغ نقشبندیه اند با وجود که مائل بمشرب توحید بودند
در تشرع و ترویج شریعت قدم راسخ داشتند میفرمودند که اگر من شیخی کنم هیچ کس را یارای شیخی نماند
لیکن مرا برای ترویج دین آورده اند نه برای شیخی شیخ محی الدین بن العربی قدس سره در علم
حدیث صاحب اسناد بود و در علم فقه پایهٔ اجتهاد داشت فرموده که بعضی از مشایخ محاسبهٔ
اعمال یومی و لیلی خود بمقتضای حدیث حاسبوا قبل ان تحاسبوا اختیار کرده اند من در محاسبه
از ایشان افزودم و محاسبهٔ خطرات نیز با محاسبهٔ اعمال قرین کردم سلطان العارفین و سید
الطائفه گویا بانی این مشرب بودند سر تا پا بشرع آراسته بودند می آرند که چون بایزید نماز میکرد
قعقعه از استخوان سینهٔ وی بیرون می آمد و مردم میشنیدند از هیبت حق تعالی و تعظیم
شریعت فی العوارف عن الجنید یقول لرجل ذکر المعرفة فقال الرجل اهل المعرفة بالله یصلون
الی ترک الحرکات من باب البر والتقوی الی الله تعالی فقال الجنید ان هذا قول قوم تکلموا باسقاط
الاعمال وهذه عندی عظیمة والذی یسرق ویزنی احسن حالا من الذی یقول هذا وان العارفین
بالله اخذوا الاعمال بالله والیه یرجعون فیها ولو بقیت الف عام ثم انقص من الاعمال البر ذرة الا ان یحال
لی دونها وانها لاکدی فی معرفتی واقوی لحالی منقول ست که منصور حلاج با آنهمه دعوی هر شبانروز
هزار رکعت نماز میکرد و آن شب که روز آن کشته شد پانصد رکعت نماز گزارده بود یکی از کمل
مشایخ طبقات فرموده غضوا ابصارکم ولو عن شاة انثی اگر مشرب اهل وحدت وجود ترک
تعرض و آزار خلق بودی مولانا عبدالرحمن جامی که از کمل ارباب وحدت وجود و از محققان
شان بوده چرا ردا بنجماعت در کتاب سلسلة الذهب نمودی و مثنوی طویل در نکوهش اینها آوردی
عنقوان مثنوی را باین عبارت نوشته در مذمت آنانکه بنای مذهب خود در ترک آزاری نهاده اند
و در ورطهٔ اباحت و اتحاد افتاده اند **مثنوی** ترک آزار کردن انخواجه ره دفتر کفر رست دیباچ

منکر آمد به پیش از معروف | شد بمنکر عنان او مصروف | نفس محنت گزین و راحت جوی
دارد پیش در ره اباحت روی | شد یکی پیش او حرام و حلال | می نه اندیشد از نگاه و وبال
میشود مرتکب گناهے را | می فتد در عقب بلائی را | گاه لافش ز مذهب تجرید
گه گزافد ز مشرب توحید | نیست لاف و گزاف آن عارے | نیک او را چو نیک انگاری
مذهبش جمع فضه و ذهبست | مشربش شرب بادهٔ عنبست | از علامات عقل و دین عاری
مذهبش حصر در کم آزاری | نه ز احوال سابقش عبرت | نه ز احوال لاحقش خبرت
نسبتے خود کند بدرویشان | دم ز ند از ارادت ایشان | هر که درویش از و بود بیزار
کی ز درویش آید این کردار | نیست درویشی آنکه زندقه است | نیست جمعیت آنکه تفرقه است
اصطلاحات عارفان از بر | کرده و میکند بیان فر فر | دلش از سر کار واقف نه
معرفت بیشمار عارف نه | هیچ جز تهی نماید نغز | لیک چون بشکنی نیابی مغز
کرد و هم و خیال ناپاکان | سند رج در عبارت پاکان | لفظها پاک معنیش کر کین
نافهٔ چین و نافهٔ سرگین | نافه نکشاد و مشک افشاند | ور کشاید جهان بگند آید

وفی العوارف سئل سهیل عن رجل یقول انا کالباب لا اتحرک الا اذا حرکت قال هذا لا یقوله الا احد الرجلین اما صدیق و اما زندیق لان الصدیق یقول هذا القول اشارة الی قوام الاشیاء بالله تعالی مع احکام الاصول و رعایة حدود العبودیة و الزندیق یقول ذلک احالة الاشیاء علی الله تعالی و اسقاطا عن نفسه و انخلاعا من الدین و رسمه عجب کاریست جمعی از آنانکه مشرب کم آزاری و صلح کل اختیار کرده اند بهمه فرق از کافران و جهودان و جوگیه و براهمه و ملاحده و زنادقه و ارمنے و غیر آن نیک اند صلح و صحبتها و انبساطها و محبتها با یکدیگر دارند طراز متابعان سنت رسول الله صلی الله علیه و علی آله وسلم که اهل سنت و جماعت اند و فرقهٔ ناجیه اند و در باب آنها وارد شده است الذین هم علی ما انا علیه و اصحابی که با اینها غلظت و عداوت دارند صلح شان با دیگران ست با اینها در مقام ایذا و آزارند و تخریب آنهای خواهند عجب صلح کل ست که با محمدیان که پیشوای شان رحمت عالمیان ست

غلظت و عداوت باشد و با غیر محمدیان که محل غلظت ست بنصوص قرآنی محبت و مودت بود بل الکفر ملة واحدة نیک تامل نمایند ترک تعرض خلق اگر محمود می بود ترک امر معروف و نهی منکر از واجبات دین متین نمی گشت و حق سبحانه این امت را باتیان این امر علی الاقدر خیر امت نمیفرمود قال تعالی کنتم خیر امة اخرجت للناس تامرون بالمعروف و تنهون عن المنکر و جای دیگر میفرماید الآمرون بالمعروف والناهون عن المنکر والحافظون لحدود الله و نیز فرموده المؤمنون والمومنات بعضهم اولیاء بعض یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر و انبیای علیهم السلام و صحابه و تابعین و تبع تابعین و سائر سلف صالحین چه کوششها در اتیان امر معروف و نهی منکر نموده اند و چه ایذاها در تحصیل این امر کشیده اند با مر عبث اینهمه جهد نمودن و ایذا کشیدن سفاهت محض ست اگر ترک تعرض مستحسن بودی چرا انکار قلبی را از منکر شرعی ضعف ایمان فرمودی کما ورد فی الحدیث الصحیح عن رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم انه قال من رای منکم منکرا فلیغیره بیده فان لم یستطع فبلسانه فان لم یستطع فبقلبه و ذلک اضعف الایمان رواه مسلم و چرا تارک امر معروف را در بلدهٔ از بلاد داخل عذاب اهل آن بلده ساختندی و در زیر و زبر آن شریک نمودندی کما ورد انه قال رسول الله صلی الله تعالی علیه و آله وسلم اوحی الله عز و جل الی جبرئیل علیه السلام ان اقلب مدینة کذا و کذا باهلها فقال یارب ان فیهم عبدک فلانا لم یعصک طرفة عین قال فقال اقلبها علیه و علیهم فان وجهه لم تتمعر فی ساعة قط رواه البیهقی اگر گویند که بمیه یا ایها الذین آمنوا علیکم انفسکم لا یضرکم من ضل اذا اهتدیتم دلالت بترک امر معروف و نهی منکر دارد گوییم ممنوع ست چه معنی اهتداء که در کریمه آمده است شامل امر معروف و نهی منکر ست کما قرره المفسرون یعنی چون شما اعمال صالحه بجا آرید و امر معروف کنید و نهی منکر نمائید گمراهی دیگران شما را زیان ندارد و شان نزول این آیه نیز مؤید این معنی ست که چون مسلمانان از کفر و عدم انقیاد کفار نگونسار دلتنگ شدند حق تعالی تسلیه مسلمانان باین آیه کریمه فرمود یعنی چون شما کار خود را و دلالت براه راست نمودید از کفر و طغیان ترسانیدید بعد ازان کفر آنها بشما مضرت نرسانند و جمعی که این کریمه را بر ظاهر گذاشته اند گفته اند که این آیه بآیه امر معروف منسوخ گشته است

وعن ابی بکر الصدیق رضی اللہ تعالی عنہ قال ایہا الناس انکم تقرؤن ہذہ الآیۃ یا ایہا الذین آمنوا علیکم انفسکم لا یضرکم من ضل اذا اہتدیتم وانی سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول ان الناس اذا رأوا منکرا فلم یغیروہ یوشک ان یعمہم اللہ بعقاب رواہ ابن ماجۃ والترمذی وصححہ وفی روایۃ ابی داؤد اذا رأوا الظالم فلم یاخذوا علی یدیہ اوشک ان یعمہم اللہ بعقاب وفی اخری ما من قوم یعمل فیہم بالمعاصی ثم یقدرون علی ان یغیروا الا یوشک ان یعمہم اللہ بعقاب وعن ابی ثعلبۃ فی قولہ تعالی علیکم انفسکم لا یضرکم من ضل اذا اہتدیتم فقال اما واللہ لقد سألت عنہا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فقال بل ائتمروا بالمعروف وتناہوا عن المنکر حتی اذا رأیت شحا مطاعا وہوی متبعا ودنیا مؤثرۃ واعجاب کل ذی رأی برأیہ ورأیت امرا لا بد لک منہ فعلیک نفسک ودع امر العوام فان وراءکم ایام الصبر فمن صبر فیہن قبض علی الجمر للعامل فیہن اجر خمسین رجلا یعملون مثل عملہ قالوا یا رسول اللہ اجر خمسین منہم قال اجر خمسین منکم رواہ الترمذی وابن ماجۃ اگر گویند کہ امر معروف وجہاد فی سبیل اللہ طریقۂ انبیای کرام ست علیہم وعلی اتباعہم الصلوات والتسلیمات وطریقۂ اولیا ترک تعرض ست وعدم امر معروف چنانچہ بعضے از اہل این وقت میگویند گوئیم کہ وجوب فرضیت این امور وفضائل اتیان ومواعید ترک آن بنصوص ثابت گشتہ است وفرضیت ووعد ووعید نسبت بکافۂ انام ست خصوصیت باشخاص دون اشخاص ندارد خواص وعوام وانبیا واولیا در اتیان فرائض برابرند وہمہ داخل وعد ووعید یا آنکہ گوئیم حصول نجات ووصول بدرجات کمال مربوط بمتابعت انبیاست علیہم الصلوات والبرکات اولیا ہر چہ یافتہ اند از ولایت ومحبت ومعرفت وقرب الٰہی جل شانہ ہمہ بمتابعت وطفیل انبیا علیہم السلام یافتہ اند راہ وصول منحصر در اتباع این بزرگواران ست قل ان کنتم تحبون اللہ فاتبعونی یحببکم اللہ سوای این ہر راہی کہ ہست رہ بضلالت دارد وسبل شیاطین ست کریمہ فماذا بعد الحق الا الضلال دلیل شافی ست بر عینی وان ہذا صراطی مستقیما فاتبعوہ ولا تتبعوا السبل فتفرق بکم عن سبیلہ شاہد عدل بران وعن عبد اللہ بن مسعود قال خط لنا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم خطا ثم قال ہذا سبیل اللہ ثم خط خطوطا عن یمینہ وعن شمالہ قال ہذہ سبل الشیاطین

منہا شیطان یدعو وقرأ ان ہذا صراطی مستقیما فاتبعوہ الآیہ رواہ احمد والنسائی والدارمی پس ہر کہ
بی متابعت انبیا خواہد کہ در راہ حق در آید جل وعلا بکمال نرسد وغیر گمراہی چیزی حاصل نکردہ باشد
واگر چیزی حاصل نماید استدراج بود کہ نتیجۂ آن در آخرت خسران وحرمان ست ومن یبتغ غیر الاسلام
دینا فلن یقبل منہ وہو فی الآخرۃ من الخاسرین ۵ محال ست سعدی کہ راہ صفا تواں رفت جز در پی مصطفی
جنید بغدادی قدس سرہ کہ رئیس صوفیہ وسید الطائفہ است میفرماید من لم یحفظ القرآن ولم یکتب
الحدیث لا یقتدی بہ فی شاننا ہذا فان علمنا ہذا مقید بالکتاب والسنۃ می آرند کہ درویشی از حضرت
خواجہ عبد الخالق غجدوانی قدس سرہ پرسید کہ شیطان را بر روندگان راہ ہیچ دست باشد خواجہ
فرمودند ہر روندہ کہ بمرحد فنای نفس نرسیدہ است چون در خشم شود شیطان بروی دست یابد
اما آن روندہ کہ بفنای نفس رسیدہ باشد ویرا خشم نبود غیرت بود وہر کجا غیرت بود شیطان بگریزد
وانچنین صفت آنکس را مسلم باشد کہ روی براہ حق دارد تعالی وکتاب خدای را عزوجل بدست
راست گیرد وسنت رسول را صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم بدست چپ گیرد ومیان این دو در روشنائی
راہ سلوک کند از حضرت خواجۂ احرار منقول ست کہ میفرمود کہ اگر تمام احوال ومواجید را بما دہند
بحقیقت ما را بعقائد اہل سنت وجماعت متجلی نسازند جز خرابی ہیچ نمیدانم واگر تمام خرابیہا بر ما جمع کنند
بحقیقت ما را بعقائد اہل سنت وجماعت بنوازند ہیچ باک نداریم انصاف باید کرد کہ بنبوت ختم یافتہ است
وزمان وحی منقطع شدہ است ودین کامل گشتہ ونعمت تمام شدہ امروز بکدام حجت وبکدام سند
انچنین زین متین را کس تواند برداشت وبخواب وخیال خود کلمۂ متفقۂ انبیا را علیہم الصلوات والتسلیمات
کہ بوحی قطعی واخبار الٰہی ثبت ومتیقن گشتہ یکسو ساخت عقل دور اندیش را کار باید فرمود
وبخواب وخیال مغرور نباید شد واز سبل شیاطین دور باید بود وصراط مستقیم سنت سنیہ را از دست
نباید داد واتباع انبیا علیہم التحیات البتہ منجی ست ومثمر برکات وسوای آن ہمہ خطر در خطر ست
فاحذر کل الحذر راہ نجات قطعی را گذاشتہ براہ خطر رفتن ودور دام شیاطین لعین افتادن وخود را
در معرض ہلاک سرمدی دادن از عقل بسی مستبعد ست وجد وحال وخواب وخیال کہ بر خلاف

پیغمبران برحق بود و کسراب بقیعۃ بحسبہ الظمآن ما و چون کار بخدا افتد جل و علا و گور و قیامت پرتو
انداز دغیر از متابعت انبیا علیہم البرکات کہ بوحی قطعی ثابت شدہ است ہیچ سود ندارد و دستگیری
دران وقت نمایندہ آری اگر احوال و مواجید و کشوف و الہامات باین متابعت جمع شود نور علی نور
باشد و چون بکمال آن برسد معاملہ از صورت شریعت بحقیقت شریعت آید چنانچہ اصحاب کرام
و سلف صالحین و مشائخ مستقیم الاحوال را بود رزقنا اللہ سبحانہ و ایاکم ہذہ الدرجۃ القصوی پس
مقرر شد کہ راہ وصول بدرجات قرب الٰہی جل شانہ خواہ قرب نبوت بود و خواہ قرب ولایت و وصول
انبیا باشد علیہم الصلوۃ یا اولیا منحصر در راہ شریعت ست کہ پیغمبر خدا علیہ و علی آلہ الصلوۃ والسلام
بدان راہ دعوت کردہ و مامور بدان گشتہ در کریمہ قل ہذہ سبیلی ادعوا الی اللہ علی بصیرۃ انا و من
اتبعنی و کریمہ قل ان کنتم تحبون اللہ فاتبعونی یحببکم اللہ نیز بآن دلالت دارد سوای این ہر راہی کہ
ہست رو بضلالت دارد و از مطلوب حقیقی منحرف کل طریقۃ ردتہ الشریعۃ ہنوز ندقتہ کریمہ وان ہذا
صراطی مستقیما الآیہ و کریمہ فماذا بعد الحق الا الضلال و کریمہ ومن یبتغ غیر الاسلام دینا الآیہ و حدیث
خط لنا الحدیث و حدیث کل بدعۃ ضلالۃ و احادیث دیگر شاہد این ست و آنچہ در عبارت بعضی از اکابر
واقع شدہ است کہ راہ سائی کہ موصل جناب قدس خداوندی ست جل سلطانہ دو راہ است راہیست کہ بقرب ولایت
تعلق دارد و راہیست کہ بقرب نبوت متعلق ست منافاتی باین تحقیق ندارد چہ این ہر دو راہ داخل
دائرۂ شریعت غراست و این ہر دو قرب منوط بمتابعت انبیا علیہم الصلوات والبرکات کہ صراط مستقیم ست
پس کسیکہ خواہد کہ بی اتیان احکام شریعت و بی تبعیت رسل علیہم الصلوات والتسلیمات بیکی ازین دو قرب
برسد بمطلب نرسد و راہ گم کند و خائب و خاسر بود ہمچنین آنچہ مشہور گشت کہ الطرق الی اللہ بعدد
انفاس المخلوقات درست ست چہ ہر ظل را باصل خود شاہراہ ست و ہر مخلوقی را عین ثابتہ مبدا و بما
نحن فیہ ہیچ نمی نفع ندارد چہ انہمہ راہا منحصر در حق و اصل مشروط باتیان احکام شریعت ست ہر کہ از
دائرۂ شریعت غرا برآمدہ خواہد کہ بیکی ازین طرق درآید رہ راہ ماند و بمطلب نرسد بلکہ گمراہ گردد پس
مقتضای انہمہ طرق شریعت آمد و باوجود تعدد طرق مآل ہر یک طریق گشت اتحاد طرق افتاد باعتبار منشا ایشان

وتعدد طرق باعتبار ماشی و وطریق باعتبار طرق کلیہ ہست وطرق بسیار باعتبار طرق جزئیہ
فی مدارج الہدایۃ قال بعضہم الطرق الی الخالق بعدد انفاس المخلوقات ولکن کلہا مندرجۃ ومندمجۃ
ومنطویۃ ومنسلکۃ فی دائرۃ الشریعۃ الکبری المحللۃ بالشریعۃ المحمدیۃ العظمی وہذا الطرق بالنسبۃ الی
ارکان شجرۃ الشریعۃ واصولہا وفروعہا وعروقہا واغصانہا واوراقہا وازہارہا وانوارہا ولا یقال
ہی اشیاء سواہا وامور مبانیۃ لہا لا والذی برا النسمۃ وشق الحبۃ ما وراء ای الحجۃ البیضاء والشریعۃ
الحنیفۃ الکبری الا بنیان الضلال والعمی فما بعد صراط الحق القویم سبیل اللہ المستقیم الا سبل الشیطان
المبعد الرجیم المطرود الابتر العقیم فما ذا بعد الحق الا الضلال قال اللہ تعالی ان ہذا صراطی مستقیما فاتبعوہ
ولا تتبعوا السبل فتفرق بکم عن سبیلہ ذلکم وصاکم بہ لعلکم تتقون فی العوارف قوم من المتصوفین سموا
انفسہم ملامتیۃ ولبسوا لبسۃ الصوفیۃ لینسبوا الی الصوفیۃ وما ہم من الصوفیۃ بشیء بل ہم فی غرور وغلط
یتسربلون بلبسۃ الصوفیۃ توفیا تارۃ ودعوی اخری وینتہجون مناہج اہل الاباحۃ ویزعمون ان ضمائرہم
قلعت الی اللہ تعالی وہذا عندہم ہو الظفر بالمراد والارتسام برسم الشریعۃ رتبۃ العوام والقاصرین
الافہام والمنحصرین فی مضیق الافتقلید وہذا ہو عین الالحاد والزندقۃ والابعاد وکل حقیقۃ ردتہا
الشریعۃ فہی زندقۃ وجہل ہؤلاء المغرورین ان الشریعۃ حق العبودیۃ والحقیقۃ ہی حقیقۃ العبودیۃ
ومن صار من اہل الحقیقۃ یقید بحقوق العبودیۃ وصار مطالبا بامور وزیادات لا یطالب بہا غیرہ
ممن لا یصل الی ذلک الا انہ یخلع عن عنقہ ربقۃ التکلیف ویخامر باطنہ الزیغ والتحریف احادیث
نبوی علی صاحبہا الصلوۃ والسلام والتحیۃ کہ در باب امر معروف ونہی منکر وجہاد فی سبیل اللہ
وارد شدہ است ایراد مینماید نیک مطالعہ فرمایند عن حذیفۃ ان النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم قال
والذی نفسی بیدہ لتأمرن بالمعروف ولتنہون عن المنکر او لیوشکن اللہ ان یبعث علیکم عقابا منہ
ثم تدعونہ فلا یستجیب لکم رواہ الترمذی وعن عرس بن عمیرۃ الکندی ان النبی صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ
وسلم قال اذا عملت الخطیئۃ فی الارض کان من شہدہا وکرہہا وفی روایۃ فانکرہا کمن غاب عنہا ومن
غاب عنہا فرضیہا کان کمن شہدہا رواہ ابو داؤد وعن عدی بن عدی الکندی قال حدثنا مولی لنا

انہ سمع جدی یقول سمعت رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ وعلی آلہ وسلم یقول ان اللہ تعالی لا یعذب العامۃ بعمل الخاصۃ حتی یروا المنکر بین ظہرانیہم وہم قادرون علی ان ینکروہ فلا ینکروہ فاذا فعلوا ذلک عذب اللہ العامۃ والخاصۃ رواہ فی شرح السنۃ وعن عبد اللہ بن مسعود قال قال رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ وعلی آلہ وسلم لما وقعت بنو اسرائیل فی المعاصی نہتہم علماؤہم فلم ینتہوا فجالسوہم فی مجالسہم وآکلوہم وشاربوہم فضرب اللہ قلوب بعضہم ببعض ولعنہم علی لسان داؤد وعیسی بن مریم ذلک بما عصوا وکانوا یعتدون قال فجلس رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم وکان متکیا فقال لا والذی نفسی بیدہ حتی تاطروہم اطرا رواہ الترمذی وابو داؤد وفی روایۃ قال کلا واللہ لتامرن بالمعروف ولتنہون عن المنکر ولتاخذن علی ید الظالم ولتاطرنہ علی الحق اطرا ولتقصرنہ علی الحق قصرا او لیضربن اللہ بقلوب بعضکم علی بعض ثم لیلعنکم کما لعنہم وہم در حدیث آمدہ است اذا رایت امتی ہیاب الظالم وان یقول لہ انک ظالم فقد تودع منہم طب ہب عن عمر بن الخطاب رضی اللہ عنہ قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم انہ تصیب امتی فی آخر الزمان من سلطانہم شدائد لا ینجو منہ الا رجل عرف دین اللہ فجاہد علیہ بلسانہ ویدہ وقلبہ فذلک الذی سبقت لہ السوابق ورجل عرف دین اللہ فصدق بہ ورجل عرف دین اللہ فسکت علیہ فان رای من یعمل بالخیر احبہ وان رای من یعمل بباطل البغضہ علیہ فذلک نحو علی ابطانہ کلہ رواہ البیہقی وہم در حدیث ست ما من نبی بعثہ اللہ فی امۃ قبلی الا کان لہ من امتہ حواریون واصحاب یاخذون بسنتہ ویقتدون بامرہ ثم انہا تخلف من بعدہم خلوف یقولون مالا یفعلون ویفعلون مالا یومرون فمن جاہدہم بیدہ فہو مومن ومن جاہدہم بلسانہ فہو مومن ومن جاہدہم بقلبہ فہو مومن لیس وراء ذلک من الایمان حبۃ خردل رواہ مسلم عن ابن مسعود وہم در حدیث ست اذا خشیت علیہ ان تقصہ الاصاجہا واذا ظہرت فلم یغیر ضرب العامۃ طس عن ابن عمر وابی ہریرۃ وہم در حدیث ست اذا رایتم الامر لا تستطیعون تغییرہ فاصبروا حتی یکون اللہ ہو الذی یغیرہ بذہب عن ابی امامۃ وہم در حدیث ست یجب علیکم الامر بالمعروف والنہی عن المنکر الم تخافوا ان یاتی الیکم مثل الذی نہیتم عنہ فان خفتم ذلک

فقد حل لکم السکوت ابو نعیم والدیلمی عن مسعود وہم در حدیث ست الا اخبرکم باقوام لیسوا بانبیاء ولا شہداء یغبطہم یوم القیمۃ الانبیاء والشہداء بمنازلہم من اللہ علی منابر من نور یعرفون اللہ الذین یحببون عباد اللہ الی اللہ ویحببون اللہ الی عبادہ یمشون فی الارض نصحا قیل کیف یحببون عباد اللہ الی اللہ قال یامرونہم بما یحب اللہ وینہونہم عما یکرہ اللہ فاذا اطاعوہم احبہم ہب ابن سعد وقاص فی معجمہ وابن النجار عن انس وہم در حدیث ست اذا ظہرت المعاصی فی امتی عمہم اللہ بعذاب من عندہ قیل اما فی الناس یومئذ الصالحون قال بل یصیبہم ما اصاب الناس ثم یصیرون الی مغفرۃ من اللہ ورضوان حم طب عن ام سلمۃ وہم در حدیث ست ملبس القوم قوم یستحلون الحرمات والشہات وملبس القوم قوم لا یامرون بالمعروف ولا ینہون عن المنکر ابو الشیخ عن ابن مسعود وہم در حدیث ست من ارغب صاحب بدعۃ ملأ اللہ قلبہ امنا وایمانا ومن اشہر صاحب بدعۃ امنہ اللہ من فزع الاکبر ومن اہان صاحب بدعۃ رفعہ اللہ فی الجنۃ درجۃ ومن لان لہ اذا لقیہ ساقد استخف بما انزل علی محمد وابن عساکر عن ابن عمر ودر روایتے آمدہ من اعرض عن صاحب بدعۃ بغضا لہ ملأ اللہ قلبہ امنا وایمانا ومن انہر صاحب بدعۃ او لقیہ بالبشر واستقبلہ بالیسرہ فقد استخف بما انزل علی محمد وہم در حدیث ست من انفذ حقا بلسانہ جری لہ اجرہ حتی یاتی اللہ یوم القیمۃ فیوفیہ ثوابہ ہو بہ حل عن انس وہم در حدیث ست من مشی مع مظلوم حتی یثبت لہ حقہ ثبت اللہ تعالی قدمیہ یوم تزل الاقدام ابو الشیخ وابو نعیم عن ابن عمر وہم در حدیث ست والذی نفسی بیدہ لیخرجن من امتی من قبورہم فی صورۃ القردۃ والخنازیر بما انتہکوا فی المعاصی کفہم عن النہی وہم یستطیعون ابو نعیم عن عبد الرحمن ابن عوف وہم در حدیث ست یکون فی آخر الزمان قوم یخضرون السلطان فیحکمون بغیر حکم اللہ ولا ینہونہ فعلیہم لعنۃ اللہ ابو نعیم والدیلمی عن ابن مسعود وہم در حدیث ست لا ینبغی لنفس مومنۃ ترمی من بعض اللہ فلا تنکر علیہ سلطان جابر او امیر جابر خ عن ابی سعید وہم در حدیث ست افضل الاعمال الحب فی اللہ تعالی والبغض فی اللہ تعالی وعن درۃ بنت ابی لہب قالت قلت یا رسول اللہ من خیر الناس قال افقہہم للرب عز وجل واوصلہم للرحم وآمرہم بالمعروف وانہاہم

عن المنکر رواہ ابو الشیخ والبیہقی وہم در حدیث ست لا تزال لا الہ الا اللہ تنفع من قالہا وتدرء عنہم العذاب والنقمۃ مالم یستخفوا بحقہا قالوا یا رسول اللہ وما الاستخفاف بحقہا قال یظہر العمل بمعاصی اللہ فلا ینکر ولا یغیر رواہ الاصفہانی وعن ابی ذر قال اوصانی خلیلی صلی اللہ علیہ وسلم بحب المساکین وان ادنو منہم واوصانی ان لا اخاف فی اللہ لومۃ لائم واوصانی ان اقول الحق وان کان مرا رواہ ابن حبان وعن ابی ہریرۃ قال کنا نسمع ان الرجل یتعلق بالرجل یوم القیمۃ وہو لا یعرفہ فیقول لہ مالک الی وما بینی وبینک معرفۃ فیقول کنت ترانی علی الخطا وعلی المنکر ولا تنہانی ذکرہ رزین

فضیلت جہاد قال رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ وعلی آلہ وسلم ان فی الجنۃ مائۃ درجۃ اعدہا اللہ للمجاہدین فی سبیل اللہ ما بین الدرجتین کما بین السماء والارض رواہ البخاری وہم در حدیث ست مثل المجاہد فی سبیل اللہ کمثل الصائم القائم القانت بآیات اللہ لا یفتر من صلوۃ ولا صیام حتی یرجع المجاہد فی سبیل اللہ متفق علیہ وہم در حدیث ست والذی نفسی بیدہ لو لا ان رجالا من المؤمنین لا تطیب انفسہم ان یتخلفوا عنی ولا اجد ما احملہم علیہ ما تخلفت عن سریۃ تغزو فی سبیل اللہ والذی نفسی بیدہ لوددت ان اقتل فی سبیل اللہ ثم احیی ثم اقتل ثم احیی ثم اقتل ثم احیی ثم اقتل متفق علیہ وہم در حدیث ست لغدوۃ فی سبیل اللہ او روحۃ خیر من الدنیا وما فیہا متفق علیہ وہم در حدیث ست ما اغبرت قدما عبد فی سبیل اللہ فتمسہ النار رواہ البخاری وہم در حدیث ست لا یجتمع کافر وقاتلہ فی النار ابدا رواہ مسلم وہم در حدیث ست ما من احد یدخل الجنۃ یحب ان یرجع الی الدنیا ولہ ما فی الارض من شیء الا الشہید یتمنی ان یرجع الی الدنیا فیقتل عشر مرات لما یری من الکرامۃ متفق علیہ وہم در حدیث ست یضحک اللہ تعالی الی رجلین یقتل احدہما الآخر یدخلان الجنۃ یقاتل ہذا فی سبیل اللہ فیقتل ثم یتوب اللہ علی القاتل فیستشہد متفق علیہ وہم در حدیث ست من سال اللہ الشہادۃ بصدق بلغہ اللہ منازل الشہداء وان مات علی فراشہ رواہ مسلم وہم در حدیث ست من مات ولم یغز ولم یحدث بہ نفسہ مات علی شعبۃ من نفاق رواہ مسلم ونیز آمدہ جاء رجل الی النبی صلی اللہ تعالی علیہ وعلی آلہ وسلم فقال الرجل یقاتل للمغنم والرجل یقاتل للذکر والرجل یقاتل لیری مکانہ فمن فی سبیل اللہ قال من قاتل

لیکون کلمۃ اللہ ہی العلیا فھو فی سبیل اللہ متفق علیہ وہم در حدیث ست کل میت یختم علی عملہ الا الذی مات مرابطا فی سبیل اللہ فانہ ینمی لہ عملہ الی یوم القیمۃ ویامن فتنۃ القبر رواہ الترمذی وابو داود والدارمی وہم در حدیث ست من قاتل فی سبیل اللہ فواق ناقۃ فقد وجبت لہ الجنۃ ومن جرح جرحا فی سبیل اللہ او نکب نکبۃ فانہا تجی یوم القیمۃ کاغزر ما کانت لونہا الزعفران وریحہا المسک ومن خرج بہ خراج فی سبیل اللہ فان علیہ طابع الشہداء رواہ الترمذی وابو داؤد والنسائی وہم در حدیث ست لایلج النار من بکی من خشیۃ اللہ حتی یعود اللبن فی الضرع ولایجتمع علی عبد غبار فی سبیل اللہ ودخان جہنم رواہ الترمذی وزاد النسائی فی اخری فی منخری مسلم ابدا وفی اخری لہ فی جوف عبد ابدا ولایجتمع الشح والایمان فی قلب عبد ابدا وہم در حدیث ست عینان لاتمسہما النار عین بکت من خشیۃ اللہ وعین باتت تحرس فی سبیل اللہ رواہ الترمذی وہم در حدیث ست رباط یوم فی سبیل اللہ خیر من الف یوم فیما سواہ من المنازل رواہ الترمذی والنسائی وہم در حدیث ست ان النبی صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم سئل ای الاعمال افضل قال طول القیام قیل فای الصدقۃ افضل قال جہد المقل قیل فای الہجرۃ افضل قال من ہجر ما حرم اللہ علیہ قیل فای الجہاد افضل قال من جاہد المشرکین بمالہ ونفسہ قیل فای القتل اشرف قال من اہریق دمہ وعقر جوادہ رواہ ابو داؤد وہم در حدیث ست للشہید عند اللہ ستۃ خصال یغفر لہ فی اول دفعۃ ویری مقعدہ من الجنۃ ویجار من عذاب القبر ویامن من الفزع الاکبر ویوضع علی راسہ تاج الوقار الیاقوتۃ منہا خیر من الدنیا ومافیہا وتزوج ثنتین وسبعین زوجۃ من الحور العین ویشفع فی سبعین من اقربائہ رواہ الترمذی وابن ماجۃ وہم در حدیث ست من لقی اللہ بغیر اثر من جہاد لقی اللہ وفیہ ثلمۃ رواہ الترمذی وابن ماجۃ وہم در حدیث ست الشہید لایجد الم القتل الا کما یجد احدکم الم القرصۃ رواہ الترمذی والنسائی والدارمی وقال الترمذی ہذا حدیث حسن غریب وہم در حدیث ست لیس شیء احب الی اللہ من قطرتین واثرین قطرۃ دموع من خشیۃ اللہ وقطرۃ دم فی سبیل اللہ واما الاثران فاثر فی سبیل اللہ واثر فی فریضۃ من فرائض اللہ رواہ الترمذی وقال ہذا حدیث حسن غریب وعن ابی امامۃ قال خرجنا مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فی سریۃ فمر رجل بغدیر فیہ شیء من ماء وبقل

فحدثت نفسہ بان یقیم فیہ ویتخلی من الدنیا فاستاذن رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم فی ذلک فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انی لم ابعث بالیہودیۃ ولا بالنصرانیۃ ولکنی بعثت بالحنیفۃ السمحۃ والذی نفس محمد بیدہ لغدوۃ او روحۃ فی سبیل اللہ خیر من الدنیا وما فیہا ولمقام احدکم فی الصف خیر من صلاتہ ستین سنۃ رواہ احمد وہم در حدیث ست المومنون فی الدنیا علی ثلثۃ اجزاء الذین آمنوا باللہ ورسولہ ثم لم یرتابوا وجاہدوا باموالہم وانفسہم فی سبیل اللہ والذی یامنہ الناس علی اموالہم وانفسہم ثم الذی اذا اشرف علی طمع ترکہ للہ عزوجل رواہ احمد وہم در حدیث ست من ارسل نفقۃ فی سبیل اللہ واقام فی بیتہ فلہ بکل درہم سبعمائۃ درہم ومن غزا بنفسہ فی سبیل اللہ وانفق فی وجہ ذلک فلہ بکل درہم سبعمائۃ الف درہم ثم تلا ہذہ الآیۃ واللہ یضاعف لمن یشاء رواہ ابن ماجۃ وعن فضالۃ بن عبید قال سمعت عمر بن الخطاب یقول سمعت رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ وعلی آلہ وسلم یقول الشہداء اربعۃ رجل مومن جید الایمان لقی العدو فصدق اللہ حتی قتل فذلک الذی یرفع الناس الیہ اعینہم یوم القیمۃ ہکذا ورفع راسہ حتی سقطت قلنسوتہ فما ادری اقلنسوۃ عمر اراد ام قلنسوۃ النبی صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم قال ورجل مومن جید الایمان لقی العدو کانما ضرب جلدہ بشوک طلح من الجبن اتاہ سہم غرب فقتلہ فہو فی الدرجۃ الثانیۃ ورجل مومن خلط عملا صالحا وآخر سیئا لقی العدو فصدق اللہ حتی قتل فذاک فی الدرجۃ الثالثۃ ورجل مومن اشرف علی نفسہ لقی العدو فصدق اللہ حتی قتل فذاک فی الدرجۃ الرابعۃ رواہ الترمذی وقال ہذا حدیث حسن غریب وہم در حدیث ست القتلی ثلثۃ مومن جاہد بنفسہ ومالہ فی سبیل اللہ فاذا لقی العدو قاتل حتی یقتل قال النبی صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم فیہ فذلک الشہید الممتحن فی خیمۃ اللہ تحت عرشہ لا یفضلہ النبیون الا بدرجۃ النبوۃ ومومن خلط عملا صالحا وآخر سیئا جاہد بنفسہ ومالہ فی سبیل اللہ اذا لقی العدو قاتل حتی یقتل قال النبی صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم فیہ ممصمصۃ محت ذنوبہ وخطایاہ ان السیف محاء للخطایا وادخل من ای ابواب الجنۃ شاء ومنافق جاہد بنفسہ ومالہ فاذا لقی العدو قاتل حتی یقتل فذلک فی النار ان السیف لا یمحو النفاق رواہ الدارمی وعن ابن عایذ قال خرج رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ وعلی آلہ وسلم فی جنازۃ رجل فلما وضع قال

عمر بن الخطاب لاتصل علیہ یا رسول اللہ فانہ رجل فاجر فالتفت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم
الی الناس قال ہل رآہ احد منکم علی عمل الاسلام فقال رجل نعم یا رسول اللہ حرس لیلۃ فی سبیل اللہ فصلی
علیہ رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم وحثی علیہ التراب وقال اصحابک یظنون من اہل النار
وانا اشہد انک من اہل الجنۃ وقال یا عمر انک لاتسأل من اعمال الناس ولکن تسأل عن الفطرۃ
رواہ البیہقی فی شعب الایمان وہم در حدیث ست وعد اللہ ثلثۃ الغازی والحاج والمعتمر رواہ النسائی
وہم در حدیث ست حرس لیلۃ فی سبیل اللہ افضل من صیام رجل وقیامہ فی اہلہ الف سنۃ الف سنۃ
الف یوم والیوم کالف سنۃ رواہ ابن ماجۃ وہم در حدیث ست غزوۃ فی البحر مثل عشر غزوات فی البر
والذی للمنبر کالمشتط فی دمہ فی سبیل اللہ وہم در حدیث ست شہید البحر مثل شہید البر وما بین الموجتین
کقاطع الدنیا فی طاعۃ اللہ وان اللہ وکل ملک الموت بقبض الارواح الا شہید البحر فانہ یتولی قبض ارواحہم
یغفر الشہید البر الذنوب کلہا الا الدین والشہید البحر الذنوب والدین رواہ ابن ماجۃ وعن ابی امامۃ
قال جاء رجل الی رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم فقال ارایت رجلا غازیا یلتمس الاجر والذکر
مالہ فقال رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم لاشئ لہ فاعادہا ثلث مرات یقول لہ رسول اللہ
صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم لاشئ لہ ثم قال ان اللہ لایقبل من العمل الا ما کان خالصا وابتغی بہ وجہہ
رواہ ابو داؤد والنسائی وہم در حدیث ست ان صلوۃ المرابط تعدل خمسمائۃ صلوۃ ونفقۃ الدینار
والدرہم منہ افضل من سبعمائۃ دینار ینفقہ فی غیرہ رواہ البیہقی وروی ابو الشیخ وغیرہ من حدیث
انس ان الصلوۃ بارض الرباط بالف الف صلوۃ وفیہ کفارۃ وہم در حدیث ست ثلثۃ لاتری اعینہم
النار عین حرست فی سبیل اللہ وعین بکت من خشیۃ اللہ وعین کفت عن محارم اللہ رواہ الطبرانی
وہم در حدیث ست الا انبئکم لیلۃ افضل من لیلۃ القدر حارس حرس فی ارض خوف لعلہ ان لایرجع
الی اہلہ رواہ الحاکم وقال صحیح علی شرط البخاری وہم در حدیث ست کل عین باکیۃ یوم القیمۃ الا عین
غضت عن محارم اللہ وعین سہرت فی سبیل اللہ وعین خرج منہا مثل راس الذباب من خشیۃ اللہ
رواہ الاصفہانی وہم در حدیث ست من اعان مجاہدا فی سبیل اللہ او غارما فی عشیرتہ او مکاتبا

فی رقبتہ اظلہ اللہ فی ظلہ یوم لا ظل الا ظلہ رواہ احمد والبیہقی وہم در حدیث ست من اظل راس غازا اظلہ اللہ یوم القیمۃ ومن جہز غازیا فی سبیل اللہ فلہ مثل اجرہ ومن بنی للہ مسجدا یذکر فیہ اسم اللہ بنی اللہ لہ بیتا فی الجنۃ رواہ ابن حبان فی صحیحہ والبیہقی وہم در حدیث ست من احتبس فرسا فی سبیل اللہ ایمانا باللہ وتصدیقا بوعدہ فان شبعہ وریہ وروثہ ولولہ فی میزانہ یوم القیمۃ یعنی حسنات رواہ البخاری وغیرہ وہم در حدیث ست طوبی لمن اکثر فی الجہاد فی سبیل اللہ من ذکر اللہ فان لہ بکل کلمۃ سبعین الف حسنۃ کل حسنۃ منہا عشرۃ اضعاف مع الذی لہ عند اللہ من المزید الحدیث رواہ الطبرانی وہم در حدیث ست صلوۃ فی مسجدی تعدل بعشرۃ آلاف صلوۃ وصلوۃ فی المسجد الحرام تعدل بمائۃ الف صلوۃ والصلوۃ بارض الرباط بالف الف صلوۃ الحدیث رواہ ابو الشیخ ابن حبان وہم در حدیث ست من رمی رسیۃ فی سبیل اللہ فصر او بلغ کان لہ مثل اجر اربعۃ انا س من بنی اسمعیل اعتقہم رواہ البزار وہم در حدیث ست مقام الرجل فی الصف فی سبیل اللہ افضل عند اللہ من عبادۃ الرجل ستین سنۃ رواہ الحاکم وقال صحیح علی شرط البخاری وہم در حدیث ست ساعتان لا ترد علی داع دعوتہ حین تقام الصلوۃ وفی الصف فی سبیل اللہ رواہ ابن حبان وہم در حدیث ست قال رجل یا رسول اللہ انی اقف الموقف ارید وجہ اللہ واریدان یری موطنی فلم یرد علیہ رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم حتی نزلت فمن کان یرجو لقاء ربہ فلیعمل عملا صالحا ولا یشرک لعبادۃ ربہ احدا رواہ الحاکم وقال صحیح علی شرط الشیخین وہم در حدیث ست ان اول الناس یقضی علیہ یوم القیمۃ رجل یستشہد فاتی بہ فعرفہ نعمتہ فعرفہا قال فما عملت فیہا قال قاتلت فیک حتی استشہد قال کذبت ولکن قاتلت لان یقال ہو جری فقد قیل ثم امر بہ فسحب علی وجہہ حتی القی فی النار الحدیث رواہ مسلم واللفظ لہ والنسائی والترمذی وابن خزیمۃ فی صحیحہ وہم در حدیث ست من فاتہ الغزو ولم یغز او مرض فلیغز فی البحر رواہ الطبرانی وہم در حدیث ست الشہداء ثلثۃ رجل خرج بنفسہ ومالہ فی سبیل اللہ لا یرید ان یقاتل ولا یقتل یکثر سواد المسلمین فان مات او قتل غفرت لہ ذنوبہ کلہا واجیر من عذاب القبر ویومن من الفزع ویزوج من الحور العین وحلت علیہ حلۃ الکرامۃ ویوضع علی راسہ تاج الوقار والخلد والثانی خرج بنفسہ ومالہ

محتسبا یریدان یقتل ولا یقتل فان مات او قتل کانت رکبتہ مع ابراہیم خلیل الرحمن بین یدی اللہ تبارک وتعالی فی مقعد صدق عند ملیک مقتدر والثالث خرج بنفسہ ومالہ محتسبا یریدان یقتل ویقتل فان مات او قتل جاء یوم القیمۃ شاہرا سیفہ واضعہ علی عاتقہ والناس جاثون علی الرکب یقول الا افسحوا لنا فانا قد بذلنا دمائنا واموالنا للہ تبارک وتعالی قال رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم والذی نفسی بیدہ لو قال ذلک لابراہیم خلیل الرحمن او لنبی من الانبیاء لزحل لہم عن الطریق لما یری من واجب حقہم حتی یاتون منابر من نور تحت العرش فیجلسون علیہا ینظرون کیف یقضی بین الناس لا یحجبون عن الموت ولا یغمون فی البرزخ ولا تفزعہم الصیحۃ ولا یہمہم الحساب ولا المیزان ولا الصراط ینظرون کیف یقضی بین الناس ولا یسألون شیئا الا اعطوا ولا یشفعون فی شیء الا شفعوا فیہ ویعطون من الجنۃ ما احبوا ویتبوؤن من الجنۃ حیث احبوا رواہ البزار والبیہقی والاصفہانی وعن نعیم بن ہمار ان رجلا سال رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم ای الشہداء افضل قال الذین ان یلقوا فی الصف لا یلتفتون وجوہہم حتی یقتلوا اولئک ینطلقون فی الغرف العلی من الجنۃ یضحک الیہم ربہم واذا ضحک ربک الی عبد فی الدنیا فلا حساب علیہ رواہ احمد وابو یعلی ورواتہما ثقات وہم در حدیث ست الا اخبرکم عن الاجواد الاجواد اللہ الاجواد الاجواد وانا اجود ولد آدم واجودہم من بعدی رجل علم علما فنشر علمہ یبعث یوم القیمۃ امۃ واحدۃ ورجل جاد بنفسہ للہ عزوجل حتی یقتل رواہ ابو یعلی والبیہقی وہم در حدیث ست ثلثۃ یحبہم اللہ ویضحک الیہم ویستبشر بہم الذی اذا انکشفت فئۃ قاتل وراءہا بنفسہ للہ عزوجل فاما ان یقتل واما ان ینصرہ اللہ ویکفیہ فیقول انظروا الی عبدی ہذا کیف صبر بنفسہ والذی لہ امراۃ حسنۃ وفرش لین حسن فیقوم من اللیل یذر شہوتہ ویذکرنی ولو شاء رقد والذی اذا کان فی سفر وکان مع رکب فسہروا ثم ہجعوا فقام من السحر فی سراء وضراء رواہ الطبرانی باسناد حسن وعن ابی ہریرۃ عن النبی صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم انہ سئل جبرئیل عن ہذہ الآیۃ ونفخ فی الصور فصعق من فی السموات ومن فی الارض الا من شاء اللہ من الذین لم یشأ اللہ ان یصعقہم قال ہم الشہداء یعثہم اللہ متقلدین اسیافہم

حول عرشہ فاتاہم ملائکۃ من المحشر بنجایب من یاقوت ازمتہا الابیض رحال الذہب اغشیتہا السندس
والاستبرق ونارقہا اللین من الحریر خطایاہا ابصار الرجال لیرون فی الجنۃ علی خیول یقولون عند
طول التنزہ انطلقوا بنا ننظر کیف یقضی اللہ بین خلقہ یضحک اللہ الیہم واذا ضحک اللہ الی عبد من
موطن فلاحساب علیہ رواہ ابن ابی الدنیا وہم درحدیث ست ماترک قوم الجہاد الا عمہم اللہ
بالعذاب رواہ الطبرانی باسناد حسن وہم درحدیث ست ثالثۃ یضحک اللہ الیہم الرجل اذا قام
باللیل یصلی والقوم اذا صفوا فی الصلوۃ والقوم اذا صفوا فی قتال العدو وہم درحدیث ست
الجہاد واجب علیکم مع کل امیر بارکان اوفاجرا وان ہو عمل الکبائر عن ابی ہریرۃ وہم درحدیث ست
الجنۃ تحت ظلال السیوف عن ابی موسی وہم درحدیث ست من راح روحۃ فی سبیل اللہ کان لہ
مثلاما اصابہ من الغبار مسکا یوم القیمۃ الضیاء عن انس وہم درحدیث ست من سل سیفہ فی سبیل اللہ
فقد بایع اللہ ابن مردویہ عن ابی ہریرۃ وہم درحدیث ست من صدع راسہ فی سبیل اللہ
فاحتسب غفرلہ ماکان قبل ذلک من ذنب طب عن ابن عمر وہم درحدیث ست من فدی اسیر
من ایدی العدو فانا ذلک عن ابن عباس وہم درحدیث ست ساعات فی سبیل اللہ خیر
من خمسین صنجۃ عن ابن عمرو وہم درحدیث ست السیوف مفاتیح الجنۃ ابوبکر وابن عساکر عن زید
کفی بالسیف شاہدا عن سلمۃ بن المحبق السیوف اربعۃ المجاہدین فرعن ابی ایوب المحاصیل فی الماء
عن زید بن ثابت وہم درحدیث ست الا اخبرکم بخیر الناس منزلۃ رجل اخذ بعنان فرسہ فی سبیل اللہ
حتی یقتل او یموت الا اخبرکم بالذی یلیہ رجل معتزل فی شعب یقیم الصلوۃ ویوتی الزکوۃ ویشہد
ان لا الہ الا اللہ عن ابی ہریرۃ وہم درحدیث ست الاسلام ثلثۃ ابیات سفلی وعلیا وغرفۃ
فاما السفلی فالاسلام دخل فیہا عامۃ المسلمین فلا یسال احدہم الا قال انا مسلم واما العلیا فتفاضل
اعمالہم بعض المسلمین افضل من بعض واما الغرفۃ العلیا فالجہاد فی سبیل اللہ لا ینالہا الا افضلہم طب
عن فضالۃ بن عبید وہم درحدیث ست من مرض یوما فی سبیل اللہ او بعض یوم او ساعۃ غفرت
ذنوبہ وکتب لہ من الاجر عدد عتق مائۃ الف رقبۃ قیمۃ کل رقبۃ مائۃ الف ابن زنجویہ عن رجل من

اہل الحجاز مرسلا وہم در حدیث ست لموقف فی سبیل اللہ لایسئل فیہ بسیف ولا یطعن فیہ برمح ولا یرمی فیہ بسہم افضل من عبادۃ ستین سنۃ لایعصی اللہ فیہا طرفۃ عین ابن النجار عن ابن عمر وہم در حدیث ست لا یزال الجہاد حلوا خضرا العطرت لسعادۃ وانبتت الارض ونیشا نشوا من قبل المشرق یقولون لاجہاد ولا رباط اولئکہم وقود النار بل رباط یوم فی سبیل اللہ خیر من عتق الف رقبۃ ومن صدقۃ اہل الارض جمیعا ابن عساکر ضعیفہ عن انس وہم در حدیث ست المنفق علی الخیل کباسط یدہ بالصدقۃ لایقبضہا وابو الشیخ وابن راشا عند اللہ یوم القیمۃ کزکی المسک ابن سعید طب عن برید ابن عبد اللہ وہم در حدیث ست من مرض یوما فی البحر کان افضل من عتقۃ الف رقبۃ یجہز ہم ویغزو علیہم الی یوم القیمۃ الحدیث نل عن علی

مکتوب سی ام بسیادت وافادت دستگاہ میر کلاں شیخ در اسرار کریمۂ ماعندکم ینفد وما عند اللہ باق

اللہ تعالی فات برکات را شمول الطاف خویش داشتہ بجذبات وواردات معنوی سر بلند دارادے ازہر چہ میرد دمن و دست خوشترست ۱۲ قال اللہ تعالی ماعندکم ینفد وما عند اللہ باق این کریمۂ مبارکہ جامع مراتب قرب ست وحاصل نسخۂ سیر وسلوک اہل اللہ عموم کلمۂ ماکہ در آغاز کریمہ ہست محتوی ست بر جمیع مراتب نفی وتحقق ہر موز این کریمہ نام ونشان ماسوا را بر سیدارد وبفنای اتم میرساند کہ رکن اعظم ولایت ست وما عند اللہ باق مشتمل مراتب اثبات ست ورمزی از بقا کہ مترتب بر فناست ورکن دوم ولایت ست وارد تفاوت در مراتب باعتبار تفاوت اقدام سالکان ست در حصول این دو رکن ہر چند درین دو رکن قدم راسخ داشتہ باشد در کمالات ولایت اتم بود ہر کس از سالکان بقدر جوصلہ واستعداد در تحصیل این دو کمال دست و پا میزند تا کدام صاحب دولت باشد کہ در بحار اسرار این کریمہ غواصی نمودہ بہرۂ تام از جواہر نفیسۂ این دو کمال حاصل نماید ومراتب تفی را طی نمودہ از مرتبۂ علیا نصیبی فراگیرد ۱۲ سعادتہاست اندر پردۂ غیب

نگہ کن تا کرار یزند در حبیب اللہ تعالی امثال ما فقرا را ایمانی باین معانی دہاد و شربے از ین مشرب عطا کناد بالنبی و آلہ الامجاد و علیہ و علیہم الصلوات و التسلیمات و التحیات و البرکات

مکتوب سی و یکم سبیکے از اہل زمانہ در جواب کتابت او کہ تعرض بحال درویشان نمودہ بود

نوشتہ بودند کہ ہر گز در عمر خود باین خواری زندگانی نکردہ است کہ اکنون میکند مخدوما بندۂ عاجز کہ بہ بندہ مثل خود تملق نماید و التجا و لجاج پیش گیرد جای آن دارد کہ ذل و خواری بکشد چرا بدرگاہ غنی مطلق رو نیارد و تضرع و التجا نکند کہ سزاوار انیعنی اوست و گشایش مشکلات از وی می آید و بس وسعت رزق و تنگی آن ہم از وست نہ غیر او و ان یمسسک اللہ بضر فلا کاشف لہ الا ہو و ان یردک بخیر فلا راد لفضلہ یصیب بہ من یشاء من عبادہ نوشتہ بودند کہ فقر و درویشی ہمین تنہا ذکر نیست الی آخرہ مخدوما این را بکسی میگویند کہ دعوی فقر و درویشی داشتہ باشد این فقیر خود را بمراحل از معنی فقر و درویشی دور میداند از جہ گویند ازان ہم زبون تر است و ہر عیب کہ اثبات نمایند ازان ہم معیوب تر نوشتہ بودند کہ غیر از مسلمانی تعطف و تلطف ست الی آخرہ ہر مسلمانی باندازۂ طاقت خود درین امور کوشش مینماید لیکن در انچہ مقدور انیکس نیست معذور ست و این دور از کار خود را از کار مسلمانی و حقیقت آن بسی دور میداند ہر چہ می نویسند بر محل ست نوشتہ بودند صحبت با اہل اللہ دارد یا بہ نفس برای حصول مطالب دنیاست یا نتیجۂ آخرت ست بالفعل نقد وقت ادراک فوائد دنیاست و معاملۂ آخرت بدست آفریدگار ست بقدر اعمال و افعال مخدوما کسیکہ با اہل اللہ فقط برای دنیا صحبت دارد و آخرت ملحوظ نبود از برکات شان محروم مطلق ست و خسران دنیا و آخرت نصیب وقت او ست در رنگ آنصحبت کہ کسی دنیا را بعمل آخرت طلب نماید خائب و خاسر ست چنانچہ بقرآن مجید و احادیث نبوی علی مصدرہا الصلوۃ و السلام ثابت شدہ است این سخن در رنگ آن سخن ست کہ از ابو الفضل یا فیضی نقل کنند

که میگفته که دنیا نقد ست و آخرت نسیه، هیچکس نقد را بنسیه نفروخته است آری معاملهٔ آخرت
با آفریدگار ست بقدر اعمال لیکن باخلاص در اعمال وحسن قبول آن از صحبت اهل الله است عمل
بی اخلاص در رنگ قالب بی روح ست که قابل قبول نیست صحبت اهل الله است که مس
وجود را بکیمیای معرفت زر خالص میسازد خلاصی از مکر شیطان و شرارت نفس اماره از صحبت
این بزرگواران مامول ست و وصول بدرجات قرب الٰهی جل شانه و معرفت او که مقصود
از آفرینش انسان ست از باطن این اکابر مسئول و معاملهٔ که ورای اعمال و افعال ست
از خدمت ایشان ماخوذ ست دنیای نجس و خسیس چه باشد که بطمع آن کسی باهل الله
صحبت دارد و در رنگ آنست که کسے بپادشاهی بطمع فضلهٔ او صحبت دارد اگر چنین بود پس راه
صوفیه و طریقهٔ ارشادشان و قطع مفاوز و بوادی در طلب حق که بزرگان کرده اند همه عبث
باشد هیچکس بعمل خود بے فضل بجائے نرسیده است عملیکه وجود عامل دران میان باشد از خیز
اعتبار ساقط دانند و رفع وجود عامل در صحبت درویشان ست انچه نوشته اند انکار ست از فوائد
صحبت و از ارشاد باطنی صوفیه علیه بلکه انکار ست از اکابر صوفیه که صاحب ارشاد بوده اند بزعم شما
ارادت آوردن باهل الله و صحبت داشتن بایشانان محض برای دنیای دنی ست و هر که از
اکابر در خدمت پیر و مرشد خود بوده مطمح نظر او مطالب دنیاوی بوده و بس فذلک مبلغهم من العلم معاملهٔ
آخرت بآفریدگار ست بقدر اعمال و افعال و صحبت اهل الله در رنگ صحبت اهل دنیا ست بواسطهٔ
جلب منافع دنیا اعاذنا الله سبحانه عن هذا الاعتقاد

مکتوب سی و دوم به یار محمد در آنکه در آنحضرت عز سلطانه دین خالص بے شرکت مطلوب ست

بسم الله الرحمن الرحیم الله تعالی امثال ما بوالهوسانرا از گرفتاریهای لاطائل نجات بخشیده در طلب
و محبت خود یکجهت و یکرو گرداناد قال عز من قائل الا لله الدین الخالص در آنحضرت جل و علا

دین خالص که بی شرکت بود میخواهند و دل سالم از تعلق ماسوا میطلبند از خدا ربه بقلب سلیم
دلی که مسکن ماسواست در بارگاه کبریا خوار و بینواست و تهی از انوار او تعالی ۵ در خانه
دو میهمان نگنجند فکر تخلیه سر از اهم مهام ست که مهمان خانهٔ خالی میخواهد و در حوصلهٔ مایه ازین مهمات
نیست انا عند منکسرة القلوب در عالم حقیقت انکسار دل سبب سلامتی اوست برعکس عالم مجاز
هر چند شکسته تر بود از نا یافت مرادات و از گنجایش ماسوا سالم تر بود برای ظهور انوار کبریا والسلام علیکم

مکتوب سی و سوم بحاجی محمد افغان در آنکه مدار کار بر محبت شیخ کامل و متابعت سنت سنیه است

بسم الله الرحمن الرحیم کتابتی که برادر اغرار شد میان حاجی محمد فرستاده بودند رسیده خوشوقت ساخت
در یوزهٔ توجهات دربارهٔ خود و دربارهٔ مستر شدان خود نموده بودند گاه گاه توجه کرده می شود و بشنوی هم
خواهد کرد انشاء الله تعالی لیکن بدانند که مدار کار بر رابطهٔ معنوی ست که عبارت از محبت و اعتقاد گردیدن
و تسلیم ست مستر شد را نسبت بمرشد خود هر چند این رابطه قوی تر بود اخذ فیوض و برکات از باطن او
زیاده تر کند محبت صرف و رابطهٔ معنوی بی توجه و اخذ فیوض و برکات از باطن قطب کامل مکمل کافی ست
و توجه محض بی محبت و رابطهٔ معنوی کمتر مؤثر ست تاثیر توجه را قابلیت محل درکار ست آری توجه که بار رابطهٔ
مذکوره جمع شود نور علی نور بود مدار بر قوت رابطه است و اتباع سنت پیغمبر صلی الله تعالی علیه و آله
وسلم اگر درین دو امر رسوخ دارد غم نیست آخر او را ضائع نخواهند گذاشت و از کمالات اکابر محروم
نخواهند ساخت و اگر در یکی ازین دو چیز خلل رفت خطر در خطر ست اگر هزار ریاضت نماید والسلام

مکتوب سی و چهارم بحافظ عبد الکریم در فرق میان حیات دنیوی و حیات برزخی

الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی حیاتی که بنشأهٔ دنیوی تعلق دارد دو چیز میطلبد حس و حرکت
و حیاتی که بنشأهٔ برزخ متعلق ست محض حس ست بی آنکه باو حرکتی بود حق سبحانه حکیم مطلق ست

موافق هر محل حیاتی داده است در برزخ از حس چاره نیست تا تالم و تلذذ و صورت بندد و حرکت هیچ در کار نیست بخلاف نشأه دنیوی و اخروی که آنجا هر دو در کار است فافهم و السلام

مکتوب سی و پنجم[۳۵] بجامع العلوم شیخ بدر الدین سلطانپوری

در بیان آنکه در قرب ولایت فنای علم و ارادت در کار است و در قرب نبوت فنای آن علم و ارادت این اوصاف در کار نیست و حل شبهه که بر این تحقیق وارد می شود سبحانک لا علم لنا الا ما علمتنا انک انت العلیم الحکیم مصرع از هر چه میرود سخن دوست خوشتر است

مخدوما در قرب ولایت کوشش تمام در زوال صفت ارادت از سالک مینمایند و فنای ارادت را شرط ولایت میدانند و در قرب نبوت زوال متعلق سوی این صفت مطلوب است و این صفت که فی نفسها از صفات کاملات بحال خود است و زوال آن مطلوب نیست و همچنین در قرب ولایت زوال علم اشیا مطلوب است چه نسیان ماسوا که فنا عبارت از انست شرط ولایت است و در قرب نبوت زوال گرفتاری باشیای مطلوب است و علم که فی نفسها صفت کمال است زوال آن مطلوب و ناگزیر است سوال انبیا علیهم الصلوات و التسلیمات که بالاصالة بقرب نبوت متحقق اند قرب ولایت ایشان را نیز همه وقت حاصل است پس باید که زوال صفت ارادت و علم در ثبوت این هر دو صفت ایشان را در یک وقت حاصل بود باعتبار حصول در هر دو قرب و آن ممکن نه و تنافی لوازم دلیل تنافی ملزومات است پس این هر دو قرب در یکوقت جمع نشود و آن خلاف مقرر و خلاف واقع است در جواب گویم بر تقدیر تسلیم اشتراط بقای صفتین در قرب نبوت که قرب ولایت که بی قرب نبوت مشروط بفنای علم و ارادت است و چون این قرب با قرب نبوت جمع شود شرطیت و مشروطیت ممنوع است کما سیجی تحقیقه انشاء الله تعالی با آنکه گویم که ولایت را دو جزو است فنا و بقا در فنا زوال صفتین است و در بقا عارف را ارادتی از نزد خود عطا میفرمایند و صاحب ارادت میسازند و همچنین در بقا اگر علوم زائله عود نمایند

گنجایش دارد پس صاحب قرب ولایت در حالت بقای تواند که بقرب نبوت متحقق شود وجامع قربین باشد این جواب بی خدشه نیست چه این جمع وتحقق در حق کسی هست که از راه قرب ولایت بقرب نبوت عروج کند وفنا وبقای ولایت را حاصل نموده بکمالات مقام نبوت برسد واین قسم وصول از نوادر ست اما شخصی که براه قرب نبوت واصل شده است چنانچه عامهٔ واصلان این دولت بهمین راه رسیده اند جمع این دو قرب در حق او اشکال دارد چه بقا باین دو صفت مشروط بفنای اینهاست ودر راه قرب نبوت فنای این صفتین ثابت نیست تحقیق اینمقام آنست که فنای صفت ارادت در قرب ولایت مقصود اولی وشرط بالاصالة نیست مقصود اصلی رفع متعلق سوء ارادتست وچون رفع متعلق سوء ارادت در مقام ولایت بی رفع ارادت صورت پذیر نیست لاجرم در رفع ارادت وفنای آن سعی مینمایند تا رفع متعلق سوء آن شود زیرا که چون اصل ارادت نبود تعلق آن به نیک وبد صورت ندارد واثبت الجدار اولا ثم النقش وآنکه گفتم که در مقام ولایت متعلق بسوء رفع ارادت صورت پذیر نیست برای آن ست که قرب ولایت قرب ظلی ست وگرفتاری دران موطن گرفتاری بظل وقرب ظل را آنقدر قوت نیست که باوجود صفت ارادت رفع متعلق سوء آن تواند نمود لاجرم در رفع ارادت کوشش مینمایند تا رفع آن بسهولت صورت بندد ودر قرب نبوت قرب اصلی ست وگرفتاری ست باصل وقرب اصل وگرفتاری آنرا قوتی ست که باوجود صفت ارادت رفع متعلق سوء آن تواند نمود لاجرم در رفع ارادت سعی نمی نمایند چه آنچه مقصود از رفع آن بوده بوجه احسن بوصول پیوسته است وارادت فی نفسها صفت کاملهٔ است اگر نقص وقبح دران راه می یابد از راه متعلق آن می آید چون متعلق سوء آن مرتفع شد غیر حسن وکمال دران هیچ نماند وبقای آن مطلوب گشت وهمچنین در صفت علم گوییم که مقصود اول در قرب ولایت از زوال علم زوال گرفتاری ست باشیا چون زوال گرفتاری اشیا درین قرب بی زوال علم اشیا صورت نمی بندد چه قرب ظلی وگرفتاری ظل را آن قوت نیست که باوجود علم اشیا گرفتاری اشیا را تواند زائل نمود لاجرم در زوال علم کوشش می نمایند نسیان اشیا را می خواهند تا گرفتاری با آنها نماند ودر قرب نبوت گرفتاری

باصل ست وگرفتاری اصل قوی ست آنجای تواند که محبت وگرفتاری اشیا را باوجود علم اشیا زائل سازد وناچار در زوال علم کوشش نمی نمایند که صفت کمال ست بلکه بقای آن را می خواهند وانچه مقصود از زوال علم ست درین قرب بحصول پیوسته است هذا وجواب دیگر از اصل سوال گوئیم که شرطیت زوال صفتین در ولایت صغری ست که ولایت اولیاست وولایت ظلی ست وولایت انبیا علیهم الصلوات والبرکات ولایت کبری ست که ولایت اصلی ست وشرطیت زوال صفتین درین ولایت به ثبوت نه بپیوسته است

مکتوب سی و ششم بشمس الدین خویشکی در بیان ظاهر اثم وباطن اثم

بسم الله الرحمن الرحیم قال الله تبارک وذروا ظاهر الاثم وباطنه حق سبحانه بندها را چون بنهی ظاهره وباطنه بنواخته است چنانچه فرمود واسبغ علیکم نعمه ظاهره وباطنه لاجرم بترک ظاهر اثم وباطن آن تکلیف فرمود تا کفران به نعمت باطنیان یکی ازین دو اثم ننمایند وشکر ظاهر وباطن بترک اثمین بجا آرند ظاهر اثم می تواند که آن باشد که علمای ظاهر آنرا بیان فرموده اند از اتیان حرام ومکروه وباطن اثم التفات باطن بود بماسوای حق سبحانه ومحبت وگرفتاری بما دون الله تعالی ولیکه گرفتار غیر ست از وچه توقع خیر ست روحی که مائل بماسواست در بارگاه کبریا خوار وبنواست نزد اهل الله سلامتی دل از اهم مهام ست وخلاصی روح از اول مقاصد اذجا اربه بقلب سلیم حصول معرفت الله ووصول بدرجات قرب همه موقوف برآزادی دل ست از محبت ودید ودانش ماسوا دریک دل دو محبت جمع نشود در خانه دو میهمان نگنجند آنجا دین خالص میخواهند که شرکت را برنتابد والله الدین الخالص

مکتوب سی و هفتم بغلام محمد افغان در آنکه ذکر از مقاصد نیست وانچه دوام ندارد اعتبار ندارد

بسم الله الرحمن الرحیم الله تعالی بر جاده شریعت غرا وسنت مصطفی علیه وعلی آله الصلوات

والبرکات العلی مستقیم داشته در مدارج قرب ترقیات دهد مکتوب مرغوب رسیده مسرت گردید
نوشته بودند که این داعی را بعضی اوقات رتبهٔ فنای خویش دست میدهد در اثنای گاهی
ذکر قلبی هست و گاهی نه مخدوما ذکر مقصود اولی نیست مطلوب ازان فنای المذکور ست
وچون فنای المذکور که از مقاصد ست حاصل شد که ذکر نباشد پس در حالت فنا و هنگام
استهلاک ولی شعور ست اگر ذکر را نیابند قصوری ندارد و مستهلک اگر با وجود ذکر هم ذکر را
احساس نکند گنجایش دارد بلکه در بعضی از اقسام فنا زوال ذکر شرط و ناگزیر ست مخدوما
از ذکر قلبی اگرچه حرکت جنبش دل خواسته آید پس دوام آن هیچ درکار نیست نه در حالت فنا و نه در حالت
غیر فنا انچه دوام پذیرد و ناگزیر ست توجه و حضور قلبی ست حرکت باشد یا نه دیگر هیچ علامت
فنا ننوشتند تا دانسته شود که کدام قسم فنا دست میدهد فنای جذبه یا فنای سلوک فنای جذبه
یا فنای لطائف فنای آنست که دوام پذیرد و انچه دوام ندارد چندان معتبر نیست سوای فنای جذبه والسلام

مکتوب سی و هشتم بر رفعت بیگ در ترغیب برایتان امورے که طالب این راه را ناگزیر ست

بسم الله الرحمن الرحیم بسم الله والسلام علی رسول الله اخوی اعزی میر رفعت بیگ از دنائت
علائق برفعت حقائق آید و از ضیق صورت بوسعت معنی گراید عمر چند روزه را که ملک ابدی بآن
دست می آید در بیهودگی صرف ننماید و دوام اقبال را بجناب قدس حضرت بیچون حقیقی جلت
عظمته از دست ندهد ؎ دائم همه جا با همه کس در همه کار ۔ میدار شفته چشم دل جانب یار
شبهای تار را بوظائف اذکار روشن دارگریه و استغفار سحر را غنیمت شمار خلص عمر از دست
میرود و موسم کار بانجام میرسد بکدام عذر کار امروز بفردا اندازیم که هر امروز را فردائی هست
فکر باصل باید کرد و از ظل باصل باید رفت ففروا الی الله ؎ دادیم ترا گنج مقصود نشان
+ گر ما نرسیدیم تو شاید برسی + والسلام علیکم

بحسن صباحت می ماند صباحت حسن تفصیلی ست که در معرض بیان آید چنانچه در عالم مجاز تعبیر
ازان بر شاقت قد و صباحت خد و لطافت چشم و ابرو و امثال آن نمایند و ملاحت جبی ست معنوی
و آنی ست ذوقی که از حیطهٔ تعبیر آن بیرون ست و ورای رشاقت و لطافت مذکور ست که تعبیر ازان
بآن حسن می نمایند خوش گفت ؎ آن دارد آن نگار که آنست هر چه هست ؎ آنرا طلب کنید
حریفان که آن کجاست ؎ و این مرکز و محیط یک تعین ست که مسمی باشرف و اسبق اجزای اوست
که مرکز ست یعنی حب و تعین ثانی تعین وجودیست چه حب ست که سبب وجود و ایجاد گشته است و تعین
علمی دون تعین وجودیست و حصه است از حصص آن لیکن اجمع حصص ست چنانچه تحقیق آن در جای
دیگر ثبت یافته است بر سر اصل سخن رویم که آن مصباح افروخته که در آبگینه است یوقد من شجرة
و از دیاد نور آن نموده می آید من شجرة مبارکة زیتونة از درخت بابرکت بسیار نفع که درخت زیتون ست
که در زمین مقدس شام رسته است این شجرهٔ مبارکه گویا کنایه از حقیقت خلت حضرت ابراهیم ست علی نبینا
و علیه الصلوة والسلام و چون آنحضرت شجرهٔ انبیاست و در قرآن مجید در حق او وارد گشته و بارکنا علیه
و علی اسحاق بنابران شجرهٔ مبارکه ازوی تعبیر میتوان نمود و مناسبت زیتون باو آنست که منبت زیتون
زمین شام ست و نیز درخت مبارک ست چنانچه منقول ست که هفتاد پیغمبر علیهم السلام بروی دعا برکت
کرده اند که یکی ازانها حضرت خلیل ملت علیه السلام و نیز آورده اند که زیتون اول درختی ست که بعد طوفان
رسته است و آنحضرت هم اول اولی العزم ست که بعد از طوفان بر منصهٔ ظهور آمده ست و چون حقیقت
خلت برتر از طبقات زمین و آسمان ست لا شرقیة ولا غربیة آنرا فرموده یکاد زیتها یضیئ ولو لم تمسسه نار
نزدیک ست که روغن آن درخت روشنی دهد بنفس خود اگر نرسیده باشد بوی آتشی یعنی حقیقت
خلت در رخشندگی و هدایت بمثابه است که بی آنکه آتش محبت ازوی اشتعال یابد روشنائی بخش ست
و صباحت آن همیره ملاحت را هم مطلوبست و چون ولایت ابراهیمی با ولایت محمدی علیها الصلوة
والسلام جمع گردد و نائرهٔ محبت از خلت افروخته شود و صباحت این ولایت با ملاحت آن ولایت
اتحاد یابد و کمالات محیط در مرکز روی نماید نور علی نور نور بر نور افزاید و نور صباحت با نور

که هر که در شریعت ست کارش رد و قبول خلق ست و چون از اهل طریقت گشت الی آخره بر تقدیر این اراده در کمال سقوط است و قابل استشهاد نه چه همه کس محکوم احکام شرعیه است و هیچ کس ازین دائره بیرون نیست تا اهل طریقت بگرد و بانیک و بد دوستی و آشتی پیدا کند و ترک رد و اعتراض بر خلق اختیار کند حق سبحانه بآن رحمت و رافت اظهار بتری و عداوت بکفار نکونسار میفرماید و مسلمانان را امر بعداوت و شدت و غلظت و قتال بآنها مینماید عجب مسلمانی بود که با نیقسم دشمنان خدا عز و جل برخلاف فرموده او در مقام آشتی بود و دوستی نماید مدعی دعوی ولایت و قرب الهی کند جل سلطانه ولایت و قرب فرع اسلام ست حق سبحانه میفرماید ومن یتولهم منکم فانه منهم و نیز میفرماید و لو کانوا یومنون بالله والنبی وما انزل الیه ما اتخذوهم اولیاء باجمله اهل حال در حال خود معذور ست و در عمل بمقتضای آن حال ماخوذ و لیکن عبارت آن رساله بر شهود و حال فرود باید آورد و فان کلام السکاری کهیل باید دانست که این حال که رافع تمییز بین القبیح والحسن بوده در ظهور ولایت هم نقص ست کمال آنست که از سکر بصحو آید و از جمع بفرق بعد الجمع و از کفر باسلام گراید و السلام علیکم

مکتوب چهلم بر فعت بیگ در نصیحت

الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی ۵ مصلحت دید من آنست که یاران همه کاره بگذارند سر طرهٔ یاری گیرند و بشفقت آثار اعمر عزیز گذشته میرود و اجل مسمار رسیده می آید نوعی نمایند که وقت عزیز در پی اصلاح باطن رود و در تعمیر دل که محل نظر مولی ست جل سلطانه مصروف گردد و در استداد گور و قیامت کوشند شبهای تار را بوظائف اذکار روشن دارند و گریه و استغفار سحر را مغتنم دانند و در شبانروزی یکدو وقت برای خلوت مقرر باید ساخت که هیچ کس در آنوقت مزاحم نباشد و بکلمهٔ لا الا الله نفی مقاصد و مرادات خود کنند تا هیچ مرادی و مقصودی در ساحت سینه غیر

ازحق سبحانہ نماند ۔ این کار دولت ست کنون تا کرا دہند ۔ والسلام اولاً وآخراً

مکتوب چہل ویکم

الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی مکتوب برادر گرامی مولانا محمد شریف رسیدہ خوشوقت ساخت اللہ تعالی برجادۂ شریعت علیہ وسنت سنیہ استقامت کرامت فرماید درمحبت وعقیدت شیوخ کہ وسائل وصول مطلب اعلی اند دوام رسوخ عنایت کند نوشتہ بودند انچہ باعث آزار خاطر توشدہ است ازبندہ واقع نشدہ است یاران کابل بجہت بعضی اغراض خبرہا رسانیدہ گران خاطر ساختہ اند مخدوما ہیچ کس ازمردم کابل چیزیکہ موجب آزار خاطر فقیر باشد ازشما نرسانیدہ است وخاطر فقیر ازہیچ وجہ ازشما آزردہ نیست غیر ازراہ آزردگی مولانا محمد صدیق کہ رفع آن برفع آزردگی مولانا وابستہ است بغیر ازین ازہیچ رہگذر فقیر رانسبت بشما گران خاطری نیست ہرکہ خلاف آن بشما رسانیدہ است خلاف واقع است خاطر شریف ازین ممر جمع باشد واسترضای مولانا محمد صدیق شمارا ناگزیرست بہرکیف مشارالیہ راازخود راضی سازند تا باطن ہمہ پیران ازشما راضی باشد وابواب فیوض مفتوح بود والسلام اولاً وآخراً

مکتوب چہل ودوم

الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی مکتوب مرغوب اخوی محمد وفا کہ مبنی ازمحبت ومشعر ازذوق بود رسیدہ خوشوقت ساخت توقع کہ ہمہ برین منوال احوال رانویسان باشند کہ سبب توجہ غائبانہ است ازفقر دلتنگ نشوند وازتنگی معیشت دربا نباشند اللہ یبسط الرزق لمن یشاء ویقدر طالبان حق جل وعلا ازفعل او سبحانہ باید کہ شاد وخرم باشند بلکہ لذت گیرند وانچہ ازمحبوب حقیقی می آید محبوب ست ایلام باشد

یا انعام نعمت بود و یا نقمت ؎ می تلخ ست جز گلعذاران + کہ ہر چندش خوری باشد گوارا
ہنگام مضائق صوری باید کہ کشایش و فتوحات معنوی مضاعف باشد کہ خرابی ظاہر
سبب طراوت باطن ست موجب عدم پرداخت بحضور باطن چون باشد و احوال غریبہ
پیش ازین رو میداد الحال چرا رو ندہد چہ بلا شد آشنائی با مولای حقیقی جلت عظمتہ مگر
منحصر در وقت وسعت و فراخی ست تا زمان تنگدستی از و سبحانہ قطع نمودہ آید بر خلاف گذشتہ
بکلیت بجانب حق آیند جل و علا و بظاہر و باطن متوجہ جناب قدس او باشند تعالی و از طلب او
سبحانہ ہرگز نیاسایند چہ قسم احوال خوب بیان می کردند افسوس کہ لطافت استعداد خود را
بخاک برابر نمایند و از جواہر نفیسہ بخزف ریزہ چند قناعت کنند فیا ویلتا علی من اعرض عن
ذکر اللہ و یا حسرتا علی من فرط فی جنب اللہ قلت تمتعات دنیویہ سبب سہولت حساب
اخروی ست پیغمبر خدا صلی اللہ تعالی علیہ و آلہ وسلم فرمودہ اثنان یکرہہما ابن آدم یکرہ الموت
والموت خیر لہ من الفتنۃ و یکرہ قلۃ المال و قلۃ المال اقل للحساب تلخیہای دنیاوی وسیلہ درجات
آخرت ست و تنعمات آن موجب نقصان آن در حدیث ست حلوۃ الدنیا مرۃ الآخرۃ و مرۃ الدنیا
حلوۃ الآخرۃ و ہم در حدیث ست ان اطول الناس جوعا یوم القیمۃ اکثرہم شبعا فی الدنیا
و ہم در حدیث ست اف للدنیا و ما فیہا من البلیات حلالہا حساب و حرامہا عذاب و نیز در حدیث
آمدہ است ما من عبد یرید ان یرتفع فی الدنیا درجۃ فارتفع الا وضعہ اللہ فی الآخرۃ درجۃ اکبر
منہا و اطول و ہم در حدیث ست تبا للذہب و الفضۃ قیل فما نذخر قال لسانا ذاکرا و قلبا شاکرا و زوجۃ
تعین علی الآخرۃ بدانند کہ ہر کہ بجمع ہمت متوجہ کار آخرت باشد و بتمامی رو بحق سبحانہ آرد حق تعالی
از کرم امور دینی و دنیاوی او کفایت فرماید رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم فرمودہ است
من جعل الہموم ہما واحدا ہم المعاد کفاہ اللہ سائر ہمومہ و من تشعبت بہ الہموم من احوال الدنیا
لم یبال اللہ فی ای اودیتہا ہلک و ہم در حدیث ست من اصبح و الدنیا اکبر ہمہ فلیس من اللہ
فی شئ و من لم یتق اللہ فلیس من اللہ فی شئ و من لم یہتم للمسلمین فلیس منہم طلب اذن خواندن

بعضی آیات بعد نماز بامداد بجهت رفع تنگی معاش نموده بودند مخدوما اگر نیت صالح درین رفع رود هد چه مانع ست بخوانید

مکتوب چهل و سوم بخواجه عبد الصمد کابلی در ذکر محصلات قرب الهی جل شانه

بسم الله حامدا لله العظیم و مصلیا علی رسوله الکریم اما بعد فمجازی الامور مشکوره المسئول من الله سبحانه عافیتکم و استقامتکم علی جادة الشریعة العلیة و السنة السنیة تخلیکم عن العوایق و تحلیکم بالحقایق صحیفه شریفه رسیده خوشوقت ساخت از حرارت طلب که اندراج یافته بود بوضوح انجامید حق سبحانه از دیاد این حرارت فرماید و نائره آنرا در باطن مشتعل سازد تا از علائق کونی پاک و مصفا کند و بحقایق الهی جل و علا متحقق و متحلی گرداند و از اسباب محصله این دولت دوام ذکرست و قلت اختلاط با خلایق و قلت حرف و حکایت لایعنی و رسوخ ست بر محبت شیوخ و السلام

مکتوب چهل و چهارم بمحمد صادق در معنی هدایت بصراط مستقیم

الحمد لله رب العالمین و الصلوة و السلام علی سید المرسلین و آله اجمعین هدایت کردن حق سبحانه و تعالی بنده را بصراط مستقیم عبارت ازانست که هر ضیقی که در صدر وی بود دور کند و هیچ تنگی در سینه وی از هیچ راه نماند و یسر تمام در امتثال اوامر و انتهای نواهی حاصل آید و رضای وی تابع قضا و قدر حق سبحانه و تعالی بود چنین که اگر عالمی برهم شود و بمصائب صعب و آلام سخت او را مبتلا سازند هیچ کدورتی در باطن وی ازین امور پیدا نشود و این امور را عین صواب و النسب بیند و بطوع و رغبت تمام ازین اشیا راضی گردد بلکه هر بلائی و مصیبتی که پیش آید آنرا از نعم او سبحانه شمرد و در شکر آن کوشد و القای وسواس خناس که در سینه او می بود و در آنجا آشیانه داشت برطرف شود و کلبه او را ازانجا ویران سازند چون عارف کامل باین کرامت علیا و سعادت عظمی مستسعد گردد و مهتد بهدایت الهی جل شانه گردد و صراط مستقیم یابد

وشرح صدر نیز عبارت ازین ابتدا است کما قال تبارک وتعالی فمن یرد اللہ ان یہدیہ یشرح صدرہ للاسلام ومن یرد ان یضلہ یجعل صدرہ ضیقا حرجا کانما یصعد فی السماء وایضا قال تعالی ولو انا کتبنا علیہم ان اقتلوا انفسکم او اخرجوا من دیارکم ما فعلوہ الا قلیل منہم ولو انہم فعلوا ما یوعظون بہ لکان خیرا لہم واشد تثبیتا واذا لآتیناہم من لدنا اجرا عظیما ولہدیناہم صراطا مستقیما والسلام علی من اتبع الہدی

مکتوب چہل و پنجم بشاہ خواجہ در ذکر بعضے مکاشفات حضرت پیر دستگیر خود رضی اللہ عنہ

بسم اللہ حامدا ومصلیا حضرت مجدد الف ثانی حضرت ایشان مارضی اللہ تعالی عنہ میفرمودند کہ وقتی نشستہ بودم کہ دائرۂ غضب او سبحانہ ظاہر گشت وسیر دران دائرہ افتاد انواع غضب او تعالی صفاتی وذاتی وگوناگون انتقامات او سبحانہ در آنمقام مطالعہ نمودہ آمد واین سیر بتطویل انجامید بعد ازان دیدم کہ ازان دائرہ برآمد وسیر در مقامی کہ فوق تر از نیمقام بود واقع شد ودر صدد قطع آنمقام گشتم چون ملاحظہ نمودم معلوم گشت کہ این سیر در استغنای الٰہی ست جل شانہ انواع استغنای او ذاتی وصفاتی در نیمقام مرئی گشت وامور عجیبہ در نیمقام دیدہ شد بعد ازان فوق انمقام سیر افتاد معلوم گشت کہ مقام رحمت ورافت او ست سبحانہ وتعالی در نیمقام ظہور جمال صرف کہ شائبہ از جلال بآن مخلوط نیست ورنگی از غضب وانتقام واستغنا در نجا یافتہ نشد وہر چند تتبع نمود غیر از عفو وتجاوز ورحمت ومغفرت یافتہ نشد ودر ہر مقامی ازین مقامات ثلثہ مقامہای متفاوتہ ظاہر گشت بعد ازان سیر فوق انمقام واقع شد الی ہا شاء اللہ سبحانہ حضرت ایشان قدس سرہ دو شخص را فرمودند کہ شما را از دائرۂ غضب بیرون کردند ومتصل فوق ہا شدند والسلام

مکتوب چہل و ششم بمیر مغل در ترغیب بر اتباع سنت سنیہ ورسوخ محبت شیخ

الحمد للہ والسلام علی عبادہ الذین اصطفی برادر گرامی میر مغل ازین فقرای دور افتادہ سلام

عافیت انجام خوانند ہر چند ملاقات صوری شما واقع نیست لیکن بنسبت و انجذاب معنوی بران می آرد کہ دو کلمہ محبت آمیز نوشتہ آید مخدوما چون رابطۂ اخلاص با فقیر بہم رسانیدہ اید نگاہداشت آن بمراعات طریقۂ فقرا ناگزیرست اتباع شریعت علیہ و سنت سنیہ را از دست نباید داد دوام اقبال را بجناب حضرت بیچون حقیقی بوصف نیستی غنیمت باید شمرد ع این کار دولت ست کنون تا کرا رسد

مکتوب چہل و ہفتم بحقایق آگاہ مولانا محمد حنیف در بیان تسلیک طلاب و توضیح مراتب کمال مع المعارف المتعلق بہا

بعد الحمد و الصلوۃ و ارسال التحیات بجناب اخوی اعزی میرساند کہ مجملی در بیان طریقہ تسلیک طلاب و اشارت بکمال الکمال باندازۂ فہم قاصر در تحریر می آرد استماع فرمایند لا الہ الا اللہ کلمۂ توحید ست جدا گردانیدن قدیم لذاتہ است از غیر قدیم لذاتہ و آنرا درجات و مراتب ست مرتبۂ اولی تفوہ بکلمۂ توحید ست بالتصدیق قلب و این مرتبہ عوام مومنین ست و زہاد و عباد و علماکہ در صدد قطع منازل سلوک نیستند و در بوادی سیر الی اللہ نہ در آمدہ اند ہمہ داخل این مرتبہ اند مرتبۂ دوم مخصوص باہل سلوک ست کہ متوجہ مراتب وجوب اند و در سیر الی اللہ در آمدہ بانجام آن نرسیدہ اند اینجماعہ چون یقین کردہ اند کہ وصول بمطلوب بموجب الا للہ الدین الخالص بی قطع علایق و تخلص از ماعدا میسر نیست و بحکم ما جعل اللہ لرجل من قلبین فی جوفہ در یک دل محبت حق با غیر حق جل و علا جمع نمی شود لاجرم بجمع ہمت در پے قطع علایق قلب اند و بریاضات با بجذبات الٰہی جل سلطانہ می خواہند کہ تعلق علمی و جہی آن از ماسوا گسستہ گردد و ہم بامداد این کلمۂ طیبہ ساحت باطن ساعت فساعت از ین علایق پاک میسازند الی ان یبلغ الکتاب اجلہ ع تا بجا رود ب لانرود بے راہ ✤ کی رسی در سرای الا اللہ ✤ مرتبۂ سوم آنست کہ نسیان ماسوا نماید و از تعلق علمی و جہی ماعدا وارہد و قدیم را از حادث از روی علم و محبت جدا کند و حضور مع اللہ سبحانہ ملکۂ دل شود بنوعی کہ اگر بتکلف یاد ماسوی نماید بیادش نیاید و اگر فرضا عمر نوح علی نبینا

وعلیہ الصلوٰۃ والسلام بصاحب این قلب بدہند ہرگز غیر مخطور او نگردد و این حالت معبر بفنای قلب ست و مربوط ست بتمامی سیر الی اللہ و نتیجۂ وصول بافعال واجبی تعالت مرتبۂ چہارم نفی منتسبات ست از وجود و سائر صفات کہ تابع وجود اند از نفس حاضر بیانش آنست کہ وجود و کمالات نابعۂ آن مخصوص بواجب ست تعالی وتقدس اگر در ممکن نمودار ست از انحضرت مستفاد و مستعار ست و آنچہ ذاتی اوست عدم ست کہ آن بواسطۂ انعکاس کمالات نمودی پیدا کردہ و از اعدام دیگر متمیز گشتہ و ممکن باین نمودی بود خود را کامل و مبدأ خیرات تصور نمودہ دعوی شرکت دیگری پیدا کردہ است و بخود اقبال و از اصل اعراض نمودہ است و چون سالک مستعد را بالفضل میخواہند کہ بقرب خویش بنوازند این معرفت او را عطا میفرمایند تا اعراض از خود و اقبال بآنجناب مقدس پیدا می کند و ہم بنگرار این کلمۂ مبارکہ کہ ہر ساعت کمالات عاریتی را باصل حوالت مینماید تا از شرک خفی و دعوی ہمسری دارہد و خائن در امانت نبود و قدیم را از حادث بعد از انکہ شریک در کمالات خاصۂ او نمودہ بود جدا سازد خوش گفت ؎

وصافی خود بر غم حاسد تا کے ترویج چنین متاع کاسد تا کے
تو معدومی خیال ہستی از تو باشد فاسد خیال فاسد تا کے

مرتبۂ خامس حقیقت افراد ست و از نفی بانتفا آمدن ست و از طریقت بحقیقت پیوستن و کمالات عاریتی را باصل محق دیدن و خود را کہ مرآت این کمالات بود معدوم یافتن و جمادی ہمیس و حرکت دیدن این کمال معبر بفنای نفس ست و نتیجہ تجلی صفات مرتبۂ سادس آنست کہ عدم را کہ مرآت کمالات بود و بعد از لحوق کمالات باصل بعدم مطلق لاحق یافتن کمال زوال نفس حاضر درین مرتبہ صورت می بندد کہ نہ از وجود حکم و نہ از عدم اثر لا تبقی ولا تذر این کمال ہر چند منتہای تجلی صفات ست اما حصول این بے پرتو تجلی ذات میسر نیست چہ تمامی ہر مقام بی پرتو مقام فوق بآن صورت ندارد و باید دانست کہ در فنای نفس اقدام بس متفاوت ست تا کدام صاحب دولت بود کہ بحقیقت آن برسد ہر چند بسیاری توہم و تعقل انیمنی نمایند و در مراقبہ گوہری از بحار آن بدست آرند و تخلص و رہائی قلیل را در غلبات شوق و محبت یا بطرق اندراج یا بہ پرتو پیر کامل مکمل بمشیرہ احد

اما کسی که بکمال این تخلص متحقق گشته است علی قدر الطاقة البشریة مگر قلیلی باشند و تا بحقیقت این تخلص و فنا نرسد از اثبات الوهیت حق نجات کامل نیابد و بتکرار کلمه طیبه لا الٰه الا الله اثبات الوهیت خود نماید که از راه اثبات صفت کمال بخود آمده بود و لو احیانا و لو علی سبیل الندرة او لبعض اللطایف دون بعض او نحو امن الاثبات مالم یفن کلا و لم تخلص لما سامی آرند که عزیزی را در بادیه عقبه سخت پیش آمد آن عزیز نذر کرد که اگر ازین عقبه نجات یابم هرگز حق را جل و علا یاد نکنم القصه نجات یافت و بشهر در آمد و سیر بخورد و ببرد شیخ الاسلام گوید که او در نذر خود صادق بود چه اگر می نریست یاد کردن و نا کردن هر دو مشکل بود و نیز شیخ الاسلام گفته که انچنان نذر کرده است هرگز او را یاد نکنم جهت ننگ یاد خود گفته زیرا که ذکر انکس هیچگونه لیاقت آنجناب قدس ندارد و یعود ذکره الیه حضرت شیخ محی الدین بن العربی قدس سره در بیان کریمه وان من شئ الا یسبح بحمده میفرماید که می تواند که ضمیر بحمده راجع بشئ بود یعنی نیست هیچ چیزی مگر آنکه تسبیح میکند بحمد خود چه تسبیح او عاید باوست و شایان مرتبه تقدس و تنزه نیست بر انکه چون اشخاص عالم ظلال اسماء و صفات اند هر اسم را خداوند جل و علا که چندین ظلال در میان هست که نوبت باین شخص رسیده است پس در هنگام ترقی فنا و بقا بظلی از ظلال اسم که مبدأ تعین سالک ست خواهد بحصول پیوست و منتسبات را باین اسم که ظلی ست از ظلال حوالت نموده و باوصاف آن اسم متحقق خواهد گردید چه هر اسم جامع اسماء و صفات ست بعد از تحقق بآن اسم چون متوجه فوق گردد بظل فوقانی که اصل این اسم ست در رنگ آن اسم متحقق خواهد گشت و این اسم تحتانی را گذاشته باسم فوقانی که اصل اوست خواهد پیوست و همچنین از اصل ثانی باصل ثالث و از اصل ثالث برابع و از اصل رابع بخامس و از اصل خامس بسادس و سابع الی ما شاء الله سبحانه بقا خواهد یافت تا کدام صاحب دولت بود که این همه مراتب ظلال گذاشته باصل اسم واصل گردد حضرت خواجه نقشبند قدس سره فرمودند که هفت سال همراه مولانا عارف در تگ و پوی آن بودم که از اصل آگاهی یابم سه بار بسفر حجاز رفتم اگر مثل مولانا یا شبه مولانا انجامی یافتم هرگز بمی گشتم باید دانست که وصول بظلال اسم و سیر در مراتب آن سیر بولایت صغری ست که ولایت اولیاست و سیر در اصول اسماء و صفات منوط

بولایت کبریٰ ست کہ ولایت انبیاست علیہم الصلوٰت والبرکات و این ہر دو ولایت باسم الظاہر تعلق دارد و از گذشت این ہر اسم الباطن ست کہ ولایت ملأ اعلیٰ ست و فرق در اسم الظاہر و اسم الباطن در مکتوبات قدسی آیات حضرت قطب المحققین حضرت ایشان ما قدسنا اللہ بسرہ الاقدس مسطور ست بالجملہ اسم الظاہر اسمی ست کہ ذات در ان اصلا ملحوظ نیست و در اسم الباطن ذات در پردۂ اسم ملحوظ است فالسیر فی العلم مثلا سیر فی الاسم الظاہر و السیر فی العلیم مثلا سیر فی الاسم الباطن و از گذشت اسم الباطن در جانب عروج کمالات نبوت در پیش ست علی تفاوت مراتب الانبیاء و المرسلین علی اجمعہم عموما و علی خاتمہم خصوصا الصلوٰۃ و التحیات و حصول این کمالات بالاصالۃ انبیاست علیہم الصلوٰۃ و بہ تبعیت و وراثت ہر کرا میخواہد از مدہذا و انچہ بالا و مرتبہ ورای نفس گفتہ شدہ باعتبار اجمال و کلیہ بود و الا فنا در ہر اسمی کہ در مراتب ظلال و اصول مسطور شدہ است مرتبہ ایست از مراتب توحید مرتبہ کہ سایع افراد ذاتست تعالی و تقدس از صفات و اسما تعالت زیرا کہ محب ذات بشرکت صفات راضی نیست ہر چند انفکاک صفات از ذات تعالی متصور نیست و ذات تعالی از صفات در ہیچ وقت و حال جدا نہ لیکن بمقتضای المرء مع من احب ذات را با ذات تعالی معیتی ست کہ از صفات آنجا ہیچ ملحوظ نیست پس انفکاک ذات از صفات در دید و محبت ست کہ شمہ معیت مذکورہ است و بس نہ در خارج و نفس الامر و من بعد ہذا ما یدق صفاتہ ۔ و ما کتمہ اخطی لدیہ و اجل ۔ تنبیہ چون معاملہ از مراتب ظلال و اصول بالا رود و اصل را در رنگ ظل و اگزارد و از کمال علو و عدم تمیز بحیرت و جہل انجامد معاملہ کہ بکلمہ طیبہ مربوط بود و بانجا رسد و تکرار این کلمہ مبارکہ در آنموطن نتیجہ نہ بخشد ترقی در آنحضرت بنماز و تلاوت قرآن مجید بود علی تفاوت الدرجات از حضرت ایشان قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس مستمع گشتہ است کہ در ہیچ وقت اگر تکرار کلمہ طیبہ را بعنوان آنکہ لفظ قرآنی ست نمودہ می آید و ابتدا بتعوذ کردہ میشود نتیجۂ تلاوت قرآن مجید میدہد و تفید فائدتہ و لیکن ہذا آخر المکتوب الحمد للہ اولا و آخرا و الصلوٰۃ و السلام علی رسولہ محمد و آلہ و سر عدا و علی آلہ الکرام و صحبہ العظام و صل علی جمیع الانبیاء و المرسلین و الملائکۃ و الصالحین ۔

مکتوب چهل و هشتم بمیر محمد خانی در ترغیب بر التزام ذکر

مخدوما محل نظر مولی جل وعلا دل ست دل را پاکیزه باید داشت و منظر حق را سبحانه از منظر خلق زبون تر نباید ساخت و در زیب و زینت کمتر نباید داشت پاکیزگی دل وابسته بذکر ست ذکر و فکر را مداوم باشند و سبق باطن را عزیز دانند و دوام اقبال بجناب تقدس بوصف نیستی را از الذنعم شمارند و گرفتاری آن معلا بارگاه را از عزایم امور تصور نمایند بیت

مصرع چه جرعشق خدای احسن ست ✤ گر شکر خوردن بود جان کندن ست ✤ والسلام

مکتوب چهل و ششم بمیر محمد خانی در آنکه معالجهٔ امراض استیفای لذات فانیه بدو اداء امر و نواهی الٰهی ست جل شانه

حضرت حق سبحانه و تعالی بحصول مطالب کونین سربلند دارد معالجهٔ لذات و تنعمات فانیه منوط بایتان احکام شرعیه است و امتثال اوامر و نواهی البته اگر این امتثال و این انقیاد درمیان نباشد آن لذات مفسد و ناگوار ست و شمر سخط و عقوبات فلاح حقیقی در ترک استیفای لذات ست مهما امکن و هر که مرتکب ست و معالجهٔ آن در کار دارد نیز از مضرت آن رسته است قوله لمن ارتکبها و افتتن بجلاوتها و لم یعالجها بمرارة الاوامر و النواهی و انهمک فی السفلیات و لم یرفع راسه الی العلی و یا حسرتا علی من فرط فی جنب الله و اتبع الهوی و آثر الحیوة الدنیا و اعرض عما هو خیر و ابقی الم یعلم بان المصیری و ان العاقبة للمتقوی فاذا جاءت الطامة الکبری یوم یتذکر الانسان ما سعی و یا حبذا لمن ارتقی الی ربه و لم یلتفت الی الوری و لم یمد عینیه الی زهرة الحیوة الدنیا و خاف مقام ربه و نهی النفس عن الهوی و أمرا هله بالصلوة و اصطبر علیها نطوبی له و بشری و السلام علی من اتبع الهدی و التزم متابعة المصطفی علیه و علی آله الصلوة و البرکات العلی

مکتوب پنجاهم بشیخ اسد الله افغان در اجوبهٔ اسوله که نموده

اول آنکہ توحید دوام پذیرد یا نہ دوم آنکہ بعد حصول سیر انفسی بجہت سیر آفاقی تعب کند یا نہ سوم آنکہ خوارق افضل ست یا معارف چہارم آنکہ فنا فی اللہ بے فنا فی الشیخ صورت بندد یا نہ پنجم آنکہ انچہ مقرر طلاب ست کہ ہر ساعت منزل نو باید بنسبت بمحبت باطنی ست یا بطاعات ظاہر یا در کشوف یا در فنا و بقا اگر اخیر ست پس ترقی فانی بچہ معنی ست ششم آنکہ چون حالت مرید بجائی رسد کہ ہر گاہ کہ خواہند صورت مرشد حاضر شود دیر الازم ست کہ در حضور آید یا نہ ہفتم آنکہ چون سالک را وقت در خلوت و انجمن یکسان باشد خلوت نشیند یا نہ ہشتم آنکہ شہود ارواح در مراقبہ بہتر ست یا در معائنہ

الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی کتابت برادر عزیز شیخ اسد اللہ رسیدہ خوشوقت ساخت اسولہ چند اندراج یافتہ بود و در حل آن باندازۂ فہم قاصری نویسد استماع فرمایند پرسیدہ بودند کہ مسعود بک میفرماید ؎ رفت ز مسعود بک جملہ صفات بشر ؎ او کہ ہمان ذات بود باز ہمان ذات شد ؎ ہر کرا این وقت رو نماید ہر ہمیشہ دران بنماید یا گاہ گاہی میشود بدانند کہ بعضی طالبان را گاہ گاہ دست میدہد و بعضی را اینحالت دائمی است معتبر نزد کمل اہل اللہ ہمان حالت ست کہ دوام پذیرد اینحالت بود یا غیر اینحالت و انچہ دائمی نیست چندان اعتبار ندارد دگر آنکہ ترقی ازان حاصل شود و بلند تر رود باید دانست کہ منشای اینحالت غلبۂ سکر و افراط محبت ست کہ تمیز را از دیدۂ بصیرت سالک برداشتہ و ممکن را عین واجب تعالی ساختہ اینمعاملہ در شہود سالک ست و بس قلب حقیقت محال ست ؎ تو او نشوی ولی اگر جہد کنی ؎ جائی برسی کز تو توئی برخیزد ؎ درین راہ توحید شہودی درکار ست توحید وجودی ہیچ درکار نیست باید کہ مشہود و معلوم و مطلوب سالک غیر از احدیت ذات تعالی ہیچ نبود تا فنای روی نماید و بدو نہ خرط القتاد دیگر پرسیدہ بودند کہ کسی را کہ سیر انفسی بی سیر آفاقی حاصل آید برای سیر آفاقی محنت کند یا نہ بدانند کہ کمال سیر انفسی را وصول بمطلوب قرار دادہ اند و سیر آفاقی را از مطالب نشمردہ پس ہر کہ واصل مطلوب گردد در پی غیر مطلوب چرا محنت کشد و بعد انور رسیدن

منزل هوس راه چون نماید با آنکه گویم هر کرا جذبه او بر سلوک مقدم ست سلوک در ضمن جذبه حاصل
می شود و سیر آفاقی در ضمن سیر انفسی صورت می بندد و چه جذبه عبارت از سیر انفسی ست و سلوک
سیر آفاقی دیگر پرسیده بودند که خوارق افضل اند یا معارف و اگر معارف افضل بود پس همه
فاسق و فاجر معارف میگویند و بیان میکنند و خوارق ازین قسم نیست بدانند که معارف الهی تعالی
افضل از خوارق عادات و کشف مغیبات از مخلوقات ست زیرا که معارف کشف اسرار ذات
و صفات و اجبی ست تعالی و تقدس و خوارق کشف احوال مخلوقات ست پس چنانچه فرق در خالق
و مخلوق ست فرق در معارف و خوارق باید تصور نمود که اول متعلق بخالق ست تعالی و ثانی
متعلق بمخلوق و نیز معارف صحیحه داخل کمال ایمان ست و سبب ازدیاد آن و خوارق نه اینچنین و هیچ
کمال انسانی بآن وابسته نیست اینقدر هست که بعضی کاملان را حاصل میشود و نیز تفاضل اهل الله
بمعارف الهی ست جل شانه و بکشف اسرار ذات و صفات تعالت و تقدس ست نه بکشف و کرامات
اگر خوارق عادات از معارف الهی افضل باشد باید که جوگیه و براهمه که بریاضات اظهار خوارق
مینمایند از کمل اهل الله شمرده شوند که در معارف قدم راسخ دارند و باظهار خوارق التفات نمیفرمایند و توجه
بکشف احوال مخلوق با وجود توجه بخالق تعالی تنزل خود می انگارند افضل باشند عجب سوال
خاصیانه نموده و از خوارق عادات هیچ دلیل کمال قرب الهی نیست که اهل بطالت را نیز حاصل ست
مدار آن بر جوع و ریاضت ست بقرب و معرفت کاری ندارد و طالب کشف و کرامات طالب
دگر فتار ماسوا ست و از قرب و معرفت بی نصیب ؎ ز ابلیس لعین بے سعادت ؛
شود پیدا هزاران خرق عادت گهی از در در آید گاه از بام گهی در دل نشیند گه در اندام
همه کس را ثبات در شطح و خیالات خیال غرور و اسباب کرامات کرامات تو اندر حق پرستی ست
خیالات کبر و ریا و عجب و هستی ست یعنی کمال مرتبه انسانی در فنا و نیستی ست و غرض از طاعات
و عبادات و سلوک و ریاضت فی الحقیقة آنست که بر عدمیت خود واقف و مبناگردد و داند که هستی
و توابع آن بالاصالة فقط مختص مرتبه وجوب ست تعالی و هر گاه که خواهد اظهار کرامت و خرق عادت

نماید و عوام را معتقد خود گرداند و خود را بدین سبب از سائر خلائق ممتاز سازد هر آینه
موجب کبر و عجب و هستی خواهد بود و از فائدهٔ عبادت و سلوک دریافت بی بهره و محروم باشد
و سد راه معرفت گردد و نعوذ باللہ سبحانہ من ذلک سلطان وقت شیخ ابو سعید ابو الخیر را گفتند
که فلان کس بر روی آب میرود گفت سهل است مرغی و صعوه نیز بر آب میرود و گفته فلان کس
در هوا می پرد گفت زغنی و مگسی نیز در هوا می پرند گفتند فلانکس در یک لحظه از شهری بشهری میرود
گفت شیطان نیز در یک نفس از مشرق بمغرب میرود و اینچنین چیزها را بس قیمت نیست مرد آن بود
که در میان خلق نشیند و داد و ستد کند و زن خواهد و با خلق در آمیزد و یک لحظه از خدای خود عزوجل
غافل نباشد حضرت شیخ الشیوخ در عوارف میفرماید بعد از ذکر خوارق و کرامات که مرتبهٔ اینهمه خوارق
و کرامات فروتر است از مرتبهٔ تجوهر قلب بذکر و وجود ذکر ذات شیخ الاسلام هروی قدس سره میفرماید
که فراست اهل معرفت آنست که تمیز کنند کسانی را که صالح اند مر حضرت حق را سبحانہ از کسانی که صلاحیت
ندارند و بشناسند آن اهل استعداد را که بحضرت حق سبحانہ اشتغال دارند و بحضرت جمع رسیدند و فراست
اهل ریاضت و جوع و اهل خلوت و تصفیهٔ باطن که بمرتبهٔ ولایت نرسیده اند کشف صورست
و خبر دادن از مغیبات کشف و اخبار اینها خاص بمخلوقات ست چه اینجماعه از حضرت حق سبحانہ
محجوب اند و اهل معرفت چونکه اشتغال شان بمعارف و واردات الهی ست جل و علا الاجرم
اخبارشان نیز از انحضرت ست و اکثر اهل علم چون از انجناب قدس بیگانه اند دلهای ایشان
مائل بدنیاست کشف صور و اخبار از مغیبات نزد آنها بسی عزیز ست و اهل آنرا اهل الله میدانند
و مقربان حق جل و علا می شمرند و از کشف اهل حقیقت اعراض دارند و انچه اینها از حق خبر میکنند باور
ندارند و میگویند اگر اینها اهل حق را باشند چرا از احوال مخلوقات خبر ندهند و هرگاه بر کشف احوال
مخلوقات قادر نباشند کشف اموری که برتر از انند چگونه قادر بوند و چگونه از اهل معرفت باشند
و باین قیاس فاسد تکذیب اهل رشد می نمایند نمی دانند که حق سبحانہ اهتمام و غیرتی که در مادهٔ اینها
دارد نمیگذارد که اینها با حوال خلق متعرض شوند و بردارند و ماسوای او تعالی ملحوظ شان بود و اگر

باحوال خلق متعرض شوند شایان آنمرتبہ علیا نباشند پس اہل حق شایان خلق نیستند چنانچہ اہل خلق
شایان حق نیستند سبحانہ واگر اہل حقیقت ادنی التفات بکشف صور نمایند از دیگران بہتر نباشند
وچون فراست اہل صفا در ریاضت نزد حق سبحانہ قدری ندارد لاجرم مسلمانان ویہود ونصاری
وسائر طوائف دران شرکت دارند وخصوصا باہل اللہ ندارند تا اینجا محصول کلام شیخ الاسلام
آری بعضی اولیارا جہت بعضی حکم ومصالح باظہار خوارق مامور ومأذون میکنند عجب ہزار عجب
کہ خوارق را با معارف چہ نسبت تصور کردہ اند کہ باین قسم سوال ساقط جرأت نمودہ اند معارف
الٰہی را کہ غیر اہل آن بیان کنند ہیچ نقصانی در شان معارف ندارد وحجت بروی درست می شود
در رنگ آن ست کہ جوہر نفیس بدست کناس خسیس افتد ہیچ نقصانی در جوہریت ونفاست
آن راہ نمی یابد پس مندرج شد انچہ نوشتہ اند کہ معارف را فاسق وفاجر بیان میکنند وخوارق
نہ چنین ست با آنکہ گویم کہ انیقدر مشترک الالتزام ست در خوارق نیز محق ومبطل شرکت دارند
پس خوارق نہ ازین قسم ست گفتن راست نیاید ونیز گویم کہ سخن در کشف معارف واسرار
الٰہی ست کہ اہل اللہ بآن ممتاز ند اگر بطالی بتقلید بیان معارف نماید نہ بکشف وحال از مبحث
خارج ست اگر گویند کہ بسیاری از بطالان دعوی کشف وحال در معارف الٰہی مینماید وتوحید
واحاطہ وسریان ذاتی بکشف بیان میکنند در جواب گویم بر تقدیر تسلیم دعوی شان از کجا کہ انیمعارف
کہ بطالان میگویند معارف الٰہی باشند ومشہود شان درین توحید وسریان واحاطہ ذات حق
وشیون ذاتیہ او تعالی بود وتسویلات شیطانی از احاطہ ما وشما بیرون ست کسی چہ داند کہ بکدام را
باہل خود می آید اباطیل را بعنوان حقانیہ مینماید وغیر حق را حق میداند واحاطہ وسریان آنرا احاطہ
وسریان حق میفہماند تعالی اللہ عن ذلک علوا کبیرا ودر راہ غیب الغیب ہر ذرہ از ذرات ندای
انا الحق میزند وہر خس وخاشاک آن بعبادت خود می خواند وای اگر رحمت دستگیری نفرماید
واز ین ورطہای مہلکہ نہ برآرد حضرت ایشان قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس نوشتہ اند
کہ بساست کہ بر سالک عالم ارواح منکشف گردد وبعلاقہ لطافت وبیچونی آنرا ذات حق

داند تعالی واحاطہ وسریان او کہ باجمالست احاطہ وسریان حق بینند وشہود آنرا در مرآت کثرت شہود وحدت در کثرت تصور نمایند واین مغلطہ عظیمہ است بر سالکان این راہ عزیزی از مشائخ متقدمین فرمودہ است کہ سی سال روح را بخدای پرستیدم ودر مکتوبات قدسی آیات آنحضرت دیدہ باشند کہ یکی از مشائخ وقت بآنحضرت پیام فرستاد واحوال خود را بیان نمود کہ فنا ومحویت بجائی رسیدہ است کہ اگر بجانب زمین نظر میکنم زمین را نمی یابم واگر بجانب آسمان نظر می اندازم آنرا نیز نمی یابم وہمچنین عرش وکرسی وبہشت ودوزخ را نیز وجود نمی یابم وپیش کسی میروم آنرا نیز نمی یابم ووجود حق را تعالی پایانی نیست نہایت او را ہیچکس نیافتہ بہ ومشائخ نیز تا ہمین سخن کردہ اند اگر شما ہم ہمین معنی را نہایت میدانید فبہا واگر ورای این چیزی دیگر نہایت میگویید پس بر اعلام کنید تا بطلب حق پیش شما بیایم حضرت ایشان در جواب آن نوشتہ اند کہ صاحب اینحال ربع قلب را طی کردہ ونیز نوشتہ اند کہ این فنا ومحویت او در عنصر ہوا ست کہ محیط ہر ذرہ از ذرات ست وشہود او غیر از ہوا امر دیگر نیست وہمانرا خدای بی نہایت دانستہ است تعالی اللہ عن ذلک بساست کہ این توحید بعنوان کشف وحال ظاہر شود وفی الحقیقۃ کشف وحال نبود بلکہ ناشی از سلطان خیال باشد واز کثرت تعقل اینمعنی در متخیلہ نقش بستہ باشد چنانچہ حضرت ایشان ما قدسنا اللہ سبحانہ در مکتوب تحقیق توحید شہودی ووجودی نوشتہ اند کہ منشای توحید وجودی جمعی را کثرت ممارست مراقبات وتعقل معنی کلمہ طیبہ لا الہ الا اللہ بلا وجود الا اللہ ظہور این قسم توحید بعد از تحمل تعمل وتخیل بواسطہ استیلای سلطان خیال ست کہ از کثرت مزاولت معنی توحید انمعرفت در متخیلہ نقش بستہ است وچون تعمل جاعل مجعول ست ہر آینہ معلول ست صاحب این توحید از ارباب احوال نیست چہ ارباب احوال ارباب قلوب اند واز مقام قلب در ہیچ وقت خبری ندارند وعلمی بیش نیست لیکن علم را درجات ست بعضہا فوق بعض الی آخرہ ہرگاہ در طبقہ صوفیہ کہ از اہل حق اند این نوع مغلطہا رو میداده باشند در اہل بطالت کہ دام گاہ شیطان لعین اند خدا داند جل شانہ کہ چہ قسم مغالطہ خواہد بود کہ از تلبیس ابلیس راہ برآید

فنا

ندارند پرسیدہ بودند کہ فنا فی اللہ بے فنا فی الشیخ میشود یا نہ بدانند کہ شیخ واسطہ فیوض ست تا واسطہ درست نشود بمطلب چگونہ راہ یافتہ شود پس بی فنا فی الشیخ مشکل ست کہ فنا فی اللہ بحصول پیوندد و مرید را باید کہ ارادت خود را تابع ارادت شیخ خود کند و خود را بتمام باو سپارد و در صحبت او کالمیت بین یدی الغسال بود و انیعنی در ہمہ طرق درکار ست علی الخصوص در طریقۂ ما کہ افادہ و استفادہ درین طریق عالی النکاسی ست و مدار بر صحبت ست پس ہر چند وجوہ مناسبت بشیخ مقتدا بیشتر داشتہ باشد تاثیر صحبت زیادہ تر بود و راہ اخذ فیوض کشادہ تر باشد آری اگر شخصی اویسی بود محتاج بہ پیر ظاہر نباشد و صرف عنایت متکفل حال او بود تواند کہ بے فنا فی الشیخ فنا فی اللہ او را حاصل شود پرسیدہ بودند کہ طالبان خدا میگویند جل وعلا کہ در یک منزل و یک مقام نباید ماند ہر ساعت و ہر لحظہ منزل نومی باید پس این در محبت باطن ست و یا در طاعات ظاہر ست و یا در کشوف ست و یا در فنا و بقا اگر در فنا و بقاست پس چیزی کہ فانی شد ترقی او بچہ معنی ست گوئیم کہ این منازل و مقامات در کمالات اسمای الٰہی ست جل سلطانہ و در بقا بآن کمالات سالک رشید چون از کمالات کدورات بشریت تصفیہ مرآت باطن نماید و تخلیہ از ماسوی کند کہ حاصل فناست مستعد آن میشود کہ اسمای الٰہی در وی جلوہ فرماید و بیک یک اسم بقا و تحقیق پیدا کند پس فنا از ماسوی ممد ترقی ست در بقا و تحقق باسمانہ منافی آن چہ مقرر ست کہ بقا بعد از فنا صورت می بندد گفتہ اند کمالات محبوب را نہایت نیست محبوب ہر ساعت در مرآت محبت بیک کمالی جلوہ گر ست و ہموارہ راہ ترقی بروی مفتوح ست و اگر در یک تجلی بند شود راہ ترقی مسدود گردد بہمین معنی مسعود بگ گفتہ ؎ بنیازرم ازان کہ خدائی کہ تو داری ہر لحظہ مرا تازہ خدائی دگر ست ؛ و نیز باین اعتبار گفتہ اند منازل الوصول لا تنقطع ابدالآبدین ؎ نہ حسنش غایتی دارد نہ سعدی را سخن پایان ؛ بمیرد تشنہ مستسقی و دریا ہمچنان باقی ؛ و این سیر را سیر معشوق در عاشق گویند گفتہ اند عاشق در اینجا از سیر سیر شدہ است ؎ آئینہ صورت از سفر دور ست ؛ کان پذیرای صورت از نور ست ؛ و این جواب

مقام

بر اصطلاح قوم ست وحضرت ایشان ما را در بنجا مقالۂ مفرده است که از مکاتیب ورسائل ایشان
واضح ولائح است پرسیده بودند که چون کسی را صورت مرشد چنان غالب آید که ہرگاه توجه کند آنرا
حاضر یابد آنکس را لازم ست که در خدمت حضور آید یا نه تحدید ما صورت پیر که حاضر وقت مرید ست
آنرا نسبت رابطه میگویند وبزرگان ما اشارت بهمین نسبت نموده اند آنجا که فرموده اند
سائیه رهبر به ست از ذکر حق یعنی این نسبت که حفظ صورت پیر باشد نافع تر ست مرید را از ذکر
وغلبه دوام اتمیعنی مرید را نعمت عظمی گویا ہموار ه در حضور ست واخذ فیوض از پیر بسهولت مینماید
ونیز حصول آن خیر از مناسبت تامه به پیر میدہد مع ذالک خدمت حضور پیر اثر دیگر دارد ومنافع
دیگر می آرد مرید صاحب رابطه را که بحد کمال نرسیده خدمت حضور پیر لازم وناگزیر ست
واز صحبت چاره وگریز ندارد بصورت ورابطه اکتفا نمودن او خطاست اصحاب رسول علیه
وعلی آله الصلوة والسلام بدولت صحبت وحضور اصحاب شدند وبدرجات عالیه رسیدند
اویس قرنی ہرچند از راه مناسبات معنویه اخذ فیوض از آنحضرت علیه وعلی آله الصلوة والسلام
نموده لیکن چون بشرف صحبت مشرف نشد از درجه صحابه منزل ماند ودر جرگه تابعین
داخل شد صورت پیر فی الحقیقه عین پیر نیست از پیر مستغنی نمیکند در پیر چیزهاست که در صورت
او نیست خوش گفت ؎ گر مصور صورت آن دلستان خواهد کشید ہر حیرتے دارم که نازش را چسان
خواهد کشید ہر پرسیده بودند که اگر کسی را وقت چنان غالب آمده است که مجالس وگوشه اورا یکسان
شده است پس اورا خلوت گزیدن وگوشه نشستن لازم ہست یا نه تحدید ما برای تحصیل وقت
وحال گوشه نشستن لازم نیست لیکن خلوت منافع بسیار دارد از جمع نمودن ظاهر با باطن
بوظائف طاعات واذکار وقت لایعنی وامثال آن چنانچه در اختلاط خلق از راه گزند خلق بسیار ست
از غفلت ظاهر وارتکاب فضول کلام ونظر بنا محرمان وغیر آن پس نظر باین کسب منافع ودفع
مضار گوشه گرفتن از خلق مستحسن وناگزیر ست اما بشرطیکه حقوق خلق ضایع نشود وادا باید العزلة
منیة الصدیقین شنیده باشند ونیز باینقسم شخصے اگر خلوت نشیند برای حصول ترقی از وقت

وحال بوقت وحال دیگر بلکه ترقی از حال بحول حال گنجایش دارد که در یک حال ماندن نه از کمالات پرسیده بودند که شهود ارواح و سوال و جواب نمودن با آنها در مراقبه بهتر ست یا صریح به بیند بهتر ست مخدوما صریح دیدن بهتر ست احتیاج سوال ندارد ولیکن در غیر مراقبه و بی پوشیدن چشم هم که خواهد دید غالبا بچشم سر باید دید و نه بچشم سر هر چند کمال معتد به باین شهود وابسته نیست والسلام علی من اتبع الهدی والتزم متابعة المصطفی علیه وعلی آله واصحابه الصلوات والتسلیمات والبرکات الاعلی

ارواح

مکتوب پنجاه و یکم بمحمد مقیم قصوری در اعراض از فضائل صوری و ترغیب بر تحصیل کمالات باطن مع بیان بعض منها

بسم الله والسلام علی رسول الله صحیفه شریفه جناب اخوی فضائل دستگاهی رسید مسرور و خوشوقت ساخت امید که همه بنیوال این دور افتاده را یاد آوری مینموده باشند از اشعار عربی و فارسی خود که ارسال داشته بودید مطالعه نموده آمد نیک ست و قصد ها بلند کرده آید اینقدر فضیلت آن برادر گرامی معلوم دوستان نبود زیاده باد قل رب زدنی علما لیکن در شعر عربی رعایت قواعد علوم عربیه ضروریست تا مهارت درین علم نبود بشعر عربی در آویختن چه ضرورست مخدوما شعر و انچه برین ماند هر چند بدرجهٔ علیا برسد داخل فضائل صوریست که نزد اهل معنی از حیز اعتبار ساقط ست مصرع قومی ز وجود خویش فانی رفته همه از حروف در معانی سعی نمایند که از معنی که عبارت از سیر معشوق در عاشق ست بلکه انتفای عاشقیت بالکلیه حظ کامل فراگیرند بعد از حصول معنی تلبس بحروف نقصان ندارد ع هر چه چنان کنند خوب آید ولیکن پیش از تحقیق یعنی بصورت حروف در ماندن بطالت ست از گفت و شنود کاری نمیگشاید اقبال درم بصفت ظل و عجز بجناب مقدس در کار ست و مراقبه متواتر بنعت فروتنگی و نیستی که فی الحقیقه کمال بی تعینی ست و بی رسمی ست مطلوب ست تا باشد که قطره از جاشنی معنی در کام جان او بچکانند و او را ازان سیراب ابد سازند و این کار او ست

و موهبت صرف ست انچه بظاهر باین وابسته است دوام عبودیت و تفقد ست و همواره متعطش و بے آرام بودن و خبر از هیچ چیز نا لوف نا شدن و با تش شوق او سوختن و همه وقت باین تلوا ساختن و بدین سوز گداختن سنت کریمه وما خلقت الجن والانس الا لیعبدون شاهد این معنی ست و بعضی از شیفتگان بارگاه قدس از لیعبدون لیعرفون خوانند و مآل هر دو عبارت بعد از تامل یکیست چه بهترین عبادات ذکرست و کمال ذکر فنا فی المذکورست که حاصل معرفتست چه معرفت نزد اهل الله عبارتست از فنا فی المعروف پس عبادت چون بدرجهٔ کمال رسد بمعرفت یکی شود با آنکه گویم معنی لیعبدون آنست که مرا بخلوص پرستید که هوا و نفس شیطانرا دران میان مدخل نبود و آن جز فنا و معرفت صورت نه بندد پس برین تقدیر عبادت بی معرفت متصور نبود هذا ای برادر دوام معرفت و عبادت هر چند بانعکس مربوطست چون نیک نگری آن نیز بی سابقهٔ عنایت حصول نه پذیرد پس در وسائل و مقاصد سابقه لطف درکارست، و در بدایت و نهایت دستگیری می باید دیگر هیچ انیقدر هست که بصورت اسباب دو وسائل را بانیطرف واگذشته اند و مقاصد و نتایج را بخود گرفته و فی الحقیقت همه بوی وابسته است و خبر دیگر درمیان حائل نیست الیه یرجع الامر کله فاعبده و توکل علیه

مکتوب پنجاه و دوم بجناب ارشاد پناه میر محمد نعمان قدس سره در تاویل کریمه

یا ایها الذین آمنوا اتقوا الله حق تقاته مع تاویل الکریمة التی تلیها این مکتوب حسب الاتفاق باتمام رسید حقیقة الله سبحانه وایاکم بکمال الانقطاع والتجلی عما سواه سبحانه بحیث لا یبقی عنه فی عین الباطن عین ولا اثر لیحصل التبتل التام المشار الیه فی قوله تعالی وتبتل الیه تبتیلا ای تبتیلا کاملا عن نفسک وعن سایر لطایفک المتعلقة بالخلق والامر وعن الکمالات الوجودیة الراجعة الیها وحقیقة التقوی انما هو هذا التبتل والانقطاع وکان قوله تعالی یا ایها الذین آمنوا اتقوا الله حق تقاته الآیة ایماء الی ما ذکرنا ای الذین آمنوا صورة انقطعوا عما سواه وتخلوا الیه سبحانه

وتخالفوا عن العوائق والتقیدات متوجہین الی حضرت الاطلاق حق الانقطاع والانخلاع بحیث لایبقی عن دونکم ولکم الا تکم الرجعۃ الیکم اثرو یسری فنا رکم فی لطائف الخلق والامر کلہا ولا تموتن بالموت الذی ہو قبل الموت الا وانتم مسلمون ای تشرفون بالاسلام الحقیقی وایمانی جمیع الاحوال الدلالۃ الاسمیۃ علی الدوام والاستمرار فکان فی الکریمۃ حث علی دوام الموت والفنا لیکون الاسلام والبقاء المترتب علیہ دائما بخلاف صاحب التجلی البرقی فانہ لم یمت موتا دائما لیصیر ہذا التجلی ایضا فی حقہ سرمدا وینبغی ان یعلم ان التجلی البرقی لیس من التجلی الذاتی العرفی فی شئ وانما ہو تجلی ذاتی مع ملاحظۃ الشان الذی ہو سریع الاستتار والذات اذا تجلی لا استتار لہ واعتصموا بحبل اللہ جمیعا ای بالحقیقۃ الجامعۃ الکلیۃ المتبرۃ بالحقیقۃ المحمدیۃ لیصیر الاعتصام بہذا الحبل ذریعۃ الی الوصول بحضرت الاطلاق ولا تفرقوا بتفرق الاسماء والاعیان الخبریۃ فان الاسماء الخبریۃ والطرق المتفرقۃ مالم تنتہ الی حضرت الاجمال لم تصل الی حضرت الاطلاق واذکروا نعمۃ اللہ علیکم بعد ان جمعکم فی الحقیقۃ الجامعۃ اذ کنتم اعداء بتفرق الاسماء انہ مقتضی بعضہا بعارض مقتضی البعض الی آخر فالف بین قلوبکم بان جمعکم فی حقیقۃ واحدۃ جامعۃ وجعلکم علی قلب واحد قلب محمد صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم فاصبحتم بنعمتہ اخوانا متولدین من حقیقۃ واحدۃ اخذین منہ الفیوض کما یاخذ الاخوان من الام

مکتوب پنجاہ و سوم بحقائق ومعارف خواجہ محمد ہاشم کشمیری در اشارت بعضے کمالات خواجہ وایماء بسری از اسرار مخصوصہ خود

الحمد للہ رب العالمین والصلوۃ والسلام علی سید المرسلین محمد وآلہ اجمعین امید وار یم کہ آن برادر گرامی از صنوف وال وارستہ بمدلول حقیقی پیوستہ باشند واز جزئی بکلی واز انجا بانواع ملحق گشتہ واز قوسین باوادنی رسیدہ وخالص را از مخلوط جدا ساختہ واز دائرۂ صباحت گذشتہ چنگی بدامان نقطۂ ملاحت زدہ بل بمقتضای المرء مع من احب در بطون مرکز نقطۂ مذکورہ نفوذ کردہ باشند واز علم بنادانی واز گفت بخاموشی آمدہ ومعاملۂ نفی را پس پشت دادہ بکلیت

نگران اثبات گشتہ بل از انجا نصیب مجہول الکیفیۃ و نوعی از جملہ قرار گرفتہ باشند و از خلیل بکمیت آوردہ بودند علیہم الصلوۃ والتسلیمات وعلی مجیبہا ع باکریمان کارہا دشوار نیست ✦ از علو فطرت و مجبتہا و دیوانگیہای شما این امور قریب ست بلکہ توان گفت ثابت اما مثل من ناقابل پست استعدادی را کہ تمام قابلیت خود را بر نزلات و معاصی صرف نمودہ چہ یارا کہ این مطالب ارجمند را تواند خطور نمود این سخن را بر تکلف باشکست نفس حمل نمایند کہ بیان واقع است آری اینقدر می باید کہ باوجود اینہمہ ناقابلی و عصیان سرے نشاند در نہاد او ودیعت نہادہ اند کہ مستودع را از حقیقت آن کماہی اطلاع ندادہ اند ہموارہ والہ و شیدا خود ست و ہمہ وقت عاشقیہا باوی در میان دارد بلکہ آن سرنزد مودع آن انگارد نیز محبوب ست والسلام اولاً و آخراً

مکتوب پنجاہ و چہارم بجانان بیگم در حسن ایلام محبوب و بے اسرار عشق

بسم اللہ الرحمن الرحیم فعل الحکیم لا یخلو عن حکمۃ ہر چہ از جمیل مطلق میرسد گوارا و مرغوب ست ؎ می تلخ ست جور گلعذاران ✦ کہ ہر چندش خوری باشد گواران ✦ بلا تازیانہ محبوب ست کہ محب را از التفات باسوا محبوب باز میدارد و بمحبوب دلالت میفرماید بلا کمند محبوب ست کہ بہر رگ و ریشۂ محب آویختہ ست و کشان کشان می برد ؎ من نہ باختیار خود می روم از فضای او آن دو کمند عنبرین می بردم کشان کشان ✦ بلا دلالہ ست میان محب و محبوب کہ حسن دلالگی خود یکی را بدیگری می پیوندد و در عالم مجاز دلالہ از جانب عاشق ست بمعشوق این عجب کہ اینجا دلالہ از جانب معشوق ست بل سبقت از اصل میباید فرع ہر چہ دارد از اصل دارد فرع در امری بخود استقلال ندارد این عشق و محبت کہ در ویست نیز از انطرف ست و عطیۂ اوست ؎ ادای حق محبت عنایتی ست زدوست ✦ وگرنہ عاشق مسکین ہیچ خورسند ست ✦ ناز معشوق ہر چند مقتضی استغنا و بی پروائی ست کہ دلالہ فرستادن را برنمی تابد لیکن چون نیک بنگری عشق از طرفین ست و محبوب نیز در رنگ محب مشتاق محب ست در حدیث قدسی ست الا طال شوق الابرار الی لقائی وانا الیہم لاشد شوقا خوش گفتہ

عاشقان هر چند مشتاقِ جمالِ دلبرند	دلبران بر عاشقان از عاشقان عاشق ترند

اما عشق معشوق نهانی و در پرده است

پری رو از برون آلودهٔ شرم	درون از شعلهای دوستی گرم

و عشق عاشقان بی پرده است و چندین با جوش و خروش

عشق معشوقان نهانست و ستیر	عشق عاشق با دو صد طبل و نفیر
لیک عشق عاشقان تن زه کند	عشق معشوقان خوشش فربه کند

مکتوب پنجاه و پنجم بمولانا محمد حنیف در جواب حال یاری که نوشته خطره از دل و دماغ او برطرف گشته

الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی صحیفهٔ شریفهٔ اخوی اعزی خواجه محمد حنیف رسیده خوشوقت ساخت صبغة الله وحافظ بعافیت رسیده اند واز شما بسیار راضی آمده اند حق سبحانه جزای خیر دهاد در احوال ملا نعمان صافی نوشته بودید بعد ازان کم شدگی ونیستی بسیار غالب شد وخطرات از قلب ودماغ بالمره برطرف شد وکیفیات عجیب وغریب ظاهر شدن گرفت الخ محذور ما همه احوال این یار مسلم ست لیکن رفع خطره از دماغ مطلقا محل تامل ست از قلب چون خطره مرتفع شود بدماغ رود از دماغ که محل حواس باطنه است چون برطرف شود بکجا رود در نیجا سری ست که حضرت ایشان ما قدس الله سبحانه بسره بآن ممتاز بوده اند بدیگران تا چه رسد اجازتی که ببعضے یاران داده اند هر چه بعد استخاره واقع شده است امید که مبارک ست والسلام

مکتوب پنجاه و ششم بمولانا محمد صدیق در سر کثرت ظهور کیفیت در غیر مرتبه

الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی اخوی اعزی مولانا محمد صدیق نوشته بودند که حالت

مراقبہ وعدم آن یکسان گشتہ است بلکہ بعضے احیان کہ مراقب نیست کیفیت بیشتر ظہور میکند
در آوان تقیید و توجہ و مراقبہ کیفیت و حلاوت کمتر دست میدہد و در آوان بی توجہی کیف ما اتفق
کیفیات خاص مشہود میگردد و فحذ وما این یافت از اصالت نسبت مشہرست وازورای آفاق و انفس
مخبر وضع مراقبہ گویا برای نسبت انفسی ست ہرچند کلیہ نیست وگاہی تخلف ہم مینماید چنانچہ عزیزی
بآن اشارہ کردہ است ؎ چون جلوۂ آن جمال بیرون زتو نیست ہر پاد رمانان و سر بجیب اندر کش
نہایت دائرۂ ظل بنہایت انفس ست بیرون آفاق و انفس ظل نسبت شروعی و نسبت اصالت
وایضا نسبت بزرگان ما حکم معشوق دلربا دارد ہرچند بآن تقید نمائی و توجہ کنی و مراقب آن
نشینی در عشوہ آید و خود را یکسو کشد و محجوب گردد و چون آنرا بطور او گذاری جلوہ نماید
وبقدر ظہوری فرماید والسلام علیکم وعلی من لدیکم

مکتوب پنجاہ و ہفتم بمیرزا عبید اللہ در جواب بعض مواجید کہ نوشتہ

الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی دو صحیفۂ شریفہ از برادر اعز اکرم بتعاقب یکدیگر کہ بعد
از دیر یاد آوری فقرای دور افتادہ نمودہ بودند رسیدہ مسرت تام بخشید حمد اللہ سبحانہ
کہ در رابطۂ فقرای دور اذواق باطنیہ باوجود صحبت مخالفت فتوری راہ نیافتہ است از مطالعہ
احوال سنیہ کہ در صحیفہ مندرج بود ذوقین و ملتذ گردیدم و انچہ در مکتوب اخیر مندرج بود کہ باوجود
معلولی اذواق باطن ظواہر ہمہ بر طبق شریعت غراست بل انچہ در مرآت شرائع مواجید
مشہود ست او فر الاحظ ست آنچ ذوق بر ذوق افزود حق سبحانہ مدار نجات اخروی را مربوط
بشریعت حقہ کہ بوحی قطعی ثابت شدہ است ساختہ و قرب خود را منوط باتباع سنت سنیہ
نمودہ است کریمہ قل ان کنتم تحبون اللہ الآیہ مشعر بآن ست و انچہ بعضی از سالکان را در اثنای
راہ امور یکہ بظاہر مخالف طور نبوت ست روی میدہد اگر از مقبولان ست ظاہر او را باحکام
شرعیہ متجلی میدارند و از ورطۂ ہلاکت محافظت مینمایند و خلاف وجدان او از و بعمل می آرند

جمعی را ازین شهودی برآرند و بحقیقت کار که اسلام حقیقی ست و دران موطن مطابقت کشوف ست
با علوم شرعیه مهتد میسازند و جمعی دیگر را در همین شهود تا آخر میدارند لیکن مقبولان را کلا ولید
میفرمایند الحمد لله بعد از مطالعهٔ مراسلات لطیفه خطی فراگرفت از اصالت نسبت ست که نوشته اند
مما امکن از دائرهٔ احکام بیرون رفتن نمیگذارند و در هر حکمی ذوقی خاص لطیفهٔ دل را حاصل ست
و مواجید همه بر طبق سنت سنیه است نوشته بودند که در ادای فرائض وجدانیست که در سنت
همان معنی بطریق تفصیل ست این وجدان مخبر کمال صاحب معنی ست و چون بکمال الکمال ترقی
واقع شود در فرائض معنی دریابد که در نوافل نشانی ازان نباشد نوشته بودند که در قرارت
قرآن مجید تالی خود را نمییابد و در حدیث محدث ست و دریافت این نیستی را هم هستی دیگر ست
بل لایحل عطایا الملک الا مطایاه و مما یشیر الی هذا المعنی ما قاله شیخ الشیوخ قدس سره فی العوارف
فالصوفی لما لاحت له انوار التوحید و القی سمعه عند سماع الوعد و الوعید و قلبه بالتخلص عما
سوی الله تعالی صار بین یدی الله سبحانه حاضرا شهیدا بری لسانه و لسان غیره فی التلاوة
کشجرة موسی علی نبینا و علیه الصلوة و السلام حیث اسمعه الله تعالی منها خطابه ایاه بانی
انا الله فاذا کان سماعه من الله تعالی و استماعه الی الله صار سمعه بصره و بصره
سمعه و علمه عمله و عمله علمه و عاد اوله آخره و آخره اوله و السلام علیکم

مکتوب پنجاه و هشتم بمولانا الهداد در تحریض بمحافظت نسبت باطن

الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی مکتوب مرغوب اخوی اعزی میان الهداد
رسیده خوشوقت ساخت باید که همبرین منوال احوال را نویسان باشند که سبب تقویت
رابطهٔ معنوی ست و باعث توجه غائبانه محافظت نسبت باطن از اهم مهام ست
و نگاهداشت سر از التفات بماسوی از اشرف مقاصد بعد از فراغ درسی در شبانروزی
یک دو وقت برای خلوت مقرر باید ساخت که بی مزاحمت اغیار بوظائف اذکار و افکار

مشتغل باشد و نفی وجود و توابع آن ازین نمودی بود نمایند عزیزی گفتہ کہ یک ساعت در نفی وجود بشریت کوشیدن بہ از عبادت متعبدانست چندین سال والسلام علیکم وعلی من لدیکم

مکتوب پنجاہ و نہم بمولانا محمد صدیق شوری در ترغیب بر التزام نیاز و نفی وجود

حضرت حق سبحانہ و تعالی بمراتب رشد و ارشاد ترقی بخشاد از ہنگام وداع کتابتی از شما نرسیدہ خاطر نگرانست کہ بچہ وضع زندگانی مینمایند و بکدام مردم صحبت دارند ہیچکس داخل طریق شدہ است یا نہ اگر شدہ است بچہ کیفیت شدہ مجملا معلوم ست کہ اوقات مضبوط دارید و از سستگی خاص در نہاد شما موضوع ست کہ باعث غبط دوستان می شود حمد للہ سبحانہ علی ذالک امید ست کہ بر اوضاع نامرادی و شکستگی مستقیم باشند و از حوادث و زلازل نہ بذہب نشوند خوش گفت

من بعد من شکستگی و غم دوست ✤ چون دوست دل شکستہ میدارد دوست

و در تعمیم اوقات بنفی وجود بشریت کوشند تا معاملہ بانتفا آید و از ظل بامحل رود و از گوش بآغوش رسد تم عمل معکم ما عمل خوش گفت

چکد مشکے ترا از دستم گر آن گیسو بچنگ افتد ✤ دمد صبح از گریبانم گر آن مہ در کنار آید والسلام

مکتوب شصتم بخواجہ محمد فاروق در آنکہ شریعت اصل جمیع کمالات ست

چہ کمالات نبوت و چہ کمالات ولایت را الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی مصرع از ہر چہ میرود سخن دوست خوشتر ست ✤ مخدومنا کمالات ولایت نتیجہ صورت شریعت ست و کمالات نبوت ثمرہ حقیقت شریعت پس کمالی از کمالات ولایت و نبوت نیست کہ بیرون دائرہ شریعت بود و استغنای ازان داشتہ باشد ماند بعضے از معاملات کہ ورای کمالات مسطورہ ست کہ در حصول آن اعتقاد و عمل را تاثیر نیست افاضہ آن از راہ تفضل و احسان ست و آن معاملات باصالت خصوصیت بانبیای مرسل دارد

علی نبینا وعلیہم وعلی جمیع الانبیاء الصلوات والبرکات از گذشت آن معاملاتی ست کہ فیضان آن از راہ محبت ست کہ فوق تفضل واحسان ست کہ بالاصالۃ نصیب حبیب وکلیم ست علیہم الصلوات والتحیات ومعاملاتی کہ تعلق بمحبوبیت فاتیہ دارد خاصۂ حضرت حبیب ست علیہ وعلی آلہ الصلوات والتسلیمات این معاملات ہرچند بیرون دائرۂ شریعت غراست لیکن چون شریعت اصل وبنیاد ست ہیچ گونہ ازان استغنا ندارد وبدانند کہ این معاملات مسطورہ ہرچند باصالت مخصوص باین اکابر ست لیکن روا ست کہ کمّل تابعان را بطریق وراثت ازان نصیب بود ودر رنگ مطبوع بطفیل او ہم آغوش دولت خاصۂ او باشد ؎ ومدعی اگر بانگ گران مے درکنار آید الخ چون تابع ہمواره طفیلی واوّلش خورست توہم مساوات وافضلیت او نسبت باہمسران متبوع مدفوع ومرفوع ست این معارف از اسرار خاصہ حضرت ایشان ست ومراد از تابع کامل او ست یا مثل او امثال ابوالہوسانرا گفت وشنود این امور بشرط حسن قبول ہم مغتنم ست وایمان آن داخل کمال اٰمنّا اتمم لنا نورنا واغفر لنا انک علی کل شئ قدیر والسلام

مکتوب شصت ویکم بمولانا حسن علی در آنکہ از عدم علم بحال نفی حال نباید کرد وآنکہ اجازت تعلیم طریقت بر دو نوع ست

الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی مکتوب مرغوب مولانا حسن علی حسن اللہ سبحانہ حالہ وحصل آمالہ رسید حضرت حق سبحانہ بر طریق مرضیہ مستقیم دارد وازموانع حصول مطلوب یکسو کناد ونوشتہ بودند کہ نہ از اشتغال معلوم بود نہ بمشام جان از جانان میرسد ونہ از ذکر وفکر چیزہا بکام جان می افتد مُذبذبٌ بین ذلک فقد وقتست مخذ وما از راہ عدم علم بہ نسبت نفی نسبت باطن مطلقا نمی توان نمود چہ بساست کہ نسبتی باطن را کہ مناسب این نشأ ست حاصل بود وظاہر را اصلا از ان اطلاع نبود ونفی نماید وازین رہگذر در قلق واضطراب بود فمن اعلم ومن جہل پس امثال شما مردم را نفی علم نمودن بہ از نفی اصل ست وایضا این دار چون

دار عمل ست و دار اجر در پیش ست خود را بوظائف اعمال سرگرم باید داشت و بی تذبذب
بطریقہ مامورہ بسر باید برد و در وقت عمل اجر طلبیدن و بآن در ماندن خود را از اجر باز داشتن ست
موطن لقای حقیقی در پیش ست من کان یرجو لقاء اللہ فان اجل اللہ لآت درین موطن انتظار
مطلوب کہ ناشی از محبت ست بہ از استغراق در مطلوب ست چہ اول عمل ست و ترقی بخش
و ثانی اجر ست کہ موعود و بنشاۂ دیگر ست جہت تسلیۂ طلاب نمونہ از انچہ موعود ست و بظلی از
ظلال آن آرام میدہند و بعضی را این آرام ہم ندہند و در اجر موعود نقصان نکنند عزیزی حضرت
رسالت پناہ را صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم بخواب دید پرسید یا رسول اللہ ما التوحید فرمود کلما
ہجس بالک او خطر فی خیالک فاللہ تعالی بخلاف ذلک و شما مگر میخواہید کہ مطلوب را درین
نشاۂ در آغوش آرید و عنقا را در دام کشید مشکل ست ؎ عنقا شکار کس نشود دام باز چین
کاینجا ہمیشہ باد بدست ست دام را + دیگر نوشتہ بودند کہ مقام شیخی و ارشاد شرائط دارد از اطاع
بر قابلیات و استعدادات طلاب و حصول آثار در نہاد اند اجازت تعلیم طریقہ دو نوعست یکی آنکہ
کاملی را خلافت دہد و در مقام شیخی بنشاند و آن در ما نحن فیہ نیست بشرائط چہ رسد دوم
آنست کہ کاملی ناقصی را اجازت دہد و بعضی از منافع مجاز ستر شدان او درین ضمن ملحوظ
دارد و درین صورت ہمہ شرائط در کار نیست حضرت قطب المحققین حضرت ایشان ما قدسنا اللہ
سبحانہ بسرہ الاقدس در رسالۂ مبدأ و معاد برنگاشتہ اند گاہ باشد کہ کاملی ناقصی را اجازت تعلیم
طریقہ بکند و در ضمن اجتماع مریدان آن ناقص کار آن ناقص با تمام میرسد الخ و نیز در ہمانجا
نوشتہ اند کہ نقص ہر چند منافی اجازت ست اما کامل مکمل ناقص را نائب مناب خود میسازد و دست
او را دست خود میداند ضرر نقص تعدی نمینماید و اللہ سبحانہ اعلم بحقائق الامور کلہا و اجازتے
کہ بشما دادہ شدہ است ازین ہر دو نوع مستزل ست کہ مقید باشتخاص معدودہ است تا در شغل
مراقبہ تنہا نباشند و چندی شریک بودند کہ درین طریق علیہ انمیعنی اثر عظیم دارد و از عزلت مطلق
صحبت بشرط فنای در یکدیگر بہتر ست کہ در صحبت فیوض یکدیگر بر ہمدیگر فائض میشود و این نوع

اجازت را که سفارت محض ست شما شیخی و امر عظیم تصور کرده ازان گریزان ایدومی نویسید که
انچنین کسیکه مرید را از انچه که بوده دیگرگون نتواند ساخت هوس شیخی اگر نکند بهتر ست چنانچه این
رباعی از عزیزی مشهور ست ؎ باهر که نشینی و نشد جمع دلت ۔۔۔ الخ مخدوما تا حال کسی را تلقین
ذکر نکرده ایدا ز کجا یقین کردید که احوال او دیگرگون نخواهد شد و جمعیت دل در حق او بحصول نخواهد
پیوست قیمة المرء قدر همته هرگاه در اول قدم همت را از دست میدهید و آب نادیده موزه میکشید
معلوم ست که انجام آن چه خواهد بود و چه نتیجه خواهد داد ؎ اگر گوئی که بتوانم قدم و رنه که بتوانی
وگر گوئی که نتوانم برو بنشین کز نتوانی هرگز شما را بتغیر احوال مسترشدان چه دخل و میانجی پیش
نمیاید اگر بر مخبر رسوخ داشته باشید هرگز این لوح ننویسید بدانند که این گفت و گونه از روی آزاریست که اینجا
کمال اصغا ست بلکه از جهت تنبیه ست بر مواقع خطا که مرشد را نسبت به مسترشد ناگزیر ست والسلام علی من اتبع الهدی

مکتوب شصت و دوم بملا محمد قلی در آنکه در مقام رضا دو اعتبار ست

بسم الله والسلام علی رسول الله در مقام رضا که منتهای مقامات ست دو اعتبار ست اعتبار اول
رضای حق سبحانه از عبد و اعتبار ثانی رضای عبد ست از حق سبحانه و اعتبار ثانی فوق اعتبار اولست
چه اول رضای حق ست بعد ازان رضای عبد کما قال سبحانه رضی الله عنهم و رضوا عنه والسلام

مکتوب شصت و سوم بحضرت مخدوم زاده بلند درجه جامع کمالات صوری و معنوی شیخ محمد صبغة الله سلمه ربه

در بیان نسبت حق با خلق بروجه تمثیل باذکر بعضی معارف مناسبه آن و لله المثل الاعلی
نسبة سبحانه تعالی و تقدس مع العالم شبیهة بنسبة النقطة الجوالة مع الدائرة الموهومة التی
نشأت من سرعة دوران تلک النقطة لکن جعل الله سبحانه العالم موجودا بوجود هو ظل وجوده
سبحانه خارجیا بخارج هو ظل خارج سبحانه ولا نسبة له سبحانه مع العالم من الاحاطة والسریان

المتعارفین لکن یعلم انہ سبحانہ محیط للعالم باحاطۃ لا یدرکہا افہامنا ولا یدخل فی حیطۃ اوہامنا واعلم ان النقطۃ المذکورۃ لیست بداخل فی تلک الدائرۃ ولا بخارجۃ عنہا لاختلاف مراتب الوجود فان فی مرتبۃ وجود النقطۃ لیس من الدائرۃ اثر وانما ہی فی الوہم فلا یتصور نسبۃ الخروج والدخول ومع ذلک لیس فی تلک الدائرۃ شئی سوی تلک النقطۃ مع انہا لیست عنہا فکذلک قس علیہ بانحن بصدد بیانہ فہو سبحانہ اقرب فی الوجود والبعد من الوجدان فالسیر والسلوک انما ہو قطع دائرۃ العالم علی قدر استعداد اتہم لیتوصل بہا الی نقطۃ الواجب واعلم ان حشر المومنین انما یکون علی نقطۃ من دائرۃ العالم التی لہا قرب من نقطۃ الاصل لبعضہا اقرب من البعض علی تفاوت درجاتہم حضرت ایشان رضی اللہ تعالی عنہ میفرمودند کہ سیر من الآن تا نقطۂ رسیدہ است کہ اقرب نقطہ است بنقطۂ اصل وفوق آن سیر متصور نیست پس ناچار حشر نیز بر ہمین نقطہ میسر گردد زیرا کہ فوق آن نقطہ متصور نیست پس عباد العباد آن قرینۂ انکارم کہ بعد از وفات روز قیامت ودر بہشت بعضی امورے کہ متمم این مقام اند وباین مقام تعلق دارند فائض گردند وایضا بعضی علوم ومعارفی کہ درین دار بر منصۂ ظہور نیامدہ است وشان آنہا درین دار بشرست بکرم خداوندی جل سلطانہ ظہور فرمایند ومنکشف گردند وتقسیم حقائق ودقائقی کہ درینجا شان آنہا ستارست بسیار بسیارست واگر اندکی ازان بیان نماید بتطویل انجامد والسلام

مکتوب شصت وچہارم بشاہزادۂ دین پناہ سلطان محمد اورنگ زیب سلمہ اللہ تعالی در بیان فضائل جہاد اصغر وشرح معارف جہاد اکبر

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی اما بعد ذرۂ احقر بعرض میرساند خوشا وقت وحال آنانی کہ درین امر خطیر ومہم عظیم کمر ہمت را در خدمت پر ہجبت چست بربستہ اند وبہ نیت صالحہ این سفر صعب را کہ فی الحقیقۃ شمہ خیرات وبرکات ست ووسیلۂ ترقی درجات بشوق برگزیدہ اند رسول خدا صلی اللہ تعالی علیہ وسلم فرمودہ ان فی الجنۃ مائۃ درجۃ اعلاہا للمجاہدین فی سبیل اللہ ما بین درجتین کما بین السماء والارض رواہ البخاری وابو ہریرہ روایت کردہ

کہ رسول خدا صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم فرمودہ موقف ساعۃ فی سبیل اللہ خیر من قیام لیلۃ القدر بمکۃ عند الحجر الاسود رواہ البیہقی وابن حبان فی صحیحہ قال العلماء فیکون موقف ساعۃ فی سبیل اللہ خیر من قیام مائۃ الف الف شہر لان قیام لیلۃ القدر بمکۃ بمائۃ الف الف شہر فی غیرہا وانس رضی اللہ تعالیٰ عنہ روایت کردہ است کہ رسول خدا صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم فرمودہ من رابط لیلۃ فی سبیل اللہ حارسا من ورار المسلمین کان لہ اجر من کان خلفہ من صام وصلی رواہ الطبرانی باسناد جید قال العلماء ہذا الحدیث دلیل علی ان اللہ تعالیٰ یکتب للموالی مثل اعمال من عبد اللہ آمنا فی محل ولایتہ بمحابتہ لہ وما اجزل ہذا الفضل العظیم افسوس کہ این دو راز کار ازین قسم نعمت خوشگوار بحسب ظاہر محروم ست وجہت بعضے عوائق وموانع ازین جہاد فی سبیل اللہ مہجور یا لیتنی کنت معہم فافوز فوزا عظیما لیکن از روی باطن باخود دانند واز راہ دعا وتوجہ کہ وظیفۂ فقراست مدد ومعاون تصور فرمایند اگر فقرای اہل عزلت سالہا ریاضت کنند واربعینات کشند بگرد این عمل نرسند طاعات وعبادات کہ در انمقام بوقوع آید باضعاف بر طاعات عزلت زیادہ است ذکر وتسبیح آن موطن ثواب دیگر دارد ونماز آنجائی رتبۂ علیحدہ وصدقات ونفقات آن محل را درجۂ بزرگ وامراض آن معرکہ را نتیجہ جدا رسول خدا صلی اللہ تعالیٰ علیہ وعلی آلہ وسلم فرمودہ طوبی لمن اکثر فی الجہاد فی سبیل اللہ من ذکر اللہ فان لہ بکل کلمۃ سبعین الف حسنۃ کل حسنۃ منہا عشرۃ اضعاف مع الذین لہ عند اللہ من المزید رواہ الطبرانی ونیز فرمودہ علیہ الصلوٰۃ والسلام صلوٰۃ فی مسجدی تعدل بعشرۃ آلاف صلوٰت وصلوٰت فی المسجد الحرام تعدل بالف مائۃ صلوٰۃ والصلوٰۃ بارض الرباط بالفی الف صلوٰۃ رواہ ابو الشیخ وابن حبان ونیز فرمودہ علیہ وعلی آلہ الصلوٰۃ والسلام ان صلوٰۃ رباط تعدل خمس مائۃ صلوٰۃ ونفقۃ الدینار والدرہم منہ افضل من سبعمائۃ دینار ینفقہ فی غیرہ ونیز فرمودہ علیہ وعلی آلہ الصلوٰۃ والسلام من اعان مجاہدا فی سبیل اللہ او غازیا فی عشیرتہ او مکاتبا فی رقبتہ اظلہ اللہ فی ظلہ یوم لا ظل الا ظلہ رواہ احمد والبیہقی ونیز فرمودہ علیہ وعلی آلہ الصلوٰۃ والسلام لموقف فی سبیل اللہ لا یسل فیہ بسیف ولا یطعن فیہ برمح ولا یرمی فیہ بسہم افضل من عبادۃ ستین سنۃ

لایعصی اللہ فیہا طرفۃ عین رواہ ابن البخاری و نیز فرمودہ علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام من
مرض یوما فی سبیل اللہ او بعض یوم او ساعۃ غفرت لہ ذنوبہ و کتب لہ من الاجر عدد عتق مائۃ الف
رقبۃ قیمۃ کل رقبۃ مائۃ الف رواہ ابن زنجویہ و شک نیست کہ این خدمت و مہم کہ بآن توجہ دارند
جہاد فی سبیل اللہ ست آخرج ابو ذر والذہبی عن ابن عباس رضی اللہ تعالیٰ عنہما مرفوعا یکون فی
آخر الزمان قوم یسمون الرافضۃ یرفضون الاسلام فاقتلوہم فانہم مشرکون و اخرج الدارقطنی
عن علی عن النبی صلی اللہ تعالیٰ علیہ و آلہ وسلم قال سیاتی من بعدی قوم لہم بذا یقال لہم الرافضۃ
فان ادرکتہم فاقتلہم فانہم مشرکون قال قلت یا رسول اللہ ما العلامۃ فیہم قال یفرطونک بما لیس فیک
و یطعنون علی السلف و اخرجہ عن طریق آخر نحوہ و کذلک من طریق آخر و زاد عنہ ینتحلون عنا اہل البیت
و لیسوا کذلک و آیۃ ذلک انہم یسبون ابا بکر و عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہما فضل بالخبر رجعنا من الجہاد الاصغر
الی الجہاد الاکبر در حدیث قدسی آمدہ ست عادنفسک فانہا انتصبت بمعادانی نفس امارۂ انسانی
باوجود تصدیق قلبی و اقرار لسانی بر کفر و انکار خود مصر ست باحکام سماوی نمیگردد و باوامر الٰہی
جل سلطانہ انقیاد ندارد میخواہد ہمہ منقاد او باشند و او منقاد احدی نبود دعوی سری و خوبی
در وی متمکن ست و ندای انا ربکم الاعلیٰ از نہاد او سر نمیزند لہذا معادات او مرضی و مقبول آمد و مخالفت جہاد
باوی بر وفق شریعت غرا جہاد اکبر گشت جہاد با عدای آفاقی گاہی اتفاق می افتد و جہاد با دشمن
درونی دائمی ست ارحم الراحمین از کمال رافت و رحمت در حصول ایمان و نجات از عذاب مخلد
بتصدیق قلبی کفایت فرمود و باذعان نفس تکلیف نفرمود ؎ چشم دارم کہ دہد شاہ حسن
قبول بہ آنکہ در ساختہ ست قطرۂ بارانی را سد آری بعضی کمل افراد انسانی باشند کہ نفس شان از
امارگی برآمدہ باطمینان پیوستہ بود و منقاد احکام الٰہی گشتہ مجال مخالفت در وی نماندہ باشد
راضی و مرضی گردیدہ کریمہ یا ایتہا النفس المطمئنۃ ارجعی الی ربک راضیۃ مرضیۃ در شان او وارد ست ایمان کامل و اسلام
حقیقی درین موطن صورت می بندد این ایمان از زوال محفوظ ست و از خلل مصون بخلاف ایمان سابق کہ از خلل
و زوال محفوظ نیست رسول خدا صلی اللہ تعالیٰ علیہ و آلہ وسلم ہمین ایمان را طلب نموده اند آنجا کہ بر سبی تعلیم ست فرموده اللہم

انی اسالک ایمانا لیس بعدہ کفر و در کریمہ یا ایہا الذین آمنوا آمنوا باللہ الآیۃ و کریمہ والذین آمنوا باللہ ورسلہ
اولئک ہم الصدیقون والشہداء عند ربہم گویا اشارت باین ایمان ست و در حدیث نفیس لن یؤمن
احدکم حتی یکون ہواہ تبعا لما جئت بہ ہمین ایمان مراد ست مطلوب اولی در طریقہ صوفیہ علیہ حصول
اسلام حقیقی ست کہ بہ انقیاد نفس امارہ مربوط ست و اسلامی کہ پیش از اطمینان بمحض تصدیق قلبی
حاصل ست آنرا اسلام مجازی میگویند و این را حقیقے المجاز نفی و الحقیقۃ تثبت و لا تنفی ارکان اسلام
از نماز و زکوٰۃ و روزہ و حج و جہاد و سائر اعمال حسنہ کہ پیش از اطمینان نفس بوقوع آید گویا
صورت اعمال ست اگر نماز میخواند صورت نماز ست و اگر صائم ست صورت صوم ست و علی ہذا
القیاس سائر الاعمال چہ نفس امارہ ہنوز بر سرکشی و انکار خود ست حقیقت اعمال چگونہ صورت
بندد و چون نفس باطمینان رسد و از سرکشی و طغیان باز آید حقیقت اعمال بجا آید و حقیقت
نماز و روزہ و غیرہما ادا یابد و باندازۂ تفاوت این صورت و حقیقت تفاوت در درجات جنان
و نعیم آن و مراتب قرب و رویت اخروی باید تصور نمود کہ جنات مقربین را با جنات عوام مومنین
چہ نسبت ست قطرہ را با دریا نسبتی ہست کہ ہر دو از یک جنس اند و بعضی مرکب از اجزای مائی تفاوت
بکثرت و قلت اجزا ست و صورت را با حقیقت ہیچ نسبت نیست رویت اخروی ہم ہمہ را یکسان
نیست درجات و مراتب دارد باندازۂ تفاوت درجات بینندگان چنانکہ امام غزالی قدس سرہ تصریح
بآن نمودہ است پس رویت غیر متکیفہ ہر کدام اہل صورت و اہل حقیقت قیاس باید نمود کہ چہ نسبت خواہد
داشت ؎ بود کہ صدر نشینان بارگاہ قبول ۔ کنند گوشہ چشمی باہل صف نعال ۔ و این صورت
و حقیقت ہر دو داخل دائرۂ شریعت علیہ است و ماخوذ از سنن صوریہ و انوار معنویہ نبویہ علی صاحبہا
الصلوٰۃ والسلام والتحیۃ یکی صورت شریعت ست و دیگری حقیقت شریعت پس معدن ہمہ کمالات
شریعت غرا آمد و ہیچ کمالی نماند کہ ورای شریعت حقہ بدان احتیاج افتد معرفۃ اللہ را بمعنی ادراک
بسیط کہ اہل اللہ قرار دادہ اند و کمال انسانی را بآن منوط ساختہ نیز تمامی و کمال آن مربوط بفنا
و اطمینان نفس ست ؎ ہیچ کس را تا نگردد او فنا ۔ نیست رہ در بارگاہ کبریا

ایں عقلای اولی الابصار را ناگزیرست کہ در حاصل کار و نقد روزگار خود تامل شافی نمایند ہر کہ این دولت مطلوبہ دارد و فطوبی لہ و بشری انچہ مقصود از خلقت او بود بجا آورد و نعمت در حق او تمام شد والا از طلب آن فارغ نباشد و از ہر جا بوئی بمشام او برسد از پی آن برود ؎ ترسم کہ یار با ما ناآشنا بماند ٭ تا دامن قیامت این غم بما بماند ٭ والسلام اولاً و آخراً

مکتوب شصت و پنجم بمولانا حسن علی در ترغیب بر ترک تسویف و نفی ارادات

حققنا اللہ سبحانہ و ایاکم بحقیقۃ الشریعۃ المصطفویۃ علی صاحبہا الصلوٰۃ والسلام والتحیۃ و خلصنا مما یشغلنا عن المعرفۃ الاتیۃ فخذ وما اشرف عمر کہ ایام جوانی ست و ہنگام درستی قوی و جوارح گذشتہ و میرود و دارد ذل عمر رسیدہ می آید افسوس کہ اشرف اشیا را کہ معرفۃ اللہ ست بارذل عمر کہ موہوم محض ست حوالہ نمودہ آید و اشرف عمر در ہوا و ہوس کہ ارذل اشیاست صرف یابد ہلک المسوفون مقصود از خلقت ثقلین تحصیل این معرفت ست درین نشأۃ فانیہ و کسب رضای مولای حقیقی ست درین مہلت یسیرہ و امثال ما بوالہوسان در پی آرزوہای بیہودہ تا کی ازین دولت مطلوب محجوب باشیم و تا چند بار رضای نفس و شیطان از رضای خداوندی جل شانہ دور و مہجور گردیم الم یأن للذین آمنوا ان تخشع قلوبہم لذکر اللہ و ما نزل من الحق حاجز حصین و مانع قوی از معرفت کامروائی و ہوا پرورست و آرزوہا الاطائل و امانی بیہودہ ہر چہ مقصود و تست معبود و تست شنیدہ باشند افرأیت من اتخذ الٰہہ ہواہ نص قرآنیست ؎ عشوۂ ابلیس از تلبیس تست ؎ در تو یک یک آرزو ابلیس تست ٭ چون کنی یک آرزوی خود تمام ٭ در تو صد ابلیس زاید والسلام

مکتوب شصت و ششم بمولانا محمد صدیق پشوری در جواب عریضہ و کہ مشتمل بر واردات عظیمہ بود

الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی صحائف شریفہ بتعاقب یکدیگر رسیدہ و احوال سنجیدہ بوضوح انجامیدہ قبل رب زدنی علما و آردی قوی کہ در نماز پیشین رو دادہ و در شما تصرف کردہ در صید حدود

درآورده بود نیز واضح گردیده سبب لذات روحانیه گشت الحمد لله سبحانه علی ذلک وعلی جمیع نعمائه تعالی
مانا که تجلی شانی از شیون الهی جل سلطانه بوده که بجهت مناسبت اصالت که ببدأتعین شما داشته
ظهور فرموده است وشما را از خود برده و بر زبان شما با سرار و معارف گویا شده و بقا بخود
داده ان الملوک اذا دخلوا قریة افسدوها وجعلوا اعزة اهلها اذلة یا ذات متلبس بآن شان متجلی
گشته فنا و بقا بخشیده تواند بود که ظهور این معامله تعبیر آن واقعه باشد که دیده بود ید که بر دیواری
برآمده ام میگویند هذا جدار العشق الی آخره این معامله گویا تعلق بطرف دیگر ازان دیوار دارد و آن
دیوار برزخ بوده که مبدأتعین ست چه مبدأتعین برزخ ست میان عاشق ومعشوق وراه وصول
منحصر دران ست و دران وقت چون قوت باطن چندان نبوده ازان دیوار درهوا شده بود
وفوق آن استعلائی ننموده یدالحال بجهت قوت که دست داده استعلا نمود و دید دیدانچه دید
وشیخ حسن چون بشما نسبت محبت درست دارد بحیثیل که پرتوی ازین نسبت بطریق امتزاج بروی
افتاده باشد بدانند که شان عبارت از کمال ذاتی ست که زیادتی بر ذات تعالی ندارد و مندمج ست
در غیب الغیب وچون علم حق سبحانه بر کمالات ذاتیه خود تعلق یافت کمالات مندمجه در علمیه تفصیل
یافت ومبادی تعینات عبارت ازین کمالات مفصله است پس کمال مبدأتعین شخصی ست
از اشخاص و بطور حضرت ایشان ما صفات سبعه یا ثمانیه را ورای وجود علمی نیز ثبوتی ست در خارج
چنانچه مذهب اهل سنت وجماعت ست شکر الله تعالی سعیهم بالجمله آن کمال مندمج اصل ست مر کمال
علمی را واین کمال علمی ظل آنست اما ظهور آن کمال از مرتبه بطون بسبب این کمال علمیست تواند بود
که باین اعتبار عزیزی گفته باشد شعر ولدت امی اباها ان ذا من اعجبات ام عین ثابته
خود را گفته که مبدأتعین اوست وآب آن ام شان الهی را که اصل اوست گفته باشد وچون عین ثابته
سبب ظهور آن شانست از مرتبه بطون نسبت ولادت که سبب ظهور این ست از طرف ثانی نیز اثبات کرد والسلام

مکتوب شصت و ششم مفتتح بحضرت مخدومزاده عالیقدر جامع علوم ظاهری و باطنی خواجه محمد نقشبند سلمه ربه

در بیان مذهب علما در مسألهٔ کلام الٰهی جل شانه و تدقیقی که درین مسأله حضرت مجدد الف ثانی نموده مذهب علمای اهل سنت و جماعت شکر الله تعالی سعیهم در مسألهٔ کلام آنست که حضرت حق سبحانه و تعالی از ازل تا ابد متکلم ست بکلام واحد بسیط حقیقی و تکثر و تفصیل را دران گنجائی نیست میفرمایند که از همان یک کلمهٔ بسیط امر و نهی ناشی گشته و همان کلمهٔ بسیط استفهام و تمنی و ترجی و اخبار و وعید و وعده صدور یافته و همان کلمهٔ بسیط ست که فرقان و توریت نام یافته و زبور و انجیل تفصیل گرفته حضرت ایشان را رضی الله تعالی عنه درین مقام مقالهٔ مفرده ست و تدقیقست بعد تحقیق و آن آنست که در کلام الٰهی جل شانه باوجود اجمال و عدم تجزی بکثرت تفصیل هم ثابت ست و وسعت و تمیز هم کائن باوجود بساطت امر از نهی ممتاز ست و اخبار از انشا جدا چنانچه در مرتبهٔ ذات تعالی باوجود اجمال تفصیل و وسعت اثبات می نمائیم چه وسعت و تفصیل نیز از صفات کمال ست قال الله تعالی و تقدس و الله واسع علیم باید دانست که اجمال و تفصیل که دران مرتبهٔ علیا اثبات مینمائیم نه آن اجمال و تفصیل ست که در فهم ما درآید و مدرک ما گردد که آن موجب تبعض و تجزی ست تعالی الله عن ذلک علوا کبیرا بلکه در رنگ ذات و صفات بیچون و بیچگونه ست عرفت ربی بجمع الاضداد این معرفت هرچند ورای طور عقل ست اما مؤید بکشف صحیح و الهام صریح ست و تمیزی که علمای کرام نفی آن نموده اند تمیزی ست که از قسم چون و چند ست که منافی بساطت ست

فائده چون لفظ اجمال و وحدت را دران حضرت مناسبت زیاده ست از لفظ تفصیل و کثرت چه لفظ تفصیل و کثرت موهم تبعض و تجزی ست بنابران اجمال و وحدت را برای اطلاق بران حریم متعال اختیار نموده اند والا او تعالی ازین اجمال و تفصیل که مدرک ماست منزه و مبراست و اگر وحدت و وسعت بیچون کریم هر دو ثابت ست فافهم و لا تکن من القاصرین

مکتوب شصت و هشتم در بیان بعضی از مراتب اصول بطریق اجمال

بخدمت خادمان محمد عبید الله عفی عنه در بعضی از مراتب و اصول بطریق اجمال

حضرت حق سبحانہ و تعالی بذات خود موجود ست نہ بوجود و عینا کان ذلک الوجود او زائدا
وکذا صفاتہ سبحانہ موجودۃ بذاتہ تعالی لا بالوجود زیرا کہ در ان موطن قدس وجود را گنجایش
نیست و ہمچنین وجوب و امکان را در ان مرتبۂ علیہ گنجائی نہ لانہما نسبتان بین الوجود و الماہیۃ
فحیث لا وجود ثمہ فلا وجوب و لا امکان حضرت ایشان رضی اللہ تعالی عنہ میفرمودند ہر چند
بتعمق نظر در رود در رفتہ میشود و محسوس میگردد کہ در آنمرتبۂ علیہ ذاتست مع الصفات الثمانیۃ
المتمیزۃ بعضہا عن بعض حقیقۃ ما ورای این امری یافتہ نمیشود وجہ و جود و وجہ وجوب و فوق
این مرتبہ مرتبہ ایست کہ در انجا این صفات اعتبارات محض اند در حضرت ذات تعالے
و تقدس و زیادتی بر ذات ندارند تعالی آری اینقدر ہست کہ این اعتبارات را در ان مرتبہ
تمیزی با یکدیگر ثابت ست و فوق این مرتبہ مرتبہ ایست کہ در آنجا آن تمیز ہم کائن نیست
و غیر از اعتبارات محضہ امری دیگر مفہوم نمیشود و فوق این مرتبہ آن مرتبۂ مقدسہ است کہ در انجا
ہیچ اعتبار ہم ملحوظ نیست و جہل و حیرت لازم آن مقام ست باید دانست کہ در مراتب شش گانہ
اول چون ذات تعالی ملحوظ با صفات ست در صورت مثالی بصورت دائرہ ہویدا میگردد
و دو قوس کہ یکی عبارت از ذات باشد و یکی از صفات ظاہر میگردد و در مرتبۂ اخیرہ چون اعتبارے
و اضافتی ملحوظ نیست لاجرم در صورت مثالی نصف دائرہ کہ کنایت از یک قوس ذات باشد
ظاہر میگردد و ہمین سرست کہ حضرت ایشان در مکتوب بیان طریق نوشتہ اند کہ در انمرتبہ
غیر از یک قوس ظاہر نشد در اینجا سری خواہد بود کہ بران سر اطلاع ندادند باید دانست مرتبۂ
اول ازین مراتب چہارگانہ کہ مرتبۂ صفات ست نصیب لطیفۂ روح ست و مرتبۂ ثانی کہ
مقام شیونات ست نصیب لطیفۂ سر ست و مرتبۂ ثالث کہ بہ تنزیہ و تقدیس مناسب ست نصیب
لطیفۂ خفی ست و مرتبۂ رابع نصیب اخفی ست و نصیب قلب از مرتبۂ افعال ست کہ دون
این مراتب ست بعد از گذشتن این مراتب چہارگانہ عالم امر معاملہ بعالم خلق می افتد و السلام

مکتوب شصت و نہم بحقائق آگاہ خواجہ محمد صدیق کشمی و خواجہ محمد صالح کولابی

در آنکہ عارف ہر چند بکمال الکمال رسد نصیب او از بعض وجوہ ذات باشد تعالی و بعضی از کمل باشند کہ نصیب شان از جمیع وجوہ ذات بود سبحانہ الحمد بعد و سلام علی عبادہ الذین اصطفی التفات نامہای گرامی عزیز مشرف ساخت از کرم او تعالی امیدوار باشند بناریکی درون آب حیات است باستماع فرمایند چون عارف مقامات وصول را طی کردہ معاملہ بجای رساند کہ منتہای معارج اوست در منازل قرب ہر آینہ نصیب او از بعض وجوہ ذات خواہد بود کہ اصلی ست از اصول اسمی کہ مبدأ تعین عارفست و باندازۂ جامعیت اسم دران وجہ اسم جامعیت خواہد بود و ہر چند اسم اجمع بود وجہ نیز اجمع باشد لیکن نصیب از جمیع وجوہ دیگرست نصیب از یک وجہ کہ جامع وجوہ ست دیگر کما لا یخفی علی الفطن ہر چند از اصول و از اصول اصول معاملۂ عارف فوق رود اما باندازۂ اسم خود کہ منزلی اوست تقید را ہمراہ خود خواہد برد و از جمیع وجوہ تفصیلا نصیب نخواہد یافت ہر چند در اول وہلہ وصول آن درجہ را در سائر وجوہ مستہلک یابد و تمیز نہ بیند اما فی الحقیقۃ تمیز ست چون در آنمقام استقرار تام نماید و حدت نظر داشتہ باشد تمیز را خواہد دریافت چون نمیرفت معلوم گشت معرفتی غریب تر و غامض تر نشنوند بعضی کمل ازان قبیل بوند کہ آنہا را از جمیع وجوہ نصیب بود و بیانش آنست کہ آن وجہ را کہ اصل اسمی ست کہ مبدأ تعین سالک ست با وجود دیگر ما بہ الاشتراکی ہست از راہ ما بہ الاشتراک از جمیع وجوہ حظ خواہد گرفت چہ نوع را با جنس خود شاہراہ ست سوال ماہیت مرکب از ما بہ الاشتراک و ما بہ الامتیاز ست و ہر کدام را خصوصیات علیحدہ است آیا ممکن ہست کہ از ما بہ الامتیاز سائر وجوہ ہم نصیبی حاصل نماید جواب گوئیم چون ما بہ الاشتراک را بر ما بہ الامتیاز امت صدق ست اگرچہ عرضی ست چہ جنس عرض عام ست مر فصول انواع خود را پس ازین راہ نصیبی تام از ما بہ الامتیاز ذات نیز حاصل خواہد نمود و از راہ عرض عام با فراد او خواہد رسید و از جمیع وجوہ ذات تعالی مفصلا نصیب خواہد یافت و از ہمہ کمالات کہ در نوع بشر ممکن الحصول ست بطفیل خاتم الانبیا علیہ و علیہم افضل الصلوات و اکمل التحیات و التسلیمات حظ خواہد برد و این معرفت از معارف خاصہ حضرت ایشان ست قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ از کمالات خصوصیات ایشان و ابدا نبیا علیہم التحیات و البرکات

مکتوب ہفتادم بملا محمد افضل و شیخ بدرالدین سرہندی در معنی حدیث القبر روضۃ من ریاض الجنۃ با بیان بشارتی کہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بآن مشرف گشتہ بودند

بسم اللہ الرحمن الرحیم بسم اللہ العظیم و مصلیا علی رسولہ الکریم و آلہ اجمعین در حدیث نبوی علی مصدرہ الصلوٰۃ والسلام و التحیۃ آمدہ است کہ القبر روضۃ من ریاض الجنۃ مراد اندر روضہ بودن قبر آنست کہ حجبی و مسافتی کہ میان بقعۂ قبر و جنت بودہ است مرتفع میگردد و ہیچ پردۂ و مانعی دران ہر دو مقام نمیماند گویا بقعۂ قبر را فنائی و بقائی بجنت حاصل میشود فافہم و ہذا معنی قولہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ و آلہ وسلم ما بین قبری و منبری روضۃ من ریاض الجنۃ باید دانست کہ این قسم روضہ مراخص خواص راست ہر مومن را میسر نیست غایۃ ما فی الباب چون قبور مومنین صفائی و نورانیتی پیدا کند استعداد آن حاصل میشود کہ پرتوی از جنت بران قبور منعکس گردد و حکم آئینہ تصفیہ کردہ میگیرد و مخفی نماند کہ حضرت مجدد الف ثانی حضرت ایشان ما از غایت اتباع سرور دین و دنیا علیہ افضل الصلوات والتسلیمات نیز مبشر شدہ بودند کہ روضۂ متبرک کہ قبر آنحضرت دران ست و صحن قدیم آن روضۂ مقدسہ روضہ ایست از ریاض جنت میفرمودند کہ مبشر شدہ ام باآنکہ اگر یک مشتی از خاک آن روضۂ مبشرہ در قبر شخصی باندازند امید وار یہای عظیم ست فکیف من دفن فیہا والحمد للہ رب العالمین والسلام علی رسولہ و آلہ اجمعین

مکتوب ہفتاد و یکم بمجد مومن بیگ کابلی در آنکہ تعلق بماسوا از اشد امراض ست

سلام علیکم طبتم ع ہر چہ جز عشق خدای آہن ست ۔ گر شکر خوردن بود جان کندن ست ۔ گرفتاری ما دون حق سبحانہ از اشد امراض قلبیہ ست فکر ازالہ آن از اہم مہام ست ع در خانہ اگر کس ست یک حرف بس ست

مکتوب ہفتاد و دوم بملا مسافر در تحریض بر رضا بقضای الٰہی جل شانہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم اخوی ملا مسافر بعافیت باشند و بیاد خداوندی جل شانہ خوشوقت بوند

کتابتہای شمار رسیدہ ہر رنج والم کہ میرسد چون بتقدیر و ارادت خداوندی ست تعالی غیر از رضامندی چارہ و گزیر نیست بر وظائف طاعات چست باشند و بر او جاع و امراض صبر و شکیبائی نمایند و عافیت را از کرم او سبحانہ طلب نمایند و ہیچکس را از خلائق در میان نبینند و ہمہ را از حق سبحانہ و تعالی دانند و دفع آنرا ہم از و بخواہند کہ بی تقدیر او سبحانہ کس بکسے ضرر نتواند رسانید و بی ارادۂ او ہیچکس دفع ضرر نتواند کرد راہ بندگی این ست

مکتوب ہفتاد و سوم بمولانا حسن علی در جواب سوالی کہ بر مکتوب مرزا عبید اللہ نوشتہ بود

بسم اللہ حامدا و مصلیا اخوی ملا حسن علی حسن اللہ سبحانہ حالہ و حصل آمالہ شبہہ بر کتابت اخوی عبید اللہ بیگ نوشتہ بود و جواب آنرا طلب داشتہ کہ فرق و امتیاز میان حسن و قبیح در مقام شریعت ست چنانچہ در رسالہ دیدہ است کہ در طریقت سراسر آشتی ست و با ہمہ کس دوستی بخلاف شریعت کہ در آنجا با دشمنان جنگ ست و با دوستان آشتی آنچ عجب شبہہ و اہی ست طریقت را با شریعت چہ تقابل ست و کدام مساواۃ شریعت غرا بوحی قطعی کہ ریب را اصلا در ان گنجایش نیست ثابت شدہ است و احکام آنرا اصلا نسخ و تبدیل نہ تا قیام قیامت این احکام باقیست و عمل بمقتضای آن ہمہ را از عوام و خواص لابد و ضروری طریقت ہرگز احکام آنرا نمی تواند برداشت و اہل خود را از تکالیف شرعیہ آزاد ساخت از عقاید قطعیۂ اہل سنت و جماعت ست کہ بندہ ہرگز بدرجۂ نرسد کہ تکالیف شرعیہ از وی ساقط شود و ہر کہ معتقد خلاف آنست از جرگۂ اہل اسلام بیرونست جمعی را حق سبحانہ دشمنان خود مقرر سازد و عمل بغلظت و شدت و جہاد و قتال با آنہا فرماید آشتی کردن با آنجماعت و دوستی نمودن از قاعدۂ اسلام خارج ست و دعوی محبت خدای تعالی و رسول او صلی اللہ تعالی علیہ و آلہ وسلم با آن جمع نشود و آنرا بر نتابد کہ اطاعت محبوب و تولی دوستان محبوب و تبری از دشمنان او از لوازم مقام محبت ست آری بر بعضی سالکان این راہ اموری کہ بظاہر مخالفت بکتاب و سنت دارد و بسیار وارد میشود کہ آخر ازان باید گذشت در ین وقت سر شتہ

شریعت را از دست ندہد و سنت را بدندان محکم گیرد و بخلاف کشف و وجدان خود بتقلید اہل سنت و جماعت اعتقاد و عمل کند خس و خاشاک این راہ بصدای انی انا اللہ می سراید و سالک بیچارہ را از مطلب اعلی باز داشتہ بہ پرستش خود دعوت می نماید سالک مستقیم درین ہنگام باید کہ متابعت خلیل جوید و لا احب الآفلین گوید و بموجب وجہت وجہی للذی الخ بہ یغیب الغیب پوید و بمتابعت حبیب اللہ علیہ و علی الخلیل و سائر الرسل الصلوات و البرکات بزیغ البصر گرفتار نگردد و گاہ خود را از کسانیکہ باجماع از وی افضل اند مساوی داند و گاہ افضل بیند مسجد و بتخانہ یکسان خیال نماید و اسلام و کفر را برابر دریابد اگر سررشتہ کتاب و سنت را در اعتقاد و عمل از دست ندہد معذور ست چہ در کشف و وجدان اختیار ندارد و السلام اولاً و آخراً

مکتوب ہفتاد و چہارم بحقائق آگاہ شاہ نعمت اللہ قادری

در آنکہ سبقت از اصلاست و در ظل ہر چہ ہست مستعار از اصل ست و نصیب ظل از اصل اضمحلال ست بسم اللہ حامداً و مصلیاً عنایت نامہ نامی و صحیفہ گرامی کہ نامزد این بیحاصل نمودہ بودند مشرف ساخت امیدوار ست کہ ہمیر نیمنوال این دور از کار را گاہ گاہ بحاشیۂ ضمیر مہر تنویر راہ میداده باشند و باذواق خاصہ می نواخته و رود این نامہ کہ از عین کرم بود بلی سابقہ مراسلت نعمتی بود غیر مترقبہ امیدوار کشایشہا و ترقیہا از وصول آن گردید بلی سبقت از بزرگان میباید و کرم از کریمان می شاید ع در خانہ بکد خدائی ماند ہمہ چیز و از پیشگاہ چنین آمدہ است و اشد شوق باصل منسوب گشتہ بدایت از مبدأ ست و آغاز از اصل بجہم و بجیونہ خیر و کمال کہ ظل را ہمہ مستفاد و مستعار از اصل ست ظل را ہیچ چیز بخود استقلال ندارد و اگر نسبت خیر و کمال بخود نماید خائن بود و دعوی ہمسری با اصل پیدا کند کمال در حق او انتفای کمال ست و خیریت در سلب خیریت نصیبی کہ از اصل دارد بعد رو منتسبات بآن محو و متلاشی ست ہر چند ظہور اصل پیش محو و متلاشی ظل بیش بیچارہ کہ جز انتفا از اصل بہرہ ندارد از کمال او چہ خبر داشتہ باشد و بجمال او چگونہ

پی برد گیرم که بغیر خانه مایار خرامد کو حوصله و طاقت دیدار که دارد و امید گاهادرین جزو زمان که بعد عهد نبوتست و آوان قلت انوار سنت و تراکم ظلمات بدعت وجود امثال شما شاهبازان مغتنم ست اگر امثال ما مخمولان زاویه خمول هزار ریاضت در کنج گمنامی بکشیم و دست و پای بزنیم برابر یک کلمه الحق ایشان که در دل سلاطین اثر نماید نشود و بگرد آن نرسد حق سبحانه سلاطین را در عالم بمثابه روح در جسد ساخته ست که صلاح روح صلاح جسد ست و فساد روح فساد جسد ست همچنین اصلاح سلاطین اصلاح تمام عالم است کدام عمل ست که بگرد آن میرسد مگر باصلاح آثار شیخ محمد صالح که در مجالس و معارک ثناگوی ایشان ست و ناشر اوصاف جمیله ایشان و حدیث اخلاق و احسان بر زبان دارد چون متوجه آن حدود بود باوجود نا قابلیها بدو کلمه نامربوط خویشتن را فرایاد خاطر عاطر داد و مصدع اوقات شریفه گردید ظلال افاده و ارشاد سایه گسترد بسوط باد

مکتوب هفتاد و پنجم بمرزا طاهر بیگ در آنکه ذکر مشوب بهیچ غرض نسازد حتی المواجید والاحوال

الله تعالی از رقیت ماسوی محررکناد و در مدارج قرب ترقیات دهاد بنده مقبول آنست که بدوام ذکر موصوف بود و لمحه بغفلت و هوای نفس نپردازد و ذکر مشوب باغراض خود نسازد و مخلص بود بلکه احوال و مواجید هم در ذکر ملحوظ و مخطور نبود بمقتضای کریمه اذکروني اذکرکم البته از انظرف هم یاد خواهند کرد تا بچه نهج یاد فرمایند و بکدام عطیه بنوازند بلکه در آنوقت جانب اذکرکم هم منظور و ملحوظ نبود و بخلوص سینه و خلوص امنیت متوجه و حاضر باشد بلکه حضور بنوعی باشد که نفس حاضر نیز درمیان نبود و رخت بصحرای عدم کشد و حضور خود بخود روی نماید ع این کار دولتست کنون تا کرا دهند والسلام علی من اتبع الهدی والترم متابعة المصطفی علیه وعلی آله الصلوات افضلها ومن التسلیمات اکملها

مکتوب هفتاد و ششم بمرزا امان الله برهانپوری در تاویل سورهٔ اخلاص

بسم الله الرحمن الرحیم نحمده ونصلی علی نبیه الکریم ع از هرچه میرود سخن دوست خوشترست

قال عزمن قائل قل ہو اللہ احد کہ ہو گویا اشارت بغیب ہویت و اطلاق ذات ست تعالی عن الشیون والاعتبارات حتی عن قید الاطلاق و اللہ عبارت از قابلیت اولی و وحدت ذاتیہ است کہ قابلیت ذات ست تعالی مراعتبار تجرد و اتصاف را بجمیع اوصاف کمال و احد کنایہ از احدیت مجردہ است کہ مقید ست بتجرد از صفات و اعتبارات اللہ الصمد اشارت ست بواحدیت کہ مرتبۂ اتصاف ست باوصاف کمال از صفات افعال و سائر صفات ثبوتیہ و شیون و اعتبارات ذاتیہ چہ مقام صمدیت را این اتصاف ناگزیر ست لہذا بجای ہو اللہ الصمد اللہ الصمد آمد کہ قابلیت این اتصاف مراین مرتبہ را ست و در مرتبۂ کہ تعبیر ازان بہ ہو واقع ست این قابلیت اصلا ملحوظ نیست بل توسط برزخیت کبری کہ مقام لاحق ست لم یلد و لم یولد و لم یکن لہ کفوا احد اشارت بصفات سلبیہ و تنزیہات و تقدیسات ذاتیہ است مما لا یعلم تفصیلہا و کذا تفصیل الشیون الثبوتیۃ الا اللہ الواحد القہار پس این سورۂ علیہ باوجود قصر و قلت الفاظ جامع مراتب وجوب ست و حاوی اسرار و معارف آلیہ و لفظ مبارک اللہ الصمد چنانچہ مستجمع شیون و کمالات مرتبۂ وجوب ست ایمائی بمراتب کونی و تعینات امکانی نیز دارد چہ صمدیت مستدعی احتیاجست پس این سورۂ مبارکہ متکفل بطریق اجمال جامع جمیع مراتب وجوبی و امکانی آمد و ہیچ کمالی نماند کہ این سورہ انباء ازان ندادہ قاری آنرا باید کہ سر بسر بران نگذرد و از معانی و اسرار آن بی خبر نبود و از ملاحظۂ کمال صفات و مشاہدۂ جمال لایزال بی بہرہ نرود و از تخلق باخلاق کمال و تحقق باوصاف جمال حظے فراگیرد و بہویت ذات تعالی ایقانی حاصل نماید و از مرتبۂ اجمال و تفصیل بقدر استعداد بہرہ مند گردد و از ملاحظۂ صمدیت آنحضرت جل عظمتہ احتیاج ذاتی و فقر جبلی خود مطالعہ نماید و اوصاف خیر و کمال را بتمام منسوب و مخصوص باو داند تعالی و تقدس از انانیت امارہ بکلیت وارہد این زمان انچہ مقصود از خلقت او بود بحصول انجامد و نعمت در حق او تمام شود و از صفات تنزیہیہ و تقدیسیہ کہ خاتمۂ سورہ بدانست بداند کہ سالک ہر چند در معارج عروج صعود نماید و قرب پیدا کند و بفنا و بقا مشرف گردد ہمہ وقت دوئی و بیگانگی نقد وقت دارد و ہیچ گونہ مجانست و اتحاد با آنحضرت پیدا نکند و مشارکتی در ذات و صفات او حاصل نگردد کہ بندہ ہمیشہ

بطوق بندگی مطوق ست و او سبحانہ ہموارہ بہ تنزیہ و تقدیس خویش موصوف مالنسراب و رب الارباب بعضی از وقائع و کشوف با احوال از خود و از بعضی از یاران خود قلمی نمودہ بودند اصل و پسندیدہ است مطالعہ آن فرحت فزا و ان بخشید اللہ تعالی ابواب فتوح و ترقیات را ہموارہ مفتوح دارد بالنون و الصاد

مکتوب ہفتاد و ہفتم بشیخ عبد الحمید برہانپوری در آنکہ وصول بدرجہ کمال را علامات ست

بسم اللہ الرحمن الرحیم برادر گرامی شیخ عبد الحمید ازین دور افتادہ سلام عافیت انجام خوانند مکتوب مرغوب آن برادر کہ نامزد این دور از کار نمودہ بودند از بلدۂ ملتان رسید مطالعہ آن فرحت فزا و ان بخشید و از احوال سنیہ و مقامات علیہ اندراج یافتہ بود چہ عجب اگر حق سبحانہ بندہ را بہ بعضی از مزایا مخصوص گرداند و بمقامات علیۂ اکابر سرافراز گرداند ان ربی رحیم ودود ولیکن مصداق اینقسم امور اتباع سنت سنیہ ست و اجتناب از بدعت نامرضیہ و مصداق دیگر آنست کہ ہوای او تابع احکام شرعیہ و سنن مرضیہ باشد لن یومن احدکم حتی یکون ہواہ تبعا لما جئت بہ مضمون حدیث ست حق سبحانہ در مدارج قرب ترقیات دہاد و بر سنن نبویہ علی صاحبہا الصلوٰۃ و السلام و التحیۃ استقامت کرامت کناد و مامول از دوستان دعای سلامتی خاتمہ است

مکتوب ہفتاد و ہشتم بمیر محمد ابراہیم ولد سیادت و ستگاہ میر محمد نعمان

در ترغیب بر تحصیل رابطہ و فنا فی الشیخ و اتباع سنت و اختیار صحبت شیخ کامل و فنا فی اللہ کہ مقدم اول این راہ ست بسم اللہ حامدا للہ العظیم و مصلیا علی رسولہ الکریم سیادت و نقابت پناہا و طریقہ ما مدار وصول بدرجۂ کمال مربوط بر ابطۂ محبت ست بشیخ مقتدا طالب صادق از راہ محبتی کہ بشیخ دارد اخذ فیوض و برکات از باطن او مینماید و بمناسبت معنویہ ساعت فساعت بہ رنگ او می برآید گفتہ اند فنا فی الشیخ مقدمۂ فنای حقیقی ست ذکر تہانی را بطہ مسطورہ و بی فنا فی الشیخ موصل نیست ذکر ہر چند از اسباب وصول ست لیکن غالبا مشروط بر ابطۂ محبت و فنا در شیخ ست آری این رابطہ تنہا

بارعایت آداب صحبت و توجہ و التفات شیخ بی التزام طریق ذکر موصل ست و در سلوک و تسلیک اختیاری کہ بواقف دیگر وابستہ ست مدار کار بر وظائف اوراد و اذکار ست و بنیاد معاملہ بر ریاضات اربعینیہ ست و بہ پیروان این مشرب رجوع نیست و درین طریق کہ طریق صحابہ کرام ست علیہم الرضوان افادہ و استفادہ آگاہی ست بصحبت شیخ مقتدا بارعایت آداب کافی ست و وظائف اذکار و طاعات نیز از محمودات و معاونات ست بصحبت خیر البشر علیہ و علی آلہ الصلوات الزاکیات و التسلیمات و التحیات النامیات و حصول کمالات بشرط ایمان و تسلیم و انقیاد کافی بود و لہذا راہ وصول درین طریق اقرب گشتہ ست و در اخذ فیوض و برکات از شیخ کامل مکمل کہول و صبیان و شیوخ و احیاء و اموات برابر مدار ریاضت درین طریقہ عالی کہ متضمن اندراج نہایت ست در بدایت اتباع سنت سنیہ است و اجتناب از بدعت نامرضیہ حضرت خواجہ احرار قدس سرہ فرمودہ است اگر پرسند کہ معتقدان و وابستگان خانوادہ حضرات خواجگان قدس اللہ تعالی اسرارہم چیست بگو اعتقاد اہل سنت و جماعت و دوام عبودیت کہ بی ادای عبادت متصور نیست و آن عبارت از دوام آگاہی ست بجناب حق سبحانہ بی مزاحمت شعور بوجود غیری بلکہ ذہول از صفت آگاہی بوجود حق سبحانہ دریافت این سعادت عظمی بے تصرف جذبہ کہ عبارت از ظہور محبت ذوقیہ ست میسر نیست ہیچ سببی در طریق جذبہ قوی تر از صحبت کسی کہ سلوک او بطریق جذبہ واقع شدہ باشد نیست اگر حق سبحانہ بمحض عنایت بصحبت کسے رساند کہ اثر تصرف جذبہ کہ عبارت از آگاہی ست بحق سبحانہ بسبیل ذوق او دل را درین آگاہی لذتی ہست ظاہر شود باید کہ سعادت خود را در تسلیم در کل و جزئی داند و شقاوت خود را در اعراض از دواند ہمیشہ اوقات خود را مصروف نگاہداشت ادب او گرداند از ہر چہ منکر اوست خویش را نگاہدارد و در غیر مرضی او خویش را صرف نکند چنانچہ ہر چہ محبوب او باشد محبوب خویش گرداند و ہر چہ منکر اوست بالطبع آنرا کارہ باشد تا بصفتی گردد کہ ہمہ مرادہا مراد او گردد و ہمہ مرادہا از ساحت سینہ اش رخت برگیرد و چون حال باینجا رسد شاید کہ آن وصف کہ بر دل عارض شدہ است بقایا بدہم کلامہ بزرگان این طریقہ گفتہ اند مصرع سایہ ہر پست از ذکر حق

وسایہ رہبر اشارت بطریقۂ رابطہ کردہ اند کہ عبارت از حفظ صورت شیخ ست بطرزی کہ درین طریق معہود ست یعنی طریقۂ رابطہ اطالب مبتدی را سود مند تر ست از ذکر ہر چند ذکر فی نفسہ شرافت و فضل دارد بیانش آنست کہ مرید بیچارہ چونکہ گرفتار عالم سفلی ست بعالم علوی مناسبت ندارد تا اخذ فیوض و برکات از آنحضرت بی توسط نماید توسط باید دو جہتین کہ از عالم علوی حظی فراگرفتہ بعالم سفلی برای دعوت و ارشاد خلق رو آوردہ باشد و از راہ مناسبت اولی از عالم غیب اخذ فیوض نمودہ از راہ مناسبت ثانیہ کہ بعالم سفلی دارد آن فیوض را بمستعدان آن رساند پس طالب رشید ہر چند وجوہ مناسبت بشیخ بیشتر داشتہ باشد اخذ فیوض از باطن او زیادہ تر نماید ؎ زان روی کہ چشم تست احول ۔ معبود تو پیر تست اول ۔ دو چیز ہای کہ محصل مناسبت اند بر شیخ محبت اوست و خدمت و رعایت آداب اوست ظاہر او باطنا ہیچ بی ادبی بجا نرسیدہ است شنیدہ باشند و اتباع او ست در عبادات و عادات و مرادات خود را تابع مرادات او ساختن و در ہمہ امور خود را باو سپردن کالمیت بین یدی الغسال و طریقۂ رابطہ از اجل این امور ست و اشد مناسبت بشیخ پیدا میکند و مسہل امور مسطورہ است کہ محصل مناسبت اند و چون نسبت رابطہ غالب می آید خود را عین شیخ می بیند و بلباس و صفت او خود را موصوف می یابد و ہر کجا می نگرد صورت شیخ می بیند ؎ ازین بتان ہمہ در چشم من تو می آئی ۔ بہر کہ می نگرم صورت تو می بینم ۔ مخدوما از مقتضائے طلب ظاہر ساختہ بودند بدانند کہ حق سبحانہ میفرماید اَلَا لِلّٰہِ الدِّیْنُ الْخَالِصُ طالب حق را ناگزیر ست کہ در طلب و محبت او تعالی یکجہت و یکرو بود کہ این امر خطیر مشارکت را برنمی تابد ہر قدر کہ بکثرت آویختہ ست و جہات کثرت با خود دارد و لو بالطلب و العلم و المحبۃ از درجۂ حقیقی دور و مہجور ست و ہر چند اسقاط کثرت نماید چہ از روی توجہ و التفات و طلب و چہ از روی دید و دانش بوحدت اقرب بود تا سالک در صدد اسقاط ست در مقام طریقت ست و چون این معاملہ از اسقاط بسقوط آید و از محبت و دید و دانش ماسوی وارہد بحقیقت برسد درین مقام دل را آنقدر انقطاع از ماسوی و نسیان آن دست میدہد کہ اگر سالها بتکلف یاد و احضار ماسوا نماید میسر نشود و بیا و نیاید این کمال نخستین ست از کمالات ولایت و شرط ست مر کمالات دیگر را و این معاملہ بمعیت بقبای قلبی ست سعی باید نمود تا کمال اول

بدست آید بعد ازان سخن از کمالات دیگر در میان آورده شود ع در خانه اگر کس ست یک حرف بس ست

مکتوب هفتاد و هشتم بخواجه محمد حنیف در تحقیق مقام بندگی با ذکر رموز و اسرار

سورهٔ قل اعوذ برب الناس بسم الله الرحمن الرحیم حقیقت بندگی و حلاوت طاعات وقتی بحصول انجامد که قبلهٔ توجه جز بارگاه صمدیت نبود و مرجع حقیقی در همه امور غیر او سبحانه نباشد و از تدبیر و هوای نفسانی گذشته تفویض امور بجناب قدس لم یزل و لایزال نماید و پشت اعتماد در امر فانی و هالک نهد که نتیجهٔ آن جز بُعد و حرمان از مطلب اعلی نیست آری برادر علت رجوع در کون باحدی و سبب اعتماد بر موجودی یا آنست که مربی ست و تربیت صوری یا معنوی باو وابسته است و بحکم کریمهٔ قل اعوذ برب الناس مربی حقیقی جناب قدس اوست تعالی و تربیت ظاهر و باطن حقیقة مربوط باوست سبحانه و رجوع و تواضع بر وفق شریعت غرا به پیر و استاد و مادر و پدر و من یحذو حذوهم که در عالم بحکم الهی جل شانه مربیانند چون بامر حق ست تعالی فی الحقیقة تواضع و رجوع بآنها باین عنوان تواضع و رجوع با اوست و پاسلطنت و بادشاهیت ست و سلطنت و بادشاهیت هم بموجب کریمهٔ ملک الناس مر او راست جل سلطانه و پا معبودیت و الوهیت ست که بحکم عقل و عرف رجوع در کون و اعتماد و تواضع و خضوع با له و معبود مستحسن بلکه واجب و ناگزیر ست و معبودیت و الوهیت ست نیز بمقتضای کریمهٔ اله الناس بجناب مقدس بیچون حقیقی مسلم ست نفس انسانی و وسواس شیطانی که حق سبحانه امر باستعاذه از شر او در کریمهٔ من شر الوسواس الخناس الذی یوسوس فی صدور الناس من الجنة و الناس میفرماید دشمنان در کمین اند میخواهند که ازین مربی و معبود تحقیقی و بادشاه حقیقی بنده را محجوب سازند و بجانب سوی او گرفتار گردانند و بشرک جلی و خفی دلالت مینمایند از شر این قسم لعین استعاذه ناگزیر ست همواره مستعیذ باید بود و اوصاف ثلثه را که درین سورهٔ مبارکه مذکور ست بروجه کمال منحصر دران جناب مقدس تصور باید نمود تا از شر دشمن امین شود و راهی ببارگاه قدس یابد ربنا آتنا من لدنک رحمة و هیئ لنا من امرنا رشدا

مکتوب ہشتادم بمرزا محمد فاروق در تضاد بندگی بارادت و مداحی روضۂ مبارک حضرت ایشان خود و شرافت بلدۂ سرہند

اللہ تعالی بحصول مرادات مکرم دارد بلکہ از جمیع مرادات تہی کناد و بارادت خویش قیام دہاد مقام بندگی کہ نیستی و بی وجودی ست وصف ارادت را برنتابد کہ منبئی از ہستی و خودی ست و نقطۂ ہستی و انانیت بر سینۂ محب کوہ قاف ست و سد سکندری کہ رفع آن بی سابقۂ کرم امکان پذیر نیست مجرد اعمال صوریہ بی جذبات قویۂ معنویہ ازین گرداب نمی برآرد و تا نائرۂ آتش شوق در باطن مشتعل نسازند و عشق شرکت سوزند ہند نجات و تخلص ازین بار گران محال ست تا سالک در بند ارادت خود ست مرید ست و چون از ارادت و مرادات وارہد و بہ ارادت او تعالی قائم شود از مقام ارادت برآید و مقام شیخی را شاید درین جزو زمان انیمنی کہ کمال نخستین بست از کمالات و ولایت و ہمچنین بسائر کمالات ولایت از مزار فائض انوار قدوۂ کبار حضرت پیر دستگیر قدس سرہ العزیز مفاذ و مستفاد ست و مجاوران آن روضۂ منورہ بلکہ طالبان اطراف و اکناف کہ از روی صدق می آیند و سر نیاز بآن سدۂ سنیہ میسایند ازین دول مستفیض و مستفید میگردند و از یک نوش بصد جوش و خروش ترک خویش نمودہ بمطلب پی می برند امروز بقعۂ سرہند از کثرت فیوض و انوار بسیاری ظہور اسرار رشک ہند و غیر ہند ست آنرا از ہند ندانند کہ دریچۂ ولایت ست خاک ہند بآب ولایت یکجا شدہ است و بادۂ محبت با افیون جمع در طینت آن باہم آمیختہ لاجرم از جوش سکر عین و اثر را از طلبۂ آن ربودہ است و سرود ستار را از رقاصان آنجائے برداشتہ خوش گفت ؎

ازان افیون کہ ساقی در می افگند ۔ حریفان را نہ سر ماند نہ دستار

مع ذلک از شربت جمع الجمع سیراب ست و از شیر صحو دعوت تر و تازہ این ہمہ ہدایت و ارشاد اثر آنست و این دید و داد پرتو آن تا کجا لطافت طینت این بقعہ را بیان نماید و فیوض و اسرار وجود و ایثار آنرا اظہار سازد کہ از طالبان ہوشمند مخفی نیست و بر منصفان صفا کیش پوشیدہ نہ از بجا اسرار آن گوہری

بدست می آید که در جای دیگر کم یابست و از خم خانهٔ آن بکام مشتاقان شربی میرسد که از آفتابه عکس می برد

بس کنم خود زیر کانرا این بس ست ✤ بانگ دوکردم اگر دردی کس ست والسلام اولاً و آخراً

مکتوب هشتاد و یکم بر فعت بیگ در آنکه ترک کثرت شرط این راه ست

قل الله ثم ذرهم وحدت و کثرت ضد یکدیگر اند طالب وحدت را ترک کثرت ناگزیر ست هر قدر جهات کثرت باخود دارد همان قدر دور و مهجور ست وحدانی باش هم از روی طلب و محبت و هم از روی علم و ارادت تا مناسبت پیدا کنی و مرآت وحدت گردی و بتوحید حقیقی رسی التوحید اسقاط الاضافات

مکتوب هشتاد و دوم بمحمد کاشف در آنکه وصول بمطلوب بے گذشتن از خود ممکن نیست

ما عندکم ینفد و ما عند الله باق طالب حق جل و علا تا از لباس عاریتی منخلع نشود و از ما دون او نرهد و از منتسبات تهی نگردد و از خود نگذرد راهی بجناب قدس او سبحانه نیابد و متخلق باخلاق باقیه نگردد مصرع با مار سیه نشین و با خود منشین

مکتوب هشتاد و سوم بخواجه عبد الصمد در آنکه نفاد اسباب صوری ممد معامله باطنی ست

بسم الله الرحمن الرحیم الله تعالی ابواب فتوح را همواره مفتوح دارد تمام ترین عبارات در سیر و سلوک اهل الله این آیهٔ کریمه ست ما عندکم ینفد و ما عند الله باق طالب صادق تا از همه منتسبات تهی نگردد بانوار لایزال بقا نیابد هر چند عمده درین معامله باطن ست و فنا و بقا بالاصالة از اوصاف اولیکن زوال امتعهٔ صوریه و نفاد اسباب معیشت و اسقام و حوادث ظاهری از ممدات معاملات باطنیه ست و اسباب ترقیات معنویه شاهبازی باید که در بحار اسرار این آیهٔ کریمه غواصی نماید و از عموم دو کلمهٔ پاکه دران واقع ست بهره ور گردد والسلام

مکتوب هشتاد و چهارم بمولانا محمد صدیق پیشوری

در آنکه شوق و ذوق و مشاهده و حضور و امثالها همه در توسط ست و در انتها خوف و حزن ست
و شرح کلمه که در ضمن بشارت عالی بآن ملهم شده الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی صحیفه شریفه
اخوی اعزی مولانا محمد صدیق رسیده خوشوقت و ملتذ ساخت در آنجا مسند رج بود اگر قبل ازین گریها بر شوق داشت الحال
گریها بر خوف دارد و اگر قبل ازین بوصف نیستی مراقبه داشت الحال بجز حیرت و سرگردانی چیزی ندارد و اگر
قبل ازین نسبت و حلاوت داشت الحال بی نیستی و بی حلاوتی ست بهمه حال از مراقبه نسبت و اسرار
و معارف عاری و بری گشته در بادیه حیرت و تیه نکارت سرد و گم ست نه گرفتار فناست و نه طالب
بقاست نه جویان حضور ست و نه پویان شهود نه محذوم عاشق و حلاوت و مراقبه و نسبت و نیستی همه
در توسط احوال ست و در آخر کار خوف و حیرت و سرگردانی و بی حلاوتی و بی نسبتی ست چون کار با اصل
الاصل افتد بلکه اصل را در رنگ ظل در راه گذارد و بی مناسبتی خود بآن ذروه علیا احساس نماید
آن شوق و حلاوت و خیال نسبت و اسرار و معارف که بآن مالوف بود در و بزوال آرد بجای آن خوف
و حیرت و بی حلاوتی و جهل و نکارت نشیند نه آن جهل و نکارت که نصیب عوام ست امریست تا بآن
متحقق نشود و در نیابد آن جهل و نکارت ست که هزاران مرتبت بر علم و دانش دارد و آن خوف و حیرت
که بوجوه بر شوق و حلاوت راجح ست این اطلاقات از قبیل مدح بما یشبه الذم ست تا سیر سالک
در اصول ست شوق و حلاوت و معرفت و دراز زبان در تبیان اسرار و معارف و اثبات نسبت
احاطه و سریان و اصالت و ظلیت و مرآتیت و امثال آن گنجایش دارد و چون معامله از اصول
بالا رود و اصل را در رنگ ظل و اگذارد کل لسان حاصل آید و نسبت مسطوره رو باستتار آرد ما للتراب
و رب الارباب و این معرفت و حلاوت منتفی گردد در ان موطن اگر علم و التذاذ ست از بابت دیگر ست
امریست که تعبیر ازان بجهل و حیرت انسب ست من لم یذق لم یدر هر چند بعضی از عبارات شما موهم
این معنی که مسطور شده نیست و فی الجمله ازین حمل ابا دارد لیکن امید ست که از حوالی آن نصیبی داشته باشد
و بحکم المرء مع من احب معیتی باهل این نسبت حاصل نموده نوشته بودند که بیقین مبین دریافت که گردی
از خواهش بر آئینه دل ننشسته است و در همین ضمن یک قسم حلاوت و لذتی فروگرفت که تمام عمر

اینقسم حلاوتی روندادہ باشد در عین الفناء خاص الخاص بود کہ بگوش ہوش فرو خواندند کہ ھذا ہو مقام التسلیم والرضا لکن بعد ازان خود را نور صرف یافتم و بی کیف دیدم آنچہ در معنی لکن تحریر کشیدہ اند واحتمالہا نوشتہ اند آنچہ بخاطر در معنی لکن میرسد آنست کہ لکن الوصول بالمطلوب الحقیقی وراء ہذا و آنچہ از مجلس سرور کائنات علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات معنی آن استفادہ نمودہ اند کہ کج کج لکن استقم میتواند باین معنی جمع شد یعنی لکن استقم علیہ لترتقی الی ما ہو المطلب الاقصی و آنچہ گفتہ شد کہ الوصول الی المطلب الاعلی وراء ہذا ازیرا کہ تسلیم و رضا و فنای ارادت داخل شروط وارتفاع موانع ست تفاضل اقدام کمل باموردیگر ست این قسم امور قدر مشترک ست کہ لابد ست اگر گویند کہ مقرر قوم ست کہ مقام رضا فوق جمیع مقامات ست اول مقامات توبہ گفتہ اند و آخر آن رضا پس ارتقا از مقام رضا چگونہ متصور گردد گوئیم کہ این منتہای مقامات سلوک ست کہ حصول آن بکسب و ریاضت مربوط ست نہ منتہای مقامات عروج مطلقا و آنچہ نوشتہ اند کہ ازان زمان کہ این واقعہ منکشف گشتہ ست کمر شکستہ کہ اگر استقامت درین کس می بود ظاہرا مخاطب باین خطاب نمیگشت کہ تحصیل حاصل محال ست و ہیچ تحصیل حاصل نیست کہ استقم لفظ مستقبل ست باستقامت حال منافات ندارد قال اللہ تعالی خطابا للنبیہ علیہ السلام فاستقم کما امرت آری استقامت کار مشکل ست و امر بآن کمر شکن قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم شیبنی سورۃ ہود و آنچہ در واقعہ اعتراض فقیر مشاہدہ نمودہ و بعد از انقیاد و تسلیم شما آن اعتراض متبدل بضد آن شدہ گویا امتحان انقیاد و تسلیم شما بودہ ست ربنا اتمم لنا نورنا واغفر لنا انک علی کل شئ قدیر

مکتوب ہشتاد و پنجم بحضرت پیرزادہ خواجہ محمد علیہ اللہ در حل شبہاتی

کہ بر کلام حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالی عنہ نمودہ و تحقیق مذہب آنحضرت در تنزل وجود از حضرت ذات تعالی عینا کان او زائدا و تحقیق تقدم حیات بر علم و ذکر تعین وجودی وجہی مع التحقیقات اللائقۃ بکل مقام بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی خصوصا علی سید الوری امام التقی محمد المصطفی صاحب قاب قوسین او ادنی وعلی آلہ

شموس الدجی وصحبه نجوم الهدی اما بعد فهذه فقرات ترشحت من نسمات النشر بهیات وروضات تنسمت من نفحات التقدیس بارت لوائح احدیته برزت من لمعات الفتوحات وسوانح قدسیته بدت من رشحات العطیات الهامات فیها للعقل العلیل مداواة والغمامات للروح منهار وح وحیوة کلمات وافیة فی حل المشکلات وهدیة محققة من بضاعة مزجات مرسولة الی المخدوم الاکرم جامع الکمالات المتبحر فی جلباب الشوق والوجد واللذات مورد الجذبات ومهبط العنایات الغائص فی لجج لجج المعقولات الخائض فی دقایق التصوف والالهیات وانه قد کان ارسل الینا رسالة شریفة جلیلة متضمنة لمعارف علیة واسولة غریبة ولم یکن عندی ما اکافیها بمثلها فکیف باحسن منها وقد وردت فحیوا باحسن منها او ردوها وذلک لقصور فهمی وقلة ادراکی خصوصا عن الاسرار الالهیة التی زلت فی بلوبها الاقدام وضلت فی مبادیها الافهام ولذا کنت اصرف عنان العنایة من ان اکتب فی مقابلتها شیئا صریحا او بالکنایة حتی مضت سنة علی هذا النمط ولم نظهر منا جواب قطا الی ان جارت مکاتیب مکررة من المخدوم المکرم ان اکتب فی جوابه ما تعلم فاضطررت الی اخذ القلم واستعنت من انوار القدم فشرعت فیه بمقتضی ما لا یدرک کله لا یترک کله ولعل الامر جله ومنه عقده وحله فاقول لما تاملت فی تلک الرسالة وجدت بعض مسائلها متعلقة بالطبیعی وبعضها بالریاضی وبعضها بالتصوف والالهی ورایت الاشتغال بدقائق الطبیعی والریاضی تضییعا للوقت الاعز الاشرف واشتغالا بما لا یعنیه فی الدنیا والآخرة بل کاد ان یورث کثرة الممارسة بهذه العلوم وهنا فی العقائد الدینیة قال رسول الله صلی الله تعالی علیه وعلی آله وسلم علامة اعراضه تعالی عن العبد اشتغاله بما لا یعنیه ولو کان للنفس کمال مهتد به مربوطا بهذین العلمین لما اهمله صاحب الشرع ولما اعرض عنه السلف بل کانوا یرغبون فی تحصیله ویحثون علی تعلیمه ولیس فلیس وما یتعلق بالتصوف فمنه ما یتعلق بشرح مسألة وحدة الوجود وبیان الاتحاد الذاتی بین الخلق والحق تعالی وتقدس وان هذه المسألة قد بینت تفصیلا فی کتب الصوفیة الموحدة ونحن بمعزل عنه ومنها ما یتعلق ببعض معارف شیخنا وامامنا وقبلتنا الحبیب الرحمانی والمجدد الالف الثانی فنحن نتکلم فیه معتصما بالله العزیز القوی ومتوکلا علیه لا الا الله ونستغفر الله ولا حول ولا قوة الا بالله قوله وهل ثبت عندهم ان الوجود

زائد علی الواجب او عینہ وعلی الاول کیف التخلص عن البراہین العقلیۃ التی تدل علی عینیۃ ولا یحتاج
لکثرۃ شہرتہا الی الذکر ہہنا وہی قطعیۃ علی مازعم المخالف انتہی اقول ہہنا شق ثالث وہو انہ سبحانہ ثابت
بنفسہ لا بالوجود فیکون ذاتہ العلی کافیا فی تحققہ غیر محتاج الی الوجود ولا یکون للوجود ثمہ مدخل عینا
کان او زائدا علی ما سیجی بتحقیقہ ان شاء اللہ تعالی فلا یرد علی ہذا الادلۃ النافیۃ لکونہ سبحانہ موجودا بوجود
زائد علی ماہیتہ فان قیل مرجع کونہ تعالی موجودا بنفسہ وکون الوجود نفس ذاتہ کما ہو مذہب الصوفیۃ
العلیۃ واحد الا ان معنی کون الوجود عینہ ان ما یترتب علی الوجود یترتب علی الذات تعالی قلنا لیس الامر
کذلک لان معنی کونہ سبحانہ موجودا بنفسہ ان حقیقتہ سبحانہ فی نفسہ وراء الوجود کافٍ فی ترتب آثار
الوجود علیہ والوجود متنزل عن تلک المرتبۃ العلیا علی ما سیجی بتحقیقہ ان شاء اللہ تعالی فی تبیین مذہب
شیخنا واما منا رضی اللہ تعالی عنہ ومعنی کون الوجود نفس ذاتہ ان حقیقتہ سبحانہ ہو الوجود لیس الا علی
ما یستفاد من تحقیقاتہم فاطلاق الوجود علی ذلک المرتبۃ المقدستہ حقیقۃ عندہم ولو اریدبعینیۃ الوجود
ان ما یترتب علی الوجود یترتب علیہ لکان اطلاق الوجود علیہ سبحانہ بطریق المجاز والتشبیہ والتنظیر المجانی
نفی فیصح نفی الوجود عنہ ویکون الذات تعالی فی نفسہ غیر الوجود والصوفیۃ القائلون بعینیۃ الوجود
لا یجوزونہ کما لا یخفی علی المتتبع فی کلامہم الواقف علی اطوارہم یقولون ان حقیقۃ الحق سبحانہ وجود بحت
لیس الا وسلب الشئ عن نفسہ محال ولولا اطلاق الوجود علیہ تعالی عندہم بطریق الحقیقۃ لما کان للاختلاف
بین القائلین بعینیۃ الوجود فی کونہ سبحانہ وجودا مطلقا او فردا معنی محصلا وکیف یسوغ اطلاق الوجود
علی تلک المرتبۃ العلیا بطریق المجاز عندہم ومبنی مسألۃ وحدۃ الوجود علی کونہ تعالی وجودا مطلقا علی
ان اکثر الادلۃ علی عینیۃ مدخولۃ غیر تامۃ فقطعیتہا ممنوع وکونہا قطعیۃ علی زعم المخالف لا یضرنا قولہ
والتعین الوجودی الذی ذہب الیہ شیخنا واما منا وقبلتنا قدس سرہ الاقدس المراد منہ اما الوجود العام
او الوجود الخاص او مطلق الوجود فانا المرتبۃ التی یسمونہا بعض الصوفیۃ العلیۃ وجودا بحتا ویزعمون
انہا مرتبۃ اللاتعین عندنا منتزلۃ عن مرتبۃ الذات العلی والتعین من تعیناتہ سواء سمّوہ وجودا خاصا
او عاما او مطلقا ولا یبعد ان یقال انہ وجود مطلق لکن لا مطلق عن قید الاطلاق لانہ متعین متنزل

وہذا الاطلاق من التعین لا التعین بل مطلق عن قید القیود مقید بالاطلاق فہو مطلق من وجہ و مقید من وجہ و لا غبار علیہ کما قالوا فی مرتبۃ الوجدۃ علی انا نقول ان ہذا الترد ید غیر سدید لانہ ان اراد بالمطلق المطلق الحقیقی فالترد ید غیر حاصر و ان اراد بہ المطلق الاضافی فمع عدم انحصار الترد ید الدلیل الذی اورد علی ابطالہ علی ما سیجئ غیر مطابق لہ و ان اراد المعنی الشامل للمعنیین فالدلیل اخص عن المدعی غیر تام فعلی کلا التقد یرین الاخیرین لا یتم التقریب قولہ و علی الاول لا بد من ان یکون زائدا فمح لا تحقق الخلاف فان ابن العربی و اتباعہ رضی اللہ تعالی عنہم ایضا ذہبوا الی ان الصادر الاول ہو الوجود العام بل نسبۃ العموم و الانبساط قلنا ارتفاع الخلاف ممنوع فانہم حکموا بعدم مغایرۃ الوجود العام للوجود المطلق و نحن نقول بزیادۃ التعین الاول علی الذات العلی و مغایرتہ ایاہ و زیادۃ النسبۃ لا یرفع الخلاف اذ النسبۃ غیر الوجود ثم لا یخفی رکاکۃ الترقی بقولہ بل نسبۃ العموم و الانبساط قولہ علی الثانی و الثالث لا یحصل التعین الذی لم یکن فی المرتبۃ السابقۃ فانہ لم یزد علی الذات شیئا قلنا لما کان الذات العلی فی نفسہ غیر الوجود فلا معنی لقولہ لم یزد علی الذات شیئا قولہ اما علی کون الوجود مطلق الوجود فظاہر فانہ غیر متعین قلنا المطلق الاضافی غیر منافی للتعین و ہذا المعنی ہو الالیق لان یراد فی الترد ید من لفظ المطلق لکونہ من محتملات الوجود المتعین و اما ارادۃ المطلق الحقیقی فمنافی للطبع السلیم جدا اذ المتعین لا یحتمل غیر المتعین اصلا فبعد تسلیم کون النسبۃ الخصم ان الوجود متعین فمح ان یسأل عنہ ان مرادک بہذا المتعین غیر المتعین او شیئ آخر قولہ و اما علی کونہ وجودا خاصا فانہ وجود مع النسبۃ الی الذات المحض و النسبۃ التی لا یستلزم الغیر الحقیقی او الاعتباری لا یوجب التعین الزائد فیہ بحث اما اولا فلان نسبۃ الشئ الی نفسہ لا یستلزم التغایر و الوجود غیر الذات المقدس فنسبتہ الی الذات یحصل المتعین و اما ثانیا فلان العلم عندکم عین الذات تعالی نسبتہ الی الذات یحصل التعین عندکم و اما ثالثا فلان عدم استلزام النسبۃ الغیر الاعتباری فی حیز منع و ینبغی ان یعلم ان نسبۃ الوجود عندنا الی الذات العلی نسبۃ الصادر الی المصدر اذ ہو فی نفسہ غنی عن الوجود موجود بنفسہ فلا محصل لح لقولہ فان کان ہذا التعین الوجودی غیر زائد علی الذات فیکاد ان یرتفع الخلاف من البین فمعنی کونہ متعینا بالوجود انہ

من حیث ہو وجود لکن ینبغی ان یکون الوجود وجودا محضا فان النسبۃ علی تقدیر
الخلعیۃ الا ان یکون المراد انہ صار وجودا او صار موجودا بوجود زائد والحق انہ یوجب ان یکون
الذات تعالی من حیث ہو غیر وجود فیرد علیہ البراہین التی تدل علی ان الواجب ہو الوجود خاصا
وکون عاما انتہی قد عرفت ان اکثر تلک الادلۃ مدخولۃ فلا ترد علینا قولہ ویرد ان یکون ہذا التعین زائدا
وقد سبق ان التعین الوجودی لا یمکن ان یکون زائدا قلنا قد سبق ایضا اجوبۃ عدم امکان الزیادۃ
فلیتذکر قولہ ثم علی تقدیر ان یکون زائدا موجودا فی العلم او فی الخارج او معدوم قلنا ہناک شق آخر
وہو ان یکون ہذا التعین موجودا فی ظل الخارج ولا بد لنفیہ من دلیل قولہ فان نفس الامر لا یخلو
عن العلم والخارج قلنا ممنوع اذ الکلی الطبیعی متحقق فی نفس الامر مع قطع النظر عن تشخصاتہ الخارجیۃ
والذہنیۃ علی ما افادہ البعض قولہ الدلیل الذی اورد علی استنباعہ مدخول فیہ وایضا ان اردید الخارج والعلم
اختیارا انہ موجود فی الخارج لان للخارج مراتب بعضہا فوق بعض فالذات المقدس فی اعلی
مراتبہ والوجود فی مرتبۃ ہی دون مرتبۃ الذات تعالی فلیسا فی مرتبۃ واحدۃ وان اردید بہ اعلی
مراتبہ الذی ہی مرتبۃ الذات العلی فالحصر فی العلم والخارج ممنوع قلنا نقول ان التحقیق ان
الوجود العلمی الخارجی من اقسام مطلق الوجود والمطلق وراء الاقسام فینبغی ان یکون الوجود ثابتا
وراء العلم والخارج وہذا المعنی مؤید بالکشف والفراسۃ الصحیحۃ قولہ وعلی الاول یلزم ان یکون صفۃ
فیقتضی وجودا آخر قلنا ہذا فی غیر الوجود مسلم وفی الوجود ممنوع قولہ وعلی الثانی یلزم التکثر فی مرتبۃ الوجود قلنا
ممنوع الجواز ان یکون للخارج مراتب مختلفۃ ویکون مرتبۃ الوجود دون مرتبۃ الذات تعالی وتقدس
علی ما مر قولہ ویرد البرہان القطعی لان المراد بالوجود ہو المبدأ قلنا ممنوع لان المبدأ الذات تعالی
والوجود واسطۃ لافاضۃ الکمالات من الذات العلی الغنی فما یقال من ان الوجود مبدأ لکل خیر وکمال
معناہ عندنا ان کل خیر وکمال فائض منہ سبحانہ فالوجود واسطۃ فی وصول الفیض اذ ہو تعالی بذاتہ المقدس
بدون ملاحظۃ ہذا الوجود غنی عن العالمین قولہ ولا بد ان یکون اول الاوائل مبدأ والا لم یوجد شئ فالحکم
بان الوجود زائد لیستلزم عینیۃ لانہ علی تقدیر زیادتہ یکون لہ مبدأ لہ والا لکان واجبا بالذات وقد ذہب

بالذات محال ولو کان المبدأ واتا مع الوجود لکان المبدأ اثنین وکل اثنین ممکن وہذا من البراہین القطعیۃ المشہورۃ التی مع عدم احتیاجہا الی الذکر قد جری القلم بذکرہ انتہی قلنا ترکب العلۃ التامۃ وتعدد اجزائہا غیر مستحیل بل واقع والفاعل ذات الواجب عزوجل لیس الا الوجود المطلق وشرط فلا باس باثنینیۃ المبدأ وتعددہ علی الاول وعلی الثانی التعدد ممنوع قولہ ومما یناسب ہذا المقام ان التعین الاول عبارۃ عن تعین ذاتی لابد منہ لکل الموجود فی کونہ موجودا فان الشیٔ مالم یتعین ولم یتمیز ولا اقل من العدم لم یوجد ومعنی اللاتعین عدم مزاحمۃ ہذا التعین لتعینات الآخر بل عدم انحصارہ فیہ وعدم تقییدہ فالتعین الاول للحقیقۃ الالٰہیۃ ہو الحقیقۃ الجامعۃ لجمیع الصفات اجمالا فعلیۃ کانت او انفعالیۃ وانما قلنا اجمالا لانہ عند تفصیل الصفات تحصل التعینات الغیر المتناہیۃ وانما قلنا بالتمیز لان المقید بالصفات الفعلیۃ رب وہو متمیز عن العبد وبالعکس وحقیقۃ الواجب بعد التنزل عن تعینہ الاول الذاتی تعینت بالمربوبیۃ فلیست المربوبیۃ تعینہ الاول الذاتی لایعبد تسمیتہ بالوجود ولکنہ غیر زائد کما تقرر ومما وقع فی بعض عبارتہم ان التعین الاول ہو التعین العلمی الاجمالی لایخالف ما ذکرنا لانہ لیس المراد بہ ان حقیقۃ الواجب ہی العلم فقط ثم تنزل وصار صفات اخر فانہ فی تلک المرتبۃ کما ہو عین العلم کذلک ہو عین القدرۃ والارادۃ وغیرہما او انہ فی نفسہ وراء حقیقۃ العلم ثم تنزل وصار حقیقۃ العلم بل انہم عبروا عن تلک الحقیقۃ الجامعۃ اجمالا بجمیع الصفات بحقیقۃ العلم لان الصفات لما کانت لہا فی تلک المرتبۃ ثبوت وان کان اندراجیا واندماجیا وثبوت التعدد لیس الا فی العلم وایضا العلم عین العالم وعین المعلوم علی وجہ الاحاطۃ فان حقیقۃ العلم من حیث ہی عین کل معلوم جاز التعبیر عنہا بحقیقۃ العلم واما الصفات الاخر فان القدرۃ مثلا من حیث ہی لیس عین الارادۃ مثلا ولا عین المقدور فالعلم الذی ہو التعین الاول غیر العلم الذی وقع التنزل بہ ثانیا فی مرتبۃ التفصیل وفی ہذہ المرتبۃ تعینات کثیرۃ منہا التعین العلمی من حیث انہ متمیز عن التعین الارادی وغیرہا والمقصود من ہذا التطویل ان تمنوا علی احقر المریدین بالتنبیہ علی الصواب والخطاء فی ہذہ المسائل انتہی اقول حاصل ما استفاد من ہذا التحقیق حصر الذات تعالی وتقدس فی مراتب تعیناتہ ونفی ان یکون للذات العلی مرتبۃ وراء التعینات ومعنی اللاتعین عدم انحصارہ فی تعین معین فالتعین الاول ہو الحقیقۃ الجامعۃ للصفات اجمالا وہو المسمی بالوجود فکما ان

ہذہ المرتبۃ تعیناً وجودیاً وتعیناً علمیاً جملیاً اما کونہ وجوداً فلان الوجود وہو حقیقۃ الحق عزوجل ولم یثبت لہ مرتبۃ فوق ہذہ المرتبۃ واما کونہ علمیاً فلکون العلم عین العالم وعین المعلوم علی وجہ الاحاطۃ بخلاف الصفات الأخر فانہا لیست بہذہ المثابۃ فارتفع الخلاف وصار التعین الاول عند الفریقین شیئاً واحداً سواء نسبتہ بالعلم او بالوجود وانت خبیر بان ہذا التنقیح لمذہب الشیخ واتباعہ رضی اللہ تعالی عنہم والا یکون صلحا لاعن تراضی الخصمین وہہنا ابحاث الاول ان التعین الجملی والتفصیلی علمیان علی ما ہو المقرر عندہم فعلی ہذا یکون الواجب تعالی من الموجودات العلمیۃ تعالی عن ذلک الثانی انہ یستحیل ان یکون الشیٔ موجوداً فی علم نفسہ ولا یکون لہ وجود وراء وجودہ فی علمہ اذ التعینات الخارجیۃ متاخرۃ عن ہذا التعین حادثۃ الثالث لما کان حقیقۃ الوجود موجوداً علمیاً فکیف یکون تعیناتہ خارجیۃ حیث قالوا ان سوی التعین الجملی والتفصیلی تعینات خارجیۃ واما ما یستفاد من عبارۃ سلمہ ربہ ان تسمیۃ العلم مجرد تعبیر عنہ لا انہ فی نفسہ حقیقۃ العلم ففیہ نظر اما اولا فلانہ اما ان یعتبر فی ہذہ المرتبۃ حضور الذات تعالی لنفسہ فی علمہ علی ما ہو المقرر عندہم اولا یعتبر وعلی الاول یکون اطلاق العلم علی ہذہ المرتبۃ بطریقۃ الحقیقۃ لا بمجرد التعبیر وعلی الثانی لا نسلم جواز اطلاق العلم علی الذات الموجود فی الخارج مع قطع النظر عن حضورہ لہا لان معنی کون العلم عین العالم وعین المعلوم کونہ عینا لہما باعتبار کونہما عالما ومعلوما لان تعلیق الحکم بالمشتق یشعر بالعلیۃ فلا یقال لزید الموجود فی الخارج انہ علم فالذات المعراۃ عن النسب والاعتبارات مع قطع النظر عن حضورہ لنفسہ کیف یجوز التعبیر عنہ بالعلم مع ان التعبیرات ساقطۃ فی تلک المرتبۃ العلمیۃ فظہر ان اطلاق العلم علی ہذہ المرتبۃ لیس مجرد تعبیر علی ما یدل علیہ صریح عبارتہم کما لا یخفی علی المتتبع فانہم یقولون تعقل ذاتہ بذاتہ ولذا یسمونہ بالعقل والحضرۃ العلمیۃ والعلم المطلق والوجود المطلق بمعنی الوجدان الغیر المقید بالتفصیل قال فی نقش الفصوص وہذہ المعرفۃ معرفۃ کلیۃ جملیۃ وفی الفصوص واول التعینات المتعقلۃ لنسبۃ العلمیۃ الذاتیۃ تعقل وحدۃ الحق ووجوب وجودہ ومبدأیتہ وسیما من حیث ان علمہ نفسہ فی نفسہ وان علمہ بنفسہ سبب لعلمہ بکل شیٔ وعبر عن ہذا التعین فی موضع آخر بالعلم الوجدانی والاضافۃ غیبیۃ ہویۃ الحق اشارۃ

الی اطلاقہ باعتبار اللاتعین و وحدتہ الحقیقۃ الماہیۃ بجمیع النسب والاسماء والاضافات والاعتبارات عبارۃ عن تعقل الحق نفسہ وادراکہ لہا من حیث تعینہ وایضافیہ وہو عبارۃ عن تعین الوجود فی النسبۃ العلمیۃ الذاتیۃ وایضافیہ عبارۃ عن صورۃ علمہ بنفسہ من حیث تعینہ فی تعقلہ وامثال ہذا فی کلامہم اکثر من ان یحصی واما ثانیا فلان اطلاق العلم علیہ لو کان بطریق المجاز لجاز نفی العلم عنہ مع انہ غیر جائز عندہم علی ما لایخفی واما ثالثا فلان اتحاد العلم مع العالم والمعلوم انما ہو فی العلم الحضوری وکون العلم الذی تمیز بہ الصفات بعضہا عن بعض حضوریا ممنوع بل ہو من قبیل العلم الحصولی لحصول صور المعلومات والاعیان الثابتۃ بہ ولو سلم کونہ حضوریا فاتحادہ مع الذات البحت بدون ملاحظۃ اعتبار معہ ممنوع بل التحقیق ان فی العلم الحضوری ایضا الذات ملحوظۃ مع اعتبار من اعتبارات الذات البحت علی ما افادہ بعض المحققین واما رابعا فلان اتحاد الشئ مع الشئ لایقتضی جواز اطلاق الاسم المختص باحدہما علی الآخر الا تری ان کلا من الضاحک والماشی مثلا متحد مع الانسان ولا یجوز اطلاق علی ماہیۃ الانسان من حیث ہی ولان المقید والجزئی متحد مع المطلق والکلی مع ان الاسماء والاحکام المختصۃ باحدہما من حیث ہو لایجوز اطلاقہا علی الآخر من حیث ہو علی ما حققہ الصوفیۃ الموحدۃ وغیرہم ع گر حفظ مراتب نکنی زندیقی واما خامسا فلان تعدد الصفات فی العلم یقتضی اتحاد العلم مع کل صفۃ من الصفات المندرجۃ والمندمجۃ ولا یلزم اتحادہ مع الذات تعالی حتی یجوز اطلاقہ علیہ لایقال الصفۃ فی تلک المرتبۃ غیر متمیزۃ من الذات تعالی فاتحادہ مع احدہما اتحاد مع الاخری لانا نقول ارتفاع التمیز مطلقا فی تلک الحضرۃ مما ناقش فیہ لجواز ان یکون ثمۃ تمیز مجہول الکیف غیر ہذا التمیز العلمی ولا یعرف کیفیتہا وہذا التمیز العلمی اثر ذلک التمیز تعلق العلم بکل واحدۃ منہا علی حدۃ مما یؤید ذلک ولو سلم فلا نسلم ان العلم باحدہما عین العلم بالاخری بل العلم بالذات من حیث ہو غیر العلم بالصفۃ من حیث ہی وان کانت غیر متمیزۃ عنہ علی ما لایخفی اذ باختلاف الحیثیۃ یختلف العلم فان قیل العلم المتعلق بالقادر مثلا علم بالذات والصفۃ معا لان معنی القادر ذات لہ القدرۃ فجاز ان یکون ہنا ایضا من ہذا القبیل اذ الذات فی ہذہ المرتبۃ ملحوظ مع الصفات ولو اجمالا غیر معراۃ عنہا فالجواب من وجہین احدہما

انہ لایکون للذات البحت ہیچ مرتبۃ اذالم تثبت مرتبۃ فوق ہذہ المرتبۃ وثانیہا منع کون العلم المتعلق بالقادر علما بالذات والصفۃ بل بالصفۃ فقط الاتری ان ارباب المعقول قالوا ان فی علم الشیٔ بالوجہ علم بالوجہ فقط فتحقق الجہل بالنسبۃ الی ذات الشیٔ واما ساداسافلانہ علی تقدیر جواز الاطلاق لاباعث لہم علی تسمیۃ الذات الموجود فی الخارج علما الرابع من الابحاث انہ لو انحصر الذات فی مراتب تعیناتہ ولم یکن للمطلق وجود متاصل وراء وجود تقییداتہ یلزم ان یکون الواجب سبحانہ محتاجا فی وجودہ الی وجود الممکنات وکذا فی سائر الکمالات والصفات وتقدم وجود الممکنات وصفاتہ علی وجود الواجب تعالی وصفاتہ سبحانہ وتعلا نہ اظہر من ان یخفی الخامس ان ہذا التحقیق مخالف لما ہو المقرر عند القوم من اثبات مرتبۃ الاطلاق وراء التعینات ولذا یمنعون التفکر فی الذات المعرا قال فی نقش الفصوص لما کان الحق سبحانہ من حیث حقیقتہ فی حجاب عزتہ لانسبۃ بینہ وبین ماسواہ کان الخوض فیہ من ہذا الوجہ التشوق الی الاطلاب تضییعا للوقت وطلبا لما لایمکن تحصیلہ ولا الظفر بہ الا بوجہ کلی جملی وہو ان ماوراء ماتعین امر بہ ظہر کل متعین لذلک قال سبحانہ بلسان الرحمۃ والارشاد ویحذرکم اللہ نفسہ واللہ رؤف بالعباد فیفہم ان مرتبۃ الذات موجودۃ لایمکن التفکر فیہا الا انہا تقبیر محض ویقولون ان علمہ سبحانہ لاتعلق بذاتہ المقدس لزوم الاحاطۃ والتمیز والتفکر فی مرتبۃ التعین الاول واحاطۃ علمہ سبحانہ لہ غیر ممنوعۃ وایضا یقولون اول ماصدر عنہ تعالی التعین الاول ویسمونہ بالصادر الاول ومعلوم بالضرورۃ ان لکل صادر مصدر موجود قال اللاہجی ارادت الٰہی وقدرت نامتناہی نفس رحمانی چون ایجاد تعین اول کرد وقال ایضا اول مرتبہ کہ قبول این فیض نمود تعین اول ست فی الحدیث النبوی علی مصدرہ الصلوٰۃ والسلام والتحیۃ اول ماخلق اللہ نوری وفی روایۃ اخری اول ماخلق اللہ العقل وبالجملۃ لاخلاف لاحد فی صدور ہذہ المرتبۃ وما بعدہ من المراتب ومن المحال ان یکون الصادر والمصدر شیئا واحدا وایضا انہم یقولون ان التعین الاول واسطۃ بین الحق والخلق وبرزخ بین الوجوب والامکان قال فی الفصوص وذلک الشرط الوجودی ہو العقل الاول الذی ہو الواسطۃ بین الحق وبین ماقدر وجودہ من الممکنات الی یوم القیامۃ قال اللاہجی ذات احدیت چون اقتضاء تعین اول کرد کہ برزخ جامع ست میان وجوب وامکان

والواسطة والبرزات فبرلہ من طرفین موجودین وبالجملة حصر الذات تعالی فی مراتب تعیناتہ فی الحقیقة نفی للذات العلی المقدس فان قیل قد اثبت سلمہ ربہ مرتبة اللاتعیین قلت جعل ہذہ المرتبة اعتبارا محضا ولم یثبت لہا وجودا مستقلا وراء التعینات ولذا اثبت عینیة الوجود فی اول التعینات وثبت مرتبة وراء الوجود وثبت ما ادعیناہ من ثبوت مرتبة الذات وراء الوجود وایضا لو لم یکن مرتبة الاطلاق الذاتی موجودة عندہم وراء التعینات لما کان للمناقشة فی ان المطلق الذی ہو لا بشرط شئ کیف یکون موجودا مع ان المطلق لا یوجد الا فی ضمن المقید مساغ ولما تحلوا فی التعصی عنہ ولما احالہ بعض المحققین علی الکشف والوجدان فان قیل انہم حکموا بعدم زیادة التعین الاول علی الذات فیکون متحدا مع الذات تعالی فیکون ہو الوجود فیرتفع الخلاف ولذا قال فی النصوص حقیقة الحق عبارة عن صورة علمہ بنفسہ من حیث تعینہ فی تعقل نفسہ بان قد توجد العلم والعالم والمعلوم قلنا لا شک ان التعین الاول اعتبار من اعتبارات الذات المطلق وتعین من تعیناتہ مقید بالحضور الذاتی فلا یکون وجودا بحتا واما حکمہم بعدم زیادتہ علی الذات فالمراد بنفی الزیادة نفی وجودہ فی الخارج فالموجود فی الخارج انما ہو الذات المقدس لیس الا وہذا التعین انما ہو فی العلم والمراد انہ لم یدخل فی حیطة العلم شئ سوی الذات العلی من الصفات والاضافات المتمیزة ولا یلزم من شئ منہا الاتحاد ولمن سلم فلا یلزم من اتحاد شئ مع شئ جواز اطلاق الاسماء والاحکام المختصة باحدہما علی الآخر کما فی العام والخاص والماہیة والعارض علی ما واما عبارة النصوص فنبی لبیان الحقیقة من حیث التعین والتقید علی ما یشہد علیہ تلک العبارة وکلامنا فی المطلق لیس ولا یکون الذات من الصور العلمیة المتعینة وہو باطل فالخلاف باق فان قیل قد اطلقوا لفظ المطلق فی تعین الاول ایضا فما وجہہ قلنا ہو اطلاق ضدہ التقید فیکون مطلقا مقیدا واطلاق مرتبة اللاتعیین اطلاق عن صفة الاطلاق ایضا کما انہ اطلاق عن التجرد والتقید فیکون مطلقا مطلقا قال المحقق الدوانی وجود مطلق اعنی وجود من حیث ہو ہو بی شرط تجرد واطلاق وغیر آن از عوارض صفات حقیقیہ حق میدانند وآنرا مراتب اثبات میکنند مرتبہ اول غیبت ہویتہ ست الخ فظہر ان الموجود المتاصل فی وجودہ عندہم انما ہو مرتبة یعبرون عنہا بغیب الہویة والوجود والبحت وہو وراء التعینات والتعینات

اعتبارات فیہ لان الوجود ہو التعین الا تعین اعتبار محض فحاشا ان یکون خارجا ... ولا الکبر او ذلک
ہذا وتحقیق مذہبنا ان طالب الیقین وصاحب الفطرۃ السلیمۃ اذا رجع الی وجدانہ بفکر صائب وتامل صادق
وانصف من نفسہ ادرک ان ذات اللہ المقدس لاینبغی ان یحتاج فی وجودہ الی غیرہ ویکون فی نفسہ خالیا
عن الوجود واحتیاج فی ثبوتہ الی الوجود وادرک ایضا ان ماہیتہ وحقیقتہ سبحانہ لاینبغی ان تکون ہو الوجود
لان الوجود مع کونہ فی نفسہ من المصادر والاحداث لاضرورۃ لنا بالقول بکونہ حقیقۃ للواجب الموجود
فی الخارج بوجود اصیل وان نصطلح علیہ بواسطۃ عدم احتیاجہ الی الغیر ومع ذلک لم یرد الشرع بہ فالحق
ان لہ سبحانہ ماہیتہ وحقیقۃ وراء الوجود ثابتۃ بنفسہا مستغنیۃ عن عروض الوجود لہا وما یترتب علی الوجود
یترتب علی تلک الماہیتہ بذاتہا فہی موجودۃ بذاتہا المقدستہ لا بالوجود عینا کان او زائدا وقولنا موجود
بنفسہ مجرد تعبیر لقولنا ہست لا ان الوجود امر زائد ثابت قائم بہ تعالی او عینہ فلا مدخل للوجود فی
تلک الحضرۃ العلیۃ المعراۃ عن جمیع النسب والاعتبارات کما لا مجال للعدم ثمۃ فہو سبحانہ لغایۃ تقدسہ
لا یصل الیہ نسبۃ الکونہ خالقا لکلہا فکلا النقیضین منتزلان عن تلک المرتبۃ بمقدسۃ غیر متصورین ثمۃ
حتی یتصور ارتفاع النقیضین فلا نقاضۃ لشئ بشئ فی مرتبۃ الذات المعراۃ عن جمیع الاعتبارات حتی
یستحیل ارتفاع النقیضین اذ الارتفاع والثبوت من الاعتبارات والنسب المنفیۃ عن تلک الحضرۃ
الا یری الی ما افادہ بعض المحققین من ان الجسم فی مرتبۃ وجودہ السابق علی البیاض لا ابیض ولا
لا ابیض ولیس ذلک ارتفاع النقیضین المستحیل لان المستحیل ارتفاعہما بحسب نفس الامر مطلقا لا بحسب
مرتبۃ من المراتب فان الامور التی لیس بینہا علاقۃ التقدم والتاخر والمعیۃ لیس لبعضہا فی مرتبۃ الآخر
وجود ولا عدم انتہی فلما ساغ امثال ہذہ الامور فی الممکنات فما ظنک فی شان خالق الممکنات تعالی
ولہ المثل الاعلی فعلی ہذا لا نحتاج فی نفی احتیاج الذات المقدس الی الغیر الی اطلاق لفظ علیہ یکون
مفہومہ اللغوی من المعقولات الثانیۃ والمعانی القائمۃ بالغیر ولو کان کذلک لکان صاحب الشرع
احق بالتعبیر عن ذاتہ المنزہ بالوجود والاخبار کما اخبر بہ عن سائر اسمائہ وصفاتہ وکمالاتہ ولیس فلیس فاعلم
عز وجل بذاتہ العلی مستغن عن عروض الوجود لہ فما یتفرع علی الوجود یتفرع علیہ سبحانہ وکذا الحال

فی سائر الصفات فکلما یتفرع علیها فذاته العلی کاف فیه ومع ذلک له سبحانه صفات ازلیة موجودة قائمة بذاته لورود الشرع بها ولما جری عادته سبحانه بان کلما ثبت فی عالم الحقیقة ان یجعل له انموذجا فی عالم المجاز لیستدل به علیه جعل الوجود انموذجا بوجوده بنفسه لا بالوجود فان الوجود لو وجد کان موجودا بنفسه دون الوجود المجازی نظرة الحقیقة فنحن نوافق جمهور المتکلمین فی زیادة الوجود علی الذات النبی العلی وعدم کون الوجود عینا له ولکنا لا نقول باحتیاج الذات المقدس الی الوجود واستکماله بالغیر مع کمال بنفسه ونرجو ان یکون مراد السلف من زیادة الوجود هو هذا المعنی ان کان منهم روایة فی هذا الباب لکن الظاهر ان لیس من السلف فی هذا النقل الا ما هو قول المتاخرین من اصحابنا رحمهم الله سبحانه بخلاف زیادة الصفات فان المنصوص معاضدة لها فالحاصل ان الحق عز وجل موجود بذاته وصفاته السبعة بل الثمانیة موجودة بذات الحق تعالی دون الوجود فالوجود کما هو منزل عن مرتبة الذات المقدس کذلک منزل عن صفاته الحقیقة فلما لم یتخلل فی حضرت الذات المقدس والصفات العلیة وجود لم یتخلل وجوب ولا امکان اذ الامکان والوجوب نسبتة بین الماهیة والوجود ومحیث لا وجود لا وجوب ولا امکان فمن هذا التحقیق اندفع اشکال صعب یورد علی الصفات الحقیقة بانها اما ممکنة لذواتها او واجبة فعلی الاول یلزم حدوثها لان کل ممکن حادث عندهم وایضا یلزم جواز انفکاکها عن الذات فیلزم جواز الجهل والعجز تعالی عن ذلک وعلی الثانی یلزم تعدد الواجب لذات المنافی للتوحید قال شیخنا وامامنا الامام الربانی والمجدد الالف الثانی فذاته تعالی وصفاته سبحانه فوق هؤلاء الثلثة المنحصرة غایة ما فی الباب اذا تصور ذاته تعالی وتعقلت صفاته سبحانه بالوجوه والاعتبارات اذ لا سبیل الی الکنه عرض لذاته سبحانه فی الوجود التصوری الظلی الوجوب لما هو المناسب واللائق لغناه تعالی وعرض لصفاته سبحانه بالوجود الذهنی الامکان لما هو المناسب لاحتیاجها الی الذات فذاته تعالی وصفاته سبحانه فی حد انفسها فوق مرتبة الوجوب والامکان بل فوق مرتبة الوجود وایضا باعتبار الوجود التصوری الظلی الوجوب یناسب الذات تعالی والامکان یناسب الصفات تعالت وتقدست فالصفات تعالت من حیث الوجود الخارجی لا واجبة ولا ممکنة بل هی فوق الوجوب والامکان وباعتبار الوجود الذهنی ممکنة ولا یلزم من هذا الامکان الحدوث لما انه لیس لذواتها

کما للممکنات بل الوجود انہا النظلیۃ ویناسب ہذہ المعرفۃ ما قالہ ارباب المعقول من ان الکلیۃ والجزئیۃ
تعرضان للماہیۃ باعتبار خصوصیۃ الوجود الذہنی فلا یوصف بہما الماہیۃ حال الوجود الخارجی فزید الموجود
فی الخارج مثلا قبل التعقل لیس بجزئی کما انہ لیس بکلی بل عرض لہ الجزئیۃ بعد الوجود الذہنی الظلی بل
نقول جمیع النسب والاضافات والاحکام والاعتبارات التی تحمل علیہ تعالی کالالوہیۃ والربوبیۃ
والاولیۃ والازلیۃ غیر الصفات الثمانیۃ الموجودۃ انما یصدق علیہ سبحانہ باعتبار التصور والتعقل
والا فالذات من حیث ہو غیر متصف بصفۃ ولا مسمی باسم ولا محکوم بحکم فصاحب الشرع تعالی انما اطلق
علی ذاتہ اسماء واحکاما باعتبار التناسب والتشابہ لتکون قریبۃ الی افہام المخلوقات ویکون التکلم معہم
علی قدر عقولہم کما یقال لزید الموجود فی الخارج بدون ملاحظۃ وجودہ الذہنی انہ جزئی علی سبیل التشبیہ
والتنظیر ویکون حکمہم بالجزئیۃ انسب واشبہ من حکمہم بانہ کلی فکذلک الحکم بالوجوب والوجود علی الذات العلی
العلی اولی وانسب من الحکم بالامکان والامتناع والا فلا یصل الی جناب قدسہ تعالی وجوب ولا وجود
کما لا یلیق بجناب تنزیہہ تعالی امکان وامتناع فافہم ہذہ المعرفۃ الشریفۃ القدسیۃ فانہا اساس الدین
وخلاصۃ علم الذات والصفات تعالت وتقدست وما تکلم بہا احد من العظماء ولا واحد من الکبراء استأثر اللہ
سبحانہ ہذا العبد بہذہ المعرفۃ والسلام علیکم من اتبع الہدی ومما افادہ شیخی وامامی قدس اللہ سبحانہ سرہ السامی
ان الصفات الحقیقۃ موجودۃ فی مرتبۃ الذات ولم یحصل من اثباتہا تعین وتنزل فی تلک الحضرۃ العلیۃ
ومع کون الصفات تفاصیل للکمالات المندرجۃ فی حضرۃ الذات لم یحصل منہا مرتبۃ اخری فحکمہا ممتازۃ
عن احکام سائر الاجمالات والتفصیلات لان مرتبۃ احدہا ممتازۃ عن مرتبۃ الاخری فمرتبۃ التفصیل
دون مرتبۃ الاجمال وہذا المعنی مفقود فی تلک الحضرۃ المقدسۃ والتفصیل غایت فی مرتبۃ الاجمال وثبوت
ہذہ المرتبۃ وراء العلم والخارج وتقسیم الوجود الذہنی والخارجی انما ہو فی مرتبۃ الامکان فلا مجال فی تلک
الحضرۃ للخارج ولا للعلم لانہ لما لم یکن للوجود مدخل ثمہ فالوجود الخارجی والعلمی فرعہ وہذہ المعرفۃ
کشفیۃ بل جمیع ما یجیء وما ذکرنا فی تحقیق الوجود وغیرہ واثبات الصفات مع کون الذات المقدس
کافیا فیما یترتب علی الصفات العلمیۃ امور ذوقیۃ کشفیۃ وما یورد فی اثباتہا من قبیل التنبیہات علی البدیہیات

التی لامساغ للبحث فیہا والعلم الواجبی المتعلق بتلک الصفات فی تلک المرتبۃ المقدس شبیہ بالعلم الحضوری کعلمہ سبحانہ بذاتہ العلی وکمالاتہ المندرجۃ فی الذات وتلک الصفات مع زیادتہا کانہا نفس العالم وحضورہا کحضور نفس العالم فمن ہہنا ذہب جم غفیر من الصوفیۃ العلیۃ الی عینیتہا مع ذات الواجب تعالی ونفی غیریتہا والکمال الموافق لمذاق علوم الانبیاء علی اجمعہم عموما وعلی افضلہم خصوصا الصلوات والبرکات والتحیات والمطابق لآراء اہل السنۃ والجماعۃ شکر اللہ تعالی سعیہم ان یسلب عینیتہا مع القول بنفی غیریتہا ویقال لاہو ولا غیرہ واذا قلنا ان علمہا بنفسہا العلم الحضوری لعدم عینیتہا ولما لم ینتزع منہ صورہ وحضور انفسہا کائن کان من قبیل العلم الحضوری ولا یتوہمن من ہذا ارتفاع النقیضین لان اتحاد الزمان والمکان شرط فی حصول التناقض ولیس فی تلک الحضرۃ زمان ولا مکان فلا یتصور التناقض وما یتصرف فی لفظ الغیر ویراد بالغیر الغیر المصطلح فانظر الکشفی ینفی ہذا التخصیص وینفی الغیریۃ بای معنی کان فان ارباب الکشف یجدون بالذوق والفراسۃ الصحیحۃ المقتبسۃ من مشکوۃ النبوۃ ان الصفات کما انہا لیست عین الذات لزیادتہا لیست غیرہا وان کانت زائدۃ بینہا نسبۃ الاثنینیۃ ففی تلک الحضرۃ انتقض قاعدۃ ارباب المعقول ان الاثنان متغایران اذا عرفت ہذا فاعلم ان لہذہ المرتبۃ المقدستہ التی ہی مرتبۃ الذات مع الصفات الحقیقۃ تعالت وتقدست ظہورا فی المرتبۃ الثانیۃ بلا تغیر وتبدل وذلک المرتبۃ مرتبۃ الوجود الذی ہو خیر محض وکمال صرف ولیس لشئی غیر الوجود قابلیۃ مظہریۃ جمیع الکمالات بطریق الظلیۃ ولہذا ان تعلق علم بتلک المرتبۃ المقدستہ وانتزع کمالاتہ کان اول شئی ینتزع منہا حضرۃ الوجود والکمالات الاخر تابعۃ لہ ولہذا ذہب جماعۃ من الصوفیۃ العلیۃ وغیرہم الی عینیۃ الوجود للذات المقدستہ وتصوروہ مع کونہ تعینا باللاتعین وثبوت ہذا التعین الوجودی وراء العلم والخارج لان الوجود الخارجی والعلمی من اقسام المطلق الوجود ومرتبۃ المقسم فوق مرتبۃ الاقسام فحضرۃ الوجود من حیث ہو سابق علی کل الوجودین ولا یتصور ثمہ وجود خارجی ولا ذہنی علی ما مر وحضرۃ الوجود جامع بطریق الظلیۃ لجمیع الکمالات الذاتیۃ والصفاتیۃ اجمالا وتفصیلا فالاجمال تعین اول والتفصیل کانہ تعین ثان ففی مرتبۃ اجمال الوجود لا تمیز کمال عن کمال ولا صفۃ عن صفۃ

و فی مرتبة تفصیل الوجود امتنانا الکمالات وظهرت الصفات فاول شئی ثبت فی تفصیل الوجود الحیوة
التی هی ام جمیع الصفات وهذه الصفة کانها ظل لصفة الحیوة التی لها ثبوت فی مرتبة حضرة الذات المنزه
ویصدق فی حقها لا هو ولا غیره وهذا الظل لما کان ثبوته فی مرتبة هی دون مرتبة الذات تعالی یصدق
فی حقها لا هو ولا یصدق لا غیره بل کان مغائرا لذات الحق عزوجل وکذا حال سائر الصفات تعالت
وبعد صفة الحیوة ظهر صفة العلم ثم الصفات الاخر من الارادة والقدرة وغیرها والعلم مع کونه جزءا من التعین
الوجودی وحصة من حصصه جامع لجمیع الصفات والصفات الاخر مع استقلالها کانها اجزاء لصفة
العلم لان لهذه الصفة نوع اتحاد مع موصوفها لیس لغیرها هذا الاتحاد اذ العلم قد یتحد مع العالم والمعلوم
والقدرة لا تتحد مع القادر والمقدور وکذا الارادة والسمع وغیرهما لا یتحد مع الموصوف ولصفة العلم
لجامعیتها اجمال لا یظهر فیه الصفات متمیزة وتفصیل یظهر فیه الکمالات متمیزة کما للوجود ولاجماله حکم
الدائرة ولتفصیله حکم محیطها فمن ههنا اندفع ما قد یورد ان تمیز الحیوة عن سائر الصفات انما هو فی
تفصیل العلم الذی یسمونه بالواحدیة واما فی مرتبة الاجمال فلا تمیز هناک لصفة من الصفة الاخری فکیف
یحکم بتقدم الحیوة علی العلم المجمل علی ما مر فی عبارات شیخنا واما منا قدس سره العجب من هذا المعترض کیف
یورد اصطلاح طائفة غیر مسلم عند الخصم حجة علیه وامثال هذا من عدم الاطلاع علی حقیقة مذهب الخصم
واسلوبه فیعد جهلا اعتراضا وقد عرفت ان التمیز الحاصل لصفة الحیوة فی تفصیل الوجود بعد اندماجه
فی حضرة اجماله سابق علی العلم الکلی والتفصیلی فالحاصل ان ههنا تفصیلان تفصیل للکمالات المندرجة
فی اجمال الوجود والحیوة هناک مقدم علی العلم بنوعیه وتفصیل فی حضرة العلم بما اندرج فی اجماله والحیوة
ههنا متاخر عن العلم فالعلم المحاط مسبوق بالحیوة والمحیط سابق علیه وانت خبیر بان صفة الحیوة المسبوقة
بالعلم لیس فی الحقیقة صفة الحیوة بل صورة علمیة لتلک الصفة فصفة الحیوة سابقة علی العلم البتة وصورتها
العلمیة مسبوقة بالعلم ومع قطع النظر عن جمیع ما ذکرنا فتقدم شان الحیوة علی شان العلم مما لا یحتاج الی
دلیل وتنبیه عند ذی فطرة سلیمة هذا ما عندی شیخی واما می قدسنا الله سبحانه بسره آخرا فی موضع آخر ان حقیقة
الحقائق والحقیقة المحمدیة علی منبعها الصلوة والسلام والتحیة هو التعین والظهور الجمعی والحب مبدأ الظهورات

ومنشأ خلق المخلوقات فمقرر وفي الحديث القدسي كنت كنزا مخفيا فاحببت ان اعرف فخلقت الخلق لاعرف
فلولا هذا الحب لما اوجد موجودا اصلا فمن هنا ظهر لولاك لما خلقت الافلاك وفي رواية لما اظهرت الربوبية
وهذا الحب مركز ومحيط فالمركز حقيقة لمحمد صلى الله عليه وسلم ومحيط الدائرة التي هي كالظل لذلك المركز والخلة
حقيقة لابراهيم الخليل ومبدأ التعين على نبينا وعليه الصلوة والسلام وجاز ان يكون الخلة تعينا ثانيا
لكن في النظر الكشفي هذا المركز والمحيط تعين واحد والتعين الثاني في النظر الكشفي التعين الوجودي الذي ظهر
بعنوان اصله الذي هو التعين الحبي قبل ظهور هذا الاصل فان قيل الحب فرع الوجود اذ الحب من الوجود
لا يتصور فكيف يكون الحب اصلا للوجود قلنا قد سبق ان الحق جل سلطانه موجود بنفسه وصفاته الثمانية
تعالت موجودة بذات الحق ولا مدخل للوجود ولا للوجوب ثم بل الوجود والوجوب من الاعتبارات
المتنزلة عن تلك الحضرة فاول اعتبار ظهر لايجاد العالم الحب ثم الوجود الذي هو مقدمة الايجاد ولان
لتلك المرتبة المقدسة بدون هذين الاعتبارين غنا ذاتيا عن ايجاد العالم ان الله لغني عن العالمين
وان شئت تفصيل الكلام في هذا المقام وتحقيق المرام على التمام وان تعرف حقيقة مقام الخلة والحب والوجود
فعليك بكلام الامام غوث الانام شيخنا وقبلتنا جزاه الله سبحانه عنا خير الجزاء واعلم ان التعين العلمي المجملي المذكور
سابقا هو الذي يسميه الشيخ واتباعه قدس اسرارهم بالوحدة والتعين الاول والحقيقة المحمدية ويقولون
هو اوسع التعينات وهو مشهود الكل وهو التجلي الذاتي وله مقام التوحيد الاعلى ومبدأه وهو ممتد الاعتبارات
ومنبع النسب والاضافات الظاهرة في الوجود والباطنة في عرصة المعقولات والاذهان والمقول فيه
انه وجود مطلق واحد واجب ويقولون اطلاق اسم الذات على الحق تعالى لا يصدق الا باعتبار هذا التعين
ووراءه مرتبة اللاتعين والوجود المطلق فاقول ليت شعري كيف حكموا بكون صفة من صفاته تعينا للذات
المعراة عن النسب والاضافات بل الاظهر ان يقال ان هذا التعين تعين صفة العلم وظهورها في مرتبته
الثانية والصفة في الحقيقة غير الموصوف ولا ينبغي ان يقال انه تعين الذات بهذه الصفة لان الذات
لا تتعين بالصفة وارباب المعقول قالوا في علم الشئ بالوجه ان المعلوم هو الوجه فبالنسبة الى ذات الشئ

یتحقق الجمل وقد تحقق بالتقریران ہذا التعین حصۃ من حصص الوجود التی تمیز وتعین فی تحصیل الوجود لکنہ اجمع الحصص وہو مسبوق لصفۃ الحیوۃ والحیوۃ مسبوق بمرتبۃ الوجود الاجمالی والتفصیلی والوجود مسبوق بالخلۃ والخلۃ مسبوقۃ بالحب والحب تعین اول واعتبار سابق فالتعین العلمی الاجمالی متنزل عن التعین الاول بستۃ مراتب وعما فوقہ بسبع مراتب ومما ینبغی ان یعلم ان لیس معنی التعین عندنا ان الحق عزوجل تنزل فصار حبا او وجودا بل معنی التعین الصدور لانہ الیق بالتنزیہ والانسب بلسان الانبیاء علی اجمعہم عموما وعلی خاتمہم خصوصا الصلوات والتسلیمات والتحیات والبرکات

مکتوب ہشتاد و ششم بمولانا محمد حنیف در حصول نسبت قیومیت وحصول بہرۂ اصالت ومحبوبیت ذاتی وکمال انتعاشی

الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی اخوی اعزی مولانا محمد حنیف ازین مسکین ضعیف بعد از مطالعۂ دعا وسلام معلوم نماید دران ہنگام کہ حضرت مجدد الف ثانی قدس اللہ سبحانہ بسر الاتحاد درویشی را از مخلصان خود نجلعت قیومیت نواختند وباین امر خطیر سرفرازش ساختند آن درویش را در خلوت طلب داشتہ فرمودند کہ علاقۂ ارتباط من باین مجمعگاہ ہمین معاملۂ قیومیت بودہ کہ آنرا بتو عطا نمودہ شد ومکونات بشوق تمام بتو روآوردند الحال سبب ماندن تو درین جہان فانی نمی یابم وادای قرب ارتحال خویش ازین جہان پر نیش فرمودند آن درویش دلریش با وجود اتساع بشاشت مسطورہ جگر کباب ودیدہ پرآب گشتہ بالکمال الم واندوہ در خود فرورفتہ نہ زبانش را یارای گفتن ماندہ ونہ سامعہ را تاب شنفتن چون آنحضرت این تلوین را دران مسکین مطالعہ نمودند از مدی نہایت کرم فرمودند غم مخور کہ سنۃ اللہ سبحانہ اینچنین جاری گشتہ است کہ یکی را بخود میخوانند دیگری را بجایش می نشانند واز کمال تلطف عبارت آن عزیز را کہ در نفحات می آرد بر زبان مبارک راندند کہ پیغمبر صلے اللہ علیہ وسلم پای درکشیدند ابوبکرؓ بجای او نشست ابوبکرؓ پای درکشیدند عمرؓ بجای او نشست وعمرؓ را پای درکشیدند عثمانؓ بجای او نشست وعثمانؓ را پای درکشیدند

علی بجای اوست بیت آن درویش چون در خود هیچ گونه قابلیت انیعنی نیافت و نیز الم مذکور در خاطرش مرکوز بود به لایا نعم کب نزا نست کشود و اموری که استکشاف آن ضروری بود درمیان نیاورد این بود که چون آنحضرت فرمودند که اشیا بقیومیت تو راضی تر و خوشتر انداز نیومیت من نیز لم آنرا متوانست جرأت نمود که پرسد خوش گفت ؎ وحشی گذشت باز نکردی حکایتی ای خانه خراب زبان تو بسته بود چون اندوه آن درویش بیش از بیش دیدند فرمودند در ارتحال من گونه مهلتی هست اما بینم که چه علاقه درمیان ست متوجه گشته بعد از لمحه فرمودند که تا ایام وصال من قیام تو با من بود و قیام افراد عالم با تو این مقوله گونه تسلی داده خاطر حزین آن مسکین گردید بعد ازین ماجرای بیکسال و سه ماه چند روز کم واقعهٔ آنحضرت رو نمود چه این گفتگو در عشرهٔ اولی ذی الحجه سنه یکهزار و سی و دو بود و ارتحال آن هادی کمال بست و هشتم صفر سنه یکهزار و سی و چهار بود بیش از عنایت این خلعت بده یازده سال که آن درویش دران هنگام در حوالی چهارده سالگی بود بعرض اشرف رسانیده بود که من از خود نوری می یابم که تمام عالم ازان نور منور ست و آن نور از هر ذره از ذرات عالم سار ست چون آفتاب اگر آن نور فرو رود عالم ظلمانیست آن عالیحضرت دیر ابشارت داده فرمودند که تو قطب وقت خویش میشوی و این سخن از من یاد دار پس اصل سخن رویم و گوئیم که قیوم درین عالم خلیفهٔ حق ست جل و علا نائب مناب او اقطاب و ابدال در دائرهٔ ظلال و منتدرج اند و افراد اوتاد در محیط کمال او مندرج افراد عالم همه بوی روی دارند و قبلهٔ توجه جهانیان اوست دانند یا ندانند بلکه قیام عالمیان بذات اوست چه افراد عالم چونکه مظاهر اسما و صفات اند ذاتی درمیان شان کائن نیست همگی اعراض و اوصاف اند و اعراض و اوصاف را از ذات و جوهر چاره نیست تا قیام شان بآن بود عادة الله جاریست که بعد از قرون متطاولهٔ عارفی تمام نصیبی از ذات ارزانی داشته و برا ذاتی عطا می فرمایند که حکم نیابت و خلافت قیوم اشیا میگردد و اشیا بوی قائم می باشند باید دانست که حصول نسبت قیومیت هیچکس را تا نصیبی از اصالت نداشته باشد میسر نیست آن عالیحضرت متعالی منقبت درویشی را که بحصول نسبت قیومیت بشارت داده بودند بنوید ثبوت نشأ اصالت و برا نیز سر بلند

کرمانیده ند و نیز فرمو ده ند که هر قدر که نصیبی از اصالت داری موافق آن نشأ محبوبیت در نهاد تو
مودع ست یعنی محبوبیت ذاتی و کمال انفعالی و حق دی بشان داده و ما ذلک علی الله بعزیز

مکتوب هشتاد و هفتم میر میر منصور در بیان اموری که ابلاغ آن ضرور ست

الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی آیه کریمه که در باب کفار اهل کتاب که بحیله و مکر اهل اسلام را دلالت
بکفر و ارتداد می نمودند بطریق تعریض با ینجماعت فرستاده بودند و خود را بزعم خود مسلمان و برحق قرار داده
و طرف ثانی را قرین یهود و ابلیس لعین در اغواء و اضلال ساخته بوضوح انجامید حسبنا الله و نعم الوکیل
شما مسلمان و در جرگه درویشان خود را میگیرید یکی شمارا یا دیگری را از راه حق مانع آمده ایم از ین باب
حرفی هم درمیان با دشما نیامده است بهتان را هم حدیست و در صحبت ما مرتد و گمراه و کافر کیست و نیز مراد
از ین اغواء و دلالت بارتداد غوایت و ارتداد شریعت ست یا غوایت و ارتداد طریقت که عبارت از خروج
است از اطاعت محض طریقت شیخ چنانکه مقرر ست اول خود مراد نیست و اگر مراد دارند چه چاره است ماند ثانی
که رد طریقه باشد که نصیب وقت ست معلوم شریفست که مادران وقت درین دیار نبودیم بسیر رفته بودیم
معلوم نیست که دلالت کننده باین ارتداد که بود گناه آن بما بستن معقول نیست دیگر از ینجانب مقدمه
غیرت یا غیره که لازمه طریقه صوفیه علیه است هیچ درمیان نیامده است و شما دو سه مرتبه است که بدایت
بجنگ میکنید و ایذا میرسانید ایذای دل ادنی مسلمان چه نتیجه دارد تکلیف ایذای اهل حقوق از غیرت خداوند
جل سلطانه نمی ترسید که فتنه خفته بیدار میکنید این قدر بدانید که مقبول یکی مقبول همه و مردود یکی مردود همه
از یکجا قطع نموده هوس ترقی و وصول را از خاطر شریف بدر کنید هیچ بدر و است که از راه استدراج صورت
گشائش و ترقی روی نماید اما از حقیقت و معنی آن بی بهره است شیطان دشمن قوی ست از مکر آن
هیچکس ایمن نیست فالحذر ثم الحذر سخن در جاے دیگر ست که گشائش و ترقی بران متفرع ست
فالحذر ثم الحذر چون شما سلسله جنبانید این قدر گفته شده الا امور اهم دیگر در پیش ست نوبت
با قتصر گفتن و نوشتن نمیرسد و نیز حقوق آشنایی هم مقتضی بود که یک دفعه ابلاغ حقیقت کار نموده آید و السلام

مکتوب ہشتاد و ہشتم بمولانا محمد حنیف در بیان معارف

اقربیت و تفصیل سیری کہ ورای آفاق و انفس ست و دقائق فنا و کشف سر غلبہ عجز و حیرت در طریقہ
علیہ آنحضرت سلمہ اللہ تعالی الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی سعادت آثار اخوی مولانا
محمد حنیف ازین مہجور ضعیف استفساری نمودہ بود بتقریب حل آن سطری چند می نویسد بگوش
ہوش استماع نمایند قال عز من قائل ونحن اقرب الیہ من حبل الورید ذات حضرت واجب الوجود
جل سلطانہ و ہمچنین کمالات ذاتیۂ او تعالی از بندہ بہ بندہ نزدیک ترست پس سیری کہ باین مراتب
متعلق شود ورای سیر آفاقی و سیر انفسی باشد و نیز ورای جذبہ و سلوک بود چہ سلوک سیر آفاقست
و جذبہ سیر انفسی سیر آفاقی را بعد و رتبہ فرمودہ اند و سیر انفسی را ہر چند قرب در قرب گفتہ اند لیکن
آن قرب ظلی ست ازین قرب و اتحاد باید گذشت تا معاملہ اقربیت روی نماید و چنانچہ زوال علم
حصولی اشیا کہ عبارت از فنای قلبی ست بی تمامی سیر آفاقی ممکن نیست ولی شروع در سیر انفسی
میسر نہ ہمچنین زوال علم حضوری شخص کہ بذات و صفات او متعلق ست و فی الحقیقۃ فنای نفس ست
بانتہای سیر انفسی و دخول در مراتب اقربیت مربوط ست و در سیر انفسی علم حضوری عارف برجاست
چہ انفس درین موطن بعنوان حقانیت پیدا ست و از قید آن بتمام رہائی بحصول نہ پیوستہ
تا وصول بمطلوب حقیقی پیدا آید چہ مطلوب بموجب کریمہ سابقہ ورای انفس ست و انچہ در انفس
نمودار ست از آیات دالہ است چنانچہ قرآن مجید بآن مشعر ست سنریہم آیاتنا فی الآفاق و فی
انفسہم حتی یتبین لہم انہ الحق و چون علم حضوری عین عالم ست ناچار بزوال آن زوال انفس
عارف خواہد شد و اثری ازو نخواہد ماند و زوال علم حضوری بانیمعنی ست کہ علمی متعلق بذات
عارف داشت از انجا کندہ بواجب تعالی متعلق شود و حاضر دران موطن حق باشد سبحانہ
ذات او بیانش آنست کہ ہر کمالی کہ در ممکن نمودار ست ہمہ مستفاد و مستعار از مرتبہ وجوبست
تعالت از وجود و حیوۃ و علم و قدرت و امثال آن و ممکن این کمالات را از خود فہمیدہ خیانت

درامانت نموده است وچون عارفی رابمحض فضل وکرم باین دید عاریتی بنوازند مرة ثانیة تواند بود
که بحکم ان الله یامرکم ان تؤدوا الامانات الی اهلها امانات را درست باهل امانات بسپارد وچون علم
حضوری اوپرتو ایست از حضور ذاتی مطلوب این حضور بآن حضور ذاتی ملحق خواهد شد ورنگ سائر
کمالات که باصول خود ملحق میگردد درین هنگام عارف خود را خالی محض خواهد یافت وبعدم صرف ملحق
خواهد دید نه ذکری در خود احساس نماید نه توجهی یافتی بود ونه حضوری بعد از لحوق باصل اگر یافت ست
از خود بخود ست واگر حضوریست هم از خود بخود لان الحادث اذا قورن بالقدیم لم یبق له اثر در نیستی وطن
که موطن فنای نفس ست بوجه کمال اطلاق کلمهٔ انا از عارف زائل میشود وعارف از خود بانمیتواند تعبیر کرد
زیرا که بعد از نفا و نفس که مورد کلمهٔ انا بود انا را موردی نماند که بران اطلاق یابد نه بانیتی که انا بر حق اطلاق
شود وخود را حق بیند که خودی درمیان نمانده است وانانیت برکنده وانچه حضرت ایشان قدسنا الله سبحانه
بسره الاقدس در بعضی از مکتوبات جلد اول زوال کلمهٔ انا را از سکر نوشته اند فرموده که در صحو امثال این
سخنان متصور نیست در سیر انفسی نوشته اند بلکه در فنای جذبه که سالک تمام بآن منضم نگشته است زیرا که درین
موطن مورد کلمهٔ انا هنوز برجاست لیکن بجهت غلبهٔ محبت که منشاء سکر ست مستور گشته است نه زائل حکم بزوال
آن نمودن محض سکر ست اگر بصحو آید مورد آنرا دریابد حکم بزوال آن نکند که تمامی آن سر تمامی ولایت
صغری ست پس برین تقدیر در کمالات ولایت صغری که بسیر انفسی مربوط ست استتار کلمهٔ انا نیز از درجهٔ کمال
متنزل بود وکمالی که درین مکتوب بیان آن میرود از کمالات ولایت کبری ست که بورای آفاق وانفس
متعلق ست وحقیقت فنای نفس در آنجا متحقق ست ودر نیستی موطن مورد کلمهٔ انا از بیخ برکنده شده است
که عود آن صورت ندارد فنا وبقا وصحو وسکر آنرا یکسان ست وزائل لایعود وآنکه گفتیم که حقیقت فنای
نفس در آنجا متحقق ست زیرا که فنای نفس فی الجمله در ولایت صغری نیز بحصول می پیوندد لیکن کمال آن
درین موطن بست چنانچه تحقیق آن در مکتوبات جلد ثانی بتفصیل مبین ست وچون عاشق بیچاره خود را سزاوار
دیدن کلمهٔ انا نیابد وخودی را شرک بیند واز انانیت پاک گشته تبری گزیند تواند بود که معشوق از روی فضل
واحسان بموجب ان جزاء الاحسان الا الاحسان آن گم شده را در خلوتگاه انای خود جا دهد وعاشق صادق

از ہمہ روی تافتہ بجذبہ در حرم خاص کعبۂ مقصود اعتکاف گزیند نہ بدان گونہ کہ عاشق عین معشوق شود
ع خیال کج مبر اینجا و بشناس ✤ کسی کو در خدا گم شد خدا نیست ✤ و درین موطن از عاشق و معشوق
اثری نیست معشوق ست کہ خود بر خود جلوہ گر ست و عاشق را از میان برداشتہ سوال ہرگاہ علم
حضوری عین عالم باشد و آن علم بعد از کمال باصل خود کہ علم حضوری واجب ست ملحق میگردد
و مقرر ست کہ ملحق ہر کمال باصل خود کائن ست نہ بامری کہ مباین اصل آن باشد لازم می آید کہ حقیقت
ہر شخص و مبدا تعین او علم بود و حال آنکہ صفات دیگر نیز مبادی تعینات خلائق ست چنانچہ بطور حضرت
ایشان ما قدسنا اللہ بسرہ الاقدس تکوین مبدا تعین حضرت آدم ست و کلام مبدا تعین حضرت موسی
و قدرت مبدا تعین حضرت عیسی علی نبینا و علیہم الصلوات والتسلیمات و جمعی کہ داخل ولایات
این بزرگواران از مبادی تعینات شان جزئیات این صفات اند و جزئیات جزئیات این صفات
علی تفاوت الدرجات جواب حقیقت محمدی علی مصدرہا الصلوۃ والسلام والتحیۃ چنانچہ مقرر این
طایفہ ست اجمال حضرت علم ست و حقائق سائر خلائق تفصیل این اجمال ست پس نظر بانیمعنی تواند گفت
کہ حقائق جمیع خلائق علم ست چہ ہمہ خلائق ظہور و تفصیل آنحضرت ست علیہ و علی آلہ الصلوۃ والسلام
غایۃ ما فی الباب آن حقیقت جملی را در مرتبۂ تفصیل حصص لا یحصی ست باندازۂ کمالات مفصلہ علم کہ
در حضرت اجمال اندراج و اندماج داشتند پس حقیقت ہر شخصی از اشخاص سوای آن سرور علیہ و علی
آلہ الصلوۃ والسلام حصۂ بود از حصص علم کہ از تعلق علم در مرتبۂ تفصیل بکمالی از کمالات مندرجہ اجمال
حاصل گشتہ ست مثلا مبدا تعین حضرت ابو البشر علی نبینا و علیہ الصلوۃ والسلام حصہ ست از علم کہ از تعلق
آن بصفت تکوین کہ در اجمال مندرج بود بحصول پیوستہ ست و علی ہذا القیاس سائر الحقائق لیکن چون
تمیز میان حصص و حقائق بآن کمالاتست حقیقت ہر شخصی مسمی بکمالی از ان کمالات کہ نسبت خاص
با شخص دارد کہ سبب تمیز او شدہ است نمودہ آمد پس علم اشرف صفات شد و برکات آن شامل جمیع
موجودات آمد جواب دیگر آنکہ اتحاد شئی با شئی مستلزم آن نیست کہ شئی اول حقیقت شئی ثانی باشد چنانچہ
خاصہ را با ماہیت نسبت اتحاد ست با آنکہ از عوارض ست اگر گویند بر ین تقدیر کہ علم ذات و حقیقت انسان

نبود حقائق جمیع موجودات را التفصیل حقیقت محمدی گفتن چگونه راست آید چه حقیقت محمدی علم ست کو را
در کار نیست که اجمال ذاتی تفصیل بود چه انواع مندرجه تحت جنس را تفصیل ماشی توان گفت هر چند ماشی
ذاتی آن نیست و بوسلم گوئیم که حقیقت محمدی را اجمال و کل همه حقائق گفتن باعتبار اشتمال و جامعیت علم ست
مر آن حقائق را با آنکه گوئیم تواند بود که حقیقت محمدی عبارت از جمیع کمالات ذاتیه بود که متعلق علم ست
علی وجه الاجمال بنفس علم من حیث هو لیکن چون دران مرتبه علم را از ان کمالات تمیزی نیست و غیر
از حضور و انکشاف امری دران موطن هویدا و مفهوم نه لهذا آن مرتبه را وحدت گویند و قابلیت محض
خوانند و نیز علم را با معلوم بطور بسیاری از محققان اتحاد کائن ست ناچار تعبیر ازان حقیقت بعلم
نموده اند لهذا در مرتبه تفصیل جان کمالات متمیزه حقائق سائر اشخاص اند و برین تقدیر تقابل اجمال
با تفصیل بی تکلف می افتد و بغیر آن نه چنان و مؤید این توجیه ست که نزد حضرت ایشان ما قدسنا الله
سبحانه بسره الاقدس حقیقت محمدی اجمال تعین وجودیست یا تعین جبی که تعین علمی ازان بمراتب
پایا نست چنانچه تحقیق آن در جای دیگر ثبت یافته ست اگر گویند که کلام بعضی اکابر ناطقست بانکه علم
حقیقت انسان ست چنانچه مولوی قدس سره فرموده مصرع ای برادر تو همین اندیشه دانی و ازا
حضرت ایشان نیز در بعضی اوقات مثل آن مسموع گشته گوئیم تواند بود که این اکابر بر سبیل تجوز و مبالغه فرموده
باشند یعنی عمده در تو همین فکر و اندیشه است باید که آن در غیر مطلوب حقیقی مصروف نبود بلکه تمام مصروف
آنجناب و قدس گردد تحقیق درین مقام آنست که حضرت ایشان ما افاده نموده اند جائیکه فرموده اند
ازین بیان لازم آید که در علم حضوری هم صورت معلوم باوجود حضور نفس معلوم کائن ست که حاضر نفس
معلوم خاص نیست اعتباری در وی راه یافته است که از نفس بصورت آورده است فهم هر کس بانجا قدر
نرسد و تا بذات بحث واصل نشود و بوصول بچونی این دقیقه را در نیابد فصل بالکلیه ای برادر حل انچه ازین تغیر
استفسار نموده بودی که سبب چیست که در طریقه حضرت ایشان ما قدس سره نسبت جهل و حیرت غالب ست
و اثر در ما می آید از تحقیق سابق لائح گشت زیرا که نسبت آنحضرت و رای آفاق و انفس ست و با قرب
متعلق و بالا اندیشه است که معامله قربیت بعلم حضوری تعلق دارد نه بعلم حصولی و معلوم ست که یافت

والتذاذ در علم حصولی ست نہ در علم حضوری ہیچکس نشنیدہ کہ از یافت و حضور خود متلذذ باشد در علم حضوری اگر یافت و التذاذ ہست نہ از قبیل یافتہ و التذاذ متعارف ست یافتی ست بمجہول الکیفیت لہذا اگر کسی خواہد کہ بر احوال خود اطلاع یابد و کمالات ذاتیہ و صفاتیہ خود را بداند محتاج بتصور ذات و صفات خود خواہد گردید و بی آن پی بذات و صفات خود نخواہد برد و خود را از خود فاقد خواہد دانست از پس کہ بدو بینی عادت کردہ است حضور ذاتی را علم نمی انگارد و تا مدرک او از و مزایلت نداشتہ باشد ہر چند کہ مزایلت در تصور بود نمی تواند دریافت اگر گویند کہ در معائنہ اقربیت مزایلت و مباینت کائن ست چہ اقربیت اثنینیت را میخواہد اتحاد ست کہ مزایلت ندارد و از اثنینیت بریست پس باید کہ سیر النفسی متصور بعلم حضوری باشد کہ اتحاد و رفع دوگانگی دران موطن صورت می بندد نہ در معاملہ اقربیت کہ وراء آفاق و انفس ست و بی مزایلت متصور نیست گوئیم چون مشہود در مرآت النفس ظلی از ظلال مطلوب ست و آیتی از آیات دالہ او ناچار حضور و شہود آن حضور و شہود مطلوب نبود ہر چند صاحب سیر النفسی آنرا غیر مطلوب ندانند امانی الحقیقۃ غیر ست پس نسبت باصل مطلوب علم حصولی باشد چہ حضور ظل حضور اصل نیست بلکہ نسبت بآن مشہود کہ در مرآت النفس ست نیز علم حصولی کائن ست چہ مرآت را باعتبار آنکہ دران ظاہر ست نسبت حصول ست نہ حضور ہر چند در وقت شہود صورت ظاہر کہ مرآت مختفی ست و مشہود نہ لیکن فی الحقیقۃ مرآت بر حالت اصلیہ خود ست زوال آن در نظر ست و بہ ارتفاع آن در شہود ست فقط چہ قلب حقیقت محال ست و مقید مطلق گشتن محض خیال و در معاملہ اقربیت حکم بمزایلت و دوری نمودن از احکام وہم ست در رنگ مزایلت صورت منعکسہ در مرآت بادی صورت کہ آن مزایلت نیز وہمی ست ہرگاہ قرب را با دوری مضادت بود و در اتحاد کہ نیز از افراد قرب ست مزایلت نباشد در اقربیت کہ نازکتر ست دوری و مزایلت مفقود تر باشد ہر چند اثنینیت باشد اما بعد و مزایلت نبود و این معاملہ برای طور عقل ست محبوس عقلیہ عقل مشکل ست کہ باین سر پی برد کشف صحیح و نور فراست کہ مقتبس از مشکوٰۃ نبوت بود باید تا ایمانی بالغیبی حاصل نماید و شغلی ازین مشرب یابد و بر تقدیر تسلیم گوئیم مزایلتی کہ موجب بعد و دوری ست ہمان مزایلت ست کہ از راہ بعد و دوری پیدا شدہ ست نہ مزایلتی کہ از راہ اقربیت متوہم شود کہ از غایت

دورک از نسبت اتحاد هم دورتر ست با آنکه گوئیم که تعلق معامله اقربیت بعلم حضوری نه بآن معنی ست
که نفس عارف هنوز برجاست وعلم حضوری او برپا مع ذلک باصل مطلوب علم حضوری دارد و دو چیز را
حاضر ست که این محال ست یا نفس حاضر را عین مطلوب تصور نموده حضور نفس را عین حضور او دانسته
است که این معامله مناسب میر النفسی ست بلکه بآن معنی ست که عارف از خود معدوم شده و از حضور
ذاتی خود منخلع گشته حضور او کرپرتوی ست از حضور واجبی جل سلطانه بحضور او تعالی ملحق گردد و بعد
از لحوق تمام چون حضور او باو بود که از عارف و از حضور وی اثری نماند نسبت باطن از درک بعید زمی فتد
و بعدم یافت از نسبت علم حضوری که بالاذکر یافت متصف تر میگردد هذا بر سر اصل سخن رویم صاحب علم
حصولی در مراتب قطع منازل وصول و کمال شوق و ذوق ست و بکشف و شهود خود ملتذ و شاد ان
وهموارہ در استغراق حضور مستهلک و صحبت او جذب بخش و عشق آمیز و گریه آور و وجد انگیز بود آنکه معامله
او در سیر آفاق و انفس ست از شوق در گذشته است و از قید شهود و استغراق در شهود وارسته معامله او
ورای ظهور ات ست و کارخانه او برتر از ظلال چه ظهور ظل شائبه ظلیت نیست و نهایت ظل نهایت انفس
است بیرون انفس ظل نیست هر چند مراتب بعد باشد صحبت شان بعینه صحبت اصحاب کرام ست
علیهم الرضوان در صحبت این بزرگواران هیچ شنیده که کسی تواجد نموده باشد و نعره شوق برکشیده
و دم از تجلی و شهود برآورده آرام این برگزیدگان در طاعات ذوالانعام ست جل و علا و فرخندگی ایشان
در بندگی او تعالی کار اینها و دام نیاز ست و کمال لذت شان در نماز حدیث ارحنی یا بلال و حدیث
قرة عینی فی الصلوٰة شاهد معامله شان ست انچه ارباب ظلال را در آخر کار میسر ست قدم اول این
بزرگواران ست وصول باصل اینها را مسلم ست و حقیقت وجد و یافت هم اینها را میسر این وجد و یافت
از عالم دیگر ست ورای وجد و یافت سابق و ترا الجبال تحسبها جامدة وهی تمر مر السحاب در مقام سابق
اگر وصل ست صورت وصل ست و اگر یافت هم صورت یافت چه علم حصولی بمنزله ظل علم حضوری ست

تنبیه از لفظ جهل و حیرت که بالا مذکور شد گمان نکنی که ارباب این نسبت علمیه علم نسبت خود ندارند
بلکه حقیقت علم و یافت درین موطن ثابت ست لیکن چون متبادر بافهام بلکه متحقق نزد عوام که بافعل

سالکین بست فرود آمدہ اند علم و یافت بحصول صورت معلوم ست و بس علم حضوری نزد شان گونیا علم نیست تا بیان تعبیر ازان معاملہ بجہل و حیرت نمودہ می آید و الحق کہ دریافت آن نسبت کما ہی بی نور علم و کمال معرفت متعسر ست ہر چند حاصل بود و طریق دریافت آن نسبت یا بآن گونہ بود کہ حق تعالے عارفی را حدت بصیرت بنوعی عطا فرماید کہ بحصول صورت معلوم تواند تمیز نمود ہر چند عقل عقیلے بآن نتواند رسید و لابحیل عطایا الملک الامطایاہ یا بآن طریق کہ در صورت مثالی آن معاملہ مجہول بالکیف را وا نماید یا بالہام ربانی و یا با علام راہبر یا غیرہ معلوم کند یا یقین حصول نسبت بالذاتی کہ بیان مطرب بدہند و درک درک نبود و رواست کہ بعضی را آن معاملہ حاصل باشد و علم بآن از ہیچ راہ حاصل نبود علم بتفصیل احوال و مقامات ہمہ را نمی دہند خال خالی را عطا میفرمایند و دیگر از العلم او کفایت می کنند لیکن این ہر دو در نفس وصول برابر ند تفاوت بعلم و عدم علم ست کہ از قبیل فضل جزئی ست و در علم نیز مراتب مختلفہ است بالجملہ آنچہ مطلوب ست حصول این نعمت عظمی ست علم بآن ہر قدر کہ بود از قبیل محسنات زائدہ است در رنگ محسنات بدیعی در فن بلاغت و لیکن بنا آخر المکتوب الحمد للہ اولاً و آخراً و الصلوۃ و السلام علی رسولہ دائماً و سرمداً و علی آلہ الکرام و صحبہ العظام الی یوم القیام

مکتوب ہشتاد و ہشتم نیز بمولانا محمد حنیف در اشارت بجامعیت عارف

بعد الحمد و الصلوۃ و تبلیغ الدعوات بجناب اخوی اعزی میرساند احوال فقرای انجا بدستوجب حرست المسئول من اللہ عافیتکم و استقامتکم علی جادۃ الشریعۃ المرضیۃ و السنۃ السنیۃ المصطفویۃ علی مصدرہا الصلوۃ و السلام و التحیۃ و ترقی درجاتکم الصوریۃ و المعنویۃ و الفوز بالسعادات الاخرویۃ الابدیۃ و التخلیۃ و الفناء و الانقطاع بالکلیۃ فاذا تخلیت و فنیت حق التخلیۃ و الفناء اوتیت نوراً و جمالاً یتجلی فی کل شئی جمالک و صد العالم السفلی و العلوی مرایا نورک و بہائک و مظاہر حسنک و کمالک و کنت مرکزا و اجمالا للعوالم ظاہرا فی کل شئی خلیفۃ و اماما فی الخلق و تمت فی حقک النعمۃ فانظر الی آثار رحمۃ اللہ کیف یحیی الارض بعد موتہا و السلام

مکتوب نودم بخواجۂ دیناردر عدمیت عارف

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی سعادت آثار میان دینار ازین مسکین خاکسار دعوات مطالعہ فرمایند احوال فقرای اینجا دو مستوجب حمدست خیریت احبۂ دور افتادہ از کرم حضرت وہاب جل سلطانہ مسئلت نمودہ می آید باجابت قرین باد ممکن ہیچارہ کہ نصیبۂ او از مطلوب حقیقی جز استہلاک و اضمحلال نیست در ادراک کمال او عاجز و قاصرست و چون در بارگاہ وحدت و احدیتش غیر از انعدام و تلاشی نقد وقت ندارد از قدمیافت حسن و جمال او تہی و حیران ؎ گیرم کہ بغم خانۂ ما بار نخوردہ کو حوصلہ و طاقت دیدار کہ دارد ہم اوست کہ در خلوتگاہ الکبریاء ردائی کمال خود را خود شاہدست و در بزمگاہ انت کما اثنیت علی نفسک جمال خود را خود ناظر فہو الذی حمد ذاتہ بذاتہ واثنی علی کمال معناتہ فہو العارف والمعروف وہو الشاہد والمشہود عاشق بیچارہ در ین جلوہ گاہ رخت بصحرای عدم کشیدہ و مستی و دانش و توانائی را باہل آن حوالہ نمودہ ؎ جسم ہمہ اشک گشت و چشمم بگریست ۔ در عشق تو بی جسم تہی باید زیست ۔ والسلام

مکتوب نود و یکم بشیخ طاہر بدخشی جونپوری در اظہار محبت حضرت پیر دستگیر خود و محبت اصحاب آنحضرت

بسم اللہ الرحمن الرحیم حضرت حق سبحانہ بمراتب قرب و رشاد ترقی بخشاد خدمت معارف آگاہ دور افتادگان را فراموش ننمودہ باشند چون بجوب البری مع من احب ہر چہ ارتباط جوئی و میان دوست معیت معنوی باندازۂ آن نیز ثابتست امیدست کہ تمادی ایام مفارقت فتوری در نسبت سابق نیارد بلکہ اگر ارتباط جوئی بذکر قوی تر گردد چنانچہ متوقع از دوستانست نسبت مسطورہ نیز زیادہ تر شود و در پیش از پیش گردد این فقیر باجماعت کہ بشرف خدمت و بابوس حضرت قطب المحققین قدوۂ خداطلبان حضرت ایشان مشرف گشتند محبت علمدہ است در نظر از عالم جدا اند کسی مناسبت ندارند چنانچہ جماعت مرایای محبوبند و نشانی از ان با ایشان دارند جذبۂ محبوب ہنگام غلبت او خصوصاً نہایت محبوب و مرغوب اند

نزد والدان و شیفتگان قدر اینجماعت بیش از بیش ست هر چند اینجماعت بی پروا باشند و از لوازم ارتباط مستغنی و در بوند
اما نزد ما مردم نهایت عزیز اند و خدمت و محبت شان بر ما لازم بهر حال از دعا غافل نباشند و توجه نمایند که فردا در زمرهٔ
محبان و خادمان آنحضرت یکجا محشور گردیم و در تلو اوامر کبریش جا یابیم ربنا اتمم لنا نورنا واغفر لنا انک علی کل شیء قدیر

مکتوب نود و دوم بشیخ حمید احمدی در ترغیب بر تحصیل طریقهٔ بندگی و بیان معالجهٔ عجب در اعمال

محبت آثار اخوی شیخ حمید دعا و سلام خوانند و از نوشتن احوال فارغ نباشند و در ادای طاعات و عبادات
مردانه باشند و کمر همت را در خدمت مولی جل و علا چست بر بندند امروز روز کار ست روز اجر فردا ست
در وقت کار منتظر اجر نشستن فی الحقیقة خود را از اجر باز داشتن ست و در ادای خدمات مفید بلذات نباشند
اگر لذت دهند نعمت ست و اگر ندهند طاعت را از دست نباید داد مقصود از بندگی محنت و مشقت ست
که معادات نفس و مخالفت هواست نه عیش و راحت که تمنای هوا و نفس ست آن لذت و راحت دیگر ست
که از اطراف عطا شود و نفس و هوا را اصلا دران مدخل نبود که نفس در عین آن لذت بنالهٔ و فغان ست
لیکن آن لذت چون موهبت ست طاعات را بفقد آن نمیتوان موقوف داشت در تحصیل طاعات
بجان کوشند و امید نجات از رحمت جویند و طاعات را نیز اثر رحمت او فهمند و عائد بتوفیق او دارند و حول
و قوت خود را اصلا دران دخل ندهند تا از عجب برآیند اگر احیانا حول و قوت را بخود عائد بینند
ازان نادم و مستغفر بوند طاعات ناچیز نگردد و باثم متبدل نشود لیکن باین بهانه از اعمال و طاعات
درنمانند هم طاعت کنند و هم استغفار ازان طاعت نمایند و آنرا شایان جناب مقدس ندانند و امیدوار
باشند که این ندامت و استغفار رفته رفته علاج آن دید حول و قوت نماید و اعمال را قابل قبول سازد

ع چشم دارم که دهی اشک مرا حسن قبول ✦ ای که در ساختهٔ قطرهٔ بارانی را ✦ بزرگی گفته
اعمل و استغفر طریق بندگی اینست اللهم مغفرتک اوسع من ذنوبی و رحمتک ارجی عندی من عملی

ع دادیم ترا ز گنج مقصود نشان ✦ گر ما نرسیدیم تو باری برسی ✦ والسلام

مکتوب نود و سوم بحقائق آگاه شیخ نور محمد تپنی در حل آنکه بر تقدیر فنا علم بفنا چگونه باشد

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی خدام معارف دستگاہ ازین شکستہ آوارہ دعوات مشتاقانہ قبول فرمایند مصرع از ہر چہ میرود سخن دوست خوشتر ست سوال فنا نسیان ماسوا است وزوال علوم ست باسرہا پس بر تقدیر حصول فنا اگر علم بفنای خود دارد فنا حاصل نیست واگر علم ندارد چگونہ داند و گوید کہ فنا حاصل ست چنانچہ ارباب فنا ازان خبر دادہ اند جواب بعد مضی حالت مذکور خود ہر دانست کہ فنا حاصل گشتہ است وازان خبر خواہد کرد و بر تقدیر دوام فنا چنانچہ مختار حضرت ایشان ماست قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس گوئیم برین تقدیر بقا لازم فناست در عین فنا باقیست و در عین بقا فانی ست پس درین موطن صفات و افعال عارف از خود فانی گشتہ بصفات و افعال واجبی تعالت متحقق میگردد مثلا علم ممکن از خود فنا یافتہ بعلم واجب تعالے وتقدس بقا می یابد و علی ہذا سائر الصفات پس اگر عارف فانی درین مقام بعضی اشیا را بعلم باقی در یابد منافی فنای علم او نبود چہ علمی کہ فنا یافتہ است بآن علم اشیا را در نیافتہ است تا مخذور لازم آید الزائل لا یعود واین علم دیگر ست کہ اشیا را بآن درک مینماید عزیزی گوید عرفت اللہ باللہ وعرفت الاشیاء بنور اللہ این معرفت اشیا منافی نسیان باشیا نیست یا آنکہ گوئیم کہ درست ست کہ فنا یک لطیفہ را از لطائف انسانی حاصل بود و علم بآن مر لطیفہ دیگر را باگوئیم کہ فنا مر باطن را بود کہ او ست و علم بفنای آن ظاہر را باشد چہ بر تقدیر دوام فنا عارف چنانچہ پیش از فنا بود بعد از فنا نیز برہمان نہج ست زن و فرزند و سائر دوستان را بر سبیل سابق می شناسد اگر بعضی احوال باطن خود را نیز دریابد و بران مطلع گردد محل تعجب نیست اگر گویند محل دانش قلب ست و چون قلب فانی گشت باید کہ ظاہر نیز از دانش بی نصیب گردد گوئیم اگر مراد آنست کہ بی دانش قلب از ظاہر دانش مطلقا مصروف ست و دانش مقصور بر قلب ست پس ممنوع ست چہ ما بدیہ است می یابیم کہ قلب از دید و دانش ماسوای مطلقا رستہ است مع ذلک ظاہر بر دانش خود ست واگر معنی دیگر میخواہید پس در مدعای ما ضرر نیست و تحقیق آنست کہ بعد از تحقق فنای قلب دانش کہ بآن تعلق داشت بجای دیگر انتقال می نماید و محل دانش آنجا میگردد والسلام اولا و آخرا

مکتوب نود و چہارم بحقائق و معارف آگاہ شیخ عبد الحی تتبی در دفع شبہہ صاحب نزہت کہ بر مقرر قوم نمودہ کہ بر تقدیر گم شدن یافت چگونہ باشد

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ رب العالمین والصلوۃ والسلام علی سید المرسلین وآلہ الطاہرین دعای وافی این مہجور عاصی در معرض قبول آرند احوال این فقرا مقرون بعافیت ست حمد اللہ سبحانہ علی ذلک مسئول سلامتکم واستقامتکم مخدومی چند در حل اشکال صاحب نزہت مدار باب فنا کہ مرقوم نمودہ است بتقریبی املا نموده بود الحال مضمون آنرا بطریق ہدیہ بآن عزیز ارسال کردہ سوال صاحب نزہت گوید ؎ گویند عنان خود چہ تابی ٭ گم شو کہ چو گم شوی بیابی ٭ این نکتہ نمود ناصوابم ٭ چون گم شوم انگہی چہ یابم ٭ یا بندہ اگر کسی گرخواست ٭ از گم شدنم بپرس و مپسند خواست ٭ جواب مجمل آنست کہ گم شدن نسبت بماسوای ست و یافت نسبت بحق جل شانہ فلا منافاۃ و مفصل آنست کہ گم شدن در مقام فنا کہ مقام عین الیقین ست متحقق ست چہ درین موطن علم منافی عین ست و یافت در مقام بقا کہ موطن حق الیقین ست صورت می بندد پس گم شدن شرط یافت شدہ چنانچہ در یک وقت جمع نشوند فلا اشکال و این بر تقدیریست کہ از یافت ادراک مرکب خواہیم و اگر ادراک بسیط ارادہ داریم پس درین گم شدن ادراک بسیط حاصل ست چنانچہ مقرر ست عزیزی گوید ؎ از حضرت ذات بہرہ استہلاک ست ٭ استہلاکی کہ از تصور پاک ست ٭ آن معرفتے نامش ادراک بسیط ٭ آنجا چہ محل دانش و ادراک ست ٭ و برین تقدیر نیز اشکال مندفع ست چہ فنا شہودیست نہ وجودی و بر تقدیر فرض فنای وجودی جواب ہمانست کہ در شق اول مسطور شد چہ بعد از ایجاد بوجود موہوب کہ مربوط بولادت ثانیہ است یافت حاصل ست پس حاصل آنکہ مراد از گم شدن شہودیست یا وجودی و نیز مراد از یافت بسیط ست یا مرکب بہر تقدیر مخدومی مدعا ثابت است چہ اگر شہودی مراد ست چنانچہ مقرر جمہور ست از یافت ہر معنی کہ خواست آید مدعا ثابت ست لیکن بر تقدیر ارادۂ ادراک مرکب یافت البتہ متاخر ست و بر تقدیر ارادۂ بسیط [illegible]

امادر تقدم ذاتی اختلاف کرده اند بعضی گویند تا نیابی نزهی و بعضی گفته اند تا نزهی نیابی و تحقیق آنرا از مکتوبات جلد ثانی باید طلبید اگر گم شدن وجودی مراد ست نیز یافت مرکب را چنانچه متبادر ست از یافت تاخر ست کما مر پس بر هر تقدیر درست آمد چه گم شوی بیابی والسلام علیکم

مکتوب نود و پنجم بخواجه مومن جذبی در ترغیب بر تحصیل نسبت این بزرگواران

بعد الحمد و الصلوة و تبلیغ الدعوات بجناب اخوی گرامی میرساند احوال این فقیر من جمیع الوجوه مستوجب حمد ست خیریت و جمعیت احبه مسئول و مامول کتابتهای ایشان میرسد و از انصراف در ارسال جواب تقصیر میرود معذور خواهند داشت بهر حال از دعای ظهر الغیب فراموش نکنند و کمینیات را نویسان باشند و در وظائف طاعات قدم راسخ دارند و دوام اقبال بجناب مطلوب حقیقی بی وصف شاهدی و مشهودی که دران موطن توجه و حضور خود بخود دست و عارف را جز استهلاک و اضمحلال دران نصیبی نیست پیدا کنند بعد ازان مترصد ثمرات که برین نسبت مترتب ست باشند و دوستانرا نیز در بوزهٔ انیمعنی نمایند والسلام علیکم

مکتوب نود و ششم بخواجه محمد کاظم در نصیحت

برخوردار سعادت آثار قرة العین خواجه محمد کاظم بعافیت صوری و معنوی باشند احوال فقراي اینجا و دستوجب حمد ست المسئول سلامتکم و استقامتکم احوال را نویسان باشند و کوشش نمایند که دوام اقبال و نگرانی بجناب قدس بوصف عجز و نیستی پیدا کنند و هر چه منافی این دولت بود ازان کناره گیرند و قوت جوانی را صرف وظائف بندگی نمایند که این موسم بغایت مغتنم ست بعد از فتور این قوت قدر آن معلوم می شود و حسرت بدست می ماند بالجمله این وقت را در امور لاطائل صرف کردن الم ی ست که تدارک آن ممکن نیست والسلام

مکتوب نود و هفتم بارشاد پناه میر محمد نعمان در اظهار گلهٔ دوستانه

الحمد لله وسلام علی عبده الذین اصطفی خدام سیادت ونقابت پناه بعافیت صوری ومعنوی بود
یاد آور محبان دور افتاده باشند قلم بجود فرو مانده است چه نویسد که شایان قبول آن خلاصه اولا دنبول
گردد وقابل آن بود که از ان معدن جود جوابی برای آن سرزند هر چند در عنان فکرت مذکور غواصی
نمود تا گوهری بدست آرد وآنرا تحفه اهل بصیرت سازد میسر نشد وبدست تهی از ساحل آن سر برآورد
آخر الامر اعتراف بعجز نموده وخویشتن را ازان تمنی محال کشیده بدو کلمه نامربوط خود را خرسند ساخت
خاطر فیض آثر داد ع حافظ وظیفه تو دعا گفتن ست وبس ✽ واگر گاهی بدعا وتوجه هم یاد کنند
بعید نبود هر چند این تمنا از تمنای سابق هم قدمی راسخ در استحالت دارد فحسبنا الله تعالی بعد انعم الوکیل

مکتوب نود و هشتم بمولانا احسن علی در بیان طریقه مرضیه عبودیت

بعد الحمد والصلوة وتبلیغ الدعوات بسعادت آثار اخوی مولانا احسن علی میرساند احوال فقرای
اینجا بحمد الله سبحانه مقرون بعافیت ست خیریت احبه دور افتاده مامول ومسئول باید که احوال
را نویسان باشند واوقات را معمور دارند ودر اهم امور صرف نمایند ودر سر وعلانیه بخوف وتقوی
بوند وقوت جوانی را مصروف طاعات سازند واحیای لیالی از مغتنمات شمرند وشبهای تار را
باذکار وافکار وگریه وزاری وتذکر ذنوب وتفکر گور وقیامت منور دارند ومهما امکن عمل سنت را
از دست ندهند واز بدعت ومبتدع محترز باشند وسعی نمایند که دوام حضور مع الله سبحانه بهمت
اغیار حاصل کنند وهمت بران گمارند که نفس حاضر نیز از میان برخیزد تا حضور او با وصورت
بندد واوصاف واخلاق او بجای اوصاف واخلاق این نشیند وانانیت اماره رو بزوال آرد
خوش گفت ✽ مراد یگر بجای من ببینی ✽ چو جان آئی بجای من نشینی ✽ توئی از هر دو عالم آرزویم ✽
ترا چون یافتم از خود چه گویم ✽ بالجمله اگر نجات مطلوب ست مرادات حق را جل وعلا بر مرادات خود
باید گزید بلکه خود را از همه منتسبات تهی باید دید وکریمه لا قوة الا بالله را ورد باید شنید انه حمید مجید
طریقه بندگی اینست انه میسر لکل عسیر وهو علی ما یشاء قدیر وبالاجابة جدیر امید که

این بیچاصل را بدعای سلامتی خاتمه یاد میکرده باشند که دعای ظهر الغیب اقرب باجابت است

مکتوب نود و نهم بخواجه محمد فاروق در تحریض بر تحصیل معرفت و ضبط اوقات

مخدوما مکرما مطلوب اصلی از ایجاد نوع بنی آدم چونکه تحصیل معرفت صانع ست جل و علا و مقرر ست که معرفت بی فنا در معروف صورت نمی بندد پس امثال ما مهجوران را ناگزیر ست که عمر گرامی را صرف این دولت مطلوبه نمائیم و درین زندگانی فانی پیش از فنا فانی گشته به بقای باقی حقیقی عزیز جانه بشتابیم افسوس ست که انچه ازین کس طلب داشته اند بجا نیاورده و با مورد دیگر پرداخته و در پی تعمیر انچه تخریب آن خواسته اند گردد و سرمایه وقت عزیز را در پی استیفای لذات فانیه مصروف سازد رسول الله صلی الله تعالی علیه و آله وسلم فرموده است ایاک والتنعم فان عباد الله لیسوا بالمتنعمین کمال خجالت و انفعال ست که مطلوب را درین مهلت قلیله با وجود دعوت بآن در آغوش ناکشیده و اجابت ننموده ازین دعوتگاه رخت بربندد و بعذاب بعد و حجاب که بدتر از عذاب جحیم ست خود را قرار دهد و از لذت قرب و وصال فرار نماید فیا ویلتا علی من اعرض عن الله و یا حسرتا علی من فرط فی جنب الله دوباره در دنیا آمدنی نیست من کان فی هذه اعمی فهو فی الآخرة اعمی و اضل سبیلا ترسم که یار با ما ناآشنا بماند تا دامن قیامت این غم بما بماند بالجمله کار باید کرد از گفت شنود و راهی نمیگشاید امید که درباره این دو راز کار از صلحای آن دیار دریوزه توجه و دعا نمایند والسلام

مکتوب صدم بمزار لطف الله در بیان حاصل طریقه علیه صوفیه و ذکر بعضے نصائح

بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی بورود صحیفه گرامی مشرف گردید چیزی ست که در عنفوان جوانی و تشبی اسباب عیش و کامرانی سودای مطلوب حقیقی در سویدای دل پیدا آید و هوای هویت غیب از جبین جان هویدا باشد محبت درویشان اثر آنست و نیاز بایشان بینه و نخ بران پیر انصار قدس سره فرماید آنچیست اینکه دوستان خود را کردی که هر که ایشان را

شناخت ترا یافت و تا ترا نیافت ایشانرا نشناخت محب این طائفہ باین طائفہ ست المرء مع من احب شنیدہ باشند سعادت آثار را این موسم جوانی و فراغ را مغتنم دانند و قوت آنرا صرف خدمات مولی علی الاطلاق نمایند ہنگام کار ہمین موسم ست در وقت پیری و سستی قوی بر تقدیر حیات و فراغ معلوم ست کہ چہ از دست می آید در حدیث آمدہ ست سبعۃ یظلہم اللہ فی ظلہ یوم لا ظل الا ظلہ امام عادل و شاب نشأ فی عبادۃ اللہ و رجل قلبہ معلق بالمساجد و رجلان تحابا فی اللہ اجتمعا علی ذلک و تفرقا علیہ و رجل دعتہ امرأۃ ذات منصب و جمال فقال انی اخاف اللہ و رجل تصدق بصدقۃ فاخفاہا حتی لا یعلم شمالہ ما تنفق یمینہ و رجل ذکر اللہ خالیا ففاضت عیناہ رواہ البخاری و مسلم و غیرہما سعی فرمایند کہ پرسش عمل خیر قیام نمایند و بنیابت امام بر عدالت مستقیم باشند بدانند کہ حاصل طریقہ بزرگان ما قدس اللہ سبحانہ باسرارہم العلیۃ اتباع سنت ست و اجتناب از بدعت و دوام توجہ و نگرانی ست بجناب قدس سبحانی بوصف عجز و نیستی بحدی کہ دل را انقطاع تام از ماسوای او تعالی حاصل آید و تعلق علمی و جبی او از اشیا گسستہ شود و از رقیت ماسوی آزاد باشد نہ از شادی آن شادان و نہ از غمی آن غمگین و نیز دل حضور و آگاہی بمطلوب حقیقی بنوعی پیدا شود کہ غیبت در قفای آن نبود حضوری کہ غیبت در قفای آن بود نزد این اکابر معتبر نیست تا حضور و آگاہی ملکہ نشود و وصف ذاتی او نگردد چنانچہ سمع صفت سامعہ و بصر صفت باصرہ این نسبت شریفہ متصور نبود و نفی نمودن ست از نفس حاضر را تا بفضل او سبحانہ بتمام منتفی شود و حضور و شہود و مطلوب خود بخود پدید آید درین ہنگام شہود بود بی وصف شاہدی و مشہودی بعد ازان بمقتضای من قتلتہ فانا دیتہ بوجود موہوب موجود گشتن درین ہنگام سیر معشوق در عاشق ست خوش گفت ؎ آینہ صورت از سفر دور ست ✣ کان پذیرائے صورت از نور ست ✣ و انچہ در بالا گفتیم کہ حاصل طریقہ بزرگان ما نیز ہمین ست زیرا کہ حقیقت این برگزیدگان ورای این گفتگو ست سر ست کہ تعبیر آن بامثال این عبارات متعذر بلکہ متعسر ست من لم یذق لم یدر باید دانست کہ دریافت این معانی مسطورہ بذوق و وجدان بی طول صحبت و صحبت اکابر

این طریق عالی دشوار ست ازین عاصی مجبور که از تذکر این امور لرزان و هراسان ست در یوزهٔ حصول این معانی نمودن در رنگ سوال ست از سائل فقیر هر چند از راه محبت این طائفهٔ علیه ایمائی باین معانی حاصل نموده است لیکن چون در محبت ناقص ست در انچه مترتب بر محبت ست نیز باید که ناقص باشد چه محبت را اطاعت محبوب لازم ست المحب لمن هواه مطیع و چون اطوار این اکابر در خود کمتر می یابد متفرع علیه آنرا چه گونه بر وجه کمال یابد آری بمقتضای حدیث قدسی انا عند ظن عبدی بی چون حسن ظنی باین فقرای دور از کار دارند بحسبی که باندازهٔ ظن شما با شما معامله فرمایند

ﻣﻰ تواند که دهد اشک مرا حسن قبول ✤ آنکه دُر ساخته ست قطرهٔ بارانی را ✤ والسلام علیکم و علی سائر من اتبع الهدی و التزم متابعة المصطفی علیه و علی آله الصلوات و البرکات العلی

مکتوب صد و یکم بسیادت پناه میر محمد نعمان در آنکه مصداق حصول نسبت صوفیهٔ علیه تحلیت باحکام شریعت

بسم الله حامدا له و مصلیا علی رسوله الکریم الله تعالی ذات بابرکات را مشمول الطاف داشته مسند آرای ارشاد دارد و از هستی موهوم منخلع ساخته بدوام نیستی موصوف کناد تا هستی حقیقی جلوه فرماید و خود بخود حاضر باشد انیعنی ذوقی ست و وجدانی بگفتن و نوشتن راست نمی آید و بنظر و فکر این معانی کشاید که با وجود تکالیف سماوی نابودن بچه معنی ست و بودن و نابودن در یک وقت چگونه باشد عرفت ربی بجمع الاضداد عزیزی گفته در هر چیز رحمت ست الا در عشق میکشند و از کشته دیت میخواهند یعنی از گم شده احکام بندگی فرو نمیگذارند و مصداق این نسبت تحلی ست باحکام شرعیه چگونه کمال آن بفنا و اطمینان نفس میرساند و از نفس مطمئنه جز موافقت نه آید مخالفت و مداهن شریعت که دعوای این نسبت نماید از مغز جز پوست حاصل ندارد و انچه دارد از راه استدراج ست و من یبتغ غیر الاسلام دینا فلن یقبل منه و هو فی الآخرة من الخاسرین امید که این دور از کار را از دعای خیر منسی نسازند و در اوقات مرجوه استقامت او خواهند فان الاستقامة فوق الکرامة والسلام

مکتوب صد و دوم باجبۂ اکبر آباد علی الخصوص ارشاد پناہ میر محمد نعمان در تذکیر بر تحصیل معرفت صانع جل و عز و تحذیر از حرمان آن

الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی اما بعد این تذکاریست ازین خستۂ دل افگار برای اجبۂ هوشیار فاعتبروا یا اولی الابصار بدانند کہ مقصود از آفرینش انسان تحصیل معرفت حق سبحانہ جل و علا و در معرفت اقدام متفاوتست باعتبار تفاوت استعدادات بعضها فوق بعض هر کس در معرفت مقدار عرفان خود سخن کردہ است اما انچہ مجمع علیہ این طائفہ علیہ است و قدر مشترکست والا بدست در مدارج قرب آنست کہ معرفت بی فنا در معروف صورت نمی بندد ؎ هیچکس را تا نگردد او فنا ✤ نیست ره در بارگاه کبریا ✤ ؎ از تست حجاب تو یقین ست ✤ شرط همه ره روان همین ست ✤ می بین و مگو می مذهب انیست ✤ می باش و مباش مشرب انیست ✤ پس برایاران هوشمند ناگزیر ست کہ در حاصل کار و نقد روزگار خود نیک تامل فرمایند هر کرا معرفت مسطور حاصل ست فطوبی لہ و بشری باید کہ این حاصل را صرف امور غیر حاصلہ نماید و همت بران گمارد و کرا حاصل نبود و رنگ ظل و اگذارد و هر کرا بمعرفت راهی نکشودند و در طلب و فقد این دولت نیز ننوازدند قالوا بل لہ کل الویل انچہ مقصود از خلقت او بود ادا نمود و امری را کہ درین نشأۃ ازوی طلب داشتند بیاورد و بامور دیگر پرداخت و تعمیر چیزی کہ تخریب آن خواستہ اند نمود و سرمایۂ عمر گرامی را در هوا و لایعنی مصروف ساخت و زین استعداد خود با وجود حصول اسباب محطل گذاشت کمال انفعال ست کہ مطلوب را درین مهلت قلیلہ با وجود دعوت بآن در آغوش ناکشیدہ ازین دعوتگاه رخت بر بندد و فردا بکدام رو در حضرت صمدیتش در آید و بکدام حیلت زبان عذر بکشاید عذاب بعد و حرمان بدتر از عذاب جحیم ست چنانچہ لذت قرب و وصال زیادہ از لذات جنات نعیم ست فیا ویلتا علی من اعرض عن الصمد و یا حسرتا علی من فرط فی جنب اللہ و بارہ در دنیا آمدنی نیست من کان فی هذه اعمی فهو فی الآخرۃ اعمی و اضل سبیلا ؎ ترسم کہ یار بامانا آشنا نماند ✤ تا دامن قیامت این غم بما بماند ✤

می آرند که استاد ابو القاسم قشیری رحمه الله تعالی بوعلی دقاق را قدس سره پس از وفات بخواب دید که بسیار بیقراری میکرد و میگریست گفت ای استاد چه بوده است مگر باز گشتن بدنیا می بایدت گفت آری ولی نه برای مصلحت دنیا و نه برای آنکه مجلس گویم بلکه از بهر آنکه میان ببندم و عصا برگیرم و همه روز یک یک درشوم و حلقه و عصا بر در بزنم و بگویم نگفتید که از که باز میمانید صاحب خانه را دهم آواز ✽ کز پی هیچ ماند از همه باز ✽ عمر بگذشت در پریشانی ✽ بنگر کز چه باز میمانی ✽ پس بر امثال ما مهجوران لازم ست که عمر گرامی را بخواین معانی بدیعه صرف نمائیم و درین زندگانی فانی حکمت وصول بفقه آن اصول خواهیم و از سیر صالحین و لغت عارفین بیان این معما و تفسیر این حدیث جوئیم و در طلب آن بجان کوشیم و از هر جا بوی ازان بمشام جان برسد از پی آن شویم هر چند دست طمع از نقد این گنجینه تهی بود دمی از طلب و درد فقد آن فارغ نباشیم و از جرگه متمردان بیرون شویم خوش گفت ✽ بچه مشغول کنم دیده و دل را که مدام ✽ دل ترا میطلبد دیده ترا میخواهد ✽ طالب را باید که در طلب خود را آرام ندهد و همواره مضطرب باشد ابو بکر طمستانی قدس سره گفته که تصوف اضطراب ست چون سکون آمد تصوف نماند محب را بی محبوب قرار نیست و هیچ گونه بما سوای او انس و الفت نمیگیرد گفته اند مرید را بدین صفت باید بود که در کلام مجید مسطور ست حتی اذا ضاقت علیهم الارض بما رحبت و ضاقت علیهم انفسهم و ظنوا ان لا ملجأ من الله الا الیه چون طالب آواره بدین صفت شود بمصداق ثم تاب علیهم لیتوبوا امید ست که بحر بخشش بجوش آید و عاشق صادق را ازین خروش برآرد و دیده از معرفت در باطنش بگشاید نشانی ازان بی نشان پدید آرد و در حق او رجال لا تلهیهم الآیه در آرد و بصفت لا یصیبهم ظمأ و لا نصب و لا مخمصة فی سبیل الله الآیه متصف سازد ✽ بس کنم خود زیر کانرا این بس ست ✽ بانگ دو کردم اگر مردی کس ست ✽ مامول از دوستان مقبول آنست که این دور افتاده را از دعاهای خیر چون منسی نسازند و در روز که حصول معانی مذبوره در بارهٔ او نمایند انه قریب مجیب ربنا اتمم لنا نورنا و اغفر لنا انک علی کل شئ قدیر و صلی الله تعالی علی سید المرسلین کلما ذکره الذاکرون و کلما غفل عن ذکره الغافلون و علی آله و صحبه و سلم تسلیما کثیرا

وعلی جمیع الانبیاء والمرسلین وعلی ملائکتک المقربین وعلی عباد اللہ الصالحین

مکتوب صد و سوم بار شاد پناہ میر محمد نعمان در اظہار محبت و دید قصور اعمال

الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی خدام نجابت و نقابت دستگاہ این احبہ دور افتادہ را از دعای خیر منسی نسازند رابطۂ حب معنوی و شوق ملاقات صوری کہ این حقیر را با جناب شماست محتاج تحریر نیست چون دل را بدل راہی ست بحقیقت جامعۂ خود رجوع فرمایند المجاز قنطرۃ الحقیقۃ اینجا سر نیست بس شگرف ان اللہ خلق آدم علی صورتہ اظہار آن سر کار این دل افگار نیست از کریمۂ ان اللہ یحول بین المرء وقلبہ اگر توانند بآن سر پے برد شاید کہ آن کریمہ بحر نیست بی پایان غواصی باید کہ فراید روزگار را از انجا بدست آرد ان فی ذلک لذکری لمن کان لہ قلب سبحان اللہ سخن از حوصلۂ خود بیرون رفت و بجای شد کہ از انجا خود در راہست امثال ما مردم بوالہوس را با نفسیم سخنان چہ نسبت شخصی کہ مستغرق لجۂ عصیان بود او را فکر آثام و ماتم ذنوب خود داشتن از ہمہ امور اہم ست امروز و فرداست کہ یکایک طپانچۂ مرگ بر روی عیش خوشگوار میرسد و معاملات گور و قیامت در پیش می آید و نامۂ پر از عیوب اینکس در حضرت علام الغیوب آشکارا می شود و سوء معاملۂ او با آنحضرت ہویدا میگردد فیا خجلتا علی ما عملنا و یا حسرتا علی ما فرطنا ربنا لا تؤاخذنا ان نسینا او اخطانا

مکتوب صد و چہارم بمرزا عبید اللہ در تحقیق فنای نفس و دلالت بر التزام آداب شرعیہ و ورائیت مطلوب جل و علا

بعد الحمد و الصلوۃ و تبلیغ الدعوات میرساند بمطالعۂ صحیفۂ لطیفہ و احوال پسندیدۂ آن گرامی برادر خوشوقت و ملتذ گردیدند نوشتہ بودند کہ دل از کار را ذکار را مورہ آرام پذیر نیست و ہمگی افعال را نسبت بخود جزا ضافت بر تمت وہمی نمیداند وجود خود را بلکہ جمیع وجودات را در تحت قہر آن وجودی کہ لا ہو در نفی و اثبات او بمراحل از پس ماندگانند مضمحل مے یابد و بتکلف در ادای

او امر و اجتناب نواہی قہرا للوقت نمودہ بجائی آرد تجدد و ما این مراقبہ و این دید لطیف و اصیل است
و کمال این مراقبہ آنست کہ این نسبت و ہمی اوصاف و افعال ہم بخود ندہ بیند و این افعال و اوصاف
و نسبت باصل حوالت نماید و خود را بعدم صرف ملحق یابد و لاشیٔ محض و نیست ساذج بیند
تا از خود باز نتواند تعبیہ نمود علامتش آنست کہ در خود نہ ذکری یابد و نہ توجہی نہ ہمتی بیند و نہ حرارتی
از دل متحرک ذکر و توجہ مذکور مطلقا مسلوب شود و اگر احیانا در دل حرکتی یا توجہی و حرارتی فہمد
دلیل عدم صفائی مراقبۂ مسطورہ نماید دل را آرام ذکر آن ہنگام بود کہ نفس ذکر ثابت باشد ذکر و توجہ از مباعدت
و کمال بائنت مشہرست و چون این کمالات ازمیان برخاست نماند الا الواحد القہار نہ بآن معنی کہ ممکن واجب
و با آنحضرت اتحاد پیدا کرد کہ آن غیر واقع ست بلکہ بآن معنی کہ ممکن نماند از خلعت موہومۂ خویش تجرد گزیند و واجب
بصرافت اطلاق خود چنانچہ بود ہست و خواہد ماند بعد از لحوق افعال و اوصاف باصل اگر ذکر و توجہ است از خود بخود ست
خوش گفت ؎ ولو جہہ من وجہہ قمر ۔ ولعینہ من عینہ کحل ۔ و از ذواق دیگر کہ نوشتہ اند بہترین ہمہ
آنہا ہمین مراقبہ ست کہ مذکور گشت باید کہ در جمیع واردات آداب و حدود شرعیہ را نیک رعایت
نمایند و بہ ترک ادبی از آداب آن مساہلہ نکنند و اگر خلاف مقرر علما امری ظاہر شود بدانند کہ آن از غلبہ
سکر و غلبۂ محبت ست و حق منجی ست ہمانست کہ علما بیان آن نمودہ اند مقصود از سیر و سلوک
حصول فنا و نیستی ست و زوال گرفتاری ماسوای مطلوب حقیقی چہ آفاق و چہ انفس تا در دیدۂ
بصیرت ہیچ چیز منظور و مشہود نبود حتی اسما و صفات نیز در شہود و محبت شریک ذات مجرد نباشد
گرفتاران حضرت احدیت مجردہ بشرکت امری راضی نیستند و ہمہ مشہودات و محبت را در تحت لا آورده
نفی مینمایند خواہ اسم بود خواہ صفت و شما مینویسید کہ وجود صور خیالیہ را چون ظلال شیون صفات
میدانند نفی آنہا باعث اختلال وقت می شمارد و یقین مبین و نفی نصیب عین علمی شدہ و ہر یکی از
محظی و مصیب در تحت فرمان قہرمان موجود اند و تلوین اینہا را ملون دیگرست مخمور و ماہر چند ہمہ در تحت
فرمان قہرمان وجود بوند لیکن باید کہ متعلق طلب و محبت مرتبہ باشد کہ ہیچ نسبت و اضافت بآن
نرسیدہ علیا راہ نیافتہ باشد و در راہ مشہودات و متخیلات بود از ظہورات و ظلال رو تافتہ مطلوب ست

جز ذات ظاهر که ورای این مراتب ست چیز دیگر نباشد باید که همه مشهودات را در تحت لا آرند تا منتقی گردند بحمد الله سبحانه که امثال این مشهودات بنظر پست در آمده ست که نوشته اند این همه کفاکش رسیده التماس خلاصی از ماسوا از توجه بندگان خداوندی دارد اللهم ارنا الحق والحق ما نوشته اند اگر امرا یاوند پرده دل را تابع وقت سازد تحقد و ماهر دارد که روی نماید شکر آن بجا آرند و بعد از حصول تمکن در ان طالب ترقی ازان باشند و هل من مزید گویان بورای آن پویان بوند ۹ جنبش غایتے دارد نه سعدی را سخن پایان ۴ بمیرد تشنه مستسقی و دریا همچنان باقی ۴ الی ان یبلغ الکتاب اجله

مکتوب صد و پنجم بشیخ محمد صالح تانیسری در فضیلت فقر و ترغیب بر تحصیل فنا

مکتوب مرغوب اذی اعزی شیخ محمد صالح رسید خوش وقت ساخت از مضائق روزگار نوشته بودند بر فضل و ارادت حق سبحانه راضی بالابتلا باید بود و تنگی فقر و بی طاقتی را نعمت خوشگوار دانسته آنرا امر آفت فضل و صفت جمیل علی الاطلاق باید تصور نمود و شیوه مرضیه حبیب خداوندی جل سلطانه که مقصود از خلقت ست و مرکز دائره خلت و محبت ست باید دانست حدیث الفقر الصبر جلسا الله غدا یوم القیامة شنیده باشند حیات دنیاوی چند روز بیش نیست فکر گور و قیامت درین فرصت بسیره ناگزیر ست و علاج علت معنوی که عبارت از گرفتاری ست بامداد حق سبحانه از اهم مهام دانی که گرفتار چیست از وجه توقع خیر ست سلامتی قلب که شرط نخستین این راه ست وقتی متحقق شود که ماسوا در دل نجائی نبود لاجرم اولا علما بحقیقتی که اگر بتکلف با داشتیا نمایند بیادش نیاید بواسطه نسیانی که دل را از ماسوا حاصل شده است این زمان مورد اسرار و مهبط انوار قدم میگردد و محل تجلیات غیر متکیفه میشود ۹ این کار دولتست کنون تا کرا دهند ۴ و فی ذلک فلیتنافس المتنافسون والسلام

مکتوب صد و ششم بخواجه محمد فاروق در آنکه در محبت ذاتی جلال زیاده از جمال الذ بخش ست

الحمد لله و کفی و السلام علی عباده الذین اصطفی و صلوة و سلام علی سید الانبیاء و آله الاصفیاء و صحبته المهتدین الی یوم

بآن عزیز روزگار رسیده است باعث تالم احبه دور افتاده گردیده انا لله وانا الیه راجعون لیکن چون فعل حق ست جل وعلا دلالت خاص بفاعل خود می نماید دولتمند انرا وسیلهٔ وصول آنجناب عالی ست واین مرارت علوری سبب چندین حلاوتهای معنوی ست ؎ می تلخ ست جور گلعذاران ✤ که هر چندش خوری باشد گواران ✤ هر آتش کان بفیروزت بت سیم ✤ خلیلانرا بود باغ براهیم ✤ لذتی که از راه جلال وایلام محبوب ست عاشق صادق را بیش از لذت جمال وانعام اوست چه لذت اولی از شائبهٔ حظ نفس مبراست وخالص مراد محبوب ست بخلاف لذت ثانیه این کمال ناشی از محبت ذاتی ست بلکه در محبت ذاتیه هم خصوصیت علیحده دارد چه مقتضای مطلق محبت ذاتی استواء ایلام وانعام ست وزیادتی ایلام نشاید گیرد وآن دیگر آید خوش گفت ؎

آن دارد آن نگار که آنست هر چه هست	آنرا طلب کنید حریفان که آن کجاست

صحائف شریفه پی در پی رسیده است ودر جواب تقصیر رفته معذور خواهند فرمود چون قاصدی بآن حدود معاودم نبود بنا بران ازان تقاعد نمود والسلام

مکتوب صد و هفتم بشاه فضل الله برهانپوری در عظمت مطلوب

بسم الله الرحمن الرحیم همواره بعنایات رحمانی جل شانه ممتاز باشند نمیدانند که با احبهٔ دور افتاده چه نویسد لطائف محبوب زیاده ازان ست که زبان زداین هرزه گو گردد ونفائس معشوق برتر ازانست که قلم این بوالهوس خیال ترجمانی آن نماید هرگاه تذکر وخطور آن دقائق هوش ربود وخیال فکر واندیشه از تصور آن بلغزد جای آن دارد که زبان در میدان ترجمان آن اسرار لنگ باشد وقلم در بوادی تعبیر آن بشگافد بیچارهٔ مشتاق را معامله بجای میرسد که تصور وخطور او را هم آنجا بار نمیدهند دیگران بحقیقت آن چه پی برند ؎ دلها همه آب گشت وجانها همه خون ندانم چیست حقیقت از پس پرده برون ندبلی عزت معشوق باندازهٔ احسان اوست هر چند احسان بیش عزت بیش

مکتوب صد و هشتم بمیر فاروق ولد خواجه عبد الغفور سمرقندی در نصیحت

برخوردار سعادت آثار ازین گرفتار دعا خوانند باید کہ در تحصیل علوم دینی کوشش بلیغ مرعی دارند و سعی نمایند کہ عمل بر طبق آن حاصل شود و از صحبت ناجنس و اہل تفرقہ و اہل بدعت محترز باشند و باطن را بہ نسبت ماخوذہ معمور دارند و در دوام آن کوشند و از ہر چہ منافی دوام آن بود معرض بوند چہ نعمت ست کہ ظاہر باحکام شرعیہ متجلی باشد و باطن بآن نسبت معمور بود و صحبت و خدمت برادر کلان خود را مغتنم شمرند و مشغولی را در مجلس او تازہ دارند و بطریقے کہ دلالت نمایند ما امکن آنرا مرعی دارند و احوال را نویسان باشند و بر محبت فقرا مستقیم بوند والسلام

مکتوب صد و نہم بخواجہ محمد فاروق در تفصیل حالتی کہ در قیامت و موت

و نوم رود ہد بر نسبتی کہ درین دار حاصل شود و در یقظہ رود ہد و آنکہ چنانچہ در دنیا عالم امر اصل ست و عالم خلق تابع او در آخرت معاملہ برعکس ست و بعضی کمل بوند کہ دنیای ایشانرا حکم آخرت بود بسم اللہ الرحمن الرحیم والصلوۃ والسلام علی رسولہ الکریم و علی من تبعہ فی سلوک المنہج القویم محمد ما استمع یافتہ کہ سعی بلیغ در تعمیر اوقات دارند و ما امکن بامور لایعنی نمی پردازند حمد اللہ سبحانہ علی ذلک چہ نعمتی ست کہ در ایام جوانی و تہیۂ اسباب کامرانی توجہی بجناب قدس سبحانی داشتہ کوشش در جمعیت اوقات نمودہ اید شکر این نعمت عظمی را بجا آرند و در ازدیاد آن کوشند لئن شکرتم لازیدنکم و بدانند کہ جمعیت صوری کہ بظاہر وابستہ است اثر نسبت معنوی ست کہ نصیبۂ باطن ست و لازم نسبت کہ نسبت باطن کماہی بر ظاہر جلوہ گر باشد چہ آن نسبت بمنزلہ معشوق ست و ظاہر بمثابۂ عاشق آن و مشکل کہ معشوق در قید عاشق ہد آید کہ گرشمۂ لازمۂ معشوق ست و حیا دامن گیر او عاشق بیچارہ ہر قدر کہ شائق و والہ معشوق بود ہمان قدر معشوق را ناز افزاید و از عاشق گردن کشی نماید ہر چند باطن بامداد ظاہر ترقی مینماید و بدستگیری او بمدارج قرب عروج میفرماید ؎ عاشقانرا النصیحت از معشوق ✤ جز خرابی و جان گدازی نیست ✤ عجب معاملہ ست ہر چند ظاہر در خدمات باطن کوشد و در ترقی آن سعی جمیل مرعی دارد باطن از وی بیگانہ تر گردد و از

آغوش آن دور تر رود چه طاعات و مجاهدات ظاهر سبب از دیاد حسن و طراوت باطن ست
و وصف معشوقی او کرنا زو استغنا از لوازم آنست بکمال میرسد از نیجاست که در انتها نسبت باطن
از درک دور تری افتد عزیزی میفرماید نسبت باطن هر چند بجمالت کشد زیاتر بود قال الصدیق الاکبر
رضی الله عنه العجز عن درک الادراک ادراک و این تعطش و نا یافت ظاهر تا زمانی ست که کارخانهٔ
ظاهر برپاست و چون دران خلل رود و ندا ارالرحیل در رسد نسبت باطن میدان خالی یافته بصد
آب و تاب بی پرده در جلوهٔ ظهور آید و مدرک هم آغوش نسبت باطن شود چه حجاب او ازان نسبت
ظاهر بود که ارتحال نمود و نیز چون موت از مقدمات قیامت ست مشهود آنجا اتم و اکمل ست و از
ظلمیه دور و باصالت نزدیک تر ست و چون نوم را با موت اخوت و مناسبت ست بعضی از دولتمندان را
درین نوم حالتی رو میدهد که شبیه حالت موت بود و بر حالت یقظه تفوق داشته باشد مصرع
زهی مراتب خوابی که به ز بیداری ست ✤ تفصیل این معامله را این حقیر در جای دیگر نوشته است ازانجا
باید طلبید بدانند که چون معاملهٔ برزخ صغری بانجام رسد و برزخ کبری رو نماید و اجزای منتشره
و عظام رمیمه را جمع سازند و معامله از خلل وارهد دران وقت دولت قرب بالاصالة بدن عنصری را
باشد و بمصداق کریمه و نرید ان نمن علی الذین استضعفوا فی الارض و نجعلهم ائمة و نجعلهم الوارثین این بدن
محزون نامراد را که چندین محن و شدائد دنیاوی دیده و لکد کوبی ایذای خلق کشیده و در ته بار اوامر و نواهی
فرو مانده و تلخی مرگ چشیده و بخاکساری گور ساخته و با تش فراق و سوزش اشتیاق سوخته اصد خوبی
و ناز در معرکهٔ خلائق بر سریر سلطنت بنشانند و بکمال عز و جاه امام و پیشوای لطائف عالم امرش گردانند
و برعکس معاملهٔ دنیاوی که باطن در معاملات قرب اصل ست و ظاهر تابع آن باشد نه بآن معنی که نسبت
از باطن سلب نموده بظاهر دهند و او را تابع ظاهر گردانند بلکه بآن معنی ست که باطن به نسبت سابق
متمکن بود ظاهر را امری دهند و قربی و منزلتی بخشند که باطن با وجود معاملهٔ خود بشوق و آرزو نسبت
ظاهر خواهد و نسبت خود را در جنب نسبت او محو و متلاشی بیند اذا جاء نهر الله بطل نهر عیسی تتمیه بعضی
اکمل باشند که درین نشأ آن یابند که دیگران فردا یابند و امروز ظاهر شان را بر باطن شان مزیت داده

آنرا متبوع و این را تابع سازند و دنیای شان از حکم آخرت دهند آخرت اینها را بران قیاس باید نمود
که چه حکم خواهد بود چنانچه حضرت ایشان ما را بخطاب دنیای ترا حکم آخرت دادم مشرف ساخته اند
ع اگرچه این لحظه ممکن کار شب نیست + زبخت مقبلان این هم عجب نیست و باید دانست
قرب نبوت بعالم خلق تعلق دارد و قرب ولایت بعالم امر هر کرا القرب نبوت بنوازند این کمال
در حق او ثابت بود ع این کار دولت ست کنون تا کرا دهند سخن بجای دیگر رفت مقصود
آنست که بجمعیت صوری باشند و بمقتضای المرء مع من احب با بزرگان خود از راه محبت
معیت پیدا کنند و احبه دور افتاده را بدعا یاد باشند والسلام علیکم وعلی من لدیکم

مکتوب صد و دهم بفقیر حقیر محمد عبید الله عفی عنه در شرح رباعی عارف بلند سیر شیخ ابو سعید ابو الخیر قدس سره

الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی رباعی زنقش بکشی شب دراز آید از و + چون
بگذاری چنگل باز آید از و + گر یک گره از پیچ و خمش بگشائی + عالم عالم مشک طراز آید از و
گویند که این رباعی را حضرت شیخ ابو سعید ابو الخیر قدس سره در سر قضاء قدر گفته است بخاطر فا
در حل آن چند وجه مخطور میگردد وجه اول آنکه حضرت حق سبحانه بحکمت بالغه خویش قدرت کامله
خود را در پرده حکمت مستور ساخته است و اسباب را که مقتضای حکمت ست رو پوش قدرت
گردانیده و بنصوص قاطعه دعوت بر قدرت خود نموده و نیز دلالت بر ابقای سبب و حکمت فرموده
و کمال را بجمع میان سبب و مسبب نموده و بدین سبب ستایش حضرت یعقوب علی نبینا وعلیه الصلوة
والسلام که جمع نموده میان هر دو در کتاب مجید خود کرده جای که گفته وانه لذو علم لما علمناه ولکن
اکثر الناس لا یعلمون پس هر که نظر او بر عالم حکمت مقصور شده و در بند اسباب مانده و بقدرت
مسبب حقیقی جل سلطانه پی نبرده ضال شده و عالمی را بگمراهی برده و هر که سبب را از میان مطلقا
برداشته و از حکمت حکیم مطلق عز برهانه چشم پوشیده کار خانه بزرگ خداوندی را عز و جل معطل ساخته

وکار را بر اہل عالم بند نمود و ہر کہ سبب را در میان آورد و مؤثر حقیقی در جمیع اشیا فعل حق جل و علا
دید بمرکز حق رہنمد گشت و از ہر دو جملگی وارہید و عالم را بہدایت کشید زلف کہ در مجاز ساتر روی
محبوب است در رباعی حضرت شیخ گویا کنایت از حکمت ست کہ رو پوش حکمت قدرت ست اگر آنرا
بر روی قدرت بکشی و قدرت را بآن مستور سازی یا آنرا بخود کشی و بآن در آویزی و پی بقدرت
نہ بری شب دراز آید از و یعنی تاریکی گمراہی کہ راہی بنور ہدایت ندارد ازان پدید آید چون بگذاری
یعنی اگر حکمت را از دست بدہی و اسباب را مطلقا فرو گذاری چنگل باز آید از و یعنی تنگی و انقباض
با وجود وسعت و بسط پیدا آید گر یک گرہ از پیچ و خمش بکشائی یعنی اگر سبب را بجای داری و گرہ
پیچ و خم آنرا کہ عالمی بآن بند گشتہ و از پیچ آن رہائی نیافتہ و بحقیقت معاملہ نشافتہ بکشائی و از
بندش و ابہی و بحقیقت بکشائی یا اسراری کہ در ایجاد اسباب موضوع ست گرہ را از روی آن
بکشائی و بر آن اسرار اطلاع یابی از ضیق طرفین خلاص شوی و بشاہ راہ وصول حضرت ذو الجلال
در آئی و عالمی را راہ نما گردی چنانچہ گفتہ عالم عالم از مشک طراز آید از و یعنی زلف کہ سبب ضلالت
جمع کثیر ست درین وقت وسیلہ ہدایت و رہنمونی گر مشک طراز کنایت از انست میگردد تا در ہر وقت
حاصل مراین کس را از ان زلف مشک طراز ست چہ مشک طراز صیت نیکوست کہ در آفاق انتشار
می یابد و عالمی بآن از ضلالت بہدایت می آید توجیہ دوم آنکہ خالق افعال بندہ حق ست جل سلطانہ
لیکن کسب بندہ رو پوش فعل حق آمدہ است پس زلف عبارت از کسب بندہ است و برین تقدیر
اضافت زلف باو بنا بر آنست کہ کسب بندہ نیز بقدرت او تعالی مستند ست اگر آنرا بر روی
فعل یا بجود بکشی و فعل بندہ را مخلوق بندہ دانی چنانچہ مذہب قدریہ است ضلالت افزاید و اگر
کسب بندہ را مطلقا منظور نداری و بجبر روی و چنگل باز آئی و از طاعات و بندگی درمانی و اگر
گرہ را از روی کسب بکشائی و صنع حق را در ان میان مطلقا کنی و فعل بندہ را از مجموع خلق
حق سبحانہ و کسب بندہ دانی راہ حق متوسط بین الجبر و التفویض گزینی مہتدی شوی و عالمی را بہدایت
بری و وجہ سوم آنکہ اگر گفتہ آید کہ رو پوش وحدت حقیقی ست بر روی وحدت بکشی و بشہود کثرت

از شہود وحدت در آئی در ظلمات کثیرہ کثرت افتی واز نور وحدت محجوب شوی واگر کثرت را از میان بردارے
و مستہلک مرتبۂ جمع شوی و افعال متکثرہ را فعل یک فاعل دانی و حرکت اختیاریہ عباد را در رنگ
حرکت مرتعش یابی و اسباب را در میان بہ بینی و بکفر حقیقی متحقق گردی لاجرم در چنگل زنادقہ
صیاد آئی و مقام ارشاد را کما ینبغی نشائی واگر کثرت را کہ مصنوع اوست تعالی و مرتبۂ است
از مراتب بجای خود داری و از بند و گرفتاری آن رہائی یابی یا اسراری کہ در کثرت مودع است
گرہ را از روی آن بکشائی و در مرایای کثرت اسرار غیبی مطالعہ نمائی چنانکہ شہود دیگری مانع شہود
دیگری نبود و از جمع بجمع الجمع آئی و بفرق بعد الجمع گرائی و اسباب را در میان بینی و افعال عباد را
موافق قول اہل حق یابی و بر سر قضا و قدر مطلع شوی و از کفر حقیقی باسلام حقیقی مشرف گردی
و بمقام دعوت کہ مقام انبیاست علیہم الصلوۃ والتسلیمات برسی کہ گفتہ اند النہایۃ ہی الرجوع
الی البدایۃ عالم عالم مشک طراز آید از و آن کثرت کہ سبب بعد و حرمان از مطلوب بود وسیلۂ قرب
و وصل آن گردد یا ترا بسبب آن مقام تکمیل و ارشاد حاصل شود و جہ چہارم ہر چند بے تحمل و تکلف
بسر قضا و قدر مناسبت ندارد آمنت زلفش یکشبی شب دراز آید از و زلف کنایت از پردۂ تعین ست
کہ بر روی غیب ہویت ذات تعالی اعتبار کردہ می آید و مرتبۂ لاتعین را متعین نمی سازد اگر آن
پردہ را از میان یکشبی و بر داری و بورای آن پوئی ظلمت غیب پدید آید و راہ گم گردد چہ در مادۂ
تعین کہ لاتعین ست سیر و سلوک و معرفت و شہود مفقود ست چنانچہ گفتہ اند خذ حرمان از ان مرتبۂ
علیا نصیب نداشتہ چون نگذاری چنگل باز آید از و یعنی اگر پردۂ تعین را بحالش بگذاری و آنرا طلب
داری ترا صید نمایند و از ماسوا ت بستانند اگر اہل آن باشی و چون طالب صادق مدانیم حرمان
مطلق و محجوبیت صرف از ذات بحت و غیب ہویت فہمیدہ جہت تسلیۂ او فرمود کہ یک گرہ از پیچ
و خمش بکشائی یعنی اگر حقیقت این تعین را کما ہی دریابی و گرہ و و بر نمائی آنرا واکنی و بدانی کہ این
تعین محض اعتباریست در ذات تعالی و اصلا زیادتی بر متعین ندارد و نیز بدانی کہ این پردہ سبب
انکشاف و نمایندگی پردہ کیست چنانچہ مولوی جامی قدس سرہ گفتہ ؎

با گلرخ خویش گفتم ای غنچه دهان	هر لحظه بپوش چهره چون عشوه دهان
زد خنده که من بعکس خوبان جهان	در پرده عیان باشم و بی پرده نهان

عالم عالم مشک طراز آید از و یعنی آن پرده چون از حرمان وارهانید و از بی نصیبی خلاصی بخشید و نشانی از ان بی نشان داد و مطلوب را منکشف و نمایان ساخت شکر از ازان پدید آمد و بوی وصال بخشید و مدهوش بادهٔ لایزال گردانید والسلام علی من اتبع الهدی

مکتوب صد و یازدهم بمولانا محمد صدیق پشوری در شرح احوال او

بسم الله حامدا لله تعالی و مصلیا علی رسوله الکریم صحائف گرامی بتعاقب و توالی رسید خوشوقت و ملتذ گردانید صد شکر که از یاد فقرا فارغ نیستند و نظر همت بر یک مطلب دوخته اند بظاهر گاهی بخیال وصال او شاد ان اند و زمانی بوهم فقدا و مهموم خوش گفت ؎ جانان غم خود دوا نداند بر من ؎ من شادی خود فدای جانان کردم ؎ از استیلای خوف خاتمه اکثر مینویسد مخذوما این غمیست تا لب گور همراه است مسلمانی می باید که ازین غم خالی نباشد قل او کثر هر کرا شوق ثانی عطا شود دلالت بر کمال ایمان او دارد شکر این نعمت بجا آرید لئن شکرتم لازیدنکم نوشته بودند که بشارتی در باب حصول ایمان میسر نمیشود حمد الله سبحانه که بشارت سوال ایمان کامل حاصل نموده اید که نوشته بودید که همواره استدعا میکرد که حق سبحانه ذرهٔ ایمان نصیب انیکس بکند الحال در بیماری که در ماه رمضان رو داده بود ملهم شد که در درگاه ما هیچ کمی نیست ایمان کامل انچه الخ و کریمی چون دلالت بر سوال امری که نزد اوست بکند نشانهٔ عطاست و اگر بشارت صریح هم یابند چون قطعی نیست نفس لبهام باقی ست و خوف دامنگیر هر چند از ابهام تا الهام فرق ست دیگر نوشته بودید که بعضی اسرار دران بیماری حاصل شده است که آنرا کتابت بر نمیدارد و تضیق صدری و لا ینطلق لسانی حسب حال این اسرار میگردد هر چند منکشف ست و ظهر من الشمس گشته است اما بتقریر و تحریر مطلقا راست نمی آید از مطالعهٔ آن بسیار ذوقین گشت اللهم زد لیکن

اگر اینقدر می نوشتید که آن اسرار از کدام قبیل اند و بچه چیز متعلق اند متعقل صرف وابسته اند یا از قبیل تحققند گنجایش داشت از بی ادائیهای صوفی محمد شریف مکرر نوشته اند مخدوما او هر بی ادبی که کرده است تنها بشما نکرده است به بزرگان این سلسله کرده است چون شما که پیرا و باشید از وی آزرده باشید یارا با او چه آشنائی مانده قوت انتقامیه در فقیر کمتر ست دو کلمه از روی غیرت باو نوشته شده است اگر متاثر شد فبها والا او داند و کار او نوشته بودند که بی حلاوتی از راه علو همت ست یا از راه قصور استعداد مخدوما نسبت باطن هر چند بلند تر میرود بجهالت نزدیک تر میشود ظاهر را بی حلاوت میدارد چه از باطن دور تر می افتد و بیگانه تر میگردد عارف هر چند در معرفت پیش قدم بود فقد و انکارت زیاده تر حاصل نماید و هر چند نزدیک تر گردد دور تر افتد فهو الواجد الفاقد و هو القریب البعید همان قصه شاگرد رسن تاب ست که باستاد خود میگفت هر چند کار بیشتر میکنم از تو دور تر می افتم نوشته بودند که معلوم میشود که رجوع خلائق وابسته بکمال نسبت بلی چنین ست هر گاه قبول خلق دلیل بر قبول خالق تعالی نبود که بطلان را نیز قبول خلق حاصل ست دلیل کمال چگونه بود والسلام علیکم

مکتوب صد و دوازدهم بشیخ محمد شریف کابلی در تنبیه بر رفع خطا و آنکه مسترشد را استرضاء مرشد ناگزیر است

بعد الحمد و الصلوة نموده می آید در نیولا شنوده شد که مولانا محمد صدیق را که پیر شماست رنجانیده اید و گستاخیها و بی ادبیها نموده اید و در سلوک سابق تغیرها رفته و مولانا از شما بسیار بسیار رنجیده بحدی که معامله بر تبری و سلب رخصت کشیده است از ان تواضعها و نیستیها و خدا طلبیها که از شما ظاهر می شد این امور بسی مستبعد و خیلی محل تعجب ست از پیر که قطع میکنید بلکه می پیوندید مگر از خدا هم جل و علا قطع میخواهید بخاطر مریدان از پیر قطع نتوان نمود و بحمت رضای مخلوق از خالق تعالی نمیتوان برید چه بلا شده حقوق از عالم رفت از مثل شما مردم که این قسم حرکات ناملائم پیدا شود پس اعتماد از یاران و اهل ارادت برخواست هر کس که نشنود تا

پیدا خواهند کرد و قبولی هم خواهند رسانید یا صفائی در وقت خواهد دید از پیر اعراض و ترک آشنائی خواهد نمود انا لله و انا الیه راجعون باید که بمشاهدهٔ این امور رابطهٔ محبت و رسوخ عقیده به پیر زیاده تر شود و انکساری و خاکساری بسدهٔ او بیش از بیش نماید که این دولت بهمن کردهٔ اوست و این صفا و قبول از انوار و برکات اوست نه آنکه گردن کشی نماید و رعونت بهمرساند که شیخت و بطالبان صحبت داشتن درین وقت از محرمات طریق ست عجب ست که ایمان بسلامت ماند بطلب صحبت داشتن امریست علیحده در نفحات از عزیزی نقل میکند که هر که پیر ترا رنجه دارد و تو بد و بدنباشی سگ به از تو باشد چه جای آنکه مرید خود مباشر رنجش پیر بود بد فهمیده اید زود تدارک نمائید و مولانا را از خود راضی سازید بهر طریق که راضی شود غیر ازین علاجی نیست اگر مولانا راضی ست ما نیز راضیم والا ما نیز راضی نیستم رضای ما فرع رضای مولانا ست شخصی میگفت که اراده آمدن سرهند دارید آمدن سرهند از بی رضای مولانا محض عبث ست که باز به پشاور باید رفت و راضی باید ساخت چنانچه مولانا عابنویسد که از فلانی راضی شدیم بعد ازین ما نیز راضیم خواه بیائید و خواه نیائید مخدوما انچه نوشته شده است از راه دوستی و بهبودی شما نوشته شده بدنبرید ؎ من انچه شرط بلاغ ست با تو میگویم ؎ تو خواه از سخنم پند گیر خواه ملال ؎ نصیحت بظاهر تلخ ست سعادتمندی ست که این تلخی را در رنگ شکر بخاید و از حلاوت معنوی بهره یابد چون کتابتهای متکثره از مولانا در انواع شکوه از شما رسید بنابران نوشته شد زنهار الف زنهار که ازین چیزها که درمیان آمده است نادم شوید و در رضای مولانا بجان کوشید

مکتوب صد و سیزدهم[۱۱۳] بحضرت مخدوم زادهٔ عالیقدر جامع علوم ظاهری و باطنی خواجه محمد نقشبند سلمه ربه در تاویل کریمهٔ الله نور السموات والارض الآیه

بسم الله الرحمن الرحیم ورد فی الحدیث اول ما خلق الله نوری اول چیزی که حق سبحانه بیافرید نور محمدی بود صلی صاحبها الصلوٰة والسلام والتحیة و سائر مخلوقات را از علویات و سفلیات ازان

نور پیدا آورد حق تعالی گویا خود را بآن نور می ستاید آنجا که میفرماید اللہ نور السموات والارض
ای ذو نور السموات والارض حق سبحانہ خداوند آن نور ست که آسمان و زمین و ما فیہما بآن
نور پیدا گشتہ است مثل نورہ صفت نوری که منسوب ست باو تعالی و آن نور گویا درکنایہ از
تعین اول و حقیقت محمدی ست علی صاحبہا الصلوۃ والسلام کمشکوۃ فیہا مصباح همچون
چراغی ست در طاقچہ و دخول کاف تشبیہ بر مشکوۃ بنا بر اشتمال مشکوۃ است بر مصباح و مشکوۃ
بدن عنصری آنسرور را علیہ و علی آلہ الصلوۃ والسلام باید تصور نمود المصباح فی زجاجۃ آن چراغ
افروختہ در قندیل ست از آبگینہ و آن قندیل گویا باطن مبارک آن خلاصۂ موجودات ست
علیہ و علی آلہ الصلوۃ والسلام که آن نور از راہ باطن او علیہ الصلوۃ والسلام تعلق بہ بدن عنصری
گرفتہ است و باطن یا قلب او ست علیہ الصلوۃ والسلام باهیاۂ وحدانی او که از ترکیب اجزای
عشرۂ عالم خلق و عالم امر بحصول پیوستہ است یا گوئیم زجاجہ کنایت از تعین وجودیست که تعین ثانی ست
چہ تعین اول که تعین حبی ست نسبت بما محفوفست بتعین وجودی و تواند بود که زجاجہ کنایت از
تعین علمی باشد که علم را با وصلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم خصوصیتی ست که صفت دیگر را نیست
و بمحبوبیت او علیہ و علی آلہ الصلوۃ والسلام این صفت را سری ست که دیگری محرم آن نہ لہذا
محبوب ترین صفات نزد او تعالی بطور حضرت ایشان ما قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس این
صفت ست و یحتمل که زجاجۂ تعین وجودی بود و مشکوۃ تعین علمی باشد بالجملہ الزجاجہ آن آبگینہ
بہر معنی که باشد از کمال صفا و نضارت کانہا کوکب دُرّی گویا ستارہ است درخشان باید دانست
که تعین اول و حقیقت محمدی نزد حضرت ایشان ما تعین حبی ست اول چیزی که از مرتبۂ اطلاق و از گنج
مکنون بعرصۂ ظہور آمد و متعین گشت حب ست که مبدأ اعتبار وجود ست چنانچہ حدیث قدسی کنت کنزا
مخفیا فاحببت ان اعرف فخلقت الخلق لاعرف دلالتی بر آن دارد این تعین حبی که منشای همہ نسبتہا
ذاتیۂ آنسرور ست علیہ و علی آلہ الصلوۃ والسلام مرکز دائرہ است و محیط آن خلت ست که حقیقت
ابراہیمی ست علی نبینا و علیہ الصلوۃ والسلام حسن مرکز بحسن ملاحت مناسبت دارد و حسن محیط

بحسن صباحت می ماند صباحت حسن تفصیلی ست که در معرض بیان آید چنانچه در عالم مجاز تعبیر
ازان بر شاقت قد و صباحت خد و لطافت چشم و ابرو و امثال آن نمایند و ملاحت جمعی ست معنوی
و آنی ست ذوق که از حیطهٔ تعبیر آن بیرون ست و ورای رشاقت و لطافت مذکور ست که تعبیر ازان
بآن حسن می نمایند خوش گفت ؎ آن دارد آن نگار که آنست هر چه هست ؎ آنرا طلب کنید
حریفان که آن کجاست ؎ و این مرکز و محیط یک تعین ست که مسمی باشرف و اسبق اجزای اوست
که مرکز ست یعنی حب و تعین ثانی تعین وجودیست چه حب ست که سبب وجود و ایجاد گشته است و تعین
علمی دون تعین وجودیست و حصه است از حصص آن لیکن اجمع حصص ست چنانچه تحقیق آن در جای
دیگر ثبت یافته است بر سر اصل سخن رویم که آن مصباح افروخته که در آبگینه است یوقد افروخته میشود
و از دیاد نور آن نموده می آید من شجرة مبارکة زیتونة از درخت بابرکت بسیار نفع که درخت زیتون ست
که در زمین مقدس شام رسته است این شجرهٔ مبارکه گویا کنایه از حقیقت خلت حضرت ابراهیم ست علی نبینا
و علیه الصلوة والسلام و چون آنحضرت شجرهٔ انبیاست و در قرآن مجید در حق او وارد گشته و بارکنا علیه
و علی اسحاق بنابران بشجرهٔ مبارکه ازوی تعبیر میتوان نمود و مناسبت زیتون باو آنست که منبت زیتون
زمین شام ست و نیز درخت مبارک ست چنانچه منقول ست که هفتاد پیغمبر علیهم السلام بروی دعا بر کت
کرده اند که یکی ازانها حضرت خلیل ست علیه السلام و نیز آورده اند که زیتون اول درختی ست که بعد طوفان
رسته است و آنحضرت هم اول اولی العزم ست که بعد از طوفان بر منصهٔ ظهور آمده ست و چون حقیقت
خلت برتر از طبقات زمین و آسمان ست لا شرقیة ولا غربیة آنرا فرموده یکاد زیتها یضیئ ولو لم تمسسه نار
نزدیک ست که روغن آن درخت روشنی دهد بنفس خود اگر نرسیده باشد بوی آتشی یعنی حقیقت
خلت در خشندگی و هدایت بمثابه است که بی آنکه آتش محبت ازوی اشتعال یابد روشنائی بخش ست
و صباحت آن همیزهٔ ملاحت را هبر مطلوبست و چون ولایت ابراهیمی با ولایت محمدی علیهما الصلوة
والسلام جمع گردد و نائرهٔ محبت از خلت افروخته شود و صباحت این ولایت با ملاحت آن ولایت
اقتران یابد و کمالات محیط در مرکز روی نماید نور علی نور نور بر نور افزاید و نور صباحت با نور

ملاحت یکجا آید و نور ابراہیمی با نور محمدی جمع شود علیہم الصلوۃ والسلام و ملاحت با صباحت منصبغ گردد ؎ پدر نور و پسر نور نبیت مشہور ٭ از اینجا فہم کن نور را علی نور ٭ از ین اجتماع نورین واقتران سعدین بمقام محبوبیت محمدی صلی اللہ تعالی علیہ وعلی آلہ وسلم بدرجۂ علیا رسد و معاملہ از دو طوق عبودیت بنیک طوق آید و مقصود از امر باتباع ملت ابراہیم علیہ السلام بروجہ کمال بظہور رسد و دعای کما صلیت باجابت تام پیوندد و این کمال در حق او علیہ وعلی آلہ الصلوۃ بروجہ کمال بحصول پیوست و مدعو مستجاب شد الحمد للہ سبحانہ علی ذلک وعلی جمیع نعمائہ حمدا کثیرا کثیرا بعد از حصول این معاملہ توجہی کہ خود بحال این واپس ماندگان داشت کمتر گشتہ است و فردی را از افراد امت بجز است آنہا نگماشتہ و خود در خلوتخانۂ خاص با محبوب خلوت دہشتہ علیہ وآلہ واصحابہ الصلوات والتسلیمات والبرکات والتحیات و تفصیل بعضے امور کہ در اینجا باجمال ذکر یافتہ است از مکتوبات قدسی آیات حضرت ایشان باید طلب نمود والسلام

مکتوب صد و چہار دہم بمولانا محمد صدیق پشاوری در فضیلت علو ہمت و محبت و حزن

بسم اللہ الرحمن الرحیم صحیفۂ گرامی اخوی اعزی مولانا محمد صدیق رسیدہ خوشوقت ساخت از دردہ عنایات و برکات و بلند ہمتی ہا و تعطش و دیوانگیہا کہ اندراج نمودہ بودند بمطالعۂ آن ملتذ گردید قیمت جوہر آدمی بر وفق ہمت اوست و ہر چند جوہر قیمتی تر محبوب و مرغوب تر ازانست کہ وارد گشتہ ان اللہ یحب معالی الہمم ویبغض مسافلہا علو ہمت چون با نشأۂ حب وجنون جمع شود و با حزن و عشق یکجا گردد نور بر نور آید و قیمت بر قیمت افزاید و راہ ترقی بیش از پیش بکشاید من یرد اللہ بہ خیرا جعل فی قلبہ نائحۃ ونبز آمدہ ان اللہ یحب کل قلب حزین قال علیہ وعلی آلہ الصلوۃ والسلام لولا نا محزونا بکی فی امتہ ارحم اللہ تلک الامۃ ببکائہا ؎ ای شاہی آن دل کہ دران دل غم تو است ٭ عشق و دردست کہ آدمی را بر سائر آفرینش فضل دادہ است و بدولت قرب و معرفت بنواختہ آدمی کہ از نشأۂ حب وجنون خالی ست ملحق بحیوانات ست اگر فضل قریب انسان را عشق و محبت

قرار دادہ آید چہ بلا خوب و زیبا بود بر در بند عقل عقیل نباید بود و اندکی ازین بند رہائی باید طلبید ازین بند بجای رسیدن دشوار است ؎ دل اندر زلف لیلی بند کار از عقل مجنون کن ؛ کہ عاشق را زیان دارد مقالات خردمندی ؛ مخدوم ما ملا محمد شریف کابلی را میگویند کہ درین ایام خیلی باصلاح آمدہ است و تغیر اوضاع سابق نمودہ برین تقدیر گنجایش دارد کہ عفو از زلات او نمودہ آید و چون صحبت رشید و مؤثر دارد او را برین امر خطیر باید آورد و تجویز تعلیم طریقت باید نمود و چون شما از اطوار او بیشتر از فقیر واقف خواہید بود تامل شافی و استخارہ نمودہ بعد از اقبال قلب او را سر حلقہ سازند و اجازت تلقین فرمایند ہر درجہ از اخلاص و ارادت کہ دارد مغتنم ست ظاہر او دیگر ازوی بظہور آید کہ بہ ازوی بود و بعد از انکہ شما تجویز نمائید فقیر نیز موافق آن چیزی باو بنویسد والسلام علیکم و علی من لدیکم

مکتوب صد و پانزدہم بشیخ عبد اللطیف لشکر خانی در تنزیہ محبوب حقیقی جل شانہ

الحمد للہ والسلام علی رسول اللہ دعای غریبانہ این مسکین وسیلہ فتح ابواب باد حمد اللہ سبحانہ کہ احوال فقرای این نواح بر نہج صلاح ست و از ہیچ وجہ نگرانی نیست غیر از یک نگرانی و باوجود گرفتاریہای صوری فی الحقیقۃ یک گرفتاری ست ہر چند ازان بی نشان ہیچ نشانی بدست نیست و تمامے کار و بار اینجائے سوز و گداز ست و ہمگی ماند و بود این سو درد و انتظار در دست نہان و سوز یست بے نالش و بے پایان ع کہ میسوزد درون چون شمع بیراہن نمیسوزد

مکتوب صد و شانزدہم بمرزا عبید اللہ در بیان ورائیت حق سبحانہ و تعالی

الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی برادر رشید عبد اللہ بیگ این دو راز کار را از دعای خیر منسی نسازند و ہموارہ بجذبات و عنایات در مراتب قرب ممتاز باشند و از گفت بخموشی و از علم بنادانی آیند بلکہ در ای مراتب قرب و جذبہ پویند و برتر از معرفت و جہل جویند چہ امری کہ در پیے آیم ورای جذبہ و سلوک ست و بیرون از آفاق و انفس و ورای بقا و فنا و بقاست و ورای تجلیات

وظهورات ووراى دخول وخروج ووراى قرب وبعد ووراى توحيد واتحاد ست ووراى شهود ومشاهدات ووراى لفظ ومعنى ست ووراى علم وجهل ووراى كثرت ووحدت ست ووراى اسم وصفت ووراى قيد واطلاق ست ووراى شيون واعتبارات ووراى موهومات ومتخيلات ومكاشفات ست ووراى تجلى افعال وصفات وذات تعالى وتقدس اصل در رنگ ظل ازان دولتسرا در راه ست فهو سبحانه وراء الوراء ثم وراء الوراء این ورائیت در جانب قربست نه در جانب بعد از هر چه تصور كرده شود نزديك ترست بلكه از ذات اينكس باين كس نزديك ترست ورائيت جانب بعد جولانگاه وهم ست واين ورائيت از ديدهٔ عقل وادراك وهم وخيال بيرونست چه فهم ووهم از خود نزديكترى را نتواند تصور نمود فهو تعالى اقرب فى الوجود والبعد من الوجدان اين كمالات از كمالات ولايت انبياست عليهم الصلوات والبركات چه كمالات ولايت اولياء منحصر در مراتب قربست كه غايت قرب اتحاد ورفع اثنينيت ست كه نهايت اين ولايت ست ومعاملهٔ اقربيت از اتحاد هم نازكترست از اتحاد بايد گذشت تا معاملهٔ اقربيت روى نمايد ع لذتِ اين مى نشناسى بخدا تا نچشى

مکتوب صد و هفدهم بملا شهداد در ترغيب بر تحصيل فناء قلب و نفس

بعد از رفع دعوات باخوى ملا شهداد ميرساند كه احوال اين فقير مستوجب حمد ست خيريت جمعه مسئول ومامول ست بايد كه در اتباع سنت كوشند ودر تعمير اوقات بوظائف طاعات جد تمام نمايند وبر ذكر وتوجه قلبى بجميع همت مداوم باشند بحدى كه ماسواى مذكور از ساحت سينه رخت بر بندد وتعلق علمى وجهى آن از غير او تعالى منقطع شود كه اگر بتكلف ياد ماسوى نمايند بياد نيايد وحضور مع الله سبحانه ملكه دل شود چنانچه سمع وبصر صفت سامعه وباصره اين زمان فناى قلبى حاصل آيد بعد ازان اگر بمحض فضل نفس حاضر نيز زوال آرد وتمام منتفى شود ونسبت حضور وتوجه از اينطرف گسسته بآن پيوندد در حضور او باو روى نمايد بفناى نفس مشرف گردد

مصرع این کار دولت ست کنون تا کرا رسد والسلام

مکتوب صد و هژدهم بمولانا محمد صدیق پشاوری در رعایت مقام مشیخت و ذکر بعضے از لوازم آن

الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی مکتوب مرغوب که درین ولا ارسال داشته بودید رسیده خوشوقت ساخت حضرت حق سبحانه بطریق مرضیه استقامت کرامت فرماید و از موانع وصول مطلب ارجمند یکسو دارد نوشته بودند حسب الحکم هنگامه طلبه را یک قسمی سرگرم میدانشت و هیچ احدی تاثیر نمیماند حتی که اکثر شان در اول توجه متاثر میشوند حمد الله سبحانه علی ذلک شکر این نعمت عظمی بجا آرند و از عجب و پندار ترسان باشند و این امر را که مقام دعوت ست خطیر و بزرگ دانند و از ادای حق آن معترف بقصور بوند و از توجهات بطلب و تفقد احوال آنها بتساهل نگذرانند که از اعظم عبادات ست بعد از فراغ ازین امر و ادای حق آن بقدر طاقت بطاعات دیگر مثل درس و اذکار پردازند ان احب عباد الله الی الله من حبب الله الی عباده شنیده باشند شکایتی از بوالهوسی و عدم استقامت طالبان نموده بودند و اظهار افسردگی از تلقین آنها کرده مخدوما اکثر طالبان این زمان همین حال دارند طالب صادق کم ست لیکن بعد از استخارهٔ خود و استخارهٔ او و بعد از حصول انشراح طرفین را باید گفت بعد ازان اگر بی استقامتی و برگشت در کسے ظاهر گردد گوشده باشد ضرر او ست قل هذه سبیلی ادعو الی الله علی بصیرة انا و من اتبعنی و سبحان الله و ما انا من المشرکین

مکتوب صد و نوزدهم بمولانا محمد امین در جواب کتابت او که متضمن وارداتی بود و وجه توفیق

مذکر یئه قل کل من عند الله و کریمهٔ ما اصابک من حسنة الآیة و بیان حضور نقشبندیه و جواب اسولهٔ دیگر

الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی مکتوب مرغوب اخوی اعزی مولانا محمد امین وصول یافته باعث فرحت و مسرت گردید زاد کم الله سبحانه شوقا و ذوقا و توفیقا اظهار آلام مهاجرت نموده بودند مخدوما دنیا دار الفراق ست دعا کنید که در دار السلام جمع گردیم نوشته بودند که درین ایام دیدهٔ بیستی و تغیر عالمیان

در وہم آن از سر تازگی گرفتہ مخدوما دیدنیستی معبر بعدم ست کہ مقدمۂ فناست و تغیر عالمیان در ہر آن تعلق بشہود سالک دارد چنانچہ تفصیل آن بمشافہہ مذکور شدہ است و نیز نوشتہ بودند کہ جہانیان را ہمہ ظہورات حق جل و علا می باید و در مرآت مظاہر غلط نما جز ذات واحد مشہود نمیکرد مخدوما این دید و این شہود را مشایخ دیگر کمال میدانند و فتح الباب میفرمایند نیک و مبارک ست لیکن در غلبۂ این حال آداب شرعیہ را محافظت تمام باید نمود و حقوق بندگی را نیک بجا می باید آورد و باید تعین کرد کہ این شعبدہ بر تقدیر صحت از راہ اشتباہ محبت محبوب ست کہ محب ہر چہ بیند و داند غیر محبوب نہ بیند و نداند و از ہر کجا لذت فراگیرد نسبت بمحبوب نماید و عدم تمیز میان عابد و معبود کہ نوشتہ اند ناشی از مقام جمع ست کہ آنرا کفر حقیقی نیز گویند چون بمقام فرق بعد الجمع رسد و از کفر باسلام حقیقی آید عابد را از معبود متمیز باید و خلق را از خالق تعالی جدا بیند و آنچہ در بالا مذکور شد کہ این شعبدہ بر تقدیر صحت زیرا کہ مشہود در مرایای کثرت نہ ذات واحد ست تعالی ؎ خلق را وجہ کی نماید او ✤ در کدام آینہ در آید او ✤ نوشتہ بودند سبحان اللہ قائل انا الحق و سبحانی را ارباب ظواہر تشنیع مینمایند مگر نمیدانند کہ از نسبت غیریت چہ گشاید و اہل این ورطہ را چہ حاصل آید آنچ بدانند کہ حقائق ممکنات اعدام ست کہ بواسطۂ انعکاس کمالات امتیاز یافتہ است پس کمالات در ممکنات مستعار و مستفاد از مرتبہ وجوب بود و ذوات آن غیر از اعدام چیزی دیگر نباشد و چون این دید عاریت بر عارف غالب مے آید کمالات منعکسہ را درست باصل میسازد و خود را عدم صرف می بیند و بوئی از ہستی و توابع آن در خود نمی یابد این زمان بفنای حقیقی مشرف می شود نہ آنکہ خود را عین حق تعالی یابد کہ خودی از وی زائل گشتہ ہیچ انانیت بر کندہ بہ انا الحق و امثال آن تکلم نمی نماید معدوم را با موجود حقیقی چہ اتحاد و کدام اشتراک مقصود از نفی غیریت انتفاء شرکت ممکن ست با واجب تعالی در خیر و کمال و این انتفای شرکت درین صورت بر وجہ اتم حاصل ست از برای نفی این اشتراک چہ درکار کہ بعینیت قائل شویم و در مخدورات افتیم وجہ توفیق میان این دو کریمہ کہ کریمۂ

قل کل من عند اللہ و کریمۂ ما اصابک من حسنۃ فمن اللہ و ما اصابک من سیئۃ فمن نفسک شاید رسیدہ بودند بدانند کہ خلق سیئات کہ در اینجا عبارت از بلیات ست از حق ست سبحانہ لیکن جزاء اعمال سوء بندہ است و بشامت عمل خود مورد بلاء و مصیبت میگردد چنانچہ از عایشۂ صدیقہ رضی اللہ تعالی عنہا منقول ست کہ فرمودہ ما من مسلم یصیبہ وصب و لا نصب حتی الشوکۃ یشاکہا و حتی انقطاع شسع نعلہ الا بذنب و ما یعفو اللہ اکثر پس باندازۂ خلق بلا و ایصال آن فرمود قل کل من عند اللہ و باعتبار استجلاب آن بکسب ذنوب فرمود و فمن نفسک فلا تدفع بخلاف حسنہ کہ تفضل محض ست ہمہ اعمال خیر بندہ مکافات نعمت وجود ہم نمیکند بنعم دیگر چہ رسد رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم فرمودہ لا یدخل الجنۃ احد الا برحمۃ اللہ قیل ولا انت قال علیہ و آلہ الصلوۃ و السلام و ما انا و انچہ بعضی از نعم عاجلہ و آجلہ جزای عمل بندہ در قرآن و احادیث آمدہ است آن نیز از راہ تفضل ست کہ بفضل صرف عمل بندہ را باین درجہ رسانیدہ ؎

چشم دارم کہ دہد باشک مرا حسن قبول ✦ آنکہ در ساختہ ست قطرۂ بارانی را ✦ و ایضا وجود کہ باصالت خاصۂ حضرت معبود ست تعالی مبدأ ہر خیر و کمال ست پس مبدأ حسنات او بود تعالی و عدم کہ ذات ممکن ست منشأ ہر شر و نقص ست پس منشأ سیئات نفس ممکن باشد و کریمۂ قل کل من عند اللہ باعتبار خلق ست منشأ دیگر ست و خلق دیگر چنانچہ گویند منشأ نباتات ارض ست و منشأ مرواریدہ آب با وجود آنکہ خلق از دست تعالی از نسبت نقشبندیہ و حضور خاص این اکابر استفسار فرمودہ بدانند کہ نسبت نقشبندیہ و حضور ایشان شہود یست مبرا از وصف شاہدی و مشہودی و حضور نسبت برتر از نسبت حاضر و حاضریہ کہ بحیرت تعلق دارد و دران موطن شہود حق سبحانہ خود بخود ست و این حضور را حضور بے غیبت نیز گویند حضرت قدوۃ المحققین حضرت ایشان مانوشتہ اند کہ اندراج النہایۃ فی البدایۃ درین موطن صورت می بندد و حصول این نسبت مر طالب را درین طریق در رنگ اخذ کردن طالب ست در سلاسل دیگر اذکار و اوراد را از پیر تا بران عمل نماید ولی بمقصود برد ع قیاس کن ز گلستان من بہار مرا ✦ و نیز نوشتہ بودند در باب

مشایخ نقشبندیہ کہ میفرمایند کہ ما فضلیانیم کہ نہایت دیگران در بدایت ما مندرج ست پس نہایت ایشان علیہم الرضوان عبارت از چہ باشد مخدوما بیان انیمعنی در کتب این اکابر بہیچ جا بنظر در آمدہ است معلوم نیست کہ کسے شرح این معما نمودہ باشد غیر از حضرت ایشان ما قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ کہ جواب این سوال را بتفصیل در مکتوب دویست و بست و یکم از مکتوبات جلد دوم نوشتہ اگر شوق انیمعنی دامن گیر شود آنجا مطالعہ نمایند و واقعہ کہ دیدہ اند کہ میگویند کہ قدوۃ المحققین حضرت ایشان ما از ہمہ اولیا افضل اند حتی از فلان عزیز و اضطرابی ازین واقعہ ظاہر ساختہ اند مخدوما جای اضطراب نیست کہ افضل در نجا میتواند کہ بمعنی انفع باشد و بہمین معنی حضرت خواجۂ احرار قدس سرہ فرمودہ اند سایۂ رہبر بہ است از ذکر حق یعنی حفظ صورت پیر کہ آنرا رابطہ گویند سود مند تر ست مرید را از ذکر گفتن و واقعہ کہ در باب انگشتری بواسیر دیدہ اند نوشتہ بودند الحق کہ فقیر نیز آن انگشتری را خوش نمیکند مضمون حدیث من علق شیئا وکل الیہ شنیدہ باشند نوشتہ بودند کہ بی انصافان بہ تہمت متہم میکنند نہ انچنین ست مخدوما اگر در شما نیست کفارت شما می شود بخاطر ہیچ نیارند نعوذ باللہ من الحور بعد الکور از حق سبحانہ استقامت مسالت نمایند و این دور افتادہ را از دعا فراموش نکنند

مکتوب صد و بستم بمولانا محمد حنیف در جواب عریضۂ وی کہ مشتمل بر حالت عالیہ و مراقعہ روشن بود

الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی صحیفۂ شریفۂ اخوی اعزی مولانا محمد حنیف رسید باعث بہجت و مسرت فراوان گردید حضرت حق سبحانہ در مدارج قرب ترقیات بی اندازہ کرامت فرماید نوشتہ بودند کہ بعد از رسیدن اینجا کیفیتی ظاہر میشود و در تمام بدن سرایت میکند انچہ نوشتہ بودند کہ مفہوم میشود کہ تلاوت قرآن را در حصول آن نسبت مدخلیتے تمام ست ہر چند تلاوت میکند آن نسبت قوۃ میگیرد و اگر در تلاوت فتوری افتد در آن نسبت

نیز فتور راه می یابد محمد و ما میتوانند که منشأ این کیفیت حقیقت قرآنی بود و چون رابطه محبت
با اهل این نسبت درست دارند و بمعیت استعداد نیز دارند حصول انمعنی و امثال آن از شما
دور نیست بالجمله کیفیت مسطوره از نسبتهای ظلال فوق ست و باصل الاصل منتسب می نماید
شوق کمالات مخصوصه و نسبت ضمنی نموده بودند بحیثی که نصیبی ازان بحصول پیوسته باشد
و این کیفیت که نوشته اند اثر آن بود فقیر درین باب تامل نکرده است امیدوار باشند
ازان طرف نه پذیرد کمال او نقصان ✽ و زین طرف شرف روزگار ما باشد ✽ طلب
مسودات جدیده نموده بودند اگر توفیق یافت بیاری میگویم که اگر چیزی ازان قابل نقل باشد
نقل گرفته بفرستند و واقعه که دیده بودند گویا که شخصی آب دهان خود را در دهان من می اندازد
و میگوید که امانت آنحضرت صلی الله تعالی علیه و آله وسلم که برای تو داده بودند رساندم
بغایت اصیل و امید بخش ست گو اثر آن فی الحال ظاهر نشود و آنچه از احوال یاران خود نوشته
بودند خیلی محظوظ ساخت همه احوال سنجیده و مقبول ست و با یکدیگر دست و گریبان الله تعالی
ترقیات ارزانی داشته بمطلب حقیقی رسانا د چون ایام اعتکاف بود و امور ضروریه در پیش
بزوائد نتوانست پرداخت و براجوبه لابد اقتصار نمود ربنا اتمم لنا نورنا و اغفرلنا انک علی کل شئ
قدیر بعد از نوشتن کتابت در حصول نسبت ضمنیه پاره تامل نموده شد هیچ واضح نشد
اگر مقدر ست باز تامل و توجه بلیغ درین باب خواهد نمود انه لکل عسیر الیسیر

مکتوب صد و بست و یکم بحضرت پیرزاده خواجه عبید الله
در آنکه سبقت از اصل ست و ظل بهیچ چیز مستقل نیست

حضرت حق سبحانه ذات بابرکات حضرت مخدومی و مخدوم زادگی را در پرگاه هر مفارق
محبان و هواخواهان باقی و پاینده دارا د بالنبی و آله الامجاد علیه و علیهم الصلوات و البرکات
الی یوم التناد تحریر رود عنایت نامه گرامی مشرف گردید امید که این مهجور دور از کار را

گاه گاه بگوشهٔ خاطر عاطر آورده بلطافات وعنایات می نواخته باشند اثر معاملهٔ بقا با مرتبهٔ تقصیر ست عفو فرمایند بلی کرم از کریمان می آید ع در خانهٔ کبد خدای ماند همه چیز ✱ بدایت از مبدأ می باید و سبقت از اصل که از پیشگاه چنین آمده است و اشد شوق با آنحضرت منسوب گشته خیر و کمال که ظل دارد همه مستفاد و مستعار از اصل ست ظل در هیچ چیز بخود استقلال ندارد اگر نسبت خیر و کمال بخود نماید خائن بود و دعوی همسری با اصل پیدا کند کمال در حق او انتفای کمال ست از وی و خیریت در سلب خیریت و نصیبی که از اصل دارد بعد ردّ منتسبات بآن محو و تلاشی ست هر چند ظل مثل اصل محو و تلاشی ظل بیش خوش گفت ع معشوق اگر چه گشت همخانهٔ ما ✱ ویران تر از اول ست ویرانهٔ ما ✱ ظل بیچاره که جز انتفا از اصل بهره ندارد از کمال و جمال او چه خبر داشته باشد الا ان یوجد بعد العدم و یولد بالولادة الثانیة فحینئذٍ لا یحل عطایا الملک الا مطایاه و من بعد هذا ما یدق صفاته و ما کمّه اخلی لدیه و اجمل سخن بجای دیگر رفت مقصود آنست که نظر بر تقصیرات این طرف ننموده از توجه فائضانه منسی نسازند و این عاصی را بدعای خیر و سلامتی خاتمه یاد آرند والسلام اولا و آخرا

مکتوب صد و بست و دوم بمولانا محمد صدیق پشوری در شرح احوال وی و جواب استفسارهای که نموده و تحسین احوال یاران او

الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی مکتوب مرغوب رسید چون مشعر از استقامت اوضاع و سنجیدگی احوال بود مطالعهٔ آن فرحت بخشید شکر خدا جل و علا بجا آرند و طالب زیادات باشند لئن شکرتم لازیدنکم نوشته بودند خود را در عالم دیگر میداند و باین عالم مساسی ندارد منشأ آن انقطاع باطن ست از عالم سفلی و اتصال او بعالم علوی لیکن این دید در وقت عروج ست و هنگام نزول که بظاهر و باطن متوجه خلق ست این دید مفقود ست و آنکه جثهٔ خود را مثل جماد بی حس و حرکت می یابند و اثری از هستی در خود فی فهمند از فناست و آنکه محاط انوار خود را مشاهده فرمایند و جدیاهای نور را می یابید که در شما حلول میکند و هر جزوی از اجزای نور اجزای خود

میدانید میگوئی یا بد تحقق و ملتزم بدانند که معتبر فنای نفس آنست که سالک بذوق وجود و توابع وجود را از صفت کمال ظلال کمالات واجبی یابد و این دید چنان غالب آید که این کمالات را درست باصل سپارد و خود را جماد میت بیند و بانا نتواند تعبیر نمود نه ذکری در خود یابد و نه توجهی بعد از لحوق توجه او باو ست و بقا مربوط بولادة ثانیه است من قبل فنا دیده درین وقت عارف را از نزد خود او صاف و اخلاق عطا می فرمایند و عارف باو صاف معروف خود راحی و عالم و شنوا و بینا و متکلم می یابد باید دانست که فنا و بقا فی الحقیقة باسمی ست که مبدأ تعین سالک ست نه بذات اقدس تعالی اگر فنا و استهلاک ست در اسم ست و اگر تحقق او بقا ست هم باو صاف آن اسم چه هر اسم جامع اسما و صفات ست و آنکه سالک خود را نیابد و معدوم بیند بی آنکه منتسبات را از اصل داند و باصل سپارد معبر بعدم ست که فنای جذبه ست که عود ازان ممکن ست بخلاف فنای حقیقی که از عود ایمن ست نوشته بودند که در نماز قصور میکنند که راکع و ساجد دیگر ست و بعد از نماز کیفیت خاص رو میدهد بر نهجی که باطن سراسر در حلاوت و التذاذ در میرود و این حالت بهمی اصیل ست و حالت صلاتیه را بر غیر آن بسی تفوق ست التذاذی که در ادای نماز رو میدهد مخصوص نهایت کار ست علی الخصوص نماز فرض پرسیده بودند که در و د و ارادات و بشارات عالی اشارت و ظهور معارف و اسرار شرط کمال ست یا نه شرط بودن مفقود ست هر چند ترتب این امور بکمال هست و نیز پرسیده بودند علاماتی که تعلق بحال متوسط و منتهی دارد کدام ست و منتهی از متوسط بچه چیزها متمیز میشود بدانند که توسط و انتها امر اتب بسیار ست در ولایت چندین مراتب ست بعضها فوق بعض که نهایت مرتبهٔ تحتانی بدایت مرتبهٔ فوقانی ست و از گذشت مراتب ولایت کمالات مرتبهٔ نبوت ست که نهایت آن بدایت این ست لیکن کمال اول و نهایت نخستین فنا ست که عبارت از نسیان ماسوی ست و زوال علوم ما عدا اگر زوال علم حصول اشیا ست فنای قلب ست و زوال علم حضوری فنای نفس این نسیان فی نفسه هم کمال ست در قرب ولایت و هم شرط کمالات دیگر که فوق او ست و نیز التذاذ در صلوات از خصائص

انتهاست کما مر نوشته بودند که نهایت سیر تا بقا باللہ ست و یا بعد از گذشتن معاملهٔ بقا باللہ نهایت
خیر دیگر تعلق دارد و آن چیست بدانند که بعد از گذشتن معاملات فنا و بقا که با صول و اصول
اصول تعلق دارد کار بجهل و حیرت می افتد نه جهل و حیرت متعارف که نقص ست این آن جهل
و حیرتست که هزاران مزیت بر علم و معرفت دارد من لم یذق لم یدر و نیز از گذشت آن معامله نسبت
مجهول الکیفیت رو میدهد کذا و کذا ثم کذا و کذا غیر از اشارات ازان معاملات چه در گفت آید در حضور هر چند
میخواستم که امثال این سخنان بشما در میان آرم لیکن چون عنان شوق شما را ازان مصروف
میدیدم عنان سخن را نیز مصروف میداشتم الحال چون معامله بر سر آمده است رگ اشتیاق جنبید
سطری چند دیگر موافق مرام شما می نویسد استماع نمایند معاملهٔ فنای نفس که در بالا ذکر یافت نتیجهٔ
تجلی صفاتست و از گذشت آن کار و بار با تجلی ذاتست و معاملهٔ این تجلی از گفت بیرون ست
ذوقی ست وجدانی نه بیانی و ترجمانی انیقدر هست که این تجلی ذاتی دائمی ست لان الذات
اذا تجلی لا استتار له ازینجا معلوم شد که تجلی برقی که گفته اند نه تجلی ذاتست تعالی تجلی شانی ست
از شیونات ذات تعالی و حضرت شیخ ابن عربی تعبیر از تجلی ذات باین عبارت نموده است
التجلی من الذات لا یکون الا بصورت المتجلی له فالمتجلی له ما رای سوی صورته فی مرآة الحق و ما
رای الحق و لا یمکن ان یراه و شیخ قدس سره این تجلی را منتهای تجلیات گفته و فرموده فلا تطمع
و لا تتعب فی ان ترقی من هذا الدرج من التجلی الذاتی و حضرت ایشان ما قدسنا الله بسبحانه بسره
الاقدس این تجلی را تجلی شانی از شیون ذات تعالی مقرر نموده اند که آن شان اصلی ست از اصول
اسمی که مبدأ تعین سالک ست و باین علاقه آینه داری صورت عارف نموده است و بر نگ آن
برآمده نه تجلی ذات تعالی بلکه تجلی شان اهم بر نمط تنزیهی نیست مقید بمرتبهٔ صورت و اخذ حکم نسبت
توجه غائبانه را نوشته بودند که بچه طریق ست حضور و غیب در توجه یکسان ست عمده در این معامله
وجدانی شدن و جمع نمودن ست خود را از توجهات شتی و نیز نوشته بودند که عدم علم با حوال
مسترشدان موجب منقصت هست یا نه بدانند که در سلوک و تسلیک اختیاری پیر را از علم با حوال امرد

وہمچنین مرید را علم باحوال خود ناگزیر ست و در طریقهٔ ما کہ طریقهٔ اصحاب کرام ست علیہم الرضوان
ہیچ درکار نیست نہ در جانب پیرو نہ در جانب مرید چہ افادہ و استفادہ درین طریق انعکاسی
وانصباغی ست مرید در صحبت شیخ کامل باندازهٔ محبت و فنای الشیخ ہر ساعت برنگ او می آید
درینصورت علم چہ درکار ہم در افادہ و ہم در استفادہ خربوزہ کہ بتابش خورشید پختہ میشود چہ کار
کہ خورشید یا خربزہ را علم بہ پختن و پختہ شدن باشد درین طریق ہرچند وجود مناسبت بشیخ
زیادہ تر پیدا کند انصباغ بیشتر در حق او پیدا آید و تحصیل وجوہ مناسبت باتباع شیخ ست
ظاہر او باطنا کہ سر مو مجال مخالفت و اعتراض در خود نیابد کہ سبب سد راہ و خسران ست
و نیز خدمت و رعایت آداب او ست چنانچہ بزرگان فرموده اند در رسوخ محبت و اعتقاد ست
باپیر ؎ زان روی کہ چشم تو ست احول ٭ معبود تو پیر تو ست اول ٭ نوشتہ بودند
بامستر شدان تا حصول فنای قلبی در ایشان بشوق محبت داشتہ میشود بعد ازان اگر کمتر
مفہوم میشود و چندانی در درک نمی آید مخذوم ما نسبت بزرگان ما بجہت کمال علو بجہالت و حیرت
اقرب ست نسبت ہرچند از قید ظلال وارہد و باصالت آید از مظان علم و معرفت دور تر افتد
قدوة المحققین حضرت ایشان ما قدسنا اللہ بسره الاقدس نوشتہ اند نسبت باطن ہرچند بجہالت
کشد زیبا تر بود مستر شدان را بوظائف اذکار و طاعات سرگرم دارند و باتیان خدمات و رعایت
آداب ترغیب کنند و معطل نگذارند امید کہ از نسبت خاص بزرگان بہرہ یابند مقصود حصول نسبت
است علم بآن امر دیگر ست اگر بدہند فبہا و نعم والا غم نیست نسبت چون بتانی و تعب حاصل شود
قدر و عزت دارد و آنچہ بسہولت و زودی بدست آید چندانے قدر و عزت ندارد و اگر کسی
استعجال نماید بوالہوس ست طالب نیست و قابل صحبت نہ مردم در طلب دنیای دنیہ چہ رنجہا
کہ نمیکشند طلب حق جل و علا احق بآنست بزرگان درین طلب ریاضتہا کشیده اند و عمرہا گذرانیده
؎ او حدی شصت سال سختی دید ٭ تا شبی روی نیکبختی دید ٭ بر سر پای جلہ داشتہ ایم فنای
قلبی کہ در طریقهٔ ما بعضی از طلاب را بسہولت دست میدہد در رنگ آنست کہ کسی را چشم بربندند

و یکایک بمنزل رسانند و راه چندین ساله بطرفة العین قطع نمایند هزاران احوال و مواجید و تلوینات و مشاهدات الوان و انوار متلونه و غیر متلونه و کشوف و واردات که بمطالب حقیقی چندانی کار ندارد بگرد این نرسند حصول انیمعنی در حق طالبان امر سهل ندانند و قطع تامی دائرهٔ سیر الی الله را که بپنجاه هزار ساله راه بتقدیر آن نموده اند آسان ندانند و بتمام از تلوینات برآمدن و تمکین پیوستن را امر محقر خیال نکنند آری این معامله نسبت بکمالات دیگر که فوق اوست حکم قطره دارد نسبت بدریای محیط ٥ آسمان نسبت بعرش آمد فرود + ورنه بس عالیست پیش خاک تود + حضرت شیخ الشیوخ قدس سره در کتاب عوارف بعد از ذکر خوارق و کرامات مینویسد که اینها همه مواهب الهی ست جل شانه جمعی را بآن مشرف میسازند وگاه بود که برتر از اینها جمعی باشند که آنها را هیچ ازین خوارق و کرامات نبود و بعد ازان مینویسد که اینهمه خوارق و کرامات دون ذکر ذاتست تعالی و دون تجوهر قلب ست بذکر نوشته بودند ملا عبد الله نام باری در یکهفته بفنای قلبی رسید و بعد از یکماه از ابتدای زمان ذکر احوال خود را که وانمود همگی بفنای نفس میماند و علامات این فنا ظاهر میگشت مخدوما این از جملهٔ نوادر و غرائب ست جال خالی را مگر باین زودی این هر دو دولت میسر شده باشد نوشته بودند ملا ادریس احوال بسیار عالی دارد و صحبت او مؤثر ست بعد از استخاره رخصت اشخاص معدوده باو داده شده است مخدوما این عدد را مشار الیه باتمام رساند عدد مضاعف از عدد اول یا زیاده ازان تجویز کنند و همکذا و هرگاه استقامت بر اوضاع شرعیه و اطوار صوفیه در وی فهمند و معاملهٔ فنا و تمکین مشاهده نمایند اگر صلاح دانند بعد استخارها رخصت مطلقه بطریق سفارت بدهند بشرط استقامت بر سنت سنیه علی مصدرها الصلوات و التسلیمات و نیز نوشته بودند که صوفی محمد شریف که از فرستاده شدانست از کابل آمده است نسبت و حال او را از نسبت و حال خود خالی نیافت مخدوما فقیر هم باین عزیز در یک مجلس صحبت داشته بود و خیلی محظوظ گشته لیکن بفوق محل توقف ست زاد نا الله سبحانه و ایاکم و سائر

انواع کرامت و ترقیات و توفیقا ربنا اتمم لنا نورنا و اغفرلنا انک علی کل شئ قدیر

مکتوب صد و بست و سوم بمیرزا عبید اللہ در ترغیب بر اعلای ہمت و تفضیل شہودی کہ در احکام شرعیہ روی نماید بر مشاہدات دیگر

الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی مکتوب مرغوب برادر اعزا رشد ارجمند را میر دوست محمد رسانیدہ خوشوقت ساخت اللہ تعالی بعافیت و ترقیات دارا د نوشتہ بودند کہ باوجود انتفای شہود و غیر و غیریت بکمال بجدی کہ مغائرات ظلیت و اعتباری ہم رضا نمیدہد بلکہ کفر در نظر می آید کہ وجود دیگری اثبات نمودہ آید در رعایت عبودیت و عبادت بر جاست و دقیقہ از اطوار ظواہر شرع بقدر امکان فوت نمیسازند شکر خداوندی جل سلطانہ بجا آرند کہ باطن اینہمہ مغلوب اینقسم حال باشد و ظاہر بر آداب شرعیہ مستقیم بود حق سبحانہ روز بروز استقامت را افزون کناد کہ نجات متیقن در انست و در ماوراء آن خطرست ہمت را بلند دارند و این احوال را مقدمات وصول دانند و زینہار صعود تصور نمایند و مطلوب را ورا الورا طلبند و بیرون از شہود و مشاہدہ جویند عزیزی پیغمبر خدا را صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم بخواب دید گفت یا رسول اللہ ما التوحید فرمود علیہ و علی آلہ الصلوات و التسلیمات کلما تمیز ببالک او خطر فی خیالک فاللہ سبحانہ بخلاف ذلک نوشتہ بودند کہ محبت با حقیقت حضرت خاتمیت علیہ من الصلوات اوہا و من التسلیمات اتمہا بکامل ترین مقامی ست و غوامض احکام شرعیہ در صور خاصہ بلی کیفیت متجلی میشود و از مجالی دیگر صاف تر چہرۂ مقصود را انکشاف می بخشد و ما این شہود را کہ در محالی احکام شرعیہ روی نماید باشہودات کہ در مرایای این نشأۃ عنصریہ ظاہر گردد چہ نسبت چہ احکام شرعیہ را شباہت بموجودات نشأۃ آخر دیہ است کہ دران نشأۃ جانب وجود ممکن را ترجیح دادہ مظہر حسن و جمال صفات کہ در وجود ایشان ثابت ست خواہند ساخت بخلاف موجودات این نشأۃ عنصریہ کہ جانب عدم ممکن را مرجح نمودہ

مظهر حسن و جمال که در جانب احتمال عدم صفات نمود از شده بود ساخته از چه صفات واجبی را که موجودات نشأتین مظاهر آنست چنانچه در جانب وجود شان حسن و جمال کائن ست در جانب احتمال عدم شان نیز حسن و جمال ثابت لیکن حسنی که در عدم نمود ار گردد در رنگ آنست که حنظل را بشکر غلاف نمایند و شیرین دانند لهذا تلذذات و نعمات اخروی همه مرضی و مقبول ترقی بخش آمد و آخرت دار رضا گشت و دنیا دار غضب آمد و اسناک و تنعمات فانیهٔ آن غیر مرضی که حسن و جمال انبموطن مخلوط بزهراب عدم ست تحقیق اینمعامله در مکتوب صدم از مکتوبات جلد ثالث حضرت ایشان ماقدس سره بتفصیل کائن ست از انجا طلب نمایند بلکه گوئیم که احکام شرعیه که اوامر و نواهی الهی ست خطاب ازلی ست که بصفت کلام تعلق دارد پس اینجا ظهور نفس اسم بود بی مرآت عدم و سائر ظهورات را که وابسته بظلال اسماست در مرآت عدم بآن ظهور چه مساوات و کدام نسبت نوشته بودند که درین ولامردم بسیار تکلیف طریقه میکنند الخ محمد و ماهر جا که طالب صادق بینند و استقامت راه دهد و اقبال قلب بی تکلف باشد طریقه بگویند والا تکلیف نیست لیکن اگر بعضی وساوس و هواجس درین کار روی دهد استغفار ازان درکار ست بعضی از کمالات ولایت کبری و خصائص نبوت و خواص ولایت قدوة المحققین حضرت ایشان ماقدسنا الصمدیه بسره الاقدس استفسار نموده بودند که درین و ما اکثر این امور در مکاتیب آنحضرت مبین و مشروح ست مطالعه فرمایند اگر در جای خفای ما را استفسار نمایند بتفصیل ولایات سه گانه که ولایت صغری و ولایت کبری و ولایت علیا باشد در مکتوب دویست و شصتم از مکتوبات جلد اول ست و بیان ولایت حضرت ایشان و خصوصیات آن در مکتوب صد و چهارم و مکتوب صد و پنجم از مکتوبات جلد ثالث مذکور ست ببینند و یک تامل نمایند که هر مکتوب بحریست عمان در اسرار بی پایان غواصی باید تا درهای یگانه را از مکاتیب چهارگانه برآورد و از جانرو و دو گانه شکر بجا آرد و آری بسیاری از اسرار ند که در مقید کتابت نیاورده اند لیکن بنوشتن راست نیایند سوقوف بر صحبت ست ؎ آسوده شبی باید خوش مهتابی تا با تو حکایت کنم از هر بابی والسلام اولا و آخرا فرزندان و متعلقان بجمعیت باشند

جلد ثالث

جلد اول

مکتوب صد و بست و چہارم بمولانا محمد صدیق در فرق میان ایمان عوام و خواص و اخص الخواص

اللہ تعالی از مراتب شہود کہ وابستہ بظلال ست گذرانندہ ایمانی بغیب الغیب کہ تعلق باصل دارد ارزانی کناد و ازین وصل کہ در رنگ سراب آب نماست رہائی دادہ بحقیقت کار رسانادایمان بغیب یا نصیب عوام ست یا نصیب اخص خواص کہ بہرہ از کمالات نبوت یافتہ اند و از نہایت النہایت بقدر استعداد آگاہ خواص و متوسطان بلذت شہود خورسند و بخیال وصال آرمیدہ خوش گفت ؎ بوقت صبح شود ہمچو روز معلومت کہ باکہ باختہ عشق در شب دیجور ۔ کلما ہمس بالک او خطر فی خیالک فاللہ سبحانہ بخلاف ذلک ایمان غیب عوام از پس پردہای ظلمانی و نورانی ست و خواص ہر چند از حجب ظلمانی بتمامی وارستہ اند لیکن از حجب نورانی بالکل نہ برآمدہ بآن گرفتار ماندہ اند و شہود آنرا شہود مطلوب تصور کردہ و عاشقیہا کہ بنفس مطلوب توان کرد بآن در میان آوردہ و ایمان غیب اخص خواص از گذشت حجب نورانی و ظلمانی ست این بزرگواران شہود طائفہ ثانیہ را پس پشت دادہ گرفتار رویت انوار اند یقین کردہ اند کہ درین نشأ از ان مرتبہ مقدسہ غیر از ایقان نصیب نیست کہ رویت بنشأ اخروی موعود ست ہر چند ہیچ قسم از حجاب حائل ندارند لیکن ضعف بصر و بصیرت مانع درک شہود ست شتان ما بین الایمانین و الغیبین ربنا اتمم لنا نورنا و اغفر لنا انک علی کل شئی قدیر

مکتوب صد و بست و پنجم بمولانا حسن علی فی التذکیر و النصیحت

استجیبوا لربکم من قبل ان یاتی یوم لا مرد لہ من اللہ مالکم من ملجأ یومئذ و مالکم من نکیر فشمر الصوفی المسارعۃ الی الاستجابۃ شوقا الی رب الارباب و للمبادرۃ الی الخیرات و الطاعات خلسا للمرضیات و الدرجات سارعوا الی مغفرۃ من ربکم و جنۃ عرضہا السموات فوطئت

قلوب العارفین فی بیداء عظمتہ وکبریائہ واحترقت اکباد المحبین فی شوق لقائہ فوا اسفا علی من اعرض عن اللہ ویا حسرتا علی فرط فی جنب اللہ لا اشتغل بتعمیر ما امرت بتخریبہ واجتہد فی تعمیر سرک وتنزیہہ ولا تنظر الی شئ الا ورایت اللہ سبحانہ قبلہ وبعدہ ولا تصحب مع احد الا والبصیرۃ تعالے معہ واعلم انہ عز شانہ مع قلب منکسر حزین اواہ محترق بنار المحبۃ خال عن فکر لاہ متجاف عن دار الغرور متاہب لدار القرار الا لا ترکنوا الی زخارف الاغنیاء والظالمین الا انہم فی مریۃ من لقاء ربہم الا انہ بکل شئ محیط والسلام

مکتوب صد و بست و ششم بنام خواجہ ترمذی فی بیان الاستجابۃ المذکورۃ فی الآیۃ الکریمۃ استجیبوا لربکم الآیۃ وبیان ان جمیع الکمالات مندرجۃ فی الشریعۃ الغراء

عربی

استجیبوا لربکم من قبل ان یاتی یوم لا مرد لہ من اللہ مالکم من ملجأ یومئذ ومالکم من نکیر الاستجابۃ الصوریۃ التجلی بالاحکام الشرعیۃ والتزیین بالسنن المصطفویۃ علی صاحبہا الصلوۃ والسلام والتحیۃ مما یتعلق بالظاہر والاستجابۃ المعنویۃ الانقطاع والتخلی عما سوی الحق تعالی وتقدس والتجلی بالاسرار والمعارف الالٰہیۃ مما یتعلق بالباطن الاول صورۃ الشریعۃ والثانی حقیقۃ الشریعۃ فالکمالات الظاہرۃ والباطنۃ داخلۃ فی دائرۃ الشریعۃ الحقۃ فصورۃ الشریعۃ اصل وحقیقتہا ثمرۃ متفرعۃ علیہا فہی کشجرۃ طیبۃ اصلہا ثابت وفرعہا فی السماء فبقدر قوۃ الاصل یکون الثمرۃ والفرع اکثر واعلی فعلامۃ کمال الوصول کمال التقوے وکمال اتباع الشریعۃ الغراء والتجافی عن دار الغرور والتاہب لدار القرار والصلوۃ والسلام علی نبی المختار وآلہ الابرار کلما اظلم اللیل واشرق النہار وعلی سائر النبیین والملأ الاعلے وسائر الصالحین آمین

مکتوب صد و بست و ہفتم بافادت دستگاہ میر کشیخ در بیان حقیقت ممکن و بیان فنا فی حقیقتے

حضرت حق سبحانہ وتعالی ذات بابرکات را در حوایج قرب بجذبات وعنایات ترقیات دہاد

بالنبی و آلہ الامجاد علیہ و علیہم الصلوات والبرکات الی یوم التناد میدانند باجناب عالی چہ نویسند ممکن بیچارہ کہ نصیب او از مطلوب حقیقی جز استہلاک و اضمحلال نیست و از کمال او چہ دریابد و بحسن و جمال او چگونہ پی برد چہ ذات او عدم ست کہ بواسطہ انعکاس کمالات وجودی نمود پی بود پیدا کردہ است و باین نمود خود را کامل و خیر خیال نمودہ بنیاد را ازین نمود پی بنیاد نہادہ و چون بسابقۂ عنایت در رسد و کمال اصلی پرتو اندازد و حقیقت معاملہ و اشود کمالات انعکاسی باصل عائد گردد و امانت باہل امانت شود عارف رو بصحرای عدم آرد و از ہستی خود منخلع گردد و این زمان بفنای حقیقی مشرف شود ممکن نامراد اگر بخود نسبت خیر و کمال نماید خائن بود و دعوای ہمسری باصل پیدا کند کمال در حق او انتفای کمال ست ازوی و خیریت در سلب خیریت این دیدہ این انقطاع اثر افراط محبت ست کہ باصل پیدا کردہ است چہ مقتضای کمال محبت فنای محب ست در بقای محبوب ؎

عشق آن شعلہ است کو چون برفروخت	ہر چہ جز معشوق باقی جملہ سوخت

و ہر چند ظہور اصل پیش استیلای این محبت شرکت سوز پیش و محو و تلاشی پیش ؎

آنرا کہ بحسن دیدہ تیز ست	این عشق بلای خانہ خیز ست

حضرت حق سبحانہ امثال ما مہجوران را ایمانے باین معانے دہاد و شربے ازین مشرب روزے کناد بالنبی الامی الذی ما زاغ البصر و ما طغی علیہ و علی آلہ الصلوات والبرکات العلی

مکتوب صد و بست و ہشتم بحافظ عبد الغفور در انکہ طالب مواجید طالب ماسواست

مخدوما چون با فقرای شکستہ برای خدای عز و جل محبت دارند امید ست کہ نتیجہ بخش باشد و کشائش کار پیدا کند تلوینات احوال بعضے طالبان راہ آگہی و راہنمای راہ دوست میدہند پیش از وصول بدرجۂ فنا و بقا از مطلب نیست و غیر حق ست تعالی طالب حق را جل و علا اعراض از ماسوای او سبحانہ ناگزیر ست تا قبلۂ توجہ پراگندہ نشود پس طالب احوال و مواجید گرفتار ماسوی ست اگرچہ فنا و بقا از مطالب ست سعی در تحصیل آن و ہمچنین در یوزۂ آن از مہمات مہام ست کہ ولایت باآن

مربوط است و معرفت حق سبحانہ کہ مقصود از ایجاد انسانست بآن منوط دیگران قسم ولولہ شوق و نایرہ عشق کہ در مجاز روی میدہد در حقیقت در کار نیست کہ آن عشق و محبت چون متعلق آن بی کیف و بیچون ست تصییے از بی چونی دارد لہذا آنرا بعضے تعبیر باراده کطاعت نموده اند گاہ باشد کہ آن محبت بمکسوق چون پدید آمد و نعره و زاری پیدا آرد و گاہ بود کہ باین نمط ظہور نکند و بحقیقت بی کیفی خود باشد بلکہ رواست کہ در بعضے اوقات نفی این محبت نماید و فی الحقیقۃ محبت بر کمال بود نمی بینی کہ در عالم مجاز ہیچکس را ہیچ چیز از نفس خود محبوب تر نیست زیرا کہ ہر چیز را کہ دوست میدارد از مال و زن و فرزند برای خود دوست میدارد و در محبت خود ہیچ نعره و شوق در میان نیست و آنچہ گفتیم در عالم مجاز زیرا کہ در عالم حقیقت محبوب حقیقے از نفس خود محبوب تر ست لہذا فنا اثر این محبت آمد ع | گر این سود ا بجان بودی چہ بودی | و محبت رسول خدای تعالی صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم نیز ازین قبیل ست چنانچہ در حدیث آمده لن یؤمن احدکم حتی اکون احب الیہ من نفسہ و اہلہ و الناس جمیعا و شیخ طریقت چون نائب مناب رسول ست صلی اللہ تعالی علیہ وسلم و واسطہ وصول فیوض الٰہی محبت وی نیز باید کہ بر ہمین نمط بود و السلام

مکتوب صد و بست و نہم بمولانا محمد صدیق در تعبیر واقعۂ عالی کہ نوشتہ

الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی مدتیست کہ ازان برادر دینی کتابتی نرسیده خاطر نگرانست بہر حال بجمعیت باشند و بکمال انسانی برسند و اجابی ہمہ را از دعای سلامتی خاتمہ فراموش نکنند پیش ازین بدتی نوشتہ بودند کہ در خواب می بینند کہ بر بالاے دیوار کج کہ در نہایت رفعت و باریکی است برآمده اند و ترسان و لرزان بہیئت تمام بر بالای آن دیوار عبور کرده اند و یک گز و نیم ازین دیوار مانده بود کہ از پشت دیوار افتاد و باز مستحکم شده و کمر چست بر بسته بصد محنت خود را بر سر دیوار کرد چون بر پشت دیوار نگاه کرد دید کہ چند سطری بقلم جلی بر بالای آن دیوار نوشته اند ہذا جدار العشق و سیف المحبۃ بیجردی کہ این کلمات دید نعره از نہاد فقیر برآمد و خود را و ہمہ را معلق یافت

درہمین اثنا افاقت دست داد الخ مخدوما میتواند کہ این دیوار مثل عین ثابتہ شما باشد کہ اصل ولایت مربوط بوصول آنست و وصول آن موجب فنای سالک ست از تعین امکانی و بقای او بوجود موہوب حقانی ناچار سیف محبت بود و چون این تعین عین ثابتہ پردہ است بر روی اطلاق پس جدار عشق بود و پردہ معشوق باشد چہ عشق بمعنے معشوق ست و روا است کہ عشق بمعنی عاشق باشد و اضافت جدار بسوی عشق بیانیہ بود و اطلاق عاشق برین مرتبہ بجہت تحقق و بقای عاشق است بآن مرتبہ و این تعین ہرچند بوجود موہوب حاصل گشتہ است و لیکن از تنگنای جزئیت نہ برآمدہ است و از اطلاق متنزل ست و عاشق در ہر مرتبہ کہ باشد حجاب معشوق ست انت العمامۃ علی تمسک قاعرف حقیقتک و برآمدن بربالای آن کنایت از رفع حجاب این تعین و شہود مرتبہ اطلاقست و در ہوا شدن یا کنایت از گذشتن ست ازین تعین بالکل و در فوق آن خرامیدنست و یا عبارت از نزول ست کہ معبر بسیر عن اللہ باللہ است کہ بعد از سیر فی اللہ بحصول می پیوندد و این تعبیر انسب ست از انکہ این دیوار را بہ تعین امکانی تعبیر نمودہ آید و این واقعہ را تعبیریست دیگر بس عالی کہ از جملہ اسرار قدوۃ المحققین حضرت ایشان ماست قدسنا اللہ بسجانہ بسرہ الاقدس آن معنے بالفعل فراخور حوصلہ شما نمی نماید الا ان یشاء ربی شیئا وسع ربی کل شئی علما چون نسبت شما باہل این نسبت کہنہ درست ست امیدوار باشند فان المرء مع من احب محبت اجمالی دارید و شوق تفصیل ندارید آنرا ہم بیافزائید و غنیمت پندارید و طالب زیادتی باشید و قل رب زدنی علما فریاد حافظ این ہمہ آخر بہرزہ نیست پس ہم قصہ غریب و حدیث عجیب ہست ۔ والسلام علیکم و علی من لدیکم

مکتوب صدوسی ام بخواجہ محمد حکیم ولد رضی اللہ عنہ در انکہ جمیع کمالات منحصر در اتباع سرور کائنات علیہ السلام ست و بیان آنکہ استفاضہ از باطن مرشد باندازہ محبت مریدست

بعد الحمد و الصلوۃ و تبلیغ الدعوات بجناب شفقت مآب میرساند احوال و اوضاع فقرای اینحدود مستوجب حمد ست المسئول من اللہ سبحانہ سلامتکم و استقامتکم علی جادۃ الشریعۃ المرضیۃ و السنۃ السنیۃ

المصطفویۃ علی مصدرہا الصلوٰۃ والسلام والتحیۃ فان الکمالات الصوریۃ والمعنویۃ مندرجۃ فی دائرۃ الشریعۃ البیضاء ومنحصرۃ فی اتباع خاتم الانبیاء علیہ وعلیہم الصلوٰت والبرکات فالجذبۃ والسلوک مرجوان من آثارہ والفناء والبقاء موجودان فی اطوارہ والولایات الثلاث من الصغری والکبری والعلیا قطرات من بحارہ والنبوۃ والرسالۃ ماخوذان من انوارہ والمقطعات القرآنیۃ رموز من اسرارہ صلی اللہ علیہ وآلہ وانصارہ صحیفۂ شریفہ کہ نامزد این دور افتادہ دور از کار فرمودہ بودید رسیدہ خوش وقت ساخت امید کہ این طریقہ را مرعی دارند وتحریک سلسلۂ ارتباط معنوی مینمودہ باشند کہ سبب دعا و توجہ غائبانہ است وہمت بران گمارند کہ این سلسلہ قوی تر گردد وبکمال برسد چہ مقرر است کہ افاضۂ برکات از باطن مفیض باندازۂ این ارتباط است ہر چند باطن طالب بانوار این بطار وشن تر ظہور صورت فیضیہ از باطن مفیض تمام تر ست خوش گفت مصرع

تمام تر ست خوش گفت مصرع	بقدر آینہ حسن تو می نماید روی	مامول از دوستان دعای سلامتی خاتمہ است والسلام

مکتوب صد و سی و یکم بحافظ محمد شریف در نصیحت و ترغیب بر تحصیل فنای قلب و نفس

الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی خدام حافظ الکلام المجید ازین دور افتادہ دعوات خوانند واز دعای خیر منسی نسازند ودر تعمیر اوقات کوشند ودر سر وعلانیہ بورع وتقوی باشند وگور وقیامت را نصب عین سازند وبر ذکر وحضور مراقبہ چندان مداومت نمایند کہ این معنی حضور صفت راسخۂ دل شود واز تکلف یاد کرد وار ہد چنانچہ سمع صفت سامعہ وبصر صفت باصرہ وچون آنحضرت عزائمہ دین خالص میخواہد وبشرکت رضی نیست سعی نمایند کہ ماسوای مذکور از ساحت قلب رخت بر بندد وتعلق علمی وجبلی او از ماسوی برخیزد بحدے کہ اگر بتکلف یاد ماسوا نماید میسر نشود بواسطۂ نسیانی کہ دل را از ماسوای حاصل گشتہ است این زمان سالک بفنای قلبی برسد بعد ازان اگر بمحض فضل نفس حاضر نیز از میان رخت بر بندد وکوس رحلت زند وذکر وتوجہ وحضور از خود بخود بود بفنای نفس مشرف گردد وقابلیت قرب ومعرفت پیدا کند

دادیم ترا گنج مقصود نشان	گر ما نرسیدیم تو شاید برسی	والسلام اولاً وآخراً

مکتوب صد و سی و دوم نیز بحافظ محمد شریف در نصیحت

جناب اخوی حافظ محمد شریف بشرف حفظ اوقات و نسبت باطن مشرف بوده ساعی از زیاد کیفیت آن باشند از دوام ذکر قلبی نوشته بودند مبارکست کوشش نمایند که از ذکر بمذکور رروند و از دال بمدلول آیند و از صورت بحقیقت شوند و از لفظ بمعنی گرایند خوش گفت ؎

قومی گر زوجود خویش فانی	رفته ز حروف در معانی	زیاده برین گنجایش وقت نیست
آسوده شبی بیاد و خوش مهتابی	تا با تو حکایت کنم از هر بابی	والسلام والاکرام

مکتوب صد و سی و سوم بمولانا محمد صدیق در جواب کتابتے که متضمن حالات و استفسار بوده

بعد الحمد و الصلوٰة و تبلیغ الدعوات میرساند مکتوب مرغوب رسید نوشته بودند که در اوائل حال خود را در غلبات محبت از جماعت که اهل شغل بودند ممتاز می یافت الخ الحال خود را بنوعی خالی و دور از کار خیال میکند که از جمیع مخلوقات می شمارد بهیچ وجه در خود رائحه قبولیت نمی فهمد و شغل و اذکار و مراقبه بخود را لاشی می فهمد الخ آمید که ازین هم خراب تر و خالی تر گردند و بعدم صرف ملحق گردند و همه وقت فقر ذاتی منظور بود و امانت باهل امانت شود و عدم بعدم دیگر تعمیر اوقات و وظائف طاعات و ریاضات هرچه از دست آید مغتنم و محمود ست و ترقی بخش و منور باطن ست گو اثر آن بظاهر کمتر مفهوم شود و شوق و لذت آن بالفعل بدرک نیاید استفسار از فرق میان الهام و خطرات امور حسنه نموده بودند بدانند که الهام نیز از جمله خطرات ست لیکن ما به الامتیاز حصول یقین یا غلبهٔ ظن ست بملهم و انشراح باطن ست باین و نیز صاحب الهام می فهمد که از جای القا ست و منشاء خطرهٔ نفس این کس ست و بس و از علامات فنای روحی و سری و خفی و اخفی ما به الامتیاز هر کدام پرسیده بودند مخدوما بالفعل وقت مساعدت این تفصیل نمی نماید که وسعت ندارد و قاصد بر سر راه اگر زمانی الحال چیزی معلوم گردد و توفیق یافت مینویسد انشاء الله تعالی

این قدر ہست کہ فنای نفس از کمال متضمن فنای این لطائف ست کہ رئیس لطائف عشرہ اوست ہم پیش از فنا و ہم بعد از فنا خیارکم فی الجاہلیۃ خیارکم فی الاسلام اذا فقہوا اگر در مکتوب بیان طریق تامل نمایند تحصیل کہ فنائے ہر کدام ازین لطائف جدا جدا فہمند مخدوما اجتناب از امور محدثہ در دین و در طریق ناگزیر ست احداثے کہ در طریقہ کنند کہ در بزرگان نبود مثل بدعتی ست کہ در دین کہ احداث شود برکات طریق تا زمانے فائض ست کہ امور محدثہ آن طریق را ملوث نساختہ اند ان اللہ لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بانفسہم خبر شرط ست

مکتوب صد و سی و چہارم بمولانا احسن علی در مدح بزرگان این طریق عالی و اشارہ بتفحص اسرار عالیہ ایشان

الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی حضرت حق سبحانہ بر جادہ شریعت غرا و سنت مصطفی علیہ وعلی آلہ الصلوات والتسلیمات مستقیم و مستدیم دارد مخدوما بزرگان ما عمل بسنت اختیار کردہ اند و از بدعت اجتناب فرمودہ اموری کہ در دین محدث گشتہ است ہر چند بظاہر در باطن نافع نماید بران عمل نمی نمایند و اتباع سنت را اگرچہ بصورت در حقیقت سود مند نہ نماید از دست نمی نہند لہذا کارخانہ ایشان بلند آمد و پیش طاق وصول شان مرتفع گردید و بدایت اینہا نہایت آمیزگشت و از حقیقت کار آگاہی یافتند و از ظلال گذشتہ باصل پیوستند و از کمالات مخصوصہ انبیا علیہم التحیات والتسلیمات بہرہ کامل گرفتند و حکم نمودند کہ نبوت افضل از ولایت ست اگرچہ ولایت از نبی بود و حکمی کہ بر خلاف آن بود بر سکر وقت محمول داشتہ اند اگر تمہ از حقیقت معاملہ این اکابر در میان آرد نزدیک ست کہ نزدیکان دوری جویند و واصلان راہ ہجر پویند مستمع از ہوش رود و متکلم را تاب نماند

ے فریاد حافظ اینہمہ آخر بہر زہ نیست ہم قصہ غریب و حدیث عجیب ہست

متشابہات قرآنی رمز یست انان و مقطعات فرقانی ایمائے ست بآن این دولت باصالت نصیب انبیائے کرام ست علیہم الصلوات والتسلیمات و کمل ورثہ را از اتباع این بزرگواران نیز نصیب ہست بوراثت و لو علی سبیل القلۃ والندرۃ فعلیک باتباع خاتم الرسل علیہ وعلیہم الصلوات والبرکات

لتنال من برکاتهم وتذوق من انوارهم وتجوس من تهالک الطامة الکبری بشفاعتهم والسلام علیکم وعلی من لدیکم

مکتوب صد و سی و پنجم نیز بمولانا حسن علی در انکه از عهدهٔ منصب قضا برآمدن بسی مشکل ست

بعد الحمد والصلوة وتبلیغ الدعوات باخوی اعزی مولانا حسن علی حسن الله سبحانه حاله وحصل امالیسیر ساند احوال فقرای اینجا ودستوجب حمد ست کتابت آن برادر رسید الله تعالی بکمیت ظاهر وباطن وارادو واز دیدو دانش ما سوا رهائی دهاد واز آفاق وانفس ترقی بخشاد وانچه در باب قاضی محمد رفیع نوشته بودند مخدوما این معامله هرچند تعلق بصحبت دارد لیکن شوق مشار الیه ملاحظه نموده طریقه رامی نویسد حق سبحانه نافع گرداند از عهدهٔ منصب قضا برآمدن بسی مشکل ست قاضی متشرع باید کار از عهدهٔ این خدمت برآید امام ابو حنیفه رحمه الله آن علم وتقوی قبول این منصب نمود ترسان ولرزان باید بود وهموارهٔ خلاصی ازین منصب بزاری مسألت باید نمود احتیاط در لقمه شرط اینراه ست بحسب ادا بمشار الیه یعنی در میان آرند والسلام علیکم

مکتوب صد و سی و ششم بملا نعمت الله در نصیحت

اخوی اعزی مولانا نعمت الله بانعامات خداوندی جل شانه ممتاز باشند کتابت شما رسید در تعمیر اوقات جد بلیغ مرعی دارند واختلاط باخلائق بقدر ضرورت نمایند واحیای لیالی را مغتنم دانند وبرکردار خود گریه وزاری دارند واین دو را فتاده را بدعا یاد کنند والسلام علی من اتبع الهدی

مکتوب صد و سی و هفتم بمیرزا عبید الله در ذکر اسرار غامضه بطریق اجمال

بعد الحمد والصلوة وتبلیغ الدعوات میرساند مجاری امور مشکور ست المسئول منه سبحانه عافیتکم واستقامتکم وترقی درجاتکم فی مدارج القرب ووصولکم الی مراتب الولایات الثلث ثم منها الی علوم الوراثة والنصیب من کمالات مرتبة النبوة ثم منها الاطلاع الی مقام خاتم الانبیاء علیه وعلیهم وعلی آل کل الصلوات والبرکات بطمئنان النفس کمال الاطمینان وبشرح الصدر حق الانشراح ویجری العناصر المختلفة

مجری الاعتدال فیاخذ نصیبا من الخلۃ والمحبۃ الذاتیۃ وحظا من الاسرار الخفیۃ التی اشیر الیہ بلسان الصحابی لو استفہ فیکم لقطع ہذا المیلوم وینبغی ان یعلم ان العمدۃ فی حصول کمالات الولایۃ الصغری المراقبۃ والاذکار القلبیۃ من ذکر اسم الذات والنفی والاثبات وفی حصول الولایتین الاخریین الذکر اللسانی بالنفی والاثبات ومدد فی حصول الکمالات المربوطۃ بمرتبۃ النبوۃ تلاوۃ القرآن والصلوۃ خصوصا الصلوۃ المفروضۃ ثم یجیئ بعد ذلک مقام لیس للعمل فیہ نتیجۃ ولا للاعتقاد اثر الترقی ہناک مربوط بمجرد التفضل والاحسان وہذا المقام بالاصالۃ مخصوص بالانبیاء المرسلین علیہم السلام والبرکۃ وبتبعیتہم لغیرہم ایضا نصیب من ہذا المقام ثم یاتی کمال فوقہ یرتقی فیہ من التفضل الی المحبۃ فالترقی فی حصول ہذا الکمال منوط بالمحبۃ لصرفہ وصف المحبۃ ایضا کمالان المحبیۃ والمحبوبیۃ فظہور کمالات المحبیۃ الذاتیۃ بالاصالۃ مخصوص بالکلیم علیہ السلام وکمالات المحبوبیۃ الذاتیۃ اولا مخصوص بالحبیب علیہ وعلی آلہ افضل الصلوات واکمل التحیات وبطفیلہا ثانیا لغیرہما رجاء من ہذین الکمالین والسلام

مکتوب صد و سی و ششم بمولانا محمد صدیق در ترغیب بر اعلای ہمت و در کشف سر آنکہ در غیر توجہ نسبت متزاید گردد بخلاف توجہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی صحیفہ شریفہ رسیدہ خوشوقت ساخت از دید قصور و بلند ہمتی وعدم اکتفا بامور حاصلہ نوشتہ بودند نیک و مبارکست ممکن بیچارہ کہ فی نفسہ از خیر و کمال تہی ست کمال در حق او دید قصور و سلب کمال ست و خیریت در نفی خیریت و شہود نقص و شریت بعد از انکہ خود را از کمال موہوم تہی ساخت و رسوے امانت نمود شایان آن شد کہ از غنی مطلق گدائی نماید و در یوزہ گری کند و چون عطایا و کمالات او را پایانی نیست و تعطش و افلاس این نیز بحد کمال ہر چند بلند ہمتی کند و بہل من مزید سر ایدی سزد نوشتہ بودند ہر گاہ قصد استوجہ و مراقب میشود نسبتے کہ خاطر خواہ ست محسوس نمیگردد و چون خود را از توجہ وامیگذارد بیجہات مبے قصد نسبت مخصوص محسوس میگردد لہذا بمراقبہ کمتر می پردازد و مخدوم نسبت

باطن ہر چند باصالت روند و از قید ظلیت وارہد از درک ظاہر دور تر افتد و در حیطۂ مراقبہ شد اید مراقبہ بکمالات ظلی دست و گریبانست و از کمالات اصلی قلیل النصیب اہل شہود و مشاہدہ بمراقبہ ملتذ ند و آنکہ از شہود گذشتہ است بمراقبہ کمتر پردازد باید دانست کہ انچہ مذکور شد معاملۂ اہل انتہا و اخص خواص ست و سر انیمنی نسبت بخواص و متوسطان آنست کہ چون ظاہر سالک بباطن خج و توجہ ندارد و باطن در معاملۂ خود سرگرم ست و بی مراعات احدی بمطلب آویختہ است و چون ظاہر روی بباطن آرد باطن را نیز متوجہی بظاہر پیدا شود و دران سرگرمی کہ بمعاملۂ خود است فتوری او یابد و آن حضور و آرام خلل پذیرد و اللہ سبحانہ الملہم للصواب

مکتوب صد و سی و نہم باخواجہ محمد صدیق پشاوری در بیان حقیقت عارف کامل

بعد الحمد و الصلوۃ و تبلیغ الدعوات الی الاخوان الکرام خواجہ محمد صدیق و مولانا حسن علی و ملا نعمت اللہ افنا ہم اللہ سبحانہ عن الاہوا و الارادات و ابقاہم بالمرضیات و سائر الکمالات و زینہم بلباس التقوی و جلاہم بتجلیۃ التجلیات و احرجہم عن تفاصیل الشیون علی اجمال الذات فالعارف الکامل المشرف بالبقاء الذاتی یشاہد بجمالہ فی مرایا العوالم و یری نفسہ کلا و اجمالا و العالم مظاہرہ و تفصیلہ و یعاین ذاتہ ساریا فی افراد العالم محیطا بہ احاطۃ الکل لا جزء بل لبعض منہ احاطۃ الذات لصفاتہ فلہ الذات و ما سواہ مظاہر الصفات و ہذا النوع الاخیر مخصوص بافراد من الکمل لہ حکم العنقاء فی الغرابۃ لو وجد واحد بعد الوف من السنین لا عتنم

اگر بادشہ بر در پیر زن		بیاید تو ای خواجہ سہلت مکن

مکتوب صد و چہلم بشیخ عظیم جلال آبادی در انکہ درجات متابعت رسول علیہ السلام بعضے کسبی ست و بعضے موہبی و اعتقاد و عمل را در بعضے دخل ست و در بعضے نہ

بعد الحمد و الصلوۃ و تبلیغ الدعوات میرساند احوال و اوضاع فقرا ہی بیخود و مستوجب حمد ست امید کہ اجای دور افتادہ نیز بہ نہج صلاح باشند و بر متابعت سید کائنات مفخر موجودات علیہ افضل الصلوات و اکمل التحیات ظاہرا و باطنا مستقیم بوند و این متابعت را درجات و مراتب ست حضرت قبلۃ الواصلین اسوۃ المحققین خلیفۃ اللہ

فی العالمین حضرت ایشان قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس در مکتوب پنجاہ و چہارم از مکتوبات جلد ثانی ہفت درجہ متابعت قرار دادہ اند آن مکتوب را اگر توانند مطالعہ کنند و در درجہ نخستین ازان کسبی ست کہ باعمال ظاہر و باطنہ تعلق دارد درجہ سوم من وجہ کسبی و من وجہ موہبی ست چہ مبادی و مقدمات آن کسبی ست و نفس آن موہبی است درجہ چہارم موہبی ست لیکن اعتقاد و عمل را در حصول آن مدخلی ہست درجہ پنجم و ششم ازین ہم برتر ست و از ہفتم چہ نویسد مقصود از مطالعہ آن تقسیم اذواق خواص اہل اللہ و چیزست اطلاع بر عجز و قصور خود و ایمان بکمال اکابر کہ مثمر برکات ست و حصول ازدیاد محبت ست بایشان تا داخل بشارت المرء مع من احب گردد و السلام والاکرام

مکتوب صد و چہل و یکم بمیرزا عبید اللہ بیگ در آنکہ موجود حقیقی را با موہوم ہیچ نسبت نیست

بعد الحمد و الصلوۃ و تبلیغ الدعوات بجناب اخوی عبید اللہ بیگ میرساند صحیفہ لطیفہ کہ متضمن احوال شریفہ بود رسیدہ خوشوقت ساخت آنچہ اندراج یافتہ بود کہ توحید جز تبدل علم نیست اطلاق فنا بران مستبعد است و نیز مندرج بود کہ تنزیہ را بر تشبیہ مینمایند کہ اصلا بہ تشبیہ روی ندارد و تشبیہ را بکمالی جلوہ میدہند کہ اصلا بہ تنزیہ نزاعی ندارد ہمہ درست و سنجیدہ است موجود حقیقی را با موہوم چہ نزاع و کدام تدافع موجود در مرتبہ کائن ست کہ از موہوم در آنجا نامی و نشانی نیست آئینہ را با صورت منعکسہ دران ہیچ نسبت نیست نمیتوان گفت کہ صورت داخل آئینہ است یا خارج ازان متصل بآن یا منفصل ازان این نسبت موہوم را با موجود ست کہ ہر دو در یک مرتبہ اند آئینہ در خارج ست و صورت مخترع وہم توحید درین مرتبہ ہر چند تبدل علم ست لیکن عبارت معروفہ را کہ فنای ہستے موہوم و بقای ہستی حقیقے باشد میتوان باین معنے صرف گرد انچہ نوشتہ اند کہ الآن فکر بہر چہ منتہی بود دیگر اعمال مشروعہ ہمان شہود می بخشد اصیل ست اللہ تعالی این دیدہ را بکمال رساند و ہر حکمے از احکام شرعیہ را ہی بمطلوب کشاید و السلام

مکتوب صد و چہل و دوم بمحمد کاشف در جواب سوالی کہ نموذہ کہ در ذکر لسانی نفی و اثبات کلمہ محمد رسول اللہ را با کلمہ لا الہ الا اللہ چند بار ضم کند و در جواب سوال وی از سجدہ بعد وتر

بعد الحمد و الصلوٰۃ و تبلیغ الدعوات بہ برادر رشید خواجہ محمد کاشف میرساند کتابتی کہ در ینولا بدست حامل باعصا ہا فرستادہ بودند رسید و رسانیدند تقبل اللہ سبحانہ استفسار نمودہ بودید کہ در وقت تکرار کلمہ طیبہ نفی و اثبات کلمہ مبارکہ محمد رسول اللہ را ہم بآن ضم کنند یا نہ و اگر کنند بعد از چندین مرتبہ ضم بکنند مرتبہ را تعیین نیست بعد ہر دہ یا ہر بیست یا ہر پنجاہ یا صد ضم کنند و تکرار این کلمہ نفی مقاصد و مرادات خود نمایند تا بتمام از مرادات خود برآیند و جز واحد حقیقی و مطلب تحقیقی ہیچ مقصود نداشتہ باشند مراد خود جستن را مقام بندگی برنتابد مشائخ فرمودہ اند ہر چہ مقصود تست معبود تست و در حدیث آمدہ است من جعل ہمومہ ہما واحدا کفاہ اللہ ہمومہ الدنیا و الآخرۃ و در روایتی ہما واحدا ہم المعاد یا ہم الآخرۃ آمدہ است مراد از معاد یا آخرت دار الخلود ست کہ دار القاست و میتواند کہ مراد از ان بازگشت باصل باشد چنانچہ مولوی علیہ الرحمہ درین بیت اشارہ نمودہ است ؎

ہر کسی کو دور ماند از اصل خویش	باز جوید روزگار وصل خویش

استفسار دیگر از سجدہ بعد وتر نمودہ بودند فقیر جواب آنرا بار روایت پیش ازین فرستادہ است عجب ست کہ نرسیدہ باشد عمل ما و عمل حضرت ایشان ما نیست و علما آنرا منع کردہ اند نباید کرد فی سنن المدے المسجدتین بعدہا ای صلوٰۃ الہدیٰ المفصولتین بینہما بالجلوس و قرارۃ آیۃ الکرسی فیہ المعمولتین علیہما فی بلاد الہند لا اصل لہما من الاخبار و الآثار و لا روایۃ لہما ایضا فی الفقہ المختار و لا عمل علیہما فی اہل العرب بل الشافعیۃ یقولون بحرمتہما و اکثر الحنیفۃ لا یعرفونہما اصلا و راسا و سالت فقہاء المدینۃ عنہما فقلوا الکراہۃ فیہما

مکتوب صد و چہل و سوم بشیخ محسن کشمیری در بیان آنکہ طالب حکم اعمی دارد وصول وی بخدمت کامل موہبت صرف ست

بسم اللہ الرحمن الرحیم حضرت حق سبحانہ و تعالی از رقیت ماسوا محرر ساختہ بتمام گرفتار جناب قدس خویش گردانادو بحقیقت احسان کہ نشان آن ان تعبد اللہ کانک تراہ است رسانادتام معیت او تعالی کہ با عباد محسنین ست کہ از کلام مجید مفہوم ست جلوہ فرماید و از آسم بسمے دلالت نماید و بشرح صدر کہ وابستہ باطمینان نفس و در آمدن نور یقین در سینہ کہ علامت آن بجائی از دار

غرور و آماوگی دار قرار ست کما ورد متحقق سازد بحرمۃ من ماز اغ بصرہ و ما طغی علیہ و علی آلہ الصلوات والبرکات والتسلیمات العلے صحیفہ شریفہ کہ منبئ از درد طلب و شوق مطلوب بی ہمتا بود مشرف ساخت چہ نعمتے ست کہ باوجود تعلقات شتی و صحبت اہل دنیا سودای مطلوب حقیقی در سویدای دل پیدا آید و ہوای ہویت غیب از جبین جان ہویدا باشد محبت درویشان اثر آنست و نیاز با ایشان بینہ بران محب این طائفہ باین طائفہ است و جلیس ایشان با ایشان المرء مع من احب حدیث نبویست علیہ و علی آلہ الصلوۃ والسلام از حق سبحانہ از دیاد این داعیہ را داعی باشند قوت این خواہش و شوق خواہند تا درین طلب یکرو و یک جہت باشند و این جوہر نفیس را بغبار امانی فانیہ بی نور و بی رونق نسازند و بزاری از کرم او تعالی مسألت نمایند کہ بصحبت کامل رساند تا جوہر استعداد متجلے شود و کمال انسانی در صحبت او ظہور نماید و بصحبت ناقص گرفتار نسازد کہ از ناقص کامل نیاید استعداد سالک ضائع شود ع از کوزہ ہمان برون تراود کہ در دست ✤ طالب بیچارہ حکم اعمی دارد مشکل ست کہ تمیز میان کامل و ناقص کند سابقہ فضل اینجا در کار ست و دستگیری رحمت می باید پس در یوزہ حصول کمال ازین عاجز بے پر و بال در رنگ سوال ست از سائل بی نوال ہر چند از راہ محبت این طائفہ علیہ ایمانی بکمال این اکابر حاصل نمودہ است لہذا بعضے از طالبان کہ باوی نشست و خاست مینمایند از راہ حسن ظن بلکہ بحض فضل و موہبت شربی ازین مشرب حاصل نمودہ است وی نمایند و واسطہ رشد و ہدایت جمعی میگردند لیکن چون این دور از کار درین محبت ناقص ست در متفرع علیہ آن نیز باید کہ ناقص باشد آری بمقتضائے حدیث قدسی انا عند ظن عبدی بی چون حسن ظنے باین فقرائے بی سر و برگ پیدا کردہ اید تحمل کہ بفضل باندازۂ آن از انطرف نیز معاملت فرمایند ع

می تواند کہ دہد اشک مرا حسن قبول	آنکہ در ساختہ است قطرۂ بارانی را

السلام علیکم و علے سائر من اتبع الہدے و التزم متابعۃ المصطفے علیہ و علے آلہ الصلوات و التسلیمات و التحیات و البرکات العلے

مکتوب صد و چہل و چہارم بمولانا محمد صدیق در انکہ معاملہ اصل در امور است و آنچہ بخلاف ست از ظلال ست

بسم اللہ الرحمن الرحیم جناب اخوی توفیق آثاری مولانا محمد صدیق ازین دور افتادہ دعا و سلام عافیت انجام خوانند و بر وظائف طاعات و اذکار سرگرم بوند و نماز شب و گریۂ سحر را مغتنم شمرند و خواہان معاملہ باشند کہ از حوصلۂ درک بیرون بود و معبر بعبارت و مشار باشارت نگردد و جولانگاہ وہم نباشد معاملہ کہ بحل وابستہ است چنین ست و انچہ نہ چنین ست بظلال و اوصاف تعلق دارد مانا کہ سید الطائفہ قدس سرہ بعد از موت در منام کہ از حال خود خبر دادہ است اشارت بہمین معاملہ نمودہ آنجا کہ فرمودہ طاحت العبارات فنیت الاشارات و انفقنا الارکیعات رکعنا ہا فی جوف اللیل چہ عبارات و اشارات کہ بظلال و صفات وابستہ است بعد از ظہور اصل ہبأ منثورا گشت و فانی و ناچیز شد و اثری ازان نماند و چون بآن ذروۂ علیا ملایمت ندارد غیر از ادای وظائف بندگی از بندہ علی الخصوص ادای نماز کہ معراج مومن ست و جامع عبادات ست خصوص کہ در جوف شب واقع شود کہ آن وقت اشرف ساعات زمانست و ہنگام نزول باین آسمان لاجرم فرمودہ و انفقنا الارکیعات رکعنا ہا الخ حضرت خواجہ نقشبند قدس سرہ فرمودہ اند ہفت سال ہمراہ مولانا عارف درنگ و بوے آن بودم کہ از اصل آگاہی یابم سہ بار بسفر حجاز رفتم اگر مثل مولانا یا شبیہ مولانا آنجا مے یافتم ہرگز از انجا برنمیگشتم پس بر امثال ما مہجوران ناگزیر ست کہ بجان و دل درین طلب بکوشیم و از ہر جا بوی ازین دولت بمشام باطن برسد از پی آن برویم و السلام اولا و آخرا

مکتوب صد و چہل و پنجم بمحمد عاشور بخاری در آنکہ کلمۂ طیبہ توحید متضمن خلاصہ تمام سلوک است در ذکر نصائح نافعہ

الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی صحیفۂ شریفۂ خوشوقت ساخت حضرت حق جل و علا از گرفتاری ماسوی بکلی نجات دہاد و در مدارج قرب ترقیات روزی کناد و از برکات کلمۂ طیبہ سیراب گرداناد مقرر اہل اللہ است کہ در تنویر باطن نافع تری ازین کلمۂ مبارکہ نیست بجز اول این کلمۂ سالک مستعد نفی ماسوای مطلوب حقیقی می نماید و بجز دوم آن اثبات معبود بحق میفرماید کہ خلاصہ تمام سلوک ست

تا بجاروب لا نروبے راہ	نرسی در سرائے الا اللہ	طلب نصائح کہ مشتمل بر تہذیب

اخلاق باشد نمودہ بودند مخدوم مکاتب شریعہ و احادیث نبویہ علی مصدرہا الصلوۃ والتحیۃ بروجہ کمال متکفل این امرست بمقتضای شریعت غرا عمل نمایند و سنن مصطفی را علیہ الصلوۃ والسلام در ہمہ امور پیشوا سازند کہ نجات اخروی و وصول بدرجات قرب الٰہی جل شانہ مربوط بآنست و در تعمیر اوقات جد بلیغ مرعی باید داشت کہ وقت بغایت عزیز ست در لا یعنی صرف نشود و اختلاط بخلق بقدر ضرورت باید نمود زیادہ بر قدر حاجت با مردم صحبت داشتن درین راہ مرغ مہلک ست و احیای لیالی و گریۂ سحری را غنیمت باید شمرد و از انہماک در لذات فانیہ محترز باید بود کہ باطن را مکدر و بی رونق می سازد و با ہمہ کس خندان و کشادہ ابرو پیش باید آمد و از امر معروف و نہی منکر بروجہ احسن خود را دریغ نباید داشت و در طعام و منام و کلام رعایت حد وسط باید کرد ؎ | | نچندان بخور کز دہانت برآید

نچندانکہ از ضعف جانت برآید | | و در طلب حق جل و علا مضطرب و بی آرام باید بود و ابو بکر مستانی گفتہ است کہ تصوف اضطراب ست چون سکون آید تصوف نماند محب را بی محبوب قرار نیست و ہیچگونہ بماسوا انس و الفت نمیگیرد و گفتہ اند مرید را بدین صفت باید بود کہ در کلام مجید مسطور ست حتی اذا ضاقت علیہم الارض بما رحبت و ضاقت علیہم انفسہم و ایام جوانی را مغتنم دانند و قوت آنرا صرف خدمات مولا سبحانہ در وقت پیری بر تقدیر حیات و فراغ معلوم ست کہ چہ از دست می آید حدیث شاب تائب الی اللہ گوش زد شدہ باشد و از صحبت مبتدع دور باید بود و از امور مبتدعہ یکسو باید شد کہ نجات در سنت ست و از حق سبحانہ ہمواره مسألت باید نمود کہ بصحبت کامل رساند تا جوہر استعداد متجلی شود و کمال انسانی ظہور نماید و بصحبت ناقص گرفتار نسازد کہ از ناقص کامل نیاید و استعداد سالک ضائع شود نوشتہ بودند کہ عقیدۂ وحدت چنان راسخ شدہ است کہ ساعت بساعت دل از ملاحظہ سریان فیض حقیقی متاثر میشود و تولای کلی در امور بخداوند و دیگر در بعضے امور الخ نعمت بزرگست شکر خداوندے جل سلطانہ بجا آرند و از دیاد این دید خواہند تا ہمہ جا جمال او مطالعہ نمایند و ہمہ را مرایای کمال او فہمند و از حول و قوۃ خود بتمام برآیند و ہمہ امور را مفوض باو دانند و از خود معدوم و باو موجود باشند و ذات او را و اوراد او را تصور نمایند واقعہ کہ دیدہ و نوشتہ بودند بغایت پسندیدہ و روشن ست

واز مناسبت تامہ خبر میدہد حق سبحانہ امور مبطنہ را از قوت بفعل آوردانہ قریب مجیب ؎

بس کنم خود زیرکانرا این بس ست	بانگ و کردم اگر دہ کس ست	والسلام علیکم

مکتوب صد و چہل و ششم بمولانا محمد صدیق در انکہ ظہور جلال الٰہی را جل شانہ در رنگ جمال و انعام او سبحانہ موجب ترقی و لذت باید فہمید

الحمد للہ فی السراء و الضراء ہر چہ از محبوب حقیقی جل سلطانہ آید در نظر محب بلکہ در نفس امر عطا و زیباست محب از ایلام او لذت میگیرد چنانکہ از انعام او یکی را ظہور جمال او می بیند و دیگری را مظہر جلال او ہر دو را صفت کمال می فہمد و صفت را زینہ بموصوف می نماید و از صفت بموصوف می گراید و از ارتحال فرزند جگر گوشہ برضای و شکیبائی پیش آیند بلکہ چون فعل محبوب حقیقی ست ازان لذت گیرند و فعل را زینہ وصول فاعل سازند چین ابروئی و بصبری چہ گنجایش دارد از وجود فرزند چنانچہ متمتع بودند و ظہور نعمت حق جل و علا آنرا تصوری نمودند از فقدان نیز باید کہ خوشوقت باشند و ترتیب جلالی در حق خود دانند و سعادت خود درین درد و الم کہ دریچۂ رضامندی صاحب حقیقی است جل سلطانہ فہمند مصیبتہای این جہان ہر چند بظاہر خراشندہ و جراحت ست اما نظر بباطن مرہم و راحت ست و سبب قرب و ترقیات ست خوش گفت ؎

با درد بساز چون دوائی تو منم	وکس منگر چو آشنائی تو منم
شکرانہ بدہ کہ خون بہائی تو منم	گر بر سر کوی عشق ما کشتہ شوی

مکتوب صد و چہل و ہفتم بمیر محمد خانی در ترغیب بر تعمیر اوقات و ذکر احادیث فضائل قضای حوائج مسلمانان و فضائل حسن خلق

بشتاب اللہ سبحانہ و ایاکم علی متابعۃ سید المرسلین حبیب رب العالمین علیہ و علی آلہ من الصلوات افضلہا و من التسلیمات اکملہا شفقت آثار احیات دنیوی بغایت قلیل ست و معاملات ابدی و سرمدی بآن مربوط سعادت مند کسی ست کہ این فرصت بسیر و غنیمت دانستہ ساختگی کار آخرت دران نماید

وتوشۂ سفر دراز را مہیا سازد وچون شما را حق تعالی مرجع مہمات جمعی از خلائق ساختہ است
شکر خداوندی جل سلطانہ بجا آوردہ کمر ہمت زار در روائی مہمات خلق اللہ چست بربندد و خدمتگاری
علیہ وآلہ صاحب خود را وسیلۂ نیل درجات دنیوی واخروی تصور فرمایند و نیک سلوکی واحسان
باخلائق وملاطفت جبہ وحسن خلق باایشان ورفق وسہولت در معاملات ایشان را ذریعۂ رضامندی
مولای حقیقی جل سلطانہ دانند وسبب نجات ووسیلۂ ترقی درجات فہمند در حدیث آمدہ است الخلق
عیال اللہ فاحب الخلق الی اللہ من احسن الی عیالہ لہذا احادیث چند در فضیلت قضای حوائج مسلمانان
واد خال سرور را برایشان وفضیلت حسن خلق ورفق وتانی وبردباری می آرد نیک تامل نمایند
واگر در معنی حدیثی خافیہ ماند از طالب علم متدین حل آن خواہند پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم
فرمودہ است المسلم اخو المسلم لا یظلمہ ولا یسلمہ ومن کان فی حاجۃ اخیہ کان اللہ فی حاجتہ ومن فرج
عن مسلم کربۃ فرج اللہ عنہ کربۃ من کرب یوم القیامۃ ومن ستر مسلما ستر اللہ تعالی یوم القیمۃ رواہ
البخاری ومسلم ودر روایت مسلم ست واللہ تعالی فی عون العبد ما کان العبد فی عون اخیہ وہم در
حدیث ست ان للہ خلقا خلقہم لحوائج الناس یفزع الناس الیہم فی حوائجہم اولئک الآمنون یوم
من عذاب اللہ رواہ الطبرانی وہم در حدیث آمدہ است ان للہ تعالی اقواما اختصہم بالنعم لمنافع
العباد ویقرہم فیہا ما بذلوہا فاذا منعوہا نزعہا منہم فحولہا الی غیرہم رواہ ابن ابی الدنیا والطبرانی
وہم در حدیث ست من مشی فی حاجۃ اخیہ کان خیرا لہ من اعتکاف عشر سنین ومن اعتکف یوما
ابتغاء وجہ اللہ تعالی جعل اللہ بینہ وبین النار ثلاث خنادق کل خندق ابعد مما بین الخافقین
رواہ الطبرانی وابن عدی وقال صحیح الاسناد وہم در حدیث ست من مشی فی حاجۃ اخیہ حتی تقضیہا له
اظله الله عزوجل بخمسۃ وسبعین الف ملک یصلون علیہ ویدعون لہ ان کان صباحا حتی یمسی
وان کان مساء حتی یصبح ولا یرفع قدما الا حط اللہ عنہ بہا خطیئۃ ورفع بہا درجۃ رواہ ابن حبان
وغیرہ وہم در حدیث ست من مشی فی حاجۃ اخیہ المسلم کتب اللہ تعالی لہ لکل خطوۃ سبعین حسنۃ ومحی
عنہ سبعین سیئۃ الی ان یرجع من حیث فارقہ فان قضیت حاجتہ علی یدیہ خرج من ذنوبہ کیوم

ولدته امه وان هلک فیما بین ذلک دخل الجنة بغیر حساب رواه ابن ابی الدنیا وبهم در حدیث ست من کان وصلة لاخیه المسلم الی ذی سلطان فی مبلغ برٍ وتیسیر عسر اعانه الله تعالی علی اجازة الصراط یوم القیمة عند دحض الاقدام رواه الطبرانی وبهم در حدیث ست افضل الاعمال ادخال السرور علی المومن کسوت عورته او اشبعت جوعته او قضیت له حاجة رواه الطبرانی وابو الشیخ وبهم در حدیث ست احب الاعمال الی الله تعالی بعد الفرائض ادخال السرور علی المسلم رواه الطبرانی وبهم در حدیث ست ما ادخل رجل علی مومن سرورا الا خلق الله تعالی عزوجل من ذلک السرور ملکا یعبد الله عزوجل ویوحده فاذا صار العبد فی قبره اتاه ذلک السرور فیقول اما تعرفنی فیقول له من انت فیقول انا السرور الذی ادخلتنی علی فلان اما الیوم آنس وحشتک والقیک حجتک واثبتک بالقول الثابت واشهدک مشاهد یوم القیمة واشفع لک الی ربک وارید یک منزلک من الجنة رواه ابن ابی الدنیا وابو الشیخ وبهم در حدیث است سئل رسول الله صلی الله تعالی علیه وآله وسلم عن اکثر ما یدخل الناس الجنة فقال تقوی الله وحسن الخلق وسئل عن اکثر ما یدخل الناس النار فقال الفم والفرج رواه الترمذی وابن حبان والبیهقی وبهم در حدیث ست ان من اکمل المومنین ایمانا احسنهم خلقا والطفهم باهله رواه الترمذی وبهم در حدیث ست ان العبد لیبلغ بحسن خلقه عظیم درجات الآخرة وشرف المنازل وانه لعبد یعبد الله تعالی فی اقصی الارض فیرمی بحسن خلقه الی مدخله وانه لیبلغ بسوء خلقه اسفل درجة فی جهنم رواه الطبرانی وبهم در حدیث ست الا اخبرکم بالیسر العبادة واهونها علی البدن الصمت وحسن الخلق رواه ابن ابی الدنیا وبهم در حدیث ست ان رجلا اتی النبی صلی الله تعالی علیه وآله وسلم من قبل وجهه فقال یا رسول الله ای العمل افضل قال حسن الخلق ثم اتاه عن یمینه فقال ای العمل افضل قال حسن الخلق ثم اتاه عن شماله فقال یا رسول الله ای العمل افضل قال حسن الخلق ثم اتاه من بعده یعنی من خلفه فقال یا رسول الله ای العمل افضل فالتفت الیه رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم فقال ملک لا تفقه حسن الخلق هو ان لا تغضب استطعت رواه محمد بن نصر المروزی وبهم در حدیث ست انا زعیم ببیت فی ربض الجنة لمن ترک المراء وان کان محقا وببیت فی وسط الجنة لمن ترک الکذب وان کان مازحا وببیت فی اعلی الجنة لمن

حسن خلقہ رواہ ابوداؤد وابن ماجۃ والترمذی وہم در حدیث قدسی آمدہ ان ہذا دین ارتضیتہ لنفسی ولن یصلح لہ الا السخاء وحسن الخلق فاکرموہ بہما ما صحبتموہ رواہ الطبرانی والبزار وہم در حدیث ست الخلق الحسن یذیب الخطایا کما یذیب الماء الجلید والخلق السوء یفسد العمل کما یفسد الخل العسل رواہ الطبرانی وہم در حدیث ست ان اللہ رفیق یحب الرفق فی الامر کلہ رواہ البخاری ومسلم وہم در حدیث ست ان اللہ عزوجل یحب الرفق ویرضاہ ویعین علیہ مالا یعین علی العنف رواہ الطبرانی وہم در حدیث ست الا اخبرکم بمن یحرم علی النار او بمن یحرم علیہ النار یحرم علی کل ہین لین سہل رواہ الترمذی وہم در حدیث ست التأنی من اللہ تعالی والعجلۃ من الشیطان وما احدکم اکثر تعاذیرا من اللہ تعالی وما من شیء احب الی اللہ تعالی من الحمد رواہ ابو یعلی وہم در حدیث ست ان العبد لیدرک بحلمہ درجۃ الصائم القائم رواہ ابن حبان وہم در حدیث ست وجبت محبۃ اللہ علی من غضب فحلم رواہ الاصفہانی وہم در حدیث ست الا ابئکم بما یشرف اللہ بہ البنیان ویرفع بہ الدرجات قالوا نعم یا رسول اللہ قال تحلم علی من جہل علیک وتعفو عمن ظلمک وتعطی من حرمک وتصل من قطعک رواہ الطبرانی والبزار وہم در حدیث ست لیس الشدید بالصرعۃ انما الشدید الذی یملک نفسہ عند الغضب رواہ البخاری ومسلم وہم در حدیث ست ان من الصدقۃ ان تسلم علی الناس وانت طلیق الوجہ رواہ ابن ابی الدنیا وہم در حدیث ست تبسمک فی وجہ اخیک لک صدقۃ وامرک بالمعروف ونہیک عن المنکر صدقۃ وارشادک الرجل فی ارض الضلال لک صدقۃ واماطتک الحجر والشوک والعظم عن الطریق لک صدقۃ وافراغک من دلوک فی دلو اخیک لک صدقۃ رواہ الترمذی وہم در حدیث ست ان فی الجنۃ غرفۃ یری ظاہرہا من باطنہا وباطنہا من ظاہرہا فقال ابو مالک الاشعری لمن ہی یا رسول اللہ قال لمن اطاب الکلام واطعم الطعام وبات قائما والناس نیام رواہ الطبرانی والحاکم این احادیث از کتاب ترغیب وترہیب کہ از کتب معتبرہ علم حدیث ست ایراد نمودہ شدہ است اللہ تعالی عمل بمقتضای آن کرامت فرماید صفحہ احوال خود را بمضمون این احادیث موازنہ نمایند انچہ موافق حال آید شکر خداوندی جل سلطانہ بران بجا باید آورد وانچہ نہ چنین باشد بعجز ودرماندگی توافق حال خود بآن از حق سبحانہ مسألت باید نمود واگر بفضل توفیق عمل آن کسی نیابد بہر حال اعتراف بتقصیر

خود نقد او خواہد بود اگر ہم نعمتے ست العیاذ باللہ سبحانہ کہ توفیق عمل نیابد و خود را مقصر ہم نداند کہ از اسلام قلیل النصیب ست ؎ ہر کس بیافت دولتی یافت عظیم ✣ وانکس کہ نیافت در نیافت غظیم بس ست

مکتوب صد و چہل و ہشتم بجناب ارشاد پناہ میر محمد نعمان در آنکہ قبح و شرارت مرآت حسن و جمال ست

اللہ تعالی ذات بابرکات را مشمول الطاف داشتہ مسند آرای ارشاد دارا د اظہر الفساد فی البر و البحر بما کسبت ایدی الناس بشامت اعمال ما دوم سال ست کہ خلق بیلیۂ قحط گرفتار اند مردم بجہت استسقا برآمدہ بودند و این دو راز کار نیز در میان ایشان بود با این ہمہ بارگناہ یقین تصور میکرد کہ رہائی این بلا از شامت اعمال سوء او ست مردم از وجود او برکت می جستند و او را در یوزۂ دفع بلا میساختند و از حقیقت حال واقف نبودند از ظلم حکام می نالیدند و او چون این ظلم را باعمال خود نسبت میداد در جنب این آزار ہا بسیار منشور خیال میکرد و مخذوما با این ہمہ تقصیرات از امثال اعزۂ احبا امید دارد کہ رحمی بحال او نمایند و عفو زلات او خواہند و بسبب کثرت معاصی او را مہجور نکنند ہر چند عاصی ست اما امیدوار رحمت ست ارحم الراحمین ہم نظر رحمت بحال عاصیان راجی دارد فردا شفاعت نیز نصیب عاصیان باشد کما ورد می آرند کہ روز قیامت یحیی بن زکریا را علی نبینا و علیہما الصلوات و التسلیمات بیارند و ہیچ معصیت در دیوان او نیابند او را در دیوان عاصیان بدارند تا حساب از ایشان گرفتہ شود و صفت غفران برای اہل عصیان ست و ستاری ذنوب و عیوب را خواہان و عفو تقصیرات را جویانست ظہور خیریت و اشریت می باید خداوندی ابندگی ؎ منم کہ ستاد را استاد کردم ✣ غلام خواجہ را آزاد کردم ✣ پس ہر چند وجوہ قبیح و نقص و شر بیشتر نمایندگی و آئینہ داری حسن و کمال و خیر زیادہ تر سبحان اللہ قبح و نقص در اینجا معنے حسن و کمال پیدا کرد اعدام مقیدہ با وجود شرارت چون وجوہ خیریت عارضی دارند آئینہ اسما و صفات نمودند عدم مطلق کہ وجہی از خیریت ندارد شر محض ست تقابل بوجود بحت دارد تعالی و بہ آئینہ داری آن مرتبۂ مقدسہ برپاست ؎

غلام خویشتنم خواندلالہ رخساری	سیاہ روئی ما کرد عاقبت کاری	از ہزاران یکی از عرفا بعد قرون

متطاولہ بحصول این کمال ممتاز ست و نزول بعدم صرف میفرماید و آئینہ داری حضرت ذات تعالی معرا از اسماء و صفات می نماید و نور ہدایت او از عرش تا فرش فرو میگیرد لہذا پستی خاک سبب رفعت او گشتہ است و خواص خاکیان را بر قدسیان فضل دادہ سخن بجای دیگر رفت مقصود آنست کہ این دور از کار را در اوقات مرجوہ بدعا یاد آرند و عفو زلات او خواہند

مکتوب صد و چہل و نہم بمولانا محمد صدیق در آنکہ حزن لازمۂ این دار است و آنکہ نسبت اگر از ظاہر مختفی گردد بر باطن جلوہ گر باشد مضر نیست

الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی مکاتیب شریفہ اخوی اعزی مولانا محمد صدیق رسیدہ مسرور و خوشوقت ساخت زادکم اللہ سبحانہ ترقیا و توفیقا از شکر و شکایت کہ می نویسند بوضوح می انجامد محمد و ما دنیا دار الفراق ست محل لقا در پیش ست کریمہ من کان یرجو لقاء اللہ فان اجل المدلات مشعر این معنی ست پس طالب او تعالی درین نشاۃ غیر از آنکہ بسوز و گداز سازد و بجز حزن و فکر موصوف بود چارہ ندارد ہر گاہ صفت حبیب علیہ و علی آلہ افضل الصلوات و التسلیمات دوام حزن و توصل فکر باشد بدیگران چہ رسد غایۃ الامر جہت تسلیۂ طالب نمونہ از بعض امور موعودہ بر باطن او جلوہ گری سازند ع

بلا بودی اگر این ہم نبودی	از کم کردن مہمان تو اظہار

تالم می نمائید باکی ندارد اگر از ظاہر مستور گشتہ بر باطن متجلی ست در نفوات می آرد در ویشے ابو محمد جریر را گفت بر بساط انس بودم دری از بسط بر من بکشادند از مقام خود بلغزیدم و ازان محجوب شدم راہ گم کردہ خود چون یابم مرا براہی کہ بآن رسانند دلالت کن ابو محمد گریست و گفت ای برادر ہمہ باین درد گرفتار اند و باین داغ مبتلا لیکن بر تو بیتے چند بخوانم کہ بعضے ازین طائفہ گفتہ اند شعر

قف بالدیار فہذہ آثارہم	شبکی الاحبا حسرۃ و تشوقا
کم قد وقفت بہا اسائلہم الخبر	عن الہوی اذ صاد قا او مشفقا
فاجابنی داعی الہوی فی ربعہا	فارقت من تہوے فعز الملتقی

مکتوب صد و پنجاہم بشیخ محمد شریف کابلی در انکہ فنا قدم اول ست درین راہ

الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی اخوی گرامی مولانا محمد شریف این دو راز کار را از دعای خیر منسی نسازند و بر سنت نبوی علی صاحبہا الصلوۃ و السلام مستقیم باشند و از ہستی موہوم بتمام منخلع گردیدہ بوجود موہوب متحقق بوند و بدام نیستی صید ہستی نمایند و ظہور ہستی و توابع آن بی کمال نیستی میسر نیست و تخلق باخلاق محبوب بی فنا از منتسبات ممکن نہ کمالات دیگر فوق آن بسیار اند لیکن ہمہ مشروط باین فنا اند ؎

ہیچکس را تا نہ گردد او فنا	نیست رہ در بارگاہ کبریا

پس فنا قدم اول ست در راہ قدم و من بعد ہذا ما یدق صفاتہ و ما کتبہ لاحظہ لدیہ و اجمل

مکتوب صد و پنجاہ و یکم بملا نعمت اللہ در انکہ ہر چند نسبت باطن قوت پذیرد و تجلی باحکام شرعیہ بیشتر گردد

کتابت ہای اخوی مولانا نعمت اللہ رسیدہ خوشوقت ساخت بجمعیت و استقامت باشند فان الاستقامۃ فوق الکرامۃ و از ہستی موہوم برآمدہ بدوام نیستی موصوف باشند تا ہستی متحقق جلوہ فرماید و سالک را از وی ربودہ خود بخود حاضر باشد این معنے ذوقی ست و وجدانی بگفتن و نوشتن راست نمی آید و بنظر و فکر این معانی کشاید کہ باوجود بقای تکالیف شرعیہ نابودن بچہ معنی ست و بودن و نابودن در یک وقت چگونہ باشد عرفت ربی بجمع الاضداد عزیزی گفتہ در ہر چیز رحمت ست الا در عشق رحمت نیست میکشد و از گذشتہ دیت می خواہند یعنے از گم شدہ احکام بندگی فرومے گذارند عجب معاملہ است ہر چند این نسبت بر عارف غالب می آید سبب از دیاد تجلی او باحکام شرعیہ میگردد چہ نفس امارہ کہ بالذات آبی احکام شرعیہ است رو بانقیاد می آرد و کمال تجلی بکمال اطمینان ست و مداہن شریعت کہ دعوای این نسبت می نماید از حقیقت نسبت بی بہرہ است از مغز پوست در ماندہ چہ کمال این نسبت باطمینان میکشد و علامت اطمینان کمال اتباع احکام منزلہ است و لیس فلیس ثبتنا اللہ سبحانہ و ایاکم علی کمال متابعۃ صاحب الشریعۃ علیہ و علی آلہ الصلوات و التسلیمات و التحیات

مکتوب صد و پنجاہ و دوم بفتح خان شیر پوری در حل شبہہ کہ بر کلام حضرت خواجہ بزرگ قدس سرہ نمودہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم پرسیدہ بودید کہ حضرت خواجہ بہاء الدین قدس سرہ فرمودہ اند کہ روزہ ما نفے ماسواست پس معلوم میشود کہ ماسوا ہست چیست بحقیقت وجود دارد یا نہ اگر حقیقت وجود دارد نفی ما منتفی نمیشود و اگر بحقیقت وجود ندارد چہ حاجت بنفی جواب مراد حضرت خواجہ قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ واللہ اعلم بالصواب از نفی ماسوا نفی تعلق و نفی مقصودیت ماسواست بلکہ نفی شہود و شعور ماسوا کہ اصل فنا و توحید شہودی ست کہ شرط این راہ ست ماسوا بحقیقت موجود باشد یا نباشد توحید وجودے ہیچ در کار نیست تا نفی وجود ماسوا کردہ آید آنچہ لابد ست ووصول بمنازل قرب بران موقوف توحید شہودیست باید کہ در دیدۂ بصیرت سالک نامی و نشانی از ماسوا نماند و تعلق علمی وجہی از ماسوا گسستہ شود تا قابلیت ظہور انوار قدم پیدا کند و راہی ببارگاہ قدس یابد و بدو نہ خرط القتاد مقرر ست تا زہی نیائی ما را بنفی وجود اشیا چندان کاری نیست علاج مرض باطنی کہ مانع وصول ست نزد ما از اہم مہام ست و آن تعلق و گرفتاری ست باشیا و شہود و شعور ست بماسوا چہ بطور ولایت علوم کونی با معرفت الٰہی جل سلطانہ جمع نہ آید و شہود کثرت با شہود وحدت یکجا نشود سالک را ناگزیر ست کہ بہ نفی این امور نماید تا نسیان ماسوی شود و فنا پدید آید ؎ تا بجاروب لا نروبے راہ

نرسی در سرائے الا اللہ

نوشتہ بودند کہ اگر گفتہ شود بحقیقت وجود ندارد مگر وجود مجازی جواب ہمین وجود مجازی در مرتبۂ خودش ہست یا نیست اگر ہست چہ فائدہ بنفی ما و اگر نیست نیست فائدہ در نفی آن گوئیم وجود مجازی چونکہ در اذہان بعنوان وجود حقیقی مرکوز شدہ است سالک نفی عنوان حقیقت آنرا می نماید تا مجاز بعنوان حقیقت ظاہر نشود و بوجود حقیقی حق جل و علا مشارکت پیدا نماید و سد راہ سالک نشود المجاز بقی شنیدہ باشند نوشتہ بودند اگر گفتہ شود اصلا نیست مگر وجود موہوم جواب چون اصلا نباشد وہم و موہوم از کجا گوئیم مرتبۂ وہم کہ عبارت از نمودی بود ست در علم اللہ کائن و ثابت ست رواست کہ حق سبحانہ عالم را در ین مرتبہ کہ در علم او تعالی بود خلق فرماید و در

خارج اصلا نبود تحقیق اینمعنی در کتب این اکابر مذکور ست نوشتہ بود مذاگر گفتہ شود وجود ظلی جواب
پس من وجہ باشد و من وجہ نباشد و این نفی دروجہی ست کہ نیست ہست نمالاجرم نفی نفی بی فائدہ
بود گوئیم کہ نیست ہست نمارا سالک چون بعنوان ہست حقیقے تصور کردہ و بنیاد دراز درین بی
بنیاد نہادہ است نفے عنوان ہستے حقیقے او می نماید تا از روے ذوق و حال ہستے ذاتے
او ہویدا گردد و زینہ مصعود ہست حقیقے گردد و از ظل بہ اصل شاہ راہے کشاید

مکتوب صد و پنجاہ و سوم بحاجی حسین در انکہ مقصود از فنا و بقا زوال گرفتاری ملوث است صفای عبودیت نہ امر دیگر

بسم اللہ الرحمن الرحیم بخدمت حاجی الحرمین الشریفین از ین محب دور افتادہ سلام عافیت انجام خواہند
صحیفہ شریفہ رسیدہ سبب مسرت گردید مطالعہ احوال پسندیدہ و اذواق و مواجید سنجیدہ مسرت
بر مسرت بخشید اللہ تعالی ترقیات بی اندازہ دہاد و علوم و اذواق تازہ بنشاد مخدوما چون این دار
دار عمل ست و محل کشت و کار در افزونی عمل سعی بلیغ باید نمود و در ازدیاد کمیت و کیفیت آن باید کوشید
مقصود از فنا و بقا زوال گرفتاری ماد و ن حق ست تعالی کہ مانع دوام اقبال ست بجناب
قدس معبود حقیقے و حصول یسر ست در اعمال و طاعات و تنقیہ عبادات ست از دقائق شرک خفی از
حصول فنا و دید عدمیت بندہ بجائی نرود و معدوم مطلق نشود و سر از ربقہ بندگی نکشد و در جانب بقا ہم
با حق جل و علا در نفس الامر یکی نگردد و متحد نشود مقصود صفای عبودیت ست و نیک بود نسبت در معاملت
با و سبحانہ اینمعنی در فنا ظاہر ست و در بقا نیز چون دید اتحاد ست پس بمقتضای انا عند ظن عبدی بی گویا
حضرت معبود تعالی باین کسوت متلبس گشتہ بعابد میت آمدہ است و مقرر ست کہ ہر چہ بآنجناب قدس منسوب
است اتم و اکمل ست الا احصی ثناء علیک انت کما اثنیت علی نفسک پس عبادتی کہ ہنگام بقا بود اتم و اکمل باشد

مکتوب صد و پنجاہ و چہارم بمیرزا عبید اللہ در شرح احوال وی کہ در عریضہ وی مندرج بود

الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی صحیفہ شریفہ کہ بمصحوب شیخ نور الدین درویش ارسال داشتہ بودند

رسید از مطالعۂ آن ذوق ہا یافت نوشتہ بودند کہ درین ایام در ادای نماز حالتے روے مید ہد کہ قبل ازین نبود چنان ظاہر میشود کہ جسم در حرکت تابع جسم دیگر ست چنانچہ جامہ تابع بدن ست و ہمچنین این حال از نظر پوشیدہ نمیشود و در قلیل اوقات در خارج نماز در حرکت و سکون ہمین حال ست تحقیق این حالت بغایت اصل ست نماز را چنانچہ بر غیر نماز تفوق ست حالت صلاتیہ را بر غیر حالت صلاتیہ نیز تفوق ست و این جسم دیگر متبوع کہ نوشتہ اند ما کہ صورت مثالیہ وجود موہوب ست کہ بولادت ثانیہ مربوط ست کہ بعد از تحقق فنا و بقا باسمی کہ مبدأ یقین اوست آن وجود حاصل گشتہ و باطن عارف گردیدہ و لطائف عشرہ عالم خلق و امر و نسبت بآن ظاہر آمدہ این ظاہر و باطن ورای آن ظاہر و باطن ست کہ متعارف قوم ست کہ عالم خلق را ظاہر گویند و عالم امر را باطن نامند و آنکہ گویند کہ عارف ظاہر با خلق ست و باطن با حق جل وعلا از برون در میان بازار مپنہ و از درون خلوتیست با یار مرآۃ از ان ظاہر و باطن متعارف ست و تصفیۂ باطن بہمین معنی گویند چہ تصفیۂ باطن بمعنی اول معنی ندارد و نگرانی و توجہ او بمطلوب صورت نہ پذیرد چہ توجہ و نگرانی مشعر بینونت و مباعدت ست و این باطن کہ حکم قوم ظاہر دارد ہر چند از عالم اجسام نیست لیکن امور معنویہ درین راہ بسیار ست کہ در صورت مثالی بعنوان اجسام ظاہر میشوند و آنچہ نوشتہ بودند کہ آنکہ عرض نمودہ کہ نسبت وہمیہ بخود حوالت باصل ست و این حال معروض متضاد با اوست محمد و ما میان این ہر دو حالت ہیچ تضاد نیست حالت صلاتیہ مسطورہ میتواند کہ مترتب بر بقا باشد و حالت نسبت وہمیہ فنا ست و فنا را با بقا ہیچ تدافع نیست فنا و بقا نزد ما واحدی ست در عین فنا باقیست و در عین بقا فانی چہ فنا از ماسوای مطلوبست و بقا بمطلوب این شبہۂ شما شبیہ شبہۂ صاحب نزہت ست کہ بر مقرر قوم تخلیط و اعتراض نمودہ است و گفتہ

گویند عنان خود چہ تابے	گم شو کہ چو گم شوی بیابے	این نکتہ نمود ناصوابم
چون گم شوم اینکہ چہ یابم	بابندہ اگر کسے دگر خواست	از گم شدنم پس او چہ میخواست

این اعتراض نیز مدفوع ست چہ گم شدن کہ فنا ست نسبت بماسواست و یافت کہ از بقا ست نسبت بحق تعالی ست و در میان این و آن تدافع نیست این فقیر این مطلب را در کاغذی بتفصیل

نوشتہ است اگر خفائی ماند آنجا رجوع نمایند محمد و ما انچہ از امور غیبیہ بکونیہ و احوال موتی کہ ظاہر شود درکار نیست کہ آنرا بتفصیل نویسند اجمال ہم کافی ست کہ بمطلب اصلی چندانی کار ندارد و اگر چیزی کہ غلبہ داشتہ باشد و انچہ بمطلب اصلی تعلق دارد بتفصیل آن اگر بپردازد مستحسن ست و ہر کہ نشأ طلب یابند بعد از استخارۂ طرفین طریقۂ را باو بگویند و اگر از و جام خوش نیاید در صحبت کم کسے را نگاہ دارند و طریقہ بستر احوال محمود ست محتاج استفسار نیست عزیزی از حضرت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم در خواب پرسید یا رسول اللہ ما التصوف گفت التصوف ترک الدعاوے وکتمان المعانی و حصول بشارت مقام فردیت کہ نوشتہ بودند مبارکست لیکن نہ نوشتہ بودند کہ آثار این در خود ہیچ یافتہ شد یا نہ آری این قدر نوشتہ اید کہ در انمقام ارشاد فرود مقام فردیت متصور نمود فقیر نیز درین باب توجہ خواہد نمود انشاء اللہ تعالی آری در مراتب عروج مقام فردیت بر مقام ارشاد تفوق دارد ارشاد چونکہ متضمن عروج و متضمن نزول ست بر فردیت مزیت دارد چہ در فردیت ہمین عروج و روبحق ست تعالی نزول و رو بخلق کہ مقام تکمیل و دعوت ست ندارد و لکل وجہۃ آری کسے کہ جامع کمالات فردیت و قطبیت بود کبریت احمر ست چنانچہ حضرت ایشان مادر اوائل جامع این ہر دو نسبت بودہ اند بعد ازان بکمال وراثت پیوستند و سید الطائفہ قدس سرہ نیز جامع بود نسبت فردیت او را از شیخ محمد قصاب حاصل گشتہ بود و نسبت قطبیت را از شیخ سری سقطی نسبت قطبیت را در جنب نسبت فردیت فراموش نمودہ است آنجا کہ فرمودہ کہ مردم میدانند کہ من مرید سری ام نہ من مرید محمد قصاب ام و ظہور الوان و اضواء و انوار چندانی منافات بہ نسبت فنا و نیستی ندارد و ہنگام ظہور آن خود را بآن سر نباید داد ہر چند لذت بخش بود متوجہ نسبت خود باید بود و نوشتہ بودند کہ صحبت در وقائع با سلاسل دیگر بسیار واقع ست و التفاتہا بسیار مفہوم میشود بلکہ در حینی از احیان آنقدر انکشاف جلی ست کہ نمود ارواح را بصر یا بصیرت شریک ست و تکلیف طریقہای خود میکنند ازین وہم بسیار دارد کذا و کذا محمد و ما شما در کار خود سرگرم باشید و حرمت مشایخ را نگاہ دارید لیکن قبلۂ توجہ را پراگندہ نکنند و توجہ بیک جانب مقصور دارند بزرگان بر تقدیر وقوع شفقت میکنند ہر کہ کجا ہمہ جا و ہر کہ ہمہ جا ہیچ جا نباید دانست کہ اگر سر طالب این راہ کہ از اولوت بشیخی آوردہ است ظاہر شود کہ نسبتے یا نوری بوی از عزیزی دیگر رسیدہ است باید کہ آن نسبت را

از پیر خود داند کہ بصورت آن عزیز ظاہر گشتہ افادہ نمودہ است و اعتقاد کند کہ پیر او جامع ست لطیفہ از لطائف او کہ مناسبت بآن عزیز دارد بصورت آن عزیز خود را نمودہ است این از جملہ اغلاط طلاب است شما خود محفوظ آید آمایاران را ازین دقیقہ آگاہ سازند شیطان دشمن قویست مبادا ازین راہ قبلہ توجہ را بر طلاب منتشر سازد و از وصول بمطلوب باز دارد بلکہ از راہ ببرد مخدومایک کتابتی از شما پیش ازین بمدتی رسیدہ بود پیش از ترک آن نوشتہ بودید بعد ازان از شما کتابتی نرسیدہ غیر از ہمین کتابت کہ جواب آن نوشتہ شد و دران کتابت شوق ترک و استنکاف دلی رغبتی تمام از وضعی کہ داشتید بیش از پیش بود و پارۂ بسط مقدمات درین باب نمودہ بودید و نیز دران کتابت مندرج بود کہ درین ایام بکا و حیرت و عجز و افتقار بسیار ست و ارادت و غنا و طاقت و پردلی کہ در اوائل مفہوم می شد کمتر ست مسبب کلی توسط اسباب در نظر علمی بود الحال کہ در قباب اسباب ست اول صنع مدلول صانع بود الحال قضیہ برعکس است از روی شعوری بود الحال زوال شعور آرزو ست فنا را بر بقا میگزیدالآن بقا را اصطفا میکند صفا را عین ذات میدانست از روی تحقیق بی کم و کاست الحال وجود را در عینہا بتباین مفہوم میشود اعتبار امنیت صحو بود الکنون دل کبر و سکرست جلوت و محافل و سیر و سفر خوش می آمد درین زمان ضد شکر لا زوایا و اقامت و تقاعد معقول ہمت شدہ مخدوما معاملہ ہر چند از ابتداد و ترقی افتد امور مستورہ روی می نماید النہایۃ ہی الرجوع الی البدایۃ مندرج بود کہ مرتبہ سلوک قدمی و مرتبہ سلوک نظری ظاہرا بی تفاوت بیک معنی باشد یا نہ یک معنی نیست چنانچہ حضرت ایشان در مکتوبات این معنی را بتفصیل نوشتہ اند از انجا ملاحظہ نمایند والسلام علیکم و علی سائر من اتبع الہدی و التزم متابعۃ المصطفی علیہ و علی آلہ الصلوات والبرکات العلی و علی جمیع الانبیاء والمرسلین و علی الملائکۃ المقربین و سائر الصالحین آمین

مکتوب صد و پنجاہ و پنجم بشیخ عرب بخاری در انکہ تعمیر ظاہر سبب تخریب باطن ست

بسم اللہ الرحمن الرحیم حامدا و مصلیا اخوی اعزی شیخ عرب از بہت درویش دلریش سلام عافیت انجام خواند صحیفہ مرسلۂ خوشوقت ساخت حمداً للہ سبحانہ کہ بعافیت صوری و بطراوت و جمعیت معنوی

مقترن انداللہ تعالے ترقیات دہاد و مزید بر مزید عطا کناد من استوی یوما فہو مغبون خلاصۂ اوقات را بوظائف طاعات مصروف دارند درین فرصت یسیر بہ تعمیر باطن و تنویر آن پردازند میہمات بیہمات تعمیر ظاہر سبب تخریب باطن ست و بالعکس و ما بوالہوسان در پی تعمیر ظاہریم پس از باطن چہ خبر داشتہ باشیم در حدیث آمدہ است فانی بعثت لخراب الدنیا و لم ابعث لعمارتہا نوشتہ بودند در اثنای صلوات خمسہ کیفیت نادرہ رو میدہد و دیدنیستی بطریق دوام ست علی الخصوص در حین ذکر و مراقبہ نہ از وجود اثری در نظر می آید و نہ از عدم ارادہ ہیچ امر در دل نمی آید محمد و ما احوال سنجیدہ و پسندیدہ اند خصوص حالتی کہ در حین ادای نماز رو دہد بسی اصیل ست و لذات آن منبے از انتہا و السلام اولا و آخرا

مکتوب صد و پنجاہ و ششم بجناب پیرزادہ خواجہ محمد عبید اللہ در آنکہ ورای فنا و ورای توحید و تجلی ذات معاملات دیگر بسیار ست و بیان بعضی کمالات صلوٰۃ و شرح کلام حضرت خواجہ بزرگ قدس سرہ کہ فرمودہ اند ظہور ہو اجس و ساوس بعد از فنا مضر نیست

بسم اللہ و السلام علے رسول اللہ عرض دعا دنیاز از کمترین داعیان باخلاص خدام مخدوم زادہ بر جادہ قبول فرمایند عنایت نامۂ گرامی مشرف ساختہ امید کہ ہمیشہ منوال احیای امور افتادہ را بلطافت و معارف تازہ می نواختہ باشند این عاصی تباہ کار از روی کمال شرمندگی و انجالت کہ از جناب مقدس باری تعالے دارد خود را شایان آن نمیداند کہ تحقیق یا تقلید سخنے از حوالی حریم اقدس او بر زبان یا بقلم آورد و از ہمین جہت در بعضے اوقات در ارسال جواب عنایت نامہا تقصیر میرود لیکن الحال بحسب امر شریف جرأت می نماید و انچہ بفہم قاصر این احقر راہ دادہ می نویسد و تقصیرات را امید عفو دارد و گمان نیافتہ بود کہ کمال بی تجلی ذات میسر نیست لیکن تواند بود کہ ورای تجلی ذات معاملات دیگر بسیار باشد کہ حصول سعادت عظمے بآن مربوط بود و ما بہ التفاضل بین الانبیاء علیہم الصلوات البرکات نیز ہمان معاملات باشد آری طریقۂ انبیا نیستی و گذشتگی و آزادی ست اما حقیقت انبیا ظاہر آورائے آن بافتہ علیہم التحیات و التسلیمات از طریقت تا حقیقت فرق بسیار ست فانی نفسہ از مطالب مقصود

نیست مقصود اصلی امور دیگر ست کہ فنا شرط آنست و فی ذلک فلیتنافس المتنافسون ہر چند صاحب
نفی کہ بمنتہای نقطۂ نفی رسیدہ است مجلا از اثبات ولوئی بجملہ نصیبے دارد اما از نصیب تا نصیب
فرق بسیار ست جمعی کہ فطرت اصلی شان از مقام نفی ست ہر چند از مقام اثبات بقدر نصیبی دارند
اما آن نصیب طفیلی ست ذاتی نیست انچہ ذاتی ایشان ست نفی و انتفاست و جمعی بحسب استعداد
طبیعی از مقام اثبات نصیبے دارند نفی طفیلے اینہا ست در ضمن اثبات کہ ذاتی این جماعت ست نفی نیز
بحصول می پیوندد شتان مابین النصیبین کذا و کذا اگر ثمرۂ ازان معاملات کہ بمقام اثبات تعلق دارد
و بدانش این بیچاصل پارۂ ازان از راہ تقلید و پارۂ از راہ تحقیق در آمدہ در میان آرد نزدیک ست کہ نزدیکان
دوری چو ہندوی سد کس قطع لبلعوم درحق او صادق آید ؎ سراپا آتشی امشب قدح گو دیگری پر کن ؛ کہ خواہد
سوخت مخیل تا تو نمی درجام خواہی کرد ؛ درین مقام بزعم این قاصر از توحید ذاتی و شہود وحدت در
کثرت نامی و نشانی پیدا نیست و ہمچنین بعد از نزول تام ازین مقام بہرار شاد انام شہود وحدت در
کثرت نمی فہمد و در کار نمیداند و متوسط غیر مرجوع و مرجوع درین معرفت باید کہ فرقی نداشتہ باشند
چہ اگر شہود در مرایای کثرت مطلوب حقیقی ست و شایان نفی نیست پس چرا مبتدی و متوسط را این
معرفت ضرر داشتہ باشد و بنفی آن سعی نمودہ آید و اگر مطلوب حقیقی نیست و قابل نفی ست چنانچہ حضرت
خواجۂ بزرگ خواجہ نقشبند فرمودہ اند کہ ہر چہ دیدہ شد و شنیدہ شد و دانستہ شد آن ہمہ غیر ست بحقیقت
کلمۂ لا نفی آن باید نمود پس منتہی مرجوع را چون ازان چارہ نبود و بکدام جریمہ او را بمشاہدۂ غیر مطلوب
آرام میدہند و این معرفت غیر واقع را بردی ظاہر میسازند و بعد تخلص او بفضای اطلاق چرا
محبوس زندان کوچۂ تنگش میدارند چنانچہ حضرت خواجۂ ما مؤید الدین الرضی قدس سرہ فرمودہ اند کہ تو
کوچۂ تنگست شاہ راہ دیگر ست ازین عبارت شریفہ دو چیز مستفاد ست یکی آنکہ توحید از مطالب
نیست راہ مطلوبست چہ مطلوب ورای کوچہ و شاہ راہ ست دوم آنکہ راہیست تنگ بسا ست کہ
از مطلوب باز دارد و این عبارت دلالت بران ندارد کہ بعد از فنای اکمل و نزول اتم البتہ باید کہ
این معرفت روئما یاد اگر گویند در مجالی کثرت مشہود ہر چند مطلوب بروجہ کلیہ نیست لیکن ظہورات

اوست کہ بعنوان جزئیت مشہود گشتہ است پس مبتدی و متوسط چونکہ بمطلوب نرسیدہ اند در وقت ظہور این معرفت شاہد بشہود جزئی از شہود کلی باز مانند و منتہی چونکہ بمطلوب رسیدہ است بعد از رجوع او تا زمان اتمام مدت دعوت اگر او را باین مشاہدات جزئیہ مانوس دارند گنجایش دارد و غیر مطلوب را مطلوب نخواہد دانست و بآن آرام بروجہ کمال نخواہد گرفت و محبوس کوچۂ تنگ نخواہد گردید چہ او بمقتضائے اطلاق متخلص گشتہ است و مطلوب را کما ہو دریافتہ و میداند کہ این شہود بہر تسلیۂ او تا اجل مسمے عطا کردہ اند گوئیم منتہی کہ بکمال مرتبۂ انتہا رسیدہ است شاید کہ بعد از رجوع باین مشاہدات جزئیہ خرسند شوند لیکن عارفی کہ بکمال انبیا علیہم الصلوات والتسلیمات و اکابر اولیا علیہم الرضوان رسیدہ است و شربی از اصل یافتہ اگر بعالم نزول فرماید با مثال این مشاہدات چرا مفتون خواہد گردید و باین شہود مانوس و مالوف کی خواہد شد و نیز منتہی کہ بکمال کمال رسیدہ است بیقین یقین دانستہ است کہ ہر چہ در مجالی اکوان ظاہر میشود از قبیل سراب بقیعۃ یحسبہ الظمآن ماءً است و غیر مطلوب ست مطلوب ورای ورای آنست پس بغیر مطلوب چگونہ الفت خواہد گرفت و این معرفت برای چہ بروی ظہور خواہد نمود خوش گفت ؎

تو در عالم نمی گنجی بخوبے مرا ہر گز کجا گنجی در آغوش درویشی در وقتی ازاوقات از موجودات عالم امکان مثل زمین و سحاب و آسمان و شمس و نبات و حیوان استفسار نمود کہ انچہ از ارباب وحدت وجود در مرایای شما شہود و مشاہدہ مطلوب اثبات می نمایند راست ست و مطلوب در شما جلوہ گر ست ہمہ جدا جدا تقدیس و تنزیہ او تعالیٰ کردند و وانمودند کہ بر ما این تہمت منہید ما را چہ یارا کہ دعوای مظہریت و مرآتیت او نمائیم و او سبحانہ بآن علو شان و تنزیہ چگونہ در ما ظہور فرمودہ باشد ع منہ تہمت سایہ بر آفتاب خود را خالی محض و ساذج صرف وانمودند حقیقت آسمان پیش از حقائق دیگران ازین دعوی تبری نمود و بکمال اظہار عجز و زاری و ذل پیش آمد و چون جماعۂ بآن بیچارۂ سرگردان امور غیر واقع منتسب میدارند و ارجاع حوادث کونی و امثال آن باو می نمایند ازین جہت آنقدر را ستیلای ہیبت خداوندی جل سلطانہ دیرافرو گرفتہ بود کہ بیان آن نمی توان نمود از ترس و خجالت گداختہ آب شدہ میرفت درین اثنا آفتاب از عبادان خود نیز تبری کرد و نمود کہ این جماعت مراشرمندہ و رسوا ساختہ اند من باین

نامرادی و سرگردانی و اینہا درین مقام لرزان و نالان بود بر سر اصل سخن رویم انس کمل مرجوعین در طاعات و عبادت محبوبست و در ادای حقوق مخلوقات او علی الخصوص در نماز کہ معراج مومن ست انس خاص و ارند بحدی کہ بیرون آن گویا معطل و بیکار ند حدیث ارحنی یا بلال و حدیث قرۃ عینی فی الصلوۃ رمزیست ازان خصوصاً جماعۃ کہ بمحبوبیت فائیہ مشرفند و بولایت خاصۂ محمدیہ بہوستہ علی صاحبہا الصلوۃ والسلام والتحیۃ انس شان و طاعتست و ہست شان مصروف بتکمیل نماز از علو ہمت بشہود و مشاہدہ سرفرونی آرند چہ بیقین دانستہ اند کہ مکشوفات و مشہودات این نشأ ظلال مطلوب ست نہ عین مطلوب و مطلوب مطلق ازین مقیدات و مشاہدات مبراست لہذا ہزاران شہود و مشاہدہ را تحریمۂ اولی کہ با امام یابند برابر نمیدانند و طمانینت خشوع نماز را بہ از تجلیات تصوری نمایند آری محب چونکہ ہموارہ شہود محبوب را خواہان ست و ہمہ وقت وصل و اتصال او را آرزومند جائز ست کہ از کمال شوق بظلال محبوب نیز بپا سازد و بظہورات او عاشقیہا نماید عزیزی گفتہ

بوی تو از جا جہم مست و بیخود ۔۔۔ زہر سو کہ آواز پائے برآید

محبوب نشانی از اصل دارد و گرفتار ذاتست من حیث ہو و از غلبۂ این گرفتاری بامور دیگر ملتفت نیست معاملہ کہ او دارد در انجا نام شہود و تجلی بردن عار ست پس محمدی المشرب کہ اقرب بمحبوبیت ست باید کہ ازین مشاہدات ابعد بود و از ہمہ شہودات خواہ شہود در مرایا بود خواہ بیرون مرایا یکسو باشد و عبارتی کہ از حضرت خواجۂ بزرگ رضی اللہ تعالی عنہ منقولست کہ ظہور ہو احب و وساوس بعد از فنا مضر نیست محامل دیگر دارد کہ بغایت عالیست چہ در کار کہ بر محلی فرود آرند کہ مخالف مشرب آنحضرت بود و تدافع بعبارت ایشان کہ سابقا مسطور شدہ داشتہ باشد زیرا کہ میتواند کہ این عبارت باین معنی باشد کہ مقصود از فنا زوال گرفتاری ست از ماسوی اللہ تعالی و چون بفنا و اطمینان نفس این معنے بحصول پیوست بعد ازان اگر علم اشیا عود نماید و وساوس پیدا آید از مضرت دور ہند زیرا کہ علم اشیا کہ فی نفسہ صفت کاملاست بجہت گرفتاری باشیا مذموم بود و چون بفنا ازان گرفتاری نجات شد علم اشیا از صفت ذم برآمد و نیز میتواند کہ باین معنی باشد کہ عارف کامل بعد از تمامی کار چون بمقام عبدیت رسد ہر فردی از افراد عالم شاہراہی می شود بجناب اقدس او تعالی پس درین وقت خطرات کہ سابقا موجب

غفلت و دوری بود و سبب جمعیت و حضوری میشود و از خطرات راہی بخلاق خطرات تعالی کشادہ میگردد ؎

در دل ما غم دنیا غم معشوق شود بادہ گر خام بود پختہ کند شیشۂ ما

و نیز علم ممکن چونکہ بحصول صورت معلوم ست در نفس عالم و موجب تاثر عالم ست بمعلوم لاجرم سبب تلون و تغیر عالم ست کہ مستلزم نقص ست و علم واجب تعالی از کیفیت حصول منزہ و مبراست پس اگر علم عارف کامل بحکم تخلقوا باخلاق اللہ ازین قبیل بود و از تاثر و تغیر وارہد و از نقص بکمال آید مستبعد نبود درین وقت خطرات و حدیث نفس باشد و ہیچ از ان تاثر و تغیر نبود این معرفت از معارف غریبہ بغریبہ است و از اسرار خفیۂ خفیہ ربنا آتنا من لدنک رحمۃ وہیئ لنا من امرنا رشدا وصلی اللہ تعالی علی خیر خلقہ محمد و آلہ و صحبہ و سلم و بارک و صل علی جمیع الانبیاء و المرسلین و الملئکۃ المقربین و سائر الصالحین و المؤمنین آمین

مکتوب صد و پنجاہ و ہفتم بمولانا عبد الغفور سمرقندی در اظہار افراط محبت بحضرت پیر دستگیر و اصحاب آنحضرت و در انکہ این وقت تا ظہور نسبت شریفۂ ایشان ندارد

الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی چہ نعمتی کہ کسی را وان پیری بحلیۂ طاعات محلی باشد و ہنگام ضعف براعدائے قویہ غالب بود و آثار قبول اہل اللہ از اطوار او پیدا باشد و انوار جبینش بشہادت این معنی ہویدا بود استماع اخبار توفیق آن عزیز باعث فرحت تمام و شکر خداوندی جل سلطانہ میگردد و سبب دعا و امداد از وی و آن نعمت ہنی میشود این ہمہ انوار از برکات نظر دوستان اوست سبحانہ و این جمعیت صوری کہ ظاہر باداء وظائف بندگی یافتہ است اثر نسبت معنوی ست کہ از باطن شان بر باطن تافتہ است جماعت کہ بشرف خدمت و بسعادت بابوس حضرت قبلۂ حقیقی مشرف گشتہ اند بغایت عزیز و محبوب اند و نہایت شریف و مرغوب چہ اینہا مرایای کمالات محبوب اند و یادگار آن جمال پاک او ہر گاہ این جماعت را می بینند حالتی رو میدہد گویا جمال مبارک آن قبلۂ خدا طلبا نرا مشاہدہ می نماید و آن صحبت و آن اجتماع للہ فی اللہ کہ کرد عالم مثل آن متصور نبود ہ و نیست خطور میکند دیدہ پر آب و جگر کباب میگردد آرزو ہمین ست کہ با اینہا صحبت دارد و حرف و حکایت بہمین ہا نماید لیکن افسوس کہ این جماعت روز بروز در قلت اند و با وجود این قلت از یکدیگر دور افتادہ اند ؎

ز ہجر دوستان خون شد درون سینۂ جان من	فراق ہمنشینان سوخت مغز استخوان من

الخیر فیما صنع اللہ سبحانہ ہر جا ہستند مغتنم اند ع بیادگار بمانی کہ بوی او داری بہ حالت این سوختہ فراق دولشدہ مشتاق آنست کہ کسی کہ پروانہ وار گرد شمع وجود آنحضرت نگشتہ و نشانہ دار ہدف تیر توجہ بیگانہ او نشدہ و شکار رفتار و ادا ہای محبوبانہ او نگردیدہ و بسبب نفتراک نزاکت قدر رعنای او نگشتہ و کشتہ چشمان میگون معشوقانہ او نیست و غمزہ تبسم دلبرانہ او نہ و جبین نازنین خود را بر آستانہ علیای او بکمال شوق و آرزو نسائیدہ و خاکپای سگان درگاہ او را توتیای چشمان خود نساختہ و نشان خط بندگی او بر جبہہ او پیدا نبود و سلسلہ غلامی آن بارگاہ در گردن جان و تن او ہویدا نباشد با وی نشینند و آشنائی نکنند و سخن نگویند چکنم مرا چنین آفریدہ اند در اختیار خود نیستم دیوانگان محبت ہر جا بوی محبوب یابند جان فدا نمایند و ہر جا از محبوب نشانی نہ بینند بصد فرسنگ از انجا بگریزند ہر کہ باین آوارہ میل نشست و خاست دارد باید کہ چنین بود والا با آوارگان چہ آشنائی و کدام نشست و خاست بارہا بخاطر میرسد کہ کنجی اختیار نمایم و معتکفی در تہ زمین گزینم تا جماعہ را کہ بد اوصاف مذکورہ اند نہ بینم و سخن آنہا نشنوم و محمد و ما این وقت را تاب برداشت این نسبت شریفہ نیست و بواسطہ قرب قیامت و تراکم ظلمات روز بروز این نسبت علیہ در استتار است و انوار آن در اختفا و حملہ آن در کمے و غیر از انکہ اینکس در زاویہ تجرد نشینند علاجی ندارد لیکن این نیز در اختیار اینکس نیست خداوندا مرا از مجبان ایشان گردان و از نظارگیان مجبان ایشان گردان کہ طاقت نظارہ قوم دیگر ندارم و السلام علیکم و علی من لدیکم

مکتوب صد و پنجاہ و ہشتم بمولانا محمد حنیف در اظہار درد و سوز

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی سعادت آثار اخوی مولانا محمد حنیف از زین کردہ آثار دعوات مشتاقانہ قبول فرمایند مکتوب مرغوب شما را در ینولا عزیزی از لاہور فرستادہ بمطالعہ آن خرم شوقت گردید از فحوای کتابت جاذبہ شوق پیدا بود و حرارت طلب ہویدا الحمد للہ سبحانہ علی ذلک ہر قدر کہ از جذب و حرارت دست دہد نعمت ست کمال آنست کہ بحد جنون رساند و از ما سوا بکلیہ برہاند لن یومن احدکم حتے یقال انہ مجنون این جنون نصیبہ دوستان باد و بطفیل ایشان جرعہ از ان در کام درد و نشان باد و اظہار اشتیاق این دیار نموده اند و انتظار طلب این آوارہ دارند محمد و ما اہل این دیار چونکہ در سر خیال دیار دیگر دارند

واز دوری آن ہموارہ بمغنے سوگوار ند دوستانرا نیز دلالت بآن دیاری نماید ہر چند ہیچ نشانی ازان دیار پیدا نیست واثری از دیار آن ہویدا نہ جز از ہجران و دوری نصیبے ازان نیست وغیر از سوز و گداز حاصلی ازو نہ شعر فسقے لغراد والساکنیۃ دان ہم ۔ شبوہ مین جوانی و تلوعی ۔ آری اگر عبور اینوطن نمائید تا درد شریک ماتم زدگان ہجران گردید و جرعہ کش تلخ نوشان بزم حرقت فقدان شوید چہ نافع ست لیکن باین ہمہ درد دوری و سوز ہجران عنایات بیش از بیش ست و الطاف افزون از پیش عنایت ست کہ باین درماندہ نمیدارد و باین سوز ساز داده ؎

	درین دیار بآن زنده ام کہ گہ گاہی	نسیم عاطفتے زان دیارے آید

اطلاق دیار و بار در جای کہ از دار و دیاری پاک و مبرا ست بطریق صنعت مشاکلہ است یا کنایت ست چنانچہ در کلام مشایخ کرام مثل آن می آید والا ؎

	لا و ہو زان سرائے روز بہی	باز گشتند جیب کیسہ تہی

مکتوب صد و پنجاہ و نہم بشیخ حسن در دلالت بر شکر نعمت و تحذیر از مکر الٰہی جل جلالہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی اخوی اعزی شیخ حسن حسن اللہ سبحانہ حالہ و حصل آمالہ ازین درویش دلریش سلام عافیت انجام خوانند استماع اخبار توفیق شما و گرمی ہنگامہ طالبان و استقامت اوضاع و استمرار حلقہ ذکر و فکر سبب مسرت دوستان میگردد و باعث مزید حمد و شکر شان میشود درین جز و زمان کہ ہنگام قرب قیامت ست این قسم اجتماع مردم خدائی و صحبت سرو فی اند از نعم جلیلہ است ؎ آسمان سجدہ کند بہر زمینی کہ در و ۔ یک دو کس یک دو نفس بہر خدا بنشینند ۔ در کار خود سرگرم باشند و شکر خداوند جل شانہ بجا آرند لئن شکرتم لازیدنکم و از مکر الٰہی تعالی ترسان و لرزان باشند و از کید شیطانی ایمن نبوند و از ہوا و ہوس نفسانی و دقائق شرک خفی پر حذر بوده ہر گاہ مقتدایان ما و ما را بری نفسے میفرمایند وای بر ما بالجملہ محبت و رابطۂ معنوی را بہ بزرگان خود محکم دارند و عروۃ وثقے سنن نبویہ را علی مصدرہا الصلوۃ و السلام و التحیۃ از دست ندہند و دوام التجا و ابتہال و تضرع و زاری بر ایجناب قدس حضرت لم یزلی لازم گیرند تا امید نجات صورت بندد و توقع از دوستان آنست کہ این دو راز کار را بدعای خیر یاد آرند کتابتی کہ فرستاده بودید رسید اللہ تعالے معینکم و ہو کم

مکتوب صد و شصتم بشیخ عبد اللطیف لشکر خانی در آنکہ باید کہ ظاہر رنگ باطن بدوام حضور موصوف بود

حضرت حق سبحانہ و تعالی بکمالات صوری و معنوی محلی داشتہ گرفتار مطلبی دارد کہ ہر چہ ماسوی اوست در جنب او محو و مستلاشی گردد تا محب او بمقتضای المرء مع من احب آفاق و انفس را وداع نمودہ بیخود آنجا جولان نماید و ہمتی در طلب او عطا فرماید کہ از تجلیات و ظہورات او چشم فرو بستہ ذات ظاہر و متجلی را خواہان و جویان باشد بحرمت من ماز اغ البصر و ما طغی علیہ و علی آلہ الصلوات و التسلیمات و البرکات اہلی او ضاع و احوال فقرای اینجا ود مستوجب حمد ست للہ تعالی الحمد و المنہ علی ذلک المسؤل من اللہ سبحانہ سلامتکم و عافیتکم متمنای این مسکین در ماوۂ خود و سائر دوستان آنست کہ ہمت خود را کلیا مصروف جناب قدس مطلوب حقیقی گماشتہ شود و ہر چہ منافی این دولت عظمی بود بسر اسر ازان اعراض نمودہ آید نشود کہ بر معموری باطن اکتفا نمودہ ظاہر را بغفلت سرد ہند کہ این نیز از دائرۂ شرک خفی بیرون نیست عزیزی می فرماید لو اقبل علی اللہ مدۃ عمرہ ثم اعرض عنہ لحظۃ کان مافاتہ اکثر مما نالہ اما چہ توان کرد جمیع آرزوہا میسر نیست از مقتضیات بدنی و اختلاط خلق چارہ نہ آری اینقدر معلوم میگردد کہ ہمین غفلت ظاہر را کہ لابدی ست اگر مقرون بہ نیت صالحہ نمودہ آید از غفلت می برآید و بحق بذکر میگردد مثلا نوم کہ سراسر غفلت ست اگر مقرون بہ نیت دفع کسل در طاعت گردد ذکر میگردد نوم العلماء عبادۃ شنیدہ باشند و اختلاط بمردم بہ نیت ادای حقوق آنہا نیز ذکر ست کہ ادای واجب و مستحب ست علی ہذا القیاس ذکر منحصر در ذکر لسانی نیست در ہر عمل کہ ملحوظ رضای مولی بود جل و علا داخل ذکر ستان ہذہ تذکرۃ فمن شاء اتخذ الی ربہ سبیلا ازین بیان لائح گشت کہ دوام حضور کہ عبارت از طرو غفلت ست علی سبیل الاستمرار چنانچہ نسبت بباطن گفتہ اند در ظاہر نیز ثابت ست لیکن دوام حضور ظاہر را کہ عبارت ست از مقرون گردانیدن جمیع اعمال و افعال را بہ نیت صالحہ دوام بر جمیع امور ملحوظ رضای مولی ساختن ست حتی در اموری کہ بظاہر غفلت می نماید دوام حضور باطن لازم ست و بالعکس این کمال مخصوص بمخلصان ست کہ از تصنع تصحیح نیت در ہر عمل بر آمدہ اند و نیت ایشان بفنا و بقای اکمل تصحیح یافتہ است مخلصان بکسور اللام ازین کمال قلیل النصیب اند المخلصون علی خطر عظیم این بزرگواران کہ بحقیقت

اخلاص رسیده اند و از تصنع و تکلف که لازمهٔ طریقت ست آراسته هرچه میکنند از برای خدا میکنند تعالی و هرچه ازینها بظهور می آید لله است سبحانه خواه نیت کنند یا نه نیت در متعلق ست در متعین احتیاج تصحیح نیست چه نفس ایشان فدای مولای خود گشته است و اطلاق کلمهٔ لا تار ابر خود شرک میدانند پس هرچه کنند عائد باو باشد تعالی چنانچه اول هرچه میکردند برای نفس خود میکردند و محتاج به نیت نبودند باید دانست که سوء ادب و ایذای این قسم عارفان منجر به ایذای و سوء ادب او سبحانه باشد زیرا که درین صورت منتسبات آن تکلیف بجناب او تعالی منتسب میگردد و هر گاه اعمال آن عارفان بی احتیاج نیت مرور ا باشد تعالی اعمال دیگران که نسبت باو بوقوع آید بطریق اولی با آنجناب عائد بود و درین قیاس تعظیم و اطاعت تعظیم و اطاعت مولای او بود جل و علا پس این اعتبار در کلام مجید وارد گشته است من یطع الرسول فقد اطاع الله

بس انعام خود بر یکان را این بس ست ؛ بانگ دو کردم اگر در ده کس ست ؛ و السلام اولا و آخرا

مکتوب صد و شصت و یکم بحقایق آگاه خواجه محمد صدیق کشمی در عظمت مطلوب جل و علا و علو مکانت راه اعلای همت

الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی التفات نامهٔ گرامی که درین ولا ارسال داشته بودید بمطالعهٔ آن مبتهج و مسرور گردید سلامت باشند سفر حج مبارک باد یقین ست که در دعاهای مرجوه این فقرا را منسی نساخته باشند محمد و ماهیت علیا را بران گمارند که از مطلوب حقیقی هیچ بدست نیارند و آرزوی وصل و اتصال را بآن راه ندهند چه بیقین یقین معلوم گشته است که هرچه از و بدست آید فراخور حوصلهٔ واصل ست و مقید باستعداد و یافت او و مطلوب ازین تقیدات منزه و مبرا ست و ازین قیود مطلق و معرا پس باید کرد طرح همت مقصور بر مرتبه بود که از قیود ادراک و تقیدات استعداد بر تر باشد

اگر زدهے بکف دامان یارم	گر فتارے کسے دیگر ندارم

چه ممکن تا بقید امکان مقید ست از مطلق حقیقی چگونه حظے فراگیرد و انخلاع تام از بشریت و امکان متصور نه

شیخ عطارے فرماید

نمی بینی کہ شاہی چون بمیرد	نیافت او فقر کل تو رنج کم بر

الا ان یشاء ربی شیئا و سع ربی کل شئی علما عجب معاملہ است درین مقام نه هجر مطلوب را میخواهد و نه وصل او را مع ذلک یاس هم ندارد که این کمال فوق معاملهٔ یاس ست عرفت ربی بجمع الاضداد و رفع النقائض این کمال وابسته بفنای محبوبیت ست زیرا که محب که همواره شهود محبوب را میخواهد و همه وقت وصل و اتصال

او را آرزومند کجا یارای آن دارد که پرتوی از محبوب بروی ظاهر شود و خود را تواند نگاهداشت عزیزی گوید ؎

بهر سو تو از جا جهم مست و بیخود	ز هر سو که آواز پائے برآید

محب به آثار و افعال و صفات جمال و جلال و چنین خد و خال محبوب شیفته است محبوب ست که تنانی از اصل دارد و گرفتار ذات ست من حیث هو هو از غلبهٔ این گرفتاری بامور مذکوره ملتفت نمیشود و قبلهٔ توجه را پراگنده نمیکند قل هذه سبیلی ادعوا الی الله علی بصیرة انا و من اتبعنی و سبحان الله و ما انا من المشرکین این قسم بلندهمت را کم من تواضع لله رفعه الله در تنشا اخروی امیدواریها ست که دیگران را نیست ان هذه تذکرة فمن شاء اتخذ الی ربه سبیلا

مکتوب صد و شصت و دوم بجناب ارشاد پناه میر محمد نعمان در انکه نصیب سالک از مطلوب حقیقی جز استهلاک نیست

بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی دعا دنیا زاین عاصی مهجور مخمول زاویهٔ خمول در معرض قبول باد میداند که چه نویسد لطائف محبوب عالی تر از انست که زبان نزد این هرزه گوی گردد و نفائس معشوق برتر از انست که قلم این بوالهوس خیال ترجمانی آن نماید لا یکلم عطایا الملک الا مطایاه انچه نصیب این بیچاره است استهلاک و اضمحلال ست اگر نجوی خیری و کمالی نسبت نماید مشرک طریقت بود و خائن در امانت شهد و قد منا الی ما عملوا من عمل فجعلناه هباء منثورا این آواره فی نفسه از جمیع منتسبات تهی ست عدمی ست وجود نما و تحسبهم ایقاظا و هم رقود فقر او ذاتی ست و فاقهٔ او سرمدی امانات همواره از اهل امانات ست بیچاره که کمال او عدم بود و جمال او نیستی از هستے مولای خود چه خبر داشته باشد و از کمال و جمال او چگونه اطلاع یابد سر هو لعارف و المعروف اینجا هویداست حضرت جمیل علی الاطلاق امثال او را در ازکار از لایمانی باین معنی داد و شربی از این شراب زرد کنا

مکتوب صد و شصت و سوم نیز بجناب ارشاد پناه میر محمد نعمان در اشارت بعضے اسرار غامضه و دقایق خاصهٔ خود

خدام سیادت و نقابت دستگاه همواره یاد آور مجان عدیمی بوده بدعای ظهر الغیب معاون باشند ادا فقرای اینجا را مستوجب حمد ست المسئول من الله سبحانه سلامتکم و استقامتکم علی جادة شیوخکم فانها ملاک الامر و به و نهایة الطلب از شمول عنایات که در بارهٔ این عاصی واقع ست چه نویسد ع

داد او را قابلیت شرط نیست	

قبل من قبل بلا علۃ اگر بتفصیل آن پردازد تحمل کہ قلم طاقت آن نیاورد و کاغذ بسوزد و متکلم و مستمع از ہوش رود بعد ازان کہ گوید و کہ شنود خوش گفت ؎

سراپا آتشے امشب قدح گودیگرے پر کن	کہ خواہد سوخت ساقی تا تو مے در جام خواہی کرد

و ایضاً لطافت و علو آن زبان را می گیرد بضیق

الصدر و الانطلاق اللسان ؎	سخن از لب تو گفتم بلبم سخن گرہ شد	پس باید کہ مستمعان متکلم را معذور

دارند و از راہ جنسیت بذات او راہ جویند تا از ذات بہ چون حقیقے حظے یابند ہر چند ذات متکلم را بذات مستمعین ہیچ جنسیتے در میان نہ چہ ذات او تعالیٰ از چیزے یافتہ و با ذات بہ چون حقیقے اتصالی و نسبتے خاص پیدا کردہ بلکہ دیگر از اصلاً ذات نسبت بذات عارف بگونہ پی برند ذات خالق عارف خود را می اوست بہر حال دست و پائی باید زد و ہموارہ باین ترانہ باید مترنم بود ؎ مفلسانیم آمدہ در کوی تو ۔ شئی للہ از جمال روی تو

اللھم اجعل حبک احب الاشیاء الی و اجعل خشیتک اخوف الاشیاء عندی و اقطع عنی حاجات الدنیا بالشوق الی لقائک و اذا اقررت اعین اہل الدنیا بدنیاہم فاقرر عینی بعبادتک و السلام اولاً و آخراً

مکتوب صد و شصت و چہارم بہ تربیت خان در انکہ طالب حق جل و علا درین دار ہموارہ با درد گداز است و در مذمت دنیا

صحیفہ مکرمت کہ منبی از الم فرقت بود و مشعر بر مساحت چہ توان کرد دنیا سراسر محل فراق و اندوہ است موطن لقا آخرت است حق سبحانہ ہمال آن سرگرم دارد تا لقای آنجای صورت بندد ہر گاہ لقای مطلوب حقیقی موعود بآنجاست لقای دیگران فرع لقای اوست سبحانہ زیرا کہ شاہد بینہ تاب برداشت لقای او تعالیٰ بر وجہ کمال ندارد لہذا طالبان او درین نشاۃ ہموارہ جگر کباب و دیدہ پر آب اند و ہمہ وقت سوگوار در سوز و گداز بیقرار اند شبانہ در انتظار طلوع آفتاب احدیت بیدار اند و روزانہ در ہوائے ماہتاب ہویت متعطش و بیقرار ؎

تا ساعی کریم رہ گذرمی برند	لب خشک و مژگان ترمی برند	بی او آرام ندارند و با سوی انس و الفت نمیگیرند و باین ترانہ دائم مترنم ؎
بچہ مشغول کنم دیدۂ دل را کہ مدام	دل ترا میطلبد دیدہ ترا میخواہد	
شوریدہ گانند و آشفتہ حال در جہان بیجان اند و در عالم بی عالم		

مع ذلک فی الحقیقۃ در عالم اینہا اند و سائر افراد عالم بایشہا برباد و تمنای این باعث اند و آزاد ان ہم این
کہ نہ باہیچکس پیوندد ارند و نہ با نفس ؎ غلام نرگس مست تو تاجدارانند خراب بادۂ لعل تو ہوشیارانند
اگر سرمایہ دخل دارند او را دارند و اگر کلم و خطاب دارند ہم بادے دارند ہر چند زبان ہر ما و شما
متکلم و مخاطبیم لیکن فی الحقیقۃ حدیث درد و شکوہ اند و با دیست و درین حدیث نیز اینہا ترجمان
بیش نیستند انما اشکو بثی و حزنی الی اللہ و اعلم من اللہ ما لا تعلمون خوش گفت خداوندما را ازین قوم گردان
یا از نظار گیان این قوم گردان کہ قوم دیگر را طاقت ندارم مانا کہ چاشنی از شربت دردمندان نصیب باطن شما
گشتہ است کہ آرزوے فقر و تجرید نمودہ اید بے بیت ہر کسی کو دور ماند از اصل خویش
باز جوید روزگار وصل خویش از جوانان مستعد افسوس می آید کہ فطرتہای عالی خود را مصروف این
دنیہ کردہ اند و بظاہر مشغوف این محبۂ غدار گشتہ و از جواہر نفیسہ بخزف ریزہ چند قانع ماندہ اند جمال مطلق تابان ست و راہ
آمد و رفت کشادہ و ما پست فطرتان از ان جمال محجوب و مہجوریم ؎ در جہان شاہدی و ما فارغ
در قدح جرعۂ و ما ہو تیار ؎ آمد سحر آن دلبر خونین جگران گفتار تو بر خاطر من بار گران
شرمت باد اگر من بسویت نگران باتم تو نہی چشم بروی دگران والسلام علیکم و علی من لدیکم

مکتوب صد و شصت و پنجم بشیخ الیاس در شرح بعضی کلمات مصطلحہ این طریقہ علیہ

الحمد للہ رب العالمین و الصلوۃ و السلام علی سید المرسلین محمد و آلہ اجمعین اما بعد چون صلاح آن شیخ الیاس
ازین فقیر درخواست کہ بعضے از کلمات کہ درین طریقہ علیہ زبان زد و دائر اند شرح آن بنویس اجابۃ لمسئولہ
باندازۂ فہم قاصر خود نوشتہ آمد و اللہ سبحانہ الملہم للصواب سفر در وطن عبارت از سیر انفسی ست کہ آنرا جذبہ
نیز گویند ابتدای معاملہ این بزرگواران ازین سیر ست و سیر آفاقی کہ سلوک عبارت ازان ست در ضمن
این سیر قطع می یابد و در سلاسل دیگر شروع کار از سیر آفاقی میکنند و انتہا بسیر انفسی میشود و شروع کار از سیر
انفسی خاصۂ این طریق ست و اندراج نہایت در بدایت ہمین معنی ست کہ سیر انفسی کہ نہایت دیگرانست
بدایت این اکابر ست سیر آفاقی مطلوب را بیرون از خود جستن ست و سیر انفسی در خود آمدن و گرد از خود

گردیدن در نیمعنی گفته اند ؎ همچو نابینا سر هر سوی دست | باتو در زیر گلیم ست هر چه هست

خلوت در انجمن یعنی در انجمن که محل تفرقه است از راه باطن با مطلوب خلوت داشته باشد و تفرقهٔ بیرونی بحضور درونی راه نیابد ؎ از برون در میان بازارم | وز درون خلوتیست با یارم

در ابتدا این معنی بتکلف ست و در انتهائی تکلف درین طریقه نیمعنی چون در ابتدا دست میدهد و راهی برای حصول آن وضع کرده اند از خصائص این طریقه آمده است هر چند منتهیان طرق دیگر را نیز دست میدهد و اندرین معنی گفته اند ؎ از درون شو آشنا و ز برون بیگانه وش | بنا اینچنین زیبا صفت کم می بود

اندر جهان ؛ نظر بر قدم عبارت ازان ست که در راه رفتن نظر بر قدم دوخته شود و بمحسوسات متعلقه نپراکنده نکند تا بجمعیت اقرب باشد چه در ابتدا دل تابع نظرست و پریشانی نظر دل را تاثیری کند خوش گفت ؎

بچه مشغول کنم دیده و دل را که مدام | دل ترا میطلبد دیده ترا میجوید | هوش دردم عبارت ازانست

که واقف نفس خود باشد تا بغفلت نبرآید کلمهٔ سوم برای دفع تفرقه است که از آفاق میخیزد و کلمهٔ چهارم دافع تفرقهٔ انفسی ست یاد کرد و یاد داشت سالک تا زانی که در طریقت و تصنع ست و بحقیقت و ملکهٔ حضور نه پیوسته است در مقام یاد کرده ست ؎ دائم همه جا با همه کس در همه کار | میدار نهفته چشم دل جانب یار

و چون حضور دوام پذیرد و از تکلف یاد کرد و امر به ملکه گردد و کرنفقه مستغنی شود یاد داشت بود ؎

دارم همه جا با همه کس در همه حال | در دل تو از و در دیده خیال | و یاد داشت اسمی دیگر هم هست

بغایت عالی و آن معنی درخور این مکتوب نیست وقوف قلبی آنست که نگران و واقف دل بوده توجهی و نظری بآن داشته باشد قطع نظر از ذکر تا تفرقه بآن راه نیابد و به نقوش ما سوی منقش نگردد گفته اند دل بیکار نیست یا با ما سوی آمیخته است یا با مطلوب در آویخته آدمی تا بیدار ست حواس ظاهره که جواسیس اند اخبار عالم دل میرسانند و در تفرقه میدارند و چون بخواب میشود حواس باطنه این کار میکنند و دل را پریشان میدارند و چون صاحب دل متوجه بدل خود میگردد گویا حصنے گرد دل ازین توجه پیدا میشود و میگذارد که اخبار عالم بدل برسد درین هنگام دل بمقصد اقصی درآویزد چه بیکاری در حق او مفقود ست چون ازین طرف ممنوع گشت چاره ندارد غیر از توجه بآن طرف اصتیاج بذکر و توجه مذکور ندارد و دل از دشمن باز دارد و دست را

طلبیدن حاجت نیست زنگ از آئینہ بزدای غیر از ظہور نور ہیچ نیست از حضرت ایشان شنیدہ ام کہ اگر کسی را ذکر قلبی نگیرد و متاثر نشود دیر از ذکر باز داشتہ بمجرد وقوف قلبی امر باید کرد و توجہات باید نمود تا ذکر درگیرد و وقوف عددی عبارت از انست کہ بر عدد ذکر نفی و اثبات برنہجی کہ درین طریقہ معہود ست واقف باشد تا در ہر نفس طاق گوید نہ جفت مراقبہ مشتق از ترقب ست ترقب انتظار را گویند پس مراقبہ جمع نمودن حواس ظاہرہ و باطنہ است در انتظار مطلوب ؎

ہمہ چشمیم تا بر دن آئی	ہمہ گوشیم تا چہ فرمائی

عزیزی گوید مراقبہ را از گربہ آموختہ ام و مراقبہ را معنے دیگر ہم ہست و آن آگاہی و علم بندہ است بہ دوام اطلاع حق سبحانہ بر دوام حضور او تعالی مراد را خواجہ بزرگ قدس سرہ میفرمودند کہ طریق مراقبہ از طریق نفی و اثبات اعلی ست و اقربست بجذبہ از طریق مراقبہ بمرتبہ وزارت و تصرف در ملک و ملکوت میتوان رسید و اشراف بر خواطر و بنظر موہبت نظر کردن و باطن را منور گردانیدن از دوام مراقبہ است از ملکہ مراقبہ دوام جمعیت خواطر و دوام قبول۔ الحاصل ست و این معنی را جمع و قبول می نامند سلطان ذکر آنست کہ ذکر تمام بدن را فرو گیرد و ہر عضو در رنگ دل ذاکر و متوجہ مطالب گردد ؎

ہر موے ز گیسوم بہ پرواز	ہر دم بہوای تست دمساز

رابطہ حفظ صورت پیرست در دل

سایۂ رہبر بہ است از ذکر حق	حضرت خواجہ احرار قدس سرہ اشارت برابطہ نمودہ اند جائیکہ فرمودہ ؎

یعنی این طریق از ذکر نافع ترست بیانش آنست کہ مرید بیچارہ چونکہ گرفتار عالم سفلی ست بعالم علوی مناسبت ندارد تا اخذ فیوض و برکات از آنحضرت بی توسط نماید متوسطے باید خداوند ہر دو جہت کہ از عالم علوی حظے فراگرفتہ بعالم سفلی جہت دعوت و ارشاد در آورده باشد و از راہ مناسبت اولی از عالم غیب اخذ فیوض نموده از راہ مناسبت ثانیہ کہ بعالم سفلی دارد آن فیوض را بمستعدان رساند و آن واسطہ در حق مرید پیرست کہ اتصال بیچونی بغیب الغیب نموده بعالم شہادت رجوع فرموده است پس مرید ہر چند وجوہ مناسبت بہ پیر بیشتر داشتہ باشد اخذ فیوض از باطن او زیادہ تر نماید ؎

از ان روی کہ چشم تست احول	معبود تو پیر تست اول

و چیزہای کہ مناسبت بہ پیر بآن حاصل شود محبت ست بہ پیر و خدمت و رعایت آداب اوست ظاہراً و باطناً و اتباع اوست در عادات و عبادات و مرادات خود را تابع مرادات او ساختن

وخود را در حضور او کالمیت بین یدی الغسال دیدن و در پیر فانی گشتن لهذا گفته اند که فنا فی الشیخ مقدمه فنا فی الله است و طریقه را بطه از اجل این امور است و اشد مناسبت به پیر پیدا میکند و سهل امور مسطور راست که حصول مناسبت اند و چون نسبت رابطه غالب می آید خود را عین پیر می یابد و بلباس و صفت او خود را موصوف می یابد و هر کجا می نگرد صورت پیر می بیند ؎ در و دیوار چو آئینه شد از کثرت شوق هر کجا می نگرم روی ترا می بینم

توحید یگانه گردانیدن است از التفات بماسوا و از شهود و شعور ماعدا ؎ توحید بعرف صوفی صاحب سیر

تخلیص دل از توجه اوست بغیر عدم فنا است در جهه جذبه و آن عبارتست از عدم شعور بخود و باوصاف خود و وجود عدم بقائی ست که برین فنا مرتب شود این فنا و بقا چون در جهه جذبه است که سلوک بآن ضم نگشته است از خود بوجود بشریت اینجا نیست پس ولایت بآن بحصول نپیوندد و فنا و بقا حقیقی ست که ولایت بآن مربوط است را زخود مذکور اینجا ست و دوام آثار لازم فنای حقیقی نسیان ماسوای اوست تعالی و زوال علم ماعدا حضرت ایشان ما قدس سره فرموده اند اگر زوال علم حصولی انبیاست فنای قلبی ست و اگر زوال علم حضوریست که عبارت از نفس حاضرست فنای نفس ست و وجود فنای بقائی ست که برین فنا مرتب شود وجود بوجود موهوب و ولایت تامه موجود گردد حضرت خواجه نقشبند قدس سره باین معنی فرموده اند که وجود عدم بوجود بشریت عود میکند اما وجود فنا بوجود بشریت عود نمی کند

مکتوب صد و شصت و ششم بحافظ عبد الکریم در شرح احوال

الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی مکتوب مرغوب اخوی اعزی مولانا عبد الکریم رسید، موجب مسرت گردید حمد الله سبحانه که از جمعیت و التذاذ معنوی خالی نیستند و از یاد فقرا فارغ نه شاید که همیشه متوال احوال را نویسان باشند و اوقات را بوظائف طاعات و مراقبات معمور دارند و از زوال و ظلال باصل و مدلول حقیقی رو آرند و از علم بخبریت و از گفت چیزی آیند و از پوست بمغز و از لفظ بمعنی گرایند خوش گفته ؎

قومی ز وجود خویش فانی رفته ز حروف در معانی هر چند مطلوب حقیقی چنانچه ورای لفظ است بیرون معنی ست نیز و برتر از پوست و مغز است ؎ لاهوتیان ز ان سرای روزی باز گشتند جیب و کیسه تهی اصل از ان دولت سرا و ننگ ظل در راه است چون باهل این

نسبت علیہ فی الجملہ محبت و ارادت درست کردہ اند امید ست کہ باندازہ آن نقاب از جمال این معنی بکشاید و شربی ازین مشرب عطا فرماید و آنچہ نوشتہ بودند کہ در وقت ذکر نفی و اثبات گاہ گاہ خود را لاشئی محض می یابد لاشئی محض یافتن را دو مقام ست یکی آنکہ منتسبات را از وجود و توابع آن بالکل حوالہ نماید و خود را بعدم صرف ملحق بیند و بر انا تعبیر نتواند نمود این حالت بغایت اصیل ست و معبر بفنای نفس ست و مبشر وصول بمقصود دوم آنکہ بی این احوال دیدہ ستور متحقق بود این نیز نیک ست کہ از مقدمات حالت اولی ست ہر چند از مقدمات تا مقدمات فرق بسیار ست نوشتہ بودند کہ نہ شعور بخود ماندہ نہ شعور بعدم شعور خود این حالت در فنای قلب کہ بمشاہدہ مذکور ہے شد حاصل ست چہ در ہنگام نسیان ذاتی قلب نہ شعور بماسوا دارد و نہ شعور بعدم شعور و در ظاہر دوام این حالت متعسر ست و ہر چہ دوام ندارد از حیز اعتبار ساقط ست والسلام اولاً و آخراً

مکتوب صد و شصت و ہفتم نیز بحافظ عبد الکریم در تنزیہ مطلوب و دلالت بر اعلای ہمت

حضرت حق سبحانہ و تعالی گرفتار مطلبی گرداناد کہ دامان عظمت و کبریائی او بلوث تمنا و آرزو ملوث نشود ہمتی در طلب او عطا فرماید کہ ہر چہ از وی ظاہر شود ظاہر او باطنا از ان چشم پوشیدہ التفات بآن نہ نماید بلکہ بسوزد و بگدازد و ہیچ چیز نخواہد و بامری ملتفت نگردد این زمان نہ ہجر او را خواہد و نہ وصل ہجر محبوب چگونہ می خواہد وصل او را برای آن نخواہد کہ بیقین یقین دانستہ است کہ وصل و اتصال بآن فراخور حوصلہ اوست و مفید باستعداد او یافت او و امری کہ او گرفتار آنست ازین تقیدات منزہ و مبرا ست و ازین قیود معرا پس ازین بلند ہمتی بآن وصل التفات نمی نماید و ہر چہ ازان ظہور نماید از ہمہ رو تافتہ مطمح ہمتش جز مطلوب حقیقی کہ ورای ورای ظہورات ست و ورای ورای آرزوہاست چیز دیگر نیست ع آن نقمہ کہ در دہان نگنجد طلبید

مع ذلک از مطلوب مایوس ہم نیست کہ این معاملہ فوق معاملہ یاس ست عجب معاملہ ست نہ ہجر مطلوب را میخواہد و نہ وصل او را و یاس ہم ندارد و در ینجا جمع اضداد و ہم رفع نقائض از استحالہ برآمدہ است عرفت ربی بجمع الاضداد این کمال وابستہ بمقام محبوبیت ست زیرا کہ محب کہ ہموارہ شہود محبوب را می خواہد و دایما وصل و اتصال او را آرزومند کجا یارائے آن دارد کہ پرتوی از محبوب ظاہر شود و خود را تواند نگاہداشت

وخود را در حضور او کالمیت بین یدی الغسال دیدن و در پیر فانی گشتن لہذا گفتہ اند کہ فنا فی الشیخ مقدمہ فنا فی اللہ است وطریقہ را رابطہ از اجل این امور ست واشد مناسبت بہ پیر پیدا میکند و سہل امور مسطور راست کہ بحصول مناسبت اندو چون نسبت رابطہ غالب می آید خود را عین پیری یابد و بلباس و صفت او خود را موصوف می یابد و ہر کجا می نگرد صورت پیری می بیند ؎ در و دیوار چو آئینہ شد از کثرت شوق ہر کجا می نگرم روے ترا می بینم

توحید یگانہ نگر دانیدن است از التفات بماسوا از شہود و شعور ماعدا ؎	توحید بعرف صوفی صاحب سیر
عدم فناست در جہت جذبہ و آن عبارتست از عدم شعور بخود و باوصاف خود و وجود عدم بقائی ست کہ برین فنا مرتب شود و این فنا و بقا چون در جہت جذبہ باشد کہ سلوک بآن ختم گشتہ است از عود بوجود بشریت ایمن نیست پس ولایت بآن بہ حصول نہ پیوندد و فنا و بقا حقیقی ست کہ ولایت بآن مربوط است راز عود مذکور ایمن ست و دوام آنرا لازم فنای حقیقی نسیان ماسوای اوست تعالی و زوال علم ماعدا حضرت ایشان قدس سرہ زیادہ اند اگر زوال علم حصولی اشیاست فنای قلبی ست و اگر زوال علم حضوریست کہ عبارت از نفس حاضرست فنای نفس ست و وجود فنای بقائی ست کہ برین فنا مرتب شود و بوجود موہوب ولایت ثانیہ موجود گردد حضرت خواجہ نقشبند قدس سرہ ہمین معنی فرمودہ اند کہ وجود عدم بوجود بشریت عود میکند اما وجود فنا بوجود بشریت عود نمی کند

مکتوب صد و شصت و ششم بحافظ عبد الکریم در شرح احوال

الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی مکتوب مرغوب اخوی اعزی مولانا عبد الکریم رسید موجب مسرت گردید حمد اللہ سبحانہ کہ از جمعیت و التذاذ معنوی خالی نیستند و از یاد فقرا فارغ نہ شاید کہ ہمیشہ متوالی احوال را نویسان باشند و اوقات را بوظائف طاعات و مراقبات معمور دارند و از زوال ظلال باصل و مدلول حقیقی رو آرند و از علم بصیرت و از گفت بگفتہ شنیدہ آیند و از پوست بمغز و از لفظ بمعنی گرایند خوش گفتہ اند

قومی ز وجود خویش فانی رفتہ ز خود بدوستانی	ہر چند مطلوب حقیقی چنانچہ ورای لفظست بیرون معنے ست نیز و برتر از پوست و مغزست ؎
باز گشتند جیب و کیسہ تہی حاصل ازان دولت سر ادر رنگ ظل در راہ است چون باہل این	لاد ہوزان سرائے روزبہی

نسبت علیہ فی الجملہ محبت و ارادت درست کردہ اند امید ست کہ باندازہ آن نقاب از جمال این معنی بکشاید و شربتی ازین مشرب عطا فرماید و آنچہ نوشتہ بودند کہ در وقت ذکر نفی و اثبات گاہ گاہ خود را لاشئی محض می یابد لاشئی محض یافتن راہ و مقام ست یکی آنکہ منتسبات را از وجود و توابع آن بأصل حوالہ نماید و خود را بعدم صرف ملحق بیند و بزبان تعبیر نتواند نمود این حالت بغایت اصیل ست و معبر بفنای نفس ست و مبشر وصول بکعبہ مقصود دوم آنکہ بی این احوال دیدہ ست و متحقق بود این نیز نیک ست کہ از مقدمات حالت اولی ست ہر چند از مقدمات تا مقدمات فرق بسیار ست نوشتہ بودند کہ نہ شعور بخود ماند و نہ شعور بعدم شعور خود این حالت در فنای قلب کہ بمشاہدہ مذکور ے شد حاصل ست چہ در ہنگام نسیان دائمی قلب نہ شعور بماسوا دارد و نہ شعور بعدم شعور و ظاہر دوام این حالت متعسر ست و ہر چہ دوام ندارد از حیز اعتبار ساقط ست والسلام اولاً و آخراً

مکتوب صد و شصت و هفتم نیز بحافظ عبد الکریم در تنزیہ مطلوب و دلالت بر اعلای ہمت

حضرت حق سبحانہ و تعالی گرفتار مطلبی گرداناد کہ دامان عظمت و کبریائی او بلوث تمنا و آرزو ملوث نشود ہمتی در طلب او عطا فرماید کہ ہر چہ از وی ظاہر شود ظاہر او باطنا از ان چشم پوشیدہ التفات بآن نہ نماید بلکہ بسوزد و بگدازد و ہیچ چیز نخواہد و بامری ملتفت نگردد این زمان نہ ہجر او را خواہد و نہ وصل را ہجر محبوب چگونہ می خواہد و وصل او را برای آن نخواہد کہ بیقین یقین دانستہ است کہ وصل و اتصال بآن فراخور حوصلہ اوست و مفید باستعداد و یافت او و امری کہ او گرفتار آنست ازین تقیدات منزہ و مبرا ست و ازین قیود معرا پس ازین بلند ہمتی بآن وصل التفات نمی نماید و ہر چہ ازان ظہور نماید از ہمہ روتافتہ مطمح ہمتش چیز مطلوب حقیقی کہ ورای ورای ظہورات ست و ورای ورای آرزوہاست چیز دیگر نیست ع آن لقمہ کہ در دہان نگنجد طلبید

مع ذلک از مطلوب مایوس ہم نیست کہ این معاملہ فوق معاملہ یاس ست عجب معاملہ ست نہ ہجر مطلوب را میخواہد و نہ وصل او را و یاس ہم ندارد و درینجا جمع اضداد و ہم رفع نقائض از استحالہ برآمدہ است سبحانک ربی لا یجمع الاضداد این کمال وابستہ بمقام محبوبیت ست زیرا کہ محب کہ ہموارہ شہود محبوب را مے خواہد و دایما وصل و اتصال او را آرزومند کجا یارائے آن دارد کہ پرتوی از محبوب ظاہر شود و خود را تواند نگاہداشت

عزیزے گوید بیت | بیوئی تو از جا جہم مست و بیخود | زہر سو کہ آواز پائے بر آید

محب بآثار و اخبار و صفات جمال و جلال و بحسن خد و خال محبوب شیفتہ است محبوبست کہ نشانی از اصل دارد و گرفتار ذاتست من حیث ہی و از غلبۂ این گرفتاری باین امور ملتفت نمیشود و قبلۂ توجہ را پراگندہ نمی کند و السلام

مکتوب صد و شصت و ہشتم بآغا رشید در انکہ شرط نخستین این راہ فناست

بسم اللہ الرحمن الرحیم اللہ تعالی ابواب فیوض و ترقیات را ہموارہ مفتوح دارد آدمی مادام کہ در بند علم و دانش ست از معرفت بسیط کہ نزد اہل اللہ معتبرست بی بہرہ است نسیان ماسوا و زوال علم ماعدا شرط نخستین این راہ ست علم حصولی اشیا باشد یا علم حضوری کہ عبارت از نفس حاضرست تا ساحت باطن از نقوش علمیۂ اشیا پاک و مصفا نشود ظہور انوار قدم صورت نبندد و تا نفس حاضر بر پاست راہی بآن حریم ندارد ؎ | ہیچکس را تا نگردد او فنا | نیست رہ در بارگاہ کبریا

مکتوب صد و شصت و نہم بمیر ضیاء الدین حسین در انکہ یاس از عمل مستلزم اعتماد بر کرم ست

الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی صحیفۂ شریفہ کہ بمصحوب قاصد ملا محمد زاہد ارسال داشتہ بودید رسیدہ مسرت بخش گردید مصرعہ | ای وقت تو خوش کہ وقت ما خوش کرد | مقدمات مبسوطہ کہ مبنی از یاس تام از عمل این کس باشد و اعتماد کلی بر کرم و فضل لم یزلی بود اندراج نمودہ بودند بوضوح پیوست بلی ہر چند یاس از عمل بیش اعتماد بر فضل پیش از ذرایعۂ بصیرہ پرسیدند کہ این ہمہ امید کہ داری از چہ روے دارے فرمودہ یاس من اجل عملی یعنی این ہمہ امید واری بسبب یاس منست از ہمہ عمل خویش و آنچہ از تذکر مرگ و قیامت و غالب آمدن شوق دار اللقا بجہت غلبۂ رجا و حسن ظن باو تعالی مندرج بود نیک و مبارکست حدیث انا عند حسن ظن عبدی بی مؤید اینمعنی ست مقدمات شوق آمیز و سوز انگیز کہ نوشتہ بودند و نیز نوشتہ بودند الٰہی چون آشنائی تو با خلق بیگانہ است سر آشنائی کسے ندارم الخ امید وار ساخت حق سبحانہ بحقیقت این آشنائی رساند و رہائی تمام از خود

وا رز خلق نصیب وقت گرداند ع | ای وای آنکہ از خود و خلق نہ رست | وکمال ازین انقطاع و ذہاب عین واثر از سالک از روے یافت و شہود بے تجلیات صفاتیہ بلکہ بے تجلی ذات تعالی سیر نیست و ذہاب آثار ظلمات عدم کہ شب دیجور بعد و دوریست بے طلوع آفتاب احدیت از افق غیب الغیب بر خیزد پایۂ سالک کہ بسبب آن بدولت قرب وصال تواند رسید ممکن نہ و اسلام اولاً و آخراً

مکتوب صد و ہفتادم بمولانا محمد حنیف در آنکہ باید کہ ذکر ہیچ غرض مشوب نباشد حتی الاحوال و المواجید

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی مصرع | از ہر چہ میرود سخن دوست خوشتر است

مخدوما طالب احدیت ذات را باید کہ ذکر و فکر را بخلوص انیت کند و مشوب باغراض دامانی خود نسازد بلکہ احوال و مواجید ہم دران ملحوظ و منظور نبود بمقتضای میعاد فاذکرونی اذکرکم ازان طرف نیز یاد خواہند کرد بر چنید کہ بہ نہج یاد فرمایند و بکدام عطیہ بنوازند بلکہ در ذکر باید کہ جانب اذکرکم ہم ملحوظ نباشد و بخلوص سینہ یاد کند اگر گویند کہ از کریمۂ یدعون ربہم خوفا و طمعا خلاف آن مفہوم میشود و آنکہ گفتہ اند کہ میتواند کہ مراد خوفا عن الانقطاع و طمعا فی الوصال باشد تشفی ازین شبہہ نمی نماید چہ لباست کہ منظور در ذکر و عبادت این خوف و این طمع ہم نبود و وصل و فراق مخطور نباشد گوئیم کہ شک نیست کہ او سبحانہ بذات اقدس خویش نیز مستحق ذکر و عبادت ست قطع نظر از ثواب و عقاب و قرب و درجات و این کریمہ منافی این معنی نیست غایۃ الامر و است کہ این کریمہ ناظر باستحقاق صفاتی باشد و استحقاق ذاتی ورای آن بود و از نصوص دیگر کہ تسبیح و ذکر دران مقید بخوف و رجا نیست مستفاد گردد مثل الابتغاء وجہ ربہ الاعلی و کریمۂ ما تنفقون الا ابتغاء وجہ اللہ و میتواند کہ دعا در کریمۂ یدعون ربہم الآیہ بمعنی سوال بود کہ مقابل ذکر ست چنانچہ در حدیث قدسی آمدہ است من شغلہ ذکری عن مسالتی اعطیتہ افضل ما اعطی السائلین و سوال من حیثانہ سوال البتہ خوف و طمع دران ملحوظ ست

مکتوب صد و ہفتاد و یکم بحاجی محمد افغان در نصیحت

مخدوما اوقات را مغتنم دارند خلوت و تنہائی بیشتر را غب باشند و اختلاط با مردم خصوصا مردم بیگانہ

که داخل طریق نیستند کتر نمایند و بقدر ضرورت با آنها نشست و خاست کنند لیکن باحوال طالبان نیک پردازند و تفقد و احوال پرسی آنها چنانچه باید بجا آرند و حق شرعی اهل خانه را بجا آرند و اختلاط کثیر با آنها ننمایند که مصاحبت نا اهل بحطام دنیاوی می آرد و از حق سبحانه غافل می سازد و دوری می اندازد

مکتوب صد و هفتاد و دوم بمجد کاشف در آنکه دوام حضور کمال ظاهر و رنگ باطن دوام حضور موصوف است

بسم الله الرحمن الرحیم الله تعالی از رقیت ماسوا محررکناد با لنون و الصاد ان تعدوا نعمة الله لا تحصوها از جانب حق سبحانه فیض و انعام دائمی ست بر بنده فیض صوری و معنوی ظاهری و باطنی که اگر یکساعت و یک لحه ازین فیض منقطع شود اثری از بنده نماند چه وجود و چه کمالات تابعهٔ وجود پس بر بنده ناگزیر ست که یک لحه و یک چشم زدن از انحضرت غافل نباشد و بدوام حضور موصوف بود عجب خسران و خجالت ست که منعم حقیقی در صدد انعام بود و منعم علیه توجهی باو نداشته باشد و معرض بود ست

کسی کو غافل از حق یک زمانست
دمادم کافرستا نها نست

شک نیست که دوام حضور نسبت به باطن ممکن بلکه واقع ست علی الخصوص در طریقهٔ ما که بکرم الله سبحانه این دوام یسیر الحصول ست و در ابتدا دست میدهد لیکن این دوام بظاهر متعسر ست چه ظاهر که بکثرت آویخته است از غفلت چاره نیست و از خواب و اختلاط با مردم گذر نه آری اگر این غفلت ظاهر را مقرون بنیت صالحه گرداند غفلت عین حضور گردد نوم به نیت دفع کسل در طاعت داخل طاعتست نوم العلماء عبادة شنوده باشند و اختلاط با خلق بنیت ادای حقوق شان از مامورات شرعیه است و کل مطیع الله تعالی فی امر ذاکر له پس دوام حضور نسبت بظاهر نیز متحقق باشد و ظاهر و باطن برین تقدیر بدوام آگاهی موصوف بود چه باطن بتمام بی شرکت مرحق راست جل و علا و ظاهر که گاهی حاضر و گاهی غائب ست نصف آن نیز مراو راست تعالی و نصف دیگر از ظاهر که بصورت در غفلت و غیب ست چون در اطاعت مولا ست سبحانه نیز عاید با آنجناب قدس ست الیه یرجع الامر کله فاعبده و توکل علیه باید دانست که این دوام که نسبت بظاهر و باطن بود نصیب کمل ست از افراد انسانی که از اطاعت نفس اماره برآمده اند بلکه باطمینان نفس مشرف گشته اند و بفنای اتم و بقای

اکمل پیوسته واز تکلف تصحیح نیت واخلاص در عمل وارسته اند هر که در تکلف تصحیح نیت و اخلاص ست مخلص ست بکسر لام وآنکه از تکلف گذشته است وبحقیقت پیوسته مخلص است بفتح لام که در کریمهٔ انه من عبادنا المخلصین وارد ست و المخلصین علی خطر عظیم والسلام

مکتوب صد و هفتاد و سوم بخواجه ابراهیم در جواب سوال از معنی عبارت عزیزی که گفته علم حق را تعالی در علم خود گم مے یابم

بعد الحمد والصلوة وتبلیغ الدعوات میرساند مجاری امور مشکور ست المرجو منه سبحانه استقامتکم علی جادة الکبیر از فانها ملاک الامر وبدونها خرط القتاد نوشته بودند که عزیزی گفته است که علم حق را تعالی در علم خود محوی یابم ازین سخن اظهار استبعاد نموده بودند ونوشته بودند که عکس این باید گفت که علم خود را در علم واجبی محوی یابم مخدوما بر دیدا عتراض را گنجایش نیست لیکن منشای این دید را باید جست باید دانند که منشای این دید آنست که علم خود را مرآت علم واجبی جل سلطانه یافته و مرآت جمع از ما فی المرآت خیال نموده در رنگ آنکه صورت آفتاب یا آسمان در آئینه ظاهر شود و ساده لوحی آفتاب را یا آسمان را جز آئینه تصور نماید این را از قبیل اشتباه انموذج شئ ست بشئ چه ظاهر در مرآت انموذج آفتاب ست نه نفس آفتاب ازین بیان حل شد معنے آن بیت مولوی معنوی قدس سره که فرموده

علم حق در علم صوفی گم شود	این سخن کے باور مردم شود

ونزدیک بآنست آنچه از شیخ محی الدین العربی قدس سره نقل میکنند که گفته است که جمع محمدی اجمع از جمع الٰهی ست چه جمع محمدی جامع مراتب وجوب وامکان ست بخلاف جمع الٰهی این نیز از قبیل اشتباه انموذج ست باصل چه ظاهر در مرآت محمدی صورت مرتبهٔ وجوب ست نه عین آن مرتبه خوش گفت سه

تو از خوبی نمی گنجی بعالم	مرا هرگز کجا گنجی در آغوش

این درویش را نیز این دیدگاه گاه در ماده نخود بحصول می پیوندد لیکن چون منشای آن بکرم الله سبحانه معلوم ست از زلة وخطا محفوظ ست مالله تراب ورب الارباب این قسم چیزها درین راه بسیار رو میدهد از همه باید گذشت وبعجز ونادانی باید آمد.

وبندہ باید شد وخیال خواجگی از سر باید برآورد وبکمال خاکساری لوازم بندگی بجا باید آورد اگر بندگی قبول فرمایند زہی عز وشرف والا خسارت نقد وقت ست کمال ممکن در بندگی ست خداوندی باو تعالی مسلم ست ؎ گر ز معشوقت خیالی در سرست نیست معشوق آن خیالی دیگرست

والحمد بدا ولا وآخرا والصلوٰۃ والسلام علی رسولہ دائما وسرمدا وعلی آلہ الکرام وصحبہ العظام الی یوم القیام

مکتوب صد و ہفتاد و چہارم بخواجہ گدا در بیان خلاصۂ سلوک بطریق اجمال

الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی گرامی اخوی خواجہ گدا محمد ازین دور افتادہ دعای فراوان خواہند واوقات را بذکر ومراقبہ بسر برند بحدے کہ دل را انقطاع تام از ماسوای مذکور حاصل آید وتعلق جبی وعلی اواز اشیا زائل گردد وحضور مع اللہ سبحانہ وصف ذاتی دل شود ومیسر بتصنع وتکلف یاد کرد وار ہا چنانچہ سمع صفت سامعہ وبصر صفت باصرہ بعد ازان سعی کند کہ این وصف حضور با آنجناب اقدس رجوع کند ونفس حاضر ازمیان برخیزد وحضور او خود بخود بیمزاحمت اغیار صورت بندد واینست نسخۂ حال وخلاصۂ تحقیق اہل کمال والسلام

مکتوب صد و ہفتاد و پنجم بخواجی حسین در انکہ مشاہدات ومتخیلات را نفے باید نمود

جناب مشیخت مآب شیخ حسین محب دور افتادہ را فراموش نکنند وگاہی بدعا یاد آوری نمایند واز اعلام احوال خود وتفقد احوال دوستان غافل نباشند وبعد ابدان را سبب بعد قلوب نسازند والبواب فیوض را کہ از راہ قلوب ست ہموارہ مفتوح دارند وجمیع مشہودات ومتخیلات خود را کہ بعنوان حقانیت ظاہر شود نفی نمایند ودر ماورای معلومات ومشہودات پویند وخواہان نسبت مجہول الکیفیۃ باشند آری مشہودے کہ بمثال نسبت مذکورہ بود وتند کار آن معاملہ نماید نفے آن دیگر نبود وبر وظائف طاعات وعبادات مستقیم باشند وہمہ اوقات را دران مستغرق دارند والسلام اولا وآخرا

مکتوب صد و ہفتاد و ششم بمیر الطف اللہ بن سعید خان در انکہ فنا شرط معرفت ست وترغیب بتحصیل این دولت علیہ

حضرت حق سبحانہ ظاہر را بزیور شریعت غرا آراستہ باطن را از ثمرات و برکات آن شاداب و سیراب دارد بالنبی و آلہ الامجاد علیہ و علیہم الصلوات و البرکات الی یوم التناد مخدوما چونکہ مطلوب از ایجاد بنی آدم تحصیل معرفت حق است جل و علا و معرفت بطور این طائفہ علیہ بی فنا در معروف صورت نمے بندد ؎

ہیچ کس را تا نگردد او فنا	نیست رہ در بارگاہ کبریا

پس بر امثال ما مہجوران ناگزیر ست کہ عمر گرامی را بخواہین دولت مطلوبہ صرف نمائیم و پیش از فنای صوری بفنای حقیقے بشتابیم و سرمایۂ وقت را در پی استیفای لذات فانیہ نگماریم و تعمیر چیزی کہ تخریب آن خواستہ اند نہ نمائیم عذاب بعد و حرمان بدتر از عذاب جحیم ست چنانچہ لذت قرب و وصال زیادہ از لذات جنات النعیم فیا ویلنا علی من اعرض عن اللہ و یا حسرتا علی من فرط فی جنب اللہ دوبارہ در دنیا آمدنی نیست من کان فی ہذہ اعمی فہو فی الآخرۃ اعمی و اضل سبیلا ؎

ترسم کہ یار با ما نا آشنا بماند	تا وا من قیامت این غم بما بماند

از جوانان مستعد افسوس می آید کہ فطرت ہای عالیۂ خود را مصروف این دنیۂ گردانیدہ اند و بظاہر مشغوف این قحبۂ غدار گشتہ و از جواہر نفیسہ بخزف ریزہای چند فرو ماندہ جمال مطلق تا بانست و راہ آمد و رفت آن کشادہ و امثال ما پست فطرتان از ان جمال محجوبیم و از ان جریم متعال مہجور ؎

در جہان شاہدی و ما فارغ	در قدح جرعۂ و ما ہشیار

کمال خجالت و انفعالست کہ حضرت کریم ذو النوال با ان عز و جلال نظری باین درۂ مثال داشتہ باشند و از سر و علانیۂ او آگاہ بود و از نہایت جہالت توجہ قلب را بدیگران آرد و سر نیاز بلغیار او دارد ؎

آمد سحر آن دلبر خونین جگران	گفتا ز تو بر خاطر من بار گران
شرمت باد کہ من بسویت نگران	با شم تو نہی چشم بروئی دگران

باید کہ ہنگام ملاقات صوری طریقہ مفاوضت را جاری دارند تا راہ افاضات معنوی مفتوح تر باشد

مکتوب صد و ہفتاد و ہفتم بملا جمال الدین در انکہ بر کشوف و وقایع اعتماد نباید نہاد کمال معرفت معرفت صانع ست جل و علا و در تحقیق فنا

الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی صحائف شریفہ بتعاقب یکدیگر رسیدہ خوشوقت و مبتہج گردانید

حضرت حق سبحانہ ہموار باذوق و شوق وارادہ و عزوجات و ترقیات و ہاد تخدماچون تفرقہ و رکشوت
و منابات و بشارات صحیحہ صادقہ و خلاف آن متعسرست اعتماد بران نباید نہاد و اعتبار آن چندان
نباید نمود کہ کمال معتد بہ بآن مربوط نیست انچہ شایان اعتمادست و مسک منجی ست کتاب و سنت ست
باید کہ ہمت بران گمارند کہ عمل بمقتضای کتاب و سنت میسر آید و ذکر نیز از ماموراتِ شرعیہ است دوام
آنرا از دست ندہند و اوقات را بآن مستغرق دارند و کمال کہ اہل اللہ مقرر نمودہ اند معرفت صانع
است جل و علا و معرفت عبارت از فناست در معروف ؎ تو مباش اصلا کمال اینست و بس
رو دگر دم شو تمام اینست و بس

و فنا بطور ماد و گونہ است فنای قلب نسیان اوست ماسوای مذکور
را بحدی کہ اگر بتکلف یاد ماسوا نماید یادش نیاید بالجملہ تعلق حبی و علمی او از ماسو منقطع گردد و فنای نفس
عبارت از انتفای نفس حاضرست بتمام و لحق ست بعدم صرف بحیثیتی کہ تعبیر از خود بہ انا نتواند کرد
درین موطن عارف را نہ ذکری بود و نہ توجہی چہ از عارف اثری نمانده است ذکر و توجہ کرا بود بعد ازان
اگر توجہ و ذکر و حضورست از خود بخود ست مقصود ازین فنا زوال گرفتاری ماد و ن حق سبحانہ است چہ
آفاق و چہ انفس کہ سم قاتل و مرض مہلکست و انجلای ایمانست و انقیاد احکام شرعیہ بر وجہ کمال و حصول
میسرست در امتثال اوامر و انتہا از نواہی و دفع عجب و ریاست در طاعات تا اخلاص پیدا آید و اطمینان
نفس امارہ است کہ بالذات معاوی احکام الٰہی ست جل و علا و مسلمان گشتن ست باسلام حقیقی
مجمل آنکہ مقصود از سیر و سلوک و فنا و بقا تحصیل بندگی و نیستی ست تا احکام و لوازم بندگی کما ہے
بقدر الامکان بجا آرد و سرکشی کہ از راہ نفس و ہوا پیدا ست روبزوال آرد نہ آنکہ بندہ سر از ربقہ
بندگی بکشد و دعوای خواجگی نماید و تماشای صور و انوار غیبی کند صور و انوار سے چہ کمی دارد کہ کسی آنرا
گذاشتہ ہوس صور و انوار غیبی نماید ہر دو مخلوقند و بداغ حدوث متسم رویت و مشاہدہ حق جل سلطانہ
با آخرت تعلق دارد در دنیا نیست چنانچہ اجماع علمای کرام و صوفیہ عظام بران واقع ست و انچہ
بر نشاۃ دنیوی تعلق دارد حصول ایقان ست پس نتیجہ طریقہ صوفیہ علیہ در نشاۃ دنیوی اکمال احکام
شرعیہ است و وصل و مشاہدہ و قرب نتیجہ ایست کہ با آخرت تعلق دارد باید کہ کمر ہمت را در اتیان احکام

شرعیہ چست بر بندند دوام معروف و نہی منکر را شیوہ خود سازند و احیای سنن متروکہ را از اہم امور دانند و ہر وارد ے کہ رو دہد در ستر آن کوشند و بر وقائع و مسنمات اعتماد نہ نہند اگر چہ در خواب بادشاہ یا قطب وقت گشت چہ میشود بادشاہ و قطب آنست کہ در خارج باین دو منصب برسد و اگر در خارج ہم کسی بادشاہ شد یا کونات مسخر وی گشتند کدام بزرگی حاصل کرد و کدام عذاب گور و قیامت ازان رفع شد ؎

گر دیو مسخر تو گردد	زین ہر دو چہ حاصل تو گردد

بلند ہمتان باین قسم امور التفات نمی نمایند و در مراضی مولی جل سلطانہ میکوشند و در فنا و نیستی و ستر واردات سعی می نمایند حمد اللہ سبحانہ کہ در محبت و اعتقاد بزرگان رسوخ تمام دارند و اوضاع شما پسندیدہ مستمع میشود از امثال شما دوستان امید ہا داریم این عاصی را از دعا فراموش نسازند و رحمت و مغفرت و رضای خداوندی را در حق این فقیر دریوزہ نمایند والسلام

مکتوب صد و ہفتاد و ہشتم بمولانا حسن علی در ترغیب بر کسب علوم شرعیہ و احیای سنن مصطفویہ علی مصدرہا الصلوۃ والتحیۃ با ذکر نصائح دیگر

بعد الحمد و الصلوۃ و تبلیغ الدعوات بسعادت آثار اخوی اعزی مولانا حسن علی حسن اللہ حالہ و حصل آمالہ میرساند احوال مستوجب حمد ست للہ سبحانہ الحمد و المنۃ علی ذلک المسئول من اللہ تعالی ثباتکم و استقامتکم علی طریقۃ الکبرا فانہا ملاک الامر و مدار النجاۃ و بدونہا خرط القتاد ای برادر چون آوان آخر الزمانست و دین سستی پیدا کردہ است و سنت متروک گشتہ و بدعت شائع شدہ تحصیل علوم و نشر آن درین طور وقت ظلمانی از اہم مہام ست و احیای سنت محمدیہ علی صاحبہا الصلوۃ والسلام والتحیۃ از اعظم مقاصد کہ ہمت در کسب علوم شرعی و نشر آن و احیای سنت مصطفوی چست بر بندند و زاویہ نامرادی و دوام نگرانی را بجناب قدس ایزدی عز برہانہ بوصف عجز و نیستی از دست ندہند دیگر ہیچ فکر احوال و مواجید نکنند کہ کمال آن مربوط بآخرست و امور ے کہ صوفیہ بوقت بآن خرسند اند یا از قبیل سراب بقیعۃ یحسبہا الظمان ماءہست یا بہر تسلیۂ شان

از ہزاران یکی را وا نموده اند خوش گفت آنکہ گفت تلک خیالات ترہی بہا اطفال الطریقۃ این دار دار عمل ست در ادای طاعات مردانہ باشند و از زاد و گوشہ را مغتنم دانند و امور معاش صوری را بحضرت رزاق ذو القوۃ المتین سپارند و جمعیت را در ترک تدبیر آن دانند کہ معاملہ تدبیر و جمع اسباب بدور و تسلسل می کشد و حصول جمعیت تمام ازان محال عادی ست دیگر فاتحہ پدر عزیز شما خواندہ شد انا للہ و انا الیہ راجعون حق سبحانہ مشمول رحمت خویش گناد و شما و پس ماندگان را رضا بقضای خود دہاد و بفاتحہ و صدقہ و استغفار ہموارہ یاد می نموده باشند

مکتوب صد و ہفتاد و نہم بخواجہ محمد صدیق در دلالت بر طلب استقامت بر شریعت و بر محبت مرشد آنکہ حصول نسبت دیگر ست و علم بآن دیگر و کشف بر آنکہ حال باشد و علم بآن نباشد

بعد الحمد و الصلوۃ و تبلیغ الدعوات میرساند مکتوب مرغوب مع جزوی نیاز مرقوم بعد اخری رسید و مقدمات دور و دراز ان واضح گردید محمد و ما ازینجانب کمال صفاست غباری بخاطر راہ ندہند افسردگی نصیب اعدا باد و ر کار خود سرگرم بوند و در ہر وضع کہ باشند دوام اقبال را بوصف نیستی از خدا ستدہند و از حضرت حق سبحانہ استقامت طلبند الاستقامۃ فوق الکرامۃ شنیدہ باشند فقیر نیز استقامت شما را در یوزہ کردم امید کہ آثار آن بظہور آید اگر از احوال و مواجید ہیچ ظاہر نشود و استقامت بر شریعت و بر محبت حضرت ایشان و فقرای ایشان با خدا باکی ندارد و از حقیقت بی نصیب نیست و اگر معاملہ بر عکس ست جز استدراج نباید دانست این سررشتہ را محکم باید داشت نسبت بزرگان ما بس عالیست و از حیطۂ دانش بیرون مشکل کہ دست ادراک یکایک بدامان آن رسد ہر چند حاصل بود چہ حصول امر دیگر ست و علم بآن دیگر یعنی علم علم حصول نسبت باطن راست کہ علم و التذاذ نصیب اوست اگر با ظاہر مختلط ست چنانچہ در ابتدای علم و التذاذ باطن در ظاہر نیز بحکم جوار سرایت میکند و ظاہر نیز واجد و ملتذ میگردد و چون کار بانتہا آید باطن از ظاہر مفارقت گزیند و حق جوار مرتفع شود ظاہر بیچارہ از دولت باطن بہرہ کمتر گیرد و خود را خالی و بی نسبت یابد بلکہ گاہ بود کہ از کمال

بی مناسبتی بہ باطن مبتدی رشید را کہ چاشنی از انتہا بحکم اندراج یافتہ است و از قلب کہ مقام جذبہ است نہ برآمدہ و بقلب آن نہ پیوستہ و بظاہر بذوق و وجد موصوفست از خود کامل و اندواز خود نفی نسبت نبودہ او را صاحب نسبت داند از ینجاست کہ طالب در صحبت این قسم مبتدی و متوسط بظاہر رشد پیشتر می فہمد و وجد و التذاذ زیادہ ترمی بیند چون مرشد او بشوق و وجد تندست در ستر شد نیز این کیفیت پر تومی افگند شیخ الاسلام گفتہ اگر خرقانی و محمد قصاب بجائی بودندی من شما را بوی فرستادمی نہ بخرقانی کہ وی شما را سودمند تر بودی از خرقانی یعنی خرقانی منتہی بود و مرید او کم بہرہ یافتی راقم گوید یعنی بہرہ کہ بوجد و دانش تعلق دارد نہ مطلقا چہ بہرہ کامل آنست کہ در صحبت منتہی حاصل ست بہرہ اولی را باین بہرہ چہ نسبت آن صورت بہرہ است و این حقیقت بہرہ لیکن از کمال علو چون نسبت او از ادراک متعارف بیرون ست در طالب نیز باین کیفیت ظہوری نماید نسبت اصحاب کرام علیہم الرضوان ہمین بودہ است فلا تکن من الممترین والسلام

مکتوب صد و ہشتادم بحضرت حقائق و معارف آگاہ جامع علوم ظاہری و باطنی شیخ محمد یحیی دامت برکاتہ در ذکر خصائص حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالی عنہ بطریق اجمال و تعرض بحال دروشے

الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی محخدومادر کتابت اخیر مندرج بود کہ در مشافہہ ہم ذکر بعضے معارف خاصۂ آنحضرت نمودہ میشود و مثل گذشتن از معارف توحیدی و بالا رفتن از مقام جذبہ و سلوک بی تکلیف تسلیم و تصدیق مینماید ای عزیز فرایاد دمایہ التفاضل آنحضرت کہ فقیر نوشتہ بود امور دیگرست کہ دیدہ عقل و وہم در ادراک آن خیرہ و زبان خیال در تبیان آن لال ست و این کمال کہ شما در معرض بیان آوردہ آید رتبہ ایست پائین از ین ہا صعود آن کمالات و مزایا بلکہ این کمال را کہ از کمالات ولایت ست نسبت بآن امور کہ متفرع بر کمالات نبوت ست ہیچ اعتباری و اعتدادی نیست کاش حکم قطرہ داشتہ باشد نسبت بدریاے محیط این کمال از قبیل علوم

لائق الاظہار ست وآن امور را از اسرار لازم الاستتار معلوم ست کہ علوم را با اسرار چہ نسبت ست
و معاملہ کہ با خلقت آنحضرت قدس سرہ وابستہ است جدا ست و اسرار و دقائق و نازکیہا کہ در ذات
و صفات نوشتہ اند و تحقیقات و مقالات مفرودہ کہ بیان فرمودہ اند علیحدہ و معاملات اصالت و تخمیر
طینت از جہت خلقت خاتم الرسل علیہ و علیہم و علی آلہ کل الصلوات والتسلیمات را خود چہ بیان نماید
و از ولایت آنحضرت کہ ناشی از مقام محبیت و محبوبیت ذاتیست چہ نشان دہد و از حقیقت ہای
ہویت کہ خصوصیت بایشان دارد و آن حقیقت مخزن رحمتہای نامتناہی ست کہ یک چشمہ آن
درین نشأہ بن گشتہ و چشمہ دیگر بنشأہ دیگر ذخیرہ شدہ و صفت رحمن و ارحم الراحمین ہم ازان حقیقت
اتباع یافتہ است و ایضا ترقی از تعین اول اثبات نمودہ اند و دیگران را ازان منع نمودہ و منتہای
سیر و سلوک را تا آنجا گفتہ و فوق آن مرتبہ اطلاق و لاتعین و ذات بحت تصور نمودہ کہ سیر و سلوک
و علم و معرفت را از آنحضرت منقطع دانستہ و حضرت ایشان چندین مراتب و تعینات از گذشت آن
اثبات فرمودہ اند و تعین اول را بمراحل ازان بالا بردہ بلاتعین خود چہ رسد و دقائق حقیقت محمدی
و حقیقت قرآنی و حقیقت کعبہ ربانی و حقیقت صلوۃ و حقیقتی کہ فوق این حقائق ست کہ آنحضرت
بہ بیان آن ممتاز اند در مکتوبات مسطور ست و کمالات حقیقت ولایت محمدی و ولایت ابراہیمی و
ولایت موسوی و ولایت احمدی و کمالات انبیا و خصوصیات رسل و مزایای اولوالعزم و مبادی تعینات
ہر کدام ازین بزرگواران و خصوصیت حضرت روح اللہ و حضرت مہدی موعود و مبادی تعینات
ملأ اعلی و ولایت حضرت صدیق و مبدأ تعین او رضی اللہ تعالی عنہ کہ بیان فرمودہ اند تا کجا
نویسد علی نبینا و علی سائر الانبیا، و الملائکۃ الصلوات والتسلیمات و علی اتباعہم و ہمچنین تفاوت اقدام
و اصلان بحقیقت صلوۃ و مزیت انبیا بر بنجا و صفوف اربعہ این بزرگواران علیہم التحیات و خصوصیات
انبیای کرام علیہم السلام کہ در قرآن مجید مسطور ست علیہم الصلوات و آنکہ مقام آنسرور را علیہ السلام
بر ہمہ این مقامات سروری ست و نصیبی کہ آن حضرت را ازین مقام ثابت ست و نصیب حضرت
مہدی موعود رضی اللہ عنہ از مقام رسالت و ولایت خود و احالات حضرت مہدی علیہ الرضوان تا کجا شرح دہد

و در مرض موت اسرار و دقائق که بیان فرموده اند و کمالات اهل بیت آنسرور را علیه و علیهم التحیات والبرکات و بعضی از خدمات شائسته خود نسبت باینها چه طریق معقول سازد و حقائق قیومیت و دقائق مقام خلت و مزایای محبت و اسرار صباحت و ملاحت و امتزاج این دو حسن مطالعه نموده باشند و اسرار مقطعات که در بالا رمزی ازان گذشته دریائی ست بی پایان که در گفت و شنود نیامده و سر بسته رفته اند و انچه نوشته اند که مکشوفات خود را بدایر معارف آنحضرت میدانند سخن در فهم معارف آنحضرت ست بلکه در فهم اصطلاح شیخ ابن العربی میرود که بمراحل ازان دور ست برابری بآن جستن خیال محض ست که ناشی از نادانی و خام خیالی ست بسا نادان که از روی جهل مرکب اعتماد بعضی دقائع خود نموده در توهمات فاسده افتاده مردم را از راه برده ضلوا و اضلوا فضلوا عوا فاضلوا عوا برابری جستن فرع ادراک بکسر فرع تصور ست که بوقوع نیامده برابری کجا و مساوات کو ع | بخواب اندر مگر موشی شتر شد

مکتوب صد و هشتاد و یکم بمولانا جمال الدین در بیان مقام جمع و ترغیب بر تحصیل فرق بعد الجمع

الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی صحیفه لطیفه مشرف ساخت از مطالعه اذواق و مواجید و اشواق و تلوینات که در ضمن اشعار رنگین و عبارات دلکش بود حظها نمود ؎ | ای وقت تو خوش کرده وقت ما خوش کردی

تحمد و امثال این ولولهای شوق و دیوانگی های عشق که سالکان را دست میدهد شگوفه انجمن جمعیت که هنگام استوای شمس حقیقتے از غنچه سویدای قلبی سری برآرد و نماز را در نوقت استوای مرفوع میداند و تکالیف شرعیه را از بخیر دست و پای مجنون می یابد و خیال سقوط تکالیف می نماید ذکر را بتصفیه و ذنب می فهمد و میگوید توبة العوام من الذنوب و توبتی من قول لا اله الا الله و نیز میگوید ذکر اسم (بانگ کو تزویر اص) یسود القلب و یزداد المعاصی و الذنوب و از تعین مذهب و ملت یکسو ست و بیزار انا علی مذهب ربی مترنم و بنماز رسمی کمتر می آید و بقیام و قعود آن نمیگراید و می پندارد لا صلوة للمومن الا فی قلبه و میخواند ؎

بکفر و با اسلام یکسان نگر | که هر یک ز دیوان او دفتریست | هر چند بظاهر از حدود شرعیه تجاوز نمی نماید و به نماز و سائر احکام مقید ست و اگر این را هم نداشته باشد ملحد و مردود ست کما سبق

خارج ست فارق عدل میان محق و مبطل اتیان احکام شرعیه است و التزام ملت مصطفویه علی صدرها الصلوة و السلام و التحیة هذا و انچه این فقیر بآن ترغیب نموده است از تعمیر اوقات و اتیان اعمال صالحه بشوق و رغبت مناسب مقام جمع الجمع و فرق بعد الجمع ست که مقام صحو ست درین وقت آرام و زندگی ست و التذاذ در طاعات ارحنی یا بلال رمزیست ازین معنا و قرة عینی فی الصلوة اشارتست باین تمنا این کمال ناشی از مقام نبوتست و انچه بالا گذشت ناشی از سطح ولایت این اسلام حقیقی ست و آن کفر حقیقی نسبت آن باین نسبت قطره است بدریای محیط بلکه نسبت قشر است بالب بلکه نسبت موهوم ست باموجود حقیقت معامله اینجا هویداست آنجا بیش از شبح و نمونه نیست و از شمس حقیقی جز تمثال ازان حاصل ندارد خوش گفت ؎

تو از خوبی نۓ گنجی بعالم	مرا هرگز کجا گنجی در آغوش

چون این کمال پر تواندازد کمال سابق روباستتار آرد و نشانی ازان نماند بلکه ازان نادم و مستغفر بود نماز مقصور برین صورت نیست در عالم غیب الغیب حقیقتے دارد که فوق حقیقتهاست تا بآن حقیقت نرسد از کمال آن چه دریابد و آن حقیقت باین صورت برپاست نماز معشوقی ست و دلبر گویا صورت زیبائی اورا در عالم مجاز باین ارکان مخصوصه و انموذجها و اداهای رعنائی اورا باین قیام و قعود و آداب و خشوع ظاهر ساخته هر که وآله آن صورت نگردد حقیقت این ارکان را چه دریابد و کسی که فریفتهٔ آن اداها نشود حقیقت این قیام و قعود را چه فهمد ؎ چکد مشک تا ز دستم چو آن گیسو بچنگ افتد ؛ و صبح از گریبانم گر آن مه در کنار آید ؛ والسلام علیکم

مکتوب صد و هشتاد و دوم بمیرزا عبید الله در شرح احوال و جواب استفسارها و تحقیق حیوة و موت حضرت خضر علیه السلام

الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی بمطالعهٔ صحیفهٔ شریفهٔ گرامی مسرور و خوش وقت گردید نوشته بودند که ازان مقام استخلاص یافته نسبت وهمیهٔ مضافه بخود را حواله باصل ست شبحی پیش در نظر نمی افتد در اکثر اوقات اما در اقل قلیل اوقات علم بشبح هم نمی ماند بل علم بعدم و حمد الله سبحانه که از کوچهٔ تنگ

بشاهراه در آمده اید و از ظل باصل شتافته این کمال که وابسته بانعدام سالک ست بعد از لحوق منتسبات باصل بطور حضرت ایشان ماقدسنا الله سبحانه بسره الاقدس معبر بتجلی صفات ست و کمال این تجلی وابسته بتجلی ذات ست چه تمامی هر مقام مربوط بگذشتن ست ازان مقام از آثار تجلی ذات ست که شبح و جماد که در نظر عارف بعد از لحوق منتسبات باصل مینماید نیز زائل گردد و عارف محو صرف و متلاشی محض گردد و آن شبح و جماد عدم بوده است که بواسطهٔ انعکاس کمالات از سائر اعدام متمیز گشته بود و چون کمالات امانتی بااهل امانات حق شده بود به الامتیاز این عدم ازان اعدام نماند پس ناچار آن عدم که مرآت کمالات وجودی بوده و این مجموع ذات ممکن گشته بعدم مطلق شود و این زمان از عارف نه عین ماند و نه اثر لا تبقی و لا تذر و آنچه نوشته اند که در اقل قلیل اوقات علم بشبح نمی ماند تا که مقدمهٔ این کمال بود و آنچه گفتیم که مقدمهٔ این کمال بود چه ذات چون متجلی شود و مراد در استتار نیست و نیز از علامت این مقام انتفای ذکر و حضور و توجه ست از عارف اصلا و زوال موره کلمه انا ست را سا بعد از لحوق کمالات باصل حضور خود بخود ست و نصیب عارف ازین مقام جز استهلاک و استخلاص از قیود و همیه و خروج از جهل مرکب که شرک خفی و مرض معنوی بوده نیست و آنچه نوشته اند که وجود قبل ازین برذالقه چاشنی وحدت میداد و عین او تعالی می دانست امروز از تعینات چون اوصاف در نظرست بغایت عالی ست مطابق قول علمای اهل حق شکر الله سعیهم و موافق مذاق حضرت ایشان ست و این تعین وجودی بطور آن حضرت فوق تعین علمی جملی ست که اسبق تعینات ست بطور دیگران و از سیرت و عدم دریافت در ای ملاحظه وجود اظهار نموده اند بلی غیر از جهل و حیرت از آن حضرت جلت عظمته چه نصیب باشد هر چند درک بود اما درک درک نبود لعجز عن درک الادراک ادراک نشان حال آن مقام ست این جهل و حیرت که هزاران مزیت بر شهود و معرفت دارد از اعلی مقامات ست زنهار میل به پستی ننماید و از اوج تعالی نگرایند و از آب بسر آب نه فرمند خوش گفت بیت

اگر مذهبی کیف دامان بارم	گرفتاری کسے دیگر ندارم

آری از هستی گذشتن بعقل راست نیاید و بظاهر نیستی که هست لیکن چه توان کرد عرفت ربی بجمع الاضداد هستی و نیستی هر دو چون از اعتبار است پس آن حضرت منزه از اشتباه

لا وهو زان سرائے روزبہی	بازگشتند جیب و کیسہ تہی	تعجب و تحیر شما بر محل ست ہر گاہ

فوق تعین علمی جملی سیر و سلوک و علم و معرفت تجویز نمایند کہ بطور اینہا نیز این تعین مسبوق بحضرت وجود ست فوق حضرت وجود چگونہ نسبت علم اثبات نمودہ اید ہر چند بطور ایشان این حضرت وجود مرتبۂ ذات بحت ست و بطور ما تعینی ست از تعینات او قال الشیخ محی الدین العربی قدس سرہ فی الفصوص ما حاصلہ ان التجلی من الذات لا یکون الا بصورۃ التجلی لہ فالتجلی لہ ما رای سوی صورتہ فی مرآت الحق و ما رأی الحق و لا یمکن ان یراہ بعد از ان فرمودہ کہ این تجلی منتہای تجلیات ست و غایۃ مشاہدات فلا تطمع و لا تتعب فی ان ترقی من ہذا الدرج من التجلی الذاتی ثم قال و ما وراءہ الا العدم المحض چہ عالم ظہور اسما و صفات ست از اسما و صفات بالا گذشتن در عدم خود کوشیدنست لیکن باید دانست کہ موجب المرأ مع من احب محبوب چونکہ ورای آفاق و انفس ست و ورائے نسبت و اعتبارات چہ نسبت علم و چہ نسبت وجود ناچار محب را بحکم این معیت بیرون آفاق و انفس و ورای نسبت علم و ہستی گذرگاہ بود و ورای ظل واصل نظرگاہ باشد بافنا و بقای ہر مرتبہ برفتن فوق آن امدادی نماید و دلیر میسازد دہل را در رنگ ظل در راہ میگذارد تقاعد ازان چہ صورت دارد و گرفتار آن ذات بحت را بما دون آن تسلیہ چگونہ متصور بود چاشنی ظلال و اعتبارات بر ذائقۂ طالب ذات تعالی لذت نمیدہد و در رنگ طفلان باین شیرینی اضافی و حسن عارضی فریفتہ نمیگردد و لب تشنۂ شراب تسنیم بموج سراب سیراب نمیشود و مزاجہم من تسنیم عینا یشرب بہا المقربون ما بہ التفاضل میان اخص خواص از نجاست و تفاوت انظار کمل کمل دران مرتبہ پیداست طمع و تحمل تعب طلب ہم دران حضرت زیبا و فی ذلک فلیتنافس المتنافسون مخدوما مباشرت اسباب منافی توکل نیست تاثیر از حق سبحانہ داند و ثقہ باو نماید و سبب متیقن را در میان آرد عین توکل باشد آری از تکاب اسباب موہومہ بعیدہ را اگر دور از توکل گویند گنجایش دارد اما از اسباب متیقنہ چارہ نیست آتش بسوزد و تاثیر احراق از حق داند تعالی و طعام بخورد و سیری از و بیند سبحانہ اگر در وقت حاجت ازین قسم اسباب تقاعد نماید و ازین رہگذر مضرت رسد عاصی شود و اسباب سہ گونہ است اسباب موہومہ لازم الترک اند

و اسباب متیقنہ واجب الاتیان و اسباب مشکوکہ و مظنونہ و جائز الطرفین اند حق سبحانہ امر بمشورت فرمود
کہ از اسباب ست بعد ازان امر بتوکل نمود قال اللہ تعالی وشاورہم فی الامر فاذا عزمت فتوکل علی اللہ
ان اللہ یحب المتوکلین در اعمال اخروی توکل معنی ندارد کہ آنجا معمور بہبد و کوشیدن خوف و خشیت و
رجای آن موطن محبوب و مرضی ست یدعون ربہم خوفا و طمعا درین معنی تمام تر ست اعتماد بر فضل و کرم
داشتہ باشد و اعمال ظاہرہ را از دست ندہد از امتثال اوامر و انتہا از نواہی طریقہ بندگی و حقیقت توکل
نیست و راہ منحصر درین پرسیدہ بودند کہ بندہ را مقامی دست دہد کہ از خود بدوام اوقات چنان فارغ شود
کہ مزاحمت اصلا نماند یا نہ مخدوما این معنی موہوای فناست کہ در انجا از خود بلکہ از جمیع ماسوا بدوام فراغ
حاصل ست لیکن فنا و بقا از احوال باطن ست ظاہر تا این نشأ برپاست بضروریات بشری محتاج
است فراغ ازان ندارد ایضا پرسیدہ بودند کہ کشف خواطر و علم بر مغیبات و استجابت دعوات از علامات
قبول این راہ ست مخدوما امور مسطورہ و امثال این کہ از خوارق عادات ست دلائل قبول نیست کہ
اہل استدراج نیز دران شرکت دارند و مشروط بریاضت ہستند کہ بی ریاضت ہرگز حاصل نشوند چہ
بعضے را بی ریاضت نیز دست میدہند ہر چند قلیل بودند و خوارق نیز قلیل باشند چہ کثرت ظہور آن
توان گفت کہ مشروط بریاضت ست چنانچہ ولایت نیز مشروط بریاضات و کرامات نیست قال شیخ الشیوخ
قدس سرہ فی العوارف بعد ذکر الخوارق والکرامات وقد یکون فوق ہولاء من لا یکون لہ شیء من ہولاء
الی آخر ما قال و اکثر خواص اولیا از عجب محفوظ اند چہ فنای اتم بنیاد عجب و بیخ ریا را ازین ہا برداشتہ ست
و نیز جائز ست کہ از مقبولان بعضے از زلات بحکم بشریت صادر شود چہ اولیا از زلات محفوظ نیستند لیکن زود
متنبہ شوند و تدارک آن بحسنات نمایند و بعضے قدر تہا کہ در نوم یا در واقعہ دست دہد اگر آن در عالم یقظہ پدید آید
از خوارق ست والا اوہام و خیال اگر اعجوبہ بدست فکرت دہد اگر اذعان و ایقان قلب مساعد آن باشد
اعتماد را شاید والا توجہ و گماشتن خاطر بدیگری جمع ہمت ست بجانب او و قلت طعام و منام
از مرغوبات ست احتیاج استفسار ندارد لیکن نہ بجدی کہ از طاعات باز دارد و خشکی و داغ و خیالات
فاسدہ آرد و از ریاضات و صعوبات دیگر ہر چہ موافق سنت باشد مبارکست از قسم رہبانیت نباشد

لا رہبانیۃ فی الاسلام کشف صحیح نہ از احکام خیالیہ است بلکہ از احکام الہامیہ است کہ مورد آن قلب ست
آری بعضی از کشوف باشد کہ منشای آن خیال بود آن کشف شایان اعتماد نبود تا تصدیق قلب بآن منضم
نشود چنانچہ گذشت این قدر ہست کہ وہم و خیال را در ادراک امور غیبیہ دخل تمام ست کہ بمدد آن زود
سیئہ اند دریافت وہم ست کہ پنجاہ ہزار سالہ راہ را کہ میان رب تعالی و مربوبہ ثابت ست بطرفۃ العین
قطع می نماید و خیالست کہ احوال باطنہ و امور غیبیہ و علوم لدنیہ را بتصویر و تمثیل نکومی فہماند و ارباب
جہل را ارباب علم می سازد و ہر چند از خود استقلال ندارند و بر احکام آنہا کہ مستقلال بود اعتماد نیست لیکن
خدمات شائستہ درین راہ از ینہا بوقوع می آید طی ارض را کہ جمعی مربوط بہ بعضے ادعیہ میدانند چہ عجب
اسمای الٰہی را زیادہ ازین تاثیرست لیکن روا ست کہ بعضی را بی توسط ادعیہ میسر شود در نماز اعضای
جسمی کہ خرد و حقیر نماید و گاہی ہیچ ازان نماند بسیار نیک ست حالتی کہ در نماز رود ہد اصیل ست و بر غیر
حالت صلوتیہ مزیت دارد سعی نمایند کہ التذاذ و جمعیت در نماز پیدا شود کہ التذاذ در صلوات علی الخصوص
صلوات مفروضہ از علامات انتہاست نماز را امر عظیم دانند در اوقات مستحبہ با جماعت و سائر شرائط
و مستحبات و تعدیل ارکان بسکون و وقار ادا نمایند مضمون حدیث را شنیدہ باشند کہ در نماز حجاب را
کہ میان او و پروردگار اوست برمی دارند و نیز الساجد یسجد علی قدمی اللہ فلیسأل ولیرغب از کشف
صور مثالیہ گوناگون و صحبت داشتن با آنہا کہ نوشتہ بودند نیک ست کہ مبشر علم ست اما بمطلب حقیقی کاری
ندارد و چون مخل نسبت باطنی نیست چہ باک کیفیتی کہ در بلدۂ کابل رو داده نوشتہ بودند محظوظ ساخت
زاد کم اللہ سبحانہ ذوقا و شوقا استفساری از حضرت خضر رفتہ بود علی نبینا و علیہ الصلوۃ والسلام و نوشتہ
بودند کہ در کتب کلامیہ حیات ایشان را از معتقدات شمرده اند متخذ و ما علما را درین مسئلہ قیل و قال ست
تا در کدام کتاب از معتقدات گفتہ باشند نقلہای شواذ درین باب بسیارست کہ ہمہ قابل اعتماد نیست
و آنچہ از بعضے مشایخ کرام از ملاقات آنحضرت و صحبت داشتن و حروف و حکایت نمودن منقول ست
بر تقدیر صحت مثبت حیات نیست چہ ہر گاہ روح ایشان را قدرت کارہای اجسام داده باشند و امور
کہ از اجسام بوقوع آید روح ایشان متجسد گشتہ بوقوع آرد امور مسطورہ مستبعد نبود و اگر نقلے کہ صریحا

دلالت بر حیات ایشان داشتہ وارد گشتہ باشد یا مسلم داریم کہ نقلہای سابق بثبوت حیات ست نیز منافات
ندارد چہ میتواند کہ دران وقت در قید حیات بودہ باشند و الحال درگذشتہ و نقل عن علی بن ابی طالب
رضی اللہ تعالی عنہ انہ قال لما توفی النبی صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وصحبہ وسلم وجاءت التعزیۃ فجاءہم آت یسمعون
حسہ ولا یرون شخصہ فقال السلام علیکم اہل البیت ورحمۃ اللہ وبرکاتہ کل نفس ذائقۃ الموت وانما توفون اجورکم
یوم القیمۃ ان فی اللہ عزاء من کل مصیبۃ وخلفا من کل ہالک ودرکا من کل مافات فباللہ فثقوا وایاہ فارجوا
فان المصاب من حرم الثواب قال علی اتدرون من ہذا الخضر مؤید لما قلنا لان سماع الحس وعدم رویۃ
الشخص یدل انہ علیہ السلام فی عالم الارواح وما جاء فی بعض الروایات فدخل علیہم رجل طویل واسع
المنکبین فی ازار ورداء یتخطی اصحاب رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم حتی اخذ بعضادۃ الباب الیمنی فبکی
ثم اقبل علی الصحابۃ فقال ان بعد عزاء من کل مصیبۃ الخ فقال ابو بکر رضی اللہ تعالی عنہ لعل ہذا الخضر
جاء یعزینا علیہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فما ضعفہ البخاری والعقیلی فی الاصابۃ فی معرفۃ الصحابۃ نقل ابو بکر النقاش
فی تفسیرہ عن علی بن موسی الرضا وعن محمد بن اسمعیل البخاری ان الخضر مات وان البخاری سئل عن
حیوۃ الخضر فانکر ذلک واستدل بالحدیث ان علی راس مائۃ سنۃ لا یبقی علی وجہ الارض ممن ہو علیہا احد
وہذا الحدیث اخرجہ ہو فی الصحیح عن ابن عمر وہو عمدۃ من تمسک بانہ مات وانکر ان یکون باقیا ونقل ابو الحسن
ابن المنادی فی کتابہ الذی جمعہ فی ترجمۃ الخضر عن ابراہیم الحربی ان الخضر مات وبذلک جزم ابن المنادی
المذکور وذکر ابن الجوزی فی جزئہ الذی جمعہ فی ذلک عن ابی العلی ابن الفراء الحنبلی قال سئل بعض اصحابنا
عن الخضر ہل مات فقال نعم قال وبلغنی مثل ہذا عن ابی طاہر العیاری وکان یحتج بانہ لو کان حیا لجاء
الی النبی صلی اللہ تعالی علیہ وعلی آلہ وسلم واستدل ابن الجوزی بانہ لو کان حیا مع انہ کان فی زمن
موسی علیہ السلام وقبل ذلک لکان قدر جسدہ مناسبا لاجسادہم ومقدار اجسادہم لا یماثل مقدار اجساد ہذا الذین یدعون
رویۃ الخضر فی سائر اخبارہم ما یدل علی ان جسدہ نظیر اجسادہم ثم استدل بما اخرجہ احمد من طریق
المجاہد عن الشعبی عن جابر ان رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم قال والذی نفسی بیدہ لو ان موسی
کان حیا ما وسعہ الا ان یتبعنی قال فاذا کان ہذا فی حق موسی علیہ السلام فکیف لم یتبعہ الخضر ان لو کان

حیا فیصلی معہ الجمعۃ والجماعۃ ویبایع تحت رایۃ کما ثبت ان عیسی علیہ السلام یصلی خلف امام ہذہ الامۃ وسئل
ابو الحسن بن المنادی عن تعمیر الخضر وہل ہو باق ام لا قال اکثر المقتلین معترفون بانہ باق من اجل ما روی
فی ذلک قال والاحادیث المرفوعۃ فی ذلک واہیۃ والسند الی اہل الکتاب ساقط قال وما عدا ذلک کلہ من
الاخبار فکلہا واہیۃ الصدر والاعجاز لا یخلو حالہا عن احد الامرین اما ان یکون او خلت علی الثقات استقلالا
او یکون بعضہم تعمد وقال قال اللہ تعالی وما جعلنا لبشر من قبلک الخلد قال ولو کان الخضر حیا لما وسعہ التخلف
عن رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم والہجرۃ الیہ قال وقد اخبرنی بعض اصحابنا ان ابراہیم الحربی
سئل عن تعمیر الخضر فانکر ذلک وقال ہو متقادم الموت تم کلام الاصابۃ وآنچہ نوشتہ اند کہ عزیزی خضر را از جملہ
اسامی مقامات سلوک تعداد نمودہ کہ ہر کہ از سالکان بدان مقام برسد ہم خضر موسوم میشود و آن خضر کہ
رفیق سکندر بود در ہمان وقت درگذشتہ و نوشتہ بودند کہ این تحقیق مطابق تحقیق حضرت ایشان ست و تطبیق
اقوال سلف را تسمیۂ خضر ہم آن مقام ست محل خدشہ است چہ اختلاف در خضر معین ست و شبہتان
حیات او علیہ السلام ادلہ کہ بر مطلب خود آوردہ اند و احادیثی کہ نقل کردہ اند و نوشیدن او آب حیات
را دلالت بر شخص خضر دارد نہ بر نوع خضر کہ کلی ست و آنچہ بعد از ملاقات بحضرت ایشان ہر دو عزیز فرمودہ
کہ ما از عالم ارواحیم و کارہای اجساد از ارواح ما باقدار خداوندی بحل سلطانہ می آید و مہمات قطب
مدار بما رجوع دارد مستغنی ست از ین تطبیق چہ ہر گاہ در مہمات و خدمات ایشان مستقل باشند و روح شان
حکم جسد گرفتہ برای چہ خضرہای دیگر را اثبات تنایم علی ما لا یخفی فہذا صلح لاعن تراضی الخصمین دیگر استفسار
از مشاہدہ ارواح نمودہ بودند کہ بی صورت ست یا بصورت و اخ بدانند کہ مشاہدہ ارواح گاہ در کسوت صور مثالیہ
بود چہ ہر چیز را در عالم مثال صورت کائن ست حتی کہ معانی را نیز در انجا صورت کہ بآن منکشف میشود و این
ما ہر ست
دیدن ہم در خیال ہر دو نست چہ عالم مثل در رنگ عالم شہادت ست از موجودات ست یا ارواح متجسد باجساد
گشتہ یہ نگہ ظاہر شوند ہیچ محذور نبود و گاہ مشاہدہ آن بی توسط صور بود و از قبیل تلقی روحانی باشد
چنانچہ خود نوشتہ اند و این معانی و معانی سابقہ نیز در طائفہ فقرا کثیر الوقوع ست و نطق و رویت و سماع
اصوات چنانچہ از اخبار مفہوم میشود ثابت ست و از قبیل تلقی روحانی ست یا از قبیل وطریق سابقہ

و بر تقدیر رفع احتیاج آلات در وقائع توسط صور بعضے را برای تفہیم و افہام بود چہ معانی و احوال باطنی نیز بصور مثالیہ ظاہر میشوند تا قریب بادراک بوند تخذو ما سعالمُ ارواح و برزخ صغری بسی نازک ست درین باب جرأت بظن و تخمین نمیتوان کرد انچہ بنصوص ثابت گشتہ مجملا بآن ایمان باید آورد و تفصیل آن را بعلم اللہ تعالے حوالہ باید کرد کہ وما اوتیتم من العلم الا قلیلا نص قاطع ست بہ تنعیم و تعذیب قبر ایمان آریم و بہ تفاصیل آن نپردازیم کہ مامور بآن نہستیم و ہمچنین تکلم اموات میان خود ہا آمدہ است و نعرہ و صیحہ معذبان قبر وارد گشتہ کہ بسمعها ما بین الثقلین غیر الثقلین قبول باید کرد روح مجرد صیحہ میکند کہ غیر ثقلین میشنوند یا بتوسط آلت جسدی کہ گونہ حیاتے یافتہ است و انچہ نوشتہ اند اگر محتاج بآلت باشند عالم حدوث را ہنوز با خود داشتہ باشند و ما و اغ حدوث از ممکن چہ در حیات چہ بعد موت ہرگز زائل شدنی نیست ؎

سیہ روئے ز ممکن در دو عالم	جدا ہرگز نشد واللہ اعلم

ممکن ہر چند قرب الٰہی جل سلطانہ پیدا کند و درجات کمال حاصل نماید بر وحانیت و جسمانیت خود در ہر نشاۃ کہ بود ممکن ست و حادث جزا اجماع ثلثین بر حدوث جمیع ما سوے اللہ تعالی منعقد گشتہ است و منکر آنرا تکفیر کردہ اند زنہار خیال قدم غیر حق را جل و علا ہر چند ارواح کمل بود نکنند و در بنیاد خلل نیندازند نجات اخروی بفتوای علما وابستہ است کشفے کہ بر خلاف مقرر علما بود از اعتبار ساقط ست مقصود از سیر و سلوک اطلاع بر عیوب مکنونہ نفس ست و حصول بسیرست در ایمان احکام شرعی و زوال وقائع شرک خفی ست کہ باطمینان نفس وابستہ است امور دیگر از محسنات ست کہ از مبحث خارج ست انقسام را از تفرقہ میان عدم و فنا نمودہ بودند تخذو ما این از مزال اقدام سالکانست طالب بیچارہ بسا ست کہ بوجود عدم خود در افنائی حقیقے انکار دو کامل داند مشکل ست کہ باین فرق رہنمد گردد درین وقت پیر کامل مکمل باید کہ بہر دو طریق جذبہ و سلوک پرورش یافتہ باشد تا آن بیچارہ را ازین ورطہ برآرد و دلالت بنقصان او نماید و بفنای حقیقے رہنمونی فرماید این فقیر این تفرقہ را بہ تفصیل در مکتوبی نوشتہ است و بتحمیل کہ اخوی مولانا محمد صدیق کہ در سرکار شاہزادہ شما متعلق ست داشتہ باشد اگر میسر شود مطالعہ خواہند نمود عدم فنائی ست کہ در جہت جذبہ کہ سلوک بآن ضم نگشتہ است پیدا میشود در انوقت خود را و اوصاف خود را فانی یابد و گم میکند وجود و عدم عبارت از بقاست کہ

برین فنا و عدم در جهته مذکوره مترتب شود فنا عبارت از استیلای هستی مطلوب ست بر عارف که عارف
او صاف و اخلاق خود را پرتو او صاف و اخلاق مطلوب یابد بحدی که همه را درست حواله بآنجناب قدس
نماید و خود را از همه تهی یابد پس در اول استتار او صاف ست که مفنی نیست و در ثانی ازاله که آن مفنی
است بی عنایت ازلی دشوار ست که سالک باین فرق مهتد گردد و استتار را از ازاله جدا نماید و آنچه
نوشته اند فرقی که در اینها توان نمود بعد از افاقه است که عدم بوجود بشریت عائد ست و فنا نه مخدوما در عدم
غیبت از حس در کار نیست تا بعد از افاقت بوجود بشری باز آید مردم سنین در عدم و وجود عدم میگذرانند
و باین فنا و بقا بر مسند شیخی می باشند و آنچه گفته اند که وجود عدم بوجود بشریت عود میکند بآن معنی ست
که صاحب وجود عدم امین از ین عود نیست بخلاف صاحب وجود فنا و نیز صاحب عدم را تفرقه
در وجود بشریت و وجود موهوب متعسر است و وجود بشریت را لباس ست که وجود حق میداند و او صاف
خود را او صاف او می انگارد و این معنی بی سابقهٔ فنای حقیقی از رتبهٔ کمال در راه است از احوال
مستتر شدان نوشته بودند شکر خداوندی جل شانه بران نمایند مستتر شدان مرایای شما اند معانی شما ست که در انها
هویدا ست نیک بآنها پردازند و توجهات گمارند و ترقیات شعار خود سازند و از آداب شرعیه و آداب
سلف و اطوار بزرگان خود هرچه مناسب دانند بآنها در میان آرند و طریقهٔ وعظ و نصیحت را باز ندارند
و تعلیم آداب نمایند که گشائش بآن منوط ست هیچ بی ادبی بنجا نرسیده است و تعبیر وقایع و اکتشاف
حال و اعطای نسبت چون نیک متوجه می شوید بحمد الله که بتدریج این امور حاصل شود ؎

تو کار بگفت کاردان کن		خود کار بگویدت که آن کن	

نوشته بودند که تلاوت قرآن مجید
درین ایام خوش می آید مخدوما این معنی و حالت صلاحیه مبشر ان انجام کار اند قل رب زدنی علما باید
که اوقات باین سه چیز معمور دارند تلاوت قرآن مجید و نماز با طول قنوت با خضوع و خشوع و تکرار کلمهٔ طیبهٔ
لا الٰہ الا اللہ اگر وردی معین برای این کلمه تعین نمایند خوب ست که در شب و روز بآن عدد ساشتد آورادو وظائف
طلب نموده اند فقیر از کتب معتبرهٔ احادیث تتبع بلیغ نموده اوراد و وظائف پیغمبر را صلی اللہ تعالی علیه
و آله وسلم جمع نموده است لیکن هنوز مسودات به بیاض نرسیده است سالهاست که مسودات افتاده است

توفیق به بیاض آن نمی یابد اگر میسر شد پارهٔ ازان نوشته می فرستد انشاء الله تعالی اگر از کتب احادیث مثل مشکوة و حصن حصین پارهٔ از وظائف انتخاب نموده بعمل آرند مستحسن ست فقیر درین ایام بطالبان و احوال آنها مطلعانی تواند پرداخت تا حکمت درین چه باشد آرزو بران مصروف ست که در گوشه خزیده شود و بی ضرورت شرعی بهیچکس راه ملاقات نباشد ربنا آتنا من لدنک رحمة وهیی لنا من امرنا رشدا ازدوستان دعای سلامتی خاتمه مامولست والسلام علیکم وعلی سائر من اتبع الهدی والتزم متابعة المصطفی علیه وعلی آله واخوانه من الانبیاء والملائکة والصالحین بالصلوات والتسلیمات والبرکات الی

مکتوب صد و هشتاد و سوم به کمینه خاک نشینان این درگاه مقدس فقیر حقیر محمد عبید الله عفی الله تعالی عن زلاته در ذکر بعضی اسرار غامضه و حل شبهاتی که بر بعضی تحقیقات حضرت مجدد الف ثانی وارد میشود

الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی بعضے اسرار علیه وتحقیقات جلیه در تحریر می آرد نیک استماع نمایند آخرین چیزی که حضرت ایشان ماقدسنا الله سبحانه بسره الاقدس نوشته اند مکتوبیست که قبیل آخرین مکتوبات جلد ثالث متصل آن بنام مولانا حسن دهلوی و دران مکتوب فوق تعین وجودی تعین حبی اثبات نموده اند وترقی ازان منع فرموده اند روزانه در تحریر این معارف علیه بوده اند شبانه آنحضرت را تپ گرفت که روز ششم ازان تپ ارتحال نمودند بعد از ارتحال آنحضرت آن نوشته در معرض ظهور آمد و مخلصان بشرف مطالعهٔ آن مشرف گشتند و نقل ازان برداشتند بعد از تحریر این معارف سنیه در شدائد مرض موت نیز معارف و اسرار کثیره بیان نمودند و وصایا فرمودند از جمله آن اسرار آن بود که شبے که صباح آن رحلت خواهند فرمود یا شب پیش آن حضرت مخدومی میانجیو سلمه ربه نیز دران وقت حاضر بودند و مرض در غلبه و ضعف بر کمال بود فرمودند مرا بنشانید بنده در کنار خویش آن قدوهٔ کبار را بنشاند چنانچه بار مبارک آن حضرت برین ذرهٔ بیمقدار بود ازان بار امیدوارم که چه قسم بار خوشگوار بروزگار این خاکسار آورد و چه نوع عالی اسرار و استتار برین دل فگار بیارد القصه آن عالی حضرت فرمودند که داعی وصال لایزال در سر من نداداد که سلطانت میطلبد مرغ همت بلند پرواز من رو بآشیان قدس

ناگاہ رسید جائے کہ رسیدازان بارگاہ عالی جاہ ندا شنید کہ سلطان در خانہ نیست بعد ازان معلوم شد کہ این مقام حقیقت کعبۂ ربانی ست بماورای آن بشتافتم وعروج نمودم تا بمقام صفات حقیقت کہ موجودند بوجود زائد رسیدم این مقام صفات ورای صور علمیہ صفات ست کہ در مرتبۂ تعین علمی کائن ست وورای صور صفات ست کہ در مرتبۂ تعین وجودی وتعین حبی ست تعالی بازین مقام نیز متوجہ فوق گشتم تا باصول این صفات کہ شیون ذاتیہ اند ومجرد اعتبار انند در ذات عز شانہ واصل شدم وشما ہر دو برادر در ہر مقام بامن ہمراہ آمدازانجا بفوق بردند وبذات بحت کہ مجرد ست از نسب واعتبارات رسانیدند وحضرت مخدومی را فرمودند کہ تو بعلاوہ امامت من در بینجا بامن ہمراہی چہ دراوایل این عرض امامت آنحضرت ایشان میکردند فقیر را فرموده بودند کہ در مسجد ہمراہ یاران نماز بخواند وامامت کند این بی پر وبال جمعیت امتثال باجماعت یاران در مسجد نماز خوانده باقی اوقات در خدمت حاضر می گشتم در روز نہ وشبانہ در ہمان خانہ کہ محل لقای جانانہ بود در خدمت میگذراندم بالجملہ این حقیر را از راہ دیگر بوصول این درجہ تصوری اشارت نمودند در ہمان مجلس یا مجلس دیگر در ہمین مرض موت فرمودند کہ حصول این درجہ کمال ووصول باین رتبۂ متعال منوط بہ تلبس بکلام مجید سبحانی ست بطفیل توسط قرآن باین منزلت ممتاز گشتہ ام ہر حرفی را از حروف قرآنی دریائی می یابم کہ موصل کعبۂ مقصود ست درین اثنا آن بیات را کہ حضرت شیخ ابوسعید ابوالخیر قدس سرہ بجہر شنیدن آن ازراہ دور بزیارت قائل آن رفتہ بودند کہ انیست ؎

اندر غزل خویش نہان خوہم گشتن	تا بر لب تو بوسہ زنم چونش بخوانی

بزبان شریف آوردند وذوقہا نمودند بعد ازان فرمودند کہ مناسب ما نحن فیہ چنین باید گفت ؎

اندر سخن دوست نہان خوہم گشتن	تا بر لب او بوسہ زنم چونش بخوانند

سخن محب کجا بلب محبوب برسد چنانچہ سخن او را باو قرب ومنزلت ست از سخن او باو توان رسید نہ از سخن خود کہ سخنش کوتاہ دور راہ ست این حقیر گوید من عرف اللہ کل لسانہ آنرا گواہ است مصرع

بس سخن کوتاہ باید والسلام	

فصل باخیر درین مقام دو سوال در دست سوال اول آنکہ آن عالیحضرت در مکتوبی کہ اخیر اخیر نوشتہ اند ؎ باین مرض چنانچہ بالا گذشت برنگاشتہ اند کہ ترقی از تعین اول کہ تعین حبی ست

واقع نیست کہ فوق آن لاتعین ست در انجا قدم نہادن از امکان برآمدنست و بوجوب متحقق گشتن کہ محال ست و این عروجاتی کہ واقع شدہ ہمہ فوق تعین حبی ست وجہ آن چہ باشد جواب میتواند کہ ممنوع وصول قدمی باشد و انچہ مسطور شد وصول نظری بود و حق فلا منافاۃ تا ما کہ اینمعنی را از آنحضرت در ہمان مجلس استفادہ نمودہ است سوال دوم آنکہ از بعضے عبارات آنحضرت مستفاد میشود کہ حقیقت کعبہ فوق اعتبار شیون و صفاتست و از ما سبق خلاف آن مفہوم گشت جواب مراد از صفات و شیون کہ حقیقت کعبہ را از ان تفوق ست صور علمیہ صفات ست کہ در مرتبہ تعین علمی ثبوت دارند چہ در اصطلاح قوم مقام صفات و شیون عبارت از ہمین صور علمیہ تفصیلیہ است چنانچہ اجمال این مرتبہ را مرتبہ ذات میگویند و تجلی آنرا تجلی ذات میدانند و نیز مراد از ان صفات حضیض تفصیل مرتبہ تعین وجودی ست کہ حضرت ایشان باثبات این تعین ممتاز ند و نزد حضرت شیخ محی الدین عربی و تابعان او قدس اسرارہم این مرتبہ مرتبہ لاتعین و مرتبہ اطلاق ذات ست تعالی چہ فوق تعین علمی جملی کہ تعین اول ست نزد شان مرتبہ لاتعین ست و وجود بحت و نزد ما این مرتبہ کہ مرتبہ وجود بحت ست بتعین موصوف ست و تعینات صفات نیز درین مرتبہ ثابت ست کہ از جملہ آن تعینات تعین علمی ست لیکن چون علم اجمع صفاتست در انجا نیز در رنگ وجود صفات و شیونات ذاتیہ کائن ست و آنرا نیز در رنگ وجود و مرتبہ است مرتبہ اجمال کہ آزاد یگران تعین اول و حقیقت محمدی میدانند و مرتبہ تفصیل این تحقیق الی گشت کہ تعین علمی جملی تعین اول صفت علم ست کہ از صفات حقیقت آلہ است نہ تعین اول حضرت ذات تعالی بلکہ در تعین اول بودن آن مر صفت علم را نیز سخن ست چہ فوق تعین وجودی در ان مکتوب اخیر تعین حبی اثبات کردہ اند کہ در انجا نیز اجمال و تفصیل ست بر سر اصل سخن رویم حقیقت کعبہ بانی چنانچہ فوق صور علمیہ احدیت ست کہ نزد قوم مقام شیون و صفات ست و فوق اجمال علم کہ نزد شان مقام وحدت و تجلی ذات ست ہمچنین فوق تفصیل کمالات مرتبہ حضرت وجود ست کہ نزد حضرت ایشان ما ہر حصہ از ان کمالیست از کمالات حضرت ذات و صفتی ست از صفات او تعالی و نیز فوق اجمال حضرت وجود ست کہ تعین اول و حقیقت محمدی ست بقول قدیم آنحضرت

و در قول اخیر آنحضرت تعین اول و حقیقت محمدی تعین حبی ست که فوق تعین وجودیست چه حب ست
که سلسلهٔ وجود و ایجاد را جنبانیده است چنانچه فاحببت ان اعرف رمزیست ازان اگر گویند کعبه هرچند
بیت اللہ است اما قلب مومن بحکم یسعنی الحدیث نیز حکم آن دارد پس تفوق آن برین از کدام رو بود گوئیم
و للہ المثل الاعلی در عالم مجاز سلاطین را هرچند امکنه نشستگاه بسیار ست لیکن خانه خانه است که از
مزاحمت اغیار یگانه است و آرامگاه جانانه است نشست گاه دیگر را با خانه چه نسبت و کدام مساوات
بذا ماند صفات حقیقت زائده که اصلا انفکاک شان از ذات تعالی جائز نیست اگر از بیت اللہ فوق بوند
گنجایش دارد و العلم عند اللہ سبحانه فاندفع المنافات و زال الاشتباه تتمیه از بیان سابق لاحق گشت
که حقیقت کعبهٔ ربانی فوق حقیقت محمدی ست چه حقیقت محمدی علی صاحبها الصلوة والسلام والتحیة ناشی حقیقت کعبه
از مراتب تعینات ست و حقیقت کعبه فوق مراتب تعینات ست ماند حقیقت قرآن مجید سبحانی که بحقیقت
کعبهٔ ربانی چه نسبت دارد در رسالهٔ مبدا و معاد که از مصنفات حضرت ایشان ماست آنست که حقیقت
ذاتی و حقیقت کعبهٔ ربانی فوق حقیقت محمدی ست و حقیقت کعبهٔ ربانی فوق حقیقت قرآنی و در مکتوبی از
مکتوبات جلد ثالث بزنگاشته اند که حقیقت قرآنی فوق حقیقت کعبه است و انچه در ما سبق از انحضرت
منقول شد نیز مشعر همین معنی ست تطبیق میان این دو تحقیق انچه بخاطر فاتر راه میدهد ناشی ست از تحقیق
سابق که در شیون و صفات واجبی تعالت مشروح ساخته چه قرآن مجید ناشی از صفت باشان اوست
سبحانه و در شیون و صفات و اعتبار مبین گشت اعتبار تعین و اعتبار اطلاق و لاتعین پس نظر
باین دو اعتبار حکم بسبقت هر کدام از حقیقتین بر دیگری میتواند که بوده باشد یک حکم بیک اعتبار بود و حکم
دیگر باندازهٔ اعتبار دیگر فلا تخالف فی الحقیقة و انچه در مکتوب صدم از جلد ثالث اندراج یافته است که
معاملهٔ کعبهٔ ربانی ازین دو ظهور سمی یعنی ظهور قرآنی و ظهور محمدی هم عجیب تر ست که آنجا ظهور معنی تنزیهی
است بی کسوت صور و اشکال چه کعبه که مسجود الیه خلائق ست عبارت از سنگ و گلوخ نیست و همین چهار ان
و سقف نیست چه اگر اینها نباشند کعبه کعبه است و مسجود الیه است پس آنجا ظهور هست اما هیچ صورت نیست
و این از عجب عجائب ست انتهی و دلالت بر تفوق این حقیقت بر حقیقت قرآنی ندارد چه معنی تنزیهی

یا هر چه در آنحضرت جل سلطانه اعتبار نموده آید از الوهیت و ربوبیت و وجوب و وجود و غیرها از صفات حقیقت که بشرافت وجود خارجی پیوسته اند متنزل ست چنانچه در مکتوب ثالث از جلد ثانی این معنی مبین و مشروح ست آری ظهور این حقیقت بی کسوت صورت ست بخلاف ظهور کلام مجید و ظهور محمدی که بکسوت حرف و صوت و صورت انسانی ست و این از غرائب ست و حقیقت محمدی چون از اسمای اضافیه ست ناچار ازین هر دو حقیقت متنزل بود سوال ازین بیان لازم آمد که کعبهٔ حسنای از حضرت پیغمبر صلی الله تعالی علیه وسلم افضل باشد جواب گوئیم ممنوعست زیرا که تفوق یک حقیقت بر حقیقت دیگر موجب افضلیت صاحب حقیقت اولی بر صاحب حقیقت ثانیه نیست چه میتواند که صاحب حقیقت تحتانی را عروجات بحقیقت فوقانی شود و مراتب قرب رود و هر و صاحب حقیقت فوقانی محبوس حقیقت خویش بود عروج از حقیقت خود ننماید و کثرت مراتب قرب که مدار فضل بر آنست حاصل نکند نمی بینی که ولایت ملأ اعلی فوق ولایت خواص بشر ست و فضل مر خواص بشر را ست باعتبار عروج از حقائق ملک و ملک را عروج از حقائق خود ها نیست زمانا الا له مقام معلوم و در مانحن فیه نیز اینمعنی ظاهر ست و نیز عالم امر فوق عالم خلق ست و فضل مر عالم خلق را ست چه قرب عالم خلق اصلی ست و قرب عالم امر ظلی عنصر خاک پائین تر لطائف عالم خلق و عالم امر ست و پستی او سبب رفعت او گشته و قربی که خاکیان را ست قدسیان را نه **بیت**

زمین زاده بر آسمان تاخته	زمین و زمان را پس انداخته

فافهم ولا تکن من القاصرین

اگر گویند که آنحضرت قدس سرہ الاقدس در مکتوبی که بشیخ طاهر جونپوری نوشته اند و آن مکتوب داخل جلد های مکتوبات قدسی آیات نشده بر نگاشته اند که حقیقت کعبه عبارت از ذات بیچون واجب الوجود ست جل سلطانه که گردی از ظلیت و ظهور بوی راه نیافته است و مثابان مسجودیت و معبودیت ست ازین عبارت تفوق این حقیقت از صفات حقیقیه و حقیقت قرآنی مطلقا لازم می آید که خلاف تحقیق سابق ست گوئیم که اولا چون مقرر قوم ست که فوق مراتب تعینات که مراتب ظلال و ظهور اند مرتبهٔ اطلاق ذات ست تعالی بنابران آنحضرت نیز ازین مرتبه تعبیر بذات بیچون نموده باشند و این تحقیق و تفصیل را که فوق تعین علمی و وجودی وجهی ست بعد ازان افاده فرموده و ثانیا اگر

میتواند کہ آن حقیقت را ذات بیچون مجازا باعتبار لابستی کہ صاحب بیت را بایست فرموده باشند
چہ فی الحقیقہ مسجود ذات بیچون ست تعالی و بیت واسطہ است و این حقیقت کہ درین جا سخن ازان
میرود معنی بیت ست دران ملحوظ ست و تا آنجا آنکہ تواند بود کہ مراد از ذات بیچون ذات مقید باعتبار معبودیت
و مسجودیت و مانند آن بود نہ ذات مطلق معرا از نسب و اعتبارات چنانچہ لفظ سلطان در خانہ نیست کہ در
اول کتابت مسطور شد مشعر بانیعنی ست یعنی سلطان قطع نظر از انکہ نسبت بخانہ دارد باید جست و
بیرون ازین اعتبارات باید طلبید و صفات حقیقیہ را و ہمچنین شیونات را کہ کالاصول اند مراین صفات
را از سائر اعتبارات ذات تعالی تفوق ست چہ ذات مقید باعتبار ملحوظ در انجا ہمان اعتبار ست
نہ ذات چنانچہ ارباب معقول در علم شئی بوجہ گفتہ اند کہ معلوم ہمان وجہ است نہ شئی و حقیقت قرآنی جامع
جمیع کمالات ذاتیہ است کہ اولا در مرتبہ صفت ملک شان کلام فائض می شوند ثانیا از انجا بعالم افادہ
می آیند و آن حقیقت بتوسط این شان صورت لفظی گرفتہ جلوہ گر گشتہ ست چنانچہ حضرت ایشان نوشتہ اند
کہ در مرتبہ شیونات کہ زائد بر ذات نیستند الا بالاعتبار شان کلام بانیعنی مخصوص گشت و ہر چہ از کمالات
در مرتبہ ذات و شیونات متحقق بود تمام در شان کلام فائض گشت و حاصل تمام حقیقت آن شان ہمین
قرآن ست و بس ہمین عبارت عربی و ترتیب معہود مکتوب در مصاحف و ہر کتابی کہ بہر نبی منزل شدہ
است جزویست از اجزای این قرآن کہ از بعض عبارات او بعض وجوہ مستفاد ست و تعلیق جمیع
مکونات من الاول الی الآخر ہم مستفاد ازان انما قولنا لشئی اذا اردناہ ان نقول لہ کن فیکون مصداق
این قولست و ہو سبحانہ اعلم سالہا بود کہ این خدشہ در خاطر متمکن بود و خلجان مینمود و بحل آن کما ینبغی نمی رسید
الحمد للہ الذی ہدانا لہذا و ما کنا لنہتدی لولا ان ہدانا اللہ لقد جاءت رسل ربنا بالحق صلوات اللہ تعالی و
تسلیماتہ سبحانہ و برکاتہ عز برہانہ علی نبینا و علی جمیع الانبیاء و المرسلین و الملائکۃ المقربین و سائر الصالحین اجمعین آمین

مکتوب صد و ہشتاد و چہارم بارشاد پناہ میر محمد نعمان در رد قیصو اعمال خود و انکشاف نسبت قدس سرہ

بعد الحمد و الصلوۃ و ارسال التحیات بخدام نقابت و نجابت و منتگاہ میر ساند صحیفہ شریفہ در ینولا شرف

ساخت ازروی کسر نفس چیزها نوشته بودند و در پوزها ازین فقرا نموده مگر ما این مهجور قابل هیچ چیز نیست
و خود را هیچ گونه نسبتے به بزرگان نمی توانم داد بیت

من هیچم و کم ز هیچ هم بسیاری
واز هیچ و کم انیچ نیاید کاری

نوشته بودند که در مزار فائض الانوار توجه نمایند که بطلبه مشغل گفتن
و حلقه نشستن مرضی ست یا غیر مرضی اگر مرضی نباشد ترک این امر نمایم بفرموده شما در روضه
منوره رفته التماس مذکور را از جانب ایشان نموده مرضی آن حضرت هیچ گونه در ترک این
امر خطیر ظاهر نشد و مبالغه تمام در اشتغال باین مرام مفهوم گردید درین اثنا علو نسبت شما
و تلاطم امواج آن بنظر در آمد و الحمد لله سبحانه و السلام علیکم و علی من لدیکم

مکتوب صد و هشتاد و پنجم ببیرک عطاء الله در عدمیت سالک و ماهیت ممکن

حضرت حق سبحانه بحصول مطالب کونین سربلند دارد و مخدوم و مالطالیف مطلوب برتر از تقریرست
و نفائس محبوب بیرون از تحریر تا او پیدا نیست طالب او پیدا است و در طلب او بیقرار چون او پدید
آید عاشق بیچاره رخت هستی ازمیان برکشد چه ذات ممکن عدم ست که بواسطه انعکاس کمالات
وجودی نمودی بود پیدا کرده است و باین نمود تخیلی خود را کامل و خیر خیال نموده و بنیاد دراز برین
بی بنیاد نهاده و چون بسابقه تکرم کمالات اصل پرتو انداز د و حقیقت معامله واشود کمالات انعکاسی
باصل عاید گردد و امانات باهل امانات شود عارف رو بصحرای عدم آرد و از هستی موهوم منخلع گردد
این زمان بفنای حقیقی مشرف شود بیچاره که نصیبه او از مطلوب جز استهلاک و اضمحلال
نیست از کمال او چه دریابد و بحسن و جمال او چگونه پی برد

گیرم که نغم خانه ما یار خرامد
کو حوصله و طاقت دیدار که دارد

حق سبحانه امثال ما مهجوران را ایمانی باین معانی دهاد و شربی
ازین مشرب روزی کناد بالنبی و آله الامجاد علیه و علیهم الصلوات و البرکات الی یوم التناد

مکتوب صد و هشتاد و ششم ببیرزا امان الله در انکه قرب و لایت چند اطمینان نفس است اما کمال آن در قرب نبوت ست

بسم اللہ الرحمن الرحیم حامدا اللہ سبحانہ و مصلیا علی رسولہ الکریم حضرت حق سبحانہ را علی مرتبہ کمال و اکمال رسانیدہ اند را باطمینان آرد پیش از اطمینان نفس بصورت شریعت متلبس ست اگر نماز می کند صورت نماز ست و اگر روزہ میدارد صورت روزہ است مثلا و بعد اطمینان بحقیقت شریعت مسعود میشاید و بحقیقت ایمان و نماز و روزہ و حج و زکوۃ و غیرہا متحقق ست اطمینان نفس بروجہ کمال منوط بقرب نبوت ست و در قرب ولایت ہم ہرچند نحوی از اطمینان ثابت ست اما کمال آن از کمالات نبوت ست اہل ولایت باندازۂ قرب ولایت میفرمایند ہرچند کہ مطمئنہ گردد ہرگز از صفات خود نگردد بعد از حصول قرب نبوت اصالت و وراثت تبعیت اسم و رسم از صفات سیئہ وردیہ نمی ماند و مخالفت کلا و راسا از و برنمیخیزد و در رنگ الطایف عالم امر مستہلک و مستغرق مطلوب میگردد از مستہلک مخالفت نہ آید و از فانی خلاف نیز نیاید پس در قرب ولایت باندازۂ اطمینان از حقیقت شریعت نصیب ہست و تحقق بحقیقت شریعت بروجہ کمال از ثمرات کمالات نبوت ست این کمال ست کہ ہر انبیا علیہم الصلوات والبرکات دران شرکت دارند خصوصیتے کہ انبیاے مرسل و اولوالعزم و خاتم الرسل را علیہم التحیات والصلوات والتسلیمات دران ثابت ست علی تفاوت الدرجات جدا ست از صورت و حقیقت شریعت و راست ہرچند شریعت اصل و بنیاد ست

مکتوب صد و ہشتاد و ہفتم بآغا رشید در انکہ مقصود از خلقت انسان تحصیل معرفت حقست جلشانہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم اللہ تعالی ابواب فیوض را ہموارہ مفتوح دارد آمین والانس الا لیعبدون حق سبحانہ آدمی را بہر عبادت و بندگی خویش آفرید وجود عابد درمیان ست نزد اہل اللہ از حیز اعتبار ساقط ست عبادتی کہ از عابد بایان قبول حضرت بی نیاز است آن ست کہ عبادت کنندہ دران میان نبود و نعنی مودای معرفت ست چہ معرفت فنای المعرفت ست کہ ادراک بسیط ست پس معرفت شرط عبادت آمد و عبادت بی معرفت صورتی بی آن تمام نشود و آن چیز نیز واجب و مطلوب ست پس معرفت اللہ نیز مطلوب از خلقت انسانی آمد و عبادتی

که پیش از حصول معرفت ست آنرو سائل معرفت مطلوبه است پس آن عبادت نیز مطلوب بود لیکن این عبادت سالک ست و آن عبادت عارف شتان ما بینهما ربنا اتمم لنا نورنا و اغفر لنا انک علی کل شئ قدیر

مکتوب صد و هشتاد و هشتم بخواجه عبد الصمد کابلی در انکه دیده مرآت کمال پیر ست و ذکر نصایح

صحیفه شریفه رسید از سرگرمی یاران طریق نوشته بودند و نیز نوشته بودند که بعضی بحضور آمده از نفی خطرات خبر میدهند حمد الله سبحانه علی ذلک حمد اکثیرا یاران شما مرایای شما اند احوال شماست که در مرآت آنها منعکس میشود در کار خود سرگرم باشند هم باحوال یاران پردازند و هم باحوال خود یک دو وقت از برای خلوت معین سازند و بتکرار کلمه نفی و اثبات بیشتر راغب بودند و بالا نفی مرادات و مقاصد نمایند و سلب وجود و توابع آن از خود جویند تا تمام منتفی گردند و عدمیت ذاتی و فقر جبلی روی نماید و حقیقت بندگی و کمال خداوندی جل شانه جلوه فرماید

مکتوب صد و هشتاد و نهم بحضرت مخدوم زاده عالیقدر شیخ محمد صبغة الله سلمه ربه در شرح کلمه طیبه که حضرت مجدد الف ثانی امام ربانی را بآن ملهم ساخته اند که دنیای ترا آخرت گردانیدم

الحمد لله رب العالمین و الصلوة و السلام علی سید المرسلین و آله و صحبه اجمعین حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی حضرت ایشان ما را رضی الله تعالی عنه مبشر ساخته بودند بآنکه دنیای ترا آخرت گردانیدم سطری چند در شرح این عبارت علیه و حل این مکاشفه غیبیه مرقوم میگردد بگوش هوش استماع نمایند بدانند که هر چه در دنیا مشهود گردد بی شائبه ظلمت نیست که دنیا تا ب ظهور اصل بی شائبه ظلمت ندارد و موطن ظهور اصل آخرت ست و چون دنیای ایشان حکم آخرت گرفت لاجرم موعود اخروی درین نشأ جلوه گر گشت و نصیبی از اصل بی شائبه ظلمت بحصول پیوست و نیز میتواند که بعضی تمتعات این نشاه که موجب تنقیص درجات اخرویه است در حق ایشان نه اینچنین باشد بلکه باعث ترقی درجات بود چنانچه نعیم آخرت که تمتع بآن موجب ترقی ست بیانش آنست که اشجار و انهار بهشت و همچنین حور و غلمان آن مقام مظاهر معانی تنزیهی و تحمیدی اوست سبحانه که درین دار همان معانی بکسوت حروف و صور

کلمات پیدا شدہ است کہ سبحان اللہ والحمد للہ مثلا وچنانچہ مباشرت این کلمات درین دار دنیا موجب ترقی ست ہمچنین تمتع ازان فواکہ در بہشت و مباشرت بآن لذائذ و نعم موجب رفع درجات و ترقی مقامات است وچون بکرم الٰہی عم احسانہ دنیای شان آخرت گشت لاجرم تمتع نعیم اینجائی در رنگ مباشرت لذائذ آنجائی گشت و نیز میتواند کہ سالک این راہ ہر چند قطع منازل و صول نماید و باصول اصول سدد و تجلیات ثلثہ مشرف شود و مشاہدات تکلیفہ و غیر تکلیفہ و سائر لوازم ولایت را حاصل نماید اما تا در قید زنگانی این جہانست و در تنگنای جسد محبوس ست مقید جبل الخیال ست و خلاصی بالکل از قید خیال درین دار محال ست چنانکہ مولانای روم قدس سرہ قریب احتضار فرمودہ ؎ من شوم عریان زتن او از خیال تا خرم در نہایات الوصال یعنی تخلص از قید خیال بی خلاصی از تنگنای جسد ممکن نیست و چون دنیای ایشان حکم آخرت گرفت لاجرم مطلوب درین نشأ منزہ از تخت خیال مبرا از اختراع وہم جلوہ گر گردد و نیز میتواند کہ رویت موعود آخرویست و نصیبے ازان در دنیا ہیچ کس را نیست مگر سرور دین و دنیا صلی اللہ تعالی علیہ وسلم و حضرت ایشان بتحقیق نموده اند کہ ہر کمالی کہ نبی را بود کمل تابعان او را نیز بہ تبعیت و طفیل ثابت ست پس اگر از الوش خوان این نعمت ہنیئہ نیز نصیبے ارزانی داشتہ باشند می شاید ہر چند رویت نباشد کہ آن باجماع امت غیر واقع ست چہ حصول اصل شئے دیگرست و نصیبے ازان یافتن دیگر چنانچہ آنحضرت نوشتہ اند کہ ہر چند رویت نیست اما کالرویۃ است فافہم و میتواند کہ محل آن عبارت شریفہ این باشد کہ دنیا دار عمل و کسب ست و آخرت دار جزا و اجرست پس انتفاع درین دار اعمال ست کہ مقربات اند و ترقی بخش و اگر از ثمرات مکاسب کہ جزای عمل ست چیزے درین دار عنایت فرمایند ہر آئینہ موجب تنقیص درجات اخروی باشد و لہذا ترى بعض من لم یعط ثمرات فی ہذہ الدار یتمنی عند الموت ان لا یکون لہ من ہذہ الامور شئ وکان ہذا ہو السر فی عدم ظہور ثمرات الاحوال من الصحابۃ رضوان اللہ تعالی علیہم اجمعین مع انہم فی الدرجۃ العالیۃ من الولایۃ ہذا لکن لما جعل اللہ تعالی دنیاہم آخرۃ فلا یکون حصول الثمرات لہم فی ہذہ النشأۃ منقصۃ لدرجات آخرتہم کما قال تعالی فی حق خلیلہ علی نبینا وعلیہ الصلوۃ والسلام وآتیناہ اجرہ فی الدنیا وانہ فی الآخرۃ لمن الصالحین

ولعل وجہ ان ہذا الزمان لقربہ ودنوہ من الآخرۃ ملحق بتلک الدار فیظہر فیہ ما اختص بالآخرۃ لکن ہذا الحکم مخصوص بمن شرف بہذہ السعادۃ العظمی والدولۃ القصوی لا یجوز لاحد ان یقیس علیہ نفسہ الامن ادخل فی ہذا الحکم بکرمہ سبحانہ چنانچہ حضرت ایشان در مادہ مخدومی مکرمی شیخ محمد سعید داین فقیر فرمودند کہ شما ہر دو را داخل این حکم ساختند الحمد للہ رب العالمین علی ذلک وعلی جمیع نعمائہ حمدا کثیرا طیبا مبارکا

مکتوب صد و نوزدہم بمخدوم زادہ گرامی محمد سیف الدین در ذکر معرفت مسموعہ از حضرت پیر دستگیر

الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی حضرت ایشان مارضی اللہ تعالی عنہ میفرمودند کہ در نماز چاشت بودم دیدم کہ بلای عظیم از سینہ من برآمد و آشیانہ او را نیز از انجا بر کردند و ظلمات کہ در نواح آن بود نیز دور شد و سینہ را انشراح عجب روداد بعد ازان معلوم شد کہ این وسواس خناس بود کہ در قرآن مجید از شر آن باستعاذہ امر فرمودہ خطرات و وساوس کہ در اصول دین پیدا میشود منشای آن ہمین خناس است کہ در سینہ آشیانہ دارد و ہر وقت نیش میزند و کمالی شرح صدر بی رفع آن ممکن نیست بعد ازین ماجرا بمدتی فرمودند کہ در حلقہ استماع قرآن مجید مینمودم دیدم کہ در اثنای استماع بعض وساوس نامناسب در خود یافتم مستغفر شدم و متحیر گشتم کہ خناس زائل گردیدہ باز عود کردہ دیدم کہ سینہ بر ہمان صرافت و لطافت ست بعد ازان ظاہر شد کہ این خناس ورای خناس سینہ ست و آشیانہ او در قلب ست در رفع آن متوجہ شدم دیدم کہ این خناس ہم بشراشر از قلب بدر شد والسلام علیکم وعلی من لدیکم

مکتوب صد و نود و یکم بفقیر حقیر محمد عبید اللہ عفی عنہ در کمالات ذاتی موہوب عارف تام المعرفۃ

الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی سری غریب و رمزی دقیق از کمن بطون بمنصہ ظہور میرسد ہمگی گوش باش و بشنو چون عالم را کہ اعراض مجتمعہ است و ذاتی و جوہری در وی کائن نیست کہ بآن قیام اعراض گردد و قیامی بذات موہوب عارف تام المعرفۃ دہند و آنرا مقوم ایشان سازند آن ذات موہوب را نصیبے از بیچونی خواہد بود چنانچہ تحقیق این مبحث در مکاتیب دیگر نمودہ آمدہ است

وچون نصیبہ از بیچونی پیدا کرد از دید و دانش بیرون رفت و از فہم و وہم خارج گشت عقل سلیم ہر چند جست وجوی آن نماید ہیچ حاصل ازوی بدست نیارد و وہم با وجود سرعت سیر چندانکہ دور دور رود و ہیچ پے بوے نبرد و او را ادراکے یا بد با وجود جوہریت و امکان حکم بجوہریت و امکان دروی نمیتوان کرد و جز حکم بہستی حکم دیگر قبول نمی نماید والسلام علے من اتبع الہدے والتزم متابعۃ المصطفے علیہ وعلی آلہ وصحبہ الصلوات والتسلیمات والتحیات والبرکات اعلے

مکتوب صد و نود و دوم نیز بہ فقیر حقیر محمد عبید اللہ در ذکر بشارت اصالت مادۂ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالی عنہ و حضرت ایشان سلمہ اللہ تعالے

بسم اللہ والصلوۃ والسلام علی رسول اللہ حضرت ایشان مارضی اللہ تعالی عنہ میفرمودند کہ بقیۂ کہ از خلقت سرور دین و دنیا علیہ وعلی آلہ الصلوات والبرکات العلی ماندہ بود و آنرا اویس گویان بیک فردی از دولتمندان امت او عطا فرمودہ اند و تخمیر طینت او ازان نمودہ و ازین راہ آن فرد را از اصالت بہرہ ور ساختہ اند ازان بقیہ بعد تخمیر طینت آن فرد نیز بقیۂ قلیلی ماندہ بود آن بقیہ نصیب پسندی از منتسبان آن فرد آمدہ است و تخمیر طینت ایشان ازان فرمودہ اند باندازۂ آن حظی از اصالت نیز یافتہ ان ربک واسع المغفرۃ ماناکہ نصیبے کہ حضرت مہدی موعود را علیہ الرضوان از اصالت ست از راہ حضرت عیسی ست علے نبینا وعلیہ الصلوۃ والسلام و نیز آن عالی حضرت متعالی منقبت مے فرمودند کہ چون بمجلس یعنی محفل انبیای کرام علیہم السلام رسیدہ شد از ازدحام اہل مجلس در انجا گنجایش نشستن دیگری نبود حضرت خلیل علی نبینا وعلیہ الصلوۃ والسلام کہ شان خاص در انجا داشتند باہل آن مجلس خطاب کردہ فرمودند یا ایہا الذین امنوا تفسحوا فی المجالس اہل مجلس جنبیدند جای وسیع برای نشستن بہم رسید در آنجا نشستم تنبیہ از حصول کمالات نبوت مر بعضے افراد امت را بطریق تبعیت و وراثت لازم نمی آید کہ آن بعض نبی باشد یا ساوات با نبی پیدا کند چہ حصول کمالات نبوت دیگر ست و حصول منصب نبوت دیگر چنانچہ تحقیق انمعنی

بتفصیل در مکتوبات قدسی آیات حضرت ایشان مسطور ست والسلام علی من اتبع الہدی

مکتوب صد و نود و سوم بمولانا محمد افضل در ذکر کمالات و مکاشفات حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالی عنہ بطریق اجمال

الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی حضرت ایشان ما را قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس پیش از مرض موت تپی و سرفہ عارض شدہ بود روزی چند ازان مرض صحت رو داد چنانچہ بحالت اصلی آمدند و بی تکلف بمسجد حاضر میشدند بعد از یک ماہ کم و بیش تپی عارض شد کہ روز ششم ازان بدار السرور رحلت گزیدند در ایام نقاہت مرض پیشین میفرمودند کہ من مستغرق کمالات اہل بیت رسولم صلی اللہ تعالی علیہ و آلہ وسلم و دران ضعفها با کمال استبشار بیان می نمودند کہ مرا در باغ اہل بیت سیر دادہ اند و بعجائب و غرائب آن موطن مشرف میسازند و شطری ازان در معرض اظہار نیز آوردند و بعضی از خصائص و کمالات حضرت امیر را کرم اللہ تعالی وجہہ کہ دیدہ فکر و وہم اندیشہ ازان خیرہ و در راہ است مشروح ساختند و ہمچنین کمالات حضرت فاطمہ زہرا و حضرات حسنین را رضی اللہ تعالی عنہم بیان نمودند و علی ہذا القیاس کمالات سائر دوازدہ امیر را فرمودند و بدین تقریب کمالات و خصائص حضرات شیخین و حضرت ذی النورین را بیان نمودند و نسبت و منزلت ہر کدام ازین خلفای اربعہ و اہل بیت را با آنسرور علیہ و علی آلہ و صحبہ الصلوۃ والسلام مشروح ساختند و بعضے از خدمات شایستہ خود را کہ بوقوع آمدہ نیز در میان آوردند و قدرے از کمالات حضرت شیخ عبد القادر جیلانی را ہم بیان کردند چنانچہ در مرض اخیر این ذرۂ حقیر را وصیت بنوشتن بعضے ازین اسرار کہ قابل اظہار بود نمودند چنانچہ این فقیر بمقتضای وصیت در ایام عزای آن حضرت بحسب فہم قاصر خویش با چشم گریان و دل ریش موجہ روضۂ منورہ نشستہ آن دریای ناسفتہ را در سلک نظم کشید و داخل مکتوبات قدسی آیات آن حضرت گردانید چنانچہ ختم مکتوبات جلد ثالث بہمان مرقومات مقرر گشت والسلام علیکم و علی من لدیکم

مکتوب صد و نود و چہارم بحضرت مخدوم زادہ بلند درجہ خواجہ محمد نقشبند سلمہ ربہ در ذکر بعضی از مقامات عالیہ حضرت ایشان سلمہ اللہ تعالی باشارتے بآنکہ در حصول آن مقام عالی کہ مربوط باصالت و محبوبیت ذاتی ست

بسم اللہ الرحمن الرحیم واما بنعمۃ ربک فحدث بتاریخ سوم ماہ شعبان روز سہ شنبہ سنہ ۱۰۴۱ احدی واربعین بعد الالف در نماز عصر بسط عظیم روداد و منزلت عالی و کیفیت بس شگرف کہ ہرگز مثل آن نہ دادہ بلکہ مخطور و متصور ہم نگشتہ شرف ورود یافت و امورے در میان آمد کہ مصداق لا عین رأت ولا اذن سمعت ولا خطر علی قلب احد بود زبان را یارای گفتن آن نہ قلم را تاب نوشتن آن نہ ؎

فریاد حافظ این ہمہ آخر بہر زہ نیست	ہم قصۂ غریب و حدیث عجیب ہست	انگارم کہ حصول آن وابستہ بنشأ اصالت و محبوبیت ست کہ ما تا آنمقام را خصوصیتی بکاتب بود کہ دران بارگاہ معلا خود را مستفرد دید نتایج کلمۂ طیبہ و سائر الفاظ ذکر مثل تسبیح و تحمید و تکبیر را دران حریم قدس گنجایش نیافت اگر گنجایش ہست قرآن راست و نماز را ہم بعلاقہ قرآن سوای تلاوت قرآن مجید و ادای نماز نسبت بآن مقام تعطیل و بیکاری می یابد و می فہمد کہ ہیچ کسب و عمل را در حصول این نسبت علیہ مدخل نیست موہبت صرفست سابقۂ عنایت می باید دیگر ہیچ تا کہ ریاضات و مجاہدات در مبادی قرب ولایت دخل دارد تا زمانی کہ سیر در اصول و وصول اصول ست اعمال صالحہ سود مند و نتایج بخش ست کہ بوسیلۂ آن سالک مستعد ترقیات میفرماید و بتکرار کلمۂ طیبہ نفی و اثبات از ظل باصل آن راہ می کشاید و از اصول باصول اصول عروج مینماید و انچہ مذکور شد بقرب نبوت تعلق دارد کہ انجا اصل را در رنگ ظلال در راہ باید گذاشت ریاضات شاقہ بحوالی آن بارگاہ معلی را نمی کشاید وصول بآنمقام بموہبت محض ست یا بمحبت صرف خصوصیت و عدم شرکت احدی کہ در بالا مذکور شد چون نیک تامل نمودہ میدہ کہ ازان رہگذر ست کہ ہر کسی کہ باین منزلت رسیدہ است مقامی از خود دارد کہ دیگری را بالاصالۃ دران شرکت نیست ہر چند وصلان آنمقام

اقل قلیل انداز انجمله حضرت ایشان راکه در آنجا ملاحظه نمودم بغایت عظمت و نهایت ابهت در نظر آمد نه باید دانست که عالم را ظل حضرت حق سبحانه دانستن یا مرآت او تعالی تصور نمودن و موهوم دیدن و کمالات منعکسه ظل را باصل سپردن و ظل را خالی بلکه معدوم فهمیدن بعد ازان آنرا بکمالات اصل متحقق یافتن همه در قرب ولایات که از ظل باصل پیوستن ست می فهمد بعد ازان که اصل را در رنگ ظل در راه گذارد و بجوالی آن حریم قدس برسد ازین امور هیچ در کار بلکه متصور نبود آنجا ظل دانستنی نیست و اوصاف را باصل داده و خود را فانی و مستهلک دیدنی نه بقا و تحقق باصل پیدا کردن مشهود نمی گردد و وصول آن موطن را راه جدا ست

مکتوب صد و نود و پنجم نیز بحضرت مخدوم زاده خواجه محمد نقشبند در کشف سر اتباع حضرت خیر البریة علیه السلام والتحیة ملت حضرت ابراهیم را علیه السلام باذکر بعضی از اسرار خفیهٔ این معرفت از ملفوظات حضرت مجدد الف ثانی ست

بسم الله الرحمن الرحیم والسلام علی رسوله الکریم مقصود از امر باتباع حضرت پیغمبر ما علیه وعلی آله الصلوات والتسلیمات ملت حضرت ابراهیم را علیه السلام وطلب کردن آنسرور علیه الصلوة صلوات وبرکات مماثله صلوات وبرکات آنحضرت را حصول مقامی ست آنسرور را که وصول بآن مقام میسر نیست بی گذشت از مقام حضرت ابراهیم و وصول بمقام حضرت ابراهیم مربوط ست بمتابعت ملت وی علیه السلام چه بی متابعت آن ملت بآن مقام راه نیست و نسبت یکی ازان دو مقام بدیگری چون نسبت محراب ست بمسجد و متیقن ست که رسیدن بمحراب که مقام امام ست بی قطع مسافت بقعهٔ مسجد متصور نیست چه مقام اول مرکز ست و مقام ثانی محیط آن مرکز و در نظر کشفی تفوق مرکز بر محیط همین قسم می درآید و وصول بمرکز بی قطع مسافت محیط میسر نیست و چون وقت استجابت این دعوت رسید حضرت سید اولین و آخرین علیه افضل الصلوات والتسلیمات ازمقام که دران مقام ارزانی داشتند عروج فرمودند و بشوق تمام در مقام حضرت ابراهیم علیه الصلوة والسلام رسیدند

و دران مقام عزیز توقف ورزیدند و اموری درمیان آمد کہ از جملہ اسرار لازم الاستتار ست بعد ازان آنحضرت دران مقام کہ مربوط بمتابعت ملت حضرت ابراہیم علی نبینا و علیہ الصلوۃ بود داخل شدند آن مقام شگرف پس عجیب مقامی ست کہ ہیچ مقامی از ہیچ رسولی مثل آن مقام نیست چون دران مقام مستقر شدند نظری کہ بحال و اپس ماندگان داشتند کمتر گشت و بکلیۃ متوجہ جناب قدس گشتند و در خلوت خانۂ خاص با محبوب خلوت داشتند و نیز محسوس گشت کہ چون آنحضرت صلی اللہ تعالی علیہ وسلم در صدد عروج بودند بعضے از اصحاب کرام علیہم الرضوان نیز بتبعیت ایشان درین عروج شریک بودند و چون آنحضرت داخل مقام خاصہ گشتند اصحاب کرام در مقام حضرت ابراہیم علیہ السلام زیر قدم مبارک ایشان ماندند و در مقام خاصہ گنجایش نیافتند بعد ازان مرعی گشت کہ آنحضرت علیہ السلام متوجہ گشتہ حضرت ابا بکر صدیق را کشیدہ در مقام خاصہ داخل ساختند رضی اللہ تعالی عنہ و در مادۂ حضرت عمر رضی اللہ تعالی عنہ تردد ست آیا داخل ساختند یا نہ اما ظن غالب آنست کہ ایشان را نیز در مقام خاصہ گنجائی شد و السلام

مکتوب صد و شصت و ششم بحضرت مخدوم زادہ شیخ محمد صبغۃ اللہ در بیان مقامی فوق مقام رضا

الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی حضرت ایشان در مکتوبی از مکتوبات جلد ثانی نوشتہ اند کہ فوق مقام رضا قدمی نیست مگر خاتم الرسل را علیہ و علی آلہ الصلوۃ و السلام این معرفت از معارف سابقۂ آنحضرت ست بعد ازان میفرمودند کہ من وقتی برانبیا علیہم الصلوۃ در دمیفرستادم دیدم کہ انبیا علیہم السلام باجمعہم از مقامات خویش عروج فرمودند و ہر یکی ازین بزرگان بمقامی کہ فوق مقام رضا بود بوسائط چند ملحق گشتند و سرور دین و دنیا علیہ و علی آلہ الصلوۃ و السلام بمقامیکہ مربوط بمتابعت ملت حضرت ابراہیم علیہ السلام بود عروج فرمودند و بآن مقام عزیز ملحق گشتند الحمد للہ رب العالمین و السلام

مکتوب صد و ہفتم و ہفتم بملا سجاول در جواب عریضہ وی کہ مشتمل بر وارداتی بود و جواب بعضے سوالہا کہ پرسیدہ بود

بسم اللہ الرحمن الرحیم بعد الحمد و الصلوۃ و تبلیغ الدعوات میرساند مکتوب مرغوب اخوی اعزی رسیدہ

خوشوقت ساخت حمد اللہ سبحانہ کہ بعافیت اند و در نسبت باطنی و رابطہ معنوی فتوری نرفتہ است بلکہ امید ست کہ روز بروز قوی تر گردد از قوت رابطہ است کہ تفاوت واردات در حضور و غیبت نمی فہمند و یکسان تصور مینمایند تفاوت در حضور و غیبت غالبا ثابت ست لیکن در قوت نسبت قلت تفاوت ست و ہر چند قوت بیشتر قلت زیادہ تر اگر بتقسیم قلیل بعنوان معدوم ظاہر شود حضور و غیبت یکسان نماید مستبعد نبود اگر گویند گاہ باشد کہ طالب رشید در غیبت ترقیات مینماید و از حالت حضور بلند تر میرود پس واردات غیبت در حق او افزون و زیادہ از واردات حضور شد گوئیم کہ اگر در حضوری بود می تواند کہ زیادہ تر ازان ترقی مینمود نوشتہ بودند کہ پیش ازین حضور حق جل و علا در بیرون خود می یافتم اکنون در درون خود مے یابم الخ بلی معتبر نزد این طائفہ علیہ شہود نفسی ست شہودی کہ بیرون از خود بود چندان اعتبار ندارد گفتہ اند ؎

ہمچو نابینا مبر ہر سوی دست		با تو در زیر گلیم ست ہر چہ ہست

لیکن گرفتار این مشہود نباید بود و از ظلی از ظلال مطلوب باید تصور نمود حضرت حق سبحانہ چنانچہ ورای آفاق ست ورای انفس ست نیز پس او را غیر ہا نہ ورای درون و بیرون باید جست و بیرون آفاق و انفس باید طلبید این معاملہ بعقل عقیل معقول نشود و بکشف ارباب ولایت ظلے مکشوف و مدرک نبود نور فراست کہ منقبس از مشکوۃ نبوت ست درک این معنی مینماید و کریمہ نحن اقرب الیہ من حبل الورید کشف سر این معامی فرماید و حالتی کہ حین ادای نماز فرض رو میدہد عالی و اصیل ست از مطالعہ آن ذوقین گردیدہ نوشتہ بودند کہ مردم این بار بعد از ہر پنج نماز دست برداشتہ فاتحہ میخوانند و این عمل را برخود لازم گرفتہ اند و تارک آنرا با عتراض پیش می آیند محمد و ما این نوع فاتحہ خواندن عمل بزرگان ما نیست و در اعمال پیغامبر خدای صلی اللہ علیہ وسلم ہیچ بنظر نہ در آمدہ است فی خزانۃ الروایات من الخلاصۃ قرأۃ الفاتحۃ لاجل المہمات بعد الفرایض بدعۃ از مصافحہ بعد نماز جمعہ کہ در انجا متعارف ست استفسار نمودہ بودند محمد و ما مصافحہ فی نفسہا مسنون و عمل بزرگست و تعین این وقت بدعت پس این عمل ہم وجہ حسن دارد و ہم وجہ قبح نہایت کار آن اگر با حاجت بکشد چنانچہ بعضے گفتہ اند مغتنم ست فی خزانۃ الروایات قال الشیخ محی الدین النووی فی الاذکار المصافحۃ مستحبۃ عند کل لقاء و اما ما اعتاد

الناس بعد صلوة الصبح والعصر فلا اصل له ولكن لا باس به فان اصل المصافحة سنة وكونهم حافظين عليها في بعض الاحوال ومفرطين في بعض فيها لا يخرج ذلك البعض عن كونه من المصافحة التي ورد بها الشرع

مکتوب صد و نود و ہشتم باغاز رشید در انکہ درین طریقہ علیہ اخذ فیوض بر البطہ محبت شیخ است و تحریض بر رعایت آداب شیخ و دوام ذکر و بیان فنا قلب و نفس

بسم الله الرحمن الرحيم حامدا لله ومصليا على رسوله تعالى از رقیمت ماسوای محرر ساخته در مدارج قرب ترقیات دہاد صحیفہ گرامی مشرف ساخت حمد الله سبحانه که فقرای دور افتاده از یاد نرفته اند و نسبت جمعی وارتباط معنوی بحال خود ست محب این طائفه با این طایفه است المرء مع من احب در طریقہ تا مدار وصول بدرجہ کمال مربوط بر البطہ محبت ست بشیخ مقتدا طالب صادق از راه محبتی که بشیخ دارد اخذ فیوض و برکات از باطن او مینماید و ساعت بساعت برنگ او می برآید مقرر ست که فنا فی الشیخ مقدمہ فنا فی الله است ذکر هم هر چند از اسباب وصول ست لیکن غالبا مشروط بر البطہ محبت و فنا در شیخ ست سالک این راه را چیز ناگزیر ست محبت شیخ مقتدا بارعایت آداب صحبت و دوام ذکر چندان بذکر قلبی مداومت نماید که دوام پذیرد و غفلت در قفای آن نباشد و از تکلف یاد کرد وارهد و حضور بلکه دل شود و صفت او گردد چنانچه سمع صفت سامعه و بصر صفت باصره در بیوقت غفلت ظاهر در حضور باطن سرایت نکند و نوم صوری با توجه معنوی جمع گردد و چون این کیفیت حضور غالب آید و قوت پذیرد نفس حاضر از میان برخیزد و رخت بصحرای عدم کشد این زمان حضور خود بخود روی نماید و لا یذکر الا الله جلوه فرماید مصرع | این کار دولتست کنون تا کرا دهند

محمد و ما در باب دفع شر اعداد حساد وعاد توجه کرده میشود امید که مخذول گردند و اسلام اولا و آخرا

مکتوب صد و نود و نهم بحاجی حسین در شرح اذواق و مواجید او که نوشته بود

بسم الله الرحمن الرحيم صحیفہ گرامی اخوی حاجی محمد حسین رسیده خوش وقت و مسرور گردانید از فنا و عدمیت خود نوشته بودند ؎ | بلی هر جا شود مهر آشکارا | سهارا جز نهان بودن چه یارا

ہنگام طلوع انوار احدیت غیب در ضمحلال و استہلاک اطوار کثرت موہوم چہ ریب ست لیکن درین عین ست
ضمحلال تفاوت اقدام سالکان بسیار ست از انجملہ محمدی المشرب را این فنا و استہلاک بذہاب عین و اثر
میرساند کذا و کذا و نیز نوشتہ بودند مشخص شدہ است کہ این ہمہ واردات و حرکات و سکنات برعدم ست کہ
او سبحانہ و تعالی بقدرت کاملہ خود ظاہر ساختہ کار خود بخود ست و چیزہای غریب و عجیب برین معدوم وارد
فرمودہ کہ در تحریر نمی آید آری بعد اسقاط اضافات و رد منتسبات باہل آن معاملہ از خود بخود ست اگر حضور
است حضور خود بخود ست و اگر توجہ است ہم از خود بخود و عارف را غیر از استہلاک و ضمحلال و انعدام
ازین مقام نصیبے نیست نوشتہ بودند درین روزہا تجدد امثال ظاہر شدہ است کہ در ہر آن تمام عالم در عدم میرود و مثل
آن بوجود می آید درین حیرت افزودہ است مخدوما حضرت ایشان را قدسنا اللہ سبحانہ بسر الاقدس حل این معاملہ در
مکتوبات بنمودہ اند اگر حل آن خواہند آنجا مطالعہ نمایند و مقاماتی کہ بعضی سیر کرد بعضے نگذشتہ است کہ ظاہر شدہ نوشتہ بودند بوضوح
انجامید بجملہ ہمہ احوال و مواجید درست و بلند ست حق سبحانہ ترقیات نصیب وقت کناد از دوستان دریوزہ دعاست

مکتوب دویستم بصوفی نوربیگ در تحریض بر دوام ذکر و اختیار عزلت و سر تجویز تعلیم طریقہ ناقص را و آن کہ آنچہ در وقائع رود ہر چند ان اعتبار ندارد

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی اللہ تعالی ابواب فتوح را ہموارہ و مفتوح
دارد و مکتوب مرغوب معاً از برادر گرامی مولانای نور محمد رسیدہ خوشوقت ساخت باید کہ ہمیشہ بسوال
از احوال ظاہری و باطنی خود احیۂ دور افتادہ را اطلاع میدادہ باشند نوشتہ بودند در تکرار سبق باطنی
بجد ست و نفی و اثبات نیز در تکرار دارد نیک و مبارک ست نوعی بتکرار ذکر مقید باشند کہ ماسوای مذکور
از ساحت سینہ رخت بربندد و اسم و رسم ماسوا از آئینۂ دل محو و متلاشی شود اکثر اوقات در زاویۂ تنہائی
بعزلت باشند و با خلق کمتر اختلاط نمایند و بذکر قلبی و لسانی مشتغل باشند و در ذکر گفتن [illegible] ملحوظ
نبود از قبول خلق و حصول احوال و مواجید بی غرضانہ ذکر گویند و در وقت نشاط بچندی [illegible]
تلقین ذکر کنند بطریق سفارت نہ بطریق اصالت و خلافت و شرائطی کہ نوشتہ بودند بر تقدیریست کہ

بسر خود تلقین کنند اگر بسفارت چندی را ذکر گویند این شرائط در کار نیست که شما مترجم پیش نیستند و این ذکر گفتن هم جبر نیست به اختیار فسحاست و اگر بی تکلف اقبال و انشراح صدر باشد بگویند والا هیچ در کار نیست انچه لابد ست دوام ذکر و مراقبه است تکمیل دیگری فرع کمال خود ست و این اجازت تشخاص معدوده بواسطه آنست که چندی جمع شده که مشغولی کنند بهتر ست که فیض یکدیگر بر همدیگر منعکس میشود نوشته بودند که اگر در واقعه بسالکی پیر تلقین رخصت تلقین بدهد و از ارواح بزرگان گذشته نیز ظاهر شود آن سالک را تجویز تلقین هست یا نه مخدوما اجازت تعلیم طریقت امر بزرگی ست بخواب و واقعه صورت نمی بندد تا در بیداری آن اجازت نکنند اجازت صورت پذیر نیست و همچنین احوال و مواجید و قطبیت و فردیت و غوثیت و امثال آن که در منامات و وقائع ظاهر شود نزد این اکابر معتبر نیست انچه در بیداری از احوال و مواجید رو دهد ازان این کس ست قطب و غوث کسی ست که در خارج و یقظه باین منصب سرفراز ست اگر کسی خود را در خواب بادشاه دید بادشاه نمیشود تا در خارج بادشاه نباشد ؎

چو غلام آفتابم همه از آفتاب گویم	نه شبم نه شب پرستم که حدیث خواب گویم

این قدر هست که وقایع و منامات صالحه مبشرات اند و مخبر از استعداد اولیاست که آن معنی استعدادی بظهور آید و بساست که در معرض ظهور نیاید جانی باید کند که معاملة القوة بالفعل آید و از گوش بآغوش رسد عزیزی که در صحبت او میگذرانید خوبیهای او را نوشته بودند که در این وقت بسیار غنیمتست و در ریوزه کنید توجه فاتحه در باره او طلب داشته توجهی در باره آن عزیز نموده آمد و فاتحه ارزانی داشته توفیق او خواسته شد باجابت قرین باد

مکتوب دویست و یکم بمولانا محمد حنیف در بیان نسبت وی و ذکر نصائح

الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی صحیفه شریفه اخوی اعزی مولانا محمد حنیف رسیده خوشوقت ساخت حمد الله سبحانه که بعافیت اند و از یاد دور افتادگان فارغ نیستند و از هوس مطلب خالی نه خاطر بجانب شما نگران می باشد نمیداند بچه روش زندگانی مینمائید و چه اطوار پیش دارید ؎ خوابم بشد از دیده درین فکر جگر سوزه کاغوش کرشد منزل و آسایش خوابت ؎ درین نزدیکی کتابتی ازان صوب باز دوستی رسیده

که کلمه گله از اطوار شما ظاهر ساخته هر چند نام شما نوشته است لیکن غالبا تعرض بشما نموده و گله هم مجمل و بتعرض بوده از خواندن آن خاطر بسی متالم گردید که از شما چه دیده باشد که نوشته است هر چند ظاهر بنیان از ارباب باطن چه خبر داشته باشند لیکن چون بشما طبیعت را محبت و میلانی ست و خاطر خواهان کمال شماست از اندک چیز از جا میرود و قلق پیدا می آید در اثنای نوشتن کتابت توجهی بباطن شما نموده شد به نسبت خود معمور یافت و زیاده از متوقع مفهوم شد هیچ غباری بخاطر نماند الحمد لله سبحانه علی ذلک و علی جمیع نعمائه زنهار در ارضای اهل حقوق نوعی ننمایند که منجر بعدم رضای صاحب حقیقی گردد حق الله سبحانه بر جمیع حقوق غالب ست حق او را بکمال رعایت نموده به حقوق دیگران باید پرداخت اوقات خود را مضبوط دارند و با اهل غفلت و اهل دنیا هما امکن پیش نیایند و با حوال طلبه نیک پردازند و عمده در ضمن گرفتن کسی را و برداشتن مرض دیگری و جز آن جمع همت ست و حدانی التوجه شدن و اگر بتقسیم امور در میان نبود هیچ نقص ندارد و ولایت بآن منوط نه از محسنات زائده است و السلام

مکتوب دویست دوم بحافظ محمد شریف در نصائح

خدام حافظ جیو از ین دور افتاده سلام عافیت انجام خوانند و از دعای خیر فسی نسازند و این عمر چند روزه را در اهم امور صرف نمایند و احیای لیالی و گریه سحری را از مغتنمات شمرند و شبهای تار را با نوا و اذکار روشن دارند و در تجارات صدق و امانت را مرعی سازند حدیث ان الله یحب التاجر الصدوق شنیده باشند و از عقود فاسده و ربویه محترز بوند و درین باب تاکید تمام نمایند که محل لغزش علماست چه جای غیر علما کدام عالم خواهد بود درین زمان که ازین عقود خالی باشد الا من عصمه الله سبحانه از علمای متدین همواره متجسس اینعقود باشند و تحقیق این مبحث جویند و از حق سبحانه بزاری نجات ازین ورطه را خواهند و السلام علی من اتبع الهدی

مکتوب دویست و سوم بارشاد پناه میر محمد نعمان در اسرار غامضه فنا و بقا و دقائق دقیقه جامعیت انسان کامل

الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی نقابت دستگاه اشتمال از جامعیت انسان کامل در تحریری آید استماع

فرمایند عارفی بعد فنای اتم کہ مربوط ست بذہاب حقیقت عدمیہ کہ مورد انا اوست چون بقا باسم الٰہی جل سلطانہ پیدا کند و حقیقت نبوتیہ بجای حقیقت عدمیہ بنشیند مدبر و متصرف در وی ہمان اسم خواہد بود و باوصاف آن اسم متصف و متجلی خواہد گشت و بحیات و علم و سمع و بصر و کلام و ارادت و قدرت آن اسم حے و عالم و قادر و سمیع و بصیر و متکلم خواہد شد چہ ہر اسم الٰہی جل سلطانہ متضمن اسماء و صفات ست و چون آن اسم ظل اسم دیگرست و جزئی ست از جزئیات آن اسم عارف از راہ ظل بصل خواہد پیوست و در رنگ اسم سابق باوصاف اسم لاحق متصف خواہد گردید و بمرور از ان اصل باصل آن خواہد ملحق گشت و از اصل ثانی باصل ثالث و از ثالث برابع و خامس الی ما شاء اللہ تعالی متحقق خواہد شد و چون ہر اسم را باسمای دیگر مشارکتی ہست از راہ مایہ الاشتراک باسمای دیگر کہ مبائن اصول دین اند نیز بقا خواہد یافت و این ہمہ اسمای لایعد و لایحصے در رنگ اجزای عارف خواہد شد الی ان ینتہی الی حضرۃ الذات تعالی و تقدس و عادت اللہ جاریست کہ بعد قرون از ہزاران یکی را ببقای ذات مشرف میسازند ذوذاتی کہ نصیبے از ہیچونی داشتہ باشد از ان مرتبۂ مقدسہ آن عارف را عطا میفرمایند کہ کنہ عارف بود و این ہمہ اوصاف بآن ذات قائم باشد بلکہ افراد عالم نیز بآن ذات قائم بوند چہ افراد عالم چونکہ مظاہر اسماء و صفات اند ذاتی درانہا کائن نیست پس آن عارف بحکم خلافت قیوم عالم میگردد و حکم وزیر بہم میرساند فانظر الی آثار رحمۃ اللہ کیف یحیی الارض بعد موتہا این زمان آن ذات بجای حقیقت نبوتیہ میگردد و مدبر و متصرف میشود و ازین جامعیت این عارف را باید فہمید کہ سائر افراد عالم در جنب او حکم جزء محقر ندارند قطرہ را با دریا نسبتے ہست و اینہا را با وے آن ہم نہ چہ او صاف را با ذات نسبت تلاشی و استہلاک ست در وقت ذکر گفتن گویا باچندین ہزار زبان ذکر میگوید ہر اسمی بزبان خود ذاکرست و عارف بمنزلۂ کل آنہاست و در وقت تحریر بستن گویا چندین ہزار شخص تحریر برمی بندد و بعد ازان این ہمہ اشخاص قرات میکنند و برکوع و سجود میروند و اکثری از حقایق این عالم امکان نیز با عارف مذکور درین امور شریک میگردند دیگران بیک زبان ذاکر اند و آنہم چونکہ از انانیت امارہ پاک نیست آن ذکر بہموتہا عائدست و شایان جناب قدس نه و این عارف چونکہ از انانیت رستہ است بہزار زبان ذاکرست

دوری و مهجوری میان و عوام ظاهر بین هر دو را ذاکر و عابد میدانند و از حقیقت فرق آگاه نه بلکه عارف
تمام حضور گشته است و در غفلت هم حاضر است چه در علم حضوری غفلت در همه وقت مفقود است و
غافلان از آن غافل پس عارف مذکور در غفلت هم با حضور است و دیگران در عین حضور هم غافل و
در نفور با آنکه مرتد و ایضاً غایت حضور شان در حصول است و حصول عین غفلت و عوام اینان را حاضر و ذاکر
میدانند و او را غافل هداهم الله سبحانه سواء الصراط ؎ پری نهفته رخ و دیو در کرشمه و ناز

بسوخت عقل ز حیرت کزین چه بوالعجبی ست | دقیقه ایست بگوش شوق بشنوند که چون عارف خود را از اطلاق کلمه
اناپاک و مبرا ساز د و از انانیت اماره بتمام دارد بمقتضای هل جزاء الاحسان الا الاحسان احسان معشوقی
در رسد و آن گم شده را در انای خود جاوهد و آن عاشق صادق از کشاکش غیریت وارسته در خلوتخانه
انای معشوقی آرام یابد جماعت ازین طائفه هستند که میخواهند معشوق را در انای خود بگنجانند و در خراب
آباد ویرانه انای خود مطلوب را فرود آرند و بآن خورسند گشتند ندانستند که بظلی از ظلال مطلوب آرام
گرفته اند و جزء انموذج از آن بی پایان حاصل نانموده ؎ تو از خوبی نمی گنجی بعالم

مرا هرگز کجا گنجی در آغوش | برسر اصل سخن رویم ذاتی که بعارف موهوب گشته است چونکه نصیبه
از بیچونی دارد جامعیت آن در بادی نظر بدرک چون نمی آید اما فی الحقیقة از همه اسماء صفات که در رنگ
اجزای عارف گشته اند جامع تر است بلکه این جامعیت را نسبت بآن جامعیت قدری نیست و در
جنب او حکم متلاشی دارد سبحان الله بجده این قسم مملکت وسیعه را بصورت شخص محقر وانموده اند و اینهمه
خزائن ملک و ملکوت را درین طور خرابه بیقدر و قیمت ابداع فرموده و این همه حسن و جمال بیرنگ و انوار و اسرار بی
کیف را درین پیکر ظلمانی که از زمره مهین بهیم رسیده و تعبیه کرده اند و ما ذلک علی الله بعزیز و حکمت درین تستر
ابتلای و اختبار ست لیمیز الخبیث من الطیب هر که نظر او بباطن و حقیقت عارف نفوذ کرد از برکات
وی مملو و سیراب گشت و هر که بر صورت نقش نظر او مقصور گشت و در رنگ صورت بی حقیقت خویش تصور
نموده از برکات او محروم ماند و بخسران ابدی منسم گشت ندانست که این عارف بتمام لب ست که قشری
در میان حائل نیست و قشر پیشش تمام منقلب بلب گشته است و دیگران همه قشر اند بی لب لیکن آن قشر

منقلب را چونکہ بر کالبد قشر تیش باقی گذاشتہ اند لقشر بی لب ہمہ وقت مشارکت صوری دارد و باین مشارکت صوری کہ مقید کالبد وابستہ است کہ بعد از شکستن کالبد باقی ست خاک در چشم محجوبان افگندہ دوستان خود را بی خود بخود می دارد اولیائی تحت قبائی لا یعرفہم غیری

قل ہذہ سبیلی ادعو الی اللہ علی بصیرۃ انا ومن اتبعنی وسبحان اللہ وما انا من المشرکین

مکتوب دویست و چہارم بہ اسد اللہ بیگ در فقر ممکن و غنای واجب عز و جل

بسم اللہ الرحمن الرحیم اللہ تعالی حسن و جمال نیستی و بندگی را بر آئینہ باطن جلوہ گر کناد و از دعوای ہمسری و خداوندی نجات و رہائی دہاد بحرمۃ من تحقق بکمال العبودیۃ واظہر اسرار الربوبیۃ علیہ وعلی آلہ واتباعہ الصلوات والبرکات والتحیات بندہ ہر چند در احکام بندگی ثابت تر بود و دید نیستی ذاتی و فقر جبلی بروی غالب تر ظہور ہستی و کمالات و خوبی در حق وی زیادہ تر از بصد ہا تعین الاشیاء حسن و جمال و غنی و سائر کمالات بر وجہ کمال لم یزل و لا یزال است عجز و نیستی و ذل و فقر و نقص در می یابد تا ظہور آن باین شود خلق را بصفت ذل و نیستی و احتیاج بیافریدہ پرتوی از کمالات وجودی خود نیز در وی تعبیہ فرمود ہر کہ خود را باین کمال عاریتی و نمودی بود کامل و خیر خیال کردہ و در بند نفس امارہ ماند از سعادت قرب محروم شد و بداغ بعد و حرمان گرفتار گردید فالویل لہ کل الویل و ہر کہ کمالات عاریتی را باہل آن سپرد و بدید فقر و نیستی ذاتی خود متحقق گردید بدولت قرب و وصال مہتدی شدہ بدام نیستی صید ہستی نمود و از راہ ذل بعز رسید فطوبی لہ و بشری انچہ مقصود از خلقت او بود بجا آورد و نعمت در حق او تمام شد کما قال یا لیتنی کان میتا فاحییناہ وجعلنا لہ نورا یمشی بہ فی الناس بیان حال اوست و حدیث من قتلتہ فانا دیتہ شان او این کمال مربوط بکمال اتباع سید کونین بست علیہ وعلی آلہ الصلوۃ والسلام اللہم ارزقنا کمال متابعتہ والثبات علی محبتہ وبرحم اللہ عبدا قال آمینا

مکتوب دویست و پنجم بمیرزا امان اللہ برہانپوری در رائیت حق سبحانہ و ذکر بعضے کمالات ولایت

ثلثہ صغری و کبری و علیا و کمالات نبوت و کمالی کہ فوق آنست بطریق اجمال و اختصار

بسم اللہ الرحمن الرحیم حامداً اللہ اولاً و آخراً و مصلیاً علی رسولہ محمد و آلہ دائماً و سرمداً اما بعد صحیفہ شریفہ مشرف گردانید انچہ از احوال سنیہ و واقعات علیہ کہ نوشتہ بودند اذواق معنویہ و لذات عقلیہ بخشید اللہ تعالی مزید بر مزید باد و نور علی نور کرامت کناد و حالات و واقعات یاران را کہ نوشتہ بودند از مطالعہ آن نیز حظها موفورا اللهم اکثر اخواننا فی الدین و ثبتنا و ایاهم علی متابعۃ سید المرسلین علیہ و علیہم الصلوات و البرکات الی یوم الدین امید کہ ہمبرین منوال احیہ دور افتادہ را یاد آوری می نمودہ باشند و بارسال اذواق و واردات تازہ خوشوقت میساختہ باشند ہمت را بلند دارند و دقائق را مبشرات دانند ہر چہ در بیداری دست دہد از ان انیکس ست ع

از ہر چہ میرود سخن دوست خوش ترست	محمد و ما انچہ از ما و شما درین شش خانہ طلب داشتہ اند

معرفت حق ست جل و علا و چون مطلوب حقیقی ورای آفاق و انفس ست طالب او را از آفاق و انفس نگذرد راہی بمعرفت نیابد و گذشتن از آفاق و انفس امر نسبت وجدانی ست کس ازان نگذرد و معنی آنرا کما ہو فہمد من لم یذق لم یدر این نسبت علیہ ورای نسبت جذبہ و سلوک و ورای معاملہ دخول و خروج و ورای اتصال و انفصال ست و ورای قرب و بعد و ورای غیبت و حضور ست و ورای توحید و اتحاد و ورای لفظ و معنی ست و ورای وہم و خیال فہو سبحانہ وراء الوراء ثم وراء الوراء این و رائیت و جانب قرب ست نہ در جانب بعد از ہر چہ تصور کردہ شود حتی کہ از ذات انیکس نزدیک ترست مشکل کہ پی بآن برد وہم و خیال آنرا محال میداند از خود نزدیک تر ے نماند تصور نمود و رائیت جانب بعد جولانگاہ وہم ست فالحق تعالی اقرب فی الوجود و ابعد من الوجدان این کمال از کمالات ولایت کبری ست کہ ولایت انبیاست علیہم الصلوات و البرکات کمالات ولایت صغری کہ ولایت اولیاست منحصر در مراتب قرب ست کہ غایت قرب اتحاد و رفع اثنینیت ست و معاملہ اقربیت ازین ہم نازکتر ست از اتحاد باید گذشت تا اقربیت دست دہد ع

لذت می نشناسی نخدا تا نچشی	

کمالات عالم امر اینجا انقطاع می پذیرد و حقیقت اطمینان نفس درین موطن بجہول می پیوندد

بعد از گذشت ولایت کبری ولایت علیا ست کہ ولایت ملأ اعلی ست علی نبینا و علیہم الصلوات والبرکات
و نصیب تام از کمالات این ولایت عناصر ثلثہ راست ورای عنصر خاک کہ نصیب این عنصر پاک از
کمالات مرتبہ نیست بعد از گذشت این ولایت سہ گانہ شروع در کمالات نبوت انبیا علیہم البرکات
والصلوات واقع میشود کہ بالاصالۃ نصیب انبیاست علیہم الصلوات و بتبعیت وارثان ایشان را ازان
نصیب ست درین موطن عارف از صورت شریعت بحقیقت شریعت ارتقا میفرماید و از صورت
اعمال بحقیقت اعمال میرسد ترقیات بیش مربوط بصورت اعمال بود و نتیجہ آن در اینجا عروج منوط بحقیقت
اعمال ست و ثمرات و نتائج حقیقت بدست می آرد از اینجا تفاوت میان کمالات ولایت هرچند ولایت
انبیا بود علیہم الصلوات و میان کمالات نبوت دریاب کہ صورت را در جنب حقیقت چہ قدر و اعتبار ست
پس نتائج هر کدام نیز بدین منوال بود و از گذشت این ماجرا معاملہ پیش می آید کہ اعمال جوارح و قلوب
در اینجا اثر ندارد و صورت و حقیقت در راہ می ماند ترقی و افاضہ کمالات دران موطن محض فضل
و احسان ست گفتہ نشود کہ استثنای عارف در هیچ وقت از شریعت لازم می آید و هیچ کس در هیچ وقت
از شریعت مستغنی نیست زیرا کہ گوئیم آنچہ ممنوعست سقوط تکالیف شرعیہ است و آن غیر واقع ست چہ
کل عرفا در رنگ عوام بموارہ محکوم حکم الٰہی اند و از اتیان اوامر و انتہای از مناہی چارہ ندارند با آنکہ
گوئیم کہ شریعت اصل و بنیاد معاملات و اصل و بنیاد همہ وقت محتاج الیہ ست درخت هرچند بلند شود
و عمارت بالا رود از بیخ و بنیاد چارہ ندارد و این معاملہ بالاصالۃ مخصوص بانبیای اولوالعزم ست علیہم الصلوات
والتسلیمات و بطفیل تبعیت ایشان این بزرگواران را تا کرا باین دولت بنوازند و چون معاملہ از تفضل
بالا رود و افاضہ کمالات در الموطن از راہ محبت ذاتیہ بود و در محبت و کمالست محبت ذاتیہ کہ بالاصالۃ نصیب حضرت
کلیم اللہ ست علیہ الصلوٰۃ والسلام و محبوبیت ذاتیہ کہ بالاصالۃ نصیب حضرت خاتم الرسل و شفیع الامم ست
علیہ و علی جمیع الانبیاء و اتباعہم الصلوات والتسلیمات والبرکات تا کدام صاحب دولت بود کہ بطفیل ایشان ازین کمال بہرہ
یابد از اینش خلعت شناسد عہ

	در قافلہ کہ اوست دانم نرسم		این بس کہ رسند و در بانگ جرسم

بالجملہ این همہ درجات قرب و معرفت انداز هر درجہ کہ نصیب ارزانی دارند نعمتیست عظمی و همواره

اشک ریزان چشم برخوان کریماں باید دوخت واز اولش صاحبان همیشه امیدوار باید بود مصرع

باکریمان کارہا دشوار نیست ؎ چشم دارم کہ دہد اشک مرا حسن قبول آنکہ دُر ساختہ است قطرۂ بارانی را

والسلام علیکم وعلے سائر من اتبع الہدی والتزم متابعۃ المصطفے علیہ وعلی آلہ الصلوات والتسلیمات والبرکات العلی

مکتوب دویست و شصت و ہشتم بحقائق آگاہ خواجہ محمد ہاشم کشمی در اشارہ بہ بعضے کمالات خود و کمالات وے قدس سرہ

بعد الحمد والصلوات وتبلیغ الدعوات بخدام حقائق دستگاہ ومعارف آگاہ میرساند احوال فقرای این حدود مستوجب حمد ست المسؤل من اللہ سبحانہ سلامتکم واستقامتکم علی جادۃ شیوخکم ظاہرا وباطنا فانہ ملاک الامر ومدار الفیوض وبدونہ خرط القتاد امروز ارباب بسیار را چشم انتظار در راہ ست کہ از سرائر ارباب یقین آگاہی یابند وازان گنجینہا گوہری بدست آرند امید کہ از روی کرم آنرا دریغ ندارند وبر فرد انگذارند وتلخ کامان را از قند خوان کریمانہ خویش نوازند ؎ در سرم سودای شیرین دلبر ست تلخ کامان را بشیرینی سر ست

بحیثیتے کہ چون نوبت باہل بسیار رسد ومعاملہ آن سرونشار بر منصہ ظہور آید ہمہ تمنای آن نمایند کہ گرد راہ شان را کحل بصیرت خویش سازند وذرہ نمک خوان حسن ایشان را دریوزہ نمایند بیت

آن دلبر دلآن نگار کہ آنست ہر چہ ہست از ما طلب کنید حریفان کہ آن کجاست

بالجملہ الحسنۃ بعشرۃ امثالہا بل بسبعمائۃ

قضیہ مقرر راست بمقتضای آن انچہ توانید ایثار نمائید وشح ننمائید ویؤثرون علی انفسہم ولو کان بہم خصاصۃ والاحسبی اللہ گویان وارنعیم صباحت وسرچشمۂ خلت بکلیم تسنیم ملاحت وجرعۂ محبت اکتفا ننمایند شعر

ہنیئا لارباب النعیم نعیمہا وللعاشق المسکین ما یتجرع

والسلام اولا وآخرا

مکتوب دویست و ہفتم بشیخ عبد اللطیف لشکر خانی فی الوعظ والتذکیر والنصح

بعد الحمد والصلوۃ لیستدعی ہذا المحب لنفسہ ولسائر الاحبۃ النجاۃ عن الآفات والتخلیۃ عن التعلقات والانقطاع عن المقیدات والتخلص عن السفلیات الی العلویات وعلو الدرجات الی حضرۃ الصفات ومنہا الی فروۃ الذات باقتفار آثار اکمل المکونات علیہ افضل الصلوات واشمل التحیات والتسلیمات

وانتم البرکات المرجو من الاخوان ان لاینسوا القادر الرحمن باتباع الھوی والشیطان وان یغتنموا اوان الصحۃ والامان بکثرۃ ذکر اللہ المنان ویعینوا بر ہا من الزمان لتلاوۃ القرآن ویعلموا ان النفس امارۃ والدنیا سحارۃ ممجوبۃ ولذاتہا مرغوبۃ والآخرۃ منسیۃ ونعیمہا محجوبۃ والشیطان یروج النقد ویعد الفقد والفقدا ولا یعلم عاقل ان الدنیا عاجلۃ ومتاعہا فان لایعود وتمتع الآخرۃ باق لایفوت کل امرئ یومئذ بما کسب رہین ومع زوج قرین اما الشیطان فلعین واما حور فعین الغیاث علی ما علمت ثم الغیاث علی ما اخرت اخترت الثلاث علی الثلاث اخترت تعب النفس وشغل القلب وثقل الحساب علی راحۃ النفس وفراغ القلب وخفۃ الحساب اشتغلت بعمارۃ البدن الفانی وشبعت النفس الجانیۃ ونسیت التوجہات الروحانیۃ الی الجناب السبحانی وملأت قلبک بالاذکار واللذات الفانیۃ وما حصلت بعد لک الامانیۃ العجب من العاقل کیف یہتم فی امور العاجلۃ بالتدبیر ویفوض امور الآخرۃ الی التقدیر اولا یستیقن ان تدبیر امور الدنیا فی اسقاط التدبیر وفی امور الآخرۃ بالجد وترک التقصیر افلم یسمع نجح کل حاجۃ من الدنیا ترکہا فالویل لمن اطمئن بدار الغرور واغتر فیہا بالسرور ونسی وحشۃ القبور وشدۃ یوم النشور وخاض فی الباطل واعرض عن الکتاب المسطور فی الرق المنشور وعی فی الملاہی ولم یسع الی البیت المعمور افلا یعلم اذا بعثر ما فی القبور وحصل ما فی الصدور ان ربہم بہم یومئذ لخبیر والسلام علی من اتبع الہدی

مکتوب دویست و ہشتم بمجد یوسف خادم در مکاشفۂ حضرت مجدد الف ثانی

بسم اللہ حامداً ومصلیاً حضرت ایشان رضی اللہ تعالی عنہ چون از بعضی تفرقہای ظاہری کہ از لازم عشرت واختلاط اند تنگ آمدند قصد عزلت واعتزال نمودند مذکور فرمودند کہ از برای تصحیح نیت وتعیین موضع بجناب او سبحانہ بتبتل وتضرع بودم درین اثنا چنان ظاہر ساختند کہ طریق محبوب ومرضی وانسب وانیق ہمان طریق ست کہ تو بران ہستی نہ طریق انزوا وعزلت درین اثنا نظر بر سر ہند افتاد دیدم کہ گویا این مقام چاہیست عمیق کہ ازین چاہ ہیچ چیز بدر نیاید فافہم والسلام علی سید الانام وآلہ وصحبہ العظام

مکتوب دویست و نہم بہ مرزا اسمٰعیل بیگ در نصیحت ومدح طریقۂ علیۂ نقشبندیہ قدس اسرارہا

مخدوم دنیا دار عمل ست و موضع کشت و کار عیش و فراغت بدار آخرت معدست بندۂ مقبول آنست
کہ این حیات چند روزہ را بوظائف طاعات معمور دارد و بغفلت نگذارد و بعیش و تنعم نپردازد کہ نتیجۂ آن
در آخرت جز حسرت و ندامت بی سود نخواہد بود بذکر قلبی چندان مداومت باید نمود کہ دوام پذیرد و صفت
لازمۂ دل شود چنانچہ سمع صفت سامعہ و بصر صفت باصرہ و این معنی در طریقۂ علیۂ نقشبندیہ بسہولت
عمل میسر ست چہ این بزرگواران ابتدای سیر از عالم امر نمودہ اند و نہایت را در بدایت درج فرمودہ
پس طالب صادق را اختیار این طریق عالی اولی و انسب باشد و ایضا اکابر این طریق اتباع
سنت و اجتناب از بدعت اختیار نمودہ اند کہ مثمر برکات ست و منتج محبت ذاتیہ کہ ذروہ علیای اہل
سلوک ست کریمۂ قل ان کنتم تحبون اللہ فاتبعونی یحببکم اللہ شاہد این معنی ست و السلام اولا و آخرا

مکتوب دویست و دہم بمیرک عباد اللہ ولد قاضی محمد زاہد کابلی در انقسام علم بدو قسم

الحمد للہ رب العالمین و السلام علی سید المرسلین و آلہ اجمعین علم کہ عبارت از انکشاف ست دو قسم ست
قسمی ست کہ با انکشاف احاطہ بود و قسم دیگر آنکہ محض انکشاف بود و احاطہ نباشد علمی کہ ممکن تعلق گیرد
داخل قسم اول ست و علمی کہ بواجب متعلق شود از قسم ثانی ست و این علم را ادراک بسیط گویند و نشان
عدم احاطہ آنست کہ کیفیت در درک نیاید و رویۃ اخروی مثل قسم ثانی از علم ست کہ آنجا محض انکشاف ست
بی آنکہ کیفیتے معلوم شود و چگونہ معلوم شود کہ در آن حضرت کیفیتے نیست تعالی شانہ و عز برہانہ و السلام

مکتوب دویست و یازدہم بمیر محمد خافی در نصیحت

بسم اللہ حامدا و مصلیا بر اخ عزیز وقت بسی عزیز ست باید کہ در اعز و اشرف اشیا مصروف گردد و آن خدمت
مولای حقیقی ست جل شانہ و کسب مرضیات او سبحانہ و اجتناب از محرمات و محظورات شرعیہ لذت اطاعت و
فرمان برداری صاحب حقیقی را زیادہ از لذت محرمات باید دانست کدام نعمت خوشگوار برابر آنست کہ مولی المنعم جل و علا
از ایشان راضی و از کردار او راضی باشد و کدام الم زیادہ از ناخوشنودی اوست تعالی لذت وصال نمیاوہ از لذت

جنات نعیم ست والم فراق بدتر از عذاب جحیم فطوبی للموفقین وویل للمسوفین والسلام اولاً وآخراً

مکتوب دویست ویازدہم بملا محمد گل مفتی پشاوری در دلالت بر عزائم امور

مخدوما امر خطیر در پیش کردہ آید وخدمت بزرگ اختیار نمودہ از عہدۂ آن بیرون آمدن خصوصاً درین جزو زمان بسی مشکل ست کمال علم وفقاہت ووفور تقوی وتدین وموافقت حکام واہل وخل درین امر بزرگ درکار است آنقدر مداہنت در دل اہل زمانہ متمکن گشتہ است کہ امر ونہی را پیش بردن بسیار دشوار ست ترسان ولرزان باید بود مظہر المفتی حسبر جہنم شنیدہ باشند وحدیث اجرأکم علی الفتوی اجرأکم علی النار گوش زدہ باشد از عقلا عجب ست کہ درین قسم امر باز ک در آیند ظاہر انیت صالحہ داشتہ باشند ہر چند ما ندانیم بواسطۂ قوت عیال خود ہیچ عاقلی تجویز نکند کہ درین طور مملکۂ عظیم خود را انداز د امر دیگر خواہد بود واللہ تعالی استقامت کرامت فرماید ربنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ ہدیتنا وہب لنا من لدنک رحمۃ انک انت الوہاب

مکتوب دویست وسیزدہم بحاجی محمد عارف در بیان ولایت لطائف عالم امر ومناسبت آنہا بلطائف عالم خلق

الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی مکتوب مرغوب برادر گرامی حاجی عارف رسیدہ خوشوقت ومتلذذ ساخت حق سبحانہ ہموارہ درہای ترقیات را مفتوح دارد وبکسب مرضی خویش سربلند گرداناد از حصول فنای لطائف نوشتہ بودند حمدا للہ سبحانہ علی ذلک بدانند کہ ولایت را پنج درجہ است کہ مربوط بقطع لطائف پنجگانہ عالم امر ست ودوصول بکمالات مناسبۂ ہر کدام وحصول فنا وبقای ہر یک ازان لطائف ہر چند نفس ولایت وابستہ بفنای بعض آن لطائف ست لیکن کمال آن منوط بفنای لطائف آخر ست نیز تواند بود کہ فنای لطیفۂ قلب وروح بحصول انجامد وولایت حاصل شود ولطیفۂ سر از دولت فنا بی بہرہ بود وفنای سر دست دہد وفنای خفی وأخفی نشود چون فرد احقائق اشیا ظہور کند آن لطیفہ کہ درین نشأۃ بفنا وبقا نرسیدہ است از نتائج وثمرات کہ بر فنا وبقا مترتب ست بی بہرہ باشد ودر رنگ دانۂ خام کہ در دیگ پختہ می ماند بماند من کان فی ہذہ اعمی فہو فی الآخرۃ اعمی واضل سبیلا نوشتہ بودند کہ سیر رب لطیفہ نیز بوضوح

پیوست از قلب کہ رب او تکوین ست قطع دائرۂ ظلال تکوین نمودہ واقف ذات گردانید ندہمین قسم در قدرت و ارادت الی الذات البحت وچون سیر در علم واقع شد عجائب دائرۂ علم را یافتم کہ بجمیع اشیا احاطہ کردہ است الخ محمد وما از اصول لطائف خمسہ سیر در اصل قلب و روح کہ افعال و صفات زائدہ است نوشتہ اید و اصل لطیفۂ سر کہ شیون ذاتیہ است نیز مجمل عبارت ست لیکن از سیر در اصول لطیفۂ رابع و خامس کہ خفی و اخفی باشد ہیچ نہ نوشتہ آید ولایت عیسوی بخفی تعلق دارد و ولایت محمدی و علی صاحبہا و سائر النبیین الصلوات والتسلیمات باخفی متعلق ست بدانند کہ ہر کدام از لطائف خمسہ را کہ در عالم امر ست با ہر کدام از لطائف خمسۂ عالم خلق مناسبت ست لطیفۂ اخفی را بلطیفۂ خاک مناسبت ست و خفی را بنار و سر را بباد و روح را بآب و قلب را بنفس چون معاملہ کہ بلطائف امر وابستہ است بانجام رسد و سیر در اصول واصول اصول آنہا منتہی شود و کمالات عالم خلق در پیش ست و سیر در اصول آنہا لطائف عالم امر را پیشتر بکمالات ولایت مناسبت ست و لطائف عالم خلق را بکمالات نبوت پیشتر ملائمت نوشتہ بودند کہ بتحقیق انچہ در کشف این فقیر آمدہ کہ مبدأ فقیر علم ست خود را در علم یافتم و ہم علم را بر سر خود نوشتہ دیدم محمد وما فقیر نیز بکباری ہمین قسم یافتہ بودم و نوشتہ دیدہ اللہ تعالی از برکات این شان عظیم الشان بہرۂ تام عنایت فرماید انچہ در باب فقیر زادہ بشارت یافتہ و نوشتہ اند واضح گردید از کرم او سبحانہ بعید نیست انہ قریب مجیب

مکتوب دویست و چہاردہم بمولانا محمد صدیق و مولانا حسن علی در تذکیر

بسم اللہ الرحمن الرحیم اخوان کرام مولانا محمد صدیق و ملا حسن علی بر معارج کمال و اکمال مرتقی باشند و بکمال نیستی موصوف بوند و در اعمال آخرت بجان کوشند اذکر اللہ جاءت الراجفۃ تتبعہا الرادفۃ جاء الموت بجدافیرہ مہما امکن از خلق یکسو باشند و گنج نامرادی را از مغتنمات شمرند الا تصحب الاشرار ولا تقطع عن اللہ سبحانہ بصحبت الاخیار ؎ بگنج خلوت خاری گزینم از ہمہ خلق ۔ کہ آن لطیف جہان با رغار باشد ۔ والسلام اولا و آخرا

مکتوب دویست و پانزدہم بصاحب کمالات صوری و معنوی مخدوم زادگی

شیخ محمد صبغۃ اللہ سلمہ بہ در ترجیح نسبت موت و نوم بر حیات و یقظہ

الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی الموت جسر یوصل الحبیب الی الحبیب دنیا دار عمل ست و ارتقامی آخرت ست و شروع معاملہ آخرت از موت ست من مات فقد قامت قیامتہ پس قرب و حالت کہ ہنگام موت و بعد آن روی دہد از حالت دنیا وی بمراتب تفوق دارد بعضے از کمل باشند کہ ایشان را بمصداق النوم اخ الموت در وقت خواب حالتی روی دہد کہ بہ از حالت بیداری بود اگر گویند خواب سراسر غفلت ست در حین آن قرب و حالت روی داون بچہ معنی ست و تفوق آن بر بیداری کہ ہنگام عبادت ست چگونہ راست آید گوئیم خواب خواص مطلقا غفلت بودن و از عبادت خالی بودن ممنوعست نوم العلماء عبادۃ شنیدہ باشند من لم یذق لم یدر بدانکہ نسبت باطن ہر چند در درک ظاہر نیاید و از آغوش آن دور تر بود متجلی تر گردد باطن از ظاہر محجوبست و از اطلاع آن محبتی ہر چند امدادات ازین بآن میرسد لیکن حیا و ناز و استغنا لازم معشوق ست و نسبت باطن با ظاہر نسبت معشوق ست با عاشق خوش گفت بیت

	نہ تنہا منتم زیبائی اوست		بلائی من زناپروائی اوست

ظاہر ہمواردہ از باطن نالان و گریان ست و از ناز و استغنای آن جگر کباب و دیدہ پر آب مع ذلک خدمتکار اوجان سپاری دارد و ہنگام خواجہ ن ظاہر را گونہ غفلت روی میدہد نسبت باطن میدان خالی یافتہ بخوبی از ہر چہ تمامتر بی حجاب بر منصہ ظہور می آید و بصد آب و تاب پردہ ناز از روی در کشیدہ در صحن گلزار بر دو دوزد خرامش می فرماید اگر گویند لازم می آید تفوق حالت نوم بر حالت نماز و حال آنکہ نماز معراج مومن ست کہ در حین ادای آن از دنیا بآخرت می برآید گوئیم لزوم ممنوعست چہ تفوق حالت نوم بر حالت یقظہ فقط ثابت شد نہ بر صلوۃ یا مثل آن ہر چند با یقظہ جمع شود و السلام علیکم

مکتوب دویست و شانزدہم بمیرزا خان در ترغیب بر تحصیل فنا

سلام و محبت بر میرزا خان این دو سہ کلمات را بر نبچگی فراموش کردہ اند کہ گاہی بسلامی و پیامی یاد آورند

نمی نمایند بہر حال باخدا باشند جل شانہ وازماسوای او معرض وتسعی نمایند کہ دوام حضور وآگاہی مع اللہ سبحانہ پیدا شود بحدی کہ ماسوای او ہرگز مخطور نبود بنوعی کہ اگر بتکلف خواہند کہ یاد ماسوا نمایند بیاد نیاید بعد ازان این وصف حضور را نیز از خود نفی نمایند تا حضور مطلوب خود بخود میسر آید ونفس عارف درمیان نماند این نست خلاصۂ سیر وسلوک مصرع | این کار دولتست کنون تا کرا دہند

مکتوب دویست وہفتم بار شاد پناہ میر محمد نعمان در بیان مذہب علمای صوفیہ در عینیت وزیادتی وجود وبیان مختار خود درین مسئلہ شریفہ

ع از ہر چہ میرود سخن دوست خوشترست ۔ محمد واحضرت وجود وکمالات تابعۂ آن خاصۂ رب معبودست جل سبحانہ ودر ممکن مستعار ومستفاد ازان مرتبۂ علیاست جمعی چون این کمالات را در ممکن معائنہ می نمایند وعلاقۂ اصالت وظلیت برایشان پردہ نکشودہ کمالات مستورہ را در وی بطریق اصالت میدانند ووجود را مشترک معنوی وبعضے مشترک لفظی میگویند ہر چند آن را مستند بصنع قادر قدیم می فہمند وطائفۂ دیگر کہ اہل سلوک وریاضت اند وبصفای باطن بلکہ بمحض موہبت خصوصیت وجود وسائر کمالات را بحضرت واجب الوجود تعالی فہمیدہ اند بلکہ ہر کمال را عین او دانستہ واو را سبحانہ وجود مطلق تعین نمودہ اند وصفحۂ کائنات ظہورات وتقیدات آن را مطلق تصور فرمودہ وچون مقید عین مطلق ست بتوجیہ وجودی واتحاد ذاتی قائل گشتہ اند وصفات وذوات ممکنات را باصفات وذات واجب تعالی متحد میدانند وفرق باطلاق وتقیید می نمایند ؎

ہر شکل تبان رہ زن عشاق حق ست	لا بلکہ عیان در ہمہ آفاق حق ست
چیزی کہ بود ذروی تقید جہان	واللہ کہ ہمان وجہ اطلاق حق ست

می فرمایند کہ مطلق در مراتب مقیدات عین مقیدات ست ومقیدات در مرتبۂ مطلق عین مطلق ؎

ہستی کہ ظہوری کند در ہمہ شی	خواہی کہ بری بسوی او باہمہ پی
می وی بود وہ ووی بود اندر جمے	رو بر سر می حباب ایں کہ چہ سان

وفرقۂ دیگر بسابقۂ عنایت ومحض تفضل در اختصاص وجود وسائر کمالات باطائفۂ ثانیہ شرکت دارند لیکن آنرا عین ذات نمیگویند وذات را تعالی ورای آن اثبات مینمایند ومحتاج این وجود نمیدانند چنانچہ

تحقیق آن بہ تفصیل نمودہ اند وجود وصفات ممکن را ظلال آن وجود وآن کمالات میفرمایند کہ در مرآت عدم کہ بمنزلۂ ذات ممکن ست منعکس گشتہ نمود پیدا کردہ است پس برین تقدیر ذات ممکن عدم آمد کہ بواسطۂ انعکاس کمالات از سائر اعدام امتیاز یافتہ است بلکہ در علم واجبی جل شانہ پیش از انعکاس نیز ممتاز بودہ است وصفات کمال دروی عاریتی پیش نیست چون مبدأ خیر وکمال وجود ست ومبدأ شر و فساد عدم پس چون مبدأ خیر کمال ہمہ عائد باو باشد عز سبحانہ وجل سلطانہ وشر ونقص بتمام راجع بممکن کہ مقتضای ذات اوست کریمۂ ما اصابک من حسنۃ فمن اللہ وما اصابک من سیئۃ فمن نفسک مصداق آنست ونزد طائفۂ ثانیہ شرارت ذاتی در ہیچ چیز کائن نیست اگر ہست نسبی واعتباری ست وتحقیق آنکہ عدم لاشی محض ست مرآت بودن آن مر کمالات را بچہ معنی ست در مکتوبی کہ بمخدوم زادگی خواجہ محمد عبید اللہ این احقر نوشتہ اند دراج یافتہ اگر شبہہ بماند آنجا رجوع نمایند پس بطور این بزرگواران ذات ممکن باذات واجب تعالی متحد نگشت چہ منشای اتحاد وجود مطلق گفتن ست ذات واجب را تعالی ووجودات مقیدہ ذوات ممکنات را وبطور ایشان ہیچ کدام ازین دو امر بہ ثبوت نہ پیوستہ است ہر چند وجود دیگر درمیان نیامدہ است یک وجود ست کہ بطریق ظلیت چندین جا ظہور فرمودہ است پس فرقۂ ثالث با طائفۂ ثانیہ در قول بوحدت وجود شرکت دارند لیکن آنہا باتحاد رفتہ اند واینہا بہ وحدت وجود بطور ایشان باین معنی است کہ وجود خاصۂ حضرت معبود ست ممکن فی نفسہ از وجود تہی ست عدمی ست کہ بسبب انعکاس کمالات نمودی پیدا کردہ است لیکن چون بصنع خداوندی ست جل سلطانہ از خلل محفوظ ست ومعاملۂ بآن مربوط پس وحدت وجود باشد وہیچ کدام با یک دیگر از ممکن بواجب تعالے متحد نگردد

خوش گفت بیت

	نہ آن این گردد ونہ این شود آن	ہمہ اشکال گردد بر تو آسان

واز ین عدم اتحاد تغایر کہ مستلزم ہمسرے وموجب شرکت ومساوات باشد لازم نیاید چہ نسبت را با ماہیت کدام ہمسرے ست وشر ونقص را با خیر وکمال چہ شرکت ومساوات است بود او جز در نمود نیست ازین بود چہ آید واز ین نمود چہ کاہد اگر خیر وکمال در وے نمود ارست ہمہ مستفاد ومستعار از حضرت ذوالجلال ست والسلام علیکم وعلے من لدیکم

مکتوب دویست و هیجدهم بهمت خان در آنکه عارف را جمیع امور زینه ترقی میگردد و تا دایم در همه احوال ذکر ربک آلا منتهی است

الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی مقصود از طاعات و عبادات و مطلوب از سلوک و ریاضات فی الحقیقة آنست که سالک بر عدمیت ذاتی خود عالم و بینا گردد و بوجدان خاص دریابد که هستی و کمالات تابعهٔ آن غیر حق را نیست جل سلطانه و در هر جا متوهم هست اثر و انموذج آنست پس حدید البصری هر جا هستی بیند و بهستی اولی برد و هر چه حسن و کمال دریابد آن را زینهٔ حسن و کمال لایزال گرداند بلکه شرور و نقائص را نیز بعلاقهٔ آنکه اثر قدرت باهرهٔ اوست زینهٔ موثر آن سازد درین صورت سالک را هیچ چیز مانع و حاجب مطلوب حقیقی نیست و خطرات که موجب تفرقه است بعلاقهٔ اثر و موثر راهی ست بمقصد و وسیله

	در دل ما غم دنیا غم معشوق شود	باده گر خام بود پخته کند شیشهٔ ما

ما تا که در کریمهٔ واذکر ربک اذا نسیت ایمائی ست باین مراقبه یعنی چیزی که موجب نسیان و غفلت ست آن را بعنوان حجابیت تصور مسیمائی تا از ناسیان و محجوبان گردی بلکه آنرا بعلاقهٔ مذکوره زینهٔ مقصود و مطلوب گردان پس برین تقدیر اذا نسیت یعنی اذا باشرت اسباب النسیان باشه و نیز نوم العلماء عبادة بهمین معنی تواند بود که انچه دیگران را سد راه است اینها را هادی و شاه راه ست و هیچ چیز از وی در نمی ماند و هر چیز را زینه وصول می سازند در حال لا تلهیهم تجارة و لا بیع عن ذکر الله بیان حال شان ست و لا یصیبهم ظمأ و لا نصب و لا مخمصة فی سبیل الله الآیة نشان شان دنیای شان حکم آخرت گرفته است از آخرت شان چه دانی تا توانی این دولت عظمی را از دست ندهی و هر جا بوئی ازین موهبت برسد از پی آن بروی امروز همه چیز بدست می آید و بر طالب بیقرار راه آمد و رفت میکشاید فردا که ابواب سد و در بر معطل فطرت مسدود گردد جز ندامت بی سود نخواهد افزود و الله یحق الحق و هو یهدی السبیل خوش گفت

در جهان شاهدی و ما فارغ ** در قدح جرعه و ما هوشیار ** بعد ازین دست ما و دامن دوست ** بعد ازین گوش ما و حلقهٔ یار

والسلام علیکم و علی من لدیکم

مکتوب دویست و نوزدهم بکمترین درویشان محمد عبید الله در معارفی

کہ بہ نزول متعلق ست و تفضیل شہود بشر بر شہود ملک

عارفی کہ قطع منازل وصول نمود باصول خود رسیدہ است چون خواہند کہ وی را بالم بازگردانند نزول بہجت ہدایت وارشاد مشرف سازند نوری از اشعات انوار قدم در قلب وی کہ دریچہ غیب ہویت ست می نہند و بقایآن نور کہ مستفاد از مرتبۂ وجوب ست می مہند تا آنکہ این عارف بتمام خود بآن نور متلون میشود و بصبغ الٰہی جل جلالہ منصبغ میگردد و طالبان را نیز بہمان رنگ می برارد و تا زمانی کہ این عارف بقید حیات این جہانی مقید ست و بہ تعلقات بدنی متعلق بآن شعلہ موضوع خورسند ست بحیثی کہ بالکلی قانع و بحکم المجاز قنطرۃ الحقیقۃ در مجاز نیز چون عشق بکمال الکمال رسد و عاشق در خود نشانی از معشوق یابد و آثار معشوق در خزانۂ عاشق ظاہر آید می تواند کہ بہمان نشان خورسند شود و از معشوق اعراض نماید چنانچہ از مجنون عامری آرند کہ وقتی لیلی نزدیک وی شد گفت الیک عنی فان حبک شغلنی

ابیات

کہ بجز عشق تو ندانم من	گفت رو رو کہ آن چنانم من
کہ ترا ہم نماند گنجائے	آن چنان کرد در دلم خانہ
عشق تو اے نگار فرزانہ	بعد ازین ہم بتو نپردازم
بعد ازین ہم بتو نپردازم	بتو نپردازم بتنہائے

بر سر اصل سخن رویم و گوئیم کہ انچہ از عارف مرجوع درین نزول مقصود بود چون بانجام رساند و وقت وصال وی در رسد و از فرقت بدن کہ مدتی بآن الفت گرفتہ بود اعراض نماید و ندای اللہم الرفیق الاعلی برآرد این زمان بر وفق الموت جسر یوصل الحبیب الی الحبیب بکلیت خود متوجہ جناب قدس عظمت جلالت گردد و از تنگنای شہود جزئی وارستہ بعرصۂ شہود کلی تبختر نماید باید دانست کہ ملائکہ کرام علی نبینا و علیہم السلام ہر چند مشاہد اصلی اند و ہمیشہ شہود کلی دارند اما شہودی کہ انسان را درین مرتبہ میسر گشتہ ست فوق شہود ملک ست بلکہ شہودی کہ عارف را در دنیا ست ہر چند جزئی ست اما خصوصیتی دارد کہ ملک را نیست و آن آنست کہ مشہود جزئی انسان را کالبجزء وی ساختہ اند و انسان را از نفس وی گذرانیدہ بآن جزئی بقا بخشیدہ اند و مشاہد ملک نہ اینچنین ست کہ وی از برون نظارہ می نماید و از مشہود خود چیزی بدست نمی آرد و شان مابین المشاہدتین بشنو بشنو انچہ بالا مذکور شد کہ مشہود انسان جزئی ست در مرتبۂ اول ست از مراتب نزول اگر شمۂ از خصائص

مراتب نزول کہ بشر آن ممتاز ست در معرض بیان آرد و کمالات مخفیہ و اسرار مختفیۂ انسان را کہ افضل خلائق ست جلوہ گر سازد و نزدیک ست کہ نزدیکان دوری جویند و واصلان راہ ہجر پویند

ومن بعد ہذا ما یدق صفاتہ	وما کتمہ احظی لدیہ واجمل	والسلام علی من اتبع الہدی

مکتوب دویست و ہفتم بنام ملا محمد صدیق در نکتہ کفار را در دوزخ جزای وفاق ست و ذکر بشارت وی

بسم اللہ الرحمن الرحیم اللہ تعالی بدرجات کمال و اکمال رساناد در مکتوب مرغوب مندرج بود کہ استیلای شہود فضل و احسان او جل ذکرہ باعث استعجاب تعذیب کفار میگردد و دوار برای رفع استعجاب اینقدر بخاطر میرسد کہ درین تعذیب نیز رحمت ست کہ بمافوق این تعذیبات معذب نخواہند شد چنانچہ عزیزی میفرماید

روم بدوزخ و شکر بہشت باید گفت		کہ این بہ نزد مکافات من بہشت من ست

متحد و حق سبحانہ در قرآن مجید عقوبات کفار را جزای وفاق فرمودہ است پس ہیچ درجہ تعذیب و عقوبت کہ این بدکیشان مستحق آنند از انہا فروگذاشت نخواہد شد و موافق عمل بسزا خواہند رسید ہرگاہ حق سبحانہ بر جمیع درجات تعذیب قادر بودہ اینہا مستحق بودند از رحمت مایوس پس وصول رحمت و فروگذاشت درجہ از درجات تعذیب از کدام رہگذر باشد آری در مادۂ اہل توحید کہ بدوزخ روند این مقولہ ظاہر گنجائش داشتہ باشد کہ از رحمت مایوس نیند و امیدوار ند و عزیزی کہ قائل بیت مذکور ست چون از اہل توحید است امیدوار رحمت ست اگر چنین گوید مستبعد نبود و حمد اللہ سبحانہ کہ در آخر کتاب متنبہ شد آید و نوشتہ اید کہ چون در اصطلاح شرع این اطلاق مجوز نیست ازین توجیہ و ازین استعجاب مستقرمی باشد و واقعہ کہ رسالت پناہ را صلی اللہ تعالی علیہ وسلم دران دیدہ اید و خلعت بشما دادہ اند و شما کالبرق الخاطف از صراط گذشتہ اید و ما دون بامر از خلائق از صراط گذشتہ اید بسیار عالی و روشن ست و مبشر ست حق سبحانہ از قوت بفضل آرد انہ قریب مجیب و روقت نوشتن کتابت متوہم شد کہ خلعتی از ینجانب بشما رسیدہ تا مل شافی واقع نشد کہ این خلعت از چہ بابت ست ظاہر آنست کہ خلعت مداریت و ارشاد ست لیکن مداریت و ارشاد جزئی و مقید بہ بقعہ دون بقعہ خواہد بود نہ مداریت مطلقہ و السلام علیکم

مکتوب دویست و بست و یکم بار شاد پناه میر محمد نعمان در بیان علو همت عارفی که از محبوبیت بهره و رست باذکر معارف مناسبهٔ آن

بسم الله الرحمن الرحیم بعد الحمد و الصلوة و تبلیغ الدعوات بخدمت سیادت و نقابت و ستگاه مخدومی ملاذی میر سلمه احوال فقرای اینجا ود مستوجب حمدست المسؤل من الله سبحانه سلامتکم و عافیتکم و استقامتکم از معاملاتی که درین نشأة فانیه بآن تسلی میدهند و خورسند میدارند چه در معرض بیان آرد که شمهٔ بیش نیست و زیاده از نمونگی نصیبی ندارد و قدم از دائرهٔ انتزاعات برنیاورده عالی همتی بامثال آن شیفته و مفتون نگردد و بل من مزید گویان بمنتزع منه پویان ست هر چند این نیز تعبیریست و هو سبحانه ورا التعبیرات اما چه توان کرد که میدان عبارت تنگ ست و الله واسع علیم و چون احاطهٔ منتزع منه ست از طوق بشر خارج ست و لا یحیطون به علما پس ناچار هر چه ازان مرتبه حاصل خواهد نمود البته مقید باستعداد دیافت خواهد بود مطلق ازین قیود معراست و ازین تقیدات مبرا پس مقتضای علو همت عدم تناهی حصول و وصول ست چه وصول نیز باندازهٔ حوصلهٔ واصل ست ع آن لقمه که در دهان نگنجد طلبیدنش خطاست ظاهرست که هر چه مقید باستعداد دیافت ممکن ست مطلق صرف نیست هر چند ممکن از خود رسته و باصل خود پیوسته باشد و فنا و بقا متحقق گشته چه اصل او نیز بی تقید نیست و کذا حال اصل الاصل الی ما شاء الله تعالی و اگر از هزاران بعد از قرون حقیقت یکی را با حقیقت آنسرور علیه و علی آله الصلوة و السلام انطباقی و اتحادی حاصل گردد و بقای بعد از فنا اکمل بآن مرتبهٔ علیا پیدا کند چون آن حقیقت نیز از اطلاق صرف متنزل ست از اطلاق صرف نیز بهره کمتر خواهد یافت چه آنسرور علیه و علی آله الصلوة و السلام با آن بزرگی از امکان ذاتی نرسته است و بوجوب متحقق نگشته پس ناچار حقیقت او از حقیقت واجب لذاته متنزل باشد و هر قدر از امکان که در ممکن باقی ست بهمان قدر از اطلاق صرف عدم حصول کائن ما کان چون آنسرور علیه و علی آله الصلوة و السلام در علو همت فرد کامل بود با این کمالات و بزرگیها کما و را حاصل بود خورسند و مسرور نبود ناچار از حال او

چنان خبر دادند کان رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم وبارک دائم الحزن متواصل الفکر چہ مقتضای کمال محبت رفع اثنینیت ست درمیان محب ومحبوب وآن محال ست ومستلزم قلب حقائق پس حزن دائمی دامن گیر آمد شیخ عطاری فرماید قدس سرہ بیت

نمی بینی کہ شاہی چون ہمیر | نیافت او فقر کل تو رنج کم بر | مرا داد از فقر کل انخلاع تام از بشریت وامکان ست سوال در معاملہ او ادنی عدم بعین واثر از ممکن زائل میگردد وجز وجود صرف در وی ہیچ نمی ماند پس باید کہ بوجود متحقق گردد چہ امکان مربوط بشوب عدم ست گوئیم کہ مقدمہ اخیر ممنوعست زیرا کہ صفات واجبی جل سلطانہ از شوب عدم مبرا اند مع ذلک چون احتیاجی بذات واجبی تعالی ندارند از امکان ذاتی مبرا نیند ووجود این عارف در مرتبہ صفات اضافیہ کائن ست ہر چند وجود او از سائر افراد ممکنات جداست وغیر از مشارکت صوری درمیان شان ثابت نیست وتحقیق این مقام آنست کہ زوال عدم وحصول وجوب در حق این عارف چون بسبب ست کہ بسیر وسلوک وفنا وبقا حاصل گشتہ وجوب لذاتہ نیست تا انقلاب حقیقت لازم آید ووجوب بالغیر داخل دائرہ امکان ست واستحالہ ندارد این کمال واین علو ہمت کہ بالا مذکور شد مربوط بنشأ محبوبی ست زیرا کہ محب کہ ہموارہ شہود محبوب را خواہان ست ووصل والتصال او را ہمہ وقت جویان کجا یارای آن دارد کہ پرتوی از محبوب بروی ظاہر گردد وخود را تواند نگاہ داشت عزیزے گوید بیت

ز ہر سو کہ آواز پائے برآید | بہ بوی تو از جا جہم مست وبیخود

محب باثار وافعال وصفات جلال وجمال محبوب شیفتہ است محبوب ست کہ نشانی از اصل دارد وازین گرفتاری بامور دیگر ملتفت نیست این قسم عزیز را در نشأ اخروی امیدواریہاست کہ دیگر از انیست بر سر اصل سخن رویم وگوئیم کہ آن سرور دین ودنیا علیہ وعلی آلہ الصلوۃ والسلام ہر چند درین نشأ دائم الحزن متواصل الفکر بودہ آمد اما امیدواریم کہ در نشأ اخروی باوی معاملاتی درمیان آید کہ این حزن وفکر را ببرد چہ آن سوطن موطن حزن واندوہ نیست موطن حزن واندوہ این نشأ فانیہ است ہر قسم حزن واندوہ کہ باشد حزن واندوہ این موطن وسیلہ است از برای فرح وسرور دران موطن وانجا ست کہ دو حزن در دلی جمع نشود یعنی حزن در دنیا وحزن در عقبی ہر چند رفع اثنینیت محال ست

اما امری عطا فرمایند که موجب تسلی و رضای او علیه و علی آله الصلوة والسلام بآن علو همت و فطرت گردد اگرچه ما ندانیم که آن امر چیه بود کریمه وللآخرة خیر لک من الاولی ولسوف یعطیک ربک فترضی شاهد اینمعنی ست و رضای آن موطن که موعود کریم و مبشر بآست منافی حزن واندوه است هرچند مطلق رضا بآن منافات ندارد و مقرر ست که هر کمال که مربی را علیه السلام حاصل شود کمل تابعان او را ازان کمال بطریق وراثت نصیب ست کمال این نشأ با شد یا کمال آن نشأ و مقدمه شروع این معامله انگارم که از موت باشد الموت جسر یوصل الحبیب الی الحبیب و پر توی و انموذجی ازان معامله اگر در نماز که معراج امت و از دنیا گسستن و به آخرت پیوستن ست نیز متحقق گردد گنجائش دارد و در حدیث آمده است که در وقت اداء نماز حجابی که در میان بنده و خدا ست جل و علا رفع کرده میشود و بیرون نماز گویا بیکار معطل ست مگر آنکه پر توی از حالت صلاتیه در بیرون نماز نیز بماند بلکه محل وصل و شادی آخرت ست و محل درد و فقدان دنیا بهترین متعه اینموطن درد و اندوه ست آرام اینجا در بی آرامی ست آرام و وصل اینجا طلبیدن و بآن خورسند بودن از بی حاصلی ست محل لقا آخرت ست من کان یرجو لقاء الله فان اجل الله لآت این نشأ بیش از مزرعه نیست مر آن نشأ را هر قدر افزونی که در زراعت درین موطن نموده آید توقع ثمرات بی اندازه است این دار دار عمل ست دار جزا در پیش ست در وقت عمل جزا طلبیدن بی ما حصل ست والسلام علیکم وعلی من لدیکم

مکتوب دویست و بست و دوم نیز بار شاد پناه میر محمد نعمان در تاویل کریمه قدمنا الآیه

الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی المرجو من الکریم القهار ان یجعل الاخلاق المنسوبة الی هذا الهیکل الامکانی بطلوع احدیته جلاله هباء منثورا و بقدوم تجلیات الرحمن و واردات المنان هذه الخرابة مسکونا معمورا قد ورد و قدمنا الی ما عملوا من عمل فجعلناه هباء منثورا فاذا تخلص و تخلی عن المنتسبات استقر علی منصة عینه و قال غارغا عن الاغیار فی حجلة عروسه صحاب الجنة الخارجین عن اوطان قیودهم قاصدین جنة الوصال و الاطلاق یومئذ یوم التخلص و الانقطاع خیر مستقرا و اذا استقرار علی سریر العین فی مراتب استعداده کمال و احسن مقیلا خالیا مع حبیبه المتعال فورد و تحسبهم ایقاظا و هم رقود و نقلبهم ذات الیمین و ذات الشمال

فہو المقلب والمتصرف فی الاحوال والافعال فیہ یسمع وبہ یبصر وعلی لسانہ یتکلم اذا قال یوم تشقق السماء بسماء الطبائع والعوائق بتمام بورود سرادقات العز والکبریاء ونزول الملائکۃ الواردات اللاہوتیۃ والالہامات العینیۃ تنزیلا واہبا للجموۃ والاخلاق من عندہ بعد رد الامانات الی اہلہا فی الحدیث القدسی من قتلتہ فانا دیتہ فحینئذ لا تصرف لاحد فی مملکۃ الطبائع المتملعۃ الا لہ فہو الفاعل لا فاعل سواہ ولا الہ یفعلہ عداہ الملک یومئذ یوم دیۃ المقتول الحق علی خلاف ما کان قواہ الۃ لفعل ہواہ للرحمن فالتجلی السابق المنشأ جلالی کما ورد ان الملوک اذا دخلوا قریۃ افسدوہا وجعلوا اعزۃ اہلہا اذلۃ وہذا تجلی رحمانی واہب للحق والبقاء فی الاول کل من العلم والعین حجاب لا آخر وفی الآخر ارتفع الحجاب وتحقق بلب الالباب والسلام علی من اتبع الہدی والتزم متابعۃ المصطفی علیہ وعلی آلہ الصلوات والبرکات العلی

مکتوب دویست و بست و سوم شیخ فیض اللہ سنکانی در حل شبہاتی کہ بر کلام حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی نمودہ بود و در کیفیت انکشاف معاملات بیچونی

الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی پرسیدہ بودند کہ آنچہ در بعضی عبارات حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ در بیان مرتبہ اصل لفظ مرکز و محیط و امثال آن واقع می شود بکدام معنی و ہمچنین در عبارت شریفہ آنحضرت واقع ست کہ مقامات جمیع انبیای کرام علیہم السلام در مرتبہ اصل آنرو مقام ہریکی از دیگری متمیز ست این عبارت نیز موہم تجزی ست تعالی اللہ عن ذلک بدانند کہ در مرتبہ اصل چنانچہ اجمال و بساطت ست تفصیل و وسعت نیز ثابت ست امانہ آن اجمال و تفصیل کہ در فہم گنجد و نہ آن وسعت و بساطت کہ فراخور حوصلہ ما گردد کہ موجب تجزی و تحدید ست بلکہ اجمال آنمقام و ہمچنین تفصیل آن مرتبہ در رنگ ذات اقدس بیچون و بیچگونہ است این معاملہ را بطور نظر عقل ست چہ در حوصلہ چون گنجد چون خواہد بود کہ چون را بہ بیچون راہ نیست فاندفع السوال الثانی واما الجواب عن الاول پس بدانند کہ ہر پیغمبر را با پروردگار خویش معاملہ علیحدہ ہست و سری جدا کہ ہیچ احدی را دران معاملہ بالاصالۃ شرکت نیست مثلا نسبتے و قربی کہ سید اولین و آخرین را صلی اللہ علیہ وسلم ہست غیر او را میسر نیست و ہمچنین قربی کہ مخصوص حضرت ابراہیم ست

دیگری رانہ وعلی ہذا القیاس اما آن نسبت وقرب مجہول الکیفیۃ است وچون عارفی راخواہند کہ بعلم آن نسبت وقرب کہ ہریکی رالازین اکابر ثابت ست سرافراز سازند آن قرب ونسبت رادر صورت مثالی باو مے کہ مناسب آن قرب ومشابہ آن نسبت ست ظاہری سازند بعد الاطلاع برحقائق آن منسوبی صورت مثالی متصور ست پس غایت قرب اتصال الصورت مرکزی نمایند وقرب دیگر رالصورت محیط وعلی ہذا القیاس اما باید دانست کہ آن مشہود قابل نفی نیست چہ آن عارف درین وقت میداند کہ آنچہ برمن ظاہر ساختند صورت مثالی آن معاملہ است نہ حقیقت آن معاملہ وآنچہ درین صورت ظاہر ست مطابق نفس امر ست پس نفی نتوان کرد بخلاف شخصے کہ صورت راعین حقیقت خیال کند وشیخ راعین ذی شیخ داند کہ مشہود او قابل نفی ست والسلام والاکرام

مکتوب دویست و بست و چہارم میرزا عبید اللہ بیگ در شرح بعضی مواجید وحل استفسارہا

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ رب العالمین والصلوۃ والسلام علی سید المرسلین وآلہ وصحبہ اجمعین مصحیفہ شریفہ راملاغازی رسانید از مطالعہ اذواق ومواجید تازہ لذات معنویہ فراگرفت حمدا للہ سبحانہ کہ عروہ وثقے شریعت غرارا ازدست نمیدہند وبراعمال وعقائد کہ ازان ماخوذ ست استقامت دارند وواردات را بمیزان شرع می سنجند ومغایرت کمتر واقع ست نوشتہ بودند کہ باوجود حصول بینش واحدیت بلکہ استہلاک درلجۂ احدیت روی دل از طلب مافوق برنمیگردد ونیز نوشتہ اند کہ دران حال امتیاز وقوت حوالہ واستہلاک واسقاط وشعور بہ ظل واصل نہ مخدوما سالک تا زمانی کہ سیر در اسماء وصفات ومبادی تعینات خود دارد سیر در اصول واصول اصول دارد وچون معاملہ ازین بالارود واصول رادر رنگ ظلال در راہ واگذارد میتواند کہ عدم شعور بہ ظل واصل ازین رہگذر باشد کہ اصالت وظلیت درمیان نیست اصل ازین دولت سرا درنگ ظل درراہ ماندہ ست وچگونہ این حالت مسمی بہمی گردد کہ ہمہ اسماء واعتبارات ازانجا ساقط گشتہ وچون کلام مجید رادران بارگاہ مدخلیتی تمام ست ناچار باید کہ تبلاوت این حالت قوت گیرد نوشتہ بودند کہ حقیقت روح ونفس ازبابت مراتب فرامیشود والافی الحقیقۃ دوموجود نیست اگر مصدر شرست موسوم بنفس واگر خیر مسمی بروح علی ہذا القیاس سروخفی وبعضے ازاکابر برین رفتہ اند لیکن مختار حضرت ایشان ما

قدسنا اللہ سبحانہ بسر والاقدس آنست کہ این لطائف ستہ در رنگ عناصر اربعہ ہر کدام حقیقت جدا دارند و باکدیگر تغایر حقیقی دارند و باہر یکی معاملہ علیحدہ مربوط ست و ہر کدام جواہر خمسۂ عالم امر را ولایت جدا ست و سیر و سلوک و فنا و بقا ہر کدام علیحدہ و ہر یکی را از انہا باہر یکی از انبیای متبوعین علیہم الصلوات والبرکات خصوصیتی ست خاص بعد از طی ولایات پنجگانہ معاملہ باطمینان نفس می افتد کذا و کذا چنانچہ تفصیل آن از مکتوبات بیان طریق جدید واضح ست نوشتہ بودند کہ این نسبت اسقاط اضافات چنانچہ در بیداری ست در خواب البتہ لازم ست کہ چنان باشد یا نہ الخ مخدوما اگر اسقاط اضافات در دار اضافات بکسب و تعمل ست کہ مسمی بطریقہ است پس خواب و بیداری یکسان نیست و اگر بی تعمل و تکلف ست کہ مقام حقیقت ست پس یکسان ست کہ فنا و بقا نزد ما دائمی ست و نیز نوشتہ بودند فرق چیست در ولایت اولیای محمدیہ و در طریقہ ولایت انبیای سابق علی جمیعہم عموما و علی افضلہم و خاتمہم خصوصا الصلوات والتسلیمات والبرکات الخ مخدوما جواب این استفسار را از مکتوبات قدسی آیات حضرت پیر دستگیر طلب نمایند کہ بتفصیل مذکور ست نوشتہ بودند کہ بعضے مردم استدعای طریقۂ دیگر و ای طریقہ نقشبندیہ می نمایند مخدوما اگر طالبی استدعای طریقہ نماید بروح حضرت شیخ عبد القادر قدس سرہ متوجہ گشتہ خرقہ با و بدہند و شجرہ نیز بدہند والسلام

مکتوب دویست و بست و پنجم بجاجی محمد عارف در تفصیل بعضی حالات و مقامات

بسم اللہ حامدا لہ و مصلیا علی رسولہ الکریم مکتوب مرغوب اخوی اعزی زائر الحرمین الشریفین حاجی عارف خوشوقت ساخت و دیدن سرور کائنات علیہ و علی آلہ افضل الصلوات و اکمل التحیات و بشارت یافتن از ایشان بوضوح پیوست حمد اللہ سبحانہ علی ذلک حمدا کثیرا و آنچہ نوشتہ اند کہ مکرر مکرر الہام شد کہ ہر کہ نجات خود در قیامت بخواہد دست خود بدامن تمام حضرت ایشان ما گرفتند قدسنا اللہ سبحانہ بسره العزیز موافق الہام آنحضرت ست کہ ملہم شدہ اند غفرت لک و لمن توسل بک الی بوسطا و بغیر وسطا الی یوم القیامۃ و نوشتہ بودند کہ حقیقت نماز را چہ التماس نماید کہ در ادای آن لذتی حاصل میشود کہ شرح آن را نمی توانند ادا کرد ہنگام تکبیرۂ اولی محویت روی میدہند و شعور ہم نمی ماند جز مشاہدۂ حق جل و علا و در بعضی اوقات نوری

از قلب ظاہر میشود کہ گویا تمام عالم را منور گردانیدہ مخدوما التذاذ در نماز از نعم جلیلہ است حضرت ایشان را قدسنا اللہ بسرہ الاقدس در مکتوبات قدسی آیات خود نوشتہ اند کہ التذاذ در نماز غیر منتہی را میسر نیست علی الخصوص در فرائض صلوات زیرا کہ در ابتدا نہایت باداے صلوات ناظلہ ملتذ میسازند و در نہایۃ النہایۃ این نسبت بفرائض منوط می گردد و بس مصرع | این کار دولتست کنون تا کرا دہند | و نیز آنحضرت نوشتہ اند التذاذی کہ در حین اداے صلوۃ دست میدہد نفس را دران اصلا حظی نیست در عین این التذاذ و نالہ و فغان ست سبحان اللہ چہ رتبہ است ع | ہنیالارباب النعیم نعیمہا | و نیز نوشتہ اند کہ رتبہ نماز در دنیا در رنگ رتبہ رویت ست در آخرت و نیز نوشتہ کہ سائر عبادات و سائل انداز برای نماز و نماز از مقاصد ست و نوشتہ بودند کہ اکثر مشائخ طریق دیگر نوازش میفرمایند و فقیر ہمہ را از ینجانب میداند و از ہر جا فیض میرسد باینطرف منسوب میسازند بلی چنین باید تا قبلہ متوجہ پراگندہ نگردد و ہر کہ یکجا ہمہ جا شنید و باشند مامول از دوستان دعای سلامتی بر خاتمہ است والسلام علیکم و علی سائر من اتبع الہدی و التزم متابعۃ المصطفی علیہ و علی آلہ و صحبہ الصلوات و التسلیمات و البرکات الی

مکتوب دویست و بست و ششم بمولانا محمد صدیق در ذکر بعضی لوازم مشیخت

بسم اللہ حامدا للہ و مصلیا علی رسولہ الکریم اما بعد فان مجاری الامور مشکورۃ و المسؤل من اللہ سبحانہ عافیتکم و استقامتکم علی جادۃ السنۃ المصطفویۃ علی مصدرہا الصلوۃ و السلام و التحیۃ مخدوما میان حمید از دوستان ست طریقہ ودادباوی مرعی خواہند داشت نوشتہ بودند کہ صوفی محمد شریف آمدہ است الخ فقیر در بارۂ او از حضرت حق سبحانہ استدعای ہمین معنی مینمود کہ ظہور فرمود حمد اللہ سبحانہ علی ذلک پیراہن برای یار کابلی طلب نموده بودید در وقت فرستادن استخارہ نمود در بادی نظر چنین دان اقبال قلب باین امر ظاہر نشد و متبع ہم معلوم نگردید بہر حال پیراہن بشما فرستادہ است چون آن یار باز بصحبت شما برسد و چند گاہ بگذارند و استقامت در اوضاع او مفہوم شود و برودت از دنیا و استعداد آخرت از اطوار او لائح بود و نفعی بطلاب در صحبت او برسد بعد از استخارہا و اقبال قلب پیراہن بوی بدہند و در اجازت تعلیم طریقت ہر چند ثانی واقع شود انسب بود بسیار ست کہ در ابتدا احوال انتہا بطریق اندراج رود نماید اما آن احوال از زوال مامون نبود

وبساست که ثمر استقامت بر اوضاع شریعت وطریقت نباشد ودر ثانی امتحان عدم زوال ست واستقامت وعدم استقامت معلوم میشود الشیخ فی قومه کالنبی فی امته شنوده باشند والسلام

مکتوب دویست و بست و هفتم بمیرزا امان الله در فضیلت درد ومحبت وآنکه هر که بتعمیر آخرت مشغول ست باین درد ومحبت موصوف ست

بسم الله حامداً لله العظیم ومصلیاً علی رسوله الکریم نعمت خوشگوار درین نشأ بیمار انتظار وتعطش دلبی آرامی ست از شوق احدیت درد وحزن واضطراب ست در هوای هویت بزرگی گفته است که تصوف اضطراب ست چون سکون آمد تصوف نماند این شوق واندوه سرمایه سعادت ست واین اضطراب والتهاب سرچشمه یافت ع

با درد بساز چون دوائے تو نمم	امتیاز و مزیتی که بنی آدم از سائر الحیاس مع وجودات ست از راه عشق و دردست ع
درد را جز آدمی دخور د نیست	والانسان هر چند مورد درد ومحبت بیشتر باشد در معیت وقرب کامل تر بود

المرء مع من احب معیت هیچ دقیقه را فرو نگذارد که نصیب محب صادق نباشد سرور کائنات فخر موجودات علیه وعلی آله الصلوات والبرکات باوجود محبوبیت ذاتیه بدوام حزن وتواصل فکر موصوف بود کما ورد وآنکه ازین درد بی نصیب ست در حکم انعام ست بلکه از انعام هم ساقط تر وگمراه تر چه باوجود قابلیت زمین استعداد را معطل وبیکار داشت وتعمیر چیزی که تخریب آن مامورست پرداخت وانچه درین نشأ فانیه ازوی طلب داشتند نیاورد فردا بکدام رو در حضرت صمدیتش خواهد درآمد وبکدام حیلت از عهده جواب خواهد برآمد فیا ویلتا علی من لم یعرض عن الله ویا حسرتا علی من فرط فی جنب الله دوباره در دنیا آمدنی نیست من کان فی هذه اعمی فهو فی الآخرة اعمی واضل سبیلا ودرد ومحبت منحصر در انچه متعارف ست نیست هر که بتعمیر آخرت اشتغال دارد باین درد ومحبت موصوف ست چه استیلای محبت ست بر باطن او که بر ترک مالوف آورده است وبر خلاف نفس تخریب او دلیر ساخته هر چند ندانند که چه داده پیغمبر خدا صلی الله تعالی علیه وعلی آله وسلم در بیان کریمه اومن کان میتا فاحییناه وجعلنا له نورا یمشی به فی الناس فرموده النور اذا دخل الصدر انفتح فقیل هل لذلک علم یا رسول الله فقال علیه وعلی آله الصلوة والسلام التجافی عن دار الغرور والانابة الی دار القرار

علا الست ۱۲

پس آنسرور علیہ السلام استعداد آخرت و اعراض از دنیا را علامت نور وحیات کہ مرتب ست
بر موت کہ پیش از موت ست کہ آنرا معرفت گویند چہ معرفت نزد ایشان عبارت ست از فنا
فی المعروف ساخت و این موت و معرفت نتیجۂ درد و محبت ست رزقنا اللہ سبحانہ وایاکم
قطرۃ من ہذہ المحبۃ وجرعۃ من ہذہ الخمر والتجافیا عن دار الغرور وتاہیبا لدار القرار آمین

مکتوب دویست و بست و ششم بمولانا محمد صدیق در تحریض بر احیای سنت و اماتت بدعت و آنکہ الہام ظنی ست و طریقہ مرضیہ عبودیت

بسم اللہ الرحمن الرحیم حامدا للہ العظیم ومصلیا علی رسولہ الکریم درین وقت بحبت بعد عہد نبوت و قرب قیامت
بدعت شایع گشتہ ست و ظلمات آن عالم را فرو گرفتہ و سنت غریب شدہ ست و انوار آن مستور
گردیدہ کمر ہمت را در احیای سنن متروکہ و نشر علوم شرعیہ چست بربندند و آنرا وسیلہ کمال رضامندی
حضرت خداوندی جل سلطانہ سازند و قرب بارگاہ محمدی را ازین عمل جویند مضمون حدیث ست کسی کہ
احیا کند سنت مرا کہ متروکہ العمل گشتہ ست مرا و را ثواب صد شہید ست اول مرتبۂ احیا ایشان آنست
و عمل بآن و کمال احیا نشر آنست و سعی نمودنست در عمل دیگران بران و درد و حزن الہام خاتمہ را کہ
ہموارہ اظہار مینماید بر جاست این الہام کمر شکن ست کیست کہ ازین درد خالی ست قل او کثر نوشتہ
بودند کہ اثری از قبولیت بالیقین والجزم در حق خود مشاہدہ نمی نماید مخمد و ما جزم و یقین درین قسم امور
در زمان نزول وحی بودہ ست و در غیر آن زمان علامات و آثار و بشارات کہ سبب طمانینت قلب بود
کائن ست و چون وہم الہام در میان ست درد و اضطراب دامن گیر ست نوشتہ بودند کہ عبادات و طاعات
خود را شائستہ قبول نمیدانند بنابران در بعضے اوقات از ایشان آن تکاہل می ورزد مخمد و ما درین نشا عمل
مطلوب ست و ناگزیر قابل قبول دانند یا ندانند عمل باید کرد و از ان استغفار باید نمود و بزاری قبول آن
باید خواست تا شائستہ قبول گردد و نورانیت پیدا کند عمل و استغفار طریقہ [illegible] گزیدہ ست و جز ازین تسویل
یعنی دیگر محبت [illegible] خود کہ فقیر را نسبت بشما ست چہ اظہار آن نماید محبتے کہ شما را ست بمانند آنست و نزع ہر چہ

از اصل آمده است از پیشگاه چنین ست در کریمه یحبهم ویحبونه و کریمه رضی الله عنهم ورضوا عنه محبت و رضای خود را بر محبت و رضای اینها سبقت داده و در حدیث قدسی وانا الیهم لاشد شوقا اشد شوق خود را ثابت کرد

مکتوب دویست و بست و نهم بحضرت مخدوم زاده خواجه محمد اشرف در ذکر بعضی ملهمات حضرت پیر دستگیر خود رضی الله تعالی عنه

قال الله تعالی هذا کتابنا ینطق علیکم بالحق انا کنا نستنسخ ما کنتم تعملون علمای کرام ازین استنساخ استنساخ ملک مراد میدارند و اسناد را مجازی میگویند حضرت ایشان میفرمودند که من وقتی این آیه تکرار میکردم در خاطر رنجیت که حضرت حق سبحانه وتعالی که استنساخ را بجناب قدس خویش نسبت میفرمایند آنرا حقیقتی خواهد بود یا نه مشهود گشت که دران مرتبه مقدسه نیز استنساخی مرای استنساخ ملک ثابت ست این فقیر معروض داشت که آیا استنساخ آن مرتبه معلا مخصوص ست ببعضی اشخاص یا عام ست فرمودند که مخصوص بخصوصان ست درمیان ایشان وحضرت حق سبحانه اموری میگذرد که او سبحانه میخواهد که ملک را هم بران اطلاع دهد ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم وکذا قال الله تعالی الله یتوفی الانفس حین موتها نسب سبحانه التوفی الی نفسه مع ان المتوفی ملک الموت کما یدل علیه الآیة الاخری ویحتمل ان یکون بعض الخواص ملکا توسط الملک وما جاء فی بعض الاخبار من توسط الملک المذکور لبعض الخواص فیمکن حملها علی هذا المعنی بادنی تاویل وهو انه یحمل علی حضور الملک حتی وفاة بعض الکمل علی مباشرة اسباب التوفی فتامل

مکتوب دویست و سیم بحضرت مخدوم زاده خواجه محمد عبید الله در جواب مکتوب ایشان و دفع قول حکما که موجود معدوم نشود و معدوم موجود نگردد و تحقیق آنکه وجود زائد ست یا عین و ذکر کمالات نماز

بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی رسوله محمد وآله اجمعین عنایت نامه سامی حضرت مخدوم زاده گرامی مسلسله به این عاصی را مشرف و ممتاز گردانید اشفاق پیدا بامسئله وحدت وجود مسئله موروثی است که ابا عن جد این مسئله عزیز بما رسیده است بتکرار باین بیچاره سلطان القای آن نمودن تحصیل حاصل ورنجیده بکرمان فرستادن ست مقصود از تصدیع سابق آن بود

کہ معلوم شود کہ ورای این معرفت معاملۂ دیگر ہم ہست کہ نسبت میان این و آن نسبت قشر و لب ست معقول آن نسبت مشفق نشد و آنرا امثال و جزاف تصور فرمودند حسبنا اللہ و نعم الوکیل می نویسند کہ بعد از تجلی ذات کار و بار ہمہ با تجلیات صفاتیہ ست کہ آنہا را نہایت نیست بعد از تجلی ذات عالی ہمت را باید کہ خواہان ذات متجلی بود و گرفتار معاملہ باشد کہ ورای تجلیات ست تجلیات صفات چرا فرود آید و جرأت نمودن با آنکہ بعد از نزول تام مطلق حقیقی باکمال اطلاق و تنزہ از ہر ذرۂ از ذرات وجود لائح ست بسیار گران ست از جا یقین کردہ اند کہ آن مشہود مطلق حقیقی ست و ذات حق جل و علا ہمان معاملہ ست ع | بخواب اندر مگر موشی شتر شد

از شراب کوثر جز سراب حاصل ندارند و نیز تنزیہ نمودن مطلق حقیقی را از غیر و غیریت را منحصر در تعینات نمودن تا کہ این ہر دو مقدمہ مبنی بران باشد کہ مطلق حقیقی را جز در ضمن مقیدات و تعینات وجود متاصل نیست و این معنی مستلزم نفی ذات ست تعالی عن ذلک چہ اگر وجود متاصل بود نسبت اثنینیت ثابت باشد و الا امتیاز متغایران مقتضیۂ مقررہ ست بر تقدیر مقتضیہ اطلاق و تقیید حکم آن از سائر اطلاق و تقیید جدا ست چہ مطلق را جز در ضمن مقیدات وجود نیست و اینجا نہ چنین ست کہ مطلق وجود متاصل دارد تفصیل آن در جواب مکتوب آن مخدوم کہ متضمن مسائل متکثرہ ست ثبت یافتہ ست و بر تقدیر تنزل شخصے کہ گرفتار مطلق من حیث ہو مطلق ست ہرگز بمقیدات ہر چند عین او باشد خبر ندارد و نخواہد بود مقیدات ہر چند عین مطلق باشد لیکن ہر کدام را احکام علیحدہ ست و معاملات جدا یکی را بدیگری خلط نمودن و گرفتاری یکی را عین گرفتاری دیگری دانستن از حدت نظر بعید ست تمیز ہر چند دران مرتبہ مفقود بود اما از ین گرفتاری تا آن گرفتاری بسیار فرق ست طالب حیوان من حیث ہو ہرگز باشی و فرس خبر ندارد نشود ہر چند درمیان اینہا نسبت اتحاد کائن ست و در مرتبۂ حیوان تمیز مفقود باشد و آنچہ در توجیہ کلام حضرت خواجہ بزرگ قدس سرہ فرمودہ اند کہ مراد از غیر غیر مطلوب ست نہ غیر حق عز برہانہ منافی ما سبق ست چہ ہرگاہ مشہود در ذرات وجود مطلق حقیقی باکمال اطلاق و تنزہ باشد غیر مطلوب چگونہ بود و قابل نفی بکدام وجہ باشد و از غیر غیر اعتباری خواستن خلاف متبادر ست آری اگر مشرب آنحضرت با لجرم وحدت وجود بود از تکاب این قسم تحلات را گنجائش ہست و الا با آنکہ گویم کہ مراد از مطلق کہ در عبارات شریفہ واقع ست اگر مرتبۂ لا تعین و غیب

ہویت ست چنانچہ متبادر از عبارت ست چہ مطلق حقیقے باکمال اطلاق و تنزہ مناسب ہمان مرتبہ است پس آن مرتبہ بطور این طائفہ علیہ برتر از انست کہ متعلق علم و معرفت و شہود گردد لہذا از طلب و شوق آن مرتبہ نیز ہم منع میکنند و طلب آنرا تضییع وقت می شمرند پس قول بشاہدہ آن در ہر ذرہ از ذرات معنی ندارد و ہر گاہ او از غیریت منزہ بود جمیع مشاہدات مشاہدہ او باشد پس منع شوق و طلب او صورت نبندد و اگر مراد مرتبہ وحدت ست چنانچہ کلام قوم بآن مشعر ست حیث قالوا وہو مشہود الکل وہو التجلی الذاتی و لہ مقام التوحید الاعلی ہر چند مطلق حقیقے آن را گفتن چندان مناسبت ندارد کہ این مرتبہ مطلق من وجہ است کمال اطلاق مرتبہ فوق راست پس گوئیم کہ مطلوب ہنوز ورای آنست و سالک در راہ است از طلب در راہ بند شدن بمقتضای طلب کامل ست ہر چند این تعین را از ائمہ بر متعین ندانند اما تعین تعین ست عالی ہمت بآن فریفتہ نشود و محمدی المشرب کہ اقرب بمحبوبیت ست بآن در نماند بصیغت این تعین مرجع اشیا را و تنزہ او از غیریت از طلب لاتعین فرو ننشیند مصرع

فراق دوست اگر اندک ست اندک نیست	

اگر گویند کہ این تعین غیر متعین ست پس یافت و شہود یکی عین یافت و شہود دیگری باشد گوئیم پس چرا از ما فوق آن میرسانند و منع طلب او میکنند کہ یافت او در ضمن یافت این تعین حاصل گشت پس معلوم شد کہ یافت آن مرتبہ از یافت این مرتبہ جدا ست لہذا آن ممنوع شد و این ممنوع نشد اگر گویند ہر گاہ وصول و یافت آن مرتبہ محال باشد پس چرا گرفتار آن بود و در طلب او تضییع وقت نماید گوئیم بر تقدیر تسلیم عشق و گرفتاری امر اختیاری نیست بمقدمات عقلیہ منع از ان نموده آید و عاشق صادق را از طلب محبوب محال الوصول باز داشتہ شود مصرع

با سر زلف تو مارا سر سودائی ہست	وصل ہر چند محالست تمنائی ہست

تمنای عاشق بیچارہ آنست کہ خود را در طلب معشوق بسوزد و بر باد دہد بلکہ از خود نامی و نشانی نگذارد و بغیر او در نماند گو از معشوق چیزی بدستش نہ آید و گو عتاب نکنند و گو رد کنند کہ آن نہ در دست بلکہ نازست خوش گفت

اگر مرہمی بکف دامان یارم	گرفتارے کسے دیگر ندارم	عاشق دردمند باین ہم کمال خرسند

است کہ بداند کہ معشوق از طلب این آوارہ آگاہ ست و از درد فراق این بیچارہ با انتباہ فان لم تکن تراہ فانہ یراک بساست کہ مطلوب از عشق مجرد درد و غم بود وصل ہرگز منظور نباشد این در طلب و تضییع وقت چگونہ

گفتہ شود کہ سرمایۂ عمر آن محزون مبتلا ہمین درد اندوہ ست ؎ بنیم دہر دو صد حیف زعمری کہ گذشت
پیش ازین کاش گرفتار غمت می بودم

واانچہ فرمودہ اند کہ این معرفت را خواص وعلامات ست چون توحید
در نفس الامر شہود یست نہ وجودی پس تحقیق باین علامات درکار نبود واین ہمہ کارخانہ در شہود سالک ست
فی الحقیقت صفات او در ہمان صرافت تقید اند صفات واجب تعالی نشدہ اند قلب حقیقت محال ست
واگر بی تفاوت صفات ممکن عین صفات واجب شوند باید کہ در ہدایت محمدی صلی اللہ تعالی علیہ وسلم
وہدایت خداوندی جل شانہ تفاوت نبود پس کریمۂ انک لا تہدی من احببت ولکن اللہ یہدی من یشاء
بچہ معنی باشد ونیز حدیث انتم اعلم بامور دنیاکم را چہ وجہ بود زیرا کہ در علم خداوندی عزبرہانہ اینچنین نتوان گفت
وکریمۂ ولو کنت اعلم الغیب وکریمۂ لا ادری ما یفعل بی ولا بکم بکدام اعتبار باشد ودرین شہود سالک مستعد
را منافع بسیار ست چہ مقصود از سیر وسلوک وریاضات ومجاہدات زوال گرفتاریست از ماودون او تعالی
کہ باین شہود بحصول می پیوندد ومطلوب ازین تگ ودو حصول بندگیست ومشاہدۂ عجز وافتقار وگمنامے
خودست نہ آنکہ بندہ پا از ربقۂ بندگی بکشد وخدا شود وبکمالات ذاتیہ متحقق گردد کہ تمنای این امور از کمال خودی
وانانیت مشعرست حضرت خواجۂ بزرگ فرمودہ اند بندگی باخواجگی راست نیاید وانچہ نوشتہ اند کہ فنائے
حقیقی در مرتبۂ وحدت نہایت این طریق ست ارباب وحدت وجود چونکہ ہموارہ گرفتار انفس اند فنا بر وجہ
کمال این طائفہ را چگونہ گفتہ آید چہ فنا زوال گرفتاری ست از ماودون او تعالی واین جماعت ہمہ وقت
گرفتار ہر ذرہ از ذرات اند ہر چند بعنوان غیریت ندانند اما فی الحقیقت غیر ست کمال تجرید نیستی وقتے
صورت بندد کہ ازین گرداب برایند وبورای آفاق وانفس پویند با آنکہ گوئیم کہ تحقق بخواص وعلامات
مذکورہ در حین این فنا ثابت نیست کہ آن تحقق در مقام بقاست چہ در ہنگام فنا واستہلاک ہیولای ممکنات
گفتنے نیست ومتمثل بصور جواہر یہ وعرضیہ شدنی نہ پس برین تقدیر رواست کہ بنہایت مرتبۂ توحید برسد کہ
فنای حقیقی بود واز ین علامات ہیچ دروی نبود واگر تحقق باین علامات نہایت وکمال باشد پس فنا را نہایت
گفتن چگونہ راست آید برسر اصل سخن رویم فنا وبقای وجودی بر تقدیری بود کہ ممکنات را وجودی باشد بود او جز در
شہود نیست امانات ہموارہ از اہل امانات ست اینجا جز تبدل علم نیست لیکن بمقتضای انا عند ظن عبدی بی

باندازۂ این کمال باوی معاملہ میفرمایند و آثار و علامات مسطورہ در وی پیدا می آرند و بر تقدیر تسلیم نفی این معاملات از دیگران چگونہ معلوم شود و از کجا دانستہ شود کہ دیگران ہنوز در راہ توحید اند با وجود خوض در حقائق آن و غوص در دقائق آن بحدی کہ باعلای تحقیق و درجۂ قصوای تدقیق این مسئلہ رسیدہ باشند و بآرزو بامداد خداوندی جل شانہ ازان گذشتہ و بعموم وراثت پیوستہ باشند مشتقا از معارف توحید وجودیہ ہر چہ دانند نویسند کہ حال شریف ست کرا در آنجا سخن ست کہ اکابر اہل اللہ بآن تکلم کردہ اند ہر چند از راہ سکر و غلبۂ محبت گفتہ باشند حضرت جدی قدس سرہ درین مقام قدم راسخ دارند و تصانیف عالیہ تالیف نمودہ اند لیکن آداب شریعت را از دست ندادہ اند چنانچہ طور محققانست اما نفی دیگران نمودن و حق را محصور علم خود داشتن و ورای آنرا محال دانستن از امثال ایشان خیلی محل تعجب ست ہمچنین حضرت شیخ ابن عربی را خاتم ولایت محمدی تعین کردن از تمام پیران نقشبندیۂ خود سلب آن ولایت نمودن ست جرأت باین قسم امور نمودن از بلند قطرتان در کمال استبعاد ست و عجب تر آنکہ این سینا را الحجت تمام یاد کردہ اند با آنکہ عقائد فاسدۂ او مخالف عقائد اہل حق ست و موجب تکفیر و تضلیل او قال الامام الغزالی بعد بیان عقائد الحکماء فوجب تکفیرہم و تکفیر شیعتہم کالفارابی و ابن سینا و آن سرور علیہ و علی آلہ الصلوات و التسلیمات در واقعۂ بعزیزی در حق او فرمودہ اند رجل اضلہ اللہ علی علمہ و نیز بعزیز دیگر مثل این در واقعۂ دیگر فرمودہ اند از بیگانگان اگر این طور امور مطالعہ نمودہ آید چندان جای گلہ نیست اما از امثال ایشان اگر شمۂ از تقسیم امور گوش زد مخلصان و محبان شود جای آن دارد کہ گلہا نمودہ آید بنا بران این ہمہ جرأتہا میکند امید عفوست مخدوما حضرت قطب عرفا مولانا الدین الرضی خواجہ ماہر گاہ در آخر کار فرمودہ باشند کہ بیقین یقین معلوم شد کہ توحید کوچہ تنگ ست شاہ راہ دیگرست باز آن مخدوم می نویسند کہ آنحضرت در شہود وحدت در کثرت بودہ اند ہمانا کہ آن ملاذ بر قصۂ صدور این عبارت شریفہ از آنحضرت مطلع نشدہ اند کہ بتاویل آن مسارعت مینمایند نہ آنست کہ مجرد این عبارت از ایشان سر زدہ باشد تا آنرا تاویل کنند و از ظاہر صرف نمایند ہر چند قابل تاویل نبود صدور این عبارت عالیہ منبئی از معاملات ست و مستغنی بر مقدمات

آسودہ شبی باید و خوش مہتابی	تا با تو حکایت کنم از ہر بابی

ہرگاہ آنحضرت چنین فرمایند و درین مقام باشند آنگاہ اذا حق بمتابعت ایشانند ہرچند مغلوب حال باشند
تقلید پیر از دست ندہند و آنچہ فرمودہ اند کہ این معرفت با دلائل نقلیہ و عقلیہ مساعدست دلائل نقلیہ کہ
درین باب می آرند اکثرشان از قبیل متشابہات ست کہ البتہ از ظاہر مصروف ست و مؤول ست و ادلۂ
عقلیہ غیر از اقناعیات کہ سخن را در انجا جائگاہ ست چہ چیز خواہد بود محقق دوانی رحمہ اللہ تعالی می نویسد
کہ این مسئلہ ورای طور عقل ست و مولانا عبد الرحمن جامی قدس سرہ میفرماید کہ ورای طور عقل طوریست
کہ دران طور بطریق مکاشفہ و مشاہدہ چیز چند منکشف میگردد کہ عقل از درک آن عاجزست ہمچنانچہ حواس
از ادراک معقولات کہ مدرک عقل ست عاجزاند و دران طور محقق شدہ است کہ حقیقت وجود کہ عین واجب الوجود
ست نہ کلی ست و نہ جزئی الخ و آنچہ حکما گفتہ اند کہ معدوم موجود نشود و موجود معدوم نگردد و درین دو مقدمہ
ادعای بداہت میکنند ممنوع ست و دعوای بداہت غیر مسموع کہ حکم وہم ست بلکہ فی الحقیقت انکار ست
از قدرت باہر کہ او تعالی اگر معدوم را موجود کند و عالم را من غیر شئ خلق فرماید و یا ہمہ را معدوم و ناچیز گرداند
از قدرت او محل تعجب نیست این مقدمہ منجر بقدم عالم ست کہ قول بآن کفرست چہ اجماع اہل ملل ست
کہ عالم بجمیع اجزائہ محدث ست و نیز مخالف ست مر آیۂ کریمہ را و لا یذکر الانسان أنا خلقناہ من قبل و لم یک
شیئا قال القاضی البیضاوی فی تفسیرہ بل کان عدما صرفا و نیز مستلزم تعطیل صانع مختار ست تعالی شانہ
چہ صنع او سبحانہ بطور اینہا ایجاد معدوم نکند و ایجاد موجود خود محال و تحصیل حاصل ست و بمقتضای مقدمۂ
ثانیہ موجودات ممکنہ باید کہ در بقا ہم محتاج صانع نبود بلکہ او تعالی قادر بر فنای اشیا نبود و نیز در اعراض غیر
قارہ کہ ہم حدوث آن مشاہدست ہم فنای آن مشاہدست چہ خواہند گفت قول بآن فی الحقیقت نفی
صانع مختار ست تعالی عن ذلک علوا کبیرا و عدم زیادتی صفات نیز ممنوع ست کہ خلاف مقرر اہل سنت
ست صاحب تعرف لمذہب صوفیہ را در باب صفات کہ لا ہو و لا غیرہ است می آرد و بر تقدیر تسلیم تمیز علمی
برای تمایز اعدام مقابلہ آنہا کافی ست و سخن در باب زیادتی وجود در جواب مکتوب آنگاہ کہ متضمن مسائل متکثرہ
است بتفصیل ست لیکن چون درینجا نیز تقریب شدہ مجملی نوشتہ می آید مکرر ما چون طالب یقین کہ صاحب
فطرت سلیمہ است بوجدان صحیح خود رجوع نماید و بفہم صائب تامل صادق نماید دریابد کہ اللہ تعالے یقاید

کہ در موجودیت خود محتاج بغیر ذات مقدس خود باشد و فی نفسہ از ہستی خالی بود و احتیاج بوجود داشتہ باشد
و نیز دریابد کہ حقیقت و ماہیت او تعالی عین وجود و ہستی نبود چہ ہستی کہ فی نفسہ از مصادر و احداث ست
آنرا بواسطہ عدم احتیاج بغیر حقیقت باری تعالی دانستن و بران اصطلاح بستن معنی ندارد و ذاتی کہ در خارج
موجود ست بوجود اصیل چہ درکار کہ بر و لفظی اطلاق کنیم کہ مفہوم لغوی آن معنی باشد قائم بغیر و از عوارض بود
و از معقولات ثانیہ باشد و مع ذلک شرع باطلاق آن وارد نشدہ باشد صوفیہ علیہ ہرگاہ جمیع نسب و اعتبارات
را ازان حضرت سلب مینمایند چرا جمعی ازایشان وجود را ہم سلب نکنند و از سلب وجود ثبوت عدم لازم
نیآید کہ آن نیز نسبتی ست و ہو تعالی ورا النسب و الاعتبارات و مراد این بزرگواران از عینیت وجود نفی
وجود ست بمعنی آنکہ او تعالی خود بخود موجود ست و وجود تعبیری بیش نیست زیرا کہ این اکابر حقیقت حق را
سبحانہ وجود مطلق میدانند نفی وجود ازوی چہ صورت دارد چہ نفی شئی از نفس خود محال ست پس حق
آنست کہ او را حقیقتے ست و ذاتی ست ورای وجود و آن بنفسہ در موجودیت خود از عروض وجود مستغنی ست
بلکہ او بشانی ست کہ این عروض آنجا نمیرسد خود بخود موجود ست از برای نفی احتیاج بغیر چہ درکار کہ او را
عین وجود گوئیم چرا برتر از وجود نگوئیم و اطلاق وجود را دران حریم اقدس بار ندہیم و عادت اللہ تعالی جاری
کہ ہر چہ در عالم حقیقت ست نمونہ و تمثال آن در عالم مجاز مظاہر سازد کہ از آنجا بحقیقت پی برند و چون ذات
آنحضرت را خاصیتے ست کہ بخود موجود ست نہ بوجود و وجود را نمونہ آن ساخت کہ اگر موجود شود بخود موجود شود
نہ بوجود المجاز قنطرۃ الحقیقۃ و آنچہ میگوئیم کہ ذات مقدس بخود موجود ست مجرد تعبیر ست نہ آنکہ آنجا وجود ست
قائم باو و آنچہ شیخ امان گفتہ کہ حقیقت حق تعالی وجود ست و غیر او نیست الا العدم عدم مبدأ اشیا
نتواند بود و اصل آن کہ موجب قلب حقیقت ست ناکام وجود بود و آن متحیزی نیست لاجرم تمثال او بمجرد فیہ
است از وجوہ اول آنکہ وجود را حقیقت حق سبحانہ گفتن خلاف عقیدۂ اہل سنت و جماعت ست
شکر اللہ تعالی سعیہم دوم آنکہ صفات واجبی جل سلطانہ بطور اہل سنت زائد بر ذات اند تعالی بل منزہ
قول بآنکہ غیر او نیست الا العدم درست نیآید چہ تواند کہ صفات برین تقدیر مبدأ بود سوم آنکہ قلب حقیقت وقتی
بود کہ عدم وجود شود اما اگر موجود شود چہ استحالت دارد علما گفتہ اند کہ وجود معدوم ست و ہیچ قلب حقیقت نیست

چہارم آنکہ قلب حقیقت آن زمان شود کہ عدم موجود شود اما اگر عدم موجود نماشود قلب حقیقت نبود پنجم آنکہ موادی لفظ مبدا کہ درین عبارت واقع ست مادہ وہیولی ست لہذا آنرا منحصر در تجزی و تشکل ساخت و حق را جل و علا مادہ و ہیولای ممکنات گفتن در کمال شناعت ست و مبدا یعنی موجد ذات حق ست سبحانہ و در ایجاد تجزی و تشکل در کار نیست انما قولنا لشیٔ اذا اردناہ ان نقول لہ کن فیکون ششم آنکہ ذات حق را عدم مقابل گفتن معنیے ندارد و آن وجود دیگر ست کہ عدم در تقابل آنست کہ بمعنی کون و حصول ست ہفتم آنکہ وجود نقیض عدم نیست تا از انتفای عدم وجود لازم آید قال بعض العرفاء فوق عالم الوجود عالم الملک الودود و آنچہ گفتہ کہ اعدام اضافیہ کہ در عدم حصول دارند نیز نتوانند اصول اشیا شد چہ با قطع نظر از انکہ چون علم حضوری بود حصول اعدام نخواہد بود تا اصول گردند این اعدام در علم از کجا آمد چہ معلوم جز ثابت من وجہ نبود در کمال سقوط ست اولا آنکہ علم واجبی را حضوری گیرند یا غیر آن نفی علم او تعالی نمودن از اعدام اضافیہ اثبات جہل ست مر او را تعالی عن ذلک علوا کبیرا ثانیا آنکہ لانسلم کہ معلوم جز ثابت من وجہ نبود چہ ما میگیم اعدام متمایزہ را مبدا نیم گو ثبوت نداشتہ باشند ثالثا آنکہ عدم ثبوت اعدام متمایزہ من کل الوجوہ ممنوع و محل نظر ست خدمت شیخ صدر الدین قونوی قدس سرہ گفتہ ست کہ شیئیت بر دو وجہ ست شیئیت ثبوتی و وجودی شیئیت وجودی ظہور شیٔ ست مر خود را در مرتبہ از مراتب و عالمی از عوالم و شیئیت ثبوتی ثبوت شیٔ ست در علم نہ در خارج و این شیئیت مجعول بجعل جاعل نیست پس معدوم مطلق شیٔ نیست مطلقا نہ باعتبار ثبوت و نہ باعتبار وجود اما معدوم ممکن را شیئیت ثبوتی ہست پیش از وجود عینی و بآن شیئیت مخاطب میشود بامر کن و قبول اثر میکند و بوجود خارجی می آید و در جای دیگر خدمت شیخ فرمودہ کہ تحقق علم واجب بمعدومات ممکنہ قبل از وجود خارجی فی الحقیقت تعلق بمعدوم نیست زیرا کہ جمیع ممکنات نامتناہی در ام الکتاب ست و قلم اعلی کہ روح قدسی و عقل کل ست مجمل بعض آنست و لوح محو و اثبات کہ نفس کل ست مفصل آن مجمل ست محقق دوانی گوید رحمہ اللہ تعالی عدم نیز از مظاہر وجود حقیقی ست چنانچہ امام حجۃ الاسلام در بعض رسائل میفرماید کہ اصل ہمہ کائنات فناست پس بر فنا ہم رحمت کردند یا بجا و چہ فنا در اصل موجود نبود اول در جہ بوجود فنا احداث فناست زیرا کہ فنای کائنات قدیم نیست فنا در اصل خود فانی بود چون او را موجود کردند نام فنا بر وی نشست اگر فنای کائنات را قدیم دانیم با قدم باری سبحانہ و تعالی شریک کردہ باشیم

پس درست آمد کہ فنا قدیم نیست بلکہ فنا محدث ست پس فنا کہ اصل کائنات ست در فنای خود محدث ست
و خاک کہ اصل جمادیست در جمادی و موادی خود محدث ست نہ قدیم انیست معنی قول اہل سنت کہ لمعدوم
لیس بشیئ تا اینجا سخن امام ست رابعا آنکہ بظاہر این کلام متناقض ست چہ اولا حصول اعدام را در علم مسلم و ثابت
جائیکہ گفت اعدام اضافیہ کہ در علم حصول دارند نیز نتوانند اصول اشیا شد و ثانیا نفی آن نمود اولا بایں بیت
علم حضوری و ثانیا بانکہ معلوم جز ثابت من وجہ نبود خامسا آنکہ صوفیہ علیہ اعیان ثابتہ را اعدام اضافیہ میگویند
و حقائق ممکنات تصور مینمایند و آنچہ بعد ازین مسطور ست کہ معلومات را اصل پیدا شد کہ علم بلکہ عالم ست
اما اعدام را کدام اصل ست گوئیم کہ اصل و منشای اعدام کمالات الٰہی اند کہ باتفاق در علم تمیز دارند در اینجا
کہ اخلاف ست ہذا و آنچہ نوشتہ اند کہ حقیقت بندگی گرفتاری با و وگذشتگی از غیر او ست ہر چہ بود چہ دنیا
و چہ عقبی بلی چنین ست اما محق و مبطل در ادعای این معنی شریک اند فارق عمل میان فریقین تجلی ست
باحکام شرعیہ و تزیین ست بسنن مرضیہ علی مصدرہا الصلوات والتسلیمات والتحیات علامت کمال
گرفتاری با و وگذشتگی از غیر او کمال اتباع سنت و اجتناب از بدعت ست ہر چند آن بیش این بیش و الا
آن گرفتاری را نہ پسندند و آن گذشتگی را عین گرفتاری شمرند مگر ما ایراداتی کہ بر توجیہات کلام حضرت
خواجۂ بزرگ نموده اند ہر چند ہمہ آن ایرادات کلام ست بر سند اخص کہ مدفوعست مع ذلک بطریق تنزل
گوئیم کہ چون عود ہواجس و وساوس بی عود علم صورت ندارد چہ در ہنگام نسیان ہواجس و وساوس نیست
بنابران بنای سخن بر علم اشیا و نسیان اشیا نموده آمد کہ درمیان این ہر دو تلازم ست و از مخلوق بخالق
تعالی بعلاقۂ آنکہ وجود و سائر صفات وی اثر قدرت باہرۂ اوست سبحانہ راہی ست کشاده کہ بعد از وصول
بمؤثر حقیقی بر اولی ابصائر قویۂ آن راہ مبطن و آن علاقہ معنوی محسوس و ہویداست در رہنمونی اتحاد چہ
دکار ست و خان را با آتش کدام اتحاد ست جماعۂ کہ نسبت درست کرده اند و محبت را بکمال رسانیده اند
با دنای علاقہ بمحبوب منجذب میشوند و ہیچ چیز از وی در نمی مانند و ہمہ اشیا را بعلاقۂ مذکورہ ملاحظہ میفرمایند
درین صورت ہیچ چیز عارف را بخود نمیخواند بلکہ با ورای خود دلالت مینماید و نظر بصیرت عارف را بیرون
از خود می اندازد و بخلاف در صورت اتحاد کہ سالک بیچارہ را ہر شئی بخود میخواند و بگرفتاری خود دلالت میکند

وخود را بعنوان محبوبیت وانمایند ہر زشت و دیو بکرشمۂ معشوقی پیش می آید و سد سکندری میگردد ؎

پری نہفتہ رخ و دیو در کرشمہ و ناز	بسوخت عقل ز حیرت کہ اینچہ بوالعجبی ست

و نیز اگر وجود و سائر کمالات در ممکن ظلال آن مرتبۂ مقدسہ باشد پس از ظل باصل شاہ راہ ست و عینیت ظل مر اصل را ممنوع ست و این فقیر ہرگز علم عارف را کہ باشیای تعلق کند بعد از کمال کمال حضوری ننوشتہ است از نفی علم حصولی علم حضوری لازم نمی آید زیرا کہ علم حق سبحانہ کہ بہ اشیا تعلق میکند ورای حضوری و حصولی ست مجرد انکشافی ست کہ سبب تمیز معلوم ست بی حصول صورت و موجودات علمی بآن معنی ست کہ علم باعث تمیز آنہا گشتہ است اشیا ہر جا ہستند بر وجہ سبحانہ منکشف اند علم واجب را باشیای علم حضوری یا حصولی گفتن مگر بطور ارباب توحید وجودی راست آید و علم عارف بعد از کمال بہمین منوال میگردد اشیا ہر جا باشند بر عارف منکشف میگردند بی حصول صور آنہا در نفس عارف و بی تاثر این علم ورای حصولی و حضوری ست ہر چند محجوبان عقلیہ عقل آنرا باور ندارند و نہ پذیرند کہ خارج از مبحث اند این قسم امور ذوقی ست و وجدانی الزامی نیست عزابت این معرفت از ہمین رہگذر ست کہ علم حضوری نبود و از حصول صورت وارہد من لم یذق لم یدر محمد و نماز را بہ از تجلیات و مشاہدات گفتن باعتبار آنست کہ بیقین یقین معلوم گشتہ است کہ مطلوب ورا و ورا این تجلیات و مشاہدات ست گرفتاری بآن گرفتاریست بظلال بلکہ بشبہ و مثال کہ فی الحقیقت غیر مطلوب ست و حکم بعینیت جمیع اشیا مر مطلوب را از سکرست نماز ست کہ خبر از مطلوب میدہد و نشانی از آن بی نشان دارد قربی کہ در حین ادای آنست بیرون آن نیست در حدیث نبوی علی مصدرہا الصلوۃ والسلام والتحیۃ آمدہ است کہ در نماز حجابی را کہ در میان بندہ و خداست برداشتہ میشود لہذا آنرا معراج فرمودہ پس ہر چند سعی در تکمیل آن نمودہ آید سعی در تکمیل آن نسبت ست کہ این مشاہدات و تجلیات بگرد آن نرسد ذلک فضل اللہ یؤتیہ من یشاء واللہ ذو الفضل العظیم کمال این معاملہ نماز وابستہ بقرب نبوت ست کہ دست اکثر ارباب ولایت از ان شجرۂ بلند بالا کوتاہ ست تمام ورق باید گردانید تا معاملہ ازین بآن کشد قرب آن جدا ست و علوم و اسرار آن علیحدہ راہ و حصول آن باین راہ مناسبت ندارد شاہ راہی ست کہ انبیا علیہم الصلوات والتسلیمات والبرکات و اصحاب ایشان و خال خالی از افراد این امت نیز از ان راہ بمطلوب رسیدہ اند تواند بود کہ حضرت قطب العرفا

خواجۂ ما بہمین راہ اشعار نموده اند آنجا که فرموده شاه راه دیگرست هر چند راست بلکه واقع ست که از راه ولایت کسی بآن ذروهٔ علیا برسد

بوصلش تا رسم صد بار از پا افگنم شوقم	که نو پردازم و شاخی بلند آشیان دارم

نماز مقصور برین صورت نباید دانست در عالم غیب الغیب حقیقتے دارد که فوق همه حقیقتهاست تا بآن حقیقت نرسد و باهل آن آشنا نگردد از کمال نماز چه دریابد همانا که در حدیث قدسی قف یا محمد فان الله یصلی اشارت بآن حقیقت باشد نماز معشوقی ست دلربا گویا صورت زیبای او در عالم مجاز باین ارکان مخصوصه وانموده اند وادا های غنای او را باین خشوع و آداب ظاهر ساخته هر که بآن صورت گرفتار و فریفته نگردد حقیقت این ارکان را چه دریابد و کسی که واله و شیفتهٔ آن ادا ها نشود قدر این خشوع و طمانینت را چه درک نماید بالجمله لطائف آن عالی تر از انست که زبان زد این هرزه گوی گردد و نفائس آن برتر از انست که قلم این بوالهوس خیال ترجمانی آن نماید لیکن از انفاس نفیسهٔ ارباب این دولت عظمی امید ها دارم و ازین محبت و خدمت شان نوید ها

چکد مشک تر از دستم که آن گیسو بچنگ افتد	و مد صبح از گریبانم گر آن مه در کنار آید

سبحان ربک رب العزة عما یصفون وسلام علی المرسلین والحمد لله رب العالمین امید از اشفاق عمیم آن کریم آنست که من بعد در گفت و گو را بر ین مهجور رسمی بر بندند و بگذارند که در کنج نامرادی ماتم گناهان و سوز هجران خود میداشته باشد والسلام علی من اتبع الهدی

مکتوب بیست و سی ویکم بحقائق و معارف آگاه مخدوم زاده گرامی شیخ محمد صبغة الله سلمه الله تعالی در مکاشفهٔ حضرت مجدد الف ثانی رض

الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی عالی حضرت متعالی منقبت حضرت ایشان ما رضی الله عنه میفرمودند که روزی در حلقهٔ فجر نشسته بودم یک گونه فنای مخصوص رو داد تعیینی که داشتم روز بروز زیاده و این نظر بامتداد کشید تا آنکه بعد نماز عصر همان روز نشسته بودم دیدم که امام همام حضرت ابو حنیفه رضی الله تعالی عنه با جمیع تلامذهٔ خویش بلکه با جمیع علما و مجتهدان که در مذهب ایشانند گرد من جمع اند و مرا احاطه نموده اند و بعضے از اساتذهٔ حضرت امام نیز دران وقت در نظر می درایند چون ابراهیم نخعی و غیره ایشان می بینم که گویا انوار همه ایشان در من درآمد و من بآن انوار تعین و بقایافتم و بتمام متجسم بانوار این اکابر گشتم

ہذا بعد از دو سہ روز ازین ماجرا چنان فرمودند کہ چنانچہ تعینے و بقائی کہ بعلمای حنفیہ شدہ بود ہمان قسم تعین و بقا بعلمای شافعیہ متحقق گشت چنانکہ دیدم کہ حضرت امام شافعی با جمیع علما و مجتہدان مذہب خویش گرد من جمعند محسوس گشت کہ علمای حنفیہ از من بیرون آمدند این زمان بانوار علمای شافعیہ متحقق گشتم چنانچہ سابقا بانوار علمای حنفیہ متحقق شدہ بودم بعد ازان مشہود گشت کہ آنچہ از من رفتہ بود باز بمن عود نمود یعنی انوار حنفیہ الحال بانوار ہر دو احدی ازین ہر دو فریق متحقق شدم ازین جہت اگر آن حضرت را حنفی الشافعی گویند گنجائش دارد میفرمودند کہ دران وقت چنان معلوم گشت کہ حق ازین ہر دو امام بیرون نیست اگر از حنفی جائی حق ماندہ ہست شافعی گرفتہ است و از شافعی تجاوز نکردہ است این معنی را بمبالغہ تمام میفرمودند و میفرمودند کہ دو حصہ از حق یا سہ حصہ با امام اعظم مسلم ست و ثلث یا ربع بشافعی ست والسلام علی من اتبع الہدی

مکتوب دویست وسی ودوم بمیر شمس الدین علی خلخالی در تحقیق کلمات فنای نفس

بسم اللہ الرحمن الرحیم حضرت حق سبحانہ و تعالی ما آوارہ شدگان را بحقیقت اتباع مصطفوی علیہ وعلی آلہ الصلوۃ والسلام متحلی داشتہ این خلعت موہبہ را کہ التفات و توجہ بآن نزد خواص بندگان او شرکست و آن کنایہ از انفس ماست کہ حجاب و پردہ مطلوب گشتہ است بلکہ خود را بمطلوبیت والوہیت خواندہ کما قیل انت الغمامۃ علی شمسک فاعرف حقیقتک بکلیت ازنا بر ہاند تا باشد کہ مطلوب حقیقی را بی مزاحمت اغیار بمطلوبی وابستہ و پرستیدہ شود و این ابر پارہ را کہ بر روی آفتاب خود پردہ خود گشتہ است ازمیان بردارد و در جنب شعشعان ظہور آفتاب آنرا محو و متلاشی سازد کہ جویندہ ازان نامی و نشانی نیابد و ہرگز کلمۂ انا را مورد نماند نہ بآن معنی کہ درین وقت خود را عین مولا تصور نماید بلکہ خود را ازمیان بکشد و نیابد مولا مولاست اغیار را از حجلۂ عروسی برآر عروس عروس ست نہ آنکہ اغیار را عین عروس تصور نمائی و از مشاہدۂ جمال عروس بمشاہدۂ اغیار درمانی و چون خداوند تعالی بندہ را باین قسم فنا کہ قدم اول ست درین راہ مشرف سازد و بندہ بحکم ان اللہ یامرکم ان تؤدوا الامانات الی اہلہا امانات را باہل امانات سپرد یعنی کمالات عاریتی را بصاحب کمالات وہد و عدم مقید را کہ مرآت آنہا بود بعدم مطلق سپارد ہر چند این ید

نمود اس وعاریت ہم باعتبار توہم ست فقط چہ فی الحقیقت ہیچ کمال از آنحضرت منفک نگشتہ ست و عدم از عدم مطلق در نفس الامر جدا نشدہ اینجا تبدل علم ست و بس زیرا کہ باین انعکاس توہمی کہ خود را کامل و خیر دانستہ بود چون نظر او بر اصل خود افتاد و نیک ملاحظہ نمود دید کہ جمیع کمالات آنجا ثابت ست اینجا پیش از اراۃ وہمی و انعکاس قدرت ہیچ نبود چنانچہ صورتی کہ در آئینہ منعکس ست چون نظر باصل خود اندازد داند کہ صورت بیرون آئینہ است و در آئینہ ہیچ صورتی ثابت نیست این زمان ہیچ نامی و نشانی از وی نماند چہ حقیقت ممکن نیز ہمان علم بودہ ست کہ فی الحقیقت جہل مرکب ست مصرع ای برادر تو ہمین اندیشہ ۔ پس در ینوقت بحکم کریمہ والذین جاہدوا فینا لنہدینہم سبلنا شایان آن میگردد کہ او را بجناب اقدس راہی بدہند و بہ بقا باللہ و تجلی ذات کہ قدم ثانی ست مشرف سازند و ما دام کہ بلوث عدم ملوث ست لیاقت قرب آنحضرت ندارد بلکہ تا را الحذر از عدم بحقیقت او آمیختہ ست ازین دولت قلیل النصیب ست والسلام علی من اتبع الہدے

مکتوب دویست و سی و سوم بشیخ عبد الہادی مدیونی در فضیلت خدمت درویشان و محبت ایشان

بسم اللہ الرحمن الرحیم بعد الحمد و الصلوۃ و تبلیغ الدعوات بملازمان اشفاق پناہی میرساند احوال فقرای ایشخدود مستوجب چہ ست المسؤل من اللہ سبحانہ سلامتکم و استقامتکم مدتیست کہ از احوال خیر مآل اطلاعی نہ بخشیدہ اند موانع این بخیر باد چہ نعمتی ست کہ حضرت حق سبحانہ و تعالی بندہ را در کبر سن و آوان ضعف بآثار قبولیت و نشان خود محلی و مزین گرداند و نور جبین او را شاہد عدل سازد و منقولست کہ فاسقی را بعد از موت شخصے در خواب دید از احوال او پرسید گفت مرا بخشیدند سائل از روی تعجب پرسید کہ بکدام عمل گفت روزی بایزید بسطامی بعد از نماز عصر دست بدعا برداشتہ بود من نیز در ان دعا شریک بودم و دست برداشتہ آمین میگفتم بطفیل آن دعا مرا بخشیدند پس غبطہ بر امثال شما عزیزان باید نمود کہ موی سیاہ را در خدمت دوستی از دوستان او تعالی سفید کردہ اید و خود را در دل ایشان جا دادہ این امر عظیم القدر را اندک خیال نکنید و ہیچ عمل را مساوی این عمل جزیل الاجر تصور ننمائید کہ جزای این عمل حق ست سبحانہ جزای اعمال دیگر بگرد آن نرسد حاصل الاعمال دیگری آگاہی از حقیقت این عمل از صورت و قشر تجاوز نمی نماید حقیقت این عمل ست کہ بلب متحقق ساختہ

بلب الالباب سیر بماند و از انجا بفوق ولایت می نماید و حقیقت این امرست کہ نفس امارہ را از طغیان و سرکشی بانقیاد و اطمینان و بفنا و بقا مشرف میسازد و حقیقت این عمل ست کہ اعمال دیگر را از صورت اعمال بحقیقت آن می برد مثلا نماز و روزہ و زکوۃ و حج و غیر آن از اعمال ظاہرہ در ابتدا ہر چہ ازان بوقوع می آید صورت اعمال ست و بعد از وصول بحقیقت کار حقیقت اعمال بجا می آرد مثلا حقیقت نماز ادا می نماید و حقیقت روزہ علی ہذا القیاس پس در ادای شکر این قسم نعمت عظمی جد بلیغ مرعی باید داشت مع ذلک خود را قاصر در ادای حق آن باید انگاشت و تلافی تقصیراتی کہ در ادای حق صحبت و خدمت این بزرگواران بوقوع آمدہ است از کرم او تعالی بتضرع و زاری تمام مسألت باید نمود تا اثر اجابت معلوم گردد ربنا لم لنا نورنا واغفر لنا انک علی کل شئ قدیر والسلام علیکم و علی سائر من اتبع الہدی والتزم متابعۃ المصطفی علیہ و علی آلہ و صحبہ و اخوانہ من الانبیاء والمرسلین والملائکۃ المقربین و سائر الصالحین الصلوات والتسلیمات والبرکات العلی

مکتوب دویست و سی و چہارم بخواجہ محمد کاظم غزالی والد خواجہ محمد ہاشم در ارشاد و تحصیل کمالات و ذکر نصائح

بسم اللہ الرحمن الرحیم قرۃ العینین و مسرۃ الاذنین خواجہ محمد کاظم مع الاخوات والاخوان از آفات آخر الزمان و از مکر شیطان در حرز و امان حضرت حفیظ منان بودہ در مقام صبر و رضا و تسلیم باشند نمیداند کہ در عوض اخوی مرحومی کمالات دستگاہی واقف اسرار الٰہی جل شانہ چہ نویسد و غم و درد فراق و نایافت صوری آن کاشف معاملات معنوی را چہ سان وانماید دل حزین این مسکین را با آن خواجہ سریع السیر بلند پرواز محبت طبیعی و تعلق عزیزی بودہ و ہست و ہمچنین بالعکس چنانچہ پیش ازین در حالت حیات خواجہ از مفارقت بسیرہ خواجہ دل در اضطراب می بود الحال کہ این قسم فرقت در میان آید خیال باید نمود کہ چہ نوع الم مفارقت بمحول ارشاد

میان ما کہ پیراہن بودی یار | دو عالم درمیان شد چون شود کار

ماتم دوستان حق را جل شانہ در رنگ ماتم سائر الناس نباید دانست ماتم دیگران در ریگ جزو زمین ست و ماتم اینہا در تمام زمین و آسمان ماتم دیگران در بعضے از جسمانیان ست و ماتم اینان شامل جسمانیان و روحانیان ماتم دیگران مقصور بر ظاہر وصورتست و وجود این بزرگان چونکہ واسطۂ فیوض معنوی و افادات باطنی ست ماتم شان بر ظاہر و باطن

استیلا دارد لیکن با اینہمہ چون بتقسیم فعل جمیل مطلق ست جمیل ست مصرع | ہر چہ خوبان کنند خوب آید

در نظر محبان و مشاہدان فعل او باید کہ ہمہ وقت زیبا و مستحسن نماید و کسی را کہ این دید و اندورہای فیوض از باطن دوستان خود بروی کشادند و از قید صور تش رہائی دادند چہ معنی را المعنی راہی ست و باطن را باطن نگاہی سدی کہ بود گرفتاری او بصورت و ظاہر بود چون فعل و تکوین حق جل و علا جلوہ گر گشت دل کہ محل گرفتاری بود از گرفتاری رست چہ فنای قلب کہ برنرخ و حقیقت جامعہ ست منوط بتجلی فعل ست کہ فعل بر نرخ جامع ست قلب را بآن مناسبت تامہ ہست و باین تجلی فعل آنکس بہ یقین دانست کہ افاضہ فیوض و برکات فعل اوست وجود وسائط در میان بہانہ بیش نیست موت و حیات متوسط یکسان ست این زمان از اموات در رنگ احیا بہرہ ور شود مصرع | گر دری بستہ شد ای دل دگری بگشایند | فی الحقیقۃ مفیض دیگری ست توسط احیا گر نشود توسط اموات بود و چون این تجلی بکمال رسد وجود واسطہ مطلقا از نظر بر خیزد و در خلوت خانۂ محبوب بی مزاحمت شہود اغیار ننشیند مصرع بعد ازین خوشترم بر تنہائی ؛ سخن بجای دیگر رفت مطلب آنکہ بفعل او تعالی راضی و شادان باشند و جادۂ شریعت را محکم گیرند و عمل بسنت پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم کنند و اوضاع سنجیدہ والد خود را از دست ندہند و بہ پنج نماز در اول وقت حاضر شوند و در رضا جوئی والدہ و سائر اہل حقوق کوشند و موسم جوانی را مغتنم شمرند و جد تمام در تحصیل مراضی حق جل و علا مرعی دارند قوت ہای جوانی را صرف خدمات صاحب خود نمایند در ایام ضعف و پیری چہ کار از دست خواہد آمد مبادا این ایام را بسیاہ گذرانند و در لہو و لعب صرف کنند و در عیش افتند کہ ہنگام عیش در پیش ست اللہم ان العیش عیش الآخرۃ این وقت وقت کار ست کمر ہمت را چست در کسب خیرات بر بندند و جز مولا در رضای او مطلب نداشتہ باشند فقر و مسکنت را بجان دوست دارند و با نامرادان و درویشان صحبت دارند و صلحا و درویشان را از دل و جان عزیز دارند و مجالست ایشان گزینند و اصبر نفسک مع الذین یدعون ربہم بالغداۃ والعشی یریدون وجہہ ولا تعد عیناک عنہم ترید زینۃ الحیوۃ الدنیا و با اہل دنیا و مزخرفات آن بگوشۂ چشم نگاہ نکنند و آنرا محقر و ناچیز دانند و ہم قائل تصور کنند و خدمات طلبۂ حق را حتی الامکان بجود گیرند و بر دیگران تا مقدور باشد نیندازند و اگر سیر سر بہند نیت خدمت مرقد مطہر نور نا اللہ سبحانہ بانوار ہ الساطعۃ کنند

مبارک دانند و نانهٔ خود تصور نمایند و پارهٔ وقتی در مجاورت روضهٔ منوره صرف کنند و کسب بعضی کمالات نمایند و با اهل غفلت و مخالفت طریق صحبت ندارند و با عیال و فرزندان سلوک نیک و معروف نمایند اما موانست تام بآنها پیدا نکنند تا موجب اعراض از جناب مقدس نشود و مورد وعید انه کان فی اهله مسرورا نبود و بالجمله هر چه منافی دوام اقبال جناب قدس خداوندی جل سلطانه بود شوم و نامبارک ست و انچه چنین نبود محمود و مبارک است کلیه همین ست دیگر احوال ظاهر و باطن خود را و جماعت را نویسان باشند و السلام علیکم و علی من لدیکم

مکتوب دویست و سی و پنجم بمخدوم زاده محمد سیف الدین در تحدیث به نعمت حق سبحانه تعالی و در دید قصور اعمال

باسمه سبحانه بکرم خداوندی جل سلطانه و بطفیل رسول او صلی الله تعالی علیه و آله وسلم و بمیمن توجه پیر دستگیر قدس الله سره الاقدس معاملهٔ تسلیک و تکمیل بغایت سهولت پذیرفته و راه وصول اقرب گشته و کار دهور بایام و شهور مقرر شده هر چند بحسب کمیت مسترشدان این معامله قلت دارد چه این وقت کثرت آزار بر نتابد لیکن از روی کیفیت افزون و بیش از بیش ست یکی از مسترشدان بواسطه در هفت روز از ابتدای تعلیم طریقه از فنای قلبی در خود نشان میداد و چیزها بیان می نمود که گویا بحوالی فنای نفس رسیده و ماذلک علی الله بعزیز و اکثر مجازان فقیر که از احوال مسترشدان خود بیان میکنند و قصص سرعت وصول شان که مشروح می سازند عقل عقیل در تحیری ماند بیت

اگر باد شبر بر در پیر زن		بیاید تو ای خواجه سهلت مزن

باید دانست که مربی حقیقی اوست سبحانه ع از ما و شما بهانه بر ساخته اند بلکه با وجود این همه افاضهٔ انوار و افادهٔ اسرار کار این دل افگار روز بروز در خرابی ست و حاصل روزگار او بعد حرمانست و غفلت و کسب معاصی در تزاید در لجهٔ حیرت فرو رفته است و از مکر خداوندی جل شانه ترسان و لرزان ست نمی داند که فردا با وی چه معامله کنند و در کدام جرگه داخل سازند ربنا اغفر لنا ذنوبنا و اسرافنا فی امرنا و ثبت اقدامنا و انصرنا علی القوم الکافرین

مکتوب دویست و شی و ششم بفقیر حقیر محمد عبید الله عفی عنه در رمزی با سرار حقیقت صلوات الطریقة الجمالیه

سبحانک لا علم لنا الا ما علمتنا وردفی الحدیث قف یا محمد فان اللہ یصلی عالی حضرت متعالی منقبت حضرت ایشان مارضی اللہ تعالی عنہ پیش از مرض اخیر وہمچنین در مرض موت از حقائق واسرار صلوۃ وحقیقت صلوۃ وبیان صلوۃ انبیاء وکمل اولیاء وخصوصیتی کہ انبیاء است علیہم الصلوات بر کمل دیگر وصفوف اربعہ انبیاء وملائکہ کملاً اعلی علیہم الصلوات والبرکات کہ اقتدا نموده اند وکیفیت صف بستن این بزرگواران وتفاوت درجات ایشانان درمیان خود ہا از روی قرب ومنزلت وانکہ در صف اول ازین برگزیده ہا کیست وانبیائی کہ اسامی شان در کلام مجید سبحانی مذکور ست دران مجمع چہ خصوصیت از مده مقام خاص سرور دین ودنیا کہ بر مقامات دیگران سروری وبزرگی دارد ودر بیان وسعت آن مقام واز سابقان این امت کیست کہ بوصول آنمقام بطفیل و تبعیت مشرف ومستعد ست وتعین مقام خود وبیان خصوصیت آن وانچہ در باب مخدومی استاذی در حصول نصیبی ازین دولت فرمودند ونیز انچہ در بارۂ این عاصی آوازۂ بشارت دادند وانچہ در حصول این دولت بطریق اصالت وبطریق ضمنیت فرق نمودند وما یناسب ذلک چیز ہا در معرض بیان آوردند کہ فکر وعقل ووہم وخیال از ادراک آن مقام حیران وسراسیمہ بود چون تفصیل اکثر امور مسطورہ از جملہ اسرار لازم الاستتار ست بنابران باجمال در ذکر این مقام اختصار افتاد والسلام اولاً وآخراً

مکتوب دویست وسی وہفتم بحضرت مخدوم زاده خواجہ محمد نقشبند سلمہ ربہ در اشارت ببعضے مقامات حضرت ایشان سلمہم اللہ تعالی

الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی حضرت پیر دستگیر رضی اللہ تعالی عنہ روزی فرمودند کہ در زمرۂ سابقین کہ حضرت حق سبحانہ در شان شان قلۃ من الاولین وقلیل من الآخرین فرموده است نظر میکردم خود را داخل آن جرگہ دیدم ویکی را از منتسبان خود نیز در انجا با خود یافتم ومثل آن در اسرار متشابہات نیز نوشته اند کہ متشابہات کنایت از معاملات ست واست کہ شخصے را معاملہ حاصل بود وعلم بآن معاملہ نباشد یعنی او را یک فردی از منتسبان خود مشاہدہ نموده است بدیگران تا چہ رسد خوش گفت ؎

سعادت ہاست اندر پردۂ غیب	نگہ کن تا کرا یابند در جیب

الحمد للہ الذی اذہب عنا الحزن ان ربنا لغفور شکور والسلام

مکتوب دویست سی و ششم بحضرت مخدومزادہ خواجہ محمد اشرف در حصول العصبی مشتاقانہ در بارۂ حضرت ایشان

بسم اللہ حامداً و مصلیاً روزی حضرت ایشان رضی اللہ تعالی عنہ پیش از انکہ بسفر اجمیر روان آرند ہمراہ خلیفۂ عصر در صوبۂ پنجاب بالای آب چناب در ایام تشریق موسم اعتدال خریفی بودند دقائق اسرار فنا و بقا و زوال عین و اثر بطرز خاص خود بیان می فرمودند و سخن از وصول بکعبۂ مقصود و نشان آن بر زبان مبارک داشتند و زیادہ از یک ماہ شدہ کہ ہمین قسم معارف در میان بود و روز بروز غرائب و دقائق آن میکشود و این مہجور بتوجہ شریف آنحضرت غواصی آن دریا می نمود و حضرت ایشان ہموارہ در تفتیش و تبیین وصال این بی پر و بال می بودند و ترقب ترقی او داشتند و توجہ بر آن می گماشتند تا آنکہ دران وقت کہ بیان دقائق مسطورہ می نمودند و غیر این فقیر دیگری در خدمت شریف نبودہ بعد از استفسار حال روزگار این دور از کار نواز شہادت حق وی نمودند و بشارت حصول معاملات مذبورہ فرمودند و این بیت را در شان او بزبان الہام ترجمان خویش آوردند بیت

مور مسکین ہوسی داشت کہ در کعبہ رسد
دست در پای کبوتر زدہ ناگاہ رسید

حمد اللہ سبحانہ علی ذلک و علی جمیع نعمائہ تعالی و السلام و الاکرام

مکتوب دویست و سی و نہم بمیرک عباد اللہ ولد قاضی محمد زاہد کابلی در شرح معرفت مسموعہ از حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالی عنہ

الحمد للہ رب العالمین و السلام علی سید المرسلین محمد و آلہ اجمعین در اخبار نبوی علی مصدرہا الصلوۃ و السلام و التحیۃ آمدہ است عالمی کہ بمقتضای علم خود عمل نکند آن علم بروی حجت میشود و مناسب نیست آنچہ علمای کرام گفتہ اند کہ عالم تارک عمل را نازل منزلہ جاہل میکنند حضرت ایشان ما در نعیمی متفکر می بودند آخر کار بفضل پروردگار بر آنحضرت چنان منکشف ساختند کہ این حکم مخصوص بعالمی ست کہ علم وی منقلب بحال نشدہ باشد اما اگر علم عالم بفضل ایزدی عم احسانہ منقلب بحال شود آن علم بروی حجت نمیشود اگرچہ بآن علم عمل نکند انتہی مضمون ما سمعت منہ رضی اللہ تعالی عنہ این فقیر گوید تا کہ عدم حجت علم بآن معنی ست

کہ بر عالم تارک عمل دو مواخذہ ست مواخذۂ ترک عمل و مواخذہ بعلم یعنی باوجود علم ترک عمل کرد و بعد انقلاب علم بحال مواخذۂ علمی مرفوع ست و مواخذۂ ترک عمل بر مشیت ست انشاء عفی و انشاء اخذ و تفصیل این مقام آنست کہ ذنوب کہ از عارف قبل ولایت صادر شدہ ست بعد حصول معرفت امید ست کہ آن ذنوب محو شود اگرچہ آن ذنوب از قبیل مظالم و حقوق عباد باشد لان مطلق الاسلام یجب ما کان قبلہ و حقیقۃ الاسلام ہو المعرفۃ باللہ سبحانہ و مطلق الاسلام الامکان لا یجب المظالم و حقوق العباد لکن بحقیقۃ الشیٔ و کمالہ مزیۃ لیس لمطلقہ و اگر از عارف بعد معرفت صغیرہ صادر شود چہ اولیا از کبائر محفوظ اند امید آنست کہ او را بآن مواخذہ نکنند نہ بآن معنی کہ مصر بر گناہ باشد و مواخذہ نشود کہ آن مذہب ملاحدہ و زنادقہ ست خذلہم اللہ سبحانہ و تعالی بل بآن معنی کہ عارف را زود متنبہ سازند تا مدارک آن بتوبہ و استغفار زایل گردد کہ گفتہ ایم کہ اسلام حقیقی مظالم و حقوق را نیز محو می نماید زیرا کہ حق سبحانہ مالک علی الاطلاق ست و قلوب العباد بین اصبعین من اصابع الرحمن یقلبہا کیف یشاء پس امید آنست کہ آن عباد را نعم البدل دادہ از ان عارف راضی سازد و از ان حقوق در گذراند فائدہ ما نا کہ معنی انقلاب علم بحال آنست کہ چنانچہ قبل معرفت اخذ علوم ادلہ شرعیہ و بطریق استدلال بود بعد حصول معرفت آن علوم بطریق کشف و تلقی من اللہ سبحانہ باشد و السلام علی من اتبع الہدی و التزم متابعۃ المصطفی علیہ و علی آلہ الصلوات و البرکات اعلی

مجملی از ذکر صاحب این مکتوبات فیض آیات

حضرت عروۃ الوثقی خواجہ مجد الدین محمد معصوم خلف الصدق و خلیفۂ اعظم حضرت قیوم ربانی محبوب صمدانی شیخ احمد فاروقی سہرندی مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالی عنہما ولادت آنجناب در سنہ ہزار و نہ واقع شدہ و وفات در سنہ یکہزار و ہفتاد و ہفتم در نہم ربیع الاول ست با معیت علوم عقلی و نقلی و کمالات صوری و معنوی داشتند و بشارت مقام قطبیت و منصب قیومیت از پدر بزرگوار یافتند نسبت طریقہ احمدیہ بتوجہات ایشان در اطراف عالم شائع گردیدہ و عالمی بواسطۂ آنجناب باحوال بلند و مقامات ارجمند رسیدہ کشف مقامات علیہ آنجنان بود کہ از ولایات بعیدہ منتسبان خود را اعلام میفرمودند کہ فلانی بولایت موسومہ

رسیده و فلانی بولایت محمدیه مشرف گردیده نه صد هزار کس بر دست ایشان مرید شدند و هفت هزار آدم را آنجناب خلافت داده اند در خدمت ایشان طالب مرید هفته بغداد و یکماه بکمالات ولایت میرسید و بعضی را در یک توجه بجمیع مقامات سیر سانیدند دیگر کمالات و مقامات و مکاشفات و کرامات ایشان از کتب تذکره این خاندان عالیشان واضح و لائح ست حاجت تحریر ندارد و همچنین فرزندان آنجناب افطاب وقت بودند و هفت اقلیم را منور ساختند و خلفای آن مستطاب در اکناف عالم اشتهار یافتند و بهدایت و ارشاد پرداختند کمالا یخفی عند ارباب العرفان و اصحاب الایقان و الی الآن همان منبع فیض جاری ست و تا دوره آخر زمان خواهد بود ان شاء الله العزیز چنانچه بزرگوار اکابر این طریقه علیه بحال ذات فیض آیات قطب الاقطاب سلطان الاولیا مصداق العلما و ورثة الانبیا برق خرمن سوز آتا بتجلی زار قاب قوسین او ادنی محرم خلوت اجتبا برقع کشای شاهد دنی فتدلی مشرق آفتاب صباحت مخدر شبستان ملاحت عروج نشئه محبت الهی ظهور محبوبیت جناب رسالت پناهی موسی طور عرفان آئینه دار جلوه جانان حضرت سیدنا و مولانا الفضل الرحمن من الله تعالی ظله بر مفارق عالم و عالمیان سایه گستر ست و همان کمالات سابقه از وجود باجود آنجناب ظاهر و باهر فالحمد لله علی ذلک کثیرا کثیرا ـه

خدایا کیست این کز نام او تابر زبان آمد
ز هر سو بحر اشتیاقش جوش عمانی

فروغ محفل خواجه بهاء الدین ولد امانة
بهار گلشن حضرت محی الدین جیلانی

عیان از شوکت و شانش جلال معجز عمران
نمان در صورت باکش جمال ماه کنعانی

علو منصب فقر جهانگیرش چه می پرسی
شکوهش کرد احیائی ره و رسم سلیمانی

دل حق منزل او مخزن اسرار او دانی
روان روشن او مظهر انوار فوقانی

ز عمان جلالش قطر با طوفان نمی ماند
ز خور شید جمالش ذره ها محو درخشانی

دهد وضع شریفش از ره سنت نشان ما را
کند خلق عظیمش سر بسر تفسیر قرآنی

بلا گردان همت این ولی العصر
ز ساقا خدا از یک نگاه ناز پنهانی

تبسم یک طرف نازم با نواز جلالی او
دل نظاره بازان ای بدوز چین پیشانی

قیامت بر عشاق بر پا می کند هردم
ملاحتهای شوخ افگن صباحتهای فوقانی

جہانی رو بدرگاہت بجان و دل ہوا خواہت — بصورت قبلۂ عالم بمعنے جان جانانی
حریم کعبۂ کوی تو دارد مشرب دیگر — کہ می آرند اینجا نفس سرکش را بقربانی
ما بعد الفنا با کعبہ آمد مسجد اورا — کہ می جوشد ز دیوار و درش انوار یزدانی
بذات اقدس او جمع نبوت ہر چہ انگاری — خدا فرمودہ تو دیع کمال نوع انسانی

الحق کہ خمیر این اکابر سرشتۂ انوار نبوت ست و نسبت پاک ایشان اصالت در اصالت و الحمد للہ کہ ما متوسلان ایشان را ایمانی باین معانی حاصل ست و سرہای ما در ربقۂ ارادت و عقیدت ایشان داخل بحکم المرء مع من احب جادہ محبت ایشان بشارت رسان ما پس ماندگان ست و معیت ایشان وسطۂ عروج ما دور افتادگان الحمد للہ الذی ہدانا لہذا و ما کنا لنہتدی لولا ان ہدانا اللہ و السلام علی من اتبع الہدے

قطعۂ تاریخ طبع از طبع عاجز کلیل الخاطر محمد عبد الرحمن شاکر

شکر صد شکر کہ این نسخۂ عرفان و سلوک — طبع گردید بصد خوشخطے و حسن صفا
از صفایش بود انوار معارف روشن — وز جلایش بود اسرار خدا جلوہ نما
کرد تصنیف چہ خوش خواجہ محمد معصوم — شد ز پنہان شدہ از خامۂ کشفش پیدا
شاکر از ہاتف غیبی پی سالش چو خواست — ہست مجموعۂ دلچسپ تصوف گفتا

۱۳۰۲ھ

ایضا از طبع سدید عدیم المثل مفید حافظ محمد ابو سعید خانصاحب سعید

وہ چہ زیبا طبع گشت این نو کتاب — ہر کہ دید از حال قیل و قال شد
وہ چہ سالش بے بہا آمد سعید — طبع مکتوبات وجد و حال شد

۱۳۰۲ھ

ایضا از طبع گرامی فضائل نامی مولوی محمد عبد العلی صاحب مدرسی متخلص بآسی مصحح مطبع نظامی

ہزاران شکر حق کز پردۂ غیب — بر آمد شاہد زیبا مکاتیب
بہر ملفوظ او تبشیر و انذار — بہر مکتوب او ترغیب و ترہیب
بلاغے با معانے دست با دست — فصاحت با بلاغت یافت تقریب
مسالک را سوالک کردہ روشن — معارف را عوارف دادہ ترکیب

همانا از پئے هر نفس سرکش | بود هر صوت لفظش سنگ طاقت آزما آیب
محمد عبد الرحمن خان شاکر | که مشکور آمده سعیش بتهنیت مخاطب
بطبع مطبع نامے نظامے | چه خوش آراستش باحسن فقره ایجاب
چه ترتیبے که از باغ و بهارش | دماغ از زهر خشک آمد بتر سیب
چه ترطیبے کزو جانها مطیب | بطیب نفحهٔ دهم نفحهٔ طیب
رقم زد مصرع تاریخش آسے | فرح افزا چه شد طبع این مکاتیب

۱۳۰۴ھ

ایضاً له

چه خوش طبع شد نسخهٔ معرفت | کزو علم عرفان فقر آمده
بآئینهٔ دل صفائے رسید | بجسم غنا جان فقر آمده
نهے رفعت و قدر درویشے ست | نهی رتبه و شان فقر آمده
سطورش پئے سالکان سلوک | ره دین و ایمان فقر آمده
مبانیش زیب تصوف بود | معانیش شایان فقر آمده
چو مرآت صورت نما دیدنش | بدیدار انسان فقر آمده
باثبات حق الیقین اندران | براهین ایقان فقر آمده
مؤلف بتالیف این فیضها | مگر بحر فیضان فقر آمده
همانا ز بنیاد کاخ سلوک | بلے صدر ایوان فقر آمده
عموماً بود خواجهٔ خواجگان | خصوصاً ز خاصان فقر آمده
چه خوش مصرع سالش آسی نگاشت | مکاتیب عرفان فقر آمده

۱۳۰۴ھ

اشتهار

چونکه این کتاب مکتوبات خواجه محمد معصوم قدس سره بموجب قانون بستم ۱۸۷۶ء داخل رجسٹر گورنمنٹ گردیده است لهذا کسی مدون اجازت تمام قصد طبع نکند

وجه مهر و دستخط بر خاتمه

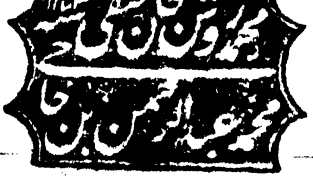

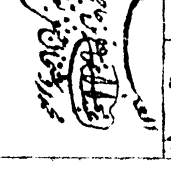

برای سند نمبر ۱ کہ کتاب ہذا مطبوع مطبع نظامی ست
مہر و دستخط مہتمم مطبع در آخر کتاب ثبت گردید

از تاریخ مرآة الصفا بخت ورخان از ملازمان عالمگیر پادشاه

تاریخ وفات حضرت خواجه محمد معصوم علیه الرحمه — رفته ز جهان امام معصوم ۱۰۷۹

تاریخ وفات حضرت شیخ عبد الاحد | تیمل ادخلوها بسلام امنین
ابن حضرت محمد سعید خازن الرحمه |

اعلان

چون کہ این نسخہ متبرکہ

مکتوباتِ خواجہ مجدالدین محمد معصوم

خلف الصدق امام ربانی حضرت مجدد الف ثانی

رحمہما اللہ تعالیٰ

بصرفِ زر کثیر نقشِ اول گرفتہ و حسنِ تازہ انطباع

پذیرفتہ لہذا بلا اجازت راقم کسے قصد طبع

آن نکند کہ حسب قانون بسم ۱۸۴۷ء

داخل رجسٹر گورنمنٹ گردید

شد

یہ کتاب چھپی ہوئی ۲۷ ماہ اپریل ۱۸۵۷ء عیسوی کی ہے۔

الراقم عاجز محمد عبدالرحمن خان

مہتمم مطبع نظامی

کانپور

ماشاء الله لا قوة الا بالله

از تصانیف حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی ویسی حمانی رسالہ ہدایت و ارشاد یعنی

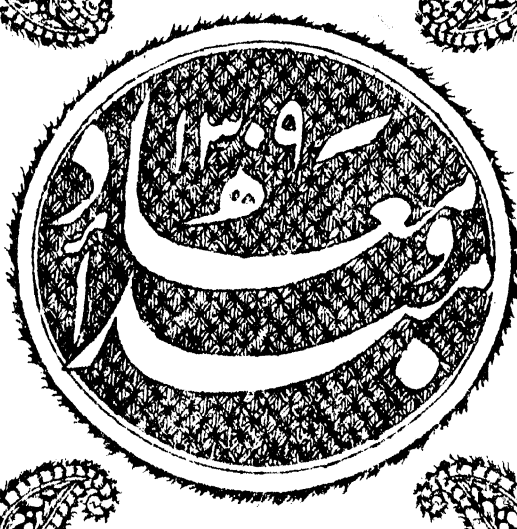

مترجم بالیقین واقف حدیث و قرآن کاشف اسرار عرفان مولانا سید احسن خان دام مجدہ الفیضان

در مطبع نظامی واقع کانپور مطبوع شد

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله فی المبدأ و المعاد و الصلوٰة علی حبیبه محمد و آله الامجاد اما بعد فهذه رسالة شریفة متضمنة لاشارات لطیفة رائقة و اسرار دقیقة فائقة للامام الهمام حجة الله علی الانام قدوة الاقطاب و الاوتاد و قبلة الابدال و الافراد کاشف اسرار السبع المثانی المجدد للالف الثانی ولیی الرحمانی العارف الربانی شیخ الاسلام و المسلمین شیخنا و امامنا الشیخ احمد الفاروقی نسبا و الحنفی مذهبا و النقشبندی مشربا لازال شموس هدایته علی افق العلی ساطعة و الناس فی ریاض افاضته رائعة و الله المستعان و علیه التکلان منها درویشی راهوس این راه پیدا شد عنایت خداوندی جل سلطانه او را به یکی از خلفای خانوادهٔ حضرت خواجهٔ قدس الله تعالی اسرارهم رسانید و از ان جا طریقهٔ این بزرگواران را اخذ کرده ملازم صحبت آن عزیز گشت ببرکت توجه آن بزرگ جذبه خواجهگی که از جهت استهلاک در صفت قیومیت میخیزد او را حاصل گشت و از طریق اندراج النهایة فی البدایة نیز شربی میسر شد بعد از تحقق این جذبه کار بسلوک قرار یافت و این راه را تربیت روحانیهٔ اسد الله الغالب کرم الله تعالی و تقدس وجهه المقدس تا بنهایت رسانید یعنی باسمی که رب اوست و ازان اسم بقالبیت اولی که مظهر تحقیقت محمدیه است علی صاحبها الصلوٰة و السلام و التحیة بمدد روحانیت حضرت خواجه نقشبند

قدس الله تعالی سره عروج نمود و ازان جا بدستگیری روحانیت حضرت فاروق رضی الله
تعالی عنه فوق آن قابلیت استعلا میسر شد و ازانجا تا مقامی که فوق آن قابلیت ست و آن قابلیت
کالتفصیل ست مر آن مقام را و آن مقام اجمال او ست و آن مقام مقام اقطاب محمدیه است
بتربیت روحانیت حضرت رسالت خاتمیه علی صاحبها الصلوة والسلام والتحیة ترقی واقع شد و
در وقت وصول باین مقام نحوی امداد از روحانیت حضرت خواجه علاء الدین عطار که خلیفهٔ
حضرت خواجه نقشبند ست قدس الله تعالی اسرارهما و قطب ارشاد بوده بآن درویش رسید
نهایت عروج اقطاب تا این مقام ست و دائرهٔ ظلیت تا همین مقام منتهی میشود بعد ازان
یا اصل خالص ست یا ممتزج بظل طائفهٔ افراد بوصول این دولت ممتاز ند بعضی از اقطاب را
بواسطهٔ مصاحبت افراد تا مقام ممتزج عروجی واقع می شود ناظر اصل ممتزج بظل میگردند
اما وصول باصل خالص یا نظر اصل بآن علی تفاوت درجاتهم خاصهٔ افراد ست ذلک فضل الله
یؤتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم و آن درویش را خلعت قطبیت ارشاد بعد از وصول
بآن مقام که مقام اقطابست ازان سرور دین و دنیا علیه الصلوة والسلام المبارکات و
التحیات الزاکیات عنایت شد و باین منصب سرافراز ساختند بعد ازان باز
عنایت خداوندی جل شانه و عم احسانه شامل حال او گشت و ازان جا متوجه فوق
ساخت یک دفعه تا باصل ممتزج برد و فنا در انجا میسر شد چنانکه در مقامات سابقه و
از انجا بمقامات اصل ترقی ارزانی فرموده باصل الاصل رسانید درین عروج اخیر
عروج در مقامات اصل ست مدد از روحانیت حضرت غوث اعظم محی الدین شیخ عبد القادر
بود قدس الله تعالی سره الاقدس و بقوت تصرف ازان مقامات گذرانیده باصل الاصل
و اصل گردانیدند و ازانجا بعالم باز گردانیدند چنانکه از هر مقامی باز می گردانیدند و
آن درویش را مایهٔ نسبت فردیه که عروج اخیر مخصوص بآنست از پدر بزرگوار خود حاصل
شده بود و پدر بزرگوار او را از عزیزی که جذبهٔ قوی داشتند و بخواص مشهور بوده اند

آمده لیکن آن درویش بواسطهٔ ضعف بصیرت خویش و قلت ظهور آن نسبت را بیش از قطع منازل
سلوک در خود نمی یافت و اصلا آن را معلوم خود نداشت و نیز آن درویش را توفیق عبادات
نافله خصوصا ادای صلوة نافله مدومی از پدر روی ست و پدر بزرگوار او را این سعادت
از شیخ خود که در سلسلهٔ چشتیه بوده اند حاصل شده بود و ایضا آن درویش را علوم
لدنی از روحانیت حضرت خضر بود علی نبینا و علیه الصلوة و السلام و التحیة لیکن تا زمانی که
از مقام اقطاب نگذشته بود اما بعد از عبور از آن مقام و حصول ترقیات در مقامات
عالیه اخذ علوم از حقیقت خود ست و در خود بخود از خود می یابد غیری را مجال نمانده است
تا در میان در آید و ایضا آن درویش را در وقت نزول که عبارت از سیر عن الله بالله است
بمقامات مشائخ سلاسل دیگر هم عبوری واقع شد و از هر مقام نصیبی فراگرفت و مشائخ
آن مقام مدد و معاون کار او شدند و از خلاصهای نسبتهای خویش نصیبی ارزانی داشتند
اول بمقام اکابر چشتیه قدس الله تعالی اسرارهم عبوری واقع شد و ازان مقام حظے
وافر نصیب او گشت و ازان مشائخ عظام روحانیت حضرت خواجه قطب الدین بیش از
دیگران امداد فرمود و الحق ایشان دران مقام شان عظیم دارند و رئیس آن مقام اند
بعد ازان بمقام اکابر کبرویه قدس الله تعالی اسرارهم گذری واقع شد این هر دو مقام
با عتبار عروج برابر اند لیکن این مقام در وقت نزول از فوق در جانب یمین آن شاهراه
است و مقام اول بجانب یسار آن صراط مستقیم و این شاه راه راهی ست که بعضی از
اکابر اقطاب ارشاد ازان راه بمقام فردیت میروند و بنهایت النهایة میرسند افراد
تنها را راه دیگر ست بی قطبیت ازان راه نمی توان گذشت این مقام درمیان مقام صفات
و این شاهراه واقع شده است کانه برزخ ست میان این دو مقام از هر دو جهت بهره ور ست
و مقام اول در جانب دیگر ازان شاهراه واقع شده است که بصفات مناسبت کم دارد
بعد ازان بمقام اکابر سهروردیه که از شیخ شهاب الدین این طرف اند قدس الله تعالی

اسرار هم عبور واقع شد آن مقام متجلی بنور اتباع سنت سنت علی مصدرها الصلوة والسلام و التحیة و متزین بست بنورانیت مشاهدهٔ فوق الفوق و توفیق عبادات رفیق آن مقام ست بعضی از سالکان نارسیده که بعبادات نافله مشغول اند و بآن آرام دارند نصیبی ازان مقام بواسطهٔ مناسبت بآن مقام یافته اند بالاصالة عبادات نافله مناسب آن مقام ست دیگران را از مبتدیان و منتهیان بواسطهٔ مناسبت بآن مقام ست و آن مقام بس شگرف ست آن نورانیت که درین مقام مشهود میشود در مقامات دیگر کم ست و مشائخ این مقام بواسطهٔ کمال اتباع عظیم الشان و رفیع القدر اند در ابنای جنس خود امتیاز تمام دارند آنچه ایشانرا درین مقام میسر شده است در مقامات دیگر اگرچه باعتبار عروج فوق اند میسر نیست بعد ازان بمقام جذبه فرود آورند و این مقام جامع مقامات جذبات بی اندازه است ازان جا نیز فرود آورند نهایت مراتب نزول تا مقام قلب ست که حقیقت جامعه است و ارشاد و تکمیل بفرود آوردن باین مقام تعلق دارد درین مقام فرود آورند پیش ازان که درین مقام تمکینی پیدا شود باز عروجی واقع شد این زمان اصل را نیز در رنگ ظل واگذاشت ازین عروج که در مقامات قلب واقع شد تمکین پیوست والسلام **منها** قطب ارشاد که جامع کمالات فردیت نیز باشد بسیار عزیز الوجود ست و بعد از قرون بسیار و ازمنهٔ بیشمار این قسم گوهری بظهور می آید و عالم ظلمانی از نور ظهور او نورانی میگردد و نور ارشاد و هدایت او شامل تمام عالم ست از محیط عرش تا مرکز فرش هر کسی را که رشد و هدایت و ایمان و معرفت حاصل میشود از راه او می آید و از و مستفاد میگردد دلی توسط او هیچکس باین دولت نمی رسد مثلا نور هدایت او در رنگ دریای محیط تمام عالم را فرو گرفته است و آن دریا گویا منجمد ست که اصلا حرکت ندارد شخصی که متوجه آن بزرگست و با اخلاص دارد و یا آنکه آن بزرگ متوجه حال طالبی شده در وقت توجه گویا روزنی در دل طالب گشاده میشود ازان راه بقدر توجه و اخلاص ازان دریا سیراب می گردد همچنین شخصی که متوجه

ذکر الٰہی ست جل شانہ و آن عزیز اصلا متوجہ نیست نہ از انکار بلکہ او را نمی شناسد ہمین قسم افادہ آن جا ہم حاصل میشود لیکن در صورت اولی بیشتر از صورت ثانیہ است اما شخصی کہ منکر آن بزرگست یا آن بزرگ از و در بارست ہر چند بذکر الٰہی تعالی و تقدس مشغول ست امّا از حقیقت رشد و ہدایت محروم ست ہمان انکار او سدّ راہ فیض او می گردد بی آن کہ آن عزیز متوجہ عدم افادہ او شود و قصد ضرر او نماید حقیقت ہدایہ از وی مفقود ست صورت رشد ست صورت بمعنی قلیل النفع ست و جماعہ کہ اخلاص و محبت بآن عزیز دارند ہر چند از توجہ مذکور و ذکر الٰہی تعالی شانہ خالی باشند نیز ایشان را بواسطہ مجرد محبت نور رشد و ہدایت میرسد والسلام علی من اتبع الہدی **منہا** دری کہ اوّل باین درویش کشادند ذوق یافت بود نہ یافت و ثانیا یافت میسر شد و ذوق یافت مفقود گشت و ثالثا یافت نیز در رنگ ذوق یافت مفقود شد فالحالۃ الثانیۃ حالۃ الکمال و الوصول الی درجۃ الولایۃ الخاصۃ المقام الثالث مقام التکمیل و الرجوع الی الخلق للدعوۃ و الحالۃ السابقۃ کمال فی جہۃ الجذبۃ فقط فاذا یضم الیہا السلوک و تم حصلت الحالۃ الثانیۃ ثم الثالثۃ و لیس للمجذوب المجرد عن السلوک من الحالۃ الثانیۃ و الثالثۃ نصیب اصلا فالکامل المکمل ہو المجذوب السالک ثم السالک المجذوب و ما سواہما فلیس بکامل و لا مکمل اصلا فلا تکن من القاصرین و الصلوۃ و السلام علی خیر البشر سیدنا محمد و آلہ الاطہر **منہا** این درویش در اواخر ماہ ربیع الآخر بخدمت عزیزی کہ از خلفای این خانوادہ بزرگ بودند مشرف گشت و طریقہ این بزرگواران را اخذ نموده در منتصف شہر رجب ہمان سال بحضور نقشبندیہ کہ دران موطن اندراج نہایۃ در بدایۃ ست مستعد گشت و آن عزیز فرمود کہ بنسبت نقشبندیہ عبارت ازین حضور ست و بعد از دہ سال کامل و چند ماہ در نصف اوّل ماہ ذی القعدہ + نہایتی کہ در بدایۃ از پس چندین پردہای بدایات و اوساط جلوہ گر شدہ بود خرق و پوش نمودہ متجلی گشت و یقین ہیوست کہ در بدایۃ صوتی بود ازین اسم و سخنی بود ازین پیکر و اسمی بود ازین مسمی شتان ما بینہما حقیقت کار اینجا

منکشف شد و سر معامله اینجا آشکارا گشت من لم یذق لم یدر والصلوة والسلام علی سید الانام
و آله الکرام و اصحابه العظام **منها** و اما بنعمت ربک فحدث این درویش روزی در حلقهٔ
یاران خود نشسته بود و نظر بر خرابیهای خود داشت و این نظر غالب آمده بود بحدیکه خود را
بی مناسبت تام باین وضع میافت درین اثنا بحکم من تواضع لله رفعه الله این دور افتاده را
از خاک مذلت برداشتند و این ندا در سر او در دادند که غفرت لک و لمن توسل بک الی
بوسطة او بغیر واسطة الی یوم القیامة و بتکرار باین معنی نواختند بحدیکه گنجایش ریب نماند
و الحمد لله سبحانه علی ذلک حمدا کثیرا طیبا مبارکا فیه مبارکا علیه و کما یحب ربنا و یرضی والصلوة
و السلام علی رسوله سیدنا محمد و آله کما یحری بعد ازان بافشای این واقعه مامور ساختند

ع اگر پادشه بر در پیرزن ✣ بیاید تو ای خواجه سبلت مکن ✣ ان ربک واسع المغفرة

منها سیر الی الله عبارت از سیر تا اسمی ست از اسمهای الهی جل شانه که مبدأ تعین لکسبت
و سیر فی الله عبارت از سیر در ان اسم ست الی ان ینتهی الی حضرة الذات الاحدیة المجردة
عن اعتبار الاسماء و الصفات و الشیون و الاعتبارات و این تفسیر بر تقدیریست آید
که مراد از اسم مبارک الله مرتبهٔ وجوب داشته شود که مستجمع اسماء و صفاتست اما اگر مراد
ازین اسم مبارک ذات بحت بوده باشد پس سیر فی الله بمعنی مذکور داخل سیر الی الله
باشد و سیر فی الله صلا برین تقدیر متحقق نشود چه سیر در نقطهٔ نهایة النهایة متصور نیست و
بعد از رسیدن بآن نقطه بی توقف رجوع بعالم ست که معبر بسیر عن الله بالله است
این معرفتی ست که مخصوص بواصلان نهایة النهایة ست غیر این درویش از اولیای الله
هیچکس باین معرفت تکلم نکرده است الیه یجتبی الیه من یشاء والحمد لله رب العالمین والصلوة و
السلام علی سید المرسلین محمد و آله اجمعین **منها** در کمالات ولایت اقدام متفاوت اند جمعی باندک
که استعداد حصول یک درجه از درجات ولایت دارند و بعضی دیگر استعداد دو درجه دارند
و طائفه را استعداد سه درجه است و گروهی را قابلیت چهار درجه و آحادی باشند که مستعد

پنج درجه باشند و هم الاقلون حصول درجهٔ اولی ازین درجات پنجگانه وابسته بتجلی افعال
است و درجهٔ ثانی منوط بتجلی صفات و ثالثهٔ اخیره مرتبط بتجلیات ذاتیه علی تفاوت درجاتها
اکثری از یاران این درویش مناسبت بدرجهٔ ثالثه دارند از درجات مذکوره و قلیلان
مناسبت بدرجهٔ رابعه و اقلان مناسبت بدرجهٔ خامسه که نهایت درجات ولایت ست
و کمالی که نزد این درویش معتبر ست ما ورای این درجات ست بعد از زمان اصحاب
کرام رضوان الله تعالی علیهم اجمعین این کمال ظهور نیافته است فوق کمال جذبه و سلوک
است فرد انشاء الله تعالی این کمال در حضرت مهدی ظهور خواهد یافت و الصلوة و السلام علیه
خیر البریة منها و اصلان نهایة النهایة را در وقت رجوع قهقری نزول با فضل غایات ست
و مصداق وصلها نهایة النهایة همین نزول غایة الغایة ست و چون نزول باین خصوصیت
واقع میشود صاحب رجوع بکلیة خود متوجه عالم اسباب میگردد نه آنکه بعض او متوجه جناب
حضرت سبحانه و بعض دیگر متوجه خلق که این علامت عدم وصول ست بنهایة النهایة و عدم
نزول ست بغایة الغایة غایة ما فی الباب در وقت ادای نماز که معراج مومن ست لطائف
صاحب رجوع را توجه خاص بجناب اقدس جل سلطانه می افتد و تا ادای نماز می ایستد
بعد از فراغ نماز باز بکلیة متوجه خلق میگردد و لیکن در وقت ادای فرائض و سنن لطائف
سته متوجه جناب قدس می گردند و در وقت ادای نوافل الطف این لطائف متوجه اند
فقط حدیث لی مع الله وقت تواند بود که اشارت باین وقت خاص باشد که مخصوص بنماز ست
و قرینه بر تعین این اشارت حدیث قرة عینی فی الصلوة تواند بود و علاوه این قرینه کشف صحیح
است و الهام صریح این معرفت از معارف مخصوصهٔ این درویش ست مشائخ این
کمال را در جمع بین التوحیدین و الاستقامتین دانسته اند و الامر الی الله سبحانه و السلام علی من اتبع الهدی و
التزم شریعة المصطفی علیه و علی آله الصلوة و التسلیمات انمها و اکملها منها مشائخ فرموده اند
که مشاهدهٔ اهل الله بعد از وصول بمرتبهٔ ولایت در انفس ست مشاهدهٔ آفاقی که در سیر الی الله

در اثنای راه میسر شده بود معتبر نیست و آنچه برین درویش منکشف گردانیده اند آن ست
که مشاهده در انفس نیز در رنگ مشاهده در آفاق معتبر نیست آن مشاهده نه مشاهده حقیقت بود
است سبحانه او تعالی بیچون و بیچگونه است در آئینه چون گنجایش ندارد چه آئینه آنانیت و چه
آئینه انفس او سبحانه داخل عالم ست نه خارج نه متصل ست بعالم و نه منفصل از عالم شهود رویت
او تعالی نیز نه در عالم ست و نه در خارج عالم نه اتصال بعالم دارد و نه انفصال از عالم لهذا
رویت اخروی را بلا کیف گفته اند از حیطه عقل و وهم خارجست در دنیا این سر را بر خواص
منکشف گردانیده اند هر چند رویت نیست کالرویت ست این دولت عظمی ست که بعد
از زمان اصحاب رضوان الله تعالی علیهم اجمعین کم کسی باین دولت مستعد گشته است
هر چند این سخن امروز مستبعد مینماید و مقبول اکثری نمی گردد اما اظهار نعمت عظمی می نماید کو تا
اندیشان قبول کنند یا نه و این نسبت باین خصوصیت فرداد حضرت مهدی ظهور خواهد یافت
ان شاء الله تعالی والسلام علی من اتبع الهدی والتزم متابعة المصطفی صلوات الله تعالی وتسلیماته علیه وعلی
آله واصحابه اجمعین **منها** چون طالبی پیش شیخی بیاید باید که اورا اول استخاره فرماید از سه استخاره تا هفت استخاره
تکرار نماید بعد از استخاره ها اگر مذبذبی در طالب پیدا نشد شروع در کار او نماید اول او را طریق توبه تعلیم دهد و در وقت
نماز توبه گزاردن فرماید که بحصول توبه درین راه قدم زدن سود مند ست اما باید که در حصول
توبه بقدر اجمال اکتفا نماید و تفصیل آن را بمرور ایام حواله کند که هم درین او ان بسیار قاصر اند
اگر اول تکلیف تحصیل تفصیل توبه کرده شود ناچار حصول آن مدتی طلبد و شاید درین مدت فتوری
در طلب آورد و از مطلب باز ماند بلکه توبه را هم سرانجام نه دهد بعد ازان طریقی که مناسب
استعداد طالب ست تعلیم نماید و ذکری که ملایم قابلیت اوست تلقین فرماید و توجهی بکار
او در کار دارد و التفاتی بحال او مرعی نماید و آداب و شرائط راه را با و بیان سازد
و در متابعت کتاب و سنت و آثار سلف صالحین ترغیب فرماید وصول مطلوب بی این
متابعت محال داند و اعلام نماید که کشوف و وقائع که سر موئی مخالفت بکتاب و سنت

داشتہ باشد اعتبار نکند بلکہ مستغفر باشد و تصحیح عقائد بمقتضای آرای فرقہ ناجیہ
اہل سنت و جماعت نصیحت نماید و بتعلیم احکام فقہیہ ضروریہ و عمل بموجب آن علم تاکید نماید
کہ طیران در ین راہ بی این دو جناح اعتقادی و عملی میسر نیست و تاکید نماید کہ در لقمہ محرم و
مشتبہ احتیاط را نیک مرعی دارد و ہر چیہ یابد نخورد و از ہر جا کہ یابد تناول نماید تا قوای
شریعت غرا در ین باب درست تکند باجملہ در جمیع امور کرمیہ ما اتکم الرسول فخذوہ و ما نہکم
عنہ فانتہوا را نصب عین خود سازد حال طالبان از دو امر خالی نیست یا از اہل کشف
و معرفت اند یا از ارباب جہل و حیرت اما بعد از طی منازل و رفع حجب ہر دو طائفہ
را اصل اند در نفس وصول مزیتی نیست یکی را بر دیگری چنانکہ دو شخص بعد از طی منازل
بعیدہ بکعبہ میرسند یکی منازل راہ را تماشا کردہ رفت و تفصیل ہر کدام از منازل را بقدر
استعداد خود دانستہ رسید و دیگری از منازل راہ چشم دوختہ رفت و تفصیل اطلاع نیافتہ
بکعبہ رسیدہ ہر دو شخص در وصول بکعبہ مساوی اند ہیچکدام را زیادتی نیست در تحقیق
وصول بر دیگری اگرچہ در معرفت منازل راہ متفاوت افتادہ اند و بعد از رسیدن
بمطلوب ہر دو را جہل لازم ست لان المعرفۃ فی ذات اللہ تعالی جہل و عجز عن المعرفۃ
بباید دانست کہ قطع منازل سلوک عبارت از طی مقامات عشرہ است و طی مقامات عشرہ
منوط بایں تجلیات ثلثہ تجلی افعال و تجلی صفات و تجلی ذات و ازین مقامات غیر از مقام
رضا ہمہ وابستہ تجلی افعال و تجلی صفات اند و مقام رضا منوط بتجلی ذات ست تعالی
و تقدس و بمحبت ذاتیہ کہ مستلزم مساوات ایلام محبوبست با انعام او نسبت بمحب یکسان
لاجرم رضا متحقق شود کراہتہ برخیزد و ہمچنین بلوغ این جمیع مقامات بحد کمال در وقت حصول تجلی
ذاتیست کہ فنای اتم وابستہ بآنست اما حصول نفس مقامات تسعہ در تجلی افعال
و تجلی صفاتست مثلاً ہر گاہ قدرۃ کاملہ او را سبحانہ بر خود و بر جمیع اشیا مشاہدہ نماید
بی اختیار بتوبہ و انابت رجوع کند و خائف و ترسان باشد و در ہیچ شیوہ خود سازی

و بر تقدیرات او مصبر پیش گیرد و در طاقتی بگذارد و چون مولای نعم او را اندر عطا و منع
از و مشاهد سبحانه ناهار در مقام ستکر آید و در توکل قدم راسخ نهد و چون عطوفت و
مهربانی متجلی شود در مقام رجا در آید و چون عظمت و کبریائی او مشاهده نماید دنیای دنی
در نظر او خوار و بی اعتبار در آید ناچار بیزهدی در دنیا پیدا شود و فقر اختیار کند و
زهد دیدن خود گیرد و اما باید دانست که حصول این مقامات بتفصیل و ترتیب مخصوص لیک
مجذوبست و مجذوب سالک را طی این مقامات بر سبیل اجمال ست چه او را عنایت
ازلی گرفتار محبتی ساخته است که تفصیل آنهائی تواند پرداخت در ضمن آن محبت
زبدهٔ این مقامات و خلاصهٔ این منازل بروجه اتم او را حاصل ست که صاحب تفصیل را
میسر نشده است والسلام علی من اتبع الهدی و اما طالب را باید که اهتمام در نفی آلهه باطله
آفاقی و انفسی نماید و در جانب اثبات معبود بحق هر چه در حوصلهٔ فهم و وهم او در آید آنرا نیز در تحت
نفی داخل سازد و اکتفا بموجودیت آن نماید اگرچه وجود را هم دران موطن گنجایش نیست
ما ورای وجود باید طلبید علمای اهل سنت نیز گفته اند که وجود واجب تعالی زائد ست
بر ذات او سبحانه وجود را عین ذات گفتن و ورای وجود امر دیگر اثبات نا کردن از قصور
نظر ست قال الشیخ علاء الدولة فوق عالم الوجود عالم الملک الودود و این درویش را
چون از عالم وجود بالا گذرانیدند تا چند گاه که مغلوب حال بود خود را از روی علم
تقلیدی از اهل اسلام می شمرد و بالجمله هر چه در حوصلهٔ ممکن در آید بطریق اولی ممکن
نباید فسبحان من لم یجعل للخلق الیه سبیلا الا بالعجز عن معرفته گمان نکنند که ازین فنا فی
الله و بقا بالله ممکن واجب گردد چه آن محال ست و مستلزم قلب حقائق پس چون
ممکن واجب نگردد غیر از عجز از ادراک واجب تعالی نصیب ممکن نباشد ؎ عنقا شکار
کس نشود دام باز چین ؎ کانجا همیشه باد بدست ست دام را ؎ بلند همتی همین طور مطلب را
میخواهد که هیچ از و بدست نیاید هیچ نام و نشان از و پیدا نشود جمعی هستند که مطلبی

میخواهند که آن را عین خود یابند و قرب و معیت با و پیدا سازند آن ایشانند من چنینم یا رب والسّلام **منها** حضرت خواجه نقشبند قدس الله تعالی سره الاقدس فرموده اند که آئینه هر یک از مشائخ را دو جهت ست و آئینه عمر اشش جهت ما تا که این کلمهٔ قدسیه را تا این زمان هیچ یکی از خلفای این خانوادهٔ بزرگ بیان نکرده است بلکه باشاره و رمزی هم دران باب سخن نرانده این حقیر قلیل البضاعة را چه رسد که در شرح آن اقدام نماید و در کشف آن زبان گشاید اما چون حضرت حق سبحانه و تعالی بمحض فضل خویش سر این معما را برین حقیر بگشود و حقیقت آن کما ینبغی وانمود بخاطر رسید که این دُرِ مکنون را بنیان بیان در سلک تحریر کشد و بزبان ترجمان در حیز تقریر آرد بعد از ادای استخاره شروعی دران باب نموده آمد والمسئول من الله سبحانه العصمة والتوفیق باید دانست که مراد از آئینهٔ قلب عبارتست که برزخست بین الروح والنفس و از دو جهت جهت روح و جهت نفس مراد داشته اند پس مشائخ را در وقت وصول بمقام قلب هر دو جهت آن منکشف میگردد و علوم و معارف آن هر دو مقام که مناسب قلب ست فائض میشود بخلاف طریقی که حضرت خواجه بآن ممتاز ند و نهایت دران موطن در بدایة مندرج ست آئینهٔ قلب را دران طریق شش جهت پیدا می شود و بیانش آنست که براکابر این طریقه علیه منکشف گردانیده اند که هر چه در کلیة افراد انسانی ثابت ست از لطائف سته در قلب تنها نیز تحقق ست از نفس و قلب و روح و سر و خفی و اخفی که از شش جهت این شش لطیفه مراد داشته اند پس سیر سائر مشائخ بر ظاهر قلب ست و سیر این بزرگواران در باطن قلب و باین سیر بالبطن بطون آن میسر شد و علوم و معارف این هر شش لطیفه در مقام قلب منکشف میگردد اما علومی که مناسب مقام قلب اند این ست بیان کلمهٔ قدسیهٔ حضرت خواجه قدس الله تعالی سره این حقیر را درین مقام ببرکت این بزرگواران مزید بر مزید ست و تدقیق بعد تحقیق و بحکم کریمهٔ واما بنعمت ربک فحدث رمزی ازان مزید و اشاره ئی ازان تدقیق مینماید و منه سبحانه

العصمۃ والتوفیق بدانکہ قلب قلب تیرتخمن لطائف ست برقیاس قلب لیکن در
قلب قلب بواسطہ تنگی دائرہ یا سر دیگر و لطیفہ از لطائف ستہ مذکورہ بطریق جزئیہ ذاتیہ
تمشوند لطیفہ نفس و لطیفہ اخفی و کذا الحال فی القلب الذی فی المرتبۃ الثالثۃ الا انہ لا یظہر فیہ
الخفی ایضا و کذا الحال فی القلب الذی فی المرتبۃ الرابع الا انہ لا یظہر فیہ السر ایضا مع ظہور القلب
و الروح فیہ و فی المرتبۃ الخامس لا یظہر الروح فیہ ایضا فما بقی الا قلب محض و بسیط صرف لا یتمیز
فیہ لشئی اصلا و مما ینبغی ان یعلم ہہنا من بعض المعارف العالیۃ لیتوصل بہ الی ما ہو نہایۃ النہایۃ
و غایۃ الغایۃ فاقول بتوفیق اللہ سبحانہ عن جمیع ما ظہر فی العالم الکبیر تفصیلا فہو ظاہر فی العالم
الصغیر اجمالا و نعنی بالعالم الصغیر الانسان فاذا صقل العالم الصغیر و نور ظہر فیہ بطریق المرآتیۃ
جمیع ما فی العالم الکبیر تفصیلا لانہ بالصقالۃ و التنویر اتسع دعاؤہ فزال حکم صغرہ و کذا الحال فی القلب
الذی بنسبتہ مع العالم الصغیر کنسبۃ العالم الصغیر مع العالم الکبیر من الاجمال و التفصیل فاذا صقل
العالم الاصغر الذی ہو عالم القلب و دست الظلمۃ الطاریۃ علیہ ظہر فیہ بطریق المرآتیۃ ایضا ما فی
العالم الصغیر تفصیلا و ہکذا الحال فی قلب القلب بالنسبۃ الی القلب من الاجمال و التفصیل و ظہور
التفصیل فیہ بعد ان کان مجملا بسبب التصفیۃ و النورانیۃ و علی ہذا القیاس القلب الذی فی
المرتبۃ الثالث و القلب الذی فی المرتبۃ الرابع فی الاجمال و التفصیل و ظہور التفصیل الذی فی
المراتب السابقۃ فیہما بسبب الصقالۃ و النورانیۃ و کذا القلب الذی فی المرتبۃ الخامس فانہ
مع بساطتہ و عدم اعتبار شئی فیہ یظہر فیہ بعد التصفیۃ الکاملۃ ما ظہر فی جمیع العوالم من العالم الکبیر و
الصغیر و الاصغر و ما بعدہا من العوالم کما مر فہو الضیق الاوسع و البسیط الابسط و الاقل الاکثر و ما خلق
شئی من الاشیاء بہذہ الصفۃ و ما وجد احد اشد مناسبۃ بصانعہ تعالی و تقدس من ہذہ
اللطیفۃ البدیعۃ فلا جرم یظہر فیہ من عجائب آیات صانعہ سبحانہ ما لا یظہر فی احد من خلقہ و لذا
قال تعالی فی الحدیث لا یسعنی ارضی و لا سمائی و لکن یسعنی قلب عبدی المومن و العالم الکبیر
و ان کان اوسع المرایا للظہور الا انہ لکثرتہ و تفصیلہ لا مناسبۃ لہ مع من لا کثرۃ فیہ اصلا و لا تفصیل

فیہ راسا والحری للمناسبۃ ہو الضیق الاوسع والبسیط الابسط والاقل الاکثر کما لا یخفی فاذا بلغ العارف الاتم معرفۃ والاکمل مشہودا ہذا المقام العزیز وجودہ الشریف رتبتہ یصیر ذلک العارف قلبا لجمیع العوالم کلہا والظہورات جمیعہا وہو المتحقق بالولایۃ المحمدیۃ والمشرف بالدعوات المصطفیۃ علی صاحبہا الصلوۃ والسلام والتحیۃ فالاقطاب والاوتاد والابدال داخلون تحت دائرۃ ولایتہ والافراد والاحاد وسائر فرق الاولیاء مندرجون تحت انوار ہدایتہ لما ہو النائب مناب رسول اللہ والمہدی یہدی حبیب اللہ وہذہ النسبۃ الشریفۃ العزیزۃ وجودہا مخصوصۃ باحد المرادین لیس للمریدین من ہذا الکمال نصیب ہذا ہو النہایۃ العظمی والغایۃ القصوی لیس فوقہ کمال ولا اکرم منہ نوال لو وجد بعد الوف سنۃ مثل ہذا العارف لاغتنم ویسیری برکتہ الی مدۃ مدیدۃ وآجال متباعدۃ وہو الذی کلامہ دواء ونظرہ شفاء وحضرت المہدی یسیوجد علی ہذہ النسبۃ الشریفۃ من ہذہ الامۃ الخیرۃ ذلک فضل اللہ یؤتیہ من یشاء واللہ ذو الفضل العظیم وحصول ہذہ الدولۃ القصوی منوط باتمام طریقی السلوک والجذبۃ تفصیلا مرتبۃ بعد مرتبۃ والکمال مقام الفناء الاتم والبقاء الاکمل درجۃ بعد درجۃ وہذا لا تیسیر الا بکمال متابعۃ سید المرسلین وحبیب رب العالمین علیہ وعلی آلہ من الصلوات افضلہا ومن التسلیمات اکملہا الحمد للہ الذی جعلنا من متابعیہ والمسئول من اللہ سبحانہ کمال متابعتہ والثبات علیہ والاستقامۃ علی شریعتہ ویرحم اللہ عبدا قال آمینا وہذہ المعارف من الاسرار الدقیقۃ والرموز الحقیقۃ ما تکلم بہا احد من اکابر الاولیاء وما اشار الیہا احد من اعاظم الاصفیاء استاثر اللہ سبحانہ ہذا العبد بہذہ الاسرار وافشائہا بصدقۃ حبیبہ علیہ وعلی آلہ الصلوات والتسلیمات ولنعم ما قال فی الشعر الفارسی ؎ اگر پادشہ بر در بیرزن + بباید تواضع اجہ سلطنت مکن

لیس قبولہ تعالی معللا بشیء ولا مسببا بسبب بل یفعل اللہ ما یشاء ویحکم ما یرید واللہ یختص برحمتہ من یشاء واللہ ذو الفضل العظیم وصلی اللہ تعالی علی سیدنا وآلہ وسلم وبارک وعلی جمیع الانبیاء والمرسلین وعلی الملائکۃ المقربین وعلی عبادہ الصالحین والسلام علی من اتبع الہدی فی التزم

متابعت المصطفی علیہ الصلوۃ والسلام مستہار روح از عالم بیچونی ست پس لامکانیۃ او بحسب
باشد ہر چند بیچونی او نسبت بمرتبۂ وجوب تعالت و تقدست عین چون ست
و لامکانیۃ او نظر بلامکانی حقیقی جل سلطانہ عین مکانیۃ گویا عالم ارواح برزخ ست
درمیان عالم و مرتبۂ بیچونی پس ہر دو رنگ را دارد ناچار عالم چون او را بچون میداند
و نظر بمرتبۂ بیچونی عین چونست و این نسبت برزخیت او را باعتبار فطرت اصلی اوست
اما بعد از تعلق باین بدن عنصری و گرفتاری باین ہیکل ظلمانی او از برزخیت برآمدہ است
و بتمام بعالم چون فرود آمدہ و رنگ بیچونی از وی متواری گشتہ مثل او مثل ہاروت و ماروت
کہ بواسطۂ بعضی حکم و مصالح ارواح ملائکہ بحضیض بشریۃ فرود آمدہ اند چنانچہ گفتہ اند پس اگر
عنایت خداوندی جل شانہ دستگیری نماید تا ازین سفر رجوعی واقع شود و ازین منزل
سیر رجوعی فرماید نفس ظلمانی و بدن عنصری نیز متابعت او عروجی خواہند نمود و طی منازل
خواہند فرمود درین ضمن آنچہ مقصود از تعلق روح و تنزل اوست بظہور خواہد آمد و اماره
باطمینان خواہد پیوست و ظلمانی بنورانی مبدل خواہد گشت و چون روح این سفر را تمام
کند و آنچہ مقصود از نزول بود بانجام رساند بہ برزخیت اصلی خواہد رسید و نہایت
در رجوع بہ بدایت خواہد یافت و چون قلب از عالم ارواحست نیز در برزخیت توطن
خواہد نمود و نفس مطمئنہ کہ رنگے از عالم امر دارد چہ او برزخ ست میان قلب و بدن
نیز ہمانجا اقامت خواہد نمود و بدن عنصری کہ مرکب از عناصر اربعہ ست تا بعالم کون و
مکان استقرار خواہد یافت و بطاعت و عبادت خواہد پرداخت بعد ازین اگر سرکشی
و مخالفت واقع شود فی الجملہ منسوب بطبائع عنصر خواہد بود مثلاً جزو ناری کہ بالذات
سرکش و مخالف طلب ست در رنگ ابلیس لعین ندای ناخیر منہ خواہد برآورد و نفس
مطمئنہ از سرکشی باز ماندہ است چہ او از حق جل سلطانہ راضی گشتہ و حق سبحانہ از وی
راضی و مرضی و سرکشی از راضی و مرضی متصور نیست اگر سرکشی از قالب ست مانا کہ

سید البشر علیہ وعلی آلہ الصلوات والتسلیمات انتہاد الکلہا بتغییر بجہاد الکبر ازین سرکشی ابلیسی
فرمودہ باشند کہ منشأ آن جزو قالبی ست و آنکہ فرمودہ اند اسلم شیطانی مراد ازان
یا شیطان آفاقیست کہ قرین اوست علیہ الصلوۃ والسلام و مراد ازینجا شیطان انفسی ست
ہر چند صولت این شیطان نیز شکستہ است و از تمرد باز ماندہ اما بالذات لا ینفک
عن الذات سیاہی از حبشی کی رود کہ خود رنگست و یا مراد ازان شیطان انفسی ست
و اسلام آن مستلزم انتفای سرکشی بالکلیہ نیست با وجود اسلام اگر ترک عزیمت خواہد
و مرتکب رخصت گردد جائز ست و اگر صغیرہ بوجود آید کہ دران حسنہ نباشد ہم گنجایش
دارد بلکہ حسنۂ ابرار کہ نزد مقربان سیئہ است نیز ازین قبیل ست اینہمہ اتسام سرکشی ست
و این بقای سرکشی ازوی از برای اصلاح و ترقی اوست چہ بعد از حصول این امور کہ
نہایت نقص دران بحصول ترک اولی ست آن قدر ندامت و پشیمانی و توبہ و استغفار
دست میدہد کہ موجب ترقیات بی نہایت میگردد و چون بدن عنصری در مقر خود استقرار
یافت بعد از مفارقت لطائف ستہ و عروج آنہا در عالم امر ہر آئینہ خلیفۂ آنہا در عالم
ہمین بدن خواہد ماند و کار ہمہ آنہا خواہد کرد بعد ازین اگر الہام ست بر ہمین مضغہ است
کہ خلیفۂ حقیقت جامعۂ قلبیہ است و آنچہ در حدیث نبوی علیہ الصلوۃ والسلام آمدہ است
من خلص للہ اربعین صباحا ظہرت ینابیع الحکمۃ من قلبہ علی لسانہ مراد ازین قلب واللہ
سبحانہ اعلم ہمین مضغہ است و در احادیث دیگر این مراد متعین ست کما قال علیہ الصلوۃ
والسلام انہ لیغان علی قلبی و انی لاستغفر اللہ فی الیوم سبعین مرۃ و بکلیۃ از غین
بر آمدہ است و در احادیث دیگر آمدہ از تقلب قلب کما قال علیہ الصلوۃ والسلام قلب
المومن بین اصبعین من اصابع الرحمن الخ و قال صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم قلب المومن
کریشۃ فی ارض فلاۃ الخ و قال علیہ الصلوۃ والسلام اللہم ثبت قلبی علی طاعتک و التقلب و
عدم الثبات ثابتۃ لہذہ المضغۃ لان الحقیقۃ الجامعۃ لا تقلب لہا اصلا بل ہی مطمئنۃ راسخۃ علی

الاطمینان والخلیل علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام انما طلب اطمینان القلب اراد بہ من حیث
المضغۃ لا غیر لان قلبہ الحقیقی قد کان مطمئنا بلا ریب بل نفسہ ایضا کانت مطمئنۃ بسیاستہ
قلبہ الحقیقی قال صاحب العوارف قدس سرہ ان الالہام صفۃ النفس المطمئنۃ التی
عرجت فی مقام القلب وان التلوینات والتقلیبات حتی تکون صفات النفس المطمئنۃ
وہو کما ترٰی مخالف للاحادیث المذکورۃ ولو تیسر العروج من ہذا المقام الذی اخبر
الشیخ عنہ تعلم الامر کما ہو علیہ ولاح صدق ما اخبرت بہ وطابق الکشف والالہام
بالاخبارات النبویۃ علی صاحبہا الصلوٰۃ والسلام والتحیۃ ولقد تعلم ان ما اخبرت بہ من
خلافۃ المضغۃ وورود الالہام علیہا وصیرورتہا صاحب احوال وتلوینات مما کبر علی
المتعصبین الجاہلین القاصرین عن حقیقۃ الامر وثقل علیہم فماذا یقولون فی الاخبار النبویۃ
علیہ وعلی آلہ الصلوٰۃ والسلام حیث قال ان فی جسد بنی آدم لمضغۃ اذا صلحت صلح الجسد
کلہ واذا فسدت فسد الجسد کلہ الا وہی القلب جعل صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم المضغۃ
ہی القلب علی سبیل المبالغۃ وناط صلاح الجسد وفسادہ بصلاحہا وفسادہا فیجوز لہذہ
المضغۃ ما یجوز للقلب الحقیقی وان کان علی سبیل النیابۃ والخلافۃ واعلم ان الروح لما فارق
الجسد بالموت الذی ہو قبل الموت وجد العارف الواصل روحہ غیر داخل فی الجسد ولا
خارج عنہ ولا متصل معہ ولا منفصل عنہ ووجدان للروح تعلقا مع الجسد لصلاح الجسد بل لغرض یعود
الی الروح کمالہ ایضا وذلک التعلق ہو منشا الصلاح والخیر فی الجسد ولولا ذلک التعلق
لصار الجسد بحذافیرہ شرا ونقصانا وہکذا الحال للواجب تعالی مع الروح وغیرہ فانہ
تعالی غیر داخل فی العالم ولا خارج عنہ ولا متصل معہ ولا منفصل عنہ ولہ سبحانہ تعلق
مع العالم خلقا وابقاء وافاضۃ للکمالات للنعم والخیرات فان قلت ان علماء اہل الحق
ما تکلموا فی الروح مثل ہذا الکلام بل کادوا لم یجوزوہ وانت تلزم وفاقہم فی القلیل والکثیر
فما وجہہ قلت العالم بحقیقۃ الروح قلیل منہم فہم مع قلتہم انما لم یتکلموا لکشف الکمالات الروحیۃ

واکتفوا بالاجمال اجتنابا عن سورۃ فہم العوام و وقوعہم فی الضلال فان الکمالات الروحیۃ شبیہۃ صورۃ بالکمالات الوجوبیۃ والفرق دقیق لایطلع علیہ الا الراسخون من العلماء فرادا المصلحۃ فی الاجمال بل فی الانکار عن بینہ وکشف عن حقیقتہ فلاینکرون کمالاتہ التی سبق ذکرہا والعبد الضعیف انما بینہ وکشف عن بعض خواصہ اعتمادا علی علمہ الصحیح وکشفہ الصریح بعون اللہ سبحانہ وتوفیقہ وصدقۃ حبیبہ علیہ الصلوۃ والسلام وآلہ الکرام مع ازالۃ شبہۃ بقیۃ عن البیان فافہم ومما ینبغی ان یعلم ان الجسد کما استفاد من الروح کمالات لاتحصی فالروح ایضا اکتسب من الجسد فوائد عظمی حیث صار سمیعا بصیرا متکلما متجسدا بالجسد مکتسبا مباشرا الافعال ناسبت بعالم الاجساد وچون نفس مطمئنہ بروحانیان ملحق شد چنانکہ بالا گذشت عقل بجای او در عالم اجساد بخلافت او نشست وعقل معاد نام یافت این زمان فکر و اندیشۂ او ہمہ برای آخرت مقصور گشت واز اندیشۂ معیشت فارغ آمد وشایان فراست شد بواسطۂ نوریکہ او را عطا فرمودہ اند این مرتبہ نہایت مراتب کمالات عقل ست نا قصے اینجا اعتراض نکند کہ نہایت مراتب کمالات عقل میباید کہ در نسیان معاش و معاد متحقق شود کہ در مبدء اندیشۂ او غیر حق سبحانہ وتعالی ہیچ نباشد چہ دنیا وچہ آخرت گوئیم کہ این نسیان در اثنای راہ او را حاصل شدہ بود در مرتبۂ فنا فی اللہ واین کمال بمراحل ازان متجاوز ست اینجا رجوع علمست بعد از حصول جہل وعود فراست بعد از تحقیق جمع وحصول اسلام حقیقی ست بعد از کفر طریقت کہ در مرتبۂ جمع ست و فلسفۂ کثیر السفہ کہ در عقل مراتب اربع ثابت کردہ اند وکمالات عقل را در ان منحصر دانستہ اند از کمال نادانیست حقیقت عقل را با کمالات تابعۂ او بعقل و وہم نمی توان دانست کشف صحیح والہام صریح درکار ست کہ مقتبس از مشکوۃ انوار نبوتست صلوات اللہ تعالی وتسلیماتہ علی جمیع الانبیاء والمرسلین عموما وعلی افضلہم حبیب اللہ خصوصا اگر پرسند کہ در عبارات مشائخ واقع شدہ است کہ عقل ترجمان روحست معنی آن چہ باشد

گوئیم کہ علوم و معارف کہ تلقی روحانی از مبدئ فیاض فائض میشود قلب کہ از عالم ارواحست اخذ می کند بترجمان آن عقل ست کہ آن را محرّر و ملخص ساختہ شایان فہم گرفتاران عالم خلق میسازد کہ اگر او ترجمانی نکند فہمیدن آن متعسر ست بلکہ متعذر و چون مضغۂ قلبیہ خلیفۂ حقیقت جامعۂ قلبیہ است حکم اصل پیدا کردہ است و تلقی او نیز تلقی روحانی گشتہ و محتاج ترجمان آمدہ است باید دانست کہ زمانی بر عقل معادی آید کہ باعث شوق بمجاورت نفس مطمئنہ میگردد و بجدی کہ او را بمقام آن میرساند قالب را تہی و خالی میگذارد و این زمان تعقل و تذکر نیز بمضغۂ قلبیہ قرار میابد ان فی ذلک لذکری لمن کان لہ قلب روح ہمان قلب خود ترجمان خود گردد درین وقت عارف را معاملہ با قالب افتد جزو ناری آنکہ ندای انا خیر منہ از نہاد آن ظاہر میشد رو بانقیاد می آرد و بتدریج بشرف اسلام حقیقی مشرف میگردد پس خلعت ابلیسی را از وی زائل گردانیدہ و بمقام اصلی نفس مطمئنہ میرسانند و نائب مناب آن میسازند پس در قالب خلیفۂ قلب حقیقی مضغہ آمد و نائب مناب نفس مطمئنہ جزو ناری گشت ؎ زر شد مس وجود من از کیمیای عشق + وجزو ہوائی مناسبت بروح دارد لہذا در وقت وصول سالک و عروج آن بمقام ہوا گاہ باشد کہ ہمین ہوا را بعنوان حقانیت بداند و گرفتار آن بماند چنانچہ در مقام روح ہمین شہود دست میدہد و گرفتار میماند بعضی از مشائخ گفتہ اند کہ سی سال روح را بخدای پرستیدم و چون ازان مقام گذرانیدند حق از باطل جدا شد و این جزو ہوائی بوسطۂ مناسبت بمقام روحی درین قالب قائم مقام روح میگردد و در بعض امور حکم روح پیدا میکند و جزو آبی مناسبت بحقیقت جامعۂ قلبیہ دارد لہذا فیض او بجمیع اشیا میرسد و من الماء کل شئی حیّ باز گشت او بمضغۂ قلبیہ است و جزو ارضی کہ جزو اعظم آن قابلیت بعد از تطہیر از تلویث و نجاست و خست کہ از صفات ذاتیۂ اویند حاکم و غالب درین قالب او میگردد و ہر چہ ہست در قالب حکم او پیدا میکند

و رنگ آن می گیرد و این بواسطۂ جامعیت تامۂ اوست جمیع اجزای قالب فی الحقیقت اجزای
او یند و لهذا کره ارضی مرکز عناصر و افلاک آمد مرکز او مرکز عالم درین وقت معاملۂ قالب
نیز بانجام رسید و نهایت عروج و نزول متحقق گشت و کمال تکمیل نقد وقت آمد آنیست
نهایتی که رجوع به بدایت دارد بدانکه روح با مراتب و توابع خود هر چند بطریق عروج
بمقر خود رسیده بود اما چون هنوز تربیت قالب در پیش داشت توجهی باین عالم دگر
بود و چون معاملۂ قالب بانجام رسید روح با سر و خفی و اخفی و با قلب و نفس و عقل متوجه
جناب اقدس خداوندی جل سلطانه گشت و بکلیه ازین قالب اعراض نمود و قالب
نیز بکلیت خود متوجه مقام عبودیت آمد پس روح با مراتب خود در مقام شهود و حضور
متمکن ست و از دید و دانش ماسوی بکلیت معرض و قالب بتمام بمقام طاعت و
بندگی راسخ ست آنیست مقام فرق بعد الجمع و الله سبحانه الموفق للکمالات و این دو شیرا
درین مقام قدم خاص ست و آن رجوع روحیست با مراتب خود بعالم خلق تا بحق جل و علا
ایشان را دعوت نماید و روح درین وقت حکم قالب پیدا میکند و تابع او میگردد و کار
تا بجائی میرسد که اگر قالب حاضر ست روح نیز حاضر ست و اگر قالب غافل ست
روح نیز غافل مگر در وقت ادای نماز که روح با مراتب خود متوجه جناب اقدس ست
جل شانه قالب اگرچه غافل باشد زیرا که نماز معراج مومن ست باید دانست که
این رجوع و اصل که بکلیت واقع شود از اکمل مقامات دعوت ست این غفلت سبب
حضور جمع کثیر ست غافلان ازین غفلت غافل نشدند و حاضران ازین رجعت جاهل این
مقام اگر بسبیل مدح بمثابه الذم ست فهم هر کوته اندیش اینجا نرسد اگر کمالات این غفلت را
بیان کنم هرگز کسی آرزوی حضور نکند این آن غفلت ست که خواص بشر را بر خواص ملک
فضیلت بخشید این آن غفلت ست که محمد رسول الله صلی الله تعالی علیه و آله و سلم را رحمت
عالمیان گردانید این آن غفلت ست که از ولایت به نبوت میرساند این آن غفلت ست

کہ از نبوت بر رسالت میرساند این آن غفلت ست کہ اولیای عشرت را بر اولیای عزلت مزیت می بخشد این آن غفلت ست کہ محمد رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم را بر صدیق اکبر سبقت میدہد بعد ما کان کاذنی فرس این آن غفلت ست کہ صحو را بر سکر ترجیح می نماید این آن غفلت ست کہ نبوت را بر ولایت افضل میگرداند علی زعم القاصرین این آن غفلت ست کہ بسبب آن قطب ارشاد از قطب ابدال افضلیت پیدا میکند این آن غفلت ست کہ صدیق اکبر رضی اللہ تعالی عنہ از روی آن می نماید آنجا کہ میفرماید لیستنی صحو محمد این آن غفلت ست کہ حضور کمینہ خادم اوست این آن غفلت ست کہ وصول مقدمہ حصول اوست این آن غفلت ست کہ بصورت تنزل است و بحقیقت ترفع این آن غفلت ست کہ خواص را بعوام مشتبہ میسازد و قباب کمالات ایشان میگردد ع گر بگویم شرح این بیحد شود ✦ القلیل یدل علی الکثیر والقطرۃ تنبئ عن البحر الغدیر والسلام علی من اتبع الہدی والتزم متابعۃ المصطفی علیہ وعلی آلہ من الصلوات والتسلیمات اتمہا واکملہا **منہا** حضرت رسالت خاتمیت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در میان سائر انبیا علیہ وعلیہم الصلوات والتسلیمات بتجلی ذاتی ممتاز است و باین دولت کہ فوق جمیع کمالات است مخصوص و کمل تابعان او را ازین مقام خاص نصیب ست گفتہ نشود کہ برین تقدیر لازم می آید کہ کمل این مقام افضل باشند از سائر انبیا و این خلاف معتقد اہل سنت و جماعت ست رضوان اللہ تعالی علیہم اجمعین و این فضل نہ جزمیست تا بآن رفع شبہہ کردہ شود بلکہ کلی ست زیرا کہ تفاضل رجال بقرب الٰہی ست جل سلطانہ نہ ہر فضیلتی کہ ہست دون آن فضیلت ست در جواب گوئیم کہ لازم نمی آید ازین کہ کمل این امت را ازان مقام نصیب ست وصول نہایا آن مقام و فضیلت مربوط بوصول ست نہایت عروج کمل این امت را کہ خیر الامم ست تا تحت اقدام انبیا ست علیہم الصلوات والتسلیمات صدیق اکبر رضی اللہ تعالی عنہ

کہ افضل جمیع بشر ست بعد انبیا علیہم الصلوات والتسلیمات والتحیات نہایت عروج
او تا تحت قدم نبی ست کہ دون جمیع انبیا ست غایۃ ما فی الباب اکمل تابعان این امت
در مقام تحت از کمالات مقام فوق الفوق کہ مخصوص بہ پیغمبر ایشانست علیہ الصلوٰۃ
والسلام نصیب تمام ست خادم ہر جا باشد آنش مخدوم باو خواہد رسید خادم در
بطفیل مخدوم آن یابد کہ نزدیکان را بی دولت خدمت میسر نگردد ۵ در قافلہ
کہ اوست دائم نرسم ✤ این بس کہ رسد زدور بانگ جرسم ✤ باید دانست کہ مریدان را
گاہ ہست کہ این توہم پیران در حق خود پیدا شود و حصول مقامات پیران ایشان
را در تخیل مساوات اندازد حقیقت معاملہ این ست کہ مذکور شد حصول مساوات
بر تقدیر وصول بآن مقامات ست نہ بر تقدیر حصول آن مقامات کہ حصول طفیلی
است از اینجا کسی گمان نکند کہ مرید مساوی پیر خود نباشد نہ چنین ست بلکہ مساوات
مجوز ست بلکہ واقع لیکن فرق درمیان حصول آن مقام و وصول بآن مقام بسیار
دقیق ست ہر مرید باین دولت مہتد نیست کشف صحیح والہام صریح درین فرق درکار
است واللہ سبحانہ الملہم بالصواب والسلام علی من اتبع الہدی **منہا** درویشی پرسید
کہ سبب چیست کہ روندۂ این راہ را حالتی رو میدہد و زمانی می ایستد و بعد ازان متواری
میگردد و پس از مدتی از ہمان حالت آشکارا میشود و بعد از زمان باز متواری میگردد
و ہکذا الی ما شاء اللہ تعالی جوابش آنست کہ آدمی را ہفت لطیفہ ست و مدت دولت
و سلطان ہر لطیفہ جدا ست پس اگر واردی بر لطف اینہا در رود و نمود و حالتی قوی
نزول فرمود کلیت سالک بزنگ آن لطیفہ منصبغ می گردد و آن حال در جمیع لطائف
سرایت میکند و تا زمانی کہ دولت آن لطیفہ ثابت ست آن حال برپاست و چون دولت
آن لطیفہ منقضی گشت آن حال زائل ست و بعد از مدتی اگر آن حال رجوع نماید از دو
حال خالی نیست یا بر ہمان لطیفۂ اولی رجوع نماید درین وقت راہ ترقی بران سالک

مسدود است و اگر بر لطیفۂ دیگر وارد شد راه ترقی مفتوح گشت و دران لطیفۂ دیگر نیز
معاملۂ لطیفۂ اولی است چه بعد از زائل شدن آن حال اگر همان حال رجوع نماید از دو
حال سابق خالی نیست و همچنین حال جمیع اللطائف پس اگر آن وارد در جمیع لطائف
بطریق اصالة سریان نمود از حال بمقام انتقال فرمود و از زوال محفوظ گشت و الله
سبحانه اعلم بحقیقة الحال والصلوة والسلام علی سید البشر و آله الاطهر **منها** قال الله
تعالی یا ایها الذین آمنوا کلوا من طیبات ما رزقناکم واشکروا لله ان کنتم ایاه تعبدون تحمل
ان یکون الشرطیة قید الامر بالاکل ای کلوا من مستلذات ما رزقناکم ان صح منکم ان تخصوه
بالعبادة و لو لم یصح منکم ذلک بل کنتم عابدین ملهیات انفسکم فلا تاکلوا من مستلذاته لکونکم مرضی
بالمرض الباطنی والمستلذات من المرزوقات سم قاتل لکم واذا زال المرض الباطنی منکم
صح لکم تناول المستلذات فسر صاحب الکشاف الطیبات ههنا بالمستلذات نظرا
الی طلب الشکر **منها** قال بعض المشایخ قدس الله تعالی اسرارهم من عرف الله لا
یضره ذنب ای الذنب الذی اکتسب قبل المعرفة لان الاسلام یجب ما کان قبله و حقیقة
الاسلام هو معرفة الله سبحانه علی طریقة الصوفیة بعد الفناء والبقاء فیجب حصول هذه المعرفة
الذنوب التی کانت حاصلة قبلها و یمکن ان یراد بالذنب الذنب الذی یحصل بعد هذه
المعرفة فیراد بالذنب الذنب الصغیر لا الکبیر لان اولیاء الله محفوظون عنه و عدم ضره بعدم
الاصرار و التدارک بالافضل بالتوبة والاستغفار و یجوز ان یکون معناه لا یصدر عنه ذنب
لان عدم صدور الذنب ملزوم بعدم ضره فذکر اللازم و اراد الملزوم و ما توهم الملاحدة من
هذه العبارة من ان یسع للعارف ارتکاب الذنوب بعدم ضرها فباطل قطعا و زندقة صریحا
اولئک حزب الشیطان الا ان حزب الشیطان هم الخاسرون ربنا لا تزغ قلوبنا بعد
اذ هدیتنا و هب لنا من لدنک رحمة انک انت الوهاب و صلی الله تعالی علی سیدنا
محمد و آله و سلم و بارک وارجو من الله الکریم الواسع مغفرته ان لا یضر الذنب المکتسب

قبل المعرفة للعارف المتحقق بحقيقة الاسلام وان كان ذلك الذنب من قبل المظالم و
وحقوق العباد لما هو سبحانه المالك على الاطلاق وقلوب العباد بين اصبعين من اصابعه
يقلبها كيف يشاء ومطلق الاسلام يجب ما سوى المظالم وحقوق العباد كما لا يخفى
فان لحقيقة الشئ وكماله مرتبة ليس لمطلقه **منها** حق سبحانه وتعالى بذات خود موجود ست نه
بوجود بخلاف سائر موجودات كه بوجود موجود ند پس احتياج او تعالى در موجوديت
بوجود لازم نيايد تا گويند كه وجود او تعالى عين ذات ست نه زائد تا احتياج بغير لازم نيايد
و در اثبات عينيت وجود مر ذات را جل سلطانه محتاج بادلهٔ متطاولة گرديم و مخالفت
كرده باشيم مر جمهور اهل سنت وجماعت را چه اين بزرگواران بعينيت وجود قائل
نيستند وجود را زائد ميدانند و پوشيده نيست كه حكم بزيادتي وجود مستلزم احتياج
واجب ست تعالى وتقدس بغير اگر بوجود زائد واجب را تعالى وتقدس موجود گوئيم
واگر بذات خود موجود گوئيم واين وجود را عرض عام بگيريم هم سخن جمهور متكلمين اهل حق
درست ميگردد و هم اعتراض احتياج كه مخالفان دارند بالكلية دفع ميشود و فرق واضح
است درميان آنكه واجب را تعالى بذات خود موجود گفتن و اصلا وجود را داخل ذات دانستن
و درميان آنكه موجود بوجود گفتن و آن وجود را عين ذات اثبات كردن هذه المعرفة مما
خصني الله سبحانه بها والحمد لله سبحانه على ذلك والصلوة والسلام على رسوله **منها** از
خصائص حضرت واجب الوجود ست تعالى وتقدس كه بذات خود موجود بود و اصلا
در موجوديت بوجود محتاج نشود برابر ست كه وجود را عين ذات بگيريم يا زائد بر ذات ابدا
هر دو تقدير عينيت و زيادتي مخدور لازم ست و چون حضرت حق سبحانه وتعالى را
سُنت بران جاري شده است كه هر چه در مرتبهٔ وجوب ست نمونهٔ آن در هر مرتبهٔ
امكان ظاهر سازد و علمه احدا و لم العليمة آن انموذج خاصه در عالم امكان وجود را ساخته
است كه وجود هر چند موجود نيست و از معقولات ثانيه است اما اگر فرض كنيم

وجود او را بس او موجود بذات خود خواهد بود نه بوجود دیگر برخلاف موجودات دیگر که موجودیت
آنها بوجود محتاج ست و ذوات اینها کافی نیست وجود که او را در موجودیت اشیا مدخلی داده اند اگر
موجود شود بذات خود موجود خواهد بود و محتاج بوجود دیگر نخواهد بود خالق موجود تعالی و تقدس
بالاستقلال اگر بذات خود موجود شود و اصلا بوجود محتاج نگردد چه عجب ست و استبعاد بعیدان
از مبحث خارجست والله سبحانه الملهم للصواب اگر کسی گوید که مراد حکما و اشاعره و بعضی متصوفه
که بعینیت وجود ذات را تعالی و تقدس بذات قائل گشته اند همانست که تو آنرا گفته در معرفت
سابق که واجب وجود موجود ست تعالی و تقدس بذات خود نه بوجود پس معنای این کلام که موجود
است بوجودی که عین ذات ست آنست که موجود ست بذات خود نه بوجود در جواب گوئیم که
برین تقدیر خلاف اهل سنت با ایشان درین مسئله در برابر نمی افتد بلکه اهل حق برین تقدیر
در تقابل ایشان می گفتند که او تعالی بوجود موجود ست نه بذات اثبات زیادتی وجود برین تقدیر
مستدرک ست پس اثبات زیادتی وجود را دلالت بران شد که خلاف فریقین در نفس وجود
نیست بلکه در وصف اوست که بعینیت و زیادتی باشد یعنی هر دو فریق قائلند بآنکه او تعالی
بوجود موجود ست خلاف ندارند مگر در عینیت و زیادتی آن اگر گویند که چون واجب الوجود تعالی
و تقدس بذات خود موجود باشد پس واجب را تعالی موجود گفتن بکدام معنی باشد چه معنی موجود
ما قام به الوجود ست و لا وجود ههنا اصلا جواب گوئیم که آری وجودیکه ذات واجب تعالی و
تقدس بآن موجود شود در واجب تعالی مفقود ست اما وجودیکه بطریق عرض عام بر ذات او
تعالی مقول شود و بطریق اشتقاق محمول گردد اگر باعتبار قیام آن وجود واجب تعالی موجود
گویند گنجایش دارد هیچ محذور لازم نیاید والسلام **منها** هرگز نه پرستیم خدائی را که در حیطۂ شهود
آید و مرئی گردد و معلوم شود و در وهم و خیال گنجد چه مشهود و مرئی و معلوم و موهوم و متخیل در رنگ

شاہد ورائی و عالم و واہم و متخیل مصنوع و محدث ست ع آن لقمہ کہ در دہان نگنجد طلبم
مقصود از سیر و سلوک خرق حجب ست حجب وجودی باشد یا امکانی تا وصل عریانے
میسر آید نہ آنکہ مطلوب را در قید آرند و صید نمایند ۵ عنقا شکار کس نشود دام باز چین ۵
کاینجا ہمیشہ باد بدست ست دام را ۵ بقی ان الرؤیۃ فی الآخرۃ حق نؤمن بہ ولا نشتغل بکیفیتہ
لقصور فہم العوام عن درکہ لا لعدم ادراک الخواص فان لہم نصیبا من ذلک المقام فی الدنیا
وان لم یسم رویۃ والسلام علی من اتبع الہدی **منہا** ہر چہ در دید و دانش می آید مقید ست
و از صرافت اطلاق تنزل و مطلوب آنست کہ از جمیع قیود منزہ و مبری باشد پس ماورای
دید و دانش او را باید حسبت این معاملہ ورای طور نظر عقل ست چہ عقل ماورای دید و
دانش را حبستن محال میداند ۵ راز درون پردہ زرندان مست پرس ۵ کین حال
نیست صوفی عالیمقام را **منہا** مطلق بر صرافت اطلاق خود ست ہیچ قیدی باو راہ
نیافتہ است اما چون در مراتب مقید ظہور فرماید عکس او باحکام آن مرآت منصبغ گشتہ مقید
و محدود نماید لاجرم در دید و دانش آید پس اکتفا بر دید و دانش اکتفا بر عکسی ست از عکوس
آن مطلوب بلند ہمتان بجز و موبز سیر نشوند ان اللہ سبحانہ یحب معالی الہمم جعلنا اللہ سبحانہ
من معالی الہمم بحرمۃ سید البشر علیہ وعلی آلہ الصلوات والتسلیمات **منہا** در اوائل حال
می بینیم کہ در مکانے طواف میکنم و جمعی دیگر نیز با من دران طواف شریک اند اما بطوی سیر
آنجا عہ بجد بست کہ تا من یک دور طواف را بانجام میرسانم آنجا عہ دو سہ قدم مسافت را
قطع می نمایند دران اثنا معلوم میگردد کہ این مکان فوق العرش ست و جماعۂ طواف کنندگان
ملائک کرام اند علی نبینا وعلیہم الصلوات والتسلیمات واللہ تخص برحمتہ من یشاء واللہ ذو الفضل
العظیم **منہا** قباب اولیاء اللہ صفات بشریت الیشانست بہر چہ سائر مردم محتاج اند این

بزرگواران نیز محتاج اند ولایت ایشان را از احتیاج نمی برآرد و غضب ایشان نیز در
رنگ غضب سائر مردمست هرگاه سید الانبیا علیه وعلیهم الصلوات والتسلیمات فرماید غضب کما
یغضب البشر باد نیاچه رسد و همچنین این بزرگواران در اکل و شرب و معاشرت با اهل و عیال
و موانست با ایشان با سائر ناس شریک اند تعلقات شتی که از لوازم بشریت ست از خواص و
عوام زائل نمی گردد حق سبحانه و تعالی در شان انبیا علیهم الصلوات والتسلیمات میفرماید و ما
جعلناهم جسدا لا یاکلون الطعام و کفار ظاهر بین می گفتند مالهذا الرسول یاکل الطعام و یمشی فی
الاسواق پس هر که نظر او بر ظاهر اهل الله افتاد محروم گشت و خسران دنیا و آخرت نقد وقت
او آمد همین ظاهر بینی ابوجهل و ابولهب را از دولت اسلام محروم ساخت و در خسران ابدی
انداخت سعادتمند آنست که نظر او از ظاهر بینی اهل الله کوتاه گشت و حدت نظر او بصفات
باطنهٔ این بزرگواران نفوذ کرد و بر باطن مقصور گشت فهم کنیل مصر بلا للمحجوبین و مار للمحبوبین عجب
کاریست صفات بشریه آنقدر که در اهل الله ظاهر میگردد در سائر مردم ظاهر نیست و جنس آنست
که ظلمت و کدورت در محل هموار و مصفا اگرچه اندک باشد بیشتر هویدا میگردد و از انچه در محل
ناهموار و غیر مصفا اگرچه بیشتر باشد لیکن ظلمت صفات بشریت در عوام در کلیت سرایت میکنند
و در قالب و قلب و روح میدود و در خواص این ظلمت مقصور بر قالب و نفس ست و در اخص
خواص نفس نیز ازین ظلمت مبرا ست مقصور بر قالب ست و بس و ایضا این ظلمت در عوام
موجب نقصان و خسارت ست و در خواص موجب کمال و نضارت همین ظلمت خواص ست
ظلمتهای عوام را زائل میگرداند قلبهای ایشان را تصفیه می بخشند و نفسها را تزکیه میدهد اگر
این ظلمت نمی بود خواص را بعوام هیچ مناسبت نمی کشود و راه افاده و استفاده مسدود مینمود
و این ظلمت در خواص آنقدر نمی ایستد که مکدر سازد بلکه ندامت و استغفار که در قفای او ست

میدہد چندین ظلمت و کدورت دیگر را ہم می زداید و ترقیات صفر ماید ہمین ظلمت ست کہ در
ملائک مفقود ست و بسبب آن راہ ترقی مسدود و دائم ظلمت بروی از قبیل مدح بالشبہ الذم
عوام کالانعام صفات بشریت اہل اللہ را در رنگ صفات بشریت خود میدانند و
محروم و مخذول می مانند قیاس غائب بر شاہد فاسد ست ہر مقام را خصوصیات علاحدہ
است و ہر محل را لوازم جدا والسلام علی من اتبع الہدی والتزم متابعۃ المصطفی علیہ و
علی آلہ الصلوات والتسلیمات **منہا** آدمی تا زمانی کہ گرفتار علم و دانش ست و نقوش
ماسوی منقش خوار و بی اعتبار ست نسیان ماسوی شرط راہ است و فنای ماعدا قدم
پیشگاہ تا آئینہ باطنی از زنگار امکان زدودہ نگردد ظہور حضرت وجوب محال ست چہ جمع
علوم امکانی با معارف وجوبی از قبیل جمع اضداد ست اینجا سوالی ست قوی و آن آنست
کہ چون عارف را بہ بقا مشرف میسازند و برای تکمیل ناقصان بازش میگردانند علومی کہ
زائل شدہ بود عود مینماید برین تقدیر علوم امکانی با معارف وجوبی جمع میگردند و تو آنرا جمع
ضدین گفتہ جوابش آنست کہ عارف باقی باللہ درین وقت حکم برزخیت پیدا کردہ است
گویا برزخست بین الوجوب والامکان و منصبغ بزنگ ہر دو مقام درین صورت اگر علوم و
معارف ہر دو مقام جمع شوند چہ اشکال زیرا کہ محل اجتماع ضدین واحد نماند بلکہ گویا متعدد
گشتہ است فلا جمع **منہا** علوم اشیا کہ در مرتبۂ فنا زائل شدہ بودند بعد از بقا اگر رجوع نمایند
نقصی در کمال عارف لازم نیاید بلکہ کمال اوست درین رجوع بلکہ تکمیل او مربوط بہمین رجوعست
چہ عارف بعد از بقا متخلق باخلاق اللہ است علم اشیا در واجب تعالی عین کمال ست
و ضد آن موجب نقصان فکذا حال العارف المتخلق والسر فیہ ان العلم فی الممکن تحصیل حصول
صورۃ المعلوم فیہ فلا جرم یتاثر العالم بحصول صورۃ المعلوم فیہ وکلما کان العلم از یدکان التا

فی العالم اکثر فیکون التغیر والتلون فیہ اوسع والبسط فیکون نقصا فلا بد للطالب من نفی ہذہ العلوم
کلہا ونسیان الاشیاء جلہا والعلم فی الواجب تعالے لیس کذلک اذ ہو سبحانہ منزہ
من ان یحل فیہ صور الاشیاء المعلومۃ بل ینکشف الاشیاء علیہ تعالی بمجرد تعلق العلم بہا فسبحان
من لا یتغیر بذاتہ ولا بصفاتہ ولا فی افعالہ بحدوث الاکوان والعارف المتخلق بصیر علمہ بہذہ
الصفۃ فلا یحل فیہ صور معلومات الاشیاء فلا تاثر فی حقہ فلا تغیر ولا تلون فلا یکون نقصا بل کمالا
ہذا السر من خواص الاسرار الالٰہیۃ خص اللہ سبحانہ وتعالی من یشاء من عبادہ ببرکۃ حبیبہ علیہ
وعلی آلہ الصلوات والتسلیمات اتمہا واکملہا **منہا** این درویش را در دوازدہم سال از ابتدائے
زمان انابت بمقام رضا مشرف ساختند اول نفس را باطمینان رسانیدند بعد ازان
بتدریج بمحض فضل باین سعادت مستسعد ساختند و باین دولت مشرف نشد تا زمانے
کہ پرتوی از رضای آن حضرت جل سلطانہ بر ثنافت فرضیت النفس المطمئنۃ عن مولاہا ورضی
مولاہا عنہا الحمد للہ سبحانہ علی ذلک حمدا کثیرا طیبا مبارکا فیہ مبارکا علیہ وکما یحب ربنا ویرضی
والصلوۃ والسلام علی رسولہ محمد وآلہ کما یحری اگر گویند کہ چون نفس راضی شد از مولای خود
پس معنی دعا وطلب دفع بلا چہ باشد گوئیم کہ رضا از فعل مولای تعالی مستلزم رضا از مخلوق
او نیست بلکہ بسا است کہ رضا از مخلوق مستقبح باشد در رنگ کفر و معاصی پس رضا از خلق قبیح
لازم باشد و کراہۃ از نفس قبیح واجب ہرگاہ مولا از نفس قبیح راضی نباشد بندہ چگونہ راضی
شود بلکہ بندہ درین صورت مامور بشدت و غلظت ست پس کراہت از مخلوق منافی رضا از
خلق آن نباشد پس طلب دفع بلا را معنی مستحسن باشد و جمعی کہ فرق نکردہ اند درمیان رضا از
فعل و کراہت از مفعول در وجود کراہت بعد از حصول رضا در اشکال ماندہ اند و در دفع آن
تکلفات نمودہ اند و گفتہ اند کہ وجود کراہت منافی حال رضا ست نہ مقام رضا و الحق ما تحققتہ

بالہام اللہ سبحانہ والسلام علی من اتبع الہدی **منہا** مدتی آرزوی آن داشت کہ وجہی پیدا شود وجیہ در مذہب حنفی ما در خلف امام قراءۃ فاتحہ نمودہ آید ہرگاہ قرائت در نماز فرض باشد از قرائت حقیقی عدول نمودہ بقرائت حکمی قرار دادن معقول نمی شد با آنکہ در حدیث نبوی آمدہ علیہ الصلوۃ والسلام لاصلوۃ الا بفاتحۃ الکتاب اما بواسطۂ رعایت مذہب بی اختیار ترک قرائت میکردو این ترک را از قبیل ریاضت و مجاہدہ می شمرد آخر الامر حضرت حق سبحانہ و تعالی ببرکۃ رعایت مذہب کہ نقل از مذہب الحاد ست حقیقت مذہب حنفی در ترک قرائت ماموم ظاہر ساخت و قرائت حکمی از قرائت حقیقی در نظر بصیرت زیبا تر نمود کہ امام و ماموم ہمہ باتفاق در مقام مناجات می ایستند لان المصلی یناجی ربہ و امام را درین امر پیشوا می سازند پس امام ہرچہ میخواند گویا در زبان قوم میخواند در رنگ آنکہ جماعہ پیش پادشاہ عظیم الشان بحاجتی بروند و یکی را پیشوا سازند تا از زبان ہمہ اینہا عرض حاجت نماید برین تقدیر اگر دیگران نیز با وجود تکلم پیشوا در تکلم آیند داخل سوء ادب ست و موجب عدم رضای پادشاہ پس تکلم حقیقی این جماعۂ کہ بزبان پیشوا ادا می نماید بہتر ست از تکلم حقیقی اینہا ہمچنین ست حال قرائت قوم با وجود قرائت امام کہ داخل شغب ست و از ادب مستبعد و موجب تفرق کہ منافی اجتماع ست و اکثر مسائل خلافی میان شافعی ازین قبیل ست کہ ظاہر و صورت مرجح بجانب شافعی ست و باطن و حقیقت مؤید مذہب حنفی و بریں فقیر ظاہر ساختہ اند کہ در خلافیات کلام حق بجانب حنفی ست تکوین را از صفات حقیقیہ میدانند ہرچند بظاہر رجوع بقدرت و ارادت مینماید لیکن بدقت نظر و نور فراست معلوم میگردد کہ صفت علاحدہ ست علی ہذا القیاس و در خلافیات فقہی در اکثر مسائل حق بجانب حنفی ست و در اقل متردد و این فقیر را در توسط احوال حضرت پیغمبر علیہ و علی آلہ الصلوات والتسلیمات در واقعہ فرمودہ بودند کہ تو از مجتہدان علم کلامی ازان وقت در ہر مسئلہ از

مسائل کلامیه این فقیر را رای خاص ست و علم مخصوص در اکثر مسائل خلافیه که ماتریدیه و اشاعره در انجا متنازع اند در ابتدای ظهور آن مسئله حقیقت بجانب اشاعر مفهوم میگردد وچون بنور فراست حدت نظر نموده می آید واضح میگردد که حق بجانب ماتریدیه است در جمیع مسائل خلافیۂ کلامیه رای این فقیر موافق آرای علمای ماتریدیه است والحق که این بزرگواران را بواسطۂ متابعت سنت سنیه علی صاحبها الصلوة والسلام والتحیة شان عظیم است که مخالفان ایشان را بواسطۂ خلط فلسفیات آن شان میسر نیست اگرچه هر دو فریق از اهل حق اند آز علو شان بزرگترین این بزرگواران امام اجل پیشوای اکمل ابو حنیفه رضی الله تعالی عنه چه نویسد که اعلم و اورع و اتقای مجتهدین ست چه شافعیؒ و مالکؒ وچه احمد حنبلؒ امام شافعی میفرماید الفقهاء کلهم عیال ابی حنیفة منقولست که امام شافعی چون بزیارت قبر امام اعظم میرفت ترک اجتهاد خود میکرد و برای خود عمل نمی نمود و می گفت که شرم می آید که در حضور ایشان عمل برای خود بکنم که مخالف رای ایشان باشد ترک قرات فاتحه خلف الامام مینمود و قنوت در فجر نمی خواند آری بزرگی شان ابی حنیفه را شافعی داند فردا که حضرت عیسے علی نبینا و علیه الصلوة والسلام نزول فرماید بمذهب ابی حنیفه عمل خواهد کرد چنانکه خواجه محمد پارسا قدس سره در فصول ستة میفرماید و همین بزرگی ایشان را کافی ست که پیغمبر اولی العزم بمذهب او عمل نماید صد بزرگی دیگر را باین بزرگی عدیل نمی توان یافت حضرت خواجۂ ما میفرمودند قدس سره که چندگاه من هم خلف امام قرات فاتحه مینمودم آخر الامر شبی امام اعظم را در خواب دیدم که قصیدۂ غرا در مدح خود میخواند این مضمون مستفاد میگردد که چندین اولیا در مذهب من بوده اند از ان وقت ترک قرات فاتحه خلف امام نمودم **منها** گاه باشد که کاملی قابلی را اجازت تعلیم طریقت می کند و در ضمن

اجتماع مریدان ناقص کاران ناقص باتمام میرسد حضرت خواجہ نقشبند رض مولانا یعقوب
چرخی علیہ الرحمۃ رابیش از وصول بدرجۂ کمال اجازت تعلیم طریقت فرمودہ بودند و گفتہ بودند
کہ ای یعقوب انچہ از من بتو رسیدہ است بمردم برسان و کار مولانا بعد ازان در خدمت
خواجہ علاء الدین عطار قدس سرہ سرانجام یافت لہذا خدمت مولانا عبد الرحمن جامی در
نفحات مولانا را اول از مریدان خواجۂ علاء الدین عطار می شمرد ثانیاً بخواجہ نقشبند رض نسبت
میکند و ازین قبیل ست کاملی مرید را کہ استعداد یک درجہ از درجات ولایت دارد بعد از
حصول آن درجہ آن مرید را اجازت تعلیم طریقت میکند و آن مرید من وجہ کامل ست و
من وجہ ناقص و ہمچنین ست حال مریدیکہ استعداد دو درجہ یا سہ درجہ از درجات ولایت
دارد من وجہ کامل ست و من وجہ ناقص چہ پیش از رسیدن بنہایت النہایت ہمہ درجات
از یک وجہ کمال دارد و از یک وجہ دیگر نقص مع ذلک شیخ کامل او را بعد از حصول مرتبۂ
استعدادی او اجازت تعلیم طریقت می کند پس اجازت موقوف بر کمال مطلق نشد باید دانست
کہ نقص ہر چند منافی اجازت ست اما چون کامل مکمل ناقص را نائب خود میسازد و دست
او را دست خود میداند ضرر نقص تعدی نمی نماید واللہ سبحانہ اعلم بحقائق الامور کلہا **منہا**
یادداشت عبارت از دوام حضور حضرت ذات ست تعالی و تقدس و این معنی گاہ است کہ
مرا ارباب قلوب را نیز متخیل شود بواسطۂ جامعیت قلب زیرا کہ ہر چہ در کلیت انسان ست
در قلب تنہا نیز ثابت ست ہر چند فرق اجمال و تفصیل ست پس در مرتبۂ قلب نیز حضور ذات
تعالی و تقدس بسبیل دوام میسر شود اما این معنی صورت یادداشت ست نہ حقیقت یادداشت
و اندراج نہایت در بدایت تواند بود باین صورت کہ یادداشت ست اشارت فرمودہ
باشند و حصول حقیقت یادداشت بعد از تزکیۂ نفس و تصفیۂ قلب ست لیکن اگر مراد از

حضرت ذات مرتبۂ وجوب داشته شود که ذات دران مرتبۂ جامع صفات وجوبیه است پس
حصول یاد داشت بمجرد رسیدن بشهود این مرتبه بعد ازطی جمیع مراتب امکانی صورت می بندد
و در تجلیات صفاتی نیز ازین معنی متحقق میشود که ملاحظه صفات درین تقدیر منافی حضور حضرت
ذات تعالی نیست و اگر مراد از حضرت ذات تعالی مرتبۂ احدیت مجرد داشته شود که معرات
از اسماء و صفات و نسب و اعتبارات پس حصول یاد داشت بعد ازطی جمیع مراتب اسمائی
و صفاتی و نسبی و اعتباری متصور نشود و این فقیر هرجا بیان کرده است یاد داشت را بمعنی
آخر فرود آورده هرچند اطلاق حضور دران مرتبه ملائم نیست کما لایخفی علی ارباب چه او
از حضور و غیبت بلندست اطلاق حضور را ملاحظه صفتی از صفات درکار ست انچه مناسب
لفظ حضور ست تفسیر یاد داشت بمعنی ثانی و برین تقدیر یاد داشت را نهایت گفتن عتبار
شهود و حضور ست که فوق این مرتبۂ شهود و حضور را گنجایش نیست یا حیرت ست یا جهل
یا معرفت نه آن معرفت که تو آن را معرفت دانی که آن معرفت تو معرفت افعالی ست و
صفاتی و این مقام فوق معرفت اسماء و صفات ست بچندین مراحل والصلوة والسلام علی
سید البشر و علی آله الاطهر **منتها** تمامی این طریق وصول نهایة النهایه مربوط بطی مقامات عشره
مشهوره است که اولش توبه است و آخرش رضا هیچ مقامی در مراتب کمال فوق مقام
رضا متصور نیست حتی که رویت اخروی نیز و حقیقت مقام رضا کما ینبغی در آخرت ظهور خواهد
یافت و حصول مقامات دیگر در آخرت متصور نیست توبه آنجا معنی ندارد و زهد گنجایش ندارد
و توکل صورت نه بندد و صبر احتمال ندارد آری شکر هرچند دران جا متحقق ست
اما آن شکر از شعب رضاست نه امر مباین از رضا اگر پرسند که در کامل مکمل
گاه هست که رغبتے در دنیا مفهوم میگردد و منافی توکل چیزها دیده میشود و بیطاقتی

کہ منافی صبر ست مشہود میگردد و کراہت کہ ضد رضاست یافتہ میشود وجہ آن چہ باشد
در جواب گوئیم کہ حصول این مقامات مخصوص بقلب و روحست و نسبت باخص خواص
این مقامات در نفس مطمئنہ نیز حصول می یابد اما قالب ازین معنی خالی و بی نصیب ست
ہر چند از سورت و شدت بیماری شخصی از شبلی پرسید کہ تو دعوی محبت میکنی و این
فر بھی تو منافی محبت ست شبلی در جواب او این شعر خواند ؎ احب قلبی و مادری بدنی
و لو دری ما اقام فی السمن پس منافی آن مقامات اگر در قالب کاملی ظہور کند ضرر ندارد در
حصول آن مقامات نسبت بباطن آن بزرگ و در غیر کامل نقائص آن مقامات در کلیۃ
ظہور میکند بباطن و ظاہر راغب دنیا میگردد و منافی توکل صورت و حقیقت او را شامل
میشود بقلب و قالب بطاقتی و اضطرار ظہور می نماید و بروح و بدن کراہت ظاہر میگردد
ہمین چیزہاست کہ حضرت حق سبحانہ و تعالی قباب اولیای خود ساختہ است و اکثر
مردم را از کمالات این بزرگواران محروم داشتہ اند و در ابقای آن چیزہا در اولیا حکمتی
است غامض و آن عدم امتیاز حقست از باطل کہ از لوازم این دار ست کہ محل
ابتلاست و حکمت دیگر در ابقای این اشیا در اولیا اگرچہ بحسب صورت باشد ترقی
ایشانست اگر این اشیا از اولیا بالکل مرفوع شود در راہ ترقی مسدود میگردد و در زرگ

ملک محبوس میمانند و السلام علی من اتبع الہدی و التزم متابعۃ المصطفی علیہ و علی آلہ
الصلوات و التسلیمات انتہاہا و اکملہا **منہا** آنہی چیست اینکہ اولیای خود را کردی کہ باطن
ایشان زلال خضرست ہر کہ قطرۂ ازان چشید حیات ابدی یافت و ظاہر ایشان سم
قاتل ہر کہ بآن نگریست بموت ابدی گرفتار آمد ایشانند کہ باطن ایشان رحمت ست
و ظاہرشان زحمت باطن بین ایشان از ایشانست و ظاہر بین ایشان از بد کیشان

بصورت جوناند و بحقیقت گندم بخش بظاہر از عوام بشر اند و بباطن از خواص ملک بصورت
بر زمین اند و بمعنی بر فلک جلیس ایشان از شقاوت رستہ است و انیس ایشان بسعادت
پیوستہ اولئک حزب اللہ الا ان حزب اللہ ہم المفلحون و صلی اللہ تعالی علی سیدنا محمد و
آلہ وسلم **منہا** حضرت حق سبحانہ و تعالی اولیاء اللہ را بر نہجی مستور ساختہ است کہ ظاہر
ایشان از کمالات باطن ایشان خبر ندارد و کیف ما عدای ایشان باطن ایشان را نسبتی کہ
بمرتبۂ بیچونی و بیچگونی حاصل گشتہ است نیز بیچون ست و باطن ایشان چون عالم امر ست
نیز نصیبی از بیچونی دارد و ظاہر کہ سراسر چون ست حقیقت آنرا چہ دریابد بلکہ نزدیک ست
از نفس حصول آن نسبت انکار نماید بغایۃ الجہل و عدم المناسبۃ و تواند بود کہ نفس حصول
نسبت را داند اما نداند کہ متعلق آن کیست بلکہ لسا ست کہ نفی متعلق حقیقی او نماید و کل ذلک
لعلو تلک النسبۃ و دنو بظاہر و باطن خود مغلوب آن نسبت ست و از دید و دانش رفتہ است
چہ داند کہ چہ دارد و بکہ دارد پس ناچار غیر از عجز از معرفت بمعرفت راہ نباشد لہذا صدیق
اکبر رضی اللہ تعالی عنہ فرمود العجز عن درک الادراک ادراک نفس ادراک عبارت از نسبت
خاصہ است کہ عجز از ادراک آن لازم ست لان صاحب الادراک مغلوب لا یعلم ادراکہ و
غیرہ لا یعلم حالہ کما مر **منہا** شخصے بود در لباس صوفیان کہ ببدعت اعتقادی مبتلا بود باین
فقیر در حق او تردد داشت اتفاقا منیم کہ انبیا صلوات اللہ تعالی و تسلیماتہ علیہم بأجمعہم جمع اند
و ہمہ بزبان واحد میفرمایند در حق آن شخص کہ لیس منا در ین اثنا بخاطر رسید کہ از شخص دیگر
کہ فقیر در حق او متردد بود استفسار نماید در مادۂ او فرمودند کان منا نعوذ باللہ سبحانہ من سوء
الاعتقاد و من طعن انبیائہ الامجاد **منہا** برین فقیر ظاہر ساختند کہ لفظ قرب و معیت و احاطۂ
حق سبحانہ کہ در قرآن مجید واقع شدہ است از جملۂ متشابہات قرآنی ست در رنگ مدوجہ

وہمچنین ست لفظ اول و آخر و ظاہر و باطن و امثال آن پس حق سبحانہ و تعالی را قریب گوئیم
اما معنی قرب ندانیم کہ چیست و ہمچنین اول گوئیم اما ندانیم کہ مراد از اول چہ باشد و معنی قرب
و اولیت کہ در حیطۂ علم و فہم ما در آید حق سبحانہ و تعالی از ان منزہ و برتر ست و آنچہ در کشف و
شہود ما گنجد او تعالی از ان متعالی و پاک ست و قرب و معیت او تعالی کہ بعضی از متصوفہ
بطریق کشف دریافتہ اند و بآن معنی کشفی حق را سبحانہ قریب و مع میدانند مستحسن نیست قدمی در
مذہب مجسمہ دارد و آنچہ بعضی از علما در تاویل آن گفتہ اند و از قرب قرب علمی مراد داشتہ اند
در رنگ تاویل ہست بقدرت وجہ ہست بذات و مجوز ست نزد یک مجوزان تاویل و ما
تجویز تاویل نمی کنیم و تاویل آنرا بالعلم حق سبحانہ حوالہ می نمائیم العلم عند اللہ سبحانہ والسلام علی
من اتبع الہدی **منہا** این فقیر نماز وتر را گاہی در اول شب ادا می کرد و گاہی بآخر شب
می گذاشت در شبی از شبہا نمود ند کہ در صورت تاخیر ادای نماز وتر چون مصلی بخواب رود
و نیت دارد کہ در آخر شب وتر را ادا خواہد نمود کتبۂ اعمال حسنات او تمام شب حسنات را بنام او
می نویسند تا زمانی کہ وتر را ادا نماید پس ہر چند وتر را بتاخیر تر ادا نماید بہتر باشد مع ذلک
این فقیر را در تعجیل و تاخیر وتر غیر از متابعت سید البشر علیہ وعلی آلہ الصلوات والتسلیمات ہیچ چیز
منظور نیست و ہیچ فضیلت را بمتابعت عدیل نمی انداز د و حضرت رسالت وتر را گاہے
اوّل شب ادا فرمودہ اند و گاہی آخر شب سعادت خود را دران میدانند کدامی از امور تشبہ
بآن سرور نماید علیہ وعلی آلہ الصلوۃ والسلام اگرچہ آن تشبہ بحسب صورت باشد مردم در بعضے
سنن و در نیت احیای لیل و مثل آن را داخل میدہند عجب می آید از کوتہ اندیشی ایشان
ہزار احیای لیالی را بہ نیم متابعت نخریم عشرۂ اخیرۂ ماہ رمضان را اعتکاف نشستیم یا ران
را جمع کردہ گفتیم کہ غیر از متابعت نیت دیگر نکنید کہ تبتل و انقطاع ما چہ خواہد بود صد

گرفتاری را بحصول یک متابعت قبول داریم اما هزار تبتل و انقطاع را بی توسل
متابعت قبول نداریم ؎ آنرا که در سرای نگار یست فارغست ؎ از باغ و بوستان
و تماشای لاله زار ؎ رزقنا الله سبحانه کمال متابعته علیه و علی آله الصلوات و التسلیمات
انتهاء الکلها **منها** وقتی از اوقات جمعی از درویشان نشسته بودند این فقیر از محبت
خود که نسبت بغلامان آن سرور داشته علیه و علی آله الصلوات و التسلیمات چنین گفت که
محبت آن سرور بر نهجی مستولی شده است که حق سبحانه و تعالی را بواسطۂ آن دوست
میدارم که رب محمدست حاضران ازین سخن در تحیر ماندند اما مجال مخالفت نداشتند
این سخن نقیض سخن رابعه است که گفته آن سرور را در خواب گفتم که محبت حق سبحانه و تعالی
بر نهجی استیلا یافته است که محبت شما را جا نمانده است این هر دو سخن هر چند از سکر خبر
میدهد اما سخن من اصالت دارد و در عین سکر گفته و من در ابتدای صحو و سخن او در مرتبۂ
صفاتست و سخن من بعد از رجوع از مرتبۂ ذات زیرا که در مرتبۂ ذات تعالی این قسم محبت را گنجایش نیست
جمیع نسب را ازان مرتبه کوتهی ست آنجا همه حیرت ست یا جهل بلکه بذوق نفی محبت در آن
مرتبه میکنند هیچ وجهی خود را شایان محبت او نمی داند محبت او معرفت در صفات ست
و بس محبت ذاتی که گفته اند مراد ازان ذات احدیت نیست بلکه ذات با بعضی اعتبارات
ذات ست پس محبت رابعه در مرتبۂ صفات ست و الله سبحانه الملهم بالصواب و الصلوٰة و السلام
علی سید البشر و آله الاطهر **منها** شرافت علم باندازۂ شرف و رتبۂ معلوم ست معلوم هر چند
شریفتر علم آن عالی تر پس علم باطن که صوفیه بآن ممتازند اشرف باشد از علم ظاهر که
نصیب علمای ظواهرست بر قیاس شرافت علم ظاهر بر علم حجامت و حیاکت پس رعایت
آداب پیر که علم باطن را ازو اخذ کنند باضعاف زیاده باشد از رعایت آداب استاد که

علم ظاہر از و استفادہ نمایند و ہمچنین رعایت آداب استاد علم ظاہر باضعاف زیادہ است
از رعایت آداب استاد حجام و حائک و ہمین تفاوت در اصناف علوم ظاہری جاریست
استاد علم کلام و فقہ اولی و اقدم ست از استاد علم نحو و صرف و استاد نحو و صرف اولی ست
از استاد علوم فلسفے با آنکہ علوم فلسفے داخل علوم معتبرہ نیست اکثر آن مسائل لاطائل ست
و بیحاصل و اقل مسائل آنکہ از کتب اسلامیہ اخذ نمودہ اند و تصرفات در ان کردہ از جہل
مرکب خالی نیستند کہ عقل را در ان موطن مجال نیست طور نبوت و را ء طور عقل نظر لیست
باید دانست کہ حقوق پیر فوق حقوق سائر ارباب حقوق ست بلکہ نسبت ندارد حقوق پیر
بحقوق دیگران بعد از انعامات حضرت حق سبحانہ و احسانات رسول او علیہ و علی آلہ الصلوات
و التسلیمات بلکہ پیر حقیقی ہمہ رسول اللہ است صلی اللہ تعالی علیہ و آلہ وسلم ولادت صوری ہرچند
از والدین ست اما ولادت معنوی مخصوص بہ پیر ست ولادت صوری را حیات چند روزہ
است ولادت معنوی را حیات ابدی ست نجاسات معنویہ مرید را پیر ست کہ بقلب و روح
خود کناسی مینماید و تطہیر شکمبۂ او میفرماید در توجہات کہ نسبت ببعضی مستر شدان واقع شود
محسوس میگردد کہ در تطہیر نجاسات باطنۂ ایشان تلوثی بصاحب توجہ نیز میرسد و تا زمانے
مکدر میدارد پیر ست کہ بتوسل او بخدا میرسند عز و جل کہ فوق جمیع سعادات دنیویہ و اخرویہ
است پیر ست کہ بوسیلۂ او نفس امارہ کہ بالذات خبیث ست مزکی و مطہر میگردد و از امارگی
باطمینان میرسد و از کفر جبلی باسلام حقیقی می آید ع گر بگویم شرح این بیحد شود ✤ پس
سعادت خود را در قبول پیر باید دانست و شقاوت خود را در رد او نعوذ باللہ سبحانہ من ذلک و
رضای حق سبحانہ را در پس پردہ رضای پیر ماندہ اند تا مرید در مراضی پیر خود را کم نسازد و بخبرہ
حق سبحانہ نرسد آفت مرید در آزار پیر ست ہر ذلتی کہ بعد آن باشد تدارک آن ممکن ست

اما آزار پیر را بهیچ چیز تدارک نمی تواند نمود آزار پیر بیخ شقاوت ست مرید را عیاذا باللہ سبحانہ
من ذلک خللی در معتقدات اسلامیه وفتوری در اتیان احکام شرعیه از نتائج وثمرات آنست
از احوال ومواجید که بباطن تعلق دارد چگوید واثری از احوال اگر با وجود آزار پیر باقی ماند
از استدراج باید شمرد که آخر بخرابی خواهد کشید وغیر از ضرر نتیجه نخواهد داد والسلام علی
من اتبع الهدی منها قلب از عالم امر ست اورا بعالم خلق تعلق وتعشق داده بعالم خلق
فرو آورده اند وبمضغه که در جانب چپ ست تعلق خاص بخشیده اند در رنگ آنکه پادشاه را
بکناس تعشق پیدا شود وبسبب آن در منزل کناس نزول نماید وروح که الطف از قلب ست
از اصحاب یمین ست ولطائف ثلثه که فوق لطیفهٔ روح اند بشرف خیر الامور اوسطها مشرف
اند هر چند لطیف تر بوسط مناسب تر الا ان السر والخفی علی طرفی الاخفی احدهما علی الیمین والآخر
علی الشمال ونفس مجاور حواس ست تعلق بدماغ دارد وترقی قلب منوط ست بوصول او
در مقام روح وبمقام مافوق روح وهمچنین ترقی روح ومافوق او مربوط ست بوصول آنها
بمقامات فوقانی لیکن این اصول در ابتدا بطریق احوال ست ودر انتها بطریق مقام و
ترقی نفس برسیدن اوست در مقام قلب بطریق احوال در ابتدا وبطریق مقام در انتها
ودر آخر کار این لطائف سته بمقام اخفی میرسند وهمه باتفاق قصد طیران عالم قدس
مینمایند ولطیفهٔ قالب را خالی وتهی می گذارند اما این طیران نیز در ابتدا بطریق احوال ست
ودر انتها بطریق مقام وچ تحصیل الفنا وموتی که پیش از موت گفته اند عبارت ازین جدائی
لطائف سته است از لطیفهٔ قالب وسر بقای حس وحرکت در قالب بعد از مفارقت اینها
در جاهای دیگر بیان کرده شده است از انجا باید طلبید این ورق گنجایش تفصیل ندارد
باشاره ورموز سخن میرود ولازم نیست که جمیع لطائف در مقامی جمع شوند واز انجا طیران نمایند

گاه باشد که قلب و روح هر دو باتفاق این کار کنند گاهی هر سه و گاهی هر چهار و آنچه اول مذکور شد اتم و اکمل ست و مخصوص ست بولایت محمدی علیه و علی آله الصلوات و التسلیمات و ما عدای او قسمی از اقسام ولایت ست و چون آن لطائف سته بعد از مفارقت از قالب و وصول بمقام قدس و تلون بصبغ آن اگر بقالب باز رجوع نمایند تعلق پیدا کنند سوای جمعی و حکم قالب گیرند و بعد از امتزاج باریک قسم فنای پیدا کنند و حکم میت بگیرند در نیوقت بتجلی خاص متجلی گردند و از سر حیات پیدا کنند و بمقام بقا باللہ متحقق شوند و متجلی باخلاق اللہ گردند درین وقت اگر آن خلعت را بخشیده بعالم باز گردانند معامله ازو نو تبدلی خواهد آنجا مبدء و مقدمۂ تکمیل پیدا خواهد شد و اگر بعالم باز نگردانند و تبدلی بعد و نو حاصل نشود و از اولیای عزلت خواهد بود و تربیت طالبان و تکمیل ناقصان از دست او نخواهد آمد این ست حدیث بدایت و نهایت بطریق رمز و اشاره اما فهمیدن آن بغیر قطع این منازل محال ست و السلام علی من اتبع الهدی و التزم متابعة المصطفی علیه و علی آله الصلوة و السلام **منها** حضرت حق سبحانه و تعالی از ازل تا ابد بیک کلام متکلم ست آن کلام متبعض و متجزی نیست چه سکوت و خرس در حق او تعالی محال ست چه عجب هرگاه از ازل تا ابد دران جا آن واحد باشد از لایجری علیه سبحانه زمان دران واحد غیر از کلام واحد بسیط چه بوقوع آید و آن کلام واحد منشای چندین اقسام کلام گشته است باعتبار تعدد تعلقات مثلا اگر بامور تعلق گرفته امر ناشی شده و اگر بمنهی نهی تمام یافته و اگر باخبار خبر پیدا گشته غایة مافی الباب اخبار از ماضی و استقبال جمعی را در اشکال می اندازد و از تقدم و تاخر دال بتقدم و تاخر مدلول می برد و لا اشکال زیرا که ماضی و استقبال از صفات مخصوصۂ دوریست که باعتبار انبساط آن پیدا شده است و در مرتبۂ مدلول چون آن بحال خود ست و هیچ انبساطی پیدا نکرده است ماضی و استقبال را

گنجایش نیست ارباب معقول گفته اند که ماهیت واحد را باعتبار وجود خارجی لوازم علیحده
است و باعتبار وجود ذهنی صفات جدا هرگاه در شیء واحد تباین صفات و لوازم باعتبار تغایر
وجود و هویت جایز باشد در دال و مدلول که فی الحقیقت از یکدیگر جدا اند بطریق اولی مجوز باشد
و آنکه گفته شد که از ازل تا ابد آن واحد ست از تنگی عبارت ست والا آن نیز آنجا گنجایش
ندارد و آن هم در رنگ زمان اینجا تقیل ست باید دانست ممکن که در مقامات قرب الهی جل
سلطانه پا از دائرهٔ امکان بیرون می نهد ازل و ابد را متحدمی یابد حضرت رسالت خاتمیت
علیه و علی آله الصلوات والسلام والتحیة در شب معراج در مقامات عروج یونس را در بطن ماهی
یافت و طوفان حضرت نوح موجود بود علیهم الصلوة والسلام و اهل بهشت را در بهشت دید و
دوزخیان را در دوزخ و بعد از پانصد سال که نصف یوم ست از زمان دخول بهشت
عبدالرحمن بن عوف که اغنیای صحابه ست علیهم الرضوان در بهشت در آمد و حضرت پیغمبر
از دیر آمدن او پرسید ندا و از عقبات خود خبر داد و اینهمه در رنگ آن مشهود گشت ماضی و
استقبال را گنجایش نبود و این حقیر را نیز در بعضی از اوقات بصدقهٔ حبیب الله علیه الصلوة والسلام
این حالت پیدا شده بود ملائک را در عین سجود یافت که بحضرت آدم میکردند و هنوز سر از
سجده نه برداشته بودند و ملائک علیین را از بین ساجدان جدا دید که بسجده ها مانده اند
و در مشهود خود مستهلک و مستغرق اند و احوالی که در آخرت موعود اند در همان آن مشهود گشتند
و چون مدتی برین واقعه گذشته بود تفصیل احوال آخرت نکرد که بر حافظهٔ خود اعتماد نداشت
لیکن باید فهمید که اینحالت مرحسب پیغمبر و روح ایشان را شده بود و مشهود بصر و بصیرت
و دیگران را که طفیلی اند اگر این حالت بطریق تبعیت دست میدهد مخصوص بروح ست و مخصوص
به بصیرت ؎ در قافله که اوست دانم نرسم ✤ این بسکه رسد ز دور بانگ جرسم

علیہ وعلی آلہ الصلوات والتسلیمات انہا واکملہا **متہا** تکوین یکی از صفات حقیقیۂ واجب الوجود
است تعالی وتقدس اشاعرہ تکوین را از صفات اضافیہ میدانند وقدرت وارادت را در
ایجاد عالم کافی می انگارند ما حق آنست کہ تکوین صفت حقیقیہ علیحدہ است ما ورای قدرت
وارادت بیانش آنکہ قدرت بمعنی صحۃ فعل وترک ست وارادت تخصیص یکی ازین دو طرف
قدرت ست کہ فعل وترک باشد پس رتبۂ قدرت مقدم شد بر رتبۂ ارادت وتکوینی کہ ما
او را از صفات حقیقیہ میدانیم رتبۂ او بعد از رتبۂ قدرت وارادت ست کار آن صفت
ایجاد آن طرف مخصص ست پس قدرت مصحح فعل ست وارادت مخصص آن وتکوین موجد
آن پس از تکوین چارہ نبود مثل آن مثل استطاعت مع الفعل ست کہ علمای اہل سنت آنرا
در عباد اثبات کردہ اند وشک نیست کہ این استطاعت بعد از ثبوت قدرت ست بلکہ بعد
از تعلق ارادت وتحقق ایجاد مربوط باین استطاعت ست بلکہ آن استطاعت موجب
فعل ست وطرف ترک آنجا مقصود ست وحال صفت تکوین ہمین ست کہ ایجاد با او بطریق
ایجاب ست اما این ایجاب در واجب تعالی ضرر نمی کند کہ ثبوت آن بعد از تحقق قدرت
است کہ بمعنے صحت فعل وترک ست وبعد از تخصیص ارادت بخلاف آنچہ حکمای فلسفہ
گفتہ اند وشرطیۂ اولی را واجب الصدق گمان کردہ اند وشرطیۂ ثانیہ را ممتنع الصدق ونفی
ارادت نمودہ اند صریح در ایجاب ست تعالی اللہ سبحانہ عن ذلک علوا کبیرا وآنجائی کہ
بعد از تعلق ارادت وتخصیص احد المقدورین پیدا شود مستلزم اختیار ست وموکد آن
نہ نافی اختیار وکشف صاحب فتوحات نیز موافق رای حکما واقع شدہ است در قدرت
شرطیۂ اولے را واجب الصدق میداند وثانی را ممتنع الصدق واین قول بایجا بست
ارادت بکار می افتد کہ تخصیص احد المتساویین اینجا منتفی ست واگر در تکوین این معنی را

اثبات کنند گنجایش دارد که از شائبۂ ایجاب مبرا ست این فرق تدقیقی ست که بیان آن کم
کسی سبقت کرده است علمای ماتریدیه هرچند این صفت را اثبات کرده اند اما باین حدت نظر
بے نبرده اند اتباع سنت سنیه مصطفویه علی صاحبها الصلوة والسلام والتحیة درمیان سائر
متکلمین ایشانرا باین معرفت ممتاز ساخته است و این حقیر از خوشه چینان این اکابر ست
ثبتنا الله سبحانه علی معتقداتهم الحقة بحرمة سید المرسلین علیه وعلی آله الصلوات والتسلیمات اتمها
واکملها **منها** رویت خدای عزوجل در آخرت مر مومنان را حق ست این مسئله است
که غیر از اهل سنت وجماعت هیچکس از فرق اسلامیین وحکمای فلاسفه بجواز آن قائل نیست
باعث انکار ایشان قیاس غائب ست بر شاهد و آن فاسد ست مرئی هرگاه چون بچگون
باشد رویتی که باد تعلق گیرد نیز چون خواهد بود ایمان باو باید آورد و اشتغال بکیفیت او نباید
کرد این سر را امروز بر خواص اولیا ظاهر ساخته اند هرچند رویت نیست اما رویت
نیست کانک تراه فردا همه مومنان حق سبحانه وتعالی را خواهند دید بچشم سر آما هیچ در ک
نخواهند کرد لا تدرکه الابصار دو چیز خواهند دریافت علم یقینی بآنکه می بینند والتذاذ یکه مترتب
بر رویت ست غیر این دو چیز از لوازم رویت همه مفقود ست این مسئله از غامض مسائل
کلام ست طور عقل در اثبات وتصویر آن عاجز ست متابعان انبیا از علما وصوفیه آنرا بنور
فراست که مقتبس از انوار نبوت ست دریافته اند وهمچنین مسائل دیگر از علم کلام که عقل در
اثبات آنها عاجز ومتحیر ست علمای اهل سنت را نور فراست فقط وصوفیه را هم نور فراست وهم
کشف وشهود فرق درمیان کشف وفراست همچون فرق سیآت وحسنات ست فراست
نظریات را حد سیآت میسازد وکشف حسنات ومسائل که اهل سنت بآن قائل اند ومخالفین
ایشان که التزام طور عقل نموده اند از انها منکر اند همه ازان قبیل اند که نور فراست معتبر

گشته اند و مکشف صحیح مشهود شده اگر در بیان آن مسائل ایضاحی نموده آید مقصود از ان
تصویر و تنبیه است نه اثبات آنها بنظر و دلیل چه نظر عقل در اثبات و تصویر آنها کورست عجب
از علمائیکه درین مسائل خود را در مقام استدلال می آرند و می خواهند که بدلائل اثبات کنند و بر
مخالفان حجت تمام کنند این میسر نمی شود و با تمام نیز نمی رسد مخالفان خیال می کنند
که مسائل ایشان نیز در رنگ استدلالات ایشان ضعیف و ناتمام اند مثلا علمای اهل سنت
استطاعت مع الفعل اثبات کرده اند این مسئله از مسائل حقه است که بنور فراست و کشف
صحیح معلوم گشته است اما دلائلی که بر اثبات انها آورده اند ضعیف و ناتمام ست اقوای ادلهٔ
ایشان بر اثبات آن مسئله عدم بقای اعراض ست در دو زمان چه اگر عرض فانی ست
لازم آید قیام عرض بعرض و آن محال ست و چون این دلیل را مخالفان ضعیف و ناتمام
دانسته اند یقین کرده اند که آن مسئله نیز ناتمام ست ندانسته اند که مقتدای ایشان درین مسئله
و در امثال این مسئله نور فراست ست که مقتبس از انوار نبوت ست اما این تقصیر ست
که حدسی و بدیهی را در نظر مخالفان نظری میسازیم و تکلفات در اثبات آن میکوشیم غایت
مافی الباب حدسی و بدیهی ما بر مخالفان حجت نیست گو نباشد غیر از اعلام و تبلیغ بر ما لازم نشناخته
اند هر که حسن نشناخت مسلمانی دارد بی اختیار قبول خواهد کرد و هر که بی نصیب ست غیر از انکار
نخواهد افزود و درمیان علمای اهل سنت طریق اصحاب شیخ الاسلام شیخ ابو منصور ماتریدی چه زیبا
است که اقتصار بر مقاصد فرموده اند و اعراض از تدقیقات فلسفیه نموده طریق نظر و استدلال
بطریق فلسفی درمیان علمای اهل سنت و جماعت از شیخ ابو الحسن اشعری ناشی شده است
و خواسته که معتقدات اهل سنت را باستدلال فلسفی تمام سازد و این دشوار ست
و دلیر ساختن ست مر مخالفان را بر طعن اکابر دین و گذاشتن ست طریق سلف را ثبتنا الله

سبحانہ علی متابعۃ آراء اہل الحق المقتبسۃ من انوار النبوۃ علی صاحبہا الصلوٰۃ والتسلیمات اتمہا واکملہا **منہا** بحکم کریمہ واما بنعمۃ ربک فحدث اظہار این نعمت عظمی می نماید کہ این فقیر را یقینی نسبت بمعتقدات کلامیہ کہ بر وفق آرای اہل حق یعنی اہل سنت وجماعت واقع شدہ اند بر نہجی حصول پیوستہ است کہ در جنب آن یقین یقینی کہ نسبت باجلای بدیہیات حاصل است حکم ظنیات بلکہ وہمیات دارد مثلاً چون موازنہ می کنم یقینے را کہ نسبت بہر یکی از مسائل کلام حاصل ست بالیقینی کہ نسبت بوجود آفتاب دارم حیف می آید کہ یقین ثانے را نسبت بیقین اول اطلاق یقین نمودہ آید ارباب عقول این معنی را قبول کنند یا نہ بلکہ البتہ قبول نکنند کہ این مبحث ورای طور نظر عقل ست عقل ظاہر بین را جز انکار ازین مقام نصیبی نیست حقیقت این معاملہ آنست کہ یقین کار قلب ست ویقینے کہ قلب را مثلاً بوجود آفتاب حاصل میگردد بتوسط حواس ست کہ حکم جوہر حسیس دارند ویقینی کہ بیکے از مسائل کلامیہ قلب را حاصل شدہ است بی توسط احدی ست کہ بطریق الہام از حضرت وہاب جل وعلا بواسطہ تلقی نمودہ اند واخذ فرمودہ پس یقین اول بمثابہ علم الیقین آمد ویقین ثانی بمثابہ عین الیقین شتان ما بینہما ع شنیدہ کے بود مانند دیدہ ✻ چون طالب را بمحض فضل خداوندی جل سلطانہ سمات سینۂ او از جمیع مرادات خالی شود وخواستی غیر از حق سبحانہ او را نماند درین وقت آنچہ مقصود از آفرینش او ست میسر شدہ باشد وحقیقت بندگی بجا آوردہ بعد ازین اگر خواہند کہ او را برای تربیت ناقصان باز گردانند از نزد خود ارادتے او را خواہند عطا فرمود وختیاری خواہند داد کہ در تصرفات قولے وفعلے مختار ومجاز باشد در رنگ عبد ماذون درین مقام کہ مقام تخلق باخلاق اللہ ست صاحب ارادہ ہر چہ خواہد برای دیگران خواہد ساخت و مصالح دیگران منظور خواہد داشت نہ مصالح نفس خود کما ہو حال ارادۃ الواجب تعالے

بل للہ المثل الاعلی ولازم نیست بلکہ جائز نیست کہ این صاحب ارادہ ہر چہ خواہد بوقوع آید
کہ شرک ست و بندگی آنرا بر نتابد حضرت حق سبحانہ و تعالی حبیب خود را علیہ و علی آلہ الصلوۃ
والسلام میفرماید انک لا تھدی من احببت ہرگاہ ارادت سید البشر در توقف افتد و دیگر انرا
چہ مجال و ایضا لازم نیست کہ جمیع مرادات این صاحب ارادت مرضی حق باشند تعالی
و تقدس والا بر بعضی افعال و اقوال آن سرور علیہ و علی آلہ الصلوات والتسلیمات اعتراض از
حق سبحانہ نازل نمی شد کما قال سبحانہ ماکان لنبی الخ و عفوا زان گنجایش نداشت کما قال
تعالی عفا اللہ عنک چہ عفو در تقصیرات متصور ست با آنکہ جمیع مرادات حق جل و علا مرضیات
حق سبحانہ نیستند کالکفر والمعاصی **منہا** امام من درین کار کلام اللہ ست و پیر من درین امر
قرآن مجید اگر ہدایت قرآن نمی بود راہی بجانب عبادت معبود بحق نمی گشود و درین راہ لطیف و
الطف ندای انا اللہ میزند و رونده راه را گر فتار پرستش خود میسازد اگر چوبست خود را بصورت
بیچونی وامی نماید اگر تشبیه است خود را بہیئت تنزیه جلوه گر میگرداند درینجا امکان بوجوب تمزج
است و حدوث بقدم مختلط اگر باطل ست بصورت حق ہویدا ست و اگر ضلالت ست بشکل
ہدایت پیدا بیچاره سالک حکم مسافر اعمی دارد کہ بهر یکی ہذا ربی گویان رو می آرد حضرت حق
سبحانہ و تعالی خود را بخالق السموات والارض می ستاید و رب المشرق والمغرب میفرماید و در
وقت عروج چون این صفات را بر آلهۂ متخیله عرض نموده شد بی اختیار ابا نمودند و در
بهت و زوال آوردند لاجرم لا احب الآفلین گویان رو از همه تافت و قبلۂ توجه جز ذات واجب الوجود
نشناخت الحمد للہ الذی ہدانا لهذا و ما کنا لنهتدی لولا ان ہدانا اللہ لقد جاءت رسل ربنا بالحق
منہا ما چار کس بودیم در ملازمت خواجۂ خود کہ پیش مردم در میان سائر یاران امتیاز
بر استیم ہر کدام ما را نسبت بحضرت خواجه اعتقاد علاحده بود و معامله جدا این فقیر بیقین

می دانست که مثل این صحبت و اجتماع و مانند این تربیت و ارشاد بعد از زمان آن سرور علیه و علی آله الصلوات و التسلیمات هرگز بوجود نیامده است و شکر این نعمت بجای آورد که اگرچه بشرف صحبت خیر البشر علیه و علی آله الصلوة و السلام مشرف نشد باری از سعادت این صحبت محروم نماند و حضرت خواجه ما از احوال آن سه دیگر چنین میفرمودند که فلانی مرا صاحب تکمیل میداند اما صاحب ارشاد نمی پندارد و نزد او مرتبهٔ ارشاد زیاده از تکمیل بوده و فلانے بما کاری ندارد و آن دیگر را میفرمودند که نسبت بما انکار دارد و هر کدام ما را باندازهٔ اعتقاد بهره رسید باید دانست که اعتقاد مرید بافضلیت پیر و اکملیت او از ثمرات محبت است و از نتایج مناسبت که سبب افاده و استفاده است اما باید که پیر را بر جماعهٔ که افضل آنها در شرع مقرر است فضل ندهد که موجب افراط است در محبت و آن مذموم است شیعه را خرابی از افراط محبت اهل بیت آمده و نصاری از افراط محبت حضرت عیسیٰ علی نبینا و علیه الصلوة و السلام ابن الله خوانده اند و در خسارت ابدی مانده لیکن اگر بر ما سوای اینها افضل بداند مجوز است بلکه در طریقت واجب و این فضل دادن نه باختیار مرید است بلکه اگر مرید مستعد است بی اختیار در وے این اعتقاد پیدا میگردد و بوسیلهٔ آن کمالات پیر را اکتساب می فرماید اگر این فضل دادن باختیار مرید باشد و بتکلف پیدا کند مجوز نباشد و نتیجه نبخشد **منها** درجهٔ علیا در نفی و اثبات بکلمهٔ طیبهٔ لا الٰه الا الله آنست که هر چه در دیدهٔ کشف و شهود در آید هر چند منزه صرف و بکیف مخص نماید این همه در تحت لا داخل شود و در جانب اثبات غیر از تکلم بکلمهٔ مستثنی که بمواطات قلب صادر گردد نصیبی نباشد عنقا شکار کس نشود دام باز چین ✤ کاینجا همیشه باد بدست ست دام را ✤ و السلام علی من اتبع الهدیٰ و التزم متابعة المصطفیٰ علیه و علی آله الصلوات و التسلیمات **منها** حقیقت قرآنی و حقیقت کعبه

ربانی فوق حقیقت محمدی ست علی مظہرہا الصلوٰۃ والتحیۃ ہذا حقیقت قرآنی امام حقیقت محمدی آمد و حقیقت کعبۂ ربانی مسجود حقیقت محمدی گشت مع ذلک حقیقت کعبۂ ربانی فوق حقیقت قرآنی ست آنجا ہمہ بصیقلی و بی رنگی ست و شیون و اعتبارات را دران موطن گنجایش نیست تنزیہ و تقدیس را دران حضرت مجال نہ مع آنجا ہمہ آنست کہ بر ترز بیان ست و این معرفتی ست کہ ہیچ کی از اہل اللہ بآن لب نکشادہ است و برمز و اشارت ہم ازان مقولہ سخن نراندہ این درویش را باین معرفت عظمی مشرف ساختہ و در میان ابنای جنس ممتاز گردانیدہ کل ذلک بصدقۃ حبیب اللہ و برکۃ رسول اللہ علیہ و علی آلہ من الصلوات افضلہا و من التسلیمات اکملہا باید دانست کہ صورۃ کعبہ ہمچنانکہ مسجود صور اشیاست حقیقت کعبہ نیز مسجود حقائق آن اشیاست و اقول قولا عجبا لم یسمع احد و ما اخبرہ مخبر بالہام اللہ سبحانہ و الہامہ تعالی ایای بفضلہ و کرمہ آنکہ بعد از ہزار و چند سال از زمان رحلت آن سرور علیہ و علی آلہ الصلوات و التحیات زمانی می آید کہ حقیقت محمدی از مقام خود عروج فرماید و بمقام حقیقت کعبہ متحد گردد این زمان حقیقت محمدی حقیقت احمدی نام یابد و مظہر ذات احد جل سلطانہ گردد و ہر دو اسم مبارک مسمی متحقق شود و مقام سابق از حقیقت محمدی خالی ماند تا زمانے کہ حضرت عیسی علی نبینا و علیہ الصلوۃ والسلام نزول فرماید و عمل بشریعت محمدی نماید علیہا الصلوات و التحیات دران وقت حقیقت عیسوی از مقام خود عروج فرمودہ بمقام حقیقت محمدی کہ خالی ماندہ بود استقرار کند منہا اگر کلمۂ طیبۂ لا الہ الا اللہ نمی بود راہے بجناب قدس خداوندی جل سلطانہ کہ مینمود و نقاب از چہرۂ توحید کہ می کشود و فتح ابواب جنات کہ میفرمود کوہ کوہ صفات بشریہ باستعمال کلمۂ این لا کندہ میشود و عالم عالم تعلقات ببرکت تکرار این نفی منتفی می گردد و نفی آن آلۂ باطلہ را منتفی میسازد و اثبات

آن معبود حق را جل شانہ مثبت سالک مدارج امکانی را مبدء او قطع مینماید و عارف بمعارج وجوبی ببرکت او ارتقا میفرماید اوست که از تجلیات افعال بتجلیات صفات می برد و از تجلیات صفات بتجلیات ذات میرساند ۵ تا بجاروب لانروبی راه ÷ نرسی در سرای

الا اللہ ÷ والسلام علی من اتبع الہدی والتزم متابعۃ المصطفی علیہ وعلی آلہ الصلوات والتسلیمات اتمہا واکملہا **منہا** خدمت شیخ شرف الدین منیری در مکتوبات خود نوشتہ اند کہ معوذتین را در نماز فرض نباید خواند کہ ابن مسعود رضی اللہ تعالی عنہ در قرارت این دو سورہ مخالف جمہور است پس در فرض قطعی قرارت آن دو سورہ محسوب نباید کرد و این فقیر ہم نمی خواند تا آنکہ روزی برین فقیر ظاہر ساختند کہ گویا معوذتین حاضر اند و از مخدوم در باب منع قرارت آنہا در فرض شکایت دارند کہ ما را از قرآن اخراج مینماید ازان زمان ازان منع ممتنع گشتم و شروع در قرارت آنہا در فرض نمودم ہر مرتبہ کہ آن دو سورۂ کریمہ را در فرض میخوانم احوال عجیبہ مشاہدہ مینمایم والحق کہ چون بعلم شریعت رجوع نموده آید منع قرارت آن دو سورہ را در فرض وجہی پیدا نمی شود بلکہ شبہہ انداختن ست در قطعیت این حکم مجمع علیہ کہ مابین الدفتین قرآن با آنکہ ضم سورہ از واجبات ست کہ ظنی ست پس منع قرارت دو سورہ را اگرچہ ظنی باشد و لو علی فرض المحال ہیچ وجہ نباشد کہ قرارت آنہا بطریق ضم با فاتحہ است

فالعجب من الشیخ المقتدی مثل ہذا الکلام کل العجب والصلوۃ والسلام علی سید البشر وآلہ الاطہر **منہا** حط و افراز طریق صوفیہ بلکہ از ملت اسلام کسی راست کہ فطرت تقلید و جبلت متابعت در وی بیشتر ست مدار کار اینجا بر تقلید است و مناط امر درین موطن بر متابعت تقلید انبیا علیہم الصلوات والتسلیمات بدرجات علیا میرساند و متابعت اصفیا بمعارج عظمی میبرد ابو بکر رض چون این فطرت را بیشتر داشت بی توقف بسعادت تصدیق نبوت مسارعۃ فرمود

در رئیس صدیقان آمد و ابو جہل لعین چون استعداد تقلید و تبعیت کمتر داشت آن سعادت
مستعد نگشت و پیشوای ملعونان شد مرید ہر کمال را کہ میابد از تقلید پیر خود میابد خطای
پیر بہتر از صواب مرید ست از ینجاست کہ ابو بکر طلب سہو پیغمبر علیہ الصلوٰۃ والسلام مینماید کہ یا نبی
سہو محمد حضرت پیغمبر در شان بلال فرموده اند کہ سمعت بلالا عند اللہ شیئا کہ بلال عجبی بود در اذان
اسہد میگفت بسین مہملہ و نزد خدای عز و جل و علا اسہد او اشہد ست پس خطای بلال بہتر از
صواب دیگران باشد ع بر اشہد تو خندہ زند اسہد بلال ✣ از عزیزی شنیدہ ام کہ می گفت
بعضی از اوعیہ کہ از مشایخ منقول ست و اتفاق آن مشایخ در بعضی آن اوعیہ خطا کردہ اند و
محرف خواندہ اگر متابعان ایشان آن اوعیہ را بہمان صرافت کہ مشایخ خواندہ اند بخوانند
تاثیری نبخشد و اگر درست کردہ بخوانند از تاثیر خالی میابند ثبتنا اللہ سبحانہ علی تقلید انبیائہ و
متابعۃ اولیائہ بحرمۃ حبیبہ علیہ وعلی جمیع الانبیاء والمرسلین وعلی متابعہم الصلوات والتسلیمات
منہا محمد رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم سید المرسلین ست علیہ وعلیہم الصلوات والتسلیمات
تکلیف سائر بشر و حضرت عیسی و موسی را علیہما الصلوات والتسلیمات والتحیات اگرچہ از مقام تجلی ذات
نصیب علی قدر المرتبۃ والاستعداد قال اللہ سبحانہ وتعالی خطابا لموسی واصطنعتک لنفسی ای لذاتی
و حضرت عیسی علیہ السلام روح اللہ ست و کلمۂ اوست سبحانہ و کثیر المناسبت ست بآن سرور
علیہ الصلوٰۃ والسلام اما حضرت ابراہیم را علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام با وجود آن کہ در
مقام تجلی صفات ست اما حدید البصر ست شان خاصی کہ پیغمبر ما را در مقام تجلی ذات میسر شدہ
ست حضرت ابراہیم را در مقام تجلی صفات حاصل گشتہ مع التفاوت فی الاستعداد فیما بینہما
پس باین اعتبار او از حضرت عیسی و موسی افضل باشد و حضرت عیسی از حضرت موسی افضل
ست و رتبۂ او فوق حضرت موسیٰ ست و حدید البصر ست و ناقد النظر بعد از ایشان حضرت نوح

است علی نبینا و علیه الصلوة والسلام و مقام حضرت نوح در مقام صفات هرچند بالاتر از
مقام حضرت ابراهیم ست اما حضرت ابراهیم را در ان مقام شان خاص ست
وحدت بصرست که دیگر را نیست لیکن اولاد کرام ایشان را از ان مقام نیز نصیب ست
بتبعیت و فرعیت و حضرت آدم بعد از حضرت نوح ست علی نبینا و علی جمیعهم الصلوات والتسلیمات
هذا ما علمنی ربی والهمنی بفضله و کرمه والعلم عند الله سبحانه **منها** سالکی که سیر او در تفصیل اسما
وصفات افتاد راه وصول او بحضرت ذات جل سلطانه مسدود گشت چه اسما وصفات را
نهایت نیست تا بعد از قطع آنها بمقصد اقصی تواند رسید مشایخ ازین مقام خبر داده اند
که مراتب وصول را نهایت نیست زیرا که کمالات محبوب نهایت ندارد و مراد از وصول اینجا
وصل اسمائی وصفاتی ست سعادتمند کسی ست که سیر او در اسما وصفات بطریق اجمال واقع
شده و بسرعت واصل حضرت ذات تعالی و تقدس گشته و اصلان ذات را بعد از وصول بنهایة
النهایت رجوع بدعوت لازم ست و عدم رجوع آن موطن متصور نه بخلاف متوسطان که بعد
از وصول شان بنهایت استعداد خود رجوع لازم نیست تواند بود که رجوع ننمایند و تواند بود که
اقامت ورزند پس مراتب وصول منتهیان را بتمام متصور ست بلکه لازم و مراتب وصول متوسطان را
که بتفصیل اسمائی وصفاتی رفته اند نهایت نه این علم از جمله علوم مخصوصهٔ این فقیر ست والعلم
عند الله سبحانه **منها** مقام رضا فوق جمیع مقامات ولایت ست و حصول این مقام عالی
بعد از تمامی سلوک و جذبه است اگر پرسند که رضا از ذات حق سبحانه و از صفات و افعال
و از افعال او سبحانه واجب ست و در نفس ایمان ماخوذ پس عامهٔ مومنان را از ان چاره نبود
پس حصول آنرا بعد از تمامی سلوک و جذبه بمعنی چه باشد در جواب گوئیم که رضا را صور تیست
و حقیقتی در رنگ سائر ارکان ایمان در اوائل تحقق صوریست و در نهایت تحقق حقیقت چون

منافی رضا ظاہر نشود و ظاہر شریعت حکم بحصول رضا میفرماید و رنگ تصدیق قلبی کہ چون منافی تصدیق یافتہ نشود حکم بحصول تصدیق می کنند و ما نحن بصددہ حصول حقیقۃ الرضا لا صورتہ واللہ سبحانہ اعلم **منہا** سعی باید کرد کہ عمل بہ سنت میسر شود و اجتناب از بدعت علے الخصوص بدعتی کہ رافع سنت باشد قال علیہ الصلوۃ والسلام من احدث فی دیننا ہذا فہو رد عجب می آید از حال جماعۂ کہ در دین باوجود اکمال و اتمام آن چیزہا احداث میکنند و آن محدثات تکمیل دین میجویند و باک ندارند از انکہ مبادا ازین مخترع رفع سنت شود مثلاً ارسال فش بین الکتفین سنت ست جمعی ارسال فش را در جانب یسار اختیار کردہ اند و باین عمل تشبہ بموتی منظور داشتہ و خلق کثیر با ایشان درین فعل اقتدا نمودہ ندانستہ اند کہ این عمل رفع سنت مینماید و از سنت بہ بدعت می برد و بحرمت میرساند تشبہ بمجرد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بہتر ست یا تشبہ بموتی او ست صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم کہ مشرف شدہ بموتی کہ پیش از موت است اگر تشبہ بمیت جویند ہم باو سزاوار ست عجب کار ست کہ در کفن میت عمامہ ہم بدعت ست چہ جای فش او و بعضی از متاخران کہ عمامہ در کفن میت کہ از علما باشد مستحسن داشتہ اند نزد فقیر زیادتی کردن نسخ ست و نسخ عین رفع تبتنا اللہ سبحانہ علی متابعۃ السنۃ السنیۃ المصطفویۃ علی مصدرہا الصلوۃ والسلام و یرحم اللہ عبدا قال آمینا **منہا** روزی احوال جنیان را برین درویش منکشف ساختند دید کہ جنیان در کوچہا در رنگ مردم میگردند و بر سر ہر جن قشقہ است موکل و آن جن از ترس موکل خود سر نمی تواند برداشت دیدن و بسیار خود نظر نمی تواند انداخت در رنگ مقیدان و محبوسان می گشتند و اصلا مجال مخالفت نمی داشتند الا ان بیشتر بے تیاد دران وقت چنان معلوم میشد کہ گویا بر دست موکل گرزی ست آہنی کہ از جن اندک مخالفت احساس نماید بیک ضرب کار او را کفایت کند ۵ خدائے کہ بالا و پست آفرید

زبردست هر دست دست آفرید ✦ منها ولی هر کمالی که میابد و بهر درجه که میرسد بتفصیل متابعت نبی خود ست علیه الصلوة والسلام اگر متابعت نبی نمی بود نفس ایمان رونمی نمود و راه بدرجات علیا از یکجا می کشود پس اگر ولی را فضلی از فضائل جزئیه حاصل شود که نبی را حاصل نبوده و درجه خاص از درجات علیا میسر شود که نبی نداشته نبی را نیز ازان فضل جزئی و ازان درجه خاص نصیب کامل ست چه حصول آن کمال بواسطهٔ متابعت آن نبی ست و نتیجه ست از نتایج اتباع سنت او پس ناچار نبی را ازان کمال بهرهٔ تمام باشد کما قال علیه الصلوة والسلام من سن سنة حسنة فله اجرها و اجر من عمل بها لیکن ولی در حصول این کمال سابق ست و در وصول این درجه مقدم و این قسم فضل ولی را بر نبی جائز داشته اند که جزئیست که مجال معارضه بکلی ندارد و انچه صاحب فصوص می گوید که خاتم الانبیا علوم و معارف را از خاتم الولایت اخذ میکند راجع باین معرفت است که این فقیر را بآن ممتاز ساخته اند و سراسر موافق شریعت ست و شرح فصوص در تصحیح آن تکلف نموده اند و گفته اند که خاتم الولایت خزینه دار خاتم النبوت ست اگر پادشاه از خزینهٔ خود چیزی بگیرد هیچ نقص لازم نیاید و حقیقة الامر ما حققته و منشأ التکلف عدم الوصول بحقیقة المعاملة والله سبحانه اعلم بحقائق الامور کلها والصلوة والسلام علی سید البشر و آله الاطهر منها ولایت ولی جزئیست از اجزای ولایت نبی او علیه الصلوة والسلام ولی را هر چند درجات علیا میسر شود آن درجات جزئی از اجزای درجات آن نبی خواهد بود و جز هر چند عظمت پیدا کند کمتر از کل خواهد بود که الکل اعظم من الجزء قضیه بدیهیه ست احمقی باشد که کلانی جز را تخیل نموده از کل افزون داند که کل عبارت ازان جز و از اجزای دیگر ست منها صفات واجبی تعالت و تقدست سه قسم اند از قسم اول صفات اضافیه اند کالخالقیة والرازقیة و قسم ثانی صفات حقیقیه اند اما رنگی از اضافت دارند کالعلم والقدرة والارادة والسمع والبصر والکلام و قسم ثالث حقیقت حرفست کالحیوة فانه لامزج فیه من الاضافة و نعنی بالاضافة التعلق بالعالم

از کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران

وقسم ثالث اعلای اقسام ثلثہ است وجامع ترین جمیع اقسام واز امہات صفات صفت علم باوجود معیت تابع صفت حیات ست ودائرۂ صفات وشیونات بحیات منتہی مے گردد ودروازۂ وصول بمطلوب ہمہ اوست وچون صفت حیات فوق صفت علم ست لاجرم وصول بآن موطن بعد از طی مراتب علم خواہد بود علم ظاہر باشد یا باطن علم شریعت باشد یا طریقت وکسے کہ داخل آن دروازہ شدہ است اقل قلیل ست ازیں کوچہا نظرہا بدرون انداختہ اند وآن جماعہ ہم اقلان اند اگر رمزے از اسرار این مقام گویم قطع البلعوم ست ومن بعد ہذا ما یدق صفاتہ + وما کمنت اخطی لدیہ وجہل + والسلام علی من اتبع الہدے والتزم متابعۃ المصطفے علیہ وعلی آلہ الصلوۃ والسلام منہا حضرت حق سبحانہ وتعالے از مثل منزہ است لیس کمثلہ شئے اما مثال جائز داشتہ اند و مثل تجویز نمودہ و للہ المثل الاعلے ارباب سلوک واصحاب کشوف را تالے بمثال می دہند وآرام بخیال می بخشند بچون را بمثال چون راہے نمایند وجوب را بصورت امکان جلوہ گرمے سازند بیچارہ سالک مثال را عین ذی مثال می انگارد وصورت را عین ذی صورت ازین جاست کہ صورت احاطۂ حق سبحانہ وتعالے را در اشیاء می بیند ومثال آن احاطہ را در عالم شاہدہ مے نماید وخیال می کند کہ مشہود حقیقت احاطۂ حق ست سبحانہ نہ چنین ست بلکہ احاطۂ او تعالے بچون وبچگون ست ومنزہ است از ان کہ در شہود در آید ومکشوف اہدی گردد وایمان آریم کہ او سبحانہ محیط ست بہ شئے اما احاطۂ او را ندانیم کہ چیست وانچہ دانیم شبہ ومثال آن احاطہ است وہم برین قیاس ست قرب او تعالے ومعیت او سبحانہ کہ مشہود ومکشوف از انہا شبہ ومثال است

بحقیقت بلکہ حقیقت آنہا مجہول الکیفیت ست ایمان آریم کہ او تعالے قریب ست و
باما ست اما ندانیم کہ حقیقت قرب و معیت او تعالے چیست و تواند بود کہ
انچہ در حدیث نبوی آمدہ علیہ و علے آلہ الصلوات و التسلیمات تجلے ربنا ضاحکا
باعتبار صورت مثالے باشد چہ حصول کمال رضا در امثال بصورت
ضحک نمودہ باشند و اطلاق ید و وجہ و قدم و اصبع نیز تواند بود کہ باعتبار
صورت مثال باشد ہکذا علمنی ربی واللہ یختص برحمتہ من یشاء واللہ ذو الفضل
العظیم وصلے اللہ تعالے علے سیدنا محمد و آلہ وسلم و بارک **منہا** اگر
در عبارات آن عالے حضرت کہ در بیان احوال و مواجید و علوم و معارف ست
تناقضی و تدافعے مفہوم گردد حمل بر اختلاف اوقات و تنوع اوضاع باید نمود چہ
در ہر وقتے احوال و مواجید علیحدہ است و در ہر وضعے علوم و معارف
جدا ست پس فی الحقیقت تناقض و تدافع نباشد مثل این مثل احکام
شرعیہ است کہ بعد از نسخ و تبدیل احکام متناقضہ می نمایند و چون اختلاف
اوقات و اوضاع را ملاحظہ نمودہ آید آن تناقض و تدافع مرتفع مے گردد واللہ سبحانہ
حکم و مصالح فے ذلک فلا تکن من الممترین وصلی اللہ تعالے علی سیدنا محمد و آلہ
وسلم و بارک قال العبد الضعیف الجامع لہذہ النکات البدیعۃ الرائعۃ محمد الصدیق البدخشی
الکشمی الملقب بالہدایہ قد وقع الفراغ عن تسوید ہذہ المعارف العالیۃ الشریفۃ المسمے
بالمبدأ و المعاد فی آواخر شہر رمضان المبارک حین الاعتکاف سنۃ الف و تسعۃ عشر

این نسخہ کہ مبدأ و معاد ست بنام		ز انفاس نفیس حضرت فخر کرام	
چون کرد ہدایت اقتباس از سر صدق		در سال ہزار و نوزدہ گشت تمام	

صدیق ہدایت کہ شدش چرخ بکام | ما ناکہ زصدق شد ہدایت فرجام
زین خود چہ عجب دلیک تحقیق اینست | کز جوشیش شراب احمدی یافتہ جام

قطعات تاریخ طبع از تتابع طبع صدر ایوان سخن شناسی مولوی محمد عبد العلی صاحب مدرسی متخلص بہ آسی

این نسخہ چو طبع گشت حق ظاہر شد | وز صفحۂ طبع حرف باطل شد حک
بالا عین ہذہ علیک الا لے | من عینک قد رأیت فیہا حقک
این معنی احقاق حق ست ای حق بین | حقا کہ حق از صاحب حق لا ینفک
تاریخ جمیلش آسی از روی جمل | مبدا و معاد طبع گشتہ بتبک

۹ ۱۳۰۰ھ

الضامنہ

لوحش اللہ بنظامی مطبع | وہ چہ خوش طبع شد این حسب مراد
زہے اصحاب صفا را فیضے | خہی ارباب ہدیٰ را ارشاد
اینہمہ فیض ز نور الحسن ست | کز وی آمد پئی طبعش امداد
کرم احمد و فضل رحمن | سایہ گستر بسر جانش باد
صدر آرای مکان عرفان | گام فرسای رہ رشد و سداد
اندرین نسخہ چو آئینہ نمود | روے راز ملاکون و فساد
سال طبع از دلش آمد آسی | دلنشین تبصیر مبدا و معاد

۹ ۱۳۰۰ھ

وجہ مہر و دستخط

برای سند اینمعنی کہ کتاب ہذا در مطبع نظامی مطبوع گردید مہر و دستخط مہتمم ثبت شد

محمد روشن خان حنفی ۱۳۰۰ھ
محمد عبد الرحمن بن جا

وما ارسلناک الا رحمۃ للعالمین

بفضل خداوند مجید این رسالہ شریفہ در بیان حالات و مقامات و ملفوظات و مکتوبات و مسمولات ستیمن الدین حبیب اللہ

جناب میرزا جان جانان مظہر شہید قدس اللہ سرہ

الموسوم بہ لطائف خمسہ معروف بہ

مقامات مظہری

۱۳۰۹ھ

از تصانیف

حضرۃ غوث الاسلام والمسلمین الہادی الی اللہ شاہ

غلام علی المتلقب شاہ عبد اللہ المجددی طریقۃ والعلوی نسبا

والد ماجدی ومدرسی رحمۃ اللہ علیہ از سعی حقیر احمد سعید عفا عنہ وبانہام بنا موی لوی حافظ محمد عبد جد صاحب اللہ الصمد

در مطبع مجتبائی واقع دہلی مطبوع شد

بسم اللہ الرحمن الرحیم

بعد حمد رب العالمین و ثنائی رحمۃ للعالمین احمد مجتبیٰ محمد مصطفےٰ صلی اللہ علیہ وآلہ واصحابہ وسلم میگوید بندۂ عاجز **محمد بیگ** ابن مرزا رحیم بیگ نقشبندی مجددی غفر اللہ ذنوبہما و ستر عیوبہما کہ از دیرباز خاطرم می جست کہ کتاب مستطاب فیض انتساب در بیان حالات و مقامات و مکتوبات و ملفوظات حضرت شمس الدین حبیب اللہ جناب میرزا جان جانان شہید قدس اللہ سرہ کہ بمقامات مظہری موسوم است و از تصانیف حضرت غوث الاسلام والمسلمین الہادی الی اللہ شاہ غلام علی الملقب بہ شاہ عبد اللہ المجددی ست بدست آید و از لمعات انوار جمالش چشم و دل منور سازد فالحمد للہ علے ذلک کہ پس از مدت مدید تمنائے دلی حاصل گردید و کام و جان را غذا و بہتے بخشید خواستم کہ دیگر برادران خصوصاً آنانکہ ازین سلسلۂ عالیہ تعلق دارند ہم ازین استفادہ بردارند بنابران عزم الطباع نمودہ برای استفاضۂ ایشان معمولات عالیہ کہ بمعمولات مظہری حضرت شاہ نعیم اللہ صاحب بہرائچی رحمۃ اللہ علیہ کہ از اعاظم خلفائے حضرت ایشان ست درج فرمودہ اند نقل برداشتہ در اواخر این کتاب اضافہ کردہ بلطائف خمسۃ المعروف بمقامات مظہری موسوم نمودم و نیز برسالۂ کہ در حالات حضرت شاہ غلام علی شاہ رحمۃ اللہ مولانا شاہ[1] عبد الغنی صاحب محدث دہلوی رح بعد از استخارۂ مسنون نوشتہ بطور ضمیمہ الحاق کردہ آمدہ از انجا کہ گوشۂ چشم التفات مخدوم و مکرم عالی ہمم صاحب الجود والکرم جناب مولوی حافظ **محمد عبد الاحد** صاحب سلمہ الصمد مالک مطبع مجتبائی دہلی باین احقر ست بتوجہات ایشان حسب مراد باصحت و خوبی بقالب طبع در آمد امید از ناظرین آنکہ این عاجز و مولانا ممدوح الصدر را بدعائے خیر یاد آرند و از فاتحہ و اخلاص دریغ نہ فرمایند

وَاللّٰہُ الْمُوَفِّقُ وَالْمُعِیْنُ

[1] این از اضافہ مؤلف مقامات شاہ غلام علی ست ۱۲

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العلمین والصلوة والسلام علی سیدنا محمد وعلی آله واصحابه اجمعین اما بعد میگوید فقیر عبد الله معروف به غلام علی عفی عنه این رساله ایست مختصر و منتخب از کتاب مستطاب که صاحب کمالات معارف و مشکلات حضرت مولوی نعیم الله در احوال سیدنا و مرشدنا مطلع انوار الطریقة منبع اسرار الحقیقة مقتدا ارباب یقین وعرفان شمس الدین حبیب الله حضرت مرزا جان جانان رضی الله تعالی عنه و احوال خلفاء ایشان نوشته منت بر دل و چشم مخلصان نهاده اند فقیر بعضی مطالب ازان انتخاب نموده و انچه خود یاد داشته بران افزود درین اوراق درج ساخت تا سرمایه سعادت این بی بضاعت گردد والله ولی التوفیق فقیر در تالیف این رساله تردد داشتم که مبادا تحریر این اوراق نامرضی آنحضرت گردد و در واقعه دیدم که حضرت ایشان در مکان بنده تشریف دارند و مولوی نعیم الله نیز حاضر اند فرمودند ترا اجازت دادیم و فاتحه خواندند دانستم که اجازت تحریر این رساله فرموده اند پس آن تردد بطانیت انجامید و امیدست که این عمل بقبول فائز شود و ما توفیقی الا بالله وکفی بالله خیرا و ممتا کثر والی و این رساله مشتمل بر هژده فصل **فصل** اول در ذکر طریقه نقشبندیه مجددیه **فصل** دوم در ذکر سلسله نقشبندیه و قادریه چشتیه رحمة الله علیهم **فصل** سوم در ذکر مجملی از احوال مشائخ اربعه حضرت ایشان اعنی سید السادات سید نور محمد بداونی و حضرت حاجی محمد فضل و حضرت حافظ سعد الله و حضرت شیخ الشیوخ محمد عابد رحمة الله علیهم **فصل** چهارم در ذکر نسب و ولادت حضرت ایشان و غیر ذلک

فصل پنجم در ذکر استفاده حضرت ایشان از حضرت نور محمد بداونی رح

فصل ششم در ذکر استفاده حضرت ایشان از حضرت حاجی محمد فضل **فصل** هفتم در ذکر استفاده حضرت ایشان از حضرت حافظ سعد الله **فصل** هشتم در ذکر استفاده حضرت ایشان از شیخ الشیوخ محمد عابد **فصل** نهم در ذکر مقدماتیکه دلاله بر امتیاز حضرت ایشان بر اهل زمان دارد **فصل** دهم در ذکر تاثیر صحبت شریف حضرت ایشان **فصل** یازدهم در ذکر تبرک بعد و اوصاف حضرت ایشان **فصل** دوازدهم در ذکر ملفوظات حضرت ایشان **فصل** سیزدهم در نصائح هوش افزا که باصحاب خود می نمودند **فصل** چهاردهم در ذکر بعضی از مقامات حضرت ایشان و انچه ذکر اولیاء کرام بر زبان آنحضرت گذشته **فصل** پانزدهم در ذکر بعضی از کشوفات و تصرفات حضرت ایشان **فصل** شانزدهم در ذکر انتقال حضرت ایشان از عالم فانی بعالم جاودانی **فصل** هفدهم در ذکر خلفاء

حضرت ایشان **فصل** ہژدہم در ذکر بعضی از مکاتیب شریعت حضرت ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنہ

فصل اول در ذکر طریقہ نقشبندیہ مجددیہ

پوشیدہ نیست کہ طریقہ علیہ نقشبندیہ عبارتست از دوام توجہ بقلب و مبدأ فیاض و اعتدال در نوافل عبادات و توسط در ما یوفات تعمیر اوقات باوراد و اذکار کہ بحدیث صحیح ثابت شدہ اند و در ہر طریقہ مقامات سلوک از توبہ تا مقام رضا با جمال معلوم و حاصل آن دوام حضور ذات الٰہی و بجناب حبی روحی و ذوق و شوق و جمعیت قلبی ست و استغراق در مشہود خود موافق حدیث شریف الاحسان ان تعبد ربک کانک تراہ وصف حال ارباب این طریق ست بعضی مغلوب سکر و مستی غلبات جذبات قلبی میشوند و بعضی را اسرار توحید منکشف میگردد و تصرفات ہمہ زیان از القاء ذکر و سکینہ در قلوب از حالی بحالی رسانیدن و حل مشکلات بصرف ہمت فرمودن شہرت تمام دارد اللہ تعالیٰ حضرت مجدد را رضی اللہ تعالیٰ عنہ بعنایت خود در ہر طریقہ مقامات و مدارج دیگر عطا فرمودہ از مقامی تا مقامی دیگر حالات و علوم جدا جدا کرامت نمود متوسلان طریقہ ایشان را آن حالات و کیفیات امتیاز دارند مگر ہمہ کس بجمیع مقامات این طریقہ علیہ نرسیدہ اند ہر کس بمقامی کہ رسیدہ بواردات و حالات آنجا وقت خود خوش دارد و ہنوز از تاثیرات و حوال اہل این خاندان تفاوت ہاست آثار بسیار از اذکار و اشغال قدمای نقشبندیہ مواظبت دارند در مقام قلب باستغراق و بیخودی و سکر و جذبات سرشار محبت آلہیہ اند و در مقاماتیکہ کہ حضرت مجدد تعبیر ازان بولایت فرمودہ اند کیفیات گوناگون باطن را محظوظ سیدارد از مقاماتیکہ بکمالات و حقائق تفسیر نمودہ اند دست ادراک از لطافت و نیرنگی حالات آنجا کوتاہ ست مگر استغراق کہ عبارت از بیخبرگی و توجہ تام بلکہ بیشعوری از توجہ بمقصود ست بی کیفیات سکر حاصل اوقات و اصلان آن مقامات صفا و طمینان لازم باطن دارند ہر کرا علم و کشف عطا میشود و سیر خود در تجلیات الٰہیہ در ہر مقام عیان می بیند و اسرار توحید کہ در ہر طریقہ کمتر ظہور دارد و جہش ست کہ بحضرت خواجہ احرار قدس اللہ سرہ العزیز نسبت رسیدہ بود یکی از اباء کرام خود و بمقتضای آن ظہور اسرار توحید ست و دوم از خاندان نقشبندیہ کہ بنور تشرع و کمال تقوی منورست و حضرت باقی باللہ رحمۃ اللہ علیہ مجمع البحرین آن دو نسبت بودند حضرت مجدد بعد تحصیل آن دو نسبت از جناب ایشان سلوک نسبت نقشبندیہ را اختیار فرمودند کہ در ان نسبت عزیز مزلت اقدام بیش می آید اما کسی کہ در مقام قلب تمکن و ثبات پیدا کردہ از ہمہ برتر نرفتہ ست البتہ از علوم توحید و غلبات سکر بہرہ دارد و تاثیرات توجہات او گرم و شوق افزست و توحید کہ بمعنی تخلیص دل از توجہ بغیر گفتہ اند ارباب نسبت این خاندان حاصل دارند ظہور خوارق عادات لازمہ مجاہدات شدیدہ

لطیفہ اول در رسالات [illegible]

و بغیر ریاضات شاقه تصرفات در مکونات از نوادر ست اما ہیچ کرامتی بدوام ذکر قلبی وجه لی اللہ و تہذیب اخلاق و اتباع سنن مصطفے نمیرسد صلی اللہ علیہ وسلم الحمد للہ کہ متوسلان این طریقہ را این سعادت حاصلست آنچہ درین اوراق مذکور شود فلانے بولایات یا مقامات عالیہ یا باتہای سلوک رسیدہ مراد آنست کہ بکیفیات و حالات و واردات آن مقامات مشرف شدہ علم بالله بر دوام دارد متبع سنن خیر الوری ست صلی اللہ علیہ وسلم ؎ محالست سعدی کہ راہ صفا بہ تواں رفت جز در پی مصطفے

حضرت ایشان ما کسب کمال و تکمیل از خاندان نقشبندی نمودہ براذکار ہمان طریقہ اشغال داشتند و طالبان را باداب نسبت علیہ آن اکابر تربیت می نمودند از خاندان قادری و چشتی و سہروردی اجازت دارند و فیضی نیز یافتہ اند بعضی مردم را در خاندان قادری و چشتی دست بیعت گرفتہ شجرۂ آن اکابر بہ دادند معلوم نیست کہ در ین طریقہ سہروردیہ بیعت گرفتہ باشد کہ درین دیار طالب این طریقہ کم یافتہ میشود و فقیر اسماء بزرگان آنخاندان تلثہ مینویسد

فصل دوم در بیان سلسلہ نقشبندیہ

حضرت ایشان ما طریقہ نقشبندیہ از حضرت سید نور محمد بدایونی رحمۃ اللہ علیہ گرفتہ اند و ایشان از حضرت شیخ سیف الدین و نیز از حضرت حافظ محمد محسن استفادہ نمودہ و ایشان از عروۃ الوثقی حضرت ایشان محمد معصوم و ایشان از امام طریقہ مجدد الف ثانی شیخ احمد فاروقی سہرندی و ایشان از حضرت خواجہ محمد باقی باللہ و ایشان از حضرت مولانا خواجگی امکنگی و ایشان از حضرت مولانا درویش محمد و ایشان از حضرت مولانا محمد زاہد و ایشان از حضرت خواجہ احرار و ایشان از حضرت مولانا یعقوب در ترکستان ۱۲ چرخی و ایشان از خواجہ خواجگان خواجہ بہاؤ الدین نقشبند و ایشان از حضرت سید میر کلال و ایشان از حضرت خواجہ محمد بابا سماسی و ایشان از خواجہ علی رعزیزان امیتنی و ایشان از حضرت خواجہ محمود انجیر فغنوی و ایشان از حضرت مولانا محمد عارف ریوگری و ایشان از خواجہ جہان حضرت عبد الخالق غجدوانی و ایشان از خواجہ یوسف ہمدانی در ترکستان ۱۲ و ایشان از خواجہ ابو علی فارمدی در فارس ۱۲ و ایشان از خواجہ ابو الحسن خرقانی و ایشان از خواجہ بایزید بسطامی در ترکستان ۱۲ و ایشان از امام ہمام حضرت امام جعفر صادق رضی اللہ تعالی عنہ و ایشان از امام قاسم بن محمد بن ابی بکر صدیق رضی اللہ تعالی عنہم در فارس ۱۲ و ایشان از صاحب رسول اللہ سلمان فارسی رضی اللہ تعالی عنہ و ایشان باوصف شرف صحبت سرور خدا از حضرت امیر المومنین ابی بکر صدیق رضی اللہ عنہ در فارس ۱۲ و ایشان از رحمۃ للعالمین شفیع المذنبین محمد رسول صلی اللہ علیہ وسلم۔

نسبت دیگر حضرت امام جعفر صادق بحضرت امام محمد باقر رضی اللہ عنہ میرسد و ایشان را بحضرت امام

زین العابدینؒ و ایشان را بحضرت امام ہمام سید الشہداء امام حسینؓ و ایشان را بحضرت امام مجتبیٰؓ و ایشان را بحضرت
امیر المومنین علی مرتضیٰ کرم اللہ وجہہ و ایشان را بجناب رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم و این نسبت از شرافت ائمہ
اہل بیت در نظیر طریقہ بسلسلۃ الذہب مشہور ست دفتر انتساب خواجہ ابو علی فارمدی نیز بخواجہ ابو القاسم گورگانی ست
و ایشان را بخواجہ ابو عثمان مغربی و ایشان را بسید الطائفہ خواجہ جنید بغدادی و ایشان را بخواجہ سری سقطی و ایشان را
بخواجہ معروف کرخی و ایشان را بحضرت امام علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ایشان را بہ امام جعفر صادق الی آخر السند الشہور
رضی اللہ تعالیٰ عنہ و خواجہ معروف کرخی نیز استفادہ از خواجہ داؤد طائی دارند و ایشان از خواجہ حبیب عجمی و ایشان
از خواجہ حسن بصری و ایشان از امیر المومنین علی مرتضیٰؓ و ایشان از حضرت رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم۔

ذکر سلسلۂ قادریہ حضرت ایشان ما اجازت طریقہ قادریہ از حضرت شیخ محمد عابد رحمۃ اللہ علیہ دارند و ایشان از شیخ
عبد الاحد و ایشان از حضرت خازن الرحمۃ محمد سعید و ایشان از امام طریقہ مجدد الف ثانی شیخ احمد فاروقی سہرندی و
ایشان از والد ماجد خود شیخ عبد الاحدؒ و ایشان از شاہ کمال کیتھلی و ایشان از شاہ فضیل رحمۃ اللہ و ایشان از حضرت
سید گدای رحمن نامی و ایشان از سید شمس الدین عارفؒ و ایشان از سید گدائی رحمن اولؒ و ایشان از سید شمس الدین
صحرائی و ایشان از سید عقیلؒ و ایشان از سید عبد الوہابؒ و ایشان از سید شرف الدینؒ و ایشان از سید السادات
سید عبد الرزاق و ایشان از حضرت غوث الثقلین محبوب سبحانی سید عبد القادر جیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ایشان
از خواجہ ابو سعید مخزومی و ایشان از خواجہ ابو الحسن قرشی و ایشان از خواجہ ابو الفرح طرطوسیؒ و ایشان از خواجہ
عبد الواحد تمیمیؒ و ایشان از خواجہ ابو بکر شبلیؒ و ایشان از سید الطائفہ جنید بغدادیؒ و ایشان از خواجہ سری سقطی
و ایشان از خواجہ معروف کرخی رحمۃ اللہ علیہم و ایشان از حضرت امام علی رضا رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ایشان از
حضرت امام موسیٰ کاظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ایشان از حضرت امام جعفر صادقؓ و ایشان از حضرت امام محمد باقرؒ
و ایشان از حضرت امام زین العابدین رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ایشان از حضرت سید الشہداء امام حسینؓ و ایشان از حضرت امام
ہمام حسن مجتبیٰؓ و ایشان از امیر المومنین حضرت علی مرتضیٰ رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ایشان از حضرت شاہ پناہ محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

سلسلۂ ابائی حضرت غوث الثقلین سید عبد القادر رضی اللہ تعالیٰ عنہ عن ابیہ سید ابی صالح رحمۃ اللہ علیہ عن ابیہ
سید موسیٰ جنگی دوست رحمۃ اللہ علیہ عن ابیہ سید عبد اللہ رحمۃ اللہ علیہ عن ابیہ سید یحییٰ زاہد عن ابیہ سید موسیٰ
مورث عن ابیہ سید داؤد مورث عن ابیہ سید موسیٰ الجونؒ عن ابیہ سید عبد اللہ محضؒ عن ابیہ سید حسن مثنیٰؒ

رضی اللہ تعالی عنہ عن ابیہ سید السادات امیر المومنین امام حسن مجتبی عن ابیہ امیر المومنین علی مرتضی رضی اللہ تعالی عنہ عن شفیع المذنبین رحمۃ للعالمین محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

ذکر سلسلہ چشتیہ حضرت ایشان ما اجازت طریقہ چشتیہ از شیخ الشیوخ محمد عابد رحمۃ اللہ علیہ گرفتہ اند و ایشان از حضرت شیخ عبد الاحد و ایشان از خازن الرحمۃ شیخ محمد سعید و ایشان از مجدد الف ثانی حضرت شیخ احمد فاروقی و ایشان از والد ماجد خود شیخ عبد الاحد و ایشان از شیخ رکن الدین و ایشان از شیخ عبد القدوس رحمۃ اللہ علیہ و ایشان از شیخ محمد عارف و ایشان از شیخ عبد الحق و ایشان از حضرت شیخ جلال الدین پانی پتی و ایشان از حضرت شمس الدین ترک و ایشان از حضرت شیخ علاء الدین مخدوم علی صابر و ایشان از شیخ الاسلام شیخ فرید شکر گنج و ایشان از حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی رحمۃ اللہ علیہ و ایشان از امام طریقہ خواجہ معین الدین سنجری و ایشان از خواجہ عثمان ہارونی رحمۃ اللہ علیہ و ایشان از حاجی شریف زندنی و ایشان از خواجہ مودود چشتی و ایشان از خواجہ یوسف چشتی و ایشان از خواجہ ابو احمد چشتی و ایشان از خواجہ ابو محمد چشتی و ایشان از خواجہ ابو اسحاق شامی و ایشان از خواجہ ممشاد علو دینوری و ایشان از خواجہ ہبیرہ بصری و ایشان از خواجہ حذیفہ مرعشی و ایشان از سلطان ابراہیم ادہم و ایشان از خواجہ فضیل عیاض و ایشان از خواجہ عبد الواحد و ایشان از خواجہ حسن بصری و ایشان از امیر المومنین علی مرتضی رضی اللہ عنہ و ایشان از جناب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

فصل سوم در بیان اندازے کے احوال مشائخ از بعت حضرت ایشان کہ نقشبندی بودند رحمۃ اللہ علیہم

سید السادات حضرت سید نور محمد بدایونی رحمۃ اللہ علیہ عالم بودند بعلوم ظاہر و باطن فقیہ کامل عارف مکمل کسب مقامات سلوک طریقہ احمدیہ از شیخ سیف الدین فرزند و خلیفہ عروۃ الوثقی حضرت ایشان محمد معصوم فرزند سجادہ حضرت مجدد نمودہ اند و بخدمت حضرت حافظ محمد محسن کہ از اولاد شیخ عبد الحق محدث و خلفاء حضرت ایشان محمد معصوم اند رحمۃ اللہ علیہم رسیدہ سالہا تحصیل فیوض صحبت کردہ بکمالات بلند و مقامات ارجمند مشرف شدہ اند استغراق قوی داشتند تا پانزدہ سال ایشان را ہیچ افاقت نبودہ مگر در وقت ادای نماز در اثنای بیخودی راہ می یافتند باز مغلوب الاحوال میشدند در آخر حال ایشان را افاقتی پیدا آمد بکمال ورع و تقوی و اتباع سنت امتیاز داشتند و در متابعت ادب عادات مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم بغایت اہتمام میفرمودند کتاب سیر

واخلاق بنوی همواره پیش خود داشته موافق آن بعمل می آوردند یکبار خلاف سنت پای رست در بیت الخلا
نهادند تاسه روز احوال باطن قبضی روی نمود باز بتضرع بسیار به بسط مبدل گشت در لقمه احتیاط بیشک می نمودند
بدست مبارک خود قوت چند روزه پخته وقت شدت گرسنگی پاره ازان خورده بمراقبه می پرداختند از
کثرت مراقبه پشت ایشان خم شده بود میفرمودند بسی سال ست که تعلق طبیعت بکیفیت غذا نمانده در
وقت حاجت انچه میسر میشود میخوریم ایشان اجتماع دو نان نخوردند بدعت دانسته از کمال تقوی یکی از فرزندان خود
روغن و یکی شکر عطا می نمودند طعام اغنیا هرگز نمیخوردند که اکثر آن از ظلمت شبهه خالی نیست یکبار طعامی از
خانه دنیاداری بخدمت ایشان آمده بود فرمودند درین ظلمت معلوم میشود و از روی نوازش حضرت ایشان ما را
فرمودند شما نیز درین طعام غور نمائید آنحضرت متوجه شده عرض کردند که طعام از وجه حلالست مگر بسبب نیت یا
عفونتی دران راه یافته اگر کتابی از خانه اهل دنیا بعاریت می طلبیدند تاسه روز مطالعه آن نمی نمودند میفرمودند
ظلمت صحبت آنها غلاف دار بر آن پیچیده ست بعد از زوال ظلمت که از برکت صحبت مبارک زائل میشد
مطالعه آن میفرمودند حضرت ایشان ما را بخدمت ایشان محبت قوی بود بمجرد ذکر نام ایشان چشم پر آب میشدند
میفرمودند افسوس که عزیزان بزیارت حضرت سید نکردند اگر ایشان را میدیدند بقدرت کامله الهی ایمان تازه
می نمودند که بر خلق اینچنین ارباب کمال قادرست رضی الله تعالی عنه میفرمودند که مکشوفات ایشان بسیار صحیح
و مطابق واقع بود بلکه توان گفت که تا مردم را بدیده سر انچنان محسوس نمی شود که ایشان بچشم دل معائنه میکنند
و تصرفات قوی داشتند و برای برآمد حاجات مخلصان همت میگماشتند کم بودی که مراد از طبق توجه شریف تخلف
نمودی یکبار زنی بخدمت ایشان عرض نمود که دختر مرا جنیان برداشته برند چندانکه اعمال و عزایم خوانده شد
هیچ فائده نکرد درین باب توجه باید فرمود ایشان تا دیری مراقبه نمودند فرمودند که فلان وقت دختر تو خواهد آمد بتوجهات
ایشان همچنان واقع شد از آن دختر ماجرا پرسیدند گفت در صحرائی بودم بزرگی دست مرا گرفته اینجا آورد بسی وجه
سکوت و مراقبه از ایشان پرسید که چرا فوراً نفرمودید که دختر تو خواهد آمد فرمودند التجا بجناب الهی نمودم که اگر دعا توجه
مرا اثری باشد در احصار آن دختر همت نموده آید هرگاه بالهام الهی معلوم شد که همت فقیر درین امر اثر دارد گفتم
که دختر خواهد آمد هر عمل ایشان موافق رضا خدا بود سبحانه یکبار روزن رفضی بخدمت ایشان اظهار طلب طریقه نمود
ایشان بنور فراست دریافته فرمودند اول توبه از عقیده سوء نمائید باز طریقه گیرید یکی بکمال ایشان اقرار نموده توبه کرد

وطریقه گرفت و دیگری توفیق نیافت یکی را از مخلصان ایشان هوای نفسانی خواست که بمعصیت خدا مبتلا سازد بصورت
مشایخ ایشان بخط او رسیده درمیان حائل شد و زن از دهشت فریادی برآورده بگوشه بگریخت و آن مخلص تائب گردیده
تا مدتی از زندگی بحضور نتوانست رسید یکبار بنگ فروشی دوکان قریب مکان اقامت ایشان برآورد فرمودند ظلمت
بنگ نسبت باطن را بمقدر ساخته مخلصان فهمیده دوکانش را بالعنف خراب ساختند فرمودند که احوال باطن زیاده تر بمقدر
شد که بوسطهٔ ما احتساب خلاف شرع واقع شد اول او را ازین عمل توبه برفق بایستی داد اگر تائب نمیشد باز بشدت
و درشتی منع می نمودند تا دیر تفحص بسیار حاضر آوردند پس استغفار جرأت غیران نموده بلطف تمام فرمودند که پیشه
خلاف شرع خوب نیست پیشه مباح اختیار باید نمود وزری باو عنایت نموده عذرخواستند وی تائب گردیده یکی از
مخلصان شد ایشان بسفر مودند روزی بزیارت مزار پر خود حضرت حافظ محمد محسن رفتم مراقبه نمودیم در غیبت
بینودی مشاهده کردیم که بدن شریف و کفن درست ست مگر در پوست کف پا و کفن آنجا خاک اثر کرده بود و چون آن
از ایشان باستفسار آمد فرمودند شما معلوم خواهد بود که سنگ بیگانه بی اذن او در جای وضو نهاده بودیم که هرگاه
مالک خواهد آمد حوالهٔ او خواهیم نمود یکبار قدم بران گذاشته بودیم از شومی این عمل خاک اثر کرده است الحق هر کرا
در تقوی قدم بیشتر ست قرب و ولایت او بیشتر و وفات ایشان یازدهم ذیقعده سنه هزار و صد و سی و پنج هجریست

حاجی محمد افضل رحمة الله علیه ایشان از علماء متبحر و فضلاء دانشوران از اسرار معارف علوم
باطن حظی وافر دارند طریقه از حجة الله نقشبند فرزند و خلیفه حضرت ایشان محمد معصوم رحمة الله علیهما گرفته تا ده سال
استفادهٔ فیوض باطن نمودند و تا دوازده سال از حضرت شیخ عبد الاحد فرزند و خلیفه خازن الرحمة شیخ محمد سعید
فرزند سجاده نشین حضرت مجدد رحمة الله علیهم مشرف گردیده بمقامات عالیه رسیده اند و تحصیل علوم معقول و منقول
و اسناد علم حدیث از ایشان نموده از شیخ سالم بصری ثم المکی علم حدیث نیز سند دارند حضرت حجة الله نقشبند بحضرت
شیخ عبد الاحد در حق ایشان فرمودند آنچه در سینهٔ ما از بزرگان کبار رسیده بود تمام و کمال در باطن شما القا کردیم ایشان
استغراق قوی داشتند و فنا و غیبتی بر ایشان مستولی بود گویا هرگز خود را از ارباب طریقه نمیدانستند حضرت ایشان را
بارها میفرمودند که شما انظر کشفی و تحقیق مقامات آلهیه کرامت کرده اند بحال ما نظری فرمائید که از خرابی اعمال در خود
هیچ نمی یابم راقم گوید عفا الله عنه امام الطریقه حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه میفرمایند چنانکه احوال باطن نکارت
و جهالت کشید علامت ظهور تجلی ذاتیست و آیهٔ شریفه لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ نص قاطع است درین باب ایشان بشرف

زیارت حرمین شریفین زادہما اللہ شرفا رسیدہ اند و مورد الطاف الٰہی و عنایات حضرت رسالت پناہی صلی اللہ علیہ وسلم شدہ بہزاران فتوحات مرجعیت نمودہ مرجع طلاب حق گردیدند و خلق را ظاہر او باطنا فیضہا رسانیدند حضرت شاہ ولی اللہ محدث رحمۃ اللہ علیہ علم حدیث از ایشان سند دارند ایشان آنچہ از نقود ہدایا میرسید کتب ہر فن خریدہ وقف میکردند یکبار پانزدہ ہزار روپیہ ہدیہ آمدہ بود ہمہ را کتب علوم نافعہ خرید کردہ وقف نمودند چندین ہزار کتب در راہ خدا وقف کردہ شاعت علوم فرمودند جزاہ اللہ خیر الجزاء ایشان میفرمودند عجب ست از مخلصان کہ در عمر خود یکبار ہم بزیارت مزار مقدس مصطفے صلی اللہ علیہ وسلم شرف اندوز نمی شوند و حالانکہ حصول مقاصد دارین بواسطہ آنحضرت سید انند و عجب ست کہ حروف کلام اللہ موافق تجوید ضروری کہ در چند روز میشود درست نمی نمایند و صحت نماز موقوف بر صحت قرأت ست و عجب ست کہ ذکر لطائف از توجہ یکی از بزرگان نقشبندی حاصل نمیکنند و در طریقۂ این اکابر این دولت کہ تخم محبت الٰہی و موجب بقاء ایمان ست بی محنت در اندک مدت دست میدہد محمد اعظم اعظم خلفاء ایشان کشفی صحیح و نسبتی قوی داشتند و بسیاری از طالبان در صحبت ایشان بحالات و واردات طریقۂ شریفہ رسیدہ اند رحمۃ اللہ علیہما

حافظ سعد اللہ رحمۃ اللہ علیہ ایشان از کمل خلفاء حضرت محمد صدیق فرزند و خلیفہ حضرت ایشان محمد معصوم اند رحمۃ اللہ علیہما تا سی سال التزام صحبت ایشان نمودہ بمقامات علیۂ غایات طریقۂ احمدیہ رسیدہ اند لقب ایشان در فقرا خانقاہ آنحضرت سید الصوفیہ بود از روی مباہات میفرمودند کہ سی سال آب خانقاہ پیر خود بر سر کشیدہ ام موی سر من از نیخدمت سودہ شد بلکہ در راہ مولی گوہر نور دیدۂ من نثار گشت ایشان در موسم شدت گرما مرا بہ احمد آباد فرستادند از بس حرارت آفتاب بدن من بیکار شد اما از برکت خدمت خانقاہ معلی چندان خادمان بر در من گرد آمدند کہ نوبت خدمت بہر یکی نمیرسد و دیدۂ دل من بنور معرفت بینا گشت و چشم سر از التفات ماسوای غنی گردید و مراقبہ علی الدوام حاصل ست و نقوش غیر را کہ از راہ نظر بدل میرسد در آئینہ باطن من راہ نیست فالحمد للہ علی نوالہ و الصلوۃ و السلام علی رسولہ و آلہ ایشان در اول ارادات طریقۂ شریفہ دیدہ اند کہ شہر لیست عظیم از برکات و انوار ولایت معمور در ہر محلہ اش گروہی از اولیا اقامت دارند یکبار در ان شہر شہرت یافت کہ جم غفیری از مقربان بارگاہ می آیند ساکنان شہر باستقبال و نظارۂ شوکت و عظمت آن عزیزان برآمدہ در انوار آنہا مستغرق یافتند ایشان پرسیدند اینہا کیستند کسی گفت اللہ تعالی در ینوقت اظہار کمالات جدید فرمودہ این اکابر را براہ اجتباء از راہ واصلان حضرت ذات نمودہ ست و سر حلقۂ اینہا شیخ احمد سہرندی ملقب مجدد

الف ثانی ست بجہت مشاہدۂ برکات این بزگواران برآمدہ ایم پس ایشان را رسوخ عقیدہ بایں طریقہ قوی تر گردید و بجہد تمام در راہ سلوک ہمیں طریقہ درآمدہ سرآمد مقربان بارگاہ الٰہی شدند حضرت ایشان ہا میفرمودند کہ برایشان صفت تواضع فروتنی غالب بود اگر یکی از اصحاب باعث رنجش خاطر شخصی میگشت ایشان خود پیش آن شخص معذرت میفرمودند کہ این تقصیر از فقیر صدور یافتہ مرا ببخشید بلکہ سر مبارک بپای او می نہادند رحمۃ اللہ علیہ نواب خان فیروز جنگ کہ مرید ایشان بود بخدمت ایشان عرض نمود کہ سید حسن رسولنما رحمۃ اللہ علیہ ہر کرا میخواستند بشرف زیارت مصطفے صلی اللہ علیہ وسلم مشرف ہمی ساختند ایشان فرمودند ماہر کرا خواہیم دو بار شرف زیارت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم دریابد شما امشب فاتحہ خواندہ متوجہ بروحانیت مبارک بخواب روید روی ہمچنان کردو بزیارت مشرف گشت صدر و پیہ ہدیہ مقرر کردہ بار دیگر فاتحہ خواندہ بخواب رفت باز باین سعادت امتیاز یافت صدر و پیہ دیگر ہدیہ مقرر نمودہ بوقت صبح بخدمت ایشان حاضر شد صدر و پیہ پیش آوردکہ الحمد للہ بتوجہ شریف باین دولت سرفرازی یافتم ایشان بنور فراست دریافتہ فرمودند آنصد دوم کجاست وی مضطر شدہ آنرا پیش گذرانید حضرت ایشان میفرمودند کہ ایشان در علم ظاہر مہارتی نداشتند و در صحبت ایشان از کشف و واقعات تذکوری نبود محض از کثرت خدمت خانقاہ پیر خود قبول دلہا یافتہ بودند اما نسبت باطنی عالی و قوی داشتند در خانقاہ ایشان گربہ بود کلان بتصرف ایشان بحال کنجشکان مہربان دہن خود میکشادو دران دانہائی گندم می انداختند کنجشکان از ہر طرف آمدہ دانہا در دہنش میچیدند و باوی بازیہا می نمودند بافاضۂ ایشان مردم بسیار بمقامات قرب رسیدہ اند وفات ایشان یازدہم شوال سنہ ہزار و صد و پنجاہ و دو ہجری شیخ صبغۃ اللہ از خلفای ایشان پیری بود نورانی بندہ او را زیارت کردہ ام رحمۃ اللہ علیہ

شیخ الشیوخ محمد عابد رحمۃ اللہ علیہ

از اعاظم خلفاء حضرت شیخ عبد الاحد در خلفاء اکابر سہرند بعلم و عمل و ورع و تقوی شانی عظیم داشتند در نسبت بحضرت صدیق اکبر رضی اللہ عنہ میرسند کثیر العبادت کثیر الذکر بودند در تہجد سورہ یس شصت بار میخواندند و بعد ہر دو گانہ بذکر و مراقبہ می پرداختند از نصف شب تا سحر در عبادت خدا و یاد مولی اشتغال داشتند در مرض موت کہ تا شش ماہ ایشان را بیماری سہال بود سورہ یس سی و پنج بار در تہجد میخواندند نسبت ہزار بار ذکر کلمہ طیبہ

وهزار بار نفی واثبات بحبس نفس وتلاوت کلام الله ودرود وظیفه داشتند یکبار حاکم بلده سهرند مواشی بغارت
اورده بود ایشان تا بست سال ترک گوشت وغیره فرموده بودند هرگاه بدهلی می آمدند در راه بجز زاد سهلی روی
کراز وجه حلال باخود میگرفتند چیز دیگر نمیخوردند در هر امر رعایت عمل بغیر میت مینمودند ایشان را قبول تمام ومحبت
خاص وعام پیدا شد وآستانه وخانقاه مادی اهل الله گشت قریب دو صد کس از علماء وصلحا در حلقه ایشان
می نشستند وجماعه بسیار از طالبان بتوجهات ایشان بنهایات مقامات احمدیه رسیدند وارباب فنا وبقا که در صحبت
مبارک باستغراق وبیخودی وارادت ولایت وتهذیب اخلاق فائز شده اند افزون از شمارند بعد درس حدیث و
فقه متوجه قبله مراقب می نشستند وهر که بخدمت شریف میرسید القاء ذکر وانوار جمعیت در باطن او میفرمودند
روز جمعه که اجتماع مردم بسیار میشد هر که در نظر ایشان می آمد بتوجه موجد دلش را ذاکر می نمودند کسی از ایشان پرسید
که اینهمه هرگز ذکر قلبی نمیدانند ودر حرکت طبیعی قلبی وحرکت ذکر امتیاز نمیکنند فرمودند کار بخدمت بمعلوم کردن
کسی کاری نیست در قبر خود اثر وقدر ذکر خواهند دانست که از برکت نور ذکر قلبی ایمان بسلامت میماند انوار طریقه
احمدیه یا فاضات ایشان شیوعی پیدا نمود ونسبت شریفه اینخاندان رواجی یافت لهذا لقب ایشان در عالم غیب القاسم
لخزائن الله بود روزی در مسجدی تشریف آوردند آنجا شخصی مجمعی از مریدان خود داشت ومردم را مرید میگرفت
اما باطنش از نور نسبت مع الله که در صوفیه علیه معروفست خالی بود در نزد مشائخ کبار بغیر فنای قلب وواردات
ولایت وتهذیب اخلاق مرید گرفتن حرامست ایشان را بحال او شفقتی آمد وتا دیری متوجه حالش گردیده او را بمرتبه
ولایت قلبی رسانیدند از حضرت ایشان ما که در خدمت مبارک حاضر بودند از روی الطاف تصدیق احوال او
خواستند معروض داشتند که بمجرد توجه شریف دلش ذاکر شد ولطیفه اش نورانیتی بهم رسانیده بسوی اصل خود
مثل هوای آتشین پروازی نمود ودر قلب کثیر اضمحلالی یافته متوجه بسیر عالم امر گردید وبتجلی افعالی رسیده
فنا حاصل نمود وقابلیت اجازت طریقه پیدا کرد فرمودند دید شما صحیح ست ما را نیز همین احوال او معلوم شد روزی
در مقبره میگذشتند از کی متوجه حال اموات مراقب ایستاده فرمودند این بیچاره ها درخواست فیضی میمانند و
بحال آنها توجهات نمودند فقیر شنیدم از زبان مبارک مرشد خود قدس سره میفرمودند دران وقت حاضر
بودم در انوقت ظهور حقیقت محمدی بود صلی الله علیه وسلم بتوجهات آنحضرت تمام مقبره مشمول انوار وبرکات
آنمقام عالی گردید ایشان بزیارت حرمین شریفین پیاده رفته اند وبه الطاف سرور کائنات صلی الله علیه وسلم

سرافراز گردیده میفرمودند حرقت وسوز سینهٔ من که ازلی بانتهای در وطلب بود وهیچ گلکم نمیشد بعنایت
مصطفوی تسکین یافت وآنچه مقصود بود حاصل شد طالبان بسیار در آنجا استفاضه از صحبت ایشان نمودند
شخصی در مدینهٔ منوره ریاضت ومجاهده ونوافل عبادات بسیار میکرد از جناب سرور عالم صلی الله علیه
وسلم مامور گردید که بخدمت ایشان استفاضه نماید ایشان اورا ازین مجاهدات منع کردند وبتوسط در عبادات
امر فرمودند وی چون خوگر بریاضت شاقه بود گفتهٔ ایشان عمل نکرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم باز اورا امر
بمتابعت والتزام صحبت ایشان نمودند پس بخدمت ایشان استفاده نمود بحسن تربیت ایشان بمقامات
عالیه رسید وفات ایشان در سنه هزار وصد وشصت هجری هژدهم رمضان المبارک ست خلفا ایشان
بسیار ند از انجمله خواجه موسی خان مخدوم اعظمی ده بیدی متورع وتقی صاحب کشف مقامات وتصرفات
در ولایت ماوری النهر بارشاد هدایت طالبان خدا یگانهٔ روزگار بودند دوازده خلیفه مرسل داشتند روزے
یکی را از درویشان خود گفتند چیست که در باطن تو کدورت معلوم میشود مگر لقمهٔ شبهه خوردی گفت نی بجز طعام
خانقاه چیزی نخورده ام آخر اعتراف نمود که در خانهٔ صباغی طعامی نیاز حضرت غوث الثقلین رضی الله
تعالی عنه خورده ام اورا زجر کردند که من نگفته ام طعام هرکس نباید خورد ومرا منظر رحمة الله علیه تعمیر اوقات
وقوت نسبت باطنی ووفور حالات وواردات بی نظیر بودند مستفیدان ایشانرا دیده ام آنچه ضروری ارباب
این طریقه است در دلها داشتند یکی را از اصحاب ایشان بعد وفات ایشان قبضی قوی رو نمود وتا دو سال
انبساطی نیافت آخر بمزار شریف ایشان رفت همینکه نظرش بر خاک پاک ایشان افتاد احوالش تازه شد و
نسبت خود را بحال یافت ومحمد میر رحمة الله علیه بعلو نسبت باطن وخمول وانزوا وهدایت طالبان ممتاز بودند
زبانی صالحی شنیده ام که میگفت بست کس در صحبت ایشان بمرتبهٔ ولایت وفنا وبقا رسیده اند جنبی بخدمت
ایشان ارادتی داشت عرض نمود هر قدر خرچ صرف روزگار شده باشد بنده حاضر نماید قبول نکردند مبادا
مال بیگانه باشد شاه عبد الحفیظ وصوفی عبد الرحمن میر بهادر درویش محمد ومحمد حسن ودیگر اعزه رحمة الله علیهم
بمقامات قرب الهی امتیاز داشتند وبهدایت طالبان حق می پرداختند فقیر بعضی را ازین عزیزان زیارت
کرده ام دختر شیخ محمد میر رحمة الله علیها از ولیات عصر خود بمزید قرب وعنایت رسول خدا صلی الله
علیه وسلم اختصاص داشت از وی عجائب واقعات منقول ست احوال هرکه میخواست بحضور عرض نمود

جواب حاصل میکرد و تبرکات موی شریف بطالبان میداد یکی از بزرگان که در نور ولایت و نبوت بکشف صحیح
و وجدان صریح امتیاز میکرد میگفت خانہ آن صالحہ از انوار مصطفے ممتلی بود صلی اللہ علیہ وسلم ویرا از غلبہ
محبت محمد مصطفے صلی اللہ علیہ وسلم فقر ولی سامانی پیش آمد چنانچہ در حدیث شریف آمدہ اَللّٰھُمَّ اَسْرِعْ
اِلٰی مَنْ یُّحِبُّنِیْ مِنَ السَّیْلِ اِلٰی مُنْتَھَاہُ تاب شدت بلای فقر نیاوردہ خواست کہ بملک افغانان
رود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم او را منع فرمودند و بصبر بر فقر و فاقہ امر نمودند کہ صبر موجب قرب و معیت الٰہی است
سبحانہ اِنَّ اللّٰہَ مَعَ الصّٰبِرِیْنَ ۝

فصل در بیان نسب شریف و ولادت باسعادت حضرت ایشان مادر رحمۃ اللہ علیہ

مظہر انوار الٰہی مصدر آثار حضور و آگاہی قیم طریقہ احمدیہ محیی سنن نبویہ فرید العصر والدوران شمس الدین حبیب اللہ
حضرت مرزا جانجانان رضی اللہ تعالیٰ عنہ از سادات علوی اند نسب شریف ایشان بیست و ہشت واسطہ
بتوسط محمد بن حنفیہ بامیر المومنین علی مرتضی کرم اللہ وجہہ میرسد آبا کرام ایشان امرا عظام بودند و قرابت
بسلاطین تیموریہ دارند باوصاف حمیدہ و خصال پسندیدہ موصوف بودند و بمروت و عدالت و شجاعت
و سخاوت و کمال دینداری معروف امیر عبد السبحان کہ بدو واسطہ نواسہ اکبر بادشاہ میشوند جد آنحضرت اند
باوجود جاہ و شوکت ظاہری در طریقہ چشتیہ حالات نیک داشتند سحر خیز و از دیدہ محبت اشکریز بودند مردم
را مرید میگرفتند و متوسلان ایشان ہمہ ذاکر و تہجد گذار بودند جدہ شریفہ آنحضرت دختر اسد خان وزیر در
اوصاف کاملہ بی نظیر بود و بین صحبت ایشان مذہب اہل سنت و جماعت گزیدہ از واردات الہیہ حظی
وافر داشت و تسبیح جادات می شنید و مثل شوہر خود در ذوق و شوق سرشار محبت خدا بود از علم ظاہر
نیز بہرہ داشت درس مثنوی حضرت مولوی روم میگفت رحمۃ اللہ علیہما والد ماجد حضرت ایشان مرزا
جان ترک جاہ و دولت و منصب دنیاہی کردہ سلطنت فقر و قناعت اختیار کردند و اسباب جاہ و حشم خود
را در راہ مولی بر فقرا تقسیم فرمودہ بست و پنج ہزار روپیہ بجہت نکاح صبیہ خود داشتہ بودند شنیدند کہ یکی از دوستان
ایشان را حاجت صعب پیش آمدہ آن زر تمام بوی عطا فرمودند در کمالات انسانی و اخلاق رحمانی یگانہ روزگار
بودند و فا و حیا و شکر و صبر سجیہ رضیہ ایشان بود یکبار درخت کدو در خانہ خود نشاندہ بود کنیزی گفت شما

بدعوی توکل درخت کدو می نشانید مبادا در دل بگذرد که برگ رفاقه برگ و بر این درخت خواهیم خورد و اعتماد بر
اسباب پیدا شود ایشان سخن وی را از تعلیم الهی دانسته آن درخت را از بیخ برآوردند و عزلت و انزوا گزیده
و شرف وجهانی در یاد خدا دیده طریقهٔ قادریه از حضرت شاه عبدالرحمن قادری رحمة الله علیه که بجذبات
قویه و تصرفات جلیه شهرت داشتند گرفتند و بمن صحبت ایشان بحالات علیه فائز شده اوقات بذکر و طاعت
و تلاوت معمور داشتند یکبار پیر ایشان میوهٔ انبه تناول مینمودند ترش بود شیرهٔ اش را بآب دهن مبارک خود
برزمین انداختند ایشان از کمال رسوخ عقیدت ترک نزاکت و میرزائی نموده آن شیرهٔ بخاک آمیخته را بزبان خود
از زمین برداشته فرو بردند از برکت این عمل و خاکساری ایشان کیفیتی خوب طاری شد رحمة الله علیهما ولادت
باسعادت حضرت ایشان در سنه هزار و صد و یازده یا سیزده هجری یازدهم رمضان المبارک وقت
فجر روز جمعه بود که آن آفتاب عالمتاب از مطلع ولادت طلوع فرموده جهان را منور گردانید و طلوع شمس الملة
والدین و قمر صاحب شرع تاریخ ولادت آمد از آنچه طالع ایشان از زائچه رسول الله صلی الله علیه وسلم دوجا
اختلاف داشت باقی همه موافق بود لهذا انار رشد و هدایت از ناصیهٔ حال ایشان ظهور داشت و انوار فهم و
ذکا از جبین مبین میدرخشید ارباب فراست از مشاهدهٔ علو فطرت ایشان میگفتند که ایشان سرامد اهل کمال میشوند
و از خردمندان دیده در سبقت می برند والد ماجد ایشان در تعلیم و تربیت اهتمام نمودند و باوجود صغر سن
ایشان را بجهت کسب کمال تقسیم اوقات تاکید فرمودند که وقت عزیز و عمر شریف بدل ندارد بیجا صرف نشود و
آداب بادشاهی و فنون سپاه گری و صناع ضروری ایشان را تعلیم نمودند میگفتند اگر شما امیر میشوید قدر ارباب هنر خواهید شناخت
خواهید شناخت و اگر چنانچه دل ما میخواهد فقر و ترک اختیار میکنید حاجت باهل پیشه و هنر نخواهد افتاد پس ایشان
را در هر فن مهارتی پیدا شد هنروران هر پیشه داد هنر خود از ایشان میخواستند و هر که بایشان ملاقات مینمود و باستاد
ایشان در فن خودش اقرار میکرد زبانی یکی از ثقات شنیدم که ایشان را تقطیع سراویل بر پنجاه طرز می آمد حضرت
ایشان میفرمودند که استعمال اسلحه بمرتبه کمال رسانیده بودیم اگر بست کس شمشیر ها کشیده بر ما حمله آرند و در دست
ما یک چوب عصا باشد یک کس هم زخمی بما نتواند رسانید یکبار شخصی در وقت انصراف سلام از نماز مغرب در
تاریکی ابر خنجری بر ما زد و برق درخشید در لمعان برق حربه از دست او گرفتیم باز بدست او دادیم دی باز حمله آورد
باز گرفته باز دادیم همچنین هفت بار اتفاق افتاد آخر معذرت آورد و بپای ما سر نهاد دیکبار فیل مست در راهی می آمد

و ما بر سپ سوار از مقابل سیصد فیلبان فریاد برآورده که دور شو کناره گیر دل نخواست از مقابله حیوانی بیگانه برگشتن
فیل بغضب تمام ما و در خرطوم پیچیده برداشت خنجر از میان برکشیده بر خرطوم زدیم فریاد برآورده ما و در بر گرفت
بفضل الهی سلامت ماندیم یکبار جهاد با شرائط آن پیش آمد در شدت حرب که کار به تیر و نیزه رسیده بود سرداری کبیل
ذریعت ما بودگمان خوف بر ما برد در آن وقت غزلی موزون نمودیم موجب تعجب او شد طفل نه ساله بودیم که حضرت ابراهیم
را علیه السلام در خواب دیدیم عنایت بسیار بحال ما مصروف داشتند و در آنوقت هرگاه ذکر حضرت صدیق اکبر رضی الله
عنه در میان می آمد صورت مبارک ایشان حاضر میشد بارها ایشانرا بچشم سر دیده ایم و التفاتها بحال خود یافته بیفزود
روزی شخصی در حضور والد ما مذکور کرد کشفهای صوفیه بوحدت وجود قائل اند و حضرت مجدد رضی الله عنه بر خلاف ایشان و حدت
شهود را ترجیح میدهند درین باب کرامات دیدیم که نوری مثل نور خورشید درخشید و حضرت مجدد در آن انوار ظهور فرموده ما را
اشاره بر خاستن از انجا نمودند این واقعه بخدمت والد خود گفتیم فرمودند غالب ست که شما را از طریقهٔ ایشان فائده حاصل
شود میفرمودند الله تعالی طبیعت مرا در غایت اعتدال آفریده است و در طینت من رغبت اتباع سنت نبوی صلی الله
علیه وسلم ودیعت نهاده خورد سال بودیم که همراه والده خود بزیارت پیر ایشان حضرت شاه عبدالرحمن رحمة الله علیه
از ایشان تاثیرات و کرامات ظاهر میشد اما در نماز مساهله می نمودند ازین جهت دل من از ایشان نفرتی داشت که تارک
سنت مصطفی صلی الله علیه وسلم قابل اقتدا نیست می ترسیدم که والد من تکلیف بیعت ایشان نکند روزی پرسیدم
که حضرت عبدالرحمن چرا در نماز مساهله مینمایند فرمودند بر ایشان سکر غالب ست معذور اند عرض نمودم در ادای
نماز سکر غالب میشود و در دیگر امور هشیار میشوند ایشان بر شفقت فرمودند که خدای تعالی شما را فهم و ذکا بلای آن داده است
که بر پیر ما اعتراض نمائید اما این سخن موجب امتناع ایشان از بیعت نشد بلکه بود گردیده میفرمودند شور عشق و محبت خمیر
مایهٔ طینت مغست و خاطر را از آغاز مصاحبت تمام بمظاهر جمیله ثابت، مرا یاد ست که طفل شش ماهه در آغوش مرضعه بودم
زنی جمیله مرا در کنار گرفت جلوهٔ جمالش اول مرا از جا برده و خاطر را با دلبستگی پیدا شد و لم یزل را دیدار او قرار نمیگرفت در
قرا فش گریه ها می کردم پنجساله بودم که آوازهٔ عاشقی من بر زبانها افتاد و در مردم مشهور گشت که این پسر مزاج عاشقانه
میدارد میفرمودند که جاذبهٔ محبت من آنقدر رسا بود که عوارض جسمانی شاهدان بر طبیعت من ظاهر میشد یکبار جوانی که
منظور نظرم بود تپ کرد مرا نیز تپ عارض شد وی دوا خورد و اثر دوا در من پدید آمد میفرمودند نیم شبی مهتاب بود
در خانه بند ناگهان آن جوان در آن جا ظاهر شده گلها از درخت یاسمن چیده بر سر من نهاد و غائب گشت گلها

بر سر یتا روز بر جا بود میفرمودند هر که چشم و روی خود بر زمین خاکساری عشق نسوده باشد لذت شوق سجده که ساجد
موافق حدیث بر قدم خدا مینماید چه داند بعضی تجلیات الهیه دلربای چشم و بعضی گیرای کمند طره می نماید تجلیات
را ذوق و تاثیر جلوه عارض و خال جدا جدا بوجدان محبت رسا دریافت میشود خواجه حافظ شیرازی و شیخ
فخر الدین عراقی و شیخ اوحد کرمانی رحمة الله علیهم انچه در اشعار اصطلاحات مقرر نموده اشاره بتجلیات کرده اند دست
ست هر جا دلبری حسن بیتابی عشق پرداخته جذبه جمال شاهد حقیقی ست که پرتو بران انداخته **من دیوانه رحمة الله علیه**
جلوه مفت ست اگر دیده بینائی هست + این جهان آئینه آئینه سیمای هست + هر دو سه ارض و سما آئینه شکل ندیم
میتوان یافت که در پرده خود آرای هست + در بناب عارف جامی رحمة الله علیه میفرماید ۵ **بیرون خیمه ز اقلیم**
تقدس + تجلی کرد بر آفاق و انفس + ازان لمعی فروغی بر گل افتاد + ز گل شوری بجان بلبل افتاد + رخ خود شمع
زان آتش برافروخت + بهر کاشانه صد پروانه را سوخت + عشق مجازی برای گرمی دلها و افسرده آتش الهی ست
بشرطیکه فیما بین ملاقات نشود تا آب وصال حرارت دل اسرد نماید از اینجا گفته اند هر کرا عشق شوانگیز نیست طریقه
بر وی حرام میفرمودند لِلْحُسْنِ هَمَا حَسَّنَهُ الشَّرْعُ وَالْقُبْحِ مَا قَبَّحَهُ الشَّرْعُ اگرچه در راه ورع و تقوی نور و صفاست
اما در طریق محبت از سوز و گداز فروتر است و در حدیث شریف آمده که مغیث نام شخصی بر بریره کنیز حضرت عائشه
صدیقه رضی الله تعالی عنها عاشق بود و هر گاه بریره در بازار برآمدی دنبالش گرفتی اشک از دیده ریختی آه بر آه
شکستی ریش او را ز آب اشک تر گشتی رحمة للعالمین را صلی الله علیه وسلم بروی رحم آمد سفارش او پیش بریره فرمودند
که با و مناکحت کند گفت یا رسول الله اگر وحی درین امر نزول یافته مرا قبول ست والا من مختارم که من از دهن او
بیزارم پس بسی برآمد که مغیث بدر و عشق در گذشت پس گفت پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم مَنْ عَشِقَ وَكَتَمَ وَعَفَّ
ثُمَّ مَاتَ مَاتَ شَهِيدًا رواه الدارمی از نوادر تاثیرات محبت میفرمودند عاشقی تاب آتش هجر نیاورده خود را
در آب دریا غرق ساخت معشوقش خبر مرگش شنیده خود را در ماتم او نیز در دریا انداخت بجستجوی تمام هر دو را
برآوردند از اتحاد جذب محبت دست در آغوش یکدیگر داشتند ۵ بسا دیده ام که یکی را دو کرد تیغ + شمشیر عشق
بین که دو کس را یکی کند + میفرمودند عاشق بیتابی طاقت پیش قالب نیاورده از دیوانگیها سود انچنان ست که زخم
بیمارش رساند کسی گفت تقصیرش چیست تقصیر دل هر زه کرد نست سینه خود تنگ فته دل برآورده زخمهای خنجر یار
پاره کرد میفرمودند عاشقی یار خود را از رفتن در بزم اغیار منع کرد از غرور حسن سخنش نجا طر نیاورد جائیکه نمیخواست

برفت عاشق بیچاره تا دیری از غیرت سر بگریبان غم داشت آتش غیرت جانانه تو النش را بسوخت دیدند مرده بود معشوقش را خبر شد از حسرت سر بجیب ندامت فرو برد ساعتی نگذشته بود که جانش بدنبال جان یارش شتافت هر دو را نزدیک بهم دفن کردند ۵ دوزخم سوزد اگر جنت هوسناک شدم را + یک وجب جا از سر کوی تو بس باشد مرا + میفرمودند طاؤسی بر زن جمیله عاشق بود گرد سرش میگشت و رقصهائی نمود و را فواه ملامت گران اعتنا نکرد که معشوقه جانور است زن را طعنه مردم غیرت آمد طاؤس را طلبید طاؤس رقص کنان بنزدیکش رفت گفت چشم خود سوی من کن طاؤس که عاشق جانباز بود چشم خود بسوی وی نهاد میل گرم در چشمش کرد گفت چشم دیگر پیش من طاؤس که اختیار بدست بیتابی عشق داشت چشم دیگر پیش گذاشت زن بی رحم میل گرم در ین چشم نیز کشید طاؤس تا دیری بر خاک طپیده گوهر جان در قدم یار نثار نمود زن نیز در حسرت چنین ستم پس از چند روز در گذشت میفرمودند جوانی بیرحم یکی را از خفت فاخته شکار کرد فاخته دوم تاب دوری نیاورده خواست خود را هلاک سازد خس و خاشاک چیده بر برهای او فراهم آورد و اخگری سوزان بمنقار برداشته بران خاشاک نهاد دیری چند بر آتش زده خود را فراموختن داد و گفت ۵ مرا چون خلیل آتشی در دست + که بنداردم این شعله بر من گل ست + میفرمودند در موسم بهار گلی از قفس بلبلی آویختند بلبل سر بر برگ گل گذاشته تا لهای موزون آغاز کرد زمانی دراز فریادها می نمود ناگهان خاموش گردیده دیدند مرده بود ۵ عجب از مرده نباشد بد خیمه دوست + عجب از زنده که چون جان بدر آورد سلیم + گفت فقیر را قم بسا سبکروان راه محبت که در ندکوارت محبت شعله افروز کانون محبت مودعه دلهای دوستانست جان داده اند و دست از کونین افشانده و در مشاهده محبوب مستغرقی یافته اَللّٰهُمَّ اَحْیِنِیْ فِیْ حُبِّکَ وَاَمِتْنِیْ فِیْ حُبِّکَ وَاحْشُرْنِیْ فِیْ حُبِّکَ میفرمودند والد ماجد ما میگفتند که قدم شما بر ما مبارک شد که در سال تولد شما دست انقلابات دنیا بر داشتیم و دولت فقر و قناعت بر گزیدیم پس ما را از برکت صحبت ایشان و طبیعت رغبت ترک و تجرید پیدا شد و فقر بر غنا راجح گردید میفرمودند شانزده ساله بودیم که پدر ما از ین جهان انتقال نمودند وقت مرگ وصیت فرمودند که اوقات بهمین قسم در کسب کمالات تقسیم خواهید داشت و عمر در اشغال لاطائل صرف نخواهید نمود پدر را بر سر زنده انگارید که مقصود از وجود پدر تربیت در کسب هنر و کمال ست میفرمودند همین وصیت ایشان اوقات خود بر علم و عمل و صحبت احباب تقسیم نموده ایم و از عمر و زندگانی بهره وافی برداشته میفرمودند بعد انتقال ایشان از دنیا خیر خواهان باعث و بر حصول منصب موروثی بادشاهی گردیده ما را بملازمت فرخ سیر بادشاه بردند اتفاقاً بادشاه

را عارضۂ زکام بود در بارنہ برآمد همان شب بخواب دیدیم که بزرگی از مزار خود برآمده کلاه خود بر سر ما نهاد ند همانا آن بزرگ حضرت خواجه قطب الدین قدس سره بودند پس دل را هیچ رغبت بمنصب و جاه نماند و شوق زیارت دیر و استیلا یافت هر جا صاحب کمال میشنیدیم بزیارت وی میرفتیم بالبداهه بجهت دیدن شیخ کلیم الله چشتی رحمة الله علیه که از مشائخ وقت بودند رفتیم درس حدیث میفرمودند در حدیث برآمد که وقت شب عفریتی از جن بر رسول خدا صلی الله علیه وسلم حمله آورد و میخواستند که بگیرند بملاحظهٔ دعای حضرت سلیمان علیه السلام بروی تصرفی نفرمودند در دل ما آمد که شیخ تاویل حدیث چه خواهند فرمود ایشان فرمودند که ازین حدیث معلوم میشود که شیخ را باید که تصرف بر مرید بیگانه بی اذن پیر او ننماید میفرمودند بزیارت شاه مظفر قادری رفتیم کسی از ایشان پرسید در هر وقت ابدال و اوتاد میباشند گفتند زمانه از دوستان خدا خالی نیست هر که زیارت ابدال میخواهد این جوان را ببیند هنوز مرتبهٔ اختیار نکرده بودیم اما شیخ این سخن در حق ما بنور فراست فرموده باشند میفرمودند زیارت شاه غلام محمد موحد کرده ام خانقاه ایشان از صبر و قناعت و زهد و توکل خانقاه حضرت جنید بود رحمة الله علیه میفرمودند بزیارت پیر هاشم جالبسری رسیده ایم میگفتند پیر ما پنجهزار ختم کلام الله مینمودند پیر ما هاشم را الهام شد که وقت مرگ شما قریب شده مدفن شما خطهٔ کشمیر است بطی ارض در کشمیر رفته انتقال کردند رحمة الله علیه همچنین صحبت بسیاری از بزرگان دریافته بنظر عنایت ایشان رسیده بودند

فصل در ذکر استفادهٔ حضرت ایشان از حضرت نور محمد بداونی رحمة الله علیه

میفرمودند هژده ساله بودیم که شخصی مذکور کمالات حضرت سید قدس سره نزد ما کرد بمجرد استماع اوصاف ایشان دل بی اختیار مشتاق سعادت قدمبوس گردید پس شرف دیدار معرفت بار آنحضرت دریافتیم بزرگی یافتیم منشرع متبع سنن مصطفی صلی الله علیه وسلم متخلق باخلاق خدا سبحانه انوار صحبت مبارک صفا بخش دل و راحت افزای جان گردیده دیده یقین بینا گشت که شاهد مقصود اینجاست و طمانیت دل مرده رسانید که شهود حق در اینجا جاری فرمودند بچه کار آمدید عرض نمودیم بجهت استفاده اگرچه عادت ایشان نبود که بی استخاره تلقین طریقه فرمایند اما بمقتضیات الهی بی توقف بجان بنده توجه فرمودند لطائف خمسه من بذکر اسم ذات گویا گردید و این از خصائص ایشانست که بیک توجه شریفه لطائف خمسه جاری بذکر الهی میشود و سالک مورد

تجلی صفاتی میکرد و تاثیر توجه ایشان باطن را برنگی متاثر گردانید که خود را در آئینه بصورت دهیات شریف
ایشان یافتیم دل محبت مفرط و عقیده راسخ بخدمت ایشان پیدا شد میفرمودند ایشان التفات بسیار بحال
مستفیدان داشتند و اینها را بر زلات تنبیه می نمودند چنانچه روزی بیکی از نامحرمان در راه نظر افتاده بود همین
که بحضور پر نور رسیدیم فرمودند از شما ظلمت زنا معلوم میشود شاید نگاه بر نامحرمی افتاده است درین اثنا توجهی
نمودند ظلمت آن نظر بحاد در باطن خود معائنه کردیم روزی در راه ملاقات شراب خواری شد فرمودند امروز در
باطن شما ظلمت شراب بنظر می آید شاید بشارب خمر برخوردی شده باشد و نظر بر حال نامعروف داشتند کدورت
شراب را خود عیان دیدیم فرمودند ملاقات فساق انهمه نور باطن را مکدر میسازد معاذ الله که کسی ارتکاب معاصی
نماید همچنین انوار اعمالی که از اصحاب بظهور می آمد در باطن اینها مشاهده مینمودند اگر تهلیل خوانده میشد فرمودند که
امروز تکرار کلمه طیبه کرده اید و اگر درود خوانده بودیم میفرمودند امروز انوار درود از شما ظاهر میشود روزی فرمودند
در درود در رعایت عدد ملحوظ نموده آید بنده عرض نمودم آری اما قید عدد چگونه دریافت میشود فرمودند انوار
مثل گل صد برگ میتحری بنظر می آید میفرمودند روزی بامر ایشان درای اصل السوس میکوفتم فرمودند باریک
شد گفتم آری ایشان بدست مبارک خود احساس نموده گفتند هنوز باریک نشده سخن تحقیق باید تا عادت بکند
نشود میفرمودند بمن صحبت آنحضرت در اندک مدت حالات و کیفیات طریقه باطن را درگرفت جذبات متواتره در
رسیده دل را بمحبت غیر متهی ساخت و انس بحضرت حق سبحانه اسقلایافته هیچ کس الفتی نگذاشت از بیتابی های شوق
خواب خور و آرام برهم شد و سر و پا برهنه در و بیرانها میگشتیم در شدت جوع اندکی برگ درختان خورده میشد
اکثر اوقات باستغراق مراقبه میگذشت و نگرانی و انتظار دل را بحقیقت استحقاق متوجه فرما میگشت حضور و
احسان بحسب اقتضای لطیفه قلب دست داد و مرتبه آن تعبد ربک کانک تراه موصوف حال گردید و محویت و فنا
و بقا و وصل و یافت مقصود که در ارباب قلب متعارفست حاصل شد و خواطر را در دل جولانی نماند سر توحید
انکشاف یافت و هر مدرک و حجر بصورت محبوبی در نظر آمد گاهی وحدت در کثرت مشهود میشد و گاهی وهم غیریت از
پیش خیال مرتفع میگشت گریه بقدر حال بود و آه و نالهٔ بیتابی دل را می افزود گریه یا از خوف الهی و ندامت
ارتکاب مناهی می آید یا از سوز و گداز ذکر جهر رقت دل میفزاید یا از انعکاس کیفیات ارباب وجد و حال انگیزش
میشود و یا از حرارت و بیتابی مقام جذبه گوهر اشک بقدر وقت میگردد ؎ بلبلی برگ گلی خوشرنگ در منقار داشت

داند ران برگ و نوا خوش نالهای زار داشت + گفتمش در عین وصل این ناله و فریاد چیست + گفت ما را جلوهٔ معشوق در
این کار داشت + وصلی که لطیفهٔ قلب را باصلش میشود مقتضی بیتابی های شوق ست باعث نظارهٔ جمال شاهدان
و استماع نغمات و گریهای ذوق بالجمله روزگاری در ذوق و شوق گذشت و سکر و مستی بیهوش فرما از ما سوگشت
تا آنکه سلطنت لطیفهٔ قلب بآخر رسید و کار بلطیفهٔ دماغی افتاد آتش شوق افسردگی یافت آه و ناله را مجالی نماند
و اطمینان و بیذوقی دست داد شکایت حال بخدمت ایشان بردیم از غایت تاسف فرمودند حالا آن کیفیات
کجا این بیمزگی ها مبارکباد درین مقام حالات دیگر فائض شدند و جذبات و نگرانی و انتظار چنانچه لطیفهٔ قلب را
از خود میربود لطائفهٔ اربعه و لطیفهٔ نفس را حاصل گردید و فنای نفس و تهذیب اخلاق و استهلاک و اضمحلال و
زوال عین و اثر و فنای انانیهم رسید صفات و کمالات را منسوب باصل یافته خود را عدم محض مشاهده کردیم
و علوم و معارف مناسب این مقام دست داد و در انوار نسبت وسعتی پیدا شده بدن را احاطه نمود و خطرات
که از لطیفهٔ دماغ بر قلب میزدند آن نیز زائل گشت حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه تسلیک هر لطیفه جدا
جدا میفرمودند بعد تسلیک و تهذیب لطیفهٔ قلب و لطیفهٔ نفس مقرر داشته اند که در ضمن این هر دو لطیفه لطیفهٔ روح
و لطیفهٔ سر و لطیفهٔ خفی و لطیفهٔ اخفی نیز بنور و صفا و باصل خود فنا و بقا می یابد میفرمودند تا چار سال بخدمت حضرت
سید قدس سره استفاده کردیم اجازت تعلیم طریقه و ترک خرقه شریفه عنایت فرموده وصیت بملازمت عقیدهٔ
اهل سنت و جماعت و عمل باتباع سنت و اجتناب بدعت نمودند میفرمودند شاه گلشن خلیفه حضرت شیخ عبد الاحد
رحمة الله علیهما از ما پرسیدند که پیر شما بشارت کدام مقام بشما فرموده اند و سیر و سلوک باطن تا کجا رسیده و آنچه
آنحضرت درباره بنده فرموده بودند و حالات و واردات آنمقام در خود می یافتیم ظاهر نمودیم ایشان بتعجب
انکار گفتند که پیر شما دعوی های بلند مینمایند این نسبت در مقابر مشهور هم یافت نیست فقیر شکایت پیش
حضرت سید بردم که شاه گلشن انکار آنحضرت مینمایند و چنین میفرمایند فرمودند شما چرا بدیشان نروید علم ایشان
علم خدائیست که محیط هر چیز باشد یا پیغمبر نیستیم که انکار ما موجب کفر گردد دعوی ولایت نمیکنم که انکار بفسق
کشد لیکن ترک ملاقات شاه گلشن نموده شد که هر که با پیر تو بد باشد تو با او نیک سگ از تو بهتر است بعد
یکسال اتفاق ملاقات ایشان شد گفتند شما از ما ناخوش شدید که انکار پیر شما کردیم گفتیم آری فرمودند
الله تعالی کمال پیر شما بر ما ظاهر نمود روزی در بازار نشسته بودیم بالکی سواری رسید تمام بازار منور

درزمین باآمده آید گفت من محمدیم و محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم پیغمبر ما وسیله برآمد حاجات ما کافی ست ما هدیه بیگانه نگیریم وی بگریست که باوصف نبی آخرزمان و اخلاص اتباع او صلی اللہ علیہ وسلم شنیده بودیم زیاده ازان مشاهده کردیم حضرت ایشان میفرمودند که نسبت شریفه ایشان در غایت بیرنگی و لطافت بود دست ادراک ارباب ولایت ازان کوتاهی داشت روزی بخدمت ایشان حاضر شدم فرمودند امروز شخصی از اصحاب حضرت محمد زبیر نزد ما نشسته بود شخصی دیگر از اصحاب ایشان آمد هر دو را دیده باهم گفتند که در باطن ما و شما نسبت و کیفیات ان ظاهر ست و در باطن حضرت حاجی صاحب چندانکه تعمق کردیم هیچ ظاهر نشد بنده عرض نمودم که حضرت شما از پیر حضرت محمد زبیر و از حضرت شیخ عبدالاحد سالها کسب نسبت باطنی نموده اید نسبت هیئت علوی و لطافتی پیدا نموده اهل نسبتهای سافله از مقامات عالیه چه دریابند بتحقیقت معامله چه وارشد این مردم گرمی های نسبت ذوق و شوق معلوم توانند نمود و لیکن رخانه نسبت خاندان احمدیه و رای طور متعارف صوفیه ست و ظهور کمالات الهیه بر انحاء رشتی ست و از احاطهٔ عقل بیرا کما در لا یحیطون به علما ازین تقریر بسیار اظهار انبساط فرمودند میفرمودند بر خدمت ایشان فنا و نیستی غلبه داشت زلات مردم بتاویل معقول نموده معذور میداشتند و بنده این نصیحت از ایشان گرفته فوائد بسیار ازان مشاهده نموده ام ۵

فصل در بیان استفاده حضرت ایشان از حضرت حافظ سعد اللہ رحمۃ اللہ علیہ

میفرمودند بجناب حضرت حافظ سعد اللہ رحمۃ اللہ علیہ التماس تحصیل فیض طریقه نمودیم امر باستخاره کردند در استخاره فهو المراد برآمد پس التزام صحبت شریف کرده خدمت کفش برداری ایشان اختیار نمودیم از برکت خدمت فوائد بسیار حاصل شد هر روز در انوار باطن ترقی می یافتیم و وسعت نسبت زیاده میشد ایشان اضعف کبر سن که زیاده از هشتاد شده بود طاقت توجه بحال طالبان نداشتند وقت صبح یک سیپاره کلام اللہ میخواندند و مستفیدان گرد ایشان حلقه میزدند و در استماع قرآن مجید بترقیات میرسیدند تا دوازده سال استفاضهٔ فیوض صحبت مبارک ایشان نموده ایم و عنایات بسیار بحال خود دیده احوال یاران خود از فقیری پرسیدند انچه معروض میداشتم تصدیق آن میفرمودند و برای تربیت اصحاب خود بنده را میگفتند که مسائل شریعت و طریقت با آنها تلقین نماید روزی در خدمت ایشان مجمعی از صلحا بود حضرت خواجه محمد ناصر

۱ ظاهر شد بنده عرض نمودم که حضرت شما از پیر حضرت محمد زبیر و از حضرت شیخ عبدالاحد سالها کسب نسبت باطنی نموده اید نسبت هیئت علوی و لطافتی پیدا نموده

۲ از احاطهٔ عقل بیرا کما در لا یحیطون به علما

۳ در دروازه شاهجهان آباد عقب مدرسه غازیالدین خان واقع است

رحمۃ اللہ علیہ نیز آمدہ بودند بہجت دریافت احوال نسبت بحال ایشان توجہ فرمودند فقیر این شعر خواجہ حافظ
رحمۃ اللہ علیہ ؎ ہر کس کہ دید رویتو پوشید چشم من ✤ کاری کہ کرد دیدۂ بابای بصر نکرد ✤ برخواند گفتند
نسبت ایشان در غایت لطافت و قوت جلوہ فرماست و انوار کمالات ایشان مانند خورشید ظلمت روا
حاجت بیان نیست میفرمودند ایشان یکبار فقیر را بجہت نگہبانی لشکر امیری کہ بایشان ارادت داشت و بہم
دشمنان میرفت فرستادند فقیر دعای حزب البحر برای حفاظت لشکر میخواند و ہمت بر ظفرمندی وی داشت
و استمداد از باطن ایشان و پیران کبار رحمۃ اللہ علیہم مینمود الحمد للہ کہ لشکر محفوظ و منصور گشت و دشمنان از بیم
رو بفرار نہادند میفرمودند بعد استفادہ فقیر از خدمت ایشان خلق بسیار بایشان رجوع نمود و امرا و اغنیا بکثرت
تمام حاضر شدند نواب خان فیروز جنگ دست بیعت و ارادت بخدمت ایشان داد و ہر روز بجہت کسب فیض جمعیت
در حلقہ حاضر میشدند در خانقاہ ایشان درویشان بسیار جمع آمدند ہر روز ہشتاد کس از مطبخ ایشان وظیفہ خوار بودند
میفرمودند ایشان در کلمۃ الخیر و سفارش بسیار مصروف بودند در خانہ امرا بجہت مہمات ارباب حاجت تشریف
می بردند میفرمودند ایشان کمال غیرت داشتند اگر کسی بی اجازت بزیارتگاہی میرفت در باطن خود فتور می یافت
تا عذر نمیکرد نسبت باطن درست نمیشد میفرمودند روزی فقیر در خدمت ایشان عرض نمود کہ در ہیچ طریقہ مدار
ترقی بر توجہ مرشد ست در ہیچ مدت سالہا بندہ را بغایت یک توجہ سرافراز فرمودہ اند و ہمیشہ از روی حصول
این سعادت در خاطر میباشد از این جرأت بسیار متغیر شدند و در باطن و ظاہر فقیر تغیری راہ یافت تا سہ ماہ بمای
کشیدم چون ایشان بعیادت آمدند صحت روی نمود و نسبت باطن بحال آمد میفرمودند چون ایشان از ضعف
پیری بحال طالبان توجہ نمیتوانستند پرداخت فقیر بخدمت شیخ النبوخ حضرت محمد عابد قدس سرہ رجوع نمود و
بخدمت ایشان تیز حاضر میشد شیخ صبغۃ اللہ خلیفہ ایشان انجا بسمع ایشان رسانید ملالتی بخاطر عاطر راہ یافت
فرمودند شما در اینجا چہ قصور در فیوض و برکات و تاثیرات دیدید کہ جای دیگر رجوع نمودید معروض داشتم کہ فقیر
سوای ذات خدا و نسبت علیا مقصودی ندارد و حصول آن موقوف بر توجہات علیہ ست و بمعنی بسبب ضعف
و ناتوانی جسمانی آنحضرت نمی توانند بخدمت یکی از برادران آنحضرت رجوع آورده ام و اخلاص بندگی را سخ
دارم اما ازین معروض رفع ملالت نشد بعد واقعہ ایشان کہ بر مزار شریف حاضر میشدم ایشان را ناخوش
می یافتم و روی مبارک از من میگردانیدند بعد سالہا شیخ صبغۃ اللہ بشارتی داد کہ ایشان در واقعہ مرا فرمودند

ما از مزار صاحب راضی هستیم آنچه ایشان اختیار کرده اند مرضی الهی ست فقیر سجدات شکر بجا آورده که رضای اهل حقوق از اجله نعمای خداوندی ست سبحانه گفت فقیر را قم یکی از اصحاب حضرت محمد زبیر بعد واقعه ایشان بخدمت حضرت شیخ محمد عابد رحمة الله علیهما رجوع آورد روح ایشان را ناخوش یافت بلکه شمشیری بروی کشیدند وی پناه بحضرت شیخ آورد ایشان گفتند اینقدر ناخوشی چراست برای خدا یکی از خاندان ما رجوع آورده است سعدور باید داشت شخصی از اولاد شیخ جلال پانی پتی رحمة الله علیه طریقه از فقیر گرفته بود در خواب دید که ایشان میفرمایند تو نقشبندی چرا شدی طریقه ما را گذاشتی این بخش های مزاجی ست والا بعض مرشدان مستفیدان خود را پیش بزرگان فرستاده اند چنانچه حضرت ایشان ما بامر پیر خود بخدمت اکابر استفاده نموده اند هر که نفع خود در خدمت بزرگی زیاده بیند یا اشتغال طریقه در زیده جهدی نموده است وآداب خدمت پیر خود بجا آورده هیچ مقصود نیافته یا بسبب بعد مسافت و دوری ضروری استفاده متعذر گردیده ضرور ست که بجای دیگر رجوع نماید ز فیض الهی محروم نماند میفرمودند شبی بهشت را در خواب دیدیم ناگاه جماعه انبیا علیهم السلام نمودار شدند و حضرت حافظ صاحب پیش آن اکابر میرفتند مرا تعجب شد که جهت پیش رفتن ایشان چیست حضرت نوح علیه السلام فرمودند که نقیب ایشان محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم پیشتر نشسته اند بزیارت آنجناب مقدس میروند صلی الله علیه وسلم +

فصل در بیان استفاده حضرت ایشان از حضرت شیخ محمد عابد رحمة الله علیه

میفرمودند ولایات ثلثه وکیفیات و علوم و واردات آن از حضرت سید قدس سره بفضل الهی حاصل شد و وکمالات ثلثه وحقایق سبعه وغیرها بتوجهات حضرت شیخ در عرصه هفت سال کسب کردیم بعد ازان بار دیگر از ابتدا تا انتها در مدت یکسال بسیر مرادی از جمیع مقامات گذرانیدند و در کیفیات و حالات هر مقام قوتی دیگر بهم رسید ذکر کیفیاتی که در مقامات عالیه مجدد یه حاصل بود میفرمودند از ذواق واشواق بظهور واردات توحید و ولایات بود و در نیمقامات اینهمه احوال و مواجید زائل شد و جوش و خروش عشق و محبت که از مقتضیات تجلیات صفاتی بود در سطوت تجلیات ذاتی اضمحلال یافت و جز افتقار و عبودیت هیچ حاصل نگشت و نسبت عینیت اتحادی با ربط ظلیت که عالم را باصانع خود ثابت مینماید ز غایت تنزیه حضرت ذات او سبحانه مسلوب گردید اینهمه شعبه از غلبات سکر حال بود در نیمرتبه بتغییر نسبت

بندگی حاصل میست بالتراب ورب الارباب حقائق ومعارف درینجا عقائد حقہ اسلام وشرائع واحکام
اندوبر ویقین واتصال بیکیف واحوال بیرنگ ولطافت نسبت فقد وقت ست چنانچہ امام ربانی مجدد الف
ثانی رضی اللہ تعالی عنہ درمکتوبات خود بیان فرمودہ اند درین مقامات درہر مرتبہ بیکیفی دبیرنگی دست داد ودر
فیوض کہ درمقامات سرافلہ مثل باران بزرگ قطرہ بود درینجا بلطایف کشید ودرآخر مثل شبنم گردید از نہایت بیرنگی
برکات توجہات آنحضرت بادراک کمتری آید بلکہ درآخر حالات درصحبت شریف ایشان یک گونہ صفای حاصل
میشد وہیچ ذوقی وکیفیتی نماند از عدم دریافت کیفیات فقیر بجناب ایشان عرض نمودم فرمودند ازین راہ اندیشہ
بخاطر نباید آورد فیضان الٰہی متصل میرسد اگرچہ از غایت بیرنگی بادراک نیاید حوضی کہ از میزاب پر میشود تا وقتی ست
کہ خالی ست آواز درآمد آب معلوم میشود چون لبریز میگردد ومتصل میزاب میشود آب از روی می آید وشوری دران
نمی ماند میفرمودند بتوجہات ایشان درنسبت باطنی طولی وعرضی پیدا شد کہ نظر کشفی ازان کوتاہ ست وقوتی
درتسلیک مقامات طریقہ حاصل شد کہ اظہار آن شعر از عجب ومباہات میفرمودند حضرت شیخ بحال بندہ
عنایات بسیار میفرمودند در اصحاب ایشان کسی باین خصوصیت نبود فقیر را بضمنیت خود سرافراز فرمودہ بودند
در فیوض وبرکات خود شریک نمودہ روزی فرمودند اللہ تعالی دوش بعطای کمالات جدیدہ وفیوض
تازہ برامانت نہاد کہ کمالات سابقہ درجنب آنہمہ کمالات وواردات اعتباری ندارد بندہ عرض نمودم
اینقدر تعب باقی بود کہ ظہور اینہمہ تفضلات الٰہیہ برباطن شریف ایشان گردید وبندہ نیز بتوسل اتحاد ومحبت
جناب مبارک در باطن خود احوال عجیبہ دریافت فرمودند راست گفتید شما ضمنی نمودہ اند ہر عطای وکرامتی
کہ ما را آن میشود از شما نیز ازان بہرہ وافر وحظ کامل ازان حاصل ست میفرمودند اللہ تعالی ایشان را بچند
کرامت ممتاز فرمودہ بود یکی ضمنیت کبری کہ مقامی ست بس عالی ومخصوص بحضرت صدیق اکبر رضی اللہ
تعالی عنہ چنانچہ این حدیث شریف ما صبّ اللہ فی صدری شیئاً الا صببتہ فی صدر ابی بکر
مشعر این معنی ست دوم ہر کہ در جوار قر ایشان مدفون شود تا آنجا کہ تطرکار کند مغفور گردد سوم ہر کہ ایشان را
بمیدان آرزو شود چہارم سیر ایشان را مرادی ساختند پنجم الہام فرمودند کہ درینوقت بر حلقہ ایشان تجلی ذاتی
فایض ست بندہ عرض نمود الحمد للہ کہ فقیر نیز درین حلقہ حاضر ست فرمودند سیر شما را نیز مرادی ساختند وبر
حلقہ شما نیز تجلی ذاتی وارد ست شکر این موہبت بجا باید آورد میفرمودند بندہ بجہت اجازت خاندان قادری نجدیت

ایشان عرض نمودند فرمودند شما را از اجازت خاندان قادری ما اجازت این خاندان از جناب رسول الله علیه وسلم سرافراز مینمایم
و بجانب سرور عالم متوجه نشستند بنده نیز بامر ایشان مراقبه نمودیدم که حبیب خدا صلی الله علیه وسلم در بارگاهی عالی
با اصحاب عظام و اولیای کرام رضی الله تعالی عنهم نشسته اند و حضرت غوث الثقلین در حضور پرنور ایستاده حضرت شیخ
بجناب مبارک عرض نمودند که مرزا جانجانان امیدوار اجازت خاندان قادریه اند فرمودند درین امر سید عبد القادر
بگوید پس ایشان اجابت التماس حضرت شیخ نموده بعطای تبرک خرقه اجازت بنده را ممتاز فرمودند و بنده در باطن خود
حالات و برکات نسبت شریفه قادریه احساس نموده و سینه از انوار آن نسبت لبریز گردید در نسبت نقشبندی اضحال در
بودگی بسیار ست و در نسبت قادری و لمعان انوار میفرمودند حضرت شیخ فقیر را باجازت طریقه قادریه طریقه چشتیه و
طریقه سهروردیه سرافراز فرمودند و از روح خواجه قطب الدین قدس سره با و نسبت چشتیه بمارسیده میفرمودند
گاهی که نسبت خاندان چشتیه ظهور مینماید سماع خوش می آید و سوز و گداز عشق و محبت که لازم نسبت آن اکابر ست باطن
را برنگ خود می آرد شبی فقیر راقم بعد عشا بخدمت ایشان حاضر شد خلوتی بود در غایت کیفیات و حالات آنحضرت
تنها تغنی مینمودند و گریه استیلا داشت بعد انقضا چنین حالت فرمودند در ینوقت نسبت بزرگان چشتی ظهور داشت رحمة الله
علیهم میفرمودند بعد واقعه حضرت حافظ سعد الله رحمة الله علیه نواب خان فیروز جنگ آرزو نمود که بجهت استفاده
بخدمت حضرت شیخ حاضر شود بنده معروض بحضور ایشان گذارش نمود بسیار منقبض شده فرمودند میخواهد که خانقاه
مانند خانقاه حضرت حافظ سعد الله بی برکت شود قدم اهل دنیا منحوس ست و باعث بی برکتی باطن میگردد
میفرمودند روزی کسی در حضور ایشان گفت فلان دنیا دار دولتمند کلان ست فرمودند اینها محتاجان اند دولت و
نعمت سرمدی ارباب نسبت مع الله دارند الغنا غنی النفس حدیث شریف ست صلی الله علیه وسلم

فصل در بیان مقدماتی که دلالت بر علو شان و تفرد ایشان از اهل زمان دارد رضی الله عنه

میفرمودند رسائل محاوره فارسی وغیره از والد ماجد خود خواندیم و کلام الله از خدمت قاری عبد الرسول و علم
تجوید و قرات نزد ایشان سند کرده ایم مختصرست علم معقول و منقول از علمای انوقت تحصیل نموده بعد واقعه
ناگزیر والد ماجد خود کتب مبسوطه در علوم از حضرت حاجی محمد افضل رحمة الله علیه تحصیل کرده ایم و علم حدیث و
تفسیر از خدمت ایشان باسناد رسانیده بعد فراغت از تحصیل علوم ایشان کلاه تبرک کته تا پانزده سال در زیر

عمامۂ ایشان می بود عنایت فرمودند ان کلاہ شریف را وقت شب در آب گرم تر کردیم پگاہ غسالہ آنرا کہ در رنگ از شربت مغز فلوس سیاہ تر بود خوردیم از برکت آن غسالہ ذہنی رسا و طبعی باذکا پیدا شد کہ ہیچ کتاب مشکل مشکل نمی ماند مہما در س علم ظاہر بطالبان گفتیم آخر چون نسبت باطنی غلبہ کرد شغل کتاب متروک گردید میفرمودند در واقعہ دیدیم کہ از غیب کسی گفت ما را بشما کار ہاست ہدایت خلق و اشاعت طریقہ بوجود شما و بسبب شما ہند اور وقتا فوقتا افادہ انوار نسبت باطنی صریح معلوم میشود کہ تائید و قوت درین امر از غیب میرسد و وجود فقیر گویا درمیان نیست

دو دہان داریم گویا ہمچو نی ۔ یک دہان پنہانست در لب ہای وی ۔

میفرمودند فقیر ابراہیمی المشرب بود علیہ السلام حضرت شیخ بتصرف باطنی بندہ را محمدی المشرب ساختند علیہ السلام میفرمودند در ایامی کہ ایشان بندہ را بنسبت حقیقت محمدی دادند صلی اللہ علیہ وسلم و فنای در انوار آنمقام عالی دست داد می بینم کہ سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم در مقابلہ فقیر نشستہ اند باز می بینم کہ بجای بندہ آنحضرت تشریف دارند و بجای حبیب خدا صلی اللہ علیہ وسلم فقیر نشستہ است باز می بینم کہ در ہر دو جا رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم تشریف دارند باز می بینم کہ در ہر دو جا فقیر نشستہ است ازین فنا و بقا کہ در حقیقۃ الحقایق علی صاحبہا الصلوات والتسلیمات حضرت ایشان حاصل شد علو شان ایشان در باب میفرمودند روزی در حضور حضرت شیخ حاضر بودم در بارۂ فقیر فرمودند و آفتاب مقابل یکدیگر نشستہ اند کہ از غایت شعشعۂ انوار امتیاز یکی از دیگری نتوان نمود اگر متوجہ تربیت طالبان خدامی شوند عالمی را منور میسازند میفرمودند روزی از غایت تواضع زانو بوس فقیر نمودہ فرمودند مثل ایشان در اصحاب من کسی نیست روزی فرمودند از نہایت محبت کہ شما را با خدا و رسول ثابت ست ترویج طریقہ بتوجہات شما خواہد شد از جناب الٰہی لقب شمس الدین حبیب اللہ عطا شدہ میفرمودند حضرت شیخ تربیت بعضی اصحاب خود حوالہ فقیر نمودند فقیر ایشانرا بنہایات مقامات طریقہ رسانیدہ بخدمت ایشان بردم فرمودند حالات و کیفیات ہر مقام کہ از شما کسب کردہ اند صحیح ست و موافق تحریر امام طریقہ مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالی عنہ فالحمد للہ وسلام اللہ میفرمودند از جملہ نعمای الٰہی در بارۂ فقیر آنست کہ بندہ را بجناب مشائخ کرام خود رحمۃ اللہ علیہم خصوصا حضرت سید و حضرت شیخ محبت و رسوخ تمام عطا فرمود اگرچہ بشرف زیارت رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم نہ دریافتم لیکن صد شکر کہ سعادت محبت آنچنین نائبان او صلی اللہ علیہ وسلم حاصل شد و ثمرۂ حیات خاطر خواہ دست داد ہمچنین این اکابر از روی بندہ نوازی تقصیر و اکرام فقیر زیادہ از قدر بندہ می نمودند روزی حضرت سید کفش بندہ درست کردہ نہادند فرمودند شما را بجناب الٰہی قبول تمام ست حضرت حاجی محمد افضل بتعظیم بندہ راست می ایستادند کہ تعظیم کمالات نسبت شما میکنیم مکرر میفرمودند

کثر اللہ امثالکم حضرت حافظ سعد اللہ تکریم بندہ بسیار می نمودند میفرمودند شما بجا قبلہ گاہ ما ہستید
میفرمودند یکبار زبانی یکی از صاحبزادہا کہ بسہرند میرفت عرض سلام نیاز بجناب حضرت مجدد رضی اللہ تعالے
عنہ گفتہ فرستادیم گفت چون سلام شما بر مزار مبارک رسانیدیم حضرت مجدد سر خود تا بسینہ از مزار برداشتہ
بکمال انبساط و اشتیاق فرمودند کہ کدام مرزا دیو او شیفتہ ما علیک یا علیہ السلام و رحمۃ اللہ و برکاتہ من کاہی
بزیارت آنحضرت مشرف نشدہ بودم بواسطہ شما این سعادت حاصل شد و در تعظیم فقیر نسبت بسابق می افزود
کہ شما را آنحضرت جد امجد ما قرب و منزلت بسیار ست حضرت شاہ ولی اللہ محدث رحمۃ اللہ علیہ میفرمودند اللہ
تعالی ما را کشف صحیح کرامت نمودہ است کہ جمیع احوال روی زمین از ما پوشیدہ نیست و مثل خطوط کف دست
عیان است درین وقت مثل حضرت مرزا جانجانان در ہیچ اقلیم و شہر نیست ہر کہ را آرزوی سلوک مقامات
باشد بخدمت ایشان رود چنانچہ حسب الامر ایشان اصحاب ایشان بخدمت آنحضرت برای استفادہ رجوع
آورند و ایشان در مکاتیب شریفہ خود در القاب آنحضرت چنین مینوشتند منبع المسلمین یا فادات قیم الطریقۃ الاحمدیۃ
و روی ریاض الطریقۃ متوجہات نفس الزکیۃ آمین خدا عز و جل آن قیم طریقہ احمدیہ و داعی سنن نبویہ را دیر گاہ
داشتہ مسلمین را متمتع و مستفید گرداناد خدا عز و جل ان قیم طریقہ احمدیہ خصوصا و طریقہ صوفیہ عموما
و آن متحلی بانواع فضائل و فواضل را دیر گاہ سلامت داشتہ انواع برکات بر کافہ انام مفتوح گرداناد
و حاجی محمد فاخر کہ از کبار علمای حدیث بودند میگفتند ایشان در متابعت جناب مصطفے صلی اللہ علیہ وسلم
شانی عظیم دارند چنانچہ شبی دیدم کہ اسپ عراقی با ساز و براق بر در رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم ایستادہ است
پرسیدم کہ این اسپ از کیست کسی گفت از رسولخدا است صلی اللہ علیہ وسلم چون از اندرون برآمدم کسی
گفت آن اسپ از مرزا جانجانان ست تعبیر خواب نمودم کہ طریقہ ایشان اتباع سنت حبیب خدا ست صلی اللہ
علیہ وسلم و بر جادہ صراط مستقیم قدمی راسخ دارند مولوی ثناء اللہ سنبھلی در واقعہ از رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم
استفسار نمودند کہ طریقہ پیر و مرشد من حضرت مرزا صاحب در ترویج طریقت و تبلیغ احکام شریعت مقبول
و محمود ست فرمودند آری و حضرت صدیق اکبر رضی اللہ تعالی عنہ نیز تصدیق این مقدمہ نمودند شیخ محمد اعظم
خلیفہ حضرت حاجی محمد افضل رحمۃ اللہ علیہما میفرمودند کہ مراد بارہ حضرت مرزا صاحب الہام شدہ است
ھذا رجل لہ شان عظیم و لا یقاس علیہ رجل احسن حضرت خواجہ

میبردند میفرمودند هرکرا از اصحاب ایشان می بینم از نسبت عزیزان بهره یابست اما درجات و حالات و مقامات تفاوت دارند حضرت شیخ عبدالعدل زبیری رحمة الله علیها میگفتند که اجتماع طالبان خدا در وقت آن قدر که در صحبت ایشانست جای نیست و درین وقت ایشان نائب امام ربانی مجدد الف ثانی اند

فصل در بیان تاثیرات صحبت شریف و توجهات علیه حضرت ایشان

مجلس حضرت ایشان رضی الله تعالی عنه مخوف انوار خدا و مجمع فیوض مصطفی بود صلی الله علیه وسلم حضور و استغراق نسبت نقشبندی در آنجا دلها را از خود می ربود و لمعان و صفا حالات قادری دران محفل قدسی ظهور مینمود و اذواق و اشواق چشتیه دران بزم معلی محبت خدای افزود و لطافت و بیرنگی نسبتهای جدیده احمدیه دران مجمع مقدس و قهار انضارت و صفا می بخشید سکوت و مراقبه حضرت ایشان نقوش ماسوا از صفحات خواطر زائل میساخت و سخن در کلام فواید شریعت و طریقت و کیفیات نسبت باطنی نقد احوال میگردانید ذکر حدیث و تفسیر صفا و طمانیت دیگر می افزود دران مذکورات نسبت های تجلی ذاتی پرتو می انداخت انشاء و شعر ذوقها می بخشید که هرچه ازین باب مذکور میشد همه از سر ذوق و حال بود مذکورات محبت موجب تغیر باطن مبارک گردیده سرشک شوق از دیدها روان می نمود و افسردگیها بحرارت ها بدل می یافت تذکره حکایات صالحین دلها سرشار کیفیات آگهیه میساخت در بیان مسائل علمی تحقیقات منقح نموده تشفی خاطر هر کس میفرمودند و حقائق و معارف صوفیه علیه بتوضیح تمام تقریر کرده غوامض اسرار دلنشین سامعین می نمودند هر دقیقه را نزد ایشان بیانی بود شافی و هر عقده مالاینحل را کشادی کافی لهذا باین همه کمالات که در ذات قدسی صفات مجتمع بود قبول آنحضرت را مقتدای جهان گردانید و بعد انتقال مشائخ اربعه رحمة الله علیهم سند خلافت عزیزان بوجود مسعود ایشان یافت و ترویج طریقه علیه بذات مبارک قیام گرفت طالبان خدا از هر طرف بخدمت ایشان رجوع آوردند و اهله اصحاب حضرت شیخ و مستفیدان مشائخ عصر از آنحضرت استفاده فیوض و برکات نمودند علماء و صلحا بجهت کسب فیوض الهی در خانقاه ایشان جمع آمدند و آوازه کمالات ایشان در افواه کافه انام افتاد در اوائل حال بتاثیر توجه شریف هر دم بیتابی ها میکردند و از کمال استغراق مست بادهٔ بیخودی می افتادند و حرارت شوق

دلہا را گرم راہ سلوک میساخت و بجاذبۂ محبت قطع مقامات می نمودند و در اواخر کہ در باطن حضرت ایشان لطافت و بیرنگی زیادہ شد مستفیضان در بواطن خود جمعیت و اطمینان یافتہ بدرجات قرب ترقیات مینمودند و بدریافت اسرار طریقت امتیاز داشتند بعضی را عالم مثال واضح میشد بعضی را بعالم ارواح مناسبتی دست میداد بعضی را کشف کوئی بعضی را کشف قبور بعضی را اشراف خواطر حاصل میشد بعضی در مشاہدۂ انوار استغراق داشتند بعضی را اسرار توحید و معرفت واضح میگشت بعضی را با جمیع این مراتب مناسبتی بود کسی بود کہ سیر خود در مقامات آلہیہ و انچہ در طریقہ احمدیہ شایع ست عیان میدید و علوم و معارف و حالات و واردات ہر مقام جدا جدا بیان میکرد اگرچہ اکثر مستفیدان آنحضرت کشف مقامات طریقہ نداشتند اما ہمہ کس در ہر مقام حالات و کیفیات و واردات آنمقام در باطن خود بدوق و وجدان می یافتند و بفنا و بقا مشرف گشتہ در مشاہدۂ حق استغراق داشتند و در وسعت نسبت باطن و ازدیاد جمعیت باطن و نفی خواطر از دل و دماغ ترقیات مینمودند تصفیہ و تزکیہ از زوایل فقر حال ایشان بود لذت و حلاوت در طاعت و نفرت از بدعت و معصیت داشتند آداب ظاہر و باطن و انوار و برکات کہ در صحبت حضرت ایشان و تہذیب نفوس سالکان می نمود غالب ست کہ در وقت بزرگان سلف طالبان را دست میداد باشند مشائخ کرام در بارہ حضرت ایشان میفرمودند فیضی کہ بحضور صحبت شما بطالبان حق میرسد در صرف ہمت و توجہ دیگران حاصل نیست چنانچہ شخصی اگر بخدمت آنحضرت حاضر شدہ مورد الطاف میگردید بدیدن حضرت خواجہ میر درد رحمۃ اللہ علیہ رفت گفتند تو مگر طریقہ ایشان گرفتہ کہ انوار نسبت باطن ترا در گرفتہ ست گفت نی بلکہ بخدمت ایشان حاضر می باشم فرمودند آہن کہ بپارس آشنا شد بی الفور بصورت طلا شد ہمچنین خادم آنحضرت کہ در حلقۂ ذکر حاضر نمیشد بحضور حضرت شیخ قدس سرہ رفت فرمودند آثار و انوار صحبت ایشان ترا نیز دریافتہ ست شکر خدا بجا آر اللہ تعالی حضرت ایشان را در ارشاد و القا نسبت باطنی کمال قوت کرامت فرمودہ بود سالکان راہ بتوجہات غائبانہ ایشان نیز در بلادہ بعیدہ ترقیات می نمودند و حالاتی کہ حاضران در حضور پر نور می یافتند آنہا را بر مسافت دور میداد چنانچہ شاہ بہیک از بنارس حضرت شیخ عبد الاحد رحمۃ اللہ علیہ بتوجہات غائبانہ حضرت ایشان از دہلی در بلدۂ کابل بمقامات عالیہ و واردات سامیہ رسیدند و ہمچنین دیگر عزیزان بمقاصد خود فائز شدند آنحضرت بمقتضای عموم الطاف سالک را از مقامی کہ ہنوز آنرا بانجام نرسانیدہ ست بطریق طفرہ بمقامی عالی ترازان واصل ساختہ حالات و کیفیات آنجا باندک التفات بروی القا میفرمودند تا بہر مقامی مناسبتی پیدا نمودہ بلکہ

ذکر و مراقبه کار را بانصرام رساند و از انوار و برکات مقامات عالیه بهره یاب گردد چنانچه حضرت محمد احسان خلیفه ایشان از شورش و بیتابی مقام جذبه رعیت و طمانیت ارباب حلقه و ذکر تشویش میدادند ایشان او را در مقامی بر ترکه مقتضای آنجا اطمینان و تسکین باطن ست طفره فرمودند فورا آن اضطراب و شورش تسکین یافت و نسبت باطنی ایشان بطریق دیگر مورد حالات گشت همت عالی مصروف آن بود که جمیع اوقات طریقه احمدیه در عالم رواج یابد و بنسبتهای جدیده که از خصایص طریقه مجددیه ست جهان را منور گرداند الحق آنحالات و مقامات بتوجهات عالیه اکثر سالکان را دست داد و از واردات و احوال متعارفه گذشته بمقامات عالیه ترقیات نمودند هر قدر که عزیزان را بخدمت ایشان اخلاصی بود موجب محبت و سبب زیارت حبیب خدا صلی الله علیه وسلم میشد و بآن اخلاص و محبت در راه مقامات جذب و اصطفا ارتقا میفرمودند هزاران مردم از حضرت ایشان طریقه گرفته بدوام ذکر خدا اشتغال نمودند قریب دو صد کس اجازت تعلیم طریقه یافته بهدایت راه مولی پرداختند از انجمله پنجاه کس بنهایت مقامات احمدیه رسیده مقتدای ارباب طریقه گردیدند اجازت در نیز طریقه بحصول مرتبه دوام حضور و فنای قلب و تهذیب اخلاق و استقامت بر اتباع سنت نمی شود و این ادنا مرتبه مقام اجازتست و اوسط آن دست داد فنای لطیفه نفس و زوال اطلاق لفظ انا بر وجود سالک و تموج انوار نسبت ست و اعلی آن بعد حصول شرف فنا و بقا لطیفه قلب و نفس تهذیب لطائف عالم خلق تست که درین مرتبه تسکین تمش طلب و کمال اطمینان باطن و اتباع ما جاء به المصطفی صلی الله علیه وسلم حاصل میشود و بی حصول یکی ازین مراتب اجازت دادن مجاز را مغرور نمودن و مستفید او را محروم ساختن ست العیاذ بالله منه خلفای حضرت ایشان در اطراف بلاد در نیز طریقه ارشاد مینمایند عنقریب مذکور بعضی ازین اعزه کرده میشود ان شاء الله تعالی بفضل خود ذات شریف حضرت ایشان را بتسلیک مقامات این طریقه سرافراز نمود که سی سال بخدمت مشائخ خود کسب انوار و برکات طریقت و حقیقت نموده بمرتبه غایت کمال و تکمیل رسیدند و زیاده از سی سال به ترتیب سالکان راه مولی پرداخته آثار نیک بر صفحه روزگار گذاشتند رضی الله تعالی عنه +

فصل در بیان ترک و زهد و اوصاف حضرت ایشان

میفرمودند الله تعالی ما را عقل کامل و اصابت رای بلیغ عطا فرموده ست از تدبیر امور سلطنت و انتظام مملکت و آنچه شایان حال هر کسی باشد بوجه احسن تعلیم توانیم نمود لهذا امرا را وقت مشوره و صلاح مهمات

خود از ما پرسیده بآن عمل مینمودند میفرمودند بین تربیت والد ماجد خود از نگاه هر کسی میشناسم که جوهر آدمیت و حوصله اش هست و از نور طریقه از چنین مردم حرف سعادت و شقاوت میخوانیم که بهشتی و دوزخی کیست ذات مبارک بکمال زهد و توکل موصوف بود از دنیا و اهل دنیا نهایت استغنا داشتند قبول هدایای آنها کم میفرمودند محمد شاه بادشاه زبانی قمرالدین خان وزیر گفته فرستاد که الله تعالی ما را ملکی عطا فرموده است هر چه بخاطر برسد بطریق هدیه قبول فرمایند فرمودند الله تعالی میفرماید قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ متاع هفت اقلیم را قلیل فرموده است نزد شما هفتم حصه آن قلیل یک اقلیم هندوستان است پیش شما چیست که سر همت فقرا بقبول آن فرود آید یکی از امرا حویلی و خانقاه مرتب ساخته و وجه معاش فقرا معین نموده بحضرت ایشان عرض نمود باجابت نرسید که برای گذاشتن مکان خویش و بیگانه برابر است و روزی هر کس در علم الهی مقدر بوقت خود بنا چار میرسد گنجینه فقر صبر و قناعت بس است روزی در سرمای سخت ردای کهنه بر دوش داشتند نواب خان فیروز جنگ در آنجا حاضر بود از مشاهده این حال چشم پر آب نمود یکی از مصاحبان خود گفت چه بدبختی ما عاصیانست که بزرگانی که ما را بخدمت شان ارادت و بندگی ثابت است تحفه نیازی قبول نمیفرمایند آنحضرت فرمودند ۵ هزار حیف که گل کردبینوائی ما + بچشم آبله آمد برهنه پای ما + فقیر روزه گرفته ام که از اغنیا قبول نیازی نکنم حالا که آفتاب قریب غروب رسیده است اگر روزه خود نشکنم نه لکه و بیه باید تا دیگ بر زنان همسایه من گرم گردد نواب نظام الملک سی هزار روپیه نقد بطریق نیاز آورد قبول نیفتاد گفت در راه خدا ارباب حاجت تقسیم فرمایند فرمودند من خانسامان شما نیستم از اینجا برآمد شروع تقسیم آن بکنند تا بخانه شما تقسیم می یابد همچنین یکی از سرداران افغانان سه صد اشرفی فرستاده در کردند میفرمودند اگرچه از رد هدیه منع کرده اند لیکن امر بوجوب اخذ آن وارد نیست انچه یقین حلت آن باشد در گرفتن آن برکت است فقیر از اصحاب خود که باخلاص و احتیاط هدایا می آرند قبول می نمایم و زر امرا و اغنیا اکثر از وجه شبهه می باشد و حقوق مردم بآن متعلق روز حساب از حساب آن برآمدن متعسر خواهد شد بر آنچه ترمذی در حدیث شریف آمده لا تزول قدما ابن آدم حتی یسال عن خمس عن عمره فیما افناه و عن شبابه فیما ابلاه و عن ماله من این اکتسبه و فیما انفقه و ماذا عمل فیما علم پس در گرفتن هدایا تامل ضرورست یکی از امرا هدیه انبه نجد مست

حضرت ایشان فرستاد رد کردند وی باز بالحاح تمام فرستاد ایشان دوانیه گرفته همه باز رد کردند که دل فقیر از قبول این هدیه ابا میکند در همان وقت باغبانی بخدمت مبارک باستغاثه آمد که فلان امیر انبه های مرا بظلم گرفته و قدری ازان بخدمت شریف ارسال نموده حمایت این مظلوم یابد فرمودایشان فرمودند سبحان الله این ناعاقبت بینان میخواهند که بهدیه های مغصوبه باطن فقیر را تیره نمایند تا بالله علیهم طعام اغنیا کم میخورند میفرمودند ظلمت طعام این مردم نسبت باطن را مکدر میسازد ازاینجا گفته اند شر الطعام طعام الاغنیا بلکه در قبول ضیافت غربا نیز مضایقه داشتند که مردم از بی سامانی قرض سودی میگیرند وضیافتها میکنند یکبار وقت افطار صوم نانی از طعام بیگانه بیاران قسمت کردند و پاره ازان خود تناول نمودند بعد تراویح فرمودند که عزیزان حال باطن خود بگویند که آن نان بارها در نسبت باطن چه اثر نمود بنده عرض نمودم که آنحضرت نیز تناول فرموده اند اول خود ارشاد فرمایند فرمودند باطن فقیر تباه و سیاه شد از برکت نماز و استماع قرآن باز بحال آمد عرض نمودم هرگاه که دوت لقمه شبه در باطن مبارک و دریای انوار تغیر آرد از خرابی احوال ما تنگ باطنان چه گفتن ست فرمودند لقمه هست که توفیق رفیق مینماید و نور طاعت می افزاید فقرا را برغنا گزیده بودند و صبر و قناعت را پسندیده تسلیم و رضا سجیه مرضیه خود ساخته با ملایم و نا ملایم قضا موافقت مینمودند و موافق دعای نبوی صلی الله علیه وسلم اللهم اجعل رزق آل محمد کفافا بضرورت از مایحتاج بشریت کفایت میفرمودند و در باره اصحاب خود همین دعا می نمودند که ایشها را نه آنقدر غنا بود که کار اسراف کشد و نه آن همه فقر که حالت باستقراض رسد بسیامان ترین مردم بودند و تهیه موت قبل از نزول آن میدانستند میفرمودند بعد ادای رواتب عبودیت و حلقه ذکر در انتظار مرگ میگذرد هیچ آرزو در دل نمانده هست و هیچ تعلق خاطر باقی نیست مرگ تحفه الهی ست که موجب لقاء خداوند است صلی الله علیه وسلم میگردد و در هر عمل بر طبق حدیث شریف راغب بودند میفرمودند اوقات و اعمال خود موافق سنت حبیب خدا صلی الله علیه وسلم بار وایت فقه درست ساخته ایم هر که خلاف شرع از ما عملی بیند بران متنبه سازد مردم را باداب سلام موافق سنت رسول خدا تاکید مینمودند و از دست بر سر داشتن و خم شدن منع میفرمودند خلوت دوست بودند و در محبت و اخلاص مشائخ خود خصوصا حضرت مجدد رضی الله تعالی عنهم نهایت رسوخ داشتند میفرمودند فقیر هر چه یافته ام بغلبه محبت پیران خود یافته ام اعمال بنده چیست که موجب قرب بارگاه کبریای الهی گردد

محبت مقبولان و مقربان اقوی ذرایع قبول خداست سبحانه کریم الاخلاق بودند تواضع و انبساط و جه از هیچ کس دریغ نمیداشتند و در تعظیم اهل فضل و تقوی حسب المرتب اهتمام مینمودند تعظیم هیچ کافر امیر باشد با فقیر در تمام عمر نه برخاسته اند یکبار شنیدند که سردار کفار پیرته بزیارت حضرت ایشان می آید از مجلس برخاسته بجهت شغلی درون حجرهٔ خود رفتند چون آمده نشست از آنجا برآمدند و چون دریافتند که آماده رفتن نشده باز در حجره تشریف بردند که اگر تعظیم او نمی کردند آزرده میگشت واگر بیکردند تعظیم اهل دنیا موجب نقصان دین ست در اشاعة انوار طریقه و توجه بحال طالبان سعی بلیغ داشتند و اصحاب خود را درین امر تاکید مینمودند که ازین طریقه دل النوری و دو طاعت حضوری پیدا میشود و طاعتی که بحضور و آگهی ادا می یابد امید قبولیت آن بسیار ست نماز بخطره از انوار این طریقه سودی میگرد دیکبار سخت بیمار بودند و طاقت برخاستن از سر نداشتند اصحاب گرد سر حلقه مراقبه می نمودند ناگهان این شعر شرر و خضر از حسد بمیرد چو بروی یار باقر + کند آخرین نگاه در پای گیرد + بر زبان شریف گذشت و تاثیری عظیم بخشید از سر یفرود آمده با فاده پرداختند گویا هیچ ضعفی و مرضی نبود بزرگی اجازت اعمال حب و بغض و طی ارض و دست غیب و تسخیر سلاطین بشرط ادا زکوة و یک آثار اکسیر بر خالص بحضرت ایشان میداد قبول نفرمودند که در صورت احتمال تلوث نسبت باطن بریا و تشبب باسباب دنیاست هر کرا از طالبان اغب چنین اعمال و کیمیا میدانستند بسیار ناخوش میشدند میفرمودند که این ها را چه بلا پیش آمد که از درجهٔ توکل و استغنا از ماسوی فرود آمده بمزخرفات فانیه میلان میکنند و هر که با دنیا داران اختلاطی داشت از حصول برکات صحبت و انوار طریقه ازو نا امید میشدند میفرمودند بقدر حاجت و ضرورت اختلاط اهل دنیا مضائقه ندارد بشرط صلاح نیت و محافظت نسبت باطن میفرمودند دنیا مبغوضهٔ خداست کما ورد قال رسول الله صلی الله علیه وسلم الا ان الدنیا ملعونة وملعون ما فیها الا ذکر الله وما والاه وعالم او متعلم رواه الترمذی در دل سالک طلب خدا و طلب دنیا جمع نشود و ترک ماسوا و اعراض از اغراض دنی باید تا در قبول کشاید فرد آرزو بگذار تا رحم آید + آرزو مردم سن چنین می باید + فرد می صرف وحدت کسی نوش کرد + که دنیا و عقبی فراموش کرد +

فصل دوازدهم در ملفوظات حضرت ایشان

میفرمودند ایمان مجمل که ایمان آوردم بخدا و رسول خدا و آنچه پیغمبر از خدا آورده هست دوست دارم دوستان خدا و رسول را دوست دارم دشمنان خدا و رسول بجهت نجات کافیست و هر عقیده را بدلیل ثابت نمودن عهدهٔ علما بحر ست

و عامۂ مسلمانان بآن مکلف نیند میفرمودند محبت ائمہ اہل بیت اطہار و تعظیم اصحاب کبار رضی اللہ تعالی عنہم برابر
ضرور ست و نہایت صراط مستقیم کہ فردا بصورت پل صراط ظہور نماید ہر کرا در اینجا میلی و اعوجاجی ازان صراط
قویم نیست فردا از انجا باستقامت خواہد گذشت میفرمودند یکبار رافضی بی ادب در جناب امیر المومنین عمر
فاروق رضی اللہ تعالی عنہ زبان طعن کشاد و مارا حمیت دین و احترام اصحاب سید المرسلین صلی اللہ علیہ
وسلم بغضب آورد بر سر آن بی ادب خنجر بر کشیدم باضطرار تمام فریاد برآورد کہ بحرمت حضرت امام حسن رضی اللہ تعالی
عنہ از سر من در گذرید بجرد شنیدن اسم مبارک حضرت امام غضب فرو نشست و آن بی ادب را معاف فرمودیم
میفرمودند تعظیم جمیع اولیاء اللہ و محبت عامۂ مشائخ رحمۃ اللہ علیہم لازم ست و در حق پیر خود اگر از راہ نفع و استفادہ
عقیدہ فضلیت نماید از فرط محبت مستبعد نمی شاید در حق حضرت مجدد رضی اللہ تعالی عنہم کہ طریقہ نو بیان نموده اند
و مقامات و کمالات طریقۂ خود بسیار تحریر فرموده و زبدۂ اصحاب آن طریقہ بآن مقامات و وارد ات رسیده از الوف
ہم زیادہ شده اند و دران مقامات ہیچ شبہ نیست کہ قرار ہزاران علما و عقلا بتواتر رسیده عقیدۂ تساوی با اولیا یا
فضلیت ایشان بران اکابر رحمۃ اللہ علیہم نباید نمود کہ آن کبار دین از مشائخ ایشان اند میفرمودند عمل بعزیمت نمودن
و تقوی گزیدن در ینوقت سخت مستبعد ست کہ معاملات تباہ شده و عمل موافق شرع گویا موقوف گردیده اگر بر طبق
روایت فقہ و ظاہر فتوی عمل نموده آید و از محدثات امور و بدعت اجتناب کرده شود بسیار غنیمت ست میفرمودند
السماع یورث الرقۃ والرقۃ تجلب الرحمۃ پس انچہ موجب رحمت الٰہی باشد چرا حرام بود
و در حرمت مزامیر اختلافی نیست مگر دف در اعراس مباح گفته اند دفی را کہ روز عروسی رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم
در رای میر رفتند آوازی بسمع مبارک رسید گوش خود بند فرمودند و عبد اللہ بن عمر را ہم بود او را بعد استماع امر کردند
پس معلوم شد کہ کمال تقوی در احتراز ازین چنین آوازست بزرگان نقشبندیہ کہ عمل بعزیمت معمول دارند و از رخصت
اجتناب از سماع پرہیز می نمایند کہ در جواز غنا علما را اختلاف ست و ترک مختلف فیہ اولی ہم ازین کمال تقوی
ذکر خفی اختیار نموده ذکر جہر موقوف داشته اند میفرمودند مسئلہ توحید وجودی از ضروریات دین نیست لسان
شرع ازان ساکت ست صوفیہ علیہ از روی کشف و وجدان بیان آن نموده از غلبۂ احوال محبت معذور اند و بسیار ست
رسائل توحید و تخیل معنی لا موجود الا اللہ توحید حاصل نمودن نزد ارباب معرفت وقعی ندارد یکی از علماء در
منامی دید کہ علما و صوفیہ بحضور سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم حاضر اند علما از صوفیہ شکایتہا نمودند کہ یا رسول اللہ

این عزیزان مسئلہ وحدت وجود شائع نمودند و در شرع خللی پیدا شد بی باکان مداہنہ اختیار کردند رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم این اکابر را از غلبۂ محبت کہ بجناب حق سبحانہ دارند معذور داشتہ سکوت داشتند میفرمودند یکبار فقیر را عروجے واقع شد و نور منبسط منکشف گشت نقوش تمام کائنات دران منتقش بود قول حضرت شیخ اکبر رحمۃ اللہ علیہ یاد آمد الاشیاء اعراض مجتمعۃ فی عین واحد دریافتم کہ عکوس اسما و صفات در مرتبۂ علم کہ باطن وجود ست امتیازی پیدا نمودہ در ظاہر وجود متعکس شدہ مصدر آثار مقصودہ گشتہ و در نفس الامر و خارج ہمان وجود واحد متحقق ست ناگاہ متنبہ ساختند کہ فوق این مرتبہ مرتبۂ دیگر ست چنانکہ کبری صوفیہ فرمودہ اند فوق عالم الوجود عالم الملک الخ دوم پس معارف توحید در اثنار سلوک پیش می آید و علومی کہ بی تاویل موافق ظاہر شرع ست بعد ازان واضح میگردد و از اکابر اولیا کہ این علوم منقول ست یقین ست کہ ازان ترقیات فرمودہ باشند میفرمودند اللہ تعالی ہر گاہ میخواہد کہ مخلصان را در اخلاص ثبات و ازدیاد کرامت افاضۂ فیوض و حل مشکلات بصورت پیر و مرشد اینہان در واقعات می نماید و گاہی بعض لطائف آن بزرگ بصورتش متمثل گشتہ و بسط برآمد کارہا میشوند و آن بزرگ را گاہی اطلاع این معاملہ ہم میشود شخصی نزد فقیر گفت کہ شما از کعبۂ معظمہ کی آمدید گفتم من بکعبہ گاہی نرفتہ ام گفت من بشمار در مکہ شریف ملاقات کردہ ام و مصرع بیتی کہ از یاد من رفتہ بود مرا ارشاد گردید پس باید کہ اینچنین واقعات موجب عجب و مباہات نگردد از ماہ شما بہانہ برساختہ اند و در حقیقت وکیل امور او تعالی ست و او بدلہا نمایند خویش را بدو زد خرقہ درویش را میفرمودند پیری و مریدی در طریقہ محض بیعت و شجرہ و کلاہ نیست تعلیم ذکر قلبی و حصول جمعیت و توجہ الی اللہ در صحبت مرشد ضرور ست میفرمودند اختیار اشتغال طریقہ بجہت حصول غلبۂ محبت الٰہی ست گاہی فرط محبت بمحض موہبت بود و الا دوام ذکر بشرائط آن فرض طریقہ دوستان خدا ست بترک جمیع مرادات کثرت ذکر می باید دل بی ذکر کثیر نمی کشاید ہر گاہ در ذکر کیفیتی و بیخودی دست دہد حفظ آن باید پرداخت و اگر رو بخفا آرد باز ذکر تضرع و افتقار تمام باید نمود ہمچنین التزام اشتغال باید کرد تا کہ کیفیت دوام پذیرد میفرمودند اوقات را بذکر و عبادت معمور داشتہ مدرکہ خود را از التفات بماسوا پاک باید داشت توجہ و ہمت جز بمفہوم اسم مبارک اللہ کہ بران ایمان آوردہ ایم ہیچ نباید گذاشت تا ملکہ حضور راسخ گردد و دین کامل کہ اسلام و ایمان و احسان ست حاصل شود ہر وقتی کہ بدل متوجہ شود دل را بحق سبحانہ جمع باید درین اثنا اگر ذوق و شوق و کیفیات دیگر دست دہد مزید عنایت الٰہی ست و الا اصل کار حصول مرتبۂ حضور و آگاہی ست میفرمودند

دل سلیم از توجہ بغیر پیدا باید نمود واقعات و منامات چندان اعتبار ندارند شاید درین باب اشتباہ بسیار واقع میشود
گاہی نور اتباع سنت گاہی نور ذکر گاہی نسبت مرشد گاہی کثرت درود گاہی خدمت سادات گاہی درس
حدیث گاہی تصدیق و اخلاص بصورت رسولخدا صلی اللہ علیہ وسلم در واقعات نمودار میشود و همچنین در ۲
بخدمت اولیا بصور آن اکابر متصور میگردد و گاہی اخبار مشہورہ و مقررات رای صورت واقعہ پیدا میکنند اینہمہ
شعبدہ دل را سرور می بخشد و در حقیقت ہیچ نیست مگر زیارت رسولخدا صلی اللہ علیہ وسلم و دیدن اولیا احوال
و انوار باطن و توفیق طاعت زیادہ گردد و واقعات مطابق نفس الامر باشند البتہ فوز عظیم ست میفرمودند
دیدن رسولخدا و رویت الٰہی کہ از تجلی صوری گفتہ اند نعمت خدای عزوجل ست بہر قسمیکہ باشد از مناسبت
اسم بشارت سان ست هنیئا لارباب النعیم نعیمها میفرمودند در وقت غلبہ خواطر التجا و تضرع
بجناب الٰہی باید نمود و صورت مرشد نصب العین داشتہ بواسطہ او التماس ازالہ امراض باطنی باید فرمود میفرمودند
صفت افتقار و انکسار لازم باید گرفت و بر جفا و قضای خلق تحمل و صبر عادت باید ساخت ؎ چیست
معراج فنا این نیستی ✤ عاشقان را مذہب و دین نیستی ✤ نظر بلند باید داشت مجازی امور از تقدیر دانستہ
لب چون چرا نباید کشود حضرت انس رضی اللہ تعالی عنہ خادم رسولخدا صلی اللہ علیہ وسلم اگر در خدمتی تقصیر
می نمود و اہل بیت او را ملامت می نمودند رسولخدا صلی اللہ علیہ وسلم میفرمودند ہیچ مگویید اگر مقدر بودی چنان
کردی میفرمودند حاصل اینہمہ تکلفات تہذیب اخلاق ست بر طبق مکارم صفات رسول کریم فانہ لعلی خلق عظیم ۵
صلی اللہ علیہ وسلم در حدیث شریف ست بعثت لاتمم مکارم الاخلاق از ورزش ذکر نفی و اثبات
صفات بشریت کم میشود و طریقش آنست کہ ہر دمیہ را جدا جدا در تکرار کلمہ طیبہ بکلمہ لا چند روز نفی باید کرد و بجای
آن حب خدا ثابت باید نمود تا آن دمیہ زائل گردد و بر خلاف ہوای نفس کسب مقامات سلوک باید کرد غالب
است کہ دمایم بحمایہ مبدل گردد میفرمودند حق اینست کہ رذائل صفات بعد تصفیہ و تزکیہ منکسر میشود و استیصال
دمایم ممکن نیست در حدیث وارد ست اگر بشنوید کوہ از جا منقلع گشتہ تصدیق نمایید و اگر بشنوید کہ کسی از جبلت
خود برگشتہ باور نکنید لا تبدیل لخلق الله امیر المومنین عمر فاروق رضی اللہ تعالی عنہ میفرمودند
غضب من نرفت مگر پیش ازین در کفر صرف میشد حالا در حمایت اسلام ظہور می نماید میفرمودند بعد فنای و
اطمینان نفس تسلیم و رضا وصف سالک میگردد و در فنای قلب از غلبہ محبت بسبب افعال از عباد مسلوب

میشود و جز فاعل حقیقی در شهود سالک نمی ماند میفرمودند توسط و حد اعتدال در اکل و شرب و نوم و یقظه و اعمال و عبادات کاری بس مشکل ست جهد باید کرد که اوقات موافق سنن خیر البشر صلی الله علیه وسلم مضبوط گردد تبعیت انبیا علیهم السلام بجهت تحصیل حد اعتدال ست در هر امر لیقوم الناس بالقسط نص قاطع ست در ینباب میفرمودند از دوام توجه بمبدء فیاض آنقدر فیوض و برکات فائض میگردد که باطن از انوار و کیفیت محبت لبریز گردد ریزان میگردد میفرمودند تصور اعمال خود پیش نظر داشتن و سابقه عنایت بعیله را دیدن کارگذار روندهٔ راه است هر چند عمل بسیار کند از مهصفت استغفار و کبریا خائف بود و عذر تقصیر و امید وانق و وسیله قبول سازد گناه اندک را بسیار داند و نعمت قلیل را بیشمار و دوام شکر و رضا لازم گیرد میفرمودند کثرت درود هزار بار و استغفار لازم حال روندگان راه است بر درس مکتوبات حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه که محتوی ست بر مسائل شریعت و اسرار طریقت و معارف حقیقت و نکات سلوک و دقایق تصوف و انوار نسبت مع الله بعد عصر مداومت باید نمود که درین امر کشاد ابواب سعادت ست و دعای حزب البحر وظیفه صبح و شام و ختم حضرت خواجگان قدس الله اسرارهم هر روز بجهت حل مشکلات باید خواند نماز تهجد دوازده رکعت هر قدر آسان باشد بقرات سوره اخلاص یاسوره یس و نماز اشراق چهار رکعت و چاشت چهار یا شش رکعت و قبل زوال چهار رکعت بیک سلام و شش یا بیست رکعت بعد سنت مغرب و چهار رکعت بعد سنت عشا و سنت عصر و تحیه وضو لازم باید گرفت تلاوت قرآن مجید یکبار و حزب و کلمه تمجید و کلمه توحید صد صد بار و سبحان الله بعده وقت صبح و وقت خواب صد بار و ادعیه موقته که در حدیث صحیح ثابت ست بتعیین باید نمود و ادامه این اعمال حضور قلبی ضرور ست میفرمودند حصول فنا که علامت آن بیشعوری از ماسوا و دوام توجه بخدا ست اگرچه در بدایت طریقه زود میشود اما تحقق و تثبت آن مرتبه عالی که نسیان ماسوا و قطع علاقه علمی و جبی از دل گردد بعد مدت دراز دست میدهد سی سال از خدمت مشائخ کرام رحمة الله علیهم کسب مقامات طریقه کردیم و زیاده از سی سال ست که بطالبان حق عز و جل طریقه تلقین می نمائیم شصت سال شده باشد که بتوجهات حضرت سید رضی الله تعالی عنه بفنای قلبی مشرف شده ایم و در بدایت شغل باطن بجهد تمام داشته حالا آثار فنا قلبی چنانچه باید ظاهر میشود میفرمودند از ظهور کمال فنا باد ها یقین میشود که ما ازین جهان انتقال کرده ایم و اگر در آن وقت کسی آمده سلام میگوید معلوم میشود گویا بر قبر آمده تحیه سلام گفته است یکبار ازان حالت افاقت میشود گمان می بریم که هنوز زنده ایم و از ایجا رخت سفر بر نبسته میفرمودند در وقت ظهور فنا آنقدر دیده قصور غالب می آید که خدمت و تعظیم مردم

موجب تعجب میگردد چنانچه روزی فقیر در حضور حضرت شیخ مروحه جنابانی میکردند بخشونت تمام منع کردند روز دوم خود امر نمودند که برخیزید مروحه جنبانید فرمودند دیروز نسبت قبائیه ظهوری داشت پنداشتم که شما از روی استهزا یاد می نمائید پس بخشونت منع نمودم درین وقت نسبت ببیاض ظاهر است و تجلی عظمت و کبریای الهی بر باطن جلوه گر گشته اگر تمام عالم بتعظیم برخیزد حق این مرتبه ادا نکرده باشند میفرمودند ساخت تجلیات الهیه متصل بر بواطن ارباب محبت و معرفت وارد میشود امری دشوار است نظر ببصیرت تیزمی باید تا کیفیات تجلیات جدا جدا معلوم گردد میفرمودند بعد حصول مقامات طریقه احوال سالک مثل مرقع تصویرات مختلف میگردد گاهی نسبت مقامی ظهور نموده در کیفیات خودش محظوظ میدارد و گاهی نسبت مقامی دیگر پرتو انداز گردیده حالتی دیگر بروی وقت می آرد اما چون نسبت متوسلان خاندان احمدیه بکمالات و فوق آن میرسد از لطافت و بیرنگی تجلی ذاتی ادراک حالات متعذر میگردد که لطافت و صفا در جمیع مقامات سافله مؤثر گردیده کیفیات را مستور میسازد واقعات و منامات که دل خوش کن اطفال طریقه بود نیز کم میشود آنجا جهالت در جهالت و نکارت محض ست میفرمودند در خلوتی نشسته بحفظ نسبت باطنی و دوام توجه بمبدء فیاض باید پرداخت و اوقات با دای اعمال ظاهری معمور باید داشت که نور اعمال سبب جمعیت و صفا نسبت و حضور و آگاهی ست میفرمودند از دوام مراقبه قوت در نسبت باطن و اشراف ملک و ملکوت بنظر موهبت دلها را نواختن دست میدهد و از کثرت ذکر تهلیل قالبی صفات بشریت و از کثرت درود واقعات نیک و از کثرت نوافل انکسار و شکست دلی و از کثرت تلاوت نور و صفا بهم میرسد ذکر تهلیل بلحاظ معنی مفید ست در طریقه و محض تکرار لفظ سرمایه ثواب آخرت و بکفر سیاست میفرمودند ذکر نفی و اثبات حبس نفس کم سه صد بار فائده نمی بخشد زیاده هر قدر باشد مفید تر ست حضرت خواجه نقشبند حبس نفس را شرط ذکر نمی فرمودند مفید می گفتند اما دوام ذکر و قوف قلبی و توجه بمبدء فیاض رکن طریقه خود مقرر کرده اند رضی الله تعالی عنه میفرمودند هوش در دم اول بذکر دل ضرورست چون ذکر قوت گیرد و آواز اسم ذات بسمع خیال رسد پس در هر نفس توجه و آگهی بذات الهی باید داشت با حفظ خواطر از باطن مجرد خطور خطره دل را باید گرفت تا وساوس و حدیث نفس هنگامه برپا نکنند مانع از ورود فیض هجوم خواطرست میفرمودند کثرت اسم ذات منتج نسبت جذبه الهی ست و نفی و اثبات جهت سلوک و قطع مسافت راه فائده دارد میفرمودند ادراک کیفیات حالات باطنی در مرتبه ولایات محظوظ نماید در کمالات نبوت یافت جز نکارت و جهالت و صف باطن نیست اما در مقامات فوق اگرچه

لطافت و بیرنگی لازم ست فی الجملہ درست ادراک میرسد میفرمودند لطافت و بیرنگی نسبت مجدد رسبب انکار مردم میشود لہذا چون سیر سالک بکمالات میرسد مرا تردد بخاطر می آید کہ مبادا ترک طریقہ نماید انشاء اللہ تعالی اگر عمر وفا میکند سالکان را از مقامات سافلہ بمقامات عالیہ بخواہیم رسانید مقصود باخذ ابودن و اتباع سنت نمودن ست و آن در ہر مقام حاصل ست میفرمودند بر و بیقین و طمانیت پیش طلب کہ در مقامات عالیہ مجددیہ نقد وقت می شود و الاتصال بی کیف بمقصود پیدا می شود ؎

الاتصال بی تکیف بی قیاس ✤ ہست رب الناس را با نوع ناس ✤ و ہیچ ذوقی و شوقی و حضوری بہ آن نمی رسد میفرمودند کہ راہ وصول بکمالات قریب ست کہ مسدود گردد و طریق ولایات مسلوک ماند درین آخر زمان استعدادہا از سلوک مقامات کوتاہی نمودہ بمقصود رسیدن اینہا متعذر گردیدہ پیش ازین قریب سی سال شدہ باشد کہ سیر طالبان بسرعت بود و کشف و وجدان نیک داشتند فی الحال اگر طالبی صادق از اصحاب تقصیر باخلاص و قدم سعی کسب فیوض طریقہ نماید بعد مدت دراز بولایت قلبی یا فوق آن فائز گردد و بمقامات عالیہ مجددیہ رسیدن سخت تعذر وار دمیفرمودند کشف صحیح کہ سیر سالکان در مقامات مطابق واقع معلوم شود بسیار نادر ست پس بگفتن بشارات بر خدا افتراء و سالک را مغرور نباید نمود تغیر حالات و ورود واردات و دوام توجہ الی اللہ و جمعیت خاطر و تعمیر اوقات بوظائف عبادات عمدہ ثمرات الہی ست میفرمودند نسبت ارباب شوق و ذوق تاثیر گرم و تیز دارد و اہل قلب را بسیار محظوظ مینماید و در جمیع طرق اہل اللہ کیفیات و تصرفات ہمان نسبت شریفہ جذب فرمای ارباب طلب ست لیکن از نسبت اہل اطمینان و جمعیت کہ بمرتبہ کمالات نبوت و فوق آن رسیدہ اند و آن خاصہ طریقہ مجددیہ است انوار بسیار می آید و سالک زود تر ترقی مینماید تاثیر گرم کہ بیتابی شوق می بخشد بسیار مفید ست اما در قرن اول ظہور جمعیت و طمانیت بود کما لا یخفی لہذا اصحاب را از حرکات بی تابانہ منع میکردند کہ صیحہ و نعرہ بعد زمان اصحاب رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم پیدا شدہ میفرمودند علم مسائل ضروری خواندن یا در صحبت علما باستماع آموختن بجہت صحت عمل لازم ست میفرمودند علم حدیث جامع تفسیر و فقہ و دقائق سلوک ست از برکات این علم نور ایمان می افزاید و توفیق عمل نیک و اخلاق حسن پیدا می شود عجب ست کہ حدیث صحیح غیر منسوخ کہ محدثین بیان آن نمودہ اند و احوال رواۃ آن معلوم ست و بچند واسطہ میرسد بہ نبی معصوم کہ خطا را بران راہ نیست بعمل نمی آرند و روایۃ فقہ کہ ناقلان

وصیۃ ونعرہ

آن قضات و مفتیان اند و احوال ضبط و عدل آنها معلوم نیست و بزیاده ازده واسطه میرسد بجهد که
خطا و صواب از شان اوست معمول گردیده است ربنا لا تواخذنا ان نسینا او اخطانا بیفرمودند نکاح
سنت انبیاست علیهم الصلوة اما درین وقت که حلال بمفقود دست و جهل بشیوع یافته اکثر اولاد از حلیه
علم و ادب معری می باشند و بسبب رواج بدعت در عقد نکاح خللهای آید عزوبت و تجرید در حق
سالکان راه اولی ست بباندگی از رزق ساختن و بعبادات مولی پرداختن و در شهر شهرت نداشتن و هیچ
ارث و وارث نگذاشتن دولتی ست بس بزرگ و شریف و در حدیث ست قال النبی صلی الله علیه
وسلم ان اغبط اولیائی عندی لمؤمن خفیف الحاذ ذو حظ من الصلوة احسن
عبادة ربه واطاعه فی السر وکان فی الناس لایشار الیه بالاصابع وکان رزقه کفافا فصبر
علی ذلک ثم نقد بیده فقال عجلت منیته قلت وا قلة تراثه رواه احمد و الترمذی وابن ماجة

فصل سیزدهم در نصائح هوش افزا که باصحاب خود می نمودند

بیفرمودند طریق ورع و تقوی پیش گیرو متابعت مصطفی بجان بپذیر صلی الله علیه وسلم احوال خود
بر کتاب و سنت عرض نما اگر موافق ست شایان قبول انگار و اگر مخالف ست مردود بندار بالتزام
عقیده اهل سنت و جماعت حدیث و فقه آموز و در صحبت علما ثواب اخروی اندوز در عمل بر حدیث
مواظبت کن اگر می توانی والا گاهی بعمل آر تا از نور آن محروم نمانی عمل بنیت اتباع حبیب خدا بالخص رضاء
مولی اختیار کن و دل را از اغراض هر دو جهان بیزار کن علت چیست که آزاد معرض بیع آری استطاعت
از کیست که آزاد بخود منسوب بنداری بالتزام خلوت صفای وقت بدست که سرمایه درویشی نقد صفاست از اسباب
دنیا آنچه گیری مختصر گیر که حطام دنیوی را روز حساب در قفاست در عبادت و ذکر خدا خود را گرم ساز عمل امروز
بر فردا میفکن از در صحبت مشائخ رسوخ عقیدت بیفزا که دوستی دوستان خداست موجب قرب خدا در حضور پیر
التفات بغیر منما و در صحبت او بر نوافل طاعت بیفزا تا ممکن ست اوقات بصبر و توکل بسر کن و اندیشه العیاذ بغیر
از سر بدر کن کار خود را بخدا سپار و موت یقین و صدق و عداوت را سرمایه خلوت انگار در دل تو اگر تردد
عزلت می باید که رزق بوقت معین خود می آید اگر اندیشه عیال تشویش فرماست تشبث باسباب سنت انبیاست

علیهم السلام وجه معین که دل را بران اعتماد نبود منافی توکل وسبیل رشاد نبود در راس المال فقیر را فراغ بال و
جمعیت خاطر ست و دلی وارسته در انتظار مقصود و ناظر مباد جمعیت تفرقه بدل شود و در توجه و یکسوی
خاطر خلل شود قناعت پیش گیر حرص وطمع از دل برگیر از یار و اغیار ناامید باش و بود و نابود و شان یکی
شناس و بهیچکس بچشم حقارت منگر و خود را از همه کمتر و قاصر شمر در راه طلب مولی اکبر از سر نبه و نقد غرور از
کف بردن ده از اینجا گفته اند درویشی آنست که انچه در سرداری بنهی و از انچه بر سر آید بنجهی و از اندیشه دی و فردا
سر بهی بر طاعت و عبادت خود ناز ورزی و قصور و پستی را سرمایه خود سازی مخالفت نفس چندانکه بود در ریاضت
امانه آنقدر که تنگ آید و نشاط شوق در طاعت نیفزاید گاهی با او مواسات باید نمود که رضا بنفس مومن موجب
ثواب میگردد یکبار نفس فقیر متمثل گردیده آرزو کرد که مرا اینچنین طعام بخورانند هر مقصودی که دارد برآید اتفاقا
در ان وقت کسی نبود که با او گفته شود باز بعد مدتی متشکل گشته التماس طعامی نمود شخصی در انوقت حاضر بود
بامر فقیر آن طعام مهیا نمود عقده منحل در اشت که بناخن هیچ تدبیر وا نمی شد باین عمل منحل گشت میفرمودند
طعام اگر بنیت دار حسن شکر بامزه سازند احسن مینماند که در صورت همیزگی شکر از ته دل نمی برآید طعام لذیذ را بامیزش
آب بی مزه ساختن بنعمت الهی را بخاک انداختن ست پیغامبر خدا صلی الله علیه وسلم مرغوب تناول میفرمودند و
اگر رغبتی نبود دست باز نمی نمودند نفوس ما مثل نفوس حضرت جنید و شبلی نیست رحمة الله علیهما که تلخی را شکر
انگارند و گویند الصبر تجرع المرارة بلا عبوسة الوجه شکری که محض بر زبان بود شعبه
حبه ست که تلخی آن در جان بود بزیارت مزارات اولیا در بوزه فیض جمعیت کن و ارواح طیبه مشائخ کرام
را باتحاف ثواب فاتحه و درود بجناب الهی وسیله سازکه سعادت ظاهر و باطن بهمین معنی حاصل ست اما مبتدیان
را بغیر تصفیه قلبی از قبور اولیا حصول فیض متعسر ست لهذا حضرت خواجه نقشبند قدس الله سره العزیز
نموده اند که مجاور بودن حق سبحانه از مجاورت قبور اولی ست و بر سوم متعارفه از عرس و چراغان مفید
مباش که بمعنی مستلزم سوال خیمه و فروش و عدم حفظ مراتب از ازدحام مردم میگردد و زر نقد خفیه بار باب
احتیاج دادن اسرع ست بثواب

فصل چهارده هم در بیان بعضی از مناقب حضرات ایشان و انچه مذکور و الیا زبان نفس سیر گذشته رحمة الله علیهم

میفرمودند بارها شرف زیارت حبیب خدا صلی اللہ علیہ وسلم دریافتہ ایم وعنایات کثیرہ بحال خود دیدہ در مرتبہ
اخیر کہ سعادت زیارت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم حاصل شد بر فیل سوار بودند فرود آمدہ فرمودند بیائید کہ ما و شما
شاہنای خود را باہم چسپانیم تعبیر این خواب ہیچ بخاطر نمی آید میفرمودند یکبار بجمال جہان آرای سرور کائنات
علیہ افضل الصلوۃ والتحیات مشرف شدم گویا در کنار آنحضرت برابر رو اکشیدہ ام وراحت نفس مبارک
بمن میرسد درین اثنا من تشنہ شدم و پیرزادگان سہرندی در انجا حاضر اند آنحضرت یکی را امر بآوردن آب
نمودند بندہ عرض کردم یا رسول اللہ آنہا پیرزادہای من اند فرمودند امتثال امر می نمایند پس عزیزی آنہا
آب آوردن من سیر خوردم عرض کردم یا رسول اللہ حضرت در حق حضرت مجدد الف ثانی چہ میفرمایند فرمودند
مثل ایشان در امت من دیگر کیست عرض کردم یا رسول اللہ مکتوبات ایشان بنظر مبارک گذشتہ است فرمودند
اگر چیزی یاد ست بخوانید بندہ این عبارت بعضی مکتوب ایشان کہ انہ تعالی وراء الوراء ثم وراء الوراء خواندم
بسیار پسند نمودند وخطہا فرمودند فرمودند باز بخوانید باز این عبارت عرض نمودم زیادہ تر تحسین نمودند
واین حالت باستداد کشید بوقت صبح یکی از عزیزان بگاہ آمدہ گفت من شب خوابی دیدہ ام کہ شمار رویای
خوبی دیدہ اید آن رویا کدام ست فقیر این رویا پیش او گفتم بسیار متعجب شد میفرمودند از نفس مبارک و
صحبت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم من خود را سراپا نور وحضور یافتم واز کیفیتہای این خواب کہ بہتر از امر
بیداریست تا چند روز ہیچ عطش وگرسنہا نبود میفرمودند در منامی دیدیم کہ در صحرای وسیع چبوترہ ایست
کلان واولیا بسیار در انجا حلقہ مراقبہ دارند ودر وسط حلقہ حضرت خواجہ نقشبند وخواجہ علاؤ الدولہ وحضرت جنید
قدس اللہ اسرارہا مجتمعی نشستہ اند وآثار استغنا از ماسوا وکیفیات حالات فنا بر سیدالطائفہ ظاہر ست ہمہ
کس از آنجا برخاستند گفتم کجا میروند کسی گفت باستقبال امیر المومنین علی مرتضی رضی اللہ تعالی عنہ پس حضرت
امیر تشریف فرما شدند شخصی گلیم پوش سر و پا برہنہ ژولیدہ مو ہمراہ حضرت امیر نمودار گشت آنحضرت دست
در دست خود بکمال تواضع وتعظیم گرفتہ اند گفتم این کیست کسی گفت خیر التابعین اویس قرنی ست آنجا حجرہ
مصفا در کمال نورانیت ظاہر شد ہمہ عزیزان در آن حجرہ در آمدند گفتم کجا رفتند کسی گفت امروز عرس
حضرت غوث الثقلین ست بتقریب عرس تشریف بردند میفرمودند وقتی کہ فنا و نیستی بر نسبت باطن ظہور
می یابد وسالک بوصف بیخودی واستغراق موصوف میگردد خود را در واقعات مردہ می بیند ونسیان

وبیشعوری لازم حال او میشود در ایامی که فقیر را فنای قلبی بتوجہات حضرت سید رضی اللہ تعالی عنہ دست داد وقطع علائق وزوال ہوا از دل گشت در واقعہ می بینم کہ سر من از تن جدا شدہ اما کلمہ طیبہ بر زبان جاریست وبنیز دیدم گویا من مردہ ام ومردم تجہیز وتکفین من مینمایند پس جنازہ برداشتہ بطرف مزار حضرت خواجہ قطب الدین رحمۃ اللہ علیہ برای دفن بردند وروح من ہمراہ ایشانست تا کہ جنازہ را در قبر نہادہ قبر را بخاک انباشتند ومن بر سر دیواری نشستہ ام منکر ونکیر بوضعی کہ در حدیث ثابت ست آمدہ وندانی بر زمین زدہ درون قبر در آمدند وجان مرا بانعش علاقہ پیدا شد جواب سوال کردہ رفتند ومن در قبر آرام تمام بخواب رفتم وبنیز دیدم کہ من از نجہان درگذشتم ومردم بعد تجہیز وتکفین میخواہند کہ جنازہ بردارند ناگہان جنازہ در ہوا پرواز نمودہ روان شد ومردم در قفای جنازہ میروند وروح من بایشانست در ینوقت رباعی خود بیاد آمد رباعی مظہر تشویش چشم وگوشی نشوی ✦ سرمایۂ جوشی وخروشی نشوی ✦ باید کہ بپای خود روی تا سر گور ✦ ای جوہر پاک باردوشی نشوی ✦ میفرمودند از فرط محبت کہ فقیر بجناب امیر المؤمنین حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ تعالی عنہ ثابت ست وسر مشا النسبت علیہ نقشبندیہ ایشان اذا گر بمقتضای بشریت غشاوہ بر نسبت باطنی عارض میشود وخود بخود در رجوع بآنجناب پیدا گشتہ بالتفات ایشان رفع کدورت میشود دیکبار قصیدہ در مدح ایشان گفتہ بودم عنایت بسیار بحال فقیر نمودہ از روی تواضع فرمودند مالائق اینہمہ ستایش نیستم میفرمودند نسبت ما بجناب امیر المؤمنین حضرت علی مرتضی کرم اللہ وجہہ میرسد وفقیر اینیازی خاص بآنجناب ثابت ست در وقت عروض عارضۂ جسمانی توجہ بآنحضرت واقع میشود وسبب حصول شفا میگردد دیکبار قصیدہ کہ مطلع اینست فرد فروغ چشم آگاہی امیر المؤمنین حیدر ✦ نگشت یداللہی امیر المؤمنین حیدر ✦ بجناب ایشان عرض نمودم نوازشہا فرمودند میفرمودند محبت ائمہ اہل بیت اطہار رضی اللہ تعالی عنہم موجب ایمان وسرمایۂ تصدیق وایقان ست ہیچ عملی بجز محبت این اکابر رضی اللہ تعالی عنہم وسیلۂ نجات ندارم وبر زبان شریف این شعر بگذشت ✦ بیت نکرد مظہر ما طاعتی ورفت بخاک ✦ نجات خود بتولای بوتراب گذاشت ✦ میفرمودند معارف حضرت مجدد رضی اللہ تعالی عنہ موافق کتاب وسنت ست وجای کہ اعتراضات دارد نمودہ اند ایشان خود جواب آنرا تحریر فرمودہ نزد انصاف کافی ست وبسا کلمات کہ ارباب ظاہر بران گرفتہا می نمایند از اولیاء کرام صادر شدہ بی تاویل درست نمی شود پس ہر تاویل کہ در چنین سخنہا کردہ میشود از غلبۂ احوال یا از عدم مساعدت الفاظ

مرجع ضمیر

بمعانی مقصوده یا امر الٰہی یا اظہار آن در کلام ایشان نیز جاریست و شیخ عبد الحق محدث رحمۃ اللہ علیہ اگرچہ
در اوائل حال بر بعض معارف ایشان اعتراضات نوشتہ اما در آخر ازان باز آمدہ بخدمت خواجہ حسام الدین
خلیفہ حضرت خواجہ باقی باللہ رحمۃ اللہ علیہما نوشتہ کہ درین ایام صفای فقیر بخدمت میان شیخ احمد سلمہ اللہ
تعالی از خدمت منجاوز نیست و اصلا پردہ بشریت و غشاوہ جبلیت بمیان نماندہ قطع نظر از رعایت طریقہ
و انصاف و حکم عقل کہ با چنین عزیزان و بزرگان بد نباید بود در باطن بطریق ذوق و وجدان و غلبہ چیزے
افتادہ کہ زبان از تقریر آن لال ست سبحان اللہ مقلب القلوب و مبدل الاحوال شاید ظاہر بیان استبعاد کنند
من نمیدانم کہ حال چیست و بچہ منوال ست انتہی فقیر راقم گوید قولہ اصلا پردہ بشریت و غشاوہ نماندہ ازین عبارت
معلوم میشود کہ تحریر اعتراضات از راہ نفسانیت بود نہ اظہار حق و انصاف پس اینچنین ست احوال معترضان
کہ بی تامل و تحقیق اعتراضات می نمایند اگر در کلام ایشان بنظر انصاف بینند ہیچ اعتراض وارد نمی شود و حضرت
شیخ رحمۃ اللہ علیہ در آخر رسالہ اعتراضات نوشتہ کہ فقیر در بارہ شما بعالم غیب متوجہ بود کہ تحریر اینہمہ معارف
و مقامات شما از چہ راہ ست اصلی از حق دارد یا محض سخن سازیست این آیۃ شریفہ وان یک کاذبا فعلیہ
کذبہ بر باطن القا کردند انتہی ظاہر ست کہ نزول این آیۃ بجہت دفع اشتباہ فرعون و فرعونیان و اثبات
حقیت موسی علیہ السلام ست پس باز آمدن حضرت شیخ رحمۃ اللہ علیہ از انکار و القاء این آیۃ بر باطن شریف
ایشان دو دلیل ست بر رفع اعتراضات میفرمودند و رسیدن آزار از بادشاہ بایشان دلیل کمال متابعت
ایشانست انبیاء کرام علیہم السلام یوسف علیہ السلام در زندان اعتکاف داشتند و سید المرسلین علیہ افضل الصلوات
در مصب اتر وافر فرمودند مخلصان در دفع اعتراضات و شبہات رسائل نوشتہ اند و بہترین رسائل در
شبہات رسالہ مرزا محمد بیگ بدخشی ست کہ در مکہ شریفہ تحریر نمودہ بہر مفتیان چار مذہب سانیدہ میفرمودند
فیض الٰہی بی نہایت ست و بمقتضای استعداد ہر یکی باز اولیا ظہور یافتہ اللہ تعالی متاخران را باقتضای حکمت بالغہ
خود کمالاتی عنایت فرمودہ کہ از متقدمان ان ہمہ علوم و فیوض مروی نیست در انبیاء علیہم السلام تفاضل
ثابت ست در اولیا تیز تفضل یکی بر دیگری ثابت مقاماتی کہ حضرت مجدد بآن امتیاز دارند از بسکہ مستفیدان طریقہ
ایشان بآن درجات و حالات رسیدہ اند و اقرار آن علوم و کیفیات نمودہ دران مقام اشتباہی نماندہ کہ
خبر متواتر مفید صدق و یقین ست کسیکہ بآن مقامات نرسیدہ استبعاد آن می نماید از جہل خود مغدور ست

ظہور خرق عادات شرط علو کمالات نیست اصحاب کرام رضی اللہ تعالی عنہم باوجود علو درجات کہ ہیچ ولی
بآن نتواند رسید مصدر کثرت خوارق عادات و نسبت ہا شوق و ذوق و جذبہ و استغراق نبودند
شخصی از حضرت ایشان سوال کرد کہ نزد شما ازین دو بزرگ حضرت غوث الثقلین و حضرت مجدد الف ثانی
رضی اللہ تعالی عنہما کدام افضل ست گفتند ہر دو پیر رہنمای فقیر اند و ابر مطیر رحمت الہی بر بندہ می بارد
برای سیرابی من یکی ہم ازان ہا کافی ست بندہ نمیداند کہ بفلک نزدیکتر کدام ست میفرمودند حضرت حافظ
محمد محسن پیر حضرت سید نزد حضرت ایشان محمد معصوم رحمۃ اللہ علیہم بجہت استفادہ رفتند ایشان
فرمودند کہ بزرگان شما انکار بزرگان ما میکردند شما بانکار آمدید یا باقرار گفتند بجہت استغفار از انکار پس
بالتزام صحبت ایشان بکمال و تکمیل رسیدند گفت فقیر را قم حضرت شیخ محمد فرخ کہ عالم کثیر العمل بودند
از اسرار حضرت مجدد رضی اللہ تعالی عنہما بجہت حج رفتند سید محمد بر زبخی کہ در انکار حضرت مجدد تشدد
داشت خواست کہ از مدینہ منورہ بالزام ایشان در مکہ شریفہ بیاید ایشان دعا کردند کہ الٰہی من عجمی ام
و وی عربی و مجادلہ در حرم مبارک مناسب نیست شر او را در من کفایت کن دعا باجابت رسید وی بیمار
شد ایشان بزیارت مزار مقدس رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم مشرف شدہ رجوع ہندوستان
نمودہ در کشتی سوار شدند در حال صحت و قوت یافتہ بتعاقب ایشان آمدہ در زورقی سوار شدند کہ در جہاز
مباحثہ در معارف حضرت مجدد نمایند ایشان دعا کردند اللّٰھُمَّ اکْفِنِیْہِ بِمَا شِئْتَ زورق در دریا
غرق شد و منکر اولیا بسیر ارسید میفرمودند حضرت شیخ عبد الاحد استفادہ از ہر دو عم خود نمودہ
نسبت حضرتین را برابر میدانستند رحمۃ اللہ علیہم و در نسبت سعیدی و معصومی فرقی نمیکردند میفرمودند کہ در نظر
من ہر دو بزرگ برابرند چنانچہ دو دانہ تسبیح متصل امام واقع میشود اما اللہ تعالی مارا امتیازی در نسبتہای حضرتین
بخشیدہ ست کہ در نسبت سعیدی باجمال و بیچونی کہ لائق مقام خلت ست بسیار ست و در نسبت معصومی صفا و لمعان
کہ مناسب مقام محبوبیت ست بیشمار در کمالات نبوت و دیگر مقامات در نسبت سعیدی قوت زیادہ ست و در ولایات
نسبت معصومی قوت بیشتر دارد بمقامات مخصوصہ حضرت مجدد غیر ازین ہر دو صاحبزادہ دیگر مشرف نگشتہ رحمۃ اللہ علیہم
میفرمودند در اول کہ تلقین توبہ باطالبان مینمودم بر توبہ بصوح تاکید و مبالغہ میکردم شبی حضرت شیخ پیر خود را رضی اللہ
تعالی عنہ در خواب دیدم بحال فقیر عنایات نمودند در آنجا قوالی حاضر شد او را نیز توجہ دادند و مرا حالت عجب دادہ بر خاستہ

مزا میرزا شکست واز نا مشروع توبه کرد فرمودند طریقه توبه نیست یعنی چون نسبت باطن بر طالب غالب می آید کار خود مینماید ازان روز تعرض از استیفاء حق توبه بگذاشتم که توبه مجمل کافیست وتوبه نصوح بروقت حاصل نمیشود میفرمودند گروهی از دانشمندان از فقیر پرسیدند که طریقه نقشبندیه بر طرق دیگر چه مزیت یافتند که آنرا اختیار کردید گفتم این طریقه منطبق بر کتاب وسنت ست که ثبوت آن قطعی ست وآنچه منطبق بر قطعی ست نیز قطعی از ممارست اشغال این طریقه توفیق اتباع سنت حاصل میشود واز متابعت شریعت انوار این طریقه می افزاید همچنین ابلیس بصورت ملای خشک متمثل شده از فقیر پرسید که بر مزاج شما شورش عشق غالب ست وطبیعت باشعار عاشقانه رغبت ایچنین طریقه بی کیفیت که در انجا سماع را بار نیست وبا واز جهر وغیره کار نه چرا اختیار نمودند گفتم عقیدت ومحبت بمقتضای حکمت بالغه جناب باری ست سبحانه گفت درینصورت ناچارست مرا از سوال متعنتانه وغضب آمیخواستم که ریشش گرفته سر جنگی زنم بغتةً غائب شد میفرمودند شبی حضرت شیخ سیف الدین پیر حضرت سید رحمة الله علیهما برای تهجد بر خاستند آوازی بگوش ایشان رسید بتپا بانجا رفتند ضربی بدست مبارک ایشان آمد فرمودند مردم مارا بیدرد میگویند بی دردایشانند که بر تاثیر سماع صبر مینمایند میفرمودند بزرگی از نیطریقه در راهی میرفت آواز سماع بگوشش رسید تاب نیاورده نشست وشورش را ضبط نمود حدت گرمی کاسه سر را بسگافت گفت سماع مهلک ست ازین سبب حرام گردیده میفرمودند در خانقاه حضرت شیخ سیف الدین پیر حضرت سید رحمة الله علیهما هر روز چهار صد کس درویش بجهت استفاده جمع آمده بودند موافق فرمایش هر یک طعام پاخته میدادند وباوجود اینهمه تنعم سالکان بمقام بلند میرسیدند که مدار این طریقه بر همت وتوجه مرشد ست یکی از ارباب این طریقه خواست که تقلیل غذا نماید پیرش فرمود در حصول فیوض طریقه حاجت باینچنین اعمال نیست که بزرگان ما بنای کار بر دوام وقوف قلبی وصحبت مرشد نهاده اند ثمره زهد ومجاهدات شاقه خرق عادات ونصرف الست وحاصل دوام ذکر وتوجه الی الله واتباع سنت کثرت انوار وبرکات عوام ظاهر بین را النظر بر ظهور خرق عادات بود وخواص معنی آگاه را مراد تصفیه قلبی ونسبت مع الله باشد میفرمودند حضرت محمد صدیق پیر حضرت حافظ سعد الله رحمة الله علیهما بدین یکی از اولاد امجاد حضرت غوث الثقلین رضی الله تعالی رفتند وی از عجب صلاحزادگی وحشمت ظاهری خود بتعظیم ایشان برنخواست اصحاب ایشان ازین بی ادبی ناخوش شده بخدمت ایشان التماس والحاح نمودند تا بصرف همت ایشان طریقه نقشبندیه از ایشان گرفت وبحالات نیک سیدالقربای اورا رجوع بانیطریقه نالیسندیده گفتند

طریقهٔ ابا کرام خود گذاشته طریقهٔ دیگران اختیار کردید گفت خدا نه قادر است و نه چشتی هر کجا مقصود یافتم اطلب آن
شتافتم میفرمودند جنازه حضرت محمد صدیق رحمة الله علیه بسهرند برده دفن کردند در راه وقت اذان جواب
اذان از جنازهٔ ایشان مسموع میگشت میفرمودند یکبار زنی بی ادب بخدمت حضرت شیخ عبد الاحد رحمة الله
علیه ناسزا گفت ایشان صبر کردند معلوم نمودند که غیرت الهی در صدد انتقام او بحرکت می آید یکی را از حاضران
فرمودند که آن بی ادب را سر جنگی زندوی توقف نمود ناگهان آن زن بیفتاد و بمرد بآن متوقف خطاب نمود
عتاب کردند که خون او بر گردن تو شد اگر امتثال امر ما میکردی آن بی ادب جان نمیداد و بسلامت میماند
حضرت ایشان رضی الله تعالی عنه بعد این نقل فرمودند امتثال امر مشائخ بی توقف باید نمود که در ضمن آن
حکمتها مضمر می باشد میفرمودند شاه گلشن از خلفای حضرت شیخ عبد الاحد رحمة الله علیهما بکمال زهد و ریاضت
موصوف بود ذهی توان گفت که محل غبطه سالکان خانقاه حضرت جنید اند رحمة الله علیه ایشان میگفتند که مرا بعد
شش ماه دراندیشه خوردن و طبیعت پیدا میشود در وقت شدت جوع برگ درختان یا آنچه از پوست خیار و خربزه می یافتند
در آب پاک کرده می خوردند کهنه کلمی بود که تا سی سال بر دوش مبارک خود داشتند یکبار برای افطار روزه در
شدت گرما آب حوض طلبیدند کسی عرض نمود که در اینجا چاهی ست آب سرد و شیرین دارد فرمودند از چندین
سال ما درین مسجد سکونت داریم هرگز در و هم ما هم نیامده که در اینجا چاه هست وقت شدت تشنگی آب حوض خود
میشود یکبار شخصی صرهٔ دینار بهدیهٔ ایشان فرستاد خود را بر خاستند که برای حج فرض شد ساعتی نگذشته بود که باز
آمدند گفتند سائلی سوال کرد آن صره با و دادم فریضت حج از ذمه ساقط گشت یکبار خواستند که ادا از زکوة نمایند که در
ادا هر فرض الهی قرب خاص حاصل میشود هر گاه نصاب زکوة فراهم گشت زکوة و نصاب هر دو در راه خدا دادند که مقصود
حاصل شد نصاب ز بچه کار می آید که خزینهٔ فقرا باب الله است سبحانه میفرمودند جماعه از فقرا مداری رقص و شغب داشتند
در دل یکی از اهل تماشا گذشت که درین بد عتیان کسی از ارباب کمال خواهد بود یکی از انها نزدیک آمده گفت ۵ خاکسارا
جهان از حقارت منگر ✻ تو چه دانی که درین گرد سواری باشد ✻ میفرمودند انکار هیچ کسی نباید نمود که در نصوص معانی حقیقت
جلوه گر ست میفرمودند نواب مکرم خان رحمة الله علیه از حضرت ایشان محمد معصوم رضی الله تعالی عنه استفاده کمالات باطنی
و از مدروزی عالمگیر بادشاه از ایشان پرسید که عمر شما چیست گفتند جهار سال هر قدر که بخدمت پیر بزرگوار بسر برده ام
عمر همانست باقی و بال عمرست باقی اوقات همان بود که با یار بسر رفت ✻ باقی همه بیحاصلی و بیخبری بود ✻ میفرمودند

در طعام نواب مکرم خان تکلفات بسیار بود بحد اسراف سیده باشد اما حضرت سید رضی الله تعالی عنه با اینهمه احتیاط
و کمال تقوی کاهی طعام ایشان میخوردند میفرمودند از برکات طعام ایشان آنقدر نور باطن می افزاید گویا طعام نخورده ایم
دو گانه نماز ادا کرده شده از غلبه محبت حضرت ایشان محمد معصوم و ظهور انوار نسبت تمام شیار ایشان نوشده بود

مثنوی از محبت مسها زرین شود ✤ از محبت تلخها شیرین شود ✤ از محبت سرکه ها مل میشود ✤ از محبت
خارها گل میشود ✤ میفرمودند ایشان بجناب پیر خود نوشتند که محبت شما بر محبت خدا و رسول خدا صلی الله
غالب ست و موجب انفعال میشود در جواب برنگاشتند که محبت پیر عین محبت خدا و رسول ست و سبب
جذب کمالات آنهیه که در باطن پیر ثابت ست میشود **فرد** چون دیده عقل آمد احول ✤ معبود تو سنت اول ✤
میفرمودند وقت انتقال نواب مکرم خان تبرک کلاه حضرت خواجه احرار بر سر ایشان نهادند ایشان بنور فراست
دریافته چشم بکشادند که تبرک کلاه پیر من بیارید و سیله من بدرگاه الهی ذات اینسانست میفرمودند در انوار نسبت
قدمای نقشبندیه انوار نسبت احمدیه فرقهاست و در کیفیات نیز تفاوتهاست و التقای که پیر بحال مستفید خود
دارد از پیران پیر کم ظاهر میشود که اینجا بسبب قرب ابدان معینی قوی متحقق ست میفرمودند روزی حضرت قرب ابدان
شیخ بزیارت مزار حضرت سید و نواب مکرم خان که در یکجا واقع ست رحمة الله علیهم رفتند بعد توجه بهر دو
مزار فرمودند نسبت هر دو بزرگ یکی ست اما نسبت فقر و ورع مزار حضرت سید در نورانیت و لمعان امتیاز تمام
دارد میفرمودند از حضرت شیخ عبد الاحد رحمة الله علیه دو کس طریقه گرفتند یکی طریقه قادری اخذ کرد و دیگری
طریقه نقشبندیه اختیار نمود ایشان فرمودند که روح مبارک حضرت غوث الاعظم تشریف آورده صورت مثالی
مرید خاندان خود را همراه بردند و حضرت خواجه نقشبند تشریف فرما شده صورت مثالی معتقد طریقه خود را با خود
بردند رحمة الله علیهم میفرمودند در توسل بجناب الهی هر یکی از مشائخ طریقه حبل المتین ست که بمراتب قرب فائز میگردانند
مستفید اگر فیضی حاصل نمود زهی سعادت و یکی از ایشان گردید الا در بشارت که هر یکی ازین اکابر بآن امتیاز یافته شریک
گشت و عنایت آن عزیزان بحال او مصروف شد میفرمودند التفات غوث الثقلین بحال متوسلان طریقه علیه ایشان
بسیار معلوم شد ما هیچکس از اهل این طریقه ملاقات نشده که توجه مبارک آنحضرت بحالش مبذول نیست
همچنین عنایت حضرت خواجه نقشبند بحال معتقدان خود مصروف ست مغلان در صحرا با وقت خواب اسباب
و اسپان خود بحمایت حضرت خواجه می سپارند و تائیدات از غیب همراه ایشان میشود درین باب حکایات

بسیار ست تحریر آن باطالت میرساند میفرمودند سلطان المشائخ نظام الدین اولیا رحمة الله علیه بحال زایران مزار
خود عنایت بسیار میفرمایند همچنین شیخ جلال پانی پتی التفاتها مینمایند حضرت خواجه قطب الدین را در مشهود شان
استغراق بسیار ست حضرت خواجه شمس الدین را هیچ التفات بماسوا نیست رحمة الله علیهم گفت فقیر راقم روز روانگی از
پانی پت فقیر پا از دیده ساخته با دب تمام بزیارت حضرت شمس الدین ترک رفتم عنایتی بحال من فرمودند با وجود
ترک ازماسوا عنایتی نمودند که کیفیات توجهات شریفه ایشان دل مرا آنقدر محظوظ فرمود که تا دیلی از آن عنایت
در خودی یافتم در روزها سر شار آنحالات بودم میفرمودند عرض وقوف نسبت این اکابر بمرتبه ایست که زبان از
تقریر آن لاست بلکه در مقابله نسبتهای باطنی انبیزران وقدمای صوفیه علیه میتوان گفت که مامردم را ازین
راه بهره نیست وزی باصحاب خود بروح مبارک حضرت خواجه نقشبند توجه نمودند بعد ازان فرمودند سبحان الله
عجب نسبت قوی جذبه از حضرت خواجه ظهور فرمود چرا نباشند که خواجه بزرگ اینخاندان ایشان اند گفت راقم
که من در انوقت بشرف حضور مشرف بودم از طرف حضرت خواجه نسبتی افتاد گویا سینه های ما خالی بود از انوار
وکیفیت برگشت وقتی که سرها از مراقبه برداشتیم التفات حضرت خواجه نماند و دلهای معمور گویا تهی و بی نور گردید
این انوار وکیفیات بواطن ما پرتوی ست از شموس وسط السما حقیقت رضی الله تعالی عنهم میفرمودند سر مزار امام
بدر الدین رحمة الله علیه در پانی پت مراقبه نمودیم چندانکه غور و توجه کردیم اثری از نسبت ظاهر نشد بعد از مدتها بسیار
دفعه نسبت ایشان در نهایت لطافت ظاهر گشت معلوم شد که سلوک ایشان بطریقه مهوده صوفیه نیست در راه
خدا بشهادت رسیدند دفعةً در مراتب قرب بطریق اصطفا فائز گردیدند همچنین ست احوال شهیدان که در راه حق دفعةً
جان فدا نمودند دفعةً جذبات عنایات الهی ایشانرا بمقامات قرب فائز گردانید میفرمودند حضرت شاه ولی الله
محدث رحمة الله علیه طریقه جدیده بیان نموده اند و در تحقیق اسرار معرفت و غوامض علوم طرز خاص دارند باقیه
علوم و کمالات از علمای ربانی اند مثل ایشان در محققان صوفیه که جامع اند در علم ظاهر و باطن و علم نو بیان کرده اند
چند کس گذشته باشند میفرمودند اولیا را خدمت امامی شناسیم و با نها ملاقات میشود اما اظهار اینها مرضی الهی نیست
با قطب لشکر نادر شاه ملاقات شده بود در یک معامله مهر قاضی لاهوری با لبیت باوی گفتیم دریاسی از زر و
کاغذ را مهر قاضی آنجا مسجل کرده آورد گفت قاضی را شغلی بود لهذا دیر آمدم والا در یکساعت رفتن و آمدن من
میشود یکبار مبلغی از زر برای نکاح دختر فقیری درکار بود در نیم شب او در قلعه رفته از بالین محمد شاه بادشاه که هر شب

صرهٔ هزار روپیه برای صرف مساکین خلوت نشین زیر سر خود میدید شب آن صره گرفته برد صبح بادشاه را خبر شد پنداشت مگر دزد گفت من آنم که بوسط من از جان محفوظ مانده اید گفت زر دیگر طلب نمایم فرمود همین قدر کافیست میفرمودند مخفی در حلقه آمده می نشست کسی او را نمیداند شهرت اولیاء عشرت الازم ست تا مردم استفاده نمایند اولیاء عزلت را اختیار فرموده ست تا اسرار آشکارا نگردد یکبار جوانی تناور تیر و کمانی در دست پیش حضرت ایشان آمد تعظیم او برخاسته فرمودند شما بیدولی تا دیری نشسته برخاست فرمودند این جوان را ابدال بود حفاظت بلدهٔ سنبهل حواله اوست در یکقدم اینجا برای دیدن ما آمده روزی فرمودند قطب بلدهٔ دهلی میرود کشمیری در فلان محله اقامت دارد محمد احسان عرض نمودند بنده را نام و نشان او بنمائید فرمودند میخواهید اسرار فاش شود یکبار غیرزی در هیات اهل سپاه بخدمت ایشان آمد فرمودند از کجا می آید گفت از اجمیر در ینوقت میرسم مامور شده ام که شما را بگویم تا اصحاب خود را بمهمت نگهبانی نجیب خان سوره اخلاص بفرمائید ورد نمایند پس عزیزان بامر حضرت ایشان سورهٔ اخلاص ورد نمودند و نجیب خان از شر کفار محفوظ ماند حضرت ایشان ملائکه کرام و ارواح طیبهٔ اکثر اوقات و انوار باطن را بچشم سر میدیدند یکبار بخدمت ایشان حاضر بودم فرمودند اینها کیستند که اینجا آمده اند عرض نمودم اینجا هیچکس نیست گفتند مگر شما نمی بینید الحق کشف مغیبات هر کسی را نمی باشد و دیدن عوالم غیب در طریقه شرط نیست کار دوام توجه بخدا و اتباع مصطفی ست صلی الله علیه وسلم میفرمودند از جمی اعمال ما از غیر دوام توجه بمبدء فیض و محبت مشائخ کرام رحمة الله علیهم نیست میفرمودند هر عمل را کیفتی دیگر ست و جامع کیفیات نماز ست که متضمن انوار اذکار از تلاوت و تسبیح و درود و استغفار ست و صحیح و صحیل ترین حالات که با حوال قرن مشابه باشد در نماز حاصل میشود اگر آداب آن کما حقه بجا آورده شود گفت راقم مسکین عفی الله عنه چون نماز معراج مومن ست باطن را در حالت نماز عروج حاصل میشود و لطائف از انوار فوق حظی می یابند مگر رعایت تعدیل ارکان و خشوع و خضوع ضرور ست میفرمودند تلاوت قرآن مجید موجب صفای باطن و رفع قبض قلبی ست ترتیل حروف و تحسین صوت خود میباید نمود و در جهر متوسط که در تلاوت قرآن مجید کرده میشود ذوقها دست می دهد میفرمودند در رمضان المبارک ترقیات نسبت باطنی بسیار واقع میشود احتیاط صیام از غیبت و کذب واجب ست والا روزه چه فائده بیش نیست جهد باید نمود تا رضای این ماه دادای حق صوم حاصل گردد میفرمودند یکی از بزرگان این ماه را بصورت مردی پیدا

دید پرسید شما از اهل صیام راضی میروید گفت با ضاعت حق صوم مرا ناخوش نمودند مگر حجة الله النقشبند رحمة الله علیه که بعذر مرض روزه نتوانستند گرفت اما از بیجهت انفعال داشتند انفعال ایشان از صوم مردم مرا پسندیده میفرمودند انوار و برکات این ماه متبرک از غرهٔ شعبان ظهور می نماید گویا هلال فیوض این شهر طلوع نموده واز نصف شعبان چنان معلوم میشود که آن هلال بدر تابان گردید و انوار آن ماه متبرک جهانرا منور گردانید واز شب غرهٔ آن شهر چنان دریافت میشود که آفتاب فیوض الهی از حجاب سحاب درخشان گشت لهذا عزیزان در رمضان المبارک از هر طرف جمع می آمدند صحبتهای شگرف انعقاد می یافت و در استماع قرآن در تراویح حالات غریبه وارد میشد گاهی بعد تراویح با اصحاب مراقبه می نمودند و احوال نیک دست میداد و در شبی که احتمال لیلة القدر ست میفرمودند که شب برکات بسیار فائض ست و تجلیات کثیره ظاهر در چنین شب ادعیه بسیار میخواندند کیفیات آن حالات در تحریر گنجایش ندارد میفرمودند شب قدر بر سبیل بدلیت در شبی از شبهای اوتار میشود بدست هوشتم معین نیست مگر درین شب بسبب کثرت دعا و نماز که در مردم احیای این شب معمولست برکات بسیار دریافت میشود و گاهی شب قدر درین تاریخ نیز میشود میفرمودند جمعیت و حضور این ایام ذخیره تمام سال میشود از مجربات ست که اگر درین ماه قصوری و فتوری راه یافته در تمام سال اثر آن می ماند بنده شنیدم زبانی استاد خود که از حدیث شریف مستفاد می گردد که اگر این ماه بجمعیت و طاعت میگذرد در سائر سال توفیق نیک جمعیت محظوظ میداد میفرمودند حضرت شیخ رحمة الله در هر سال اعتکاف در عشرهٔ اخیره ماه رمضان میفرمودند و کسانیکه بمقامات اجازت طریقه میرسیدند درین ایام بعطای خرقه تبرک آنها را سرافراز مینمودند و تاکید میکردند که درین اوقات مردم در حلقهٔ مراقبه البته حاضر شوند تا بترقیات باطنی بهره یاب گردانند بعد انقضای رمضان میفرمودند که از برکات صیام نسبتهای عزیزان کثیر الانوار و پر از لمعان گردید افسوس که تمام سال چرا رمضان نشد اگرچه در صوم هر وقتی که باشد صفا حاصل ست و از برکات این و عدها اجزی به خالی نیست لیکن کیفیات صیام رمضان شریف ندارد گفت راقم مسکین گوید در حدیث شریف ست الصوم لی وانا اجزی به نزد بعضی اجزی بصیغهٔ مجهول ثابت ست و بینصورت روزه را در رویه دخل تمام گشت فطوبی للصائمین

فصل پانزدهم در ذکر مکشوفات و بعضی از کرامات حضرت ایشان

اللہ تعالی حضرت ایشان را محض بتفضلات خود کشف مقامات الٰہیہ صحیح عنایت فرموده بود که معلومات
آنحضرت موافق نفس الامری افتاد میفرمودند حضرت شیخ ارشاد می نمودند که معلومات و وجدانیات شما تمام
صحیح ست و سر مو خلافی ندارد و لہذا اصحاب حضرت ایشان اگر کشفی داشتند سیر خود در مقامات عیان میدیدند
والا در هر مقام حالات مناسب آنمقام چنانچه حضرت مجدد رضی اللہ تعالی عنه بیان فرموده اند در باطن
خود می یافتند میفرمودند کشف و وجدان فقیر یا پیران کبار خود همیشه مطابق می افتاد مگر یکبار از فقیر
خطای واقع شد که حضرت شیخ در حق بزرگی فرمودند بسبب شما تا بکمالات رسیده است بنده خلاف
آن عرض نمود فرمودند در دید شما خطا رفته انچه ما گفته ایم صحیح ست ما بعد چند روز بحال بنده عنایت
نموده فرمودند که دید شما صحیح بود ما خطا کردیم میفرمودند فقیر در گفتن بشارت مقامات بسیار تامل
می نماید والا انوار آنمقام در باطن سالک عیان می بیند باز متوقع الهام می شود باز استفسار تغیرات
حالات او میکند اگر درین معامله الهام موافق گردید و حالات و کیفیات در باطن او جدیده رو داد پس
بشارت آنمقام میگویم که تا در آنمقام مناسبتی بهم رسیده است بغرض وقوف بآنکه نسبت باطن مثل
اولیاء متقدمین حاصل شده تا مساوات لازم آید اگر بر ذکر و مراقبه مواظبت کنی و بامجاری قضا رضا
پیش گیری از فتوحات آنمقام تمتعات خواهی گرفت مستفیدان توجهی الی اللہ و انقطاعی از ماسوا
با اذواق و کیفیات از صحبت مرشدان حاصل نموده در خلوتها نشسته بتعمیر اوقات بوظائف عبادات
در مقامات الٰہیه ترقیات نموده اند در مبدء فیاض تجلی نیست قصور در هم سالکان ست گفت راقم
مسکین بزرگان پیشین بقدم مجاهده و تفصیل مقامات و سلوک براه ولایت رسیده اند و در سالها
سلوک شان بریاضات شاقه بانتها انجامیده حالات قوی و آثار ولایت بوجه احسن ایشان ظاهر گشت و
درین طریقه بجذب و توجه مرشد اجمالا مناسبتی بمقامات بهم میرسد بقدر مناسب انوار و برکات مقامات ظهور
می نماید اما اصحاب این طریقه بالتزام ذکر و عبادات که عمری میگذرانند تصفیه دل از هوا و ازاله توجه بغیر و تزکیه
نفس از رذایل و اطمینان بالکیفیات و حالات نقد احوال آنها میگردد و خرق عادات موقوف بر مجاهدات ست
نه شرط قرب و ولایت میفرمودند یکی از اجله نعمای الٰهی در باره فقیر که شکر آن مقدور بیان نیست آنست که
فقیر را درین وقت کشف مقامات الٰهیه مطابق نفس الامر و تسلیک سالکان راه تا غایات این طریقه از بزرگان

این خاندان که درین وقت ارشاد طالبان می نمایند امتیاز بخشید بعضی از افغانان بر بشارات حضرت
ایشان انکاری نمودند ایشان بنور فراست دریافته فرمودند که اگر شما را باور نیست یکی را از قدمای
اکابر دین مقرر نمایند تا روح او ظهور نموده بر صحت این بشارت شهادت بدهد عرض نمودند اگر سرور عالم
صلی الله علیه وسلم تصدیق فرمایند دعوی تصدیق نزد دیگر گردد حضرت ایشان فاتحه بروح پیغامبر
خدا خوانده باصحاب خود متوجه جناب مقدس نشستند و درین توجه اهل مراقبه را غیبی دست داد سرور
کائنات علیه افضل الصلوة ظهور نموده منکران را زجر فرمودند که بشارات مرزا صاحب همه صحیح ست شاه
عبدالحفیظ که از حضرت شیخ رحمة الله علیهما بمقامات عالیه رسیده بودند میگفتند من از خدمت حضرت ایشان
استفاده نموده ام مرا فرمودند که بجهت حصول قوت شما را باز بتوجهات در هر مقامی کنیم چندی در ولایت
قلبی توجه می نمودند فقیر روزی برای امتحان مراقبه این مقام گذاشته متوجه مقامی دیگر در حضور ایشان
نشستم مرا زجر گفتند من ترا گفتم متوجه بدل باش تو چرا بمقام دیگر توجه میکنی ازان روز بنده را یقین حاصل
شد که کشف ایشان بسیار صحیح ست شاه معزالدین خلیفه احمد خان زبیری با مر پیر خود بجهت تصحیح مقامات
نزد حضرت ایشان آمد بعد توجه بحال او فرمودند نسبت تو بچنین مقام رسیده است پیر تو چنین بشارت
فرموده وی بصحت کشف حضرت ایشان اقرار نمود میر بهادر که از حضرت شیخ مقامات طریقه کسب کرده بود
بخدمت آنحضرت نیز استفاده میکرد میگفت که در حضور حضرت ایشان مقام متوجه الیه گذاشته بهمت
امتحان در مقام دیگر مراقبه نمودم مرا منع فرمودند که توجه همت پراگنده مکن و در همین مقام متوجه باش
ترا بمقامات سافله هم مناسبت ست اما همت بر ترقی باید گماشت شیخ محمد احسان بر مزار حضرت حافظ
محمد محسن پیر حضرت سید رحمة الله علیهما مراقب بودند بی اختیار از زبان برآمد که شما درباره صحت
بشارات حضرت مرزا صاحب چه میفرمایند ایشان از مزار خود برآمده فرمودند همه صحیح اینچنین شواهد صحت
کشف حضرت ایشان بسیار ست و دلیل قوی بر صحت بشارات تغیر حالات سالک در هر مقام موافق
امام الطریقه مجدد الف ثانی ست رضی الله تعالی عنه که اصحاب حضرت ایشان بآن امتیاز دارند و کیفیات
در باطن خود می یابند همچنین آنچه از کشف کونی و کشف قلوب و کشف قبور بیان میفرمودند مطابق واقع بود
برادر محمد قاسم بحضور مبارک عرض نمود که محمد قاسم در عظیم آباد قید شده است توجه برای مخلصی او باید فرمود

اندکی سکوت نموده فرمودند قید نشده است اورا باد لالان پر خاموشی شده بود اما بخیر گذشت حظی بخانه خود فرستاده است فردا پس فردا سیر سد همچنان واقع شد زوجه غلام مصطفی خان غائبانه برای توجه می نشست هر روز شخصی را بجهت اطلاع بحضور شریف می فرستاد روزی آن شخص بی اذن آن آمده عرض نمود که منتظر استفاضه توجه نشسته است حضرت ایشان اندکی سکوت نموده فرمودند دروغگو بی اذن آمده وی هنوز در خواب ست بتقصیر خود اعتراف نمود روزی بنده بخدمت حاضر بود که شیخ غلام حسن را بعد توجه فرمودند تو مگر طعام پرستش کفار خورده که از باطن تو ظلمت کفر معلوم میشود گفت از دست هندو چیزی تناول نموده این همه کدورت باطن من ازان ست مولوی غلام محی الدین را وقت رخصت فرمودند که پیش ایشان دیوار نظر آمد شاید از راه برگردند ایشان بعد چند ماه برگشته آمدند ملا نسیم را وقت رخصت گفتند که باز ملاقات نظر نمی آید و آنچنان بظهور آمد میفرمودند خواطر قلوب عزیزان زیاده تر از ایشان می شناسم که در چه باب خطور می نماید بنده عرض نمودم حضرت چیز اطلاع نمی فرمایند فرمودند از پرده داری که ظل وصف ستاریست دوری نماید روزی بحضور ایشان نشسته بودم پیری بی ادب آمده گفت آمده ام تا بینم طنطنه جانجانان رحمانی یا شیطانی حضرت ایشان ازین لفظ متغیر شدند بنده بدل گفتم رنجیدن از درویشی دور ست برین خاطر اشراف نموده بغضب فرمودند در ریشو برما انکار میکنی میر علی اصغر میگفتند در ایامی که هنوز ریش نه برآورده بودم روزی قدمبوس حضرت ایشان نمودم از روی الطاف سر من بدو دست بردند بدل من گذشت که مرا ساده رو دانسته دست بر روی من رسانیدند و ازین خطره بد در باطن من تغیری راه یافت بعد دوازده سال آن خطره ظاهر نمودند من در تعجب افتم یکی از اشراف بر خطره دوم از فوت حافظ محمد احسان میفرمودند بحضرت ایشان بجهت تسمیه فرزند خود عرض نمودم و بدل گذشت که اگر محمد حسن نام او نهند مرضی بنده باشد بعد ازین خطره فرمودند نام فرزند شما محمد حسن مقرر کردیم همچنین غلام عسکری خان میگفتند که نام فرزند من باشراف خطره دل بنده غلام قادر نهادند روزی سر قبر زن فاحشه متوجه نشسته فرمودند در قبر فش آتش دود و نرخ شعله میزند و آن زن بازها ها آتشین بالا میرود و پائین می آید در ایمانش تردد داریم باری ثواب ختم تهلیل بروح او بخشم بر تقدیر ایمان آمرزیده میگردد بعد گذاردن ثواب ختم تهلیل فرمودند الحمد لله با ایمان رفته بود کلمه طیب کار خود کرد و از عذاب نجات یافت گفت فقیر راقم در حدیث

آمده است که هرکه هفتاد هزار بار کلمه طیبه بنام خود یا بنام دیگر بخواند مغفرت گناهان میشود روزی بر قبر
نواب امیر خان مراقبه نمودند فرمودند مغفور معلوم میشود درجه مغفرتش سیادت و رسوائی وطعن خلق
نسبت بخاندان رسول کریم صلی الله علیه وسلم شرف آن جهان ست واز طعن ولعن نواب اعمال
بدگویان در جریدهٔ اعمال مطعون ثبت میگردد گفت فقیر راقم شخصی حضرت شیخ محی الدین اکبر رحمة الله
علیه را در خواب دید که بر سر منبر وعظ می نمایند واولیا وانبیا علیهم السلام در آنجا حاضر اند گفت بودن انبیا
علیهم السلام در مجلس شما جای تعجب ست فرمودند این مرتبه از انعام واکرام شما عزیزان یافته ارغیبت
وطعن شما که در بارهٔ ما می نمائید ثواب ورحمت الهی متواتر میرسد شخصی بی ادب برین مکشوفات حضرت
ایشان انکار کرده بطریق امتحان عرض نمود احوال این قبر که یکی از یاران منست دریافت فرمائید ایشان
بعد سکوت فرمودند دروغ مگو این قبر یکی از زنان ست وقبر یار تو نیست عذر خواست که امتحان کشف
حضرت ایشان نموده بودم شخصی عرض نمود که احوال فلان قرابتی من که درین روزها مرده است تباه
معلوم میشود برای عفو جرائم ودعا فرمائید بعد تضرع بجناب الهی واستغفار در بارهٔ میت همت
ودعا فرمودند الحمد لله او را مغفرت نمودند میت بخواب اقربای خود آمده گفت مراد عای حضرت
ایشان آمرزیدند بدعای وهمت حضرت ایشان بسا ارباب حاجات بکام خود رسیده است و
بیماران مشرف بر هلاک شفا یافته میفرمودند ما فقیریم مقدور ما نداریم بتوسل بجناب پیران
کبار سلب امراض می نمائیم وبعنایت الهی این بار شفا حاصل میشود والدهٔ میر علی اصغر بیمار بود
متوجه سلب مرضش گردیدند الهام شد که هنوز وقت شفا نرسیده بعد چند روز درد دلتخانهٔ خود تشریف
داشتند وبیمار بر مسافت بعیده بود بالهام غیبی فرمودند وقت صحت او رسیده است وهمت
بشفای او غائبانه نمودند فی الفور شفا یافت پیر علی بیماری صعب داشت وبهیچ دارو به نمیشد توجه
بسلب مرضش نمودند صحت یافت همسایه حضرت ایشان از شدت مرض جان بلب بود دعا نمودند
که الهی مرا تاب غم مرگش نیست او را شفا عطا فرما دعا باجابت رسید ودر دو سه روز تندرست
گردید موجب تعجب بیماردار ان گشت که احیاء اموات اعجاز حضرت عیسی نبی ست علیه السلام گفت
راقم مسکین عفی عنه شفاء مشرف بر هلاک از مرض جسمانی بتوجهات ایشان چرا جای تعجب باشد

شفای امراض روحانی بر التفات حضرت ایشان مسلم داشته وبعنایات آنحضرت مردگان غفلت حیات جاودانی یافته
فنا از ماسوا و بقا بالصفات خدا حاصل نمودند الشیخ یحیی وبمیت وصف حال ایشان بود احیای سنن نبویه
صلے اللہ علیہ وسلم وامانة بدع سیئه میفرمودند افنار ذمائم نفوس القار حمایدقلوب نمودند جزاه اللہ خیر الجزار وقتیکه
غلام مصطفے خان را اجل فرارسید وگردنش از بیطاقتی بر سینه افتاد وهوش از سرش رفت بالتماس اقربا او در
چنین حالت بجهت حصول افاقتش صرف همت نمودند طاقت رفته وحواس برگشته برجا آمد وبهوش تمام سخن
گفت والدهٔ شریفهٔ عسکر خان که داخل طریقه از حضرت ایشان بود روزی بعد فراغ از مراقبه دامن مبارک گرفت
تا که درباره دختر من بشارت تولد فرزند نفرمایند دامن از دست ندهم حضرت بایشان اند کی سکوت نموده
فرمودند خاطر جمع دارند اللہ تعالی دختر شما را فرزند کرامت خواهد نمود بعنایت الهی آنچنان واقع شد گفت رقم
آن فرزند در آغاز شباب خود خواست که در طریقه چشتیه ارادت نماید حضرت خواجه نقشبند رضی اللہ تعالی عنه
بخوابش آمد فرمودند ای پسر از خانمن کجا میروی توجه بجانش فرمودند دلش ذاکر شد وکیفیتی حاصل نمود و
بخدمت حضرت ایشان آمده ارادت وبیعت در طریقه نقشبندیه نمود روزی میفرمودند یکبار بی زاد وراحله سفر
میرفتم اللہ تعالی در هر منزل از دست بیگانگان سامان ضروری مهیا می نمود ناگهان در راه بارانی شدید
نازل شد هوا سرد بود رفقا ایذا کشیدند دعا نمودیم الهی باران گرد برگرد ما ببارد و ما با رفیقان خشک بمنزل
رسیم آنچنان واقع شد غضب در غیرت ایشان نمونه قهرها بود جل سلطانه میفرمودند در اوائل حال
مردم را که طریقه از من گرفته بودند از اظهار نام خود منع کرده بودم که پیش هر کسے نام فقیر نباید گرفت
روزے حضرت حافظ سعد اللہ رحمة اللہ علیه از محمد رفیع پرسیدند که شما طریقه از که گرفته ایدوی گفت
از بزرگان خود بایستی که روبروی آنحضرت نام فقیر میگرفتند مرا غیرتے آمد وسخت ناخوش شدیم
دیدم که مشائخ طریقه تا حضرت ابا بکر صدیق رضوان اللہ علیهم از وے برگشتند در دو سه روز
هلاک شد همچنین چند بے ادب سزای گستاخی ها خود یافتند عفی اللہ عنه میفرمودند مزاج فقیر
تارک ست وغضب در نهایت شدت واین معنی شایان هدایت وارشاد نیست سالها دعا نمودیم
تا اللہ تعالی تیغ غضب باز اکند فرمودند اما حدت غضب چنانچه باید نرفته ست ومغضوب علیه الا البته ایذا میرسد و
نسبت باطنش تباه میشود میفرمودند بمجرد غضب نسبت وی مثل شهاب ثاقب از مقام خود فرود می آید و باندک

رضای خاطر نسبت مرضی عنه مانند هوای آتشین بفوق میرود نقلهای کشف و کرامت حضرت ایشان بسیار است بدو سه نقل کفایت رفت که عمده کرامت استقامت بر اتباع مصطفی ست صلی الله علیه وسلم و هدایت و ایصال طالبان بمراتب قرب خدا سبحانه و صدور چنین کرامات عظیمه از حضرت ایشان اظهر من الشمس و ابین من الامس ست ان شاء الله تعالی

فصل شانزدهم در ذکر کیفیت انتقال حضرت ایشان از عالم فانی بعالم جاودانی

حضرت ایشان را چند مدت قبل از انتقال خود شوق رفیق اعلی غالب آمد و اظهار ملال از توجه خاطر باهل ایشان فرمودند هر لحظه در استغراق در شهود خود می افزودند و بر وظائف عبادات زیادتی مینمودند درین ایام ارباب طریقه بسیار شدند و فوج فوج آمده داخل طریقه گردیدند و حلقه های ذکر و مراقبه بجمعیت تمام حضور افزای مخلصان گشت و در وقت زیاده از صد کس در صحبت مبارک حاضر میشدند و انوار و برکات توجهات شریفه باکمال تمام ترقی گرفت ملا نسیم را بوطنش رخصت نموده فرمودند که باز ملاقات ما و شما معلوم نمیشود انچنانکه که مشعر از قرب انتقال حضرت ایشان بود در دلها تاثیر نمود و اشکها از چشمها روان شد ملا عبد الرزاق نوشتند که عمر از هشتاد متجاوز گردید وقت نزدیک رسید بدعای خیر یاد آور باشند همچنین بدیگر عزیزان سخنی که مخبر از واقعه ناگزیر باشد تحریر مینمودند روزی در اظهار نعمتهای الهیه که مستلزم شکر منعم ست میفرمودند الله تعالی بمفضلات خود در هیچ آرزو در دل فقیر نگذاشت که بحصول نپیوست باسلام حقیقی مشرف ساخت از علم حظ وافر بخشید و بر عمل نیک استقامت کرامت فرمود از لوازم طریقه آنچه می باید از کشف و تصرف و کرامت عنایت نمود صلی از بهمت کسب فیوض نزد بنده فرستاد و بمقامات طریقه رسانیده بهدایت راه خود مقرر گردانید از دنیا و اهل آن برکنار داشت و در دل غیر خود را جا نگذاشت آرزوی نماند مگر شهادت ظاهری که در قرب الهی درجه علیا دارد و بزرگان فقیر اکثر شربت شهادت چشیده اند اما فقیر پر ناتوانم و ضعف در غایت قوت و جهاد درینوقت میسر نیست حصول این مرتبه بنظر بظاهر متعسر می نماید و عجب ست از کسی که مرگ را دوست ندارد و مرگست که موجب لقای الهی ست مرگست که سبب زیارت رسالت پناهی ست مرگست که بدیدار اولیا میرساند مرگست که بدیدار عزیزان میرساند فقیر مشتاق زیارت ارواح طیبه کبرای دین ست و سخت آرزومند است که بدیدار مصطفی و خلیل خدا مشرف گردد علیهما الصلوة و التسلیمات و بزیارت امیر المومنین صدیق اکبر و امام حسن مجتبی و سید الطائفه حضرت جنید و حضرت خواجه نقشبند و حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه فیض یاب شود دل فقیر بخدمت این اکابر محبت خاص دارد

رضی اللہ تعالی عنہم اللہ تعالی این آرزوی حضرت ایشان بر منصۂ ظہور جلوہ گر ساخت ایشان را بدرجۂ شہادت رسانید
تا شہادت ظاہری با شہادت باطنی کہ باصطلاح صوفیہ عبارت از حصول مرتبہ فنا فی اللہ ست انضمام یافتہ
درجات قرب آنحضرت با علی علیین مرتقی گردانند شب چارشنبہ ہفتم محرم سنہ ہزار و صد و نود و پنج ہجری پاسی از
شب گذشتہ چند کس بر در حضرت ایشان دستک زدند خادم عرض نمود کہ بعضی مردم برای زیارت آمدہ اند فرمودند
بیائید یک کس درون در آمد یکی از انہا مغل ولایتی بود حضرت ایشان از خوابگاہ برآمدہ بر ایوانہا ایستادند
مغل پرسید کہ مرزا جانجانان شمائید فرمودند آری دو کس دیگر گفتند بلی مرزا جانجانان ایشان اند پس آن
بدبخت گولہ طپانچہ بر حضرت ایشان زد گولہ بر پہلوی چپ بیدل رسید آنحضرت کہ از ضعف ناتوانی پیری طاقت
نداشتند بخاک افتادند بمردم خبر شد جراح حاضر آمد صبح نواب نجف خان جراح فرنگی باین پیغام فرستاد کہ اشقیا
کہ مرتکب این گناہ بزرگ شدہ اند معلوم نمیند اگر بتحقیق رسد قصاص کردہ شود فرمودند اگر ارادۂ الٰہی بشفا
تعلق یافتہ بہر صورت زخم بہ میشود و حاجت جراح دیگر نیست شخصی کہ مرتکب این امر نمودہ اگر معلوم شود
ما او را بکل نمودیم شما نیز معاف فرمائید سہ روز بقید حیات بودند ہر روز ضعف قوی تر میشد و از نہایت
ضعف آواز مبارک شنیدہ نمی شد روز سوم روز جمعہ بعد نماز صبح از بندہ پرسیدند کہ یازدہ نماز از
ما قضا شدہ و تمام بدن خون آلودہ ست طاقت برداشتن سر نیست مسئلہ این ست اگر بیمار را قوت
برداشتن سر نباشد نماز موقوف باید داشت و باشارہ ادا کند شما را درین مسئلہ چہ معلوم ست
عرض نمودم مسئلہ آن ست کہ حضرت ایشان فرمودند بعد از گذشتن نیم روز ہر رو دست برداشتہ آدیری
فاتحہ خواندند چنانچہ حضرت خواجہ نقشبند در چنین حالت فاتحہ خواندہ بودند وقت عصر بندہ حاضر بودم
فرمودند کہ روز چہ قدر باقی ست عرض نمودم چہار گھڑی فرمودند ہنوز مغرب دور ست وقت نماز مغرب
شب شنبہ کہ پگاہ دہم محرم بود دو سہ بار نفس بشدت نمودند و جان مبارک بعالم جاودانی انتقال
فرمود رضی اللہ تعالی عنہ و جزاہ اللہ عنا خیر الجزا تاریخہای وفات حضرت ایشان بسیار گفتہ اند و تاریخ
نوشتہ میشود اول آیہ شریفہ اولئک مع الذین انعم اللہ و دوم جملہ حدیث شریف کہ در حق یکی از اصحاب ۱۱۹۵
رضی اللہ تعالی عنہم از زبان مبارک حبیب خدا صلی اللہ علیہ وسلم برآمدہ تاریخ وفات حضرت ایشان
ست عاش حمیدا و مات شہیدا و وفات آنحضرت عزیزی بخواب دید کہ نیمہ قرآن مجید بر آسمان پرید

رفت و در برکات دین متین فتوری یافت گفت فقیر راقم تعبیرش نمیتواند که صدق قول حضرت ایشان
باشد میفرمودند بعد انتقال ما مقامات طریقه موقوف خواهد شد و نسبت اهل اینخاندان اگر نهایت ترقی
نماید تا بولایات خواهد رسید شانزده سال از انتقال حضرت ایشان گذشته است مستفیدان خلفای ایشان
را دیده ام و احوال اصحاب اینطریقه که در بلاد بعیده می باشند شنیده ام اگر با حوال و کیفیات ولایت قلبی
رسیده باشند غنیمت ست و احوال مقامات عالیه از ادراک دور است رسیدن تا بآنجا بس متعسر نماید
والله اعلم شخصی دیگر در واقعه دید گویا آفتاب عالمتاب بر وسط اسمار درخشان بود بر زمین افتاد و تاریکی
جهان را در گرفت الحق وجود مسعود حضرت ایشان باعث امنیت و رفاه خلق خدا بود بمجرد انتقال ایشان
دروازه حوادث گوناگون بکشاد بعد وفات حضرت ایشان قحط و وبا تا سه سال کامل عالم را هلاک گردانید
و بیماری سرسام و خارش وجدری در بلاد هندوستان پیدا گشته تا سالها مردم را بیمار داشت و جهانی
سر بعدم نهاد فتنه های عالم آشوب برخاست بخف خان که بر قفای او مرتکب این امر شده بودند
وی در اجرای حد تغافل کرد عنقریب مرد و اتباع او با هم مجادلات نموده رخت حیات بر بستند نشانی
ازان ظالمان پیدا نیست اگرچه حضرت ایشان خون خود بهدر نمودند اما غیرت الهی که بر دوستان خود
دارد در انتقام مظلومان دادرسی ملهوفان ست فرد و هیچ قومی را خدا رسوا نکرد تا دل صاحبدلے
ناندبدرد همانا که تقریب واقعه ناگزیر معلوم حضرت ایشان بود که در دیوان خود میفرمایند بیت
بلوح تربت من یافتند از غیب تحریری که این مقتول را جز بیگناهی نیست تقصیری شب انتقال
آنحضرت تا نیم روز باران که از شش ماه بند بود آنقدر بارید که هر طرف آب حرمت روان گردید و بر مزار
مبارک انوار و برکات بسیار بمرتبه فائض شد که در دلهای زایران انوارانی ساخت و توجهات روحانی
حضرت ایشان شامل حال مقتبسان انوار مزار شریف ست و در باطن های خود ترقیات می نمایند مرزا
ابراهیم بیگ از فقیر در مرتبه قلب توجهات میگرفت برای زیارت مزار مقدس رفت توجه بر لطیفه دماغی
او فرمودند تا سه ماه اثر توجه باقی بود اصالتخان که از تفرقه های گوناگون احوال باطنی گم کرده بود بعد
سالها بر مزار مبارک آمده در یوزه توجه نمود و زیاده از نیم روز متوجه روح مقدس نشست احوال قدیمه
او باز درست گشت گویا هرگز فتوری در باطن نداشت درویشی گفت از زیارت مزار فائض الانوار خواهد

بسیار دیده ام روزی عرض نمودم که امروز توجه بالاستیفا بحال بنده فرمایند التماس باجابت رسید
و ترقی خوب دریافتم چون از زیارت برآمدم عزیزی که احوال باطن خوب می شناخت گفت
امروز احوال تو در ترقی معلوم می شود گفتم چرا نباشد که توجهات بلیغه بحال بنده فقیر نموده اند ارباب
مقامات این طریقه در هر مقامی که رسیده اند بمین زیارت مزار مبارک ترقیات در انوار باطن
خود می یابند بعضی از بزرگان گفته اند که فیض مزار شریف حضرت ایشان را در باطن ها تاثیر تمام
است که در طریقهٔ احمدیه مزار باین علو و قوه نفوذ نسبت درین شهر نیست شخصی سر مزار مبارک
اقامت داشت شبی در قیام لیل قصوری نمود از مزار مبارک برآمده او را بیدار نمودند فرمودند تو
مرا مرده انگاشته همه احوال تو مرا معلوم ست برخیز نماز کن التفات حضرت ایشان بحال مخلصان
بسیار ست قاضی ثناء الله در واقعه دیدند شما برجا باشید فقیر همراه شماست بعد انتقال آنجناب
هیچ مانعی درمیان نیست عزیزی که حضرت ایشان بحالش عنایتی داشتند از غم معاش تردد داشت
او را در منامی فرمودند غم مخور تدبیر معاش تو زیاده تر از سابق خواهم نمود و آنچنان واقع شد مولوی
نعیم الله در تدبیر سامان مهمی فرو مانده بودند در واقعه ظاهر شده فرمودند ساختگی این کار در مدت
در پگاه آن شب آن مهم بخوبی سرانجام یافت رضی الله تعالی عنه و ارضاه **عفت پناه عصمت**
دستگاه زوجهٔ شریف حضرت ایشان طریقهٔ از آنحضرت گرفته بمین صحبت مبارک بمرتبهٔ
حضور و آگاهی رسیدند و اجازت ارشاد و نماز صالحه یافته تاثیر گرم در دلها می نمودند واقعات
و مبشرات نیک میدیدند شبی دیدند که سرور کائنات صلی الله علیه وسلم بحال ایشان عنایت
بلیغه فرمودند حالات باطنی ایشان زیاده شد تا دیری خوشبوی معطر از انجا روح افزا بود حضرت
مجدد رضی الله تعالی عنه بحال ایشان التفات داشتند و برکات عنایات عالیهٔ آنجناب در باطن
خود می یافتند حضرت ایشان میفرمودند که ایشان را عارضهٔ سوداالحق گشت و غلبهٔ جنون
عقل را مستور ساخت موفقت با فقیر کم کردند لهذا در باطن ایشان فتوری نمایان راه یافت و
آن تاثیر و گرمی های نسبت باطنی مختفی گشت اما فقیر حرکات سودای ایشان معاف کرده ام
که دیوانه معذور ست مخلصان مرا نیز بپاس اخلاص فقیر مواسات ایشان ضرور فقیر بر مخالفتهای

بشان صبر تحمل نموده فواید بسیار یافته خدا ایشان را جزاء خیر کرامت فرماید که منت واحسان بر فقیر ثابت دارند

فصل هفدهم

در ذکر بعضی از خلفای خداشناسای حضرت ایشان رحمة الله علیه

خلفای حضرت ایشان بسیار بودند این اوراق گنجایش تحریر احوال آنها ندارد مذکور بر جماعتی میکنم لیکن فقیر بر تفصیل حالات و واردات عزیزان مطلع نیست مجملی از احوال آنها می نویسم که باین تقریب صحبتهای مبارک حضرت ایشان یاد می آید موافق بشارات آنحضرت نام مقامات این اعزه مرا معلوم ست وکیفیات وانوار باطن این اکابر نیز بوجدان خود دریافت نموده ام اما اسامی مقامات بتفصیل نوشتن ضرورتی ندارد مجملے کافی ست احوال باطنی شخصے منحصر در استغراق وسکر وشوق وذوق وظهور احوال توحید نیست از اصحاب کبار رضی الله تعالی عنهم اجمعین حالات وکثرت خرق عادات مرادی نیست ودر مقامات قرب از همه اولیا سبقت دارند مگر دست ادراک از حالاتی که بر بواطن آن اکابر وارد بود کوتاه ست احوال اصحاب این طریقه بسبب مقامات متنوعه اختلافها دارد ودر حصول اطمینان رسوخ بلکه حضور ونسبت مع الله وتهذیب اخلاق ومتابعت سنت سنیه الاقدام اند احوال متعارفه از سکر وذوق وشوق واستغراق وبیخودی وواردات توحیدیه موافق تحقیق کبار این طریقه ومعلومات متوسلان از مقتضیات لطیفه قلب ست وعلوم وحالات لطائف دیگر چیزی دیگر ست که بے رسیدن بآن مقامات تصدیق آن متصور نیست که آن کیفیات جدیده ست تقدیم متعارف وآیة شریفه ولا یحیطون به علما یعنی از آن مقامات ست

حضرت میر مسلمان رحمۃ اللہ علیہ

از سادات کبار صحیح النسب اند یا از قطع علائق دنیا و ترک اسباب نمودہ بتحصیل مرضیات الٰہی پرداختہ اند و در تحصیل علوم ظاہر و باطن با حضرت ایشان شریک بودہ و صحبت مشایخ کرام آنحضرت رضی اللہ تعالیٰ عنہم دریافتہ بمقامات طریقہ رسیدہ اند و از غدمت حضرت ایشان نیز استفادہ نمودہ اما آنحضرت احترام ایشان بسیار میفرمودند کہ نظر الطاف بران کبار دربارۂ ایشان معروف بود و قدر سالکان بزیارت و استفادۂ بزرگان پیدا شود و ایشان را بجناب مبارک رابطۂ اتحاد راسخ بود چنانچہ با ایشان نوشتہ اند کہ از یاد عہدہای قدیم حالتی میگذرد و بر تنہائی خود ترحمی می آید کہ در قالب تحریر نمیگنجد

شعر سقی اللہ وقتا کنت اخلو بوجھکم	وتغر الھوی فی روضۃ الانس ضاحک
اقمنا زمانا والعیون قریرۃ	واصبحت یوما والجفون سوافک

شیخ احمد خادم سرکار میفرماید کار ست لطیفہ قلب او از قید قالب برآمدہ اما استعداد او نیز ضعیف است افنان و خیزان بمقصود میرود خدا بمنزل معہود رساند سلب مراض قلبیہ قالب معمول حضرت ماست رضی اللہ تعالیٰ عنہم حقتعالی آنجناب را قوت و قدرت آن عطا فرموده است چرا از راہ افکسار خود را درین امر معذور میدارید فیض اللہ خان را ہر روز پیش خود نشاندہ بقدر پانصد نفس سلب مرض ایشان نمایند تاکید است قصد سفر حجاز مبارک است اما اندکی بتامل این جسنہ بعمل باید آورد مبادا حق شرعی کسی تلف شود از رحلت ایشان بخاطر مبارک بسیار غم و الم رسید چنانچہ بمیر مبین خان نوشتہ اند کہ از خبر رحلت میر مسلمان چہ نویسم کہ بر من چہ گذشت

یار رفت و ما چو نقش پا بخاک افتادہ ایم ۔۔ سایہ میگردید کاش این نارسا افتادگی ۔۔ الحمد للہ ما ہم بہ سر را ہم کیفیت واقعۂ ایشان و در کجا آسودہ اند بنویسند چند نفس کہ باقیست حق تعالیٰ در رضا خود بگذارد

حضرت مولوی ثناء اللہ اشرف و اسبق خلفاء حضرت ایشان اند نسب ایشان بحضرت شیخ جلال کبیر اولیا رچشتی رحمۃ اللہ علیہ بہ دوازدہ واسطہ میرسد و نسب حضرت شیخ جلال بجناب امیر المومنین حضرت عثمان رضی اللہ تعالیٰ عنہ منتہی میشود و ایشان زبدۂ علماء ربانی مقرب بارگاہ نیردانی اند در علوم عقلی و نقلی تبحر تمام دارند در فقہ و اصول بمرتبۂ اجتہاد رسیدہ کتابی مبسوط در علم فقہ با بیان ماخذ و دلایل و مختار مجتہدان مذاہب اربعہ در ہر مسئلہ تالیف نمودہ اند و آنچہ نزد ایشان اقوی ثابت شد آنرا رسالہ جداگانہ بنام خدا الاقوی تحریر فرمودہ و در اصول نیز مختارات خود نوشتہ

تفسیر طولانی جامع اقوال قدماء مفسرین و تاویلات جدیده که بر لطیفهٔ روحانی ایشان از مبدء فیاض رنجیته ارقام نموده اند
و رسائل در تصوف و تحقیق معارف حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه نگاشته صفاء ذهن و جودهٔ طبع و قوت فکر و سلامت
عقل ایشان زاید الوصف است طریقه از حضرت شیخ الشیوخ محمد عابد قدس سره گرفته بتوجهات ایشان بفنا قلبی رسیده اند
باز باتباع امر آنحضرت بخدمت حضرت ایشان رجوع نموده بحسن تربیت بلیغه بجمیع مقامات احمدیه فائز شده اند و از بس سرعت
سیر و شوق و ذوق اهل خود تمام سلوک این طریقه در پنجاه توجه بانجام رسانیده هژده ساله بوده که فراغ از تحصیل علم
ظاهر و خلاف طریقه یافته باشاعت علم و فیض باطن پرداختند و هدایت و ارشاد و ارواحی بخشیده بزبان حضرت
ایشان بلقب علم الهدی سرافراز گشتند ایشان در ایام خوردی جد خود حضرت شیخ جلال پانی پتی را رحمة الله علیه
دیده اند الطاف بسیار بحال ایشان فرموده پیشانی مبارک خود را به پیشانی ایشان مالیده اند همدران ایام بزیارت
حضرت غوث الثقلین مشرف شده اند و آنحضرت خرمائی تر ایشان را عطا فرموده یکبار امیر المومنین علی مرتضی کرم الله
بخواب دیده اند درباره ایشان به بشاشت تمام میفرمایند انت منی بمنزلة هارون من موسی علیهما السلام
حضرت ایشان تعبیر این خواب چنین فرموده اند که صورت مثالی فقیر بصورت جد بزرگوار فقیر اعنی علی مرتضی رضی الله
تعالی عنه متمثل شده اند شما را باین کلمات مبشر ساخته می تواند که بعد فقیر خلافت طریقه بشما منتقل گردد بعد واقعهٔ
حضرت ایشان حضرت غوث الثقلین را دیده اند که تشریف آورده کلمات تعزیت اتمام آنحضرت مذکور فرموده اند
از واقعه حضرت ایشان تاسف داشتند حضرت ایشان بتعریف و مدح ایشان بسیاری نموده اند میفرمودند نسبت
ایشان بالنسبت فقیر در علو مساوی است و در عرض و قوت متفاوت ایشان ضمنی فقیر
اند و فقیر ضمنی حضرت شیخ قدس سره هر فیضی که بفقیر میرسد ایشان در ان شریک اند نیکی بد ایشان نیک بد
فقیر است از بس اجتماع کمالات ظاهری و باطنی ایشان عزیز ترین موجودات اند در دل فقیر مهابت ایشان است آید
از روی صلاح و تقوی و دیانت روح مجسم اند مروج شریعت منور طریقت ملکی صفت که ملائکه تعظیم ایشان مینمایند انتهی
فقیر زبانی ایشان شنیده ام میگفتند حضرت ایشان میفرمودند اگر خدا تعالی بروز قیامت از بنده پرسد که
در درگاه ما تحفه چه آوردی عرض کنم ثناء الله پانی پتی را روزی فقیر بحضور حاضر بودم و حلقهٔ ذکر و مراقبه منعقد بود
ایشان در آمدند فرمودند شما چه عمل مینمائید که ملائکه بجهت تعظیم شما جا خالی نمودند الحق فقیر کمال اصحاب حضرت
ایشان را دیده ام اینهمه فیوض و برکات طریقهٔ احمدیه که در ذات ایشان جمع است در هیچ یکی ملاحظه نکرده ام اگرچه

دست ادراک ارباب قلوب ازان حالات کوتاہ ست لہذا میگویم کہ باعتقاد فقیر مثل ایشان باین کمالات وعلوم خاصہ مجددی در ہیچ وقت کسی نیست واز خلفای حضرت ایشان بفضایل کثیرہ ممتاز اند اما نیابت حضرت ایشان کہ عبارت ست از تسلیک و ایصال طالبان بغایات طریقہ احمدیہ باصحت کشف مقامات ووجدان کیفیات درجات قرب الٰہی سبحانہ بکسی مسلم نگشت چنانچہ حضرت ایشان بارہا افسوس می نمودند کہ در اصحاب فقیر کسی قائم مقام فقیر نیست گفت فقیر راقم مقصود از اختیار طریقہ تصفیہ قلب از گرفتاری ماسوا ودوام علم باللہ وتزکیہ نفس از رذایل وتہذیب اخلاق ست واز برکات ذکر وشغل کیفیات حالات واستغراق وسکر غلبات محبت وست میدہد الحمد للہ کہ ایمانی در صحبت خلفای حضرت ایشان موافق زمانہ طالبان حاصل می نمایند بندہ مستفیدان اینہا را دیدہ ام حضور وجمعیتی با اذواق بلکہ انوار فوق نیز دارند بالجملہ ذات ایشان باکمالات ظاہر وباطن موصوف ست واوقات بطاعت وعبادت معمور دارند صد رکعت نماز وظیفہ مقرر نمودہ یکمنزل قرآن در تہجد میخوانند چون درین زمانہ علمای متدین کم اند در دل ایشان چنین نیختند کہ منصب قضا وفصل قضایا اختیار نمودند وحق اینمرتبہ چنانچہ باید بجا می آرند ورسوم متعارفہ قضات ناعاقبت بین ہرگز از ایشان بظہور نمی آید یکبار شخصی کہ مہر ایشان داشت از کسی خبری گرفت ایشان بران اطلاع یافتہ تعذیر فرمودند آنچہ گرفتہ بود رد نمودند مشہور ست اینچنین ادای حق این منصب خاصہ ایشان ست مکاتیب حضرت ایشان بنام ایشان بسیار ست چند فقرہ ازان نوشتہ می شود شیخ عین الدین نام جوانی از سکنہ عظیم آباد ترک روزگار کردہ از چند روز داخل طریقہ شدہ بوسیلہ رقعہ بخدمت ایشان حاضر خواہد شد در قلب او تنویرے حاصل شدہ قطع مسافت ہنوز شروع نکردہ مردی شکستہ دل ست مورد رحم بحال او توجہات فرمایند علی رضا خان طریقہ از فقیر گرفتہ اند ذکر لطایف خمسہ ایشان جاری شدہ ونفی واثبات ہم شروع نمودہ اند در حلقہ شما داخل خواہند شد توجہ بر لطیفہ قلب ایشان کہ اول کار این لطیفہ منظور است ضرور ست انتہی از اصحاب ایشان پیر محمد وسید محمد کہ بسا الصحبت حضرت ایشان سیدہ بنسبت ہای طریقہ فایز شدند **مولوی فضل اللہ رحمۃ اللہ علیہ** برادر کلان مولوی ثناء اللہ از علم ظاہر بہرہ کامل داشتند طریقہ از حضرت شیخ رحمۃ اللہ علیہ گرفتہ استفادہ از صحبت حضرت ایشان نمودند وتوجہات شریفہ بمقامات طریقہ رسیدہ کثیر الذکر ودایم التوجہ الی اللہ بودند بعد رحلت ایشان از دنیا مولوی ثناء اللہ بسیار اندوہناک گشتند بجواب ایشان آمدہ فرمودند ای برادر ما نیقدر غم والم چیست الا ان اولیاء اللہ لا خوف علیہم ولا ہم یحزنون نص قرآنی ست یعلم

مارا راحتہا و نعمتہا کرامت کردہ اند کہ از بیان و حساب فزون است **مولوی احمد اللہ رحمۃ اللہ علیہ**
فرزند کلان مولوی ثنار اللہ از مخصوصان اصحاب حضرت ایشان علم ظاہر از والد ماجد خود و دیگر علمای خواندہ اند
در وقت تحصیل علم تمام شب بمطالعہ کتاب مشغول بودہ میل باکل و شرب کم می نمودند قرآن مجید یاد کردہ در علم قرارت و
تجوید مہارت تمام داشتند ہر روز بیست و یک سیپارہ تلاوت میکردند طریقہ از حضرت ایشان گرفتہ کثرت ذکر و مراقبہ
پیش گرفتند ہر روز سی پنجہزار بار ذکر تہلیل می نمودند از صبح تا بچاشت بلند مراقب می نشستند بتوجہات عالیہ حضرت
ایشان و کثرت ذکر و مراقبہ بمقامات بلند و واردات ارجمند رسیدہ اجازت طریقہ یافتند مردم را بہ تلقین ذکر و مراقبہ
مشغول بسلوک راہ مولی می نمودند عنایت حضرت ایشان بحال ایشان بسیار بود و غائبانہ توجہ بترقیات ایشان
داشتند در مکتوبی میفرمایند توجہ بشما تا امروز نا غنودہ و نخواہد شد ترقیات شما روز افزون است تجلیات کمالات
رسالت گاہ گاہ ظہور میکنند و بقید حلقہ ارشاد کہ صبح و شام بذکر روان ناف دارید سرور بسیار رسانیدہ و توقع قوی
پیدا شد اللہ تعالی فتوحات دو جہانی ارزانی دارد جای دیگر میفرمایند احمد اللہ را در حقیقت کعبہ توجہ میشود و در دو جہت
در حقیقت قرآن داخل میگردد انتہی ایشان بکمال جہد در ذکر و عبادت بجمیع مقامات عالیہ طریقہ رسیدہ شانی رفیع پیدا نمودند
با اینہمہ کمالات ظاہر و باطن اولد سرلابیہ در حق ایشان صادق می آید جوان سی سالہ بودند کہ از جہان در گذشتند
والد ایشان میفرمودند کہ بسبب تاین فرزند بظاہر افراط محبت من با او بود حق سبحانہ از کمال غیرت در دل دوستان خود
محبت غیر نمیگذارد و یرا از جہان برد اشت و محبت غیور در دل من نگذاشت ایشان شجاع ترین مردم بودند با کفار
بارہا جہاد نمودہ بمرتبہ غازیان فی سبیل اللہ رسیدند یکبار گروہی از قزاقان بر ایشان رسیدند اسباب و اشیا از خادم ایشان گرفتہ
بردند ایشان تنہا پیادہ بتعاقب پرداختہ از بیست سوار بشمشیر و سپر اسباب خود باز گرفتہ ان اللہ یحب الرجل الشجاع
وصف خود ساختند شیخ صبغۃ اللہ رحمۃ اللہ علیہ فرزند دویم مولوی ثنار اللہ علم خواندہ بود و کتب بین تحصیل نمودہ طریقہ
از حضرت ایشان داشت در ایام شباب بر حمت حق پیوست مولوی دلیل اللہ فرزند سیوم مولوی ثنار اللہ علم فقہ خواندہ
بفن اصول و معقول مناسبت دارد و طریقہ و شغل قلبی از حضرت ایشان گرفتہ خدایش سلامت دارد او زوجہ شریفہ مولوی
ثنار اللہ کسب فیوض باطنی از حضرت ایشان نمودہ باحوال فنا و بقا کہ ارباب نسبت اینخاندان دارند رسیدہ اجازت
تسلیم طریقہ یافتہ باوقات نیک و ظایف طاعت و ذکر و مراقبہ از مقبولان بارگاہ ہست آنحضرت در مکتوبی بآن عفیفہ
میفرمایند اگر مستورات توفیق یابند از شما توجہ خواہند اجازت ہست تا ثمر خواہد شد از جناب پیران امید قوی ہست

وشمار اگاہ گاہ توجہ میدہم وترقی معلوم میشود بذکر الٰہی جل شانہ واتباع سنت پناہی صلی اللہ علیہ وسلم مفید باشد وزعایت ذوی الحقوق واخلاق حسنہ لازم گیرند کہ موجب نیکنامی وکامیابی دارین است **شیخ محمد مراد** از قدمای اصحاب حضرت ایشان اند طریقہ از آنحضرت گرفتہ تاسی وپنج سال ہر روز یکبار در حلقۂ ذکر حاضر شدہ اند وبمین صحبت مبارک بمقامات مصطلح طریقہ رسیدہ ونسبتی بلند حاصل نمودند وبجناب فیضمآب خصوصیتی بہم سانیدہ کہ دیگری از اصحاب دران شریک نیست معاملات دوستانہ با ایشان بتعلق داشت حضرت ایشان میفرمودند کہ در اصحاب ما در رفعت نسبت کسی با ایشان مساوات ندارد وکمالات کہ در ذات ایشان جمع است بسبب پیشۂ تجارت طالبی بایشان رجوع نمیکند زیرا کہ شیخ را علم وعقل سلیم وکشف صریح با وجدان صحیح بشرف نسبت تحمل ظاہر ودولت فقر وقناعت در کار است انتہی مولوی نعیم اللہ نوشتہ اند کہ ایشان مستجاب الدعوۃ اند وبارہا بتجربہ رسیدہ واللہ اعلم گفت فقیر راقم استجابۃ دعا از کمالات باطنی نیست پیش عظمت کبریا جزبہ تسلیم راست نمی آید شرط اجابت دعا کمال حلال وصدق مقال واخلاص است اذ قبول دعا این ہر سہ امر داخل تمام است نزد فقیر حالات نسبت ایشان ازان قبیل نیست کہ بادراک ہر کسی در آید خدا تعالی ایشان را سلامت دارد **شیخ عبد الرحمن** از برادران شیخ محمد مراد بتوجہات حضرت ایشان احوال عالیہ یافتہ مغلوب حالات نسبت مع اللہ بود قاضی ثناء اللہ میفرمودند از پس ظہور کیفیات نسبت بمجرد دیدن وی ذکر الٰہی وتعظیم وتکریمش بے اختیار میگردید اذا رؤوا ذکر اللہ وصف حالش بود رحمۃ اللہ علیہ **میر علیم اللہ کنکوی رحمۃ اللہ علیہ** از قدمای اصحاب واکابر خلفا وشیفتہ جمال معرفت افزای حضرت ایشان اند صحبت حضرت شیخ نیز دریافتہ اند وبامر آنحضرت التزام خدمت حضرت ایشان نمودہ سلوک طریقہ احمدیہ تمام نمودہ بحالات عالیہ وواردات سامیہ رسیدہ اند ودر نسبت ایشان سکر غلبہ است وصحو ہشیاری نسبتہای مجددیہ آن کیفیت مستیہا را مستور نتوانست ساخت سرشار شراب ظہور محبت الٰہی ومخمور ذوق بادہ حضور آگاہی بودند ذکر اہل محبت بر زبان ایشان رفتی وحکایات عاشقانہ اشک بر چشم ایشان گشتی گریہ آبرو بخش احوال ایشان بود نالہ شورانگیزی سوز سینۂ ایشان می نمود صحبت ایشان شوق محبت خدا می بخشید از سیمای ایشان نور نسبت مع اللہ می درخشید استغراق قوی وبیخودی دراز میدہشتند محبت آنحضرت بر ایشان غالب بود از غلبات محبت لفظ قربانت شوم بجای سلام بحضرت ایشان میفرستادند وقتیکہ از وطن بزیارت آنحضرت می آمدند اگر از رنج راہ می شدند بذکر مناقب حضرت ایشان چالاک واز جوش محبت دیوانہ وار بیابان نوردی بی باک گشتند یکبار حضرت غوث الثقلین را رضی اللہ تعالی عنہ

بخواب دیدند خواستند که قدمبوس نمایند فرمودند از برای خدا این چه حرکت است عرض نمودند یا ابن رسول اللہ سعادت
ما فقران است ازین لفظ اظہار انبساط نموده تلطفات بسیار بحال ایشان فرمودند شبی بخواب دیدند که اکابر چشتیہ مثل
گنج شکر حضرت شیخ فرید و شیخ عبد القدوس رحمۃ اللہ علیہم تشریف آورده سلسلہ نسبت نقشبندیہ از باطن ایشان
نمودند و القای نسبت خاندان خود فرموده رفتند بعد ازان ارواح بزرگان نقشبندی مثل حضرت مجدد الف
ثانی و حضرت ایشان قدس اللہ اسرارہما تشریف فرما شده نسبت چشتی از قلب ایشان کشیده باز از نسبت
نقشبندی سینۂ ایشان را معمور فرمودند ایشان را ازین اخذ و جر و شرف زیارت اکابر حالتی روی داد و اضمحلالے
دریافت کہ ہیچ تاب و طاقت نگذاشت وقت صبح بخدمت حضرت ایشان آمده اظہار این واقعہ نمودند آنحضرت
ایشان را بجناب پیر خود حضرت شیخ قدس اللہ سرہ العزیز برند میفرمودند واللہ ما ہیچ از حال ایشان اظہار
نکردیم حضرت شیخ بنور فراست دریافته فرمودند بزرگان بحال ایشان تصرفی نموده القاء کیفیات نسبت خود
فرموده اند لیکن عزیزان نقشبندیہ در رسیده باز نسبت خاندان خود ایشان را عطا نمودند و مقاماتی کہ
ازین طریقہ حاصل کرده اند صحیح و بجاست بالجملہ ایشان بگرم جوشی طینت و استعداد خود و آثار حرارت نسبت
چشتیہ ذوقہا داشتند کہ آنحالات محل غبطہ طالبان راہ مولی ست تمام عمر بسر جوشہا محبت بسر بردند و درین حیات
آنحضرت رخت سفر بدار البقا بربستند زوجۂ شریفہ طریقہ از حضرت ایشان گرفته سرشار باده محبت خدا بود
بعد واقعۂ ناگزیر خود بخواب حضرت ایشان آمده گفت ملائک مرا در پیشگاہ کبریا جل جلالہ ایستاده نمودند
من در انوار ربی متناہی مستغرقی یافته به بلاگردانی شاید مقصود شتافتم ابواب مغفرت و رحمت بر من کشاده گشت

فالحمد للہ ثم الحمد للہ شیخ مراد اللہ عرف غلام کاکی رحمۃ اللہ علیہ از اجلۂ خلفاء حضرت ایشان
در علم و عمل شانی عالی داشتند ایشان از انجماعه اند کہ حضرت شیخ تربیت آنہا را حواله بحضرت ایشان نموده بودند
ایشان بمین تربیت آنحضرت بمقامات انتہاء طریقہ رسیده خلافت یافتند و در ملک بنگاله مرجع و ماب طلاب
گشتند صیت کمالات ایشان در آن دیار بصیده و لہا برداخت و نفحات اخلاق حسنہ و شمائم صفات کاملہ
ایشان مشام جانہا را معطر ساخت مردم بسیار سرمایۂ جمعیت و آگاہی ازان مقبول بارگاہ الٰہی اندوخته بیاد
خدا پرداختند از انجمله محمد غوث احوال نیک دارد محمد دانش محمد درویش از اصحاب ایشان استفاده از حضرت
ایشان نمودند محمد دانش کار نسبت باطن بعنایات آنحضرت از فنای قلب فنای نفس بفوق رسانیده بحضور

آگاهی و کیفیات استهلاک و اضمحلال که خاصهٔ فنای نفس است وقت خوش دارد محمد درویش در باطن بترقیات کثیره رسیده به نسبت کمالات مشرف شد ایشان اراده کردند که تفسیر کلام الله بزبان هندی بجهت تیسیر طالبان تصنیف نمایند حضرت ایشان منع فرمودند که اشاعهٔ انوار طریقه موجب حصول اخلاص و مرتبهٔ احسان نمی شود و اوقات مصروف همین شغل باید داشت بجز ذکر و مراقبه هیچ امر نباید پرداخت ایشان قبل از انتقال آنحضرت انتقال نمودند

حضرت شیخ محمد احسان رحمة الله علیه

از قدمای اصحاب و اکمل خلفای حضرت ایشان اند اولاد حضرت حافظ محمد محسن در نسب بشیخ عبدالحق رحمة الله علیهم میرسند در اوائل ایام جوانی از جهل و نادانی در عقیدهٔ ایشان انحرافی بود و ظاهر از طریق مستقیم انصرافی پیدا شد در رویا دیده اند که حضرت ایشان شیرینی برنج تناول نموده بقیهٔ آن ایشان را عطا فرمودند پس بدست مبارک شرف توجه دارادت دریافتند و درین راه بکمال استقامت ثبات ورزیده بترقیات کثیره رسیدند و نهایات مقامات طریقه احمدیه فایز شده باطن خود را مظهر انوار آگاهی ساختند در نسبت ایشان جذبی و شورشی قوی بود در سیر ولایت قلبی بیتابی و صیحه های بیخودی بسیار داشتند از حرارت شوق و گرمی طپش باطنی در موسم سرما ایشان را حاجت بلباس پنبه دار نبود از غلبهٔ جذبات محبت تاب استماع اسم مبارک الله و آواز سماع نداشتند روزی در حضور مبارک فریادی برآورده بیخود گردیدند آنحضرت فرمودند در نسبت شما ذوق و شوق خوب پیدا شده اگر بر چنین نسبت گرم جذبه و حالات عشق و محبت کفایت کنند صحبت ما را ترک نمایند و الامبادا اینچنین فریاد و نعره موجب ضرر شما گردد و در یک وقت ذکر و مراقبه مجمعی از ملایک کرام فریاد شما متفرق شدند و یکی از ایشها بسوی شما تیز تیز نگریست و اگر کار باطن خود حواله بما کنید توجهی کنیم که از ینمقام شورش بمقام طمانیت رسد که نسبت اطمینان به نسبت قرن مشابهت دارد و از شائبهٔ ریا دور ایشان عرض نمودند بنده بشورش و طمانیت کاری ندارد مقصود رضاجناب عالیست پس حضرت ایشان لطفها در مقام فوق نمودند و احوال آنجا فایض گردیده بیتابیهای ایشان را اطمینانی بخشید اما مقتضای استعداد کرم ایشان باقی بود گاه گاه بی اختیار فریاد برآورده بیخود می افتادند روزی کسی نزد ایشان گفت که روزینه مولوی ثناء الله سنبهلی از وجه شبه مقرر شده فرمودند از سینهٔ حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه سیل انوار نسبت می آید که اینهمه کدورتهای ما باید بجرد این سخن فیض کثیری فایض شد ایشان آهی برآورده بیخود افتادند یکبار با استماع این شعر **شعر** رفتم از میکده اما بدعا میخواهم ۞ که ازین در نروم لغزش مستان مددی بیتابیها نمودند هم چنین شورش محبت ایشان را مضطرب میداشت بسا اوقات نغمهٔ عاشقانه بیخود و سینهٔ عشق است

در نسبت ذوق شوق شورش ۱۲

کہ حیات افزا دلہای طالبان ہست عشق ست کہ بقا بخش جانہای سالکان است ؎ ہرگز نمیرد آنکہ دلش زندہ شد بعشق ثبت است بر جریدۂ عالم دوام ما ؎ **فرد** گر عشق ترا نیست بتحقیق ز تقلید ؎ چاکی بگریبان زن و خاکی بسر افکن **بیت** کار ما عشق و یار ما عشق ست ؎ حاصل روزگار ما عشق ست ؎ ایشان میفرمودند در ہنگامۂ غارتگری شاہ درانی من بر دروازۂ کوچۂ خود بہمت تمام متوجہ شستم کہ کسی از غارتگران درون کوچہ بنیاید بفضل الٰہی تا شب ہرگز کسی در آنجا نیامد روزی شخصی کہ در پہلو داشت بخدمت ایشان عرض نمود کہ بسبب این مرض کہ ہرگز بہ نمیشود ہمت گمارید ہمینکہ اسم مبارک اللہ بگوش ایشان رسید لغزہ زدند درد دفعۃً زایل شد میفرمودند در وقت شکست لشکر ملا رحیمداد از غلبۂ کفار فقیر دران لشکر بود در چنین وقت قیامت انگیز نسبت باطن فقیر بغلبۂ تمام ظہور داشت کہ از شدت سر باو غارت و قتل کفار مرا ہیچ خبر نبود و بتوجہ ارواح عزیزان محفوظ ماندیم میفرمودند در ایام کسب سلوک طریقۂ فقیر را فقر و فاقہ سخت دریافت سہ فاقہ پی در پی را یک فاقہ میدانستم روزی حضرت ایشان احوال فقیر پسندیدہ بیسامانی خود عرض نمودم متاسف شدہ اندکی آرد و کرتہ خاص کرامت فرمودند ہمین تبرک شریف تنگی بفراخی مبدل شد میفرمودند تا شش ماہ بخدمت حاضر باشی حضرت ایشان کسب سعادت نمودہ ام از ہمہت فیوض کثیرہ حاصل شد کہ از ہیچ ریاضت و مجاہدہ اینچنین ترقیات میسر نمیشد **شیخ غلام حسن رحمۃ اللہ علیہ** از برادران شیخ محمد احسان از مخصوصان اصحاب و زبدۂ احباب حضرت ایشان اند بمزید عنایت اختصاص داشتند طریقۂ شریفہ از آنحضرت گرفتہ بمقامات نسبت اینخاندان رسیدہ اوقات بیاد الٰہی خوش داشتند **شیخ محمد منیر رحمۃ اللہ علیہ** از اولاد امجاد شیخ فرید گنج شکر رحمۃ اللہ علیہ از اجلہ خلفای حضرت ایشان اند اشغال طریقہ علیہ چشتیہ نمودہ حظی از اذواق و اشواق آن نسبت شریفہ حاصل کردند و در طریقۂ نقشبندیہ ارادت بدست حضرت ایشان نمودہ بالتزام صحبت شریفہ بمقامات نہایت طریقہ رسیدہ اجازت یافتند نسبت قوی حالات بلند داشتند و در زاویۂ قناعت و توکل بیاد خدا مواظبت می نمودند حضرت ایشان میفرمودند نسبت ایشان بسیار قویست اگر قطب وقت باشد از ایشان استفادہ نماید ایشان در وقت سلوک تمام شب مراقبہ میکردند و از کثرت مراقبہ کشف و وجدان نیک داشتند طالبان بخدمت ایشان رجوع آوردند و حلقۂ ارباب ذکر بجمعیت تمام منعقد گردید اما عمر ایشان وفا نکرد در حین حیات حضرت ایشان بمرض ذات الصدر درگذشتند و از موت ایشان بر دل آنحضرت غم و الم بسیار گذشت چنانچہ بمولوی ثناء اللہ سنبھلی نوشتہ اند کہ شیخ محمد منیر از اکثر یاران طریقہ ممتاز بودند نوزدہم ماہ ذیحجہ

رحلت نمودند والمی سخت بفقیر رسید چون انتقال ما هم بعمر طبعی قریب است تسلی شدیم خواجہ عباد اللہ از اولاد حضرت
خواجہ نقشبند رضی اللہ تعالی عنہ طریقہ از شیخ محمد منیر گرفتہ بعد وفات ایشان صحبت حضرت ایشان دریافتہ بتوجہات
علیہ بمقامات بلند رسیدہ اجازت تعلیم طریقہ یافتند آنحضرت میفرمودند کہ نسبت ایشان بسیار قوی است سالہا ست کہ دعا
مینمودند حاجی جمال الدین از اصحاب شیخ محمد منیر ہمین صحبت مبارک حضرت ایشان نسبت علیہ کسب کردند و بزیارت حرمین
شریفین رسیدہ از گوشۂ قناعت بیاد مولی خوش میگذارند **مولوی قلندر بخش رحمۃ اللہ علیہ**
از مخلصان اصحاب و برگزیدۂ خلفای حضرت ایشان اند عالم بودند بعلوم دینی علم معقول نیز تحصیل نمودہ قرآن مجید یاد کردند
طریقہ از حضرت ایشان گرفتہ بتوجہات علیہ بنہایات مقامات طریقہ رسیدند و اجازت تعلیم طریقہ یافتند بمدرس علم و ارشاد و
سلوک بالمن مشتغال نمودند و در علم طب نیز مہارت داشتند علاج علل بدنی و قلبی میفرمودند ایشان را بخدمت آنحضرت
نہایت اخلاص بود و مصاحب خاص بودند در رمضان المبارک در تراویح قرآن مجید میخواندند و از حسن صوت و ترتیل
حروف کہ دارد تلاوت ایشان بود آنحضرت بسیار خوش میشدند در ہر سال از وطن خود بزیارت حضرت ایشان آمدہ
کسب انوار حضوری نمودند تا آنکہ برحمت حق پیوستند **میر نعیم اللہ رحمۃ اللہ علیہ** از اکابر خلفای حضرت ایشان اند
صحبت حضرت حاجی محمد افضل دریافتہ اند و بخدمت خلیفۂ ایشان شیخ محمد اعظم رسیدہ بالتزام صحبت حضرت ایشان
مقامات سلوک طریقہ احمدی تمام نمودہ اجازت تعلیم طریقہ یافتند بعلم ادب و حسن اخلاق موصوف بودند در محبت آنحضرت سرخی
بکمال و بتعلیم طریقہ و درس علم دین اشتغال داشتند قرآن مجید یاد نمودہ علم قرأت و تجوید از قاری عبد الغفور سند دارند آنحضرت
باستماع قرآن مجید از ایشان در تراویح بسیار محفوظ میشدند روزی فرمودند فقیر از مولوی قلندر بخش و سید نعیم اللہ بسبب
تہذیب اخلاق ایشان گاہی ناخوش نشدہ روزی حضرت سید نعیم اللہ مخاطب بنده ہمیفرمودند شما ہر قدمی کہ در راہ خدا و رضای
مولی برمامیدارید بر چشم ما می نہید اگر شما مردم از اوطان خود نمیتابید حلقۂ مراقبہ بی جمعیت بی برکت گردد ایشان در حین حیات
حضرت ایشان از جہان رحلت نمودند **مولوی ثناء اللہ سنبھلی رحمۃ اللہ علیہ** از اعاظم خلفای حضرت
ایشان اند علم ظاہر بتحصیل نمودہ علم حدیث و قرآن از خدمت شاہ ولی اللہ محدث رحمۃ اللہ علیہ فرمودند طریقہ از
از خواجہ موسی خان خلیفہ حضرت شیخ رحمۃ اللہ علیہما گرفتہ بذکر و مراقبہ مواظبت نمودند و بامر ایشان استفادۂ کمالات
باطنی از حضرت ایشان نمودہ بنہایت مقامات سلوک طریقہ رسیدند و بتعلیم طریقہ مجاز گردیدہ در بلدۂ سنبھل بدرس
علوم و ہدایت سلوک راہ خدا پرداختند بعلم و عمل و صبر و استقامت موصوف و باخلاق نیک و اوقات حسنہ معروف بودند

ایشان میفرمودند از شغل ورس حدیث و تفسیر نور وصفا بسیار حاصل میشود و نسبت احمدیہ قوۃ و ترقی میگیرد میفرمودند یکبار اندکی از طعام کمی از امر اتناول نمودم احوال ما طن زایل شد چندانکہ توبہ و نیازمندی کردم ہرگز آن حالات پیدا نشد اگرچہ کیفیات نسبت دایم شامل حال ہست اما احوال و ذوق ہیچ نمی یابم صاحب نفحات گفتہ است کہ یکی ازین طایفہ فرمود از غایت تشنگی آب یک لشکری خوردہ بودم ہمہ حالات باطن من تباہ شد سہل شدہ کہ اثر آن کدورت باقی ہست انتہی ایشان شبہی رسول خدا را بخواب دیدند صلی اللہ علیہ وسلم کہ بحال ایشان عنایت نمودہ یکروپیہ یومیہ مقرر فرمودند آنچنان واقع شد کہ بعد دیدن این خواب یکی از اغنیا یکروپیہ بجہت ضروریات ایشان معین ساخت حضرت ایشان بایشان نوشتہ اند اللہ معکم اینما کنتم شما در آنجا رفتہ جای فقیر گرم سازند کہ دران ضلع عالی فہمیدہ دور درویشی صاحب نسبت نیست بخاطر جمع بکار خود مشغول باید بود و تشویش را بخاطر راہ نباید داد اوقات را در ایصال منافع دینی ظاہر او باطنا مصروف دارند او سبحانہ شما را دولتی دادہ است شکر آن ہمین ہست قال الجنید الشکر صرف النعمۃ فی مرضیات المنعم رود ہست کہ ضیق بوسعت بدل می شود **فرد** مشکلی نیست کہ آسان نشود ۔۔ مرد باید کہ ہراسان نشود ۔۔ اگر از غیب چیزی معین گردد بعضا بلقمہ آمرا قبول باید نمود کہ وجہ معین بی طلب سوال منافی توکل نیست اگر اعتماد بر آن نباشد خصوصا درین زمانہ باعث رفع تفرقہ خاطر است و توکل صرف موجب بے جمعیتے در اصل مال صوفیہ ہمین جمعیت ہست اللہ تعالی بمتبعان سنت بنویہ علیہ الصلوۃ والتحیۃ و درویشان خانقاہ عالیجاہ مجددیہ راضلائع نخواہد گذاشت در تعلیم طریقہ و درس کتب متعبد باشند و صرف اوقات باعمال متضمن فتوحات دو جہانی دانند ختم خواجہ ختم حضرت مجدد رضی اللہ تعالی عنہ ہر روز بعد حلقہ صبح لازم گیرند و بجناب الہی تعالی امیدوار دار غیر او ناامید باشند و از آشوب کفار مرہٹہ اندیشہ نکنند انشاء اللہ تعالی دوستان مرا مفرتی نخواہد رسید و فقیر را حاضر شناسند انتہی حاجی محمد یار طریقہ از ایشان گرفتہ بتوجہات حضرت ایشان نسبت حضور و آگاہی حاصل نمود باز بخدمت مولوی نعیم اللہ صحبت داشتہ سید احمد علی از اصحاب ایشان بخدمت آنحضرت استفادہ کردہ مغلوب جذبات نسبت قلبی گردید و از بس جذبات بیتابی خواب خورد ترک کرد اکثر اوقات بیقرار و از سکر حالات سرشار می بود بحسن تربیت حضرت ایشان بہوش آمد کار معاملہ باطن با فنای نفس رسانید اجازت تعلیم طریقہ دارد و مدہوش کیفیتہای نسبت مع اللہ ہست **میر عبد الباقی** از اجلہ خلفای حضرت ایشان اند حقی از علوم ظاہر نیز دارند سالہا کسب فیوض صحبت آنحضرت نمودہ بغایات مقامات

طریقہ رسیدند بکمال علم و تمکین آراستہ اند و باخلاق نیک موصوف بعالم مثال مناسبتی تمام دارند حضرت ایشان در امور مرجوعہ دوستان ایشان را بجہت استخارہ میفرمودند معلومات ایشان مطابق واقع میشد بیش بار بزیارت رسولخدا صلی اللہ علیہ وسلم مشرف شدہ اند و بعنایات آنجناب مقدس ممتاز گردیدہ **خلیفہ محمد حنبل رحمۃ اللہ علیہ** از خلفای جلیل القدر حضرت ایشان اند در ایام خوردے باد الدماجد خود یک توجہ از آنحضرت گرفتہ بتحصیل علم و کتب طب مشغل نمودند می گفتند اللہ تعالی بعد حصول خط وافر از علم بمن توجہ حضرت ایشان و اعانہ طلب راہ خود بندہ را عطا فرمود و در جستجوی مقصود بخدمت درویشان بسیار گشتم ہیچ جا دلم آرام نیافت بخدمت حضرت ایشان رجوع آوردہ آنچہ در طلب آن مشقتہا کشیدہ بودم در اینجا یافتم بتوجہات علیہ بمقامات طریقہ رسیدہ باجازت خلافت مشرف شدم ایشان در تحمل و تمکین و استقامت بر امور شریعت و طریقت راسخ بودند نسبت قوی تا آخر مقامات سلوک طریقہ احمدیہ داشتند در علاج امراض ظاہر و باطن ممتاز بودند در حین حیات آنحضرت برحمت حق پیوستند **حضرت شاہ بہیک رحمۃ اللہ علیہ** از اولاد حضرت مجدد رضی اللہ تعالی عنہ بتوجہات حضرت ایشان از نسبت خاصہ ابرار کرام خود خط وافر اندوختہ کار باطن تا بکمالات رسانیدند و باجازت آنحضرت ہدایت و ارشاد راہ مولی می نمودند و بر اتباع سنن مصطفے صلی اللہ علیہ وسلم و طریقہ احمدیہ استقامت داشتند بعد واقعہ ناگزیر ایشان کفار سکھان کہ مزارات متبرکہ سہرندی خراب نمودہ اند خواستند کہ نعش ایشان از قبر برآرند ایشان بدستی بر سر یکی از کفار زدند فی الفور ہلاک شد و رفقایش از بیم جان بگریختند از ظہور چنین خرق عادت کفار دست تعرض از مزارات باز داشتند **مولوی عبد الحق رحمۃ اللہ علیہ** از برادران شاہ بہیک طریقہ از حضرت ایشان گرفتہ کار نسبت باطن تا بفنا رقلب سانیدہ بودند احوال نیک داشتند درس علم ظاہر میگفتند در عین شباب از نیجہان در گذشتند **شاہ محمد سالم رحمۃ اللہ علیہ** از قدمای اصحاب و زبدہ خلفاء حضرت ایشان اند تا دہ سال کسب فیوض صحبت مبارک نمودہ مقامات سلوک طریقہ را بانجام رسانیدند و باجازت تعلیم طریقہ یافتہ بہدایت طالبان خدا پرداختند مردم بسیار بتوجہات ایشان بمرتبہ حضور و آگاہی رسیدند بر وضع و آداب حضرت ایشان استقامت داشتند و مکتوبے با ایشان نوشتہ اند ما بالعافیتم شما بالتزام شریعت و شغل طریقت مقید باشید و بمردم بخاکساری و بی نفسی معاملہ نمایید کہ کمال نفس در نیستی ہست و ہستی حقتعالی مسلم و صحبت فقراء و علما لازم گیرید و بر مکروہات زمانہ صبر گزیدید کہ دنیا زندان مومنان است و وعدہ راحت در آخرت ست بر نعمتہای آلہی شکر واجب دانید و اگر کسے رجوع بطریقہ نماید خدمت او باید کرد و ازد

خدمتی نباید خواست مگر بغلبهٔ محبت خود بنماید پس مضایقه ندارد هر جا باشید با خدا باشید با استقامت باشید
و بر محبت پیران طریقه باشید و السلام **شاه رحمة الله رحمة الله علیه** از اکمل خلفای حضرت ایشان اند
بکمال محبت و اخلاص اختصاص داشتند از ملک سند طلب خدا برآمده هر جا درویشی شنیدند بخدمتش رسیدند
صحبت حضرت شاه ولی الله محدث رحمة الله علیه دریافته اند و با ستان ولایت نشان حضرت ایشان
رسیده تا چار سال کسب فیوض صحبت مبارک نموده کار سلوک قریب بنهایت مقامات طریقه رسانیده
اجازت یافتند ایشان را معاملات جلالی که در صورت ایذاء نفس و در معنی راحت روح را متضمن است خوش می آید
صبر بلکه رضا بقضا شیوه ایشان بود در فقر و قناعت و زاویه یاد خدا و ترک ماسوی استقامت داشتند مردان
وقت سالها آرزو بود که روزینه قبول فرمایند پذیرا نمیشدند در خانهٔ ایشان شبها چراغی جز نور ذکر خدا و روزها
قوتی جز قوت اتباع مصطفی نبود صلی الله علیه وسلم سالها قبای عریانی در بر و کلاه مو بر سر لنگی در کمر داشته اند در صحبت
ایشان جم غفیری از طالبان جمع آمده حلقه مراقبه بجمعیت تمام انعقاد یافت و کس را اجازت تعلیم طریقه داده نبود
شاه خدا بخش از اصحاب ایشان احوال نیک داشت بخدمت مرزا مظفر رحمة الله علیه نیز رسیده و صحبت حضرت ایشان
دریافته بعد ایشان حلقهٔ ذکر و مراقبه با جمعیت داشت وی نیز از نیجهان درگذشت محمد اکبر طریقه ایشان دارد و فیض
صحبت حضرت مرزا مظفر دریافته ترقیات نموده از حضرت ایشان مانیز توجهات گرفته با فقیر بسیار نشسته و حال
گم کرده خود دریافته پرداخت نسبت باطن کم میکند و فقه الله سبحانه و ایای لمرضاته **محمد شاه**
طریقه از صوفی عبد الرحمن خلیفه حضرت شیخ رحمة الله علیهما گرفته بخدمت حضرت ایشان رسیدند و همین تربیت حضرت
ایشان قریب بانتهای مقامات طریقه رسیده اجازت هدایت طالبان حق یافتند در مسکن خود حلقهٔ ذکر و مراقبه با جمعیت میماند
میر مبین خان رحمة الله علیه از سادات کبار و عمدهٔ اصحاب زبدهٔ احباب حضرت ایشان اند بکمالات ظاهر
و باطن آراسته بودند طریقه از آنحضرت گرفته بانتهای مقامات طریقه فائز شدند اجازت تعلیم طریقه یافته بهدایت طالبان
پرداختند و جمعی کثیر از برکت صحبت ایشان کسب حضور و جمعیت نمودند بخدمت آنحضرت محبت راسخ و در اتباع و اطاعت
اظهار حضرت ایشان جهد بلیغ داشتند لهذا در بارهٔ ایشان میفرمودند که میر مبین زاد ولیا خذا را کثیر جا بجانان صد خیر است بهتر از زمین
و در نسبت ایشان عبارتی نتوان یافت پیر محمد از اصحاب ایشان بعنایات حضرت ایشان نسبت باطن بفنا فی الطریقه
نفس رسانیده کشف کرنی صحیح دارد و اخبار مستقبله بدعوی میگوید و آنچنان واقع میشود ملائکه ارواح را عیان می بیند و

میگفت روزی در موسم سرما وقت صبح در دریا غسل میکردم گرگان رسیده بر لب دریا ایستاده دند من شنا نمیدانستم ترجمه
بحضرت میر مبین خان نمودم دیدم که عصا در دست رسیده دو گرگان را از آنجا دفع فرمودند **میر محمد معین خان**
رحمة الله علیه برادر میر مبین خان در اخلاص و محبت حضرت ایشان از اکثر عزیزان سبقت میدانشتند طریقه از
آنحضرت گرفته بمقام اجازت طریقه رسیده اند مادب بنیک موصوف باخلاق حسن مهذب بودند چنانچه در مکتوبی حضرت
ایشان با ایشان نوشته اند آداب آدمیت که از شما بظهور میرسد دیگر برادران را شریک نمودن ظلمی است نمایان
حقتعالی نسخهٔ وجود شما را ازین هم صحیح تر فرماید امروز دهم شوال بتقریب تعزیت والد بزرگوار شما که جامع هزاران
مناقب بودند و از انتقال ازین عالم داعی بیادگار گذاشته در آنوله حاضرم تحریر عبارات عزا پرسی خالی از تکلفی نیست
که ما و ایشان بعلاقهٔ همعمری در وقت تقدم باین خاکدان تقدیم و تاخیر چند قدم همسفر بودیم حالا که وقت رجوع
بوطن اصلی است نیز بفاصلهٔ چند نفس هم قافله ایم **بیت** امروز گر از رفته حریفان خبری نیست به فردا است
درین بزم که از ما اثری نیست به ضعف بمرتبه ایست که حلقه در حالت اضطجاع اتفاق می افتد اگرچه جنبشی از زندگی
نمانده اما حیات صوفی غنیمت است هم از بهر وجود او دهم از برای دیگران مردم محل شمارا بقاعده طفره تا ولایت
کبری حقتعالی رسانیده است طرفه عفیفه خوش استعدادی است در عالم عقیده و اخلاص بیشتر ز مردان است میگوید
مساوی کمالات بنوه رسیده اند میر مبین خان شیخ مقرری است حالته درین ایام صبح و شام خوب می شود و مزم
خوش استعداد و فراهم آمده اند حقتعالی فرصتی دهد که سیر سلوک اصطلاحی بتمامی رسانند جای شما خالی است درین آخر
عمر بجوم فیوض و برکات بمرتبه ایست که در تحریر نمی آید الحمد لله علی نواله والصلوة والسلام علی رسوله و آله
میر علی اصغر عرف میر مکهو رحمة الله علیه از اقربای میر محمد مبین خان زبدهٔ خلفای حضرت ایشان اند
و بوجاهت ظاهر و حلاوت باطن و آداب کامله موصوف طریقه از آنحضرت گرفته که کار سلوک باطن قریب بانتها
رسانیده باحوال مقامات طریقه فائز شده اند از بس اخلاص که ذکر رابطه بدوام رسانیده بانعکاس واردات عالیه
حضرت ایشان نیز وقتی خوش داشتند بزرگان گفته محبت شیخ و ذکر رابطه اصلی است راسخ در کسب حالات و کیفیات
الهیه و انیطریق از هر دو طریق ذکر و مراقبه موصلتر است ایشان مجمع فیوض الهی و مظهر انوار آگاهی بودند اجازت
هدایت طریق باطن یافته طالبان را ملقین ذکر و مراقبه می نمودند در مرشد آباد ایشان را مرید بسیاری پیدا شده
مجمعی از ارباب قلوب انعقاد یافت و در طلب قوت حلال پیشهٔ تجارت می نمودند اما شغل ظاهر ایشان را از

تعمیر اوقات بوظایف عبادات باز نمیداشت وآیۃ شریفہ رجال لا تلہیھم تجارۃ ولا بیع عن ذکر اللہ وصف حال ایشان بود مدتی ست کہ از ینجہان رخت سفر بربستند **محمد حسن عرب** رحمۃ اللہ علیہ از قدمای اصحاب حضرت ایشان مجاہدہ قوی داشت صایم الدہر بود چہل ہزار بار ذکر کلمہ طیبہ بسانا و دہ ہزار نفی واثبات بحبس نفس جناناً و ہزار بار سورۂ اخلاص و درود و استغفار ہر روز وظیفہ داشت بتایدات الہی آیہ شریفہ واذکروا اللہ کثیرا لعلکم تفلحون وصف حالش بود شبہا بیداری و روزہا در حضور آنحضرت خدمتگاری می نمود ند از برکت صیام و کثرت ذکر کشفی صحیح و وجدانی سلیم داشت در سہ سال سلوک طریقہ احمدیہ باتمام رسانیدہ خلافت یافت بوطن خود رفتہ مرجع طلاب گردید حضرت ایشان میفرمودند کہ در تمام عمر یک کس طالب خدا و مجاہد راہ مولی نزد فقیر آمدہ و آن کس محمد حسن عرب بود و این لفظ در وصف او کافیست **محمد قایم کشمیری** رحمۃ اللہ علیہ از اصحاب خواجہ موسی خان در طلب مقصود رنج سفر بسیار کشیدہ و صحبت درویشان بسیار دریافتہ صیام و قیام علی الدوام داشت و مجاہد بود در راہ خدا بامر ایشان بخدمت حضرت ایشان رجوع نمود و بحسن تربیت آنحضرت در سہ سال بانتہای مقامات طریقہ رسیدہ اجازت تعلیم طریقہ یافت برای دیدن حضرت خواجہ موسی خان بہ بخارا رفت ایشان را در مرض موت یافت بعد واقعہ ایشان دید کہ حضرت ایشان بحال او توجہات فرمودند پس ہمین توجہ آنحضرت او را در آنجا قبولی پیدا آمد و مردم بسیار بطلب طریقہ رجوع نمودند امادلش در آنجا قرار نیافت یکبار وی در خواب دید کہ وی باغی در مدینہ منورہ دارد و در آنجا نہری از حضرت ایشان جاری ست و آب از آن نہر در باغ او می آید و درخت و گل را نضارت می افزاید از خجلت او را اشتیاق زیارت روضۂ مقدسہ مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم غالب آمد و عزیمت حج نمود میگفت من دو پسر دارم نذر کردم کہ یکی را مجاور خانۂ خدا و دیگری را خادم مسجد مصطفی گردانم صلی اللہ علیہ وسلم **حافظ محمد** رحمۃ اللہ علیہ از یاران خواجہ موسی خان بامر ایشان استفادہ از حضرت ایشان می نمود و یکبار او را قبضے صعب پیش آمد و ہیچ وجہ بسطی نمی یافت وی بحوالی فنای نفس رسیدہ بود حضرت خواجہ نقشبند رضی اللہ تعالی عنہ دید میفرمایند ای پسرک من اینقدر ترا چہ کم ست کہ اصل کار تصفیۂ قلب از خواطر و تزکیۂ نفس از رذایل ست و این دو نعمت فقد و فنا داشت پس بعد مدتی دراز از وی خدمتی نمایان بظہور آمد کہ آنحضرت بحالش مہربان شدہ فرمودند امروز وقت رفع قبض شما رسیدہ است و بکمال عنایت باطن

وی توجهات فرمودند وعقدهٔ مالایحل سالها بیک التفات آن معرفت افزای لها بکشاد وفیضی بر دل تنگش وارد شد که تدارک تنگیهای دیرینه مصرعه خدمت ترا بکنگرهٔ کبریا کشد ۔ حضرت خواجه احرار قدس الله سره العزیز فرموده اند ما هرچه یافته ایم بخدمت یافته ایم درحمامهائے وقف زیاده از بیست کس درویشان را خدمت مالش بدن کرده ایم تا بمن رضای درویشان دل ما با آب معرفت شست وشوی یافت از لوث التفات ماسوا پاک وصاف گردید وی از خدمت یکی از مشایخ وقت که بخدمت حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه انکاری داشت علم حدیث سند میکرد وروح مبارک حضرت مجدد حضرت ایشان را از توجه بحال وی منع فرمود بحلقهٔ شریفه می آمد اما توجه آنحضرت نمی یافت میفرمودند حق صحبت وخدمت قدیم شما بر ما ثابت است اما مرضی پیران کبار نیست که توجه بکنیم دران نزدیکی ویرا جنونی لاحق شد وکار بزنجیر کشید در جوششهای جنون میخواند فرد

نقشبندیه عجب قافله سالارانند ۔ که برند از ره پنهان بحرم قافله را ۔ وبهمان عارضه سودا درگذشت

غفر الله له **مولوی قطب الدین رحمة الله علیه** حظی از علم ظاهر دارنده بصحبت مشایخ این طریقه رسیده سبق ذکر از خدمت یکی از بزرگان این خاندان گرفته شرف استفاده صحبت حضرت خواجه موسی خان دریافتند وتا هفت سال ملازم خدمت ایشان بوده کار سلوک باطنی تا بفنای قلب وفنا نفس وحالات وواردات آن ومقام رسانیدند وبا خواجه ضیاء الله وشاه عبد العدل خلفاء حضرت محمد زبیر وشاه عبد الحفیظ خلیفه حضرت شیخ محمد عابد رحمة الله علیهم صحبت داشته در نسبت خود قوتی کسب کردند التزام صحبت حضرت ایشان ملا نموده سالها استفاضه کردند وبمقامات عالیه فایز شده قریب بانتهای سلوک طریقه مجددیه رسیدند فنا ونیستی بر ایشان غلبه داشت مهذب الاخلاق لین الجانب بودند در آخر عمر استهلاک واضمحلال نسبت باطنی بر ایشان غالب آمده از خود رفته ساخت و برحمت حق پیوستند **مولوی غلام یحیی رحمة الله علیه** از اجله علمای تحریر وزبدهٔ فضلای خوش تقریر بمکارم صفات موصوف بودند حفظ قرآن مجید نموده بدرس علم ظاهری پرداختند بر کتب علم معقول حواشی مفیده نوشته اند طبعی رسا وذهنی در غایت ذکا داشتند طریقه قادریه از خدمت یکی از مشایخ آنخاندان عالی گرفته سالها بذکر وشغل باطنی مواظبت داشتند بصبر وقناعت واستغنا از اغنیا بسر برده غنائی ووجاهتی بهم رسانیدند آوازهٔ کمالات حضرت ایشان بجذب حال ایشان پرداخت از ملک پورب احرام طواف آستان ولایت نشان بسته شرف زیارت آنقبلهٔ خدا پرستان دریافتند وطریقهٔ نقشبندیه گرفته همت بر تحصیل مقامات سلوک طریقه گماشتند تا شش ماه

ہیچ کیفیت ایشان را نہ دریافت اما در سعی شغل باطنی پیش قدم بودند کہ اولین نعمائے الٰہیہ توفیق یاد اوست سبحانہ و ادراک حالات و کیفیات از ثمرات دوام شغل باللہ است بروقت خود می شود اگر در دنیا از احوال صوفیہ چیزی دست ندہد در آخرت کہ دار جزاست کیفیات عمل و اخلاص ظہوری نماید **بیت** تو بندگی چو گدایان بشرط مزد مکن ۔ کہ خواجہ خود روش بندہ پروری داند یکی گفتہ است التلذذ بالبکاء ثم البکاء دیگری فرمودہ اللذۃ فی الصلوٰۃ شرائے حکمت الٰہی یکی را بکیفیات اذکار محظوظ نماید و دیگری را بعلم اسرار سرافراز میفرماید یکی را محض توفیق یاد و طاعت ممتاز میگرداند ہر سہ کس از مقبولان درگاہ اند لہذا فرمودہ اند منا من علم و منا من جہل چنانچہ علم اسرار و حقائق و مشاہدہ تفصیل تجلیات الٰہیہ از نوادر است جہل حالات باطنی نیز اقل قلیل اصل کار محبت و توفیق مرضات الٰہی ست اَللّٰھُمَّ وَفِّقْنَا لِمَا تُحِبُّ وَتَرْضٰی ایشان را بعنایت الٰہی حالات و کیفیات طریقہ دار و شدن گرفت و بہ جذبات نسبت نقشبندی فائز شدند تا پنج سال کسب فیوض صحبت تعریفہ نمودہ سر سلوک تا تجلی ذاتی وا کمی رسانیدند و احادیث تعلیم طریقہ یافتہ سالہا غالبا بوطن رفتند و ایشان را آنجا قبول پیدا شد و طالبان جمع آوردند درس علم ظاہر موقوف کردہ بمطالعہ احوال باطن اشتغال نمودند در گوشہ توجہ الی اللہ مراقبات میفرمودند از ورود حالات و غلبات نسبت باطنی مرتبتی نداشتند اما عمر ایشان در انکار و شیخ خاندان قادریہ ایشان بیمار بود بسبب مرض توجہ فرمودند مرض بایشان منتقل شد و ہمان مرض در گذشتند از جہت بخاطر حضرت ایشان غم و الم راہ یافت چنانچہ بعزیزی نوشتند کہ زخم رحلت مولوی غلام یحیی مرہمی ندارد و واقعہ جانکاہ ایشان در سینہ آتشی زد و زہرہ را آب گردانید انا للہ وانا الیہ راجعون غیر از صبر چارہ نیست کہ فردا ہم میرویم ایشان در بیان مسئلہ وحدت وجود و وحدت شہود رسالہ نوشتہ بنظر حضرت ایشان در آوردہ مورد تحسین گشتند و آنحضرت بر ورق آن رسالہ این عبارت مرقوم فرمودند نحمدہ اللہ و نصلی علی رسولہ سرگروہ علماء فحول جامع علم معقول و منقول سید غلام یحیی وصلہ اللہ الی ما تمنی کہ بسبب اخوت طریقہ باین ہیچمدان یعنی جانجانان دارند بحسب ایمای فقیر رسالہ مختصری در تصویر مسئلہ وحدت وجود و وحدت شہود و تحریر نمودہ از نظر گذرانیدند حق ہست با اینہمہ ایجاز قدر کافیست بہ بیانے وافی جزاھم اللہ خیر الجزاء اما تعرض بمسئلہ تطبیق ضروری ندانست کہ این توفیق بین کشفین اگرچہ خالی از تکلفی نیست متضمن مصلحہ عمدہ است ھی الاصلاح بین الفئتین العظیمتین رحم اللہ عبدا انصف ولم یتعسف والسلام علی من اتبع الھدی

گفت فقیر راقم تطبیق درین دو مسئلہ کہ یکی از مقتضیات مقامی ناشی ست دیگری از مقامی دیگر فائض بیش ارباب حال محال ست اما در تحقیق ہر دو مشرب خفای نیست کسیکہ در طریقۂ مجددیہ بعلم و وجدان سیر نمودہ بروی اتمعنی ظاہر ست **مولوی غلام محی الدین رحمۃ اللہ علیہ** از سادات صحیح النسب و منسب بحضرت غوث الثقلین پیر سندر ضی اللہ تعالی عنہ عالم بودند بعلوم معقول و منقول حافظ کلام اللہ و ما ہر حدیث رسول صلی اللہ علیہ وسلم زاہد و عابد از ما سوا منفرد بمقام توکل رسیدہ بغلبۂ طلب خدای یگانہ از آشنا و بیگانہ بریدہ با مشائخ وقت خود صحبت داشتہ و از انظار عنایت بزرگان بہرہ داشتہ ذکر و اشغال طرق اہل اللہ نمودہ و کیفیتی از اذواق قلبی حاصل فرمودہ ما از کمال تعطش این را تسلی ندانستند ایشان و مولوی غلام یحیی و مولوی عبدالحق یکروز بخدمت حضرت ایشان رسیدہ اظہار طلب طریقہ نمودند آنحضرت آن ہر دو بزرگ را قبول کردہ ایشان را فرمودند کہ در شما دو حشتی معلوم میشود و چندی دیگر در طلب فقر اسعی نمایید ایشان تا دو سال بخدمت مشائخ دہلی و ہر جا درویشی شنیدند رسیدند ہیچ جا دل ایشان تسلی نیافت پس بخدمت مبارک رجوع نمودہ تا شش سال با التزام صحبت شریفہ از تجلیات صفات و شیونات گذشتہ تا تجلیات ذاتیہ دائمہ فائز شدند و اجازت تعلیم طریقہ یافتند آنحضرت روز عطای خرقہ اجازت بایشان فرمودند کہ شما را در واقعہ بشارتی از غیب خواہد رسید پس بفقیر گفتند من یکی از اجلۂ بزرگان را بخواب دیدم کہ سورۂ والضحی تا آخر آن بر من خواندند و این بشارت حصول ہدایت و ترقیات و مقام رضا است ایشان میگفتند کہ در ایامی کہ بحضرت ایشان رجوع آوردم در حلقۂ ذکر دیدم کہ غوث الاعظم بجای ایشان نشستہ اند و نیز یکبار دیدم کہ حضرت غوث الثقلین تشریف آوردند حضرت ایشان ہدیۂ نیازی از درون حجرہ آوردہ بخدمت آنحضرت گذرانیدند مرا الیقین حاصل شد کہ فیض قادری نیز درین خاندان شامل ست کہ فیض التفات غوث اعظم رح بصورت آنجناب متمثل شدہ دو بار بنظر آمد زبانی یکی از ثقات شنیدہ ام استاد ایشان مولوی باب اللہ ارادہ زیارت مزار فائض الانوار حضرت غوث الثقلین نمودہ اند آنحضرت در خواب ایشان آمدہ فرمودند فرزندم غلام محی الدین پیش شما تلمذی نماید دیدن او دیدن من ست حاجت اختیار پنج سفر نیست مولوی نعیم اللہ نوشتہ اند کہ یکبار پیراہن ایشان تبرکا پوشیدم آنچنان فیوض و برکات یافتم کہ گاہے بچنین حالات نرسیدہ بودم ایشان را در اورنگ آباد اصحاب فیض طلب بسیار جمع آمدند و صحبت افادہ گرمی گرفت مدتی در آنجا بودہ بحج رفتند زیارت حرمین شریفین دریافتہ در جوار خانہ خدا یا قریب مدینۂ مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم آسودہ **مولوی نعیم اللہ بہرائچی** عمدۂ خلفای حضرت ایشان جامع اند در علم معقول و منقول در وقت تحصیل علم

کہ بشغل باطنی پردازند در منامی بشارت یافتند کہ حصول این دولت بصحبت شیخ کامل مکمل وابستہ است و ہنوز وقت آن نرسیدہ پس بعد تحصیل علم طریقہ نقشبندیہ از حلقہ محمد جمیل کہ ذکر ایشان سابقاً گذشتہ گرفتہ بخدمت حضرت ایشان رجوع آوردند و بالتزام صحبت خدمت در چہار سال بمقامات علیہ این طریقہ رسیدہ بتجلیات ذاتیہ دائمی فائز شدند و خرقہ اجازت و خلافت یافتہ در وطن خود مرجع طالبان گردیدند و در صحبت ایشان فی الہار اجمعیت و حضور حاصل است بکمال استقامت بر طریقہ شریفہ و اتباع سنن نبویہ و اخلاق حسنہ آراستہ اند و گوشہ صبر و قناعت اوقات بیاد خدا معمور میدارند حضرت ایشان بحال ایشان عنایت بسیار داشتند چنانچہ از حال خود چنین نوشتہ اند کہ آنحضرت دربارہ فقیر فرمودہ اند صحبت چہار سال شما برابر صحبت دوازدہ سال دیگران است و از نور نسبت و فیض صحبت شما عالمی بہرہ ور خواہد شد و فتوحات دو جہانی حق سبحانہ شما را ارزانی خواہد داشت انتہی اللہ تعالی ایشان را با این کمالات سلامت دارد و کرامت اللہ و اسد علی بیگ را از اصحاب ایشان شنیدہ ام کہ با حوال نیک ممتاز اند **مولوی کلیم اللہ بنگالی رحمۃ اللہ علیہ** از خلفای جلیل القدر حضرت ایشان اند طریقہ از خدمت مبارک گرفتہ سالہا فیوض باطنی حاصل نمودند و بہ نسبت کمالات رسیدہ و اجازت یافتہ بوطن خود رفتند ایشان میگفتند مرا از مطالعہ مکتوبات شریفہ حضرت مجدد رضی اللہ تعالی عنہ محبت عقیدۂ قوی بخدمت ایشان پیدا شد و از انوار کلام شریف و تحقیقات ایشان دل را حضوری و آگاہی بر دوام حاصل گشت یکبار در خانہ قاضی مرشد آباد بضیافت بودم بمجرد خوردن طعام قضا حضور و صفا از باطن زائل شد و کدورتی بر دل طاری گشت کہ ہیچ عمل دور نمیشد اشتیاق صحبت ایشان غالب آمد کہ شاید بہمین التفات بزرگی آن صفا و حضور باز حاصل گردد بخدمت بزرگان رجوع آوردم ہیچ جا دل مرا جمعیت و آگاہی دست نداد بخدمت حضرت ایشان فائز شدہ بمجرد دیدار فائض الانوار دل را اطمینانی حاصل گردید طریقہ نقشبندیہ از حضرت ایشان گرفتم بحال فقیر توجہات فرمودند تا پانزدہ روز اثر توجہ در باطن خود نہ دریافتم آنحضرت میفرمودند کہ لطائف شما خوب جاری شدہ بندہ ساکت بودم روزی در راہی میرفتم ناگہان دل بحرکت آمد و آواز اسم ذات بگوش من رسید مضطر بساخت فقیر راقم حرکت دل ایشان بچشم سر عیان دیدہ ام حرکت ذکر مبتدی را خوش می آید اما کار دوام توجہ بخدا و خلوص در کار از ما سوا است ایشان میگفتند در مشکلی سخت درماندہ بودم و ہیچ اسباب برآمد کار بنظر نمی آمد ختم حضرت مجدد رضی اللہ تعالی عنہ بجہت روائے حاجت شروع نمودم در خواب دیدم کہ دریائی است زخار در نہایت طغیان باد صرصر طوفانی انگیختہ است و

من کشتی کاغذین میخواہم کہ از طرف روانی آب بیرون برم بغایت اضطراب دارم کہ با یخال رسیدن بساحل ممکن
نیست شخصی از غیب بمن گفت ہیم مدار کشتی تو بمدد حضرت مجدد بمنزل میرسد دیدم کہ باد ساکن شد و کشتی بخفاظت
تمام بمقصود رسید در دو سہ روز آن مشکل حل گشت رجوع فقیر در برآمد حاجات بجناب امام ربانی میشود و کار از غیب
بآسانی می شود رحمۃ اللہ علیہ **میر روح الامین رحمۃ اللہ علیہ** از سادات کبار قصبۂ سونی پت انداز خدمت
عزیزی طریقۂ قادری گرفتہ بشغل باطنی مواظبت می نمودند و بعضی اذکار خاندان شطاریہ از بزرگی اخذ کردہ بعجائب
واردات رسیدند می گفتند ذکر اسم ذات بمرتبہ بر من استیلا یافت کہ ہر جا اسم مبارک اللہ مشاہدہ می نمودم یکبار دیدم
کہ دیوار طرف قبلہ بشگافت و جمال کعبۂ شریفہ بیحجاب عیان گردید از روح اولیا بچشم سر زیارت می نمودم و حرارت
و شوق قلبی بقدر وقت داشتم امادل مرا اطمینانی نبود تا آنکہ بخدمت حضرت ایشان پیوستم جمعیت و طمانیت حاصل شد
و آنچہ آرزو داشتم بدست آمد ایشان سالہا بخدمت آنحضرت استفادہ نمودہ اند و بمقام اجازت طریقہ رسیدہ
از انجا ترقیات کردند نسبت ایشان تا بکمالات رسیدہ بود استقامت قوی داشتند حضرت ایشان میفرمودند ایشان
محمدی المشرب اند صاحب نسبت قوی در آخر عمر قرآن مجید حفظ میکردند حفظ تمام ناکردہ از نیجہان در گذشتند
سیوطی رحمۃ اللہ علیہ در شرح الصدور در حدیثی آوردہ کہ ہر کہ حفظ تمام ناکردہ میمیرد ملایک پیرا سیبی میرسند بمجرد
استشمام رائحۂ آن قرآن تمام یاد او میگردد فرزند ایشان میر غلام حسین کہ طریقہ از حضرت ایشان دارند در
واقعہ از روح عزیزی پرسیدند کہ از حال پدرم میر روح الامین بگو گفت در جوار ما تلاوت قرآن مجید مینمایند
سیوطی در ہمان کتاب بقول تلاوت اموات در قبر بسیار آوردہ و در حدیث ہست کما تعیشون تموتون و
کما تموتون تبعثون محتمل ہست کہ ایشان نیز تلاوت میکردہ باشند این تلاوت اموات بنا بر عادت و حفاظ
نفوس ایشان ہست و ورنہ ہیچ کلفتی نیست مدار تکلیف دنیا است یکی از اولیا گفتہ ہست اگر در بہشت نماز نیست
مرا بآن نیاز نیست لذت نماز و مناجات را زیادہ تر از لذات آخرت دانستہ آرزوی عبادت دارد در بہشت
آنچہ خواہد میسر بود و حصول رضوان اللہ اکبر بود **شاہ محمد شفیع رحمۃ اللہ علیہ** طریقہ از خدمت بزرگی گرفتہ
بالتزام صحبت مبارک حضرت ایشان کار باطن خود بمقامات بلند رسانیدہ بود و تجلیات ذاتیہ فایز گردیدہ
بیاد الٰہی وقت خوش داشتند **محمد واصل و محمد حسین** از خدمت یکی از عزیزان این طریقہ ذکر مراقبہ تلقین یافتہ
شصت و ہفت سال در صحبتش کسب انوار جمعیت نمودند و سکر حالات نقد وقت ساختہ تمام شب در بیخودیہای مراقبہ

بسر می برند بعد انتقال پیر خود بخدمت حضرت ایشان رسیده بتحصیل فیوض طریقه پرداختند دران نزدیکی
محمد واصل مُرد و در جوار حضرت خواجه باقی باللہ قدس اللہ سرہٗ مدفنی یافت محمد حسین در سالها بالتزام صحبت
آنحضرت ترقیات خوب نمود و کیفیات نیک پیدا کرد در سیر ولایت قلبی اشعار عاشقانه میخواند **فرد**
خنجر ناز تو تنها نه مرا کشته و بس ۔۔ یعلم اللہ که جهان جمله قتیل است و قتیل ۔۔ دلها را با هتزاز آورده ذوقی حاصل
میکرد در سیر سلوک تا به نسبت کمالات رسانید چون خود گیر استغراق نسبت قلبی بود از بیرنگی و لطافت نسبت مجددی
چندان محظوظ نگردید روزی فقیر بحال او توجه نموده بر کیفیات هر مقام آگاه ساختم گفت حالات کیفیات
هر مقام جدا جدا دریافتم اما نسبت کمالات بدر یافت من نمی آید گفتم امام طریقه حضرت مجدد حاصل این نسبت
عالی بجز جهل و نکارت نگفته اند کما ادراک و وجدان از تجلیات ذاتیه کوتاه پس چند مدت بصبر و جبر و صحبت
مبارک حاضر میشد هر گاه آن لطافت و بیرنگی قوتی یافت و در نیمقام قدمگاهی راسخ پیدا شد شکایتش
بشکر مبدل گشت اجازت تعلیم طریقه یافته بوطن رفت **شیخ غلام حسین تھانیسری** گزیده اصحاب
کارکرده حضرت ایشان اند در بلدهٔ پٹیاله بملک پنجاب علم فقه خوانده اند و از خدمت شیخ غلام قادر شاه
قادری طریقه قادریه گرفته با حضرت محمد میر هفت سال صحبت داشته صوفی عبد الرحمٰن خلیفه حضرت شیخ الشیوخ
محمد عابد را رحمة اللہ علیهم دیده بودند و توجهات گرفته از کثرت ذکر که هر روز پنجهزار نفی و اثبات بجنس نفس
تا هفت سال مینمودند جمعیتی حاصل فرموده بخدمت حضرت رسیده سالها التزام صحبت مبارک نمودند و توجهات
علیه در مراتب سلوک طریقه ترقیات کردند کار سیر و سلوک باطنی از تجلیات اسم الظاهر گذرانیده معاملهٔ باطن
خود بتجلیات اسم الباطن رسانیدند لهذا از گرمیهای حبس نفس و کیفیات ولایت و نفس ایشان تاثیر است
گرم شوق افزا و آزادی و بی تکلفی بسیار دارند و جدانیات ایشان در ادراک حالات باطن صحیح است در
راسپوره افغانان از ایشان طریقه گرفته اند و بتوجهات ایشان گرمی و حرارت قلبی کسب کرده فقیر اصحاب
ایشان را از کیفیات و برکات صحبت ایشان بهره دریافته دو کس را ازان جماعه ممتاز دیده ام درویشی با جذا
بودن هست سعادت کسی هست که عمر خود بیاد الٰهی و اتباع رسالت پناهی صلی اللہ علیه وسلم بسر نماید و سرمایهٔ
حیات نقد وقت خود فرماید ایشان بحج رفته بودند الحمد للہ که شرف زیارت حرمین شریفین یافته بسلامت مراجعت نمودند
مولوی عبد الکریم و مولوی عبد الحکیم از ملک پورب بعد فراغت از تحصیل علوم باستماع آوازهٔ

کمالات حضرت ایشان بحضور پر نور رسیده طریقۂ نقشبندیه گرفتند چند سال کسب فیوض انوار حضور و آگاهی
نموده بمقام اجازت رسیدند و بارشاد طالبان ماذون گشته بوطن فتند مولوی عبد الکریم در این وقات
قضا نمودند و مولوی عبد الحکیم انزوا گزیده و ترک ماسوا گفته در گوشۂ قناعت بیاد الٰہی پرداختند وقت نیمروز
اندکی طعام بمیزه خورده به تنهائی بمراقبه و ذکر مشغول میشدند لهذا در نسبت ایشان قوتی بسیار بهم رسیده مصدر خوارق
عادات گردیدند یکی از اغنیا پانزده هزار روپیه هدیه آورد که بردست شما بیعت میکنم از بس که قبول نکردند یکبار
بیماری مخدوم گل ولای آب وضوی ایشان تبرکا ببدن مالیده و غسالهٔ وضو استشفاءً نوش نموده در چند روز صحت
یافت ایشان را بظهور چنین کرامت قبولی پیدا شده و مرجعیتی پدید آمد اوقات و اعمال و احوال ایشان جای غبطه ما
پس ماندگان مقام بطالت است دل از التفات ماسوا رسته و جان بیاد مولی پیوسته در بروی خلق بسته سعادتی است
که مقصود دوستان خدا است **نواب ارشاد خان** از مخصوصان جناب حضرت ایشان اند بمکارم اوصاف
موصوف بودند و در محبت و اعتقاد آنحضرت شانی عالی داشتند که دست بهر کسی آنجا نتواند رسید بواسطهٔ محبت و صحبت
حضرت ایشان باوجود علائق بسیار نسبت اینخاندان کسب نموده اجازت ارشاد طریقه یافتند خدمتهای لائقه
آنجناب بجا آورده قربی و محبتی خاص پیدا نمودند ظفر علیخان فرزند ایشان طریقه از حضرت ایشان داشت مدتی است
که پدر و پسر هر دو ازین خاکدان بال تعلق افشانده بعالم جاودانی رخت اقامت کشیدند **غلام مصطفی خان**
رحمة الله علیه از اصحاب حضرت شاه ولی الله محدث رحمة الله علیه بحسن تربیت حضرت ایشان حظی وافر از نسبت
خاندان احمدی حاصل نموده در سلوک نسبت باطن تا تجلیات ذاتیهٔ دائمی رسیده اجازت تعلیم طریقه یافت چند کس را
مشغول یاد حق سبحانه نمودند باخلاق نرم آراسته بودند و تعظیم خلق خدا که مظهر کمالات الٰہی است بر ایشان سهل داشت
اوانی متوسلان خود را در تمام عمر بلفظ تو یاد نکرده اند همه را باحترام پیش می آمدند در وقت عطای تنخواه نوکران را
زیاده بر ما تقرر عنایت می نمودند بخدمت آنحضرت اخلاص تمام داشتند خدمتهای پسندیده بجا آورده بجناب الٰہی
قبولی بهم رسانیدند که خادم در ویشان در فیوض و برکات با ایشان است **نعم المال الصالح للرجل الصالح**
وصف ایشان بود حضرت ایشان بعد وقعه بر مزار ایشان تشریف فرما شدند تا ویری مراقب نشسته سر بر داشته
فرمودند سبحان الله اگر فقیر را بیقین معلوم شود که قبر من اینچنین محفوف انوار الٰہی خواهد شد نوبت شادیانه
خود بلند آوازه نمایم اینهمه ظهور مغفرت و رحمت از حسن اخلاص ایشان است **اخوند نور محمد قندهاری رحمة الله علیه**

از علم دین بہرہ داشتند طریقہ از آخون فقیر گرفتہ بورزش اذکار آنخاندان اجازت تعلیم طریقہ یافتہ بودند سوزی در سینہ وگدازی در دل داشتند اما در دل ایشان تسکین نمی یافت بخدمت حضرت رسیدہ طریقۂ نقشبندیہ گرفتند وسالہا کسب فیوض صحبت نمودند کار سلوک طریقۂ احمدیہ قریب بانتہا رسانیدند نسبت نورانی داشتند بخلوت وانزوا بسر میبردند بعد واقعہ حضرت ایشان گفتند کہ منصب نیابت آنحضرت ترویج طریقہ بمن رسیدہ از روح مبارک حضرت ایشان محمد معصوم واز حضرت خواجہ نقشبند قدس اللہ اسرارہما نسبتی تازہ بایشان یافتہ ام وولایت افاضات باطنیہ از خانۂ مغل انتقال نمودہ بخانۂ افغان رونق افزای احوال طالبان گردیدہ شخصی کہ بخدمت حضرت محمد زبیر مشائخ اینخاندان صحبت داشتہ میگفت انوار وبرکات باطن ایشان بسیار زیادہ شدہ گویا نہر خشکی بود کہ از زلال انوار جاری گشت وچند کس کہ بخدمت بجہۃ اخذ طریقہ رجوع نمودند نیز میگفتند کہ فیوض بسیار در خدمت ایشان حاصل میشود لہذا دعوہای عریض می نمودند کہ فیضی ولی مقامات کہ در صحبت حضرت ایشان مدت بسیار حاصل میشد باندک توجہ من نقد اوقات طالبان خدا میگردد بالجملہ بعمل وضبط اوقات بروضع طریقۂ احمدیہ آراستہ بودند اما عمر ایشان وفا نکرد در چند روز رخت حیات بربستند غفر اللہ لہ **ملا نسیم** از اجلہ خلفای حضرت ایشان سلوک باطنی در طریقۂ احمدیہ بتوجہات عالیہ آنحضرت قریب بانجام رسانیدہ خلافت کسب مقامات تا بکمالات تربیت کردہ وبطرق طفرہ تا آنجا کہ خدا خواست رسیدہ حالات نیک دارد در ہر سال از وطن بخدمت مبارک آمدہ انوار طریقہ حاصل می نمود در اخلاص ومحبت ومتابعت حضرت ایشان راسخ است ہیچکار بی اجازت آنحضرت نمیکند یکبار میخواست کہ قی نماید گلوی خود بند نمودہ بخدمت مبارک رسید کہ اگر اذن شود استفراغ بکنم لہذا بکمال متابعت آنحضرت از مقبولان بارگاہ الٰہی گشت طالبان بخدمت او رجوع آوردند وبیمن توجہ او بجمعیت وحضور میرسند زبانی شنیدہ ام کہ یکبار بر شخصی توجہ بجذبہ تمام نمودہ بود تاب نیاورده تا دیری اضطراب وبیتابی می نمود آخر بہمان حال رحلت حق پیوست ذات کثیر البرکات او بسیار غنیمت است بدرس علم وتعلیم طریقہ اوقات خوش می گذارد **ملا عبد الرزاق** در علم فقہ واصول مہارت تمام دارد وبالتزام صحبت مبارک حضرت ایشان حالات نیک پیدا کردہ ودر مدارج قرب الٰہی ترقیات نمودہ تا بکمالات فائز گردید اجازت تعلیم طریقہ یافتہ بافاضہ علم ظاہر وباطن صرف اوقات نیک دارد **ملا جلیل** بصحبت حضرت ایشان پیوستہ سالہا کسب انوار باطن نمود ونسبت باطن تا بکمالات رسانیدہ اجازت تعلیم طریقہ یافتہ بیاد مولی وقت خوش دارد وبہر کہ خدا خواست طریقۂ مشغولی باطن گفتہ بذکر آلہی دلش را زندہ ساخت **ملا عبد اللہ**

رحمة الله علیه بعلم وادب مردی بود صالحی بمن صحبت حضرت ایشان از ارباب حضور وآگاهی گردید چند روز
با ملا نور محمد صحبت داشت وبوطن خود رفته بکثرت ذکر ومجاهده در احوال قلبی سوختی پیدا کرد طالبان بسیار بروی
جمع آمده بتوجهات او بجمعیت حضور فائز شدند بعد انتقال وی برادرش که از خدمت شریف او باجازت تعلیم طریقه
رسیده بود صحبت حلقه ذکر گرم داشت وی نیز ودیعت حیات سپرده بزرگی را قائم مقام خود گذاشت ومردم بوی
رجوع دارند ملا تیمور طریقه از حضرت ایشان گرفته بمقام فنای قلبی رسیده احوال حضور وآگاهی نقد وقت خود
ساخت وبا ملا نور محمد صحبت داشته در وطن خود ریاضات شاقه اختیار نمود وبحفظ نسبت باطن جهد بلیغ فرمود
در نسبتش ذوق وشوق واستغراق پیدا شد ورجوع طلاب گردید مردم بسیار بر دست او انابت نمودند وکفار شیفته
تاثیرات گرم باطن مبارکش گردیده اسلام آوردند وبالتفات شریف او بشغل طریقه دارند رافضیان راجذب صحبت
گیرای او از اهل سنت وجماعت گردانیده مشغول بیاد خدا ساخت طالبان حرارت شوق در صحبت ملا نسیم از
جمعیت وطمانیت حظی یافته بخدمت وی رجوع آورده بمقصود خود رسیدند الحمد لله فالحمد لله از اصحاب حضرت ایشان
ملا اولیا وملا ابراهیم وشاه لطف الله وملا اسیف الدین ومحمد خان وخواجه محمد عمر وخواجه یونس وشیخ قطب الدین وشیخ محمد امین وشیخ
غلام حسین وغیرهم دیگر اعزه بمقامات قرب خدا امتیاز یافته روزنامه سوا بر تافته اند رحمة الله علیهم جمیعا **فصل** در ایراد
بعضی مکتوبات حضرت ایشان که بخلصان خود تحریر فرموده اند **مکتوب اول** برخوردار مکرر التماس تحریر
نسب وحسب از فقیر کرده اند چون فائده معتد بها بران مترتب نبود تغافل می نمودم اکنون که سماجت از حد گذشت
مجملے محرر میگردد ودریابند که درحقیقت سرمایه وجود فقیر در آغاز قطره آبی ودر انجام مشت خاکی است ودر عالم اعتبار نسب
این خاکسار بمبیت هشت واسطه بتوسط محمد بن حنیفه به شیر بیشه کبریا علی مرتضی علیه التحیة الثنا میرسد امیر کمال الدین
نام یکی از اجداد فقیر در هشتصد هجری بتقریبی از بلده طائف در مملکت ترکستان افتاد وبا صبیه یکی از حاکمان آنجا دوچار
که سردار الوس قاقشالان بود وصلت دست داد چون او را پسری نبود حکومت آن ناحیه تعلق باولاد ایشان
گرفت وقتی که همایون بادشاه مملکت هندوستان را از دست افاغنه سور متخلص گردانیدند ازان خاندان دو برادر
محبوبخان ومبابا خان نام را که بسبه واسطه بامیر مذکور میرسند همراه آورد احوال این هر دو در تواریخ اکبری مسطور است
ونسبت دری این بزرگان بخانواده امیر صاحبقران میرسد ونسب فقیر بهمه واسطه به بابا خان منتهی میگردد پدرم
بجرم خان مذکور که در عهد اکبری معدود بغی شده بود بعد کم منصبی گرفتار بود وعمری در خدمت اورنگ زیب بادشاه

گذرانیده آخر بدولت ترک دنیا مغرور و مفتخر گردید و بخدمت بزرگی از خلفای طریقه قادریه استفاده نموده در سال
هزار و صد و سی هجری انتقال از ین عالم فرمود در هزار و صد و سیزده ولادت فقیر و در عمر شانزده سالگی گردتیمی
برو نشست و در ربقهٔ کمر همت بسته دست از دنیا برداشت و پای همی از سر ساخته در راه فقر گذاشت علوم
متعارف در عهد پدر خوانده بود کتب حدیث در خدمت حاجی محمد افضل سیالکوٹی تلمیذ شیخ المحدثین شیخ عبد الله
ابن سالم مکی گذرانیده و قرآن مجید را از حافظ عبد الرسول دهلوی تلمیذ شیخ القرا شیخ عبد الخالق شوقی سند کرد
و ذکر طریقه نقشبندیه با خرقه و اجازت مطلقه از جناب حضرت سید السادات سید نور محمد بدایونی رضی الله تعالی
عنه که بدو واسطه بحضرت قیوم ربانی مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه میرسند گرفت و عمری در خدمت ایشان
بسر برده بعد وفات ایشان از مشائخ متعدده این طریقه استفاده نمود و آخر آستانه فیض اشیانه حضرت شیخ الشیوخ
شیخ محمد عابد سنامی رضی الله تعالی عنه که ایشان نیز بدو واسطه بحضرت مجدد رضی الله تعالی عنه میرسند جبهه نیاز
سود مدتی خدمت ایشان کرده خرقه و اجازت طریقه قادریه و سهروردیه و چشتیه حاصل نمود و تا امروز که هزار و صد
و هشتاد و پنج هجری است بحکم این حضرات از سی سال تربیت طالبان خدا مشغول است خدا خاتمه بخیر کند
ببرکت حبیبه صلی الله علیه وسلم **مکتوب دویم** در دفع اعتراض کاحوال متوسلان طریقه احمدیه موافق با دعوای
مقامات بلند انتهائیست فهو و ما دونه شبهه نوشته اند یکی آنکه خلفای حضرات سهرند دعوای مقامات بلند میکنند و
آثار آن مثل اولیای متقدمین از ینها بظهور نمی رسد دیگر آنکه مریدان خود را بشارتهای عالی میدهند و حالات
آنها دلالت بران بشارتها نمیکند و مساوات آن در ویشان با اکابر سابقین بلکه فضل بر آنها لازم
می آید و این معنی مستبعد می نماید جواب شبهه اول بدانند که بزرگان پیشین با وجود تحقق فنا دعوای کمالات علیا
کرده اند و کتب قوم ازین مقالات مملوست غایة ما فی الباب جماعه ازان طائفه با نها را این امور مامور بوده اند
و فرقه بحکم غلبه سکر معذور پس در شان ایشان نیز ازین هر دو احتمال یکی را تجویز می تواند نمود و هیچ کمالی غیر از
نبوت بالاصاله ختم گردیده و در مبدء فیاض بخل و دریغ ممکن نیست پس در حق این بزرگان حسن ظن را چه مانع است
آخر از صلحای مسلمین کسی مراد از ظهور آثار کمال اگر استقامت است که فوق کرامت است پس این معنی خود از
اقویای این طریقه بقوة ظاهر میگردد و ضعفا را اعتباری نه و اگر مقصود از آثار صدور خرق عادات و مکاشفات
است که منظور عوام است پس این مقدمات با جماع صوفیه نه از شرائط ولایت اند و نه از لوازم آن و مخفی نیست که

صحابہ کرام کہ افضل جمیع امۃ مرحومہ بودہ اند کمتر مصدر این امور گشتہ و چون مجاہدات و ریاضات این طریقہ بطور صحابہ و تابعین اتباع کتاب و سنت است اذواق و مواجید اہل این طریقہ نیز مشابہ اذواق ہمان جماعت است فلا تکن من المتمترین جواب شبہہ دویم آنکہ دریافتن آثار باطنی اہل کمال امر اسانی نیست علی الخصوص ادراک نسبت بکیف این طریقہ کار ہر عمر و زید نہ اما از اہل باب فراست صحیحہ مخفی نمی ماند و آثار ظاہری کہ کثرت طاعت و ریاضت و افراط ذوق و شوق و تجرد و انقطاع باشد اہل اخلاص و ریا و ارباب حق و باطل شریک اند و از صدور معاصی احیانا غیر معصومین ہیچ کس محفوظ نیست و حق اینست کہ بنا بر بعد زمان نبوت و قرب قیامت ضعف تمام در امور ظاہر و باطن راہ یافتہ است لیکن این بشارتہا بی حقیقتے نیست و مقصود این مشایخ از بشارت آنست کہ مرید از آنمقام نصیبی یافتہ نہ مثل ادلیای مشہورہ قوۃ و رفعتہ در آنمقام رسانیدہ تا مساوات با آنہا لازم آید و اگر مرد خوش استعدادی عمری درین کار جد و جہد بکار برد و شریک دولت آن بزرگان شود استحالہ ندارد **بیت** فیض روح القدس ارباز مدد فرماید دیگران ہم بکنند آنچہ مسیحا میکرد دیدہ اند کہ نسبت این حضرات انعکاسی ست مثل انطباع نور شمس در مرات و فرصتی می باید کہ انوار پیر لازم مرات مرید گردد و انعکاس مبدل بتحقق شود و مرید بمرتبہ کمال و تکمیل رسد پس در بعض اوقات عکس مقام در آئینہ باطن مریدی افتد و ہنوز آنمقام بتحقق نرسیدہ و پیر کشف دقیق و نظر تحقیق را کار نفرمودہ آن مرید را بشارت آن مقام میفرماید و بعد مفارقت آن نسبت کہ بشرط محاذات ظاہر شدہ بود در و باستتار می آرد پس آثار اگر ظہور ننماید و این اغلاط درین جزو زمان بسیار رواج یافتہ است کہ در پیران نسبت کشفی کمیاب است و مریدان بنا بر ضعف ہمت التماس بشارت مقام و اجازت ارشاد در اضطراب اند **مکتوب سوم در بیان لفظ نسبت بطور صوفیہ** پرسیدہ بودند کہ لفظ نسبت در اصطلاح صوفیہ چہ معنی دارد بدانند کہ نسبت در لغت عرب عبارت است از علاقہ بین الطرفین و در اصطلاح این قوم مراد است از علاقہ کہ میان حق جل شانہ و خلق واقع است کہ متکلمین تعبیر میکنند ازان بصفاتیت و مصنوعیۃ چون نسبت کمال ناکزیر و از ظاہر کتاب و سنت ہمین معلوم می شود و صوفیہ اگر وجودیہ اند تعبیر ازان نسبت بظہور وحدت در کثرت میکنند مثل ظہور آب در صور موج و حباب میگویند این کثرت اعتباری فراہم و وحدت حقیقی ما مطلق نیست و حاصل این تعبیر اثبات عینیۃ خلق است با حق و انعنی بتاویلات و تمثیلات مشروع و معقول می سازند و اگر شہودیہ اند نسبت اصل با ظل چون نسبت اضوای منبسطہ شمس با شمس میفرماید و ظل اینجا بمعنی تجلی است یعنی ظہور شی در مرتبہ ثانیہ و این کثرت ظلی نیز محل وحدت حقیقی شمس نمیتواند شد و این قدر فرق است

میانه تعبیر اول و ثانی که هرچند ظل را حقیقتے دیگر غیر از اصل نیست همان اصل در مرتبهٔ ثانی ظهور کرده خود را ظل وانموده است اما حمل مواطات یکی بر دیگری اینجا صحیح نیست و در امور اعتباریه صحیح است پس شهودیه باین تعبیر من وجه اثبات غیریتے می کنند بطوریکه در توحید وجود حقیقی خلل نکند و اینمعنی را از کتاب و سنت بآسانی میتوان استنباط کرد و تصویر معنی نسبت بطور اول از کتب صوفیه وجودیه باید دریافت بطور شهودیه اینست که نزد ایشان حقایق ممکنات در مرتبهٔ علم الٰهی مرکب اند از اعدام و وجود باینمعنی که اعدام اضافیه یعنی عدم العلم که معبر است بجهل و عدم القدرت که معبر است بعجز و غیرهما مفهومات متمایزه دارند و ثبوتی در علم الٰهی پیدا کرده اند و مرایای صفات حقیقیه که مقابل آن عدمات اند گردیده و انوار آن صفات در ان مرایا منعکس گشته و این مخلوطها مبادی تعینات عالم شده اند پس نزد ایشان اعیان ثابته فی العلم مرکب اند از اعدام اضافیه و ظلال صفات حقیقیه در مرات خارج ظلی که ظل خارج حقیقی است مصدر آثار خارجیه گشته اند پس اعیان خارجیه نزد ایشان بوجود ظلی موجود اند بوجود حقیقی و در خارج ظلی متحقق اند نه در خارج حقیقی که موطن تحقق وجود حقیقی است و در عالم هرچه هست از وجود و توابع آن ظلال و انعکاسها مستفاد است از حضرت وجود الحق جل شانه فلا موجود بالوجود الحقیقی فی الخارج الحقیقی الا الله فهذا هو التوحید وچون عدم منشا شر و نقص است و وجود مبدأ خیر و کمال و عالم مرکب است از عدم و وجود بلکه عدم ذاتی او است و وجود عاریتی ناچار عالم مجموعه حسن و قبح خواهد بود اما وجوه حسن مستفاد از حضرت وجود است و جهات قبح همه حاصل از طرف عدم پس هرگاه سالک بقوهٔ استعداد خود و جذب مشایخ که ظل جذبهٔ الٰهیه است ببسیر علمی از حضیض امکان بأوج وجوب قطع مسافتی که عبارت است از خرق حجب ظلمانی و نورانی که موافق حدیث در میانه حق و خلق واقع است و فرماید برکات آن نسبت محاذات که در میانه ظاهر و مظهر متحقق بود برفع این حجب که مانع انوار ظهور شمس حقیقته در مراة تعین سالک بود تمام بظهور میرسد و استیلای آن انوار آن آئینه را مستور میسازد اینحالت را بنسبت فنای تعبیر میکنند و بعد فنا لازم است که وجود موهوب از جناب قدس مناسب هر مقام عطا میفرمایند که سالک بآن وجود کار خانه بشریت و احکام شریعت را بر پا تواند داشت آنرا نسبت ببقای میگویند پس سالک اگر خرق حجب ظلمانی و نورانی تمامها کرده و از تجلیات صفات و شیونات گذشته تجلی ذات بحت مشرف شده و زمان نبوت باقی است نبی میگردد و بدرجهٔ عصمت که عبارت است از عدم احتمال صدور شر میرسد و اگر نه بقدر طی مسافت از امکان بسوی وجوب از عدم که شر صرف است و در ترقی افتد و بوجود حق که خیر محض است نزدیک تر میگردد

وچون ظلمات عدم در استیلاء انوار وجود مضمحل گشته است بیشتر مصدر خیری شود اما باحتمال وقوع شر احیانا ولی
ونائب نبی میگردد و تربیت و اصلاح نبی نوع خود میکند نسبت معنی انچه میگویند که انبیا معصوم اند و اولیا
محفوظ و این است معنی ظهور نسبت که در اصطلاح قوم است بر سبیل ایجاز بمشرب صوفیه شهودیه مجددیه رحمهم الله فافهم
والسلام **مکتوب چهارم در بیان علم حضوری و حصولی** مخدوما این سوال شما که بعد حصول فنا
که مستلزم دوام حضور است گاه غفلتی از جناب حق تعالی روی میدهد سبب چیست بدانند که بنای این شبهه
بر اشتباهی است بیانش آنکه علم بر دو قسم است حضوری و حصولی حضوری لازم نفس عالم است یا عین او است
چنانچه علم نفس بخود و عوارض خود و حصولی حصول صور معلومات است در مرآت ذهن بتوسط عقل و حواس
وسالک که بسیر علمی از حضیض امکان بأوج وجوب عروج مینماید این علم از قبیل علم حضوری است نه حصولی و کیفیت تعلق
علم حضوری عارف بجناب الهی است که نزد صوفیه وجود اشیا ظلی است نه حقیقی یعنی این کثرت که مرئی میگردد ظلال
حضرت وجود حقیقی اند و در خارج غیر وجود واحد متحقق نیست تعدد و تکثر ظلال از راه تکثر شئونات وجوه است
ظل تا وقتی که از اصل خود غافل است و از ظلیت خود آگاه نیست وجود مستقل برای خود در پندار ثابت می کند و در عین
تکلم بلفظ انا اشارة بهمان وجود وهمی می نماید چون قطع مسافت اصطلاحی قوم که عبارت است از رفع حجب نورانی
وظلمانی بین الحق والخلق که از حدیث ثابت است میسر شد میگردد و با اصل خود و اصل منشو خود را بیش از ظل آن
اصل نمی بیند و وجود خود و توابع انرا استعاراتی از جناب می داند و در می یابد که ظل را حقیقتی علیحده نیست بلکه همان
اصل در مرتبه ثانی بتعین ظلی ظهور کرده است آنزمان او را واضح می شود که شارع علیه مرجع انا و نفس امر اصل است
نه ظل از نگاه علم حضوری او که لازم این تعین ظلی او بود متعلق باصل میگردد و اشاره بلفظ انا او را راجع می شود باصل و
چون این اعتباری است از اعتبارات اصل ثانیا آن انا راجع بظل می کند و چون این حالت مستمر میگردد از اینرو دوام
حضور میگویند و این حضور را بعد تحقق فنا زوال نیست اگر گاهی فتوری در این حالت روی میدهد بفترت در علم
العلم واقع می شود نه در عین علم حضوری و علم حصولی عارف مثل عوام ناس باقی می ماند تا حواس باقیست تمشیت
امور بشری موقوف بر آن است و این علم را اصلا در جناب قدس بار نیست که حواس را در آن بارگاه دخلی نه و منشا
این شتباهات این است که ذهول علم العلم را فتور علم حضوری دانسته منکر دوام حضوری شوند حضرت فاروق رضی الله عنه
که فرموده است اصلی واجر الجبین اشارة باین هر دو علم است که تجهیز جبین تعلق بعلم حصولی دارد و حضور در صلوة از قبیل

علم حضوری است ظاهر است که صلوة آنجناب البته بحضور نخواهد بود و تدبیر جهاد بی تصور اسباب صورت نمیگیرد پس تا هر دو قسم علم جمع نشوند این هر دو کار در یک جزو زمان از نفس واحد متمشی نمیتواند گشت معنی قول خلیفه ثانی رضی الله عنه صحیح نمیتواند شد فافهم والسلام **مکتوب پنجم در بیان اجوبه شبهات که بر کلام حضرت مجدد نموده اند**

برخوردار از اجوبه شبهاتی که بر مقالات کرامت آیات قیوم ربانی مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه بزعم بیخبران وارد می شوند استفسار کرده اند بمطالعه درآمد و دریافتند که بنای این اعتراضات بر جهل است یا بر حسد و این رسم آلکار معمول قدیم اهل تعصب است در تکفیر شیخ اکبر رحمة الله علیه و اکابر و دگر رساله ها نوشته اند و حضرت مجدد در مکاتیب خود جوابهای همه شبهات بطریق رفع و حل تحریر فرموده و از اولاد امجاد ایشان حضرت شاه یحیی رحمة الله علیه رساله مفصل درین باب و حضرت مولوی فرخ شاه رحمة الله علیه رساله مسمی بکشف الغطاء عن وجه الخطا بطریق اجمال تحریر نموده اند و از مخلصان آنجناب مولانا محمد بیگ ترکی ثم المکی رساله مسمی بعطیة الوهاب الفاصل بین الخطاء والصواب مشتمل بر تفصیل اصول و اجوبه در رد رساله محمد برزنجی تلمیذ شیخ کردی ثم المدنی نوشته و بمهر علمای مذاهب اربعه دیار عرب مسجل و مسلم گردانیده و ماده حسد ظهور معارف غیر متعارف است از جناب ایشان که در قرن اول و ثانی شیوع داشته و بعد قرون ثلثه مشهود باخیر در پرده کمون رفته از خصوصیت طینت منوره ایشان که بقیت طینت مقدسه جناب رساله بوده بروز نموده اند ؎ نی نی تراز تربت یثرب گرفته اند ۔ نهان زشام و روم بسر هند هشته اند ۔ و انصاف آنست که اول در شان قایل مقامات نظر کنند اگر متبع کتاب و سنت است و اکثر اعمال و اقوال او موزون بمیزان شریعت است پس متشابهات کلام او را موافق محکمات کلام او تاویل کنند یا بعالم السر و العلانیه واگذارند و او را معذور دارند چرا که این قوم را عذرهای بسیار عارض میشوند گاه در غلبه حال عبارات ایشان برادات ایشان مساعدت نمیکند و گاه در معلومات کشفی بنا بر خلط وهم و خیال خطا واقع می شود و دران خطا مثل خطای اجتهادی معذور اند و گاه اطلاع بر اصطلاح ایشان میسر نمی آید پس بر غیر این امور ترک اعتراض لازم است خصوصا بر کرامت انتظام حضرت مجدد محض فضولی است که بنای طریقه ایشان بر اتباع سنت و مصنفات ایشان مشحون بهمین نصیحت و موعظت است و بیشتر سبب هیجان این فتنه انکار توحید وجودی است و اثبات توحید شهودی چرا که از زمان صد سال یعنی از عهد حضرت شیخ ابن عربی رحمة الله علیه تا عهد مبارک ایشان ادعیه اسماع و اذهان مردم از مسئله وحدت وجود مملو بوده است و انکار حضرت مجدد بر توحید وجودی نه مثل انکار

علمای ظاهر است بلکه از مقامی که وجودیه تکلم می کنند تصدیق و تسلیم آن می نمایند این قدر است که مقصود اصلی را فوق این مقام میفرمایند و غیریتی فی الجمله بین الحق والخلق هنجی که منحل وحدت وجود حقیقی که متحقق در خارج حقیقی است نگردد و ثابت می کنند بخلاف وجودیه که در میانه حق وخلق عینیته اثبات می نمایند و لتصویر مسئله وحدت وجود و وحدت شهود در دو مکتوبی دیگر نوشته شده والسلام **مکتوب ششم در جواب شبهات** بعد حمد وصلوة از فقیر جانثار جانان مولوی صاحب مهربان سلمه الرحمن مطالعه فرمایند که التفات نامه طولانی مشتمل بر شبهاتی که همه متوجه مقالات کرامت سمات حضرت قیوم ربانی مجدد الف ثانی رضی الله عنه بود ورود فرمود مخدوما این شبهات از عدم اطلاع بر مصطلحات آنجناب ناشی شده اگر میسر شود مجلدات ثلاثه مکاتیب حضرت ایشان مطالعه فرمایند خاطر جمع خواهد شد و فقیر امتثالا للامر حرفی چند می نگارد باید دانست که حضرات صوفیه لفظ وجود را بر سه معنی اطلاق می نمایند یکی وجود بمعنی کون حصول که امر انتزاعی و معقول ثانوی است دویم وجود منبسط که منشا انتزاع معنی اول و معبر بظاهر وجود همه اوست و بدیهی است که این هر دو وجود از حضرت ذات تعالت وتقدست متاخرند و ذات باین هر دو وجود و مصدر آثار نمی تواند شد سیوم وجودیکه اول الاوایل و مبدا المبادی است و بزعم قوم عین ذات است و ذات بآن وجود مصدر آثار است و حضرت ایشان امیگویند که ذات او تعالی خود مصدر آثار خود است و هرگاه وجود و ذات هر دو در حقیقة یکی باشند صدور آثار خواه بوجود منسوب باید کرد و خواه بذات مطلب واحد است پس اختلاف راجع بنزاع لفظی است تسلسل را اینجا چه دخل است و نخاشی حضرت ایشان از اطلاق لفظ وجود بر ذات او تعالی و تجنب از حمل بالمواطات یکی بر دیگری از راه احتیاط است که در لسان شرع این اطلاق وارد نشده و صفات و اسمای الهی توقیفی اند و شبهه دیگر که در مبحث حقیقة محمدی فضل حقیقت کعبه بر حقیقت محمدی است صلی الله علیه وسلم از مکتوبات جلد ثالث رفع میشود و تحریر جوابهای آنها طول دارد و آنچه در تاویل قول حضرت غوث الثقلین رضی الله عنه قدمی هذه علی رقبة کل ولی الله نوشته اند اگر مخصوص بمعاصرین دانند چه نقصان عاید بجناب آنحضرت می شود و استثنای متقدمین خود از این حکم بحکم ادب لازم است که بعضی از آنها اجداد و مشایخ آنحضرت اند بحکم حدیث مرقوم لایدرک اولهم اخرهم استثنای متاخرین نیز مجوز است چرا که تقدیم و تاخیر امر نسبی است و هر متاخری را متاخر لیست پس ممکن است که متاخر آنحضرت از آنحضرت افضل باشد فقیر در تفرقه حق و باطل در التفات نامه امور بودم والسلام

صلعم اللهم ارنا الحق حقا وارنا الباطل باطلا والسلام **مکتوب هفتم در بیان فضل حضرت غوث الثقلین بر حضرت مجدد** بعد حمد وصلوة از فقیر جانثار جانان مطالعه فرمایند که التفات نامه مشتمل بر

استفسار فضل کی بردیگری ازین ہر دو جناب یعنی جناب قیوم ربانی مجدد الف ثانی ومحبوب سبحانی شیخ عبد القادر جیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہما سید مجدد ما فضل بر دو قسم است جزی وکلی وظاہر است کہ سوال از فضل جزی نیست مناط فضل کلی زیادت قرب الٰہی است و اینمعنی امر باطنی است عقل را باین مقولہ کاری نیست مگر از کثرت و قلت مناقب سراغی بمطلب میتواند برد اما افادہ قطع نمیتواند کرد و نقل عبارت از کتاب و سنت و اجماع قرن اول است بدیہی است کہ وجود مبارک این ہر دو بزرگ از زمان ورود کتاب و سنت و وقوع اجماع متاخر است و اصول ملت شرع ازین امر ساکت و کشف محتمل خطا است بر مخالف حجت نیست و اقوال مریدان کہ خالی از غلو محبت پیران نمی باشند از اعتبارات ساقط است و نیز صاحب کشفی کہ احاطہ کمالات این حضرات بکند و حکم بجزم بر فضل کلی طرفی از طرفین نماید بنظر نمی آید پس طریق اسلم تفویض این امر بعلم الٰہی و سکوت ازین فضولیہا است مقرر فضایل این ہر دو بزرگ باید بود و درین باب لباس ادب باید کشود کہ این مسئلہ از ضروریات دین نیست کہ تکلم دران ضرور باشد و از دیوانگیہای عشقی کہ ما را بجناب حضرت مجدد است دم زدن مناسب نیست کہ حرف از عالم عقل می رود ؎ ہرگز در بیش کم نمیباید زد ؎ از حد برون قدم نمیباید زد ؎ عالم ہمہ مرات جمال ازلی است ؎ می باید دید و دم نمیباید زد ؎

مکتوب ہشتم در تطبیق دو مفہوم کہ از کلام حضرت مجدد معلوم می شود و مخدوما نوشتہ اند کہ مکشوف حضرت مجدد در مسئلہ حقایق ممکنات آن است کہ در مرتبہ واحدیت کہ عبارت از تفصیل کمالات الٰہیہ در خانہ علم الٰہی است در مقابلہ ہر صفت کمال عدم اضافی آن صفت بثبوتی تمایزی پیدا کردہ است در مقابلہ صفت علم عدم العلم کہ معبر بجہل است و در مقابلہ صفت قدرت عدم القدرت کہ معبر بعجز است و قس علی ہذا و آن اعدام متمایز بنا بر مقابلہ و محاذات مرایا و مجالی انوار و ظلال آن صفات گشتہ مبادی تعینیات عالم حقایق ممکنات شدہ اند آن اعدام بجای مواد آن حقایق اند و آن عکوس و ظلال بجای صور حالہ اند دران و بنا بر ہمین امتزاج اعیان خارجیہ ممکنات کہ بر مسطر آن حقایق مصدر آثار شدہ اند وجود و عدم ہر دو را قبول می کنند و بہمین جہت مصادر خیر و شر میگردند و نیز مکشوف آنحضرت است کہ مبادی تعینیات حضرات انبیا علیہم الصلوٰۃ والسلام صفات اند کہ اصول ظلال مذکورہ اند و وجود و جوبی دارند پس باید کہ در حقایق این حضرات عدم داخل نباشد و حال آنکہ این حضرات نیز از ممکنات اند و حقیقت ممکن موافق تحقیق ایشان تخلط عدم نمی باشد و جہ تطبیق چیست مخدوما چون مقابلہ و محاذات در میانہ اعدام متمایزہ و وجودات صفات مقدسہ در مرتبہ علم الٰہی مقرر شد پس چنانچہ اعدام مجالی صفات گشتہ اند صفات نیز مرایای آن اعدام گردیدہ اند اما اینجا حالہا بالعکس است در اینجا صفات

بجای ماده و اعدام بجای صور حالانکه جهت عدم در هیچ صورت ضعیف واقع نشده و جهت وجود قوی و همین جه حضرات انبیا علیهم السلام معصوم اند و مصدر شر نمیگردند و وجود خارجیه ایشان عدم و وجود هر دو را قبول میکنند و این قدر دخل عدم در حقایق این حضرات برای ثبوت امکان کافی است والسلام

مکتوب نهم در بیان معنی قول صوفیه که صوفی تا خود را از کافر فرنگ بدتر نه بیند از کافر فرنگ بدتر است

پرسیده بودند که صوفی تا خود را از کافر فرنگ بدتر نداند از کافر فرنگ بدتر است یعنی چگونه راست آید که صوفی البته مومن گاه عالم متقی می باشد و در حالت صحو و افاقت علم او صاف و اعراض خود دارد و مناط فضل فردی بر فرد دیگر از افراد یکنوع همین اوصاف و اعراض اند نه ذات و حقیقت مشخص پس صوفی با وجود علم با تصاف کافر فرنگ بکفر و معاصی و علم با تصاف خود بایمان و فضایل دیگر چگونه خود را بدتر می تواند دانست و اگر بتکلف چنین بداند آن فضایل را از ان رذائل بدتر دانسته باشد و فساد این عقیده شرعا و عقلا بدیهی است جواب مخدوما بمذهب حضرات مجددیه ما حقایق ممکنات مرکب اند از اعدام اضافیه و ظلال صفات حقیقیه یعنی آن اعدام بنا بر تقابل اسماء و صفات در علم الهی ثبوت پیدا کرده و مرایای انوار اسماء و صفات گشته و مبادی تعینات عالم گردیده و در خارج ظلی که ظل خارج حقیقی است بصنع خداوندی بوجود ظلی موجود شده اند و بنا بر این ترکب عدم و وجود مصدر آثار خیر و شر گشته اند از جهت عدم ذاتی کسب شر می نمایند و از جهت وجود ظلی کسب خیر و مخفی نیست که در عالم حس هر گاه شخصی بر مراة ممتلی از انوار شمس نظر می کند بلا خطا اول همان انوار را می بیند نه مراة را چرا که مراة در شعشعان انوار مختفی و مستور گشته است و هر گاه مراة الفرض در خود نگاه کند بلا خطا اول همان تعین مراتی خود را خواهد دید نه انوار را چرا که نظر او بر ظاهر نیست پس نظر صوفی بر ظاهر اشیاء بغریزه و خسیسه بر جهت وجود آن مظاهر که در آنها ظاهر شده است مصدر خیر گشته می افتد و چون در خود نظر می کند نگاه او بر جهت عدم که ذاتی اوست منشا شر است خواهد افتاد و خود را از خیر و کمال مطلقا عاری خواهد دید و خیر و کمال عاریتی را که از جهت وجود کسب کرده از ان خود نخواهد یافت ناچار خود را از کافر فرنگ و دیگر اشیای خسیسه بدتر خواهد فهمید از اینجا معلوم شد که مقصود قایل این قول آنست که صوفی کامل خیر و کمال را اصلا منسوب بخود نمی نماید و مستعار میداند و همین است معنی فنای تام و حاصل شهود صحیح و اگر صوفی را نظر بر جهت وجود و انوار مستعاره می افتد و جهت مراتب او که عدم است مستور میشود از دو عوی انا الشمس سر بر می زند و همین است سر انا الحق گفتن حسین بن منصور رحمة الله اگرچه آنجناب در وجد خود معذور بود اما در وجد خطا کرد از غلبه سکر و جهت

وجود وجہت عدم تمیز متوانست کرد وبسیاری ازسالکان این راہ را ازینجہت غلاط واقع می شود والا من عصمہ اللہ تعالی
برکۃ حبیبہ صلی اللہ علیہ وآلہ وصحبہ وسلم

مکتوب دہم در دفع شبہ کہ مزیت صبر ولی کہ بہ بلای شدید مبتلا بود ودعا برائے دفع آن نہ نمود بر صبر حضرت ایوب پیغمبر علیہ السلام کہ دعا بجہت دفع بلا فرمود لازم می آید

نوشتہ بودند کہ بزرگی ببلای شدید مشابہ بہ بلای حضرت ایوب علیہ السلام مبتلا بود وبزرگی دیگر بعیادت او رفت وپرسید چہ حال داری جواب داد کہ حال ظاہر است وہنوز رب انی مسنی الضر نگفتہ ام یعنی مثل ایوب علیہ السلام بستوہ نیامدہ ام وامان وزنہار نخواستہ در نصوص مقام صبر این ولی ارفع از مقام صبر آن نبی معلوم می شود وچون مقام صبر پس رفیع است فضل ولی بر نبی لازم می آید حل این شبہ باید فرمود وجواب مخدومی در بادی نظر این شبہ وارد می شود واگر تامل کنند محل شبہ نیست بیانش آنکہ اگرچہ حضرت ایوب علیہ السلام رب انی مسنی الضر وانت ارحم الراحمین ونیز انی مسنی الشیطان بنصب وعذاب گفتہ واین آیات بظاہر دلالت بر بیتابی وبیصبری دارد لیکن او سبحانہ جل شانہ کہ عالم السر والضمائر است میفرماید انا وجدناہ صابرا نعم العبد انہ اواب پس معلوم شد کہ این بیصبری آن جناب نیز متضمن لطیفۂ دیگر از صبر بودہ واگر نہ حقتعالی باوجود ظہور بیصبری اثبات صبر آنحضرت میفرمود سر شریف انست کہ نفس شریف آنحضرت مدت طویل بر انواع بلا از ہلاک اموال واولاد وشدت مرض وفقر واہانت وحقارت مردم نسبت بوی صبر نمود چون دید کہ وقت نزول رحمت رسید دانست کہ کشف این کربت بتضرع وزاری معلق است اوب این وقت بیصبریست ترقی از مقام صبر کردہ بمقام رضا کہ فوق جمیع مقامات قرب است رسید وبرعار بیصبری صبر فرمود وبتضرع وزاری در آمد ودر صلہ این ادب ممدوح بہ نعم العبد گردید وخلعت منصب نہ اواب پوشید کہ اواب مشتق از اوب است یعنی رجوع بہوای نفس خود کہ رعایت صبر چندین سالہ باشد نکرد بلکہ برضای حقتعالی رجوع نمود والحمد للہ کہ حقتعالی بداد آن جناب رسیدہ باوجود بیصبری ظاہر حال باطن او را منظور داشتہ اثبات صبر او فرمود وگفت انا وجدناہ صابرا نعم العبد انہ اواب وآنچہ حضرت شیخ اکبر رحمۃ اللہ وفص ایوبی میفرماید کہ الصبر حبس النفس عن الشکوی الی الغیر وحضرت ایوب علیہ السلام شکوہ بسوی غیر نکردہ بجناب خداوندی عرض حال خود نمودہ پس ترک صبر نمودہ جواب این شبہ نمیتواند شد چرا کہ چون این ولی بجناب الٰہی نیز درین باب زاری نکردہ ودم نزدہ زیادہ صبر آن ولی

ترجمہ
ایوب بن موص
رسانیدند خداوند
شفق فرمود
بکشی ۱۲ ۵۲
را پیغمبر ساختند
شیطان بمن رنج
وعذاب ۱۲

صبر ایوب
صبر ایوب
نقص از
شکایت
کردن بجناب
۱۲
صبر ایوب
۱۲

بر صبر این نبی باقی است ایجا مقصود دفع فضل علی است بر نبی و آن ولی بیچاره که از مذاق کمالات نبوت و عبودیت و کمال مقام رضا خبر نداشته از غلبه سکر ولایت هر چه گفته در آن معذور بوده والسلام

مکتوب یازدهم در بیان ذکر جهر و ذکر خفی

بعد حمد و صلوة مخفی نماند که طائفه از فقهای حنفیه در انکار ذکر جهر غلو نموده فتوی بحرمت داده اند و بعضی از محدثین باثبات مشروعیت ذکر جهر کرده و پی فضل جهر بر خفی افتاده اند و هر دو فریق براه افراط و تفریط رفته اند و از مبحث انصاف سخن نگفته اند و اینمقام تنقیح میخواهد و محاکمه میطلبد باید دانست که معنی لفظ ذکر که عبارت از یاد کردن است منحصر است در سه قسم یکی ذکر لسانی است بی ضمیمه آگاهی قلب و این معنی از اعتبار ساقط است و داخل اقسام غفلت دویم ذکر قلبی است بی حرکت لسانی و اینمعنی در اصطلاح صوفیه معبر است بذکر خفی و بنای مراقبات این قوم بر آن است معمول ایشان در جمیع طرق و آن بر دو وجه است یا حضور ذات بحت مذکور است بملاحظ صفتی و یا بملاحظ صفات او و این هر دو بوجه ما موخوذ است از آیه وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ۝ دوم استحضار مذکور است بملاحظ منسوبات او از الاء و نعماء و این طریق استدلال است از اثر بمؤثر و این معنی در لسان شرع معبر بفکر است و مفید است زیادة یقین بالله و کتاب و سنت از فضایل اوملو است و قسم سیوم از اقسام ثلثه ذکر لسانی است با ذکر قلبی معا و این اکمل اقسام ذکر است و این نیز دو وجه دارد و یکی اکتفای ذاکر است در ذکر کردن بر اسماع نفس خود و همین است ذکر خفی و در زبان شرع ماخوذ است از آیه ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ۝ دویم اسماع غیر است که در شرع مسمی بجهر است و در مواقع خاص فضل است از خفی نه مطلقا بنا بر حکمتی چنانچه اذان و قرارت بجهر در صلوة جهریه که ایقاظ نائمین و تنبیه غافلین از آن منظور است و حکمتی که در ذکر خفی است سلامت نفس عملست از فساد سمعه و ریا که مانع است قبول عمل را و فضل ذکر خفی بر ذکر جهر بنصوص کتاب و سنت ثابت است مطلقا بلکه از فحوای حدیث إِنَّكُمْ لَا تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلَا غَائِبًا منع جهر معلوم می شود و ذکر جهر با کیفیات مخصوصه و نیز مراقبات با اطوار معموله که در قرون متاخره رواج یافته از کتاب و سنت ماخوذ نیست بلکه حضرات مشائخ بطریق الهام و اعلام از مبدء فیض اخذ نموده اند و شرع ازان ساکت است و داخل دائره اباحت و فائده دران متحقق و انکار آن ضرور نه و ظاهر است آنچه از کتاب و سنت ثابت بود و افضل است از غیر آن اگرچه مباح باشد و مفید بود و تعلیم کلمه طیبه از آنحضرت صلعم علی ابن ابی طالب رضی الله تعالی عنه بجهر که از حدیث شداد ابن اوس ثابت شده است بجهر متوسط خواهد بود نه بجهر کذائی چرا که در اول این حدیث است که آنحضرت به بستن در امر نمود بعد ازان تعلیم ذکر فرمود این معنی مشعر است باخفا فی الجمله و

گفتگو در جواز و عدم جواز جهر نیست بلکه در فضل کمی و بیشی است پس دعوی نفی فضل ذکر جهر مطلقا بر ذکر خفی انکار نصوص است و انکار جمیع اقسام ذکر جهر نیز همچنین چرا که جهر در بعض مواقع نیز مشروع است و اثبات مسنونیت ذکر خفی بمعنی مراقبات معموله و نیز اثبات مشروعیت ذکر جهر یکه در متاخرین مروج است فضولی است چه جای اثبات فضل آن و آنچه بعضی ابنای زمان بشر مکابره مینمایند از طرفین مقبول نیست ولایق التفات نه و افراط و تفریط مستقبح است و اعتدال مستحسن خیر الکلام ما قل و دل والسلام علی من اتبع الهدی و الزم متابعة المصطفی علیه التحیة والثنا **مکتوب دوازدهم در سماع** مخدوما در مسئله سماع در میانه ائمه فقها و حضرات صوفیه رحمة الله تعالی علیهم اجمعین اختلاف قوی است فرقه اولی میگویند که سماع مطلقا حرام است بنا بر مصلحت سد باب افراط و فرقه ثانیه میفرمایند که بالاطلاق حلال است باقتضای غلبه ذوق و حال و انصاف آنست که سماع بر دو قسم است یکی آنکه شخصی که محل فتنه نباشد کلامی موزون بالمعنی موزون بیمد اخانه مخدور شرعی انشاد نماید و فسادی ازان در باطن مستمعین نزاید بلکه سروری یا حزنی در قلب پدید آید این قسم سماع البته مباح است که مرکب از دو امر مباح که کلام موزون و صوت موزون باشد چرا غیر مباح گردد و نیز در قرون اول در تقریبات مشروعه مثل نکاح و قدوم اکابر معمول بوده و اتقیا و علماء ائمه احیانا آن را بکار بردند چنانچه از کتب احادیث ظاهر میشود و اما این عمل ازان بزرگان بر سبیل اتفاق واقع میشد نه بطریق التزام قسم دویم آنست که غالیان متاخرین رواج داده اند و آن را بحد گرفته و امور غیر مشروعه را دران خلط نموده اند این قسم بقدر مداخله امور غیر مباحه از کراهت بحرمت خواهد رسید و اعتقاد اباحت محرمات متفق علیها بکفر خواهد انجامید و اینکه جماعتی از ارباب کمال رغبت بسماع مباح نیز ندارند از خصوصیات ذوقی است نه از احکام شرعی مثلا شارب خرمیل بنقل شیرین نمیکند و آنکه معتاد باقیون است رغبت بنقل نمکین نمی نماید با آنکه یکی نقل دیگری را حرام نمیداند همچنین حضرات سلسله چشتیه که نشاء لبسبت اینها بنشاء خمر مشابه است از شور نغمات متلذذ میشوند نه بسکوت و حضرات طریقه نقشبندیه که نشاء لبسبت شان بر بودگی افیون مناسبت است از سکوت خظ میبرند نه از شور و هنگامه پس منشاء این خلاف ذوق و طبع است نه دین و شرع و اکابر جمیع طرق حقه تابع دین و ملت اند نه متبع هوا و طبیعت و نیز همه را اجتناب از غیر مباح متفق و تهلای هر دو طرف از اعتبار ساقط اند و افراط و تفریط ممنوع است و تفصیل این مسئله از کتب مبسوطه محققین مثل امام حجة الاسلام غزالی و شیخ الشیوخ سهروردی و غیرهما باید طلبید و الحمد لله که فقیر از سماع غیر مباح تائب سماع مباح را تارک و در عقیده اباحت و غیر اباحت آن تابع کتاب و سنت است و تکلم از ذوق و وجدان زیاده ازین ضرور نیست از کتب قوم ظاهر است که ارباب احوال صحیحه مقامات سنیه در سماع مباح جا نهاده اند و هر که از مذاق علماء صوفیه واقف است و عقل سلیم و ذوق صحیح دارد قدر این تحریر میداند و بس خیر الکلام ما قل و دل والسلام

مکتوب سیزدهم در بیان مسئله جبر و اختیار مخدوما در مسئله جبر و اختیار علما سخنها گفته اند هنوز تشویش خاطر باقیست چرا که عقل را در ادراک بعض مقدمات دینی کافی نیست و گرنه در اصلاح امور عباد حاجت بنزول وحی نمی افتاد باید دانست که ادعای اختیار مستقل و جبر محض هر دو مستلزم انکار کتاب و سنت است زیرا که اعمال عباد مثل اعیان اینها بحکم نص جلی مخلوق اوست سبحانه پس اختیار تام کجا و همچنین مواخذه از مجبور صرف ظلم است و ظلم بحکم شرع و عقل مسلوب است از جناب رب تعالی جل شانه پس جبر محض چرا و بدیهی است که افعال ما مثل حرکات مرتعش نیست بلکه مسبوق بعلم و اراده و قدرت است و همین است حصه اختیار و معنی فعل اختیاری لیکن ظهور این هر سه قوت باختیار ما نیست هرگاه میخواهند از مبدا فائض میکنند و همین است حصه جبر و معنی فعل اضطراری و چون اختیار تام و جبر محض هر دو متحقق نشد پس امر بیست متوسط چنانچه از جواب مشهور امام زین العابدین رضی الله تعالی عنه در مقابل سوال امام حسن بصری رحمه الله مستفاد می شود لا جبر و لا تفویض و لکن امر بین امرین و همین امر متوسط بسان شرع معبر است بلفظ کسب باین لفظ را خبر بر افعال عباد اطلاق نمیکنند پس معلوم شد که افعال ما مخلوط جبر و اختیار است و همین قدر اختیار ضعیف مناط تکلیف است و بس و بر عایت ضعف اختیار ربنا نهاده اند که رحمت را بر غضب سبقت داده اند با آنکه هیچ صفتی از صفات آلهیه بر صفت دیگر سبقت ندارد و هرگاه افعال رب تعالی مسبوق بعلم و اراده و قدرت است و بعلا و مسبوقیته این هر سه صفت افعال عباد مشابهتی من وجه با فعال او سبحانه دارند و بحرکات مرتعش که مجبور محض است اصلا مناسبت ندارند اگر محاسبه باین افعال متوجه شود منافی عدالت نیست و بر طور صوفیه ثبوت حصه اختیار بدینوجه می تواند که مظاهر حضرت وجود در هر ذره از ذرات کائنات بتمامه است با کمالات مندمجه او به ظهور جزوی است از جزای چرا که حضرت وجود بسیط حقیقی است متجزی نمیگردد و ازین راه میفرمایند کل شیء فیه کل شیء و چون اختیار نیز صفتی و شانی است از صفات و شیونات حضرت وجود پس باید که در هر مظهری از مظاهر خصوصا در انسان که مشرف است بمنصب خلافت حصه از صفت اختیار هم متحقق باشد اگرچه ضعیف باشد و بنای تکلیف امر و نهی بران بود و السلام علی من اتبع الهدی و الصلوة علی خیر الوری

مکتوب چهاردهم در بیان آئین کفار هند پرسیده بودند که کفار هند مثل مشرکان عرب بی اصلی دارند یا آنرا اصلی هست و منسوخ شده و در حق پیشینیان اینها چه اعتقاد باید کرد مختصری از روی تحقیق و انصاف مرقوم میگردد بدانند که تدبیر اهل هند معلوم میشود این است که رحمت آلهیه در وقت آغاز پیدایش نوع انسانی برای اصلاح معاش بی مسمی به بید که چهار دفتر دارد مشتمل بر احکام امر و نهی و اخبار ماضی و مستقبل است بتوسط ملکی بر ایشان نام که آله و جارحه ایجاد

عالم است فرستاده و مجتهدان اینها از ان کتاب شش مذهب استخراج نموده بنای اصول عقاید بران گذاشته این فن را
دهرم شاستر نامیده اند یعنی فن ایمانیات که علم کلام باشد و افراد نوع انسانی را چهار فرقه مقرر نموده چهار مسلک
ازان کتاب برآورده برای هر فرقه مسلکی قرار داده بنای فروع اعمال را بران نهاده اند و این فن را کرم شاستر
خوانده اند یعنی فن عملیات که علم فقه باشد و چون نسخ احکام را منکر اند و بحکم عقل مناسب طبایع اهل هر مدت و زمان
تجویز تغیر اعمال ضرور است و عمر طولانی عالم را اچار حصه ساخته هریکی را اچاگ نام کرده برای اهل هر چگ طور علی ازان
هر چهار دفتر اخذ نموده اند و آنچه متاخرین اینها تصرفات کرده اند از اعتبار ساقط است و جمیع فرق ایشان در توحید
باریتعالی اتفاق دارند و عالم را مخلوق میدانند و اقرار بفنای عالم و جزای اعمال نیک و بد حشر و حساب دارند
و در علوم عقلی و نقلی و ریاضات و مجاهدات و تحقیق معارف و مکاشفات اینها را ید طولی است و عقلای اینها فرصت
عمر آدمی را چهار حصه قرار داده حصه اول در تحصیل علوم و دویم در تحصیل معاش و اولاد و سیوم در تصحیح اعمال و
ترویض نفس و چهارم در شوق انقطاع و تجرد که غایت کمال انسانی است و نجات کبری را آنرا مهاتمکت برآن
موقوف است صرف می نمایند و قواعد و ضوابط دین اینها نظم و نسق تمام دارد پس معلوم شد که دین هر نبی بوده است
و نسخ شده و از ادیان منسوخ غیر از دین یهود و نصاری نسخ دینی دیگر در شرع مذکور نیست حال آنکه نسخ بسیار
در معرض محو و ثبات آمده و باید دانست که بحکم آیه کریمه وان من امة الا خلا فیها نذیر و کریمه ولکل اما
رسول و آیات دیگر در ممالک هندوستان نیز بعثت انبیا و رسل علیهم السلام واقع شده است احوال آنها
در کتب اینها مضبوط است و از آثار آنها ظاهر میگردد که مرتبه کمال و تکمیل داشته اند و حجة عامه رعایت مصالح
عباد را درین مملکت وسیع نیز فرو نگذاشته و پیش از بعثت خاتم الرسل صلی الله علیه وسلم در هر قومی پیغمبری
مبعوث شده و اطاعت و انقیاد همان پیغمبر بران قوم واجب بوده نه اتباع پیغمبر قوم دیگر و بعد ظهور پیغمبر ما
که خاتم المرسلین است صلی الله علیه وسلم و مبعوث است بکافه انام و دین او ناسخ ادیان است شرقا و غربا احدیرا
تا انقراض زمان مجال عدم انقیاد و وی نمانده پس از آغاز بعثت او تا امروز که هزار و صد و هشتاد سال است
هر که بادی نگردیده کافر است نه پیشینیان و چون شرع بحکم آیه کریمه منهم من قصصنا علیك و منهم من لم
نقصص علیك از بیان احوال اکثر انبیا ساکت است و درشان انبیاء هند سکوت اولی است نه ما را جزم بکفر و هلاک
اتباع آنها لازم است و نه یقین به نجات آنها بر ما واجب ماده حسن ظن متحقق است بشرط آنکه تعصب در میان نباشد

۵۱ ترجمه نیست امتی در هیچ قومی مگر آنکه گذشته است در میان آنها ترساننده یعنی نبی

۵۲ ترجمه بعضی از انبیا بیان کرده ایم حال آنها را بر تو و بعضی از انبیا بیان نکرده ایم حال آنها را بر تو

درحق اہل فارس بلکہ اہل ہر مملکت کہ پیش از ظہور خاتم الرسل گذشتہ اند و بسان فرع از احوال آنہا ساکت ہست و احکام و آثار آنہا مناسب موافق مسلک اعتدال ہست ہمین عقیدہ اولی ہست و کافر گفتن کسے بی دلیل قطعے آسان نباید دانست و حقیقت بت پرستی اینہا آنست کہ بعض ملائکہ کہ بامر الٰہی در عالم کون و فساد تصرفی دارند یا بعض ارواح کاملان کہ بعد ترک تعلق اجساد آنہا را درین نشار تصرفی باقی ہست یا بعض افراد احیا کہ بزعم اینہا مثل حضرت خضر زندہ جاوید اند صورآ نہا ساختہ متوجہ بآن میشوند و بسبب این توجہ بعد مدتی بصاحب آن صورت مناسبت بہم میرسانند و بنا بر آن مناسبت حوائج معاشی و معادی خود را روا میسازند و این عمل مشابہتی بذکر رابطہ دارد کہ معمول صوفیہ اسلامیہ ہست کہ صورت پیر را تصور میکنند و فیضہا بر میدارند انیقدر فرق ہست کہ در ظاہر صورت شیخ نمیتراشند و انمعنی مناسبتی بعقیدۂ کفار عرب ندارد کہ آنہا بتان را متصرف و موثر بالذات میگفتند نہ آلہ تصرف الٰہی و اینہا را خدای زمین میدانستند و خدا تعالی را خدای آسمان و این شرک ہست و سجدہ اینہا سجدۂ تحیت ہست نہ سجدۂ عبودیت کہ در آئین اینہا بما در و پدر و پیر و استاد بجای سلام ہمین سجدہ مرسوم و معمول ہست کہ آنرا دنڈوت میگویند و اعتقاد تناسخ مستلزم کفر نیست والسلام

مکتوب پانزدہم دربیان رفع سبابہ نوشتہ بودند کہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالی عنہ در مکتوبی از مکتوبات خود منع رفع سبابہ کردہ اند و تو با وجود دعوی محبت بجناب ایشان رفع سبابہ میکنی و محب را اتباع محبوب لازم ہست مخدوما او سبحانہ جل شانہ اتباع کتاب و سنت بر عباد فرض گردانیدہ میفرماید مَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَّلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ أَمْرًا أَنْ يَّكُوْنَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ و رسول علیہ السلام میفرماید لا یؤمن احدکم حتی یکون ھواہ تبعا لما جئت بہ و حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالی عنہ کہ نائب کامل آنحضرت اند بنای طریقۂ خود را بر اتباع کتاب و سنت گذاشتہ اند و علماء را بر اثبات رفع سبابہ رسالہا مشتمل بر احادیث صحیحہ و روایات فقہ حنفیہ تصنیف کردہ اند تا بجائیکہ حضرت شاہ یحیی رحمت اللہ علیہ فرزند اصغر حضرت مجدد نیز درین باب رسالہ تحریر نمودہ اند و در نفی رفع یک حدیث بہ ثبوت نرسیدہ و ترک رفع از جناب حضرت مجدد بنا بر اجتہاد واقع شدہ سنت محفوظ از نسخ بر اجتہاد مجتہد مقدم ہست و بعد ثبوت سنت رفع ترک آن باین حجت کہ حضرت مجدد ترک فرمودہ اند معقول نیست و حضرت مجدد بر ترک سنت تحذیر کثیر فرمودہ اند حضرت مجدد و ہم مذہب حنفی داشتند و امام ابو حنیفہ رضی اللہ تعالی عنہ گفتہ اذا ثبت الحدیث فھو مذھبی و اترکوا اقوالی بقول رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پس امید آنست کہ حضرت مجدد از ترک این امر اجتہادی و اخذ باحادیث صحیحہ متغیر نشوند

واگر گویند کہ حضرت مجدد با آن علم واسع از احادیث ثبوت رفع کرا گاہ نبودند گوییم تا زمان مبارک حضرت ایشان این کتب
ورسائل در دیار ہند شہرت نیافتہ بود و از نظر مبارک ایشان نگذشتہ کہ ترک نمودہ اند وگرنہ ہرگز ترک رفع نمیفرمودند
کہ ایشان حریص ترین اکابر این امت بر اتباع سنت بودہ اند و اگر گویند عدم رضای حضرت رسالت علیہ التحیۃ را باین
عمل از کشف دریافتہ ترک فرمودہ باشند گوئیم کہ کشف در امور طریقہ معتبر است و در احکام شریعت حجت نیست معہذا
در ان مکتوب احتجاج بکشف نکردہ اند و امید قوی است کہ این مخالفت جزئی بر رعایت قاعدہ کلی ایشان کہ بجد تمام ترغیب
بر اتباع پیغمبر علیہ السلام فرمودہ اند متمم نتایج گردد و السلام **مکتوب شانزدہم در عمل بحدیث** پرسیدہ بودند کہ
در مسئلہ عمل بحدیث و انتقال از مذہبی بمذہبی چہ میفرمایند مخدوما در عمل بحدیث شیخ محمد حیات محدث مدنی رحمہ اللہ رسالہ
نوشتہ ملخص آن بفارسی محرر می شود قال اللہ تعالی ان کنتم تحبون اللہ فاتبعونی یحببکم اللہ وقال رسول
اللہ علیہ وسلم لا یؤمن احدکم حتی یکون ھواہ تبعا لما جئت بہ حدیث صحیح است روایت کردہ است آنرا ابو القاسم
ابن اسمعیل بن فضل اصفہانی در کتاب الحجۃ وذکر کردہ در روضۃ العلماء کہ امام ابو حنیفہ رضی اللہ عنہ فرمود اترکوا قولی
بخبر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وقول الصحابۃ رضی اللہ تعالی عنہم وقول مشہور است
از امام کہ فرمودہ کہ اذا صح الحدیث فھو مذھبی پس کسی کہ مہارتی در فن حدیث دارد و ناسخ از منسوخ و قوی
از ضعیف می شناسد اگر بحدیث ثابت عمل نماید از مذہب امام بر نمی آید چرا کہ قول امام اذا ثبت الحدیث فھو مذھبی
نص است و بریں باید و اگر با وجود اطلاع بر حدیث ثابت عمل نکند این قول امام را اترکوا قولی بخبر الرسول خلاف کردہ باشد
مخفی نیست کہ ہیچ یکی از علمای امت جمیع حدیث را احاطہ نکردہ است چنانچہ قول امام اترکوا قولی بخبر الرسول نص است بر آن
کہ جمیع حدیث با امام نرسیدہ بلکہ بعض از انہا فوت شدہ و چرا فوت نشود کہ مثل خلفای راشدین کہ اعلم اہل امت و ملازم صحبت
جناب رسالت صلی اللہ علیہ وسلم بودند بعض احادیث از ایشان نیز فوت شدہ و میداند ایمنی را ہر کہ معرفتی بفن حدیث دارد
و ظاہر است کہ بر افراد امت اتباع پیغمبر واجب است و اتباع ہیچ یکی از ایمہ واجب نیست و اہل است مختار اند مذہب ہر کدام
مجتہدین خواہند اختیار نمایند و ہر کہ میگوید عمل بحدیث از مذہب امام بر می آرد اگر برہانی بریں دعوی دارد بیارد و اما انتقال
از مذہبی بمذہبی ازین مذاہب مشہورہ تفصیل میخواہد امام سیوطی رسالہ مسمی بجزیل المواہب فی انتقال المذاہب تالیف کردہ
خلاصہ آن اینست کہ انتقال از مذہبی بمذہبی جائز است و جزم کردہ بدان امام رافعی و دہلی اورفتہ امام نووی در روضہ
گفتہ کہ مجتہد و بین مذاہب یا جایز است مقلد را کہ انتقال از مذہبی بمذہبی کند گوئیم کہ لازم است ہر مقلد را کہ

طلب علم باحوال هر دو مجتهد نماید چون غالب شد ظن او که طرف ثانی اعلم است جائز است بلکه واجب و اگر مخیر کنیم نیز
جائز است و مقلد را احالات اند و تحصر عقل از چهار حال خالی نه چرا که تقلید یا عامی است یا عالم و این هر دو را باعث بر
انتقال یا غرض دینی ست یا دنیوی پس اگر عامی و عاری است از معرفت فقه و از مذهب خود جز اسم نمیداند
و از انتقال اراده حصول مال یا جاه کرده پس این مراد اخف است که بحقیقت انتقال او استیناف است و اگر عالم و فقیه
بود و برای دنیا انتقال میکند پس این مراد اشد است زیرا که ملاعبت بمذاهب میکند برای غرض دنیوی این معنی
غیر جائز است و اگر در مذهب خود فقیه است و باعث انتقال وی سبب دینی ست و مذهب دیگری نزد او ترجیح یافته
است بقوة ادله پس بر این چنین کس انتقال واجب است و بروایتی جایز و اگر عاری از فقه است و در مذهب خود
تفقه مشغول شده و جاهل مانده و مذهب غیر را بر خود سهل و سریع الادراک دانسته و او را تفقه درین مرجو است
بر این چنین کس نیز انتقال واجب است زیرا که تفقه در مذهبی بهتر است از جهل در جمیع مذاهب که غالبا عبادت جاهل
صحیح نبود و اگر انتقال را هیچ سببی دینی یا دنیوی نیست بلکه از هر دو مذهب قصد مجرد عمل بود پس جائز است عامی را
و ممنوع است مر فقیه را زیرا که او در مدتی فقه این مذهب حاصل کرده چون بمذهب دیگر انتقال کند عمری دیگر باید
برای تفقه در آن مذهب و از عمل که مقصود است باز ماند پس در ترک انتقال اولی است و آنچه میگویند که اگر غیر حنفی
بمذهب حنفی انتقال کند جائز است و عکس آن جائز نه محض بحکم تعصب است و لیلی ندارد زیرا که ائمه کلهم در حقیقت
برابر اند و اگر در تقدیم مذهب حنفی یا مذهب دیگر بر مذهبی نصی از آیه و حدیث وارد بودی تقلید آن مذهب بر
هر فرد امت واجب بودی و تقلید دیگر جائز نبودی و اینجنین خلاف اجماع است و صاحب جامع المفتوی که حنفی مذهب
است گفته که جائز است مرد یا زن را انتقال از مذهب شافعی بمذهب حنفی و عکس آن اما باید که بکلیت مذهب خود را
کنند نه در بعض مسائل بسیار کس از خلف و سلف انتقال نموده اند اگر جائز نبودی نگردیدی و هر که بخلاف آن گوید
قول بی دلیل است و نا مقبول والسلام علی من اتبع الهدی **مکتوب هفدهم در عقیده اهل سنت و**
جماعت در حق اصحاب رضی الله عنهم نوشته بودند که در حق معاویه بن ابی سفیان اموی صحابی و عمر ان
و اتباع او عفی الله عنهم و رضی عنهم چه اعتقاد باید کرد بدانند که علمای مذهب اهل سنت منازعات حضرات صحابه را
بنا بر حسن ظن که در شان خیر القرون لازم است تاویل میکنند و اگر قابل تاویل نباشد تفویض بخدا و رسول می نمایند و
جرات بذم و طعن ممنوع میدانند چرا که در قرون ثلثه مشهود بالخیر هیچ یکی از علمای محدثین و مجتهدین با وجود قرب

زمان اطلاع تام بر احوال ایشان و با وجود اقرار نسبت خطا بمخالفان حضرت علی مرتضی تجویز طعن در شان این
جماعه نکرده و اگر چند روز میان لشکر شام و لشکر کوفه محاربه و ملاعنه واقع شده از شدت تعصب بوده نه بنابر
عقیدهٔ کفر همدیگر و مادهٔ تعصب در کتب معتبره مذکور است و مبدء رفتنه شهادت امیر المومنین عثمان است رضی الله عنه
و طریقهٔ اسلم همین است زیرا که در وقت نزاع عسکرین حضرات صحابه سه فرقه شده بودند جماعه جانب خلیفه برحق علی بن
ابی طالب رضی الله تعالی عنه گرفتند و جماعه دویم بطرف امیر شام رفتند و فرقه سیوم توقف نمودند و شک نیست که
محدثان و مجتهدان آن قرون در اخذ حدیث بر مرویات هر سه فرقه وثوق مساوی داشتند اگر احدی را از ان فرقه
ثلثه مطعون بکفر و فسق میدانستند قبول روایت از ان فرقه نمیکردند و بنای اجتهاد و استنباط بران نمیگذاشتند
و اگر طعن در شان ایشان اظهار و اد ارند ملت دین اسلام بر هم میخورد پس در کف لسان از مطاعن آنها حکمت دینی است
و حرمت صحبت خیر البشر علیه الصلوة و السلام علاوه ان و اگر مخالفان گویند که حفظ حرمت قرابت آنحضرت
ضرور تر است قبول است لیکن از اهل قرابت آنحضرت تصریح بتکفیر ممنازعان ثابت نیست و وحشت و نفرت
خود لازم نزاع است مهذا اصدور این چنین خطا از اهل خیر القرون خیلی مستبعد و مستکره است اگرچه آن خطا خطائے
اجتهادی باشد که مودة ذوالقربی آنحضرت واجب است بر جمیع افراد امت و اگر استکراه نیز در میان نباشد رضا
بازیت اهل قرابت رسول صلی الله علیه وسلم لازم می آید دیگر بحث ازین مسئله مناسب نیست سکوت با افسوس تمام
در ینمقام اولی است و فرقه شیعه چون از مسلک اعتدال انحراف ورزیده اند و اعتماد بر اخباری اصل کرده و آن
نفوس زکیه را بر نهج خبیثه خود قیاس نمودند رفته رفته بتکفیر اصحاب کرام که مبدء تواتر خبر نبوت و ناقلان کتاب و
سنت بودند مبتلا گردیدند و نفهمیدند که پیغمبری که حقتعالی نبوت بر و ختم کرده و بکافهٔ انام مبعوث ساخته و دین او
ناسخ ادیان و باقی با انقراض زمان است و ما ارسلناک الا رحمة للعالمین شان او و جماعه که در طول
عهد نبوت صحبت با او داشته باشند و دقیقه از بذل ارواح و اموال در خدمت او تا حیات او در ترویج شریعت
بعد ممات او فروگذاشته بدستگیری او از ورطهٔ کفر هم نرستند و بساحل نجات نه پیوستند طرفه حسن ظنی بخدا و
رسول دارند خدا نخواسته اگر حقیقت کار اینچنین باشد کما زعموا فی شان السابقین پس لاحقین را از چنین
خدای چه امید رحمت باشد و از چنان پیغمبری چه توقع شفاعت حوال پیغامبران سابق و امم ایشان پوشیده
نیست و واقعات اولیای این امت نیز نهان نه هرگز دیده و شنیده که بعد ارتحال یکی از بزرگان همه مخلصان

له نوشته
ام تا اگر
قت برای
تمام علام ۱۲

مرتد و منکر گردیده با آل و اولاد او عداوت ورزیده باشند درینصورت بر بعثت پیغمبر که مقصود ازان اصلاح است کدام فائده مترتب میشود و نیز باین حساب خیر القرون شر القرون میگردد و خیر الامم شر الامم میشود خدا انصاف نصیب کند والسلام

مکتوب هژدهم دربیان عقیده اهل سنت وجماعت باجمال حامدا ومصلیا نوشته بودند

که از اختلاف شیعی وسنی در شان صحابه و اهل بیت رضوان الله علیهم اجمعین خلل در جمع نمیشود چرا که بنای اعتقاد اهل ملت بر اخبار است و خبر محتمل صدق و کذب است مگر متواترات که افادهٔ یقین نمایند و این قسم اخبار در مینباب کمتر است پس علاج تحصیل اطمینان چیست مخدوما این مسئله از ضروریات دین و ارکان ایمان نیست توحید باری و تصدیق نبوت بالاجمال برای نجات کافیست و ایمان مجمل منجی و مضمون کلمهٔ طیبه که تصدیق و اقراران آدمی مسلمان می شود همین است و در شان صحابه و اهل بیت رضوان الله علیهم اجمعین نیز حسن ظن مجمل و محبت برعایت شرف صحبت و حسن خدمت آنها و قرب قرابت اینها با جناب رسالت علیه الصلوة والتحیات بس است و مطالعهٔ تفصیل احوال آن بزرگان از کتب تاریخ بوجوب هیجان فتنه رست چرا که منصب عصمت بمذهب اهل سنت مخصوص و مسلم بجناب حضرات انبیا است علیهم التحیة والثنا و ممنوع است از غیر اینها اگرچه صدیقین و اولیا باشند پس گاهی از ایشان در معاملات ظهور بعض مخالفات اتفاق می افتد و آنهم فیما بین زود مقرون بعفو میگردد و از غایت صفای باطن تصفیه می انجامد و اینکه ارباب نفوس خبیثه قیاس برخود کرده اثبات کینه و عداوت بالاستمرار در میانهٔ آن اکابر میکنند و بران تفریعات کرده نقطه را دائره می نمایند از اعتبار ساقط است و بداند که انکار آن طبقه مستلزم انکار تاثیر وجود مبارک آنحضرت و مستوجب نفی فائده بعثت است مهذا فقیر روزی درین مسئله متامل بودم و از مبدء فیاض مسئلت طریق نجات از هملکه این شکوک می نمودم این عبارت بر باطن فقیر وارد شد

قل آمنت بالله کما هو عند نفسه وبرسول الله کما هو عند ربه وآله واصحابه کما هو عنده بنیه ++

وبدیهی است که این مطالب علیا فوق مراتب جمیع اختلافات است و تفویض امر بعلم الهی است جلشانه که مرتبهٔ نفس الامر است هیچ فرقه را در ینمقام مجال دم زدن نیست فالحمد لله علی نواله والصلوة والسلام علی رسوله محمد و آله

مکتوب نوزدهم دربیان خلفا که موافق حدیث دوازده از قریش خواهند بود نوشته بودند

که در حدیث شریف وارد است که آنحضرت علیه الصلوة والسلام فرموده که بعد من دوازده خلیفه از قریش خواهند بود اهل سنت ازین دوازده تن خلفای اربعه که متصدی خلافت خاصه بودند و هشت تن دیگر از قریش که تسلط بر خلافت یافته اند و جهاد بر کفار و اعلاء کلمة الحق کرده اند مراد می دارند و شیعه دوازده امام سلام الله علیهم را می گویند و اعتقاد تو

حق درین مسئله کدام جانب است بخدا و حق بجانب اهل سنت معلوم میشود بدانند که لفظ خلافت اعم است از آنکه ظاهری باشد یا
باطنی و خلفای آنحضرت می باید که جامع خلافتین باشند و خلیفه آنرا می گویند که امر خلافت را متمشی سازد و تمشیت
خلافت ظاهر موقوف بر قدرت و استطاعت است یعنی خزائن و افواج که شرط نفاذ حکم است ظاهر است بعد خلفای اربعه کسی
خلافت کردند و حضرت امام حسن علیه السلام تا شش ماه از حضرات ایمه اطهار هیچ کس در هیچ وقتی قادر بر این امر نبوده اند و تغییر
آنحضرت علیه الصلوة والسلام که خلفا از قریش باشند نیز بر همین است و اگرنه از اهل بیت یا از بنی هاشم میفرمودند و
جمع بین المذهبین باین وجه میتوان کرد که ترویج ظاهر دین که موقوف بر اسباب ظاهر است و بجای روح آن قالب است
از نفوس مزکی حضرات ائمه علیهم السلام واقع شده چنانچه صوفیه اهل سنت بر ثبوت قطبیت دوازده امام صلوات الله علیهم
متفق اند و در ذات با برکات خلفای اربعه رضوان الله علیهم و حضرت امام حسن سلام الله علیه هر دو معنی جمع بوده و بعد
صلح در میانه امیر شام و حضرت امام حسن سلام الله علیه با حضرت امام مهدی صاحب الزمان خلافت باطنی باین حضرات
تعلق داشته است و در ذات صاحب الزمان نیز هر دو معنی متحقق خواهد بود و خلافت ظاهری بخلفای دیگر اما تعیین
عدد اثنا عشر در یصورت تکلفی نخواهد و السلام **مکتوب بستم در بیان توجیه ملالت حضرت عائشه
از حضرت امیر المومنین علی رضی الله تعالی عنه** نوشته بودند که باحادیث صحیحه ملالت حضرت صدیقه رضی الله
عنها از جناب مرتضوی رضی الله تعالی عنه در عهد مبارک نبوی صلی الله تعالی علیه وسلم و بعد از ان نیز قطع نظر از واقعه
حرب جمل که بواسطه دیگر داشت ثابت است و این معنی خالی از اشکال نیست که از جناب صدیقه بسیار بعید است بمراحل
که انحراف از حضرت مرتضی فرمایند با آنکه حضرت صدیقه خود روایت میکنند که حضرت مرتضی و فاطمه زهرا دوست ترین مردم
بودند پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم مخدوما گاه در خلاف و نزاع طرفین معذور می باشند و حق هر دو جانب میباشد چنانچه
در ینمقام مخفی نماند که در قضیه افک حضرت مرتضی چون اضطراب جناب رسالت مآب علیه الصلوة والتسلیمات احساس نمود
باقتضای استیلای محبت و بفتوای مصلحت وقت بنا بر تسکین و تسلیه آنحضرت صلی الله علیه وسلم بعض الفاظ که باعث دل
سروری آنحضرت علیه السلام از حضرت صدیقه گردد معروض داشت و استماع این خبر حضرت صدیقه را بوحشت آورد
و چرا نیارد تکلم مقربان بارگاه باینچنین کلمات در چنین اوقات موجب سقوط محب از نظر محبوب میگردد و ظاهر است که بالاتر
ازین اذیتی نمی باشد پس انحراف حضرت صدیقه از حضرت مرتضی رضی الله عنهما بحکم غیرت محبت و اقتضای بشریت است
که ازان چاره نیست نه از راه دیگر و نا محبت با قیستان این وحشت را نیست و تکلم حضرت مرتضی باین کلمات نیز نه از جهت

عداوت حضرت صدیقہ بودہ ہست کہ محبوب محبوب نیز محبوب می باشد بلکہ بجہت پیغمبر بودہ ہست صلی اللہ علیہ وسلم کہ ازان
نیز گزیر نبود پس بنصوص بہر دو طرف حق ثابت ہست و ہر دو معذور اند بلکہ ماجور کہ بنای ہر دو امر بر محبت پیغمبر ہست
علیہ السلام چنانچہ وحشت و ملالت حضرت خیر النسا علیہ التحیۃ والثنا از جناب حضرت صدیق اکبر رضی اللہ تعالی عنہ از
احادیث صحیحہ بہ ثبوت رسیدہ و این محل وشبہہ ہست یکی آنکہ حضرت بتول با وجود تبتل و انقطاع از دنیا بر قدر قلیلی
از مال با وجود استماع جواب معقول از حضرت صدیق چرا ملال را کار فرمودند دویم آنکہ حضرت صدیق در مقام عیادت
فرزند رسول صلی اللہ علیہ وسلم درین امر سہل چرا مسامحت ننمودند جواب آنکہ طلب مال میراث کہ حلال ترازان مالی در عالم
نمی باشد منافی ترک دنیا و بعید از تقوی نیست بلکہ قدر مال حلال را متقی بیشتر می شناسد و ما بشریت باقیست از
احتیاج چارہ نیست و منع حضرت صدیق بحجت حدیث شریف ہست نحن معاشر الانبیاء لا نورث و چون حضرت
صدیق از زبان مبارک نبی معصوم این حدیث را شنیدہ باشند در حق صدیق قطعی ہست مسامحہ در چنین امور
جائز نیست و تسلی نشدن حضرت خیر النسا باین جواب یا بانیجہت خواہد بود کہ ثبوت ارث بآیۃ توریث واقع شدہ
و این حدیث تا آنوقت ظاہر الجد شہرت ہم نرسیدہ باشد تا بر حضرت فاطمہ حجت تواند شد یا از راہ نازک مزاجی خواہد
بود کہ لازم صاحبزادگیہا ست و بحکم لا تبدیل لخلق اللہ ہیچ کمالی خصوصیات مزاجی را تغیر نمی تواند داد
شدت غضب حضرت موسی علیہ السلام تا دم واپسین زائل نشد و قصہ طپانچہ زدن آنجناب بر روی ملک الموت علیہ السلام
مشہور ہست پس در نیصورت ہر دو معذور اند و بہر دو طرف حق ثابت می شود و اہل سنت را حسن ظن و تاویل حسن ظن در شان
طرفین واجب ہست والسلام علی من اتبع الہدی **مکتوب بست و یکم** در بیان التزام اتباع سنت سنیہ و تحصیل
مرتبہ حضور و جمعیت و آگاہی مخدوما آنچہ از ضعف طالبان این زمان و طلب کشف و کرامت اینہا از درویشان
و عدم مبالات بہ نسبت قرن اول نوشتہ اند معلوم شد بدانند کہ سفہا را میل مشایخ دیگر مرید گرفتن چہ ضرور ہست و از
عقلای مخلصان ہر کہ التماس امر مذکورہ نماید تسلی او باید نمود و باید کرد کہ او سبحانہ جلشانہ کہ حکیم حقیقی ہست بمنطوق آیہ کریمہ
قل ان کنتم تحبون اللہ فاتبعونی یحببکم اللہ بنای حب و رضای خود را کہ مقصود صوفیان جمیع طرق ہست بر اتباع
پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم نہادہ و آن طبیب حاذق را بامور اتی و منہیاتی چند کہ بجای دوا و پرہیز اند برای اصلاح امت
کہ بعلت غفلت و معصیت مبتلا بودند فرستادہ ہر کہ این نسخہ بکار بست در صحت و شفا بر روی خود کشود و ہر کہ ابا نمود
خود را ضائع و تلف نمود این نسخہ را صورتی ہست و حقیقی صورتش نصیب عوام مسلمین ہست و آن بعد تصحیح اعتقاد بر حسب

کتاب و سنت استعمال جوارح است در امتثال امر و نهی و جزا آن منعمات حسی است پس که صورت نجات است و حقیقت این نسخه حصه خواص است تنویر قلب و تزکیهٔ نفوس است بریاضات و مجاهدات بارعایت صورت مذکوره و حاصل آن ظهور تجلیات و مکاشفات است صورت معبر بایمان و اسلام است و حقیقت عبارت از احسان که در حدیث آمده ان تعبد الله کانک تراه و صورت بی حقیقت در مرتبه دوائی امراض ظاهر جلد است از قبیل اورام و خروج که به طلا و ضماد ازالهٔ آن کرده میشود بیفائده نیست مثل ظهور حقیقت بیصورت که غیر مفید است بلکه حقیقت نیست مگر الهی است اعاذنا الله منها و حقیقت بجای تنقیه است که اخراج مواد فاسده بران موقوف تا احتمال مکث مرض باقی نماند و کمال شفا مرض معهوده بجز اجتماع این هر دو میسر نمیشود ازین بیان باید دریافت چه از معالجهٔ آنجناب علیه السلام در طبائع اصحاب کرام چه آثار صحت و شفا بظهور رسید مخفی نیست که غیر از غلبهٔ محبت خدا جل و علا و بذل مجهود در اتباع و استرضاء رسول او علیه تحیت و ثنا و لذت از طاعت و نفرت از معصیت امری نبوده و مادهٔ بظهور آثار دوام حضور قلب و تهذیب نفس بوده و از برکت صحبت آنحضرت و استعمال نسخهٔ شریعت حاصل شده بوده و از اذواق و مواجید قرون متاخره متکلم نموده اند وباوجود حصول کمال صورت و حقیقت که زیاده بران متصور نیست بیشتر اهتمام بحفظ آن صورت که محافظ حقیقت و فائدهٔ آن شامل خواص و عام است کرده اند و اعتنا به شان کشف و کرامت نفرموده اند در این امور را از لوازم و شرائط کمال نداشته پس مریضی که طالب صحت کامله یعنی نسبت محمدیه باشد باید که اتباع سنت نبویه را بهتر از جمیع یافت و مجاهدات شتاسد و انوار و برکاتی که بران مترتب گردد افضل از همه فیوضات داند و همه مواجید و اذواق متعارفه را در جهت جمعیت باطن و دوام حضور اعتباری ننهند و در صحبت عزیزی که از این امور اثری دریابد او را نائب رسول خدا صلی الله علیه وسلم و السنهٔ خدمتش لازم گیرد و بخورد و میزان این راه فریفته نشود اگرچه لایذ باشد **مکتوب لبست و ویم** در جواب شاه ابو الفتح در بیان بعضی درجات طریقهٔ مجددیه التفات نامه سامی از خدمت مخدوم زاده گرامی بعد عمری رسید جان تازه رسانید و باعث تجدید و تقویت نسبت اخلاص گردیده و آنچه از آغاز و انجام سلوک نوشته اند مطالعه در آمد ازین اطوار آثار که بظهور میرسد امیدها است علی الخصوص این امور حاصله را که مادهٔ غرور اکثر مردم میشود قدر و قیمت نهادن و در طلب خدا جل و علا بما فقرا نامرادان مرادات و رون و دست بدرونیره کشادن و از تلاطم بحر وحدت وجود برکنار بودن و نسبت حضرات ما که ریاضات ایشان اتباع سنت سنیه و معارف شان اسرار حقائق شریعت علیه است آرزو نمودن دلیل طهارت طلب و علو همت است بارک الله فی برکاتکم و اعلی درجاتکم مخدوما آنچه ثمرات افادات حضرت والد ماجد و حضرت میان همت خان صاحب

از واردات غریبه و احوالات عجیبه و استیلاء غلبات ظهور وحدت به تحریر آمد همه آثار تلوینات لطیفه قلب است و مقام تمکین و منتهای این لطیفه از تنگنای امکان برآمده بوسعت آباد مقدمه وجوب رسیدن است در دائره ظلال اسماء و صفات که مبادی تعینات عالم اند سیر کردن و در ظل خاص که مبدء العین امر است نائل شدن و همان ظل بقا حاصل نمودن است و این معنی معبر است در اصطلاح قوم بفنای قلب و ولایت صغری که ولایت اولیا است و معارف وحدت وجود از ولایت ظلی که محل سکر است ناشی و در ینمقام در ضمن قلب نفس را هم رنگی از فنا میسر میگردد و اثر حصول این ولایت دوام حضور است با حق جل شانه بمرتبه که غفلت عارض نشود و تعلق ماسوا نماند مطلقا و بالاتر ازین مقامیست که سیر سالک در اصول این ظلال که مسمی باسماء و صفات اند واقع میشود و معامله با لطیفه نفس می افتد که از عالم خلق است چنانچه در مقام سابق با قاب قوسین لطائف اربعه دیگر که از عالم امر اند و عروج آنها تا بمرکز ظلال است کار افتاده بود در اینجا نفس را حقیقت فنا حاصل میشود و اماره مطمئنه میگردد و عدو مخالف محب موافق میشود و استحقاق دعوت و ارشاد هم میرساند و چون این مقام فرق بعد الجمع است تمیز صحیح حاصل کرده سر وحدت شهودی که خبر از غیریت حق از خلق میدهد مفهوم می نماید و وصول باینمقام عالی ملتزم مرضیات محبوب حقیقی جاشانه بودن و اجتناب از ممنوعات او نمودن است بحدیکه کلفت از میان برخیزد و شریعت مقتضای طبیعت گردد و اعتقاد و عمل حسب کتاب و سنت بلا تامل و کلفت میسر آید و اینمقام معبر است بفنای نفس و ولایت کبری که ولایت انبیا است علیهم الصلوات و به برکت اتباع آنحضرت خواص امت را نیز حاصل است و در اینجا سیر سالک در کمالات اسمای صفات که تعلق باسم هو الظاهر دارند واقع است و فوق آن ولایت ملائکه است که معبر بولایت علیا است و در اینجا سیر در کمالات متعلقه هو الباطن است و فائده حصول آن ولایت قابلیت تجلی ذات بهم رسانیدن است و عالی تر ازینمقام کمالات نبوت و رسالت است اینجا با وجود عدم جواز انفکاک اسماء و صفات از حضرت ذات تعالت تقدست تجلی بحت ذات مشهود عارف میگردد و اینجا سر و کار بعناصر اربعه که اصول لطیفه نفس اند می افتد یعنی در ولایت علیا بعناصر ثلثه سوای خاک و در کمالات نبوت بعنصر خاک فقط و هر گاه ذات عالیه را اعتبارات و شیونات بسیار است بالاتر ازین کمالات نیز مقامات ثابت و در محل خود مذکور و مهم ترین مقاصد درین راه تحصیل فنا قلب و فنا نفس است و مراتب دیگر مبنی برین هر دو فنا است و در هر مقامی ازین مقامات مسطور عروجی و نزولی است

وفنا و بقا آنچه محرر گردید موافق تحقیق حضرات مجددیه رضوان الله علیهم اجمعین و مناسب مذاق اکابر متقدمین
است اما مشایخ دیگر احتمالها در بینا باب دارند که باعث سالکان میگردد و این طور تقدیم جذبه بر سلوک است
و هر چند تاثیر نفس مفید شیخ را در باطن مرید مدخلی تمام است استعداد و استفید نیز شرط است و از روی صحبتها
بسیار است خدا بادا و شما بر سد و السلام سطری چند مکتوب شاه ابوالفتح که متضمن فوائد بعضی اشغال چشتیه
است شغلی فرمودند که بعد کثرت مزاولت آن از مغاک سینه آوازی بسیط ممتد مثل دوی نحل محسوس
گردیده هر روز در تزاید بود تا آنکه رفته رفته او را حرکت قلب صنوبری را که ثابت ذوالابتدا و الانتها
است و حمل آن بر اسم جلالة الصحیح در گرفت و آواز بسیط ممتد ساخت چنانکه از ابتدا ر قلب با نطرف که مقام
روح است یک لخت آوازی مستطیل گردید و همگی سطح سینه را فرا گرفت و همان آواز بعد مدتی آنقدر استیلا
نمود که در تمام بدن سرایت کرد حتی که بوقت توجه یکسو از ان صورت خالی نیست آنقدر مغلوب میکند که توجه
بما لوفات طبیعی بتکلیف دست میدهد و ملاحظه غیر از میان مرتفع میشود و سیر آن نشئت ذات در اعیان
موجودات تا دیر مشهود میگردد و چون قدری افاقت بهم میرسد مصدر حالات عجیبه و مکاشفات غریبه میشود چنانچه
اگر همین صورت متوجه قبر عزیزی کند کشف احوال صاحب قبر میسر گردد و اگر تفحص کوائن مستقبله نماید در اغلب
اوقات بی کم و کاست برمی آید و اگر سوی مردی که فی الجمله استعدادی داشته باشد متوجه شود تاثیر حرارت
آنرا در دل احساس میکند بیشتر ذکر روح قدری میسر بود الحال آن آواز بدان ممتزج گردیده تفرقه در ذکر
قلب و روح مشکل شده مرجع البحرین یلتقیان **مکتوب بست و سیوم** در بیان مسئله توحید وجودی
برخوردار ا مسئله وحدت وجود حسب التماس شما مرقوم میگردد بدانند که در شرح کتاب مراتب سته می نویسند که حضرت حق تعالی
بعلم قدیم خویش حقایق کلیه و جزئیه را میداند و علم بشی مستلزم بوجود آن شی است در علم پس باید که اشیا بتمامها موجود
بوجود علمی ازلی باشند ازین راه است که صوفیه باعیان ثابته فی العلم قائل اند و چون در وجودات اشیا در مرتبه علم که
نزد قوم مسمی است بباطن وجود تقدم و تاخر زمانی نیست بخلاف وجود خارجی که تقدم و تاخر در ان بدیهی باید که وجود
علمی غیر وجود خارجی باشد و باید که مقدم بران بود مانند تقدم اصل بر فرع و تقدم ذی ظل بر ظل و کیفیت صدور
وجود خارجی اشیا از وجود علمی آنها آنست که چون حق تعالی میخواهد که صورتی را از صور علمیه در خارج که عبارت
است از وجود منبسط و مسمی است نزد قوم بظاهر وجود موجود گرداند آثار مطلوبه بالصورت را از ان صورت

بظهور آرد و درمیانهٔ آنصورت و نور این وجود نسبتی معلوم الذهنیه و مجهول الکیفیه پیدا میکند و مرات وجود منبسط بظل عکس آنصورت منصبغ مینماید بطوریکه آن انصباغ برهم زن اطلاق وجود نگردد و لله المثل الاعلی چنانکه عکس رای در وقت مقابله مرات در مرات پیدا می شود و نور مرات بدان مسلوب نمیگردد و عقل بعد تامل صحیح صورت مرئیه همدیگر اند یعنی شکل و لون و مرائیت نمیتواند گفت که آنجا نه دخول هست و نه ارتسام اگرچه بظاهر فهم عوام صورت مرئیه و صفت مرائیت در یکطرف است که مرات باشد و بحسب حقیقت هریکی از صورت و مرائیت صورت از مرات پیدا هست و تقعر و تحدب مرات از صورت هویدا هست مولانای جامی در مراتب ستهٔ میفرمایند اگر وجود را بر مراتب اعتبار کنند ظاهر در وی آثار و احکام صور علمیه هست نه ان صور بنفسها لان الاعیان الثابتة فی العلم انما هی الوجود فی الخارج و اگر صور علمیه را مرات قرار دهند ظاهر در وی تجلیات اسما و صفات و شیونات حضرت وجود هست نه وجود بعینه چنانچه شان مرات کونی و خزانهٔ علم بمثابهٔ صفحهٔ منقوشی هست و وجود منبسط بجای آئینهٔ صیقلی در مقابل آن نه نقشی ازان صفحه برآمده و نه صورتی در مرات وجود درآمده که خروج صورت علمیه از مرتبهٔ علم مستلزم جهل هست و دخول صورت در مرات وجود موجب قیام حادث بقدیم و این هر دو محالست پس در میانه باطن وجود و ظاهر وجود از انعکاس آثار و احکام طرفین طلسمی هست برپا که معبر هست در اصطلاح قوم بمرتبهٔ وهم و دائرهٔ امکان که متضمن تنزلات ثلثهٔ امکانیه هست از تنزلات خمسهٔ مشهوره یعنی تنزل روحی و مثالی و جسدی چنانچه مرتبهٔ علم و احدی متضمن دو تنزل وجوبی هست یعنی وحدت و احدیت هر دو عبارت هست از ملاحظهٔ او سبحانه شیونات صفات خود را اجمالا و تفصیلا در مرتبهٔ علم و میگویند که در خارج غیر از وجود احد هیچ شی را تحقق و ثبوتی نیست و کثرت مرئیه در مرتبهٔ وهم کائن هست و حکمت بالغه زین وهم را اتفاقی داده است بنا بر آثار بادی بر آن نهاده نه وهمی هست که برفع و اهم مرتفع گردد مراد قوم از اطلاق وهم بر نیمرتبه آنست که این کثرت را حقیقتی دیگر نیست همان وجود واحد درین مرآت وجود منبسط بتجلیات کثرت متجلی شده است و منشا رتعدد تجلیات متکثرهٔ شیونات هست که در حضرت وجود مندمج بوده اند و در مرتبهٔ علم منفتح شده مثل انفتاح شجر از بذر حقایق ممکنات گردیده است و عکوس آن حقایق در مرات وجود منبسط افتاده مسمی بعالم شده و چون وجود وهمی اشیا حقیقتی دیگر ندارد بلکه عکس وجود علمی هست و در نفس امر اشیا همان وجود علمی موجود اند و از مرتبهٔ علم برنیامده اند چنانچه مذکور شد و علم صفتی هست از صفات الهیه است و صفات عین ذات اند بزعم صوفیه وجودیه پس باین تقریر وجود اشیا عین وجود حق باشد چنانچه حضرت شیخ اکبر رحمة الله علیه

میفرمایند ان شئت قلت حق و ثابت شد که غیر از وجود واحد در خارج موجودی نیست و انیست معنی وحدت
وجود و اینمعنی مکشوف و مشهود این حضرات است رحمة الله علیهم **این مکتوب** بر پیروان حضرت شیخ عبدالاحد
نبیرهٔ حضرت مجدد الف ثانی است رحمة الله علیهم طریقی که بتسلیک آن قیوم ربانی حضرت مجدد الف ثانی شیخ احمد
سهرندی رضی الله تعالی عنه و نفعنا ببرکاته مخصوص اند اجمال آن بر تمنوال است که انسان مرکب از اجزای عشره
است و آنرا لطائف عشره می نامند پنج ازان از عالم خلق و آن نفس و عناصر اربعه است و پنج از عالم امر یعنی عالمی که از
اوصاف و لوازم جسمانی منزه و مبرا است و آن قلب و روح و سر و خفی و اخفی است حقتعالی بعد تسویهٔ هیکل جسمانی انسانی
که از اجزای عالم خلق ترتیب و ترکیب یافته بود هر یکی را از خمسهٔ عالم امر که فوق العرش بلامکانی موصوف اند بموضع
از مواضع جسمانی انسانی که مناسبتی بآن داشت تعلق بخشید تا انسان جامع خلق و امر شود و مستحق اسم صغیر گردد پس
اول مشغول بلطیفه میکنند و آن تعلق دارد بمضغهٔ که زیر پستان چپ متعلق است و آنرا قلب صنوبری میخوانند و طریق
مشغولی چنان است که سالک متوجه بقلب صنوبری شود بداند که این مضغه بمثابه حجره است که آن لطیف بآن تعلق دارد و اسم
مبارک الله را بران مضغه جاری گرداند و در آنوقت دم زیر ناف حبس کند و زبان بکام چسپاند جمیع حواس یکسو کرده
توجه تمام بقلب صنوبری نموده مسمای اسم مذکور بصفت بیچون و بیچگون ملاحظه نماید و تصور صورت قلب و تصور نفس الله
و صفتی از صفات مثل سمیع و بصیر و حاضر و ناظر هیچ ننماید دوم تا آنوقت نگاه دارد که در حضور فتور و خلل نیفتد و بدین طریق
مداومت نماید در اوقات چه نشستن و برخاستن و چه خوردن و آشامیدن و چه گفتن و چه خفتن شعور باقی باشد
در نگاهداشت جهد بلیغ نمایند البته بفضل الهی حرارت و گرمی و شوق و ذوق خواهد یافت و آثار و انوار آن
مترتب خواهد شد و نور قلب را زرد مقرر نموده اند فنا یغشی هم دست خواهد داد و چیزی دران یعنی بقدر
استعداد بران خواهد گشاد و کمال گشایش این لطیفه آنست که در فعل حق سبحانه تعالی فانی گردد و بهمان فعل باقی
شود پس سالک در نیوقت خود را مسلوب الفعل و بیکار خواهد یافت و تمامی افعال خود را افعال حقتعالی خواهد
دانست و معلوم و مشهود او بغیر حق جل و علا نخواهد ماند ماسوا مطلقا فراموش خواهد شد و این فراموشی کسی را
تادت دراز و کسی را تا تمام عمر میماند بحدی که اگر بتکلیف او را یاد دهند بیاد نمی آید سالک در نیوقت داخل دائرهٔ
ولایت می شود و این مرتبه را تجلی فعلی و فنای قلب می نامند و ولایت این لطیفه زیر قدم حضرت آدم علی نبینا و علیه الصلوة
والسلام است هر که آدمی المشرب باشد وصول او بجناب حق تعالی و تقدس از همین لطیفه خواهد بود و سیر او بر سائر

لطائف نخواہد افتاد مگر آنکہ مرشد کامل بہمت کشش بر وے بعد بلطیفۂ روح مشغول میکنند و آن بوضعی کہ زیر پستان راست است تعلق دارد و این لطیفہ بفنا و بقا در صفات ثبوتیہ سبحانہ و تعالیٰ جلشانہ مشرف می شود و سالک در سیر این لطیفہ صفات خود را از خود مسلوب می یابد و بحق منسوب میداند چہ سمع و چہ بصر و جمیع صفات را چنان می شناسد کہ حق تعالیٰ می شنود و می بیند و خود نہ سمع دارد و نہ بصر و حصول این حالت را از تجلی صفات میگویند نور این لطیفہ سرخ است و ولایت این لطیفہ زیر قدم حضرت ابراہیم علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ و السلام است ہر کہ ابراہیمی المشرب باشد وصول بجناب الٰہی تعالیٰ و تقدس بعد قطع لطیفہ قلب از ہمین لطیفہ خواہد بود و من بعد بلطیفۂ سر کہ مابین وسط سینہ و قلب تعلق دارد مشغول میکنند و این لطیفہ را تجلی شیونات ذاتیہ فنا و بقا حاصل می شود و این لطیفہ را نور سفید نشان میدہند و ولایت این لطیفہ زیر قدم حضرت موسیٰ علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ و السلام است و وصول موسوی المشرب بجناب الٰہی تعالیٰ و تقدس بعد مراتب سابقہ از ہمین لطیفہ خواہد بود و من بعد بلطیفۂ خفی کہ بہ مابین روح و وسط سینہ تعلق دارد مشغول میکنند فنا را این لطیفہ در صفات سلبیہ است و نور این لطیفہ را نور سیاہ معین کردہ اند و ولایت این لطیفہ زیر قدم حضرت عیسیٰ است علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ و السلام و وصول عیسوی المشرب بجناب او تعالیٰ و تقدس بعد قطع درجات سابقہ از ہمین لطیفہ خواہد بود و من بعد بلطیفۂ اخفی کہ بوسط سینہ تعلق دارد مشغول میسازند فنا را این لطیفہ تجلی مرتبۂ برزخیہ در مرتبۂ تنزیہ و مرتبۂ احدیت مجردہ است می شود و نور این لطیفہ را نور سبز فرمودہ اند و ولایت این لطیفہ زیر قدم حضرت افضل المرسلین خاتم النبیین صلی اللہ علیہ وسلم و آلہ و اصحابہ افضل الصلوٰۃ و اتمہا و اکملہا ہر کہ محمدی المشرب باشد وصول بجناب تقدس و تعالیٰ از ہمین لطیفہ خواہد بود بعد طی مراتب سابقہ لطیفۂ قلب را از تجلی ظلال صفات نصیبہ است و سیر در دائرۂ ظلال ولایت صغری کہ ولایت اولیا است و لطیفۂ نفس را از تجلی صفات بہرہ است و سیر در دائرۂ صفات ولایت کبری کہ ولایت انبیا است علیہم السلام و از عناصر اربعہ سہ عنصر را غیر از خاک از تجلی صفات باعتبار اسم الباطن حصہ است چنانچہ نفس را از تجلی صفات باعتبار اسم الظاہر نصیبہ بود و سیر درین دائرہ ولایت ملائکہ است و عنصر خاک را از تجلی ذات بہرہ است کہ کمالات نبوت است و بعد از حصول کمال لطائف عشرہ و فنای آنہا تجلی بر ہویت و حدانی افتد چون کار لطائف خمسۂ عالم امر فراغ حاصل می نمایند و معاملہ با لطائف عالم خلق می افتد و این نفس مطمئنہ میگردد و براضیہ مشرف می شود و اسلام حقیقی حاصل میکنند بعدہ وصول عناصر اربعہ سیر واقع می شود

و عناصر اربعہ انہ اول نفس

وبعده کمالات نبوت وکشف مقطعات قرآنیه ومتشابهات وکمالات رسالت وکمالات اولوالعزم حاصل
می شود باید دانست کہ برای تحصیل فنا لطائف ذکر نفی واثبات میکنند باین طریق کہ حبس بدستور سابق نموده
لفظ لا را از ناف میکشند وبدماغ کہ موضع لطیفہ نفس ہست میرسانند وآنرا بجانب راست آورده الا اللہ را
بر قلب ضربت میکنند بر وجہی کہ گذار او بر لطائف کہ در سینہ جا دارد واقع شود وملاحظہ می نمایند کہ مقصود
ومعبود ہیچکس نیست بجز ذات بیچون وآنرا باز گشت می نامند چون در یکدم عدد ذکر بیست ویکعدد رسد
آنقدر ہر روز بکنند کہ یک ہزار از ضربت بحساب آید اما بشرطیکہ مقرون بشرائط ما شد پس ثمره فنا مترتب
بران خواہد شد ۵ دادیم ترا از گنج مقصود نشان ۞ اگر نرسیدیم تو شاید برسی ۞ گفت فقیر راقم
عفی عنہ متاخران این طریقہ از عدم فرصت سالکان بدوا لقای حرکت ذکر در لطائف عشره کہ از روے
ترکیب ہفت اند آثار تہذیب لطیفہ قلب من بعد تہذیب لطیفہ نفس اختیار کرده اند کہ در ضمن سیر این
ہر دو لطیفہ لطائف اربعہ عالم امر را نیز رنگی از فنا و بقا وعروج وصعود تا باصول خود حاصل میشود وبتدریج
بکمال خود میرسند وحبس در ذکر اسم ذات مسموع از حضرت ایشان ومعمول از اصحاب ایشان
نیست حرکت قلبی چندان ضرور نیست مقصود توجہ الی اللہ ہست این کہ متضمن بعضی فوائد بود تبرکا
نوشتہ فالحمد للہ کما یحب ربنا ویرضی وصلی اللہ علی سیدنا محمد وعلی آلہ واصحابہ وبارک وسلم ۞

تمت

الحمد للہ علی احسانہ کہ در زمان فرخی اقتران کتاب فیض انتساب مقامات مظہری از رشحات کلک جواہر سلک
قطب زمان شاہ غلام علی شاہ رحمہ اللہ در مطبع مجتبائی واقع دہلی باہتمام جناب مولوی حافظ محمد عبد الاحد صاحب
بادائل ماہ شوال المکرم سنہ ۱۳۰۹ ہجری حسن انطباع یافتہ مقبول طبائع
صاحبدلان گردید فقط

لطیفہ پنجم دربیان معمولات مظہریہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم ذکر طریق کیفیت ختم حضرات خواجگان رضی اللہ عنہم بہر نیتی و مقصدے
کہ خوانند باید کہ اول دست بردارشتہ سورہ فاتحہ یکبار بخواند و بعد ازان سورۂ فاتحہ بالبسم اللہ ہفت بار
بعد ازان درود صد بار بعد ازان الم نشرح بالبسم اللہ ہفتاد و نہ بار بعد سورہ اخلاص بالبسم اللہ ہزار و یکبار با
سورہ فاتحہ بالبسم اللہ ہفت بار بعدہ درود صد بار بعد ازان فاتحہ خواندہ ثواب این ختم بارواح حضرات بزرگو
کہ این ختم بالیشان منسوبست باید گذرانید زیرا کہ در تعیین اسامی این اکابر اختلافست بعد ازان از جناب خدائے
عزوجل حصول مطالب بتوسل این بزرگواران بباید خواست و تا سر انجام مقصد مداومت باید نمود و انہ مَعَ الْعُسْرِ یُسْرًا
لِکُلِّ عُسْرٍ یک کس تنہا بخواند یا زیادہ ہر قدر کہ باشند بر سبیل تقسیم امار عایت وتر اولیست کہ اللہ وِتْرٌ یُحِبُّ
الْوِتْرَ وَاللّٰہُ النَّاصِرُ وَالْمُعِیْنُ و در ختم معمولی خانقاہ عالیجاہ بعد فاتحہ آخر دعا بآواز بلند میخوانند کہ ثواب این کلمات
کہ درین حلقہ خواندہ شد بارواح طیبات حضرات علیہ طریقہ نقشبندیہ رضوان اللہ علیہم گذرانیدیم و از حق سبحانہ و تعالی
امداد و اعانت بوسطہ ایشان میخواہیم کہ ابواب فتوحات ظاہری و باطنی حضرت مرزا صاحب و جمیع یاران ایشان مفتوح
گردانادو در ختم حضرت مجدد رضی اللہ تعالی عنہ نیز ہمچنین دعا معمول بود ذکر طریق کیفیت ختم حضرت
مجدد رضی اللہ تعالی عنہ برای حصول جمیع مقاصد و حل مشکلات دینی و دنیوی مجموعست اول درود صد بار
بعد ازان کلمہ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّۃَ اِلَّا بِاللّٰہِ بی زیادتی بران پانصد بار بعد ازان نیز درود صد بار ہمیشہ باید خواند تا
مطلب حاصل شود و حل مشکل گردد و نیز بعضی اکابر نوشتہ اند کہ بجہت حصول ترقیات و مزید درجات دینی و دنیوی
برین چند اسم از اسمای حسنی کہ بمقصد مناسبت داشتہ باشد مداومت باید نمود ہر روز صد بار یَا فَتَّاحُ و
صد بار یَا وَهَّابُ و صد بار یَا رَزَّاقُ و صد بار یَا مُعِزُّ و صد بار یَا رَافِعُ و صد بار یَا سَلَامُ بشب یا
بروز ہر گاہ میسر شود و اما در وقت عذر و فتور نیفتد وَاللّٰہُ النَّاصِرُ وَالْمُعِیْنُ و مداومت دعای حزب البحر کہ از
برای قاری ہم بجای شمشیر ست و ہم سپر نیز از معمولات خانقاہ شمسیہ ست حَرَسَهَا اللّٰہُ تَعَالٰی مِنْ جَمِیْعِ الْبَلِیَّاتِ وَالْاٰفَاتِ
و سورۂ لایلاف کہ حِصْنٌ لِّکُلِّ بَلَاءٍ نیز بہ نیت رفع شر یازدہ بار و یا بیکصد و یکبار درود اول و آخر بیچ بار ہر روز

---

۱ بجائے کل او ایشان کنند
۲ ہر کل ست ۱۲
۳ الشرطاف ست
۴ بجائے کنند ست و رویست
۵ سپر و طاق لاو خوا
۶ باری و جنبوہ و ردو
۷ کنند و است ۱۲
۸ معنی کہ بگوئیت
۹ بشتر ان الشاہ و نون
۱۰ بطلاعت الرحمن و خوا
۱۱ قرار
۱۲ بجائے زیادتی بران
۱۳ بجائے لفظ اسم
۱۴ بجائے بران نظم
۱۵ نمائیند بجائے ہر یکین
۱۶ قرار اکفا کنند ۱۲

قلو لیست بجائے ہر ۱۲

بعد نماز فجر بخواند **ذکر طریق کیفیت فاتحه بارواح مشائخ وعزیزان** معمول چنین بود که اول از یاران
می پرسیدند که نزد کسی ختم تهلیل یا ختم قرآن هست چون اجابت مینمودند میفرمودند که ده بار قل هو الله با بسم الله
بخوانید بعد ازان میفرمودند که ده بار درود بخوانید بعد ازان میفرمودند که ده بار سُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا اِلٰهَ
اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَکْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ بخوانید بعد ازان برای بعضی میت این کلمه
نیز زیاده میکردند که ده بار اَللّٰهُمَّ اغْفِرْهُ وَارْحَمْهُ بعد ازان دست برداشته سوره فاتحه خوانده باواز بلند
میگفتند که ثواب این کلمات طیبات که درین حلقه خوانده شد و ثواب ختم تهلیل و ختم قرآن مجید بروح فلان
بگذرانید یاران میگفتند که گذرانیدیم رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ بعد ازان آهسته در حق او دعای مغفرت
میخواستند اما در فاتحه پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم باین عبارت میگفتند که ثواب این کلمات طیبات وختمهای تهلیل وکلام
مجید وثواب این نیاز مختصر بروح پر فتوح مقدس مطهر منور حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم گذرانیدیم بعد ازان
آهسته تکرار این کلمات مینمودند اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنَا حُبَّهٗ وَشَفَاعَتَهٗ وَاتِّبَاعَهٗ ودر فاتحه بعض مشائخ طریقت و اکابر
دین همچنین این کلمات را تکرار مینمودند ونام ایشان بتعظیم تمام می بردند بعد ازان برای دریافت آثار قبولیت آن نیاز
زمانی مراقبه نموده فاتحه میخواندند **ذکر طریق کیفیت تعویذ برای هر مرضی و دردی که باشد**
معمول چنین بود هرگاه میخواستند که کسی را تعویذ دهند این کلمات را نوشته عنایت میفرمودند ومیگفتند که در بازو
ویا در گلو بندد بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اَعُوْذُ بِكَلِمَاتِ اللّٰهِ التَّامَّاتِ كُلِّهَا مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ بِسْمِ اللّٰهِ الَّذِيْ
لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهٖ شَيْءٌ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَآءِ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ
الْعَظِيْمِ وَصَلَّى اللّٰهُ عَلٰى خَيْرِ خَلْقِهٖ مُحَمَّدٍ وَّاٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ اَجْمَعِيْنَ یا حضرت
مجدد رضی الله تعالی عنک صاحبان حرز را در ضمن تو سیر دیم **تعویذ برای طفل** بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
اَعُوْذُ بِكَلِمَاتِ اللّٰهِ التَّامَّةِ مِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَامَّةٍ وَمِنْ شَرِّ كُلِّ شَيْطَانٍ وَّهَامَّةٍ مُحَصَّنٌ بِحِصْنِ اَلْفِ اَلْفِ لَا حَوْلَ
وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ وَصَلَّى اللّٰهُ عَلٰى خَيْرِ خَلْقِهٖ مُحَمَّدٍ وَّاٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ اَجْمَعِيْنَ
تعویذ برای رفع تب لرزه بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ يَا نَارُ كُوْنِيْ بَرْدًا وَّسَلَامًا عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ
وَاَرَادُوْا بِهٖ كَيْدًا فَجَعَلْنٰهُمُ الْاَخْسَرِيْنَ بِالْحَقِّ اَنْزَلْنٰهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَصَلَّى اللّٰهُ عَلٰى خَيْرِ خَلْقِهٖ مُحَمَّدٍ وَّاٰلِهٖ
وَاَصْحَابِهٖ اَجْمَعِيْنَ **ذکر طریق کیفیت تعویذات دیگر که فقیر را اجازت آنها رسیده برای دفع**
حمره یعنی سرخ باده این دعا هفت بار بخواند واز سکین اشارت کند بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى

محمد وعلی آل محمد وبارك وسلم بسم الله العظیم الحلیم الکریم الرحمن الرحیم رب العرش العظیم
بعزته وقدرته وسلطانه انتها الحمرة جاءتك جنود من السماء وقال سلیمان ایتها
الریح اجیبی داعی الله ومن لم یجب داعی الله فما له من ملجأ ولا مال له من ظهیر بسم الله
والشفاء الطیب علی الله الله یکفیك من داء ویؤذیك ومن کل آفة تعوذ لك لا حول
ولا قوة الا بالله العلی العظیم وصلی الله علی خیر خلقه محمد
وآله واصحابه وسلم تسلیما کثیرا ابر حمتك یا ارحم الراحمین

برای دفع دردسر دو بار فکشفنا عنك غطاءك فبصرك الیوم حدید بعد نماز مکتوبه می خواند

برای دفع جدری یعنی چیچک بر سیمان نیلگون سورة الرحمن بخواند وچون فبای آلاء ربکما تکذبان برسد
هر بار بر هر این کلمه بران سیمان عقد زند ودر گلوی طفل بندد انشاء الله تعالی اثر آن ظاهر گردد واگر ظاهر گردد
مضرت نرساند **برای شفای مریض** آیات شفا که شش آیت ست در کاسه چینی نوشته حروف آنرا از آب
شسته بخورد آیات آنست ویشف صدور قوم مؤمنین + وشفاء لما فی الصدور + ویخرج من
بطونها شراب مختلف الوانه فیه شفاء للناس + وننزل من القرآن ما هو
شفاء ورحمة للمؤمنین + واذا مرضت فهو یشفین + قل هو للذین امنوا هدی
وشفاء **ونیز برای شفا** ختم اسم مبارک یا سلام یک ولک وبست وپنجهزار بار مجرب است چنانچه حضرت
مولانا مولوی ثناء الله پانی پتی سلمه الله تعالی برای شفای حضرت ایشان این ختم خوانده بودند خدا تعالی از برکت
این اسم شفا بخشید **برای محافظت زراعت** بر کاغذ نوشته در سفالهٔ آب نارسیده بند کرده در میان
تخته آن کشت دفن کند بسم الله الرحمن الرحیم اللهم یا دراء العباد یا خلاق الخلائق یا فاطر
السموات ویا مسیر الزرع فی الارض والنبات ویا مجیب الدعوات ادفع من هذا الزرع شر
الهوام والوحوش وشر الفارة والحنازیر المفسدة وارزقنا رزقا حسنا وصلی الله
علی خیر خلقه محمد وآله واصحابه اجمعین **برای دفع پریشان خوابی** نوشته در گلوبند وبسم الله الرحمن
الرحیم اعوذ بکلمات الله التامات من غضبه وعقابه وشر عباده ومن همزات
الشیاطین وما یحضرون به وصلی الله علی خیر خلقه محمد وآله واصحابه اجمعین
برای دفع آماس گلو بروز دوشنبه یا جمعه نوشته در گلوبند وبسم الله الرحمن الرحیم لی الله لی الله

هُوَ یَقُوْمُ فِی اللَّوْحِ **برای دفع بواسیر** نیز در روز مذکوره نوشته در کمر ببندد بسم اللّٰہ الرحمن الرحیم یَا رَحِیْمُ کُلَّ صَرِیْخٍ وَمَکْرُوْبٍ یَا رَحِیْمُ وَصَلَّی اللّٰہُ عَلٰی خَیْرِ خَلْقِہٖ مُحَمَّدٍ وَّاٰلِہٖ وَاَصْحَابِہٖ اَجْمَعِیْنَ

ذکر طریق کیفیت استنجا باب میفرمودند که طریق مسنون در اینجا آنست هرگاه مستنجی از استنجا بگلوخ فارغ شود باید که اول آب بر دست راست خود بریزد و تا بند دست سه بار بشوید بعده بر دست چپ بریزد و سه بار بشوید بعد ازان هر دو را جمع نموده سه بار بشوید و همچنین بعد از استنجا و پیش از وضو بعمل آرد بعد ازان کناره مخرج بجانب راست سه بار از سه غرفه بشوید بعد ازان کناره چپ را بسه غرفه بشوید بعده میانه مخرج را همچنین سه بار از سه غرفه بشوید بعد ازان آب را بر تمام مخرج بریزد و سه بار بشوید و مبالغه بمالد بعده تری آب از دست یا از خرقه پاک کند مگر در ماه رمضان المبارک که مبالغه دران نکند از خوف احتمال سرایت آب در جوف چنانکه در مضمضه پس مستنجی را باید که درین ماه برای استنجا آب بزور کشاده نه نشیند و مخرج را بمبالغه نمالد تا رطوبت در جوف سرایت نکند و موجب فساد روزه نگردد بلکه صائم را درین ماه احوط آنست که عادت قضای حاجت بشب گیرد تا احتیاج استنجا آب در روز نیفتد و اگر ضرورت شود باید که در استنجا اکتفا بگلوخ نماید و استنجا آب بشب کند که معمول مشائخ ما همچنین بود **ذکر طریق کیفیت وضو** معمول چنین بود که در طهارت آب و اسباغ وضو احتیاط بلیغ مینمود که فوق آن متصور نیست و رعایت جمع مذاهب در جمیع احکام صلوٰة و وضو آن قدر مرعی میداشتند که هیچ ادبی از آداب وضو وقتی از اوقات اصلا فروگذاشت نمیشد زیرا که میفرمودند هر چه در مذهبی سنت ست یا ادب در دیگر مذهب بعینه همان فرضست یا واجب پس سالک را رعایت این همه ضرورست ازینجاست که میفرمودند فقیر مامورست باقامت مراسم تا رعایت جمیع احکام مطابق همه مذاهب کرده آید و آب در شستن فرایض از جانب آرنج میریختند و بطرف سر انگشتان فرو میکشیدند و میفرمودند که حضرت شاه ولی الله صاحب نیز درین معامله با فقیر مشارکت دارند و در شستن هر دو پای مبالغه تمام مینمودند و میفرمودند که خلقت رجل مثل خلقت ابل ست یعنی بسیار کج و ناراست واقع شده که آب را بآسانی بران جاری متیقن کرد مگر بتکلف و مبالغه پس باین عبارت یاران را نیز اشارت بمبالغه در شستن این هر دو اعضا مینمودند و وَیْلٌ لِّلْاَعْقَابِ مِنَ النَّارِ نیز اشارت باین معنی ست و همیشه باوضو می بودند و اصحاب را نیز بمداومت آن تاکید بلیغ رفتی و میفرمودند دوام وضو از لوازم این طریقه است خاصة در اوقات طعام و در اوقات منام سالک را وضو ضرورست و اگر شکسته شود زود وضو بکند و در صورت عذر تیمم نیز رخصت همچنین در خانقاه مشائخ و زیارت پیران بی وضو نباید رفت که از آداب

طریقہ است ہر کرا در خانقاہ بی وضو میدانستند بسیار عنف و خشونت میکردند و میفرمودند کہ عجبست کہ یاران طریقہ ہنوز از آداب خانقاہ خبر ندارند کہ بی وضوی آیند **ذکر طریق کیفیت صلوٰۃ** معمول چنین بود کہ صلوٰۃ خمسہ را در اوقات مخصوصہ و مستحبہ ادا می نمودند در رعایت اعتدال رکوع و سجود و قیام و قعود و قومہ و جلسہ بجا می آوردند و میفرمودند کہ شریعت عبارت ازہمین اعتدال و اقتصاد ست و دست را برابر سینہ می بستند و میفرمودند کہ این روایت ارجحست از روایت زیر ناف اگر کسی گوید کہ در نصوص روایت خلاف حنفیہ بلکہ انتقال از مذہب بمذہب لازم می آید **گوئیم** بموجب قول ابی حنیفہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ اذا ثبت الحدیث فہو مذہبی از انتقال در مسئلہ جزئی خلاف مذہب لازم نمی آید بلکہ موافقت در موافقتست چنانکہ حضرت ایشان را در ینباب مکتوبیست بغایت متین ہر کرا ریب و شبہہ باشد در انجا رجوع نماید و نیز میفرمودند کہ سکوت مقتدی در قرارت جہریہ اولی ست چنانکہ اسرار فاتحہ در سریہ پس ازین راہ نیز امر امامت بنفس نفیس خود اقامت مینمودند تا بضرورت خلاف حنفیہ لازم نیاید و قرارت را بطور سنون کہ عبارت از تجوید و ترتیل و تخفیف ست میگذاردند و در سنت دو گانہ قل یا ایہا الکافرون و قل ہو اللہ احد و در چہار گانہ ہر چہار قل میخواندند و قنوت ثلثہ کہ در اخبار و آثار وارد ست جمع مینمودند اول اَللّٰھُمَّ اِنَّا نَسْتَعِیْنُکَ الخ دوم اَللّٰھُمَّ اہْدِنِیْ فِیْمَنْ ہَدَیْتَ وَ عَافِنِیْ فِیْمَنْ عَافَیْتَ وَ تَوَلَّنِیْ فِیْمَنْ تَوَلَّیْتَ وَ بَارِکْ لِیْ فِیْمَا اَعْطَیْتَ وَ قِنِیْ شَرَّ مَا قَضَیْتَ فَاِنَّکَ تَقْضِیْ وَ لَا یُقْضٰی عَلَیْکَ اِنَّہٗ لَا یَذِلُّ مَنْ وَالَیْتَ وَ لَا یَعِزُّ مَنْ عَادَیْتَ تَبَارَکْتَ رَبَّنَا وَ تَعَالَیْتَ سوم اَللّٰھُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُ بِرِضَاکَ مِنْ سَخَطِکَ وَ بِمُعَافَاتِکَ مِنْ عُقُوْبَتِکَ وَ اَعُوْذُ بِکَ مِنْکَ لَا اُحْصِیْ ثَنَاءً عَلَیْکَ اَنْتَ کَمَا اَثْنَیْتَ عَلٰی نَفْسِکَ وبعد ہر فریضہ استغفر اللہ سہ بار سبحان اللہ سی و سہ بار الحمد للہ سی و سہ بار اللہ اکبر سی و چہار بار آیۃ الکرسی یکبار میخواندند و دیگر ادعیہ ماثورہ ہم کہ بعد درود در احادیث وارد ست نیز میخواندند ہر کرا طلب صادق بود باید کہ از رسالہ ادعیہ ماثورہ کہ علیحدہ در ینباب ضبط نمودہ ایم یاد گیرد و بعد صلوٰۃ الوتر دو بار سُبْحَانَ الْمَلِکِ الْقُدُّوْسِ آہستہ میگفتند و سوم بار بآواز بلند بلفظ القدوس مد میگفتند حضرت ایشان محمد معصوم رضی اللہ تعالیٰ عنہ میفرمایند کہ سنت بامداد را در خانہ گذارد و خانہ بآن منور کند و بعد ادای سنت بامداد در حالیکہ نشستہ ہست سہ بار بگوید اَللّٰھُمَّ یَا رَبَّ جِبْرَئِیْلَ وَ مِیْکَائِیْلَ وَ اِسْرَافِیْلَ وَ مُحَمَّدِنِ النَّبِیِّ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَ سَلَّمَ اَعُوْذُ بِکَ مِنَ النَّارِ پس چون بجانب مسجد رود با سکون و وقار رود و اضطراب ننماید و در دل داشتہ باشد کہ در حضور قہاری عظیم الشان میروم و بشوق مواجید رود کہ وہاب و رحیمست و ودود و کریم و ہنگام برآمدن از خانہ بگوید بِسْمِ اللّٰہِ تَوَکَّلْتُ عَلَی اللّٰہِ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّۃَ اِلَّا بِاللّٰہِ اَللّٰھُمَّ اِنَّا نَعُوْذُ بِکَ مِنْ اَنْ

نَزِلَّ اَوْ یُزَلَّ اَوْ یَضِلَّ اَوْ یُضَلَّ اَوْ یَظْلِمَ اَوْ یُظْلَمَ اَوْ یَجْهَلَ اَوْ یُجْهَلَ
علینا چون بمسجد داخل شود بگوید بِسْمِ اللّٰهِ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِ اللّٰهِ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّعَلٰی
اٰلِ مُحَمَّدٍ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ ذُنُوْبِیْ وَافْتَحْ لِیْ اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ ووقت برآمدن نیز همین
دعا بخواند مگر بجای ابواب رحمتک ابواب فضلک گوید **ذکر طریق کیفیت رفع سبابه** معمول چنین بود که در
تشهد قبض مینمودند خنصر و بنصر را و حلقه مینمودند وسطی و ابهام را و اشارت میکردند سبابه بکلمه الا الله و میفرمودند که
بسیاری از ثقات فقها و محدثین در اثبات رفع رسائل نوشته اند و حضرت ایشان را نیز در جناب مکتوبیت
بغایت متین و حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه نیز گاهی در بعض نوافل بنیت اتباع سنت رفع سبابه میکرده اند
چنانکه مقامات ایشان شاهد ست بران و بنای طریقه معمول ائمه ثلثه یعنی ابی حنیفه و صاحبین نیز مقتضی ست
بآن و نیز از جناب حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه منقولست که شخصی در خدمت ایشان عرض نمود که حضرت خواجه
هاشم کشمی که از اجل خلفا و جامع مقامات ایشانند بر خلاف این طریقه میل بسماع میدارند فرمودند که ترا با وچه
کاریست که او بمرتبه کمال رسیده است و او را خلاف با پیر نجوزست هرگاه ما را از احوال او تعرض نمیرسد پس کسی را
چه خیال که متعرض حال او شود و همچنین احوال آنحضرتست که کسی را بر حال ایشان جای اعتراض نیست اگرچه آن خلاف
با پیر باشد زیرا که حضرت ایشان نیز ظاهراً و باطناً بمرتبه کمال رسیده بودند **ذکر طریق کیفیت تعداد رکعات**
نماز ضروریه میفرمودند که طالب را بعد توفیق توبه و تصحیح عقیده ادای شصت رکعت در شب و روز چاره
نیست هفده فریضه و دوازده سنت مؤکده و دو اشراق و چهار چاشت و چهار قبل الزوال و دو رکعت سنت
قبل العصر بنا بر قول الاقل که صلوٰة العصر صلوٰة الوسطی ست و ثنای عظیم دارد بنی لقدیم سن خالی و عاری معلوم میشود و اگر چهار
بخواند اولی ست و شش اولی بقولی چهار برین تقدیر هر دو رکعت اختیاره که بعد اشراق معمول مشائخ ست نیز
همین شصت رکعت ست و ده تهجد و سه وتر از انجمله هر هفده فریضه ده یا دوازده سنت مؤکده یازده یا سیزده
قیام لیل که مجموع چهل رکعت باشند و پیغامبر خدا صلی الله علیه وسلم بران مواظبت نموده حضرت ایشان نیز بران
اهتمام تمام میدهند و بست رکعت دیگر را گاه گاه میخواندند و گاه بنیت سنت ترک مینمودند چنانکه صاحب سفر السعادت
میفرماید که طالب متابعت این چهل رکعت را هیچ گونه و هیچ وقت باختیار فوت نکند و جمیع عمر بران مواظبت نماید
که بی گمان سبب فتح ابواب سعادت دنیل مرادات دنیا و آخرتست هر که هر روز چهل نوبت در الکرم الاکرمین
بدست طلب ادب بر طریق اتباع اشرف عجم و عرب بگوید در اسرع اوقات و اقرب ساعات در سعادت

روی احوال او کشاده گردد و انتهی و بعد از نماز بامداد تا برآمدن آفتاب مشتغل بذکر بود چون آفتاب برآید دو رکعت
نماز بخواند در حدیث آمده رکعتان من الضحی تعدلان عند اللہ بحجۃ و عمرۃ مستقبلین و در روایۃ تامۃ تامۃ
نیز وارد شده و نماز چاشت از دو رکعت تا بدوازده رکعت رخصتست و در نماز اوابین اگر قرأت طولانی بخواند بسیار
خوبست و شبانه سوره یس و حم دخان و واقعه و سوره قیامت و بعد از عشاء و پیش از خواب الم سجده و تبارک
بخواند و اول روز سوره یس و سوره واقعه نیز آمده است و بوقت خواب اللھم باسمک اموت و احیی و بوقت بیدار
شدن الحمد للہ الذی احیانی بعد ما اماتنی و الیہ النشور و بوقت استنجا اعوذ باللہ من الشیطان الرجیم
و بوقت قضای حاجت اللھم انی اعوذ بک من الخبث و الخبائث و بوقت بیرون آمدن از قضای حاجت
الحمد للہ الذی اذہب عنی الاذی و عافانی **ذکر طریق کیفیت صلوۃ التہجد** معمول چنین بود که برای
صلوۃ التہجد از نیمه شب یا از ثلث آن برمیخاستند اول او عیه ماثوره که در اخبار صحیحه وارد سنت میخواندند بعد ازان
وضوی ساختند و بعد دو گانه خفیفه و تکرار استغفار صد بار بصلوۃ التہجد می پرداختند ده رکعت نماز باطول
قرأت و طول رکوع و سجود ادا میکردند بعد ازان بیارانی که در خدمت شریف حاضر می بودند توجه میداد ند بعد ازان
اگر قدری از شب باقی میماند تا یک میل یا بیشتر استراحت میفرمودند بعد ازان از اول وقت برای نماز صبح باز برمیخاستند و تجدید
وضو نموده نماز بجماعت میگزاردند بعد ازان باتفاق یاران حلقه تا بچار گهری مشغول بمراقبه میشدند و ایشان را
توجه میدادند بعد ازان یاران مخصوص ختم خواجهاد ختم حضرت مجدد رضی اللہ تعالی عنهم خوانده رخصت میشدند
ذکر طریق کیفیت فضیلت صلوۃ التہجد و ترغیب بآن معمول چنین بود که بیشتر طالبان خدا
را باین صلوۃ ترغیب نموده میفرمودند که بعد از فریضه هیچ نمازی اعلی و اشرف از صلوۃ التہجد نیست که یک
رکعت این نماز بهتر از هزار رکعت غیر این نماز ست پس طالب را باید که در ادای این نماز مساهله و مداهنت نورزد
و ادای آنرا بمنزله فرائض خمسه داند و اگر قضا شود در روز آداکند و بتضرع و زاری و دعا و استغفار مهما امکن مواظبت
سازد و عجب از طالبان این زمانه که پست حوصلگی و ضعفی که در خاطلبی دارند قدر و مقدار این نماز را از نظر انداخته
بنمازهای دیگر بیشتر اهتمام دارند و نمیدانند که دعای این وقت باجابت اسرعست جامه که آلوده از لوث غفلت معصیت
است بی آب تضرع و زاری این وقت شسته نمیشود و بدریای رحمت و مغفرت بی تکرار استغفار پاک نگردد
در دیوان اشارت باینمعنی میفرمایند شفیع روز محشر این دیده نمناک میگردد و بعد ازین آب روان آخر حساب
پاک میگردد و معمول مشائخ ما چنین بود که بعد هر دو گانه این نماز مراقبه طویله مینمودند و در هر رکعت تکرار سوره

آنقدر مشغول میبودند که در جمیع نماز زیاده از شصت بار در شمار می آمد و از طالبان زمانه تهجد هم ادا نمیشود بطول قرأت وطول مراقبه چه رسد خدا ایشان را توفیق رفیق دهاد که تا قدر این صلوة و قدر دعای این وقت را بدانند حضرت مولانا یعقوب چرخی قدس الله سره در رساله النسیه میفرمایند که رسول الله صلی الله علیه وسلم صحابه را گفت عَلَيْكُمْ بِقِيَامِ اللَّيْلِ فَإِنَّهُ دَأْبُ الصَّالِحِينَ قَبْلَكُمْ وَهُوَ قُرْبَةٌ إِلَى رَبِّكُمْ وَمُكَفِّرَةٌ لِلسَّيِّئَاتِ وَمَنْهَاةٌ عَنِ الْإِثْمِ یعنی بر شما باد که شب بیدار باشید که آن رفتار صالحان ست یعنی انبیا و رسل و اولیا شب بیدار بودند شما نیز اختیار کنید شب بیدار بودن را آن قربت و رحمت حقست و سبب کفارت گناهانست و سبب باز داشتن از گناهانست و دیگر آمده است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده اَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ إِلَى اللهِ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ الْآخِرِ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَكُونَ مِمَّنْ يَذْكُرُ اللهَ فِي تِلْكَ السَّاعَةِ فَكُنْ یعنی نزدیک ترین بودن برحمت خداوندگان میانه شب است اگر توانی که باشی از کسانیکه یاد میکنند مر خدایتعالی را دران وقت بباش از ایشان و در فضیلت شب خیزان احادیث بسیار ست **ذکر طریق کیفیت قرارت در صلوة التهجد** معمول چنین بود که در صلوة التهجد قرأت بین السر والجهر مثل عم یتساءلون دو سوره در هر رکعت میخوانند و میفرمودند که در تعیین سوره اختلاف مشائخست بعضی تکرار سورهٔ اخلاص میکنند و گروهی در هر دو گانه یک آلم نشرح و آمن الرسول قرأت مینمایند و بعضی سورهٔ یس و انا فتحنا الی مشائخ ما رحمهم الله بیشتر تکرار سوره یس را دوست داشته اند هر قدر که باشد چنانچه حضرت خواجهٔ عزیزان قدس الله سره میفرمایند که چون سه دل جمع شوند کار بندهٔ مومن برآید دل شب و دل قرآن و دل بندهٔ مومن دل قرآن سوره یس و دل شب شب اخیر ست و بعضی ده ده آیت را ازین سوره بر هشت رکعت تقسیم کرده خوانده اند و در دو رکعت باقی تکرار سورهٔ اخلاص نموده و بعض در هر رکعت تکرار این سوره بالاستیعاب میکنند و بعض در رکعت اولی یازده بار و اخری ده بار همچنین در هر رکعت یک یکبار کم کرده تا بدو بار میرسانند چنانچه عدد سوره مجموع در ده رکعت شصت و پنجبار بحساب می آید و حضرت شیخ رضی الله عنه این سوره را شصت و پنجبار در ده رکعت تهجد باین طور میخواندند که در دو گانه اولی هفده بار و در ثانیه پانزده بار و در ثالثه سیزده بار و در رابعه یازده بار و در خامسه نه بار تکرار می نمودند ما طریق اسلم و احسن درین باب نمیست که طالب از دو حال خالی نیست یا میست او را تکرار سورهٔ اخلاص هر قدر که تواند بار عایت طاق اولی ترست که اللهُ وِتْرٌ يُحِبُّ الْوِتْرَ یا قاریست بحکم فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ که درین باب رخصتست هر چه از قرأت میسر آید السنت و زیبا که تو سیع رحمت الهی مقتضی آنست و این همه طول قرأت

خداطاقست و طاق دوست میدارد

وقصر آن بقدر گنجایش وقت وانبساط خاطر است بمقتضای وقت وحال کار کند چنانچه تمامیده رکعت رخصت ست

ذکر طریق کیفیت آداب صلوٰة وفضیلت جماعت

حضرت ایشان محمد معصوم رضی الله تعالیٰ عنه میفرمایند که مصلے را باید که نماز با آداب وخشوع ولحاظ سنن ادا کند ودر وقت تحریمه بستن سرهای انگشتان را بجانب قبله کرده ابهام را بنرمه گوش برساند وباین برداشتن ماسوی را پس پشت انداز دوازهمه یکسو شود وتوجه را بحضرت ذوالجلال والاکرام درست کند ووحدانی التوجه شده در وقت فرود آوردن دست اثبات بزرگی وکبریائے مراد نماید والله اکبر بگوید ولفی کبریائی از ماسوای او تعالیٰ کند ودر معنی جمله تمام مرعی دارد تا قال او مخالف حال او نشود که اثبات کبریائی مراد نماید در دل او غیر او را کبریائی باشد الا لله الدین الخالص از ابو عمر زاجی رضی الله تعالیٰ عنه پرسیدند مالک تغییر عند التکبیر الاول فی الفرائض فقال لان فرضیتی بخلاف التصدر فمن یقول الله اکبر وفی قلبه شیئ اکبر منه او قد اکبر شیئا سواه علی مر الاوقات فقد کذب نفسه علی لسانه **وبدانکه** او سبحانه بزرگ تر از آنست که این عبادت من شمایان جناب قدس او باشد وبآنحضرت مقدس برسد ودستها را زیر ناف بربندد وهر چند در طول قرأت کوشد بهتر بود اگر در نوافل باشد ودر فرائض اقتصار بر قدر مسنون کند ورعایت قوم نماید اگر امام باشد وتا استاده است نظر بر سجده گاه بدوزد ودر حدیث آمده است ضع بصرک بمواضع سجودک وچون برکوع رود نظر را بر پشت پای کند وزانوها بهر دو دست محکم گیرد وانگشتان دستها را فراخ سازد وپشت را هموار دارد وسر را با پشت برابر دارد واو تی تسبیح رکوع وسجود سه بار ست واگر زیاده گوید تا هفت یا نه یا یازده بهتر بود وعلی الخصوص در صورت طول قیام وقرأت طول رکوع وسجود باید پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فرموده است اعطوا کل سورة حقها من الرکوع والسجود واگر امام باشد از سه تا پنج زیاده نگوید وچون چنین کند خشوع نماز بجا آورده باشد قال الله تعالیٰ قد افلح المؤمنون الذین هم فی صلوتهم خاشعون قال ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنهما فی قوله تعالیٰ قد فلح المومنون ان الفلاح علی الوجهین یقال الفلاح هو النجاح فی الدنیا من الهم والغم فی المعیشة وفی الاخرة النجاة من النار ودر جمیع ارکان نماز دل حاضر دارد چون بواسطه بعد عهد نبوت وشیوع هوا وبدعت اکثر اهل عالم از نماز که ستون اسلام ست تکاسل دارند واز جماعت تغافل می ورزند وقدر صف اول نمیدانند وآداب مسجد وجمعه واذان را بجا نمی آرند واکثر صوفیه خام نماز را بهر اصلاح عوام تصور مینمایند وخواص را مستغنی میدانند واز برکات آن محروم می مانند وکسی که از برکات نماز محروم باشد معلوم ست که از برکات ایمان ومعرفت چه بهره خواهد داشت پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فرموده لکل شئ صفوة وصفوة الایمان الصلوٰة وصفوة الصلوٰة التکبیر الاول

صفوة الشئ خالصه ۱۲

فقد هدم الدین ۱۲ ۵ برای هر چیز برگزیده ست وبرگزیده ایمان نماز ست وبرگزیده نماز تکبیر اول ۱۲ +

انتهی کلامہ الشریف معمول حضرت الیشان نیز چنین بود کہ بیشتر اوقات باین عبارت بلکہ مع شئی زائد باتیان آن ترغیب و ترک آن ترہیب میفرمودند **ذکر طریق کیفیت صلوٰۃ الاستخارہ** معمول چنین بود کہ بعد از استخارہ در ہیچ کار اصلا اقدام نمی نمودند چہ در سفر چہ در حضر بلکہ در سفر برای ہر منزل استخارہ میکردند و میفرمودند سالک را باید در ہر امر کہ شروع کند بعد از استخارہ دران اقدام نماید اگر فرصت ادای دو رکعت استخارہ نیابد بر صرف دعا اکتفا کند کہ ہمہ خیر پیش خواہد آمد ہیچ خواب و رویا در استخارہ مسنونہ در کار نیست مگر آنکہ مشائخ طریقت اقبال و توجہ خاطر برای اطمینان خود بران افزودہ اند کہ بعد از استخارہ اگر دل بران اقبال کند شروع دران امر نماید والا ترک و ہد طریق مسنون آنست کہ اول دو رکعت نماز بہ نیت استخارہ گذارد و در رکعت اولی بعد از فاتحہ قل یا ایہا الکفرون و در ثانیہ قل ہو اللہ احد بخواند و بعد سلام این دعا بخواند اللّٰھُمَّ اِنِّیْ اَسْتَخِیْرُکَ بِعِلْمِکَ وَاَسْتَقْدِرُکَ بِقُدْرَتِکَ وَاَسْاَلُکَ مِنْ فَضْلِکَ الْعَظِیْمِ فَاِنَّکَ تَقْدِرُ وَلَا اَقْدِرُ وَتَعْلَمُ وَلَا اَعْلَمُ وَاَنْتَ عَلَّامُ الْغُیُوْبِ اَللّٰھُمَّ اِنْ کُنْتَ تَعْلَمُ اَنَّ ھٰذَا الْاَمْرَ خَیْرٌ لِّیْ فِیْ دِیْنِیْ وَمَعَاشِیْ وَعَاقِبَۃِ اَمْرِیْ اَوْ عَاجِلِ اَمْرِیْ وَاٰجِلِہٖ فَاقْدُرْہُ لِیْ وَیَسِّرْہُ لِیْ ثُمَّ بَارِکْ لِیْ فِیْہِ وَاِنْ کُنْتَ تَعْلَمُ اَنَّ ھٰذَا الْاَمْرَ شَرٌّ لِّیْ فِیْ دِیْنِیْ وَمَعَاشِیْ وَعَاقِبَۃِ اَمْرِیْ اَوْ عَاجِلِ اَمْرِیْ وَاٰجِلِہٖ فَاصْرِفْہُ عَنِّیْ وَاصْرِفْنِیْ عَنْہُ وَاقْدُرْ لِیَ الْخَیْرَ حَیْثُ کَانَ ثُمَّ رَضِّنِیْ بِہٖ۔ صاحب سفر السعادت میفرماید کہ عادت جاہلیت آن بود کہ چون قصد سفر یا کاری میکردند استقسام بازلام و زجر طیر و عیافہ و فال و تطیر و امثال این امور کہ شعار اہل شرک و کفرست لازم میگرفتند صاحب شرع تعویض کرد آن را بہ توحید و افتقار و عبودیت و توکل و سوال رشد و فلاح از واہب مطلق کہ ہمہ خیرات در دست قدرت اوست و در مسند احمد از روایت سعد وقاص آمدہ کہ سعادت بنی آدم در استخارہ است حق از حق و رضا بقضای حق و شقاوت بنی آدم در ترک استخارہ است و ناخوشنودی بقضای حق و استقسام بازلام عبارتست از تیر قرعہ آن در جاہلیت چنان بود کہ چون قصد کاری میکردند سہ تیر میگرفتند بر یکی افعل و بر دیگری لاتفعل و بر سوم لاشی یا خالی نوشتہ در ظرفی می انداختند و یکے از انہا بر می آوردند اگر افعل بر آمد دیگر بار آنکار میر فتند و اگر لاتفعل می آمد نمیکردند و اگر خالی یا لاشی آمد باز می انداختند تا آنکہ یکی از افعل یا لاتفعل بر آید و زجر طیر و عیافہ از ان پرندگانست چون قصد کاری میکردند پرندہ را می پراندند اگر بدست راست می پریدہ بہتر و مشئوم میدانستند و اگر بدست چپ می پریدہ ازان کار باز می استادند مراد بفال و تطیر تمسک باآنہاست کہ از عادت جاہلیت بود والا اکثر استعمال فال در نیکی و تطیر در بدیست اما فال نیک گرفتن مشروع و مسنونست کما وقع فی الحدیث کَانَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ یَتَفَاَّلُ وَلَا یَتَطَیَّرُ و در حدیث کہ وارد شد کہ در رکعت نماز عن ابن عباس رضی اللہ عنہ قال ۱۲

شگون نیک میگرفت و فال بد نمی گرفت ۱۲

غیر از فریضه بگذارد و اشارت است بآن که سنت راتبه اگر دو رکعت بود نیز قائم مقام نماز استخاره میشود و حاجت نیست که دو رکعت جدا بالاستقلال بهمین نیت ادا کند و اگر جدا بگذارد اولی و افضل بود و اگر بعد از سوره فاتحه سوره از قرآن نخواند نیز جائز ست لیکن ماثور قل یا ایها الکافرون و قل هو الله احد ست و نیز صاحب سفر السعادت مینویسد و بعضی از محققان مشائخ کیا رگفته و نوشته اند که شخصی باید که هر روز در میقاتی معین بیاید که دو رکعت نماز استخاره بگذارد و بگوید اللهم انی استخیرک بعلمک و استقدرک بقدرتک و اسئلک من فضلک العظیم فانک تقدر و لا اقدر و تعلم و لا اعلم و انت علام الغیوب اللهم ان کنت تعلم ان جمیع ما انحرک فیه فی حقی و فی حق دینی و جمیع ما یتحرک فیه غیری فی حقی و فی حق اهلی و ولدی و ما ملکت یمینی من ساعتی هذه الی مثلها من الغد خیرا لی فی دینی فمعاشی و عاقبة امری فاقدره لی و یسره لی ثم بارک لی فیه و ان کنت تعلم ان جمیع ما انحرک فیه فی حقی و فی حق غیری و جمیع ما یتحرک فیه غیری فی حقی و فی حق اهلی و ولدی و ما ملکت یمینی من ساعتی هذه الی مثلها من الغد شرا لی فی دینی و معاشی و عاقبة امری فاصرفه عنی و اصرفنی عنه و اقدر لی الخیر حیث کان ثم رضنی به هر چند این کیفیت استخاره را در حدیث نیافته ایم اما عمل بر این موافق حدیث استخاره و مناسب اتباع سنت ست انتهی

فائده بعضی اکابر فرموده اند که طالب را باید که هر روز طلب خیر مطلق تا مدت عمر کند و تخصیص روز و شب نماید و شک نکند که تخصیص یوم اقرب باستخاره سنت ست لیکن مدت عمر نیز حکم بیش از یکروز ندارد بلکه تمام دنیا از روزی بیش نیست و الله اعلم و معمول حضرت ایشان نیز همچنین بود که هر روز بعد از نماز اشراق دو رکعت نماز استخاره ادا مینمودند بعد ازان دعای استخاره را بکیفیت مذکوره میخواندند **طریق اخری** مترجم بولی از شیخ بوعلی توری و او رفعا الی المرتضی کرم الله وجهه گوید که کسی خواهد که در منام از خیر و شر کار خود خبر یابد باید که پیش از خواب شش رکعت نماز بعد صلوة عشا بگذارد دو دو رکعت اولی بعد سوره فاتحه سوره والشمس هفت بار و در دوم سوره واللیل هفت بار و در سوم والضحی هفت بار و در رکعت چهارم الم نشرح هفت بار و در پنجم سوره والتین هفت بار و در ششم سوره القدر هفت بار بعد از سلام ثناء درود بر خدا و رسول گفته این دعا بخواند اللهم یا رب ابراهیم و موسی و رب اسحق و یعقوب و یا رب جبرئیل و رب میکائیل و رب اسرافیل و رب عزرائیل و یا رب منزل الصحف و منزل التوراة و الانجیل و الزبور و الفرقان ارنی فی منامی هذه اللیلة من امری ما انت اعلم به این استخاره را تا هفت شب بکند معمول بعض یاران حضرت ایشان چنین بود و فقیر را بسند صحیح اجازت رسیده که هفت بار یا سه بار سوره فاتحه در و در اول و آخر سبعا

بخواند بعد ازان بخواب رود همچنین تکرار یا علیم علمنی و یا خبیر اخبرنی بست و بخبار رود و اول و آخر سه بار خوانده در خواب رود البته مقصود را در خواب بیند و رئیس الولی حضرت شاه ولی الله دهلوی در رساله قول الجمیل میفرمایند هر که خواهد که کار خود را در نام بیند وضو کند و لباس پاکیزه پوشیده مستقبل قبله بر دست راست بخواب رود و بخواند و الشمس هفت بار و اللیل هفت بار قل هو الله احد هفت بار و در روایتی بدل قل هو الله سوره والتین هفت بار بعد ازان این دعا بخواند اللهم ارنی فی منامی گذا و گذا و اجعل لی من امری فرجا و مخرجا و ارنی فی منامی ما استدل به علی اجابة دعوتی (بفتحتین لیس لیش) در شب اول اگر بیند فبها والا در شب دوم نیز بکند تا هفت شب همچنین بکند انشاء الله تعالی از هفتم تجاوز نکند جماعتی از یاران ما تجربه کرده اند انتهی پوشیده نیست که قید نماز درین کیفیات مذکور نشده اگر نماز هم بخواند اولی است تا عمل موافق سنت واقع شود و معمول حضرت ایشان همیشه بر استخاره مسنونه بوده است که کیفیت آن در اول ثبت شد **ذکر طریق کیفیت صلوة التسبیح** معمول چنین بود که میفرمودند هر که خواهد که صلوة التسبیح بخواند موجب حدیث شریف کیفیت ست که پیش از رکوع و بعد از قرأت در حالت قیام کلمه سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر پانزده بار بخواند بعد ازان در رکوع و سجود و قومه و جلسه بعد از سجدتین ده ده بار بخواند چنانچه در هر رکعت هفتاد و پنجبار میشود در مجموع در هر چهار رکعت سیصد بار تسبیح در حساب آید و فضیلت این صلوة در حدیث وارد است که تمام گناهان خواننده این نماز آمرزیده شود و اگر توفیق یابد هر روز بخواند والا در هفته و اگر نتواند در ماهی یا در سالی و اگر این هم نتواند در تمام عمر خود یکبار بخواند **ذکر طریق کیفیت صلوة الجمعه** معمول چنین بود که در روز جمعه لباس لطیف و پوشاک نفیس می پوشیدند و استعمال خوشبوی نمودند و شانه محاسن و سر و ریش میکشیدند و نماز در وقت اول ادا میکردند و خطبه را مختصر و نماز را طویل میخواندند و میفرمودند که بموجب حدیث طول قرأت و قصر خطبه از فقاهت ست و گاه بعد از جمعه بر دو رکعت سنت اختصار مینمودند چنانچه پیش از ظهر گاه دو رکعت گاه چهار میگذاردند و میفرمودند که این هم سنت ست و بعد از هر نماز هر دو دست را برداشته بآواز بلند میفرمودند که فاتحه علی حضرت النبی صلی الله علیه وسلم و علی ابی بکر و عمر و عثمان و علینا رضی الله تعالی عنهم اجمعین بعد ازان سوره فاتحه میخواندند و یاران نیز در قرأت این سوره متابعت مینمودند بعد ازان درود بجناب رسالت مآب علی صاحبها الصلوة والسلام خوانده هر دو دست بر روی مبارک فرو دی آوردند من بعد مشغول بمراقبه میشدند و هر که از یاران در خدمت شریف حاضر می بود او را توجه میدادند و بعده تشریف بمکان شریف میفرمودند **ذکر طریق کیفیت خطبه اولی** الحمد لله الذی انزل علی عبده الکتاب ولم یجعل له عوجا و نشهد ان لا اله الا الله وحده

ا ز ابن ماجه عن ابی رافع قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لبلال ان طول صلوة الرجل و قصر خطبته مئنة من فقهه فطولوا الصلوة واقصروا الخطبة انتهی

لَا شَرِيْكَ لَهٗ وَنَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ خَيْرُ الْوَرٰى اَمَّا بَعْدُ فَاِنَّ الدُّنْيَا خَضِرَةٌ وَّحُلْوَةٌ وَاِنِّيْ مُسْتَخْلِفُكُمْ فِيْهَا فَنَاظِرٌ كَيْفَ تَعْمَلُوْنَ فَاتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِهٖ وَلَا تَمُوْتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُسْلِمُوْنَ سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُوْنَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِيْنَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ وگاہ باین عبارت میخوانند اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ خَلَقَنَا فَسَوّٰنَا وَالَّذِيْ مَنَّ عَلَيْنَا فَهَدَانَا وَاَنْعَمَنَا وَاَعْطَانَا وَالَّذِيْ اَطْعَمَنَا وَاَسْقَانَا وَالَّذِيْ يُمِيْتُنَا وَيُحْيِيْنَا وَنَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ وَنَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ اَجْمَعِيْنَ اَمَّا بَعْدُ فَاُوْصِيْكُمْ عِبَادَ اللّٰهِ وَنَفْسِيْ بِتَقْوَى اللّٰهِ فَاِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقَاكُمْ وگاہ این عبارت نیز بران می افزایند وَذَكِّرُوْا نِعَمَ اللّٰهِ وَالشُّكْرَ عَلٰى نَعْمَاءِ اللّٰهِ وَالصَّبْرَ عَلٰى بَلَاءِ اللّٰهِ قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى فَاذْكُرُوْنِيْ اَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوْا لِيْ وَلَا تَكْفُرُوْنِ ۞ وَاعْمَلُوْٓا اٰلَ دَاوٗدَ شُكْرًا وَقَلِيْلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُوْرُ ۞ وَاِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ اِنَّهٗ جَوَادٌ كَرِيْمٌ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۞

ذکر طریق کیفیت خطبہ ثانیہ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهٗ وَنَسْتَعِيْنُهٗ وَنَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ وَنَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهٗ يُصَلُّوْنَ عَلَى النَّبِيِّ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا صَلُّوْا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوْا تَسْلِيْمًا ۞ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ اَفْضَلَ صَلٰوتِكَ عَدَدَ مَعْلُوْمَاتِكَ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَاَزْوَاجِهٖ وَاَوْلَادِهٖ وَاَحْفَادِهٖ اَجْمَعِيْنَ خُصُوْصًا عَلٰى اَفْضَلِ النَّاسِ بَعْدَ النَّبِيِّيْنَ اَبِيْ بَكْرِنِ الصِّدِّيْقِ وَعُمَرَ الْفَارُوْقِ وَعُثْمَانَ ذِي النُّوْرَيْنِ وَعَلِيِّنِ الْمُرْتَضٰى وَالْحَسَنَيْنِ وَعَلٰى سَيِّدَةِ النِّسَاءِ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ وَعَلٰى عَمَّيْهِ الْكَرِيْمَيْنِ وَعَلٰى كُلِّ مَنِ اخْتَارَهُ اللّٰهُ لِصُحْبَةِ نَبِيِّهٖ بِالْاِيْمَانِ وَتَابَعَهُمْ بِالْاِحْسَانِ ۞ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِاِخْوَانِنَا الَّذِيْنَ سَبَقُوْنَا بِالْاِيْمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِيْ قُلُوْبِنَا غِلًّا لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا رَبَّنَآ اِنَّكَ رَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ وگاہ باین عبارت میخوانند اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ اَفْضَلَ صَلٰوتِكَ عَدَدَ مَعْلُوْمَاتِكَ

وَعَلٰی اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ خُصُوْصًا عَلٰی خُلَفَآئِهِ الرَّاشِدِیْنَ اَبِیْ بَکْرٍ
وَعُمَرَ وَعُثْمَانَ وَعَلِیٍّ وَعَلٰی اٰلِهٖ وَاَزْوَاجِهٖ وَاَبْنَآئِهٖ وَبَنَاتِهٖ خُصُوْصًا عَلٰی
سِبْطَیْهِ الشَّرِیْفَیْنِ الْحَسَنِ وَالْحُسَیْنِ وَعَلٰی اُمِّهِمَا سَیِّدَةِ النِّسَآءِ فَاطِمَةَ الزَّهْرَآءِ
وَعَلٰی عَمَّیْهِ الْکَرِیْمَیْنِ الْحَمْزَةِ وَالْعَبَّاسِ رِضْوَانُ اللّٰهِ تَعَالٰی عَلَیْهِمْ
اَجْمَعِیْنَ اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ لِیْ وَلَکُمْ وَلِسَآئِرِ الْمُؤْمِنِیْنَ اِنَّهٗ هُوَ الْکَرِیْمُ غَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ

ذکر طریق کیفیت صلوٰة عیدین

معمول چنین بود که نماز عیدین بآن شرائط وآداب که در نماز جمعه مذکور شد ادا می نمودند اما
در عید رمضان پیش از نماز بر چند تمره افطار میکردند وصدقة الفطر بآنکه واجب نبود میدادند و
در عید قربان بعد از نماز چیزی تناول میفرمودند وگاه پیش از خطبه وبعد از فراغ نماز از کثرت ازدحام جلد از مصلے بیرون
می آمدند ومیفرمودند که خطبه عیدین واجب نیست تا سماع آن نیز واجب باشد مگر آنکه بنفس نفیس خود صلوٰة عیدین را
اقامت مینمودند خطبه را بالاستیعاب میخواندند واحکام آن چنانکه باید بیان میفرمودند وخطبه عیدین ابدستور جمعه میخواندند
مگر در خطبه عید الفطر این عبارت می افزودند بدانید ای مسلمانان که صدقه فطر واجبست بر هر توانگر حر ومسلم که مالک وصد
درم شرعی باشد که پنجاه وشش روپیه رائج الوقت باشد یا کالائی که بقیمت وصد درم شرعی باشد وآن کالای مشغول
نباشد بحاجت اصلی مثل خانه سکونتی یا اسب سواری یا سلاح استعمالی یا بنده خدمتی یا کتب مراجل او ازبر حر مسلم واجبست
که صدقه فطر بفقرا دهد از نفس خود واز فرزندان صغیر خود ونابالغ فرزندان کبیر خود واز بنده های خدمتی خود از هر یک متنفس
نصف صاع گندم که دو سیر این ملک باشد یا یک صاع جو ووقت وجوب این صدقه از غروب آفتاب شب عید الفطر است
ومستحب آنست که پیش از خروج بمصلے دهد واگر بعد از ان دهد ادا میشود وتکبیرات گفتن باواز پست در شب عید الفطر وپیش
از نماز در راه مستحب ست قال الله تعالٰی وَلِتُکْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُکَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰی مَا هَدٰىکُمْ
وَلَعَلَّکُمْ تَشْکُرُوْنَ وهمچنین در خطبه عید الضحی احکام آن بیان مینمودند **ذکر طریق کیفیت صلوٰة**
التراویح معمول چنین بود که سی سیپاره قرآن مجید را بر هر شب ماه مبارک رمضان تقسیم کرده سماع مینمودند تا شبی
از شبهای این ماه از فیض وبرکات کلام الله خالی نباشد احیانا اگر در اثنای این ماه از سماع قرآن فراغ دست

میداد ترک تراویح نمیکردند و میفرمودند که از ختم قرآن سنیت تراویح ساقط نمیشود که ختم قرآن سنت علیحده است و قیام
لیل سنت علیحده از ایشان یکی اسقاط دیگری نمیشود و بامر امامت فرض و وتر بنفس نفیس خود قیام مینمودند مگر اقتدای قاری
بجهت سماع قرآن مجید در تراویح بود و در ترویحهٔ اولی سبحان اللہ صد بار و در دوم الحمد للہ صد بار و در سوم اللہ اکبر صد بار
و در چهارم لا الہ الا اللہ صد بار و در پنجم لاحول ولا قوۃ الا باللہ صد بار میخواندند امام در شروع هر تسبیح بآواز بلند میفرمودند که
فلان تسبیح صد بار تا حاضران جماعت نیز اقتدا بآن کنند و بعد هر تسبیح دعای مختصر از ادعیهٔ ماثوره دست برداشته میخواندند
و بعد تسبیح ترویحهٔ اولی رَبَّنَآ اٰتِنَا فِی الدُّنْیَا حَسَنَةً وَّ فِی الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَّ قِنَا عَذَابَ النَّارِ
و بعد از ثانیه رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوْبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَیْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَّدُنْكَ رَحْمَةً اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ
و بعد از ثالثه اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْئَلُكَ حُبَّكَ وَحُبَّ مَنْ یُّحِبُّكَ وَحُبَّ عَمَلٍ یُّقَرِّبُنِیْ اِلٰی حُبِّكَ و بعد رابعه اَللّٰهُمَّ اَحْسِنْ عَاقِبَتَنَا
فِی الْاُمُوْرِ كُلِّهَا وَاَجِرْنَا مِنْ خِزْیِ الدُّنْیَا وَعَذَابِ الْاٰخِرَةِ و بعد خامسه اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْئَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِیَةَ فِی الدُّنْیَا وَالْاٰخِرَةِ بعد
پناه دهد مرا از رسوای دنیا و از عذاب آخرت
صلے اللہ علے خیر خلقه محمد و اله و اصحابه اجمعین گفته هر دو دست را بر روی مبارک می مالیدند و بعد نماز وتر بآواز بلند میفرمودند
که درود ده بار و استغفار ده بار بعد ازان سورهٔ فاتحه خوانده ثواب مجموع صلوٰة و کلمات طیبات را بروح پرفتوح مقدس مطهر سرور حضرت
رسول صلی اللہ علیه وسلم میگزرانیدند بعد ازان با مجموع یاران بمراقبه می پرداختند و توجه میدادند و میفرمودند که معمول مشائخ
ما چنین بود که در میان هر ترویحه بجای تسبیح مراقبه طویله مینمودند چنانچه تمام شب از کثرت اشتغال مراقبه و صلوٰة التراویح معمول
می داشتند اما فقیر از جهت ضعف پیری و کمال ناتوانی به تسبیحات معهوده قناعت نموده و از معمولات مشائخ محروم مانده هر گه
از یاران طریقه خدا توفیق بخشد بمعمول ایشان پردازد نور علی نور ست فقیر راقم گوید اینچه در وقت فیض و برکات در اثنای سماع
قرآن مجید در صلوٰة التراویح خاصةً در خدمت شریف مشاهده میشد در غیر آن کم اتفاق می افتاد چنانچه شبی از شبهای ماه
مبارک رمضان در خانقاه عالیجا در سماع قرآن مجید مشغول بودم ناگاه در نظر کشفی چنان مکشوف گردید هر کلمه از کلمات قرآنی
که از زبان قاری می برآید بر صفحهٔ هوا بصورت نورانی گرفته بالای آسمان میرود چون در خدمت شریف بعرض رسانیدم
فرمودند که این کشف صحیح ست و کریمه اِلَیْهِ یَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّیِّبُ شاید عمل بر معنی ست باز از سر افاده فرمودند که
طرق اللہ تعالی بصعود کلمهٔ طیب
فقیر را نیز یکبار در سماع قرآن مجید در خدمت حافظ صاحب رضی اللہ تعالی عنه همچنین اتفاق افتاده بود که هر حرفی از حروف
ربانی که از زبان قاری می برآید بر صفحهٔ هوا بصورت طلا منقش شده بر آسمان صعود می کند چون در خدمت حضرت
حافظ صاحب عرض نمودم همین آیت مذکوره خوانده فرمودند که دید شما صحیح ست و مطابق واقع فقیر راقم گوید بکشوفات خود
که در خدمت شریف عرض مینمودم اکثر قبول می افتاد و میفرمودند که دید شما صحیح ست الا ماشاء اللہ و نیز فقیر روزی بعرض

رسانید که انچه قوت و سرعت ظهور نسبت در مزار مبارک حضرت خواجه باقی باالله و حضرت خواجه قطب الدین قدس الله تعالی سرهما الاقدس معلوم میشود در مزار هیچ یکی از اولیای امت مرحومه معلوم نمیشود فرمودند آری این وجه صحیحست مطابق واقعست

ذکر طریق کیفیت روزه ماه مبارک رمضان و بیان فضیلت آن معمول چنین بود که باوجود ضعف پیری که سن شریف از هشتاد تجاوز نموده بود روزه ماه مبارک رمضان میداشتند و سحر میخوردند مگر به نیت اتباع سنت گاه شربت آب میخوردند و میفرمودند که سنت سحر از برای تقویت بدن و تصفیه باطن و توجه الی الله است نه برای سیری شکم و بانکه علمای عدول بافطار فتوی میدادند بر عایت عزیمت نمی پسندیدند و روزه عاشوره و عرفه نیز میداشتند و ثواب آن بیان میفرمودند که حکم صیام دهر دارد چنانکه وضعه ماه مبارک و شش روز بعد عید و همچنین سه روزه در هر ماه همین حکم دارد و از شروع شهر شعبان فضائل ماه مبارک رمضان بیان میفرمودند که از منتصف نیماه باهتمام شان ماه مبارک رمضان در نظر کشفی چنان معلوم میشود که گویا نوری بسیط مثل سفیده صبح از افق عالم دمیده شرفا و غربا از انوار و برکات خود عالم را فرگرفته تا آنکه هلال ماه مبارک رمضان دیده میشود و هر روز آن نور و برکات در ترقی و تزاید می باشد و بعد از رویت آن هلال چنان مینماید که گویا آفتاب جهانتاب از جانب مغرب طلوع نموده دار شعشعان انوار فیوض و برکات خود تمام عالم را چنان منور ساخته که نور آفتاب با کمال نورانیت مثل نور چراغ در پیش او پرتو فروغ ندارد بلکه هیچ فرقی در میان لیل و نهار معلوم نمیشود و این معامله هر روز قوت و مزیت می پذیرد و لله در من قال فی مدحه **فرخنده** ماه رمضان و ایام او که چون صبح عیدست هر شام او ✤ و بعد از رویت هلال ماه شوال چنان ظاهر میگردد که آن آفتاب غروب نموده و عالم تیره و تاریک شد و فیوض و برکات ماه رمضان که بنسبت طالبان نزول میگردد دار محیطه حصر و بیان بیرونست بنسبت باطن ایشان در نیماه مانند آئینه مصفا یا مثل پارچه ملوث که از شست و شو صفا می پذیرد در نظر کشفی معائنه میگردد و در غیر این ماه اگر هزاران هزار سال عبادات یا ریاضات شاقه نمایند عشر عشیر آن صفا که درین ماه بی مشقت و ریاضت در اندک فرصت میسر می آید حاصل نشود و از اینجاست که در خیر و برکت این ماه خیر و برکت تمام سالست و از محرومی برکات این ماه حرمان از برکات تمام سال و هم از اینجاست که تطوع این ماه در حکم فریضه و فریضه این ماه در حکم هفتاد فریضه است در غیر این ماه و لیلة القدر خیر من الف شهر این فضیلت جداست و دیگر فضائل روزه بیحساب و شمارست چنانکه حضرت عزیزان قدس الله سره میفرمایند که فائده روزه تشبه است بارواحانیان و قهر کردن بر نفس اماره و خصوصیت الصوم لی و انا اجزی به و ثواب بی نهایت انما یوفی الصابرون اجرهم بغیر حساب و راه گذر شیطان گرفتن و سپر حاصل کردن که الصوم جنة من النار و احوال گرسنگان و یافتن

وخشودن و بدو شادمانی رسیدن کَلِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ فَرْحَةٌ عِنْدَ اِفْطَارِهٖ وَفَرْحَةٌ عِنْدَ لِقَاءِ رَبِّهٖ
بی صوم میسر نمی آید انتهی ازین راه یاران طریقه از مسافت بعیده پیش نه رسیدن این ماه مثل زائران بیت الحرام
احرام می بستند و مانند حاجیان لبیک گویان قافله قافله از هر جانب و اطراف برای تحصیل فوائد این
ماه بخدمت شریف رسیده شریک دولت خدمت و شامل برکات این ماه میشدند و فیوض و برکات چنانکه
شاید از صحبت با برکت ایشان حاصل مینمودند و از سماع کلام مجید و قیام لیل حظوظ وافر می ربودند و از مقام خود ترقیات
نموده بمقامات عالیات میرسیدند و مشرف ببشارات عالیه میشدند و هر کرا قابل اجازت و لائق منصب خلافت
میدیدند او را باجازت و خلعت خلافت سرافراز فرموده رخصت میکردند الجمله در خانقاه شریف ازکثرت طالبان
و اجتماع خدامشربان درین ماه هر روز روز عید و هر شب شب قدر بوده و معمول خانقاه حضرت شیخ رضی الله
تعالی عنه همچنین بود که پیش این ماه تا جهای پارچه سفید برای خلعت اجازت یاران تیار کنانیده نگاه
میداشتند و لائق آنرا عطا میفرمودند + تمت بالخیر والعافیة

فهرست لطائف خمسه المعروف بمقامات مظهری

لطیفه اول مشتمل بر یازده فصل

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۳	فصل اول در ذکر طریقه نقشبندیه مجددیه	۱۴	فصل چهارم در ذکر نسب و ولادت		ایشان از شیخ الشیوخ محمد عابد رح
۴	فصل دوم در ذکر سلسله نقشبندیه	۱۹	حضرت ایشان و غیر ذلک	۲۸	فصل نهم در ذکر مقدماتیکه دلالت بر
	و قادریه و چشتیه رحمة الله علیهم		فصل پنجم در ذکر استفاده و حضرت		امتیاز حضرت ایشان بر اهل زمان دارد
۷	فصل سوم در ذکر مجملی از احوال مشائخ		ایشان از حضرت نور محمد بداونی رح	۳۱	فصل دهم در ذکر تاثیر صحبت شریف
	اربعه حضرت ایشان یعنی سید السادات	۲۲	فصل ششم در ذکر استفاده حضرت		حضرت ایشان -
	سید نور محمد بداونی رحمة الله علیه		ایشان از حضرت حاجی محمد فاضل رح	۳۳	فصل یازدهم در ذکر ترک و زهد و
	و حضرت حاجی محمد فاضل رحمة الله علیه	۲۴	فصل هفتم در ذکر استفاده حضرت		اوصاف حضرت ایشان -
	و حضرت حافظ سعد الله رحمة الله علیه		ایشان از حضرت حافظ سعد الله رح	۳۶	لطیفه دوم مشتمل بر دو فصل
	و شیخ الشیوخ محمد عابد رحمة الله علیه	۲۶	فصل هشتم در ذکر استفاده حضرت		فصل دوازدهم در ذکر ملفوظات حضرت ایشان

صفحہ	مضمون
۴۳	فصل سیزدہم در ذکر نصائح ہوش افزا
	کہ باصحاب خود می نمودند
۴۴	لطیفہ سوم مشتمل بر چہار فصل
″	فصل چہاردہم در ذکر بعضے از مقامات
	حضرت ایشان و آنچہ ذکر اولیای
	کرام بزمان آنحضرت گذشتہ۔
۵۴	فصل پانزدہم در ذکر بعضی از کشوفات
	و تصرفات حضرت ایشان۔
۶۰	فصل شانزدہم در ذکر انتقال حضرت
	ایشان از عالم فانی بعالم جاودانی
۶۴	فصل ہفدہم در ذکر خلفای حضرت ایشان
۸۷	لطیفہ چہارم مشتمل بر یک فصل
″	فصل ہژدہم در ذکر بعضی از مکاتیب
	منیرہ حضرت ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنہ
۱۱۵	لطیفہ پنجم در بیان معمولات مظہریہ
۱۱۵	ذکر طریق کیفیت ختم حضرات خواجگان رحمہم اللہ
″	ذکر طریق کیفیت ختم حضرت مجدد رحمہ اللہ
۱۱۶	ذکر طریق کیفیت فاتحہ باواح مشائخ
	و عزیزان۔
″	ذکر طریق کیفیت تعویذ برای ہر مرضے
	و دردی کہ باشد۔
″	تعویذ برای طفل۔

صفحہ	مضمون
۱۱۶	تعویذ برای رفع تپ و لرزہ
″	ذکر طریق کیفیت تعویذات دیگر کہ
	فقیر را اجازت آنہا رسیدہ
۱۱۷	برای دفع درد چشم
″	برای دفع جدری
″	برای شفای مریض۔
″	و نیز برای شفا
″	برای محافظت زراعت۔
″	برای دفع پریشان خوابی۔
″	برای دفع آماس گلو
۱۱۸	برای دفع بواسیر
″	ذکر طریق کیفیت استنجا و آب
″	ذکر طریق کیفیت وضو
۱۱۹	ذکر طریق کیفیت صلوٰۃ
۱۲۰	ذکر طریق کیفیت رفع سبابہ
	ذکر طریق کیفیت تعداد رکعات نماز فرض
۱۲۱	ذکر طریق کیفیت صلوٰۃ التہجد
″	ذکر طریق کیفیت فضیلت صلوٰۃ التہجد
	و ترغیب بآن۔
۱۲۲	ذکر طریق کیفیت قرأت در صلوٰۃ التہجد
	ذکر طریق کیفیت آداب صلوٰۃ و
۱۲۳	فضیلت جماعت۔

صفحہ	مضمون
۱۲۴	ذکر طریق کیفیت صلوٰۃ الاستخارہ
۱۲۵	طریق اخری
۱۲۶	ذکر طریق کیفیت صلوٰۃ التسبیح
″	ذکر طریق کیفیت صلوٰۃ الجمعہ
″	ذکر طریق کیفیت خطبہ اولی
۱۲۷	ذکر طریق کیفیت خطبہ ثانیہ
۱۲۸	ذکر طریق کیفیت صلوٰۃ عیدین
″	ذکر طریق کیفیت صلوٰۃ التراویح
۱۳۰	ذکر طریق کیفیت روزہ ماہ مبارک
	رمضان و بیان فضیلت آن۔

ھوالغنی

بسم اللہ الرحمن الرحیم

بعد حمد و صلوٰۃ گرفتار خود بینی و منی درویش دلریش عبدالغنی مجددی اظہار می نماید کہ درین آوان بحسن سعی معدن الغیرۃ والایمان برادر طریق عبدالرحمن خان رسالہ مؤلفہ در ذکر حالات و مقامات حضرت شمس الدین حبیب اللہ جناب مرزا مظہر جانجانان شہید رحمت اللہ علیہ در قالب طبع درآمد از بسکہ مؤلف آن رسالہ حضرت قطب فلک الارشاد غوث الاقطاب والاوتاد مظہر کمالات خفی و جلی مرشدنا شاہ عبداللہ المشتہر بشاہ غلام علی اللہ رحمت اللہ علیہ واخفای احوال وانکسار کہ در مزاج شریف ازبس بود دران رسالہ ذکر دیگر یاران حضرت شہید فرمودہ اند و حال خود کما ینبغی نہ نوشتہ اند و این امر خالی از غرابت نبود کہ ذکر این چنین خلیفہ عظیم الشان دران رسالہ نباشد لہذا فقیر قدری ذکر شریف آنحضرت مع ذکر خلفاء مجملاً و منتخباً از جواہر علویہ کہ عم فقیر شاہ رؤف احمد مرحوم تالیف فرمودہ اند و نیز چیزیکہ علم فقیر ہران رسیدہ بود ایزاد نمود و تالیف شاہ صاحب مسطور نیز قطرہ ایست از بحر غدیر ؎ گر انجملہ را سعدی انشا کند ۔ مگر دفتری دیگر املا کند ۔ چہ مسلم الثبوت ہست کہ ارشاد حضرت ایشان در حین حیات خود بحدی شدہ کہ شاید: مشائخ ماسبق در بعض افراد اگر شبہ بعیدی نماید از اقصای روم و شام تا بحد چین و از مشرق تا مغرب خلفای حضرت ایشان در حین حیات منتشر شدہ اند آری شک آنست کہ خود بوید نہ آنکہ عطار گوید پس بعد استخارہ مسنونہ و رویت منام کہ دلالت بر حسن ارقام ذکر شریف داشتہ باشد شروع کردہ شد و ہو المستعان

فصل در ذکر ولادت شریف

ولادت شریف حضرت ایشان در سنہ ہزار و یکصد و پنجاہ ہشت در قصبہ پٹیالہ ضلع پنجاب ظہور آمد تاریخ ولادت شریفش از مظہر جود بر می آید نسب شریف بہ حضرت مرتضی علی کرم اللہ وجہہ میرسد والد شریف شاہ عبداللطیف مردی مرتاض و مجاہد بودہ اند کہ بلہا بوش داد ہ میخوردند و در صحرا رفتہ ذکر جہر مینمودند پیر ایشان شاہ

ناصرالدین قادری بودند مزار پیر ایشان و نیز مزار ایشان در جلیش پورہ عقب عیدگاہ محمد شاہی در حضرت دہلی واقع ہست و از نسبت چشتیہ و شطاریہ تیر حظی داشتند چہل روز کامل خواب نکردند و بشب اندک میخوردند و نیت روزہ ہم برای رعونت نفس نمیکردند قبل ولادت آنحضرت حضرت اسد اللہ الغالب را بخواب دیدند فرمودہ اند نام پسر خود را بنام من نہید بعد تولد ایشان علی نام نہادند چون حضرت ایشان بسن تمیز رسیدند تادیب خود را غلام علی مشہور ساختند والدہ شریفہ بزرگی را بخواب دیدند کہ فرمود نامش عبد القادر نہید راقم گوید شاید آن بزرگ حضرت غوث الاعظم شیخ عبد القادر جیلانی رحمۃ اللہ علیہ باشند عم آنحضرت کہ مرد بزرگ بودند و در یک دفعہ قرآن مجید حفظ نمودند بحکم رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم عبد اللہ نام نہادند والد آنحضرت برای اخذ بیعت از پیر خود کہ صحبت دا حضر علیہ السلام بودند آنحضرت را از وطن طلبیدند از قضای الٰہی آن بزرگ در شب رسیدن ایشان کہ یازدہم رجب بود انتقال فرمودند والد ماجد فرمودند ما برای بیعت طلبیدہ بودیم تقدیر نبود الحال ہر جا کہ بوی بمشام شما رسد اخذ طریقہ کنید بزرگان کہ در دہلی در آنوقت متعین بودند آنہا را دریافتند حضرت ضیاء اللہ و شاہ عبد العدل ہر دو خلیفہ حضرت خواجہ محمد زبیر و خواجہ میر درد فرزند خواجہ ناصر و مولوی فخر الدین و شاہ ناؤ دشاہ غلام سادات چشتی و دیگر اعزہ را دریافتند و در سنہ ہزار یکصد و ہشتاد کہ عمر شریف ایشان بست و دو سالہ بود در خانقاہ شریف حضرت شہید رسید مدحبا بالحالہ ۵ از برای سجدہ عشق آستانی یافتم ✤ سر زمینی بود منظور آسمانی یافتم ✤ عرض بیعت نمودند فرمودند جائیکہ ذوق و شوق باشد انجا بیعت کنید اینجا سنگ لیسد نست عرض نمودند مرا ہمین منظور ست فرمودند مبارک ست پس بیعت ساختند حضرت ایشان در احوال خود نوشتہ اند بعد حصول مناسبتی بعلم حدیث و تفسیر بیعت در خاندان قادریہ بدست مبارک حضرت شہید نمودم تلقین در طریقہ نقشبندیہ مجددیہ فرمودند پانزدہ سال در حلقہ ذکر و مراقبہ شرف سعادت یافتم بعدہ این کمینہ را باجازت مطلقہ نواختند در اول ارادت تردد داشتم کہ شغل در طریقہ نقشبندیہ میکنم رضای حضرت غوث الاعظم باشد یا نہ دیدم کہ حضرت غوث الثقلین در مکانی تشریف دارند و محاذی آن مکان مکانیست کہ حضرت شاہ نقشبند تشریف میدارند رحمت اللہ علیہ میخواہم کہ متردد حضرت نقشبند حاضر شوم فرمودند مقصود خدا ست بروید رضا بآنچہ نیست در اوائل سختی بسیار از معاش بمن رسید پارہ از معاش داشتم گذاشتہ توکل را سرمایہ خود ساختم کہنہ بوریا بستر و خشتی زیر سر داشتم از شدت ضعف یکبار در حجرہ بستم کہ ہمین قبر من ست او سبحانہ بدست کسی فتوحی فرستاد پنجاہ سال ست کہ بگوشہ قناعت

نشستہ ام گویند چون آنحضرت یکبار دربستند و گفتند اگر بمیرم در ہمین حجرہ بمیرم تائید الٰہی در رسید شخصی آمد
گفت در بکشائید حضرت ایشان نکشادند باز گفت از شما کار ست بکشائید نکشادند چند روپیہ از شگاف
انداختہ رفت از ہمون روز فتوحات کشادہ شد پس آن صد ہا کس از علماء و صلحا از اقالیم قطع منازل نمودہ
بخدمت شتافتند بعض سبب کم آن سرور صلی اللہ علیہ وسلم در واقعہ بخدمت رسیدہ اند مثل مولانا خالد رومی
و شیخ احمد کردی و سید اسمٰعیل مدنی و بعض بدلالت بزرگان بیعت نمودند مثل مولانا محمد جان و بعض
ذات آنحضرت را بخواب دیدہ مشرف شدند قریب دو صد کس کم و بیش در خانقاہ شریف می بودند کفاف
ایشان بوجہ احسن مہیا میشد باوجود چنین کمال بحدی بود کہ روزی فرمودند سگے کہ بخانہ من آید میگویم الٰہی
من کیستم کہ دوستان ترا وسیلہ گردانم بھر این مخلوق خود بر من رحم فرما و ہمچنین کسی کہ برائے طلب می آید
بواسطہ او تقرب میجویم اکثر عمل حضرت ایشان بر حدیث شریف بود از فرزندان حضرت شاہ ولی اللہ محدث سند
حدیث دارند و نیز از مرشد خود و کلام اللہ حفظ داشتند لیکن مردمان آگاہی نداشتند خواب بسیار کم میفرمودند
وقت تہجد مردم اگر در خواب غفلت میبودند بیدار میفرمودند و خود نماز تہجد خواندہ بمراقبہ و تلاوت کلام اللہ
شریف مشغول می بودند و مقدار دہ سیپارہ ہر روزہ میخواندند مگر در ضعف قدری کم شدہ بود نماز
صبح اول وقت بجماعت ادا نمودہ بحلقہ و مراقبہ تا اشراق می پرداختند و بسبب ہجوم چند بار حلقہ
میشد مردم اول برمی خاستند بجائے شان دیگران می نشستند بعد ازان درس حدیث و تفسیر بطالبان
میفرمودند و ہر کہ برای ملاقات می آمد قدری مہلت داده رخصت میفرمودند و عذر میگفتند کہ فقیران در فکر
گور مشغول اند و نیز او را شیرینی یا تحفہ میدادند یکبار نواب محمد امیر خان کہ از اولاد حضرت غوث الاعظم و نوہ
حضرت خواجہ باقی باللہ رحمۃ اللہ علیہما بودند و آنحضرت از جہت بزرگ زادگی تکریم شان بسیار میفرمودند
قدری نشستند آنحضرت عذر فرمودہ رخصت دادند دل شان از غلبہ محبت برمی خاست آنحضرت بنجام
فرمودند کہ قبا بسجات مکان آوردہ بہ نواب صاحب نذر کن کہ ایشان نمی خیزند ما مکان نذر نمودہ خود میرویم
فی الفور برخاستند وقت طعام قدری ازان قریب زوال تناول میفرمودند اکثر طعام اغنیا کہ مکلف کردہ
برائے حضرت میفرستادند نمی خوردند بلکہ برائے طالبان نیز مکروہ می داشتند مگر مہمانگان را و کسی کہ از
اہل شہر دران وقت حاضری بودند تقسیم میفرمودند و گاہی دیگہا ہمچنین میکنانیدند ہر کسی کہ میخواست میبرد
آری اگر کسی مبلغان میفرستاد و محل شبہ نمی بود اول ازان چہلم حصہ می برآوردند کہ نزد امام اعظم

رحمة الله علیه قبل حولان حول بشرط نصاب ادائی زکوٰة جائز ست که صدقه فرض بنسبت نفل ثواب
بیشتر دارد بعده برائی نیازمندان سیما حضرت خواجه بهاء الدین نقشبند رحمت الله علیه حلوا وغیره تیار میکردند
آنرا بفقرا تقسیم مینمودند و نیازوالد خود نیز می کردند و در ادائین که در مصرف فقرائی خانقاه می شنید میدادند و
هرکس که اهل حاجت پیش می آمد آنرا میدادند و گاهی شخصی بی اطلاع می برد باوجود دیدن او و از جانب او رد
میگردانیدند و مردم کتابها می بردند همون کتاب برائی بیع می آوردند تحسین آن کتاب میفرمودند و مبلغان
میدادند احیاناً کسی میگفت حضرت این کتاب از کتب خانه جناب ست و علامت موجود ست بعنف رنجه
شده منع میفرمودند و میگفتند صاحب یک کاتب چند کتاب نمی نویسد بر سر اصل سخن رویم و گوئیم بعد تناول طعام
قدری قیلوله ساخته بمطالعه کتب دینیه مثل نفحات و آداب المریدین وغیر هما و تحریرات ضروریه اشتغال میفرمود
پس نماز اداکرده چیزی درس تفسیر و حدیث فرموده نماز عصر میخواندند بعده مذکور کتب حدیث و تصوف مثل
مکتوبات امام ربانی و عوارف و رساله قشیریه فرموده تا شام بحلقه ذکر و توجه مشغول می بودند بعد نماز شام
توجه بمریدان خاص داده تناول طعام نموده نماز عشا خوانده اکثر شب نشسته بذکر و مراقبه میگذرانیدند اگر خواب
بسیار غلبه میکرد اندکی بر مصلی پهلو راست میکردند گاهی بر چارپائی خوابیده باشند لیکن معلوم نیست که
گاهی پا دراز کرده باشند اکثر بطور اصطلاک بطور مراقبه است و ازان سرور علیه الصلوٰة والسلام این هیئت منقول ست
و از اولیاء کرام مثل غوث الاعظم ثابت ست می نشستند از غایت حیا پا دراز کمتر کرده باشند حتی که وفات
بر همین طور شد و فتوح بفقرا تقسیم میفرمودند و خود لباس خشن عادت داشتند اگر جامه نفیس کسے
میفرستاد بیع فرموده چند جامه خریده تصدق میفرمودند همچنین در دیگر اشیاء میفرمودند اگرچند کس
بپوشند بهتر ست از یک کس و عادت اکثر آن سرور صلی الله علیه وسلم هم همین بود که لباس غلیظ و خشن
می پوشیدند چنانچه در بخاری و مسلم از عائشه رضی الله عنها منقول ست که چادر خشن و تهبند ملک برآورده
فرمود در همین وضع آن سرور صلی الله علیه وسلم قبض شد و سخاوت بدرجه علیا داشتند و رعایت اخفا بسیار
بود بوقت حلقه مردمان امیدوار شدند و حیا بر جناب چنان غالب بود که شکل مردمان چه که شکل خود هم در آئینه
نمی دیدند شفقت در باره مومنان چنان داشتند که اکثر در شب دعا میفرمودند حکیم قدرت الله خان که همسایه
بودند اکثر اوقات ایشان در غیبت حضرت ایشان صرف میشد یکبار از سببی محبوس شدند چه سعیها در
خلاص او شان نفرموده باشند و ذکر دنیا بمجلس شریف نمی بود نه ذکر امرا نه فقرا گویا مجلس سفیان ثوری

بود اگر کسی غیبت میکرد میفرمودند اتق الله بدی من هستم شخصی ذکر شاه عالم بادشاه به بدی کرد حضرت صائم بودند فرمودند افسوس که روزه رفت کسی عرض نمود حضرت ذکر بد کسی نفرموده اند فرمودند صاحب اگرچه نکردیم لیکن شنیدیم که ذاکر و سامع و غیبت برابر ست امر بالمعروف و نهی عن المنکر شیوه شریف بود بباد فناه چه قدر احتساب فرموده اند و هرگز درین امر خوف نداشتند مکتوبی که بباد شاه اکبر شاه در احتساب نوشته اند در مکتوبات شریف موجود ست سید اسمعیل مدنی که از مدینه منوره باذن آنسرور صلی الله علیه وسلم حاضر شده بودند بحکم حضرت ایشان در آثار نبویه که در مسجد جامع نهاده اند رفتند آمده عرض نمودند اگرچه برکات حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم در آنجا محسوس میشود لیکن ظلمت کفر نیز در آنجا موجود ست تحقیق شد تصاویر بعضی اکابر در آنجا بود درین مقدمه بباد شاه نوشتند و آن تصاویر را برآوردند نواب شمشیر بهادر رئیس ملک بندیل کهنڈ یکبار کلاه انصاری پوشیده حاضر خدمت شد آنحضرت دلتیش آمده آنرا منع فرمودند انکس عرض نمود اگر همین احتساب هست باز نخواهیم آمد فرمودند خدا شما را در خانه مانیارد آن شخص مغلوب الغضب شده برخاست تا زنیه صفه والان رفته کلاه خود بخذ متکار داده باز حاضر شد و بیعت نمود بعض را بالسهولت منع میفرمودند که در احتساب اول بسهولت باید گرفت علی میگفتند که عم من ریش نداشتند بخدمت شریف حاضر شدند حضرت دیده بهر می فرمودند عجب ست میر صاحب ما ریش ندارند بعده با نبساط پیش آمدند فرمودند هرچه هست از خاندان شما هست مایان گماشته شما هستیم الغرض آن شخص رفتند و گاهی پس ازین ریش تراشیدند ترک و تجرید بمرتبه داشتند که بادشاه وقت و دیگر امرا تمنا ها مینمودند که چیزی خرچ خانقاه معین کنند اکثر این قطعه بر زبان فیض بیان میگذشت **قطعه** خاک نشینی ست سلیمانیم ✤ تنک بود افسر سلطانیم ✤ هست چهل سال که می پوشمش ✤ کهنه نشد خلعت عریانیم ✤ نواب امیر خان والی بلده ٹونک و سرونج همین آرزو نمود شاه رؤف احمد صاحب فرمودند بنویسید **بیت** ما آبروی فقر و قناعت نمی بریم ✤ با امیر خان بگوی که روزی مقدر ست ✤ اکثر میفرمودند جاگیر ما مواعید الهی ست وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ سبحان الله و سبحانه کفایت جمیع مهمات دین و دنیای ایشان میفرمود اخراجات خانقاه از غیب بود میفرمودند درین طریق جاری چیز ضرور ست دست شکسته پا شکسته دینی درست یقینی درست آخر عمر ضعف بسیار رو داده بود اما چون این شعر میخواندند درین ضعف می نشستند و توجه بقوت میفرمودند **للحافظ** هر چند بهر رخسته دل ✤ نادان و نوان شدم ✤ هر گه که یاد روی تو کردم جوان شدم ✤ و مرتبه تعشق بجناب سرور کائنات داشتند هر گاه

نام شریف میگرفتند بیتاب میشدند یکبار خادم قدم شریف تبرک آب آورد گفت سایهٔ رسول خدا صلی الله علیه وسلم بر ذات ایشان باشد از شنیدن این کلام بیتاب شدند و بوسه بر روی پیشانی آنخادم دادند فرمودند که من کیم باشم که سایهٔ رسول خدا بر من باشد و آنخادم را بنواختند در مرض موت ترمذی شریف بر سینهٔ مبارک بود اگر بحدیث کدام فعل حضرت صلی الله علیه وسلم می برآمد بران عمل مینمودند گوشت شانهٔ بز می طلبیدند و آنرا طبخ میفرمودند که مسنون هست و از قرآن شریف ذوق نهایت بود در صلوٰة اوابین و تهجد از والد فقیر ختمها شنیده اند و احیانا بوقت غلبهٔ شوق اگر زیاده می شنیدند بیتاب میشدند میگفتند بس کنید زیاده طاقت ندارم و اکثر اشعار در دمی شنیدند و بران وجدی میرسید لیکن از بسکه کوه استقامت بودند آنرا ضبط میفرمودند ابو الحسین نوری رقص میفرمودند سید الطائفه جنید نشسته بود نوری فرمود لِمَاذَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ جنید گفت وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ جنید نهایت مستقیم بود راقم گوید گاهی در طریقهٔ مجددیه ظهور نسبت چشتیه که ارث از والد حضرت مجدد هست نیز ظهور میفرمایند از حضرت مجدد نیز باوجود کمال تمکن احیانا حالت ذوق و شوق منقول هست خوبی و نکل و شمائل حرکات و سکنات چنانچه خوبان همه دارند تو تنها داری سبحان الله سخن از کجا بکجا رسید هر چه باستاد ازل گفت بگو میگوئیم نظافت طبع بحدی داشتند که اگر کسی دو دتنباکو می کشید رنجه میشدند و مجمر میسوزانیدند میفرمودند مسجد ما را افغانان هلاس دانی کرده اند از بعض کسان شنیدم که خود بخود احیانا بوئی خوش از مکان شریف ایشان می آمد و کسان را بیرون میفرمودند همانا که ظهور روح حضرت رسالت صلوات الله علیه وسلم و دیگر پیران مینمود میفرمودند من صورت حضرت خواجه نقشبند و حضرت مجدد معاینه میبینم یکبار یک پهلو شل شد استمداد از روح حضرت مجدد نمودم همون وقت صورت شریف ایشان معلق در هوا دیدم کل آن بیماری سلب نمودند و میفرمودند کرک اکابر چشتیه که سرستان ذوق محبت اند سماع و سرود دست که دل را رنگارنگ شوق می آرد و پرده از چهرهٔ یار خرق میسازد و کرک ماتوسلان سلسلهٔ نقشبندیه که باده نوشان جام مودت ایم حدیث و درود هست که قلب را گوناگون اذواق می بخشند ع آن الیفانند من چیستم یار ب و همچنین وقتیکه اسم مبارک بر زبان می برآمد آه آه گفته دست بالا می کردند و گاهی هر دو دست کشاده بهم می آوردند چنانچه کسی را بآغوش کشند و شعر مولوی علیه الرحمة میخواندند موسیا آداب دانان دیگرند سوخته جان و روانان دیگرند

فصل در ملفوظات حضرت ایشان

میفرمودند

درفقیر فای فاقہ وقاف قناعت ویای یادالٰہی ورای ریاضت ست ہرکہ بجا آورد فای فضل خداوقاف قرب مولی ویای یاری ورای رحمت یافت والافای فضیحت وقاف قہر ویای یاس ورای رسوائی بدست آید میفرمودند کہ طالب ذوق وشوق وکشف وکرامات طالب خدا نیست راقم گوید حافظ میفرماید ؎ شرم ما باد ازین خرقہ آلودہ ٭ گر بدین فضل وکرم نام کرامات بریم ٭ وله باخرابات نشینان زکرامات ملاف ٭ ہرسخن وقتی وہرنکتہ مکانی دارد ٭ میفرمودند کہ درکمالات وصول عریانی میشود وبدان مقام نصیب سالک بجز یاس ومحرومی نیست ہرچند وصول ہست حصول نیست میفرمودند طالب باید ہروقت کیفیات علیحدہ از عبادت فراگیرد واگاہ باشد از نماز چہ کیفیت رومی دہد از تلاوت چہ نسبت ظہور میفرماید از درس حدیث واز تشغل تہلیل زبانی چہ ذوق حاصل میشود ہمچنین از لقمہ شک چہ ظلمت می افزاید علی ہذا القیاس دیگر گناہان میفرمودند در ولایت خطرات مضر اند ودر کمالات نبوت مضر نیست امیر المؤمنین عمر رضی اللہ عنہ میفرمودند اجھدن الجیش وانا فی الصلوٰۃ مشاہدۃ آفتاب ز خطرات قلب مانع نیست میفرمودند کہ درخوردن یکی رضائی نفس ست ویکی حق نفس رضائی نفس غذا بسیار ولطیف ست وحق نفس بمقدار توانائی فرائض وسنن میفرمودند طریقہ نقشبندیہ عبارت از چہ چیز ست بخطرگی ودوام حضور وجذبات وواردات میفرمودند پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم جامع جمیع کمالات بودند لیکن ہروقت مناسب استعداد آن قرن درافراد امت کمال ظہور میفرمود کمالیکہ ناشی از بدن فیض مخزن آنحضرت ست وآن گرسنہ ماندن وجہاد کردن وعبادت نمودن در صحابہ کرام جلوہ گر شد وکمالیکہ ناشی از قلب آنحضرت بود صلی اللہ علیہ وسلم وآن استغراق وبیخودی ذوق وشوق وآہ ونغرہ واسرار توحید وجودی از زبان جنید بغدادی رحمت اللہ علیہ باولیائی ہست ظاہر گردید وکمالیکہ ناشی از لطیفہ نفس آنجناب ست کہ عبارت از اضمحلال واستہلاک در نسبت باطن ست با کابر نقشبندیہ از وقت خواجہ نقشبند رضی اللہ عنہ ہویدا گشت وکمالیکہ ناشی از اسم شریف محمد ست صلی اللہ علیہ وسلم از دورہ حضرت مجدد الف ثانی مکشوف شد میفرمودند چنانکہ طلب حلال فرض ست بر مومنان ہمچنین ترک حلال فرض ست بر عارفان راقم گوید عمل صوفیان برعزیمت ہست میفرمودند ہرکہ تابع ہوائی بندۂ خدا ہست ای عزیز تا کہ در بند آنی بندۂ آنی میفرمودند شب گرسنگی شب معراج درویشان ہست میفرمودند صوفی دنیا وآخرت را پس پشت انداختہ متوجہ مولی گشتہ **للمولوی** ملت عاشق زملتہا جدا ست ٭ عاشقان را مذہب وملت خدا ست ٭ میفرمودند وقت دعا انوار فائض میشوند فرق نمودن

آن برکات از اثر اجابت متعسر ست بعضی گویند اگر ثقالت در ہر دو دست دہد علامت اجابت ست
و من می گویم اگر انشراح صدر دست دہد علامت اجابت ست میفرمودند بیعت سہ قسمست یکی برای توسل
بہ پیر دنیا رد دوم برای توبہ از معاصی سوم برای کسب نسبت میفرمودند مردمان چار قسم اند نامرد اند و مرد اند
و جوانمرد اند و فرد اند طالب دنیا نامرد طالب عقبی مرد و طالب عقبی و مولی جوانمرد و طالب مولی فرد میفرمودند
کہ خطرہ چہار قسم ست شیطانی و نفسانی و ملکی و حقانی شیطانی از بیسار می آید و نفسانی از فوق یعنی دماغ و
ملکی از یمین و حقانی از فوق الفوق میفرمودند ہر کمالاتیکہ در انسان ممکن ست سوائے نبوت در حضرت مجدد ظہور
فرمود رباعی ہر لطافت کہ نہان بود پس پردۂ غیب ✦ ہمہ در صورت خوب تو عیان ساختہ اند ✦
ہر چہ بر صفحۂ اندیشہ کشد کلک خیال ✦ شکل مطبوع تو زیبا تر ازان ساختہ اند ✦ میفرمودند ہر کہ او یسیت
آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم خواہد بعد نماز عشا در خیال دستہائے آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در دست
خود گرفتہ بگوید یا رسول اللہ بایعتک علی خمس شہادۃ ان لا الہ الا اللہ و اقام
الصلوٰۃ و ایتاء الزکوٰۃ و صوم رمضان و حج البیت ان استطعت الیہ
سبیلا چند شب این عمل بجا آرد و اگر او یسیت بزرگی خواہد در خلوت نشستہ دو گانہ بروحش خواندہ
متوجہ روح آن بزرگ نشیند میفرمودند حق سبحانہ مر اچنان ادراک عطا کردہ کہ بدن من حکم قلب پیدا کردہ
از جوانب اربعہ ہر شخص کہ بیاید نسبت او معلوم میکنم میفرمودند سہ کتاب نظیر ندارد قرآن شریف صحیح بخاری
مثنوی مولوی روم میفرمودند اولیا سہ قسم اند ارباب کشف و ارباب ادراک و ارباب جہل میفرمودند کم شخص
از اولیا بکمال حضرت مجدد یافتہ باشد اگر تمام اولیا وجودیہ را توجہ فرمایند بشاہراہ شہود آرند میفرمودند سعدی
شیرازی در سہروردی طریقہ مرد فہمیدہ بودند و سخن تصوف تمام کردہ اند ۵ مرا پیر دانائی مرشد
شہاب ✦ دو اندرز فرمود بر روی آب ✦ یکی آنکہ بر خویش خود بین مباش ✦ دگر آنکہ بر غیر بدبین مباش ✦
میفرمودند ہر کہ از ما ملاقات دارد لباس ما پوشد و طور ما اختیار کند رباعی یا مرو با یار ازرق پیرہن
یا بکش بر خانمان انگشت نیل ✦ یا مکن با پیلبانان دوستی ✦ یا بنا کن خانہ در خور دہیل ✦ میفرمودند روح
بعضی مومنان ملک الموت قبض میفرماید و بارواح اخص خواص فرشتہ را نیز دخل نیست ۵ در کوئی تو
عاشقان چنان جان بدہند ✦ کانجا ملک الموت نگنجد ہرگز ✦ راقم گوید محتمل ست اللہ یتوفی الانفس حین
موتہا و قل یتوفکم ملک الموت اشارہ بہمین باشد اللہ اعلم میفرمودند معاش درویشان ہمین

باید کہ شیخ ابن یمین کبروی نظم کردہ ابیات نان جوین و خرقہ پشمین و آب شور ✦ سیپارہ کلام و حدیث پیمبری
ہم نسخہ دو چار علمی کہ نافع ست ✦ در دین نہ نحو بو علی و فراء عصری ✦ تاریک کلبہ کہ پی روشنی آن ✦ بیہودہ
منتی نبرد شمع عنبری ✦ با یک دو آشنا کہ نیرزد بہ نیم جو ✦ در پیش چشم ہمت شان ملک سنجری :: این آن
سعادتیست کہ حسرت برد بران ✦ جویای تخت قیصر ملک سکندری ✦ و تیر اشعار جمالی میخواند در مائی
لنگکے زیر لنگکے بالا ✦ نی غم و درد نے غم کالا ✦ کزک بوریا و پوستکے ✦ دلکے پندر دو دستکے
ایقدر بس بود جمالے را ✦ عاشق رندلا ابالی را ✦ راقم گوید ابیات حافظ رحمت اللہ علیہ نیز مناسب
حالست تحت کلک میرود ✦ دو یار زیرک و از بادہ کہن دو منی ✦ فراغتے و کتابے و
گوشہ چمنے ✦ من این مقام بدنیا و آخرت ندہم ✦ اگرچہ در پیم افتند ہر دم انجمنے ✦ کہ ہر کہ کنج
قناعت بگنج دنیا داد ✦ فروخت یوسف مصری بکمترین ثمنے ✦ میفرمودند عقل نورانی آنست
کہ بلا واسطہ بمقصود دلالت نماید و ظلمانی آنکہ بچراغ ہدایت مرشد براہ آرد میفرمودند طالب را باید
کہ یک لمحہ از یاد مطلوب غافل نباشد ✦ این شربت عاشقی ست خسرو ✦ بے خون جگر چشیدہ
نتوان ✦ میفرمودند حب الدنیا راس کل خطیئۃ و راس گناہان کفرست ✦ اہل دنیا کافران
مطلق اند ✦ روز و شب در بق بوق و زق زق اند ✦ میفرمودند زوال عین آنست کہ سالک انا گفتن نتواند
چنانکہ خواجہ احرار رضی اللہ عنہ فرمودہ اند انا الحق گفتن آسان ست و آنا را زائل کردن مشکل ست میفرمودند
در معنی بیت ثنائی ✦ بہر چہ از دوست دامانی چہ کفران حرف چہ ایمان ✦ بہر چہ از یار دورافتی چہ نسبت
آن نقش چہ زیبا ✦ سالک در ابتدا قلب از نوافل ماند و اکتفا بر فرائض و سنن مولدہ کند میفرمودند
طریقہ مجددیہ چار دریای فیض دارد نسبت نقشبندی و قادری و چشتی و سہروردی لیکن اول
غالب ست میفرمودند کفر طریقت آنست کہ ہستیا زمد خیزد و بجز ذات حق ہیچ در نظر نماند منصور حلاج
گوید ✦ کفر ترا بدین اللہ و الکفر واجب ✦ لدی و عند المسلمین قبیح ✦ میفرمودند ہر کہ مخدوم
شدن خواہد خدمت مرشد کند ع ہر کہ خدمت کرد او مخدوم شد میفرمودند الحال ضعیف شدہ ام بیشتر
در مسجد جامع شاہجہان آباد آب تلخ حوض میخوردم و سیپارہ کلام مجید میخواندم دہ ہزار نفی و اثبات
میکردم نسبت باطن چنان قوی بود کہ تمام مسجد پر از نور میشد ہمچنین در ہر کوچہ کہ میگذشتم ہر مزار
غنودہ اگر میرفتم نسبتش پست میگشت من خود را پست میکردم و تواضع آن بزرگ میکردم

سیفرمودند ؎ زنا توانی خود ایقدر خبر دارم ✤ کہ از رخش نتوانم کہ دیدہ بردارم ✤

فصل در مکاشفات و الہامات حضرت ایشان قدس اللہ سرہ

فرمودند روزے در بیتابی فراق آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم خاک باشیدم از این امر کہ در شرع نیست ظلمتی ہم پیدا شد میر روح اللہ کہ مخلص حضرت شہید بود او شان را در خواب دیدم کہ میگویند کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم منتظر شما نشستہ اند از غایت شوق در خدمت رسیدم معانقہ فرمودند تا وقت معانقہ بر شکل شریف خود بودند بعد بر شکل سید میر کلال رحمت اللہ علیہ شدند روزے قبل نماز عشا بخواب رفتم آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم آمدہ منع فرمودند و وعید بیان فرمودند یکبار از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در خواب پرسیدم یا رسول اللہ من رآنی فقد رأی الحق حدیث شما است فرمودند آری مدام تسبیح و تحمید خواندہ بروح آنحضرت میگذرانیدم یکبار ترک شد دیدم آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بہمون شکل کہ در شمائل ترمذی بیانست آمدہ شکایت فرمودند یکبار خوف آتش دوزخ بسیار غلبہ آورد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم را دیدم تشریف آوردہ فرمودند کہ ہر کہ با محبت دارد در دوزخ نخواہد رفت یکبار آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم را دیدم فرمودند نام تو عبد اللہ و عبد المہیمن ہست یکبار دیدم کہ گوشت چہرۂ من دو انگشت از گوشت چہرہ مبارک حضرت سلطان المشائخ شدہ و بدنمی نماید یکبار دیدم شخصی پیراہن حضرت مذکور آوردہ گفت ایشان پیر تو اند من گفتم پیر من مرزا جانجانان رحمۃ اللہ علیہ ہستند چند بار تکرار کرد آخر گفت سلطان المشائخ پیر صحبت شما ہستند یکبار حضرت مجدد تشریف آوردہ فرمودند تو خلیفۂ من ہستی یکبار حضرت خواجہ نقشبند تشریف آوردہ در پیرہن من داخل شدند روزے دیدم بزرگے آمدہ نزد من نشست نام پرسیدم گفت بہاؤ الدین یکبار شخصی خلعتے آوردہ گفت غوث الاعظم ترا عنایت کردند مولانا خالد عرض نمودند خلعت قطبیت باشد حضرت ایشان فرمودند از تو اضع نام آن مقام نمیگیرم روزے بر مزار حضرت خواجہ باقی باللہ رفتہ عرض توجہ نمودم از مزار بر آمدہ توجہ کردند وقت استوا بود زود بر خاستم حسرت میخورم چرا ایستادم کیفیتش در بیان نمی آید روزے بر مزار حضرت خواجہ قطب الدین رفتہ گفتم شیئ للہ دیدم یک حوض پر آب کہ از کنارۂ او آب میریزد القا شد سینۂ تو از نسبت مجددیہ پر ست گنجائش

دیگر ندارد روزی مزار سلطان المشائخ رفتہ عرض توجہ نمودم فرمودند کمالات احمدی شما را حاصل ست عرض کردم نسبت خود نیز عطا فرمایند توجہ فرمودند دیدم چہرۂ ایشان مثل من شدہ و چہرۂ من مثل ایشان نہایت محظوظ شدم یکبار در عرس حضرت خواجہ محمد زبیر رحمہ اللہ حاضر شدم ایشان تشریف آوردہ فرمودند عبادت بکثرت بکنید درین راہ تعبدی باید تا درے از تصرفی بگشاید عرض کردم مرتبہ شما چہ طور حاصل شود فرمودند از کثرت تعبد یکبار مکانم معطر گشت بالا نگریستم دیدم بر فرق من روح معطر منور جلوہ نماست در حوالی آن مثل شعشعان آفتاب متجلی ست حیران گشتم کہ این کیست بعد آن بخاطر گذشت شاید روح مبارک آن سرور صلی اللہ علیہ وسلم یا روح غوث الاعظم رضی اللہ عنہ باشد باین تجمل روزی درمیان اہل خانقاہ نزاع لفظی پیش آمد حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ آمدہ فرمودند ہرکہ نزاع نماید از خانقاہ بدر کنید یکبار سیدۃ النساء رضی اللہ عنہا در مکانم آمدہ فرمودند من برائے تو زندہ شدہ ام و آمدہ ام روزی طعام مشکوک خوردہ بودم دیدم حضرت شہید قی میکنند و میفرمایند طعام ہر جا نباید خورد یکبار ملہم ساختند منصب قیومیت بتو عطا شد روزی الہام شد از تو طریقہ جدیدہ برآمد روزی برائے وسعت مکان عرض نمودم الہام شد تو اہل و عیال نداری چہ حاجت ست روزی مکان ہمسایہ طلب نمودم الہام شد چرا ہمسایہ را تکلیف میرسانی و بدر میکنی روزی بقصد زیارت حرمین شریفین نیم قد برخاستم الہام شد تراہین جا ماندن بہتر ست روزی گفتم یا شیخ عبد القادر شیئاً للہ الہام شد بگو یا ارحم الراحمین شیئاً للہ روزی الہام شد حضرت سلطان المشائخ خلفائے خود بدکہن فرستادند شما بہ کابل و بخارا بروید بفرسید کلام ربانی کہ از صورت و لحن مبرا ست سہ بار شنیدم یکبار در مدرسہ دو بار در مکان مسکون کہ الحال سکونت دارم یعنی خانقاہ شریف شبے گفتم یا رسول اللہ آواز آمد لبیک و نام من عبد صالح فرمودند

فصل در بعضی کرامات حضرت ایشان

بر سالکان راہ الٰہی و طالبان فیض نامتناہی مخفی و محتجب نیست کہ ہیچ کرامتی و خرق عادتی با محبت خدا و اتباع سید انبیا علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام برابر نیست و این ہر دو امر در وجود با جود حضرت ایشان بامر تبہ کمال بودند و اعظم کرامات و افضل خرق عادات تصرف در بواطن طالبان و القاء

فیض و برکات حضرت سبحان بصدور رسان ست واین امور از آنجناب چندان بظهور رسیدند که تحریر
آن دفترها باید هزاران دلهای ارادت مندان را ذاکر گردانیدند وصدها را بجذبات و واردات الهیه
رسانیدند و بسیاران را بمقامات و حالات عالیه فائز فرمودند اما تصرف در یکنوبت و اخبار بمغیبات
مطابق نفس امر بالهام الهی و حل مشکلات و برآمد حاجات از دعا انهم بسیا بوقوع آمد اکثر کارهای مردم
بدعای آنجناب بانصرام میرسید و بسیاری عقدهای مفتوح میشد بارها موافق فرموده بظهور می آید الحق
بمصداق ؎ مطلق آن آواز خود از شه بود ؎ گرچه از حلقوم عبد الشر بود ؎ کلام کرامت نظام
آن عالی مقام سراسر الهام خوارق اولیا پرتوی معجزه پیغمبر خدمت صلی الله علیه وسلم بسیاری کسان
در منام آنجناب را دیده اند طریقه نموده شرف یاب حضور شدند و بمقامات عالیه رسیده باوطان
خود رفتند و باوجود کثرت طلابان هریک را بتوجه از مقام بمقامی می بردند و از حالی بحالی میرسانیدند
واز قوت توجه کار سنین بایام قلیله میفرمودند اکثر فساق و فجار از توجه شریف تائب شده براه راست
آمدند و بعضی کفار باندک التفات آنجناب مشرف باسلام شدند **کرامت** روزی هندو بچه برهمن
زاده در مجلس شریف آمد شکل محبوب و صورت مرغوب داشت همه اهل محفل رو بجانب وی
آوردند حضرت ایشان را نظر عنایت بوی افتاد فی الحال زنار کفر از گردن خود دریده خلعت ایمان پوشیده
قامت خود را از زیور کلمه شهادت بیاراست و من را از نور اسلام جلا داده برخاست ؎ بنشین
بگدایان در دوست که هر کس ؎ بنشست باین طائفه شاهی شد و برخاست ؎ **کرامت** مولوی
کرامت الله را که از خادمان حضرت ایشان بودند روزی در جنب بشدت شد آنجناب دست مبارک
خود آنجا نهاده همت فرمودند فی الحال رفع شد **کرامت** یکبار بکشتی روان توجه فرمودند ایستاده شد
کرامت میان احمد یار که از جمله اصحاب حضرت ایشان بودند گفتند که من برای تجارت میرفتم در اثنای
راه بصحرا دیدم که حضرت ایشان تشریف آورده قریب بهل من ایستاده فرمودند که بهل را تیز بکنید
و بدوانید و از این قافله جدا شده بگذرید که قطاع الطریق آمده این قافله را غارت خواهند کرد این سخن
گفته از نظر غائب شدند من بهل را دوانیده از قافله جدا شدم بقضای الهی همه قافله را دزدان بغارت
بردند من بخیر و خوبی داخل منزل شدم **کرامت** میان زلف شاه که یکی از مخلصان حضرت ایشان
ست گفت که من در اوائل حال که بخدمت حضرت ایشان می آمدم در دشت راه گم کردم ناگاه

بزرگی نمودہ شد مرا براہ راست آوردند گفتم کہ شما کیستید گفتند تو برای بیعت پیش کسی کہ میروی
من ہمانم دو بار مرا این واقعہ پیش آمد **کرامت** و نیز میان احمد یار نقل مینمودند کہ یکبار من ہمراہ حضرت
ایشان بجہت تعزیت در خانہ صالحہ کہ مریدہ حضرت ایشان بود رفتم کہ دختر کلان سالش مردہ بود حضرت
ایشان بطرف آن ضعیفہ خطاب کردہ فرمودند کہ اللہ تعالی ترا فرزند انعم البدل عنایت فرماید آن زن
عمر رسیدہ گستاخانہ عرض نمود کہ ای حضرت حالا من پیر شدہ ام و شوہر من نیز پیر ست ظاہرا حالا اولاد
پیدا شدن خلاف عقل ست حضرت ایشان فرمودند حق تعالی قادر ست بعد ازان حضرت ایشان
و من از خانہ بیرون آمدیم در مسجد یکہ متصل دروازہ آن ضعیفہ بود حضرت ایشان تشریف آوردہ وضو ساختند
و دو رکعت نماز گذاردہ بجہت فرزند آن زن دعا فرمودند بعد ازان خطاب بطرف من نمودہ فرمودند کہ
برائی اولاد آن زن بجناب الٰہی عرض کردیم اثر اجابت دعا ظاہر شد انشاء اللہ تعالی فرزند تولد خواہد شد
بعد ازان بموجب فرمودہ حضرت ایشان اللہ تعالی آن زن را پسر عنایت فرمود و کلان سال شد
الحمد للہ علی ذلک **کرامت** زنے آمدہ برای شفای بیمار عرض نمود او را ترک از دستارخوان
عطا فرمودند نان و کباب بود چون در خانہ آمدہ دید آن کباب مبدل بحلوا شدہ بود معلوم نمود کہ اجل
بیمار رسیدہ ست ہمچنان واقع شد **کرامت** میر اکبر علی صاحب کہ از خلص نیازمندان حضرت
ایشان ہستند برای بیماری زنے از اقارب خود عرض نمودند از بس کہ سوال مکرر نمودند حضرت
ایشان فرمودند اکبر علی زندگی او زیادہ از پانزدہ روز معلوم نمیشود بتقدیر الٰہی روز پانزدہم وفات
نمود لیکن در ایام مرض او میر صاحب موصوف توجہ آن زن را نمودہ بودند چون بر جنازہ اش
حضرت ایشان تشریف آوردند فرمودند اکبر علی مگر تو جہ این زن را نمودی برکات معلوم میشود **کرامت**
قریب خانقاہ مبارک مکان رافضی بود و حضرت ایشان را برائی کلفت خانقاہ معلے بایست مکان شد
از زنے کہ متصرف بران مکان بود استدعا نمودند زنکہ ابا نمود آخر یکبار حکیم شریف خان کہ از عزۂ
وہلی بودند برای فہمانش او فرستادند کہ اگر شما را عار از بیع می آید ما قیمت بطریق اخفا میفرستیم شما بطریق
تذر بگذرانید آن نابکار کہ عداوت با اہل اللہ داشت قول حکیم موصوف قبول نہ نمود بلکہ درباره حضرت ایشان
کلمہ بیہودہ گفت کہ سب بزرگان عادت این فرقہ ملعونہ ست حکیم برخاستہ نزد ایشان حاضر شدند و
بیان حال نمودند حضرت ایشان رو بآسمان نمودہ عرض نمودند الٰہ صاحب شنید کلام او الحال

نخواهم گرفت تا وقتیکه خود آمده التجا نه نماید بحسب تقدیر الهی موت در خاندان اوشان افتاد در اوشان یک بچه باقی ماند چون او هم بیمار شد دانستند که از شومی فعل ماست آن بچه را حاضر نمودند و مکان را پیش حضرت ایشان پیشکش نمودند **کرامت** حکیم رکن الدین خان را منصب و وزارت بادشاه حاصل گشت آنحضرت سفارش عزیزی بحکیم نمودند حکیم دران امر تندهی نه نمود موجب ملال حضرت ایشان گشت بعد چند روز معزول شد و باز باآن منصب ممتاز نگشت **کرامت** از شاه نظام الدین صوبه دهلی ملول شدند معزول شد **کرامت** یکبار چند کس از خلفای حضرت ایشان از راه دور بخدمت آمدند در اثنای راه گفتند معمول حضرت ایشان ست که بوقت شرف اندوزی قدمبوسی تبرک عنایت فرمایند یک گفت که مرا این مرتبه خواهش مصلی ست دیگری گفت که من کلاه میخواهم سوم کس چیز دیگر گفت چون بحضور پرنور رسیدند هر کس را موافق تمنای او عنایت فرمودند و مثل این واقعه اکثر آنجناب بظهور می آمد بارها موافق خطرات قلبی ارشاد میفرمودند **کرامت** روزی برائی عیادت حکیم نامدار خان رفته بودند حکیم مسطور حالت نزع داشت و چشم بند کرده بیهوش افتاده بود اقربای وی از حضرت ایشان التماس سلب مرض نمودند تحضرت لمحه متوجه شدند فی الفور بهوش آمد چشم کشاده بسیار سخنان از آنجناب بعرض رسانید چون آنجناب قدم از خانه وی بیرون نهادند همو نوقت جان داد **کرامت** شخصی الراتجار از دیار کابل بهندوستان می آمد وقت عبور بر دریای اٹک اشتر وی معه کالای تجارت در آب غرق شد گفت که یکتان نیاز حضرت ایشان کنم اگر شتر من زنده معه اسباب برآید بحکم الهی سبحانه از دریا برآمد چون بحضور رسیده این واقعه بعرض رسانید فرمودند نیاز من دادی گفت دادم **کرامت** عم میان احمد یار صاحب ابرائی گرفتن مبلغان بادشاه حبس نمود میان احمد یار بخدمت حضرت ایشان گریان آمد آنجناب فرمودند که شما چند کس جمع شده بقلعه رفته خلاص کرده بیارید میان موصوف گفت که بر دروازه قلعه چوکی ست و سپاهیان پلٹن به نگهبانی معین چگونه رفته آوریم فرمودند شما را ازین چه کار ست بگفته من بروید و بیارید ایشان رفتند هیچکس از نگهبانان دروازه و سپاهیان پلٹن ندیدند که این چه کسانند و لجامی روند آخر از حبس زنده برآورده بیاوردند هیچکس متعرض احوال شان نشد **کرامت** پسر مولوی فضل امام بسیار علیل شد در خواب دید که حضرت ایشان تشریف آورده چیزے نوشانیدند چون صبح شد شفا یافت بحضور آنجناب مبلغان نیاز آورده فرمودند که این شکر از عنایت شبانه ماست **کرامت**

شخصی پیش حضرت ایشان آمدہ گفت کہ پسر من از دو ماہ گم شدہ است توجہ فرمایند کہ بیاید فرمودند کہ پسر تو در خانہ ہست در دل خود حیران گشت کہ من ہمین وقت از خانہ آمدہ ام آنجناب فرمودند کہ در خانہ است غرض موافق فرمودن آنحضرت بخانہ رفت دید کہ در خانہ نشستہ است **کرامت** عورتے بخدمت حضرت ایشان آمدہ عرض کرد کہ پسر من در فوج سپاہ نوکر بود نوکری گذاشت و ہمہ لباس دور کردہ لنگوٹی بستہ از دین و شریعت رستہ ملنگ شدہ قدح بنگ مینوشد آنجناب فرمود کہ بنشین نشست ہمہ لطائف او از ذکر جاری شدند پس توجہ بحال پسرش فرمودند از فرقہ ملامت برآمدہ براہ راست شد **کرامت** عریضہ سقہ زیر سایہ فیض پایہ دیوار پر انوار آن افتخار الابرار سکونت داشت روزی از شدت مرض قریب نزع شد آخر شب اقربائی وی حضرت ایشان را ترد وی بردند آنجناب تشریف برده توجہ فرمودند از عنایت الٰہی صحت کلی یافت **کرامت** مولوی کرامت اللہ صاحب میفرمودند در ہنگامیکہ بخدمت شریف میبودم عجائب و غرائب مشاہدہ مینمودم یکبار بعد نماز فجر وقت مراقبہ و ذکر من کتاب در بغل گرفتہ برای قصد خواندن روانہ شدم نظر شریف بر من افتاد از غضب فرمودند بنشین و مشغول شو بسلسلہ گستاخ بودم گفتم در خدمت شریف برائی آن حاضر می مانم کہ بے محنت حاصل شود والا بہ محنت ہر جا میتواند شد فرمودند بحق بہاؤالدین بے محنت مید ہم بنشین ہمین کہ بجانب من متوجہ شدند از ہوش رفتم و بیفتادم و گویا کہ دل از سینہ من بیرون آمد بعد مدت بہوش آمدم حضرت از حلقہ فراغت شدہ بودند و آفتاب بمن رسیدہ بود و خواص اصحاب مثل شاہ ابو سعید صاحب حاضر بودند شرمندہ شدم فرمودند چہ شدہ بود عرض نمودم خواب غلبہ کرد تبسم فرمودند

فصل در ذکر وفات حضرت ایشان

دائما آرزوی شہادت داشتند لیکن میفرمودند از باعث شہادت حضرت پیر و مرشد قدس اللہ سرہ چہ قدر محنت بر مرد مہا رسید سہ سال قحط عظیم ایشان رو نمود کہ ہزارہا جان نثار شدند و قتل و قتال کہ فیما بین مردمان واقع شد خارج از تحریر است کما لا یخفی پس ازین امر از شہادت خود میسر سم را قم گوید در حدیث وارد ست لَزَوَالُ الدُّنْیَا اَھْوَنُ عِنْدَ اللّٰہِ مِنْ قَتْلِ نَفْسٍ مُؤْمِنٍ اَوْ کَمَا قَالَ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ از حروب جمل و صفین و کربلا تا چند صد سال و حروب در میان بنی امیہ و بنی ہاشم مستائش قتل امیر المؤمنین عثمان بن عفان بود رضی اللہ عنہ حضرت ایشان را در آخر مرض بوسیر دخارش غلبہ نمودہ بود درین

ہنگام حضرت والدم در بلدۂ لکھنؤ بودند مکاتیب کثیرہ در ہنگام قلیل فرستادند چہ منظور ہمین بود کہ بعد من
برجائی من ایشان باشند انشاء اللہ تعالیٰ مکرر و مکتوب در ذکر والد خود علیہ الرحمۃ نقل خواہم نمود غرض او شان
رسیدہ اہل و عیال را در لکھنؤ گذاشتہ رسیدند وقتیکہ حاضر خدمت شدند فرمودند آرزو چنین داشتم
کہ بوقت ملاقات شما بسیار خواہم گریست لیکن اینچنین وقت رسید بدیدہ طاقت گریہ ہم نیست و عنایت بسیار
فرمودند و عادت مستمرہ چنین بود کہ وقت شائبہ مرض وصیت نامہ تحریر میفرمودند و زبانے ہم تاکید میفرمودند
کہ دوام ذکر و پرہیز سخت نسبت و اخلاق حسنہ و معاشرت باہم و عدم چون و چرا بر مجاری قضا و باہمدگر
برادران طریقہ اتحاد لازم شناسند و بفقر و قناعت و رضا و تسلیم و توکل فراغتہا نمایند وَمَنْ اَصْدَقُ
مِنَ اللّٰہِ حَدِیْثًا و نیز فرمودند جنازہ من در آثار شریف نبویہ کہ در مسجد جامع نہادہ اند برند و عرض شفاعت
از رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم نمایند ہمچنین کردند نماز در جامع مسجد خوانده در آثار شریفہ بردند و تبرکات
کہ نزد آنحضرت بودند فرمودند کہ بالین تربت در گنبد خورد نہند میفرمودند کہ حضرت خواجہ بہاؤ الدین نقشبند
رحمۃ اللہ علیہ فرمودند کہ فاتحہ خواندن بیشتر جنازہ ما و کلمہ طیبہ و آیت شریفہ بی ادبی ست این دو بیت بخوانید

مفلسانیم آمدہ در کوئے تو + شئی للہ از جمال روئے تو + دست بکشا جانب زنبیل ما + آفرین بر دست
و بر بہلوئے تو + من ہم میگویم پیش جنازہ من ہمین اشعار بخوانید و نیز دو بیت عربی با لحان خوش بخوانید

وقدت علی الکریم بغیر زاد + من الحسنات و القلب السلیم + فحمل الزاد
اقبح کلشئ + اذا کان الوفود علی الکریم و روشنبہ بود کہ مولوی کرامت اللہ صاحب را فرمودند کہ زود
میان صاحب رطلب نمایند یعنی شاہ ابو سعید رحمۃ اللہ علیہ مگر از وقت این لفظ مفہوم شد مولوی صاحب
بزودی برخاستہ والدم رطلب نمودند چونکہ از دروازہ داخل شدند نظر شریف بر ایشان گماشتند
و در ہمون حال بست و دوم صفر بعد اشراق در ہیئت احتباء سنہ ہزار و دہ صد و چہل در استغراق مشاہدہ
حق از ین دار بیرملال انتقال فرمودند ہزار ہا کس خبر وحشت اثر شنیدہ حاضر شدند و نماز در مسجد جامع رفتہ
خواندند و امامت نماز حضرت شاہ ابو سعید صاحب فرمودند در خانقاہ شریف پہلوئے یمین حضرت شہید دفن
کردند الحال در ان حظیرہ سہ مرقد اند چہ جنازہ شریفہ شاہ ابو سعید علیہ الرحمۃ کہ در لونک وقت معاودت از
بیت اللہ وفات یافتند نیز آوردہ پہلوئے حضرت ایشان دفن کردند الحال مزار حضرت ایشان در وسط
واقع ہست رحمۃ اللہ علیہم تاریخ وفات نور اللہ مضجعہ و نیز مصراع فارسی ع جہان بحق بخشبند

ثانی داد + ونیز شاه رؤف احمد صاحب رباعی در غایت زیبائی گفته اند رباعی چون جناب شاه عبد الستار
قیوم زمان + زینجهان فرمود رحلت سوئ جنات کریم + سال او باحال اجتمع جوای رافت زدل +
گفت فی رَوْحٍ وَّرَیْحَانٍ وَّجَنَّاتِ النَّعِیْم

فصل در ذکر بعض خلفای حضرت ایشان

جامع کمالات رب حمید حافظ الشرع والقرآن المجید مرشدنا ومولانا حضرت شاه ابو سعید بن حضرت
صفی القدر بن حضرت عزیز القدر بن حضرت محمد عیسے بن حضرت سیف الدین بن حضرت خواجه محمد معصوم
بن حضرت مجدد الف ثانی رضی الله عنهم ولادت شریف دوم ذیقعده ۱۱۹۶ یکهزار ویکصد ونود وشش
هجری در بلده مصطفی آباد عرف رامپور ظهور آمده حال شریف ایشان از ابتدای عمر بر صلاح ماثور گشته
میفرمودند در اوائل عمر بحسب اتفاق در بلده لکهنو بصحبت میان ضیاء النبی صاحب که از اقارب بودند گذ
واقع شد در مکانی فروکش شدیم در راه آمد ورفت که در مسجد برای نماز میرفتیم درویشی بود که اکثر ستر برهنه
داشت مگر بوقت آمد وشد من ستر عورت خود میکرد کسے پرسید که تراچه شد چون ایشان را می بینی
ستر میکنی گفت وقتی باشد که ایشان را منصبی حاصل شود که مرجع اقارب خود گردند فوقع کما قال در عمر ده
سالگی تقریبًا قرآن شریف حفظ فرمودند وبعده بتجوید از قاری نسیم علیه الرحمة حاصل نمودند ودر قرآن خوانی
بحسن ترتیل رونق ده قرا گشتند هر کس که قرآن شریف ایشان میشنید محو میگشت میفرمودند مرا بر خوش خوانی
خود اعتماد چندان نبود تا آنکه بعض از عرب قرآن من در حرم محترم شنید وتحسین نمود چه تحسین عجم چندان
اعتبار ندارد والغرض بعد حفظ قرآن شریف از علوم عقلیه ونقلیه بهره حاصل نمودند اکثر کتب درسیه از
مفتی شرف الدین وبرخی از حضرت مولانا رفیع الدین محدث فرزند شاه ولی الله محدث خواندند قاضی
شرح سلم میفرمودند از ایشان خوانده ام ونیز سند صحیح مسلم از مولانا مذکور دارند واز مرشد خود یعنی
حضرت ایشان وخال خود حضرت سراج احمد بن حضرت محمد مرشد واز حضرت شاه عبد العزیز سند
حدیث حاصل نمودند در عین تحصیل علم ارادهٔ خدا طلبی پیدا شد اول ارادت بخدمت والد ماجد خود
آوردند او شان بر طریقه آبائی کرام خود مستقیم بودند وترک دنیا وانقطاع غالب داشتند بحدیکه نواب
نصر الله خان آرزو نمود که عهدهٔ بخشیگری قبول فرمایند مگر معرض قبول نیفتاد ودائما در اشتغال

واوراد خود مصروف بودند و ذوقی بعلم حدیث شریف داشتند واز اہل فسق وفجور معرض بودند وفات شان بروز
دوشنبہ بست پنجم شعبان ۱۲۳۶ سنہ یکہزار ودوصد وسی وشش ہجری در بلدۂ لکھنو واقع شد تاریخ
وفات آنحضرت فائز رضوان المودود ست سید احمد صاحب ومولوی اسمٰعیل شہید ودیگر اعزہ
تجہیز وتکفین برخود گرفتند درراہ عزیشی یعنے چہپر کسے سوختہ افتادہ بود نعش شریف رابرآتش بردند و
کسے رانسیب نرسید الغرض ازبسکہ دائرہ شوق مشتعل بود بعد صحبت والد خود باجازت اوشان نزد
حضرت شاہ درگاہی کہ بدو وسطہ بحضرت خواجہ محمد زبیر قدس اللہ سرہ ملحق میشوند رسیدند واوشان
استغراق بحدی داشتند کہ وقت نماز مردمان آگاہ میکردند وگرمی بحدی داشتند کہ اگر التفات بعد
کس میفرمودند بیہوش میشدند یکبار در نماز از شوق الٰہی قدری بدن درحرکت آمد اول امام پس او
تمام جماعت بعد ازان اہل محلہ در وجد شدند درقصہا میکردند مادرزاد وقلے بودند درتخت ہزارہ ضلع
پنجاب سنہ یکہزار وصد وشصت ودو ہجری متولد شدند تاریخ ولادت معدن فیض حق ست از
ابتدائی عمر درایام طفولیت ایشان راجذبہ رسید از وطن برآمدند ودر صحرا میگشتند چون بسن تمیز
رسیدند قدری افاقہ بہم رسید ربع جزء کلام اللہ شریف از کسے خواندند ونماز صحیح کردند باز مغلوب
شدند وبرگ درختہا قناعت مینمودند مگر وقت نماز افاقہ میشد بابیہوش میشدند آخر درصحرائی بلدۂ بدانون بمزار
سلطان التارکین رسیدند واخذ طریقہ وبیعت درطریقہ قادریہ از حافظ جمال اللہ رحمۃ اللہ علیہ نمودند
ملاقات از غنیا نمیفرمودند اگر کسے بوقت خواب ایشان روپیہ درچادر ایشان بستہ میرفت بوئی
نجاست ایشان رامی آمد ورفتہ دردریا می انداختند بطریقی کہ درلمس نیاید **کرامت** یکی از مخلصان
ایشان راشیر پیش آمد ایشان رایاد کرد طمانچہ شیر رازدند گریخت **کرامت** زن نواب احمد یار خان عقیمہ
بود دعا فرمودند قریب بست فرزند بوجود آمدند **کرامت** یکبار بقالی آمدہ برپائی ایشان افتادہ گفت
من خود دیدم ایشان راکہ دروازہ مکانے افتادہ ایشان آن مکان رابجانب دیگر افگندند من بعافیت
ماندم **کرامت** شخصی رافرمودند خانہ ات بسوزد وبسوخت تاریخ وفات ایشان مات قطب الوری عن امر
مزار ایشان دربلدۂ رامپور واقع ست الغرض شاہ مذکور برحال ایشان عنایت فراوان فرمودند درچند
روز اجازت وخلافت دادند ایشان راشورش بدرجۂ کمال پیدا شد ومریدان بسیار جمع آمدند ودر حلقہ
بیہوشی ووجد بسیار میرسید وصیحہ ونعرہائے عظیم برپا میشد چونکہ درنسبت مجددیہ این امور بمرتفع میشوند

وبہرزاتی ورقاصی نسبت ندارند مثل صحابہ کرامؓ در کمال افسردگی وآسودگی عمر بسر می برند وسماع ایشان
قرآن وحضور ایشان نماز وشیوہ ایشان امر بالمعروف ونہی عن المنکر میگردد حالات اصحاب حضرت
شہید علیہ الرحمۃ براین منوال یافتند ونیز حضرت ایشان را در رہپور دیدہ بودند وقتیکہ آن قبلہ صفا کیشان
درہنگامیکہ صوبہ داری دہلی بشاہ نظام الدین متعلق بود از جہت کدورتے کہ از جانب صوبہ دار بہم رسیدہ بود
تشریف برده بودند الغرض ایشان خود را بدہلی رسانیدند دران ہنگام دہلی از اہل علم وصلاح مملو بود فرزندان
حضرت شاہ ولی اللہ شاہ عبد العزیز وشاہ رفیع الدین وشاہ عبد القادر علیہم الرحمۃ زندہ بودند ونیز
حضرت قاضی ثناء اللہ پانی پتی زندہ بود ایشان مکتوبے بقاضی صاحب در مقدمۂ خدا طلبی فرستادند وشاہ
جوابش بکمال تعظیم نوشتند ومصلحت دادند کہ از حضرت شاہ غلام علی بہتر کسے نیست پس ایشان بخدمت
حضرت رسیدند ومقبول درگاہ شدند وہنوز حضرت شاہ درگاہی زندہ بودند میفرمودند اگر مثل حضرت
ایشان مرشدی نبود خوف از جانب مرشد سابق بسیار بود لیکن حضرت ایشان چنین حمایت میفرمودند
کہ ہرگز آسیب بمن نرسید وحضرت مجدد الف ثانی در مکتوبات ارقام فرمودہ اند اگر طالب رشد خود
نزد شخص دیگر بیند بے انکار پیر اول بخدمت او حاضر شود وایشان در محبت پیر اول خود راسخ بودند چنانچہ رشد ثانی
شخصی غیبت حضرت شاہ درگاہی در مجلس حضرت ایشان نمود وایشان نیز نشستہ بودند آن شخص را
گمان بود کہ ایشان منکر اوشان شدہ در خدمت حضرت ایشان حاضر شدہ اند ایشان را غضب آمد وطمانچہ
او را زدند ونیز حضرت ایشان بران شخص غضبناک شدہ فرمودند غیبت بزرگان طریقہ ما نیست میفرمودند اول
اوشان را از من کدورتے بود لیکن آخر بار کہ بر رہپور رفتم زائل شد فالحمد للہ علے ذلک ودر راہ سلوک
بحسب استعداد بعضی یاران رسالہ نوشتند وبخدمت حضرت ایشان بردند حضرت ایشان تحسین
بسیار فرمودند وآخر رسالہ سطرے چند در مدح رسالۂ ایشان نوشتند وآن کتبہ در آخر رسالہ مرقوم
ست وآن رسالہ فی الحال دستور العمل طریقہ مظہریہ مجددیہ ہست در ہر اقلیم کہ فیضیاب این طریقہ ہستند البتہ
آن رسالہ موجود دارند بعضی بزرگان در مکہ معظمہ آن را عربی کردہ در عرب ہمون مروج ست اغلب کہ در
بلاد روم ترکی ہم شدہ است کرامت میان عظیم اللہ صاحب نقل میکنند کہ من در سرکار نواب محمد
امیر خان نوکر بودم کہ ایشان آدم در مطلب من فرستادند بسبب اتفاق در خانہ نبودم وبعد آمدن اہل خانہ
بمن اطلاع ندادند کسے دیگر فرستادند حاضر شدم از غضب فرمودند کہ ترا طلب میکنم نمی آئی اگر نواب ترا

طلب بکنم باید عذر نمودم که هرگز مرا اطلاع نشد که حضرت مرا طلبیده اند الغرض بعد آن روز آمدن من
هر روز معین شد و در توجهات عجائب و غرائب مشاهده مینمودم هرگز در مقام فوقانی توجه ندادند تا که شب
در مقام تحتانی بالیقین وصول ندیدم چون میر یقینا وصول دست میداد صباح در مقام دیگر توجه میفرمودند
و این امر مستمر بود و گاهی که در رفتن سرکار در خانه دیر میشد و از خانه بیرون می آمدم که بزودی بسرکار برسم
و امروز در خدمت حاضر نشوم چون بمقامی میرسیدم که از انجا راه خانقاه پس میماند پس از انجا گویا کسے
مرا میکشید و چار ناچار بخانقاه شریف بخدمت میرسیدم و این از اعظم تصرفات بود **کرامت** یکبار از راه
بسنبل می رفتند زیر سیفنی که منزل اول بود دریائی بود وقت عشا بر دریا رسیدند ملاح نبود بر
عرابه بودند صاحب عرابه مشرک بود آن را فرمودند که عرابه را بیند از هیبت ایشان بیدخت بعنایت الله
در آب صحیح و سالم گذشت آن مشرک بمعاینه این کرامت مشرف باسلام گشت **کرامت** مرزا طهماس در
قلعه دعوت نمود شاهزاده ها بسیار جمع بودند گفتند ما کرامت بزرگی ندیدیم ایشان نعره زدند همه افتادند
و معتقد شدند **کرامت** حکیم فرخ حسین که از مصاحبان حضرت ایشان بود کلمه ناملائم در شان ایشان
گفت ایشان در غضب شده فرمودند که سزای این خواهی یافت همچنان شد متهم گردیده خفیه رو بفرار نهاد
کرامت بعد الموت شیخ احمد بخش که از مریدان قدیمی بود در دهلی برای زیارت مزار شریف ایشان حاضر
شد در خوابش فرمودند که کاغذ سند نکنامی که از فرنگی گرفته در بقچه است آن را پاره کن که اهل اسلام را
نشاید شیخ مذکور میگفت که مرا هرگز یاد نبود که آن سند نزد من ست چون تفحص کردم از جائی که نشان
داده بودند برآمد همون وقت پاره کردم و محبت کفار از دل من بریده شد فالحمد لله علے ذلک **کرامت** میان
محمد اصغر صاحب نقل میکردند که گاهی نماز تهجد من فوت میشد یکبار بخدمت شریف عرض کردم فرمودند خاکسار
مارا بگوئید بوقت تهجد ما را یاد دهانیده باشد شمار انشسته میکنم انقدر ذمه ماست باقی اختیار شماست میگفتند
همچنین شد که گویا کسے مرا می نشاند **کرامت** چون ایشان در سفر حجاز در بلده سورت رسیدند اتفاقا مسجدے
بود که دران مسجد شخصی از غنیا که یوسف علیخان نام داشت و خود را در زمره فقرا داخل داشته بود تکیه زده
در مسجد می نشست چون خبر ایشان شنید آمدن در مسجد موقوف نمود و مدتے بر این گذشت یکبار از غایت
نیاز حاضر شد و صد روپیه نذر نمود و حضرت او را و اقم را در محل خود برد و روبروی خود بر بیعت کنانید مردم تعجب
میکردند که این شخص از کمال انحراف آمدن مسجد ترک نموده بود چه جائیکه نذرها کند و یکی از مخلصان راسخ

الاعتقاد گردد **کرامت** چون در بلدۂ بمبئی رسیدیم جہازی کرایہ نمودیم و بسبب صحبت حضرت بعض
مردمان دیگر غنیمت شمردہ در جہاز شریک شدند حضرت فرمودند درین جہاز نشستن مصلحت معلوم
نمیشود کرایہ را واپس گرفتند کہ از ناخدا تخلف وعدہ ہم مکرر شدہ بود آخر در جہاز دیگر نشستند و این جہاز
سابق پس جہاز رسید و جہاز پسین جہاز اول تا یکسال ماندند چون حضرت ایشان را مرض
آخر لاحق گشت حضرت والد در لکھنؤ بودند خطوط مکرر در طلب ایشان فرستادند مقصود ہمین بود کہ بر جای خود
بنشانند من جملتہا یک مکتوب از انہا مرقوم میشود و مکتوب مختصر دیگر کہ در فوائد طریقہ نوشتہ اند آن ہم برای نفع
طالبان ضمنا مندرج میشود و مکتوبات دیگر کہ بنام ایشان ہستند از مجلد مکتوبات باید طلبید **مکتوب اول**
بخدمت شریف صاحبزادۂ عالی نسب والاحسب حضرت شاہ ابو سعید صاحب سلمکم ربکم السلام علیکم
ورحمۃ اللہ در ینولا این فقیر را مرض خارش و ضعف و شدت تنفس مستولے گردیدہ کہ طاقت نشست و برخاست
خیلے دشوار علاوہ اینکہ درد کمر از چندی ظاہر شدہ کہ نماز بر اقعا خواندن ہم محال حضرت شاہ رفیع الدین صاحب
میفرمودند ازین ہر دو شخص بر سبیل بدلیہ پیش شما بالضرور باشند پس در ینوقت کہ اشتداد امراض
بحدی رسیدہ کہ طاقت نشستن نماند و فتور کلی در سنہ ضروریہ آمدہ در ینوقت آمدن شما بسیا مناسب
ست جلد تر خود را برسانند و مولوی بشارت اللہ صاحب رخصت برای بیمارداری اہلخانہ خود گرفتہ اند
آمدن او شان معلوم نمیشود و قبل ازین چند خطوط متواتر در طلب شما مع تبرکات جدیدہ روانہ کردہ شد
تعجب ست کہ قصد آمدن اینجا نکردہ اند فقیر بحسب ظاہر صحت محال و افسوس کہ شما این قدر تاخیر
مینمایند ع خوبان درین معاملہ تاخیر میکنند پ می بینم کہ منصب آخر مقامات این خاندان عالیشان
بشما متعلق و وابستہ شدہ و پیشتر ازان در بیماری سابق دیدہ بودم کہ شما بر چارپای ما نشستہ اید و قبولیت
بشما عطا کردند سوائے شما قابل این توجہات غریبہ و عجیبہ کسے نیست بمجرد رسیدن این خط خود را جریدہ روانہ
این صوب نمایند و برخوردار احمد سعید را بجای خود اینجا بگذارند و بدعائے حسن خاتمہ در رد و استغفار ختم
کلمہ طیبہ و قرآن مجید و ختم پیران کبار و لقای جانفزا و اتباع حبیب مصطفے مدد فرما باشند والسلام
مکتوب ثانی بعد حمد و صلوۃ معلوم نمایند مقامات و اصطلاحات کہ در طریقہ علیہ امام ربانی
حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ مقرر ست در ہر درجہ ازان کیفیات و حالات و انوار و اسرار پیش می آیند
و بدون آن اختیار طریقہ عبث ست عمر چرا ضائع نماید و مقامات عشرہ از توبہ تا رضا اگر لازم باطن شود

نشود ازین طریقہ چہ فائدہ در سیر لطائف عالم امر کیفیات بسیار میشود و در سیر لطیفہ قلبی کہ مراقبہ احدیت صرفہ باز مراقبہ معیت مینمایند بیخودی و استغراق و قطع تعلقات و آرزوہا وغیرہ دست میدہد و در سیر لطیفہ نفس مراقبہ اقربیت و محبت معمول ست و استہلاک و اضمحلال و فنائی انا وغیرہ حاصل میشود و در سیر لطائف عالم خلق سوائی عنصر خاک فیض بر عناصر ثلثہ می آید و مناسبتے بتجلیات سمی الباطن و ملائکہ علیہم السلام و تہذیب لطیفہ قالبیہ می یابند و در کمالات ثلثہ بیرنگیہا و لطافت نسبت باطن فرمودہ اند و در حقائق سبعہ وسعت انوار و بداہت انچہ نظری ست و زیارت حضرات انبیاء علیہم السلام و اذواق محبت ذاتیہ ثابت ست ع تا یار کرا خواہد میلش بکہ باشد ؎ نہ سلطان خریدار ہر بندہ ایست + نہ در زیر ہر ژندہ زندہ ایست + ہمچنین علوم و معارف اگر سالک این طریقہ ادراک نماید مبارک و الا عجبی و خودی کسب کردہ است فویل لہ در صحبت ہر کہ ازین قسم حالات حاصل نشود بہتر ست والا طریقہ بدنام و ازین کس شائخ را عاری لاحق عجب مریدان اند طریقہ بدنام نمایند و خود را پیر میگیرند ہداہم اللہ سبحانہ الی رضائہ و اشتیاق لقائہ آمین الحمد للہ کہ حضرت مولوی بشارت اللہ صاحب و حضرت حافظ ابو سعید صاحب سلمہم اللہ تعالی و جعلہم حالا شاعۃ الطریقۃ بانیقامات مناسبتی بہم سانیدہ اند و عزیزان دیگر نیز اللہ تعالی توفیق استقامت و اتباع سنت و محبت مشائخ و ترک و انتزوا و یاس از خلق امید از خدا سبحانہ و تعالی اینہا را و جمیع دوستان مرا و من افتادہ خاک پیر عمر بر باد دادہ را این حالات عطا فرماید بہزار الفعال مینویسم زیرا کہ مرشدان در تحریر اجازت نامہا ہر دو لفظ مینویسند پس میگویم دست ایشان کہ بہتر از دست من ست دست من ست بیعت بخدمت اینہا کہ اقوای ذریعہ سعادت و نجات ست بیعت من ست اللہ تعالی مبارک فرماید بشرطیکہ از اہل دنیا اعراض نمایند و پا شکستہ بر در حق بصدق و عدہ کریم مطلق جل سلطانہ نشینند و این نثار کان طریقہ من و حاصل توجہات سالہای من اللہم وفقنی و ایاہم لمرضاتک و مرضات حبیبک صلی اللہ علیہ وسلم و اجعل آخر تنا خیرا من الاولی آمین آمین آمین انتہی عبارۃ المکتوبین الغرض بحکم حضرت ایشان آنحضرت بجای حضرت ایشان نشستند تا نہ سال تقریبا ہدایت طالبان فرمودند و تلخی و سختی و فقر و فاقہ کہ شیوہ مرضیہ طریقہ نیقہ ہست بسیار چشیدند کہ بیانش تفصیل دارد در سال یکہزار و دو صد چہل و نہ عزم حرمین شریفین نمودند اہل دہلی را رنج بسیار رو داد فرزند خود را یعنی حضرت شاہ احمد سعید سلمہ اللہ تعالی را بر جای

خود گذاشتند اهل هر شهر مقدم شریفش غنیمت شناخته از سر و پا شتافتند و رمضان شریف در بندر مینی
واقع شد یک ختم کلام الله در تراویح به بلدهٔ مذکور فرمودند و در شوال بجهاز سوار شدند ابتدای ذیحجه
در جده رسیدند مولانا محمد جان علیه الرحمة والغفران که در وقت خود گویا شیخ الحرم بودند چنانچه ذکر شان
در خلفای حضرت ایشان خواهد آمد انشاء الله تعالی برای استقبال آمدند آخر دوم یا سوم شهر مذکور در بلد بحرام
داخل شدند اهل حرمین از قضاة و مفتیین و امرا و علما بنهایت تعظیم پیش آمدند شیخ عبد الله السراج و شیخ عمر
مفتی شافعیه و مفتی سید عبد الله میر غنی حنفی و شیخ یاسین حنفی عم اوشان و شیخ محمد عابد سندی و دیگر
اعزه برای ملاقات حاضر شدند و تیز شروع مرض از اسهال و حمی در شهر محرم و بلد محرم رو داد در عین مرض
و بیهوشی اشتیاق مدینه منوره از حد غالب آمد همین که فی الجمله افاقه شد عزم مدینه نمودند ربیع الاول ایام مولد
شریف همونجا بودند کسے در خواب دید گویا آنحضرت صلی الله علیه مع یاران بجانب مکان ایشان تشریف
می برند الا اینکه همگی پیاده هستند و امیر المؤمنین عمر رضی الله عنه بر اسپ سوار اند کسی در تعبیرش گفت شاید که امتیان
امیر المومنین برای آن بوده باشد که ایشان از نسل اوشان هستند در حلقه مردمان بیقدر جمع میشدند که
مکان معلوم میشد شیخ الحرم دعوتی فرستاد و گفت که این دعوت از جناب آن سرور است در مدینه منوره
آنقدر مرض را تخفیف شد که قریب نیم کروه پیاده میتوان رفتن بعد فراغت از زیارت حرمین شریفین
رجوع بجانب وطن فرمودند و مرض روز بروز در ترقی بود اول رمضان یک روزه داشتند که اگر ضرر
نخواهد شد باقی تمام خواهم نمود دران روزه شدت زیاده شد حکم بفدیه کردند و فرمودند اگرچه بر مریض
و مسافر حکم فدیه نیست لیکن طبیعت میخواهد که فدیه ادا کرده شود اوبست و دوم رمضان به بلده
تونک داخل شدند نواب وزیر الدوله تعظیم و تکریم بسیار نمود روز عید سکرات موت شروع شدند
وصیت دلپذیر باین نالائق باتباع سنت و اجتناب از اهل دنیا فرمودند و فرمودند اگر بر در اهل
دنیا خواهی رفت ذلیل خواهی شد والا ایشان چون سگان بر دروازه تو خواهند غلطید و فرمودند هیچ
ما را از اشغال و اوراد رسیده نه بلکه عبد الغنی را اجازت دادم فرمودند وقت کدام نماز هست مولوی
حبیب الله صاحب عرض کردند هر نماز که خواهند حضرت ادا کنند فرمودند شب تمام شب در نماز هم
گذشته هست بعد نماز ظهر حافظ را بقراءة سوره یس حکم کردند سه بار شنیدند بعد مرتبهٔ سوم فرمودند
بس کنید الحال کم دیر مانده است فرمودند امروز نواب در خانه نیاید بیشتر شخصے از ابنای دنیا

رسید فرمودند کہ از آمدن امر ظلمت می آید بین ظہر و عصر یوم عید الفطر روز شنبہ انتقال فرمودند نواب والی شہر حاضر آمدند مولوی حبیب اللہ صاحب و دیگر اہل قافلہ متکفل غسل شدند مولوی خلیل الرحمن قاضی شہر امامت نماز کردند تابوت شریفش را نقل بدہلی کردند بعد چہل روز نعش مبارک از صندوق برآورده در لحد نہادند چنان معلوم میشد کہ ہمین وقت غسل داده اند و ہیچ تغیر نبود و بینہ کہ در زیر بود نہایت خوشبو داشت مردم بہ تبرک بردند قریب تربت حضرت ایشان مدفون شدند تاریخ وفات مردمان بسیار گفتند یک عربی و دیگر فارسی نقل کرده میشود نور اللہ مضجعہ و قاری مولوی خلیل احمد صاحب چنین گفتند ؎ امام و مرشد ما شاہ بوسعید سعید + بروز عید چو شد واصل جناب خدا + دل شکستہ و مغموم گفت تاریخش + ستون محکم دین نبی فتاد زپا + حضرت شاہ احمد سعید صاحب سلمہ اللہ تعالی فرزند اکبر ایشان ہستند ولادت ایشان در سنہ یکہزار و دو صد و ہفتده رو داد تاریخ ولادت مظہر نیز دان بحسن ترتیب والد ماجد خود حفظ کلام شریف فرمودند و علوم عقلیہ از مولوی فضل امام و مفتی شرف الدین و غیرہما خواندند و حدیث شریف از تلامیذ حضرت شاہ عبد العزیز رحمہ اللہ مثل رشید الدین خان و غیرہ خواندند و سلوک طریقہ مجددیہ از حضرت ایشان و والد خود حاصل نموده باجازت و خلافت مشرف گشتند مردمان را از علم ظاہر و باطن بہرہ رسانیدند حضرت ایشان در احوال ایشان در رسالہ خود چنین نوشتہ اند احمد سعید فرزند حضرت ابو سعید بعلم و عمل و حفظ قرآن مجید و احوال نسبت شریفہ قریب ست بوالد ماجد خود انتہی کلامہ الشریف و نیز حضرت ایشان در مکتوبے ارقام فرمودند اللہ تعالی شما ہر چار کس را سلامت دارد کہ ارتباط مودت بہتر از قرابت ست حضرت ابو سعید سعید اللہ سبحانہ احمد سعید جعلہ اللہ تعالی محمودا رؤف احمد رؤف اللہ بہ بشارت اللہ جعلہ اللہ مبشر القبول اللہ تعالی در عمر این چہار بزرگ برکت عطا نماید و موجب رواج طریقہ فرماید و کثر امثالہم آمین انتہی ایشان بعد وفات والد قائم مقام حضرتین شدند و طالبان از ہند و خراسان رو بایشان آوردند حسب حوصلہ خود فوائد بردند خلفای ایشان در اضلاع قندہار و غزنین شہرہ تمام دارند سلمہ اللہ تعالی و ابقاہ و جعل آخرتہ خیرا من اولاہ کاتب فرزند ثانی ایشانست حافظ عبد المغنی فرزند ثالث ایشان مناسبتی بفقہ و حدیث ہم رسانیده باخلاق حمیدہ موصوف اند سلمہ اللہ تعالی تاریخ ولادت شان ضیاء الرحمن مولوی محمد شریف بتحصیل علوم در رامپور و غیرہ نموده حاضر خدمت ایشان شدند عنایت فراوان بر حال

ایشان فرموده از مقامات سلوک گذرانیده خلافت داده رخصت فرمودند در ضلعه پنجاب و کشمیر اشتهار
تمام یافتند مردمان بسیار از ایشان فوائد برداشتند در بلده هوشیارپور وفات یافتند تابوت ایشان
نقل کرده بسرهند بردند قریب روضه حضرت محمد معصوم دفن کردند ملا خدابردی ترکستانی در حیات
حضرت ایشان سلوک از ایشان در لکهنو کردند و رخصت یافتند مردمان بلغار وغیره فائده ها از ایشان
گرفتند ملا علاؤالدین کسب طریقه از ایشان نموده به پیشاور رفت حالش را اخلاص پیدا شد رو با دینا و
بمردمان افاده ها رسانید شاه سعد الله صاحب در خدمت حضرت ایشان رسیدند شروع سلوک از
حضرت ایشان کردند بعده از ایشان توجهات گرفتند و اجازت و خلافت یافتند بحرین شریفین رفتند
از انجا شرف اندوز شده در حیدرآباد دکهن رفتند و ارشاد تمام یافتند صغیر و کبیر آن ملک با اخلاص
تمام پیش آمدند صد و پنجاه کس در خانقاه ایشان وظیفه خوارند عرس حضرتین به تکلف تمام میکنند انقطاع
از اهل دنیا و سخاوت نهایت دارند ملا عبد الکریم ترکستانی نیز بخدمت حضرت ایشان حاضر آمدند نسبتی برداشتند
بعد ازان توجهات از ایشان گرفته اجازت یافته رخصت شدند در شهر سبز طریقه ایشان رواج تمام یافته
هزارها کس حلقه بگوش شدند خانقاه و دیهات و لنگرخانه عظیم برپا دارند امیر شهر اخلاص تمام دارد
ملا غلام محمد از ضلع اٹک آمده در حیات حضرت ایشان نسبت از ایشان کسب کرده در وطن مردمان
را نفع رسانید بحرین شریفین رفته از انجا مشرف شده در راه وفات یافت حضرت مرزا عبد الغفور خرجوی از
عنوان شباب بخدمت شریف حضرت ایشان حاضر شدند عنایت بسیار یافتند در سلب امراض توجه شریف
ایشان اکسیر بود مریضان را حضرت ایشان اکثر بخدمت ایشان میفرستادند گاهی در یک توجه سلب میفرمودند
شخصی در طریقه داخل شد فرمودند تا در ایشان به برید تا لطائف جاری کنند در یک توجه لطائف جاری
نموده نزد حضرت ایشان فرستادند حضرت مجرد دیدن معلوم فرمودند مریدان ایشان را کشف همیشه
عجایب و غرائب بیان مینمودند ملاقات از ارواح دست میداد دختر ایشان مال مسروق را بیان میکرد
که فلان جاست بعض خلفای ایشان در ترکستان شهرت تمام دارند شیخ زمن تاریخ وفات ایشان ست
سلخ شوال یا غرهٔ ذیقعده در بلدهٔ خرجه وفات فرمودند اکثر مریدان حضرت ایشان میان محمد مغرو میان
احمد یار غلب که مولوی محمد جان توجهات از ایشان گرفته اند حضرت شاه رؤف احمد علیه الرحمة برادر
خاله زاد حضرت والد مستند بیشتر همراه والدم بخدمت حضرت شاه در گاهی شتافتند و فتیکه اوشان بحجوع

بحضرت ایشان آوردند ایشان نیز اتباع کردہ بخدمت حاضر شدند عنایت فراوان از حضرت ایشان مشاہدہ
نمودند جامع ملفوظات و مکتوبات و مقامات حضرت ایشان اند و کتب دیگر نیز در فقہ وغیرہ تصنیف نمودند
اشعار ایشان در ہندی و فارسی شہرت دارند نسبت ایشان بحضرت مجدد بواسطہ شیخ محمد یحیی علیہ الرحمۃ
میرسد کہ فرزند صغر حضرت مجدد ہستند بعد حصول خلافت در بلدۂ بہوپال رفتند در آنجا رواج تمام
یافتند امرأ و فقرا در حلقہ حاضر میشدند و بعد وفات والد ماجدم یکسال یا دو سال در ہندوستان ماندہ
قصد حرمین شریفین نمودند در بحر محاذی یلملم وفات یافتند قریب بیر علی کہ لقب یلملم شدہ است دفن نمودند
حضرت شاہ خطیب احمد مرحوم فرزند ایشان عجب نسخہ اخلاق حمیدہ بودند حلم و سخا و تحمل جفا شیوۂ ایشان
بود نسبت از والد خود کسب کردند و سفر حج ہمراہ اوشان رفتند بعد وفات والد خویش رونق دہ
مجلس آبا خود شدند در بلدۂ بہوپال شہر جمادی الثانی سنہ یکہزار و دو صد و شصت و شش وفات
یافتند تاریخ وفات ہو اذا المن المقربین و فتیکہ در گور نہادند چشمہا کشادند رحمۃ اللہ علیہ شاہ عبد الرحمن مجدد
جالندہری نسبت ایشان بواسطہ حضرت شیخ سیف الدین بحضرت مجدد رحمۃ اللہ علیہا ملحق میشود والد
ایشان شاہ سیف الرحمن مرید حضرت شہید بودند ایشان بیعت از حضرت ایشان نمودند و کسب نسبت
فرمودند در تہذیب اخلاق بے نظیر بودند مردمان پنجاب شیفتہ اخلاق ایشان ہستند مریدان نیز
بسیار دارند یکبار بحج تشریف برده بوطن آمدند باز اشتیاق غالب آمد بحرمین شریفین رفتند بوقت مراجعت
در ملک سندہ سنہ یکہزار و دو صد پنجاہ و ہشت وفات یافتند و مولوی بشارت اللہ صاحب پیشتر
از خسر خود حضرت مولانا نعیم اللہ بہرائچی بیعت کردہ بودند بعدہٗ بخدمت حضرت ایشان حاضر آمدند و
حضرت را عنایت خاص بود بر حال ایشان چنانچہ از مکتوبات شریف ہویدا ست و نیز نوشتہ اند مولوی
صاحب از اصحاب من ممتاز اند در علم ظاہر نیز کمال داشتند نسبت ایشان بحضرت شیخ بدہن بہرائچی
رحمۃ اللہ میرسد مولوی کرم اللہ محدث پدر ایشان اسلام آوردند و مرید مولوی فخر الدین شدند و حضرت
شاہ عبد العزیز تفسیر عزیزی بخاطر اوشان تصنیف کردند ایشان بخدمت حضرت ایشان آمدہ بیعت کردند
و اجازت یافتند اکثر اہل دہلی در فن قراءۃ و وجوہات سبعہ شاگرد ایشان ہستند باواسطہ یا بلاواسطہ در
راہ حرمین شریفین کہ بار دوم قصد کردہ رفتہ اند وفات یافتند حضرت مولانا خالد شہرزوری کردی رحمۃ اللہ
علیہ عالم نامدار بودند در ہر فن استعداد عجیب داشتند پنجاہ کتاب حدیث سند داشتند از علمائے ہندوستان

فی الجملہ مدح حضرت شاہ عبدالعزیز مینمودند اشعار فارسی و عربی شان در سلالۃ نظم کوئی سبقت از فردوسی و فرزوق برده بود حضرت ایشان اشعار ایشان بعارف جامی مناسبت میفرمودند قصائد عربی و فارسی کہ مدح حضرت ایشان نظم نموده اند کم از منظومات خسرو جامی کہ در مدح سلطان المشائخ و خواجہ احرار نظم کرده اند نتوان گفت تحصیل علوم نموده در بعضی مدارس بدرس مشغول میبودند واقعیۂ خدا طلبی در سر داشتند اتفاقا مرزا رحیم اللہ بیگ کہ جہان گشت بودند بر ایشان شد شکایت از عدم وجدان مرشد نمودند بحسن دلالت مرزا صاحب بحضرت دہلی رسیدند و نه ماه در خدمت حضرت ایشان بودند بعض کسان در حق حضرت ایشان کلام ناملائم گفتند ایشان آن شخص را بصورت خشم دیدند اعتقاد ایشان از دیاد پذیرفت خدمت آبخشی بر ذمۂ خود مسلم داشتند بودند و هم از دو پسین از صف نعال گردن کج کرده می نشستند الغرض حضرت عنایت بسیار مبذول داشتند و بعد عنایات از خلافت بہرہ ور فرمودند و تا مزار حضرت شیخ محمد عابد وداع ایشان کرده بخدا سپردند گویند حضرت بوقت رخصت بشارت قطبیت آن دیار بایشان تعلق یافت آنجا رفتند ریاضتها بسیار کشیدند بحدی خلق چندان شد کہ گویا سلطنت آن دیار بایشان تعلق یافت خلفای ایشان و خلفای خلفای ایشان هزارها کس شده باشند وقتیکہ بروح حضرت غوث الثقلین متوجه میشدند حضرت خواجہ نقشبند را میدیدند کہ میفرمایند متوجه ما باش شاید کسی نقل میکرد کہ در واب ایشان از علف شبه نمیخوردند الغرض کرامات بسیار ظهور نموده رئیسان آن دیار را قدری نبود گویند والی بغداد را در مجلس خود غضب شده برآوردند نام حضرت ایشان یکبار گرفتند مردمان بیهوش شده افتادند شیخ عبدالوہاب خلیفۂ ایشان کہ صاحب کرامات و مرجع خلائق شده بود انحرافی از ایشان نمود نسبت او سلب شد و ممقوت مردمان گردید تا حین کہ حضرت والدم بہ بیت اللہ رفتند بهزار عجز و انکسار پیش آمد ایشان باز از توجهات بنواختند شنیده ام من بعد او را باز قبول پیدا آمد و هم بعد چند سال وفات نمود و مولانا مرحوم اکثر مریدان خود را باطاعت والد ماجدم حکم کرده بودند مریدان ایشان در عرب می آمدند میگفتند کہ مولانا بعد حضرت ایشان شمار مقدم میدانست مکتوبے کہ بنام حضرت والد ارقام نمودند نقل آن مکتوب اینجا میکنم

مکتوب مرکز دائره غربت و مهجوری خالد کردی شهرزوری بعرض مقدس عالی مخدومی جناب ابی سعید مجددی معصومی میرساند اگرچه بیمن همت حضرت قبلۂ عالم ردی فداه فیوض خاندان عالیه آبا و اجداد کرام آن مخدوم عالیمقام کہ باین مقصر گمنام رسیده است بروں از حیز تحریر و خارج از حوصلۂ تقریر ست

اما بفحوای مالا یدرک کلہ لا یترک کلہ بمقام شکر گذاری برآمدہ عرض حضور می نماید کہ یک قلم تمامی مملکت روم وعربستان و دیار حجاز و عراق و بعضی از ممالک قلمرو عجم و جمیع گردستانان از جذبات و تاثیرات طریقہ علیہ شہر مسار و ذکر محامد حضرت امام ربانی مجدد و منور الف ثانی قدس اللہ سرہ السامی آنار اللیل والنہار در محافل و مجالس و مساجد و مدارس زبان زد صغار و کبار ست بنحویکہ ہرگز دیدہ چرخ قرنے از قرون و ہیچ اقلیمی از اقالیم مظنہ نیست کہ گوئی زمانہ نظیر این زمزمہ را شنیدہ یا دیدہ فلک دوار این رغبت و اجتماع را دیدہ باشد از انجا کہ شدت رغبت حضرت صاحب قبلہ و آن قبلہ معلوم خاطر حزین این مہجور مسکین بود بمقام گستاخی برآمدہ فرح افزای خاطر آنجناب و سائر احباب شد ہر چند اظہار اینگونہ امور صورت گستاخی و خود بینی دارد این فقیر را شرمندہ می دارد اما رعایت جانب دوستان را مقدم داشتہ بمقام بے ادبی آمدہ و گرنہ نوشتن این امور از ین نالائق محض دور بود امید وار جوابیکہ مشافہۃً یا مراسلۃً چنانکہ مقتضای شیمۂ کریمہ است از ذکر جمیل این مسکین ذلیل در حضور حضرت با فر و سعادت حضرت صاحب قبلہ کونین کوتاہی نفرمایند و بآتی تقریب کان مارا دران استان کہ موقف بختیاران و رستان ست یاد نمایند و خود نیز گاہ گاہی بہ نیم نگاہی زنگ قساوت را از دل ما بینوایان دور نمایند و گرچہ نولسید در پناہ مہیمن منعام و ضمن ہمت پیران کرام باشند بمنہ انتہی و نیز قصیدہ عربیہ ایشان کہ در حق حضرت ایشان انشا نمودند نقلش کردہ میشود تا ناظران ازان حظ وافر حاصل کنند

قصیدۂ عربیہ در مدح حضرت ایشان

کملت مسافۃ کعبۃ الآمال	حمد لمن قد من بالاکمال
واراح مرکبی الطلیح من السری	ومن استوا الحط والترحال
نجانی من قید الاقارب والوطن	وعلاقۃ الاحباب والاموال
وہموم اہمتنی وحرۃ اخوتی	وعموم عم اوخیال الخال
ومواعظ السادات والعلماء	وملامۃ الحساد والعذال
واعاذنی من فرقۃ فاقتۃ	واجارنی من امۃ جہال
اعنی روافض اردبیجان التی	ہم شنع المخلوق فی الافعال

لہ ۱۲ توقع دارم ۱۲۱۲

ومضلہا الکاشی اسمعیل اذ ۔۔۔ قد عار لما شب نار جدالے
سحقا لہ من مدع کذاب ۔۔۔ بعدا لہ من منکر قوال
وغلاۃ فرس والعراق وفی الخبر ۔۔۔ قد بشر والعبادۃ الدجال
وشرار اہل الطوس سموا الرضے ۔۔۔ ولقوسہم سموا احبتہ آل
ومن الہزارۃ والبلوج المفسدۃ ۔۔۔ وثمر الامرار والافیال
ومن الافاغنۃ الذین جبلوا علے ۔۔۔ خوض المفاسد واقتحام قتال
وفساد قطاع الطریق بخیبر ۔۔۔ ومن المجوس ومالہم من وال
منعوا الاذان دعایۃ الاسلام ۔۔۔ ضلوا وخاضوا الیوم فی الاضلال
وہجوم امواج البحار الزاخرۃ ۔۔۔ واذیۃ المکاس والعمال
ومن المثلثۃ العلوج الطاغیہ ۔۔۔ ماثلہم فی الارض عال غال
وانا لنا علے المآرب والمنے ۔۔۔ اعنی لقاء المرشد المفضال
من نور الآفاق بعد ظلامہا ۔۔۔ وہدی جمیع الخلق بعد ضلال
اعنی غلام علے القرم الذے ۔۔۔ من لحظہ یحیے الرمیم البالی
تمثیلہ ما ساغ الا انہ ۔۔۔ ما نافش الادبار فی التمثال
ہو یم فضل طود طول والکرم ۔۔۔ ینبوع کل فضیلۃ وخصال
نجم الہدی بدر الدجی بحر التقے ۔۔۔ کنز الفیوض خزانۃ الاحوال
کالارض حلما والجبال تمکنا ۔۔۔ والشمس ضورا والسمار معالی
عین الشریعۃ معدن العرفان ۔۔۔ عون البریۃ منبع الافضال
قطب الطرائق قدوۃ الاوتاد ۔۔۔ غوث الخلائق رحلۃ الابدال
شیخ الانام وقبلۃ الاسلام ۔۔۔ صدر العظام ومرجع الاشکال
ہادے الاولے بہدی مختف ۔۔۔ داع الے المولے بصوت عال
محبوب رب العالمین من اقتدے ۔۔۔ بہداہ قل یا قدوۃ الامثال
کم من جہول بالہوے مکبول ۔۔۔ نجاہ من لحظہ کحل عقال

کم من ولے کامل من صدہ ۔۔۔ قد صدعتہ عجائب الاحوال ✤ ✤
کم منکر لعلو شانہ قدرہ ۔۔۔ فاذاقہ المولے اشد نکال
معطے کمال تمام اہل نقیصۃ ۔۔۔ ومزیل نقص جمیع اہل کمال
اخفاہ رب العزۃ جل جلالہ ۔۔۔ فی قبۃ الاعزاز والاجلال
یا اہل مکۃ حولہ دُرُطائفا ۔۔۔ واہجر حجازا ان سمعت مقالی
وبمیت خیف دع ورکض مُحَیِّرٍ ۔۔۔ ومنے منے والرمے للامیال
واسکن بذا الوادی المقدس خالعًا ۔۔۔ نعلے ہوے الکونین باستعجال
حجر مقامک بالمطاف بلاصفا ۔۔۔ من طوف حضرۃ کعبۃ الآمال
ما السعی الا فی رضاہ یلتزم ۔۔۔ ما الطوف الا حولہ بجلال ✤ ✤
من شام لمعا من بروق دیارہ ۔۔۔ بشام روض الشام کیف یبالے
آلنت من تلقاء مدین مصرہ ۔۔۔ نارا فابلے البال بالبلبال ✤ ✤
فہجرت اہلے قائلا لہم امکثو ۔۔۔ ارجع الیکم عنہ الاستشعال
ولویت بجران الاحبۃ والوطن ۔۔۔ ورکبت متن الاکمۃ الصہبال
فطوے منازل فی مسیرۃ منزل ۔۔۔ واہا بجار سائح شملال
فنسیت اصحابی علے میناتہم ۔۔۔ ومواعدی من فرط شوق جمال
من لی بتبلیغ السلام لاخوتی ۔۔۔ وبسبط عذر العذر والاہمال
سلب الہوی لبی فما فی خاطری ۔۔۔ غیر الحبیب وطیف شوق وصال
قد حان حین تشرفی بوصالہ ۔۔۔ من لی بشکر عطیۃ الایصال
یارب لا احصے ثنا رک انہ ۔۔۔ سفہ علے من شم ریح زوال
واللہ لو اعطیت عمر الآخرہ ۔۔۔ وترکت غیر الحمد کل فعال
دانیح فی کل منبت شعرۃ ۔۔۔ الفا لسان فی الوف مقال
دامیط عنی النفس والشیطان کی ۔۔۔ لا یلہیانی بخطرۃ فی البال
فصرفت عمری کلہ فی حمدہ ۔۔۔ بشرا شرے ابدا بلا اہمال

ما اقدر نّ علے کفار عطیتہ — فضلا عن التفضیل بالاجمال
این العطایا وہے غیر عدیدۃ — کیف التشکر وہو بعض نوال
ام کیف احمدنا ظما او ناثرا — ذاتا ترقت عن حضیض خیال
سلب التجوز والمجاز لبلغ + — منے تقدسہ عن الامثال
الہ الخلائق فے نعوت کمالہ — سبحانہ من خالق متعال +
فالعجز نطقے والتحیر فکرتے — ما ینبغے الا السکوت بحال +
فلما قضیت آلہنا فے اشہر — طیا لبعد مسافۃ الاحوال +
ووہبت اقداما علے طی الفلا — ونزول غور وارتقار جبال
وحبتنا حفظا من الآفات + — ومنحتنا امنا من الاہوال
ورزقتنا تقبیل عتبۃ قبلۃ — فاز المقبل منہ بالاقبال +
فارزق الہ العالمین بحقہ + + — اد بایلیق بذا الجناب العالے
وامدنا بلقائہ وبقائہ + — وعطائہ ونوالہ المتوالے +
زدمن حیاتے فی اطالۃ عمرہ — ادم الورے بجاہ تحت ظلال ہ
واجعلنی مسعود الجن قبولہ + — وامنحنے مایرضیہ من اعمال +
زدکل یوم فے فوادے وقعۃ — مادمت حیا فی جمیع الحال +
وامتنے مرضیا لدیہ وراضیا — عنہ رضی یجدے مفاز تالے
فالحمد للرب الرحیم المنعم — القادر المتقدس الفعال +
ثم الصلوۃ علے الرسول المجتبے — خیر الوری والصحب بعد الآل

ونیز یک قصیدۂ فارسی کہ در رسالہ نظم جوابی ندارد نقل کردہ میشود

قصیدۂ فارسیہ در مدح حضرت ایشان

وہیدازمن خبر آن شاہ خوبان را بہ پنہانی — کہ عالم زندہ شد بار دگر از ابر نیسانے
صف نظارگان در انتظارش چشم در راہند — پری رویان ہمہ جمعند مطرب در غزلخوانے

خرامان وجہان باصد ہزاران عشوہ مستان — کند تشریف رایکدم بصحن گلشن ازمانی
گذارد ازکفِ پالالہ را مرہم بداغِ دل — نہد داغ غلامی لالہ رویان را بہ پیشانی
برد آب از لطافت تازہ گلہای بہاری را — دہد آب از خجالت نونہالان گلستانی
غلام قد خود سازد ہمہ آزاد سروان را — دہد شمشاد را از لاف رعنائی پشیمانی
کند آگندہ از رشکِ رخش گل را بخونِ دل — کند شرمندہ طاؤسِ چمن را از خرامانی
سہی دروشن بدیدار شہ لیش دیدہ نرگس — دہد از پائی بوسش سنبل تر را پریشانی
بوجد داوری وعزم کشت گلستان امروز — کند گلزار را غیرت فزائے باغ رضوانی
کہت اندر تراکت سخت بنیاد جدل محکم — زلوزادان بستانی وخوبان شبستانی
زیکسو دلبران ہر ہفت کردہ برقع افگندہ — ہمہ ہستند اشک خامہ صورت گری مانے
زدیگر سو گلستان شد بدالسان خرم وخندان — نباشد حاصل تحریر وصفش غیر حیرانے
بکلک صنعت ارمنشی قدرت بدائع ہا — نوشتہ بر حواشی چمن از خط ریحانے
بنفشہ میزند با خال جانان لاف ہمرنگی — گل شبنم زدہ با روئی دران خوی افشانے
کند راز دہن را غنچہ فاش آہستہ آہستہ — بدیدہ میکند نرگس اشارت ہای پنہانی
ریاحین از خط وسنبل ز زلفِ دلبران گوید — زند سرو سہی با قد خوبان لاف پیمانی
بروی برگ گل بر قطرہ ژالہ میچکد گوی — کہ ہر لعل یمانے رستہ مروارید عمانی
ز فرش سبز گلشن برز مرد میزند طعنہ — بخندد در شگفتن لالہ یاقوت رمانے
دم از اعجاز عیسے میزند بادی سحر گاہے — نشان می بخشد از احیائی موتی ابر نیسانے
ہزاران را بہ بوئی گل اگر رہ دیدہ شد روشن — بسان چشم یعقوب از شمیم ماہ کنعانی
گلستان سبز طوطی سبز جنا سبز در سبز ست — نگیسا را درین محفل کجا زیبد خوش الحانی
سمندر ہا شد ند از سایۂ گل آتشین آبی — دوحوش پر نزلطف گلستان گشتند بستانے
ز جوش گریہ ہا بر بہاران غنچہ میخندد — چو معشوقان بیباک از خروش عاشق فانے
ہزاران گل شگفتند از نسیم صبح در یکدم — چو دلہائے مریدان از نگاہِ قطب ربانے
امام اولیا سیاح بیدائی خدا بینے — ندیم کبریا سباح دریائی خدا دانے

مہین رہنمایان شمع جمع اولیای دین — دلیل پیشوایان قبلۂ اعیان روحانی
چراغ آفرینش مہر برج دانش و بینش — کلید گنج حکمت مخزن اسرار سبحانی
امین قدس عبد اللہ شہ کز التفات او — دہ سنگ سیہ خاصیت لعل بدخشانی
یمن شد گویا ہند و ستان ازیمن انفاسش — دمادم میدہد رونفخۂ الفاس رحمانی
اگرچہ مشعلستانش بود شاہجہان آباد — ولی از مشعلش از قاف تا قاف ست نورانی
زاقصای خطا تا غایت مغرب زمین امروز — نباشد ہیچ کس مانند او از نوع انسانی
زخورشید کمالش نیست جز خفاش بے بہرہ — بجز اہول نہ بیند کس درین عالم درخشانی
پس از مظہر بجز وی در ضمیر کس نشد مضمر — کما لائق کہ ظاہر گشت بر قیوم ربانی
نزیبد مہر را با فیض او لاف جہان گیری — نباشد چرخ را با قدر او امکان ہمسانی
نباشد یاد را در حضرتش تاب سبک روحی — نباشد کوہ را با ہمتش حد گران جانی
سبق گویان سابق گر درین ایام می بودند — بمحفل می نشستندش بجان بہر سبق خوانی
نخست نسبت غرای آنقوم سعادت مند — ندارد ہوش در دم یا نظر اندر قدم رانی
بزرگانے کہ صد دفتر معارف گفتہ انداز بر — بنزد یکش ہمہ ہستند اطفال دبستانی
بسی چون قطب بسطامی و منصور ست در کویش — انا الحق بر زبان ہرگز نمی رانند سبحانی
زاقطاب جہان دعوای ہمتایش میزیبد — سہا را گر سزد یا مہر تابان لاف رخشانی
چنان ارواح زاری شد ز روحانیتش دہلی — نمیگردد دگر در قلعہ او فکر نفسانی
اگرچہ کافرستانست باشد از وجود او — بہشت و این سخن نبود خلاف نص قرآنی
بسے پژمردگیہا بود گلزار ہدایت را — دگر رہ زا بر فیضش یافت سرسبزی و ریانی
اگر معمار لطفش قصر ایمان را درین آخر — اساس از لو بنستی روی بنہادی بویرانی
مرا نادیدہ باشد با سر کویش سر و کاری — پس از دیدن عراقے را بند با پیر ملتانی
بسے لو بنج کرد نداہل لو ران و خراسانم — بدار الکفر رفتن چون پسندی گر مسلمانی
بدہلی ظلمت کفرست گفتند و بدل گفتم — بظلمت رو اگر در جستجوی آب حیوانی
نشد با طول صحبت زاولیای یثرب و بطحا — میسر انچہ از روی شد مرا نادیدہ ارزانی

ہ ۵ او اقوم ایران خوف الیمان

بجان شو بندہ اش ای آنکہ میخواہی شدن آزاد — ز تسویلات نفسانی و تلبیسات شیطانے
درانگشت ار بکردی صخرہ روزی خاتم عہدش — بموری کے خریدی حاصل ملک سلیمانے
بہ بدبختی خود ناید کہ خون گرید سیہ بختی — دران کولیست و دارد میل سوئے عالم فانے
لئیمے گفت من نزدیکم و نشناسمش گفتم — مگر نقل ابوجہل و محمد را نمیدانے
زبندہ خاکروبانِ درش را باد صد زنہار — زکف ندہند آن اکسیر اعظم را بآسانے
تمنائے قبولش دارم و دانم کہ نا اہلم + — مدد یا روح شاہ نقشبند و غوث گیلانی
سگم از سگ بسی کمتر تو نجم الدین صفت جانان — برین سگ بنگر از روی کرم زالسان کہ میدانے
گر ایزان از نہیب بار نفسم صعوہ سان سویت — زہی دولت بلطف این صعوہ را گر باز گردانے
بخود کن آشنا گردیم چون از خویش بیگانہ — عطائے احمدی فرما چو ما گردیم سلمانے
بدین سان مظہری شد جان پاکت جان جانانہا — بچشم اہل بینش این زمان خود جان جانانے
ز جام فیض خود کن خالد درماندہ را سیراب — کہ اولب تشنہ مستسقی و تو دریائے احسانی

بعد حضرت ایشان یک سال یا دو سال زندہ ماندند در طاعون در جہ شہادت یافتند گویند چار کس را بر جای خود بتعاقب نصب کردند کہ بعد من فلان و بعد فلان فلان ہر چار کس در ہمون طاعون متعاقب وفات یافتند الحال قائم مقام ایشان شیخ عبد اللہ نہایت مرد بزرگ شنیدہ میشود سلمہ اللہ تعالی حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم نیز در غزوہ موتہ سہ کس را از صحابہ کرام یعنی زید بن حارثہ و جعفر طیار و عبد اللہ ابن رواحہ را بتعاقب امیر فرمودہ بودند ہر سہ بزرگ شہید در ہمون جنگ شدند بعد ایشان خالد ابن الولید بحکم رایت گرفت و فتح شد و خطاب سیف اللہ یافت رضی اللہ تعالی عنہم مولوی عبد الرحمن شاہجہان پوری سلمہ اللہ تعالی نزد بزرگان رسیدند ہیچ مقصود حاصل نشد آخر بخدمت حضرت ایشان حاضر آمدند سلوک نمودہ خلعت خلافت یافتند عجب خلوت و انقطاع از اہل دنیا نمودہ اند التفاتے بایشان ندارند نواب فرخ آباد چہ قدر آرزو ہا داشت و حاضر خدمت میشد لیکن از ایشان التفاتی باظہور نیامد مجازان ایشان اکثر نسبت قوی و کشف صحیح دارند و در ضلعہ فرخ آباد و شاہجہان پور طریقہ ایشان رواج تمام دارد سلمہ اللہ تعالی علی رؤس الطالبین میر طالب علے المشتہر بمولوی عبد الغفار علم ظاہری خواندہ از حضرت ایشان کسب نسبت قلبی نمودہ بحرمین

شریفین متوجه شده در بلدهٔ زبید از ملک یمن رواجی یافت گویند قاضی آن ملک نیز شده بود
اللہ اعلم سید اسمعیل مدنی علیه الرحمة پیشتر بیعت از مولانا خالد نموده نسبت نقشبندی کسب نمودند
روزی در واقعه دید آن سرور صلی اللہ علیه وسلم که میفرمایند که بدهلی برو از شاه غلام علی کسب
نسبت مجددی کن بحکم شریف حاضر آمده اجازت و خلافت یافتند و بوطن رفتند و کشف و وجد
صحیح داشتند ذکر رفتن ایشان در آثار نبویه و ادراک کردن ظلمت آنجا پیشتر گذشت مرزا رحیم اللہ
بیگ مسمی بمحمد درویش عظیم آبادی رحمه اللہ ترک علاقهٔ روزگار نموده بخدمت حضرت ایشان
شتافتند کسب نسبت نمودند با جازت و خلافت مشرف شدند گلیم سیاه پوشیده بزیارت
حضرت خواجه نقشبند رفتند و اکثر بلاد اسلام مثل روم و شام و حجاز و عراق و مغرب و ماوراء النهر
و خراسان و هندوستان سیر نمودند میگفتند مثل شاه غلام علی شیخ نیافتم از والدین حقوق
معاف کنانیدند در امر معروف و نهی عن المنکر خوفی نداشتند شهزاده کامران والی هرات از مخلصان
ایشان شد در احتساب او را الفاظ سخت و بیباک میفرمودند همچنین دیگر ولات ترکستان غاشیه بر
دوش ایشان شده بودند و بسبب امور شرعیه از هر جا رنجیده شده می برآمدند از بادشاه قهقند که غلام
تمام داشت رنجه شده برآمدند آخر در شهر سبز قرار گرفتند عاکمش دیهه کلان نذر نمود و تعین حکومت
خود ازان دیهه برداشت در آخر عمر نکاح نمودند و خدمت صادر و وارد بر ذمهٔ خود گرفتند
آستانه پیدا شد مذهب شافعی اختیار نموده بودند لهذا در بخارا و غیره ملقب بایشان شافعی
هستند بعض حکام ترکستان که از والی شهر سبز غبار داشت ایشان را باخفا قتل کنانید شربت
شهادت یافتند انا للہ وانا الیه راجعون حضرت اخوند شیر محمد رحمة اللہ علیه تحصیل علوم نموده
از عتبه بوسی حضرت ایشان مشرف شدند کسب نسبت نموده اجازت یافتند در خدمت حضرت
ایشان بسیار ذهول از علم ظاهری طاری شد میفرمودند حال من باین حد رسید که ترکیب
سهل از علم نحو مر متعسر شد باز رجوع بعلم ظاهر نمودم که مبادا تلف نشود صدها کس از علم بهره برداشتند
و تلامیذ خود را بتقوی و افعال خیر امر میفرمودند کسیکه در مجلس غیبت کسے از طلبا میکرد بروے
جرمانه مقرر کرده بودند در آخر عمر بسیار ضعیف شده بودند کتب را بیع نمودند و درس تدریس را
ترک دادند و بجز تلاوت قرآن شریف و صلوة مفروضه گویا کاری نداشتند آخر الامر سکونت در ملک هندوستان

کہ دار الحرب شدہ است مکروہ دانستند وہم درعین بیماری متوجہ حرمین شریفین بہ نیت ہجرت شدند
در بلدۂ ملتان رفتہ وفات یافتند مولانا محمد جان شیخ الحرم رحمت اللہ علیہ بعد تحصیل علم بخدمت
حضرت ایشان رسیدند وریاضتہای بسیار کشیدند ہر روز بزیارت حضرت خواجہ قطب الدین
ہفت کروہ میرفتند وشب آنجا درعبادت مشغول میبودند صباح یک سبوئی آب کہ آب آنجا نہایت
گوارست برائی حضرت ایشان می آوردند خادمی نقل کرد کہ فرزند من قریب مرگ رسیدہ بود بوقت
شب بدرگاہ قطب الاقطاب آوردم ایشان درمراقبہ بودند پیش ایشان آن بچہ را بردم وعرض دعا
وسلب مرض نمودم ایشان ہمون وقت سلب مرض کردند شفا یافت شخصی دیگر نقل نمود کہ بہ محبت
زنے گرفتار شدم قریب بود کہ در زنا گرفتار شوم بایشان عرض نمودم وگفتم الحال ہیچ چیزی بغیر
زنا باقی نماندہ اگر از من واقع شد نام شما پیش جناب باری خواہم گرفت کہ ایشان بحال من عنایت
مبذول ندا شتند ایشان عمل لاحول ولا قوۃ الا باللہ بمن تعلیم نمودند من گفتم سبحان اللہ من ہمیشہ
ہمینہا نم فرمودند الحال بگفتۂ من بخوان بخواندم گویا سد سکندری درمیان من وآن زن حائل شد
وقوت شہویہ از من تا دو سہ سال برفت رخصت وخلافت از حضرت ایشان یافتہ بحرم محترم رسیدند
در ابتدا صعوبتہا بسیار رسیدند آخر فتوح کشادہ شد وسلطانیان را رجوع بایشان شد خلفای
ایشان تا استنبول واضلاع روم منتشر شدند موجب رسلطان روم مقرر شد ماد رسلطان یکی
از معتقدان ایشان گشت خانقاہے بنا کردند وخدمت صادر وواردمیفرمودند تا آنکہ در حدود
یکہزار دوصد وشصت وشش درعین مکہ معظمہ بجوار رحمت پیوستند سید احمد کردی در بغداد
اخذ طریقہ از مولانا خالد نمودند باز باذن آن سرور صلی اللہ علیہ وسلم از بغداد بدہلی آمدند وطریقۂ مجددیہ
از حضرت ایشان کسب نمودند در راہ بیمار شدہ بودند حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم را بخواب
دیدند درود تعلیم فرمودند برائی شفا خواندند وشفا یافتند سید عبد اللہ مغربی ایشان نیز سابق از مولانا
خالد علیہ الرحمۃ اخذ فیض کردہ حاضر خدمت حضرت ایشان شدند واجازت یافتند ملا پیر محمد سلوک
از حضرت ایشان تمام کردہ عجب استغراق داشت بر مزار حضرت شہیدی نشست گویند تمام
شب بے گذشت واگر بارش می آمد پروا نمیکرد بنود در ضلع کشمیر شہرت تمام یافت ملا گل محمد علیہ الرحمۃ
از غزنین بخدمت حضرت ایشان حاضر آمدہ کسب نسبت نمودہ بخلافت مشرف گشت بمردمان

بمردمان ولایت فائدها رسانید چندکس را اجازت داد بحج رفت و وفات یافت مولوی الهرانی
المشهور بمولوی محمد جان علیه الرحمة کسب فیض از حضرت ایشان نموده بخلافت ممتاز
گردید مردم آنجا کرامتها از وشان نقل می نمایند هزاران کس را بقند ها رهبهدایت رسانید
مولانا محمد عظیم علیه الرحمة عجب مرد مهذب الاخلاق بودند گویا جبلت ایشان بر اخلاق حمیده
مجبول بود باجازت حضرت ایشان مشرف شده بودند بعد انتقال حضرت ایشان بحرمین شریفین
رفتند وانتقال فرمودند مولوی نور محمد علیه الرحمة ریاضات کثیره کشید بخدمت حضرت حاضر
آمده بیعت نموده به اشغال و مراقبات پرداخته اجازت یافت گویند حضرت ایشان میفرمودند
که چار کس فخر خاندان من هستند مولوی شیر محمد و مولوی محمد جان و مولوی محمد عظیم و مولوی
نور محمد این چهار هم پیاله و هم نواله بودند و هر چهار کس عالم متبحر بودند مرزا مراد بیگ علیه الرحمة
گویند از کمال زهد حضرت ایشان ایشان را جنید وقت میفرمودند نسبت قوی داشتند مردمان
را از ایشان کیفیتهای عظیم حاصل شد مجاز حضرت ایشان بودند و در حیات حضرت ایشان وفات
یافتند پائین مزار حضرت شهید مدفون شدند چنانچه محمد منور امام مسجد اکبرآبادی از خلفای حضرت
ایشان نسبت قوی داشتند و فاضه فیوض میفرمودند میان محمد اصغر صاحب نهایت قوی النسبت
بودند بامر حضرت ایشان بخدمت والدم می نشستند و والد را برایشان عنایت بغایت بود
نظم لسق خانقاه شریف تعلق بایشان داشت مردمها از توجهات ایشان حظ وافری برداشتند
اول سفر حرمین شریفین کرده آمدند بعد همراه والد ماجدم رفتند باز بدهلی آمدند در سنه یکهزار
دو صد و پنجاه و پنج وفات یافتند هم در خانقاه مدفون شدند میر نقش علی کسب نسبت از
حضرت ایشان نموده به لکهنؤ رفتند میان احمد یار علیه الرحمة سودا گر بودند تمام نسبت مجددی
از حضرت ایشان ربودند قبر ایشان نیز در خانقاه هست میان قمر الدین از بزرگان قادری
منکر طریقه مجددیه بودند از پشاور بخدمت حضرت ایشان رسیدند حلقه بگوش شده اجازت
یافتند و رفتند محمد شیر خان از ولایت افاغنه آمده کسب نسبت نموده رفت شیخ جلیل الرحمن
علیه الرحمة خادم خاص حضرت ایشان بودند نسبت قوی داشتند حضرت ایشان را عنایت

خاص برایشان بود شخصی درعین حلقه ذکر ایشان را که روبروی حضرت ایشان نشسته بودند
تلوار زد ایشان بر پای حضرت ایشان افتادند و عنقریب شربت شهادت نوشیدند و این معامله
در آخر مرض حضرت ایشان بوقوع آمد قبر این شهید نیز پائین تربت حضرت شهید هست الله اعلم فقط

شجرهٔ منظومه سلسلهٔ نقشبندیه مجددیه مظهریه

بسم الله الرحمن الرحیم

الٰهی از برای شاه لولاک — شفیع روز محشر احمد پاک — پی بوبکر صدیق خردمند — که زو شد دین حق را رونق و جمع
بسلمان کو ز اصحاب عظیم ست — طریق شرع از وی مستقیم ست — پی قاسم که از اهل یقین بود — بسے ثابت قدم در راه دین بود
بحرمت گلبن باغ هدایت — امام جعفر شاه ولایت — بحق بایزید عارف حق — که شد واصل بذکر و فکر مطلق
بحرمت بوالحسن آن خواجه معروف — که در زهد و ورع بس بود موصوف — بوالقاسم که بوده کرگانی — نبودش در عبادت مثل و ثانی
برای بوعلی مهر حقیقت — که بوده سالک چرخ طریقت — به یوسف خواجه صاحب تمیز — که جز او کس ندارد رونق عزیزی
به عبدالخالق آن مهر آفاق — که همتایش نیاورد دست خلاق — برای عارف کامل فلک فر — محمد عارف تابنده اختر
بحضرت خواجه محمود کامل — که گنج معرفت اورست حاصل — پی میر علی سردار عالم — که از وی یافت رونق نسل آدم
بحضرت خواجه بابا سماسی — که از بس رشت در خود حق شناسی — پی میر کلال مست توحید — که بر چرخ طریقت بود ناهید
پی خواجه بهاؤالدین یکتا — که نامد در جهانش مثل و همتا — پی خواجه علاؤالدین عطار — که گشت از وی معطر مغز و بینم
بحضرت خواجه مولانای یعقوب — که چون یوسف بعالم بود محبوب — پی حضرت عبیدالله احرار — که شمشش در جهان کم بود و بسیار
به مولانا محمد معدن الجود — که از وی دید هر کس روزی بهبود — پی حضرت محمد محرم راز — که اندر خفر بود او شاه ممتاز
برای خواجه امکنکی خوشخو — که در زهد و تقاوت بود نیکو — بفیض عام خواجه باقی بالله — که از سر حقیقت بود آگاه
پی حضرت مجدد الف ثانی — که چون احمد ورا محمود خوانی — برای حضرت خواجه محمد — که در خلق و مروت بود احمد
بحضرت شیخ سیف الدین درویش — که تیغ جوهر حق داشت در کیش — پی نور محمد کو چو خورشید — شعاع حق مثل میدرخشد جاوید
بحضرت شیخ شمس الدین تابان — حبیب الله مرا جان جانان — بحق شاه عبدالله کامل — که او می بود عارف مرد عاقل
بشاه بوسعید عارف حق — بعالم بود فیضش فیض مطلق — پی احمد سعید شاه دوران — هنوده مثل او در زهد و عرفان
بشه ولی النبی شاه آفاق — ندیده مثل او در حسن اخلاق — خداوندا باین پیران عظام — بکن در دو سرا هم نیک انجام

بسم اللہ الرحمن الرحیم

برای آگاہی طالبان باخبرت جدول تاریخ وفات مشائخ طریقت علیہم الثنا والتحیۃ

السلسلۃ للمشائخ النقشبندیۃ الاویسیۃ

تعداد	نام بزرگان	روز وتاریخ وفات	ماہ وفات	سنہ وفات	جای مزار مبارک	اختلاف
۱	حضرت محمد مصطفی صلعم	دوشنبہ ۱۲	ربیع الاول	۱۱ سنہ ہجری	مدینہ منورہ حجرہ حضرت عائشہ صدیقہ	بقول مجددین ۲
۲	حضرت ابوبکر صدیق رض	شب سہ شنبہ ۲۲	جمادی الاخری	۱۳ سنہ ہجری	روضہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم	بقولے آخر روز دوشنبہ وبقولے ۲۳
۳	حضرت سلمان فارسی رض	۱۰	رجب	سنہ ۳۳ ہجری سفینۃ الاولیا	ہراین سفینۃ الاولیا	
۴	حضرت امام قاسم بن محمد بن ابی بکر رضی اللہ عنہم	۲۴	جمادی الاولے	سنہ ۱۰۷ ہجری		سنہ ۱۰۸ ہجری سفینۃ
۵	حضرت امام جعفر صادق رض	دوشنبہ ۱۵	رجب	سنہ ۱۴۸ ہجری	جنۃ البقیع در مقبرہ امام حسن رضی اللہ عنہ	۱۶ شوال
۶	حضرت بایزید بسطامی رح	۱۴	شعبان	سنہ ۲۶۱ ہجری نفحات	بسطام سفینۃ الاولیا	۱۵ و ۱۷
۷	حضرت خواجہ ابوالحسن خرقانی رح	۱۵	رمضان	سنہ ۴۲۵ ہجری نفحات	خرقان مخزن اعراس	۱۰ محرم ۴۲۴ ہجری
۸	حضرت خواجہ ابوعلی فارمدی رح	۴	ربیع الاول	سنہ ۴۷۷ ہجری سفینۃ الاولیا	طوس سفینۃ الاولیا	
۹	حضرت خواجہ یوسف ہمدانی رح	۲۷	رجب	سنہ ۵۳۵ ہجری	مرو (نفحات)	غرۂ صفر
۱۰	حضرت خواجہ عبدالخالق غجدوانی رح	۱۲	ربیع الاول	سنہ ۵۷۵ ہجری سفینۃ الاولیا	غجدوان رشحات	
۱۱	حضرت خواجہ عارف ریوگری رح	غرۂ	شوال		ریوگر رشحات	
۱۲	حضرت خواجہ محمود انجیر فغنوی رح	۱۷	ربیع الاول		وابکی رشحات	
۱۳	حضرت خواجہ عزیزان علی رامیتنی رح	۲۷	رمضان	سنہ ۷۱۰ ہجری	خوارزم نفحات ورشحات	۲۸ ذیقعدہ سنہ ۷۱۵ ہجری رشحات
۱۴	حضرت خواجہ محمد بابا سماسی رح	۱۰	جمادی الآخری		قریہ سماسی	
۱۵	حضرت سید امیر کلال رح	۱۵ و نزد بعضے	جمادی الآخری	سنہ ۷۷۲ ہجری	دیہ سوخار رشحات	۸ جمادی الاولی سفینۃ الاولیا
۱۶	حضرت خواجہ بہاؤالدین محمد نقشبند رحمۃ اللہ	شب دوشنبہ	ربیع الاول	سنہ ۷۹۱ ہجری	بخارا رشحات	
۱۷	حضرت خواجہ علاؤالدین عطار رح	شب چہار شنبہ بعد از نماز خفتن	صفر	سنہ ۸۰۲ ہجری	دیہ جغانیان رشحات	

تعداد	نام بزرگان	روز وفات و تاریخ	ماہ وفات	سنہ وفات	جای مزار مبارک	اختلاف
۱۸	حضرت خواجہ مولانا یعقوب چرخی رح	۵	صفر		بلغنوں رشحات	
۱۹	حضرت خواجہ عبید اللہ احرار رح	شب شنبہ ۲۹	ربیع الاول	سنہ ۹۰ ہجری	سمرقند	
۲۰	حضرت مولانا محمد زاہد وخی رح	غرہ	ربیع الاول			
۲۱	حضرت مولانا درویش محمد رح	۱۹	محرم			
۲۲	حضرت خواجہ محمد امکنکی رحمہ اللہ	۲۲	شعبان			
۲۳	حضرت خواجہ عبد الباقی باللہ رحمہ اللہ	۲۵	جمادی الآخری	سنہ ۱۰۱۲ ہجری	بیرون شاہجہان آباد	
۲۴	حضرت مجدد الف ثانی شیخ احمد سرہندی رح	۲۸	صفر	سنہ ۱۰۳۴ ہجری	سرہند	
۲۵	حضرت شیخ محمد معصوم ملقب بعروۃ الوثقی رح	۹	ربیع الاول	سنہ ۱۰۷۵ ہجری		
۲۶	حضرت شیخ سیف الدین رح	۱۹	جمادی الاولی			
۲۷	حضرت سید نور محمد بدایونی رح	۱۱	ذیقعدہ	سنہ ۱۱۳۵ ہجری	بیرون کوٹلہ سلطان المشائخ	
۲۸	حضرت میرزا مظہر جانجانان رح	۱۰	محرم	سنہ ۱۱۹۵ ہجری	دہلی	
۲۹	حضرت عبد اللہ المعروف بشاہ غلام علیشاہ رحمہ اللہ	۲	صفر	سنہ ۱۲۴۰ھ	دہلی	
۳۰	حضرت شاہ ابو سعید رح	غرہ	شوال	سنہ ۱۲۵۰ھ	″	
۳۱	حضرت شاہ احمد سعید رح	۲	ربیع الاول	سنہ ۱۲۷۷ھ	مدینہ منورہ جنۃ البقیع	
۳۲	حضرت مولانا ولی النبی					
	سلمہ اللہ تعالی					

الحمد للہ کہ کتاب لطائف خمسہ المعروف بمقامات و معمولات مظہری مع ضمیمہ رسالہ حضرت مولانا شاہ عبد الغنی صاحب مجددی محدث دہلوی قدس سرہ القوی باہتمام جناب مولوی حافظ محمد عبد الاحد صاحب باہ ذیحجہ سنہ ۱۳۰۹ ہجری مطابق بوناہ جولائی سنہ ۱۸۹۲ء در مطبع مجتبائی واقع دہلی حسن انطباع یافت

اذکرونی اذکرکم واشکروا لی

الحمد لله خالق السموات والارضین که این رساله در سلوک مسمی به

هدایت الطالبین

از تالیف قدوة السالکین زبدة الواصلین الشیخ ابو سعید المجددی الدهلوی

در مطبع مجتبائی دهلی بطبع مزین شد

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله العزیز العلام والصلوة علی رسوله خیر الانام وعلی آله وصحبه دعاة الناس الی دار السلام وعلی اولیائه شرفوا بالاحوال والمقام وزین سرائرهم بنور الفراسة والالهام رشحات اقلام عنبر فام منبائج افکار در رنظام که غرر صدف الفاظش بغوص غواصان ارقام افادت واضافت از غور بحر دانش بساحل انتظام آمده از قوت ادراک جذبات در وجدان صحیح وکشف صریح در عرصه بیان جلوه نموده ارتسام پذیرفته واز کتم سرادق غیب الغیب در بیان اظهار در عبارت اختصار براهل استحضار قیام داده وعرایس ابکار حقائق را در حدیقه صدور طلاب حدقه قلوب اصحاب بسلطان وجدان یقین وسرائر ضمائر اهل تمکین واحباب حق الیقین عطا بخشیده بل بخواص وعوام بر کافه انام منفعه ستر واستتار از روی آن داشته در معرض ظهور آورده ومنظر عالم وعالمیان گردانیده رغبت تمام امم وسیل ارباب همم را دران آرام داده بیت این نسخه که قدر معنی از وی بفزود + چندان بسواد آن معانی در بود + کز تابش نور معنی اندر دل شب + چون مهر فلک هزار خورشید نمود +

اما بعد این رساله ایست مسمی به هدایت الطالبین از حضرت شیخ المسلمین - قدوة السالکین زبدة الواصلین - قطب الاقطاب - غوث الشیخ والشباب - فرید زمان - وحید دوران کاشف اسرار مطلع انوار - قلزم جذبات - عمان حالات - باز بلند پرواز - عندلیب گلشن راز - عنقای ملک ناسوت

سیمرغ قاف جبروت مجموعه کمالات پرتو شمه کرامات منبع صدق و صفا ینبوع جود و عطا
کان وفا و سخا صاحب العلم و الحیا نه طاق تداویر کوکب فضل و کمال مشاق تفاسیر العز و الاجلال
بیت شیخ هفت اقلیم و قطب اولیا ✤ واصل حضرت ندیم کبریا ✤ مفخر ملت بهای شرع و دین ✤
جان پاکش منبع صدق و یقین ✤ از وجود او بنزدودستان ✤ جنت الماوی شده هندوستان ✤
سعد دین و ملت آن مقبول حق ✤ نه فلک بر خوان جودش یک طبق ✤ نام پاکش بو سعید آن
هادی حق الیقین ✤ حامی دین محمد بانی شرع متین ✤ والی ملک جهان آن صفدر اندوه غم ✤
شافی امراض قلبی دافع رنج و الم ✤ گوی میدان ملاحت معدن صدق و صفا ✤ عرصه کان صبا کاشف
نور لهدی ✤ شیخی و امامی قدس الله تعالی سره الاقدس در بیان سلوک و معارف و بیان انوار و اسرار
در سمت تحریر در و سلک تقریر میکشد فرمائی هر خاص و عام ست ایراد فرموده اند و طالبان فیضیاب
و عاشقان را کامیاب گردانیده اند جزاه الله عنا خیر الجزا ✤ زهر یک نقطه اش چون سنبل تر ✤
شمیم وصل جانان میزند سر ✤ ولی آن کز برد وت در زکام ست ✤ چه داند ناز واش گرد مشام ست
الحق رساله ایست دلکش و محبوبه ایست مهوش گنجینه ایست مخفی خزینه ایست مختفی دفینه ایست
مدفون سر ایست مشحون رمز ایست هویدا غزاله ایست پیدا مطلعی ست اعلی مقصدی ست اقصی
غایت تحقیق و نهایت تدقیق مکشوف صحیح وجدان نقیح ذکر یست عالی فکر یست متعالی
سلسله ایست مراتب و شجره ایست مناقب احمد وراثت صدیق منقبت سلیمان فرصت قاسم صفوت
جعفر خصلت سلطان قربت خرقانی منزلت بوعلی حکمت یوسف خلقت نجد وانی خلعت
عارف نزهت محمود هیبت علی همت بابا عزت امیر حشمت نقشبند طلعت عطار رافت
یعقوب فطرت احرار شفقت زاهد شوکت درویش خلوت خواجگی کسوت بیرنگ نسبت مجدد
طینت معصوم سیرت سیف صولت نور جلوت مظهر صورت عبدالله غیرت سعید بهجت مرجبا
مستمعان نمک زجام را که چون گوش هوش شان شعله انوار این معارف سینه افروخته گردد و کمر همت
چست بسته در کسب آن کوشند و هر چه از کتاب و درک شان آید زبان حال بتر انه رب زدنی علما

مسترنم ساخته راه اهل سن مزید یوپند و هر چه ازین دقائق در قوت قاصره شان نیاید راجع بقرائح
ناقصه خود داشته از مسند تعصب دوری جویند چه ایشان را اظهار این اسرار غریبه در میان نیست تا
مامور شده اند سطری ازان برنگاشته دخوشا وقت آن طالبان صادق که بسمونیت وصفای نیت
خدمت جناب انیمقالات مفرده را سرمایه سعادت عظمی انگاشته ملتزم صحبت مثمر خیرات او برکات
این عزیزان شوند و بخلوص ارادت وصفائی طویت زلهٔ برداری خاکروبی استان فلک آشیان
این بزرگواران عز وصول و زینه قبول پنداشته و امری از امور قولاً و فعلاً و عقلاً مخالفت اینان
نورزند مترصد باشند که از دولت توجهات علیه این طائفه عالیه دریچه از بواطن شان کشوده مجلای
آفتاب احدیت گردد و مترقب بوند که از تنق غیب ماهتاب هویت تا فته صیقل نگار لهای مغشوشه
نماید بل خضروشی دست شان فراگرفته بزلال وصال سیراب گرداند و عیسی نفسی بر ایشان دمیده
بحیات ابدی رساند و ماذلک علی الله بعزیز انه مجیب لکل سئیل و میسر لکل عسیر ربنا اتمم لنا نورنا و
اغفرلنا انک علی کل شئی قدیر مثنوی سعیدا زل آمده نام او + سعادت بود اولین کام او + زرحمت
که بوده خزائن هزار + کلیدش بدو داده پروردگار + بملک طریقت شه بی نظیر + بکوی حقیقت
فشیخ کبیر + چو جبریل در راه عرفان دلیل + نبی را حبیب و خدا را خلیل + به محبوبیش برگزیده خدا +
بفرمانیش برستوده قضا + زبهر غریبان بی اعتبار + بود آیت رحمت از کردگار + زمین زان پروده وار
زمین + بروی زمین آسمان برین + بهندوستان گرچه دارد مقام + ببالای هفتم فلک افگنده گام +
گذشته بیک گام زین نه طبق + زقدوسیان برده گوئی سبق + بملک امامت ولایت برد + بکوی
نبوت وراثت برد + مربی نشین مسند سرا + براهش جبین سجده هفتم سما + چو مهر شن بسی مرغ زرین بدلم
چو ماهش بسر سو هزاران غلام + نگین گشته در حلقهٔ اولیا + چو در انبیا خاتم الانبیا + بکویش بود
یک جهان بل مزید + چو ذوالنون بمصری چون بایزید + بسی پیران نهزدش طفل راهند + چو
من بستهٔ بشنهٔ نیمی نگاهند + چو نام جهان بمقبول یزدان - قبلهٔ درویشان - کعبهٔ صفا کیشان - تاج
الاولیا شیخ العرفا - گل بوستان احمدی و شگوفهٔ چمن مجددی - نخل حدیقهٔ معصومی - دقیم طریقه

مثنوی مناسب بمدح حضرت قدوة السالکین

نقشبندی - جناب سر خفی و جلی - سلسله جنبان غوثیه و مسند آرای چشتیه - سر حلقه کبرویه - واسطه فیض
سهروردیه یعنی حضرت شیخی و امامی قدس سره الاقدس خلع خلعت فنا و لبس جامه بقا نمودند
و شیشه حیات را از شراب کل شی هالک الا وجهه لبریز از دست ساقی شوق گرفتند و عندلیب
روح مبارکش آهنگ گلشن لاهوت و خلاصی از قید قفس ناسوت نمود و جان پاکش چون باز
از دست شاه بهر شکار عصفوران جسته بود در رجوع قهقری نمود و بسوی سلطان باز گشت بیت
شاهباز دست شاهم جسته بودم بر شکار * باز میگردم بآن سلطان خوبان الوداع * بزبان الهام
ترجمان فرمودند و جسم نازکش که آیتی بود از آیات الهی بهر تربیت ناقصان هوا خلوتخانه
خاموشی و معتکف آستانه وصل عریانی - گرفت و ندای ارجعی الی ربک راضیه مرضیه در ضمیر
خورشید نظیرش در رسید - و صدای الا ان اولیاء الله لا خوف علیهم و لا هم یحزنون بسمع مقدسش
آمده و نسیم ما شممتم و لا تحف در شام جانش وزید - و نفخه طال شوق الابرار الی لقائه در
طینت پاک سرشت او وجود بنظهر انوار رسید و از قدح زلال ان لله معنا هزار ذوق چشیده سید عالم
علوی نمود و خورشید جهان تابش در شفق غیب الغیبی سراد قات لاریبی فرو نشست و ظلمه لیله
الداج ظهور نمود و صبح وصال بشام هجران مبدل گشت و عسکر اندوه و غم چون سپاه زنگیان بملک
روم خیمه زدند و قماش تهلع دلرا بیغمان بردند انا لله و انا الیه راجعون تاریخ ولادت آنجناب چنین فرمودند
حافظ عالم و ولی باد الحق چنین بودند و تاریخ وصال آنحضرت صاحبزاده و الا مناقب خیر المراتب
حافظ کلام باری مخدومی حضرت حافظ عبد الغنی صاحب سلمه الله تعالی که فرزند دوم آن قدوه
اهل کبار و مشکاه ابرار اند چنین فرمودند نور الله مضجعه و مولوی خلیل احمد از جمله فضلای دهر و علمای
عصر اند فرمودند مصرعه ستون محکم دین نبی فتاد زپا * دیگری فرمود مصراع روشن کم شد مجدد یه
و دیگری فرمود داغ بر دل داد و الله اعلم الی سبیل الرشاد و رخا طر یکی از درویشان چنین قرار
یافته که رساله در باب سفر و حضر آن قبله انام مشتمل بر فوائد ضروریه محتوی بر احوال سنیه و ملفوظات
قدسیه آنجناب و ذکر اولاد کرام و صاحبزاده های عالی مقام و ذکر خلفای ذوالاحترام

اجمالا و تفصیلا ارقام نموده آید اما ازوی بی اسبابی و احتیاجی عنان قلم ازان گردانیده است مقصود
اینجا از تسوید رساله هدایت الطالبین و مرقات السالکین بوده نسخه مصحح و منقح که خالی از تغیر و تبدل
و مبرا از غلط فاحش بعبارتی که از زبان شکر فشان آنجناب یا از خامه عنبر نشان حضرت ایشان
قدس سره صورت عرصه بیان و مظاهر عیان تبین مبین و منظر اظهر جلوه داده است انتساخ نماید سیخواست
که در اول این رساله چندی از القاب آنجناب در نوشته در نظر احباب زیادتی رغبت طلاب
گردانند سخن به تطویل کشید و بمآل انجامید پوشیده نماند که حضرت قبله عالم و مظهر فیض اتم را که زیارت

حرمین شریفین زادهما الله تعظیما و تکریما دامن گیر خیال شد و عزم مصمم گشت و اسباب سفر مهیا
گردید خلف صدق رشید حافظ قرآن مجید سلاله خاندان کرام نتیجه اولیاء عظام و نمونه کبرای
ذوی الاحترام شریعت شعار طریقت زهار معارف و ثمار حقیقت ثمار علامة العلماء المحققین فهامة
الفضلاء المدققین ذو طاق تدلور کواکب الفضل و الکمال مشاق تفاسیر العز و الجلال سعد الدنیا و الدین
الهی تا آفتاب جهان تاب عالی جناب کامیاب قبله شفقت و مهربانی بر فلک اطلس مرحمت و
زندگانی در نورافزائی ست همیشه در بساط عشرت و شادمانی باکروس مطلب کامرانی
هم آغوش و باده از جام شوق - با هزاران ذوق - در گلشن حیات ذات الادرجات در نوش و
نهال قامت بقامت در شریعت غرا - و طریقت بیضا - در چمن اقبال حقیقت در بوستان
معرفت باب مرحمت از جویبار مکرمت بار آورده گردد بکمال رتبه علوی رسد و پیوسته سجاده رشد
و هدایت و هادی گمراهان وادی جهالت و ضلالت از وجود شریف مستفیض و صدور طلاب از توجه و
همت ایشان مستفید باد و همیشه امداد و تائید الهی از فیوضات نامتناهی بر ظاهر و باطن انور حافظ
حدود احکام شرع مجید مولانا مخدومنا جناب حضرت احمد سعید جعلت ایامه برکاته فائض علینا افاضته
که فرزند نخستین آنجناب اند در مسند ارشاد بهرا فاده اهل رشاد - قائم مقام خود گردانیده

اختیار سفر مرقوم الصدر آنفا نمودند و جواهر علویه آورده که برخوردار سعادت آثار مولوی احمد سعید
بن شاه ابو سعید سلمهما الله تعالی بعیت و اجازت و خلافت از حضرت ایشان و از والد ماجد خود

در احوال پدر بزرگوار مصنف رحمه الله تعالی
حضرت مولانا شاه عبد الرحیم صاحب قدس سره
بخلافت و ارشاد و هدایت مردم مامور شدن
ایشان حضرت مصنف را بهمراهی خود

نیز حضرت ایشان در احوال ایشان نوشته اند که احمد سعید فرزند حضرت ابو سعید بعلم عمل حفظ قرآن مجید
واحوال نسبت شریفه قریب بوالد ماجد خود انتهی کلام الشریف از زبان آلهام ترجمان حضرت قبله
خوشنیده ام که روزی با صحاب صدق وصفا واحباب عرفا خود خطاب نموده فرمودند که حضرت ما
میفرمودند از من ناکس جهار کس بظهور آمدند ابو سعید احمد سعید رکوف احمد بشارت الله انتهی والقصار روزی
در حلقه مجلس بعد نماز عصر فقیر نزد آن امام همام وقبله انام مکتوبات حضرت پیر دستگیر حضرت عبد الله شاه
معروف غلام علی قدس سره قراءت میکرد و در ذکر غلام محی الدین قصوری از زبان شکر فشان گوهر
نشان در میدان بیان شکر افشانی نموده فرمودند که حضرت ما قدس سره از وی طیب وخوش
میفرمودند که حضرت غوث الاعظم قطب عالم قدسنا الله تعالی بسره الاقدس حضرت معاویه رضی الله
تعالی عنه را خلیفه پنجم نوشته اند ما غلام محی الدین را خلیفه پنجم خود گردانیدیم تم کلامه الشریف امروز
قائم مقام حضرت نقشبندیه نائب مناب اکابر مجددیه صاحب اندراج انسانیه فی البدایه قطب دائره
مدار خلائق کاشف اسرار اهل حقائق الفرد الکامل فی المحبة الذاتیه الجامع بکمالات الولایه
المحمدیه سند اهل ارشاد والهدایه ماحی ظلمات الهوی والبدعة مولانا وسیدنا الشیخ الکمل المعارف الاکمل که
عنقریب نام مبارک آن والی جهان پیشوای سالکان در یافت بیت در تفرید ایجری کانی + تن تجرید را
روحی وجانی + دم از آینه ساز نور زائل + دم او صیقل آینه دل + روزی در حلقه صبح در مجلس شریف
ومحفل منیف مسند آرای آبا واجداد وزینت افزای اهل وداد بحضور پر نور مشرف شده سر تفکر
در جیب بنا ده مراقب بودم ناگاه غیبت در ربود دران غیبت می بینم که عزیز در پهلوی ایشان
بطرف راست نشسته وکتابی در دست دارد از ان عزیز استفسار نمودم که چه کتاب است
فرمودند این کتابی ست که اسامی اولیای متقدمین ومتاخرین درینجا جمع نموده ام دیگر
باین باز سوال نمودم که نام مبارک این عزیزان را نوشته در جواب عبارت مغلق او فرمودند غالبا چنین
مفهوم میگشت که نوشته ام واز برای صحت آورده ام لفظ صحت در یاد این فقیر نمانده است والله اعلم بالصواب
وهو مفتح لکل ابواب از جحود حدا ابداع واز انکار منکر کاسد متاع چه باک مثنوی

درشب مهتاب را بر سماک و از سگان و عوعوا یشان چه باک و فیوضات این بزرگواران بر هر فرد از افراد عالم ریزان و صفائی قلوب این عزیزان چون خورشید جهانتاب بر ذرات اهل عالم تابان و درخشان و عوام ظاهر بین و جهال بی دین اکابر دین را در رنگ خود دیده و احوال ایشان را قیاس از احوال پریشان خود تصور نموده رد و قدح در حق این برگزیدگان بیباکانه می آرند مثنوی کار پاکان را قیاس از خود مگیر و گرچه باشد در نوشتن شیر شیر و لاجرم خفاش صفت از پرتوه آفتاب گریزان و در سوراخ طینت ظلمت سیرت پنهان گشته در گرداب جهالت و ضلالت درمانده اند بیت از پرتوه آفتاب خاور و بی بهره بماند مرغ شبپر و خداوند ظل عاطفت و سایه شفقت و مرحمت آنجناب را از مفارق طالبان و در مبادی رشته این سلسله عالیه و سحاب فیوضات اکابر این طریقه انیقه از کف او راد پاک اوتاد بابرکات کم مباد و گسسته مگرداناد و جذامر ناظران این ملهمات غیبیه و اسرار خفیه و مکاشفات عجیبه و معارف غریبه - که چون چشم شان بکحل این جوهر عالیه گردد و خانه قلب ایشان بنور شمع این تجلیات ذاتیه منور شود و چشم روح شان بسرمه جذبات و حالات بینا شود و خزینه سر ایشان بکلید ارادت الهی مفتوح گردد و دفینه خفی ایشان در مظاهر ظهر عیان شود و گنجینه اخفا با لطافت لطف نامتناهی بشرف حضور آگاهی مملو شواهد انوار گردد و صد قنا گویان بر لقه تقلید و ارادت رابطه ترک و تجرید جویند و خود را در زمره اصحاب و احباب شمرده پا از سر ساخته بصحبت اولاد گرامی آنجناب سانند و با خلفای عالیجناب حضرت قدس سره العزیز بشتابند و اندامتا بر قایان کج بین و سامعان سخن چین که نظر شان بر این صحیفه راز و دیباچه نیاز افتد عرق حقد و غبط در حرکت آورده زبان بطعن و تشنیع گویان سازند بخسران ابدی و در ورطه گمراهی خود را انداخته باشند شیخ الاسلام هروی خواجه عبد الله انصاری قدس سره میفرماید الهی هر که ما را اندازی با ما شر و راندازی صدق حال این تحریر است

ربنا لا تؤاخذنا ان نسینا او اخطانا ربنا ولا تحملنا ما لا طاقة لنا به واعف عنا واغفر لنا وارحمنا

انت مولانا فانصرنا علی القوم الکافرین +

بسم الله الرحمن الرحیم

بعد از حمد و صلوة کمینه درویشان بلکه ننگ عارایشان ابوسعید مجددی نسبًا و طریقةً عفی عنه
و کان الله عوضا عن کلشی واضع مینماید که بعضے یاران طریقه که لله فی الله جلیس صحبت بودند متضرع
گردیدند که آنچه در راه سلوک اسرار و ارادات شده اند و بتوجه مشائخ کرام و درین راه کشفها و
وجدانها دریافته و اذکار و مراقبات که در هر مقام بعمل آورده براے ما بنویسیم که آنرا سند خود دانسته
موافق آن معمول سازیم حقیر گفت که مکتوبات قدسی آیات امام ربانی مجدد الف ثانی حضرت
شیخ احمد سرهندی و کلام فرزندان آنحضرت که بتفصیل تمام از مسائل و اسرار جمیع اقسام مستغنی فرمائے
هر خاص و عام است و همچنین با وجود اختصار و ایجاز رسائل قطب الاقطاب حضرت پیر دستگیر ما که در
نصائح و بیان طریقه تحریر یافته برائے طالبان راه یقین کافی اند و بنده را با این همه عدم لیاقت که
حائل و زنگار خود دارد و درین راه چیز بکار داشتن تحصیل حاصل ست چونکه آن مخلصان با این کمترین
حسن ظنی بمیان بود هرگز از سوال خود باز نماندند و گفتند که هر کس را بوقت رخصت از مشائخ
خود تبرکے عنایت میشود ما که با وطان خود باز گردیدیم همین تحریر ترا تبرک خود میسازیم هر چند از باعث
عدم فرصت بلیت و لعل می پرداختم لیکن از سوال ایشان چاره ندا شتم چونکه از اتفاقات زمانه وارد
بلده لکهنو گردیدم فی الجمله فرصتے بدست داد لهذا با وجود نا اهلی خود از اجابت سوال چاره ندیدم
و آنچه درین راه بتوجه پیران کبار بر بین خاکسار ورود یافته اظهار الشکر که مامور به
است تحریر نموده میشود لیکن باید دانست که آنچه درین رساله تحریر یافته از واردات و کشوف خود که از
فضل الٰہی توجه حضرت پیر دستگیر که عنقریب نام نامی آنحضرت ذکر میابد این فرقه بمقدار اعنایت
گردیده قلمی میگردد و بعضی جاها که تفصیلے و تطویلے کرده ام از معلومات و مسموعات نیز تحریر
یافته است و از تقلید صرف و یافت علمی محض نه فهمند و کفی بالله شهیدا و هو حسبی و نعم الوکیل چونکه
عنایت ازلی شامل حال این فقیر گردید بتاریخ هفتم محرم الحرام مبتدا سنه یکهزار و بصد و پنج

از حضرت رسالت پناهی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و حضرت دہلی بقدمبوسی حضرت قطب الاقطاب
غوث الشیخ والشاب مجدد مائۃ ثلثۃ عشر نائب حضرت خیر البشر خلیفہ خدا مروج شریعت مصطفی
کہ لقب آنحضرت از حضرت خالقیت عبد اللہ است و اسم سامی ایشان از جناب حضرت
امیر المومنین علی مرتضی علی ست المشتہر فی الآفاق حضرت غلام علی الدہلوی لاحمدی فاض اللہ
افاضتہ علی مفارق الطالبین مشرف گردید نوازش فرمودہ قبولش کردند و بشغل سہم ذات و نفی و
اثبات و مراقبہ احدیت معیت امر فرمودند و توجہات بر لطائف خمسہ عالم امر نمودند و چند روز لطائف
را جذبات الٰہیہ رسید این لطائف را سیر بطرف اصول خود ہا کہ فوق عرش مجید اند و بلا مکانیت
تعلق دارند واقع شد و فنا جذبہ کہ عبارت از عدمیت ست حاصل کردہ سیر دائرہ امکان تمام نمودہ
باصول اصول خود کہ دائرہ ولایت صغریٰ ست عروج فرمودند و فنا و بقا در انجا نیز حاصل
گشت انوار و اسرار این ہر دو دائرہ موافق استعدادش فائز گردید فالحمد للہ علی ذلک چون
سیر این دو دائرہ مرقوم گردید لازم آمد کہ چیزے تفصیل در بیان لطائف عشرہ نمودہ شود فصل

در بیان لطائف عشرہ و مشغولی آن بدانکہ حضرت امام ربانی عنی مجدد الف ثانی رضی اللہ
تعالیٰ عنہ و تابعان ایشان تحقیق فرمودہ اند کہ انسان مرکب از دہ لطیفہ ست پنج از عالم امر و پنج
از عالم خلق آنچ کہ از عالم امر اند قلب و روح و سر و خفی و اخفی و لطائف عالم خلق لطیفہ نفس و
عناصر اربع ست و عالم امر آنرا گویند کہ بجرد امر کن بظہور آمدہ ست و عالم خلق بتدریج مخلوق گردیدہ
و دائرہ امکان متضمن این ہر دو عالم ست نیمہ دائرہ امکان از عرش

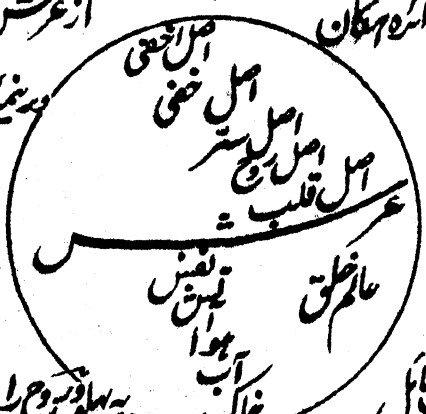

تا ثری ست و نیمہ آن بالا عرش ست عالم امر
بالا ست و عالم خلق زیر عرش ست چونکہ
اللہ تعالیٰ ہیکل جسمانی انسانی را آفریدہ لطائف
عالم امر را بمواضع چند از جسم انسان تعلقے و
تعشقے بخشید قلب را زیر پستان چپ بفاصلہ دو انگشت مائل
بہ پہلو و روح را

زیر پستان راست بفاصلہ دو انگشت و سر ابر پستان چپ بفاصلہ دو انگشت بطرف سینہ و خفی را
بر ابر پستان راست بفاصلہ دو انگشت بطرف سینہ و خفی را در وسط سینہ تعلق بخشید حتی کہ
این لطائف خود را و اصل خود را کہ انوار مجردہ بودند فراموش ساختہ باین پیکر جسمانی ظلمانی
در ساختند و تعشق خود را باین ظلمت کدہ در باختند عارف رومی قدس سرہ میفرماید مثنوی
پایہ آخر آدم ست و آدمی ✤ گشت محروم از مقام محرمی ✤ گر نگردد باز مسکین زین سفر نیست
از وے ہیچکس محروم تر ✤ چون عنایات بغایت حضرت حق شامل حال بندہ میشود او را بدست
دوستے از دوستان خود میرساند آن بزرگوار را بریاضت و مجاہدات امر فرمودہ تزکیہ و تصفیہ باطنش
میفرماید و بکثرت اذکار و افکار لطائفش را بسوے اصول خود متوجہ میگرداند چونکہ ہمت طالب
در ینوقت قاصر افتادہ پیران نقشبندی رحمۃ اللہ علیہم اولاً طالب را بطریق ذکر امر میفرمایند
و بجاے ریاضات و مجاہدات شاقہ بتوسط در عبادات و اعمال حکم می نمایند و حد اعتدال را در
جمیع اوقات و احوال مرعی میدارند و توہمات خود را کہ چند اربعین برابر یکے ازان نمیتواند
ہر روز بطریق سبق در حق طالب بکار می برند بیت آنکہ بہ تبریز یافت یکنظر شمس دین ✤
سخرہ کند بر و بہ طعنہ زند بر چلہ ✤ و طالبان را باتباع سنت و اجتناب از بدعت امر می فرمایند
مہما امکن عمل خصوصیت در حق او تجویز نمی نمایند لہذا ذکر خفی را در طریقہ خود اختیار فرمودہ اند
کہ در حدیث شریف ہفتاد درجہ فضل آن بر ذکر جہر ثابت ست و در ین طریقہ سہ شغل معمول ست
شغل اول ذکر ست اسم ذات باشد و یا نفی و اثبات اولاً طالب را بذکر ہم ذات امر میفرمایند
طریقش آنست کہ طالب را باید کہ اول قلب خود را از جمیع خطرات و حدیث النفس تہی کند اندیشہ
گذشتہ و آیندہ را از قلب خود نفی فرماید و برائے رفع خواطر التجا و تضرع بجناب حضرت حق سبحانہ
نماید و تصور صورت بزرگے کہ از و تلقین گرفتہ مقابل دل یا درون دل نگاہ داشتن برائے
رفع خواطر اثرے تمام دارد ہمین تصور صورت شیخ را ذکر رابطہ میگویند بعد ازان بشغول بذکر شود
لیکن وقوف قلبی را رعایت فرماید کہ ذکر تنہائی نگاہ داشت خطرست و بی وقوف قلبی فائدہ

نمی بخشد و داخل النفس ست امام الطریقہ حضرت شاہ نقشبند رضی اللہ تعالیٰ عنہ وقوف عددی را چندان لازم
نمی شمرند و وقوف قلبی را از شرائط و واجبات مسیفرمودند و وقوف قلبی عبارست از توجہ طالب بسوی دل خود و
توجہ دل بسوی ذات الٰہی کہ مسمی باسم مبارک اللہ ست پس باید کرد و باین نگاہداشت خواطر و باین
وقوف قلبی مشغول باید شد تا کہ حرکت ذکر از دل بسمع خیال برسد باز از لطیفہ سر ہمچنین
ذکر نماید باز از لطیفہ سر باز از لطیفہ خفی باز از لطیفہ اخفی باز از لطیفہ نفس کہ محل آن در وسط
پیشانی ست ذکر نماید باز از تمام بدن کہ آنرا لطیفہ قالبیہ میخوانند اینقدر ذکر نماید کہ لطیفہ قالب
از ہر رگ و پے و از ہر بن مو آواز ذکر بسمع خیال برسد و این ذکر را در این طریقہ
سلطان الاذکار گویند باز ذکر نفی و اثبات طالب را تلقین میفرمایند طریقش ست کہ نفس را
زیر ناف حبس نموده لفظ لا را از ناف برداشتہ تا پیشانی رساند و آنرا از انجا بکتف راست آورده
و الا اللہ را بر قلب ضرب نماید بطوریکہ گذر آن بر ہمہ لطائف افتد و اثر ذکر بہمہ جوارح و اعضا برسد و
این ذکر را در این طریقہ بحرکت اعضا و جوارح میکنند و اگر حبس نفس چیزے ضرر نماید بے حبس
بکنند حبس شرط نیست و معنی کلمہ را ملحوظ دارند کہ نیست ہیچ مقصود من بجز ذات پاک بعد از
چند بار ذکر این الفاظ در دل بگذارند کہ خداوندا مقصود من توئی و رضائے تو محبت و معرفت
خود دہ این را باز گشت گویند لیکن چون حصر نفس نمایند پس باید کہ نفس را بر عدد طاق بگذارد لہذا
این ذکر را وقوف عددی گویند کہ سالک واقف عدد میباشد و قیتکہ نفس را فرو میگذارد باید کہ
لفظ محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم ضم نماید و باید کہ در ہر حال چہ نشستہ و چہ برخاستہ
و چہ وقت خوردن و آشامیدن ہر وقت و ہر آن مشغول بذکر و نگاہداشت خواطر و وقوف قلبی باشد
تا کہ باطن را تصفیہ حاصل آید و دل را توجہی و حضوری بطرف حق سبحانہ پیدا شود علما ست
تصفیہ اہل کشف را ظاہر شدن انوار ست و ہر لطیفہ را نور علیحدہ مقرر فرمودہ اند نور قلب زرد و نور
روح سرخ و نور سر سفید و نور خفی سیاہ و نور اخفی سبز و این انوار را اول بیرون باطن خود مشاہدہ
میکنند و ہمین را سیر آفاقی میگویند بعد ازان انوار را در باطن خود احساس میکنند

لطیفہ قالب

سیر آفاقی

و این را سیر انفسی میفرمایند از زبان مبارک حضرت پیر دستگیر خود شنیده ام که سیر آفاقی تا زیر عرش ست و سیر انفسی از عرش بالا ست یعنی وقتیکه لطائف از قالب بر آمده باصول خود عروج می نمایند تا وقتیکه بعرش رسند سیر آفاقی ست و چون فوق عرش ایشانرا جذبے و عروجے پیدا شود سیر انفسی شروع میشود و شخصیکه کشف دارد و دیدن انوار و سیر خود را دریافت مینماید و صاحب کشف عیانی درین زمانه بسبب مفقود شدن اکل حلال کم ست و اکثرے طلاب درین وقت صاحب کشف وجدانی میباشند و این وجدان هم نحوی از کشف ست و فرق درمیان کشف عیانی و کشف وجدانی آنست که صاحب کشف عیانی عیاناً می بیند که از مقامے بمقامے سیر مینماید و صاحب وجدان اگرچه عیاناً نمی بیند اما تبدل احوال و تغیر واردات را با درک خود دریافت میکند چنانچه هوا بنظر نمی آید لیکن در ادراک محسوس میشود اگر کسے با درک وجدانی هم حالات خود را دریافت نکند بشارت مقامات او را داون طریقه را بد نام کردن ست

شغل دوم مراقبه ست و مراقبه عبارت از انتظار فیض ست از مبدأ فیاض و لحاظ دارد شدن آن فیض بر بود خود یعنی فیضیکه از حضرت حق دارد میشود بر لطیفه از لطائف سالک آن لطیفه را مورد فیض میگویند لهذا در هر مقام مراقبه از مراقبات معین فرموده اند در دائره امکان

مراقبه احدیت و آن عبارت ست از مراقبه ذاتیکه جامع جمیع صفات کمال ست و منزه ست از جمیع نقصانات که مسمی باسم مبارک الله ست و لحاظ مینمایند که فیض از ان ذات بر لطیفه قلب وارد میشود و این مراقبات را گاهے بے ذکر هم می کنند و ذکر هم مراقبه مفید نیست

شغل سوم ذکر رابطه ست و آن عبارت از نگاه داشتن صورت شیخ ست در مدرک خود یا در دل خود یا صورت خود را صورت شیخ تصور مینماید و چون رابطه غالب می آید در هر چیزے صورت شیخ بنظر می در آید این را فنا فی الشیخ میگویند و این حال برین تباه حال نیز در ابتدا او رو داده بود که از عرش تا ثری صورت حضرت شیخ خود محیط می یافتم و جمیع حرکات و سکنات خود را حرکات و سکنات آنحضرت می دیدم بیت و در دیوار چو آئینه شد از کثرت شوق

هر کجا می نگرم روی ترا می بینم ✤ **باید دانست** که طریقه رابطه اقرب طرق ست و منشاء
ظهور عجائب و غرائب ست حضرت ایشان عروة الوثقی خواجه محمد معصوم رضی الله تعالی عنه
فرموده اند که ذکر تنها بی رابطه و بی فنا فی الشیخ موصل نیست و رابطه تنها بر عایت آداب
صحبت کافی ست **فصل در بیان سیر و سلوک که در دائره ولایت صغری می شود و معمول**
حضرت پیر دستگیر و خلفای ایشان چنانست که اول توجه برای القای ذکر در لطائف طالب
میفرمایند و طریق توجه کردن این ست که قلب خود را مقابل قلب طالب داشته التجا بجناب الهی نموده
استمداد از مشائخ کرام فرموده که انوار ذکر که در قلب من از جناب پیران کبار رسیده است در
قلب این طالب در آید و توجهی و همتی بسوی قلب او فرماید از عنایت الهی در چند توجه حرکت ذکر در قلب او
پیدا آید و همچنین روح خود را مقابل روح او داشته توجه کند که نور ذکر که در لطیفه روح من از
روح پیران رسیده است در روح طالب القا میکنم و همچنین بر دیگر لطائف او که سر و خفی و
اخفی و لطیفه نفس و قالب او ست متوجه شده القای ذکر فرماید چونکه اجرای ذکر در همه لطائف
طالب شده ذکر نفی و اثبات او را تلقین فرموده توجه برای القای نسبت جمعیت و حضور
فرماید که جمعیت عبارت از بجیطرگی یا کم خطرگی قلب ست و حضور عبارت از پیدا شدن توجه
در قلب بسوی حضرت حق سبحانه و چون جمعیت و حضور در قلب طالب پیدا شد پس قلب طالب را
از همت خود بسوی فوق جذب فرماید و اکثری را دیده ام که اول جذب را ادراک
مینماید و قتیکه لطیفه از قالب بر آمد نسبت حضور را ادراک میکنند همین طریق بر افیض هر مقامی
که توجه کند خود را منصبغ برنگ آن مقام ساخته فیض آن مقام را در باطن طالب القا فرماید و سود آن
فیض را نیز ملحوظ دارد بدانکه دل آدمی بسبب کثرت علائق و عوائق مثل انگشت سیاه و بی نور
شده است و خود را و اصل خود را فراموش ساخته چون در صحبت مرشد کامل طالب صادق می آید
شیخ او را توجه داده طریق ذکر تلقین میفرماید و توجه خود در حق او بکار می برد از برکت توجه نور
ذکر در قلب او پیدا میشود آن انگشت سیاه روشن شدن میگیرد و چون از نور ذکر

سر سی و سه

جمعیت و حضور

تمام قلب منور شد شعله از قلب او بلند میشود و این را در طریقه مظهریه فتحباب می نامند و اول بشارتی
که بطالب عطا می فرمایند بشارت فتحباب است و درین وقت قلب که از اصل خود غافل و ذاهل شده بود
باز اصل او بیاد او می آید و بطرف فوق متوجه میشود و در چندی آن شعله نور که بلند شدن گرفته
بود از قالب می برآید و همین معنی است آنکه میگویند لطیفه از قالب بر آید همچنین آهسته آهسته بطرف
اصل خود که فوق العرش است سیر میفرماید و همین برکت صحبت شیخ جذبات قویه لطائف
طالب را فرو میگیرد و سرعت و بطور سیر آنچه من فهمیده ام موقوف بر کثرت و قلت توجهات شیخ
ست اگر کثرت توجهات در حق طالب بکار می برد سیر طالب سریع میشود و اگر توجهات
شیخ قلیل ست سیر نیز همان قدر خواهد بود و استعداد طلاب مختلف افتاده بعضے از استعداد
خوب دارند که در اندک توجه مانند هوا آتشین بطرف بالا می پرند که بسرعت سیر انها نظر هر کس کار
نمیکند و بعضیکه بطی الاستعداد هستند افتان و خیزان بمنزل مقصود میرسند غرض صحبت شیخ
علی الخصوص در ینطریق طالبانرا ضرور تر افتاده است که بدون توجه شیخ پای سعی لنگ ست واز
ریاضات و مجاهدات خویش کاری نمی کشاید الا ان یشاء الله تعالی کما شاهدنا فی صحبة شیخنا و
اما سنا قلبی و روحی فداه و حرسه الله عن شر کل مرة و از برکت توجه ست که جذبه در ینطریق مقدم افتاده
راه را آسان ساخته از رفتن تا بردن فرق ظاهر ست و خلاصه سلوک که عبارت از قطع کردن
مقامات عشره مشهوره ست از توبه و انابت و زهد و ریاضت و ورع و قناعت و توکل
و تسلیم و صبر و ریاضت و ضمن آن طی میشود قربان پیران خود شوم که چه راه سهل و آسانی
برای ما پست فطرتان و کم استعدادان مقرر ساخته اند این احسان حضرت شاه نقشبند ست
رضی الله تعالی عنه که پانزده روز سر بسجده نهاده دعا و تضرع در جناب الهی کرده اند و
عرض کرده اند الهی هر طریقه که البته موصل باشد الی الله تعالی دعای ایشان مستجاب فرموده
ایشانرا طریقه عنایت کرده که اقرب طرق ست و البته موصل ست لیکن شیخ کامل و مکمل باید که
ظاهرش بکمال متابعت حضرت رسالت پناهی صلی الله علیه و آله وسلم آراسته و باطنش

از ماسوی پیراسته و بدوام حضور حضرت حق سبحانه درساخته باشد والا گناه طریق چیست باید
دانست که اکابر نقشبندیه رحمة الله علیهم اصل کار بر جمعیت و حضور داشته بهر رطب و یابس دست
نه انداخته اند و بصور و اشکال غیبی متوجه نمیشوند و کشوف و انوار را چندان اعتبار ننهاده طالب
را بحصول چهار چیز رغبت میفرمایند جمعیت و حضور و جذبه و واردات کشش لطائف را
که بطرف فوق میشود جذبات میگویند و واردات عبارت ست از وارد شدن حالے جذبات
از فوق بر قلب که طاقت تحمل آن داشتن متعسر ست جهت فوق بسبب ممارست توجه آنجهت ست واردات
والا او تعالی را بیرون دائره جهات باید جست و همین واردات را در بعضی طریقه عدم و وجود آن
میگویند اول این وارد بر سالک گاهے بلکه بعد از ماهے ورود میکند رفته رفته کثرت پیدا میکند
و بعد از هر هفته و هر روز بلکه در روز چند بار تا وقتیکه از تواتر تبوالی مے انجامد اتصال واردات
میشود و تا آنکه بزرگان این طریقه فرموده اند بیت وصل اعدام گر توانی کرد * کار مردان مردانی کرد
اشارت باینحالت ست و عدم و وجود عدم و فنا و بقاست و رجحت جذبه لیکن فنا قلب
وقتی متحقق شود که تعلق علمی و عینی ماسوائے از ساحت سینه رخت بربندد و خطره ماسوائے
درون قلب هرگز نیاید بیت خیال ماسوی از دل برون کن * گذر از چون و چند بیچگون کن
و فنا قلب در تجلیات افعالیه میشود یعنی دیدن افعال ماسوی آثار فعل حضرت حق سبحانه چون
این دیدن غالب آید صفات و ذات ممکنات را مظهر صفات و ذات حضرت حق خواهد دید و
توحید وجودی توحید وجودی که عبارت از دیدن هستی ممکنات امواج هستی او تعالی ست ترنم خواهد نمود
بیت غیر تش غیر در جهان نگذاشت * لاجرم عین جمله اشیا شد و اصحاب توحید وجودی
خود را و عالم را گم ساخته در بحر وجود حضرت حق غوطه خواهند خورد بیت زساز مطرب پرسوز
این سرود بگوش * که چوب تا صدا آنتن تن همه اوست * و این را فنا فی الله گفته اند چون
سالک درین بحر ز خار غوطه خورد و غیر از بحر مشهود بصیرتش چیزے نیافت و بهر طرف که شاهده
کرد سوائے دریا و امواج او ندید بلکه خود را قطره این بحر دید از کمال استغراق امتیاز

قطره مرتفع گشت بیت جوی این دریا نمی نیکو بجوی ✤ انفکاکی نیست در دریا و جوی ✤
حضرت شیخ اکبر قدس سره که سند این طائفه علیه اند میفرماید شعر البحر علی ما کان فی قدم
آن الحوادث امواج وانهار ✤ فلا یحجبنک اشکال تشاکلها ✤ عمن تشکل فیها وهی استار ✤ و نیز
میفرماید ؎ لا آدم فی الکون ولا ابلیس ✤ لا ملک سلیمان ولا بلقیس ✤ فالکل عبارة و نبت المعنی
یاسن هو للقلوب بقناطیس ✤ مغربی میفرماید غزل ز دریا موج گوناگون برآمد ✤
ز هیچونی برنگ چون برآمد ✤ گهی در کسوت لیلی فروشد ✤ گهی بر صورت مجنون برآمد ✤ چو یار آمد
ز خلوتخانه بیرون ✤ همون نفس درون بیرون برآمد ✤ ازین و یابدین امواج هر دم ✤ هزاران
گوهر مکنون برآمد ✤ بصد دستان بکام دوستان شد ✤ بصد افسانه و افسون برآمد ✤ بدین کسوت
که می بینیش اکنون ✤ یقین می دان که او اکنون برآمد ✤ چو شعر مغربی در هر لباسی ✤ بغایت دلبر
موزون برآمد ✤ و چون فنا باین مرتبه بکمال رسید بوجود موهوب او را موجود ساخته بقای
نزد خود عطا خواهند فرمود و خود را در همه و همه را در خود مشاهده خواهد فرمود و عالم را مرآت جمال
خود خواهد دید و از غایت شوق باین اشعار ترنم خواهد فرمود غزل چون بنگرم در آئینه عکس
جمال خویش ✤ گردد همه جهان بحقیقت مصورم ✤ نور شید آسمان ظهورم عجب مدار ✤ ذرات
کائنات اگر گشت مظهرم ✤ ؎ عشقم که در دو کون مکانم پدید نیست ✤ عنقا مغربم که نشانم
پدید نیست ✤ زابروی غمزه هر دو جهان صید کرده ام ✤ منکر بدان که تیر و کمانم پدید نیست ✤ گویم
بهر زبان و بهر گوش بشنوم ✤ این طرفه تر که گوش و زبانم پدید نیست ✤ بدانکه توحید وجودی و
ذوق و شوق و اضح شدن اسرار معیت و آه و نعره و بیخودی و استغراق و سماع و رقص و وجد
و تواجد همه در سیر لطیفه قلب است و قلب او را در دائره امکان سیر مینماید از احوال آن دائره
است جذب و حضور و جمعیت و واردات و کشف کونی و کشف ارواح و کشف عالم مثال و
سیر عالم ملک که عبارت از تحت افلاک ست و ملکوت که عبارت از ملائکه و ارواح و هشت و آنچه
ما فوق آسمان هاست همه داخل دائره امکان است بلکه و نصف سافل آن دائره اینچنین شعبده ها

ملکوت

بنظر می درآید و این را سیر آفاقی میگویند بلکه کمال حضور جمعیت و جذبات قویه در دائره ثانی
که عبارت از سیر تجلیات افعالیه است و سیر ظلال اسماء و صفات ست و سمتی بدائره ولایت
صغری ست حاصل میشود و از نصف عالی دائره امکان که فوق عرش ست چه دانمایند که
بسیاری از صوفیه نارسیده از باعث تنزیه لامکانیت آنمقام را مرتبه صفات و ذات فهمیده
یکی میگوید که سر استوی فوق عرش از اسرار غامضه است این از جمله اغلاط صوفیه است و در
نصف دائره فوق سیر نفسی قرار داده اند بلکه کمال سیر نفسی در دائره ولایت صغری که محل
ظهور توحید و اسرار معیت ست واضح می شود

امام الطریقت حضرت شاه نقشبند فرموده اند که

اولیاء الله بعد از فنا و بقا هر چه می بینند در خود می بینند
و هر چه می شناسند خود می شناسند حیرت ایشان در نفس

خود ست و فی انفسکم افلا تبصرون بزرگی میگوید بیت همچو نابینا سر هر سوی دست +
با تو در زیر گلیم ست هر چه هست + و علامت رسیدن قلب و دائره ولایت صغری آنست که توجه
فوق مضمحل شده احاطه شش جهت میفرماید و معیت همچو فی حضرت حق سبحانه باد اکن همچون محیط
خود و محیط همه عالم می بیند و بعضے را اسرار توحید وجودی دست میدهد و منشا اسرار توحید آنست
که بسبب کثرت عبادات و مجاهدات و ترک مالوفات و مرغوبات و دوام ذکر و فکر غلبه عشق و محبت
بسوی محبوب حقیقی پیدا میشود دل را جذبے و توجهے بسوی آنجناب قدس هویدا میگردد و این
مجاهدات و ترک مالوفات که موافق اتباع حبیب خود صلی الله علیه و آله وسلم واقع میشود و تصفیه
باطنی از ماسوای میکند و آئینه دل را از زنگ غفلت و هوا زدوده میفرماید تا بحدیکه باطن را
مرایای عکوس ظلال اسماء و صفات واجبی میکند و چون سالک بیچاره و عاشق
دل داده که نادیده بمحبوب خود تعشقے بهم رسانیده بود عکوس و ظلال را عین محبوب تصور کرده
بشطحیات تکلم فرماید و صورت محبوب آئینه باطن خود دیده بیخود و مدهوش شده خیال وصال

اسرار توحید

ودسترش مے افتد حافظ شیرازی میفرماید بیت عکس روئے تو چو در آئینہ جام افتاد ✤ عارفاں رقص
خندہ مے بطمع خام افتاد ✤ وچون از غایت عطش فرق وبیان ظل واصل نمے تواند کرد لاجرم
نعرہ اتحاد وعینیت از نہادش بر آید بیت چون عکس رخ دوست در آئینہ عیان شد ✤ بر عکس رخ
خویش نگارم نگراں شد ✤ وغلبہ این دید بجائے رسید کہ تعین تشخص خود نیز از نظرش مرتفع شد ندائے
سبحانی وانا الحق از باطنش بلند شد وچون در حدیث قدسی وارد ست انا عند ظن عبدی
موافق ظن او با او معاملہ خواہند فرمود وچون صاحب این حالت از خود وبایستہائے خود
فانی گشتہ ہست از طعن وملامت دورست وداخل زمرہ اولیا رست واز مجذوبان حق ست
بدانند کہ قبل از رسیدن قلب در دائرہ ثانی کہ مقام انکشاف توحید ست سخنان توحید گفتن و
اعتقاد وحدت وجود نمودن خلاف شریعت ست نمے بینی کہ دعوت انبیاء عظام علیہم السلام
بتوحید وجود نیست بلکہ احکام شریعت موقوف بر این ست وکتاب وسنت ناطق ست بہ نفی
معبود باطلہ یگانہ داشتن معبود حقیقی بعبادت وعوام را تخیل مراقبہ توحید کردن غیر از
خسارت دنیا وآخرت نمے افزاید مشائخ وقت را خدا انصاف دہد کہ اینچنین اعتقاد ملحدانہ بمریدان
خود تلقین میفرمایند واین بیچارگان را از صراط مستقیم منحرف میسازند ضلوا فاضلوا اضاعوا
فاضاعوا بیت بیخردی چند زخود بیخبر ✤ عیب پسندند بزعم ہنر ✤ باد شوند ار بچراغے رسند ✤
دود شوند ار بدماغے رسند ✤ باید دانست کہ بعضے سالکان را قبل از قطع دائرہ امکان
بلکہ قبل از برآمدن لطیفہ از قالب حالتے شبیہ بتوحید وجودی ہمہ اوست ظاہر میشود وموجب ش
آنکہ بتخیل مراقبہ توحید صورت توحید در تخیلہ ایشان متصور میشود چون این تخیل غلبہ میکند
سخنان توحید بے تحاشی میگویند خصوصاً در اوقات سماع وآواز خوش وتار ونغمہ کہ
قلب حرارتے وذوقے پیدا مے باشد بیباک تر می شوند واشعار توحید شنیدہ خود را ہمچو
قائلان آن اشعار مے شناسند نمیدانند کہ ارباب این احوال را آداب وشرائط ست کہ در نہا مفقود اند
معظم ترین شرائط اتباع سنت ست واجتناب از بدعت نامرضیہ حکایات مشائخ متقدمین

قدس سرہ اللہ تعالیٰ باسرارہم ورع و تقوی معروف ست جمعی را چونکہ سیر عنصر ہوائی ست میدہد کہ این عنصر لطافتے دارد در ذرات ممکنات سار یست ایشان آنرا وجود حق تصور دیدہ سخنان توحید بر زبان می آرند نمیدانند کہ این سیر داخل دائرہ امکان ست و مقام توحید بعد از انقطاع دائرہ است و برخی را بسبب انکشاف عالم ارواح و ہیچونی آن عالم نسبت بہ عالم اجسام و احاطہ آن مر عالم اجسام را آن را قیوم عالم تصور نمایند و آنرا بخدای می پرستند درین مقام بعضے اکابر را نیز اشتباہے واقع شدہ سلطان العارفین قدس سرہ میفرمایند سی سال روح را بخدائی پرستیدم و چون عنایت ایزدی شامل حال این بزرگوار بود ایشانرا از ان مقام ترقی واقع شدہ آنگاہ این اشتباہ را دانستند بدانند کہ روح از عالم امکان ست با آنکہ بلا مکانیت تعلق دارد و رنگ ہیچونی دارد اما نسبت بہ ہیچونی حقیقی از قسم چونست و از مخلوقات حق ست سبحانہ کما ورد فی الحدیث و تحقیق و تفصیل این اشتباہات در مکاتیب شریف حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بانکشاف تمام موجود ست راقم گوید کہ چند سال بندہ را اینچنین مغالطہ ہا در پیش آمدہ است و قبل از رسیدن آن مقام توحید سخنان خلاف شرع از زبانش سر میزدہ استغفر اللہ ربی و اتوب الیہ بدانند کہ صوفیہ علیہ الرحمۃ کہ احوال توحید دانند و بوحدت وجود قائل اند پنج مراتب وجود را معین کردہ اند و حضرات خمس نیز مینامند مر مرتبہ اولی را وحدت میگویند و نیمر تبہ تعین اول کہ تعین علمی اجمالی ست اثبات مینمایند یعنی اول تعینی کہ بر احدیت مجردہ متعین شد ہمین تعین ست و اینمرتبہ را تعین اول و حقیقۃ الحقائق و حقیقت محمدی صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم میفرمایند و مرتبہ لاہوت میگویند و مرتبہ ثانیہ را واحدیہ و تعین ثانیہ میگویند و اینمرتبہ را بتفصیل اسماء و صفات حضرت حق و مرتبہ حقائق جمیع ممکنات میگویند و این ہر دو تعین را در مراتب وجوب اثبات میکنند و این مرتبہ را مرتبہ جبروت میگویند و مرتبہ ثالثہ را مرتبہ عالم ارواح و ملکوت و مرتبہ رابع را مرتبہ عالم مثال و مرتبہ خامسہ را مرتبہ عالم اجسام و ناسوت قرار دادہ اند و اینمراتب سہ گانہ را مراتب امکانی گفتہ اند و احکام یکمرتبہ را

مراتب خمسہ وجود

بر مرتبه دیگر ثابت کردن پیش ایشان زندقه ست بیت هر مرتبه از وجود حکمے دارد + گر حفظ
مراتب نکنی زندیقی + یعنی اسم یکمرتبه و احکام او بر مرتبه دیگر اطلاق نمودن و جاری ساختن
کفر ست صریح مثلاً در ناسوت نام آن مرتبه انسان ست و حکم او عجز و بیچارگی و عابدیت ست
و در مرتبه وحدت نام آن مرتبه الله و حکم او استغناء و بے نیازی و معبودیت ست و این
هر دو اسما و احکام را یکے ساختن نزد صوفیه محققین کفر محض و ارتداد صرف ست بشنو بشنو
که چون این مرتبه خمسه را بتعمق نظر فکر نموده میشود همه داخل دائره ولایت صغری مشهود میگردد
و العلم عند الله سبحانه زیرا که چون لطائف خمسه را سیر تفصیلی واقع میشود اول گذر ایشان در
دائره امکان واقع خواهد شد و عالم اجسام و ارواح و ملکوت و مثال که همه داخل دائره امکان اند
مشهود سالک خواهند شد بعد از قطع این دائره چونکه عروج خواهد شد در دائره ولایت
صغری قدم خواهد نهاد و درین دائره سیر ظلال اسما و صفات واقع میشود و این ظلال در نظر
سالک عین اسما و صفات مشهود میگردند و چون هر نقطه ازین دائره از بدای خود ناشی ست
چونکه بعد از قطع تفصیلے بآن نقطه اجمالی خواهد رسید آن نقطه را حقیقت محمدی و تعین اول که
تعین علمی ست میدانند و فوق آن نقطه ذات بحت واحدیت مجرده خیال میکنند تعالی الله
عن ذلک علواً کبیراً بیت عنقا شکار کس نشود دام باز چین + کاینجا همیشه باد بدست ست دام را +
باید دانست که این دائره ظلال اسما و صفات مبدأ تعین جمیع ممکنات ست سوائے
انبیاء عظام و ملائکه کرام علیهم السلام بدانکه هر فردے از افراد عالم را از جناب الهے
علی التواتر و التوالی فیوضات تازه میرسد از قسم وجود و حیات و نعمتهاے دیگر که تعداد آن از
احاطه بشری بیرون ست و آن فیوض بتوسط صفات و ظلال آنکه واسطه اند میان مخلوقات
و ذات حضرت حق اگر این اسما و صفات نمی بودند عالم که بعد و مم محض بود وجود و بقا نمی یافت
زیرا که حضرت ذات که بکمال استغنا موصوف ست بعالم مناسبتے ندارد ان الله لغنی عن العالمین پس
هر شخصے از اشخاص عالم را ظلی از ظلال صفات که آن ظلال لاتناهی ست فیوض و کمالات

میرسد و آن ظلال مبدأ تعین حقیقت این شخص میگویند و عین ثانیه نیز می نامند آنکه صوفیه
گفته اند الطریق الی الله بعدد انفاس الخلائق اشارت بهمین ظلال ست و چون لطیفه داخل دایره
ولایت صغری شد در اصل حقیقت خود فانی و مستهلک خواهد شد و بقا بآن حقیقت خواهد
یافت پس فنا از لطیفه قلب تجلی فعلی خواهد شد و در نیوقت افعال خود و افعال جمیع مخلوقات
از نظرش محقق خواهند بود و بجز فعل یک فاعل حقیقی در نظرش نخواهد آمد و لایت این
لطیفه را ولایت حضرت ابو البشر آدم علیه السلام میفرمایند پس سالکی که از راه این ولایت
داخل مقصود شود او را آدمی المشرب میگویند و فنا لطیفه روح و صفات نبوتیه حق سبحانه بمشهود ر ع
در نیوقت سالک صفات خود را از خود و از جمیع مخلوقات مسلوب ساخته بحضرت حق سبحانه منسوب
خواهد دید و چون وجود که اصل جمیع صفات ست وجود را از خود و از جمیع ممکنات نفی ساخته اثبات
آن را غیر از حضرت حق سبحانه نخواهد کرد و لاجرم بتوحید وجودی قائل خواهد شد و ولایت این
لطیفه را ولایت حضرت نوح و حضرت ابراهیم علیهما السلام میفرمایند پس سالکی که از ین راه
ولایت داخل شود او را ابراهیمی المشرب میگویند اگر سائلی سوال کند که توحید وجودی را
در لطیفه روح که ولایت ابراهیمی ست ارقام نمودی با آنکه حضرت خلیل علیه السلام دایره نفسی را
به تمام و کمال طی فرموده و هیچ دقیقه از دقائق شرک فرو نگذاشته لا یحب الآفلین گویان متوجه حضرت
محبوده که وراء الوراست گشته فرمودند انی وجهت وجهی للذی فطر السموات والارض حنیفا و
ما انا من المشرکین جواب آن بچند وجه گفته میشود جواب اول آنکه در لطیفه روح اگرچه توحید وجودی
سنکشف میشود ولیکن این توحید نه مثل توحیدست که در سیر لطیفه قلب واضح شده بود که آنجا
وجود ممکنات را از غلبه محبت وجود حضرت حق سبحانه می یافت و اینجا وجود را که خیر محض و با
برکت صرف ست غیر از حق سبحانه را اثبات نمیکند و ممکنات را عدم محض و تا خیر صرف می یابد
عدم را وجود انگاشتن و وجود را بر عدم محمول ساختن از کمال غلبه سکر و بی شعوری ست بیت
نه آن این گردد و نی این شود آن ✤ همه اشکال گردد بر تو آسان ✤ جواب دوم آنکه انس خواص

روح ست سالک را در نیمقام انس خاص بحق سبحانه پیدا میگردد ضرورة روز همه تا نفته متوجه
محبوب خود که حضرت ذات است میشود جواب سوم آنکه ولایت انبیاء کرام علیهم السلام ولایت
کبری ست که در انجا قرب اسما و صفات و شیونات حق ست و ورا احوال آن ولایت لطیفه
نفس ست انچه در آن ولایت منکشف میشود توحید شهودیست و معارف دیگر نه توحید وجودی
که انکشاف آن در قرب ظلال اسما و صفات ست نه عین آنها و انچه ولایت لطائف عالم
امر را منسوب بحضرت انبیا علیهم السلام میفرمایند مقصودش انست که قریبکه لطائف خمسه عالم امر را
حاصل میشود ظل قربی ست که انبیاء را در مقام اصل حاصل شده است مثلاً قربی که در لطیفه روح
حاصل میشود ظل قرب ولایت خلیلی و قس علی هذا جواب چهارم آنکه اگرچه ولایت لطیفه روح
ولایت خلیلی ست لیکن در مقام نبوت آنحضرت راشانی ست که بعد از حضرت خاتمیت
صلی الله علیه وسلم افضل انبیا شده اند و معارف مقام نبوت بمعارف ولایت هیچ مناسبتی
ندارد بلکه صاحب مقام نبوت را از معارف توحید وجودی هزاران ننگ و عار ست بر سر
اصل سخن رویم و گوئیم که فنای لطیفه سر و شیونات ذاتیه حضرت حق میشود و در نیمقام
سالک ذات خود را در حضرت حق سبحانه مضمحل می یابد و ولایت این لطیفه را ولایت حضرت
موسی علیه السلام میگویند پس سالکی که ازین راه ولایت واصل شود او را موسوی
المشرب خواهند گفت و فنای لطیفه خفی در صفات سلبیه او تعالی ست و در نیمقام سالک
تفرید جناب کبریا از جمیع مظاهر میفرمایند و ولایت این لطیفه را ولایت حضرت عیسی علیه السلام
میگویند پس سالکی که ازین راه ولایت واصل میشود او را عیسوی المشرب خواهند گفت راقم
گوید عفی عنه در ابتدا مناسبت خود حضرت عیسی علیه السلام دریافت کرده مبدا تعین خود را
اسم الحی معلوم کرده بودم بعد از مدت بسیار بنجدمت مبارک حضرت پیر دستگیر خود عرض
کردم که مناسبت خود بجناب حضرت عیسی علی نبینا و علیهم الصلوة والسلام دریافت نموده ام
آنحضرت توجه فرمایند که از ولایت عیسوی بولایت محمدی صلی الله علیه وسلم فائز شوم آنحضرت

ارشاد کردند که ما توجه میکنیم تو نیز متوجه باش الحال از برکت توجه ایشان امیدوارم که ترقی شده باشد
وفنا لطیفه اخفی در مرتبه شان الهی ست که جامع این همه مراتب ست و در این مقام سالک
متخلق باخلاق الهی میشود بدانکه حضرت امام ربانی رضی الله تعالی عنه تهذیب لطائف
جدا جدا نمیفرمودند لیکن فرزند گرامی آنحضرت یعنی حضرت ایشان محمد معصوم رضی الله
تعالی عنه وخلفای ایشان راه کوتاه ساخته تهذیب لطیفه قلب فرموده تهذیب لطیفه نفس
می پردازند که در ضمن این هر دو لطیفه لطایف اربعه را تهذیبی بهم میرسد لیکن جناب مبارک
حضرت پیر دستگیر قبلی وروحی فداه بهمه لطائف توجه میفرمایند و بنده را بمراقبه هریک لطیفه
جدا جدا نیز امر فرموده اند چنانچه مراقبه قلب را باین طریق فرمودند که قلب خود را مقابل قلب
مبارک حضرت رسالت پناهی صلی الله علیه وسلم داشته بجناب الهی عرض باید کرد که فیض
تجلی افعالی که از قلب مبارک حضرت حبیب خدا صلی الله علیه وسلم بروح حضرت نوح
وابراهیم علیهما السلام رسیده است در لطیفه روح من فائز شود و همچنین لطیفه سر خود را مقابل
سر مبارک آنحضرت صلی الله علیه وسلم داشته عرض کند فیض شیونات ذاتیه حضرت حق که
از لطیفه سر مبارک پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم و سر حضرت موسی علی نبینا وعلیه الصلوة والسلام
رسیده است در سر من برسد بعد ازان لطیفه خفی خود را مقابل لطیفه خفی حضرت رسالت پناهی
دارد و عرض کند که فیض تجلیات صفات سلبیه که از خفی مبارک آنحضرت بخفی حضرت عیسی
علیهما السلام رسیده است در لطیفه خفی من فائز شود من بعد لطیفه اخفی خود را مقابل لطیفه اخفی
حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم داشته عرض کند که الهی فیض تجلیات شان جامع خود
را که در اخفی آنحضرت صلی الله علیه وسلم رسانیده در اخفی من برسان باید دانست که ولایت
این لطائف همه در دایره ولایت صغری میشود بلکه این لطائف را عروج بدایره اولی
ولایت کبری میشود بدانکه در دایره امکان مراقبه احدیت میکنند همچنان در ولایت صغری
بمراقبه معیت که مفهوم آیه شریفه وهو معکم اینما کنتم ست میفرمایند و تمام شدن سیر دایره امکان

اگر کشف دارد خود خواهد دانست یا شیخ صاحب کشف خواهد گفت و اگر هر دو کشف ندارند
پس باید که جمعیت قلوب خود را ملاحظه نموده باشد اگر بخطرگی یا کم خطرگی که خطره مانع حضور
نشود تا بچهار گهڑی کامل برسد پس مراقبه معیت شروع باید نمود و معیت او تعالی با خود و همه
لطائف و عناصر خود بلکه با هر ذره از ذرات ممکنات ملحوظ باید داشت تا معیت بیچونی
او تعالی با دراک بیچون مدرک شود و جهات سته را احاطه نماید توجه حضور که پیدا شد و بود
در وقت ضمحلال آن وقت شروع سیر ولایت کبری که دائره اسما و صفات و شیونات حضرت حق است
میفرمایند **فصل در بیان ولایت کبری که فنا انا و لطیفه نفس ست** باید دانست
که چون اسرار توحید وجودی و سیر معیت برین فقیر بمقدار رود نمودند چنان دریافت شد که
از عرش مجید بل فوق آن تا ثری نوری محیط خود و محیط هر ذره ممکنات دیدم و رنگ آن نور
بی رنگی بسیاهی مناسبت داشت و مصداق و کان الله فی عماء بود دران استغراق حاصل شد و
بعضے اسرار و علوم این مقام واضح گشت تا آنکه بتاریخ پانزدهم شهر ربیع الاول از همان سال که بنده
بحضور حاضر شده بود از وقت ابتدائے توجه تا این هنگام عرصه ماه پنجروز گذشته بود حضرت پیر دستگیر
مدظلهم العالی توجه بر لطیفه نفس بنده فرمودند در همان توجه دیدم که آفتاب باری از مطلع نفس طلوع نمود
و آن نور سیاه که ذات حضرت حق می فهمیدم از هم ریخت حتی که نام و نشان آن نور نماند دیدم که
وجود ممکنات که در نور سیاه معدوم و مضمحل دریافت می شد باز ظهور نمود مانند وجود ستارها در
شعشعان انوار آفتاب لیکن سیر قلبی تیزی بصر انقدر نبود که در وجود ممکن و واجب تمیز توان کرد لهذا
قائل باتحاد شده بود چونکه در سیر ولایت کبری که ولایت انبیاست و مقام صحو و هشیاری ست
حدت نظر عنایت کرده ندیدم که وجود ممکنات البته بثبوتی و استقراری دارد لیکن وجود اشیا
وجود ظلی دریافت شد که پرتوی از وجود الهی بر اعدام نافته آنرا بوجود ساخته است و همچنین
صفات ممکنات پرتوی از صفات و سبحانه مشهود گردید نه عین آنها و همین ست معنی توحید شهودی
که در لطیفه نفس مشهود می شود از ینجا معنی اقربیت او تعالی و یابد فرق دیگر در بیان معیت اقربیت

اولشنو که غایت معیت اتحاد ست و کمال اقربیت وراثنیت لیکن اگر وجود در ممکن نمودار ست
مستفاد از حضرت حق ست سبحانه نه از خود و اگر صفات ظاهر گشت هم از جناب ست و
حقیقت او عدم ست که مشار الیه بهیچ اشارت نمیتواند شد و اشارت انا و انت بر وجود
خواهد یافت نه بر عدم پس ازین تحقیق معلوم شد که وجود اصل نسبت بوجود ظل بظل نزدیکتر ست
زیرا که ظل هر چه دارد از اصل دارد نه از خود و اگر بر وجود خود نگاه میکند پرتوی از اصل می یابد نه از خود
و اگر بصفات خود نظر می اندازد هم نمونه از صفات اصل می بیند لاجرم باقربیت اصل اقرار خواهد
نمود چه قربیکه ظل را بوجود پیدا گردیده است از باعث وجود اصل ست پس اصل اقرب آمد بظل از وجود
و اگر چه بیان اقربیت و تقریر بنحو گنجد و در تحریر راست نمی آید چه عقل ناقص و ادراک نزدیکتر را
از خود عاجز ست لیکن این معامله ورای طور عقل ست موقوف بر انکشاف تام ست باید دانست

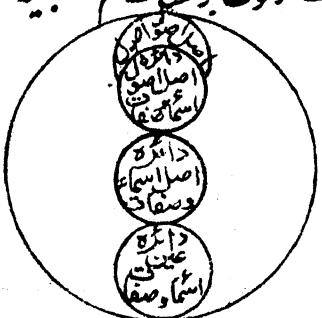

که دائره ولایت کبری متضمن سه دائره و یک
قوس ست یعنی نیمه دائره از دائره اولی از دوائر
ثلثه ولایت کبری سیر اقربیت و توحید شهودی
منکشف میشود و نصف سافل این دائره متضمن
اسماء و صفات زائد ست و نصف عالی آن مشتمل بر شیونات ذاتیه تا این دائره عروج لطائف
خمسه عالم امر میشود و مورد فیض این دائره لطیفه نفس ست باشرکت لطائف مذکوره و درین دائره
مراقبه اقربیت یعنی مفهوم آیه شریفه نَحْنُ اَقْرَبُ اِلَیْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِیْدِ خیال میکند چون از دائره
اقربیت عروج واقع خواهد شد سیر در دائره اصل خواهد افتاد و از دائره اصل بدائره اصل اصل ترقی خواهد
نمود و از اصل اصل باصل ثالث که عبارت از قوس ست سیر خواهد کرد و درین نیم دائره کمال
استهلاک و ضمحلال حاصل میشود و چون حضرت پیر دستگیر درین دوائر برین بنده توجه فرمودند بدم
میزان نور بیرنگ ازین دوائر بر لطیفه نفس من بشدت تمام ریختند که وجود هستی مرا مثل نمک که
در آب افتد بتمام گداخت حتی که نام و نشان از وجود من باقی نماند و زوال عین اثر میسر شد و اطلاق

لفظ انا متعذر دانستم و موردی برای انانیاتم حتی که در دریای عدمیتی فرو رفتم که نا پیدا کنار
بود بیقین معلوم گردید که حقیقت فنا درین ولایت میسر میشود و انچه در ولایت سابق بود
صورت فنا بود و درین دایره مراقبه محبت یعنی مفهوم آیه کریمه یُحِبُّهُمْ وَیُحِبُّونَهُ میکنند
و درین دایره مورد فیض لطیفه نفس ست که عبارت از انا سالک ست بدانکه مراقبه این دایره باین
طریق میکنند که خود را بخیال داخل آن دایره کرده بلحاظ میفرمایند که فیض محبت از دایره اصل اسما
و صفات بر لطیفه انای من وارد می شود و همچنین از دایره اصل اصل فیض محبت بر انای من رود و
میکند و همچنین از قوس که اصل ثالث ست فیض محبت برین لطیفه می آید درین دایره تهلیل لسانی
بلحاظ معنی نیز مفید می افتد راقم گوید عفی عنه که بنده را بتوجه پیر دستگیر جعلنی الله فداه کشف این
دوائر نیز شده ست انچه ما به الامتیاز این دوائر دریافته ام قلت و کثرت انوار بضعف و قوت در
عرض طول و بیرنگی نسبت فوق بما تحت خود بر درویشان که توجه درین دایره کرده ام اکثری را
کشف این دوائر حاصل شده ست و علامت قطع شدن دایره و تمام شدن او
آنست که دایره مثل قرص آفتاب بر سالک مکشوف میشود هر قدر از دایره که قطع میشود
همان قدر از دایره انوارانی بکمال تابان هویدا میگردد و آن قدر از دایره که قطع نشده ست
مانند آفتاب که در وقت کسوف بی نور مینماید معلوم میشود و علامت تمام شدن دایره
ولایت کبری آنست که معامله فیض باطن که بدماغ تعلق داشت سینه متعلق میشود و انوقت
شرح صدر حاصل گردد و وسعت سینه آنقدر میشود که از بیان خارج ست اگرچه سیر قلبی و
آن مقدار شده بود که آسمانهای متعدد درون قلب خود دیده بودم و در قلب خود قلوب بسیار
مشاهده نموده بودم لیکن این وسعت فقط در قلب بود و وسعت صدر که ولایت کبری
حاصل می شود شامل تمام سینه عموماً و در محل لطیفه اخفی خصوصاً می شود علامت شرح
صدر بطریق وجدان آنست که چون و چرا از احکام قضا مرتفع میشود و در نیمقام نفس مطمئنه میگردد
و بر مقام رضا ارتقا می فرماید و جمیع احوال راضی بقضا میماند اگر بعد قطع شدن این دوائر

مراقبہ سہم الظاہر نمایند بمورد فیض این مراقبہ لطیفہ نفس و لطائف خمسہ عالم امر خیال نمایند قوتی
وعرضی در نسبت باطن پیدا می شود چنانچہ حضرت پیر دستگیر بندہ خود را این مراقبہ تلقین
فرمودہ بودند و فوائد آنرا دریافتہ ام و یاران را این مراقبہ تلقین نمودہ ام باید دانست کہ ہمچنان
کہ ظلال سمات و صفات مبادی تعینات خلائق اند سوائے انبیاء کرام و ملائکہ عظام علیہم السلام
و سیر این مراقبہ را مسمی بولایت صغریٰ ساختہ اند و سیر این مرتبہ سمات و صفات و شئونات را کہ
مبادی تعینات انبیاء کرام اند مسمی بولایت کبریٰ میفرمایند مبادی تعینات ملائکہ عظام کہ مسمی
بولایت علیا ست ہنوز در پیش ست **فصل در بیان ولایت علیا و سیر عناصر ثلثہ**
سوائے عنصر خاک و فنا و بقائے آنہا چون دائرہ ولایت کبریٰ حضرت پیر دستگیر بر بین کمترین
غلامان خود توجہات فرمودند و احوال و کیفیات ہر دائرہ بر بین بندہ فائز شد تا آنکہ توجہ بر اے شرح صدر فرمودند
دیدم کہ معاملہ و ماجرا بصدر شد و وسعت سینہ را دریافتم از پانزدہم جمادی الثانی از سال مسطور
توجہ بر عناصر غلام خود فرمودند دیدم کہ عناصر ثلثہ را جذبات الٰہیہ رسید و عروجی واقع شد
احوال لطیف و کیفیات بیرنگ بر عناصر وارد شدند و این عناصر ثلثہ را فنا و ذاتی کہ مسمی
الباطن ست میسر شد و ضمحلال و استہلاک این عناصر را در ان مرتبہ مقدسہ حاصل گردید و بقائی
بآن مرتبہ متعالیہ میسر شد و مناسبتے بملائکہ کرام بہم رسید زیارت این بزرگواران نیز میسر شد و خود را
داخل در مقام ایشان یافت بدانکہ در سیر ولایت صغریٰ و ولایت کبریٰ سیر در سہم الظاہر بود و سیر
در ولایت علیا حاصل میشود سیر سہم الباطن ست و فرق در میان سہم الظاہر و سہم الباطن آنست کہ در
سیر سہم الظاہر تجلیات صفاتی وارد میشود بملاحظہ ذات و در سیر سہم الباطن اگرچہ تجلیات اسما و صفات
ست لیکن احیاناً ذات ہم مشہود میگردد تعالت و تقدست و صورت مثالی این دائرہ از عنایت
حضرت پیر دستگیر بر این فقیر منکشف گشت و دیدم کہ دائرہ ولایت علیا ظاہر شد لیکن مانند
خطوط شعاع آفتاب اسما و صفات حضرت حق این دائرہ را احاطہ نمودہ احیاناً
بخطوط آن دائرہ ہم مشہود میشود و در کمال بیرنگی ظاہر میگردد و باز آن خطوط شعاعی روپوش

دائرہ ولایت علیا

میشوند بدانکه ولایت علیا مانند صغر است و ولایت کبری چون پوست بلکه دایرهٔ تحتانی را
نسبت بدایرهٔ فوقانی همین مناسبت دارد مگر در کمالات نبوت که نسبت بولایات این مناسبت
هم متصور نیست و درین دایره مراقبهٔ ذاتی که مسمی الباطن است مینمایند و سیر و فیض در ینولایت
عناصر ثلثه اند سوای عنصر خاک و تهلیل لسانی و صلوة تطوع باطول قنوتهٔ قلبی بخش اینمقام است
و درین مقام ارتکاب خصوصت شرعی هم خوب نیست بلکه عمل بعزیمت و بمقام ترقی می بخشد سرش
انست که عمل برخصت آدمی را بطرف بشریت میکشد و عمل بعزیمت مناسبتی بملکیت پیدا میکند
پس هر قدر که مناسبت بملکیت زیاده حاصل شود ترقی در ینولایت زوده تر میسر آید و اسرار یکه درین
ولایت حاصل می شود مانند توحید وجودی و شهودی نیست که چیزی به بیان آید بلکه اسرار این
ولایت لائق تر باستتار اند و بهیچ وجه قابل اظهار نیستند خوش گفت بیت مصلحت نیست
که از پرده برون افتد راز + ورنه در محفل رندان خبری نیست کز نیست + و اگر فی المثل چیزی گفته
شود عبارتی از کجا پیدا آید که این اسرار را بیان نماید و دریافت این اسرار بدون توجه شیخی که درین
ولایت تحقیقی پیدا نموده و باین اسرار فائز گردیده محال ست اینقدر دانستنی است که در ینوقت
باطن سالک مظهر مسمی الباطن میشود و فهم من فهم در ینولا وسعتی در تمام بدن پیدا میشود و احوال
لطیفه بر تمام قالب می آید چون حضرت پیر دستگیر بر غلام خود توجه تا اینمقام فرمودند بنده را
ضرورتی پیش آمد که قصد رفتن رام پور کردم از جناب مبارک حضرت ایشان استدعای
رخصت نمودم بنده را در مجمع اصحاب خرقه و خلعت خلافت مرحمت فرمودند ملبوس خاص که کلاه
و قمیص و عصا و سجاده بود عطا کردند بدست خویش کلاه مبارک بر سر بنده نهادند و قمیص در
پوشانیدند این الفاظ بر زبان شریف آوردند که چنانچه میرزا صاحب قبله مرا بخلافت خویش
ممتاز فرمودند ما همچنان ترا اجازت طریقه عطا کردیم باز ارشاد کردند که ترا در نسبت
خاندان قادری چشتی توجه بیفزائیم و بنده را برابر زانوی مبارک خویش بنشانیدند و عالمین ربانی
و عارفین سبحانی اعنی حضرت مولنا خالد و معی حضرت مولوی بشارت الله بهرائچی را که

از قدوه اصحاب از خلص احباب حضرت ایشان اند قبر بنده نبشانید ند اول فاتحه حضرت
غوث الثقلین رضی الله تعالی عنه خوانده توجه در نسبت قادری کردند در مراقبه دیدم که جناب
مبارک غوث الثقلین رضی الله عنه تشریف ارزانی فرمودند و بطوری بر
گردن غلام خود نشسته اند که هر دو پای مبارک آن حضرت برابر سینه من هستند
و آن حضرت تاج مکلل بر سر و لباس فاخره در بر دارند و انوار مبارک آن حضرت
رضی الله تعالی عنه مرا احاطه فرمودند و در رنگ نسبت آن حضرت رنگین گردیدم
من بعد حضرت پیر دستگیر دست مبارک بر زانوی بنده زده فرمودند ترا در نسبت
چشتیه توجه میکنم آگاه باش و فاتحه بارواح مبارک حضرات چشت خوانده متوجه شدند دیدم که
حضرت خواجه خواجگان عنی حضرت خواجه معین الدین حضرت خواجه قطب الدین و حضرت خواجه
فرید الدین گنج شکر و حضرت سلطان المشائخ نظام الدین اولیا و حضرت مخدوم علاء الدین علی
صابر قدس الله تعالی ارواحهم تشریف آورند و نور نسبت هر یکی از ین اکابر جدا جدا معاینه کردم و
آثار نسبتهای این اکابر در خود یافتم دیدم که حضرت نظام الدین بکمال محبوبیتی که دارند ظهور فرمودند
و در پای مبارک آنحضرت رنگ حنا دریافت شد چون این معامله گذشت حضرت پیر دستگیر فرمودند
که نسبت این اکابر جدا جدا دریافتی بنده عرض کرد بلی از تصدق آنحضرت اگر ارشاد شود جدا جدا
عرض نمایم فرمودند خاموش و این اسرار از مردمان بپوش و اجازت نامه بدست خط خاص مزین
به مهر خود فرموده به بنده عنایت کردند و آن اجازت نامه این ست که بطریق اختصار ثبت نموده میشود

بسم الله الرحمن الرحیم بعد حمد و صلوة فقیر عبد الله معروف غلام علی عفی عنه گذارش مینماید که فضائل
و کمالات مرتبت صاحبزاده لائق نسب حضرت حافظ محمد ابو سعید اسعده الله فی الدارین اشتیاق
کسب نسبت باطنی انوار کرام خود رحمة الله علیهم پیدا شد و رجوع به فقیر آوردند بر عایت حقوق
بزرگان ایشان باین همه عدم لیاقت خود از اجابت مسئول چاره ندیدم و توجهات بر لطائف
ایشان کرده شد بعنایت الهی بواسطه پیران کبار رحمة الله علیهم در چندی لطائف ایشان

را جذبات الٰہیہ رسید زیرا کہ معمول نیست کہ توجہات بر لطائف خمسہ سیکنہ و توجہ حضور با کیفیات و بعضے علوم و اسرار ایشانرا دست داد و آن توجہ باستہلاکی یافت و رنگی از فنا و باطن ایشان طاری شد و ظہور پرتوی از توحید حالی افعال عباد را از نظر ایشان مستور گردانیدند منسوب بحضرت حق سبحانہ یافتند پس توجہ بر لطیفہ نفس ایشان کردہ شد بہ عروج و نزول آن در آنجا مستہلک آن حالات گشتند و انتساب صفات خود بحضرت حق سبحانہ یافتند و انا را شکستے رسید اطلاق انا بر خود متعذر دانستند و نوری از وحدت شہود بر باطن ایشان تافت ممکنات را مرایای وجود تو الیع وجود حضرت حق سبحانہ شناختند بعد ازان توجہ القای انوار نسبت بر عناصر ایشان کردہ شود و جذبے و توجہی عناصر را نیز دریافتہ است فالحمد للہ علی ذلک آنچہ در اینجا نوشتہ ام باظہار و اقرار ایشان مسطور شد و این ہمہ حالات و واردات ایشان را من ہم دریافتہ ام و اصحاب من ہم شہادت آنہمہ بعنایت الٰہی سبحانہ در بارہ ایشان دادند فالحمد للہ علی ذلک و از کریم کارساز سبحانہ بواسطہ مشائخ کرام رحمۃ اللہ علیہم امید وارم کہ بشرط التزام صحبت ترقیات کثیرہ فرمایند و ذلک علی اللہ بعزیز پس در نیصورت ایشانرا اجازت تلقین طریقہ نقشبندیہ احمدیہ داده شد کہ بتعلیم اذکار مراقبات و القای سکینہ در قلوب سالکان نمایند بعنایت الٰہی سبحانہ و فاتحہ بارواح طیبہ مشائخ قادریہ و چشتیہ رحمۃ اللہ علیہ بجہت حصول توسل ایشان بآن کبرائی عظام و افاضہ فیوض آن اکابر در باطن ایشان نیز خواندہ شد تا درین طریقہ علیہ ہر کہ از ایشان توسل خواہد بیعت از و گیرند و شجرہ این حضرات باو عنایت فرمایند و تلقین و تربیت بطریقہ نقشبندیہ احمدیہ فرمایند

اَللّٰھُمَّ اجْعَلْہُ لِلْمُتَّقِیْنَ اِمَامًا آمین تمت کلامہ الشریف بعد از تمامی سلوک عبارت دیگر درین اجازت نامہ افزودند انشاء اللہ تعالیٰ در جائے ازین رسالہ اجازت نامہ بجہت تبرک ایزاد خواہم کرد

فصل در بیان کمالات ثلثہ یعنی کمالات نبوت و رسالت و اولو العزم

چون بعد از چند ماہ از رام پور مراجعت نمودہ بہ قدمبوسی حضرت پیر دستگیر مشرف گردیدم حضرت ایشان از ماہ ذیقعدہ از سال مسطور بر عنصر خاک غلام خود توجہ فرمودند و فیضی از

دائرهٔ کمالات نبوت

کمالات نبوت که عبارت از تجلی ذاتی دائمی هست برین لطیفه ورود فرمودند معارف این مقام فقدان همه معارف هست و نکارت همه حالات باطن و بیرنگی و بی کیفی نقد وقت میشود و در ایمانیات و عقائدات قوتها پیدا میشود و استدلال بدیهی میگردد و معارف این مقام شرائع انبیاست و در اینجا وسعت باطن آنقدر میشود که وسعت جمیع ولایات صغری و ولایت کبری و ولایت علیا در جنب این نسبت لاشی محض و ضیق صرف هست و در ولایات البته مناسبت با یکدیگر یافته میشود اگرچه نسبت صورت و حقیقت باشد و در اینجا آن نسبت هم مفقود هست و با وجود فقدان و نکارت حالات باطن و یاس و بید فصوص که خود را از کافر فرنگ بد تر میداند حقیقت وصل عریانی اینجا حاصل هست و پیش ازین هر وصلی که بود داخل دائره وهم و خیال بود سرابی بوده آب نما که تشنه وصل آب را در اینجا غیر از حسرت ندامت چیزی بدست نبود و بنده را وقتیکه از تو هات پیر دستگیر این مقام مکشوف گردید معامله میسر آمد که شبیه برویت بود اگرچه رویت موعود باخرست و بران ایمان داریم لیکن معامله که اینجا میسر میشود نسبت بمشاهدات ولایت کالرویت لله هست و چنانچه رویت آخرت مخصوص بعالم خلق هست همچنان اینجا نصیب عالم خلق هست لطائف عالم امر اینجا لاشی محض میگردند همچنین لطیفه نفس و عناصر ثلثه در اینجا ناچیز میشوند این معامله مخصوص بعنصر خاک هست اگر عناصر دیگر را ازین دولت نصیب هست به تبعیت این عنصر لطیف هست احکام شرائع و اخبار غیب از وجود حق و صفات او سبحانه و همچنین معامله قبر و حشر و ما فیها و بهشت و دوزخ و غیرها که مخبر صادق صلی الله علیه وسلم ازان خبر داده است در اینمقام بدیهی و عین الیقین میگردد مثلاً اگر کسی گوید حضرت موجود هست هیچ ریبی دران نمی یابد محتاج هیچ دلیلی نمیگردد و مثل چیزی مرئی و اگر کسی گوید که زید موجود هست در موجودیت زید محتاج بنظر و فکر میشود و وجود حضرت حق سبحانه مانند آئینه میشود و جود اشیا مثل صور مرئیه در آئینه که وجود این صور در وهم و خیال هست و وجود آئینه فی الواقع لیکن در آئینه صوری اول صورت محسوس میشود و بعد ازان آئینه و در اینجا بخلاف آنست که در اول نظر وجود آئینه مرئی میشود و وجود اشیا بعد از وقت نظر لهذا وجود حضرت حق سبحانه بدیهی

میشود و وجود ممکنات نظری معامله عجب تر بشنو که با وجود علو و بساطت و بی رنگیهای اینمقام
و قبیکه انکشاف تام در اینجا حاصل میگردد معلوم میشود که مقابل نظر اینمقام بود حیرت آید
که با وجود محاذی بودن اینمقام و اقربیت آن چرا درین مدت چرا در نظر نمی آمد و چرا دیدها را نمی
کشادیم و در پس کوهای لطائف عالم امر مقصود را می جستیم طرفه تر آنکه برای حصول اینمقام
اذکار یکه در صوفیه معمول ست هیچ سودمند نیست تا تلاوت قرآن مجید با ترتیل و ادای صلوة
با آداب آن و اذکار یکه از حدیث شریف ثابت ست در اینمقام ترقی می نبخشد از شغل علم حدیث و اتباع
سنن حبیب خدا صلے الله علیه وسلم قوتی و تنویری در اینمقام بهم میرسد و حقیقت سر قاب قوسین
او ادانی در این دایره منکشف میشود اگرچه در هر مقام سابق توهم این معرفت ناشی شده بود
لیکن آنجا معامله با ظلال یا صفات بود و اینجا با حضرت ذات ست تعالی و تقدس تفصیل این
معامله آنچه بفهم قاصر این ناقص آمده ست نوشته میشود بگوش هوش استماع فرمایند چون سالک را
فنا ربقا بصفات و اجبی کما ینبغی میسر شد و صفات را با حضرت ذات قربی ست که اطلاق لفظ
لاهوت و لاغیره در انجا کرده اند و سالک را از جهت فنای که در مرتبه صفات حاصل گشته ازین قرب
نصیب یافته بقرب قاب قوسین قابل خواهد شد و چون در مرتبه حضرت ذات فانی خواهد شد در ان
مرتبه بقا خواهد یافت لاجرم بقرب ادنی تکلم خواهد نمود و حقیقت این معامله موقوف بر کشف ست
از تقریر و تحریر راست نمی آید اگر گویم خداوند که کسی چه فهم نماید ستر دنی فتدلی که در ین مقام
مکشوف میشود ازان هم نازکتر ست لهذا عنان قلم از سیدن ابیان آن بتافته که فهم عوام بلکه فهم
خواص هم ازان قاصر ست باید دانست که در تجلی ذاتی دائم سه مرتبه اثبات کرده اند مرتبه اولی را
کمالات نبوت قرار داده اند چنانچه بیان کرده شد در اینجا مراقبه ذاتیکه منشا کمالات نبوت ست
میفرمایند و مرتبه ثانیه را کمالات رسالت (دائره کمالات رسالت) و در اینجا مراقبه ذاتیکه منشا کمالات رسالت ست
میفرمایند و فیض اینمقام بر هیئت وحدانی سالک می آید و هیئت وحدانی عبارت از مجموع
عالم امر و عالم خلق ست که بعد تصفیه و تزکیه هر کدام را هیئتی دیگر پیدا شده است مثلاً چنانچه شخص

خواهد که معجونی از ادویه چند مختلف التاثیر درست سازد اول هر یک از ان ادویه را جدا جدا کوفته
بیخته می نهد سپس بعد همه ادویه را در قوام قند یا عسل جمع میسازد و ادویه مذکوره هیئتی دیگر و خواص
دیگر پیدا کرده معجون نام میابد همچنین بطائف عشره سالک یک هیئت پیدا کرده و در مقام و مقامات
فوقانی عروجها کثیره میفرمایند و راه وی انچه از مقام مذکور حضرت پیر دستگیر بهیئت وحدانی این غلام خود توجه
کردند و همچنین در هر مقام فوقانی الی آخر مقامات مجدده یک یک ماه توجه فرمودند و فیضی از کمالات
رسالت وجود فرمودند و در نیمقام کثرت انوار از سابق و وسعتها و بی رنگیها وجود فرمودند نسبت نیمقام
بمقام سابق و همچنین نسبت هر مقام فوقانی با مقام تحتانی چون نسبت مغز با پوست بعد ازان
دو مرتبه ثالثه که عبارت از کمالات اولوالعزم ست توجه فرمودند (کمالات اولوالعزم) فیض نیمقام در کمال
علو و کثرت انوار بر هیئت وحدانی وارد شد و نیجا عراقبه انتهای کمالات اولوالعزم ست مینمایند درین
مقامات کشف اسرار مقطعات قرآنی و متشابهات فرقانی منکشف میشود بعضی اکابر را محرم اسرارے
که درمیان محب و محبوب گذشته است میسازند و بواسطه اتباع حبیب خدا صلی الله علیه وسلم از لوث
خاص آنجناب علیه و علی آله الصلوة والسلام نصیب عطا میفرمایند و قتیکه در نیمقام حضرت پیر دستگیر این
غلام خود را بتوجه مخصوصه خود سرفراز ساختند دران ایام بدنام را اسرار یکه حرفی ازان حروف که غالبا
آنحرف قص ست یا حرف دیگر در وقت تحریر در یاد بنده نمانده مکشوف شده بود بیان آن اسرار در حوصله
بشر ممکن نیست اگر گوید تیکلم را تاب نماند و مستمع از هوش رود و اگر بر تقدیر تسلیم چیزی خواهد که بیان
نماید عبارتی برای بیان آن اسرار از کجا پیدا آید که تقریر کند و اگر این اسرار ممکن الاظهار
می بودند البته امام الطریقه حضرت مجدد رضی الله تعالی عنهم چیزی ازان اسرار را شاید میفرمودند
این کمینه درویشان بلکه ننگ و عار ایشان را چه رسد که نام این چیزها بگیرد لیکن برای اظهار
شکر الٰهی جل شانه و احسان حضرت پیر دستگیر مدظلهم العالی اینچنین گفتگو در تحریر آمده باید دانست
که از وقتیکه معامله باطن محض بتفضل می شود که هیچ عمل را دخل نمی ماند اگرچه در جمیع مقامات
بی فضل الٰهی جل شانه از عمل ترقی ممکن نیست لیکن عمل مانند اسباب ست و درین مقامات این

اسباب راهم دخل نیست اگرچه در ازالهٔ کدورات بشری ذکر اثر تمام دارد لیکن برای ترقی باطن نتیجه نمی بخشد مثلاً هر گاه مشغول بذکر اسم ذات و نفی و اثبات یا تهلیل لسانی میشود می بیند که در نیمقامات آن ذکر نمی رسد و در راه میباشد مگر وقتیکه لفظ محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم با تهلیل ضم کرده میشود یا درود با ضم کرده میخواند البته قوتی در مقامات فوقانی دست میدهد بلکه وسعت لفظ محمد رسول الله از تهلیل زیاده مفهوم می شود و بواسطه قرآن مجید ترقیات این مقامات حاصل میشود و بهر مرتبه که میرسد بواسطه کلام مجید می شود باید دانست که از کمالات اولوالعزم بدو طرف سلوک کرده میشود و درین امر اختیار مرشد است بهر طرف که خواهد طالب را تسلیک فرماید یکراه بطرف حقائق آلهیه میرود و آن عبارت از حقیقت کعبه و قرآن صلوٰة است و راه دیگر بسوی حقائق انبیاست علیهم السلام و آن عبارت از حقیقت ابراهیمی و موسوی و محمدی و احمدی علیهم السلام انچه بنده را حضرت پیر دستگیر توجه فرمودند اولا بطرف حقائق الهیه فرمودند لهذا حقائق آلهیه را بر حقائق انبیا مقدم ساختم بذکر آن می پردازم **فصل در بیان حقائق آلهیه که عبارت از حقیقت کعبه و حقیقت قرآن و حقیقت صلوٰة است** از اتفاقات زمانه در آخر محرم الحرام سنه ۱۲۰۲ وقتیکه راقم را تا بکمالات اولی العزم توجه شده بود عزیمت رام پور اختیار کردم و در ماه جمادی الثانی از سال مسطور باز حاضر حضور پر نور گردیدم از ابتدای ماه رجب توجه بر حقیقت کعبه فرمودند و درینجا عظمت و کبریائی حضرت حق سبحانه مشهود شد و هیبتی بر باطن بسیار مستولی گردید

(دانره حقیقت کعبه ربانی)

و درینجا مراقبه ذاتیکه مسجود ممکنات است بیفزایند و بعد از چند روز فنا و بقای این مرتبه بمقدار حاصل شد خود را متصف باین شان یافتم و توجه ممکنات بجانب خویش دانستم اگرچه در مرتبه کمالات بیرنگی هم بسیار حاصل بود و در نیمقامات آنمقدار نیست لیکن علو و وسعت نسبت باطن بیش از بیش است و در حقائق انبیا این همه علو و وسعت از حقائق آلهیه هم بیرنگی کمتر است شرش انچه بخاطر فاتر بنده میرسد آنست که چونکه سالک را فنا و بقا بمرتبه ذات بسمت میسر شد و متخلق باخلاق آنمرتبه مقدسه گردید لاجرم در مدرک نیز قوتی بهم میرساند که بآن ادراک نسبتهای فوقانی میکنند

ازین باعث بزرگی آنمقامات دریافت نمیکند مصرع که رستم را کشد هم رخش رستم * و چه نسبت
کمالات با نسبتهای فوقانی از یک جنس معلوم میشود و اگرچه مناسبت صوری باشد و در نسبت
کمالات بزرگی از ان ممر بود که سالک را از پیش یعنی در ولایات فنا و بقا بمرتبه صفات و شیونات حاصل
شده بود بهمان قدر قوتی در مدرک او حاصل بود و لهذا ادراک مرتبه حضرت ذات خیلی دشوار بود و چه کمالات
ولایت از مرتبه دیگر حاصل بود و کمالات مرتبه نبوت از باب دیگرست که با هم هیچ مناسبتی ندارد
اگرچه مناسبت صوری باشد و آنچه بعضی اکابر مرتبه ولایت را ظل مرتبه نبوت فرموده اند نزد
فقیر این سخن ثابت نشده و آنچه من یافته ام در هیچ امر فیما بین اینها نسبتی نمی یابم و مرتبه کمالات
را با این حقائق نسبتی ثابت ست بلکه محققان فرموده اند که حقائق نسبت بکمالات مانند
اسواج اند معنی این سخن نسبت آن باشد که چونکه در کمالات ظهور تجلیات ذاتی دائمی ست لاجرم
هر نسبتی که فوقانی ست خارج از مرتبه ذات نمی توان شد پس اطلاق لفظ اسواج راست آمد
و آنچه در ادراک این ناقص بعقل آمده است در نسبت حقائق چیزها ظهور میکند که در نسبت کمالات
آن ظهور نیست مثلاً در حقیقت کعبه معظمه ظهور عظمت و کبریائی و مسجودیت آن مر ممکنات را
به نحوی ظهور میفرماید که عقل در ادراک آن لنگ و عاجز می ماند و می یابم که حصول این مرتبه متعالیه
بدون توجه مرشد درانمقامات متعذرست الا ان یشاء الله تعالی و چون حضرت پیر دستگیر در
حقیقت قرآن مجید توجه فرمودند دائره حقیقت قرآن در معامله معائنه نمودم که در آن مراوقات
عظمت و کبریائی جاهی یافتم و در عالم مثال چنان دیدم که گویا بربام خانه کعبه برآمده ام آنجا
زینه نهاده اند که از ان زینه عروج فرموده داخل حقیقت قرآنی شدم و آن عبارت از مبداء
وسعت بیچونی حضرت ذات ست و وسعت حضرت ذات درینمقام شروع میشود و اموالی
ظاهر میگردد که شبیه بوسعت ست و الا اطلاق لفظ وسعت درینجا از تنگی میدان عبارت ست
و سر شگفتن غنچه دهن محبوب حقیقی اینجا دریافت میگردد فافهم و لا تکن من القاصرین بواطن کلام الله
درینمقام ظاهر میگردد و نه هر حرفی را از حروف قرآنی جایی یافتم بی پایان که موصل کعبه مقصود هست

عجب بشنو که با این همه قصص مختلفه و اوامر و نواهی متبائنه در وقت قرارت چیزها ظهور میکند و
اسراری بمیان می آید و قدرت الهی و حکمت بالغه حق سبحانه ظاهر میگردد که برای پند و تفهم عوام
قصص و حکایات انبیا علیهم السلام ذکر فرموده است و برای هدایت نبی آدم احکام شریعت ارشاد کرده
و در بطون این حروف چه کیفیات و چه معاملات ست حیرت بر حیرت می افزاید و در هر حرفی بشانی
خاص ظهور میفرماید و دلهای جان بازان را وصید می آرد خوش گفت بیت عشق غایتی
دارد نه سعدی را سخن پایان ✤ بمیرد تشنه مستسقی و دریا همچنان باقی ✤ و در وقت قرارت قرآن
مجید لسان قاری حکم شجره موسی پیدا میکند و برای قرارت قرآن تمام قالب بیان میگردد و علو و نسبت
اینجا بمشابه لیست نسبت کمالات با این همه علو و وسعت بلکه حقیقت کعبه معظمه با این عظمت و
کبریائی در تحت مشهود میگردد و در اینجا مراقبه مبدأ وسعت بچونی حضرت ذات میفرمایند و مورد
فیض این مقامات هیبت و حدانی سالک ست بعد ازین حضرت پیر دستگیر دائره حقیقت صلوة
توجه فرمودند (دائره حقیقت صلوة) و درین دائره کمال وسعت بیچون حضرت ذات مشهود گردید
از وسعت و علو این مقام چه دانماید که حقیقت قرآن مجید جز او ست و جز و دیگر حقیقت کعبه ست
از کیفیات و واردات این مقام چه گویم اگر گوید کیست که فهم نماید خوش گفت بیت بطراز دامن نانه
او چه زخاکساری ما رسد ✤ نزد آنمژه به بلندی که زگرد سرمه عار سد ✤ و در اینجا کمال وسعت
بیچون حضرت ذات میفرمایند سالکی که ازین حقیقت مقدسه حظی یافته و رای صلوة گویا
ازین نشاء می برآید و در نشاء اخروی می آید و شبیه رویت اخروی حاصل می نماید و قت تحریمه وست
از هر دو جهان شسته و هر دو جهان را پس پشت انداخته الله اکبر گویان در حضور سلطان ذیشان جلشانه حاضر
میشود و پیش هیبت و عظمت کبریائی آنحضرت جل جلاله خود را بمنزل لاشی محض دانسته قربان محبوب
حقیقی میگرداند و در وقت قرارت بوجود موهوب که لائق آنمرتبه ست موجود گردیده متکلم با حضرت
حق سبحانه و مخاطب از جناب مقدس مطلوب لسان او گویا شجره موسوی میگردد و کمامر آنفا فی حقیقة
القرآن و قتیکه به رکوع میرود و غایت خشوع می نماید بمزید قرب ممتاز میشود و قراره تسبیح بگفتن و گیر

مشرف لاجرم برای نعمت تحمید گویان قومه می نماید و باز در حضور حضرت راست می ایستد و سر و ادای
قومه انچه در فهم قاصر بنده می آید آنست که چونکه قصد ادای سجود دارد پس از قیام بسجود رفتن موجب مزید
تذلل و انکسار ست از انکه از رکوع بسجود رود قربکه در حین ادای سجود حاصل شود چه بیان نموده شود
عقل و ادراک آن عاجز قاصر ست مفهوم میگردد که خلاصهٔ همه نماز سجود ست لهذا سجد علی قدمی الله
حدیث شریف ست و آیه کریمه واسجد واقترب ایمای باین میفرمایند خوش گفت بیت
سرور قدمش بردن هر بار چه خوش باشد ✻ راز دل خود گفتن با یار چه خوش باشد ✻ و چون درین
قرب توهم آن شده بود که عنقا بدام افتاد باز تکبیر گویان جلسه نشست یعنی الله اکبر من ان
اعبده حق عبادته و اقرب حق قربه و در جلسه سوال مغفرت مینماید از جهت این توهم که ناشی
شده بود باز بجهت طلب مزید قرب بسجده میرود و باز در تشهد نشسته شکر و تحیات بجناب باری
برجسان این قرب بجا می آرد و کلمهٔ شهادتین از جهت آنست که دولت این قرب بدون
تصدیق و اقرار توحید و رسالت محال ست باز درود میخواند از جهت آنکه این نعمت بطفیل
آنحضرت صلی الله علیه وسلم حاصل گشته و اختیار صلوة ابراهیمی برای آنست که در حین ادای نماز
خلوتی با محبوب حقیقی دست داده بود و ندیمی خاص مصاحبت باختصاص که عبارت از منصب
خلت ست نصیب از حضرت خلیل ست علی نبینا و علیه الصلوة والسلام گویا که از برکت این درود
آن ندیم را طلب میکند فافهم باید دانست و قتیکه در ادای نماز سنن و آداب آن کما ینبغی بجا
آورده میشود مثلا از آداب نماز ست که در وقت قیام جای سجود نظر دارد و در رکوع بر قدمین و در سجود
بر بینی و در قعود بر هر دو زانو همچنین همه آداب را رعایت کند البته حقیقت صلوة جلوه میفرماید
آنکه برای حضور و جمعیت در قیام چشم بند کرده متوجه میشوند از این چیزها حضور لطائف
البته پیدا می شود لیکن برای ظهور نسبت هائی فوقانی حاجت بند کردن چشم نیست بلکه بنجا
هر حضوریکه هست قالب ست و حضور قالب در رعایت آدابیکه موافق سنت خواهد افتاد
البته خواهد شد و بند کردن چشم در نماز بدعت ست اگرچه برای حضور جایز داشته اند همچنین در

سماعت قرآن مجید اگر از شخصے خوش خوانی شنودہ میشود نسبت و لایات ظہور میکند و اگر از شخص
درست خوانی شنودہ میشود نسبت حقائق فوقانی ظہور خواہد کرد پس باید کہ خوش قلب را مناسبتے کلی
لاجرم ظہور خواہد نمود و چون بصحت الفاظ و ادائے احروف و ترتیل قراءۃ بخواند اگرچہ خوش
آوازی نباشد ناگزیر آن حقائق جلوہ خواہند فرمود بعد ازان حضرت پیر دستگیر در مرتبہ
مقدسہ معبودیہ صرفہ توجہ فرمودند (دائرہ معبودیت صرفہ) اینجا قدم را گنجائیش نماندہ
و سیر قدمی تمام شد کہ آن در مقامات عابدیت بود لیکن بعنایت الٰہی نظر او موقوف
نساختند و سیر نظری میشود و بلا بودی اگر این ہم نبودی ✦ چون بندہ را در نیمقام عالی
توجہ فرمودند در معاملہ دیدم کہ در مقامی ہستم فوق آن مقام مقامی بس عالی و متعالی بر رنگ
ظہور فرمود و ہر چند خواستم کہ در آنمقام بروم میسر نشد آنوقت معلوم گردید کہ این مقام
معبودیت صرفہ است کہ قدم را آنجا گنجائیشی نیست مگر نظر تا ہر کجا کہ تماشا کند خوش گفت

بیت تا تماشا کنان کوتہ دست ✦ تو درخت بلند بالائی ✦ و تمر معنی کلمہ طیبہ لا معبود الا اللہ
اینجا جلوہ گر گردید ظاہر شد کہ فی الحقیقت استحقاق عبادت ہر نوعی کہ باشد غیر از حضرت
احدیت مجردہ کسی ندارد اگرچہ بہما و صفات باشند چہ جائی آنکہ ممکنات لیاقت این امر داشتہ
باشند کان من کان حقیقت شرکت در اینجا نمی ماند و از ہیچ و بن کندہ میرود بدانکہ سیر حقائق
الٰہیہ تا اینجا بود اکنون بیان حقائق انبیا علیہم السلام نمودہ میشود بگوش ہوش استماع فرمایند

فصل در بیان حقیقت انبیا کہ عبارت از حقیقت ابراہیمی و حقیقت موسوی و حقیقت محمدی صلے اللہ علیہ وسلم و حقیقت احمدی ست علی خاتمہم اولا و علی اجمعہم ثانیا الصلوٰۃ و السلام

باید دانست کہ چنانکہ در حقائق الٰہیہ قمی موقوف بر تفصل ست ہمچنان در حقائق انبیا ترقی موقوف بر محبت ست چون حضرت پیر دستگیر غلام خود را
در حقیقت ابراہیمی توجہ فرمودند مراقبہ فانیکہ منشا و حقیقت ابراہیمی ست ارشاد کردند از عنایت
حضرت ایشان در ہمان توجہ کیفیت آنمقام فائض گردید در چندے انوار و اسرار آنمقام عالی کہ

عبارت از خلت حضرت حق است سبحانه ورد و فرمود (دائره خلیت حقیقت ابراهیمی) و در نیمقام نفس خاص و خلوتی
باختصاص بحضرت ذات هویدا شد و همین معامله از انحضرت جلت و عظمت باین کس مفهوم گردید و
کیفیتیکه در نیمقام عالی حاصل شده است در مقامات عالیه دیگر باین خصوصیت و کیفیت ظهور نفرموده
اگرچه از قسم فضل جزئی باشد چه در نیمقام محبوبیت صفاتی جلوه گر میشود و در حقیقت محمدی و احمدی
محبوبیت ذاتی معنی این عبارت آنست که چنانکه ذات متعالیه خود را دوست میدارد و همچنین صفات
خود را نیز دوست میدارد قسم اول حقیقت محمدی احمدیست و قسم ثانی خلت نام یافته حقیقت ابراهیمی شد
محبوبیت صفاتی مثل محبوبیت خط و خال و قد و عارض ست و از نسبت اینقدر بیرنگی در نیمقام نیست
بخلاف محبوبیت ذاتی کما سیاتی انشاالله تعالی و در نیمقام حضرت پیر دستگیر را بدینسان خاص و یافتم و بدین یقین
دانستم که صاحب این مقام عالی هستند و این معنی را در حضور پر نور عرض کرده بودم فرمودند که من هم
خصوصیت خود بحضرت خلیل علی نبینا و علیه الصلوة والسلام دریافته ام لیکن متوجه غیر از حبیب خدا
صلی الله علیه وسلم نمی شوم بطرف دیگر و لله در و ما احسن صدره و در نیمقام سالک را بجوئی این بحضرت
ذات پیدا میشود که بطرف دیگر رو نمی آرد اگرچه همه صفات باشند و بطرف دیگر توجه نمی فرمایند اگرچه مزارات
مشائخ باشند و استمداد و استعانت از غیر او تعالی خوش نمی آید اگرچه ارواح و ملائکه باشند و در نیمقام نگذارد
صلوة ابراهیمی یعنی درودیکه در نماز میخوانند ترقی می بخشد بعد ازین دوائر محبت صرف حضرت
پیر دستگیر توجه فرمودند (دائره محبت صرفه) و در نیجا مراقبه ذاتیکه مشعر بحقیقت موسوی ست و
محب خود ست ارشاد کردند کیفیت نیمقام بقوت تمام ورود فرمود و محبوبیت او تعالی مر ذات
خویش را که حقیقت موسوی عبارت از انست آشکار شد و آنکه بعضی بزرگان حضرت موسی
علیه السلام را محبوبیت اثبات فرموده اند مراد آن کابر اگر انست که ایشان محبوب حضرت
حق اند سبحانه سلمنا که مرتبه نبوت و اولوالعزم و رسالت بی محبوبیت حاصل نمیشود که انبیاء
کرام علیهم السلام محبوبان مر آنحضرت حق سبحانه را اند و راه ایشان راه اجتباست و این سخن
منافی مطلب ما نیست و اگر مراد آن کابر انست که حقیقت موسوی عبارت از محبوبیت ذاتی ست

بطوریکه حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه حقیقت احمدی را قرار داده اند پس محل تامل است و
در فهم ناقص این نا فهم نمی آید خلاف مکشوف صاحب الطریقه تا بالعیان آنحضرت ست روزی
این کمترین بر شخصی از اصحاب خود در نیمقام توجه میکردم بی اختیار کیفیتی روی داد که از زبان من
آیته کریمه رب ارنی انظر الیک برآمد اگرچه از نیمقام عالیه ظهور بچنین الفاظ کم میشود لیکن این از
خصوصیات نیمقام ست عجب آنست که در نیجا باوجود ظهور محبت ذاتی شان استغنا و بی نیازی
ظهور میفرماید و این از اجتماع ضدین ست و همین سر معلوم میشود و آنچه در بعضی مواضع از حضرت
کلیم علی نبینا و علیهم الصلوة والسلام صدور بعضے کلمات که در ظاهر گستاخانه مفهوم میشود
واقع شده والعلم عند الله سبحانه درود اللهم صل علی سیدنا محمد و علی آله و اصحابه و علی جمیع الانبیاء
والمرسلین خصوصاً علی کلیمک موسی نیز ترقی می بخشد بعد ازین حضرت پیر دستگیر در
حقیقت الحقائق که عبارت از حقیقت محمدیست علی صاحبها الصلوة والسلام بر غلام خود
توجه فرمودند و در نیجا مراقبه ذاتیکه محب خود و محبوب خود ست منشا حقیقت محمدیست ارشاد کردند در نیجا
بعنایت حضرت پیر دستگیر محبت ممتزجه با محبوبیت ظهور فرمود و بیان
اجتماع این و نشاء در این دائره کیفیتی دارد که از تحریر راست نمی آید و در نیمرتبه بقدسه فنا و بقاء و
اتحاد خاص بآن سرور دین و دنیا میسر آمد و بطفیل سید عالم صلی الله علیه وسلم بمرتبه رسانیدند و
اسراری بیان آوردند که اظهار آن موجب ایقاظ فتنه است یعنی رفع توسط که اکابر اولیا بآن
قائل اند انجا ظاهر میشود و مشهود میگردد که این کس با آنحضرت صلی الله علیه وسلم معامله شده است
که هم آغوش یکدیگر اند و هم بستر یکدیگر و با آنهمه محبتی خاص با حبیب خدا صلی الله علیه وسلم پیدا میشود
که سر سخن حضرت امام الطریقه مجدد رضی الله تعالی عنه بهویدا میگردد آنجا که فرموده اند خدا مرا
جلشانه برای آن دوست میدارم که رب محمدست صلی الله علیه وسلم در نیمقام در جمیع امور جزئی و کلی دنیا و
دنیاوی مشابهتے و مناسبتے با حبیب خدا صلی الله علیه وسلم خوش می آید و همین جهت ست آنچه حضرت
ایشان رضی الله عنه رغبت کلی در عمل بر حدیث اند و تشویق و ترغیب این امر میفرمایند الله تعالی

ایشانرا بطوریکه در مقام قوتی و رسوخی کرامت فرموده است که بوسطه اتباع آنحضرت صلی الله علیه وسلم
مجلس شریف ایشان تشبیه بمجلس صحابه پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم گردیده است چنانچه بعضی از صحابه کرام رضی الله عنهم
فرموده اند که وقتیکه در محفل مقدس نبوی حاضر میشوم معامله میگذرد که گاهی عین وصف حال آن مقام است
راقم گوید عفی عنه که این بنده را همین معامله در حضور پرنور حضرت پیر دستگیر خود بارها گذشته است فهم من فهم
بعد ازین حضرت پیر دستگیر بنده را در حقیقت احمدی علی صاحبها الصلوة والسلام توجه فرمودند

و در اینجا مراقبه ذاتیه که محبوب خود ست نشان حقیقت احمدی ست

(دائره محبوبیه ذاتیه صرفه)

ارشاد کردند در اینمقام علو نسبت بشعشعان انوار ظهور میفرماید و در اینجا بعضی اسرار بمیان آوردند
روزی در حلقه پیر دستگیر حاضر بودم و متوجه اینمقام عالی گردیدم معامله گذشت که خود را عریان محض
ملقی بین یدی ارحم من یافتم زیاده ازین چه دانم ایم از مدتی بخاطر فاتر این مسکین می آمد که حضرت مجدد
رضی الله تعالی عنه در جائی تحقیق فرموده اند حقیقت کعبه معظمه بعینه حقیقت احمدی ست معنی
این سخن در فهم قاصر من آمد چه حقیقت کعبه حقائق الهیه ست و حقیقت احمدی حقائق انبیا است
پس چه طور یک حقیقت باشد روزی در حقیقت احمدی متوجه بودم ناگهان دیدم که ظهور حقیقت کعبه
معظمه واقع شد و ندا دادند که عظمت و کبریائی هم خاصه محبوبیت و مسجودیت هر دو از شیونات
آنحضرت ست پس در سخن صاحب الطریقت جای ریب و تردد نیست و حضرت پیر دستگیر خود را در اینمقام
عالی بشان خاص یافتم و در اینمقام محبوبیت ذاتی منکشف میشود چنانچه در خلت محبوبیت صفاتی
بود و معنی محبوبیت ذاتی آنست که محبوب را قطع نظر از صفات جمیله او که عبارت از شکل خط و خال
وغیره ست و دست میدارند فقط در ذات او چیزی میباشد که موجب تعشق میگردد و شاعر میگوید

بیت شاید آن نیست که مویی سیاه دارد ✤ بنده طلعت آن باش که آنی دارد ✤

و در اینجا در و

اللهم صل علی سیدنا محمد و علی آله و صحابه افضل صلوتک عدد معلوماتک و بارک وسلم کذلک ترقی می بخشد
بعد ازین بنده را پیر دستگیر در حب صرفه ذاتیه توجه فرمودند

(دائره حب صرفه ذاتیه)

و در اینجا مراقبه حب صرفه ذاتیه

ارشاد کردند و در اینجا کمال علو و بیرنگی نسبت باطن ظاهر میشود و اینمرتبه بحضرت

اطلاق و لاتعین اقرب ست و اینهم از مقامات مخصوصه پیغمبر ماست صلی الله علیه وسلم حقائق انبیاء و یگر
در نیمقام نزد فقیر ثابت نمیشود چه نزد صاحب این طریقه امام ربانی اول تعینی که حضرت لاتعینی را
لاحق گردیده تعین حب ست و همان تعین اول را حقیقت محمدی قرار داده اند بعد ازین مرتبه لاتعین
حضرت اطلاق ست (دائره لاتعین) درینجا حضرت پیرستگیر نیز غلام خود را بتوجه
خود سرفراز فرموده اند اینهم از مقامات خاصه حضرت رسالت پناهی ست صلے الله علیه وسلم
درینجا هم سیر قدمی نمیشود اما سیر نظری البته میشود لیکن نظر تا کجا کار خواهد کرد و خوش گفت
بیت دامان نگه تنگ گل حسن تو بسیار ۔ گل چین بهار تو ز دامان گله دارد ۔ این ست بیان سلوکی که حضرت
پیرستگیر این بنده شرمنده را در انمقامات بتوجه شریف ممتاز فرموده اند اگر تمام عمر مصروف شکر این
احسان شوم و خود را با خاک برابر ساخته از خود نامی و نشانی نگذارم هنوز از هزار یکے را ادا نکرده باشم
سه گر بر تن من زبان شود هر موے ۔ یک شکر ز صد هزار نتوانم کرد ۔ فصل در بیان بعضے
مقامات که از راه سلوک علیحده افتاده اند و در بعضی ازان این بنده را حضرت
پیرستگیر بتوجه خود ممتاز فرموده اند اظهار الاشکر بیان مینماید بدانکه دائره سیف قاطع
محاذی دائره ولایت کبری واقع شده است (دائره سیف قاطع) اگرچه این بنده را در ان دائره
توجه نشده است لیکن بنده از حضور پرنور استفسار احوال این دائره کرده بود و عرض بیان وجه
این سهم مرا این دائره را نموده ارشاد فرمودند که سیف قاطع نام این دائره برای انست که وقتیکه
سالک درین دائره قدم می نهد مانند شمشیر برنده هستی سالک را نیست و نابود میسازد از سالک نامی و
نشانی نگذارد لهذا این دائره را سیف قاطع نام نهاده اند دائره قیومیت از دائره کمالات اولوالعزم
ناشی شده است (دائره قیومیت) اگرچه در راه سلوک واقع ست لیکن معمول حضرت پیرستگیر
برای توجه درین دائره بنود سر رشته آن تواند بود که قیومیت منصب انبیاء اولوالعزم ست
و باین منصب عظیم الشان درین امت مرحومه الله تعالی حضرت مجدد الف ثانی را و حضرت
ایشان بعضے فرزندان و خلفای ایشان را رضی الله تعالی عنهم سرفراز فرموده چنانچه

درینوقت حضرت پیر دستگیر قدس سره ازان قطب دوران هستند هرکسی را که مشیت ایزدی بتعلق میگیرد
باین منصب سرفراز میفرمایند حاجت توجه نیست روزی بنده فاتحه پیران خوانده متوجه این دایره
بودم احوالی و اسراری بمیان آوردند که تعبیر آن بزبان راست نمی آید و بالفعل خاص درین دایره مشرف
گردیدم این معنی را بحضور پر نور ایشان عرض نموده بودم فرمودند درین دایره متوجه شده باشی
ازین سخن امیدوارم که الله تعالی بتصدق فرق حضرت پیر دستگیر سرفراز فرماید بیت
فیض روح القدس ار باز مدد فرماید + دیگران هم بکنند آنچه مسیحا میکرد + الحمد لله که بعد مدتی
در سال یکهزار و دو صد و سی سوم نصف ماه جمادی الاول حضرت ایشان بنده را بشارت قیومیت
عطا فرمودند و ارشاد کردند که مرا الهام شده است بتو ارشاد کردم و در مرض اخیر بنده را از بلدلکهنو
طلبیدند فرمان والا شان بجهت طلب بنده فرستادند درین مکتوبات عالی سرفراز ناصیهای متعالی نیز
بشارت این منصب عالی بنده عنایت فرمودند از انجمله دو مکتوب را تبرکا ایراد مینماید مکتوب اول

بسم الله الرحمن الرحیم بخدمت شریف صاحبزاده عالی نسب والا حسب حضرت شاه ابو سعید صاحب
سلمکم الله السلام علیکم و رحمة الله و بینولا این فقیر را مرض خارش ضعف و شدت تنفس مستولی
گردیده که طاقت نشستن و برخاستن خیلی دشوار علاوه اینکه درد و کمر از چندی طاری شده
که نماز بر اقعار خواندن هم محال حضرت شاه رفیع الدین صاحب میفرمودند که حضرت شاه ابو سعید صاحب
بالضرور پیش شما باشند پس درینوقت بغدت امراض بجدی رسیده که طاقت نشستن نماند
فتور کلی در سته ضروری آمده درینوقت آمدن شما لبسیار مناسب جلد تر خود را برسانید و قبل ازین خطوط متواتر
و طلب شما مع برکات تبرکات جدیده روانه کرده شده تعجب است که قصد آمدن انجا نکرده اید این فقیر را
بحسب ظاهر صحت محال افسوس که شما اینقدر تاخیر مینمایید خوبان درین معامله تاخیر میکنند +
من میدانم که منصب آخر مقامات این خاندان عالیشان بشما متعلق و وابسته شده و پیشتر ازین بیماری سابق
دیده بودم که شما بر چهارپائی نشسته اید و قیومیت بشما عطا کردند سوای شما قابل این قیومیت جهات غیر
عجیب نیست بمجرد رسیدن این خط خود را جریده روانه منصوب نمایند و برخود را احمد سعید را بجای خود بگذارید

و بدعا حسن خاتمه و درود و استغفار و ختم کلمه طیبه و قرآن مجید و ختم پیران کبار و لقای جان افزا و اتباع حبیب خدا محمد مصطفی مدد فرما باشید و السلام انتهی مکتوب شریف **مکتوب ثانی** بسم الله الرحمن الرحیم بخدمت صاحبزاده عالی نسب والا حسب حضرت شاه ابو سعید صاحب و احمد سعید صاحب جعلهما الله للمتقین اماما بعد از سلام مسنون دعای عافیت مشحون واضح میباید که مکرر رقیمه های فقیر را طلب شما فرستاده شد معلوم نیست که بخدمت میرسند یا در راه تلف میشوند احوال مزاج فقیر بسیار سقیم طاقت نشستن نمانده هجوم امراض و ندای الرحیل در دادند فقیر را بجز دیدن شما هیچ آرزوئی نیست بلکه از غیب القا می شود که ابو سعید را باید طلبید روح مبارک حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه بر این باعث ست دیده ام که شما را بر ان راست خود نشانده ام و منصبی که آثار آن عنقریب عائد بشما میشود مفوض نموده خانقاه شما را مبارک باد جلد تر بیایند و توکلا علی الله اینجا آمده بشتابید اگر الله تعالی مرا بیامرزید بصدقه پیران کبار رضی الله تعالی عنهم از توجه و همت قاصر نیستم هر چه فتوح از غیب برسد صرف محتاج خود و وابسته های خود نمانده و انچه باقی مانده بر فقرا تقسیم کنند همه اهل خانقاه و اکثر مردمان شهر شما را میخواهند مثل احمد یار و ابراهیم بیگ میر خورد و مولوی عظیم و مولوی شیر محمد بلکه جمیع مردمان شهر بارها میگویند که میان ابو سعید لائق اند که در انجا نشینند و حضرت شاه عبد العزیز صاحب و اکثر اعزه شهر بر اخلاق حسنه و سکنت و تمکنت و حفظ و مشغولی و بردباری شما نظر کرده مجوز طلبیدن شما بلا شرکت غیر میشوند بهر صورت عازم اینجا شوند در چوپالیه یا در گاڑی بیایند اجره کهار ان اینجا داده خواهد شد اجتماع اهل خانقاه بر این شده ایشانرا یعنی شما را باید طلبید و مرا نیز الهام کردند قابلیت این کار فقط در شما ست بعد استخاره ها بیایند و حاجت دیگری نیست اینجا باشید و رواج طریقه شریفه فرمایند و تدبر معاش را حواله بخدا کنید حسبنا الله و نعم الوکیل و عده الهی کافی ست بگذارو بیا سا وقت ما آخر رسید چند انفاس باقی مانده را ببینید و فیضها ببرید شاید این آرزو بوقوع آید بیت مرگ آرزو کنم چو شوی مهربان من ✤ یعنی به بخت خویش مرا اعتماد نیست ✤ جناب حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه حاضر بودند رضی الله تعالی عنهم و مردمان میگویند که ازین

هر دو شخص یکی را متعین کنند تا بعد شما نزاع واقع نشود اگرچه در کاغذ وصیت نامه مهر فقیر بگواهی
هر سه میان صاحب و دیگر اعزه نام شما را اولی و الیق نوشته ام بالفعل شما را ترجیح دادم و برخوردار
احمد سعید را آنجا گذاشته بمجرد رسیدن قیمه همه را جواب داده نزد ما بیایند قبر ما در صحن همین مکان
خواهد شد و تبرکات بر بالین برکنند ضیق و مردمان وابسته شما هر وقتیکه خواهند آمد در هر دو حویلی
باشند و شما اینجا بمزار ما باشید و خراجات خانقاه همه بر طور شما است بهر طور که مناسب دانید
بردباری و تحمل بسر برید و دعای حسن خاتمه و لقای جان افزا و اتباع جناب احمد مصطفی فرمایند زیاده
والسلام اتقی کلام شریف

دائره حقیقت صوم

دائره حقیقت صوم محاذی حقیقت قرآنی
واقع شده است در رمضان در سال هزار و دو صد و بست و هفت حضرت پیر دستگیر بنده را
درین حقیقت عالی توجه فرمودند و آثار و انوار این حقیقت عالی برین ذره بیمقدار رو فرمودند
و عنایتی خاص و صمدیت باختصاص ظهور نموده ازین حقیقت حظی وافر فراگرفت فالحمد لله علی ذالک
بدانند که از سالها آرزوی آن داشتم که حضرت پیر دستگیر بنده را بضمنیت خود سرفراز فرمایند چه
ضمنیت آنحضرت بعینه ضمنیت حبیب خداست صلی الله علیه وسلم و چه حضرت پیر دستگیر را حضرت
ایشان شهید میرزا صاحب قبله رضی الله تعالی عنهم بضمنیت خود بشارت فرموده اند و حضرت میرزا صاحب
قبله را حضرت شیخ الشیوخ شیخ محمد عابد رضی الله تعالی عنه بضمنیت خود بشارت ساخته و حضرت شیخ از
پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم بضمنیت کبری امتیاز یافته و این معنی را بارها بانجذبت فیضمدرجت
حضرت پیر دستگیر عرض کرده بودم تا آنکه در سال هزار و دو صد و سی هجری ماه صفر بنده ختم
قرآن مجید کرد حضور در نوافل و این ختم میکردم ختام رسید بعد از ختم بنده ارشاد کردند که از ما
چیزی خواهشی داری بخواه بنده عرض کردم امیدوار ضمنیت حضرت هستم بنده را از غایت بنده نوازی
نزد یک خود طلبیده بسینه مبارک چسپانیده تا دیر توجه فرمودند احوالی بر من رو نموده که اظهار
آن اسرار ممکن نیست و در انوار مبارک آنحضرت استغراقی بهم رسید دیدم که باطن من آئینه داری
مقابل باطن مبارک آنحضرت ایشان شده هر چه در باطن آنحضرت موجود است بعینه در باطن

بنده نمودار گردیده است بر نهجی که فرق درمیان هر دو باطن باقی نمانده الا ماشاالله سبحانه
قربان حضرت پیر دستگیر خود شوم که او تعالی چه کمالی چه قوتی حضرت ایشان را عطا فرموده است
که سنگ گرگین را از یک توجه بمرتبه قرب می نوازند و مرغ کی بی بال و پر را باز شهباز می سازند

رزقنا الله تعالی من برکاته و نفعنا الله سبحانه عن کماله و جعلنی الله سبحانه فی الدارین
من عبید خدمته و یرحم الله عبدا قال آمین و صلی الله تعالی علی خیر خلقه محمد و آله و صحابه اجمعین
چون در نیمقامات مسطوره بنده را توجه فرمودند نقل اجازت نامه تمام که در عمده ترقیم آن نموده ام تبرکا
ایراد مینمایم و را اجازت نامه سابق بعضے عبارت زیاده فرموده بنده را عنایت کردند بسم الله الرحمن الرحیم
فقیر عبدالله معروف غلام علی عفی عنه گذارش مینماید که فضائل و کمالات مرتبت صاحبزاده
والانسب حضرت حافظ محمد ابوسعید را سعده الله فی الدارین اشتیاق کسب نسبت باطنی ابا
کرام خود رحمة الله علیهم پیدا شد رجوع به فقیر آورد و مدبر عایت حقوق بزرگان ایشان
با این همه عدم لیاقت خود از اجابت مسئول چاره ندیدم و توجهات بر لطایف ایشان کرده شد
بعنایت الهی بواسطه پیران کبار رحمة الله علیهم در چندی لطائف ایشان را جذبات الهیه دریابد
زیرا که معمول منست که توجهات بر لطائف خمسه معا میکنم و توجه و حضور با کیفیات و بعضے
اسرار ایشان را دست داد و آن توجه استهلاکی یافت و رنگی از فنا در باطن ایشان طاری شد و ظهور
پرتوی از توحید حالی افعال عباد را از نظر ایشان مستور گردانید و منسوب بحضرت حق سبحانه
یافتند پس توجه بر لطیفه نفس کرده شد به عروج و نزول در آنجا مستهلک آن حالات گشتند و
انتساب صفات خود بحضرت حق سبحانه یافتند و انا را شکستگی رسید که اطلاق لفظ انا
بر خود متعذر دانستند و نوری از وحدت شهود بر باطن ایشان تافت ممکنات را مرایای وجود
و توابع وجود حضرت حق سبحانه شناختند بعد ازان توجه القای انوار نسبت بر عناصر ایشان
کرده میشود و جذبی و توجهی عناصر را دریافته فالحمد لله علی ذلک و آنچه در اینجا نوشته ام باظهار
و اقرار ایشان نوشته شد و آنهمه حالات و واردات ایشان من هم دریافته ام و اصحاب من هم شهادت

آن همه بعنایت الٰہی سبحانہ و بارادہ ایشان باشد فالحمد للہ علی ذالک و از کرم کریم کارساز سبحانہ لواسطہ مشائخ کرام رحمۃ اللہ علیہم امید وارم کہ بشرط التزام صحبت ترقیات کثیرہ فرمایند و ما ذالک علی اللہ بعزیز پس در ہمین صورت ایشانرا اجازت تلقین طریقہ نقشبندیہ احمدیہ دادہ شد کہ تعلیم اذکار و مراقبات و القای سکینہ در قلوب سالکان نمایند بعنایت الٰہی فاتحہ بر ارواح طیبہ قادریہ و چشتیہ رحمۃ اللہ علیہم بجہت حصول توسل ایشان بآن کبرای عظام و افاضہ فیوض آن اکابر بر باطن ایشان نیز خواندہ شد تا در ہمین طریقہ علیہ ہر کہ از ایشان توسل خواہد بیعت از و گیرند و شجرہ این حضرات باو عنایت نمایند و تلقین و تربیت بطریقہ نقشبندیہ احمدیہ فرمایند اللہم اجعلہ للمتقین اماما پس وصیت میکنم ایشانرا بدوام حفظ نسبت باطن پیراخت حضور و توجہ و یاد داشت در جمیع اوقات و اضاع و در جمیع اعمال اتباع سنن حبیب رب العالمین صلی اللہ علیہ وسلم و تعمیر اوقات بنوافل و عبادات و ادای صلوٰۃ بکمال تعدیل ارکان و اذکار و تلاوت و درود و استغفار و تفویض امور بحضرت کارساز سبحانہ اللہم کن لہ کفیلا فی الامور کلہا بحرمتک یا ارحم الراحمین الحمد للہ کہ بعد از این در مدتی بالتزام صحبت کارسلوک بآخر مقامات برسانند و با جمیع درجات طریقہ احمدیہ منسبت پیدا کردند اللہ تعالی در عرض و طول نسبتہای احمدیہ ایشانرا سوخی عطا فرماید و از انوار و اسرار و کمال و تکمیل این طریقہ بہرہ وافر عطا و کرامت فرماید طالبانرا از جمیع مقامات این طریقہ بتوجہات ایشان از نسبت قلبی و نسبت فوقانی بہرہ ور گرداند فالحمد للہ علی ذالک مقصود از سلوک طریقہ تہذیب اخلاق و دوام توجہ بجناب الٰہی ست تا انکسار و نیاز و اخلاص نقد وقت باشد ظاہر متبع سنن حبیب خدا صلی اللہ علیہ وسلم و باطن معرض از ماسوای متوجہ بجناب کبریای سبحانہ گردد

مثنوی قرب نی بالا و پستی قرب نیست ۔ قرب حق از قید ہستی رستن ست ۔ واقعات را از تقدیر الٰہی یا از افعال الٰہی سبحانہ دیدہ بتوکل و رضا و تسلیم باید پرداخت و الحمد للہ اولا و آخرا و الصلوٰۃ و السلام علی رسولہ محمد و آلہ و اصحابہ کذلک راقم گوید بعد نرقیم این رسالہ و حضور حضرت پیر دستگیر بر دوم بعد مطالعہ این عبارت اقوام فرمودند این عبارت را تبرکا ایراد مینمایم

بسم اللہ الرحمن الرحیم - الحمد للہ والمنۃ والصلوۃ والسلام علی نبیہ محمدؐ وآلہ واصحابہ
کہ فقیر عبد اللہ عرف غلام علی عفی عنہ این رسالہ را مطالعہ نمودہ آنچہ درین رسالہ
مذکور ست بسیار مسرور و محظوظ گردید و برائے صاحب این رسالہ دعا خیر کردہ میگوید
اللہ تعالی بواسطہ پیران کبار رحمۃ اللہ علیہم ایشان را وسیلہ شیوع طریقہ احمدیہ کثر
اللہ سبحانہ الہا فرماید و آنچہ درین اوراق نوشتہ اند بمستفیدان ایشان برساند
چنانچہ ابا کرام ایشان را رحمۃ اللہ علیہم امام و مرشد و مروج این طریقہ عالیہ
فرمودہ است ایشان را نیز بسراج ہدایت و شمس رشادت گرداند و در عمر ایشان
برکت نمودہ معمر و صالح نماید و آنچہ تحریر کردہ اند موافق علوم و معارف حضرت مجددیہ
رضی اللہ تعالی عنہم اللہم زد و فزد و ذکر این بندہ ناچیز و این رسالہ ضروری نیست
آری اظہار نعمت و شکر منعم ست و ذکر واسطہ آن منعم ست الحمد للہ والصلوۃ والسلام
علی سیدنا محمدؐ و آلہ وصحابہ والبرکات والزاکیات **تمام شد** رسالہ ہدایت الطالبین
وقد تمت ہذہ الرسالۃ المسمی بہدایت الطالبین من تصنیف شیخنا و امامنا و
قبلتنا و وسیلتنا فی الدارین الشیخ الشیوخ شمس العارفین قدوۃ الواصلین
المرشد الکامل الذی کان اسمہ مطابقاً للمسمی چنانچہ اسم مبارکش بطریق
تعمیہ ازین بیت ہویدا میگردد معما قدرت را ببوی معطر جو دید + کلاہ سعادت بپوشید عید +
فرید زمان + وحید دوران + قطب الاقطاب + غوث الشیخ والشاب
قیوم طریقہ نقشبندیہ احمدیہ معصومیہ + محیی سنن نبویہ + خلیفہ خدا + مروج
الشریعۃ المصطفی + نائب حضرت خیر البشر + المجدد ثلثمائۃ وعشر **مثنوی**

شرح او حیف ست با اہل جہان	ہمچو راز عشق با شد در نہان

و افاض اللہ علینا من برکات فیوضہ اللہم جعلنا للاسرار المندرجۃ فیہا آمین فقط ؛

شجرهٔ منظومهٔ خاندان حضرات نقشبندیه مجددیه مقدسه رضوان الله علیهم اجمعین

یا فتاح

خداوندا بحق رحمت عام
ترحم بر من مسکین گمنام

بآن کو سرور دنیا و دین ست
خطابش رحمة للعالمین ست

بفرش افسر ختم رسالت
سهی سرو به گلزار شفاعت

محمد سرور اولاد آدم
محمد از همه اعلی و اقدم

بحق حضرت صدیق اعظم
که از صدق و صفا شد مکرم

انیس و محرم اسرار یزدان
به بستان سخا سرو خرامان

بآن مرتاض و غمباز فتوت
بآن کان یقین و علم و حکمت

محب خاص و محبوب خداوند
که سلمان گشت نام آن خردمند

بحق حضرت قاسم که آمد
سران دین و دنیا را سر آمد

بحق پیشوای اهل عرفان
امام عابدان و مقتدایان

صفی و عالم و صوفی عاشق
امام جعفر مصدوق و صادق

بآن غواص بحر لامکانی
بآن دریای اسرار معانی

شه دین بایزید شیخ بسطام
که چون او کس نزد در راه حق گام

بحق بوالحسن آن شاه عالم
که خسرقان شد از و پاک و معظم

بحق خواجه و پیر زمانه
که نامش بوعلی شاه یگانه

بحق یوسف کان کرامت
که همدان یافت از وی صد شرافت

بحق خواجه بی مثل و ثانی
شه دین عبد خالق عجدوانی

بحق خواجۂ عارف کہ ہموار — نہ او را بود جز یاد جبار
بآن محبوب خلاق دو عالم — بآن تاج سر اولاد آدم
ظہور فیض یزدان خواجہ محمود — کہ زو شد راہ کفر و شرک مسدود
بحق پیر پیران زمانہ — علی را میر ستنی در یگانہ
بحق خواجۂ بابا سماسی — کہ کارش بود واکم حق شناسی
بآن کو شد اسیر راستبازان — کلال سید یکتای دوران
بحق خواجۂ بی مثل و ہمتا — امام و پیشوائے دین و دنیا
بآن کو خواجہ پیر زمان ست — از و چون ماہ روشن این جہان ست
امام و سید و شاہ ولایت — کہ زو شد محکم این کار ہدایت
بہاؤ الدین نور ارجمندی — کہ کردی اکثر آن شہ نقشبندی
بحق آن کہ زو شد زیب دہ چند — علاؤ الدین عطار خردمند
بآن غوث خلائق قطب آفاق — کہ زو بر چہ رخ شد انوار اشراق
چو یوسف در دو عالم گشت محبوب — امام وقت مولانائے یعقوب
بحق خواجۂ اخیار و ابرار — شہ عبقی عبید اللہ احرار
بحق عالم و صوفی و عابد — رئیس خلق مولانائے زاہد
بحق عاشق جانباز و دلریش — فقیر پاک مولانائے درویش
بحق خواجگی واقف راز — کہ زو شد باب رحمتہای حق باز
بحق شاہ مردان محوفی اللہ — امام و شاہ خواجہ باقی باللہ
بحق مقتدائے و شیخ اعظم — کہ زو گشتہ منور خلق و عالم
امام حق مجدد الف ثانی — کہ او را خاتم اسرار خوانی
صراط عشق را ہادی بر حق — امام شیخ احمد نور مطلق

بحق عروة الوثقی وقیوم — امام دین مولانای معصوم
بسیف الدین آن سلطان عقبی — کزو شد کار دین یکسر معلی
بحق سید نور محمد — غریق بحر وحدت مست سرمد
بحق مظهر انوار یزدان — بحق خورشید برتری ماه درخشان
حبیب الله شمس الدین تابان — جنید وقت مرزا جان جانان
بحق شاه عبد الله گرامی — که از وی یافت کار دین تمامی
بشاه بوسعید کان رحمت — که بُد غواص در دریای وحدت
بحق آن امام پیشوایان — هدایت کیش شاه دین پناهان
شه عبد الغنی آن ذات اقدس — که مثل او ندیده چرخ اطلس
بهر پیرا که عرش آمد مکانش — نبوده مثل او اندر زمانش
ز انوار خدا نوریست مطلق — امام و نائب خیر الخلائق
مقام شیخ برتر از گمان ست — فزون از حد تحریر و بیان ست
هدایت کار آن شاه معلی — اگر شمس الهدی خوانیم زیبا
شه اقطاب عالم غوث اعظم — ولی کامل و شاه مکرم
ختام خواجگان نقشبندی — رفیع الدین شاه دیوبندی
ترحم بر عزیز خسته ویش — خداوندا بحق رحمت خویش
باین اسمای شاهان و عزیزان — ز انوار خودم معمور گردان
منم گم کرده راه هدایت — منم سرگشته کوی ضلالت
بجز جرم و خطا کاری ندارم — بجز عصیان نباشد هیچ کارم
تلف کردم همه عمر و نیامد — ز من کاری که شایان تو باشد
نه طاعات و نه عذر معصیت ها — ولیکن بر من حیران خدایا

بکارم سر بسر آمد بتاہی	رہان از قید عصیان یا الٰہی
رضای تست مقصود دل ما	بکوی عشق تو شد منزل ما

تقریظ منجانب جناب فیض مآب مولوی ناظر حسن صاحب دیوبندی

الحمد للہ الذی جعل قلوب الاولیاء مخزنا لاسرارہ۔ وجعل وجوہہم مطلعا لانوارہ۔ والصلوٰۃ والسلام علی من ہو کالسراج فی اللیل البہیم وعلی آلہ الذین نشروا الدین فی البلاد نشرا شمیم۔ اما بعد سالکان طریقت وعارفان شریعت را کہ ناقہای ہمت خود را کہ محمل ریاضت بران بستہ اند بجدی تہلیل لسانی ونوای تسبیح جنانی بہ منزل جانان می کشند وسوسی وار بہ تماشای جلوہ انی انا بہ طور سرمستی می روند بشری است کہ این کتاب کتابی ست کہ در ظلمات سوادش چشمہ حیوان پنہان ست واز لمعات بیاضش مہر طریقت تابان۔ اسراریکہ درین ودیعت ست بہ عقل وادراک نتوان فہمید۔ وطرق مراحلش را بپای خیال نتوان برید۔ طالبی باید کہ خضروار جستجویش نماید تا بپای سعی بسر چشمہ اش در آید۔ وزن لطافتش بہ ترازوی تقریر نمی سنجد۔ وذکر صفاتش باحاطہ تحریر نمی گنجد۔ الحق این کتاب کتابی ست کہ وصفش بزبان گفتن۔ وشمہ اوصافش بنجامہ سپردن ممکن نے۔ می سزد کہ این را گنجینہ اسرار گفتہ آید۔ ومی زیبد کہ نامش خزینہ انوار نہادہ آید۔ وچرا نہ زیبد کہ کلک جواہر سلک آن عارف معارف لاہوتی۔ سالک مسالک ناسوتی۔ صدر آرای محفل طریقت۔ زینت افزای محفل شریعت۔ مرکز دائرہ عرفان مخزن اسرار یزدان۔ مقرب بارگاہ صمدیت۔ معزز درگاہ احدیت۔ غواص دریای قرآن مجید۔ کشاف رموز فرقان حمید۔ حضرت مولانا شاہ ابو سعید مجدد دہلوی۔ افاض اللہ علینا من برکاتہم سواد افزای خال وخط چہرہ این کتاب ست۔ ناظران جمال این کتاب را میباید کہ در طلب طی این مقامات نا تدیدہ شاہد غیب خلل ندہند

وترک لذاتِ نفسانی گرفته همه تن گام پیمای راه طریقت گردد۔ تا از لذات عجیبه و کیفیاتِ غریبه که در اثنای طلب در طاری۔ و در جانش ساری میشود حظی وافر۔ و بهرهٔ وافر بردارد۔ اللهم جعلنا کاسمها ہدایۃ للطالبین و سرور العیون الناظرین۔ و وفقنا للتشبث باذیالهم۔ واجعل حالنا کحالهم و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین والصلوٰۃ والسلام علی خاتم المرسلین فقط

بسم الله الرحمن الرحیم

نحمده ونصلی

ختمهای حضرات سلسله رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین بنظر فوائد برادران طریقت ذکر کرده می آید باید دانست آنکه هر جا دو چار برادران سلسله جمع آیند در اوامت این ختمها فرموده باشند که برای حصول جمله مقاصد دینی و دنیوی و فیضان باطنی نهایت مجرب اند باید که بعد نماز صبح اول ختم حضرت مجدد رضی الله عنه به نیت حصول جمله مقاصد و مطالب دینی و دنیوی و فیضان باطنی شروع نماید اول درود صد بار بعد ازان کلمه لاحول ولا قوۃ الا بالله بی زیادتی لفظ العلی العظیم یا نصد بار بعد ازان نیز درود صد بار همیشه خوانده باشند و ثواب این هر سه فتوح حضرت مجدد که این ختم بایشان منسوب است رسانیده بتوسل ایشان دعا حصول مطالب نماید بعد ازان ختم حضرات خواجگان نقشبندی رضی الله عنهم خوانند اول دست برداشته سورهٔ فاتحه یکبار بخوانند بعد ازان سورهٔ فاتحه بالبسم الله هفت بار بعد ازان درود صد بار بعد ازان الم نشرح بالبسم الله هفت بار بعد ازان درود صد بار بعد ازان الم نشرح بالبسم الله هفتاد و نه بار بعد سورهٔ اخلاص بالبسم الله هزار و یکبار باز سورهٔ فاتحه بالبسم الله هفت بار بعد درود صد بار بخوانند یا قاضی الحاجات صد بار یا کافی المهمات صد بار یا دافع البلیات صد بار یا رافع الدرجات صد بار یا شافی الامراض صد بار یا مجیب الدعوات صد بار یا ارحم الراحمین صد بار بخوانند اگر کدامی مطالب یا

مشکلے پیش آید یا مسبب الاسباب صد بار یا حل المشکلات صد بار بعده یا مجیب الدعوات تا برآمدن
مطلب و حل مشکل زیاده نماید بعد ازان فاتحه خوانده ثواب این ختم بارواح حضرات بزرگواران
کراین ختم بایشان منسوبست باید گذرانید زیرا که در تعیین اسامی این اکابر اختلافست بعد ازان
از جناب خدای عزوجل حصول مطالب دینی و دنیوی بتوسل این بزرگواران باید خواست و
بوقت شام بعد نماز مغرب بعد ختم حضرت قطب الاقطاب محبوب سبحانی حضرت شیخ عبد القادر
جیلانی رضی الله عنه شروع نماید اول صد بار درود خوانده پانصد بار حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ
خواند بعده صد بار درود خوانده ثواب این بروح پرفتوح حضرت غوث الاقطاب
گزراند و بعد ازان ختم حضرت خواجه محمد معصوم رضی الله عنه بخواند طریقش انکه اول
صد بار درود شریف بخواند بعده لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنِّي كُنْتُ مِنَ الظّٰلِمِينَ
پانصد بار بخواند و صد بار درود خوانده ثواب این بروح حضرت خواجه محمد معصوم رسانیده
دعا بتوسل حضرات پیران عظام نمایند و امیدوار فیضان باشند بعد ازان ختم سید الطریقت
خواجه بهاء الدین نقشبند رحمة الله علیه باین طریق که اول صد بار درود خوانده بعده
یا خفی الالطاف نجنی بلطفك الخفی پانصد مرتبه بخواند و درود صد بار خواند و ثواب این بروح
حضرت سید الطریقت رسانده این چند اسماء از اسماء حسنی بجهت حصول ترقیات و مزید
درجات دینی و دنیوی نگاشته می آید باید که بمقتضا صدیکه بدین اسماء مناسبت داشته باشند
مداومت باید نمود هر روز اول آخر یازده یازده بار درود خوانده و میان آن صد بار یا فتاح و
صد بار یا وهاب و صد بار یا رزاق و صد بار یا معز و صد بار یا رافع و صد بار یا سلام بشب
یا بروز هر گاه میسر شود اما در وقت غدر و فتور کم نیفتد سوره الایلاف که حصار کل بلا است بر
رفع شر یازده و یا یکصد و یکبار درود اول و آخر پنج بار هر روز بعد نماز فجر بخواند فقط

تمت بالخیر

مختصر فہرست کتب تصوف حسب مناسبت کتاب ہذا

عوارف المعارف مصری عربی

مکتوبات حضرت شیخ شرف الدین یحییٰ منیری

مکتوبات حضرت شیخ عبدالحق محدث دہلوی طبع مجتبائی دہلی

مکتوبات حضرت مخدوم شیخ علاؤالحق پنڈوی

مکتوبات امام ربانی مجدد الف ثانی

مکتوبات کلیمی حضرت شاہ کلیم اللہ جہان آبادی نور اللہ مرقدہ

انوار الرحمن ملفوظات مولانا عبدالرحمن

کلمات طیبات مکتوبات حضرت پیر ان پیر شاہ عبدالقادر جیلانی

ملفوظ حضرت میر سید اشرف جہانگیر سمنانی

مکتوبات حضرت شیخ شرف الدین بوعلی قلندر پانی پتی

ملفوظ شاہ ولی اللہ صاحب محدث دہلوی

مقامات امام ربانی دہلی

مقالات صوفیہ

تحفۃ الاحباب شرح اسماء الابرار از شیخ عبدالحق محدث دہلوی مجتبائی

ثمار الہدایہ ترجمہ عوارف

مجموعہ سند یقان حکیم

ارشاد الطالبین از قاضی ثناء اللہ پانی پتی رحمۃ اللہ

مطبوعہ مجتبائی دہلی

سیر الاولیاء فارسی مصنفہ محمد

ہدیہ سعیدیہ صاحبیہ حضرت

نظام الدین اولیاء رح

انیس الارواح

اسرار الاولیاء ملفوظات بابا فرید گنج شکر کشوری

دلیل العارفین

اسرار العارفین ترجمہ ادب

دلیل العارفین دہلی

مونس المحبین

سرور القلوب فی ذکر المحبوب

سیر الاقطاب ذکر اولیاء

تحفہ مرغوب ترجمہ لب لباب مثنوی مولانا روم

خزینۃ الاصفیاء دو جلد

تاریخ شاہ معین الدین چشتی

مطلع الانوار مع حواشی حامدیہ

ملفوظ حضرت پیر خسرو جو اخوند سلیم

گلزار ابرار از حضرت نظام الدین گنجوی رح

تحفۃ الاحرار جامی

لوائح جامی

سبحۃ الابرار

نفحات الانس

کیمیائے سعادت از حضرت امام غزالی رح

مذاق العارفین ترجمہ ادب

احیاء العلوم الدین امام غزالی

اگر یہ ہدایت ترجمہ ادب کیمیائے

اخلاق جلالی فارسی مشی

جامع الاخلاق ترجمہ

اخلاق جلالی

اخلاق ناصری

اخلاق محسنی از ملا حسین واعظ

منطق الطیر از حضرت شاہ

فرید الدین عطار شہید رحمۃ اللہ

می باید شنید مجتبائی

می باید دید

نکات حسانی

گنجینہ عرفان

انوار التدبر

فتوح الغیب مع شرح فارسی

معدن المعانی ملفوظات

یحییٰ منیری دو جلد

مثنوی مولانا روم محشی مع شرح

شرح مثنوی مولانا روم

از بحر العلوم دو جلد

حدیقہ حکیم سنائی مجتبائی

رسالہ حق نما از شاہزادہ

داراشکوہ فارسی

ہدایۃ الطالبین فارسی رح

خمخانہ مغان شجرہ نقشبندیہ

حکایات الصالحین مجتبائی

رموز العارفین مع چند حکایات

صالحین و مناجات بجناب

رب العالمین مجتبائی

آئینہ العلوم عزیزی

پیر اہن یوسفی ترجمہ مثنوی

مولانا روم بزبان اردو

کنز الاسرار ترجمہ مثنوی

بوعلی شاہ قلندر

چشمہ فیض اردو ترجمہ

پند نامہ عطار

منہاج العابدین فارسی

ملفوظات حاجی وارث علیہ

مطالب رشیدی فارسی

سراج السالکین ترجمہ اردو

منہاج العابدین مطبوعہ مجتبائی

کمالات عزیزی مع تنبیہات عزیزی

مجتبائی

گلشن راز شریف فارسی از حضرت

شاہ کلیم اللہ جہان آبادی مطبوعہ

مطبع مجتبائی

مرقعہ شریف در اعمال و اوراد

و تعاویذ وغیرہ از حضرت موصوف

سرور المحزون فی سیر الامین المکنون

ترجمہ نور العیون از شاہ ولی اللہ

ضیاء القلوب از حاجی امداد اللہ

صاحب مہاجر اذکار و اشغال

ین یہ کتاب ابواب ہیں مجتبائی

صراط مستقیم از مولوی اسمٰعیل صاحب

شہید در اذکار و اشغال فیدہ

افضل الفوائد ملفوظات حضرت

نظام الدین اولیاء مولفہ امیر

امیر خسرو رح

تذکرۃ الاولیاء شیخ المشائخ

فرید الدین عطار

شفاء العلیل ترجمہ قول الجمیل

مع رسالہ ہدایت السبیل از

شاہ ولی اللہ رح

ان کتابوں کی جلدیں بھی ہر قسم کی کتابیں کتبخانہ تجارت مطبع مجتبائی دہلی سے مل سکتی ہیں

الحمد لله والمنة

که کتاب مستطاب هادی سالکین و تبصره مسترشدین از تصنیفات
جامع سلوک حقیقت واقف رموز طریقت حضرت قاضی ثناء الله صاحب
پانی پتی مجددی نقشبندی رحمة الله علیه المعروف به

ارشاد الطالبین

مع یک مکتوب صدر المحققین حضرت شیخ المشایخ شیخ شرف الدین
یحیی منیری رحمة الله علیه مشتمل بر عقائد ضروری و فوائد لابدی

باهتمام مولوی حافظ محمد عبد الاحد صاحب

در مطبع مجتبائی دهلی ۱۳۰۸ طبع گردید

کتب مفصلہ ذیل کی سوا ئی بھی ہر قسم کی کتابیں کتبخانہ مطبع مجتبائی دہلی سے مل سکتی ہیں

عوارف المعارف مصری عربی

مصباح الہدایت ترجمہ عوارف

مجموعہ صد پند لقمان حکیم

مکتوبات حضرت شیخ شرف الدین یحییٰ منیری۔

مکتوبات جوابی حضرت شیخ شرف الدین

مکتوبات حضرت شیخ عبدالحق

محدث دہلوی رح مطبوعہ مجتبائی دہلی

مکتوبات حضرت معصوم نظامی

مکتوبات امام ربانی مجدد الف ثانی

مکتوبات کلیمی حضرت خاکلیم اللہ

جہان آبادی نور اللہ مرقدہ۔

انوار الرحمن ملفوظات مولانا

عبدالرحمن۔

کلمات طیبات مکتوبات حضرت

پیران پیر دستگیر شاہ جیلی اللہ رح

محدث دہلوی حضرت میرزا

مظہر جان جانان شہید رحمۃ

قاضی ثناء اللہ صاحب پانی پتی

قدس اسرارہم۔

مقامات امام ربانی۔ دہلی

مقالات صوفیہ

ارشاد الطالبین از قاضی

ثناء اللہ صاحب پانی پتی رحمۃ اللہ علیہ

مطبوعہ مجتبائی دہلی۔

سیر الاولیا فارسی مصنفہ

حضرت امیر خسرو صاحب طبقہ

حضرت نظام الدین اولیا رح

انیس الارواح

اسرار الاولیا ملفوظات بابا فرید

گنج شکر۔ کشوری۔

دلیل العارفین۔

اسرار العارفین ترجمہ اردو

دلیل العارفین۔ دہلی

مونس الذاکرین۔

سر القلوب الی دیار المحبوب

سیر الاقطاب از کاکا دیا رحمۃ

شجرۂ معرفت ترجمہ لب لباب

مثنوی مولانا روم۔

خزینۃ الاصفیا دو جلد

وقائع شاہ معین الدین چشتی

مطلع الانوار مع حواشی جدید

از حضرت امیر خسرو دہلوی

بجواب مخزن اسرار

مخزن اسرار از حضرت

نظام الدین گنجوی رح

تحفۃ الاحرار جامی۔

نوائح جامی

سبحۃ الابرار

نفحات الانس

کیمیائی سعادت از حضرت

امام غزالی رح

مذاق العارفین ترجمہ اردو

احیاء علوم الدین امام غزالی رح

اکسیر ہدایت ترجمہ اردو کیمیائے سعادت

اخلاق جلالی۔ فارسی محشی

جامع الاخلاق ترجمہ اخلاق جلالی

اخلاق ناصری

اخلاق محسنی از ملا حسین واعظ

منطق الطیر از حضرت فرید الدین

عطار شہید رحمۃ اللہ

می باید شنید

می باید دید

نکات الحانی

گنجینۂ عرفان

انوار التہذیب

فتوح الغیب مع شرح غامض

مثنوی مولانا روم محشی جدید

شرح مثنوی مولانا روم از بحر العلوم

در سہ جلد۔

حدیقۂ حکیم ثنائی بخشایش جدید

رسالۂ حق نما از شاہزادہ

داراشکوہ۔ فارسی

تذکرۂ غوثیہ کاغذ ولایتی

اعلیٰ کاغذ ولایتی عمدہ۔

ہدایۃ الطالبین فارسی

حکایات الصالحین مجتبائی

رموز العارفین مع چند

حکایات صالحین و مناجات

بجناب رب العالمین مجتبائی

احیاء العلوم عربی۔

پیر اہن یوسفی ترجمہ مثنوی

مولانا روم بزبان اردو۔

کنز الاسرار ترجمہ مثنوی

بو علی شاہ قلندر۔

چشمۂ فیض اردو ترجمہ

پند نامۂ عطار

منہاج العابدین فارسی

وَاللّٰہُ یَھْدِیْ مَنْ یَّشَآءُ اِلٰی صِرَاطٍ مُّسْتَقِیْمٍ

الحمد للہ کہ کتاب مستطاب ہادی سالکین و تبصرۂ مسترشدین از تصنیفات
جامع سلوک حقیقت واقف رموز طریقت حضرت قاضی ثناء اللہ صاحب
پانی پتی مجددی نقشبندی رحمۃ اللہ علیہ الموسوم بہ

ارشاد الطالبین ۱۳۰۸

مع یک مکتوب صدر المحققین حضرت شیخ المشائخ شیخ شرف الدین یحیی منیری
رحمۃ اللہ علیہ مشتمل بر غذائے ضروری و فوائد لابدی بہ تصحیح مولانا محمد فضل الرحمٰن
سلمہ الرحمٰن باہتمام حافظ مولوی محمد عبد الاحد صاحب بماہ جمادی الاولی

سنہ ۱۳۰۸ھ

بار اول

در مطبع مجتبائی واقع دہلی طبع گردید

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العلمین الرحمن الرحیم ملک یوم الدین ایاک نعبد و ایاک نستعین اهدنا الصراط المستقیم صراط الذین انعمت علیهم غیر المغضوب علیهم ولا الضالین آمین + اللهم صل علی محمد و علی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم و علی آل ابراهیم انک حمید مجید + اللهم بارک علی محمد و علی آل محمد کما بارکت علی ابراهیم و علی آل ابراهیم انک حمید مجید و سلام علی الیاسین والحمد لله رب العلمین اللهم انی اسئلک ماسئلک نبی الرحمة محمد صلی الله علیه وسلم واعوذ بک مما استعاذ بک نبیک نبی الامی صلی الله علیه وسلم + اللهم اشرح لی صدری ویسر لی امری واحلل عقدة من لسانی یفقهوا قولی انت حسبی ونعم الوکیل نعم المولی ونعم النصیر بعد حمد وصلوة فقیر حقیر محمد ثناء الله پانی پتی موطنا عثمانی نسبا حنفی مذهبا نقشبندی مجددی مشربا میگوید چون آرای مردم متفاوت دیده ام بعضے از انها منکر ولایت اند و بعضے میگویند که اولیا بودند لیکن درین زمانه فاسد کسی نیست و بعضے دراولیا عصمت و علم غیب خیال میکنند و میدانند که اولیا هرچه خواهند همان میشود و هرچه نخواهند معدوم گردد و از قبور اولیا باین خیال مرادات خود طلب میکنند - وچون دراولیا الله و مقربان درگاه که زنده اند این صفت نمی یابند از ولایت انها منکر میشوند و از فیوض آنها محروم می مانند و بعضی آنها بدست سفیهان جهال که در اسلام و کفر هم فرق نمیکنند بیعت میکنند و بعضی از آنها بسبب کلمات سکریه شان کلماتیکه معنی ظاهری آن مراد نیست بر اولیاء الله انکار میکنند و تکفیر مینمایند و بعضے از آنها کلمات

تکریه را حمل بر ظاهر کرده همان اعتقاد نموده عقائد حقه که از قرآن و حدیث و اجماع امت ثابت است آنرا از دست میدهند و بعضی بر علوم ظاهری اکتفا نموده از طلب طریقت تقاعد میکنند و بعضی از انها در آداب اولیا و ادای حقوق شان تقصیر میکنند و بعضی از آنها اولیا را پرستش میکنند و نذرهای شان قبول میکنند و مثل بیت الله طواف قبورشان مینمایند لهذا خواستم که کتابی موجز نویسم که مردم حقیقت ولایت دریابند و از افراط و تفریط و تقصیر تجاشی نمایند. دریں باب کتابی بزبان عربی نوشته بودم مسمّی بـ **ارشاد الطالبین** چون بعضی یاران گفتند که چیزی بزبان فارسی باید نوشت تا فارسی خوانان ازان نفع گیرند لهذا این رساله بزبان فارسی نوشته شد و این رساله بر پنج مقام تقسیم نموده شد **مقام اول** در اثبات ولایت و انچه بدان متعلق است **مقام دوم** در آداب که ناقصان و مریدان را می باید **مقام سوم** در آداب مرشدان **مقام چهارم** در آداب ترقی و حصول ولایت **مقام پنجم** در رسیدن رسانیدن بمراتب قرب الٰہی.

مقام اول در اثبات ولایت و انچه بدان متعلق است

فصل در اثبات ولایت بدان اسعدک الله تعالے که چنانچه در انسان کمالات ظاهری هستند و آن اعتقادات صحیحه موافق قرآن و حدیث و اجماع اهل سنت و جماعت و اعمال صالح ادا فرائض و واجبات و سنن و مستحبات و ترک محرمات و مکروهات و مشتبهات و بدعات اند همچنان در انسان دیگر کمالات باطنی می باشند در صحیح بخاری و مسلم از عمر بن خطاب رضی الله عنه روایت کرده که مردی ناشناخته نزد رسول کریم صلی الله علیه وسلم آمده پرسید که اسلام چیست فرمود کلمه شهادت و نماز و زکوة و روزه ماه رمضان و حج بشرط قدرت گفت که راست گفتی پس تعجب کردیم که سوال میکند و تصدیق مینماید پس از ایمان پرسید فرمود انکه ایمان آری بخدا و فرشتگان و کتابها و رسولان و روز قیامت و آنکه خیر و شر همه بتقدیر الٰہی است گفت راست گفتی پستر پرسید که احسان چیست فرمود انکه عبادت کنی خدا را بوجهی که گویا او را می بینی و اگر تو او را نمی بینی بدانی که او ترا می بیند پستر از قیامت پرسید فرمود که از تو زیاده نمیدانم پستر علامات قیامت پرسید و ازان نشان داد

پیشتر فرمود که جبرئیل بود برائے آموختن دین شما آمده بود ازیں حدیث معلوم میشود که سوائے عقائد
واعمال کمالے دیگر است مسمّی باحسان آنرا ولایت نام شد صوفی را چوں محبت الٰہی مستولی شود
که در اصطلاح فنائے قلب گفته شود دل او بمشاہدۂ محبوب حقیقی مستغرق و مستهلک می باشد
وبغیر او متوجه نمی شود در اینحالت خدا را نمی بیند که رویت او در دنیا عادۃً محال است لیکن صوفی را
درین وقت حالتی است گویا که خدا را می بیند و پیش ازیں حالت صوفی به تکلف خود را بریں حال
میدارد و رسول کریم از انحالت خبر داد که بدانی که خدا ترا می بیند دلیل دیگر آنکه رسول فرمود صلی الله
علیه وسلم که در بدن انسان پاره گوشت است که اگر او صالح شود تمام بدن صالح شود و اگر فاسد شود
تمام بدن فاسد شود و آن دل است و شک نیست که صلاح دل که سبب صلاح بدن باشد آنرا صوفیه
فنائے قلب می گویند چوں در محبت الٰہی فانی شود و نفس در همسائگی او متاثر شود از امارگی باز ماند
وحب فی الله و بغض فی الله کسب کند لاجرم تمام بدن مطیع فرمانبردار شرع شود اگر کسی گوید صلاح
قلب از ایمان و اعمال است لاغیر گفته شود که در حدیث صلاح قلب را سبب صلاح بدن فرموده
وصلاح بدن عبارت است از اعمال صالح پس صلاح قلب اگر مجرد ایمان را گفته شود مجرد ایمان
غالبًا بدون صلاح بدن هم میباشد و اگر مجموعه ایمان و اعمال را صلاح قلب گفته شود پس آنرا سبب
صلاح بدن گفتن درست نباشد دلیل سوم آنکه اجماع منعقد است بر افضلیت صحابه بر غیرشان در علم و عمل غیر
صحابه با صحابه شارکت دارند و با این همه رسول کریم فرمود که اگر دیگری مثل جبل احد زر در راه خدا خرچ کند
برابر نیم صاع جو که صحابه در راه خدا خرچ کرده باشند نمی تواند شد پس این نیست مگر از سبب کمال باطنی که بسبب صحبت
پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم باطن ایشان از باطن پیغمبر خدا مستنیر شده اگر اولیا را نسبت این دولت یافتند از
صحبت پیران یافتند و بوساطت از باطن پیغمبر مستنیر شدند و تفاوت میان این صحبت و آن صحبت ظاهر است
پس معلوم شد که سوائے کمالات ظاهری کمالی است باطنی که آن تفاوت درجات بسیار دارد چنانچه
حدیث قدسی بر آن دلالت میکند که حق تعالیٰ میفرماید هر که بمن یک وجب نزدیکی جویدمن بوے یک گز نزدیکی
جویم و هر که بمن یک گز نزدیکی جوید من بوے یکباع که سه نیم گز باشد نزدیکی جویم و فرماید که بنده همیشه بمن نزدیکی

حسن

فصل دوم

می جوید بعبادات نافلہ تا آنکہ من او را دوست میدارم و چوں او را دوست میدارم بینائی و شنوائی و قدرت او من میشوم۔ دلیل چہارم آنکہ جماعتی بی نہایت کہ اتفاق شاذ بر کذب عقل محال میداند و آن جماعتی بقسمی است کہ ہر ہر فرد شان بسبب تقوی و علم بقسمی است کہ تہمت کذب بوی روا نباشد بزبان قلم و قلم زبان خبر میدہند کہ ما را بسبب صحبت مشایخ کہ سلسلہ صحبت شان بہ رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم میرسد در باطن حالتی پیدا آمدہ سوائے عقائد و فقہ کہ قبل از صحبت شان بدان متحلی بودند و از ینحالت کہ حاصل شدہ محبت با خدا و دوستان خدا و اعمال صالح و توفیقات حسنات و رسوخ در اعتقادات حقہ زندہ شدہ و اینحالت کہ البتہ کمال است موجب کمالات است سہ دلیل پنجم خرق عادات است این دلیل ضعیف است مگر اینکہ با نضمام تقوی از سحر ممتاز میشود و بر کمال دلالت دارد۔ واللہ تعالی اعلم۔

فصل سوم در تحقیق ولایت کہ آن چیست بداں ارشدک اللہ تعالی کہ حق تعالی ما را بندگان قرب است کہ قولہ تعالی نحن اقرب الیہ من حبل الورید ما قریب تریم بسوی بندہ از رگ گردن و ھو معکم اینما کنتم حق تعالی با شماست ہر جا کہ باشید بر آن دلالت دارد و قربی است باخواص بشر و ملائکہ قولہ تعالی واسجد واقترب یعنی سجدہ کن و نزدیکی جو با خدا و قولہ علیہ السلام لا یزال عبدی یتقرب الی بالنوافل حتی احببتہ ہمیشہ بندہ من نزدیک میشود بسوی من بسبب نوافل تا آنکہ دوست میدارم او را بران دلالت میکند این قرب ثانی مغایر است بولایت و اول مراتب این قرب بنفس ایمان حاصل میشود قال اللہ تعالی واللہ ولی المومنین یعنی اللہ دوست مسلمانان است لیکن معتد بہ ایشان آنست کہ بولایت خاصہ معبر است و ہمان مرتبہ محبوبیت است کہ در حدیث قدسی آمدہ لا یزال عبدی یتقرب الی بالنوافل حتی احببتہ و از امتقامات و مدارج بیشمار است چنانچہ ذات حق سبحانہ تعالی بیچون و بیگونہ است لیس کمثلہ شیء فی الذات ولا فی الصفات ولا فی شیء من الاعتبارات یعنی نیست مانند او تعالی چیزی نہ در ذات و نہ در صفات و نہ در چیزی از اعتبارات پس این ہر دو قرب ہم کہ نسبت در میان خالق و خلق است نیز بیچون است مشابہ قرب مانی و مکانی و دیگر انواع قرب نیست نہ در ذات و نہ در عرضیات و کنہ این قرب بعقل و حس مدرک نمیشود و اگر مدرک میشود و بعلمی موہوب مناسب علم حضوری و مکاشفات

این حدیث قدسی است

بیان کشف و رویا

است این هر دو قرب با ما قطعیه که ایمان بدان واجب است چنانچه دیدن حق سبحانه و تعالی بی جهت و بی مقابله رائی و مرئی از نصوص قطعیه ثابت است نه بعقل سوال ولایت عبارت است از نسبتی بے کیف که بنده راست باخدا آنرا بلفظ قرب تسمیه کردن چراست جواب این مقدمه موقوف است بر تمهید دو مقدمه مقدمه اول آنکه کشف و رویا هر دو عبارت اند از آنکه صورت مثال در آئینه خیال مرتسم میشود خواه در خواب خواه در بیداری و هر قدر آئینه خیال مصفا باشد کشف و رویا صالح و صادق بود لهذا خواب پیغمبران وحی قطعی است که آنها معصوم اند از خطا و خیالات شان مصفا تر و باطن شان پاکیزه تر است و رویا اولیا غالبا صادق چرا که آنها بدولت صحبت پیغمبران بواسطه یا بواسطه و باتباع شریعت صفا خیالات و انجلای باطن حاصل کرده اند مولوی روم میفرماید بیت آن خیالا تیکه دام اولیاست ✤ عکس مهرویان بستان خداست ✤ یعنی چون در بواطن شان آئینه فرعی است یعنی ذاتے نیست بسبب متابعت انبیا حاصل شده است گاهی ظلمت اصلی ظاهر میشود و آئینه خیال مکدر میگردد پس در کشف و رویا خطا واقع میشود و این تکدر گاهی بارتکاب محرم یا مشتبه یا بتجاوز از حد اعتدال یا بانعکاس و اختلاط عوام میشود و رویای عوام غالبا کاذب میباشد برای ظلمت باطن شان مقدمه دوم آنکه در عالم مثال از واجب تا ممکن هر چیز مثال است اگرچه ذات و صفات الهی را مثال نیست مثل چیزی را گویند که همچو آن شی باشد و متصف باشد بصفات او و این در ذات و صفات الهی محال است بخلاف مثال که آفتاب را مثال پادشاه میگویند حق تعالی مثال نور خود فرموده مثل نوره کمشکوة فیها مصباح یعنی نور الهی در دل مومن مانند نور چراغ در چراغدان است تا آخر اوصاف و در حدیث خدا تعالی را مثال فرموده صید بنی دارا وجعل فیها ماده بالحدید و لهذا حق تعالی را در خواب دیدن جائز است چنانچه در حدیث آمده و یوسف علیه السلام سالهای قحط را بصورت گاوهای لاغر و سالهای ارزانی را در صورت گاوهای فربه و بصورت خوشه های گندم دیده و در صحیح بخاری آمده که پیغمبر خدا فرمود که بخواب دیدم که مردم بر من می آیند بر هر یک از انها پیراهن است بعضی تا پستان و بعضی را فروتر از ان و عمر بر من گذشت و پیراهن خود بر زمین کشید مردم تاویل آن پرسیدند فرمود

مراد ازین علم است ازین احادیث و آیات معلوم شد که چیزیکه بی مثل باشد و ماوی نبود بخواب و بیداری آن ممکن است و بنظر کشف درمی آید چون این هر دو مقدمه دانستی پس بدانکه آن نسبت بچون که آنرا بولایت تعبیر میکنند گاهی در نظر کشفی بصورت قرب جسمانی متمثل میشود و هر قدر که در آن قرب ترقی حاصل میشود بنظر کشفی می بیند که گویا سیر میکنم بسوی ذات او تعالی یا بسوی صفتی از صفات او و بنا بر همین صورت مثالی آن نسبت را بقرب او تعالی و آن ترقی را بسیر الی اللہ و سیر فی اللہ و سیر من اللہ و باللہ گفته میشود و اللہ تعالی اعلم **مسئله** صوفیه را بعد فنا رجوع نیست هر که رجوع کرده است پیش از فنا کرده فقیر برین مسئله استدلال میکند بقوله تعالی وما کان اللہ لیضیع ایمانکم ان اللہ بالناس لرؤف رحیم یعنی حق تعالی ایمان شما ضائع نمیکند او سبحانه بمردم مهربان است و رسول فرموده صلی اللہ علیه وسلم که حق تعالی بازنی ستاند از بندگان لیکن علم را قبض خواهد کرد بقبض علما ازین معلوم میشود که حق تعالی ایمان حقیقی و علم باطنی را هم قبض نخواهد کرد **مسئله** کمال تقوی حاصل نمیشود الا بولایت تا رذایل نفس از حسد و حقد و کبر و ریا و سمعه و غیره بکلی زایل نشود کمال تقوی حاصل نمیشود و این منوط بفنای نفس است تا که محبوبیت حق بر غیر او تعالی غالب نشود بلکه محبت غیر او تعالی در دل او اصلا گنجایش نداشته باشد کمال ایمان و کمال تقوی دست نمیدهد و این مربوط است بفنا رقلب که آنرا رسول کریم بصلاح قلب تعبیر فرموده و فی الصحیحین عن انس قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم لا یؤمن احدکم حتی اکون احب الیه من والده وولده والناس اجمعین یعنی ایمان کامل نمیشود تا که رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم او را محبوب تر نباشد از پدر و پسر و تمام مردم متفق علیه قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم ثلث من کن فیه وجد بهن حلاوة الایمان من کان اللہ ورسوله احب الیه مما سواهما ومن احب عبدا لا یحبه الا للہ ومن یکره ان یعود فی الکفر بعد ان انقذه اللہ منه کما یکره ان یلقی فی النار متفق علیه یعنی سه کس حلاوت ایمان می یابند کسیکه خدا و رسول نزد او از غیر شان محبوب تر باشند و کسیکه دوست ندارد کسی را مگر برای خدا و کسیکه رجوع بکفر مکروه تر باشد نزد او از دخول در دوزخ یعنی مردم ایمان می آرند و عبادت میکنند بترس دوزخ

واد کفر را از دوزخ نگرده تر واند یعنی عبادت خدا کند محض بنا بر محبت او نه بترس دوزخ و نه بطمع بهشت ابعه بصریه در دستی آب گرفت و در دستی آتش مردم گفتند کجا میروی گفت میروم تا آتش دوزخ فرو نشانم و بهشت را بسوزانم تا مردم نه ترس دوزخ و طمع بهشت عبادت خدا نکنند و رسول فرمود صلی الله علیه وسلم اکرموا اصحابی یعنی گرامی دارید اصحاب مرا و حق تعالی میفرماید ان اکرمکم عند الله اتقاکم یعنی بزرگ ترشما کسی است که متقی تر باشد و اجماع امت است که صحابه کرام اکرم خلق و اتقی اند و این از انست که بشرف صحبت رسول صلی الله علیه وسلم از همه اسبق در مقام ولایت آمدند قال الله تعالی والسابقون الاولون من المهاجرین والانصار یعنی سبقت کنندگانند در ایمان پیشی کنندگان در هجرت و قال الله تعالی والسابقون السابقون اولئك المقربون یعنی پیشی کنندگان در ایمان پیشی کنندگان اند بسوی خدا اینها جمله مقربان اند **مسئله** عبادت اولیا را ثواب از دیگران زائد باشد رسول خدا فرمود صلی الله علیه وسلم اگر یکی از شما مثل کوه احد زر در راه خدا خرج کند برابر یک سیر یا نیم سیر جو از صحابه ما نباشد این حدیث در صحیحین از ابی سعید خدری روایت کرده و سر این سخن آنست که عالم تمامی ظل است مر دائره ظلال را چنانچه بیان کرده خواهد شد انشاء الله تعالی و چون صوفی در سیر و ترقی بدائره ظلال رسید و در آن فانی و مستهلک شد قربی که دائره ظلال را با جناب الهی بود آن قرب این صوفی را حاصل شد و تمام عالم بجای ظل این صوفی شد و صفات جهانیان و عبادات شان گویا ظل صفات و عبادات این صوفی شدند پس هر قدر که تفاوت در ظل و اصل باشد آنقدر تفاوت در عبادت دلی و غیر دلی خواهد بود صوفی در ترقی است دایما و من استوی یوما فهو مغبون پس در هر وقت حاصل میشود صوفی را از مراتب مرتبه بهتر باشد از جمیع مراتب سابقه مولوی روم میفرماید **بیت** سیر زاهد هر شبی یکروزه راه ✤ سیر عارف هر دمی تا تخت شاه ✤ و حجت درین مسئله حدیث عبید بن خالد است که نبی صلی الله علیه وسلم برادر ساخت دو کس را از صحابه یکی را از آنها در راه خدا کشته شد بستر دوم از انها بعد هفته یا مانند آن مرد پس مردم بر جنازه او نماز خواندند رسول صلی الله علیه وسلم فرمود در حق این مرده چه دعا کردند گفتم دعا کردیم برای او آنکه حق تعالی او را بیامرزد و با یار او ملحق سازد فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس نماز او که بعد

شهادت او خوانده و علمهای که بعد او کرده کجا خواهند رفت هر آئینه در میان این هر دو صحابه تفاوت زیاده است
از آنکه در زمین و آسمان باشد روایت کرد این حدیث را ابو داؤد و نسائی و سر همان است که گفته شد که هر نقطه فوقانی
از قرب بمنزله اصل است نقاط تحتانی را و نقاط تحتانی بمنزله ظل وی اند پس در هر وقت که نقطه فوقانی حاصل شد
از جمیع نقاط تحتانی بهتر است که ظل در مقابله اصل چه رود دارد و مسئله هر ولی که اقرب باشد بسوی خدا تعالی ثواب
عبادت او زاید باشد از عبادت دیگر اولیا را که در مرتبه پائین تر از اند ازان آنرا عایشه رضی الله تعالی عنها روایت میکند
که در شبی که ستارگان ظاهر و گنجان بنظر می آیند رسول کریم صلی الله علیه وسلم نزد من بود گفتم یا رسول الله آیا باشد
کسیکه حسنات او مثل این ستارگان باشند فرمود آری عمر است گفتم که حسنات ابی بکر چنان باشند فرمود که تمام حسنات عمر
مثل یک حسنه باشد از حسنات ابی بکر آی برادر وقتیکه با وجود مشارکت خلیفتین و جمیع متعلقات بسبب رفعت منزلت
اینقسم تفاوت آمد پس در مرتبه شخصی که بمرتبه صفات رسیده باشد و دیگری در دائره ظلال ما شد چه قدر تفاوت باید فهمید

فصل در خوارق عادات

خرق عادات بر چند قسم است یکی از ان جمله کشف است و کشف بر دو گونه است یکی کشف
کونی که احوال موجودات که از نظر غایب باشند بروی ظاهر شود و احوال موجودات از زمان ماضی یا مستقبل بروی هویدا گردد
بیهقی از ابن عمر روایت کرده که عمر بن خطاب رضی الله عنه لشکری برای جهاد فرستاد و امیر ساخت مردی را از آنها
که ساریه نام داشت روزی عمر خطبه میخواند درین خطبه آواز کرد که ای ساریه از جانب کوه هوشیار باش در کوه کفار کمین کرده
بودند حضرت عمر را بنظر در آمدند و از مراحل کثیره ساریه را بران مطلع ساخت دوم کشف الهی و ان عبارت است از یافتن
احوال خود و احوال دیگر سالکان در سلوک طریق و در یافتن مرتبه قرب هر یکی بحق تعالی و علوم که بذات و صفات
حق تعالی متعلق شود ازین قبیل است اگر در عالم مثال بنظر کشفی بینید دیگر از ان جمله الهام است که حق تعالی در قلب صوفی
علمی القا فرماید و کلام هاتف هم ازین قبیل است فرق در میان الهام و وسوسه آنست که از الهام قلب صوفی در اطمینان می پرد
و یقین می آرد و وسوسه اقلب سلیم انکار میکند رسول خدا فرمود صلی الله علیه وسلم استفت قلبک وان افتاك
المفتون یعنی فتوا پرس از دل خود اگرچه فتوا دهند ترا مفتیان یعنی اگرچه علما ظاهر فتوی بحال بودن چیزی دهند
صوفی را باید که از دل خود فتوی جوید قلب صوفی از حرام بالطبع نفرت میکند اگرچه باعتبار ظاهر علما آنرا مباح گویند
این را بخاری از ابو بصره و ترمذی حسن روایت کرده و فرمود اتقوا من فراسة المومن فانه ینظر

فوارق اعتیاد

قلب صوفی از حرام متنفر است

منور الله یعنی تبرسید از دانش سوی کامل بدرستی که او می بیند بنور خدا یتعالی که در دل اوست این حدیث را ترمذی
از ابی سعید و طبرانی و ابن عدی از ابی امامه روایت کرده دیگر از انجمله تاثیر است و این بر دو گونه است یکی آنکه تاثیر کند
در باطن مرید او را جذب کند بسوی حق جل و علا دوم تاثیر در عالم کون و فساد که حق تعالی موافق دعای او در
ارادهٔ او بظهور آرد حضرت زکریا علیه السلام هرگاه که نزد مریم میرفت رزقی تر و تازه نزد او از غیب می یافت آن از همین قبیل است
این همه از اقسام خرق عادت است از اصحاب و اولیا اهمیت مرتبت مسئله کشف اولیا و الهام شان حجت علم ظنی است
و اگر کشف دو کس باهم متفق شود ظن غالب شود و ابو داود و ترمذی و ابن ماجه و دارمی از عبد الله بن یزید روایت کرده
که رسول الله صلی الله علیه وسلم ناقوس طلب فرمود تا مردم بدان برای نماز جمع شوند بخواب دیدم که مردی ناقوس بدست دارد
گفتم ای بنده خدا ناقوس می فروشی گفت چه خواهی کرد گفتم برای نماز مردم را خواهم طلبید گفت بهتر ازین بیا تو نوم
بگو الله اکبر اذان بیاموخت چون صبح شد این خواب بحضرت رسول خدا علیه السلام عرض کردم فرمود که این خواب
حق است انشاء الله تعالی برخیز با بلال و او را بیاموز پس من بلال را بیاموختم پس عمر آمد و گفت یا رسول الله من هم
اینچنین دیدم رسول الله فرمود فلله الحمد پس عمل کردن موافق کشف و الهام جائز است اگر مخالف قرآن و حدیث
و اجماع و قیاس صحیح نباشد بیهقی از عایشه رض روایت کرده که چون صحابه بپیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم بعد وفات
غسل دادند باهم گفتند که پیغمبر علیه السلام را برهنه کنیم یا در پارچه او غسل دهیم درین باب اختلاف کردند حق تعالی
بر آنها خواب انداخت همه شان بهپنک افتادند در خواب آوازی شنیدند که پیغمبر خدا را در پارچه غسل دهند پس همه شان
برخاستند پس غسل دادند در پیرهن او و بالای قمیص میدیدند و این مسئله اگر کشف و الهام مخالف حدیث احاد یا
مخالف قیاسی باشد که جامع باشد شرائط قیاس را نباید حدیث و قیاس را ترجیح باید داد و حکم باید کرد و بخطا در کشف
و این مسئله مجمع علیه است در میان سلف و خلف چرا که قول رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم مجتی قطعی است و احتمال
کذب و نسیان در روایت ثقات ضعیف است و در کشف اولیا خطا بیشتر واقع میشود و وقتیکه در میان دو کشف اختلاف
واقع میشود پس هر کدام که شرع موید او باشد اولی است بقبول و اگر شرع از ان ساکت باشد پس صاحب هر دو کشف
اگر یک شخص است پس کشف اخیر او اولی و مقبول است چرا که صوفی دائما در ترقی است پس صاحب کشف در زمان اخیر اقرب است
بسوی خدا یتعالی و اکمل است با نبیا و اگر صاحب کشف دو کس باشند پس کشف صاحب صحو اولی است از کشف صاحب سکر

کشف

چراکہ کلام سکران بسیار احتمال غلط دارد واگر ہر دو در صحو وسکر یکسان باشند پس کسیکہ کشف او گاہی مخالف شرع نشدہ باشد از کشف آن کس بہتر است کہ نادر اکشف او مخالف شرع اُفتادہ باشد و کسی را کہ نادر اً مخالف شرع اُفتادہ باشد کشف او بہتر است از کشف کسیکہ غالباً مخالف افتادہ باشد واگر درین ہر دو برابر اند پس ترجیح کشف کسی راست کہ منزلت او قرب است بخدا تعالیٰ ایضاً وجوہ قوت کشف اند واگر ہر دو کشف در قوت برابر باشند ترجیح بکثرت اصحاب کشف است اگر یک کشف برد کس منکشف شود و دیگر کشف بر یک مرد منکشف شدہ کشف دہ کس اولیٰ و مقبول است لیکن اگر صاحب کشف مردی اقوی باشد کشف اقوی بہتر باشد از کشف جماعت حکم الہام ہم ہمچو حکم کشف است علوم مرتبہ کشفہائی مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ دریافت باید نمود کہ از سر چشمہ صحو سر زدہ و گاہی مخالف شرع نیفتادہ بلکہ بیشتر از شرع مؤید است و بعضی چنانست کہ شرع از ان ساکت است و مرتبہ او در اولیا مثل مرتبہ اولی العزم است در انبیا چنانچہ مذکور کردہ شود انشاء اللہ تعالیٰ و این ہمہ امور بر کسیکہ در کلام او بنظر انصاف بیند مخفی نمی ماند اگر کسے گوید کہ ایشان دعوی کمالات نبوت و غیر آن کردہ اند و آنکہ از بقیہ طینت نبی صلی اللہ علیہ وسلم مخلوق شدہ و آنکہ او مجدد الف ثانی است جواب دادہ شود کہ وجود این امور در فردی از امت نبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم از شرع ثابت است چنانچہ بیان کنم انشاء اللہ تعالیٰ پس بودن متصف باین کمالات ثابت شدہ بکشف و اتباع کشف مخالف شرع نیست **فائدہ** بدان اسعدک اللہ تعالیٰ کہ خرق عادات از لوازم ولایت نیست بعضی مردان اولیاء اللہ اند و مقربان درگاہ و خرق عادات از انہا ظاہر نشدہ چنانچہ از اکثر اصحاب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم خرق عادات مروی نیست حالانکہ ادنیٰ اصحاب از دیگر اولیاء اللہ افضل اند پس معلوم شد کہ فضیلت بعضی اولیاء بر بعضی بکثرت خوارق نیست چہ فضل عبارتست از کثرت ثواب و خوارق از حظوظ است (خ) خواہ بہرہ مند شدہ مناط ثواب نیست مگر عبادت و قرب الٰہی و لہذا محدثین کرامات اصحاب را در مناقب ذکر کردہ اند بلکہ کرامات را بابی (ح) جای او گفتن ۱۲ علیحدہ آوردہ اند بعد ذکر معجزات خرق عادات رجوگیان ہم میباشد ہمچنین مجدد رحمۃ اللہ علیہ فرمودہ و صاحب عوارف گفتہ کہ حق تعالیٰ بعضی مردم را خوارق میدہد و دیگر آنرا خوارق نمیدہد و آنہا افضل باشند از صاحب خوارق و خرق عادات کمتر است و در مرتبہ از ذکر قلب و تجویدہ وی و شیخ الاسلام خواجہ عبد اللہ انصاری گفتہ کہ فراست عارفان مطلق است بدریافت استعدادات طالبان (تجویدہ کردن) و مقامات اولیاء و فراست اہل ریاضت و گرسنگی مخصوص

بدریافت صور احوال اشیا که غائب از نظر اوست هرگاه که اکثر خلائق بدنیا مشغول اند و از خدا منقطع و لهای شان
بیشتر مائل است بسوی کشف احوال غائبان و این را بسیار عمده میدانند آنها با کشف اهل عرفان بحقیقه کار ندارند
و میگویند که اگر اینها از اهل الله می بودند از احوال غیب خبردار بایستی چون اینقدر خبر ندارند پس دیگر چه خواهند دریافت
همچنین منافقان هم در حق سید المرسلین میگفتند این بیفهمان باین خیالات فاسده از برکات دوستان خدا
محروم اند و نمیدانند که حق تعالی درباره دوستان خود غیرت دارد که او شانرا بغیر خود مشغول نمیکند ۵
من ندانم فاعلات فاعلات ۵ شعر میگویم بهر از آب حیات ۵ قافیه اندیشم و دلدار من ۵ گویدم مندیش جز دیدار
من ۵ حضرت محمد رضی الله تعالی عنه از پیر خود روایت کرده اند که شیخ محی الدین ابن عربی بعضی جا نوشته است
که بعضی اولیا که از آنها کرامات بسیار ظاهر شده وقت رحلت آرزو کرده اند که کاشکی از ما اینقدر کرامت ظاهر نمیشد
اگر کسی گوید که اگر خوارق شرط ولایت نباشد چگونه معلوم کرده شود که این ولی الله است حضرت مجدد رضی الله
عنه ازین سخن وجواب فرموده اند یکی آنکه معلوم کردن ولایت ولی چه ضرور است ولایت نسبتی است با خدا کسی ازین
مطلع باشد یا نباشد اکثر اولیا را الله از ولایت خود اطلاع ندارند تا بدیگران چه رسد بعد مرگ ثمره آن خواهند یافت
احتیاج بخوارق مر انبیا راست که برای دعوت خلق اند ضرور است که بر خلق نبوت خود ظاهر کنند و باثبات رسانند و اولیا
دعوت میکنند بسوی شریعت پیغمبر خود معجزه پیغمبر برای دعوت او کافی است علما و فقها بظاهر شرع دعوت
میکنند و اولیا مریدان را اول بسوی بجا آوردن ظاهر شریعت دعوت میکنند پس آنها را ذکر تعلیم میکنند و
میفرمایند که اوقات خود بیاد الهی معمور کن تا که ذکر الهی مستولی شود و غیر خدا در دل تو خطور نکند و درین دعوت
احتیاج کرامت نیست جواب دوم آنکه مرید شنید هر ساعت و هر لحظه کرامت شیخ در ذات خود بتغیر احوال خود می بیند
که دل مرده او را زنده کرده بمشاهده و مکاشفه سرفراز ساخته اند ذکر کردن مرده نزد عوام عمده کرامت زنده نمودن
روح و قلب نزد خواص معتبر است پس کرامت در نظر مرید موجود است و برای عوام درکار نیست فائده بدانکه علامت
ولی آنست که ظاهر باکمال استقامت داشته باشد بر شرع شریف که حق تعالی میفرماید اِنْ اَوْلِیَآؤُهٗۤ اِلَّا الْمُتَّقُوْنَ
یعنی نیستند اولیای خدا مگر متقیان و باطن او قسمی باشد که هرگاهی کسی را صحبت او نشیند دل خود را مائل بیند بخدا تعالی
و متوجه بسوی او یابد بغیر او و امام نووی از نبی صلی الله علیه وسلم روایت کرده که پرسیده شد از رسول خدا صلی الله

یعنی نقل کلام اهل زیغ کرده رد کرده شده ۱۲
اشعار مولانا روم
ولایت نسبتی است با خدا تعالی
علامت ولی

علیہ وسلم علامت اولیا را اللہ چیست فرمود آنکہ از دیدن آنہا خدا یاد آید و ابن ماجہ ہم ہمچنین روایت کردہ و نیز بغوی
از رسول کریم روایت کردہ کہ حق تعالی میفرماید کہ بدرستیکہ اولیاء من از بندگان آنان ہستند کہ یاد کردہ شوند
بیاد کردن من و یاد کردہ شوم بیاد کردن آنہا لیکن این دریافت را ہم فی الجملہ مناسبت میباید و منکر بودن شخص مانع
این دریافت است ۵ ہر کرا روی بہبود نبود از دیدن روی نبی سود نبود و این مرتبہ تاثیراتی است کہ در ہر ولی
میباشد و اگر در باطن او تاثیر قوی باشد بقسمی کہ جذب کند مرید را بسوی خدا تعالی و او را بمراتب قرب ساند او را
مکمل گویند چنانچہ در کمال مراتب بسیار اند در تکمیل ہم مراتب بسیار اند بعضی اولیا در کمال خود تفوق دارند
و در تکمیل آنقدر تاثیر ندارند و بعضی کمال آنقدر ندارند لیکن بجائیکہ خود رسیدہ اند دیگر آنرا ہم میتوانند رسانید
والکل من فضل اللہ تعالی مقام دوم در آداب مریدان طلب طریقت و سعی کردن برای تحصیل کمالات
باطنی واجب است چرا کہ حق تعالی میفرماید یٰاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِهٖ یعنی ای مسلمانان پرہیز کنید
از نامرضیات خدا کما ینبغی پرہیزگاری یعنی در ظاہر و باطن چیزی خلاف مرضی خدا تعالی نباشد از عقائد و اخلاق
بکمال تقوی امر بآن واجب میباشد و کمال تقوی بدون ولایت صورت نبندد چنانچہ ذکر کردہ شد رذائل نفس
از حسد و حقد و کبر و ریا و سمعہ و عجب و منت و غیر آن کہ حرمت آن از کتاب و سنت و اجماع ثابت است تا کہ زائل نشود
کمال تقوی چگونہ صورت بندد و این متعلق است بفنای نفس و ترک معاصی کہ تقوی عبارت از آنست و معبر است
بصلاح جسد کہ ثمرہ صلاح قلب است چنانچہ در حدیث مذکور شدہ و آنرا صوفیہ فنای قلب گویند و ولایت عبارت
از فنای نفس است صوفیان گفتہ اند کہ راہی کہ ما در صدد آنیم ہمگی ہفت گام است یعنی فنای لطائف خمسہ عالم امر
قلب و روح و سر و خفی و اخفی و فنای نفس و تصفیہ لطیفہ قلبیہ کہ عبارت از صلاح جسد است تقوی بکثرت نوافل
تعلق ندارد و تقوی عبارت است از اتیان واجبات و پرہیز کردن از منہیات ادای فرائض و واجبات بدون
اخلاص ہیچ اعتبار ندارد و قال اللہ تعالی فَاعْبُدِ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَّهُ الدِّیْنَ و پرہیز از منہیات بدون فنای نفس
صورت نبندد پس تحصیل کمالات ولایت از فرائض آمد لیکن چون حصول ولایت امریست وہبی مقدور نیست بتکلیف
بقدر طاقت است لہذا حق تعالی فرمود فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ پرہیز کنید از نامرضیات خدا قدر آنکہ توانید
پس حکم کردہ میشود بدانکہ بذل یعنی کوشش کردن و تبلیغ در تحصیل آن واجب است دیگر آنکہ چنانچہ ولایت را مرتب

واجب است

کمال تقوی در مرتبہ ولایت است

ولایت فنای نفس است

تعریف تقوی

غیر متناہی است چنانچہ سعدی گفتہ بیت نہ حسنش غایتی دارد نہ سعدی را سخن پایان ۱۲ بمیرد تشنہ مستسقے دریا
ہمچنان باقی ۱۲ ہمچنین تقوی ہم مراتب غیر متناہی دارد و رسول خدا فرمود صلی اللہ علیہ وسلم ان اعلمکم باللہ انا
واتقاکم باللہ انا ہر قدر مرد در مراتب قرب الٰہی ترقی میکند خوف و خشیت بروی غالب میشود و متقی تر میشود اکرمکم عند اللہ اتقاکم و چون تقوی بی نہایت آمد پس سعی در ترقی مقامات قرب و تحصیل تقوی دائما واجب گشتہ
و طلب زیادت علم باطنی از فرائض آمدہ قال اللہ تعالی وَقُلْ رَبِّ زِدْنِی عِلْمًا یعنی بگوای محمد کہ الٰہی علم من زیاد کن
و قناعت از مراتب قرب حرام است بر کامل چنانچہ حرام است بر ناقص حضرت خواجہ باقی باللہ رحمتہ اللہ علیہ
میفرمایند رباعی در راہ خدا جملہ ادب باید بود ۱۲ تا جان باقی است طلب باید بود ۱۲ دریا دریا اگر بکامت ریزند
کم باید کرد و خشک لب باید بود ۱۲ مولوی روم میفرمایند بیت ای برادر بی نہایت درگہی است ۱۲ ہر چہ بروی می رسی
بروی مایست ۱۲ حضرت خواجہ باقی باللہ میفرمایند بیت ہر جا کہ ترشح تو بینیم ۱۲ دار العطیشم تشنہ کامیم ۱۲ حضرت
موسی علیہ السلام فرمود لا ابرح حتی ابلغ مجمع البحرین او امضی حقبا یعنی ہمیشہ باشم در سفر تا کہ برسم جائیکہ
دریای شور و شیرین جمع میشوند کہ آن مکان حضرت خضر تعلیم الٰہی معلوم شدہ بود و چون موسی علیہ السلام با خضر ع
ملاقی شدند ھل اتبعک علی ان تعلمن مما علمت رشدا گفت کہ آیا متابعت کنم ترا برای آنکہ بیاموزی مرا
از انچہ خدا ترا علم دادہ است مسئلہ چون طلب کمالات باطنی از واجبات آمد پس تلاش پیر کامل مکمل ہم از ضروریات
گشتہ کہ وصول بخدا بی توسل پیر کامل مکمل بس قلیل است و بسیار نادر مولوی روم میفرمایند بیت نفس را نکشد بغیر
از ظل پیر ۱۲ دامن آن نفس کش محکم بگیر ۱۲ و طریق تلاش پیر کامل مکمل آنست کہ از درویشان اکثر ملاقات کردہ باشد
و بر کسی از آنہا انکار و عیب جوئی نکند لیکن خود بیعت نکند مگر بعد تفحص و تامل بسیار اول ملاحظہ استقامت شرع
کند ہر کرا بر شرع مستقیم نہ بیند ہرگز بوی بیعت نکند اگرچہ خرق عادات بروی او ظاہر باشد کہ احتمال نفع انجا
نادر است و احتمال ضرر قوی حق تعالی میفرماید لَا تُطِعْ مِنْهُمْ اٰثِمًا اَوْ كَفُوْرًا یعنی و فرمانبرداری مکن
گنہگار و کافر را حق تعالی اول منع از اطاعت گنہگار کرد پس از اطاعت کافر بسبب بودن بعید و ظہور بطلان
او صحبت او مسلمان را آنقدر مضر نخواہد شد کہ صحبت آثم مضر خواہد شد حق تعالی میفرماید وَلَا تُطِعْ مَنْ اَغْفَلْنَا قَلْبَهٗ
عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ اَمْرُهٗ فُرُطًا یعنی فرمانبرداری مکن کسی را کہ دل او را غافل ساختیم از یاد خود

و پیروی کرد خواهش خود را و هست کار او پیرون از اندازهٔ شرع و اتباع هوا و عطف تفسیر است بتبعیت هوا دلیل است بر غفلت قلب و فساد جسد یعنی ارتکاب معاصی دلیل است بر فساد قلب که رسول خدا فرمود اذا فسدت فسد الجسد کله پس کسیکه مستقیم الاحوال باشد و دعوی ولایت کند برای نفس خود نه آنکه نظر بکمالات پدر و جد خود مرید گیرد چنانچه رسم پیرزادگان است پس دعوی او صحیح است لیکن بر دعوی او بینه و برهان میباید ظهور خرق عادات که مقرون باتباع شرع و استقامت باشد برهان بر ولایت میتواند شد لیکن اقوی براهین همانست که از حدیث ثابت شد که در صحبت او و از دیدن او خدا یاد آید و دل از ماسوا سرد شود لیکن بر عوام الناس و اغیار دریافتن تاثیر صحبت دراول صحبت متعذر است پس باید که در مریدان او کسی را که عالم و عادل و عاقل پندارد سوال کند و احوال تاثیر شیخ پرسد حقتعالی میفرماید فاسئلوا اهل الذکر ان کنتم لا تعلمون یعنی سوال کنید از اهل علم اگر شما را علم نباشد و رسول خدا فرمود صلی الله علیه وسلم انما شفاء العی السوال یعنی نیست شفا را جاهل از مرض جهل مگر سوال کردن از علما پس اگر شخصی شهادت دهد بر تاثیر صحبت او و او عادل باشد نه بنا بر طلب جاه یا مال یا غیر آن و احتمال دروغ بروی نباشد و عاقل باشد که متهم بخطا و حمق هم نباشد او را تصدیق باید کرد و اگر چند کس اینچنین شهادت دهند زیادة تر غلبه ظن بهم رسیده باشد اگر کثرت روایات بحد تواتر رسد پس قطع بهم رسد لیکن غلبه ظن برای رجوع آوردن بخدمت مردے متقی مستقیم الاحوال کافی است چرا که در صحبت مردے متقی احتمال ضرر نیست و نفع اگرچه متیقن نیست لیکن محتمل البته است پس طلب کند نفع را اگر از انجا مقصود بدست آید فهو المراد والا جای دیگر تلاش کند **مسئله** اگر شخصی بخدمت شیخ مدتی بحسن اعتقاد بماند و در صحبت او تاثیر نیافت واجب است بروی که ترک او کند و تلاش شیخ دیگر نماید وگرنه مقصود و معبود او شیخ باشد نه خدا تعالی و این شرک است حضرت عزیزان را میتنی پیر طریقه نقشبندیه میفرمایند رباعی باهر که نشستے و نشد جمع دلت ۔ ور تو نرسید صحبت آب و گلت ۔ زنهار ز صحبتش گریزان میباش ۔ ورنه نکند روح عزیزان بحلت ۔ لیکن ازان شیخ حسن ظن دارد چه تحمل که آن شیخ کامل و مکمل باشد و ترا و نصیب آنکس نبود و همچنین اگر شیخ کامل و مکمل باشد و ازین جهان بحلت فرمود و مرید بدرجه کمال نرسید واجب است که آن مرید صحبت شیخ دیگر تلاش کند که مقصود خداست حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه فرمود که صحابه کرام بعد رسول کریم صلی الله علیه وسلم بیعت ابابکر و عمر و عثمان و علی رضی الله عنهم کردند مقصود ازین بیعت فقط

امور دنیا نبود بلکه کسب کمالات طلبی هم بود اگر کسی گوید که فیض اولیا بعد موت آنها باقیست پس طلب کردن شیخ دیگر عبث است گفته شود که فیض اولیا بعد موت آنقدر نیست که ناقص را بدرجه کمال رساند الا نادر اگر فیض بعد موت همان قسم باشد که در حیات باشد پس تمام اهل مدینه از عصر پیغمبر خدا تا این وقت برابر اصحاب باشند و نیز هیچ کس محتاج صحبت اولیا نباشد چگونه فیض مرده مثل زنده باشد که در فیض و مستفیض مناسبت شرط است و آن بعد فنا مفقود آری بعد فنا و بقا که مناسبت طلبی حاصل شود فیض از قبور توان برداشت لیکن نه آنقدر که در حیات باشد والله تعالی اعلم **مسئله** اگر ولایت شخصی ثابت شود و مرید تاثیر صحبت وی در خود نبیند واجب است بروی که صحبت او را غنیمت داند و دامن دولت او محکم گیرد و عشق و محبت او در دل خود راسخ گرداند و از جناب الهی رسوخ محبت او درخواست کند و در امتثال امر و انتهای از مناهی او کوشش بلیغ نماید و دائما در طلب رضای او باشد و هیچگاه غافل نباشد که از خود حرکتی سر نزند که موجب ناخوشی او شود که رضای او موجب رضای حق است و باعث ترقیات و ناخوشی سد باب فیض و فتوحات **مسئله** تقصیر در آداب شیخ حرام است که مانع ترقیات است حق تعالی میفرماید یَا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَکُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِیِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ کَجَهْرِ بَعْضِکُمْ لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُکُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ای مسلمانان آواز بلند کنید بر آواز نبی و سخن بلند مگوئید بحضرت وی مانند سخن بلند کردن شما در میان خود با تر سیدن از آنکه اعمال صالح شما از این بی ادبی ناچیز نشود و شما را خبر نباشد چون شیخ نائب پیغمبر است پس میان آداب بجناب او مرعی دارد چنانچه محبت پیغمبر فرض است برای همین که پیغمبر موصل است بخدا و محبت او موجب محبت خدا را و معیت او موجب است معیت خدا تعالی را همچنین محبت پیر فرض است که او به نیابت پیغمبر موصل است بخدا تعالی و محبت او **مسئله** بعضی صوفیان میگویند که مرید را ضرور است که پیر خود را بر دیگر مشایخ تفضیل دهد بعضی گفته اند که این عقیده باطل است بالبداهة وفوق کل ذی علم علیم فقیر میگوید تفضیل بر دو نوع است یکی باختیار و درین صورت معنی تفضیل آنست که پیر خود را در حق خود از دیگران انفع داند این صحیح است دوم بی اختیاری و آن از ثمرات سکر و فرط محبت است پس چون محبت کامل شد فضائل غیر محبوب در نظر محب بنسبت فضائل محبوب کمتر دیده میشود او معذور است بسبب سکر و سوء این و تاویل این سخن معنی ندارد **مسئله** مرید را بر شیخ اعتراض کردن نباید که منافی وصول فیض است دلیل آن قصه حضرت موسی و خضر است علیهما السلام که موسی چون

تفحص و تجسس از عیوب شیخ حرام است

بعضی از مشایخ سهروردی

از خضر التماس فیض کرد خضر از وی عهد گرفت بر آنکه آنچه عمل کنم بر ان اعتراض نکنی حیث قال انک لن تستطیع معی صبرا و کیف تصبر علی ما لم تحط به خبرا حتی احدث لک منه ذکرا یعنی اول خضر علیه السلام گفت که تو طاقت صبر نخواهی داشت و چگونه صبر کنی بر انچه از حکمت آن علم نداری گفت موسی انشاء الله تعالی مرا صابر خواهی یافت پس خضر علیه السلام گفت پس سوال نکنی از کرده من تا که ظاهر کنم برای تو حال پس از اعتراض موسی علیه السلام جدائی شده قال هذا فراق بینی و بینک موسی علیه السلام اعتراض بر خضر علیه السلام بنا بر ظاهر شرع کرد از حکمت آن اطلاع نداشت خضر گفت اینست جدائی میان من و میان تو **فائده** کلام در انست که شیخ صاحب استقامت و تقوی است اگر در عمری چیزی از وی ظاهر شود که مخالف شرع باشد در انصورت بر شیخ اعتراض نکنند بلکه تاویل کنند اگر تواند بر عذر محمول کنند و اگر قول باشد حمل کنند بر سکر یا بر مجاز یا بر عدم دریافت معنی و اگر البته معصیت باشد تا هم آن ولی را انکار نکنند گو که آن فعل را انکار کنند که بزرگان گفته اند القطب قد یزنی یعنی از قطب هم گاهی زنا واقع میشود ما عز رضی الله عنه از اصحاب رسول الله صلعم بود از وی بر وجه تقدیر زنا واقع شده او را حق تعالی توبه توفیق داد که خود را رجم کنانید و اگر شخصی است که شعار او فسق است پس او البته ولی نیست پس تاویل قول و فعل او ضرور نیست **مسئله** چنانچه تفریط و تقصیر در آداب مشایخ حرام است افراط آنهم بدتر است که تفریط لازم آید در جناب الهی از وی نصاری در تعظیم عیسی علیه السلام افراط کردند پسر خدا گفتند از و تفریط در آداب حق تعالی لازم آمد و رافضی در تعظیم علی مرتضی رضی الله عنه افراط کردند بعضی گفتند که خدا تعالی در وی حلول کرده و بعضی گفتند که وحی بسوی وی آمده و بعضی بهتر از خلفای ثلاثه گفتند تفریط در آداب خدا تعالی یا رسول خدا یا خلفای ثلاثه لازم آمده **مسئله** اولیا را علم غیب نباشد مگر از مغیبات بطریق خرق عادات بکشف یا الهام آنها را علم دهند و علم غیب مر اولیا را گفتن کفر است قال الله تعالی قل لا اقول لکم عندی خزائن الله و لا اعلم الغیب یعنی بگوای محمد صلی الله علیه وسلم نمیگویم من شما را که نزد من خزانه رحمت خدا است هر کرا خواهم بدهم و نمیگویم که من علم غیب دارم و قال الله تعالی و لا یحیطون بشیء من علمه الا بما شاء

یعنی انبیاء و ملائکه احاطه نمیکنند چیزی از علم خدا مگر انچه خدا خواهد و آنها را بدان علم دهد و دیگر آیات شاهد این مدعاست **مسئله** اگر کسی گوید که خدا و رسول برین عمل گواه اند کافر شود اولیا قادر نیستند بر ایجاد معدوم یا اعدام موجود پس نسبت کردن ایجاد و اعدام و اعطاء رزق یا اولاد و دفع بلاء و مرض بغیر آن بسوی شان کفر است قل لا املك لنفسی نفعا و لا ضرا الا ما شاء الله یعنی بگو ای محمد صلی الله علیه وسلم مالک نیستم من برای خویشتن نفع را و نه ضرر را مگر انچه خدا خواهد **مسئله** عبادت مر غیر خدا را جائز نیست و نه مدد و رخواستن از غیر حق ایاك نعبد و ایاك نستعین یعنی حق تعالی تعلیم کرد مر بندگان را که بگویند خاص ترا عبادت میکنیم یا الٰهی و خاص از تو مدد میخواهیم بر عبادت و بر هر چیز ایاك برای حصر است پس نذر کردن برای اولیا جائز نیست که نذر عبادت است و اگر کسی نذر کرد وفای نذر نکند که احتراز از معصیت بقدر امکان واجب است و گرد قبور گردیدن جائز نیست که طواف بیت الله حکم نماز دارد و قال رسول الله صلی الله علیه وسلم طواف البیت صلوة یعنی طواف بیت الله حکم نماز دارد۔

مسئله دعا از اولیا، مردگان یا زندگان و از انبیا جائز نیست رسول خدا فرمود صلی الله علیه وسلم الدعاء هو العبادة یعنی دعا خواستن از خدا عبادت است پس ازین آیت خواند و قال ربکم ادعونی استجب لکم ان الذین یستکبرون عن عبادتی سیدخلون جهنم داخرین حق تعالی میفرماید دعا کنید از من قبول کنم من برای شما دعا را بدرستی که کسانی که تکبر میکنند از عبادت من قریب است که داخل خواهند شد در جهنم ذلیل و خوار **مسئله** انچه جهال میگویند یا شیخ عبد القادر جیلانی شیئاً لله یا خواجه شمس الدین پانی پتی شیئاً لله جائز نیست شرک و کفر است و اگر یا الٰهی بحرمت خواجه شمس الدین پانی پتی حاجت من روا کن گوید مضائقه ندارد حق تعالی میفرماید و الذین یدعون من دون الله عبادا امثالکم یعنی از کسانیکه شما دعا میخواهید سوای خدا آنها بندگانند مانند شما آنها را چه قدرت است که حاجت کسی برآرند و اگر کسی گوید که این در حق کفار است که بتان را یاد میکردند گفته شود که لفظ دون الله عام است و لفظ عبادت نه خصوص محل و انچه در حدیث آمده ذکر الانبیاء من العبادة و ذکر الصالحین کفارة و ذکر الموت صدقة و ذکر القبر یقرب من الجنة یعنی ذکر کردن انبیا عبادت است و ذکر کردن صالحان یعنی اولیا

کفارہ گناہان است و ذکر کردن موت صدقہ است و ذکر کردن قبر از بہشت نزدیک می کند رواہ صاحب مسند الفردوس
بسند ضعیف عن معاذ و ذکر علی عبادۃ یعنی ذکر علی مرتضیٰ عبادت است رواہ صاحب مسند الفردوس
عن عایشہ رض بسند ضعیف مراد ازین ذکر ذکر کردن علو مرتبہ شان و ذکر احوال و اخلاق و سیرت شان است
تا مردم محبت ایشان در دل نشانند کہ ثمرہ محبت خدا است و باحوال و اخلاق و سیرت اقتدا کنند و از مخالفت
اوضاع شان اجتناب نمایند مگر آنکہ ذکر محمد صلی اللہ علیہ وسلم با ذکر حقتعالیٰ در آذان و اقامت و تشہد مانند
آن عبادت است بقولہ تعالیٰ و رفعنا لک ذکرک یعنی بلند کردیم ما برای تو ای محمد ذکر تو در کلمہ
و اذان و تشہد نام تو با نام ما می آید نہ ذکر غیر او باد پس اگر لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ گوید و با وی ضم کند
علی ولی اللہ یا ابو بکر ولی اللہ تقریر کردہ شود و ذکر محمد صلی اللہ علیہ وسلم ہم بر وجہی کہ در شرع وارد نشدہ
است چنانچہ کسی بطور وظیفہ یا محمدا یا محمدا یا محمد گفتہ باشد روا نباشد **مسئلہ** ولی ہیچ گاہ بدرجہ ادنیٰ از
انبیا نرسد باین مسئلہ اجماع منعقد شدہ است پس قول بدانکہ ولایت افضل است از نبوت شرعا باطل
است و تاویل آن کہ ولایت نبی افضل است از نبوت باطل است کشفا **مسئلہ** ہیچ ولی بمرتبہ نبی نمیرسد
و تکالیف شرعی از و ساقط نشود مگر مجذوب کہ عدیم العقل بود کہ عقل و بلوغ شرط تکلیف است و تکالیف
شرعی از انبیا ہم ساقط نمی شود بلکہ کثرت تکالیف دلیل شرف است تبلیغ احکام بر انبیا واجب است نماز
تہجد بر نبی صلی اللہ علیہ وسلم بروایتی واجب بود و نماز ضحیٰ و سنت فجر ہم بروایتی واجب بود **مسئلہ**
عصمت خاصہ انبیا است در اولیا گفتن کفر است و عصمت در اصطلاح عبارت است از آنکہ ممکن نباشد
از وی صدور صغیرہ و کبیرہ عمدا و خطا و اختلال عقل و غفلت در خواب و بیداری و ہر یان و سکر و این در انبیا
ضرور است تا در وی محل اشتباہ نباشد و در غیر انبیا گفتن مخالف اجماع است **مسئلہ** صحابہ از اولیا
امت افضل اند حقتعالیٰ در حق آنہا فرمودہ کنتم خیر امۃ اخرجت للناس رسول خدا صلی اللہ
علیہ وسلم فرمودہ خیر القرون قرنی ثم الذین یلونہم و اجماع منعقد شدہ بر آنکہ الصحابۃ کلہم
عدول عبد اللہ بن مبارک از تابعین است میگوید الغبار الذی دخل انف فرس معاویۃ
خیر من اویس القرنی و عمر الوانی **مسئلہ** قبور اولیا بلند کردن و گنبد بران ساختن و عرس و امثال

[illegible] افضلیت ولایت از نبوت باطل است اولیا معصوم نیستند تکفیر کفر است

آن و چراغان کردن همه بدعت است بعضی ازان حرام است و بعضی مکروه پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم بر شمع افروزان نزد قبر و سجده کنندگان لعنت گفته و فرموده که قبر مرا عید و مسجد نکنید و مسجد نیکنید و روز عید برای مجمع روزی در سال مقرر کرده شده رسول کریم علی رضی الله عنه را فرستاد که قبور مشرفه را برابر کند و هر جا که تصویر بیند او را محو کند **مسئله** سنت آنست که بگوید السلام علیکم اهل الدیار من المومنین والمسلمین وانا انشاء الله بکم لاحقون نسال الله لنا ولکم العافیة یعنی وقت زیارت **مسئله** در زیارت پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم و اولیاء کرام مستحب است که طهارت کامله باشد و متصل رو بر پیغمبر خدا و اتباع او گفته باشد و کل صالح از نماز یا روزه یا صدقه که پیشتر ازان بخلوص نیت لله کرده باشد ثواب آن بگذارد و دل خود حاضر دارد و بخشوع و تضرع باشد و از جناب الهی محبت آنها و اتباع سنت آنها طلب کند و اگر صاحب نسبت باشد خود را خالی کرده بطلب فیض از صاحب قبر منتظر مراقب بنشیند و در خواندن قرآن نزد قبور اختلاف است لیکن صحیح آنست که جائز است **مقام سوم** در آداب کاملان و مرشدان **فصل** کاملان را هم طلب مزید لازم است قناعت در طلب قرب خدا تعالی هیچگاه نشاید از جناب الهی سوال کند چنانچه رسول خدا صلی الله علیه وسلم میگفت رب زدنی علما یعنی ای پروردگار زیاد کن مرا علم و در مجاهده قصور و فتور نکند که تا جان باقیست مجاهده باقیست حق تعالی میفرماید واعبد ربک حتی یاتیک الیقین یعنی عبادت کن ای محمد پروردگار خود را تا که آید ترا موت رسول خدا صلی الله علیه وسلم قیام لیل میکرد تا که هر دو پای مبارک او ورم میکرد مردم میگفتند یا رسول الله قد غفر الله لک ما تقدم من ذنبک وما تاخر یعنی بدرستیکه بخشید ترا خدا گناهان ترا اولین و آخرین مراد از گناه ترک اولی است فرمود او لا اکون عبدا شکورا یعنی ایا نباشم من بنده کمال شکر کننده **مسئله** کامل اگر کسی کامل تر از خود بیند باید که از وی اخذ فیض کند بلکه اگر در کمتر از خود خصوصیتی از فضیلتی بیند باید که آنهم طلب کند چنانچه موسی علیه السلام از خضر کرد رسول الله صلی الله علیه وسلم است او را و دعا موخت اللهم صل علی محمد وعلی ال محمد کما صلیت علی ابراهیم وعلی ال ابراهیم یعنی الهی رحمت بفرست بر محمد و بر آل محمد او چنانچه رحمت فرستادی بر ابراهیم و آل او حضرت مجدد رضی الله عنه میفرمایند که سبد تعیین

محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم محبوبیت صرفہ است و سید تعین ابراہیم علیہ السلام خلت کہ زینہ پایہ تعین
محمدیست صاحب ولایت محمدی را ولایت ابراہیمی ضرور است کہ زینہ پایہ وی است لیکن چون محبوبیت
صرفہ میخواہد کہ محبوب بر زینہ پایہ توقف ننماید و در مقام خلت ہم فضیلے عظیم است گو کہ زینہ پایہ از محبوبیت
صرفہ است رب العالمین خواست کہ تفضیل مقام خلت ہم بعضی پیروان محمد و اتباع او کسب کنند تا آن
منصب عالی زیر نگین آن سرور محبوبان باشند فان العبد وما فی یدہ املاک لمولاہ یعنی غلام و آنچہ
در دست اوست ملک خداوند اوست حق تعالی بعد ہزار سال این دعا استجاب گردانید و حضرت
مجدد را کہ یکی از اتباع آن سرور است بدولت متابعت آن سرور علیہ السلام باین سرفراز کردہ نافہمان
بر سخن آنحضرت اعتراض میکنند بیت گر نہ بیند بروز شپرہ چشم چشمہ آفتاب را چہ گناہ و ترمذی و ابن
ماجہ از ابی ہریرہ روایت میکند کہ فرمود رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کلمۃ الحکمۃ ضالۃ المومن
فحیث وجدہا فہو احق بہا یعنی سخن دین گم کردہ مومن است ہر جا کہ یابد پس وی لائق تر است بگرفتن
آن مسئلہ اولیاء کامل کہ قدرت ارشاد و تکمیل داشتہ باشند آنہا را باید کہ بر مردم فائدہ عرض کنند
تا مردم از آنہا طلب فیض کنند و از طعن و انکار مردم باک ندارند رسول خدا فرمود لا یزال من امتی
امۃ قائمۃ بامر اللہ لا یضرہم من خذلہم ولا من خالفہم یعنی ہمیشہ باشد از امت من جماعتی ایستادہ بکار
خدا یعنی برای ہدایت خلق و ترویج دین و ضرر نکند اگر کسی مددگاری شان نکند یا مخالفت شان کند دعوت
خلق بسوی حق سنت انبیاست و اولیا بہ نیابت انبیا این کار میکنند این منصب عظمی را برای انکار سفیہان
ترک ندہند حق تعالی میفرماید فان کذبوک فقد کذب رسل من قبلک جاؤا بالبینات والزبر
والکتاب المنیر یعنی اگر تکذیب کنند ترا مردم پس غم مخور بدرستیکہ تکذیب کردہ شدہ اند رسولان
پیش از تو حالانکہ آوردہ بودند شواہد النبوت معجزات کتاب ہای روشنی بخش حدیث فضل العالم علی
العابد کفضلی علی ادناکم ان اللہ وملائکتہ واہل السموات والارض حتی النملۃ فی جحرہا
وحتی الحوت فی الماء یصلون علی معلم الناس الخیر رواہ الترمذی عن ابی امامۃ الباہلی
یعنی فضیلت عالم بر عابد مثل فضیلت من است بر ادنای شما خدا یتعالی و فرشتگان و اہل آسمان و زمین

تا سورچه وماهی برآموزنده خیر ورود بیفرستند **مسئله** هرکه دعوی ولایت وارشاد بدروغ کند برای طلب جاه وریاست ومال پس او خلیفه شیطان است مثل مسیلمه کذاب ومن اظلم ممن افتری علی الله کذبا او قال اوحی الی ولم یوح الیه شیء ومن قال سانزل مثل ما انزل الله ونیست ظالمتر از کسی که بر خدا تعالی دروغ گوید یا گوید که وحی میشود بسوی من حالانکه نشده باشد یا گوید که نازل خواهم کرد مانند انچه خدا نازل ساخته که او مثل شیطان از راه خدا باز میدارد ونعوذ بالله منها **مسئله** اولیا را جائز است که اظهار نمایند انعام حق تعالی که در حق آنها شده ومرتبه ودرجه قرب الهی که بفضل خود حق تعالی بانها عطا فرموده چنانچه قصائد غوث الثقلین ومکاتیب حضرت مجدد الف ثانی وتصانیف شیخ اکبر ازان معلوم است چرا که حق تعالی میفرماید واما بنعمت ربک فحدث یعنی بنعمت پروردگار خود سخن بگو رسول کریم صلی الله علیه وسلم فرموده ان الحدیث بالنعمة شکر یعنی سخن گفتن بنعمت شکر نعمت است وبهتر زیاده کرده وترکه کفر یعنی سخن گفتن از نعمت خدا شکر است وترک آن کفران نعمت است وابن جریر در تفسیر از ابی بسره غفاری روایت کرد که مسلمانان یعنی صحابه میدانستند که شکر نعمت آنست که از انها اظهار نماید چرا که حق تعالی میفرماید لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ یعنی اگر شکر خواهید کرد نعمت زیاده خواهم کرد واگر کفران نعمت خواهید کرد هر آئنه عذاب من شدید است حق تعالی بر کفران نعمت عذاب شدید گفته ودیلمی در فردوس وابو نعیم در حلیه روایت کرده که عمر بن الخطاب رض بر منبر برآمد وگفت اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي صَيَّرَنِي لَيْسَ فَوْقِي أَحَدٌ یعنی حمد مر خدایرا است که مرا چنان کرد که کسی بالاتر از من نیست پستر از منبر فرود آمد مردم از وجه این سخن پرسیدند گفت نگفته ام مگر برای شکر نعمت ابن ابی حاتم از ابراهیم روایت کرد که حسن بن علی رضی الله تعالی عنهما ملاقات کردم پس مصافحه نمودم واز وی تفسیر اَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ پرسیدم فرمود که اگر مرد مسلمان عمل صالح کند خبر دهد از ان مردم خانه خود را ودرین باب احادیث واقوال صحابه وسلف صالح بسیار است اگر گفته شود که حق تعالی از تزکیه نفس خود تعاخر منع فرموده وگفت لَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ یعنی نفس خود را پاکی یاد مکنید جواب داده شود که تزکیه نفس واظهار نعمت در صورت باهم التباس دارند لیکن در حقیقت مغایرند اگر کمالات انفس خود نسبت

کند و نسبت آن بخالق فراموش نماید آن تزکیه نفس است و تکبر است ندسوم و اگر از نسبت بخدا تعالی
کند و خود را فی نفسه مستحق شمرد و انصاف خود بوجه عاریت بحول و قوت الهی بداند کمالات و الفته شکر
الهی بجا آرد و از اظهار نعمت گویند انعنی هرچند در نظر عوام التباس دارد لیکن نزد خدا التباس ندارد
وَاللّٰهُ یَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ حق تعالی میداند مفسد را جدا از مصلح از اولیاء الله که از رذایل نفس
پاک اند متصور نیست مگر اظهار نعمت پس این امر اگر از اتقیا بظهور آید اعتراض بر و نشاید که حسن ظن مامور
به است لیکن مرید را باید که از مکر نفس ایمن نباشد و کمالات خود را در خیال نیارد و نفس خود را همیشه متهم
دارد و چون بمرتبه تکمیل رسد و بشهادت اکابر و الهامات متواتر ملهم شود آنزمان اظهار کند تا مردم منتفع
او دریافته از و استفاده نمایند و مشتاق آن کمالات شوند

فصل و انچه شیخ را با مرید سلوک باید کرد **مسئله** باید که شیخ حریص باشد بر افشای طریقه و مهربان
و رحیم باشد بر مریدان که این صفات رسول کریم اند علیه الصلوة والسلام قال الله تعالی لَقَدْ جَاءَكُمْ
رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُم بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ هر آینه آمد شما را
رسول از جنس شما دشوار است بروی رنجانیدن شما حریص است بر هدایت شما بر مسلمانان کمال مهربان
است و ترش رو نباشد و مریدان را زجر نکند مگر بحق اسلام و نصیحت بنرمی و شفقت کند و عنف و سخت
گوئی نکند که رسول کریم همچنین میکرد و از تقصیرات شان اگر در بارهٔ خود بیند عفو کند قال الله تعالی
وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا یعنی باید که عفو کند و از تقصیرات شان در گذرد و قال الله تعالی فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللّٰهِ
لِنتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ
وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ یعنی پس بسبب رحمت خدا که بر تست نرم هستی تو برای آنها و اگر با آنها می بودی
تو ترش رو و سخت دل هر آینه پراگنده میشدند از گرد تو پس عفو کن تقصیرات شان و از خدا طلب مغفرت
کن برای آنها و مشورت کن با آنها در کارها و دور کردن طالبان خدا برای رضا مندی خلق حرام است
قال الله تعالی وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم یعنی دور مکن کسانی را که یاد خدا میکنند صبح و
شام الی قوله تعالی فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ یعنی اگر دور خواهی کرد از ظالمان باشی و از مشرکان

سفعت مالی یا بدنی را متوقع نباشد چرا که ارشاد عبادت است و اخذ اجرت بر عبادت جائز نیست
قال اللہ تعالیٰ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا یعنی مگردان چشمان خود را از ما
در حالتیکه اراده زینت حیات دنیا داشته باشی و در رهنمائی نیت اجرت مکن مگر بر خدا قُلْ لَا أَسْئَلُكُمْ
عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ یعنی بگوای محمد نمیخواهم از شما اجرت جز این نیست که اجرت
من بر خدا تعالیٰ است رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم را بایذای خلق صبر میفرمودند و میفرمودند رحم
اللہ تعالیٰ اخی موسیٰ لقد اوذی اکثر من هذا فصبر یعنی رحم کند خدا تعالیٰ برادر من موسیٰ
را که ایذا کرده شد بیشتر ازین و صبر کرد حضرت ایشان شهید رضی اللہ عنہ از پیر بزرگوار حضرت سید
نور محمد بداونی رضی اللہ عنہ نقل کردند که شخصی خود را از مریدان آنحضرت میگفت روزی آن مرد از
راه شقاوت بجناب آنحضرت سخت بی ادبی کرد و بسیار ناسزا گفت در جوابش هیچ نگفتند روز دیگر آن
مرد آمد تا از انحضرت توجه گیرد و استفاده نماید خواستم که او را بسزا رسانم آنحضرت مرا منع فرمودند و
بران مرد متوجه شدند بقسمی که دیگر مخلصان را توجه فرمودند درباره او نیز توجه فرمودند فقیر ازین معنی
بسیار تنگدل شد و از سبب برابر ساختن او با سائر مخلصان از انجناب التماس نمودم آنجناب
فرمودند که ای مرزا صاحب اگر من او را زجر و عنف میکردم و توجه نمیدادم حق تعالیٰ از من می پرسید که
من در سینهٔ تو نوری و دیعت کرده بودم دیگی از بندگان من طالب آن نور آمده تو چرا محرومش داشتی
در آنوقت چگونه میگفتم که الٰهی این مرا دشنام داده بود لهذا او را محروم داشتم و این جواب مقبول می
افتاد چندگاه ساکت ماندم با تنگدلی بعد چندی آنجناب فرمودند که ای بابا اگرچه من او را مانند
مخلصان توجه دادم لیکن حق تعالیٰ مخلص را با منافق کے برابر میکند وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ
الْمُصْلِحِ حقیقت کار بدست خداست فیض نمیرسد مگر بدوستان مخلص منوط باین قصه بدان ماند که جناب
عبد اللہ بن ابی بن سلول منافق را که بارها در جناب آنحضرت علیہ السلام بی ادبی کرده بود پسرش
که مومن مخلص بود بجناب آنحضرت بالتجا آورد تا انحضرت بر بروی نماز خوانند و استغفار نمایند
آنحضرت برای نماز استادند عمر بن خطاب رضی اللہ عنہ مانع آمد و عرض کرد که یا رسول اللہ این همان

کس ست که فلان روز چنین گفته و فلان روز چنین گفته و حقتعالی فرموده است ان تستغفر لهم سبعین مرة فلن یغفر الله لهم یعنی اگر طلب مغفرت خواهی کرد برای منافقان هفتاد بار هرگز نخواهد بخشید خدا آنها را آنحضرت صلی الله علیه وسلم قول عمر نشنیدند و فرمودند که من زیاده تر از هفتاد بار برای او استغفار خواهم کرد آخر الامر آنحضرت نماز جنازه خواندند و استغفار در حق آن منافق حقتعالی قبول نکرد و آیت نازل شد ولا تصل علی احد منهم مات ابدا ولا تقم علی قبره یعنی نماز مخوان بر کسی از منافقان گاهی و استاده مشو بر قبر او آیت دیگر نازل شد استغفر لهم او لا تستغفر لهم ان تستغفر لهم یعنی استغفار کن یا مکن برای منافقان هرگز نخواهد بخشید خدا تعالی آنها را بعد از آن باز آنحضرت بر جنازهٔ کسی از منافقان نماز نخواندند **مسئله** صاحب مسند ارشاد را باید که خود را باوقار دارد و دروازهٔ بازی و اختلاط نکشاید چه اگر شوکت او از نظر مریدان کم شود دروازهٔ فیض آنها مسدود گردد و در حق رسول خدا صلی الله علیه وسلم مروی ست که ومن یراه عن بعید هابه ومن یراه عن قریب احبه یعنی هر که آنحضرت را می دید از دور بر وی هیبت و رعب آنحضرت می افتاد و بعد از آن محبت در دل او قرار میگرفت **مسئله** و نیز بعضی مریدان را بر بعضی ترجیح ندهد مگر کسی را که طلب خدا تعالی زیاده داشته باشد ابن ام مکتوم نابینا از اصحاب کرام بود روزی نزد آنحضرت آمد و گفت یا رسول الله مرا بیاموز آنچه حق تعالی ترا علم داده است در آن وقت رئیسان قریش نزد آنحضرت نشسته بودند آنحضرت علیه السلام بترغیب و ترهیب دعوت آنها بسوی خدا مشغول بودند آنحضرت جواب ابن ام مکتوم هیچ نفرمودند چون آن مرد نابینا بود بار بار آواز کرد آنحضرت سخن او را نشنیدند و حکمت در مشغولی بر رئیسان قریش آن بود که اگر آنها ایمان می آوردند جماعت کثیر مشرف باسلام می شدند و ابن ام مکتوم مرد مخلص بود در تعلیم او اگر دیر میشد ضرری نداشت لهذا عتاب مد عبس وتولی ان جاءه الاعمی یعنی ترشروی کرد و روگردانی نمود وقتیکه آمد نزد او نابینا چنین آیت نازل شد که هر که در طلب خدا محکم تر باشد در تعلیم او باید کوشید حق تعالی داود علیه السلام را گفت یا داود اذا رأیتنی طالبا فکن له خادما وقتیکه مرا طالب من پس تو خادم او باش **مسئله** و نیز صاحب ارشاد را میباید

که حرکتی نکند که سبب بی اعتقادی خلق الله باشد چنانچه فرقه ملامتیه آنرا تجویز کرده اند که این معنی در کار خلق
ارشاد مخل باشد و لهذا صوفیه را گفته اند کبر ریاء الکاملین خیر من اخلاص المریدین منصب ارشاد
منصبی عالی است نیابت رسول صلی الله علیه وسلم است حق تعالی میفرماید انا ارسلناک شاهدا
ومبشرا ونذیرا وداعیا الی الله باذنه وسراجا منیرا بدرستیکه ترا فرستادیم ما تا شاهد باشی
بر اعمال امت و خوشخبری دهی نکوکاران را و ترسانی از دوزخ بدکاران را و رهنمائی بسوی خدا باذن
او و باشی چراغ روشنی بخش ثواب ارشاد از ثواب جمیع عبادات زائد است دارمی از حسن بصری روایت
کرده که رسول خدا علیه السلام را پرسیدند از حال دو مرد که در بنی اسرائیل بودند یکی عالم بود که نماز نکوتر
میخواند و باز در تعلیم خلق مشغول می بود دوم همیشه تمام شب قیام میکرد و در روز همیشه روزه میداشت
رسول خدا صلی الله علیه وسلم فرمود که فضل آن عالم بر آن عابد مانند فضیلت منست بر ادنای شما۔

مقام چهارم در اسباب قرب الهی و ترقی در آن بدانکه علت موجب قرب الهی جذب یعنی کشش خداست
بندهٔ خود را بسوی خود این جذب گاهی بی توسط امری باشد و آنرا اجتبا گویند و اکثر بتوسط امری باشد
و آن متوسط دو چیز است بحکم استقراء یکی عبادت دوم صحبت انسان کامل پس جذب الهی که بتوسط
عبادت باشد آنرا ثمرهٔ عبادت گویند و آنچه بتوسط صحبت باشد آنرا تاثیر شیخ نامند این کلام در علت
فاعلی است و علت قابلی استعداد است که حق تعالی در انسان ودیعت کرده است که در کلام مجید
از آن خبر میدهد فطرة الله التی فطر الناس علیها یعنی پیدا کردن خداست که حق تعالی بر آن
قابلیت انسان را پیدا کرده و در حدیث آمده ما من مولود الا وقد یولد علی الفطرة ثم ابواه
یهودانه او ینصرانه او یمجسانه یعنی نیست هیچ بچه که پیدا شده مگر آنکه پیدا میشود بر اهلیت اسلام
پس او را در و پدرش او را یهودی یا نصرانی یا مجوسی میکنند و استعدادات انسانی متفاوت اند رسول الله
فرمود صلی الله علیه وآله وسلم الناس معادن کمعادن الذهب والفضة یعنی جنس انسان کان است
مثل کان های زر و نقره از جای زر می یابد و از جای نقره و از جای آهن و مانند آن و موانع قرب
الهی رذائل نفس اند و جنس عناصر و غفلت لطائف عالم امر و هر یک از عبادت و صحبت انسان کامل چنانچه

لہ
بیدار کاران ۱۲ است
از اخلاص مریدان ۱۲

علت اند برای حصول قرب همچنین هر سه چیز علت اند برای دفع موانع۔

فصل در سیر آفاقی و انفسی ازین بیان واضح شد که ناقصان را برای تحصیل کمال از دو چیز چاره نیست یکی کسب که عبارت است از عبادات و ریاضت موافق تجویز شیخ کامل کمل که رفع موانع کند و تزکیه نفس و عناصر و تصفیه لطائف عالم امر کند که بمصاحبت لطائف عالم خلق ظلمانی شده اند و خود را و خالق خود را فراموش کرده اند دوم جذب شیخ کامل کمل که عطای نسبت و قرب الهی نماید و از حضیض ارواح رساند و اولیا اکثر طریق سلوک را بر جذب مقدم دارند نظر برآنکه رفع موانع را مقدم و اسند از تحصیل مقاصد پس مرید را امر کنند باذکار و ریاضت نفس و تصرف خود را و امداد او متوجه دارند تا که لطائف عالم امر مزکی و مصفی شوند و نفس با خلاق مرضیه از توبه و انابت و زهد و توکل و صبر و رضا و سائر مقامات عشره متصف شود پس سالک مستعد قرب الهی شود آنگاه شیخ او را جذب کند بسوی خدا یتعالی و قرب الهی عطا فرماید و این سالک را سالک مجذوب گویند و این سیر را سیر آفاقی نامند چرا که این بزرگان تزکیه عناصر و نفس و لطائف عالم امر حکم نکنند تا که در عالم مثال خارج از نفس خود ملاحظه نکنند و هر یک لطیفه را نوری است تا ان نور ظاهر نشود حکم بصفائی آن لطیفه نکنند قلب را نور زرد و روح را نور سرخ و سر را نور سیاه و خفی را نور سفید و اخفی را نور سبز میگویند چون این سیر بسیار و دور و دراز است و مشقت بسیار دارد و گاه باشد که صوفی در اثنا سلوک بمیرد و از مقصود ناکام رود لهذا حق تعالی حضرت خواجه نقشبند را تقدیم جذب بر سلوک الهام فرموده مرید را اول توجه القاء ذکر در لطائف عالم امر میکنند تا قلب و روح و سر و خفی و اخفی در اصول خود فانی و مستهلک شوند و این سیر را سیر انفسی گویند و در ضمن این سیر انفسی اکثر سیر آفاقی نیز حاصل شود چرا که از لطائف عالم امر ظلمتها و کدورتها هم برطرف شود و قرب هم حاصل شود بعد ازان برای تزکیه نفس و قالب مرید را بریاضت امر میکنند پس مرید را بریاضت و امداد توجهات شیخ تزکیه نفس و عناصر هم حاصل شود و این سالک را مجذوب سالک گویند و این سیر را اندراج النهایت فی البدایت گویند که جذب آخر کار بود و ابتدا مندرج شد و چون بعد فنای لطائف عالم امر ریاضت کرده شد و صولت و شدت نفس از مجاورت لطائف عالم امر گم شد و ریاضت بروی آسان گشت و ثواب عبادات بعد

اندراج النهایت فی البدایت

فنای لطائف زیادہ شد از بخبات این سیر اسہل و اسرع شدہ و اگر مرید درین سیر پیش از کمال بمیرد محروم مطلق نخواہد بود کہ ذکر قلب و اوّل صحبت بدست آمدہ واللہ اعلم۔

فصل در برکات عبادات بدانکہ از عبادات کامل قرب الٰہی تعبیی ترقی پذیرد کہ معتبر باشد و از عبادات ناقص قرب حاصل شود لیکن غیر معتد بہ چرا کہ ثواب عبادات ناقصان کمتر است از ثواب عبادات کاملان چرا کہ بالا گذشتہ کہ عبادت ہمہ عالمیان بمنزلہ ظل است مر عبادت ولی را پس ہمچنین فرق است در برکات عبادات شان مشایخ گفتہ اند کہ از عبادت ناقص آنقدر قرب حاصل میشود کہ اگر بالفرض شخصی پنجاہ ہزار سال عبادت کند تا بدرجہ ادنی اولیا برسد و مرتبہ ولایت یابد قولہ تعالے تَعْرُجُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوْحُ اِلَيْهِ فِيْ يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهٗ خَمْسِيْنَ اَلْفَ سَنَةٍ یعنی بالا میرود ملائکہ و جبرئیل بسوی حق در روزیکہ مقدار آن پنجاہ ہزار سال است گویا کنایہ از انست و چون تمام عمر دنیا ہم آنقدر نباشد پس حصول ولایت بمجرد ریاضت و مجاہدہ متصور نیست مولوی روم میفرماید بیت

سیر ناید ہر شبی یکروزہ راہ ۔۔۔ سیر عارف ہر دمی تا تخت شاہ ۔۔۔ پس باید دانست کہ مشایخ کہ مرید را بریاضت و مجاہدہ امر میفرمایند مقصود ازان تصفیہ عناصر است و تزکیہ نفس نہ حصول قرب بلکہ تصفیہ و تزکیہ ہم بمجرد عبادت نمیشود تا کہ تاثیر صحبت مشایخ بادی یار نمیشود **مسئلہ** بعضی اکابر چنان میگویند کہ ہر عبادت کہ در آن محنت و مشقت بسیار باشد آن عبادت برای ازالہ رذائل نفس تاثیر تمام دارد لہذا ذکر جہر و ادعیہ و خلوت و مانوس امثال آن اختراع کردہ اند و این سخن ازان مستنبط میشود کہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ خِصَاءُ اُمَّتِيْ الصِّيَامُ یعنی خصی شدن امت من روزہ داشتن است یعنی ہر کرا شہوت غالب باشد از روزہ داشتن دفع کند چون در روزہ مشقت است لہذا رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم برای دفع قوت شہوانی تجویز فرمودند نہ نماز و حضرت خواجہ عالیشان خواجہ بہاء الدین نقشبند رضی اللہ عنہ و امثال شان حکم کردہ اند بدانکہ ہر عبادت کہ موافق سنت است آن عبادت مفید تر است برای ازالہ رذائل نفس و تصفیہ عناصر و حصول قرب الٰہی لہذا از بدعت حسنہ مثل بدعت قبیحہ اجتناب میکنند کہ رسول اللہ فرمودہ صلی اللہ علیہ وسلم کُلُّ مُحْدَثَةٍ

بِدْعَةٍ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ پس نتیجه این حدیث آنست که كُلُّ حَدَثٍ ضَلَالَةٌ بدیهی است
که لَا شَيْءَ مِنَ الضَّلَالَةِ بِهِدَايَةٍ فَلَا شَيْءَ مِنَ الْمُحْدَثِ بِهِدَايَةٍ نیز در حدیث آمده اِنَّ
الْقَوْلَ لَا يُقْبَلُ مَالَمْ يُعْمَلْ بِهِ وَكِلَاهُمَا لَا تُقْبَلَانِ مِنْ بِدُوْنِ النِّيَّةِ وَالْقَوْلُ وَالْعَمَلُ
وَالنِّيَّةُ لَا تُقْبَلُ مَالَمْ تُوَافِقِ السُّنَّةَ یعنی سخن مقبول نیست بدون عمل کردن و هر دو مقبول نیستند بدون
نیت و هر سه مقبول نیستند تا که موافق سنت نباشند و چون اعمال غیر مطابق سنت مقبول نباشد ثواب
بران مترتب نشود اگر مشقت را بر حصول قرب و دفع رذائل مدخلیت بودی رسول کریم صلعم از ان منع
نفرمودی ابو داود از انس ابن مالک روایت کرده وَلَا تُشَدِّدُوْا عَلٰى اَنْفُسِكُمْ فَاِنَّ قَوْمًا شَدَّدُوْا
عَلٰى اَنْفُسِهِمْ فَشَدَّدَ اللّٰهُ عَلٰى اَنْفُسِهِمْ فَتِلْكَ بَقَايَاهُمْ فِي الصَّوَامِعِ وَالْبِيَعِ رُهْبَانِيَّةً
اِبْتَدَعُوْهَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ یعنی سخت مگیرید بر نفسهای خود بدرستیکه قومی سخت گرفتند بر نفوس خود پس حق تعالے
بر انها سخت گرفت این باقی ماندگان آن قوم اند در صومعه ها و دیرها یعنی نصاری اختراع آن کردند و
رهبانیت فرض نکرده بود خدا بر انها در صحیحین مروی است که سه کس نزد ازواج رسول الله صلی الله علیه
وسلم آمدند و از عبادت رسول الله پرسیدند امهات مومنین از عبادت رسول کریم با انها نشان دادند
انها از اکم دانستند و گفتند که با رسول الله چه برابر یست در شان او حق تعالی فرموده لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ
مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَاَخَّرَ یکی گفت که من تمام شب عبادت میکنم خواب نمیکنم دوم گفت که
من همیشه روزه میدارم افطار نمیکنم ثالث گفت که نکاح نکرده ام و با زنان سروکار ندارم رسول کریم
صلی الله علیه وسلم چون در خانه آمده این قصه شنید فرمود اَمَا وَاللّٰهِ اِنِّيْ لَاَخْشَاكُمْ مِنَ اللّٰهِ وَاَتْقَاكُمْ
لَهٗ یعنی من بدرستیکه نسبت بشما خوف خدا زیاده دارم و متقی ترم لیکن من روزه می دارم و
افطار میکنم و شب نماز میگذارم و خواب هم میکنم و با زنان صحبت میدارم پس هر که از سنت من بیزاری
کند از زمره تابعان من نباشد اگر کسی گوید که من بریاضت شاقه ترقیات می بینم و مکاشفات مصفائی
باطن می یابم که انکار آن نمیتوانم کرد گفته شود که کشف و خرق عادات و تصرف در عالم کون و فساد از ریاضت
دست میدهد و لهذا حکماء اشراقیین و جوگیان هندبدان متمتع میشوند و این کمالات از نظر اعتبار اهل الله

ساقط است بجز زد و میزنی خرند دفع رذایل نفس و قتل شیطان و وساوس بی طور سنت ممکن نیست
بیت محال است سعدی که راه صفا ۰ توان رفت جز در پی مصطفی ۰ صلی الله علیه وسلم اگر کسی
گوید که اگر همچنین باشد پس باید که در سلاسل که ریاضت شاقه استعمال کنند کسی بمرتبه ولایت نرسد
و این باطل است گفته شود که اولیاء الله همه تابعان سنت اند بعضی ازان در متابعت فوقیت دارند بر
بعضے و اگر بدعت راه یافته در بعضی اعمال آنها راه یافته پس آن بعضی اعمال اگر موجب زیادتی و قرب نباشد
دیگر اعمال موافق سنت و صحبت مشایخ مکمل آنها را دستگیری میکند و بدرجه کمال میرساند علاوه آنکه انچه
بدعت در بعضی اعمال آنها راه یافته بنا بر خطاء اجتهادیست و مجتهد مخطی معذور است و یکدرجه ثواب دارد
و مجتهد مصیب دو درجه ثواب دارد و اگر چنین نباشد عافیت بر فقها بلکه بر تمام عالم تنگ میشود والله تعالی اعلم
فصل در تاثیر مشایخ بدانکه ناقص و کامل هر دو از صحبت کامل تر از آنها اخذ فیض میکنند انبیا مثل حضرت
یوشع بن نون و مانند آن از جناب اولوالعزم مثل حضرت موسی علیه السلام اخذ فیض میکردند مسئله
ناقصان را حصول ولایت نشود مگر بتاثیر صحبت کاملان چرا که تنها عبادات آنها ثمر ولایت نمیتواند شد
چنانچه بالا گذشت و جذب مطلق که از اجتبا گویند در حق شان متصور نیست برای عدم مناسبت و با حقتعالی
پس حصول فیض از حق سبحانه تعالی در حق عوام متصور نیست مگر بتوسط شخصی که در باطن مناسبت با خدا
و در ظاهر مناسبت با بندگان داشته باشد و آن رسول الله است یا نائب او و بدون نائب مناسبت ظاهری
با استفیضان وصول فیض متعذر است حق تعالی میفرماید لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْشُونَ
مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا یعنی اگر بودی در زمین فرشتگان که میرفتند
قرار گرفتندگان هر آئینه میفرستادیم بر آنها از آسمان فرشته را بعنوان رسالت و لهذا بعد وفات رسول الله
صلی الله علیه وسلم از قبر شریف فیض نمیتواند رسید لعدم المناسبة الصوریة پس واسطه دیگری باید
نائب پیغمبر و وارث او و قال علیه السلام اَلْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْاَنْبِيَاءِ علماء ظاهر و باطن و اشان پیغمبران اند
مسئله بعد از آنکه شخصی بمرتبه کمال رسد او را از جناب الهی بواسطه فیض میتواند رسید و از عبادات
هم ترقیات میتوان کرد حقتعالی میفرماید وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ یعنی سجده کن و باخدا نزدیکی جو از قبر شریف

رسول کریم واز قبور اولیا هم اخذ فیوض میتوان کرد **مسئله** مقصود اصلی از ارسال رسل همین تاثیر صحبت است چرا که مسائل فقه و عقائد از ملائکه هم استفاده میتوان کرد چنانچه حدیث جبریل دلالت میکند که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده هذا جبریل جاءکم لیعلمکم دینکم این جبریل است آمده پیش شما تا بیاموزد شما را دین شما پس مناسبت تامه موقوف نیست مگر تاثیر صحبت که شرط ولایت است و لهذا رسل از بشر آمدند حق تعالی میفرماید لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ هر آینه آمد شما را رسول از جنس شما و فرمود لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْشُونَ الآیه **مسئله** بعضی کسانرا که استعداد بسیار قوی داده است گاه باشد که از روح پیغمبر یا از روح کسی ولی او را فیض رسد و بمرتبه ولایت رساند و ازا اویسی گویند چرا که اویس قرنی بی دریافت صحبت سید البشر صلی الله علیه وسلم اخذ فیض از آنجناب کرده **مسئله** ریاضت تنها بی تاثیر صحبت برای ازاله رذائل نفس و حصول ولایت کفایت نمیکند و تاثیر صحبت انبیا که بالاصالة کمالات ولایت و کمالات نبوت نیز حاصل میدارند و تاثیر صالح کسانیکه بتبعیت کمالات نبوت دارند چنانچه اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم هم برای دفع رذائل نفس و حصول ولایت کفایت میکند لیکن نه بآن مشابهت که در یک دو صحبت کفایت کند - بلکه در مدتی تاثیر صحبت دیگر اولیا بدون ریاضت مرید تنها کفایت نمیکند که اگر فقط جذب از کسی ولی بدست آید بدون ریاضت و سلوک آن است **فائده** جذب الهی که بواسطه انبیا علیهم السلام است اجتبا صرف است همچنین انچه بواسطه انبیاست و انچه بواسطه اولیاست هدایت صرف است که موقوف است بر نیابت و انچه بواسطه ارباب کمالات نبوت است اصحاب باشند یا غیر آن اجتباست که در آن بوی هدایت است یا هدایت است که در آن بوی اجتباست اول را مرادیت و ثانی را مریدیت گفتن لائق است وَاللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ یعنی حق تعالی اجتبا میکند هر کرا میخواهد یعنی بدون سعی او برگزیده میکند و هدایت میکند کسی را که رجوع می آرد **مسئله** جذب مطلق که عبارت است از اجتبا چنانچه انبیا را میباشد بسبب مناسبت با مبدا فیاض اولیا را هم دست میدهد لیکن بعد حصول مناسبت تام با حق تعالی چرا که مانع از جذب مطلق عدم مناسبت بود و ان بمناسبت متبدل شد پس معلوم شد

که صوفی چون بسیر مریدی واصل شود و دیگر منازل طی کرده بمقام محبوبیت رسد و بمتابعت رسول خدا صلی الله علیه وسلم محبوب خدا گردد و در نوبت اجتباء او بنیابت موقوف نباشد پس ازان آنچه ترقیات او را خواهد شد بسیر مرادی خواهد شد **مسئله** گاه باشد که اجتباء و جذب مطلق مرید را دست دهد و پیر او را دست نداده باشد پس درین صورت مرید از پیر افضل شود مرا در رومی ما را شیخ تاج الدین رحمة الله علیه گفت که گاه باشد که حق تعالی جذب کند بنده را بسوی خود بی هیچ استادی را بروی نگذارد از حسن پرسیدند که مرشد تو کیست فرمود پیش ازین عبد السلام بن شمیس بود اکنون او دریاست و پنج در آسمان است و پنج در زمین است ما را شمیس پرسیده شد که مرشد تو کیست گفت پیش ازین حماد مباش بود اکنون از دو دریا میخورم دریای نبوت و دریای فتوت **مسئله** هر چند مرید از پیر افضل شود لیکن حق تربیت شیخ برگردن او باقیست **فائده** چون مذکور شده که ترقی در قرب از سه چیز است برکات عبادات و تاثیر مشایخ و جذب مطلق پس باید دانست که از برکات عبادات قوت و وسعت و قربت حاصل میشود لیکن در یک مقام و ترقی از مقامی بمقامی یعنی از ولایت صغری بولایت کبری و ازان بولایت علیا و ازانجا بکمالات نبوت نتواند شد و از تاثیر صحبت ترقی از مقامی بمقامی حاصل میشود تا مقام شیخ و از جذب مطلق ترقیات از مقامی بمقامی الی ماشاء الله تعالی دست میدهد

والله تعالی اعلم

فصل در استعداد بدانکه حق سبحانه و تعالی در انسان استعداد قرب و معرفت خود نهاده و آن استعداد مستلزم هدایت بفعل است قال الله تعالی لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِیْ اَحْسَنِ تَقْوِیْمٍ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ اَسْفَلَ سَافِلِیْنَ اِلَّا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ یعنی هر آئینه پیدا کردیم انسان را در بهترین حقیقت یعنی استعداد کمالات دارد پست رد کردیم او را پائین تر از پائین تا آنکه مثل خود را یا ناچیز تر از خود را عبادت کند مگر کسی که ایمان آورد و عمل صالح کرد قال علیه السلام ما من مولود الا وقد یولد علی فطرة ثم ابواه یهودانه الحدیث لیکن افراد انسانی در کیفیت استعداد مختلف اند قال علیه السلام الناس معادن کمعادن الذهب والفضة خیارکم فی الجاهلیة خیارکم فی الاسلام اذا فقهوا

پس چنانچه در معادن اختلافست که اهلیت ذهب در معدن آهن و نحاس نیست و اهلیت آهن در معدن ذهب نیست همچنین افراد انسانی قابلیات متغایره دارند قال الله تعالی وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا یعنی بدستیکه خدا شما را بر چند طور پیدا کرد و این کیفیات ناشی اند از صفات نفس و عناصر از شدت و ضعف و مانند آن و هدایت و ضلالت هر دو جای ظاهر میشود خِيَارُكُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُكُمْ فِي الْإِسْلَامِ بر آن دلالت میکند صدیق اکبر تعجب کرد و در حق عمر فرمود خِيَارٌ فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَخِيَارٌ فِي الْإِسْلَامِ و نوعی دیگر است سبب در اختلاف استعداد انسانی که طرفی از ظلال اسماء الهی اند یا ظلال یکمرتبه یا دو مرتبه یا صد مرتبه الی ما یعلمه الله تعالی و نیز بعضی ظلال اسم الهادی اند و بعضی ظلال اسم المضل این نوع استعداد مستلزم هدایت و ضلالت است هر که مبدء تعین او ظل اسم الهادی است هر آینه بهدایت خواهد رسید و هر که مبدء تعین او ظل اسم المضل است او هر آینه گمراه خواهد بود لیکن از بودن مبدء تعین شخص ظلال اسم الهادی لازم نیست که بدرجه ولایت رسد اما هر که را حق تعالی بفضل خود بمرتبه رساند آنزمان تفرقه مراتب بسبب قرب و بعد ظلی که مبدء تعین اوست بالکل ظاهر خواهد شد هر که را مبدء تعین اعلی و اقرب باشد ولایت او اشرف خواهد بود و صدیق را چون مبدء تعین دائره ظلال لفظ علی بود آنحضرت در مرتبه ولایت هم اسبق و اشرف آمده **مسئله** ثمره اختلاف استعدادات بنوع ثانی یعنی باعتبار مبادی تعینات در ولایت ظاهر میشود خصوصاً در ولایت صغری و ثمره اختلاف بنوع اول در جمیع مقامات ظاهر میشود چرا که معامله بالطائف عالم امر و فیوض مبادی تعینات در ولایت صغری است و چیزی ازان در ولایت کبری هم و در اکثر دوائر ولایت کبری معامله بنفس است و در ولایت علیا باعناصر سه گانه و در کمالات نبوت باعنصر خاک و مافوق آن هیئت وجدانی والله اعلم **مسئله** ممکن است که بعضی اولیا از بقیه طینت بعضی انبیا پیدا شده باشند و هم از طینت اکرم رسول الله صلی الله علیه وسلم پیدا شده باشند **سوال** انچه معقول نمیشود چرا که هر کس از نطفه والدین خود پیدا می شود **جواب** اکثر چیزها هستند که بعقل انسان ثابت نمیتوانند شد از شرع ثابت میشود یا کشف و الهام چنانچه نفس ولایت که عبارت از قرب بحق است امام محی السنه بغوی رحمة الله علیه در تفسیر معالم التنزیل در

ولایت قرب است بتوان است با دقائق

تفسیر کریمه منها خلقناکم وفیها نعیدکم ومنها نخرجکم تارة اخری بقول عطای خراسانی ذکر کرده که گفته نطفه که در رحم قرار میگیرد و فرشته پاره خاک می آرد از مکانی که در آن دفن کرده خواهد شد پس در نطفه می اندازد پس از خاک و نطفه آدمی پیدا میشود و خطیب از ابن مسعود رضی الله عنه روایت کرده که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود ما من مولود الا فی سرته من تربته التی یولد منها فاذا رد الی ارذل عمره رد الی تربته التی خلق منها یدفن فیها وانی وابا بکر وعمر خلقنا من تربة واحدة وفیها ندفن یعنی نیست هیچ مولود مگر آنکه در ناف او خاکی است که از آن پیدا شده بود پس چون بارذل عمر یعنی بوقت مرگ رسد باز گردانیده شود بهمان خاک که از آن پیدا شده بود و دفن کرده شود در آن بدرستیکه من و ابو بکر و عمر از یک خاک پیدا شده ایم و یکجا مدفون خواهیم شد میرزا محمد بدخشانی رحمة الله گفته که این حدیث را شواهد اند از ابن عمر و ابن عباس و ابو سعید و ابو هریره بعضے را بعضے قوت میدهد و قتیکه در شرح صحیح بخاری در کتاب جنائز قول ابن سیرین آورده که گفت اگر قسم یاد میکنم صادقم و شک ندارم در آنکه رسول الله صلی الله علیه وسلم و ابو بکر و عمر از یک طینت پیدا شده اند و رسول کریم عبد الله بن جعفر را فرمود که تو از طینت من پیدا شده و پدر تو با فرشتگان در آسمان طیران میکند و جائز است که خاکی که حق تعالی برای پیغمبری مهیا کرده باشد و از بدو خلقت زمین آنرا بانوار برکات و نزول رحمت پرورش کرده باشد از جمله آن چیزی بقیه مانده باشد که خمیر مایه شخصی از اولیا شود این امر عقلاً محال نیست و از شرع مستفاد و از کشف ثابت میشود و این را در اصطلاح اصالت گویند و صاحب اصالت در نظر کشفی چنان بنظر می درآید که گویا جسد او مرصع است از جواهر و اجساد دیگران از آب و گل **مسئله** اصالت هرچند موجب فضل است اما افضلیت صاحب اصالت بر کسانیکه فضیلت شان باجماع ثابت است لازم نمی آید نمی بینی که عبد الله بن جعفر موجب نص حدیث صاحب اصالت است حالانکه عثمان و علی و حسن و حسین رضی الله عنهم از وی افضل اند باجماع۔

مقام پنجم در مقامات قرب الٰهی بدانکه حق سبحانه و تعالی موصوف است بصفات وجودیه حقیقیه و اضافیه و صفات سلبیه و اسماء حسنی چنانچه قرآن و حدیث بدان ناطق است و از کشف اولیا ثابت است که اسماء

وصفات الٰہی را ظلال اند و اسما و صفات الٰہی مبادی تعینات انبیاء و ملائکہ اند و ظلال مبادی تعینات دیگران اند اگر کسی گوید کہ عقل و شرع تجویز نمیکند کہ اسما و صفات الٰہی را ظلال باشند خود مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ در مکتوب صد و بست و دوم از جلد ثالث نوشتہ اند کہ واجب تعالیٰ را ظل نبود کہ ظل موہم تولید مثل است و مُنَزَّہ از شائبہ عدم کمال لطافت اصلی ہرگاہ محمد صلی اللہ علیہ وسلم را از لطافت ظل نبود خدای محمد را چگونہ ظل باشد جواب گفتہ شود کہ مراد از ظلال نہ آنست کہ عوام آنرا فہمند بلکہ مراد آنست کہ لطائف اندازِ مخلوقات الٰہی کہ آنرا نسبت تام است با اسما و صفات الٰہی کہ بدان مناسبت واسطہ پیشوند برای رسانیدن فیض وجود و توابع وجود از اسما و صفات الٰہی با عالمیان بدین مناسبت آنرا بنا بر مسامحت ظل گفتہ میشود یا در حالت سکر ظل دانستہ میشود چنانچہ حضرت مجدد در ہمان مکتوب نوشتہ اند کہ بتقسیم علوم اگر اثبات نسبت نماید در میان واجب تعالیٰ و ممکن شرع ما بثبوت آن وارد نشدہ است ہمہ از معارف سکریہ است موجود در خارج بالذات و بالاستقلال حضرت ذات است و صفات ثمانیہ حقیقیہ او تعالیٰ و تقدس ما سوای آن ہر چہ باشد بایجاد او تعالیٰ موجود گشتہ است و ممکن و مخلوق و حادث است و ہیچ مخلوق ظل خالق نیست این علم ظلیت عالم سالک را در راہ بسیار بکار می آید و کسان کشان باصل می برد و فقیر گوید آنچہ در حدیث وارد شدہ است ان اللہ تعالیٰ سبعون الف حجاب من نور و ظلمۃ لو کشف لاحرقت سبحات وجھہ ما انتھی الیہ بصرہ من خلقہ یعنی بدرستیکہ برای خدا تعالیٰ ہفتاد ہزار حجاب اند از نور و ظلمت اگر دور میشدند آن حجابہا ہر آئینہ می سوخت و شنی روی او با نتہای بصر او از خلق او و حدیثی دیگر نیز مسلم روایت کردہ است حجابہ النور لو کشف لاحرقت سبحات وجھہ ما انتھی الیہ بصرہ من خلقہ یعنی حجاب او تعالیٰ نور است اگر دور میشد ہر آئینہ میسوخت روشنی روی او با نتہای بصر او از خلق او و حدیثی دیگر آمدہ است کہ جبرئیل گفت یا محمد دنوت من اللہ دنوا ما دنوت منہ قط فقال کیف کان یا جبریل قال کان بینی و بینہ سبعون الف حجاب من نور یعنی ای محمد نزدیک شدم من از خدا بحدیکہ گاہی نزدیک نشدہ بودم او را ہمچنین آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمود کہ چگونہ بود ای جبرئیل گفت کہ میان من و او ہفتاد ہزار پردہ از نور بود شاید کہ مراد ازین

مبادی تعینات

حقیقت ظلال

ہیچ مخلوق ظل خالق نیست

حجاب همین ظلال باشند یعنی اگر خلقت ظلال نبودی عالم معدوم شدی لغناء ذاته تعالی عن العالمین
یعنی بسبب بی پروا بودن ذات آواز عالمیان و لفظ مسبحون در کلام عرب برای کثرت می آید و انچه در
حدیث حجب نور و ظلمت وارد شده موید قول صوفیان است که مبادی تعینات مومنین حجب نورانی
اند که ظلال اسم الهادی اند و مبادی تعینات کفار حجب ظلمانی اند که ظلال اسم المضل اند غوث الثقلین مفتیر

مولانا عبد العظیم

بیت خرقت جمیع الحجب حتی وصلت الی + مقام لقد کان جدی فادنانی یعنی دریدم
تمام حجابها تا که رسیدم من جائیکه بود جد من پس نزدیک کرد مرا تا آنکه تجاوز کردم از بیع مراتب ظلال
که ولایت صغری از آن عبارتست و رسیدم ببدء تعین محمد صلی الله علیه وسلم که در مرتبه صفاتست که
از او ولایت کبری نامند سوال اسما و صفات الهی و ظلال آنها را چرا مبدء تعین انسان میگویند جواب
چون دانسته شد که اِنَّ اللّٰهَ لَغَنِیٌّ عَنِ الْعٰلَمِیْنَ پس برای آن صفات و ظلال برای رسانیدن فیض الهی
از وجود و توابع وجود واسطه میشود سوال تعین هر شخصی فرع وجود اوست باین وجوه چنانچه در حلقه مقرر است
پس اسما و صفات بانفسها مبادی تعینات عالم میتوانند شد پس وجود ظلال چه در کار است و اگر مبادی
تعینات نمیتوانند شد پس مبادی تعینات انبیا و ملائکه چگونه شدند جواب آنکه مبادی تعینات
میتوانند شد لیکن در پیدایش ظلال و ساختن آن واسطه برای رسانیدن فیض حکمتی خواهد بود و الله تعالی اعلم
اگر تمام مبادی تعینات صفات و اسما بانفسها می بودند تمام عالم در رنگ انبیا و ملائکه معصوم می بودند و
مقتضای ذات هر یک جذب بحق می بود و مقتضای صفات جلالی و جمالی آن بود که بعضی مومن باشند و
بعضی کافر و بعضی صالح و بعضی فاسق تا آثار رحمت و قهر و غیره صفات هم منصه ظهور آید قال الله تعالی وَلَوْ
شِئْنَا لَاٰتَیْنَا کُلَّ نَفْسٍ هُدٰهَا وَلٰکِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّیْ لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ
اَجْمَعِیْنَ اگر میخواستیم هر آئینه میدادیم هر کس را هدایت او ولیکن ثابت شده است تقدیر از من هر آئینه پر خواهم
کرد جهنم از جنیان و آدمیان فائده تفاوت در مبادی تعینات انبیا و ملائکه آنست که در صفات الهی دو
اعتبار جاریست یکی جهت وجود شان فی انفسها دوم جهت قیام شان بذات حق تعالی پس صفات
از جهت اول مربی انبیا اند و جهت ثانی مربی ملائکه اند پس ولایت ملائکه نسبت بولایت انبیا اعلی و

تقرب است بسوی خدا تعالی لیکن ملائکه را از مقام خود ترقی نیست که مفهوم کریمه وَمَا مِنَّا اِلَّا لَهٗ مَقَامٌ مَّعْلُوْمٌ یعنی نیست کسی از ما یعنی ملائکه مگر آنکه او را مقام است معلوم که ترقی از ان نیست و انبیا را ترقیات است هم بمقام ملائکه و هم بالاتر از ان که کمالات نبوت و رسالت و کمالات اولوالعزم اندالی غیر ذلک ازین جهت انبیا از ملائکه افضل گشتند چنانچه عقیده اهل حق است چون این مهید مذکور شد پس بدانکه سبب ریاضت و عبادت و متابعت صاحب شریعت صلی اللہ علیه وسلم و تاثیر صحبت آن سرور علیه الصلوٰة بواسطه یا بواسطه کثیره چون صوفی از مقام خود در اقربیت حق سبحانه تعالی ترقی میکند تا آنکه آن صوفی را باجناب الهی آنقدر قرب بهم رسد که اصل او راست یعنی ظل را که مسبب تعین اوست آنزمان بر صوفی در اصطلاح اطلاق ولی کرده میشود و مراتب قرب هرچند بیچون و بیگون اند لیکن در عالم مثال تمام عالم بصورت دائره بنظر کشفی می درآید و آنرا عالم امکان میگویند و عرش مجید بصورت قطر دائره بنظر می آید و در قوس تحتانی عناصر اربعه و نفس مشهود میگردد و لطائف پنجگانه عالم امر در قوس فوقانی ظاهر میشود و از گذشتن آن ظلال اسما و صفات هم بصورت دائره مشهود میشود و صوفی خود را در عالم مثال می بیند گویا سیر میکند و ترقی می نماید تا بحدیکه در دائره ظلال داخل میشود و با اصل خود میرسد و در رنگ اصل می یابد بوجود اصل باقی می بیند خود را در آن فانی مستهلک می بیند بقسمی که از خود هیچ عین و اثر نمی یابد بوجود اصل باقی می بیند و این سیر را در اصطلاح سیر الی اللہ گویند و این دائره ظلال اثره ولایت صغری و ولایت اولیا باشد اکثر اولیا همین ظلال را دائره صفات گفتند و صفات را عین ذات دانستند در حالت سکر بانا الحق قائل شده اند بعد ازان چون از مسبب تعین خود ترقی کرده در دائره ظلال سیر واقع شود آن سیر را سیر فی اللہ می گویند و در حقیقت این سیر الی اللہ است فائده بدان ای برادر که هرچند صفات حقیقیه حق تعالی هفت اند یا هشت اند چنانچه علما کلام بدان تکلم کرده اند اما جزئیات آن صفات و غیرها نهایت ندارند اسما حسنی بعبارتی بودند در آن احادیث دیگر اسما در توریت هزار اسم مذکور شده اما در ان منحصر نباید دانست که نهایت ندارند حق تعالی میفرماید وَلَوْ اَنَّ مَا فِی الْاَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ اَقْلَامٌ وَّالْبَحْرُ یَمُدُّهٗ مِنْ بَعْدِهٖ سَبْعَةُ اَبْحُرٍ مَّا نَفِدَتْ كَلِمٰتُ اللّٰهِ یعنی اگر تمام اشجار زمین قلم شوند و دریا

بیان سیر الی اللہ و وجه گفتن سکر را

دهفت دریا دیگر انچنین سیاهی باشند کلمات الٰهی بپایان نرسند یعنی کلمات مدح که بر صفات و کمالات دلالت دارند تمام نشوند چنانچه سعدی گفته **بیت** محسنش غایتی دارد نه سعدی را سخن پایان بمیرد تشنه بستگی و دریا همچنان باقی پ چنانچه صفات حق تعالی غیر متناهی اند ظلال صفات هم غیر متناهی اند حقتعالی میفرماید آیه مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ بَاقٍ یعنی هرچه نزد شماست فانی است و هرچه نزد خداست باقی است پس اگر در ولایت صغری و مراتب ظلال کسی بتفصیل سیر کند ابدالاباد منقطع نشود لیکن هر کس در مراتب ظلال هر قدر که در حق او مقدر است سیر میکند و نیز ظل اظلی باشد و از اظلی دیگر در مرتبه ثانیه و ثالثه و رابعه الی ماشاءالله میباشد صوفی در مرتبه ترقی عروج کرده باصل خود میرسد و در آن فانی میشود و از آن ترقی کرده و باصل آن فانی میشود همچنین بهر ظل که میرسد خود را در آن فانی و مستهلک می بیند و بوجود آن باقی می نماید همین است معانی بیت مولانای رومی که گفته **بیت** هفصد و هفتاد قالب دیده ام همچو سبزه بارها روئیده ام پ بعد ازان اگر عنایت شامل حال صوفی شود از آنجا عروج واقع شود و نسبت پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم دخول در دائره اسماء و صفات میسر گردد که اصل این همه ظلال است و سیر که در آن واقع شود سیر فی الله خواهد بود و شروع در ولایت کبری خواهد بود که ولایت انبیا علیهم السلام است دیگر از نسبت این دولت رسیده هر کرا رسیده نهایت عروج لطائف پنجگانه عالم امر نهایت این دائره است بعد ازان بمحض فضل الٰهی جلشانه از ینمقام عروج واقع شود سیر دائره حصول اینها خود بود و اگر گذشت آن دائره اصول و بعد از طی آن دائره فوقانی ظاهر میشود حضرت مجدد الف ثانی میفرمایند که چون غیر قوسی ظاهر نشد بهمان قوس اختصار کرده اند درین سری خواهد بود که بر آن اطلاع نبخشیدند و این اصول سه گانه اسماء و صفات که مذکور شدند مجرد اعتبارات اند در حضرت ذات تعالی و تقدس حصول کمالات این اصول سه گانه مخصوص بنفس مطمئنه است و حصول اطمینان نفس همدرین موطن میسر گردد و درین مقام شرح صدر حاصل میشود و سالک بسلام حقیقی مشرف میگردد و نفس مطمئنه بر تخت صدر جلوس میفرماید و بمقام رضا ارتقا می نماید این موطن منتهای ولایت کبری انبیاست حضرت مجدد میفرمایند که چون سیر تا اینجا رسانیدم متوهم شدم که کار تمام شد ندادند که اینهمه تفصیل اسم اظاهر شد که یکبازوی طیران است و اسم الباطن متعلق او

معنی نسبت مولانا

ولایت کبری

۲ شروع سیر در ولایت ملائکه

بدایی تعینات ملاء اعلی است و شروع درین سیر نمودن قدم نهادن است در ولایت علیا، ولایت ملائکه
حضرت مجدد میفرمایند که بعد از حصول وجناح اسم الظاهر و اسم الباطن چون طیران واقع شد معلوم شد که
ترقیات بالاصالت نصیب عنصر ناری است و عنصر هوائی و عنصر آبی ملائکه را ازین عنصر سرگانه نصیبست چنانچه
وارد شده که بعضی از ملائکه از نار و ثلج مخلوق اند و تسبیح شان سبحان من جمع بین النار و الثلج است

۳ سیر در ولایت ملائکه و در آن

و فوق آن بفضل الٰہی چون سیر واقع شود شروع در کمالات نبوت خواهد بود حصول این کمالات مخصوص
انبیاست علیهم السلام و ناشی از مقام نبوت است کمال تابعان انبیا را نیز بتبعیت ازان کمالات نصیب
است و در میان لطائف انسانی حظ وافر ازین کمالات بعنصر خاک است و سائر عناصر و لطائف عالم خلق
و عالم امر تابع آن هستند و چون این عنصر مخصوص ببشریت است خواص بشر از خواص ملائکه افضل گشتند کمالات
جمیع ولایت صغری و کبری و علیا همه ظلال کمالات نبوت و شبح و مثال آنست و در دائره کمالات نبوت چون

۴ سیر در ولایت نبوت و در آن

بمرکز میرسند آن مرکز بصورت دائره ظاهر میشود و آن دائره کمالات رسالت است که بالاصالت بانبیاء
مرسل مخصوص است دیگر هر کرا میسر شود بطفیل متبعیت میسر شود و چون بمرکز آن دائره ثانی رسیده میشود
آن مرکز هم بصورت دائره ظاهر میشود که آن دائره کمالات اولوالعزم است عالی است از مشابهت انبیاء

۵ سیر در ولایت اولوالعزم و در آن

اولوالعزم را چون این منصب دهند قیام اشیا بوی باشد بعضی صاحب دولتان از اولیا باشند که تبعیت
انبیا این منصب بوی عطا میشود حضرت مجدد میفرمایند که چون این سیر بانجام رسانیدم شهود گشت که
اگر بالفرض قدم دیگر در سیر افزاید در عدم محض خواهد افتاد و اذ لیس وراءه الا العدم المحض ای فرزند
ازین ماجرا در توهم نافتی که عنقا در شکار آمد فهو سبحانه بعد وراء الوراء الوراء الوراء یعنی
حق تعالی هنوز در ما الورا الورا است این ورائیت نه باعتبار حجب است چه حجب تمام مرتفع گشته بلکه
باعتبار ثبوت عظمت و کبریاست که مانع ادراک است فهو سبحانه اقرب فی الوجود و ابعد فی
الوجدان یعنی حقتعالی از روی وجود قریب ترست و در ادراک بعید تر بعضی مکمل مراد ان باشند که در سلوک سراوقات

۶ عظمت و کبریا طفیل انبیا علیهم السلام ایشان را جاده هند و محرم بارگاه سازند فهو مع معهم ما عمل انعام
مخصوص بهیت وجدانی انسانست که از مجموعه عالم خلق و عالم امر نشانی گشته مع ذلک تیس درین موطن

سیر عنصر خاک است کمالات اینمقام منصوص بهیت وجدانی است اینچنین کس بعد قرون متطاوله هزار سال
سال پیدا میشود و ظهور سراوقات عظمت و کبریا متعلق بحقیقت کعبه ربانی است حضرت مجدد میفرمایند بعد
از مرتبه علیا نور صرف که از اینجا این فقیر حقیقت کعبه ربانی یافته مرتبه ایست بس عالی که حقیقت قرآن است
کعبه بحکم قرآن قبله آفاق شده حضرت سیف الدین میفرمودند که علامت انکشاف انوار قرآن مجید
غالبا در دو تجلی بر باطن عارف است گویا کریمه اِنَّا سَنُلْقِیْ عَلَیْكَ قَوْلًا ثَقِیْلًا بدرستیکه ما بر تو نازل
کنیم کلام ثقیل ایما باین معرفت دارد حضرت مجدد میفرمایند که فوق این مرتبه مقدسه مرتبه ایست بس
عالی که حقیقت صلوة است تواند بود که ایما باین حقیقت صلواة رفته باشد انچه در قصه معراج آمده که قیف
یا محمد فان الله یصلی یعنی بباش ای محمد که خدا نماز میگذارد یعنی عبادتیکه شایان مرتبه تجرد و تنزه بود مگر از
مراتب وجود صادر گردد فهو العابد وهو المعبود در اینمرتبه کمال وسعت و امتیاز هیچ نیست حضرت
عروة الوثقی میفرمایند که استلذاذیکه در عین ادای صلواة ست نفس را در آن حظی نیست و در عین التذاذ
در ناله و فغانست و مرتبه نماز در دنیا مرتبه رویت است در آخرت حضرت مجدد میفرمایند که دولت رویت
که سرور عالمیان را در شب معراج و بهشت میسر شده بود در دنیا در نماز میسر شد و لهذا فرمود الصلوة
معراج المؤمن و فرمود اقرب ما یکون العبد من الرب فی الصلوة حضرت عروة الوثقی میفرمایند
هرچند در دنیا رویت نیست اما کاریست یعنی در نماز حضرت مجدد میفرمایند مرتبه مقدس که فوق
حقیقت صلوة است استحقاق معبودیت صرف است و آن فوق را ثابت است در آنموطن وسعت
نیز کوتاهی ننماید اگرچه هیچون باشد اقدام تحمل انبیا و اکابر اولیا علیهم السلام را سیر تا نهایت مقام حقیقت صلوة است
و فوق اینمقام معبودیت صرف است که هیچ کس را از ان دولت میسر نیست لیکن الحمد لله سبحانه که نظر را
از انجا منع نفرموده اند و بقدر استعداد گنجایش داده مصرعه بلا بودی اگر اینهم نبودی ؛ و حقیقة کلمه
لا اله الا الله در اینموطن محقق میگردد و معنی لا اله الا الله نسبت بحال مبتدیان لا معبود الا الله چنانچه در
شرع معنی این کلمه قرار یافته و لا موجود و لا وجود و لا مقصود گفتن انسب بمبتدیان اوسط است و لا مقصود
فوق لا موجود و لا وجود است لا معبود الا الله در اینمقام ترقی در نظر وحدت بصر وابسته بعبادت صلوة است

حقیقت کعبه

معبودیت

نه عبادت دیگر مگر در تکمیل صلوة مدد فرماید و نقص آنرا تلافی کند

فصل در ولایت صغری اکثر اولیا که سوای یک مقام ولایت که حضرت مجدد رضی الله عنه آنرا ولایت صغری می نامند چون دیگر مقام ثابت نمیکنند تعین اول که آنرا بوحدت تعبیر میکنند و مرتبه اجمال و حقیقت محمدی میگویند و تعین ثانی که بوحدانیت تعبیر میکنند و مرتبه تفصیل و حقایق ممکنات میگویند در همان مقام اثبات می نمایند و حضرت مجدد رضی الله عنه میفرمایند که ولایت صغری دائره ظلال حقایق ممکنات است سوای انبیاء و ملائکه علیهم السلام حقایق انبیا یعنی مبادی تعینات آنها نفس صفات است که بولایت کبری تعبیر کرده شد و حقایق ملائکه بولایت علیا تعبیر کرده فرق بین الولایتین سابق مذکور گردید و لفظ اعلی از ولایت کبری حقیقة محمدی گفته که آنرا بصفت العلم یا شان العلم تعبیر فرموده اند این مکشوف آنحضرت پیش از وصول بکمالات نبوت بود بعد ازان که بکمالات نبوت و رسالت و اولوالعزم مشرف شدند بر آنحضرت ظاهر شد که تعین اول تعین وجودیست که رب ابراهیم خلیل الرحمان است و مرکز که اشرف و اسبق اجزاء اوست حقیقة محمدیست بعد ازان بر آنحضرت ظاهر شد که تعین اول صفت حب است محیط دائره خلت است که مبدء تعین خلیل الرحمن ابراهیم علیه السلام است و مرکز محبت است چو بمرکز رسیده شود انهم دائره ظاهر میشود که محیط آن محبت صرفه است که مبدء تعین موسی کلیم الله است علیه السلام و مرکز آن محبوبیت است که مبدء تعین رسول کریم است صلی الله علیه وسلم و آن مرکز چون دائره ظاهر میشود محیط آن محبوبیت ممتزجه است و مرکز آن محبوبیت صرفه و آن حقیقة الحقایق است معامله محبوبیت ممتزجه باسم مبارک محمد تعلق دارد و محبوبیت صرفه باسم مبارک احمد صلی الله علیه وسلم پس برای سرور کائنات دو ولایت است ولایت محبوبیت ممتزجه که آنرا حقیقة محمدیه گویند و ولایت محبوبیت صرفه که آنرا حقیقة احمدیه گویند و همین تعین اول است فوق آن لاتعین است که در آن سیر قدمی را گنجایش نیست و ترقی فوق تعین اول از حقیقة احمدیست ممکن نیست لیکن قریب مرض موت و آخر عمر حضرت مجدد رضی الله عنه را بتبعیت و طفیل رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ترقی از انجا که واقع شده بسیر نظری بوده نه بسیر قدمی حضرت عروة الوثقی میفرمایند که این معنی از آنحضرت یعنی حضرت مجدد در همان مجلس استفاده نموده سوال وجه تعارض کشف اولیا

وکشف حضرت مجدد رض در تعین اول چیست **جواب** حضرت مجدد میفرمایند که ظل شی بسیط است
که خود را باصل شی وانماید و سالک را بخود گرفتار میسازد پس آنان در تعین ظل تعین اول اند که در وقت
شروع بر عارف بر اصل تعین اول که تعین حبی است ظاهر گشته **سوال** علم از صفات حقیقیه است و
حب از صفات اضافیه و وجود بر حب اسبق است چه حب فرع وجود است آنها را ظل تعین حبی گفتن راست
نیاید **جواب** علم از صفات حقیقیه است داخل مرتبه لاتعین است و مبادی تعینات همه اعتبارات است
اول اعتباریکه بظهور آمد حب است اگر حب نبودی هیچ مخلوق نشدی و در حدیث قدسی آمده کنت
کنزا مخفیا فاحببت ان اعرف اعتبار ثانی وجود است که مقدمه ایجاد است تعین وجود گویا ظل است
تعین حبی را تعلقی صفات خود را و کمالات خود را و هم ذات خود را میداند پس صفات حق تعالی که در
مرتبه علم اند دائره ولایت کبری و ولایت علیا است و ظلال آن صفات ولایت صغری و ذات بهمین
که در مرتبه علم است وصول بآن کمالات نبوت و کمالات رسالت و کمالات اولوالعزمی و حقیقة قرآن
و حقیقة صلوة و معبودیت صرفه اعتبارات اند نفس الامری خارج از مرتبه علم که آنرا وجود نفس الامریست مثلاً زید
در خارج موجود است و وجود او امریست اعتباری که در خارج موجود نیست اما نه اعتباریکه موقوف بر اعتبار
معتبر باشد بلکه نفس الامریست چنانچه حضرت مجدد رض بطور سوال و جواب فرمودند **سوال** تعین اول
وجودیست و وجود او در خارج موجود نیست نزد این بزرگواران چیزی بجز ذات خدا تعالی موجود نیست
و در آن خارج از تعینات و تنزلات نامی و نشانی نه و اگر ثبوت علمی گویم لازم آید که تعین علمی از وسابق
باشد بآن خلاف مقدور است **جواب** گویم امر ثابت است اگر ثبوت خارجی گویم بآن معنی که ما در
علم او ایم ثبوتی است گنجایش دارد والله سبحانه اعلم حضرت عروة الوثقی میفرمایند که باید دانست که معنی
تعین اول تعین ثانی آن نیست که حق تعالی تنزل کرده حب شده یا وجود شده بلکه معنی آن ظهور است
که لائق است به تنزیه و مناسب کلام انبیاست علیهم السلام یعنی صادر اول رسول فرمود صلی الله علیه
وسلم اول ما خلق الله نوری ۔

معنی تعین اول

فصل باید دانست که در هر مقام ولایت و کمالات نبوت و رسالت و حقائق صوفی راه و حالات

انقطاع رجوع

یکی انقطاع از خلق و توجه بسوی حق بمقتضای وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا یعنی یاد کن نام پروردگار خود را و منقطع شو از غیر او بسوی او منقطع شدنی دوم رجوع عن اللہ باللہ یعنی باز تجدید مناسبت بخلق که از لوازم مقام تبلیغ و ارشاد است حق تعالی فرماید لَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا یعنی اگر رسول را فرشته کردی هم بصورت مردی کردی اگر فرشته را بپیغمبری میفرستادم او را بصفات آدمیان میساختم تا درمیان مفیض و مستفیض مناسبت باشد که بی مناسبت اخذ فیض نمیشود در حالت اولی در نظر کشفی چنان مینماید که گویا بسوی خدا سیر میکند و در حالت ثانیه بنظر می آید که گویا از جناب حق بسوی خلق می آید در بحالت صوفی غمگین میشود و هر قدر که نزول اتم باشد فیض او در عالم بسیار سرایت میکند فائده خواندن سوره هیچ اسم در عروج تاثیر دارد۔

فصل اینهمه مقالات در عروجات که درمیان آمده بعد هزار سال حق تعالی بمجدد الف ثانی عطا کرد کسی از اولیاء سابق بآن لب نگشوده اینهمه مبنی بر آنست که درمیان امم سابقه برای هدایت خلق در هر قرن و هر قریه انبیا مبعوث میشدند حق تعالی میفرماید وَإِنْ مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ یعنی نبود هیچ شهری مگر آنکه گذشته بود در وی پیغمبری و بعضی از آنها بمرتبه رسالت میرسیدند چنانچه در حدیث است عدد انبیا یک لکهه و بست و چهار هزار و عدد رسل سه صد و سیزده است و بعد هزار سال یا قریب آن پیغمبری اولوالعزم مبعوث میشد بعد هزار سال از آدم بر نوح علیه السلام و همچنین بعد او ابراهیم و بعد او موسی و بعد او عیسی علیه السلام و بعد او محمد رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم خاتم النبیین شدند بعد وفات او اولیا امت او در هدایت خلق نیابت آنحضرت کردند رسول خدا صلی اللہ علیه وسلم فرمود العلماء ورثة الانبیاء یعنی علماء ارثان پیغمبران اند و درمیان آنها شخصی مثل رسولان درمیان انبیا بر سر هر صد بنزدیک فضل امتیاز یافته و تجدید کرده - ابو داؤد و غیره از آن حضرت علیه السلام روایت کردند ان اللہ یبعث فی هذه الامة علی راس مائة سنة من جدد بها امر دینها یعنی حق تعالی مبعوث خواهد کرد در امت بر هر صد شخصی را که تجدید دین کند چون هزار گذشت و نوبت اولوالعزم رسید حق تعالی موافق عادت قدیم برای هزاره دوم مجددی پیدا کرد که در سائر اولیاء مجددان بمثل اولوالعزم باشد

در انبیا و رسولان و او را از بقیه طینت رسول کریم صلی الله علیه وسلم آفرید و اینمقامات و کمالات او دکه کسی
ندید و لو بود بطفیل او این کمالات در آخر زمان شائع و جلوه گر گردانید از ابن امام جعفر صادق رضی الله
عنه روایت میکند او از پدر و جد خود رضی الله عنهم که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود ابشروا و استبشروا
انما مثل امتی مثل غیث لا یدری اخره خیر ام اوله او کحدیقة اطعم فوجا منها عاما
ثم اطعم فوجا منها عاما لعل اخرها فوجا ان یکون اعرضها عرضا و اعمقها عمقا و احسنها حسنا
یعنی خوشی دهید و خوش باشید بدرستیکه حال امت من مانند حال باران است دریافته نمیشود
که آخران بهتر است یا اول آن یا حال امت من مانند باغ است خورانیده میشود من از آن باغ قسمی
از میوه سالی و قسمی در سالی دیگر شاید که قسم آخر آن پهناور تر باشد و در پهناوری و عمیق تر باشد در عمق و خوب
تر باشد در خوبی و از ابی هریره در کتاب الزهد بیهقی آورده و همچنین از ابن عباس مرویست که رسول خدا فرمود
صلی الله علیه وسلم من تمسک بسنتی عند فساد امتی فله اجر مائة شهید یعنی هر که لازم
گیرد سنت مرا نزد فاسد شدن امت من او را ثواب صد شهید باشد از این احادیث معلوم میشود که بعضی
مردم در آخر زمان باشند که در علوم و کمالات شان پهناور تر و عمیق تر و نیک تر باشند از دیگران و هر که
سنت را محکم گیرد در زمان فساد امت و غلبه کفر و معاصی او را ثواب برابر صد شهید باشد و الله اعلم

خاتمه در سلوک نقشبندیه

جمیع مسلمانان را خصوصا صوفیان طریقه نقشبندیه را که بنای طریق شان منحصر است بر اتباع سنت
لازم است که خدمت فقه و حدیث نمایند تا فرائض و واجبات و محرمات و مکروهات و مشتبهات و
سنن پیغمبر صلی الله علیه وسلم در عبادات و معاملات دریابند و همان را کنند و در اتباع سنت کوشند خصوصا
در اتباع فرائض و واجبات و پرهیز کردن از مکروهات و مشتبهات رعایت سنت محکم گیرند در طهارت
بدن و ثوب و مکان و سائر شرائط نماز احتیاط کلی نمایند اما در طهارت ظاهری بمرتبه وسواس ساختن
که مذموم است و نماز چنگانه در مساجد بجماعت گذارند بقسمی که تحریمه اولی فوت نشود و کثرت جماعت

وبهترین یکساز را امام طلب نمایند در حدیث آمده الامام ضامن یعنی نماز مقتدی در ضمان نماز امام است
پس هر قدر که امام کامل تر باشد نماز کامل تر میسر میشود و جمعه از دست ندهند و جمیع سنن و آداب نماز را
نیک رعایت کنند و نماز باطمینان تمام گذارند و قرآن به تصحیح و تجوید و حسن صوت بی تغنی بخوانند و نماز را
در اوقات مستحبه ادا کرده باشند و سنن رابته که دوازده رکعت اند و نماز تهجد که آنهم سنت مؤکده است از
دست ندهند و روزه ماه رمضان المبارک باحتیاط ادا کنند و از سخن لغو یا گناه یا غیبت ثواب روزه
از دست ندهند و نماز تراویح و ختم قرآن و اعتکاف عشره اخیره رمضان لازم گیرند و لیلة القدر را جویان
باشند و اوقات ذکر را معمور دارند و اگر مالک نصاب نامی باشند ادای زکوة فرض است لیکن درین باب
سنت آنست که زیاده از حاجت ضروری مال نگاه ندارند رسول کریم صلی الله علیه وسلم یک یک را از
ازواج مطهرات بعد فتح خیبر در سالی شش صد من جو و خرما میدادند در ملک خود یکدرهم نگاه نمیداشتند
و از کسب حلال خورده باشند و در بیع و شراء و غیره عقود رعایت مسائل فقه لازم گیرند و از مشتبهات
پرهیز نمایند و در ادای حقوق الناس سعی بلیغ نمایند اگر در ادای حقوق الله تقصیر واقع شود امید مغفرت
بشفاعت رسول کریم صلی الله علیه وسلم و پیران عظام توست اما حقوق الناس در بخشش نمی آیند و نکاح
سنت پیغمبر آنست اما اگر ادای حقوق آن نتواند کرد درین زمانه بخوف فوت اکثر فرائض و سنن اگر از آن
باز ماند بهتر باشد درین باب کلامی مختصر نوشته شده تفصیل آن از کتب فقه و حدیث باید جست بعد ادای
فرائض و واجبات و اجتناب از مکروهات و مشتبهات بر صوفی لازم است که اوقات بذکر الهی معمور دارند
و در بطالت نگذرانند در حدیث آمده که اهل جنت حسرت نکنند مگر بر ساعتی که ذکر خدا تعالی نکرده باشند
پیش از فنای نفس بکثرت نوافل و تلاوت قرآن ترقی در قرب دست ندهد حق تعالی میفرماید لا یمسه
الا المطهرون یعنی قرآن را بدون پاکی مس نکنند چنانچه طهارت ظاهری شرط نماز است بدون طهارت
از رذائل نفس برکات نماز و تلاوت حاصل نتوان کرد چنانچه در ظاهر ازاله کفر بکلمه لا اله الا الله است همچنین
ازاله کفر باطنی از کلمه لا اله الا الله میشود رسول کریم میفرماید جددوا ایمانکم یعنی ایمان خود را تازه
کنید مردم پرسیدند چگونه ایمان را تازه کنیم فرمود بتکرار کلمه طیبه لا اله الا الله جمیع مشایخ سلاسل برای مریدین

همین ذکر لا الٰہ الا اللہ مقرر داشته اند بعضے بجهر میگویند و ازان میجویند و نقشبندیه ذکر جهر را بدعت دانسته اند
بذکر خفی اکتفا کرده اند پس برای فنای قلب و غیره لطائف عالم امر ذکر لا الٰہ الا اللہ بحبس نفس مفید میدانند
دوم را زیر ناف بند کرده دلا را در خیال از ناف تا دماغ و کلمه الٰه را از دماغ بر دوش راست تا لطیفه روح
که زیر پستان راست است فرود می آرند و کلمه الا اللہ از انجا بقلب که زیر پستان چپ است ضرب میکنند
همچنین بملاحظه معنی که هیچ مقصود نیست جز ذات پاک او بر عایت طاق بعمل می آرند و این را وقوف عددی
گویند این عمل از خواجه عبد الخالق غجدوانی داور از حضرت خواجه کائنات رسیده و برای فنای نفس
تکرار کلمه طیبه بملاحظه معنی بزبان مفید است که نفس از عالم خلق است و بعد حصول فنای نفس در مقام کمالات
نبوت و فوق آن ترقی بتلاوت قرآن و کثرت نماز است چنانچه بالا در میان مقامات مذکور شده شخصے
از پیغمبر صلی اللہ علیه وسلم همسائگی او در بهشت طلب کرد فرمود که چیزی دیگر طلب کن آن شخص گفت که من
همین میخواهم آنحضرت فرمود پس مدد کن مرا بر نفس خود از کثرت سجود و کثرت مراقبه هم از برای مبتدی مفید
است و هم برای منتهی حضرت خواجه نقشبند رضی اللہ عنه میفرمایند که صوفی بکثرت مراقبه بمراتب وزارت
میتواند رسید مبتدی را اول مراقبه ذات مستجمع جمیع صفات کمال میفرمایند چون آنرا ازان مراقبه جمعیت دست دهد
مراقبه معیت و ملاحظه قوله تعالی وهو معکم اینما کنتم یعنی خدا با شماست هر کجا که باشید میفرمایند و بعد
فنای قلب مراقبه قربیت میفرمایند و ملاحظه ونحن اقرب الیه من حبل الورید یعنی خدا از رگ گردن بسوی او نزدیکتر است
و بعد فنای نفس مراقبه محبت و ملاحظه یحبهم ویحبونه میفرمایند یعنی خدا دوست میدارد ما را و ما دوست میداریم خدا را چون فنای اتم دست دهد در کمالات نبوت و فوق آن بر مراقبه ذات
بحت مواظبت نماید بعد فراغ از ذکر و فکر و فرائض و نوافل اگر مصاحبت و مکالمت با علمای متقیان و صلحا
دست دهد غنیمت داند بشرطیکه علما از مصاحبت دنیا داران مجتنب باشند و اگر صحبت صلحا میسر نشود تنها
نشستن یا بخواب رفتن خوب است العزلة خیر من الجلیس السوء والجلیس الصالح خیر من العزلة
یعنی گوشه نشینی بهتر است از همنشین بد و همنشین نیک بهتر است از عزلت صحبت و مخالطت جهال و فساق
و کسانیکه در دنیا بیشتر انهماک دارند کار خانه باطن را خراب میکند خصوصاً در حق صوفیان مبتدی سخت

[illegible] آب اندک از انجاست پلید کند و همنشینی با صوفیان و صاحبدلان و اولیا را الله از ذکر و عبادت الٰہی هم
[illegible] صحابه با هم میگفتند اجلس بنا نؤمن ساعة یعنی با ما بنشین که ایمان تازه کنیم مولوی روم میفرماید
بیت یکزمان هم صحبت با اولیا ۔؎ بهتر از صد سال بودن در تقا ۔؎ وحضرت خواجه احرار فرموده
بیت نماز را بحقیقت قضا بود لیکن ۔؎ نماز صحبت ما را قضا نخواهد بود ۔؎ مردی دیگر را گفت که بایزید
صحبت میدار آن شخص جواب گفت که من صحبت با خدا دارم آنمرد گفت که صحبت داشتن با بایزید بهتر است
از صحبت داشتن با خدا تعالی یعنی تو بقدر نسبت خود و موافق حوصله خود فیض و برکت از جناب الٰہی میسر داری
و در صحبت بایزید موافق علو مرتبه او توفیض خواهد رسید **مثنوی** دور شو از اختلاط یار بد ۔؎ یار بد بدتر بود
از مار بد ۔؎ مار بد تنها همی بر جان زند ۔؎ یار بد بر جان و بر ایمان زند ۔؎ الحمد لله رب العالمین وصلی الله
تعالی علی خیر خلقه محمد و آله واصحابه اجمعین اللهم ارزقنی حبک وحب من یحبک وحب عمل یقربنی الیک آمین آمین

بعد اختتام این عجالهٔ نافعه بمقتضای بعض مصالح چنان مناسب نمود که مکتوب سی و پنجم از مجموعه مکاتیب حضرت جامع
علوم باطنی و ظاهری شیخ شرف الدین احمد بن یحیی منیری قدس سره ضمیمه کرده شود که مشتمل بر بعض فوائد عظیمه و عقاید مهمه است
شیخ موصوف از اکابر اولیای هند و شان است و رفرو عات حقی المذهب بود تفصیل کما لا تشتهی بوجه شهرت مستغنی از بیان است کتاب سبع الاتقیا
و اخبار الاخیار و غیره کتب تذکرهٔ اولیا بذکر محامدش مملو در سنه مقتصد و چهل بر حمت حق پیوست

بسم الله الرحمن الرحیم

برادر شمس الدین سلمه الله تعالی ۔ بدانکه رجوع عبادت مبنی است بر مالی و این طائفه را در حج سر راه کار راست و بحقیقت زیارت کننده کعبه مقصود حج
زیارت کننده خداوند است جل و علا و کرامت زیارت کننده از لوازم کرم است و مقصود و مراد طالبان از حج خانه خداوند خانه است نه خانه ما خانه در میان بهانه است
سلطان العارفین قدس الله روحه گفت چون بحرم رفتم و جمال کعبه دیدم با خود گفتم من از جنس این خانه نبیستم دیدم مرا خداوند خانه باید بازگشتم سال دوم چون بحرم رفتم
خداوند خانه را دیدم خانه را گفتم در عالم الوهیت مشارکت و گنجد و در عالم صمدانیت نسبت و وئی نه محجوب خانه و من نه باشد انگه
بسیم بگو نه بعد نباشم و بعال باز گشتم در سال سوم چون بحرم رسیدم لطف محبوب مرا دریافت پرده عزت از بصر بصیرت من برگرفت شمع معرفت
تجلی مر با نوار تجلی بسوخت این خطاب بسمع رسانیدند ذاری حقا فمحق علی المزلفة یکرم از بیت چشم گشادم فرخ تو دیدم
تو نشنیدم چون بحجاب صاف رجال تخاطب از محجوب بی نشان شنیدن است چه کند بدان خود را تسلی دهند چنانکه گفته اند من منع النظر تسلی الله
دست ممنوع بود بنشان محجوب خود را تسلی دهد مجنون گرد خانه لیلی هر صبح و شام گشتی و خاک و دیوار بوسیدی و گفتی شعر اطوف فی
[illegible] الدیار و ذا الجدار ۔؎ فما حب الدیار شغفن قلبی ۔؎ ولکن حب من سکن الدیارا ۔؎ چنین نیاز بر خاک آستانه می ماند و بدین

واسید سیدارند تا اندیدن خانه بدیدن جمال خداوند خانه رسند از نشان بعیان مشرف شوند گفته اند چون محب بخانه که مقصود وی ازان برخواهد آمد مطلوب وی را خواهد آمد اگر دولت لقاست ویرا در دار فنا خواهد بود لحظه ازان برخیزند که در برابر هر که خواهی رود بسوی هر که خواهی و اگر پای کلیم گیری دست گیر و اگر سر بر قدم مسیح نهی نیز بیک دیدن حاجت روا میباید رفت و اگر بهشت میباید برو رو آور بر آنچه معنی در سخن مر ربا سید مختار صلی الله علیه وآله وسلم فرموده است حجة مبرورة خیر من الدنیا وما فیها حج چنین بدیده بهتر از دنیا و آنچه در دنیا است چون بنده دل از مهر اهل و فرزند برآرد و در راه درگاه آرد چون بعد جد و جهد و مشقت شدید جمال کعبه بدید هر آینه لذت یافتن جمال کعبه بر لذات جمله عالم و همه لذات و رموز آن تحت نماید و اگر دین جمال نسیم عنایت روزی بدین آید محجاب وجود خویش از پیش آید بعرش کعبه لهایت آشکاشف شود و چون محرم قدسی گردد عرش مجید طواف کند اگر در این مقام آن لذات یابد که لذات بهشت انشاید که در مقابله آن لذت خوانی و اگر خود خواهد نظر سوی آن نکنونات در گذرد و از محسوسات و معقولات بگذرد و بیاساید محبوب بیچون از درک عقول و اوهام بعید گردد و چنین چنین یعنی حجة مبرورة خیر من الدنیا وما فیها تأویل من العقلی ایضاً توان گفت و آنچه حضرت مصطفی صلی الله علیه وسلم فرموده است حجة مبرورة الها جزاء الا الجنة حج مبرور را جز بهشت نیست یعنی چون محب در عشق دیدار محبوب با اهل و فرزند برستد حاجات دل و رسیدنها مطلوبش هر لحظه بخلعت رضا و تشریف لقا مشرف گرداند گفته ایشانست که اگر نه آن بودی که محبان را در بهشت وعده دیدار است هرگز ذکر بهشت بر ضمیر منیر طالبان نگذشتی و همچنین از ایشان برغبت قدم و صحبت فردوس نهادی و در بهشت صدفی است که در رضا محبوب پر آنست خواص بلند همت که در دریای محیط فرد و در جز لؤلؤ شاهوار نیابند محتوی گفته است

رباعی

شرق وصل ابهشت نمی نامد ۔ در رهِ عاشقان بهشت بسی است
با نزد شان خود بهشت و دوزخ نیست ۔ تا پر مرغ دام و دانه کی است
با آن مرغان در هوا رهویت ۔ بر سید قرب حضرت صمدیت می پرند و تا مرغ در هوا باشد پر او را دانه دام از کجا با شد حاصل الامر آنچه ذکر محبت و شوق و وحدت بهشت و رحمت و نرخ چه کند محمد بن فضیل رحمة الله علیه گوید عجب از آن دارم که اندر دنیا خانه ای و طلبند چرا نه اندر دل شاهد ی طلبند که خانه باشد که یابد با شد که نیابد با شد که نیابد اما مشاهده را محال نباشد اگر زیارت یکی کسانی بدو نظر باشد فریضه بود پس زیارت دلی که روزی بدو سه صد شت نظر باشد تفرقه فریضه بود اکنون با بی دولتان ما در زیارت خانه و در زیارت دل خاک مصیبت بر فرق باید ریخت بر شقاوت و ادبار خود باید گریست ازین حیله تدبیر دست با بهشت خوش گفته است بیت من در پی صبح طرب دل طالب شبهایم ۔ بد بد روزا در زیارا از حیلکی تقبل کنم ۔ از خود و از طاعت خود شرمسار باش ایمان خود را بنظر زنا آبین عبادت خود را بنظر ریا شمر خود را نمرودی فرعونی تصور کن و از دعوی دور باش کبر عزت ربوبیت بساطی است که هر که بجانب آن بساط رسید همه دعویها ش بر بید همه سر بر بیک فرد ریخت و همه حسناتش رنگ ضلالت گرفت و همه طاعتش با معاصی برابر آمد اگر فصیح جهانست لنگ گردد و اگر عالم عالم است جاهل گردد و چون در عظمت و عزت بی نیازی او نظر کنی همه موجودات عدم بینی و چون بسلطان عزت و قدرت او نگری همه معدومات را موجود یابی اگر خواهد در هر لحظه صد هزار چون محمد صلی الله علیه وآله وسلم بیافریند و هر نفسی لذا انفاس ایشان مقام قاب قوسین و مه در جلال او ذره نیابد و اگر خواهد در هر نفسی صد هزار چون فرعون بیافریند تا دعوی انا ربکم الاعلی کنند در جمال و کمال او ذره کم نگردد و اگر خواهد هر چه بر روی زمین کافری و مشرکی است در دریا رحمت غرق کند در صفت قهر او ذره کم نگردد و اگر خواهد هر چه در عالم نبی و ولی است همه را در یک سلسله قهر کشد و خالداً و مخلداً در عذاب الیم بدارد از صفت رحمت وی ذره کم نگردد ای برادر آنجا که قدرت و عظمت و علم زند کنونات و مقدورات و مخلوقات را چه خطر مرد کودکی خود را به بیرستان فرستاده بود چون بنا بخانه باز آمد و را پرسید امروز او ستادت چه آموخت گفت اینکه الف که هیچ ندارد والسلام فقد

تمت

[illegible] فارسی
[illegible] الکلین ترجمہ اردو
منازل الصالحین مطبوعہ مجتبائی
سفینۃ الاولیا فارسی
گلدستۂ کرامات غوث پاک
نزہۃ المجالس بمبئی
مجموعہ عجیبہ بوجہہ اردو منظوم
افضل الفوائد ملفوظات حضرت
نظام الدین اولیا مولفہ حضرت
امیر خسرو رح
تذکرۃ الاولیا از شیخ المشائخ
فرید الدین عطار
ایضاً اردو بمبئی مجلد -
کلیات شیخ فرید الدین عطار
کمالات عزیزی مع مجربات
عزیزی - مجتبائی -
رباعیات سرمد
فوائد الفوائد از حضرت نظام الدین
بحر الحقیقت
روضۃ الاقطاب سوانح عمری
حضرت خواجہ قطب الدین رح
[illegible] و ہمشی و دیگر
[illegible] ولی -

زبدۃ الآثار فارسی مع ترجمہ
اردو زبدۃ الاسرار - اس کتاب میں
حالات و کرامات حضرت غوث الثقلین
رحمہ اللہ کے شیخ عبد الحق محدث
دہلوی رحمہ نے لکھے ہیں -
کشکول شریف فارسی
از حضرت شاہ کلیم اللہ جہان آبادی
مطبوعہ مطبع مجتبائی - یہ کتاب
صاحبان اذکار و اشغال کے
لیے ایک عمدہ رہبر ہے -
مجموعہ فتوحات واقدی کامل
در چہار جلد - بزبان اردو
منہاج النبوۃ ترجمہ مدارج النبوۃ
تاریخ الخلفا عربی -
عجائب القصص کلان
ترجمہ سیر الاقطاب اردو
تاریخ مکہ معظمہ حالات بنائے
کعبہ شریف -
تاریخ مدینہ منورہ ترجمہ
جذب القلوب الی دیار المحبوب
عجائب القصص مطبوعہ دہلی
تاریخ حبیب الہ اردو
مغازی الرسل اردو نظامی

فتوح المصر و العراق
جامع التواریخ مطبوعہ کلکتہ
تاریخ خمیس مصر -
تاریخ فرشتہ
سیر المتقدمین ہر دو جلد
تاریخ روم و یونان
سرور المحزون فی سیر الامین المامون
ترجمہ نور العیون از شاہ ولی اللہ
فتوح الشام عربی کشوری
نبی نامہ فارسی
مطلع العلوم مجمع الفنون ہر علم
و فن کا ذکر ہے - بزبان فارسی
ایضاً بزبان اردو -
شفاء العلیل ترجمہ قول الجمیل
مع رسالہ ہدایت السبیل
ضیاء القلوب از حاجی امداد اللہ
صاحب مہاجر - اذکار و اشغال میں
یہ کتاب لاجواب ہے - مطبوعہ مجتبائی
ارشاد مرشد مجتبائی -
جواہر القرآن جدید مرتبہ جناب
مولانا محمد احسن صاحب مجتبائی
مع ترجمہ اردو - بقلم جلی
واضح خوشخط لکھا گیا ہے -

دلائل الخیرات مترجم نظامی
حزب البحر مترجم اردو مرتبہ مولوی
عبد الصمد صفا کاغذ یسی مجتبائی
ایضاً بکاغذ ولایتی
پنجسورہ مترجم مع فضائل
و ترجمہ اردو بامحاورہ واضح
بر قلم مع فضائل سورہ مجتبائی
ناشئۃ اللیل تہجد کا بیان
ہوامع شرح حزب البحر از
حضرت شاہ ولی اللہ رح
اوراد فتحیہ -
وسائل البرکات فی اوراد الصلوۃ
علی سید الکائنات
ترجمہ اردو جواہر خمسہ فارسی اصلی
اسکا پہلا جو ترجمہ ہو گیا ہے
اور اوسے قریب الطباع ہی علاوہ
ترجمہ کی خوبی کے مترجم نے
بطریق فائدہ یا نوٹ ہر ایک
اجمالی کیفیت کو مفصل طور پر لکھا ہے
اور بہت سے فوائد جو مفید مطلب خاص
تمام ہیں [illegible] ہیں علاوہ
[illegible] کے اذکار و اشغال کے فضائل
اور احادیث سے ثابت [illegible]
[illegible]

[illegible]

اشتہار

یہ کتاب حضرت قاضی ثناء اللہ صاحب پانی پتی کی تصنیف سے ہے اور علم سلوک میں
یہ کتاب بے مثل و موجود ہے چونکہ ایک عرصہ سے یہ کتاب کمیاب ہو گئی تھی اور ہر دیار و امصار سے
طالبوں کی خواہش یوماً فیوماً روز افزوں تھی اسواسطے مطبع نے صاف و پاکیزہ اور عمدہ تقطیع پر
باہتمام صحت طبع کیا ہے جس صاحب کو جس قدر نسخے مطلوب ہوں مطبع ہذا سے طلب فرمائیں

اور

ہر قسم کے قرآن شریف حمائل سادہ مترجم (اسی مطبع کی مطبوعہ حمائل شریف معرّیٰ مترجم ایک
اشرفی فی غلطی انعام والی بھی بقیمت فی نفر بلا جلد و مجلد درجہ اول ہر سیع محصول ہر یہ ہوتی ہے۔)
وکتب دینیات عربی فارسی اردو وکتب درسیہ مدارس عربی و سرکاری
وکتب تصوف و لغات و طب و نیز کتب مصنفہ (حضرت شیخ عبدالحق محدث دہلوی رح
و حضرت شاہ ولی اللہ و مولوی محمد قاسم صاحب رحمہم اللہ و مولوی نذیر احمد صاحب و مولوی الطاف حسین حالی و صاحب تفسیر حقانی
و شمس العلماء مولوی ذکاء اللہ صاحب)

و دیگر کتب مطبوعہ

مصر یمبی کلکتہ لکھنؤ کانپور آگرہ میرٹھ دہلی وغیرہ و کتب متفرقہ نایاب زمانہ بھی
اسی مطبع مجمع العلوم مطبع مجتبائی دہلی سے نقد قیمت آنے پر بکفایت ملسکتی ہیں

المشتہر

محمد عبدالاحد مہتمم و مالک مطبع مجتبائی دہلی